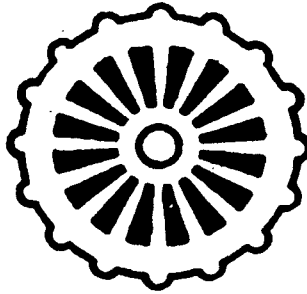

බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලා: 36

සුත්‍රාන්ත පිටකයෙහි

28 වන ග්‍රන්ථය

චූළෙනිදෙදස පාලී

බුද්දක නිකාය

දවාදග භාගය

සාධනොධන පුඵක සිංහලානුවාදය

ලබුගම ලඬකානන්ද අනුනායක සථවිර

කරගම්පිටිගොඩ සුමනසාර සථවිර

මු: ම: 2557

ක්‍රි: ම: 2013

Buddha Jayanti Tripitaka Series, Volume 36

The Twenty-eighth Book in the
Suttanta-Pitaka
Khuddak-Nikāya (11)

28

CULLANIDDESA PĀLI

With the Sinhala translation by

The Venerable Pandita Labugama Lankānanda Anunāyaka Thera

Vice Principal of the Pravacanodaya Pirivena, Molligoda Wadduwa

&

The Venerable Pandita Karahampitigoda Sumanasāra Thera

Mākadawara Vihāraya, Hingula

Published by

Dharma Chakra Child Foundation

Rerukana Road, Veedagama, Bandaragama -12530, Sri Lanka

Tel: +94 38 2291771, Fax: +94 38 2291253, website: [http:// www.samadhi-buddha.org/](http://www.samadhi-buddha.org/)

Co-published, printed and donated by

The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation

11F, 55 Hang Chow South Rd. Section 1, Taipei, Taiwan, R.O.C.

Tel: +886 2 23951198, Fax: +886 2 23913415

Email: overseas@budaedu.org; Website: [http:// www.budaedu.org/](http://www.budaedu.org/)

B.E. 2557

C.E. 2013

සම්බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලාව නැවත මුද්‍රණය කිරීම.

බුදු රජාණන් වහන්සේගේ ඉගැන්වීම හැඳින්වීම සඳහා අනාදිමත් කාලයක සිට විවිධ යෙදුම් යොදා ගෙන ඇත. ධර්ම, ධර්ම-චිතය, බුද්ධ වචන, පාවචන බුද්ධානුසාසන ආදිය මින් සමහරකි. දර්ම - චිතය වැනි යෙදුම් බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින්ම යොදාගෙන ඇත. මේ ධර්ම චිතය අඩංගු වී ඇත්තේ ත්‍රිපිටකයෙනි. පිටක යන්න කුඩය, භාජනය යන අරුත්වල පාලි හා සංස්කෘත යන භාෂාවන් හි යෙදේ. සංස්කෘත භාෂාවෙන් ත්‍රිපිටක නැතහොත් පාලි භාෂාවෙන් තෙපිටක යන්නෙන් අදහස් කෙරෙන්නේ එවන් පිටක තුනකින් සමන්විත එකතුවකි. පාලි ත්‍රිපිටකය බුදු රජාණන් වහන්සේ ගේ ඉගැන්වීම් අඩංගු පැරණිතම මූලාශ්‍රය වශයෙන් ථේරවාද සම්ප්‍රදාය මගින් පිළිගනු ලැබේ.

විරාගත ථේරවාද සම්ප්‍රදාය වන්නේ ත්‍රිපිටකය බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් තෙමසක් ගතවුණු පසුව මහා කස්සප මහා රහතන් වහන්සේගේ ප්‍රධානත්වයෙන් අජාතශතූර මහරජතුමන්ගේ ප්‍රධාන දායකත්වයෙන් රජගත නුවර වේහාර පර්වත අසබඩ සජ්ජපර්ණී ගුහාවෙහි පන්සියයක් මහරහතන් වහන්සේගේ සහභාගිත්වයෙන් පැවැත්වුණු ප්‍රථම ධර්ම සංභායනාවේ දී සජ්ජධායනය කොට අනුමත කෙරුණු බවය. මෙම ත්‍රිපිටකය සමන්විත වන්නේ චිතය පිටකය, සුත්ත පිටකය හා අභිධර්ම පිටකය යන පිටකතුයෙනි.

මෙසේ ප්‍රථම සංභායනාවේදී ඊට සහභාගී වුණු මහා රහතන් පන්සියයක් දෙනා වහන්සේලා විසින්ම ඒකමතිකව පිළිගනු ලැබුණු ත්‍රිපිටකය එතැන් පටන් රහතන් වහන්සේලා කණ්ඩායම් මගින් මුඛ පරම්පරාවෙන් පවත්වාගෙන එනු ලැබුණු අතර, ඉන් වසර සියයකට පසු කාලාශෝක රජු දවස විශාලා මහනුවර පැවැත්වුණු දෙවන ධර්ම සංභායනාවේ දී හා ඉන් අනතුරුව ධර්මාශෝක රජු සමයේ දී පාටලී පුත්‍ර නගරයේ දී පැවැත්වුණු තුන්වන සංභායනාවේ දී ද සජ්ජධායන කොට අනුමත කරනු ලැබිණි.

මිහිඳු මහා රහතන් වහන්සේ ප්‍රමුඛව ධර්ම දහයන් වහන්සේලා විසින් ශ්‍රී ලංකාවට ගෙන එනු ලැබුනේ මෙලෙස සංගීති තුනකදී සජ්ජධායනා කරනු ලැබ, අනුමත කෙරුණු ත්‍රිපිටකයය. ශ්‍රී ලංකාවේ දී ද අඛණ්ඩව මුඛ පරම්පරාවෙන් පවත්වාගෙන එනු ලැබුණු සම්මා සම්බුද්ධ දේශනාව අඩංගු ත්‍රිපිටකය ක්‍රි.පූ. පළමුවන සියවසේ අගභාගයේ දී පමණ වළගම්බා රජු දවස මාතලේ අළුවිහාරයේ දී ග්‍රන්ථරූඪ කෙරුණු බව වංස කථාවල දැක්වේ. දැනට භාවිතයේ පවතින පාලි ත්‍රිපිටකයට පාදක වී ඇත්තේ මෙලෙස මහා සංඝරත්නය විසින් පිවිත පූජාවෙන් ඇප කැපවී නිර්මලව සුරක්ෂිත කොට ගෙන ආ මේ ත්‍රිපිටකයය.

ත්‍රිපිටකයේ චිතය පිටකයට මහා විභංග හා භික්ෂුණී විභංග යන දෙකොටස අඩංගු සුත්ත විභංගය ද, මහා වග්ග හා චුල්ලවග්ග යන දෙකොටස අඩංගු ඛන්දකයන් ද පරිවාර නම් කොටස ද ඇතුළත් ය. චිතය පිටකයේ ගොනු කොට ඇත්තේ භික්ෂු-භික්ෂුණී වර්සාව සකසා ගැනීමට අදාල නීති මාලාවන්ය.

ධර්මය අතින් ඉතා වැදගත් වන්නේ සූත්‍ර පිටකයය. මෙයට දීඝනිකාය, මජ්ඣිමනිකාය, අංගුත්තර නිකාය සහ බුද්දක නිකාය අයත් ය.

සුත්ත පිටකයේ අඩංගු ධර්මයේ සාරය ඉතා ක්‍රමවත්ව ඉදිරිපත් කරමින්, විශ්ලේෂණය කොට අර්ථකථන ඉදිරිපත් කෙරෙන්නේ අභිධර්ම පිටකයෙනි. ඊට ධර්මසංගීති, විභංග, ධාතු කථා, පුත්ගලපඤ්ඤත්ති, කථාවත්ථු, යමක, පරීධාන යන ග්‍රන්ථ හත ඇතුළත් ය.

මෙම සම්පූර්ණ ත්‍රිපිටකය අද අපට ඉතිරිව ඇත්තේ පුරාණයේ වැඩි වීදු මහා සංඝරත්නය අප්‍රතිහත ධේරියයෙන් හා ඉමහත් කැපවීමෙන් එය සුරක්ෂිත කොටගෙන, ඉමහත් වෙහෙස දරා පුස්තකාල පොත්වල

ලේඛන ගතකොට පුවලිත කිරීමේ හේතුවෙනි. විනයධර - ධර්මධර පුරාණ මහා සංඝයා වහන්සේලා අනුව යමින් වත්මන් මහා සංඝපීතෘචරයන් වහන්සේලා ද ත්‍රිපිටකය ආරක්ෂා කොට පුවලිත කිරීමේ කාර්යභාරයට උරුන් හේතුවෙන් ත්‍රිපිටකයෙහි පාලි පෙළ හා එහි සිංහල අනුවාද සකස් කොට පළ කිරීමට අවස්ථාව උදාවීම ධර්මලැදි සැමගේම භාග්‍යයක් බව අමුතුවෙන් කිවයුතු නැත. බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලා නම් ශීර්ෂය යටතේ ශ්‍රී ලංකා රජය මගින් මුද්‍රණය කොට පළ කරන්නට යෙදුණු සිංහල අනුවාදය සහිත මෙම ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලාව පිටපත් අවසන් වී උන් බොහෝ කලක් ගත වී ඇත.

මෙම ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ ලබා ගැනීමට ඉමහත් ආශාවෙන් විශාල පිරිසක් සිටින බව අපට උනන්දුවෙන් ලැබුණි. ත්‍රිපිටකය ඒරාත් කාලයක් පවත්වාගෙන යාමට කටයුතු යෙදීමත්, දහම් ලැදි සැඟහැවත් ගිහි පැවිදි දෙපිරිසගේම ධර්මාවබෝධය සහ ධර්මසංවේගය සඳහා ත්‍රිපිටකය පුවලිත කොට සුලභ කිරීමත් වර්තමාන මහා සංඝයාවහන්සේ මත අනිවාර්යයෙන් ම පැවරෙන භාරදුර වගකීමකි. වත්මන් සමාජය දෙස බලන විට මෙවන් කර්තව්‍යයක අවශ්‍යතාව වඩා ඉස්මතු වී පෙනෙන බව කානටත් පැහැදිලි වනු ඇත.

නොයෙකුත් විද්වත් බෞද්ධ පිරිස් සමඟ කතා බහ කිරීමේදී අපට ඒත්තු ගියේ මෙම අවශ්‍යතාව සපුරාලීමට ගතයුතු ඉතා ඵලදායී ක්‍රියාමාර්ගය නම්, උනට ලබා ගැනීමට නොහැකි බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලාව නැවත මුද්‍රණද්වාරයෙන් පළ කිරීම බවයි. මෙම අති විශාල කර්තව්‍යය සඳහා මාගේ කාරුණික ඉල්ලීම අනුව තායිවානයේ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනම ඉදිරිපත් වීම සැඟහැවත් සිංහල පාඨකයින්ගේ මහත් භාග්‍යයක් බව අපේ හැඟීමයි.

මෙම ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ උනන්දුවෙන් පරිශීලනය කිරීම මගින් ධර්මලෝකය වර්ධනය කර ගැනීමට මෙන්ම ධාර්මික පිවිත සකසා ගැනීමට ද සැඟහැවත් ඔබ සැම උත්සුක වනු ඇතැයි සිතමි.

නෙරැවන් සරණයි.

බෝදාගම වන්දිම නායක ස්ථවිර

භාගීවානරය ප්‍රධාන සංඝනායක භාගීරජ ශ්‍රී රතනරජාති රජරවාදී රබාද්ධ මධ්‍යස්ථානාධිපති
බණ්ඩාරගම ශ්‍රී ලංකා ධර්මවතු ප්‍රමා පදනමේ නිර්මාතෘ රත්මලාන ශ්‍රී විජයාරාම විහාර වාසී

ශ්‍රී ලංකා ධර්මවතු ප්‍රමා පදනම,
විද්‍යාගම,
බණ්ඩාරගම.

2557

2013

**බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලාව නැවත මුද්‍රණය කොට නොමිලේ
බෙදා හැරීමේ මහා පුණ්‍ය කට්මය**

**ශ්‍රී ලංකා පාලිමේන්තුවේ කථාකායක
වී.ජ.මු ලොකුබණ්ඩාර මැතිතුමාගේ ඉල්ලීම පරිදි
තායිවානයේ ප්‍රධාන සංඝනායක**

**ආචාර්ය බොදාගම චන්දිම නාහිමියන්ගේ අනුශාසනා පරිදි
තායිවානයේ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනම**

මගින් බුද්ධ වර්ෂ 2549 (ක්‍රි. ව. 2005) දී ආරම්භ කරන ලදී.

මෙම මහා පුණ්‍ය කට්මයේ දී ඉහ සිතින් කටයුතු කළ පහත සඳහන් මහා සංඝරත්නය හා
ලපකාරක පිංචතුන් විශේෂයෙන් සිහිපත් කරමු.

- * පූජ්‍ය අත්තුඩාවේ ඤාණානන්ද නාහිමි
- * පූජ්‍ය කන්ඩක්කුලමේ ධම්මකිත්ති නාහිමි
- * ආචාර්ය පූජ්‍ය පල්ලේවෙල සාරද හිමි
- * ශාස්ත්‍රවේදී පූජ්‍ය කුමුක්ච්චේ පඤ්ඤාකිත්ති හිමි
- * දර්ශනපති පූජ්‍ය කරගඟුලුපත සුගතනන්ද හිමි
- * ශාස්ත්‍රපති පූජ්‍ය නාගොඩ අමරවංශ නාහිමි
- * ශාස්ත්‍රපති පූජ්‍ය මඩපාත ධම්මසාර නාහිමි
- * පූජ්‍ය බිබරැන්දේ ධම්මසිරි හිමි
- * පූජ්‍ය සානදුරේ පසන්න හිමි
- * මලිනා සුමතිපාල මැතිණිය
- * ජගත් සුමතිපාල මැතිතුමා
- * ආචාර්ය ප්‍රණීත් අබේසුන්දර මහත්මා
- * දොස්තර අරුණ රබෙල් මහත්මා
- * සුපිත් මොහොට්ටි මහත්මා
- * රංජිත් අමරසිංහ මහත්මා
- * ගාමිණී ධාරිඤ්චි මහත්මා
- * අධිනීතිඥ චන්ද්‍රදාස සුරියරත්න මහත්මා
- * ආචාර්ය සෙනරත් විජේසුන්දර මහත්මා
- * මහාචාර්ය චන්ද්‍ර වික්‍රමගමගේ මහතා
- * සිරිසේන හේරත් මැතිතුමා
- * විල්ප්‍රඩ් අබේවර්ධන මැතිතුමා

ධ්‍යාන දෙනාට හත්තනුයේ ආශීර්වාදයෙන් ධර්මානුකූලව පැහැදිලිව ප්‍රාචීන කථමු.

සුභානන්දප්පක

බුද්ධකතීකාස

ද්වාදසමා භාගො

සුත්තානන්දප්පකසෙඨි

බුද්ධකතීකාස

ද්වාදශ භාගය

**“තරාගතපපවෙදිනො හිකබවෙ ධම්මවිනයො විවචො ඩීරොවති
නො පටිච්ඡන්තො.”**

**“ඔහණෙනි, තරාගතයන් වහන්සේ උසුන් දෙශනාකරණ ලද ධර්මය
හා විනය විවෘත වූයේ බබලයි. වැසුනේ නො ම බබලයි.”**

(අභිභූතාරනිකාය, තිකභිපාත භරණ්ඩුවගා, 9 සූත්‍රය)

ප මු න

CONTENTS

වූලප්‍රතිදේශය	xxi
සංකාරක භිවේදනය	xxiii
ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය	xxv
සංඥපනය	xxvii
සංකේත නිරූපණය	xxx
පාළි භෝධිය	xxxi
විෂය සූචි	xxxii
පෙළ හා පරිච්ඡිතය	2—633
භාජාදී පාද සූචි	635—642
පුද්ගල-සථාන සංඥ සූචි	643
විෂයසපදනුකකමණිකා	644—652

වුලලනිදෙදසය

ශාඤ්ඤාකල ශාරීරික අග්‍රාමයන් වහන්සේ විසින් දෙශිත නිදෙදස'ය වූද්දකනිකායෙහි ඇතුළත් වේ. "නිදෙදස" විසින් එය කක් වුව ද, පසු කලෙක දෙකක් වූ ගිය සැටිය මෙහි සංඥානායෙහි ක්විණ. දෙවන කොටස විසින් සලකන තෙල 'වුලලනිදෙදස'යෙහි සිංහල චරිතය පොතහැර වැදගත් පරිවේණාධිපති පණ්ඩිත අනුගොඩ ලානාඤ්ඤා නායක සචරියන් වහන්සේ සපයාලූහ. උන්වහන්සේ මහත් විශ්‍රමයෙකින් ඒ කායනීය භික්ෂු නමුදු, පරිවේණියෙහි දු සංශෝධනයෙහි දු උනන්දු දුටු ත්‍රිපිටක පරිවේණි සංකාරක මණ්ඩලය ත්‍රිපිටක ශිෂ්‍යවර්ගයෙහි ලබුගම සිරි ලංකානාඤ්ඤා අනුනායක සචරියන්වහන්සේ වන පාඨශෝධනය හා, පරිවේණිය හා දෙවන වර කරන සේ දක්වා තිබේ. උන්වහන්සේ සචරිය විදේශ දෙකේ එන පාඨානතර සසඳමින් ශ්‍රී ලංකා පාඨශෝධනය හා පරිවේණිය මෙතෙක් ලොව පළ වූ ගිය පාඨශෝධනාදිය යටපත් කරන සංකාරණයෙකිසි කියමන. උන්වහන්සේ මෙහි ලා දක්වූ කෘතභක්ෂා භාවය හා ව්‍යාකෘතභාෂායෙන් සියබසට අරවා ගැනීම හා පයභාෂාධරයන්ගේ ප්‍රසාදය පිණිස හේතු වෙකිසි සලකමින.

කෝදගොඩ සිරි ඤාණාලෝක නායක සචරිය.

ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලයෙහි

සභාපති.

සංසකාරක නිවේදනය

බුද්ධිජයනති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථාලායෙහි සූතීස් (34) වන ග්‍රන්ථය වූ 'චූළුනිදෙසපාළි'ය බුද්ධකභිකායානතභිත පසළොස් ග්‍රන්ථයන් අතුරෙහි එකොළොස්වැන්න වූ 'නිදෙසපාළි'යෙහි ද්විතීය භාගය ලෙස සැලකිය යුතුය.

තථාගතප්‍රවීදිත වූ ප්‍රචචිතපාළියෙහි කොට්ඨාසාන අනියඤ්ඤා ඇති ශාසනාකලා අගසවු සැරියුත් මාරහතුන් වහන්සේ විසින් සූත්‍රානිපාතයෙහි සඛනාභිත ධර්මානී හෙයින් ගමහිර වූ තෙතිස් සූත්‍ර කෙනකුන් සඳහා වදළ නිදෙසපාළියෙහි 'චූළුනිදෙස' නමින් ගත් ද්විතීය භාගය ද සිංහල භාෂායෙන් පරිවර්තන කරනු අනිශ්චිත දුෂ්කර කායනීයෙකි.

ලඛකා බොධ මණ්ඩලයේ ආරාධනයෙන් කරනලද පරිවර්තනය ප්‍රමාණ නොවන සේ පෙනීගිය හෙයින් උත්තරීතර සංසකාරක මණ්ඩලය විසින් චූළුනිදෙසපාළියෙහි පාඨශොධනය හා පරිවර්තනය ද අප වෙත පවරන ලද්දේය.

රාජකීය පණ්ඩිත අනුගොඩ ශීලානඤ්ඤා නායක සඨවිරයන් වහන්සේ විසින් පුස්තකාල පිටපත් බොහෝ ගණනක පාඨානතර ද සහිත කොට සපයා තුබූ අත්කොපිය සියම් බුරුම ඉංග්‍රීසි අක්ෂරයෙන් ලිදින චූළුනිදෙස ග්‍රන්ථයනුදු ඇසිරි කොට පරිශ්‍රමයෙන් පාඨශොධනය කෙරෙමින් සිංහල පරිවර්තනය ද කරනලද්දේය. මෙහි ශොධන පරිවර්තන කායනීය සඳහා ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලයෙහි සාමාජික රාජකීය පණ්ඩිත කරහම්පිටිගොඩ සුමනසාර සඨවිරයන් වහන්සේගේ සහාය සපුරා ලැබුණු බව ප්‍රකාශ කරමහ.

ලිදිණ අවසථාවට පැමිණ ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයේ සහාපති නායක සඨවිරයන් චිහන්සේ යැ සම්පාදක මණ්ඩලීය රද්දල්ලේ සිරි පඤ්ඤාලොක අනුනායක සඨවිරයන් චිහන්සේ යැ, වෙඩරුවේ සිරි අනොමදසසී නායක සඨවිරයන් වහන්සේ යැ, කරහම්පිටිගොඩ සුමනසාර සඨවිරයන් වහන්සේ යැ යන ධර්මිනියධර පූජ්‍ය පණ්ඩිත මහතෙරවරුන්ගේ අනලා කෞශලය හෙතු කොට ගෙන සංශොධන කටයුතු මැනැවින් සිදුකළ හැකි විය. ලෙබකාධිකාරී නායකසඨවිරයන් වහන්සේගේ සාහාය්‍ය ද මෙහි ලා සඳහන් කළ යුතුය.

තවද ශ්‍රී ලංකාජනරජයේ අග්‍රාමාත්‍යවර සිරිමාවෝ බණ්ඩාරනායක උත්තමාව ත්‍රිපිටක මුද්‍රණය සඳහා දක්වන බලවත් ප්‍රසාදය හා අනුග්‍රහය ද, ඩී. ඩී. තෙන්නකෝන් ගරු සංස්කෘතික ඇමතිතුමා මෙය ඉක්මනින් නිමහම් කරවාලීමට ගන්නා උත්සාහය ද, සංස්කෘතික අමාත්‍යාංශයේ ලේකම් කේ. එච්. ඇම්. සුමනිපාල මහතාණන්, සහකාර අධ්‍යක්ෂ සෝමපාල ජයවර්ධන මහතාණන් හා සාහිත්‍ය සංවර්ධන නිලධාරී කේ. ජී. අමරදස මහතාණන් ප්‍රමුඛ සංස්කෘතික නිලධාරීන් මේ සඳහා දක්වන උදෙසාගය ප්‍රශංසනීය වෙයි.

දෙහිවල තිසර මුද්‍රණාලයෙහි අධිකාරී ඇස්. ඩී. සපරමාදු මහතාණන් ප්‍රමුඛ කායබ්මණ්ඩලය දෙමසක් පමණ කෙටි කාලයකින් මුද්‍රණය නිමහම් කිරීම ද පැසසිය යුතුය. එ මතු ද, ත්‍රිපිටක කායබ්මලය පිහිටි කොළඹ මහානායක වාරිකාරාමයේ භාරකාර ඇම්. ජී. ආර්. සමරසිංහ මහතාගෙන් ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයට දිවා රැයෙහි ලැබෙන සාහාය්‍යය ද අනුසාරණීය වේ.

දෙවියන් සහිත ලොවට වැඩ සිදුකරන අතිපරිශුද්ධ පයඝාඨකීර්තිය ව්‍යාප්ත කරවාලීමෙහි යත්න දරන මෙ හැම සුධිහු ධර්මදායක කුශලබලයෙන් සුබභාගී වෙත්වයි ආශීංසනය කරමහ.

මේවහට: ශාසනෝදයකාරී,

ලබුගම ලංකානන්ද සථවිර
ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයේ ප්‍රධාන සමපාදක.

1976 අගෝස්තු මස 15 වැනි දින
ත්‍රිපිටක කායබ්මලය,
මහානායක වාරිකාරාමය,
115, විජේරාම මාවත,
කොළඹ-7

ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය

උපදෙශක:

අග්‍රාමහාපණ්ඩිත බ්‍රහ්මචාරීන්ගේ ආනන්දමාලය මහානායක මහා සභාව සඳහා වහන්සේ.

සභාපති:

අනුරාධපුර බුද්ධගිරි ධර්මාලය (භික්ෂුවිභව විද්‍යාලය) අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් චන්දිමාල, කෝදිගොඩ ශ්‍රී ඥානාලෝක දක්ෂිණ ලංකාලයෙහි ප්‍රධාන සංඝනායක සභාව වහන්සේ.

ප්‍රධාන සම්පාදක:

මොල්ලිගොඩ, ප්‍රච්චනොදය පිරිවෙන්හි උපප්‍රධානාචාර්ය, ත්‍රිපිටක වාග්ගේ, ලබ්‍රහ්ම ශ්‍රී ලංකානන්ද - කෝට්ටේ ශ්‍රී කල්‍යාණි සාමග්‍රී ධර්ම මහා සංඝනායක අනුනායක සභාව වහන්සේ.

සම්පාදක:

දෙමටගොඩ ධර්මනාග්‍රම විද්‍යාලයාධ්‍යක්ෂ, රාජකීය පණ්ඩිත, පරවාහුර සිරි පඤ්ඤානන්ද (බී.ඒ. ලංකන්) කොළඹ නවකෝරළයෙහි ප්‍රධාන සංඝනායක සභාව වහන්සේ.

ශාසත්‍රපති, විද්‍යාවිශාරද, රාජකීය පණ්ඩිත, රද්දල්ලේ සිරි පඤ්ඤාලෝක - ශ්‍රී කල්‍යාණි සාමග්‍රී ධර්ම මහාසංඝ සභාවෙහි අනුනායක සභාව වහන්සේ.

ශාසත්‍රපති, විද්‍යාවිශාරද, රාජකීය පණ්ඩිත, වෙඩරුවේ සිරි අනෝමදස්සි බටහිර දිශාවෙහි ප්‍රධාන සංඝනායක සභාව වහන්සේ.

හිඟුලේ - මාකඩවර විහාරවාසී රාජකීය පණ්ඩිත, කරහම්පිටිගොඩ සිරි සුමනසාර සභාව වහන්සේ.

ලෙඛකාධිකාරී:

කොළඹ බෞද්ධාලෝක මාවතෙහි බෞද්ධාලෝක විහාරාධ්‍යක්ෂ, පණ්ඩිත, දෙරඟුවේ සිරි ධර්මපාල - කොළඹ පළාතේ ප්‍රධාන සංඝනායක සභාව වහන්සේ.

සංඥපනය

යො පබ්බජි ජාතිසතානි පඤ්ච
පභාය කාමනී මනොරමානී,
තං චිතරාගං සුසමාභීතින්ද්‍රියං
පරිනිබ්බුතං වන්දුං සාරිපුත්තං.

බන්ධිබලො පඨවීසමො න කුප්පති
න වා'පි ජිත්තසස වසෙන වත්තති,
අනුකම්පකො කාරුණිකො ච නිබ්බුතො
පරිනිබ්බුතං වන්දුං සාරිපුත්තං.

වණ්ඩාලපුකෙණං යථා නගරං පවිට්ඨො
නීවමනො වරති කපාලහස්දො,
තථා අයං චීවරති සාරිපුත්තො
පරිනිබ්බුතං වන්දුං සාරිපුත්තං.

උසහො යථා ජිත්තවිසාණකො
අහෙය්‍යනෙතො වරති පුරන්තරෙ,
තථා අයං චීවරති සාරිපුත්තො
පරිනිබ්බුතං වන්දුං සාරිපුත්තං.

යනාදී පන්සියක් ගාථායෙන් තථාගත සමෘතිය සම්බුදුරජුන් විසින් පරිනිව්‍යාණාවසථාවෙහි ලා සංවේග විෂය කළ ගුණරාශි ඇති සච්චෙරුම් කෙළපැවිණි අගසච්ච සැරියුත් මහරහතුන් වහන්සේ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශ්‍රීවිධ ශාසනය පස්වාදහසක් නිරූපද්‍රැව ව පවත්නා සඳහා ධර්ම චක්‍රය විහාග කරමින් ධර්මානුකූල හෙයින් අකිංචිත වූ, මහාසංඝයා අවසථායෙහි සුත්‍රනිපාතයෙහි ලා සංඝයා ව පවත්නා, 'අට්ඨකචග්ගිය' සුත්‍ර සොළස යැ, 'පාරායන වග්ගිය' සුත්‍ර සොළස යැ, 'බන්ධවිසාණ' සුත්‍ර යැ යන තෙතිස් සුත්‍ර ධර්මයන් උදෙසා කොට පදනුපදික ව නිදෙස විසින් විහාග කළහ. බුදුකමහානිකාය (කුදුගත්සභී) යෙහි බැසගෙන සිටුනා "බුදුකපාඨ, ධර්මපද, උදන, ඉතිවුක්කක, සුත්තනිපාත, විමානවඤ්ච, පෙකවඤ්ච, ථෙරගාථා, ථෙරිගාථා, ජාතක නිදෙස, පටිසම්භිද, අපදන, බුද්ධචංඝ, වරියාපිටක" යන පසළොස් ග්‍රන්ථයන් කෙරෙහි එකොළොස් වැන්න අග්‍රග්‍රහණ දේශිත වූ මේ 'නිදෙසපාළි' ය යි. නිදෙසපාළිය ගෙන අපගේ සංඥපනය බුද්ධචංඝයා ක්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලායෙහි මහා නිදෙසපාළියෙහි ලා පළ කරනලද්දේය. අර්ථින් එයින් බලා දන්නේ මැනවි.

සැරියුත් මහරහතුන් වහන්සේ ශ්‍රාවක පාරමී ඥානයෙහි සිට දෙශනා කොටවදළ එක් මැ නිදෙසපාළිය මැන අතීතයෙහි සිට සියම් බුරුම ආදී රටවල ස්වර්වාදීන් විසිනුදු එය අනුගමනය කිරීමෙන් දෝ හෝ හෙළදිවැ මහතෙරවරුන් විසිනුදු ‘මහානිදෙස චුල්‍යනිදෙස’ යි ග්‍රන්ථ දෙකක් කොට වහරනු දක්නට ලැබේ. එහෙත් යට දැක්වූ බුද්ධකභිකාය පයඛාපනා ග්‍රන්ථසංග්‍රහයෙහි නිදෙසසය එකෙක් මැය. සඳාමලපච්චානිකා නම් නිදෙස අටුවායෙහි ද උපසෙන මහතෙරණුවෝ අටුවා මුඛඛක යෙහි -

“සාරිපුතො මහාපඤ්ඤා - සඤ්ඤාපො ජිනත්‍රපො
ධම්මවකං විභාජෙතා - මහානිදෙස මබ්‍රුවී” යි ද,

“ආරභිසං සමාසෙන - මහානිදෙසවණ්ණනං” යි ද දැක්වූහ.

මෙහි එන ‘මහානිදෙස’ ශබ්දය බලා අවිශේෂඥ වූ කිසි කෙනකුත් ‘මහානිදෙස’ ඇත. චුල්‍යනිදෙසයකුදු වුව මැනැවැයි හැඟූ අවස්ථාවක-වග්‍යනිදෙස මහානිදෙස යි ද පාරායනවග්‍ය බග්‍යවිසාණසුක්ඛ නිදෙස ‘චුල්‍යනිදෙස’ යි ද දෙබේ කළයේ දතහැකි ය. එහෙත් අටුවා ආදරු උපසෙන තෙරණුවන් සවිපැරුම්නැණ කෙළ පැමිණි අගසඵ සැරියුත් මහරහතුන්වහන්සේ කාමසුඤ්ඤා යථොක්ක තෙතිස් සුත්‍රයනට නිරවශේෂ අස්ථි විසාරය වදළ නිදෙසපාළිය මුළුල්ල මහාපට්ඨ මහාසමුද්ද සෙයින් ‘මහනිදෙස’ නුයි ‘මහානිදෙස’ නමැයි ගන්නා ලද්දේය.

එහෙයින් අටුවා නිගමනයෙහි දී ද -

“යො යො සුගතපුත්තානං - අධිපති භුතෙන භුතභිතරතිනා
ථෙරෙන ථීරගුණවතා - සුවිහතො මහානිදෙසො” යි

සඳහන් කරන ලද්දේය. මෙසේ තිබියදී බුද්ධචර්යානති ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයේ ආරම්භක සංස්කාරකයන් විසිනුදු නූතන පරිකල්පනය අනුව නිදෙසපාළි ද්විතීය භාගය ‘චුල්‍යනිදෙස’ යි මැ ව්‍යවහාර කරන ලද්දේ ය.

මෙතෙක් ලක්දිවැ මුද්‍රණදමාරයන් ප්‍රකාශයට නො පැමිණි නිදෙස පාළියෙහි ද්විතීය භාගය වූ චුල්‍යනිදෙසය ද පාඨශෝධන පුච්ඡක වැ සිංහල භාෂායෙන් පරිවර්තන කිරීමේ දුෂ්කර කායඛී ද ත්‍රිපිටක සංස්කාරක මණ්ඩලය විසින් අප වෙත පවරන ලද්දේ ය. අනෙක කායඛීභාරයෙන් මිරිකෙමින් සිටියදී මැ ඒ විධානය අප බුරුමරට ජට්ඨසඛිති සංස්කරණය ද, සියමරට තායාකාරයෙන් ලුදුන ග්‍රන්ථය ද, එංගලන්තයේ පාළිපොත් සමාගම මගින් ලුදුන ග්‍රන්ථය ද, බොදාමණ්ඩලයෙන් චුල්‍යනිදෙස පරිවර්තනය භාරගෙන සිටි පොතුහැර වැදගෙල පරිවේණාධිපති පණ්ඩිත

අනුගොඩ සීලානන්ද නායකසථවීරයන් වහන්සේ පැරණි පුස්තකාල පිටපත් බොහෝ ගණනක පාඨාන්තර සහිත කොට සපයා තුබූ අත්පිටපත ද ඇසුරු කෙරෙමින් මේ සංස්කරණය මහත් පරිශ්‍රමයෙන් සිදුකරන ලද්දේය. සිංහලයෙන් පරිවර්තන කිරීමේ දී ධර්මානු විෂයෙහි බැසගත් බුද්ධිමහිම ඇති රාජකීය පණ්ඩිත කරහම්පිටිගොඩ සුමනසාර සථවීරයන් වහන්සේ අත්‍යන්තයෙන් උපකාරී වූහ.

දෙදහස් පන්සියයේ බුද්ධිජයනති උත්සවය අනුසාරණ කරනු සඳහා ශ්‍රී ලංකා බෞද්ධමණ්ඩලය විසින් ආරබධ වූ සන්කායඝීයන් අතුරෙහි ප්‍රමුඛස්ථානයෙහි සිටිනුයේ ත්‍රිපිටක සිංහලානුචාදය හා මුද්‍රණයැයි කියනු හිවරද වේ. බෞද්ධමණ්ඩලයේ මෙහෙයීම නොවන්නට වූජැනිදෙදස වැනි ග්‍රන්ථ සිංහලයෙන් පරිවර්තන වෙතී සිතනු පවා උගහට යෑ. පටිසම්භිදමඟහ වූජැනිදෙදස පෙළ පවා මුද්‍රණය කරවා ලියහැකි වූයේ බෞද්ධමණ්ඩලයේ සංකල්පන හෙතූයෙනි. ශාසනස්ථාපනයට ඉවහල් වූ ත්‍රිපිටක සංස්කරණ පරිවර්තන මුද්‍රණදියෙහි නියුක්ත සියලු සුධිහු ද විශෙෂයෙන් අප මේ සන්කමයෙහි මෙහෙයවා ලූ දෙමටගොඩ පධානසර විහාරාධිපති ව වැඩ විසූ දඹනවිශාරද පරවාහැර සිරි වජිරසූඤ්ඤාභිධාන කොළඹ නටකෝරලේ ප්‍රධාන සංඝනායක හිමියාණන් වහන්සේ ද සුබභාගී වෙන්වායි ආශීංසනය කරමිහ.

ලබුගම ලංකානන්ද සථවීර

2519
1976 අගෝස්තු මස 12 වැනි දින
මොල්ලිගොඩ ප්‍රවචනොදය පිරිවෙන.

සංකේත නිරූපණය

ප: (හෝ) පන: පනලිය විහාර – පුස්තකාල පොත

ව: වට්ටාරම විහාර – පුස්තකාල පොත

ක: කඨිකාවල විහාර – පුස්තකාල පොත

වී: විද්‍යාලඛකාර පිරිවෙන – පුස්තකාල පොත

මජ්ඣ: බුරුම ජට්ඨසංගීති – ශාසිත වුල්ෆ්න්දෙසපාලී පොත

සා: සියම් – තාය්‍යකර වුල්ෆ්න්දෙස පාලී පොත

PTS: Pali Text Society – Chulla Niddesa

ස: සඤ්චමපජේජාතිකා – වුල්ෆ්න්දෙස අටුවා

පු: අටුවායෙහි ආ පුරාණ පාඨ

THE PALI ALPHABET

IN SINHALA CHARACTERS

VOWELS

අ a ආ ā ඉ i ඊ ī උ u ඌ ū ඵ ē ඹ o

CONSONANTS

ක ka	ඛ kha	ග ga	ඝ gha	ඛ් gha			
ච ca	ඡ cha	ජ ja	ඣ jha			ඤ ña	
ට ta	ඨ tha	ඳ da	ඬ dha			ණ na	
ත ta	ථ tha	ද da	ධ dha			න na	
ප pa	ඵ pha	බ ba	භ bha			ම ma	
ය ya	ර ra	ල la	ච va	ස sa	හ ha	ළ la	අං m
ක ka	කා kā	කී ki	කී kī	කු ku	කු kū	කෙ kē	කො kō
ඛ kha	ඛා khā	ඛී khi	ඛී khī	ඛු khu	ඛු khū	ඛෙ khē	ඛො khō
ග ga	ගා gā	ගී gi	ගී gī	ගු gu	ගු gū	ගෙ ge	ගො go

CONJUNCT - CONSONANTS

කක kka	ඤ්ඤ ñña	ඉ trā	එම් mpha
කඛ kkhā	ණ්ණ ñṇa	ඳ dda	ඔ ම mba
කා kya	ඤ්ඤ ca	ඳ්ඳ dḍha	එම් mpha
කී kri	ඤ්ඤ cha	ද dra	එම් mma
කච kva	ඤ්ඤ ja	ඳ්ඳ, ඳ්ඳ va	එම් mpha
කඛ kha	ඤ්ඤ jha	ධ dhva	ය ය, යා yya
කඟ kha	ඳ්ඳ ta	ත nta	යා ya
කඟ්ඟ kha	ඳ්ඳ thā	ත ntha	ලා lla
කඟ්ඟ්ඟ kha	ධ dda	ත nda	ලා lya
කඟ්ඟ්ඟ්ඟ kha	ඳ්ඳ dḍha	ත ndha	ලා lha
ග්ඟ ga	ණ්ණ ñṇa	ත nna	එම් mpha
ඛ්ඛ kha	ඤ්ඳ ta	ත npha	සා ssa
ඛ්ඟ kha	ඤ්ඳ thā	ප ppa	සා sma
ඛ්ඟ්ඟ kha	ඤ්ඳ, ඳ්ඳ da	ප්ඵ ppha	සා sva
ච ca	ත tta	ඛ්ඛ bba	භ්භ mma
ච්ච cha	ත ttha	භ්භ bpha	භ්භ mpha
ජ ja	ත tva	ඉ bra	
ඡ jha		එම් mpa	

ආ ā ඈ ī ඉ i උ u ඌ ū ඵ ē ඹ o

විසය සූචි

	පාරායනවගෙහා	2— 52
	වත්පුරාලා	2— 12
1.	අපිතමාණව පුවිජා	14
2.	තිස්සමෙන්තෙය්‍ය	16
3.	පුණ්ණක	16— 18
4.	මෙන්තගු	20— 22
5.	ධොතක	24— 26
6.	උපසිව	26— 28
7.	නන්ද	28— 32
8.	හෙමක	32
9.	තොදෙය්‍ය	34
10.	කප්ප	34— 36
11.	ජතුකණ්ණි	36— 38
12.	හද්‍රාවුධ	38
13.	උදය	40
14.	පොසාල	42
15.	මොසරාජ	42— 44
16.	පිඬගිය	44— 46
	පිඬගිය සුත්තන්තං	46— 52
1.	අපිත සුත්තනිද්දෙසො	54— 88
2.	තිස්ස මෙන්තෙය්‍ය සුත්ත නිද්දෙසො	90—100
3.	පුණ්ණක සුත්ත නිද්දෙසො	102—132
4.	මෙන්තගු සුත්ත „	134—192
5.	ධොතක සුත්ත „	194—218
6.	උපසිව සුත්ත „	220—240
7.	නන්ද සුත්ත „	242—264
8.	හෙමක සුත්ත නිද්දෙසො	266
9.	තොදෙය්‍ය „ „	278—386
10.	කප්ප „ „	288—300
11.	ජතුකණ්ණි „ „	302—314
12.	හද්‍රාවුධ „ „	312—326
13.	උදය „ „	328—346
14.	පොසාල „ „	348—364
15.	මොසරාජ „ „	366—396
16.	පිඬගිය „ „	398—410
17.	පාරායනානු ගීති නිද්දෙසො	412—480
18.	බ්‍රහ්මචරිණීසාණ සුත්ත නිද්දෙසො	482—632
	ගාලංකීපාද සූචි	635—642
	සුද්ගල-සථාන සංඥා සූචි	643
	විසෙසපදනුක්කමණිකා	644—652

සුභනන්තපිටකෙ බුදුකතියායෙ

බුලෙනිදෙදසපාලී

සුඛතනපිටකේ - බුද්දකනිකායෙ

චූළෙනිදෙදසපාලී

නමො තසස භගවතො අරහතො සමමා සම්බුද්ධසස

පාරායන වග්ගො

චන්දු ගාථා

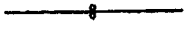
1. කොසලානං පුරා රමමා - අගමා දකිණාපථං
ආකිඤ්චඤ්ඤං පඤ්ඤානො - බ්‍රාහ්මණො මනනපාරගු.
2. සො අසුකසුඤ්ඤං විසයෙ - මුලකසුඤ්ඤං සමාසනෙ
වසී ගොදවරී⁴ කුලෙ - උඤ්ඤන ව ඵලෙන ව.
3. තසෙව⁵ උපනිසාය - ගාමො ව විපුලො අහු
තතො ජාතෙන ආයෙන - මහායඤ්ඤමකපසී.
4. මහායඤ්ඤං යජ්ඣාන - පුන පාවිසී අසුමං
තසමං⁶ පතිපවිට්ඨමහි⁷ - අඤ්ඤො ආගඤ්ඤී⁸ බ්‍රාහ්මණො.
5. උඤ්ඤටපාදෙ තසිතො - පඤ්ඤදනො රජසසිරො
සො ව නං උපසංකමම - සතානි පඤ්ඤ යාවති.
6. තමෙනං බාවරී දිසවා - ආසනෙන නිමනනසී
සුඛං ව කුසලං පුච්ඡි - ඉදං වචනමබ්‍රවී.
7. යං බො මමං දෙයාධමමං - සබ්බං විසුඤ්ඤනං⁸ මයා
අනුජාතාහි මෙ බ්‍රහ්මෙ - නත්ථි පඤ්ඤ සතානි මෙ.
8. සවෙ මෙ යාවමානසු - භවං නානුපදසුති
සතනමෙ දිවසෙ කුයහං - මුඤ්ඤා ඵලකු සතනධා.

1. චූළෙනිදෙදෙස-සතා,
2. අසුකසු-සී.
3. මුලකසු-මජ්ඣ.නි.
4. ගොදාවරී-බ,සතා

5. තංයෙව. මජ්ඣ.නි.
6. පථි පථිට්ඨමහි-මජ්ඣ. නි,සතා
7. ආගඤ්ඤී-සී.
8. විසුඤ්ඤනං-මජ්ඣ.

මූලනිදේශය

ඒ භාග්‍යවත් අභිත් සමාස් සම්බුද්ධයන් වහන්සේට
නමසකාර වේවා.

පාරායණ වර්ගය වසතු ගාථා

1. වෙද මන්ත්‍රයෙහි පරතෙරට ගිය (බාවරි) බමුණු අකිඤ්චනභාවය (පරිශ්‍රහොපකරණයන්ගෙන් විවික්ත බව) පතනුයේ කොසොල් රට රම්‍ය වූ (සැවැත්) තුවරින් නික්මෑ දක්ෂිණාපථයට ගියේ යැ.

2. හෙ තෙම අස්සක රජහුගේ ද මූලක රජහුගේ දැයි දෙරජුන් ගේ දෙ රට ආසන්න පෙදෙසෙහි (හෙවත් ඒ දෙරට අතුරෙහි) ගොදවරි නදී තීරයෙහි (වූ අසපුයෙහි) කෙණෙයි අහරින් හා වෙනෙහි කඳු මුල් පලයෙන් හා (යැපෙමින්) වීයි.

3. ඒ ගොදවරි තීරය මැ (නොහොත් ඒ බමුණහු ම) නිසා මහත් වූ ගමෙක් ද විය. හේ එගමින් උපන් කරවුවරින් මහා යඤ්ඤ කෙළේ යැ (මහ දනක් දුන.)

4. හේ මහදන් දී යළි අසපුවට පිවිසියේ යැ. ඔහු පිවිසි කල්හි අන් බමුණෙක් (එහි) ආයේ යි.

5. (ගමන්හි) ගැටුණු පා ඇති පිපාසිත වූ මල බැඳුණු දත් ඇති දුහුලී වැකුණු හිස ඇති හෙ ද ඔහු කරා එළඹෑ (කහවණු) පන්සියයක් ඉල්ලී යැ.

6. බාවරි තවුස් ඔහු දක අස්නෙකින් පැවැරී යැ, සුව ද අරොග බව ද විවාළේ යැ, මෙවදන් ද කී:

7. “මා සතු යම් දෙයධර්මයෙක් වී නම් මා විසින් එ හැම දෙනා ලද. බමුණ, මබස් හඳහව, මට (කහවණු) පන්සියයක් නැති.”

8. ඉදින් හවත් තෙමේ යදනා (ඉල්ලන) මට නො දෙන්නේ නම් (මින්) සත්වන දවසැ තා හිස් සත් කඩ වැ පැළේවා!

- 9. අභිසංඛාරිථා කුභකො - භෙරවං සො අකිත්තඨි තස්ස තං වචනං සුථා - ඛාවරී දුක්ඛිතො අසු.
- 10. උසුසානිදි අනාභාරො - සොකසලුසමපටිතො අරො'පි එවංචිත්තස්ස - ක්ඛානො න රමනී මනො.
- 11. උත්තසාං දුක්ඛිතං දිස්වා - දෙවතා අස්ථකාමිනී ඛාවරිං උපසඛකමම - ඉදං වචනමබ්බවී.
- 12. න සො මුඛං පජානාති - කුභකො සො ධනාස්සිකො මුඛනි මුඛපාතෙ වා - ඤාණං තස්ස න විජ්ජති.
- 13. භොති වරහි ජානාති - තං මෙ අකඛාහි පුච්ඡිතා¹ මුඛං මුඛාධිපාතං ව - තං සුණොම වචො තව.
- 14. අභමෙපතං² න ජානාමි - ඤාණං මෙස්ථ³ න විජ්ජති මුඛං මුඛාධිපාතො⁴ ව - ජිනානං භෙතදස්සනං.
- 15. අථ කො වරහි ජානාති - අසමිං පුථවි⁵මණ්ඩලෙ මුඛං මුඛාධිපාතං ව - තං මෙ⁶ අකඛාහි දෙවතෙ,
- 16. පුරා කපිලවජ්ජමිභා - නික්ඛන්තො ලොකනායකො අපමො ඔක්කාකරාජස්ස - සකාපුත්තො පහඛකරො.
- 17. සො හි බ්‍රාහ්මණ, සමුද්ධො - සඛබ්බමාන පාරගු සඛබ්බාහිඤ්ඤාබලපත්තො - සඛබ්බමෙමසු වක්ඛුමා සඛබ්බමමකඛයං⁷ පත්තො - විමුත්තො උපධිසංඛයෙ⁸.
- 18. බුද්ධො සො භගවා ලොකෙ - ධම්මං දෙසෙති වක්ඛුමා තං තුං ගතානාන පුච්ඡස්සු - සො තෙ තං ව්‍යාකරිස්සති⁹.
- 19. සමුද්ධොති වචො සුථා - උදග්ගො ඛාවරී අසු සොකස්ස තනුකො ආසි - පිතිඤ්ච විපුලං ලභි.

1. උසුසානි-සි.	6. පුථවි-සි
2. පුථවිතො-සු, P T S	7. තං මෙ-තා, සු.
3. අභමෙතං-ච.	8. සඛබ්බ මමමකම-සු, P T S
4. ඤාණමෙත්ථ-ච.	9. උපධිකමග-මඡසං.
5. මුඛා විපාතො-ච.	10. ව්‍යාකරිස්සති-ච, P T S

9. ඒ කුහක බමුණු තෙම කොහොත් වත් සකස් කොට බිය දැවන වදන් තෙපළි යැ. ඔහුගේ එවදන් අසා බාවරි තවුස් දෙමනස් වී යැ.

10. හේ ගෝකභලායෙන් විද්‍යා ලද්දේ නිරාහාර වැ විශැලෙයි, තවද මෙබඳු සිත් ඇති ඔහුගේ සිත ධ්‍යානයෙහි නො ඇලෙයි.

11. (එ අරමිහි අරක්ගත්) වැඩ කැමැති දෙවියක් බියපත් වූ දුකට පැමිණි බාවරි බමුණු කරා එළැඹ මෙ බස් කිව;

12. “හේ මුදුන් (හිස) නො දනී, හේ ධන කැමැති කුහකයෙක, මුදුන්හි හෝ මුදුන් පැළමෙහි නුවණෙක් ඔහුට නැති.”

13. “ඉදින් හවතී මුදුනුදු මුදුන් පැළමුදු දනී නම් මා විසින් විචාරන ලද තෝ එය මට කියව. තී ගේ එ වදන් අසමහ.”

14. “මම ද තෙල නො දන්මී. මට මෙහි ලා නුවණෙක් නැති. මුදුනුදු මුදුන් පැළමුදු යන මෙය ජිනයන්ගේ මැ දැනගෙනෙකි.”

15. “එසේ කලැ මේ පොළෝ මඩලෙහි කවරෙක් නම් මුදුනුදු මුදුන් පැළමුදු දනී ද? දෙවිය, එය මට කියව.”

16. පෙරැ කිඹුල්වත් පුරයෙන් නික්මැ ගිය, ලොවට නායක වූ ඔක්කාක රජහු ගේ පරපුරෙහි වූ ලොවැ ප්‍රඥලොකය කරන යම් ශාකාපුත්‍රයෙක් වේ ද,

17. බමුණු හේ සම්බුද්ධ යැ, සියලු ධර්මයන්ගේ පරතෙරට ගියේ යැ, සියලු අභිඤ්චලයට පැමිණියේ යැ, සියලු දහමිහි නුවණැස් ඇත්තේ යැ, සියලු කම්මයන්ගේ ක්ෂයට පැමිණියේ යැ, නිවන් අරමුණෙහි (අරමුණු කොට) (හව විමුක්තියෙන්) මිදුණේ යැ.

18. පසැස් ඇති ඒ භාග්‍යවත් බුදුරජ ලොවැ දහමී දෙසයි. මුඛ උන් වහන්සේ වෙත ගොස් විචාරන්නැ. උන් වහන්සේ එය මුඛට හෙළි කරන සේක.

19. බාවරි තෙම ‘බුදුහ’ යන වදන් අසා ඔද වැඩී සිතැත්තේ විය. ඔහු ගේ ශෝකය ද තුනී විය, විපුල වූ ප්‍රීතියට ද පැමිණියේ යි.

- 20. සො බාවරී අතතමනො උදංගො
තං දෙවතං පුච්ඡති වෙදජාතො
කතමිති'ගාමෙ නිගමමිති වා පුනා
කතමමිති වා ජනපදෙ ලොකනාරො
යත් ගතනා නමංකොමු'සමුදොං දිපදුතමං.
- 21. සාවජීයං කොසලමඤ්ඤෙ ජිනො
පහුතපඤ්ඤෙ වරගුරීමෙධසො
සො සකාපුතො විධුරො අනාසවො
මුදොධිපාතසා විදු නරාසමො.
- 22. තනො ආමතාගී සිංකො - බ්‍රාහ්මණො මනාපාරගෙ
එඵ මාණවො අකඛිසං - සුණොඵ වචනං මම.
- 23. යංකොසො දුලලො ලොකෙ - පාතුභාවො අභිණ්ඨසො
සවජ' ඵ්ලාකමිති උපානො - සමුදොං ඉති විසුතො
බිපං ගතනාන සාවජී - පසසවො දිපදුතමං.
- 24. කඵං වරභි ජානෙමු - දිසො බුදොති බ්‍රාහ්මණ
අජාතං නො පමුභි - යඵා ජානෙමු තං මයං.
- 25. ආගතානි හි මනොසු - මහාපුරිසලකභණො
ආතතිංස ව' ව්‍යාඛ්‍යාතා - සමතො අනුපුබ්බසො.
- 26. යංකොතෙ භොනති ගතොසු - මහාපුරිසලකභණො
ආයෙව' තසා ගතියො - තතියා හි න විජ්ඡති.
- 27. සවෙ අගාරං ආවසති' - විජෙයා පඨවිං ඉමං
අදංකොන අසඤ්ඤා - ධම්මනමනුසාසති'.
- 28. සවෙ ච සො පබ්බජති - අගාරා අනගාරියං
විච්චවජ්ඣෙ' සමුදොං - අරභා භවති අනුතතරො.

1. කපඵභි-සු.	5. ආතතිංසානි ව-ච, මජ්ඣං.
2. පත-මජ්ඣං.	6. දුච්ච-සු.
3. ගතනා පා.සමු-ච.	7. අජාතවසති-උ.
4. සවජජ-උ, මජ්ඣං.	8. ධම්මන අනුසාසති-සු, PTS
	9. විච්ච ජදෙ-මජ්ඣං, PTS

20. ඒ බාවරි බමුණු සතුටු වූයේ ඔදවැඩි සිතැත්තේ උපන් සොම්නස් ඇත්තේ "යම් තැනකට ගොස් ද්විපදෙත්තම වූ ඒ සමාක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේට නමස්කාර කරන්නමෝ නම් ඒ ලෝකනායකයෝ කිනම් ගමෙකැ හෝ නියම්ගමෙකැ හෝ යළි කිනම් දනව්වෙකැ හෝ වසන සේක් ද?"යි එ දෙවියා පිළිවිසි යැ.

21. "පස්මරුන් දිනු මහාප්‍රාඥ වූ උත්තම විපුල ප්‍රඥ ඇති අප්‍රතිම වූ ආනාසුච වූ නරභ්‍රෂ්ඨ වූ මුදුන් පළාලීම දන්තා වූ ඒ ශාකා පුත්‍රයන් වහන්සේ කොසොල්ලට සැවැත් කුවඳ වසන සේ කැ"යි.

22. ඉක්බිති බාවරි බමුණු වේදමන්ත්‍රයෙහි පරතෙරට ගිය අතැවැස්සන් ඇමැති : එව මාණවකයෙනි, මම තොපට කියනෙම මා ගේ වචනය අහවු.

23. "ලෝකයෙහි තෙල යමක්හුගේ එක්වත් පහළවීම දුර්ලභ වේ ද, 'සම්බුද්ධ'යි ප්‍රසිද්ධ වූ උන් වහන්සේ දැන් ලොවැ පහළ වූහු ල. තෙපි වහා සැවැතට ගොස් ඒ ද්විපදෙත්තමයන් වහන්සේ දකිවු"(යි කී යැ).

24. "බමුණාණෙනි, ඔවුන් දක 'මේ බුද්ධ'යි කියේ දනුමහ. ඇපි ඔවුන් යමසේ දත හෙන්නමෝ නම් නො දන්තා අපට එසෙයින් කිව මැනැවැ"යි (කීහ.)

25. පිළිවෙළින් විස්තර කරන ලද පරිපූර්ණ වූ දෙතිස් මහපුරිස් ලකුණු වෙදයෙහි ආයේ යැ,

26. යමක්හුගේ සිරුරෙහි තෙල දෙතිස් මහපුරිස් ලකුණු ඇද්ද, ඔහුට දෙගතිසෙක් මැ වෙයි, තෙ වැන්නෙක් නැති.

27. ඉදින් හේ ගිහිගෙයි වෙසේ නම් නොදඹින් නො සැකින් මෙ සොළොව දිනා දැහැමින් අනුශාසනා කෙරෙයි (සක්විති රජ වෙයි).

28. තවද, ඉදින් හේ ගිහිගෙන් නික්මැ සසුන්හි පැවිදි වේ නම් විවට කළ කෙලෙස් සෙවෙණි ඇති වැ අනුත්තර වූ අර්හත් සම්බුද්ධ වෙයි.

- 29. ඡාතිං ගොතතං¹ ච ලකඛණං - මනෙත සිංහෙ පුනාපරං²
මුඛං මුඛාධිපාතං³ ච - මනසායෙව පුච්ඡතං.
- 30. අනාවචණදසාචී - යදි බුද්ධො හවිසාති
මනසා පුච්ඡතෙ පඤ්ඤා - වාචාය විසාපෙසාති⁴.
- 31. බාවටිසා වචො සුඤ්ඤා - සිසසා සොළස බ්‍රාහ්මණා
අභිනො තිසසමෙතෙතයො - පුණ්ණකො අථ මෙතතභු.
- 32. ධොතකො උපසිචො ච - නජෙඤ ච අථ හෙමකො
තොදෙයාකප්පා⁵ දුභයො - ජතුකණ්ණි ච පණ්ණිතො.
- 33. හද්‍රාචුචො උදයො ච - පොසාලො වාපි බ්‍රාහ්මණො
මොසරාජා ච මෙධාවී - පි.ගියො ච මහාඉසි.
- 34. පච්චකගණිනො සමෙඛ - සමිඛලොකසස විසුඤ්ඤා
කුමාසී කුමාරතා ධීරා - පුඛ්ඛවාසනවාසිතා.
- 35. බාවරිං අභිවඤ්ඤා - කඤ්ඤා ච නං පදකඛණං
ජවාජිනධරා සමෙඛ - පකකාමුං උතතරාමුඛා.
- 36. මූලකසං⁶ පතිවභානං - පුරිමං මාභිසසතිං තථා⁷
උජෙජනිං වාපි ගොනඤ්ඤං - චෙදිසං වනසවහයං⁸.
- 37. කොසමිං වාපි සාකෙතං - සාවඤ්ඤා ච පුරුහතමං
සෙතව්‍යං⁹ කපිලවඤ්ඤං - කුසිනාරං ච මඤ්ඤං.
- 38. පාවං ච හොගනගරං - චෙසාලිං මාගධං පුරං
පාසාණකං චෙතියං ච - රමණියං මනොරමං.
- 39. තසිතොචුදකං සිතං - මහාලාභං ච වාණිජො
ජායං සමමාභිතතොතාව - තුසිතා¹⁰ පබ්බතමාරුහුං.

1. ඡාතිගොතතං-ව, මජ්ඣ.	6. මූලකසං-ව, මජ්ඣ, අලකසං-කප්පි
2. පුනාපරං-පු, PTS.	7. පුරමාභිසසතිං තද-මජ්ඣ.
3. මුඛාධිපාතං-ව.	8. වනසාවඤ්ඤං-පු.
4. විසාපෙසාති-මජ්ඣ.	9. සෙතව්‍යං-PTS.
5. කප්පා-ව, පු.	10. තුසිතා-මජ්ඣ, ප.

29. (තෙපි මාගේ) ජාති (වයස්) දු ගොතූ දු ලක්ෂණ දු උගත් වෙදයන් දු සිසුන් දු යළි අන්‍ය වූ මුදුන් දු මුදුන් පැවැත්වූ සිතින් මැ පුළුවස්ව.

30. ඉදින් හේ අනාවරණඤානදර්ශන ඇති බුදු වේ නම් (තොප) සිතින් පුළුවන් පැන තෙපුලින් විසඳයි යනු කී යැ.

31-33. බාවරී බමුණුගේ බස් අසා අජිත යැ තිස්සමෙත්තෙයා යැ පුන්ණක යැ යළි මෙත්තගු යැ ධොතක යැ උපසිව යැ නන්ද යැ යළි භමික යැ තොදෙයා, කප්ප දෙදෙනා යැ පණ්ඩිත වූ ජතුකණ්ණි යැ. භද්‍රාද්‍රව්‍ය යැ උදය යැ පොසාල නම් බමුණු යැ ප්‍රාඥ වූ මොසරුප යැ පිංගිය මහතවුස් යැ යන සොළොස් බමුණු අතැවැසියෝ-

34. හැම දෙනා වෙන වෙන ශිෂ්‍යගණයා ඇත්තාහු සියලු ලොවැ පුකට වූවාහු ධ්‍යාන කරන්නාහු ධ්‍යානයෙහි ඇලුණාහු ධ්‍යානි සම්පන්න වූවාහු පුඵපුණ්‍යවාසනා ගුණයෙන් වාසිත සිත් ඇත්තාහු-

35. බාවරීහු අභිවාදන කොට යළි ඔහු පැදකුණු කොට සියල්ලෝ දළ මඩුලු අඳුන් දිවිසම් දරන්නාහු උතුරු දෙසට මුහුණලා නික්මැ ගියෝ.

36. මූලක ජනපදයට අයත් පතිවයාන නගරයට ද, මාහිස්සකී නම් පළමු නගරයට ද, එසේ මැ උදේනී නුවරට ද ගොනද්ධ (ගොඩ) පුරයට ද, වේදික නුවරට ද, වල්සැවැතට ද-

37. කොසොඹැ නුවරට ද, සාකෙත පුරයට ද, සැවැත් පුරවරයට ද, සෙතව්‍ය නුවරට ද, කිඹුල්වත් පුරයට ද, කුසිනාරා පුරයට ද-

38. පාවා නුවරට ද, භොග නගරයට ද, විසල් පුරට ද, මගධ රට අග-නුවර වූ රජගහ නුවරට ද, සිත්කලු වූ මනරම් වූ පහණ සැ වෙහෙරට ද-

39. පවස් ඇතියකු සිහිල් දියකට මෙන්, වෙළෙඳක්හු මහත් ලාභයකට මෙන්, ගිමිත් තැවුණක්හු සෙවණකට මෙන් හටගත් සොමනස් ඇත්තාහු පව්වට නැංගාහ.

- 40. භගවා ච තඤ්ඤා¹ ඤායෙ - භික්ඛුසංඝපුරුකංකො
භික්ඛුනං ධම්මං දෙසෙති - සිභොච නදති වනො.
- 41. අජිතො අද්දස සමුද්ධං - සතරංසිං' ච භානුමං.²
වඤ්ඤා යථා පණ්ණරසෙ - පරිපුරිමුපාගතං.³
- 42. අඵසස ගතො දිසවාන - පරිපුරං ච බ්‍රහ්මඤ්ඤා
එකමන්තං සීතො භවෙසා - මනොපඤ්ඤා අපුච්චං.
- 43. ආදිසස ජම්මනං මුඛි - ගොතනං මුඛි සලකඤ්ඤා
මනොසු පාරම්. මුඛි - කති වාචෙති මුඛමණො.
- 44. විසං වසාසතං ආයු - සො ච ගොතොනන බාවරි
තිණසා⁴ ලකඤ්ඤා ගතො - තිණණං වෙදන පාරගු.
- 45. ලකඤ්ඤා ඉතිහාසෙ ච - සනිසඤ්ඤා සකෙටුගෙ
පඤ්ඤා සතාති වාචෙති - සධම්මෙ පාරම්. ගතො.
- 46. ලකඤ්ඤානං පච්චයං - බාවරිසස නරුත්තම
තණ්ඤාච්ඡිද පකාසෙති - මා නො කඛිංසිතං අහු.
- 47. මුඛං ජිවහාය ඡාදෙති - උණ්ණසස හමුකන්තරෙ
කොසොතිතං වඤ්ඤායං - එවං ජානාති මාණව.
- 48. පුච්ඡමිති කඤ්ඤා අසුණකො - සුඤ්ඤා පඤ්ඤා ව්‍යාකතෙ
විචිතොති ජනො සබ්බො - වෙදජානො කතඤ්ඤා.
- 49. කොනු දෙවො වා මුඛො වා - ඉද්දො වාපි සුච්ඡෙති
මනසා පුච්ඡෙතෙ පඤ්ඤා - කමෙතං පච්චසති.
- 50. මුඛං මුඛාධිපාතං ච - බාවරි පරිපුච්ඡති
තං ව්‍යාකරොති භගවා - කඛිං විනය නො ඉසෙ,

1. තඤ්ඤා-පූ. PTS.	3. පරිපුරං-උපාගතං-ච, මජ්ඣං- පරිපුරි-උපාගතං-PTS.
2. විතරංසිංච භානුමං-මජ්ඣං- විතරංසිං-PTS.	4. තිණසා-සු. PTS.

40. එසමයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ද භික්ෂුසංඝයා විසින් පුරස්කෘත වූවාහු වනායෙහි සිංහයකු නාද කරන්නා සේ භික්ෂුනට දහම් දෙසන සේක.

41. අජිත මාණව සම්බුදුන් සියගණන් රස් ඇති හිරු සෙයින් පත්‍රුරැසි පොහොදුවස් සොළොස් කලා පිරුණු සඳු සෙයින් දිවි.

42. ඉක්බිති උන් වහන්සේගේ සිරුරෙහි පිරිපුන් පුරිස් ලකුණු දක සතුටු වූයේ එකක්පස් වැ සිටියේ මනසින් පැන පුළුවන් :

43. "අප ඇදුරන් උදෙසා උන්ගේ ජාති (වයස්) කියනු මැන. පුරිස් ලකුණු සහිත කොට ගොත් කියනු මැන, වෙදයන්හි නිමාවට පැමිණීම ද කියනු මැන, හේ කෙතෙක් අතැවැසියන් හදරවා ද"යි (විවාළේ යැ.)

44. '(තොප ඇදුරු උපතින්) එක්සියවිසි හවුරුදු ඇත්තේ යැ, හෙ ද ගොත්‍රයෙන් ප්‍රාවරී (බාවරී) නමැ, ඔහු ගත මහපුරිස් ලකුණු තුනෙක, ත්‍රිවෙදයෙහි පරතෙරට ගියේ යැ.

45. (මහාපුරුෂ) ලක්ෂණශාස්ත්‍රයෙහි ද, නිසර්ණවූ සහිත කෙටුහ ශාස්ත්‍ර සහිත ඉතිහාසයෙහි ද, ස්වකීය බ්‍රාහ්මණ ධර්මයෙහි ද පරතෙරට ගියේ පන්සියක් අතැවැසියන් හදරවයි.

46. තෘෂ්ණාව සිදු හළ නරභ්‍රෂ්ඨයන් වහන්ස, බාවරී බමුණුගේ පුරුෂලක්ෂණයන් ගේ විස්තරය පවසන්නැ, අපට නහමක් සැක වේවා' යි (සිතින් පුළුවන්.)

47. මාණවකය, හේ (තමා) දිවින් මුහුණ වසයි. උහුගේ දෙබැම අකුරෙහි උණුලොම් වෙයි. අඩගජාතය කොෂාවහිත වේ. මෙසේ මෙ කුරුණු දනැ'යි (වදළහ.)

48. සියලු ජන තෙමේ විවාරනු ලබන කිසි පැනයක් නො අසනුයේ විසඳු පැන අසා උපන් සොම්නස් ඇත්තේ බඳැදිලි ව මෙසේ සිතයි ;

49. "කවර දෙවියෙක් හෝ බමෙක් හෝ සුජාපති වූ ඉන්ද්‍ර හෝ සිතින් විවාළ පැන විසඳා ද? (ඔවුනතුරෙහි) කවරක්හට තෙල පැන වැවගේ ද"යි.

50. "භාග්‍යවතුන් වහන්ස, බාවරී තෙම මුදුනුදු මුදුන් පැළමුදු සුළුවයි. එය විසඳන්නැ, සෘෂිත් වහන්ස, අපගේ සැකය දුරුලන්නැ"යි.

- 51. අවිජ්ජා මුද්ධාති ජානාහි - විජ්ජා මුද්ධාධිපාතිනී
සද්ධා සති සමාධිති - ඡන්දවිරියෙන සංයුතා,
- 52. තතො වෙදෙන මහතා - සතථ මහිඤ්ඤා¹ මාණවො
ඵකංසං අජිනං කඤ්ඤා - පාදෙසු සිරසා පතී.
- 53. බාවරි බ්‍රාහ්මණො භොතො - සහ සිසෙසති මාරිස
උදඝභවිතොතා සුමනො - පාදෙ වදන්ති වකඛුම,²
- 54. සුඛිතො බාවරි භොතු - සහ සිසෙසති බ්‍රාහ්මණො
ඤ්ඤා වාපි සුඛිතො භොති - විරං ජීවාහි මාණව,
- 55. බාවරිසස³ ච තුමහං⁴ වා - සබ්බසං සබ්බසංසයං
කතාවකාසා පුච්ඡවෙහා - යං කිඤ්ඤි මනසිච්ඡථ.
- 56. සමුද්ධෙන කතොකාසො - නිසීදිඤ්ඤා පඤ්ඤා
අජිතො පයමං පඤ්ඤං - තස්ස පුච්ඡි තරාගතං.

වදුභාරා නිවර්තන

1. සතථමහිඤ්ඤා-මජ්ඣ.

2. වකඛුම-සු.

3. බ්‍රාවරිසස-සි, ව, අ.

බාවරිසස-සු, ඵ.

4. තුමහං-සි, සු, ඵ.

51. අවිද්‍යාව (සසර හිස් වන බැවින්) මුදුනැ, ශ්‍රද්ධා ස්මාති සමාධි ජන්ද වියඹ යන මොවුන් හා සමග යෙදුණු (අර්භන්මාර්ග) විද්‍යාව මුදුන් පළන යයි දනැ”යි.

52. ඉක්බිති අර්ත මාණව මහත් ප්‍රීතියෙන් සංස්තබ්ධ වූ අඳුන් දිවිසම් එකස් කොටැ ලා (බුදුන්) පාපිට හිස් තබා වැඳ වැටුණේ යැ.

53. නිදුකාණෙනි, පසැස් ඇතියාණෙනි, බාවරි බ්‍රාහ්මණ තෙම ඔඳ වැඩි සිත් ඇති වූ සොමනස් වූ හවත්හු පා වදී යි.

54. “බාවරි බමුණු තෙම සිසුන් හා සමග සුවපත් වේවා! මාණවය තො ද සුවපත් වෙයි! සැරදෙයි!” (වදලෝ.)

55. “තෙපි කළ අවකාශ ඇතියවු, යම් කිසිවක් පුළුවුස්නට සිතින් කැමැතියවු නම් බාවරිහු ගේ වේවයි තොප හැම ගේ වේවයි එ හැම සංශය පුළුවුස්ව”යි (වදලෝ.)

56. සම්බුදුන් විසින් කළ අවකාශ ඇති අර්ත මාණව ඇදිලි බැඳ හිඳ එහි පළමු පැනය බුදුන් පිළිවිත්.

වසතු ගාථා නිමි.

1. අජිතමාණව පුවජා.

- 1-1 කෙනෙසු නිවුතො ලොකො (ඉච්චායසමා අජිතො) කෙනෙසු නපපකාසති කිසාහිලෙපනං චූඤ්ඤිං සු තසස මහබ්බසං.
- 1-2 අච්ඡාය නිවුතො ලොකො (අජිතාති හගවා) වෙච්චජා¹ පමාද නපපකාසති ජපාහිලෙපනං චූඤ්ඤිං දුකඛමසස මහබ්බසං.
- 1-3 සවන්ති සබ්බධි සොතා (ඉච්චායසමා අජිතො) සොතානං කිං නිවාරණං සොතානං සංවරං චූඤ්ඤිං කෙන සොතා පිට්ඨරො.
- 1-4 යාති සොතානි ලොකසමිං (අජිතාති හගවා) සති තෙසං නිවාරණං සොතානං සංවරං චූඤ්ඤිං පඤ්ඤායෙනෙ පිට්ඨරො.
- 1-5 පඤ්ඤා වෙච සති වාපි² (ඉච්චායසමා අජිතො) නාමරූපං ච මාරිස ඵතං මෙ පුට්ඨො පච්චුඤ්ඤිං කඤ්ඤං උපරුඤ්ඤිති.
- 1-6 යමෙතං පඤ්ඤං අපුච්ඡි අජිත තං වදුම් තෙ යඤ්ඤං නාමං ච රූපං ච අසෙසං උපරුඤ්ඤිති විඤ්ඤාණසස නිරොධෙන ඵඤ්ඤං උපරුඤ්ඤිති.
- 1-7 යෙ ච සඤ්ඤාධර්මො³ සෙ යෙ ච සෙඛා පුඤ්ඤා ඉධ තෙසං මෙ නිපතො ඉරියං පුට්ඨො පච්චුඤ්ඤිං මාරිස.
- 1-8 කාමෙසු නාහිගිජේඛයා මනසා නාවිලො සියා කුසලො සබ්බ ධර්මානං⁴ සතො හිකඤ්ඤා පරිබ්බජෙ.

අජිතමාණව පුවජා — නිදර්ශන

1. චිච්චා-ම. ජ. සං.
 2. පිට්ඨරො-ම ජ සං.
 3. සඤ්ඤා-සු.

4. සබ්බ ධර්මා-ච
 5. සබ්බධර්මසු-ස

1. අජිත මානව පාවිඡා

1-1. (ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ පිළිවිත්: ලෝවැසි තෙම කීමෙකින් නිව්‍යන (වැසුණේ) ද? කවර හෙයින් නො පැනේ ද? කීමෙක් ඔහට අභිලෙපන (ලහටු) යැ යි වදරන සේක් ද? කීමෙක් ඔහට මහද්භය වේ ද?

1-2. (අජිත යැ යි අමතා බුදුහු මෙසේ වදළහ:) ලෝවැසි තෙම අවිද්‍යායෙන් නිව්‍යන යැ. මාත්සයාඪ් හෙයින් ප්‍රමාද හෙයින් නො පැනෙයි (ප්‍රකාශ නො වෙයි) තෘෂ්ණාව අභිලෙපන යැ යි කියමි, (ජාතාදි) දුක ඔහට මහද්භය වෙයි.

1-3. (ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ පිළිවිත්:) හැම තන්හි (රූපාදි ආයතනයන්හි තෘෂ්ණාදි) භ්‍රොතස්ත්‍ර ගලා යෙති, භ්‍රොතස්ත්‍රයේ ආවරණය කවරද? භ්‍රොතස්ත්‍රයේ සංවරය වදළ මැනැව්. කවර දහමෙකින් භ්‍රොතස්ත්‍ර පියනු ලැබෙත් ද (පසිදිනු ලැබෙත් ද)?

1-4. (අජිත යැ යි අමතා බුදුහු මෙසේ වදළහ:) ලෝවැ යම් භ්‍රොතස් කෙනෙක් වෙත් ද, ස්මාතිය ඔවුනට ආවරණ වෙයි, (එ මැ ස්මාතිය) භ්‍රොතස්ත්‍රයේ 'සංවරය' යි කියමි, (මාර්ග) ප්‍රඥාව විසින් තුලුහු පියනු (පසිදිනු) ලැබෙත්.

1-5. (ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ පිළිවිත්.) ප්‍රඥාව ද ස්මාතිය ද (තදවශෙෂ) නාමරූපය ද යන තෙල සියල්ල කොහි නිරුද්ධ වේ ද? නිදුකාණෙනි, මා විසින් පුළුවස්තා ලද මුඛ වහන්සේ තෙල කරුණ මට වදළ මැනව්.

1-6. අජිත තෙපි යම් පැනයක් විවෘළ වූ ද, එය තොපට කියමි. යම් තැනෙක්හි නාමයත් රූපයත් නිරවශේෂයෙන් නිරුද්ධ වේ ද, (පශ්චිම) විඤානායාගේ නිරොධය හා මැ (පෙර පසු නො වැ) තෙල විඤාන නිරොධයෙහි මැ තෙල නාමරූපය උපරුද්ධ වෙයි (විඤාන නිරොධය ඉක්ම නො යෙයි.)

1-7. නිදුකාණෙනි, මෙ ලෝවැ (අනිත්‍යාදි විසින්) විමසන ලද ධර්ම ඇති යම් (අශෙෂෙෂ) කෙනෙකුත් වෙත් ද, බොහෝ වූ යම් ශෙෂෙෂ කෙනෙකුත් වෙත් ද, මා විසින් පුළුවස්තා ලද (ශෙෂෙෂාශෙෂෙෂ ධර්ම-යෙහි) පශ්චිත වූ මුඛ වහන්සේ ඔවුන්ගේ ප්‍රතිපත්තිය මට වදළ මැනව්.

1-8. කාමයෙහි ගිජු නො වන්නේ යැ, සිතින් නො කැළඹුණෙක්, වන්නේ යැ, මහණ තෙම සියලු ධර්මයන්හි දක්ෂ වූයේ ස්මාතිමත් වැ හැසිරෙන්නේ යි.

අජිත මාණව පාවිඡා නිමි.

2. තිසසමනෙතයාමාණව පුවජා

2-1 කො'ධ' සනතුසිතො ලොකෙ (ඉච්චායසමා තිසස මෙනෙයො)
කසස නො සනති ඉංජිතා
කො උභනතමභිඤ්ඤාය
මජ්ඣෙමනානා න ලිප්පති
කං මුඛි මහාපුරිසො'ති
කො'ධ සිබ්බනිමච්චගා?

2-2 කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා (මෙනෙතයා'ති භගවා)
චිතතණ්ඨො සද සතො
සඛ්ඛාය නිබ්බුතො භික්ඛු
තසස නො සනති ඉඤ්ජිතා.

2-3 සො උභනතමභිඤ්ඤාය
මජ්ඣෙ මනානා න ලිප්පති
තං මුඛි මහා පුරිසො'ති
සො'ධ සිබ්බනිමච්චගා.

තිසසමනෙතයාමාණවපුවජා නිවසීතා.

3. පුණ්ණකමාණව පුවජා

3-1 අනෙජං මූලදසසාවිං (ඉච්චායසමා පුණ්ණකො)
අත්ථි පඤ්ඤානං ආගමං
කිංනිසසිතා ඉසයො මනුජා.
ඛතතියා මුඛමණා' දෙවතානං
යඤ්ඤමකප්පසිංසු පුපු' ඉධ ලොකෙ
පුවජාමි තං භගවා මුඛි මෙතං.

1. කොඉධ සනතුසිතො-ව	5. පඤ්ඤානං-පු
2. කලිමපති-ව	6. මුඛමණ (දදව) සු
3. මජ්ඣෙම-ව	7. පුපු-PTS
4. සොධ-සු	

2. තිස්සමෙත්තෙයා මාණව පාවජා

2-1. (ආයුෂ්මත් තිස්ස මෙත්තයා මෙසේ පිළිවිත්:) මෙලොවැ කවරෙක් සතුටු වූයේ ද, කවරක්භට (තෘෂ්ණා-දෘෂ්ටි) ඉඤ්ජනයෝ (කම්පනයෝ) නැද්ද, කවරෙක් අන්තද්වය විශිෂ්ටඤ්ජනයෙන් දැනු මධ්‍යයෙහි ප්‍රඥායෙන් නො ඇලේ ද, කවරක්භූ 'මහාපුරුෂ' යයි කියනු සේක් ද, කවරෙක් මෙහි තෘෂ්ණා සිබ්බතිය (ගෙතුම) ඉක්මැ ගියේ ද? යි''

2-2. ('මෙත්තෙයා' යි අමතා බුදුහු මෙසේ වදළහ:) කාමයෙහි (ආදීනව දැක) බබසර ඇති පහ වූ තෘෂ්ණා ඇති හැම කල්හි ස්මාතිමත් වූ (අනිත්‍යාදි විසින්) දහම් විමසා (රාගාදිය නිවීමෙන්) නිවුණු යම් මහණෙක් වේ ද, ඔහට ඉඤ්ජනයෝ නැත්තාහ.

2-3. හේ අන්තද්වය විශිෂ්ටඤ්ජනයෙන් දැනු මධ්‍යයෙහි ප්‍රඥායෙන් නො ඇලෙයි, ඔහු 'මහාපුරුෂ' යයි කියමි. හේ මෙ ලොවිහි තෘෂ්ණා සිබ්බතිය ඉක්මැ ගියේ යි.

තිස්සමෙත්තෙයාමාණව පාවජා තිමි.

පුණ්ණික මාණව පාවජා

3-1. (ආයුෂ්මත් පුණ්ණික මෙසේ විචාරයි:) තෘෂ්ණා රහිත වූ (එහෙයින්) අටලෝදහම්හි කම්පා රහිත වූ අකුශල මූලාදිය දක්නා සුලු වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කරා ප්‍රශ්නයෙන් ප්‍රයෝජන ඇත්තමෝ ආම්භ, මෙලොවැ සෘෂිහු යැ මනුෂ්‍යයෝ යැ ක්ෂත්‍රීයයෝ යැ බ්‍රාහ්මණයෝ යැ යන බොහෝ යාග කරුවෝ කුමක් ඇසීරි කළාහු දෙවියනට දෙය ධර්මය පයෝජන කෙරෙත් ද? (යාග කෙරෙත් ද?) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, එ කරුණ මුඛ වහන්සේ පුළුවුස්මි. තෙල වදළ මැනැවි.

- 3-2 යෙ කෙව් 'මෙ ඉසයො මනුජා (පුණ්ණකා'ති හගවා)
 ඛතතියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං
 යඤ්ඤමකපපයිංසු පුට්ඨ ඉධ ලොකෙ
 ආසිංසමානා¹ පුණ්ණක ඉස්භාවං
 ජරංසිතා යඤ්ඤමකපපයිංසු.

- 3-3 යෙ කෙව් 'මෙ ඉසයො මනුජා (ඉච්චායසමා පුණ්ණකො)
 ඛතතියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං
 යඤ්ඤමකපපයිංසු පුට්ඨ ඉධ ලොකෙ
 කව්ච්ඤු තෙ හගවා යඤ්ඤපථෙ අපමනතා
 අතාරු ජාතිං ච ජරං ච මාරිස
 පුච්ඡාමි තං හගවා බ්‍රූහි මෙතං.

- 3-4 ආසිංසනති² ථොමයනති අභිජප්පනති පුභනති
 (පුණ්ණකා'ති හගවා)
 කාමාභි'ජප්පනති පට්ච්ච ලාභං
 තෙ යාජයොගා හවිරාගරතතා
 නාත'රිංසු ජාතිජරනති බ්‍රූමි.

- 3-5 තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගා (ඉච්චායසමා පුණ්ණකො)
 යඤ්ඤභි ජාතිඤ්ඤ ජරඤ්ඤ මාරිස
 අථ කො වරහි දෙවමනුසසලොකෙ
 අතාරි ජාතිං ච ජරං ච මාරිස
 පුච්ඡාමි තං හගවා බ්‍රූහි මෙතං.

- 3-6 සඛ්ඛාය ලොකසම් පරොවරානි³ (පුණ්ණතා'ති හගවා)
 යස්සිඤ්ඤ්තං නානී කුභිඤ්ඤි ලොකෙ
 සනොතා විධුමො අනීසො නිරාසො
 අතාරි සො ජාති ජරනති බ්‍රූමි'ති.

පුණ්ණකමාණං පුච්ඡා — නිට්ඨිතා

1. ආසිසමානා-ව
 2. ආසිසනති-ව
 3. කාමෙභි-අවුචා
 4. නාතාරිංසු-මජ්ඣං.
 5. පරොපරානි-ව-PTS.

3-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: පුණ්ණකය,) මෙලොවැ මේ සෘෂිහු යැ මනුෂ්‍යයෝ යැ ඝාත්‍රියයෝ යැ බ්‍රාහ්මණයෝ යැ යන යම් බොහෝ යාග-කරුවෝ දෙවියනට යාග කෙරෙත් ද, පුණ්ණකය, ඔහු ජරාව (සසරදුක) නිසා මේ මනුෂ්‍යාදිභාවය පහත්තාහු (දෙවියනට) යාග කෙරෙත්.

3-3. (ආයුෂ්මත් පුණ්ණක මෙසේ විවාරයි:) මෙලොවැ මේ සෘෂිහු යැ මනුෂ්‍යයෝ යැ ඝාත්‍රියයෝ යැ බ්‍රාහ්මණයෝ යැ යන යම් බොහෝ යාග-කරුවෝ දෙවියනට යාග කෙරෙත් ද, භාග්‍යවතුන් වහන්ස, කිම ඔහු යාගයෙහි අප්‍රමත්ත වූවාහු ජාතිය ත් ජරාව ත් තරණය කළාහු ද? නිදුකාණෙනි, එය මුඛ වහන්සේ විවාරමි. භාග්‍යවතුන් වහන්ස, තෙල මට වදළ මැනැවි.

3-4. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: පුණ්ණකය, ඔහු රූප ප්‍රතිලාභාදිය) පාර්ථනා කෙරෙති, (යාගාදිය) පසසති, ජල්පනය කෙරෙති, පුදති, (රූපාදි) ලාභය සඳහා පුනපුනා කාමයන් මැ (අපට වන්නේ මැනැවැ'යි) කියත්. යාගයෙහි යෙදුණු භවරාගයෙන් රැදුණු ඔහු ජාති ජරා (ආදි සසරදුක) තරණය නො කළාහ'යි කියමි.

3-5. (ආයුෂ්මත් පුණ්ණක මෙසේ විවාරයි:) නිදුකාණෙනි, යාග-යෙහි යෙදුණු ඔහු ඉදින් යාගයන් කරණ කොට ජාතියත් ජරාවත් නො තරණය කළාහු නම් නිදුකාණෙනි, එකල්හි දෙවිමිනිස්ලොවැ කවරෙත් ජාතියත් ජරාවත් තරණය කෙළේ ද? එකරුණ පුළුවුස්මි. භාග්‍යවතුන් වහන්ස, තෙල මට වදළ මැනැවි.

3-6. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: පුණ්ණකය,) සත්ලොවැ (පරාත්මභාව සාත්මනාවාදී) පරාවරයන් නුවණින් විමසා (දත්) යම් ක්ෂිණාක්‍රවයක්භට ලොවැ කිසි තැනෙක්හි ඉඤ්ඤියෙක් නැද්ද, (කෙලෙස් සන්හිදීමෙන්) ඥාත්ත වූ (කායදුස්චරිතාදී) දුම විරහිත වූ (රාගාදි) උපද්‍රව රහිත වූ ආඥා රහිත වූ ඒ ක්ෂිණාක්‍රව ආම ජාති ජරා තරණය කෙළේ යයි කියමි.

පුර්ණක මාණවකපාවණා නිමි.

4. මෙතතගුමාණව පුවජා

- 4-1 පුවජාමි තං භගවා ඩ්‍රැහි මෙතං (ඉච්චායසමා මෙතතගු) මඤ්ඤමි තං වෙදගුං භාවිතතං. කුතොනු දුක්ඛා¹ සමුදගතා ඉමෙ යෙ කෙච්චි ලොකසමිං අනෙකරූපා.
- 4-2 දුක්ඛසස වෙ මං² පභවං අපුවජසි (මෙතතගු³ කි භගවා) තං තෙ පචක්ඛාමි යථා පජානං. උපධිනිදනා පභවන්ති දුක්ඛා යෙ කෙච්චි ලොකසමිං අනෙකරූපා.
- 4-3 යො වෙ⁴ අච්චා උපධිං කරොති පුනපපුනං දුක්ඛමුපෙති මජ්ඣෙ තසමා පජානං⁴ උපධිං න කඨිරා දුක්ඛසස ජාතිපභවාවානුපසසි.
- 4-4 යත්තං අපුවජමිහ අකිත්තයි⁵ නො (ඉච්චායසමා මෙතතගු) අඤ්ඤං තං⁶ පුවජාම' තදිඛික ඩ්‍රැහි කථනනු ධිරා විතරන්ති ඔසං ජාති ජරං සොකපරිඤ්චං වං තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහි තථා හි තෙ විදිතො එස ඛමෙමා.
- 4-5 කිත්තයිසසාමි තෙ ධම්මං (මෙතතගු³ කි භගවා) දිවෙක්⁷ ධම්මෙ අනීතිහං යං විදිතා සතො වරං තරෙ ලොකෙ විසතතිකං.
- 4-6 තං වාහං අභිනාදුමි මහෙසි ධම්මමුත්තමං යං විදිතා සතො වරං තරෙ ලොකෙ විසතතිකං.

1. දුක්ඛාය සදගතා-සු	6. අඤ්ඤාදා-ච
2. වෙමං-ව-ච	7. පුවජාමි-උ-සු
3. යොවෙ-ව-ච	8. පරිදෙවං-ව-ව-ච
4. තස්මාභිජානං-සු	පරිද්ද-ව-සු
5. අකිත්තිධිතො-ව-ච	9. දිවංඤ ධම්මෙ-ව-සු-ච

4. මෙන්තගුමාණව පාවජා

4-1. (ආයුෂ්මත් මෙන්තගු මෙසේ විචාරයි:) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මූඛ වහන්සේ විචාරමි. වදළ මැනව. මූඛ වහන්සේ ඥාන - වෙද්‍යාගේ පරතෙරට පැමිණි කෙනකුන් කොට වැඩු සිත් ඇති කෙනකුන් කොට හඟිමි. ලොවැ අනෝක යචභාව වූ යම් කිසි දුක් කෙනෙක් වෙත් ද, මේ දුඃඛයෝ කොයින් උපන්නාහු ද?

4-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: මෙන්තගු මාණවකය,) ජාත්‍යාදි දුකට කාරණය (තෙපි) මා විචාරව, එය ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට දැනගත්තකු සෙයින් තොපට ප්‍රකාශ කරමිහ. ලොවැ අනෙක ස්වරූප වූ යම් දුක් කෙනෙක් ඇද්ද, එ හැම දුඃඛයෝ (තෘෂ්ණාදි) උපධි හෙතෙයෙන් උපදනාහ.

4-3. අපණ්ඨිත වූ යමෙක් (තෘෂ්ණාදි) උපධිය කෙරේ ද, අඥාන වූ භෙතෙම පුනපුනා සසර දුකට පැමිණෙයි. එහෙයින් (සංසකාරයන් අතිත්‍යාදි විසින්) දනනේ සසරදුක ජාතිය ප්‍රභව කොට ඇතැ'යි දක්නේ (තෘෂ්ණාදි) උපධිය නො කරන්නේ යි.

4-4. (ආයුෂ්මත් මෙන්තගු මෙසේ විචාරයි:) ඇපි යමක් විචාලමෝ ද එය මූඛ වහන්සේ අපට වදළ සේක. අන් කරුණකුදු මූඛ වහන්සේ විචාරමිහ, එය දුන් වදළ මැනැව, නුවණැත්තෝ (කාමාදි චතුර්විධ) ඔසයත්,ජාති,ජරා,ඥෝක,පරිදේව දුකත් කෙසේ ඉක්මවත් ද? සර්ව ඥ මුනිවූ මූඛ වහන්සේ අයදිමි. එය මට විසඳා වදළ මැනැව. යම් භෙයකින් මූඛ වහන්සේ උසින් තෙල දහම (සත්ත්වයන් විසින් අවබෝධ කරන සේ පැනවීම් වශයෙන්) දන්නා ලද ද එහෙයිනි.

4-5. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: “මෙන්තගු මාණවකය,)ස්මාතිමත් වැ හැසිරෙනුයේ දක්නාලද දුඃඛාදි ධර්මයෙහි නොහොත් මෙ අත්බැවහි මැ ආත්ම ප්‍රත්‍යක්ෂ වූ යම් දහමක් දන ලොවැ විසත්තිකා සධ්ධ්‍යාන තෘෂ්ණාව තරණය කරන්නේ නම් ඒ නිර්වාණධර්මය ද (නිර්වාණගාමිනී ප්‍රතිපද්ධර්මය ද) තොපට ප්‍රකාශ කරන්නෙමි”යි.

4-6. මහර්ෂීන් වහන්ස, ස්මාතිමත් වැ හැසිරෙනුයේ යම් දහමක් දන ලොවැ විසත්තිකා (තෘෂ්ණා)ව තරණය කරන්නේ නම්, මම මූඛ වහන්සේ ගේ ඒ (ධර්මදොෂාතක) වචනය ද රුස්මි, උත්තම වූ ඒ ධර්මය ද රුස්මි.

4-7 යං කිඤ්චි සමපඤ්ඤාසී (මෙතතඟු'ති 'හගවා)
උඤ්ඤං අධො තිරියං වාපි මජ්ඣෙ
එතෙසු'නාදිං¹ ච නිවෙසනං ච
පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං හවෙ න තිවෙසී.

4-8 එවංචිහාරි සතො අපමනෙතො
භික්ඛු වරං භික්ඛා මමාසීතානි
ජාතිං ජරං සොකපරිඤ්ඤාව²
ඉධෙව විඤ්ඤා පජභෙය්‍ය දුක්ඛං.

4-9 එතාහිනාදුම්ච වචො මහෙසිතො (ඉච්චායකමා මෙතතඟු)
සුක්ඛධරිතං ගොතමි නුපධිතං
අඤ්ඤා භි හගවා පහාසී දුක්ඛං
තථා භි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

4-10 තෙ වාපි නුත පජභෙය්‍ය දුක්ඛං
යෙ කං මුනී අධිසීතං ඔවදෙය්‍ය
තං තං නමසාමි සමෙච්ච නාග
අපොච මං (හගවා) අධිසීතං ඔවදෙය්‍ය.

4-11 යං බ්‍රාහ්මණං වෙදඟු⁴ ආභිජ්ඤාසී (මෙතතඟු'ති හගවා)
අකිඤ්ඤානං කාමහවෙ අසතතං
අඤ්ඤා භි සො ඔසම්මං අතාරි
තිණ්ණො ච පාරං අබ්බොලො අකඤ්ඤො.

4-12 විඤ්ඤා ච යො⁵ වෙදඟු නරො ඉධ
හවාහවෙ සධගම්මං විසජ්ජ
සො චිතතණ්ණො අනිසො නිරාසො
අතාරි සො ජාතිජරහති බ්‍රුමී ති.

මෙතතඟුමාණව පුවජ්‍යා — නිධර්මා

1. සංජාතිසි-ව-වී
2. තඤ්ඤි-ව-වී
3. පරිදෙව-ව-වී

4. වෙදඟු මහිජ්ඤාසී-සු
5. විචාව සො-පා.

4-7. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: මෙත්තගු මාණවකය,අනාගතකාලාදී) උඩ ද (අතීතකාලාදී) යට ද (වර්තමාන කාලාදී) මැද සරස ද වූ යම් කිසි ධර්මජාතයක් තෙපි දන්නවු නම් තෙල උද්ධාදී ධර්මයෙහි තෘෂ්ණාව ද දෘෂ්ටිනිවේසනය ද අභිසංස්කාර විඥානය ද දුරු කරව, දුරු කොට (දෙවැදෑ රුම) හවයෙහි නො සිටිනේ යි.

4-8. මෙසේ වාසය කරනසුලු ස්මාතිමත් වූ අප්‍රමත්ත වූ මහණ තෙම මමත්වයන් හැරපියා හැසිරෙනුයේ විද්වත් වූයේ මෙ සස්තෙහි මැ නොහොත්, මෙ අත්ඛවහි මැ ජාතිය ද ජරාව ද සෝක-පරිදේව දුක ද දුරුලත්තේ යි.

4-9. (ආයුෂ්මත් මෙත්තගු මෙසේ විචාරයි:) මහර්මී වූ මුඛ වහන්සේ ගේ තෙල වචනය පිළිගනිමි. ගෞතමයන් වහන්ස, (මුඛ වහන්සේ විසින් නිරුපධි වූ නිර්වාණය මොනොවට ප්‍රකාශ කරනලද. යම් හෙයින් බුදුහු එකාන්තයෙන් වෘත්තදුඛය දුරුලුහු ද එහෙයින් මැ මුඛ වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්නාලද.

4-10. මුනි වූ සර්වඥයන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ යම් කෙනකුන්ට සකසා (හැම කල්හි හෝ) ඔවා දෙන සේක් ද, ඔහුදු දුක් දුරුලත්තාහ්ඨි හනිමි. බුද්ධතාගයන් වහන්ස, එහෙයින් එළඹ මුඛ වහන්සේ නමදිමි. භාගාවතුන් වහන්සේ මට එක්වන් අවවාද කරන්නාහු නම් මැනැව.

4-11. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: මෙත්තගු මාණවකය,) තෙපි බාහිතපාපි බ්‍රාහ්මණ වූ යමක්හු මාර්ගඥානයෙන් නිවනට පැමිණියකු කොට (රාගාදී) කිඤ්චන රහිතයකු කොට කාමයෙහි ද හවයෙහි ද නො ඇලුණාක්හු කොට දන්නවු ද, එකාන්තයෙන් හෙතෙම මේ (කාමාදී) චතුරොසය තරණය කෙළේ යැ. ඔසතරණය කළා වූ ද (රාගාදී) බිල රහිත වූ (දුඛාදියෙහි) කාංක්ෂා රහිත වූ හෙතෙම නිර්වාණපාරයට ගියේ ය.

4-12. තවද මෙ සස්තෙහි (ආත්මභවයෙහි හෝ) විද්වත් වූ ඥාන වේදයෙන් නිවනට පැමිණි යම් සත්ත්වයෙක් කුදුමහත් හවයෙහි මේ (රාගාදී) සධගය දුරුලා සිටියේද විගත තෘෂ්ණා ඇති හෙතෙම අනුපද්‍රව වූයේ ආශා රහිත වූයේ වෙයි. හෙතෙම ජාති ජරා (මරණය) තරණය කෙළේ යයි කියමි.

මෙත්තගු මාණවක පාවසා නිමි.

5. ධොතකමාණව පුවජා

- 5-1 පුවජාමි තං භගවා බ්‍රෑහ් මෙතං (ඉච්චායසමා ධොතකො)
 චාචා'භිකඛොමි මහෙයි තුඤ්ඤං
 තව සුඤ්ඤාන නිග්ගොසං¹
 සිකෙඛ නිබ්බානමත්තනො.

- 5-2 තෙන භාතසං කරොහි (ධොතකා'ති භගවා)
 ඉධෙව නිපකො සතො
 ඉතො සුඤ්ඤාන නිග්ගොසං
 සිකෙඛ නිබ්බානමත්තනො.

- 5-3 පසසාමහං දෙව මනුසුඤ්ඤා ලොකෙ (ඉච්චායසමා ධොතකො)
 අකිඤ්ඤානං බ්‍රාහ්මණමිට්ඨයමානං
 තං තං නමසසාමි සමන්තවකඤ්ඤ
 පමුඤ්ඤා මං සකකං² කථංකථාහි.

- 5-4 නාහං සභිසසාමි³ පමොචනාය (ධොතකා'ති භගවා)
 කථංකථී ධොතක කඤ්ඤී ලොකෙ
 ධම්මං ච සෙවසිං ආජානමානො
 එවං තුවං ඔසමිමං තරෙසී.

- 5-5 අනුසාස ඩුග්ගෙමි කරුණායමානො (ඉච්චායසමා ධොතකො)
 විචෙකධම්මං යමහං විජඤ්ඤං
 යථාහං⁴ ආකාසො'ව අච්චාපජ්ජමානො⁵
 ඉධෙව සනොතා අසිතො චරෙය්‍යං.

- 5-6 කිත්තසිසසාමි තෙ සන්තිං⁶ (ධොතකා'ති භගවා)
 දිඨ්ඨං ධම්මං අනීතිහං
 යං චිදිඤ්ඤා සතො චරං
 තරෙ ලොකෙ විසන්තිකං.

1. නිග්ගොසං-වි-ව
 2. මං මහෙ-වි-ව
 3. ස ගමිසසාමි-සි-ඉ

4. යථාහමාකාසො-සු
 5. අච්චාපජ්ජමානො-වි-ව-ප්‍රා.
 6. තෙ සන්ති-වි-ව

5. ධොතකමාණව පාවඡා

5-1. (ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ විවාරයි:) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ පුළුවුස්මි, තෙල වදල මැනුව. මහර්ෂීන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ ගේ වදන් රුස්නෙමි. මුඛ වහන්සේ ගේ ධර්මනිර්සොෂය අසා තමාගේ (රාගාදිය) නිවනු සඳහා (අධිශීලාදියෙහි) හික්මෙන්නෙමි.

5-2. (බුදුහු මෙසේ වදලහ: ධොතකය,) එසේ වී නම් මෙහි ම නුවණැති වූ සිහි ඇති වූ උත්සාහ කරව. මෙහි මාගේ වචන අසා තමාගේ කෙලෙස් නිවනු පිණිස (ත්‍රිවිධ ශික්ෂාහි) හික්මෙන්නේ යැ.

5-3. (ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ විවාරයි:) මම දෙව මිනිස් ලොවූ හැසිරෙන පලිබොධ රහිත වූ (බාහිතපාපි හෙයින්) බ්‍රාහ්මණ වූ දෙවැනි දේවයන් දකිමි. සමතැස් ඇතියාණෙනි. එබඳු වූ මුඛ වහන්සේ නමදිමි. ශාක්‍යයන් වහන්ස, විචිකිත්සායෙන් මා මුදනු මැනුව.

5-4. (බුදුහු මෙසේ වදලහ: ධොතකය,) ලොවූ විචිකිත්සා ඇති කිසිවකු මුදන්නට මම නොහැක්කෙමි, නොහොත් උත්සාහ නො කෙරෙමි. තෙපි ශ්‍රේෂ්ඨ ධර්මය (නිවන) දන්මින් මෙසේ මේ ඕසය තරණය කරන්නවු යැ.

5-5. (ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ විවාරයි:) ශ්‍රේෂ්ඨයන් වහන්ස, මම යම් සියලු සංස්කාරයන්ගෙන් විචික්ත වූ නිර්වාණ ධර්මයක් දැනගත් නෙමි නම් යම්සේ මම ආකාශය සෙයින් නානාප්‍රකාර බවට නො පැමිණෙන්නෙමි, මෙ අස්නෙහි මෑ හුන්නෙමි නොහොත් නිවුනෙමි, (තෘෂණා-දෘෂටි) නිශ්‍රය රහිත වූ හැසිරෙන්නෙමි නම් එසෙයින් (මට) අනුකම්පා කෙරෙමින් අනුශාසන කළ මැනව.

5-6. (බුදුහු මෙසේ වදලහ: ධොතකය,) ස්මෘතිමත් වූ හැසිරෙනුයේ දක්නා ලද දු:ඛාදි ධර්මයෙහි නොහොත් මෙ අත්බවහි මෑ ආත්මප්‍රත්‍යක්ෂ වූ යම් දහමක් දැන ලොවූ විසත්තිකා සධ්ධා්‍යත තෘෂ්ණාව තරණය කරන්නේ නම් ඒ නිර්වාණ ධර්මය (ද නිර්වාණභාමිනී ප්‍රතිපද් ධර්මය ද) තොපට ප්‍රකාශ කරන්නෙමි.

5-7 තං¹ වාභං අභිනන්දම් (ඉච්චායසමා ධොතකො)
 මහෙසී සන්ති චුත්තමං.
 යං විදිතො සතො වරං
 තරෙ ලොකෙ විසන්තිකං.

5-8 යං කීඤ්චි සම්පජානාසී (ධොතකා'ති හගවා)
 උඤං අධො තිරියං වාපි මජ්ඣෙකි
 එතං විදිතො සධ්දිගො'ති ලොකෙ
 හවාහවාය මාකාසී තණ්හන්ති.

ධොතකමාණව පුවඡා — නිට්ඨිතා.

6. උපසිච්චාණව පුවඡා

6-1 එකො අභං සක්ක, මහන්ත මොසං (ඉච්චායසමා උපසිච්චො)
 අනිසසිතො නො විසභාමී තරිතුං²
 ආරමමණං බුරුහි සමන්තවකඤ්ඤි
 යං නිසසිතො ඔසමිමං තරෙය්‍යං.

6-2 ආකීඤ්චෙඤ්ඤං පෙක්ඛමානො සතීමා (උපසිච්චා'ති හගවා)
 නන්ති නිසසාය තරස්ස ඔයං
 කාමෙ පහාය විරතො කථාඡී
 තණ්හකකියං නත්තමභාගිපසසං³.

6-3 සඤ්ඤෙසු කාමෙසු යො විතරාගො (ඉච්චා යසමා උපසිච්චො)
 ආකීඤ්චෙඤ්ඤං නිසසිතො භිතථ අඤ්ඤං⁴
 සඤ්ඤෙ විමොකෙඛ පරමෙ'ධිච්චුතෙතා
 තිවෙඨි නු සො තත් අනාත්ථායාමි⁵

6-4 සඤ්ඤෙසු කාමෙසු යො විතරාගො (උපසිච්චාති හගවා)
 ආකීඤ්චෙඤ්ඤං නිසසිතො භිතමඤ්ඤං
 සඤ්ඤෙ විමොකෙඛ පරමෙ'ධිච්චුතෙතා
 තිවෙඨිය්‍ය සො තත් අනාත්ථායාමි.

1. තංවාභමභිනන්දම්-සු

2. තාරිතුං ජ-සං,

3. රත්තිමභාගිපසස-ව-වි

4. භිතො මඤ්ඤං-ම-ජ-සං

5. අනාත්ථායාමි-ව-වි

අධිච්චුතෙතා-PTS

5-7. (ආයුෂ්මත් ධෝතක මෙසේ කී:) මහර්ෂීන් වහන්ස, ස්මාතිමත් වූ හැසිරෙනුයේ යම් දහමක් දන ලොවැ විසත්තිකා (තෘෂ්ණා) ව තරණය කරන්නේ නම් මම මුඛ වහන්සේ ගේ ඒ ධර්මදෙයාතක වචනය ද රුස්මි, උත්තම වූ ඒ ශාන්තිය ද රුස්මි.

5-8. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: ධෝතකය,) (අනාගතකාලාදී) උඩ ද (අතීතකාලාදී) යට ද (වර්තමාන කාලාදී) මැද සරස ද වූ යම් කිසි ධර්ම ජාතයක් තෙපි දන්නාවූ නම් තෙල ලොවැ සඬග (ලග්නා තැන) යැ යි දැනා කුදුමහත් හවයෙහි තෘෂ්ණා නො කරව යි,

ධෝතක මාණව පාවිච්චා නිමි.

උපසිව මාණව පාවිච්චා

6-1. (ආයුෂ්මත් උපසිව මෙසේ විචාරයි:) ශාකාමුනීන්ද්‍රයන් වහන්ස, එකලා වූ මම (කිසි පුභුලකු හෝ දහමක් හෝ) ඇසුරු නො කෙළෙමි මහත් වූ (කාමාදී) ඔසය තරණය කරන්නට නො හැකි වෙමි. සමතැස් ඇති සඵඤයන් වහන්ස, (යම් පුභුලකු හෝ දහමක් ඇසුරු කෙළෙමි) මේ කෙලෙස් වතුරු තරණය කෙරෙමි නම් ඒ නිශ්‍රය වදළ මැනැවි.

6-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: උපසිව මාණවකය,) සිහි ඇතියෙහි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපතිය (අනිත්‍යාදි විසින්) . දක්මින් 'නත්ථි කිඤ්ච' යි පැවැති ඒ සමවත ඇසුරු කොට වතුරෝසය තරණය කර. වඤ්ඤාම කෙල්ලකාම හැරපියා කථංකථා සඬඛ්‍යාත විචිකිත්සායෙන් වැළැකුණෙහි රුද්‍රවල්හි තෘෂ්ණාසෂය සඬඛ්‍යාත නිවන විගුත කොට දක්නෙහි.

6-3. (ආයුෂ්මත් උපසිව මාණවක මෙසේ විචාරයි:) යමෙක් සියලු කාමයන්හි පහවූරාග ඇතියේ අන්‍ය වූ යට සමවත් හැරපියා ආකිඤ්චඤ්ඤා යතනය ඇසුරු කෙළේ උත්තම වූ සංඤා විමොක්ෂයෙහි ඇලුණේ නම් හෙතෙම ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි වියොගයට නො යන සුලු වැ සිටිනේ ද?

6-4. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: උපසිව මාණවකය,) යමෙක් සියලු කාමයන්හි විතරාග වූයේ අන්‍ය වූ යට සමවත් හැරපියා ආකිඤ්චඤ්ඤා යතනය ඇසුරු කෙළේ උත්තම වූ සංඤා විමොක්ෂයෙහි ඇලුණේ නම් හෙතෙම (උසින්) නො පිරිහෙමින් ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි (කප් සැටදහසක්) සිටිනේ යි.

6-5 තිවෙඨ වෙ සො තස් අනානුයාසී (ඉච්චායසමා උපසිවො)
යුගමපි වසසානං සමන්තවකඤ්ඤ
තස්වෙ සො සිතී සියා¹ විමුක්තො
වචෙථ² විඤ්ඤාණං තථාවිධසස.

6-6 අවච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා (උපසිවා³ති හගවා)
අස්සං පලෙති න උපෙති සඤ්ඤං
එවං මුනී නාමකායා විමුක්තො
අස්සං පලෙති න උපෙති⁴ සඤ්ඤං.

6-7 අස්සං ගතො සො උදව්ඤ්ඤා සො නස්සී (ඉච්චායසමා උපසිවො)
උද්භුතං වෙ සසසතියා අරොගො
තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහි
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

6-8 අස්සං ගතස්ස න පමාණමස්සී (උපසිවා³ති හගවා)
යෙන නං වජ්ජු තං තස්ස නස්සී
සඤ්ඤාසු ධම්මසු සමුභතෙසු
සමුභතා වාදපථාපි සඤ්ඤා⁴ති.

උපසිවමාණව පුච්ඡා නිදසීතා.

7. නන්දමාණව පුච්ඡා

7-1 සන්ති ලොකෙ මුනායො (ඉච්චායසමා නන්දො)
ජනා වදන්ති තඤ්ඤං කථංසු
ඤ්ඤාණාපත්තං නො මුනිං වදන්ති
උද්භුතං වෙ ජීවිතෙත්ථපත්තං.

7-2 න දිවසියා න සුතියා න ඤ්ඤාණෙන (නන්ද³ති හගවා)
මුනීධං නන්ද කුසලා වදන්ති
විසෙති කස්වා අනියා නිරාසා
වරන්ති යෙ තෙ මුනායො⁴ති බ්‍රූමි.

1. සො සියා විමුක්තො-ව-ච්චි
2. භාවෙථ-උ-ව-ච්චි

3. නොපෙති-සු
4. උද්භිසො නස්සී-ව-ච්චි

6-5. (ආයුෂමත් උපසිව මෙසේ විවාරයි:) සමතැස් ඇති සඵඤ්ජයන් වහන්ස, ඉදින් හෙතෙම එයින් නො පිරිහෙන සුලු වූයේ නොයෙක් භවුරු සියදහස් ගණන් ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි සිටිනේ නම් හෙතෙම එහි මැදුකින් මිදුණේ ශීතීභාවයට පැමිණියේ එහි මැ සිටිනේ ද එබඳු වූවහු ගේ විඤ්ඤානය එහි මැ පිරිනිවේ ද?

6-6. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: උපසිව මාණවකය,) වාතවෙගයෙන් බැහැර කරන (නිවන) ලද ගිනිසිලෙක් යම්සේ අඤ්ඤායට යේ ද, (නිවේ ද,) (අසෝ දිගට ගියේ යැ යි) ව්‍යවහාරයට නොයේ ද, එසෙයින් මැ (එහි උපත්) ගෙඤ්ඤාය මුනි තෙම නාම කයින් මිදුණේ අඤ්ඤායට යෙයි. ක්‍ෂත්‍රියා දී ව්‍යවහාරයට නො යෙයි.

6-7. (ආයුෂමත් උපසිව මෙසේ විවාරයි:) (මුනින්ද්‍රයන් වහන්ස,) ඒ පුද්ගල තෙම අඤ්ඤායට ගියේ (නිරුද්ධ වූයේ) නොහොත් අවිද්‍යාමාන වූයේ ද? නොහොත් ඒකාන්තයෙන් ශාඛිතභාවයෙන් අරොග වූයේ (අවි පරිණාම ස්වභාව, ඇත්තේ) සිටිනේ ද? මුනින්ද්‍රයන් වහන්ස, එය මට මැනවින් ප්‍රකාශ කළ මැනව. යම් හෙයකින් මුඛ වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්නා ලද ද එසෙයින්.

6-8. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: උපසිව මාණවකය,) අනුපාදිගෙෂ නිඵාණධාතුයෙන් පිරිනිවීයහට (රූපාදි) ප්‍රමාණයෙක් නැත. (රාගාදි) යමෙකින් ඔහුට කියන්නාහු නම් එය ඔහුට නැත. (සකකාදි) සියලු දහම නැසූ කල්හි හැම (කෙලශාදි) වාදපඵයෝ ද නසන ලදහ'යි.

උපසිව මාණවක පාවජා නිමි.

7. නන්දමාණවක පාවජා

7-1. (ආයුෂමත් නන්දමාණවක මෙසේ විවාරයි:) 'ලොවැ මුනිහු ඇත්තාහ'යි ජනයෝ කියති. එය කෙසේ ද? (සමාපතති-අභිඤා) ඤානයෙන් සමුපෙත වූවහු 'මුනි' යැයි කියත් ද? නොහොත් රූකෂ ජීවිතයෙන් සමුපෙත වූවහු 'මුනි' යැ යි කියත් ද?

7-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: නන්දය,) මම සස්තොහි (සකකාදියෙහි) දකුණේ අභවියෙන් ශ්‍රැතියෙන් ඤානයෙන් 'මුනි' යැයි නො කියති. යම් කෙනෙක් කෙලෙස් සෙනහ නසා (රාගාදි) ව්‍යසන රහිත වැ ආශා රහිත වැ හැඩරෙත් නම් ඔහු 'මුනිහු' යැ යි මම කියමි.

7-3 යෙ කෙවි'මෙ සමණමුග්ගණා සෙ (ඉච්චායසමා නැජ්ජ)
 දිට්ඨි' සුතෙතාපි වදනති සුද්ධිං
 සීලබ්බතෙතාපි වදනති සුද්ධිං
 අනෙකරුපෙත වදනති සුද්ධිං
 කච්චි සු තෙ භගවා තස් යථා වරතතා
 අතාරු ජාතිං ච ජරං ච මාරිස
 සුචජාමී තං භගවා මුඤ්චි මෙතං.

7-4 යෙ කෙවි'මෙ සමණමුග්ගණා සෙ (නැජ්ජති භගවා)
 දිට්ඨි සුතෙතාපි වදනති සුද්ධිං
 සීලබ්බතෙතාපි වදනති සුද්ධිං
 අනෙකරුපෙත වදනති සුද්ධිං
 කිඤ්චාපි තෙ තස් යථා වරතති
 නාතරිංසු ජාතිජරතති මුඤ්චි.

7-5 යෙ කෙවි'මෙ සමණමුග්ගණා සෙ (ඉච්චායසමා නැජ්ජ)
 දිට්ඨි¹ සුතෙතාපි වදනති සුද්ධිං
 සීලබ්බතෙතාපි වදනති සුද්ධිං
 අනෙකරුපෙත වදනති සුද්ධිං.

7-6 තෙ² වෙ මුඤ්චි මුඤ්චි අනොසතිණේණ³
 අථ කො වරහි දෙවමනුසසලොකෙ
 අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස
 සුචජාමී තං භගවා මුඤ්චි මෙතං.

7-7 නාහං⁴ සබ්බෙ සමණමුග්ගණා සෙ (නැජ්ජති භගවා)
 ජාති ජරාය නිවුතා'ති මුඤ්චි
 යෙ සුධ දිට්ඨිං ච සුතං මුතං චා
 සීලබ්බතං චාපි පභාය සබ්බං
 අනෙකරුපමපි පභාය සබ්බං
 තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ
 තෙ⁵ වෙ නරා ඔසතිණේණා'ති මුඤ්චි.

1. දිට්ඨිත-සු
 දිට්ඨිසුතෙත-ච-ච-PT S.
 දිට්ඨිසුතෙත-ම ජ සං
 2. කච්චිසුච-ච-ව PT S.

3. සචෙ -උ-සු
 4. අනොස තිණේණා-උ-ච-ච
 5. නාවාහං-ච-ච
 6. යෙ තෙ නරා-උ

7-3. (ආයුෂමත් නන්දමාණවක මෙසේ විවාරයි:) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, යම් කිසි මහණ බමුණු කෙනෙක් දාමයෙහිදී ශ්‍රීතයෙහිදී ඉඳිය (මුක්තිය) කියත් නම් භීල ව්‍යාධියෙහිදී ඉඳිය කියත් නම්, අනේකවිධ කොතුහලමඩගලයෙහිදී ඉඳිය කියත් නම්, නිද්ධාණන් වහන්ස, කිම ඔහු (ඒ දාමයෙහිදී) ඒ දාමයෙහි ගුණ වැඩසන්තාහු ජාතියත් ජරාවත් තරණය කළාහු ද? භාග්‍යවතුන් වහන්ස මුඛ වහන්සේ පුළුවුණි. තෙල කරුණ වදළ මැනවි.

7-4. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: නන්දය,) යම් කිසි මේ මහණ බමුණු කෙනෙක් දාමයෙහිදී ශ්‍රීතයෙහිදී ඉඳිය කියත් ද භීල ව්‍යාධියෙහිදී ඉඳිය කියත් ද, අනේකවිධ කොතුහලමඩගලයෙහිදී ඉඳිය කියත් ද, වැළිත් ඔහු ඒ දාමයෙහි ගුණ වැඩසන්තා වෙසෙත් නම් ජාතියත් ජරාවත් තරණය නො කළාහ' යි කියමි.

7-5,6 (ආයුෂමත් නන්දමාණවක මෙසේ විවාරයි:) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, යම් කිසි මේ මහණ බමුණු කෙනෙක් දාමයෙහිදී ශ්‍රීතයෙහිදී ඉඳිය කියත් ද, භීලව්‍යාධියෙහිදී ඉඳිය කියත් ද අනේකවිධ කොතුහල මඩගලයෙහිදී ඉඳිය කියත් ද මුනිත්තයන් වහන්ස, ඉදින් ඒ දාමයෙහි ගුණයන් ඔහු තරණය නො කළවුනැ'යි වදරන්ත වූ නම්, නිද්ධාණන් වහන්ස, වැළිත් දෙවිමිනිස් ලොවැ කවරෙක් ජාතියත් ජරාවත් තරණය කෙළේ ද? භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ පුළුවුණි. තෙල කරුණ වදළ මැනවි.

7-7. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: නන්දය,) මම භෑම මහණ බමුණු භෑම. ජරා විසින් අවුරන ලදහ'යි නො කියමි. මෙලොවහි යම් කෙනෙක් භෑම දාමයෙහිදී ද ශ්‍රීතයෙහිදී ද මුක්තියෙහිදී ද භීලව්‍යාධියෙහිදී ද භෑම අනේකවිධ කොතුහලමඩගලයෙහිදී ඉඳිය ද භෑම තරණය නොකළාහ' යි පිරිසිදු දෑ අනාසුච වූවාහු ද එ සත්හු එකාන්තයෙන් ඔහු තරණය කළාහ' යි කියමි.

7-8 එතාභිනාදුම් වචො චහෙසිනො (ඉච්චායස්මා නාදෙද)
 සුක්ඛනිතං ගොතම නුපට්ඨං
 යෙ සුධ දිට්ඨං ච සුතං චුතං චා
 සීලබ්බතං චාපි පභාය සබ්බං
 අනෙකරූපමපි පභාය සබ්බං
 තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ
 අහමපි තෙ ඔසතිණණා'ති ඩුමිති.

නාදමාණව පුවජා — නිට්ඨිතා.

8. හෙමකමාණව පුවජා

8-1 යෙ මෙ පුබ්බෙ ව්‍යාකංසු (ඉච්චායස්මා හෙමකො)
 හුරුං ගොතමසාසනා
 ඉච්චායී ඉති හවිසන්ති
 සබ්බං තං ඉතිභීතිහං
 සබ්බං තං තකකච්ඡිනං
 නාහං තස්ථ අභිරම්.

8-2 තුං ච මෙ ධම්මකතාහි
 තණ්හා නිශ්ඤානං චුති
 යං විදිතා සතො වරං
 තරෙ ලොකෙ විසභතිකං.

8-3 ඉධ දිට්ඨ - සුත - චුත* -
 විඤ්ඤාතෙසු පියරූපෙසු හෙමක
 ඡන්දරාග*විනොදනං
 නිබ්බානපදමච්චුතං.

8-4 එතදඤ්ඤාය යෙ¹ සතා
 දිට්ඨධම්මාහිනිබ්බුතා
 උපසන්නා ච තෙ සද
 තිණණා ලොකෙ විසභතිකන්ති.

හෙමකමාණව පුවජා — නිට්ඨිතා.

1. හුදු-ව-වී
 2. ඉච්චායී ඉති-ව-වී
 3. සුතචුතං-සු-ව-වී
 4. ඡන්ද හව විනොදනං-ව-වී
 5. එත චඤ්ඤාය මෙසත-ව-වී

7-8. (ආයුෂමත් නන්දමාණවක මෙසේ කියයි:) මහර්මී වූ මුඛ වහන්සේ ගේ තෙල වදන් මම් රුස්මි, ගෞතමයන් වහන්ස, උපධි රහිත වූ නිවන මොනොවට ප්‍රකාශ කරන ලද යැ. මෙ ලොවිහි යම් කෙනෙක් හැම දෘෂටි ශුද්ධිය ද ශ්‍රැතශුද්ධිය ද මුත්‍රශුද්ධිය ද ශීලවුත ශුද්ධිය ද හැරපියා අනෙකවිධ වූ හැම කොතුහල මඩගල ශුද්ධිය ද හැරපියා තෘෂණාව ත්‍රිවිධ පරිඤායෙන් පිරිසිදු දෑන අනාශ්‍රව වූවාහු නම් මම ද ඔහු 'ඔසතරණය කළාහ'යි කියමි.

නන්දමාණව පාව්‍යා නිමි.

8. හේමක මාණව පාව්‍යා

8-1. (ආයුෂමත් හේමක මාණවක මෙසේ කී:) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, පෙර (බාවරි බ්‍රාහ්මණා දී යම් කෙනෙක් ගෞතම ශාසනයෙන් පළමු 'මෙසේ වී ල' 'මෙසේ වන්නේ ල' යි (යම් දහමක් මට ප්‍රකාශ කළාහු ද එ හැම 'මෙසේ මෙසේ යැ'යි උපන් කථායෙක. එ හැම |(කාමවිතර්කාදි) තර්ක වඩනාසුලු යැ. මම් එහි නො ඇලුණෙමි.

8-2. මුනින්ද්‍රයන් වහන්ස, යම් දහමක් දෑන යිහි ඇති වැ හැසිරෙනුයේ ලොවැ විසත්තිකා සභිධ්‍යාත තෘෂණාව තරණය කරන්නේ නම් එබඳු වූ, තෘෂණාව වනසන දහමක් මුඛ වහන්සේ මට වදළු මැනව.

8-3. හේමක මාණවකය, මෙලො වැ රූපායතන ශබ්දයතන ගන්ධ-රස-සුඛ්ටව්‍යායතන ධර්මායතන සභිධ්‍යාත වූ ප්‍රිය සවභාවයන්හි ඡන්දරාගය දුරු කිරීම ව්‍යුති රහිත වූ නිමාණපදය වෙයි.

8-4. ස්මෘතිමත් වූ දක්නාලද (අනිත්‍යාදි) දහම් ඇති යම් රහත් කෙනෙක් තෙල අමාමහනිවන (මාර්ගඤානයෙන්) දෑන (ක්ලෙශ පරිනිමාණයෙන් පිරිනිවියාහු සන්තිඳුණාහු ද වෙත්. නම් ඔහු හැම කල්හි ලොවැ විසත්තිකා සභිධ්‍යාත තෘෂණාව තරණය කළාහු වෙත්.

හේමක මාණව පාව්‍යා නිමි.

9. තොදෙයාමාණව පුවජා

- 9-1 යඤ්චිං කාමා න වසන්ති (ඉච්චායඤ්චා තොදෙයායා)
තණ්හා යසස න විජජති
කථංකථා ච යො තිණ්ණො
විමොකෙඛා තසස කීදිසො.
- 9-2 යඤ්චිං කාමා න වසන්ති (තොදෙයායාති භගවා)
තණ්හා යසස න විජජති
කථංකථා ච යො තිණ්ණො
විමොකෙඛා තසස නාපරො.
- 9-3 නිරාසසො¹ සො උද ආසසානො (ඉච්චායඤ්චා තොදෙයායා)
පඤ්ඤානා² වා සො උද පඤ්ඤකප්පි
මුනිං අභං සකක යථා විජඤ්ඤං
තං මෙ වියාවිකඛි සමනතවකඛු.
- 9-4 නිරාසසො සො න සො ආසසානො
පඤ්ඤානවා සො න ච පඤ්ඤකප්පි
එවමපි තොදෙයා මුනිං විජාන
අකීඤ්චනං කාමභවෙ අසතතනති.

තොදෙයාමාණව පුවජා — නිදසීතා.

10. කපපමාණව පුවජා

- 10-1 මජ්ඣෙකි සරඤ්චිං³ තිට්ඨතං⁴ (ඉච්චායඤ්චා කපපො)
ඔසෙ ජාතෙ මහබ්බසෙ
ජරාමච්චුපරෙතානං
දීපං⁵ පමුඤ්චි මාරිස
තං ච මෙ දීපමකඛාභි
යථසීදං නාපරං සියා.

1. නිරාස-සො-ෆෆ.

2. පඤ්ඤානං වාසො-මජ්ඣ.

3. සරඤ්චි-ච-ච

4. තිට්ඨතං-ච-ච

5. දීප-ච-ච

9. තෝදෙයා මාණවක පාවිච්චිය

9-1. (ආයුෂ්මත් තෝදෙයා මාණවක මෙසේ විවාරයි:) යමක්හු කෙරෙහි කාමයෝ නො ලගිත් ද, යමක්හට තෘණොව නැද්ද, යමෙක් විවිකිකාවත් තරණය කෙළේ ද, ඔහු ගේ විමොක්ඛය කෙබඳු ද?

9-2. (බුදුහු මෙසේ වදාළහ: තෝදෙයා මාණවකය,) යමක්හු කෙරෙහි කාමයෝ නො ලගිත් ද, යමක්හට තෘණොව නැද්ද, යමෙක් විවිකිකාවත් තරණය කෙළේ ද, ඔහට අන්‍ය විමොක්ඛයෙක් නැති.

9-3. ඒ මුනි තෙම තෘණො රහිත වූයේ ද නොහොත් තෘණො සහිත වූයේ ද, හේ ප්‍රඥා ඇතියේ ද නොහොත් (සමාපත්ති ආදී) ඥානයෙන් තෘණො කලප දෘටිකලප කරනුයේ ද, ශාක්‍යයන් වහන්ස, යම්සේ මම මුනිහු දනගන්තොමි නම් සමනතවක්ඛු වූ භාග්‍යවතුන් වහන්ස, එසෙයින් එකරුණ මට ප්‍රකාශ කළ මැනැව.

9-4. ඒ මුනි තෙම තෘණො රහිත වෙයි, හේ තෘණො සහිත වූයේ නො වෙයි. හේ ප්‍රඥා ඇත්තේ යැ නො ද (සමාපත්ති ආදී) ඥානයෙන් තෘණොකලප දෘටිකල්ප කරනුයේ වෙයි. තෝදෙයා මාණවකය, මෙසේ (තෙපි) කාමයෙහි ද භවයෙහි ද නො ඇලුණු පලිබොධ නැතියහු 'මුනි' යැ යි දනගනුව' යි.

තෝදෙයාමාණව පාවිච්චිය නිමි.

10. කප්පමාණව පාවිච්චිය

10-1. (ආයුෂ්මත් කප්පමාණවක මෙසේ විවාරයි:) නිදුකාණන් වහන්ස, (පෙර-පර කෙළවරරහිත බැවින්) මධ්‍ය වූ සංසාරයෙහි සිටුනා වූ ජරායෙන් හා මරණයෙන් හා මඛනා ලද්දවුනට (ජාතාදී) මහද්භය ඇති (කාමාදී) ඔසය උපත් කල්හි ප්‍රතික්ඛාව වදාළ මැනැව. මුඛ වහන්සේ වැළිත් යම්සේ මෙ දුක යළි නො වන්නේ නම් එසෙයින් මට ප්‍රතික්ඛාව වදාළ මැනැවි.

10-2 මජ්ඣෙ ඝරඝමිං නිවසිතං (කපපාති හගවා)
ඔසෙ ජාතෙ මහඛ්ඛයෙ
ජරාචච්චුපරෙතානං
දීපං පමුම් කපප තෙ.

10-3 අකිඤ්චනං¹ අනාදනං
එතං දීපං අනාපරං
නිබ්බානං ඉති නං මුම්
ජරාච ච්චුපරිකඛයං.

10-4 එත දඤ්ඤය යෙ සතා
දිව්ඤ්ඤාමාහිනිබ්බුතා
න තෙ මාරවසානුගා
න තෙ මාරසස පඤ්ඤාති.

කපපමාණව පුව්ඡා — නිට්ඨිතා

11. ජතුකණ්ණිමාණව පුව්ඡා

11-1 සුඤ්ඤාන'හං වීරමකාමකාමිං (ඉච්චායසමා ජතුකණ්ණි)
ඔසාතිගං පුට්ඨුමකාමමාගමං
සහතිපදං මුම් සහජනෙතත
යථාතච්ඡං හගවා මුම් මෙතං,

11-2 හගවා හි කාමෙ අභිභුයා ඉරියති
ආදිවොව පඨවීං තෙජී තෙජසා
පරිතතපඤ්ඤසස මෙ භූරිපඤ්ඤ
ආචිකඛ ධමමං යමහං විජඤ්ඤං
ජාතිජරාය ඉධ විපපහානං.

11-3 කාමෙසු විනය ගෙධං (ජතුකණ්ණිති හගවා)
නෙකඛමමං දඤ්ඤ ඛෙමතො
උගගහිතං නිරුඤ්ඤං වා
මා තෙ විජජිඤ්ඤ කිඤ්චනං.

1. අච්චිකඛං-උ-ව-ව

10-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: කප්පමාණවකය,) මධ්‍ය වූ සසඳ සිටුනා වූ ජරායෙන් හා මරණයෙන් හා මධ්‍යා ලද්දවුනට (ජාත්‍යාදි) මහද්භය ඇති (කාමාදි) ඔසය උපන් කල්හි ප්‍රතිඝාට කප්පය තොපට කියමි.

10-3. අපර ප්‍රතිඝාට රහිත වූ තෙල ප්‍රතිඝාට (රාගාදි) කිඤුවන (පලිබොධ) රහිත යැ, ආද්‍යන (තෘෂණ) රහිත යැ, ජරා මරණ ව්‍යුපගමය වූ එය 'නිවනැ' යි කියමි.

10-4. සමානිමත් වූ දක්නා ලද (අනිත්‍යාදි) දහම ඇති යම් රහත් කෙනෙක් තෙල නිවන දැන (කෙල්ලපරිනිර්වාණයෙන්) පිරිනිවියාහු වෙද්ද, ඔහු මාරවගයට ගියාහු නො වෙති. ඔහු මාරයාගේ මහ යන්තාහු (පරිවාරකයෝ) නො වෙත් යයි.

කප්පමාණව පෘථ්වි නිමි.

11. ජතුකණ්ණිමාණව පෘථ්වි

11-1. (ආයුෂමත් ජතුකණ්ණිමාණවක මෙසේ විවාරයි:) වීරයන් වහන්ස, මම මුඛ වහන්සේ (කාමයන් නො කැමැති හෙයින්) අකාමකාමී වූ ඔසය ඉක්ම වූ කෙනකැ යි අසා නිෂකාම වූ භාග්‍යවතුන් පුළුවස්නට ආයෙමි. සහජාත වූ ඥානවික්ෂ්‍ය අැතියාණෙනි ශාන්තිය හා ශාන්තිපදය (නිවන) හා වදළ මැනැව්. භාග්‍යවතුන් වහන්ස, තෙල කරුණ තථ්‍ය වූ පරිදි වදළ මැනැව්.

11-2. යම් හෙයකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තෙද ඇති හිරු තෙදින් පෘථිවිය සෙයින් කාමයන් මැඬලා වාසය කරන සේක් ද, එහෙයින් මහාප්‍රාඥයන් වහන්ස, මෙහි මැ ජාතිජරාවගේ ප්‍රභාණය වූ යම් දහමක් මම දනගන්නෙමි නම් ඒ දහම මද තුළුණැති වූ මට වදළ මැනැව්.

11-3. (බුදුහු මෙසේ වදළහ. ජතුකණ්ණි මාණවකය,) නොස්ත්‍රමාය සේම වගයෙන් දැක වස්තුකාම කෙල්ලකාමයෙහි තෘෂණාව දුරු කරව, තෘෂණාවේ විසින් ගන්නා ලද්දෙක් හෝ හළයුත්තෙක් හෝ (රාගාදි) කිඤුවනයෙක් හෝ නහමක් තොපට වේවා.

11-4 යං පුබ්බෙ තං විසොසෙති
පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං
මජ්ඣේ වෙ නො ගභෙසසයි
උපසන්නො වරිසසයි.

11-5 සබ්බසො නාම රූපසමී.
වීතගෙධසසං බ්‍රාහ්මණ
ආසවා'සසං න විජ්ජනති
යෙහි මච්චුවසං වජෙනි.

ජතුකණ්ණිමාණව පුව්ඡා - නිට්ඨිතා.

12. හද්‍රාවුධමාණව පුව්ඡා

12-1 ඔකං ජහං තණ්හවජ්ඣං අනෙජං (ඉච්චායසමා හද්‍රාවුධො)
නඤ්ඤං ජහං ඔසතිණ්ණං විචුත්තං
කප්පං ජහං අභියාචෙ සුමෙධං
සුඤ්චාන නාගසා අපනම්සසනති ඉතො.

12-2 නානා ජනා ජනපදෙහි සධගතා'
තව වීරං වාකාං අභිකඩ්ඛමානා'
තෙසං තුවං සාධු වියාකරොහි
තරා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

12-3 ආදනතණ්ණං විනයෙජ සබ්බං (හද්‍රාවුධාති හගවා)
උදධං අධො තිරියං වාපි මජ්ඣේ
යං යං හි ලොකසමී උපාදියනති
තෙනෙව මාරො අනෙවති ජනතුං.

12-4 තසමා පජානං න උපාදියෙජ
හිඤ්ඤු සතො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙ
ආදනසතෙත ඉති පෙකඛමාපනා
පජං ඉමං මච්චුධෙයො විසත්තනති.

හද්‍රාවුධමාණව පුව්ඡා - නිට්ඨිතා.

1. විසොසෙති-සු
විසොධෙති-ච-ක
විසොදෙති-ව
2. මච්ච-ව-ක-ච
3. විතරොවසෙ-ව-ක-ච
4. ආසවා-ව-ක-ච

5. ඔස-ව-ච-ක
6. අසනවිසෙනති-ව-ච-ක
7. හ-කතා-ව-ච-ක
8. ධීර-ව-ච-ක
9. අභිසංචිමානො-ව-ච-ක

11-4. අතීතයෙහි යම් සංඝකාරයෙක් වී නම් එය විශ්ලව, අනාගත සංඝකාරය තට නහමක් කිසිද්වන (පලිබොධ) වෙවා, ඉදින් ප්‍රත්‍යුතපක්‍ෂ සංඝකාරයන් (තෘණො දෘටී විසින්) නො ගන්නෙහි නම් නිවුණෙක් වැ හැසිරෙන්නෙහි.

11-5. බමුණ, සඵලකාරයෙන් නාමරූපයෙහි පහකරන ලද තෘණො ඇති ඒ රහත්භට යම් ආසුච කෙනකුන් කරණ කොට මාරයාගේ වශයට යා නම්, ඒ ආසුචයෝ නැත්තාහ'යි.

ජතුකණ්ණිමාණව පාවජා නිමි.

12. හදාවුධ මාණව පාවජා

12-1. (ආයුෂමත් හදාවුධ මෙසේ විවාරයි:) ආලය සභිකාත භික්‍ෂු දුරු ෂඩ්විධ තෘණොකාය සිදැලු, අටලෝදහමිනි නො සැලෙන, අනාගත ප්‍රාණිනා සභිකාත නන්දිය දුරු වතුරොසය තරණය කලා වූ කෙලෙසුන් කෙරෙන් මිදුණු, තෘණො-දෘටීකල්ප දුරු, ශොභන ප්‍රඥා ඇති බුදුරුන් වෙසෙසින් අයදිමි. නාග වූ මුඛ වහන්සේ ගේ වදන් අසා (බොහෝ ජනයෝ) මේ පහණ සැයෙන් නික්ම යෙත්.

12-2. වීරයන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ ගේ වදන් කැමැති වූ නානා ජනයෝ අභිශාදි ජනපදයෙන් රැස් වූහු යැ. මුඛ වහන්සේ ඔවුනට දහම් දෙසුව මැනැව. යම් භෙයකින් තෙල දහම් මුඛ වහන්සේ විසින් දන්නා ලද ද එහෙයිනි.

12-3. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: හදාවුධය.) අතීතානාගතවතීමාන යෙහි වූ හැම ආදන තෘණොඋ (තෘණො.පාදනාය) දුරු කරවූ, යම් භෙයකින් ලොවැ (අතීතරූපාදි) යම් යම් වස්තුවක් දැඩි කොට ගනිත් ද, එහෙයින් මැ කකකිමාර තෙම සතතවයා අනුවැ යෙයි.

12-4. එහෙයින් සමාතිමත් වූ (සංඝකාරයන් අනිත්‍යාදි වශයෙන්) දන්නා වූ මහණ තෙම මේ ප්‍රජාව 'මාත්‍යුධෙයයෙහි ඇලිණැ'යි දක්මින් (රූපාදි) ආදනායෙහි ඇලුණු සියලු ලොවැ (රූපාදි) කිසිවක් නො ගන්නේ ශැ යි.

හදාවුධ මාණව පාවජා නිමි.

13. උදයමාණව සුවජා

- 13-1 ක්කාසිං වීරජමාසිනං¹ (ඉච්චායසමා උදයො)
කතකිචචං අනාසචං
පාරඟුං සබ්බධමොනං
අසී පඤ්ඤාන ආගමං
අඤ්ඤාචීමොකඛං පමුඤ්ඤි
අච්ජජාය පභෙදනං.
- 13-2 පභානං කාම² ච්ඡන්දනං (උදයාති භගවා)
දෙමනසසාන චූභයං
ථිනසස ච පනුදනං
කුකකුචවානං නිචාරණං
- 13-3 උපෙකඛා සති සංසුදධං
ධම්මතකකපුරෙජචං
අඤ්ඤාචීමොකඛං පමුඤ්ඤි
අච්ජජාය පභෙදනං.
- 13-4 කිං සු සංයොජනො ලොකො (ඉච්චායසමා උදයො)
කිං සු තසස විචාරණං
කිසසසස³ විපපභානෙන
නිබ්බානමිති වුචචති.
- 13-5 නන්දිසංයොජනො ලොකො (උදයාති භගවා)
විතකකසස විචාරණං
තණ්ඛාය විපපභානෙන
නිබ්බානං ඉති වුචචති.
- 13-6 කථං සතසස වරතො (ඉච්චායසමා උදයො)
විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣිති
භගවන්තං සුඤ්ඤිමාගමම
තං සුඤ්ඤාම චචො තච.
- 13-7 අජ්ඣතං ච බහිදධා ච
චෙදනං නාහිනන්දතො
ඵචං සතසස වරතො
විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣිති.

උදයමාණව සුවජා — නිඤ්ඤිතා

1. ක්කාසිං වීරජං ආසිනං--ෆෆ
2. කාම ඡන්දනං--ඉ

3. කිං සසස විපපභානෙන-ඵ-ච ටි-ක

13. උදයමාණව පාවිච්චි

13-1. (ආයුෂ්මත් උදය මෙසේ විවාරයි:) ධ්‍යාන කරන සුලු වූ විභක්ත රජස් ඇති වැ වැඩහුන් සිව්මහින් කළ (සොළොස් වැදුරුම) කිසි ඇති ආනාසුච වූ සියලු ධර්මයන්ගේ පරතෙර පැමිණි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කරා ප්‍රශ්නයෙන් අර්ථ වැ ආයෙමි. අවිද්‍යාව බිඳුනා අඤ්ඤා විමොක්ඛ භවිතාන නිවන වදළ මැනැව.

13-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ; උදය,) කාමච්ඡදයන් ගේ ද දොම්නසායන්ගේ ද යන දෙදෙනාගේ ප්‍රභාණය ද ජීනමිඤ්ඤා ගේ දුරුලුම ද කොප්පයායා ගේ වැළකීම ද ඇති—

13-3. වතුඤ්ඤානොපෙක්ඛා-සමාති දෙකින් සංඥාධර්මය ඇති ධර්මකර්ම සධ්‍යාන සමාතිසංකල්පය පෙරටු කොට ඇති අර්හත්ඵල විමොක්ඛය අවිද්‍යාව ගේ බිඳීම යැ යි ප්‍රකාශ කරමි.

13-4. (ආයුෂ්මත් උදය මෙසේ විවාරයි:) ලෝවැසි තෙම කුමක් සංයෝජන කොට ඇත්තේ ද? ඒ ලෝවැසියා ගේ විවාරණය (හැසිරීමට කරුණ) කිම? කිනම්දහමක්හු ගේ ප්‍රභාණයෙන් ‘නිවනැ’යි කියනු ලැබේද?

13-5. ලෝවැසි තෙම තෘෂ්ණාව සංයෝජන කොට ඇත්තේ යැ, විකර්මය ඔහුට විවාරණය වෙයි. තෘෂ්ණාව ගේ ප්‍රභාණයෙන් ‘නිවනැ’ යි කියනු ලැබේ.

13-6. (ආයුෂ්මත් උදය මෙසේ විවාරයි:) සමාති සම්පන්න වැ වාසය කරන්නාහු ගේ විඤ්ඤාන කිසෙයින් නිරුද්ධ වේ ද? භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පුළුල්ස්තා සදහා පැමිණියමහ, මුඛ වහන්සේ ගේ ඒ වචනය අසමහ.

13-7. අධ්‍යාත්මාලම්බනයෙහි ද බහිරුලම්බනයෙහි ද උපද්‍යා වේද්‍යාව නො පතන ස්මාතිමත් වැ හැසිරෙනු වහු ගේ විඤ්ඤාන මෙසේ නිරුද්ධ වේ යයි.

උදය මාණව පාවිච්චි නිමි.

14. පොසාලමාණව පුවජා

14-1 යො අතිතං ආදිසති (ඉව්වායසමා පොසාලො)
අනෙජො ඡිත්තසංසයො
පාරගුං සබ්බධම්මානං
අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමං.

14-2 විභූතරූපසඤ්ඤිස්ස
සබ්බකායපපභාසිනො
අජ්ඣතතං ච බහිද්ධා ච
නත්ථි කිඤ්චිති පසසතො
ඤ්ඤාණං සකකානු¹ පුවජාමි
කථං නෙයෙයා තථාච්චෙධො.

14-3 විඤ්ඤාණධර්මිනියො සබ්බො (පොසාලාති හගවා)
අභිජානං තථාගතො
තිට්ඨන්තමෙනං ජානාති
ධිමුත්තං තපපරායණං.

14-4 ආකිඤ්චඤ්ඤා සම්භවං ඤාත්වා²
නන්දි සංයොජනං ඉති
ඵච්චමෙනං³ අභිඤ්ඤාය
තතො තත්ථ විපසසති
ඵතං ඤ්ඤාණං තථා තසස
මුඛමණස්ස වුජ්ජිමතො'ති.

පොසාලමාණව පුවජා - නිට්ඨිතා.

මොසරාජමාණව පුවජා

15-1 ධාතං සකකං අපුවජ්ජස්සං⁴ (ඉව්වායසමා මොසරාජා)
න මෙ ව්‍යාකාසි චකත්ථමා
යාව තතියං ච දෙවිසී⁵
ව්‍යාකරොතිති මෙ සුත්තං.

1. සකකනනු-ඵ-ඵ-ක
2. සම්භවං - උසු
3. ඵච්චමෙවං-කෙසුඵ.
4. අපුවජ්ජස්සං-ඵ-ඵ-ක
5. දෙවිසි-ඵ-ක

14. පොසාලමාණව පාවහා

14-1. (ආයුෂමත් පොසාල මෙසේ විවාරයි:) තෘණො රහිත වූ සිදුනාලද සැක ඇති යම් සඵඤ කෙනෙක් සවකීය වූ ද පරකීය වූ ද අතීතය (දුච්චිවාසානුස්මාතිඤානායෙන්) ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද, සියලු ධර්මයන් ගේ පරතෙරට ගිය ඒ සඵඤයන් කරා ප්‍රශ්නයෙන් අර්ථ වැ දායෙමි.

14-2. ශාකාමුනින්ද්‍රයන් වහන්ස, ඉක්මවන ලද රූපසංඤා ඇති තදභිගව්ඤානිකවිධන් සියලු රූපකාය ප්‍රභාණය කරන සුලු වූ අධ්‍යාත්ම යෙහිද බාහායෙහිද කිසිවක් නැතැයි දක්නාහු (ආකිඤ්චඤ්ඤායතනාලංඝිඤ්ඤා ඤානය පුළුල්වූයේ. එබඳු වූ පුද්ගල තෙම කිසෙයින් (ලක්තෙහි ඤානයට) පැමිණවිය යුක්තේ ද?

14-3. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: පොසාලය,) හැම විඤානසීතින් වෙසෙයින් දන්තා වූ තථාගත තෙමෙ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි අධිලක්ඛන වූ එය පරායණ කොට ඇති වැ සිටුනා මේ පුඤ්ජා දනී.

14-4. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි උපදවන අරූපරාග සම්බ්‍යාත නන්දිය “සංයොජනයෙකැ”යි දන තෙල මෙසේ ම විඤ්චඤානායෙන් දන ඉක්බිති එහි (අනිත්‍යාදි විසින්) විදුශ්‍යා කෙරෙයි. වැස නිමවූ මාභිඤ්ඤාමවයච්චාස ඇති බැහිතපාවි වූ ඒ රහත්හු ගේ තෙල අර්හත්-මාර්ඤානය දවිපරිත වේ යයි.

පොසාලමාණව පාවහා නිමි.

15. මොසරාජමාණව පාවහා

15-1. (ආයුෂමත් මොසරාජ මෙසේ විවාරයි:) මම දෙවරක් ශකා මුනිහු විචාළෙමි. වක්‍රෂමත්හු ප්‍රකාශ නො කළහ. දෙවර්ෂීහු තුන්වනවට දක්වා විවාරනාලද්දහු ප්‍රකාශ කරන සේකැ යි මා විසින් අසනලද.

15-2 අයං ලොකො පරො ලොකො
බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො
දිඳධිනො¹ නාභිජානාති
ගොතමස්ස යසස්සිනො.

15-3 එවං² අභිකකනාදසසාපීං
අඤ්ඤාන ආගමං
කරං ලොකං අවෙකඛනතං
මච්චුරාජා න පසස්සති.

15-4 සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙකඛසසු
මොඝරාජ සද සනො
අත්තානුදිඳධී උභවච
එවං මච්චුතරො සියා
එවං ලොකං අවෙකඛනතං
මච්චුරාජා න පසස්සති.

මොඝරාජමාණව පුවජා - නිඳධිතා

16. පිඬගියමාණව පුවජා

16-1 ජිණ්ණො'හමසමි අබලො විතවණ්ණො
(ඉච්චායසමා උඬඬියො)

නොත්තා න සුඤ්ඤා සවණං න ඵාසු
මාහං නසසං මොමුහො අත්තරා'ව
ආචිකඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤා
ජාතිජරාය ඉධ විපපහානං.

16-2 දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤාමානො (උඬඬියාති හගවා)
රූපපනති රූපෙසු ජනා පමත්තා
තසමා තුවං උඬඬිය අපපමත්තො
ජහසසු රූපං අපුනධ්වවාය.

1. දිඳධිනො-කසවි.

2. එතං-සු.

15-2. මේ මිනිස්ලෝවැසි ද අත් ලෝවැසි ද දෙවියන් සහිත වූ බිඹිලෝවැසි ද යඟසවී වූ ගෞතමගොත්‍ර ඇති මූඛ වහන්සේ ගේ දෘෂ්ටිය නො දැනිත්.

15-3. මෙසේ පරමදර්ශී වූ සවීඥයන් කරා පැන පුළුවුස්නෙන් අර්ථ වැ අයෙමි, මාතස්සරාජ ලොව කිසෙයින් බලන්නහු නො දකී ද?

15-4. මොසරාජය, හැම කල්හි සමෘතිමත් වැ සත්කායදෘෂ්ටිය දුරු කොට ලොව ඉත්‍යාය තා විසින් බලව, මෙසෙයින් මාතස්සුහු ඉක්මවන් නෙහි, මෙසෙයින් ලොව බලන්නහු මාතස්සරාජ නො දක්නේ යි.

මොසරාජ මාණව පෘථ්වි නිමි.

16. පිඩගියමාණව පෘථ්වි

16-1. (ආයුෂ්‍යමත් පිඩගිය මෙසේ විචාරයි:) මම ජීර්ණයෙමි, දුර්වලයෙමි, විවර්ණයෙමි, (මාගේ) නෙත්‍රයෝ ඉද්ධ නො වෙති. ශ්‍රවණය පහසු නො වෙයි. මම (ලුඹ වහන්සේ ගේ දහම පසක් නො කොට) අතුරෙහි මැ මුළා වූයෙමි නහමක් නැසෙමිවා, මේ පහණ සෑ වෙහෙරෙහි දී මැ ජාතිජරාව ගේ ප්‍රභාණය වූ යමි දහමක් මම දැනගන්නෙමි නම ඒ දහම වදල මැනැව.

16-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ; පිඩගිය,) රූපනිමිතින් නැසෙනවුන් දැක (කුඟල ධර්මයෙහි) ප්‍රලික්ඛා ජනයෝ රූපනිමිතින් පෙළෙති. එහෙයින් පිඩගිය, තෙපි (කුඟලධර්මයෙහි) අප්‍රමාදක වැ සුන්දරභවය නො වනු පිණිස රූපය දුරු කරව.

16-3 දිසා වතඡසා විදිසා වතඡසා (ඉච්චායසමා පිඩගියො)
 උඬා අධො දසදිසා ඉමායො
 න තුයහං අදිට්ඨං අසුතං අමුතං
 අථො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චි නඤ්චි ලොකෙ
 ආවිකඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං
 ජාතිජරාය ඉධ විපපභානං.

16-4 තණ්හාධිපනෙන මනුජෙ පෙකඛමානො (පිඩගියාති භගවා)
 සන්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ
 තසමා තුවං පිඩගිය අපපමනො
 ජහසු තණ්හං අපුනාබ්භවායාති.

පිඩගියමාණව පුවජා - නිඤ්චිතා

ඉදමචොච භගවා මගධෙසු විහරනො පාසාණකෙ චෙතියෙ පරිවාරකසොළසානා¹ බ්‍රාහ්මණානං අජ්ඣාදිට්ඨා පුච්චා පුච්චා පඤ්ඤා² ව්‍යාකාසි, එකමෙකස්ස චෙපි පඤ්ඤාස්ස අත්ථඤ්ඤාය ධම්මඤ්ඤාය ධම්මානුධම්මං පටිපජෙජය්‍ය ගච්ඡෙයොච ජරාමර්ණස්ස පාරං. පාරං ගලනියා ඉමෙ ධම්මා ති තසමා ඉමස්ස ධම්මපරියායස්ස පාරායනංකෙච අධිවචනං.

1. අජිතො තිස්ස මෙනෙයො - පුණ්ණකො අථ මෙතතඉ ධොතකො උපසිචො ච - නඤ්ඤ ච අථ හෙමකො
2. තොදෙය්‍යකපපා දුභයො - ජතුකණ්ණි ච පණ්ඩිතො හදුංචුච්චො උදයො ච - පොසාලො වාපි බ්‍රාහ්මණො මොසරාජා ච මෙධාවී - පිඩගියො ච මහාඉසී
3. එතෙ බුඬං උපාගඤ්ඤං³ - සම්පන්නාචරණං ඉසී. පුවජනා⁴ නිපුණෙ පඤ්ඤා - බුඬාසට්ඨං උපාගමිං.
4. තෙසං බුඬො ව්‍යාකාසි - පඤ්ඤා පුච්චා යථාතථං පඤ්ඤානං චෙය්‍යාකරණෙන - තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ චුතී.

1. පරිවාරක සොළසනං-P.T.S.
 2. පඤ්ඤ-සී.

3. උපච්ඡ-ච, චී, ක.
 4. පුවජ-ඤි පුරෙ පඤ්ඤ-ච, චී, ක.

16-3. සතර දිග යැ සතර අනුදිග යැ උඩ යැ යට යැ යන මේ දසදික් කෙනෙක් වෙත් ද, ලොවැ මෙ හැම තන්හි මුඛවහන්සේ විසින් නො දක්නා ලද නො අසන ලද ආසුණු සවාදන සපර්ශන නො කරන ලද යළි නො දන්නා ලද කිසිවක් නැති. මේ පහණසෑවෙහෙරෙහි දී මැ ජාතිජරා වගේ ප්‍රභාණය වූ යම් (නිව්‍යාණ) දහමක් මම් දෑනගන්නෙම් නම් ඒ දහම වදළ මැනුව.

16-4. (බුදුහු මෙසේ වදළහ; පිඩිගිය, යම් හෙයෙකින් තෙපි) තෘණො යෙහි ගැලී සිටි සත්ත්වයන් හටගත් සිත්තැවුලි ඇතියන් ජරායෙන් මඩන ලද්දවුන් වැ දක්න වූ ද, එහෙයින් පිඩිගිය තෙපි අප්‍රමත්ත වැ පුනර්භවය නොවනු පිණිස තෘණොව දුරු කරවයි.

පිඩිගියමාණව පාවණ නිමි.

භාගාවතුන් වහන්සේ මගධරටු පහණසෑ නම් වෙහෙරෙහි වැඩ- වසනසේක් (බාවරී තවුසන්ගේ) පරිවාරක (පිඩිගිය) හා සමඟ සොළොස් බමුණන් විසින් අයදනා ලදහු දුන දුනා පුළුවස්නා ලැහු, පැන විසදුසේක. ඉදින් යමෙක් එකෙකි පැනසෙකැ පෙළ ඇරුත් දුන පෙළදහම් දුන ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපත්තියෙහි පිළිපදනේ නම් හේ ජරාමරණයා ගේ පරතෙරට යන්නේ මැ යැ. යම් හෙයෙකින් මේ ධර්මයෝ (නිව්‍යාණ) පාරගමනාර්භ වෙත් ද එහෙයින් මේ ධර්මපයාය 'පාරායණ' යි මැ නම් වී.

1. අජිත යැ තිසසමෙතෙතයා යැ පුණණක යැ යළි මෙතතගු ය ධොතක යැ උපසිව යැ නන්ද යැ යළි හෙමක යැ,
2. තොදෙයා-කපප දෙදොනා යැ පණ්ඩිත වූ ජතුකණ්ණි යැ හදා වූධ යැ උදය යැ පොසාල බ්‍රාහ්මණ යැ නුවණැති මොසරාජ යැ මහඳ්මි වූ පිඩිගිය යැ යන—
3. මොහු සමාද්ධ වූ පසළොස් වරණධර්ම ඇති සෘමි වූ බුදුන් කරා පැමිණියහ, සියුම් ප්‍රශ්නයන් පුළුවස්නාහු බුද්ධශ්‍රේෂ්ඨයන් කරා පැමිණියාහ.
4. පැන පුළුවස්නා ලද බුදුහු ඔවුනට ඇතිසැටියෙන් ප්‍රකාශ කළහ, සර්වඥමුනීහු පැන විසදීමෙන් බමුණන් තුටු කළහ.

- 5. තෝ තොයිතා වක්ඛුමතා - බුද්ධොනාදිවච්චන්දුතා
බුඛමචරියමචරිංසු - වරපඤ්ඤසස සන්තිකෙ.
- 6. එකමෙකසස පඤ්ඤසස - යථා බුද්ධොන දෙසිතං
තථා යො පටිපජ්ජේය්‍ය - ගච්ඡ පාරං අපාරතො¹
- 7. අපාරා පාරං ගච්ඡේය්‍ය - භාවෙතොයා මග්ගචුත්තමං
මග්ගො සො පාරං ගමනාය - තසමා පාරායනා ඉති.
- 8. පාරායනචුත්තායිසසං (ඉච්චායසමා පිට්ඨියො)
යථා අද්දකඛී තථා අකඛායි
විමලො හුරි මෙධසො
නිකකාමො නිබ්බනො නාගො²
කිසස හෙතු චුසා භණ්.
- 9. පභීනචලමොභසස
මානමකඛපපභායිනො
හද්දභං කිතනයිසසාමි
ගිරං වණ්ණුපසංභිතං.
- 10. තමොනුදෙ බුද්ධො සමන්තවක්ඛු
ලොකන්තගු සබ්බභවාතිවතො
අනාසවො සබ්බදුක්ඛපපභීනො
සච්චවභයො බුඛෙම උපාසිතො මෙ.
- 11. ද්වීජො යථා කුබ්බනකං පභාය
බහුපඵලං කානනමාවසෙය්‍ය
එවං පභං අපපදසෙස පභාය
මහොදධිං භංසරිවජ්ඣපතො.
- 12. යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු³
සුරං ගොතම සාසනා
ඉච්චාසිති භවිසසති
සබ්බං තං ඉතිභීතිභං
සබ්බං තං ඤකකචඞ්ඡිතං.

- 1. තංසංචතා වක්ඛුමතා-ච, චී, ක.
- 2. අපාරතො-ච, චී, ක.
- 3. නාථො-උ. සු.
- 4. ව්‍යාකංසු-සී.

5. ඔහු පසැස් ඇති සුයඹිබන්ධු වූ බුදුරජුන් විසින් තුටු කරන ලද්දහු උත්තම ප්‍රාඥ වූ සර්වඥයන් වහන්සේ වෙත බබ්බරවස් වූසුහ.

6. එකෙකි පැනයට යමිසේ බුදුරජුන් විසින් වදළ විසැදුම් වේ ද, යමෙක් එසේ පිළිපදනේ නම් හෙ තෙම අපාර සධ්ව්‍යාත සසරින් පරතෙරට යන්නේ යැ.

7. උතුම් වූ ආයඹිමාර්ගය වඩනුයේ අපාර සධ්ව්‍යාත සසරින් පරතෙරට යන්නේ යැ. පාරගමනයට හේ මාර්ග වෙයි. එහෙයින් 'පාරායණ' නම් වී යයි.

8. (ආයුෂ්මත් පිඩිතිය බාවරිහට මෙසේ පැවැසී) පාරායණය බුදුන් වදළ සෙයින් කියනෙම්, (බුදුහු) යමිසේ (සත්‍යාභිසම්බොධියෙන්) දුටු සේක් නම් එසේ වදළහ, නිර්මල වූ විපුලප්‍රඥා ඇති ප්‍රභීණ වූ කාම ඇති කෙලෙස් වල් හෝ තෘෂ්ණා විරහිත බුද්ධිතාග තෙමේ කුමක් හෙයින් මුසවා කියන්නේ ද?

9. ප්‍රභීණ වූ මල හා මෝහය හා ඇති මානය හා මකුබව හා දුරැඳි උන් වහන්සේගේ ගුණොපසංහිත වූ වචනය මම එකක්නෙන් කීර්තනය කරනෙම්.

10. බමුණාණෙනි, අවිදු අඳුර දුරැඳි සමතැස් ඇති ලොකාන්තයට ගිය හැම භවයන් ඉක්ම වූ ආභුව රහිත වූ සියලු දුක් දුරැඳි සත්‍යතාම ඇති බුදුහු මා විසින් උපාග්‍රිතයහ.

11. යමිසේ පක්ෂි තෙම කුඩා වනය හැරපියා බොහෝ පලවැළ ඇති වනයකට පැමිණ වසන්නේ ද, එසෙයින් මම් ද (බාවරි ආදී) මද තුවණැකියන් හැරපියා (අනවතප්තාදී) මහවිලකට හංසයකු සෙයින් පැමිණියෙමි.

12. පෙර (බාවරි ආදී) යම් කෙනෙක් ගෞතම ඥානයෙන් පළමු 'මෙසේ වී ල' 'මෙසේ වන්නේ ල'යි (යම් දහමක්) මට ප්‍රකාශ කළාහු ද එ හැම 'මෙසේ මෙසේ යැ' යි උපන් කරායෙක, එ හැම (කාමචිතර්කාදී) තර්ක වධනාසුලු යැ.

- 13. එකො තමනුදසීනො
 ජුතිමා¹ යො පහඞ්කරො
 ගොතමො හුරිපඤ්ඤාණො
 ගොතමො හුරිමෙධසො.
- 14. යො මෙ ධම්මදෙසෙසී
 සන්දිට්ඨිකමකාලිකං
 තණ්හකඛයමනීතිකං
 යසස නාසී උපමා කචචි.
- 15. කීනනු තමහා විපපවසසී²
 මුහුතතමපි පිඞ්ඞිය
 ගොතමා හුරිපඤ්ඤාණො
 ගොතමා හුරිමෙධසා.
- 16. යො තෙ ධම්මදෙසෙසී
 සන්දිට්ඨිකමකාලිකං
 තණ්හකඛයමනීතිකං
 යසස නාසී උපමා ඤචචි.
- 17. නාහං තමහා විපපවසාමි
 මුහුතතමපි බ්‍රාහ්මණ
 ගොතමා හුරිපඤ්ඤාණො
 ගොතමා හුරිමෙධසා.
- 18. යො මෙ ධම්මදෙසෙසී
 සන්දිට්ඨිකමකාලිකං
 තණ්හකඛයමනීතිකං
 යසස නාසී උපමා කචචි.
- 19. පසසාමි නං මනසා වකඛුනා ච
 රතතිං දිවං බ්‍රාහ්මණ අපපමකෙතා
 නමසසමානො 'විවසෙමි රතතිං
 තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං.

1. ජාතිමා සි-
 2. විසභවසාසි-ච, වි, ක

13-14. යම් කෙනෙක් මට තමා විසින් දැක්ක යුතු එල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබිය යුතු එල ඇති තෘෂ්ණාක්ෂය වූ කෙලෙස් උවදුරු නැති දහම් දෙසු සේක් ද, යම් කෙනකුන්හට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැත් ද ඒ ගෞතමයන් වහන්සේ අසභාය වැ අවිදු අඳුර දුරැලා වැඩ හුන්සේක, ද්‍යුතිමත්හ, ප්‍රභාකරයහ, ඥානධර ඇති සේක, විපුල ප්‍රඥා ඇති සේකැ'යි.

15-16. පිඬුගිය, යම් කෙනෙක් තොපට තමා විසින් දැක්කයුතු එල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබිය යුතු එල ඇති තෘෂ්ණාක්ෂය වූ කෙලෙස් උවදුරු නැති දහම් දෙසුහු ද යම් කෙනකුන්හට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැත් ද, ඒ ඥානධර ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් විපුල ප්‍රඥා ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් මොහොතකුදු කිම තෙපි වෙන් වැ වසවු ද?යි. (බාවරි කී යැ.)

17-18. බමුණාණෙනි, යම් කෙනෙක් මට තමා විසින් දැක්කයුතු එල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබිය යුතු එල ඇති තෘෂ්ණාක්ෂය වූ කෙලෙස් උවදුරු නැති දහම් දෙසුහු ද, යම් කෙනකුන්හට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැද්ද ඒ ඥානධර ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් විපුලප්‍රඥා ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් මොහොතකුදු මම වෙන් වැ නො වෙසෙමි.

19. බ්‍රාහ්මණයෙනි, (මම) අප්‍රමත්ත වූයෙමි දිවැය ඇසින් මෙන් මතසින් ඒ ගෞතම බුදුන් දක්මි, නමස්කාර කෙරෙමින් මැ රැය ඉක්මවමි, එයින් මැ අවිප්‍රවාසය හඟිමි.

- 20. සඬා ව පිතී ව මනො සතී ව
නාපෙතති මෙ ගොතමසාසනමනා
යං යං දිසං වජනි භුරිපඤ්ඤා
ස තෙන තෙනෙව නතො'හමසමී.
- 21. ජිණ්ණසස මෙ දුබ්බලථාමකසස
තෙනෙව කායො න පලෙති තස්ස
සංකපපයතතාය* වජාමි නිව්වං.
මනොහි මෙ බ්‍රාහමණ තෙන යුතතො.
- 22. පඬෙක සයානො පරිඵ්ඤ්ඤාමානො
දීපා දීපං උපපලවි.¹
අඋද්දසාසිං සමුද්ධං
ඔසතිණ්ණමනාසවං.
- 23. යථා අහු වකකලී මුත්තසඬො
හඬාචුධො ආළවි ගොතමො ව
ඵවලෙව කම්පි පමුඤ්ඤාසු සඬං
ගමිසසසි කං පිඬගිය මච්චුධෙයාසස* පාරං.
- 24. ඵස භීයො පසිද්ධමි
සුඬාන මුනිනො වචො
විචිතතච්ඤ්ඤ* සමුද්ධො
අබ්ලො පටිභානවා.
- 25. අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය
සබ්බං වෙදී පරොවරං.²
පඤ්ඤානන්තකරො සඬා
කඩඛීනං පටිජානතං.
- 26. අසංඛීරං අසංකුප්පං
යසස නස්සී උපමා කචචි
අඬා ගමිසසාමි න මෙස්ස කඬිං
ඵවං මං ධාරෙහි අධිමුත්තචිතතන්ති.

පිඬගියසුත්තනතං සොළසි
පාරායනවග්ගො නිට්ඨිතො

* සංකපපයතතාය-මජ්ඣං
 1. උපපලවි-මජ්ඣං, PTS.
 උපපලවි-ව, ව, ක,
 2. මච්චුධෙයාපාර-උ, PTS.
 මච්චුධෙයො පාර-ඝ
 3. විච්චව්ඤ්ඤ-ව, ව, PTS.
 විච්චව්ඤ්ඤ-මජ්ඣං.
 4. පරො පරං-මජ්ඣං, PTS.

20. මාගේ ශ්‍රද්ධාව ද ප්‍රීතිය ද මනස ද ස්මෘතිය ද ගෞතමඥාසනා-
යෙන් පහවූ නො යෙයි, විපුල ප්‍රඥා ඇති උන් වහන්සේ යම් යම් දසකට
වඩනාසේක් ද, ඒ ඒ දසට මැ මම නමු වූයෙමි වෙමි.

21. ජීර්ණ වූ(එහෙයින් ම) අල්පවීර්‍ය්‍ය ඇති මාගේ කය එකරුණින්
මැ එහි නො යෙයි, සංකල්ප ගමනින් එක්වන් යෙමි. එහෙයින් බ්‍රාහ්මණ-
යෙනි, මාගේ සිත ඒ බුද්ධන් ඇති තැන්හි යෙදුණේ වෙයි.

22. කාමපඬකයෙහි (මධෙහි)හෝනෙමි භාත්පයින් සැලෙනුයෙමි
ශාස්තෘ සම්බන්ධාත ද්වීපයෙන් ද්වීපයට පා වැ ගියෙමි. ඉක්බිති (පහණ සැ
වෙහෙරෙහි දී) වතුරොසය තරණය කළ ආසුව රහිත වූ සම්බුද්ධන් දිටිමි.

23. මුක්ත ශ්‍රද්ධාඇති වක්කලී ස්ථවිර යැ හද්‍රාවුධ යැ ආලවිගොතම
යැ යන මොහු යම් බදු වූහු ද එසෙයින් මැ තෙපි දු ශ්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්ත වව,
පිඩිගිය, තෙපි මාත්‍යුධෙය සම්බන්ධාත සංසාරයාගේ පාරයට යව.

24. තෙල මම මුනින් වහන්සේ ගේ වචනය අසා බෙහෙවින් පහදිමි,
සම්බුද්ධු පෙරළ (රාගාදී) සියන් ඇතියහ, (රාගාදී) බිල රහිතයහ. ප්‍රති-
භානප්‍රතිසංවිද්දෙන ඇතියහ.

25. අධිදේවකර ධර්මයන් ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් දැන හීන-ප්‍රණීත වූ (හෝ,
තමාත් මෙරමාත් පිළිබඳ වූ) අධිදේවත්වකර සියලු ධර්මජාතය දකුවහ,
ශාස්තෘහු සැක ඇති වූ මැ “නිසැකයමහ”යි පිළින කරනුවන් ගේ
ප්‍රශ්න කෙළවර කරනුවහ.

26. යම් නිවනකට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැද්ද, (රාගාදියෙන්)
ගෙන යා නො හැකි අකොප්‍ය වූ නිවන එකත්තෙන් අධිගම කරනෙම,
මෙහි ලා මට සැකයෙක් නැති. මෙසෙයින් පිඩිගිය තෙපි මා ශ්‍රද්ධායෙහි
අධිමුක්තසින් ඇතියකු කොට ධරව යි.

පාරායණ වර්ගය නිමි.

1. අප්ප කුසල නිදෙසො

1-1

කෙනසු නිවුතො ලොකො (ඉව්වායසමා අප්පො)
කෙනසු නපකාසති
කිසසාභිලෙපනං මුයි
කිං සු තසස මහබ්බයං.

කෙනසු නිවුතො ලොකොති: නිරයලොකො තිරව්ජන ලොකො පෙනතිවිසයලොකො¹ මනුසසලොකො දෙවලොකො බ්බිලොකො ධාතුලොකො ආයතනලොකො අයං ලොකො පරො ලොකො මුඛ ලොකො දෙවලොකො අයං වුවවති ලොකො, අයං ලොකො කෙන ආවුතො නිවුතො ඔවුතො² පිභිතො පටිච්ඡන්තො පටිකුජ්ජන්තොති 'කෙනසු නිවුතො ලොකො'.

ඉව්වායසමා අප්පොති: ඉව්වාති: පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිසුරි අකඛරසමවායො³ බ්බසුඤ්ඤාසිලිට්ඨතා පදනුසුබ්බතාපෙනං 'ඉව්වාති'. ආයසමා'ති: පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිසසාධිවචනමෙතං 'ආයසමා'ති. අප්පොති: තසස මුඛමඤ්ඤා නාමං සබ්බා සමඤ්ඤා පඤ්ඤාති වොභාරො නාමං නාමකම්මං නාමධෙයාං නිරුතතිබ්බසුඤ්ඤා අභිලාපොති 'ඉව්වායසමා අප්පො'.

කෙනසු නපකාසතිති; කෙන ලොකො නපකාසති න භාසති න තපති න වීරොවති න ඤායති න පඤ්ඤායතිති 'කෙනසුනපකාසති'. කිසසාභිලෙපනං මුයිති: කිං ලොකසස ලෙපනං ලග්ගනං බ්බිතං උපකම්ලෙසො. කෙන ලොකො ලිතො සංලිතො උපලිතො කිලිට්ඨො සංකිලිට්ඨො මකම්මො සංසට්ඨො ලග්ගො ලග්ගිතො පළිබ්බො. මුයි: ආචිකම්මි දෙසෙසි පඤ්ඤාපෙසි පට්ඨපෙසි විචරසි විහජසි උතතානිකරොසි පකාසෙසිති 'කිසසාභිලෙපනං මුයි'.

කිංසු තසස මහබ්බයනති: කිං ලොකසස භයං මහබ්බයං පිලනං සට්ඨනං උපද්දවො උපසග්ගොති. 'කිංසු තසස මහබ්බයං'.

තෙනාහ සො මුඛමඤ්ඤා-

කෙනසු නිවුතො ලොකො
කෙනසු නපකාසති
කිසසාභිලෙපනං මුයි
කිංසු තසස මහබ්බයනති.

1. පිතතිවිසයලොකො-සායා
2. ඔද්දවො-ව, ක, සායා
3. අකඛර සමුවායො-ප

1. අර්ථ සූත්‍ර නිර්දේශය

1-1

(ආයුෂ්මත් අර්ථ මෙසේ පිළිවිත්) ලෝවැසි තෙම කීමෙකින් නිව්‍ය (වැසුණේ)ද? කවර හෙයින් නො පැනේද? කීමෙක් ඔහට අභිලෙ පන යැ යි වදාරන සේක් ද? කීමෙක් ඔහට මහද්භය වේ ද?

කෙනසසු නිවුනො ලොකො යනු: නිරයලොක යැ තියාභික්ලොක යැ ප්‍රෙතලොක යැ මනුෂ්‍යලොක යැ දිව්‍යලොක යැ ස්කන්ධලෝක යැ ධාතූලොක යැ ආයතනලොක යැ මෙලෝ යැ පරලෝ යැ බ්‍රහ්මලෝ යැ දෙවලෝ යැ යන මේ 'ලෝක' යි කියනු ලැබේ. මෙලොව කීමෙකින් අවුරන ලද්දේ වසන ලද්දේ යටින් වසන ලද්දේ උඩින් වසන ලද්දේ පිළි සත් වූයේ යටිහුරු කරන ලද්දේ ද? 'යි 'කෙනසසු නිවුනො ලොකො' යනු වේ.

ඉව්වායස්මා අර්ථො යනු: 'ඉව්ව' යනු පදසන්ධි යැ, පදසංසර්ග යැ පදසුර්ණ යැ අක්ෂරසමවාය යැ ව්‍යඤ්ජනශ්ලිෂ්ටතා යැ තෙල 'ඉව්ව' යනු පදයන්ගේ අනුසුර්වතා යි. ආයස්මා යනු: තෙල 'ආයස්මා'යනු ප්‍රියවචනායැ ගරු වචනායැ සගෞරව වචනායැ සප්‍රතිශ්‍රයට නමෙකි. 'අර්ථො' යනු: ඒ බවුණුගේ නම යැ සංඛ්‍යා යැ සංඥා යැ ප්‍රඥප්තියැ ව්‍යවහාර යැ නාම යැ, නාමකර්ම යැ නාමධේයායැ නිරුක්තියැ ව්‍යඤ්ජනායැ අභිලාප යැ නු'යි 'ඉව්වායස්මා අර්ථො' යනු වේ.

කෙනසසු නප්පකාසති යනු: කවර කරුණෙකින් ලෝකය ප්‍රකාශ නො කෙරේ ද ඥාන ප්‍රභාෂ නො කෙරේ ද ඥානප්‍රකාප නො කෙරේ ද දීප්ත නො වේද නො දන්නේ ද නො පැනේ ද? යි 'කෙනසසු නප්පකාසති' යනු වේ.

කිස්සාභිලොපනං බ්‍රාහ්මි යනු: කීමෙක් ලොකයාගේ ඇලීම ලැගීම බැදීම උපක්ලේශය වේ ද, කීමෙකින් ලොකයා ඇලුණේ වෙසෙසින් ඇලුණේ මොනොවට ඇලුණේ කිලිටි වූයේ වෙසෙසින් කිලිටි වූයේ මැකුණේ හැනුණේ ලැගුණේ ලත්තා ලද්දේ ඇවුරුණේයි. බ්‍රාහ්මි කියන සේක්ද දෙසන සේක්ද පනවන සේක්ද පිහිටුවන සේක්ද විවරණය කරන සේක්ද විභාග කරන සේක්ද නො ගැඹුරු කරන සේක්ද ප්‍රකාශ කරන සේක්ද? යි 'කිස්සාභිලොපනං බ්‍රාහ්මි' යනු වේ.

කිංසු තස්ස මහබ්‍රහ්මයං යනු: කීමෙක් ලෝකයාට භය මහද්භය පීඩා සටටන උපද්‍රව උපසර්ග වේ ද? යි 'කිංසු තස්ස මහබ්‍රහ්මයං' යනු වේ. එයින් කී යැ ඒ බවුණු:

කෙනසසු - පෙ - මහබ්‍රහ්මයං යි.

1-2. (බුදුහු මෙසේ වදලහ: අජිතය,) ලෝවැසි තෙම අවිද්‍යායෙන් නිවෘත යැ මසුරු හෙයින් ප්‍රමාද හෙයින් ප්‍රකාශ නො වෙයි, ඔහට තෘෂ්ණාව අභිලෙපන යැ යි කියමි. දුක මහද්භය වෙයි.

අවිජ්ජාය නිවුනො ලොකො යනු “අවිජ්ජා” යනු: දුඃඛසත්‍යයෙහි නො දැනීම දුඃඛසමුදයසත්‍යයෙහි නො දැනීම දුඃඛනිරෝධසත්‍යයෙහි නො දැනීම දුඃඛනිරෝධගාමිනීප්‍රතිපදසත්‍යයෙහි නො දැනීම පූර්ව.න්තයෙහි නො දැනීම අපරාන්තයෙහි නො දැනීම පූර්ව.න්තා- පරාන්තයෙහි නො දැනීම ඉදංප්‍රත්‍යයභ.ව සධ්විභ්‍යත ප්‍රතිත්‍යසමුත්පන්න ධර්මයන්හි නො දැනීම යැ. මෙ බදු යම් නො දැන්මෙක් නො දැක්මෙක් අනාවබෝධයෙක්. අනනුබෝධයෙක් අසම්බෝධයෙක් අප්‍රතිවේධයෙක් (රූපාදිය අතිත්‍යාදි සාමාන්‍යයෙන්) සධ්‍යුහ නො කිරීමෙක් (අතිත්‍යාදීන්) නො බැසැඟැන්මෙක් සම වැ නොබැලීමෙක් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා නො කිරීමෙක් ප්‍රත්‍යක්ෂ නො කිරීමෙක් දුර්මේධායෙක් බාල බවෙක් සමාක්ඤාන රහිත බවෙක් මුළුයෙක් බලවත් මුළායෙක් භාත්පයින් මුළු.යෙක් අවිද්‍යායෙක් අවි.ද්‍යා.ඛයෙක් අවිද්‍යායොගයෙක් අවිද්‍යානුශයෙක් (සිත මැඩලන) අවිද්‍යාපර්යන්තයෙක් අවිද්‍යාපරිසයෙක් මොහ සධ්විභ්‍යත අකුලෙලියෙක් වෙ ද, මේ ‘අවිද්‍යා’ යි කියනු ලැබේ.

ලොකො යනු: නිරයලෝක යැ තියාකිලෝක යැ ප්‍රත්‍යවිෂය ලෝක යැ මනුෂ්‍යලෝක යැ දිව්‍යලෝක යැ ස්කන්ධලෝක යැ ධාතුලෝක යැ ආයතනලෝක යැ මෙලෝ යැ පරලෝ යැ බබලෝ යැ දෙවලෝ යැ යි මේ ‘ලොක’ යි කියනු ලැබේ. මේ ලොකය මේ අවිද්‍යායෙන් ඇවුරුණේ වැසුණේ යටින් වැසුණේ උඩින් වැසුණේ පිළිසන් වූයේ යටිහුරු කරන ලද්දේනුයි “අවිජ්ජාය නිවුනො ලොකො” යනු වේ. අජිත යනු බුදුහු ඒ බවුණු නමින් අමතති.

භගවා යනු: ගෞරව නමෙකි, තවද බිඳහළ රාග ඇත් නුයි භගවත් යැ නැසු ද්වේෂ ඇත්නුයි- නැසු මොහ ඇත් නුයි- නැසු මාන ඇත් නුයි- නැසු ආෂ්ටි ඇත් නුයි- නැසු කෙලෙස්කටු ඇත්නුයි- නැසු කෙලෙස් ඇත් නුයි- දහමරුවන් භාග- විභාග- ප්‍රතිවිභාග කෙළේ නුයි භගවත් යැ, භවයන් කෙළවර කෙළේ නුයි- භාවිතකාය- භාවිත ශීල- භාවිතචිත්ත- භ.විත ප්‍රඤා ඇත් නුයි භගවත් යැ නොහෙත් බුදුහු අල්ප ගබ්ද වූ අල්පනිර්ඝෝෂ වූ ජනවෘත රහිත වූ මනුෂ්‍යයන්ගේ රහස්‍යයට නිසි වූ විවේකයට යොග්‍ය වූ වන සෙනසුන් වෙනෙහි දුර සෙනසුන් වන කෙළවර සෙනසුන් භජනාය කළාහු නුයි භගවත් යැ, බුදුහු චීවර පිණ්ඩිතාන සෙනසුන-ශීලානප්පච්චය හෙසජ්ජ පරික්ඛාරය නට හිමි වූවාහු නුයි භගවත් යැ, බුදුහු අර්චරසයට ධර්මරසයට විවුක්ති රසයට අධිශීලයට අධිචිත්තයට අධිප්‍රඤාවට හිමි වූවාහු නුයි භගවත් යැ,

භාගී වා හගවා චතුක්තං ක්කානානං චතුක්තං අපමඤ්ඤානං චතුක්තං
 ආරුපසමාපතතිනතති හගවා¹ භාගී, වා හගවා අට්ඨන්තං විමොක්ඛානං
 අට්ඨන්තං අභිභායතනානං නටික්තං අනුපුබ්බසමාපතඤ්ඤානති හගවා,
 භාගී වා හගවා දසක්තං සඤ්ඤාභාවනානං දසක්තං කසිණසමාපතතිනං
 ආනාපානසතිසමාධිසස අසුභසමාපතතියාති හගවා, භාගී වා හගවා
 චතුක්තං සතිපට්ඨානානං චතුක්තං සම්මපධානානං චතුක්තං ඉඤ්ඤාදානං
 පඤ්ඤානං ඉනද්දියානං පඤ්ඤානං බලානං සත්තත්තං බොජ්ඣන්දියානං
 අරියස්ස අට්ඨබ්බිකස්ස මහෙස්සාති හගවා, භාගී වා හගවා දසක්තං
 තථාගතබලානං චතුක්තං වෙසාරජ්ජානං චතුක්තං පටිසම්භිදානං ඡන්තං
 අභිඤ්ඤානං ඡන්තං බුද්ධිමමානතති හගවා, හගවාති නෙතං නාමං මාතරා
 කතං න පිතරා කතං න භාතරා කතං න හගිනියා කතං න ජිකතාමචෙච්චි
 කතං න ඤාතිසාලොභිතෙභි කතං න සමණබ්‍රාහ්මණෙභි කතං න
 දෙවතාභි කතං විමොක්ඛතතිකමෙතං බුද්ධානං හගවන්තානං බොධියා
 වුලෙ සහ සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාස්ස පටිලාභා සච්ඡකාපඤ්ඤාතති යදිදං
 හගවාති.

විච්ච්ඡා පමාද නපපකාසුඤ්ඤා: විච්ච්ඡා වුවවති පඤ්ඤා මච්ඡරියාති
 ආවාසමච්ඡරියං කුලමච්ඡරියං ලාභමච්ඡරියං වණණමච්ඡරියං ධම්මමච්ඡරියං
 යං ඵවරුපං චමච්ඡරං මච්ඡරායනා මච්ඡරාසිත්තනං වෙච්ච්ඡං කදරියං
 කට්ඨකඤ්ඤාකතා අභගතිත්තනං වින්තස්ස ඉදං වුවවති මච්ඡරියං. අපි ච
 බකිමච්ඡරියමපි මච්ඡරියං. ධාතුමච්ඡරියමපි මච්ඡරියං. ආයතනමච්ඡරියමපි
 මච්ඡරියං. භාහො වුවවති මච්ඡරියං.

පමාදෙ වත්තබ්බො: කායද්‍රවච්චරිතෙ වා වච්ඡ්‍රවච්චරිතෙ වා මනො
 ද්‍රවච්චරිතෙ වා පඤ්ඤාසුචා කාමගුණෙස්ස² වින්තස්ස වොස්සඤ්ඤා වොස්සඤ්ඤා
 තුප්පදානං කුසලානං වා ධම්මානං භාවනාය අසකකච්චකිරියතා අසාතච්ච
 කිරියතා අනට්ඨිතකිරියතා ඔලීනච්චතතිතා නිකඛිතනඡද්දතා නිකඛිතධුරතා
 අනාසෙච්චතා අභාවනා අබ්‍රහ්මච්චමං අනට්ඨිතානං අනතුයොගො පමාදෙ,
 යො ඵවරුපො පමාදෙ පමජ්ජනා පමජ්ජිත්තනං අයං වුවවති පමාදෙ.

1. අරුපසමාපතති-මජ්. 2. පඤ්ඤාකාමගුණසුචා-ව, 2

බුදුහු සතර ධ්‍යානයන්ට සතර අප්‍රාමාණ්‍යයන්ට සතර අරූපසමාපත්තීන්ට හිමි වූවාහු නුයි හෝ හඟවත් යැ, බුදුහු අජටච්චමොක්ඛයන්ට අජට අභිභායතනයන්ට නව අනුසුච්චිභාරසමාපත්තීන්ට හිමි වූවාහු නුයි- බුදුහු දඹ සංඥාභාවනාවන්ට දසකසිණසලොපත්තීන්ට ආනාදානසති සමාධි යට අසුභ සමාපත්තියට හිමි වූවාහු නුයි- බුදුහු සතර සතිපට්ඨානයන්ට සතරසමාක්ඛ්‍යානයන්ට සතර සාද්ධිපාදයන්ට පඤ්චෙන්ද්‍රියයන්ට පඤ්චබලයන්ට සප්තබොධාඛිඟයන්ට ආයතී අජටාඛිතිකමාර්ගයට හිමි වූවාහු නුයි- බුදුහු දඹ තථාගත බලයන්ට චතුරච්චෙඤ්ඤාදායන්ට සතර ප්‍රතිසංවිද්ධර්මයන්ට සඛිභිඤ්ඤාවන්ට ඤඩබුද්ධධර්මයන්ට හිමි වූවාහු නුයි හෝ 'හඟවත්' නම්. තෙල 'හඟවත්' යන නාමය මෑණියන් විසින් නොකරන ලද, පියාණන් විසින්- බෑයකු විසින්- බුනක විසින්- සඟයහච්චන් විසින්- නෑ සහලේ නෑයන් විසින්- මහණබමුණන් විසින්- දෙවතාච්චන් විසින් නො කරන ලද, මේ 'හඟවත්' යන තෙල නාමය භාග්‍යවත් බුදුවරයන්ට අඤ්චන්මාර්ගයාගේ දන්තයෙහි බෝවුල දී සර්වඥතාඥානායා ගේ ප්‍රතිලාභය සමග රහත්ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් හෝ සර්වධර්මයන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියකි.

විවිච්ඡා පමාදා නපපකාසකි යනු: පඤ්ච මාත්සය්‍යියෝ 'විවිච්ඡා'යි කියනු ලැබෙත්: ආවාසමාත්සය්‍යියැ කුලමාත්සය්‍යිය යැ ලාභමාත්සය්‍යිය යැ වර්ණමාත්සය්‍යිය යැ ධර්මමාත්සය්‍යිය යැ යි. යම් මෙ බදු මසුරු බවෙක් මසුරු අයුරෙක් මාත්සය්‍යියමච්චි බවෙක් (සවකීය සම්පත්) ව්‍යාප්ත කරනු කැමැති බවෙක් අනායතී බවෙක් (තද මසුරු කමෙක්) කවුක බැවින් සිත හකුළන බවෙක් සිත් නො ගත් බවෙක් වේ ද මේ 'මාත්සය්‍යිය' යි කියනු ලැබේ. තවද පඤ්චසකන්ධයෙහි මසුරු බව ද 'මච්ඡරිය' නම, ධාතුමාත්සය්‍යිය ද ආයතනමාත්සය්‍යිය ද 'මච්ඡරිය' නම, ග්‍රාහය මාත්සය්‍යිය යයි කියනු ලැබේ.

ප්‍රමාදය කිය යුත්තේ යැ: කායදුශ්චරිතයෙහි හෝ වාග්දුශ්චරිතයෙහි හෝ මනෝදුශ්චරිතයෙහි හෝ පඤ්චකාම ගුණයෙහි හෝ චිත්තයාගේ ව්‍යවසර්ගය (සිත හැරවීම) ව්‍යවසර්ගානුප්‍රදාය දඹකුඳුලධර්මයන්ගේ හෝ භාවනායෙහි නො සකස් වූ කරන බව සතතයෙන් නො කරන බව නො නිමි ක්‍රියා ඇති බව හැකුළුණු පැවැතුම් ඇති බව බහාලූ ජඤු ඇති බව බහාලූ ධුර (වියතී) ඇති බව ආසෙවන නො කිරීම භාවනා නො කිරීම පුනපුනා නො කිරීම (කුසල්දහමිහි) නො සිටීම නො යෙදීම ප්‍රමාද නම. යම් මෙ බදු ප්‍රමාදයෙක් ප්‍රමාද අයුරෙක් ප්‍රමත්ත බවෙක් වේ ද මේ 'පමාද'යි කියනු ලැබේ.

විවිධයා පමාද නපසකාසනිති ; ඉමිතා ව මච්චරියෙන ඉමිතා ව පමාදෙන ලොකො නපසකාසනි න භාසනි න තපනි න විරොචනි න ඤායනි න පඤ්ඤායනිති “විවිධයා පමාද නපසකාසනි”.

ජපසාභිලෙපනං චූමිති: ජපසා වුවවති තණ්හා යො රාගො සාරාගො අනුනායො අනුරොධො¹ නන්දි නන්දිරාගො විතතසස සාරාගො ඉච්ඡා චූච්ඡා අච්ඡාසනං ගෙධො පළිගෙධො සඳොගා පඤ්ඤා එජා මායා ජනිකා සඤ්ඤානනි සිඛනනි ජාලිනි සරිතා විසතනිකා සුතතං විසට්ඨා ආයුතනි දුතියා පණ්ඨි හවනෙතති වනං වනචො සනච්චො සිනෙගො අපෙකඛා පට්ඨචූ ආසා ආසිංසනා ආසිංසිතතං රූපාසා සද්දසා ගකිසා රසාසා චොට්ඨිඛාසා ලාභාසා ධනාසා සුතතාසා ජීවිතාසා ජපසා පජපසා අභිජපසා ජපසනා ජපපිතතං ලොලුපපං ලොලුපසායනා ලොලුපසාසි තතතං පුච්ඡඤ්චකතා² සාදුකමාතා³ අධම්මරාගො විසමලොගො නිකනති නිකාමනා පඤ්ඤා පිහනා සමපඤ්ඤා කාමතණ්හා හවතණ්හා විහවතණ්හා රූපතණ්හා අරූපතණ්හා නිරොධතණ්හා රූපතණ්හා සද්දතණ්හා ගකිතණ්හා රසතණ්හා චොට්ඨිඛතණ්හා ධම්මතණ්හා ඔසො යොගො ගනෙචො උපාදනං ආවරණං නීවරණං ජදනං ඛකිනං උපකකිලෙසො අනුසතො පරිශුච්ඡානං ලතා වෙවිච්ඡං දුකඛමුලං දුකඛනිදනං දුකඛපපහවො මාරපාසො මාරඛලිතං මාරාමිසං මාරවිසයො මාරත්ථායො මාරගොචරො මාරඛකිනං තණ්හානදී තණ්හා ජාලං තණ්හාගලුලං තණ්හාසමුදෙස අභිජකි ලොගො අකුසලමුලං අයං වුවවති ජපසා, ලොකසස ලෙපනං ලගනං ඛකිනං උපකකිලෙසො ඉමාය ජපසාය ලොකො ලිතො සංලිතො උපලිතො කිලිට්ඨා සංඤ් ලිට්ඨා මකනිතො⁴ සංසට්ඨා ලංකො ලගනිතො⁵ පලිච්ඡෙදධානි චූමි ආචකඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤාපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විහජාමි උතතානි කරොමි පකාසෙමිති ‘ජපසාභිලෙපනං චූමි.’

1. අනුබොධො-ච, ක	4. සාදුකමාතා-මජ්ඣ
2. විසත-ස	5. මකනිතො-මජ්ඣ
3. පුච්ඡඤ්චකතා-ස	6. ලගිතො-ප

විවිධජා පමාද නප්පකාසකි යනු: මේ මාත්සයාරියෙනුදු මේ ප්‍රමාද-
යෙනුදු ලෝච්චියා ප්‍රකාශ නො වෙයි ඥානප්‍රභාස නො කෙරෙයි
ඥානප්‍රකාප නො කෙරෙයි නො බබළයි ප්‍රකට නො වෙයි නො පැනේ
නුයි 'විවිධජා පමාද නප්පකාසකි' යනු වේ.

ජපසාහිලෙපනං මුමි යනු: 'ජපසා 'යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි:
යම් රුගයෙක් බලවත් රුගයෙක් (සුනසුනා පමුණුවන හෙයින්) අනුනායෙක්
අනුරොධයෙක් නන්දියෙක් නන්දිරුගයෙක් විත්තයාගේ සංරුගයෙක්
ඊප්සායෙක් (බොල් කෙලෙස් බැවින් මුසපත් කරන) මුර්ජායෙක්
අධ්‍යවසානායෙක් ගිජු බවෙක් භාත්පයින් ගිජු බවෙක් (අරමුණෙහි ලැගෙන)
සභගයෙක් (ගැලෙන හෙයින්) පඬකයෙක් (ඒ ඒ භවයට ආකර්ෂණ කරන
හෙයින්) එජාවෙක් (රවටන හෙයින් මායාවෙක්) (සසරවට උපදවන
හෙයින්) ජනිකායෙක් (දුක හා සංයෝග කෙරෙමින් උපදවන හෙයින්)
සංජනනියෙක් (භිවන බැවින්) සිබ්බනියෙක් ජාලිනියෙක් (සරින් සදාශ වැ
ආකර්ෂණ කරන හෙයින්) නදියෙක් වෙසෙසින් ඇලීමෙක් (බදනා හෙයින්)
සුයෙක් (විස්තෘත වන හෙයින්) විසතායෙක් ආයුෂ්නියෙක් (සභාය වන
යෙයින්) ද්විතියාවක් ප්‍රණිධියෙක් භවනෝත්තියෙක් වනායෙක් (බලවත්
බැවින්) වනථයෙක් සන්ථායෙක් සන්තොහයෙක් අපේක්ෂායෙක් ප්‍රතිබන්ධු-
යෙක් ආදායෙක් ආශංසායෙක් දාශංසිත බවෙක්, රූපයෙහි ආශායෙක්
ශබ්දශායෙක් ගන්ධාශායෙක් රසාශායෙක් ස්පර්ශාශායෙක් ධනාශායෙක්
සුත්‍රාශායෙක් ජීවිතාශායෙක් (ජල්පන කරන හෙයින්) ජල්පායෙක්
ප්‍රජල්පායෙක් අභිජල්පායෙක් ජල්පනායෙක් ජල්පිත බවෙක් (සුනසුනා
අරමුණෙහි අදනා බැවින්) ලොලුප බවෙක් ලොලුපාකාරයෙක් ලොලුපාසිත
බවෙක් නභුට සලන බවෙක් මුඛර අරමුණු කැමැති වන බවෙක් අධර්ම-
රුගයෙක් විෂමලොභයෙක් නිකාන්තියෙක් නිකංමනායෙක් පාර්ථනායෙක්
පිභායෙක් සම්පාර්ථනායෙක්, කාමතෘෂ්ණායෙක් භවතෘෂ්ණායෙක් විභව-
තෘෂ්ණායෙක් රූපතෘෂ්ණායෙක් අරූපතෘෂ්ණායෙක් නිරොධ තෘෂ්ණායෙක්
ශබ්දතෘෂ්ණායෙක් ගන්ධතෘෂ්ණායෙක් රසතෘෂ්ණායෙක් ස්පර්ශතෘෂ්ණා-
යෙක් ධර්මතෘෂ්ණායෙක් ඔසයෙක් යෝගයෙක් ග්‍රන්ථයෙක් උපාදනායෙක්
ආචරණයෙක් නිවරණයෙක් (කුසල් දහම් වසන හෙයින්) ඡදනායෙක්
බන්ධනායෙක් උපක්ලේශයෙක් අනුශයෙක් (උපදනා කුශලාචාර ගන්තා)
පරිසුච්චානායෙක් (පරිවේෂ්ටන කරන හෙයින්) ලතායෙක් විවිධ විජ්ජා-
යෙක් දුඛමුලයෙක් දුඛනිදනායෙක් දුඛප්‍රභවයෙක් මාරපාශයෙක් මාර-
බඩ්ඞයෙක් මාරවිෂයෙක් තෘෂ්ණා නදියෙක් තෘෂ්ණා සභිබ්‍යාත ජාලයෙක්
තෘෂ්ණා සභිබ්‍යාත ගර්දුල (ඉනකබන්ධන) යෙක් තෘෂ්ණා සමුදයෙක්,
අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමුලයෙක් වේ ද මේ ලෝච්චියාට ජපසා යැ
ලොන යැ ලග්ගන යැ බන්ධන යැ උපක්කිලෙස' යි කියනු ලැබේ. මේ
ජල්පායෙන් ලෝච්චියා ඇලුණේ වෙසෙසින් ඇලුණේ මොනොවට
ඇලුණේ කිලිටි වූයේ වෙසෙසින් කිලිටි වූයේ තැවැරුණේ හැනුණේ
ලැඟුණේ ලග්ගන ලද්දේ ඇවුණේ යි මුමි කියමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි
විවෘත කෙරෙමි විභ.ග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි
'ජපසාහිලෙපනං මුමි' යනු වේ.

දුක්ඛමසස මහබ්බසනාති: දුක්ඛනති ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛං දෙමනසුපායාසදුක්ඛං නොරගිකං දුක්ඛං තීරවජානායොනිකං දුක්ඛං¹ පෙතතිවිසයිකං දුක්ඛං මානුසකං දුක්ඛං ගඛො:කකනතිමූලකං දුක්ඛං ගබ්භවසිතිමූලකං දුක්ඛං ගබ්භවුට්ඨාන මූලකං² දුක්ඛං ජාතස්ස උපනිබ්බන්ධං දුක්ඛං ජාතස්ස පරාධෙයාකං දුක්ඛං අතතුපකකමදුක්ඛං පරුපකකමදුක්ඛං සඛ්ඛාරදුක්ඛං විපරිනාමදුක්ඛං වකඛු රොගො සොතරොගො ඝානරොගො ජිව්හාරොගො කායරොගො පිප රොගො කණ්ණරොගො මුඛරොගො දන්තරොගො කාසො සාසො පිනාසො ඩහො ජරො කුච්ඡරොගො මුච්ඡා පකඛ්ඤ්කා³ සුලා විසුච්ඡා කුච්ඡං ගඛො කිලාසො සොසො අපමාණො දඤ්ඤ කණ්ඤ කච්ඡ රඛසා විතච්ඡකා ලොභිතච්ඡකං⁴ චෛතමහො අංසා පිළකා භගඤ්ඤා චිත්ත සච්ඡිකානා ආබ්බාධා සෙච්ඡසච්ඡිකානා ආබ්බාධා වාතසච්ඡිකානා ආබ්බාධා සනතිපාතිකා ආබ්බාධා උතුපරිනාමජා ආබ්බාධා විසමපරිහාරජා ආබ්බාධා ඉඤ්ඤාමිකා ආබ්බාධා කම්මච්ඡාකජා ආබ්බාධා පිතං උණං ජිසව්ඡා පිපාසා උච්චාරො පසාචො ඩංස-මකස-වාතා තප-සිරි-සප-සමච්ඡං දුක්ඛං මාතුමරණං දුක්ඛං⁵ පිතුමරණං දුක්ඛං භාතුමරණං දුක්ඛං හගිනිමරණං දුක්ඛං දුන්නමරණං දුක්ඛං ධිතුමරණං දුක්ඛං ඤාතිවාසනං දුක්ඛං භොග ව්‍යසනං දුක්ඛං පිලව්‍යසනං දුක්ඛං දිව්ච්චව්‍යසනං දුක්ඛං යෙසං ධම්මානං ආදිනො සමුද්ගමනං පඤ්ඤායති අඤ්ඤාමනො නිරොධො පඤ්ඤායති කම්මසනතිඤ්ඤා විපාකො විපාකසනතිඤ්ඤා කම්මං නාමසනතිඤ්ඤා රූපං රූපසනතිඤ්ඤා නාමං ජාතියා අනුගතං ජරාය අනුසටං⁶ ඛ්‍යාධිනා අභිභූතං මරණෙන අබ්බාහතං දුක්ඛං පතිට්ඨිතං අතාණං අලෙණං අසරණං අසරණිභූතං, ඉදං වුච්චති දුක්ඛං. ඉදං දුක්ඛං ලොකස්ස භයං මහබ්බසං පිළනං සටනං උපද්දවො උපසග්ගොති “දුක්ඛමසස මහබ්බසං”

තෙතාහ භගවා :

අවිජ්ජා නිවුනො ලොකො (අජිතාති භගවා)
 විච්ච්ඡා පමාදා නපකාසති
 ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රෑමී
 දුක්ඛමසස මහබ්බසනති.

1-3

සවනති සබ්බධි සොතා (ඉච්චායසමා අජිතො)
 සොතානං කිං නිවාරණං
 සොතානං සංවරං බ්‍රෑමී
 කෙන සොතා පිට්ඨරෙ.

1. තීරවජානායොනි දුක්ඛං-ච
 2. ගබ්භා උට්ඨානමූලකං-ච, ක
 3. පකඛ්ඤ්කා-ච, ක
 4. ලොභිතං පිත්තං-චජං
 5. මාතුමරණ දුක්ඛං-චජං
 6. අනුසට්ඨං-චජං

දුකඛමසස මහබ්බයං යනු: දුක්ඛං යනු ජාති දුක යැ ජරා දුක යැ ව්‍යාධි දුක යැ මරණ දුක යැ සොක-පරිදේව-දුක්ඛ-දෙමනස්ස-උපායාස දුක යැ නිරැහි වූ දුක යැ තිරිසන්යොන්ති වූ දුක යැ ප්‍රත්‍යවිෂයයෙහි වූ දුක යැ මිනිසුන් පිළිබඳ දුක යැ ගර්භාවක්‍රාන්තිය මුල් කොට ඇති දුක යැ ගර්භ-ස්පීතිය මුල් කොට ඇති දුක යැ ගර්භව්‍යුත්ථානය මුල් කොට ඇති දුක යැ උපන්නහු පිළිදග්නා දුක යැ උපන්නහු පරා අයත් බැවිහි දුකයැ ආත්මොප ක්‍රම දුක යැ පරොපක්‍රම දුක යැ සංස්කාර දුක යැ විපරිණාම දුක යැ චක්ෂුරොග යැ ශ්‍රොත්‍රරොග යැ ඝ්‍රාණරොග යැ ජීව්වාදොග යැ කායරොග යැ ශීර්ෂරොග යැ කර්ණරොග යැ මුඛරොග යැ දන්තරොග යැ කැස යැ ශ්වාස යැ පිනස යැ දහ යැ ජීවර යැ කුක්ෂිරොග යැ මූර්ඡා යැ ප්‍රස්කන්දිකා (රක්තාකීසාර) යැ ශූල යැ විසුචිකා යැ කුෂ්ඨ යැ ගණ්ඩ යැ කිලාස යැ ක්ෂයායැ අපස්මාර යැ දද්දු(දඳ) යැ කණ්ඩුකි යැ කච්ඡු යැ රබසා (නියපහරින් වන වණ) යැ විතච්ඡිකා (හොට්) යැ රක්තපිත්ත යැ මධුමෙහ යැ අර්ශස් යැ පිඩකා (පොළ) යැ හගඤ්චර යැ පිතින් උපදනා ආබාධ යැ සෙමින් උපදනා ආබාධ යැ විසින් උපදනා ආබාධ යැ සාන්තිපාතික ආබාධ යැ ඝාතූපරිණාමයෙන් උපදනා ආබාධ යැ විෂමපරිහාරයෙන් උපදනා ආබාධ යැ ඛාපක්‍රමික ආබාධ යැ කර්මවිපාකයෙන් උපදනා ආබාධ යැ ශීත-උෂ්ණ සා-පවස් යැ මල-මු පහ කිරීම යැ මැසි මදුරු - වා- අව- දිග්දා පහසින් වූ දුක යැ මාතෘමරණයෙන් වූ දුක යැ පිතෘමරණයෙන් වූ දුක යැ හ්‍රාතෘමරණයෙන් වූ දුක යැ හගිනී-මරණයෙන් වූ දුක යැ පුත්‍රමරණයෙන් වූ දුක යැ දුහිතෘමරණයෙන් වූ දුක යැ දොතිවාසනායෙන් වූ දුක යැ භොගවාසනා දුක යැ ශීලවාසනා දුක යැ දාෂ්ටීවාසනා දුක යි. (රූපාදි) යම් ධර්ම කෙනකුත් ගේ ආදියෙහි (පළමු) ඉපදීම පැනේ ද අස්තඛගම (හවඛග) යෙන් නිරුද්ධ වීම පැනේ ද, (කුශලා කුශල) විපාකය තෙමේ කර්මය ඇසුරු කෙළේ ද (කුශලාකුශල) කර්මය තෙමේ විපාකය ඇසුරු කෙළේ ද, (පඤ්චවොකාරයෙහි) රූපය නාමය ඇසුරු කෙළේ ද නාමය රූපය ඇසුරු කෙළේ ද, (යම් දහමක්) ජාතිය විසින් ලුහු බඳනා ලද ජරාව උසින් අනුව හැසිරෙන ලද ව්‍යාධි උසින් මධනා ලද මරණය විසින් නස්නා ලද වේ ද, දුකෙහි පිහිටියේ ද, ත්‍රාණ-ලෝක-සරණ රහිත ද අසරණ වූයේ ද මේ 'දුක්' යයි කියනු ලැබේ. මේ දුක ලෝ වැසියාහට හය-මහද්භය-පිඩන-සටන-උපද්‍රව-උපසර්ග වේ නුයි 'දුකඛමසස මහබ්බයං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:
 අවිජ්ජා නිවුතො ලොකො-පෙ-දුකඛමසස මහබ්බයං' යි.

1-3. (ආයුෂ්මත් අර්ථ මෙසේ පිළිවිත්.) හැම තන්හි (තෘෂ්ණාදි) ඥාතස්ත්‍ර (රූපාදි ආයතනයන්හි) ගලා යෙති, ඥාතස්ත්‍ර ගේ ආවරණය කවර? ඥාතස්ත්‍රගේ සංවරය වදළ මැනැව් කවර දහමෙකින් ඥාතස්ත්‍ර පියනු ලැබෙත් ද? (පසිඳනු ලැබෙත් ද?)

සවනති සබ්බධි සොතාති: සොතාති තණ්හා සොතො දිඤ්ඨි සොතො කිලෙසසොතො දුච්චිතසෙතො අවිජ්ජාසොතො. සබ්බධිති සබ්බෙසු ආයතනෙසු. සභිතති සවනති දාසවනති සඤ්ඤානි පඤ්ඤානති වකඛුතො රුප සවනති ආසවනති සඤ්ඤානි පඤ්ඤානති සොතො සඤ්ඤා සවනති-පෙ-සානානා ගකි සවනති-පෙ-ඒව්හාතො රස සවනති-කායතො පොච්ඡබ්බ සවනති-පෙ-මනානා ධම්ම සවනති ආසවනති සඤ්ඤානි පඤ්ඤානති, වකඛුතො රුපතණ්හා සවනති ආසවනති සඤ්ඤානි පඤ්ඤානති' සොතො සඤ්ඤානණ්හා සවනති ආසවනති සඤ්ඤානති පඤ්ඤානති සානානා ගකිතණ්හා -පෙ- ඒව්හාතො රසතණ්හා සවනති -පෙ- කායතො චොච්ඡබ්බතණ්හා සවනති-පෙ- මනානා ධම්මතණ්හා සවනති දාසවනති සඤ්ඤානි පඤ්ඤානතිති "සවනති සබ්බධි සොතා".

ඉච්චායසමා අපිතොති: ඉච්චාති පදසන්ධි -පෙ- පදනුදුබ්බතා පෙතං ඉච්චා'ති. 'ආයසමා'ති පියවචනං -පෙ- අපිතොති ඤ්ඤානිඤ්ඤානාමං -පෙ- අභිලාපොති 'ඉච්චායසමා අපිතො.'

සොතානං කිං නිවාරණති- සොතානං කිං ආචරණං නිවරණං සංවරණං රක්ඛණං ගොපනනති "සොතානං කිං නිවාරණං" .

සොතානං සංවරං බුච්ඡිති සොතානං ආචරණං නිවරණං සංවරණං රක්ඛණං ගොපනං බුච්ඡිති ආච්ඡික දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති පඤ්ඤාපෙති විචාරාති විභජ්ජිති උත්තානිකරොති පකාසෙති "සොතානං සංවරං බුච්ඡිති." කෙන සොතා පිටියරෙති කෙන සොතා උපියනති පච්චිජ්ජනති න සවනති න ආසවනති න සඤ්ඤානති න පඤ්ඤානතිති "කෙන සොතා උපියරෙති."

කෙනාහ සො බුච්ඡිතො :

සවනති සබ්බධි සොතා (ඉච්චායසමා අපිතො)
 සොතානං කිං නිවාරණං
 සොතානං සංවරං බුච්ඡිති
 කෙන සොතා උපියරෙති.

සවනති සබ්බධි සොකා යනු: ‘සොක’ යනු තෘෂ්ණා ඥාතස (නදිය) දෘෂ්ටිඥාතස ක්ලේශඥාතස දුෂ්චරිත ඥාතස අවිද්‍යා ඥාතස. සබ්බධි යනු: හැම ආයතනයන්හි සවන්ති යනු: වැගිරෙති (උපදිති) යට බලා යෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. ඇස කෙරෙන් රූපවිෂයයෙහි (තෘෂ්ණා ඥාතස්ස) වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. කනින් ශබ්ද විෂයයෙහි වැගිරෙති නැහැයෙන් ගන්ධවිෂයයෙහි වැගිරෙති... දිවින් රසවිෂයයෙහි වැගිරෙති... කයින් ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යවිෂයයෙහි වැගිරෙති... මනසින් ධර්මවිෂයයෙහි වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. ඇසින් රූපතෘෂ්ණා (ඥාතස්ස) වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. කනින් ශබ්දතෘෂ්ණා වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත් නැහැයෙන් ගන්ධතෘෂ්ණා වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. දිවින් රස තෘෂ්ණාව වැගිරෙති යට බලා යෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. කයින් ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යතෘෂ්ණා වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. මනසින් ධර්මතෘෂ්ණා වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත් නුයි ‘සවනති සබ්බධි සොකා’ යනු වේ.

ඉච්චායසමා අජිතො යන්තෙහි ‘ඉච්ච’ යනු පදසන්ධි යැ...තෙල ‘ඉච්ච’ යනු පදනුපුර්වතා යැ. ආයස්මා යනු: ප්‍රියච්චනා යැ... අජිතො යනු ඒ බමුණාගේ නම යැ...අභිලාපය වේ නුයි ‘ඉච්චායසමා අජිතො’ යනු වේ.

සොකානං කිං නිවාරණං යනු: ඥාතසුන්ට කිමෙක් ආවරණ (ඇවිරීම) යැ නිවරණ (වැසීම) යැ සංවරණ යැ රක්ෂණ යැ ගොපනා යැ නුයි ‘සොකා-නං කිං නිවාරණං’ යනු වේ.

සොකානං සංවරං මූඛි යනු: ආවරණය නිවරණය සංවරණය රක්ෂණය ගොපනය, මූඛි- වදළ මැනැව් දෙසුව මැනැව් පැනවුව මැනැව් පිහිටුව මැනැව් විවෘත කළ මැනැව් විභාග කළ මැනැව් නො ගැඹුරු කළ මැනැව් ප්‍රකාශ කළ මැනැව් නුයි ‘සොකානං සංවරං මූඛි’ යනු වේ. කෙන සොකා පිරියරෙ යනු: කිමෙකින් ඥාතස්ස පියනු ලැබෙත් ද පසිදනු ලැබෙත් ද නො වැගිරෙත් ද යට බලා නො යෙත් ද නොගලත් ද පුනපුනා නො පවතිත් ද යි ‘කෙන සොකා පිරියරෙ’ යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:
 “සවන්ති සබ්බධි සොකා-පෙ-කෙන සොකා පිරියරෙ’ යි.

1-4

යානි සොතානි ලොකස්මිං (අර්තානි භගවා)
සති තෙසං නිවාරණං
සොතානං සංවරං බ්‍රුමි
පඤ්ඤායෙන පිටියරෙ.

යානි සොතානි ලොකස්මිනි: යානි එතානි සොතානි මයා කිත්තිතානි පකිත්තිතානි ආවික්ඛිතානි දෙසිතානි පඤ්ඤාපිතානි පවඨිපිතානි විවරිතානි විහරිතානි උත්තානිකතානි පකාසිතානි, සෙයාථිදං: තණහා සොතො දිට්ඨිසොතො කිලෙසසොතො දුච්චරිතසොතො අවිජ්ජාසොතො, ලොකස්මිනි- අපායලොකෙ මනුස්සලොකෙ දෙවලොකෙ ඛකිලොකෙ ධාතුලොකෙ ආයතනලොකෙති “යානි සොතානි ලොකස්මිං”. අර්තානි භගවා: තං බ්‍රුහමිණං නාමෙන ආලපති.

සති තෙසං නිවාරණනි: සති ති යා සති අනුස්සති පතිස්සති සති සරණතා¹ ධාරණතා අපිලාපනතා අසම්මුක්ඛනතා² සති සතිච්ඡියං සතිබලං සම්මාසති සතිසමෙබ්බාජ්ඣබ්බො ඵකායනො මඤ්ඤා, අයං වුච්චති සති. නිවාරණනි ආවරණං නිවරණං සංවරණං රක්ඛණං ගොපනනනි “සති තෙසං නිවාරණං”.

සොතානං සංවරං බ්‍රුමිති: සොතානං ආවරණං නිවරණං සංවරණං රක්ඛණං ගොපනං, බ්‍රුමි ආවික්ඛාමි -පෙ- උත්තානිකරොමි පකාසෙමිති “සොතානං සංවරං බ්‍රුමි”

පඤ්ඤායෙන පිටියරෙති: “පඤ්ඤා”ති යා පඤ්ඤා පජානනා අමොහො ධම්මවිචයො -පෙ- සම්මාදිට්ඨි. පඤ්ඤායෙන පිටියරෙති; පඤ්ඤාය එතෙ සොතා පිටියනනි පච්ඡිජ්ජනනි න සවනනි න ආසවනනි න සන්දනනි නප්පවත්තනනි.

“සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චා”ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤාය එතෙ සොතා³ පිටියනනි පච්ඡිජ්ජනනි න සවනනි න ආසවනනි න සන්දනනි නප්පවත්තනනි. “සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛා”ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙන සොතා පිටියනනි පච්ඡිජ්ජනනි න සවනනි න ආසවනනි න සන්දනනි නප්පවත්තනනි. “සබ්බෙ සංඛාරා අනත්තා”ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙන සොතා පිටියනනි පච්ඡිජ්ජනනි න සවනනි න ආසවනනි න සන්දනනි නප්පවත්තනනි.

1. පටිස්සති සරණතා-මජ්ඣං. 2. අසම්මුක්ඛනතා-ව.-ක
3. එතෙ සොතානි-මජ්ඣං.

1-4. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: අර්තය) ලොවැ යම් ශ්‍රෝතස් කෙනෙක් වෙත් ද ස්මාතිය ඔවුනට ආවරණ වෙයි. (එ මැ ස්මාතිය) ශ්‍රෝතසුන් ගේ සංවරය යි කියමි, (මාර්ග) ප්‍රඥාව විසින් තුලුහු පියනු (පසිඳනු) ලැබෙත්.

යානි සොතානි ලොකස්මිං යනු: තෙල යම් ශ්‍රෝතස් කෙනෙක් මා විසින් කීර්තනය කරන ලද්දහු ප්‍රකීර්තනය කරන ලද්දහු කියන ලද්දහු දෙසන ලද්දහු පනවන ලද්දහු පිහිටුවන ලද්දහු විවෘත කරන ලද්දහු විභාග කරන ලද්දහු නො ගැඹුරු කරන ලද්දහු ප්‍රකාශ කරන ලද්දහු ද, ඒ කෙසේ යැ යත්: තෘෂ්ණා ශ්‍රෝතස යැ දෘෂ්ටි ශ්‍රෝතස යැ ක්ලේශශ්‍රෝතසයැ දුශ්චරිතශ්‍රෝතස යැ අවිද්‍යා ශ්‍රෝතස යි. ලොකස්මිං යනු අපායලොකයෙහි මනුෂ්‍යලොකයෙහි දිව්‍යලොකයෙහි ස්කන්ධලොකයෙහි ධාතු ලොකයෙහි ආයතනලොකයෙහි නුයි 'යානි සොතානි ලොකස්මිං යනු වේ. අර්ත යනු: බුදුහු ඒ බවුණු නමින් අමතති.

සති තෙසං නිවාරණං යන්නෙහි- සති යනු: යම් සිහියෙක් පුනපුනා සිහි කිරීමෙක් අභිමුඛ වැ මෙන් සිහිකිරීමෙක් සති සඨබ්‍යාත සිහි කරන බවෙක් ධරන බවෙක් (අරමුණෙහි) බැසගන්නා බවෙක් විස්මාත නො කරන බවෙක් ස්මාතියෙක් ස්මාතීන්ද්‍රියයෙක් ස්මාතිබලයෙක් සමාක් ස්මාතියෙක් ස්මාතිසම්බොධාධිගයෙක් එකායනමාර්ගයෙක් වේ ද මේ 'ස්මාති' යයි කියනු ලැබේ. නිවාරණං යනු: ආවරණ යැ නිවරණ යැ සංවරණ යැ රක්ෂණ යැ ගොපන යැ නුයි "සති තෙසං නිවාරණං" යනු වේ.

සොතානං සංවරං බ්‍රූමි යනු: ශ්‍රෝතසුන්ගේ ආවරණය නිවරණය සංවරණය රක්ෂණය ගොපන යි, බ්‍රූමි: කියමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'සොතානං සංවරං බ්‍රූමි' යනු වේ.

පඤ්ඤායෙනෙ පිටියරෙ යන්නෙහි: 'පඤ්ඤා' යනු යම් ප්‍රඥායෙක් පුරුනනයෙක් අමොහයෙක් අහම් විමසීමෙක්සමාක්දෘෂ්ටියෙක් වේ ද එයයි. පඤ්ඤායෙනෙ පිටියරෙ යනු: ප්‍රඥායෙන් තෙල ශ්‍රෝතස්හු පියනු (වසනු) ලැබෙති පසිඳනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්.

'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ යි දන්නහු ගේ දක්නහු ගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල ශ්‍රෝතස්හු වසනු ලැබෙති. පසිඳිති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නොපවතිත්. 'හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛහ' යි දන්නහු ගේ දක්නහු ගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල ශ්‍රෝතස්හු පියනු ලැබෙති පසිඳනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්. 'හැම සංස්කාරයෝ අනාත්මහ'යි දන්නහු ගේ දක්නහු ගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල ශ්‍රෝතස්හු පියනු ලැබෙති පසිඳනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුන පුනා නො පවතිත්.

“අවිජ්ජාපච්චයා සඛ්ඛාරා”ති ජානතො පසසතො පඤ්ඤායෙන සොතා චිට්ඨිකානි පච්ඡිජ්ජනානි න සවනානි න ආසවනානි න සන්දනානි නපච්චතතනානි. “සඛ්ඛාරපච්චයා වීඤ්ඤාණ”නානි-පෙ- වීඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපනානි-පෙ-නාමරූපපච්චයා සලායතනනානි-පෙ-සලායතනපච්චයා එකොති-පෙ-එකපච්චයා වෙදනානි-පෙ-වෙදනාපච්චයා තණ්හානි-පෙ-තණ්හාපච්චයා උපාදනනානි-පෙ-උපාදනපච්චයා භවොති-පෙ-භවපච්චයා ජාතීති.-පෙ-ජාතීපච්චයා ජරාමරණනානි ජානතො පසසතො පඤ්ඤායෙන සොතා චිට්ඨිකානි පච්ඡිජ්ජනානි න සවනානි න ආසවනානි න සන්දනානි නපච්චතතනානි. අවිජ්ජානිරොධා සඛ්ඛාරනිරොධොති-පෙ-සඛ්ඛාරනිරොධා වීඤ්ඤාණනිරොධොති-පෙ-වීඤ්ඤාණනිරොධා නාමරූපනිරොධොති-පෙ-නාමරූපනිරොධා සලායතනනිරොධොති-පෙ-සලායතනනිරොධා එකනිරොධොති-පෙ-එකනිරොධා වෙදනානිරොධොති-පෙ-වෙදනානිරොධා තණ්හානිරොධොති-පෙ-තණ්හානිරොධා උපාදනනිරොධොති-පෙ-උපාදනනිරොධා භවනිරොධොති-පෙ-භවනිරොධා ජාතීනිරොධොති-පෙ-ජාතීනිරොධා ජරාමරණනිරොධොති ජානතො පසසතො පඤ්ඤායෙන සොතා චිට්ඨිකානි පච්ඡිජ්ජනානි න සවනානි න ආසවනානි න සන්දනානි නපච්චතතනානි.

ඉදං දුක්ඛතානි-පෙ-අයං දුක්ඛසමුදයොති-පෙ-අයං දුක්ඛනිරොධොති-පෙ අයං දුක්ඛනිරොධොගාමිනීපටිපදාති ජානතො පසසතො පඤ්ඤායෙන සොතා චිට්ඨිකානි පච්ඡිජ්ජනානි න සවනානි න ආසවනානි න සන්දනානි නපච්චතතනානි.

ඉමො ආසවානි-පෙ-අයං ආසවසමුදයොති-පෙ-අයං ආසවනිරොධොති-පෙ-අයං ආසවනිරොධොගාමිනීපටිපදාති ජානතො පසසතො පඤ්ඤායෙන සොතා චිට්ඨිකානි පච්ඡිජ්ජනානි න සවනානි න ආසවනානි න සන්දනානි නපච්චතතනානි.

ඉමො ධම්මා අභිඤ්ඤායානි-පෙ-ඉමො ධම්මා පරිඤ්ඤායානි-පෙ-ඉමො ධම්මා පහාතබ්බානි-පෙ-ඉමො ධම්මා භාවෙතබ්බානි,-පෙ-ඉමො ධම්මා සච්ඡිකා තබ්බානි ජානතො පසසතො පඤ්ඤායෙන සොතා චිට්ඨිකානි පච්ඡිජ්ජනානි න සවනානි න ආසවනානි න සන්දනානි නපච්චතතනානි.

1. ඉමො ධම්මො-මඡසං.

‘අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති’ දන්තනු ගේ දක්නනු ගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල භ්‍රොතස්ත්‍ර පියනු ලැබෙති පසිදනු ලැබෙති නොවැගිරෙති යට බලා නොයෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්. ‘සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් විඤානය වේ’ යයි ... ‘විඤාන ප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප වේ’ යයි ... ‘‘නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වේ’ යයි ... ‘ශඩායතන ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වේ’ යයි ... ‘ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වේ’ යයි ... වේදනා ප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වේ’ යයි ... ‘තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදන වේ’ යයි ... ‘උපාදන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වේ’ යයි ... ‘භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වේ’ යයි ... ‘ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ යයි’ දන්තනු ගේ දක්නනු ගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල භ්‍රොතස්ත්‍ර පියනු ලැබෙති පසිදනු ලැබෙති නොවැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්.

‘අවිද්‍යා නිරෝධයෙන් සංස්කාරනිරෝධය වේ’ යයි ... ‘සංස්කාර නිරෝධයෙන් විඤානනිරෝධය වේ’ යයි ... විඤානනිරෝධයෙන් නාමරූප නිරෝධය වේ’ යයි ... ‘නාමරූපනිරෝධයෙන් ෂඩායතන නිරෝධය වේ’ යයි ... ‘ශඩායතනනිරෝධයෙන් ස්පර්ශ නිරෝධය වේ’ යයි ... ‘ස්පර්ශ නිරෝධයෙන් වේදනානිරෝධය වේ, යයි ... ‘වේදනා නිරෝධයෙන් තෘෂ්ණා නිරෝධය වේ යයි ... ‘තෘෂ්ණානිරෝධයෙන් උපාදනනිරෝධය වේ’ යයි ... ‘උපාදනනිරෝධයෙන් භවනිරෝධය වේ යයි... භව නිරෝධයෙන් ජාතීනිරෝධය වේ’ යයි ... ‘ජාතීනිරෝධයෙන් ජරාමරණනිරෝධය වේ’ යයි දන්තනුගේ දක්නනුගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල භ්‍රොතස්ත්‍ර පියනු ලැබෙති පසිදනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්.

‘මේ දුකැ’යි ... ‘මේ දු:ඛසමුදයැ’යි ... ‘මේ දු:ඛනිරෝධයැ’යි ... ‘මේ දු:ඛනිරෝධභාමිනී ප්‍රතිපද’ යි දන්තනුගේ දක්නනුගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල භ්‍රොතස්ත්‍ර පියනු ලැබෙති පසිදනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්.

‘මොහු ආසුචිය’යි ... ‘මේ ආසුචි සමුදය’ යි ... ‘මේ ආසුචිනිරෝධය’ යි ... ‘මේ ආසුචිනිරෝධභාමිනීප්‍රතිපද’ යි දන්තනුගේ දක්නනුගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල භ්‍රොතස්ත්‍ර පියනු ලැබෙති පසිදනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්.

‘මේ ධර්මයෝ ස්වලක්ෂණාවබෝධයෙන් දතසුත්තාහ’යි ... ‘මේ ධර්මයෝ සාමාන්‍ය ලක්ෂණාවබෝධයෙන් දතසුත්තාහ’යි... ‘මේ ධර්මයෝ ප්‍රභාතව්‍යහ’යි ... ‘මේ ධර්මයෝ භාවිතව්‍යහ’යි ... ‘මේ ධර්මයෝ සාක්ෂාත් කර්තව්‍යහ’යි දන්තනු ගේ දක්නනුගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල භ්‍රොතස්ත්‍ර පියනු ලැබෙති පසිදනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්.

ජනනං ඵසායතනානං සමුදයඤ්ච අත්ඛමඤ්ච අසාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිසාරණඤ්ච ජානතො පසාතො පඤ්ඤායෙන සොතා පිටියන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නපවත්තන්ති.

පඤ්චකතං උපාදනකඛකිනානං සමුදයඤ්ච අත්ඛමඤ්ච අසාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිසාරණඤ්ච ජානතො පසාතො-පෙ-වකුකතං මහාභුතානං සමුදයඤ්ච අත්ඛමඤ්ච අසාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිසාරණඤ්ච ජානතො පසාතො-පෙ-යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තංනිරොධධම්මන්ති ජානතො පසාතො පඤ්ඤායෙන සොතා පිටියන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නපවත්තන්ති “පඤ්ඤායෙන පිටියරෙ”

තෙනාහ භගවා:

“යානි සොතානි ලොකස්මිං (අජිතානි භගවා)
සති තෙසං නිවාරණං
සොතානං සංවරං ඉෆ්ඵි
පඤ්ඤායෙන පිටියරෙ”ති.

1-5

පඤ්ඤා වෙච සති වාපි (ඉච්චායසමා අජිතො)
නාමරූපඤ්ච මාරිස
එතං මෙ පුච්චො පඉෆ්ඵි
කඤ්චතං උපරුජ්ඣති.

පඤ්ඤාවෙච සතිවාපිති: පඤ්ඤා’ති යො පඤ්ඤා පජානානා විචයො පච්චයො ධම්මවිචයො සලලකඛණා උපලකඛණා පච්චුපලකඛණා පණ්ඩිතීං. කොසලං නෙජුඤ්ඤං වෙභවා ඛින්නා උපපරිකඛා භුට්ඨි මෙධා පරිණාසිකා විපසනා සම්පජඤ්ඤං පතොදෙ¹ පඤ්ඤා පඤ්ඤානුද්‍රියං පඤ්ඤාබලං පඤ්ඤාසත්ථං පඤ්ඤාසාසාදෙ පඤ්ඤාආලොකො පඤ්ඤාඔහාසො පඤ්ඤාපචේජානො පඤ්ඤාරානං අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිවසී. සතිති යා සති අනුසන්ති-පෙ- සම්මාසතිති “පඤ්ඤා වෙච සති වාපි” ඉච්චායසමා අජිතො.-පෙ- අභිලාපො’ති ඉච්චායසමා අජිතො.

නාමරූපඤ්ච මාරිසානි ‘නාම’නති ඒකතාරො අරුපිනො ඛකිං. “රූපනති ඒකතාරො ව මහාභුතා වකුකතං ව මහාභුතානං² උපාදයරූපං ‘මාරිසා’ති පියච්චනං ගරුච්චනං සගාරවසපතිසාධිච්චනමෙතං ‘මාරිසානි’. “නාමරූපං ව මාරිස”.

1. පරිොදෙ - ව,ක
2. වකුකතං මහාභුතානං - ක

එතං මෙ පුට්ඨො පමුභිති 'එතං මෙ'ති යං පුට්ඨාමි යං යාවාමි¹ යං අජේකිසාමි යං පසාදෙථි. පුට්ඨොති පුච්ඡන්තො යාවන්තො අජේකිසිතො පසාදිතො. පමුභිති මුඛි ආචිකඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙහි පට්ඨපෙහි විචරාහි විහරාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහිති. "එතං මෙ පුට්ඨො පමුභිති".

කඤ්ඤං උපරුජ්ඣතිති කඤ්ඤං නිරුජ්ඣතිති වූපසම්මති අත්ථං ගච්ඡති පටිපසංඝාහිති "කඤ්ඤං උපරුජ්ඣති"

පෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"පඤ්ඤාවෙව සති වාපි (ඉච්චායසමා අජිතො)
නාමරුපඤ්ච මාරිස
එතං මෙ පුට්ඨො පමුභිති
කඤ්ඤං උපරුජ්ඣති"ති.

1-6

යමෙතං පඤ්ඤං අපුච්ඡිති - අජිත, තං වදමි තෙ
යත් නාමං ච රුපං ච - අසෙසං උපරුජ්ඣති
වීඤ්ඤාණං භිරොධෙන - එතෙතං උපරුජ්ඣති.

යමෙතං පඤ්ඤං අපුච්ඡිති = යමෙතනති පඤ්ඤඤච සතිඤ්ච නාම රුපඤ්ච. අපුච්ඡිති අපුච්ඡයි අයාවසි² අජේකිසසි³ පසාදෙසිති. "යමෙතං පඤ්ඤං අපුච්ඡිති",

අජිත තං වදමි තෙ'ති "අජිතා"ති හගථො තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. තනති පඤ්ඤඤච සතිඤ්ච නාමරුපඤ්ච. වදමිති වදමි-ආචිකඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤාපෙමි පට්ඨපෙමි විචරාමි විහරාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමිති. "අජිත තං වදමි තෙ".

යත් නාමඤ්ච රුපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣතිති "නාමනති": වත්තාරො අරුපිතො ඛක්ඛා, රුපනති; උත්තාරො ච මහාභුතා චතුත්තං ච මහාභුතාං උපාදයරුපං. අසෙසනති සබ්බින සබ්බං සබ්බිථා⁴ සබ්බං අසෙසං නිසෙසං පරියාදියනවචනමෙතං "අසෙසනති. උපරුජ්ඣතිති නිරුජ්ඣති වූපසම්මති අත්ථං ගච්ඡති පටිපසංඝාහිති ති. "යත් නාමඤ්ච රුපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣති".

1. ආයොමි -ප,
2. යාවසි-චජසං-
පරියාවසි-ස
3. අජේකිසි-ච, ක, චජසං
4. සබ්බිද-චජසං.

එතං මෙ සුචේයා පමුඛි යනු: “එතං මෙ” යනු යමක් සුචවුසිම ද යමක් අයදිම ද යමක් අධ්‍යාපණ කෙරෙමි ද යමි කරුණකට පහදවමි ද (තෙල කරුණ) සුචචේයායනු: සුචවුස්නා ලදහු අයදනා ලදහු අධ්‍යාපණකරන ලදහු පහදවන ලදහු, (මුඛ වහන්සේ) පමුඛි යනු; කිව මැනැව පැවැසුව මැනැව දෙසුව මැනැව පැනවුව මැනව පිහිටුව මැනැව විවෘත කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව නො ගැඹුරු කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව යි “එතං මෙ සුචේයා පමුඛි” යනු වේ.

කසේතං උපරුජ්ඣති යනු: තෙල නාමරූපය කොහි හිරුද්ධ වේ ද නිවේ ද අභාවයට යේ ද සන්තිදේ ද යි “කසේතං උපරුජ්ඣති” යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:
“පඤ්ඤා වෙච සති වාපි-පෙ- කසේතං උපරුජ්ඣති” යි.

1-8.

අජිත තෙපි යමි පැනසක් විවෘළ වු ද, එය තොපට කියමි. යමි තැනෙක්හි නාමයත් රූපයත් නිරවශේෂයෙන් නිරුද්ධ වේ ද (පශ්චිම) විඤ්ඤායා ගේ නිරොධය හා මැ (පෙරපසු නො වැ) තෙල විඤ්ඤා නිරොධ යෙහි මැ තෙල නාමරූපය උපරුද්ධ වෙයි (විඤ්ඤා නිරොධය ඉක්ම නො යෙයි.)

යමෙතං පඤ්ඤං අසුචචි යනුයෙති: “යමෙතං” යනු ප්‍රඤාව ද ස්මෘතිය ද නාමරූපය ද, අසුචචි යනු විවෘළවු අයැදියවු අධ්‍යාපණ කළ වු පැහැදවුවහු නු යි “යමෙතං පඤ්ඤං අසුචචි” යනු වේ.

අජිත තං වදමි තෙ යනු: බුදුහු ඒ බමුණු නමින් අමතති. තං යනු: ප්‍රඤාව ද ස්මෘතිය ද නාමරූපය ද, වදමි යනු කියමි පවසමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවෘත කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි “අජිත තං වදමි තෙ” යනු වේ.

යසා නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣති යනු: “නාමං” යනු සතර අරූපස්කන්ධයෝ යැ. රූපං යනු සතර මහාභූතයෝ ද සතර මහාභූතයන් නිසා පවත්නා රූපය ද, අසෙසං යනු සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල අශෙෂ කොට නිශ්ශෙෂ කොට ඡාන්-පයින් ගන්නා වචනායෙකි තෙල ‘අසෙසං’ යනු. උපරුජ්ඣති යනු නිරුද්ධ වෙයි නිවෙයි අභාවයට යෙයි සන්තිදේ නුයි “යසා නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣති” යනු වේ.

විඤ්ඤාණසස නිරොධෙන එසේතං උපරුජ්ඣතිති: සොනාපතති
 මහාඤ්ඤාණෙන අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණසස නිරොධෙන සත්ත භවෙ
 යිපෙඨා අනමතඥෙස සංසාරෙ යෙ උපපජ්ජන්ති¹ නාමං ච රූපං ච
 එසේතෙ නිරුජ්ඣනති වූපසම්මනති අසං ගච්ඡනති පටිපසංඝානති,
 සක්ඛාමිමහාඤ්ඤාණෙන අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණසස නිරොධෙන දෙඵ භවෙ
 යිපෙඨා පඤ්ඤා භවෙසු යෙ උපපජ්ජන්ති නාමං ච රූපං ච එසේතෙ
 නිරුජ්ඣනති වූපසම්මනති අසං ගච්ඡනති පටිපසංඝානති. අනාගාමී
 මහාඤ්ඤාණෙන අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණසස නිරොධෙන එකං භවං²
 රූපධාතුයා චා අරූපධාතුයා චා යෙ උපපජ්ජන්ති නාමං ච රූපං ච
 එසේතෙ නිරුජ්ඣනති වූපසම්මනති අසං ගච්ඡනති පටිපසංඝානති.
 අරහත්තමහාඤ්ඤාණෙන අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණසස නිරොධෙන යෙ
 උපපජ්ජන්ති නාමං ච රූපං ච එසේතෙ නිරුජ්ඣනති වූපසම්මනති
 අසං ගච්ඡනති පටිපසංඝානති. අරහතො අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාන-
 ධාතුයා පරිනිබ්බායනතසා වර්මවිඤ්ඤාණසස නිරොධෙන පඤ්ඤා ච සති
 ච නාමං ච රූපං ච එසේතෙ නිරුජ්ඣනති වූපසම්මනති අසං
 ගච්ඡනති පටිපසංඝානතිති ‘විඤ්ඤාණසස නිරොධෙන එසේතං
 උපරුජ්ඣති’

තෙතාහ භගවා:

යමෙතං පඤ්ඤා අසුච්ඡ - අර්ථ තං වදමි තෙ
 යස් නාමඤ්ඤා රූපඤ්ඤා - අසෙසං උපරුජ්ඣති
 විඤ්ඤාණසස නිරොධෙන - එසේතං උපරුජ්ඣතිති.

1. සංසාරෙ උපපජ්ජන්ති-මරණං
 2. එකභවං-මරණං

විකල්පයක් නිරෝධයට එක් කිරීමට උපදෙස් සහිතව යනු: සේවකයන් මහ-
 නැණින් අභිසංස්කාර විභාගය (කුලලාකුලසම්ප්‍රයුක්ත චක්‍රය) ගේ
 (අභව්‍යාත්මකත්ව විධි) නිරුද්ධ වීමෙන් සජ්ඣා භවයන් තබා අනවරා
 සංසාරවාක්තයෙහි නාමය ද රූපය ද යන යම් ධර්ම කෙනෙක් උපදනාහු
 නම් තෙල සේවකයන් මාර්ගයෙහි තෙල නාම රූපධර්මයෝ (අභව්‍යාත්-
 මකත්ව විධි) නිරුද්ධ වෙති නිවෙති අභාවයට යෙති සන්තිදෙත්.
 සෙදගුම්මහනැණින් අභිසංස්කාර විභාගය ගේ නිරුද්ධ වීමෙන් භව
 දෙකක් තබා පඤ්චභවයන්හි නාමය ද රූපය ද යන යම් ධර්ම කෙනෙක්
 උපදනාහු නම් තෙල සෙදගුම් මාර්ගයෙහි තෙල නාමරූපධර්මයෝ
 නිරුද්ධ වෙති නිවෙති අභාවයට යෙති සන්තිදෙත්. අනාගුම් මහනැණින්
 අභිසංස්කාර විභාගය ගේ නිරුද්ධ වීමෙන් එක් භවයක් තබා රූපධාතු
 යෙහි වේවයි අරූපධාතුයෙහි වේවයි නාමය ද රූපය ද යන යම් ධර්ම
 කෙනෙක් උපදනාහු නම් තෙල අනාගුම් මාර්ගයෙහි තෙල නාමරූප-
 ධර්මයෝ නිරුද්ධ වෙති නිවෙති අභාවයට යෙති සන්තිදෙත්. රහත්
 මහනැණින් අභිසංස්කාර විභාගය නිරුද්ධ වීමෙන් නාමය ද රූපය ද යන
 යම් ධර්ම කෙනෙක් උපදනාහු නම් තෙල රහත් මාර්ගයෙහි තෙල නාමරූප
 ධර්මයෝ නිරුද්ධ වෙති නිවෙති අභාවයට යෙති සන්තිදෙත්. අනුපාදි-
 ගෞ පරිනිර්වාණධාතුයෙන් පිරිනිවේන රහත්හුගේ පශ්චිම විභාගය ගේ
 (චූළි චක්‍රය ගේ) නිරෝධයෙන් ප්‍රඥාව ද ස්මතිය ද නාමය ද රූපය ද
 යන තෙල ධර්මයෝ තෙල අර්හත් මාර්ගයෙහි නිරුද්ධ වෙති නිවෙති
 අභාවයට යෙති සන්තිදෙත් නුඹි “විකල්පයක් නිරෝධයට එක් කිරීමට
 උපදෙස් සහිතව” යනු වේ.

එයින් වදාළ හ නිසඟු:

“යමෙතං පඤ්ඤං අපුච්ඡි-පෙ-එක්කං උපරුප්පකම්”යි.

1-7

යෙ ව සඛිතධම්මා¹ සෙ - යෙ ව සෙඛා පුච්ඡි ඉධ
තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං - පුච්චො පච්ඡාහි මාරිස.

යෙ ව සඛිතධම්මා, සෙ'ති: "සඛිතධම්මා" වුවහොත් අරහතො වීණාසවා, කිං කාරණා සඛිතධම්මා¹ වුවහොත් අරහතො වීණාසවා. තෙ සඛිතධම්මා ඤාතධම්මා තුලිතධම්මා තීරිතධම්මා විභූතධම්මා විභාවිතධම්මා 'සබ්බෙ සඛිතාරා අනිච්චා'ති සඛිතධම්මා ඤාතධම්මා තුලිතධම්මා තීරිතධම්මා විභූතධම්මා විභාවිතධම්මා 'සබ්බෙ සඛිතාරා දුක්ඛා'ති සඛිතධම්මා -පෙ- 'සබ්බෙ ධම්මා අනන්තා'ති සඛිතධම්මා -පෙ- අවිජ්ජාපච්චයා සඛිතාරාති සඛිතධම්මා -පෙ- යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මෙහි සඛිතධම්මා ඤාතධම්මා තුලිතධම්මා තීරිතධම්මා විභූතධම්මා විභාවිතධම්මා. අථ වා තෙසං ඛනිකා සඛිතො ධාතුයො සඛිතො ආයතනානි සඛිතානානි² ගතිෂ්ඨො සඛිතො උප්පත්තියො සඛිතො පටිසන්ධි සඛිතො භවා සඛිතො සංසාරා සඛිතො වච්චා සඛිතො³ අථවා තෙ ඛනිපරියතො සීතා ධාතුපරියතො සීතා ආයතනපරියතො සීතා ගතිපරියතො සීතා උප්පත්තිපරියතො සීතා පටිසන්ධිපරියතො සීතා භවපරියතො සීතා සංසාරපරියතො සීතා වච්චපරියතො සීතා අනතිමෙ භවෙ සීතා අනතිමෙ සමුඤ්ඤායෙ සීතා අනතිමදෙහධරා අරහතො.

'තෙසා'යං⁴ පටිච්චකොට්ඨි⁵ චරිතො'යං සමුඤ්ඤායො
ජාතිමරණසංසාරො නන්ති තෙසං පුනඤ්ඤො'ති.

තං කාරණා සඛිතධම්මා වුවහොත් අරහතො වීණාසවාති. 'යෙ ව සඛිතධම්මා සෙ'.

1. සඛිත ධම්මායෙ-ව-ක
2. ආයතනානි සංඛාතා-ව-ක-ම ජ සං
3. වච්චා සඛිතො-ප
4. තෙසං සංසං-ම ජ සං
තෙසං සංච-ව-ක
පෙසං යං-ප
5. පටිච්චකො-බහුඤ්ඤා

1-7.

නිදුකාණෙනි, මෙ ලොවැ (අනිත්‍යාදි විසින්) විමසන ලද ධර්ම ඇති යම් (රහත්) කෙනෙකුත් වෙත් ද, බොහෝ වූ යම් ශෛක්ෂ කෙනෙකුත් වෙත් ද මා විසින් පුළුල්වීණා ලද (ශෛක්ෂාශෛක්ෂධර්ම යෙහි) පශ්ඨිත වූ මුඛවහන්සේ ඔවුන්ගේ ප්‍රතිපත්තිය මට වදල මැනැව.

යෙ ව සධ්ධාතධමමා සෙ යනු: “සඛ්ඛාතධමමා” යි (අනිත්‍යාදි විසින් විමසූ දහම් ඇති) අර්හත් ක්ෂිණාස්‍රායෝ කියනු ලැබෙති. කවර කරුණින් අර්හත් ක්ෂිණාස්‍රායෝ “සඛ්ඛාතධම” යි කියනු ලැබෙත් ද යත්: ඔහු විමසූ දහම් ඇතියහ, දන්තා ලද දහම් ඇතියහ, තුලනය කරන ලද දහම් ඇතියහ, තීරණය කරන ලද දහම් ඇතියහ, ප්‍රකට කළ දහම් ඇතියහ, විභාවනය කරන ලද දහම් ඇතියහ, “හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ”යි විමසූ දහම් ඇතියහ, දන්තා ලද දහම් ඇතියහ, තුලනය කරන ලද දහම් ඇතියහ, තීරණය කරන ලද දහම් ඇතියහ, ප්‍රකට කළ දහම් ඇතියහ, විභාවන කරන ලද දහම් ඇතියහ. ‘හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛහ’යි විමසූ දහම් ඇතියහ ... ‘හැම සංස්කාරයෝ අනාත්මහ’යි විමසූ දහම් ඇතියහ ... ‘අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙත්’යි විමසූ දහම් ඇතියහ... ‘සමුදය සචභාවය ඇති යම් කිසිවක් වේ නම් එහැම නිරොධ සචභාවය ඇත්තේ යැ’යි විමසූ දහම් දන්තා ලද දහම් තුලනය කරන ලද දහම් තීරණය කරන ලද දහම් ප්‍රකට කරන ලද දහම් විභාවනය කරන ලද දහම් ඇතියහ, නොහොත් ඔවුන් විසින් ස්කන්ධයෝ ප්‍රකාශ කරන ලදහ, ධාතුහු ප්‍රකාශ කරන ලදහ, ආයතනයෝ ප්‍රකාශ කරන ලදහ, ගතීහු ප්‍රකාශ කරන ලදහ, උත්පත්තීහු ප්‍රකාශ කරන ලදහ, ප්‍රතිසන්ධිය ප්‍රකාශ කරන ලද යැ, භවයෝ ප්‍රකාශ කරන ලදහ, සංසාරයෝ ප්‍රකාශ කරන ලදහ, වෘත්තයෝ ප්‍රකාශ කරන ලදහ, නොහොත් ඔහු ස්කන්ධපයඛිත්තයෙහි සිටියහ, ධාතු පයඛිත්තයෙහි - ආයතන පයඛිත්තයෙහි - ගතීපයඛිත්තයෙහි - උත්පත්තිපයඛිත්තයෙහි - ප්‍රතිසන්ධි පයඛිත්තයෙහි - භව පයඛිත්තයෙහි - සංසාර පයඛිත්තයෙහි - වෘත්ත පයඛිත්තයෙහි - අන්තිමභවයෙහි - අන්තිම ශරීරයෙහි සිටියහ, රහත් හු අන්තිම දෙහධරයෝ යි.

1. “ඔවුන්ගේ මේ පශ්චිම කොටිය (කෙළවර) වෙයි, මේ පශ්චිම ශරීරය යි, ජාතිමර්ණ සංසාරය, පුනර්භවය ඔවුනට නැතැයි”.

එ කරුණින් අර්හත් ක්ෂිණාස්‍රායෝ ‘සඛ්ඛාතධර්ම’ යි කියනු ලැබෙති ‘යෙ ව සධ්ධාතධමමාසෙ’ යනු වේ.

යෙ ව සෙඛා පුච්ච ඉධාති: සෙඛාති කිං කාරණා වුච්චන්ති සෙඛා සිකන්තති සෙඛා. කිඤ්ච සිකන්තති: අධිසීලමපි සිකන්තති අධිචිත්තමපි සිකන්තති අධිඋඤ්ඤමපි සිකන්තති. කතමා අධිසීලසිකඛා: ඉධ භික්ඛු සීලවා හොති පාතිමොක්ඛයංවරසංවුච්චන්තො විහරති ආචාරගොචරසමපන්නො අනු මනෙතසු වජේඡු භයඅසසාවී සමාදය සිකන්ති සිකඛාපදෙසු, බුද්ධකො'පි සීලකඛකො¹ මහනෙතො'පි සීලකඛකො² සීලං පතිවසා ආදි වරණං සංයමො සංවරො මුඛං පමුඛං කුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා. අයං අධිසීල සිකඛා.

කතමා අධිචිත්තසිකඛා: ඉධ භික්ඛු විච්චෙච්චකාමෙහි -පෙ- පයමං කුමානං - දුතියං කුමානං - තතියං කුමානං - චතුසං කුමානං උපසමපජ්ජ විහරති. අයං අධිචිත්තසිකඛා.

කතමා අධිඋඤ්ඤා සිකඛා: ඉධ භික්ඛු පඤ්ඤවා හොති උදයස්ථ ගාමිනියා පඤ්ඤාය සලිකාගතො අරියාය නිබ්බදිකාය සමමා දුක්ඛකඛය ගාමිනියා. සො ඉදං දුක්ඛන්ති යථාභූතං පජානාති, අයං දුක්ඛසමුද්දයොති -පෙ- අයං දුක්ඛන්තිරොධොති -පෙ- අයං දුක්ඛන්තිරොධගාමිනී පටිපද්ද'ති යථාභූතං පජානාති, ඉමෙ ආසවාති -පෙ- අයං ආසවසමුද්දයොති -පෙ- අයං ආසවන්තිරොධොති -පෙ- අයං ආසවන්තිරොධගාමිනී පටිපද්ද'ති යථාභූතං පජානාති. අයං අධිඋඤ්ඤාසිකඛා.

ඉමා තිස්සො සිකඛායො ආචර්ජනා සිකන්තති, ජානනා සිකන්තති, පඤ්ඤා සිකන්තති, පච්චෙච්චකා සිකන්තති චිත්තං අධිචිත්තනා සිකන්තති, සඛාය අධිමුච්චනා සිකන්තති, විරියං උඤ්ඤාසනා සිකන්තති, සතිං උපවිච්චෙපනා සිකන්තති, චිත්තං සමාදහනා සිකන්තති, පඤ්ඤාය පජානනා සිකන්තති, අභිඤ්ඤායාං අභිජානනා සිකන්තති, පරිඤ්ඤායාං පරිජානනා සිකන්තති, පභාතඛිං පජහනා සිකන්තති, භාවෙතඛිං භාවෙතනා සිකන්තති, සච්ඡිකාතඛිං සච්ඡිකරොනා³ සිකන්තති, ආචරන්ති සමාවරන්ති සමාදය වත්තන්ති. තංකාරණා වුච්චන්ති සෙඛා.⁴

පුච්ච'ති: බහුකා. එතෙ සෙඛා සො:තාපනා ව පටිපනා ව සකද්ගාමිනො ව පටිපනා ව අනාගාමිනො ව පටිපනා ව අරහතො ව පටිපනා ව.

ඉධා'ති: ඉමිස්සා දිවසීයා ඉමිස්සා ඛන්තියා ඉමිස්සා රුචියා ඉමසමී. ආදයෙ ඉමසමී. ධමම ඉමසමී. විනයෙ ඉමසමී. ධම්මවිනයෙ ඉමසමී. පාවචනෙ ඉමසමී. බුහමවරියෙ ඉමසමී. සච්චසාසනෙ ඉමසමී. දන්තභාවෙ ඉමසමී. මනුසසලොකෙ'ති. "යෙ ව සෙඛා පුච්ච ඉධ".

1. බුද්ධකො සීලකඛකො-ව-ක-ම ජ සං.
2. මහනෙතො සීලකඛකො-ව-ක-ම ජ සං.
3. සච්ඡිකරො:හෙතො සිකන්ති-ම ජ සං.
4. සෙකමි-පන

යෙ ව සෙධා සුදු ඉධ යනු; 'සෙධා' යි කවර කරුණින් 'දෙකේෂයෝ' යි කියනු ලැබෙති යත්: භික්ෂෙත් (ශික්ෂාගනිත්) නුයි දෙකේෂ නම් වෙත්. කුමක් භික්ෂෙති යත්. අධිශීලය (අධිශීලයෙහි) ද භික්ෂෙති, අධිචිත්තය ද භික්ෂෙති, අධිප්‍රඥාව ද භික්ෂෙත්. අධිශීලශික්ෂා කවර යත්: මෙ සස්තෙහි මහණ සිල්වත් වෙයි ප්‍රාතිමොක්ෂ සංවරයෙන් සමන්වාගත වූයේ ආචාර ගොචර සම්පන්න වූ අල්පමාත්‍ර වූ අකුශල ධර්මයෙහි භය දක්නා සුදු වූ වාස කෙරෙයි, (ඒ ඒ ශික්ෂාපදය) මනාකොට ගෙන (සමාදන් වූ) ශික්ෂා කොට්ඨාසයෙහි භික්ෂෙයි, ක්ෂුද්‍ර වූ ශීලස්කන්ධය ද මහත් වූ ශීලස්කන්ධය ද ශීල යෑ කුශල ධර්මයන්ගේ ප්‍රතිලාභයට ප්‍රතිෂ්ඨා යෑ ආදී යෑ පාද යෑ සංයම යෑ සංවරයෑ මුඛ (ප්‍රධාන) යෑ ප්‍රමුඛයි. මේ 'අධිශීලශික්ෂා' යි.

අධිචිත්තශික්ෂා කවර යත්: මෙ සස්තෙහි මහණ කාමයෙන් වෙන් වූ මෑ...ප්‍රථමධ්‍යානයට ... ද්විතීයධ්‍යානයට ... තෘතීයධ්‍යානයට ... චතුර්ථධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරේ. මේ අධිචිත්තශික්ෂා යි.

අධිප්‍රඥාශික්ෂා කවර යත්: මෙ සස්තෙහි මහණ උදයවාසය ගාමිනී වූ ආයාඨී (නිර්දේෂ) වූ නිර්වේද පක්ෂයෙහි වූ මනාසේනිවනට පමුණුවන්නා වූ නුවණින් පරිපූර්ණ වූයේ ප්‍රඥාවත් වෙයි, හෙතෙම 'මේ දුකෑ' යි තතු සේ දැනගනියි. මේ 'දුක්සමුදය' යි...මේ දුක්නිරෝධ යයි...මේ 'දුක් නිරෝධයට පමුණුවන පිළිවෙතෑ' යි තතු සේ දැනගනී. මොහු 'ආසුවයහ' යි ... මේ 'ආසුවසමුදය' යි ... මේ 'ආසුවනිරෝධ' යි ... මේ ආසුවනිරෝධයට පමුණුවන පිළිවෙතෑ' යි තතු සේ දැනගනී. මේ අධිප්‍රඥාශික්ෂා යි.

මේ තුන් ශික්ෂාවන් ආවර්ජනා කෙරෙමින් භික්ෂෙති, දනිමින් භික්ෂෙති දකිමින් භික්ෂෙති, ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කෙරෙමින් භික්ෂෙති, සිත පිහිටුවමින් භික්ෂෙති, සැදැහැයෙන් ඇලෙමින් භික්ෂෙති, වීර්යය දඩි වෑ ගනිමින් භික්ෂෙති, සිහි එළවමින් භික්ෂෙති, සිත එකඟ කෙරෙමින් භික්ෂෙති, ප්‍රඥායෙන් දැනගනිමින් භික්ෂෙති, සවභාව ලක්ෂණාවබෝධයෙන් දතයුත්ත සවභාවලක්ෂණාවබෝධයෙන් දනිමින් භික්ෂෙති, සාමාන්‍ය ලක්ෂණාවබෝධයෙන් දතයුත්ත සාමාන්‍යලක්ෂණාවබෝධයෙන් දනිමින් භික්ෂෙති, හළයුතු සමුදය හැරපියමින් භික්ෂෙති, වැඩියයුතු මහ වඩමින් භික්ෂෙති, පසක් කළයුතු නිවන පසක් කෙරෙමින් භික්ෂෙති, හැසිරෙති, මොනොවට හැසිරෙති, මොනොවට ගෙන පවතිත්. එකරුණින් 'දෙකේෂහ' යි කියනු ලැබෙත්.

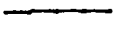
සුදු යනු: බොහෝ වූ තෙල දෙකේෂයෝ සෝචන්හු ද එමඟට පිළිපන්හු ද සෙදගැමිහු ද එමඟට පිළිපන්හු ද අනගැමිහු ද එමඟට පිළිපන්හු ද රහත්මඟට පැමිණියාහු ද එමඟට පිළිපන්හු ද,

ඉධ යනු: මේ දෘෂ්ටියෙහි මේ ක්ෂාන්තියෙහි මේ රූවියෙහි මේ ග්‍රහණයෙහි මේ ධර්මයෙහි මේ චිත්තයෙහි මේ ධර්මචිත්තයෙහි මේ ප්‍රචචිතයෙහි මේ ඉත්චවයායෙහි මේ ශාස්තෘශාසනයෙහි මේ අත්ඛට්ඨි මේ මිනිස්ලොවෑ නුයි 'යෙ ව සෙධා සුදු ඉධ' යනු වේ.

තෙසං මෙ නිපතො ඉරියං පුටෙඨා පමුභි මාරිසාති තං හි¹ නිපතො පඤ්ඤා පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණි විභාඪී මෙධාඪී. තෙසං සඤ්ඤානිමානං ව සෙඛානං ව. ඉරියං² ති: වරියං වුතති. පවතති. ආචාරං ගොචරං විහාරං පටිපදං පුටෙඨා³ ති: පුච්ඡිතො⁴ යාවිතො අචේකිසිතො පසාදිතො. පමුභීති බුභි⁵ ආචිකඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙහි පච්චපෙහි විචරාහි විහජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහි. මාරිසාති පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිසසාධිවචනමෙතං මාරිසාති. “තෙසං මෙ නිපතො ඉරියං පුටෙඨා පමුභි මාරිස”

තෙතාන සො බු:භමිනො:

‘යෙ ව සඤ්ඤානිමා සෙ - යෙ ව සෙඛා පුච්ඡ ඉධ තෙසං මෙ නිපතො ඉරියං - පුටෙඨා පමුභි මාරිසා’ති.

1-8

“කාමෙසු නාහිගිජේකියා - මනසා නාවලො සියා කුසලො සබ්බධමානං - සතො හිකඛු පරිබ්බජෙ.”

කාමෙසු නාහිගිජේකියාති: ‘කාමා’ති උඤ්ජනතො දො කාමා: වඤ්ඤාකාමා ව කිලෙස කාමා ව. කතමෙ වඤ්ඤාකාමා: මනාපිකා රූපා මනාපිකා සඤ්ජ මනාපිකා ගකිා මනාපිකා රසා මනාපිකා ඓච්චිබ්බා අඤ්ජරණා පාපුරණා දුඤ්ජසා අචේකිකා කුසකුටසුකරා හඤ්ජගවාසාවලො වෙතතං උඤ්ජා හිරඤ්ජං සුවණණං ගාමනිගමරාජධානියො රච්චං ව ජනපදෙ ව කොසො ව කොච්චාගාරං ව යං කිඤ්චි රජනීයං වඤ්ඤා, වඤ්ඤාකාමා.

අපි ව අතීතා කාමා අනාගතා කාමා උච්චුප්පත්තා කාමා අජකිත්තා කාමා බ්බිදධා කාමා අජකිත්තබ්බිදධා කාමා භීතා කාමා මජකිමා කාමා උඤ්ජතා කාමා ආපායිකා කාමා මානුසිකා කාමා දුබ්බා කාමා පච්චුපට්ඨිතා කාමා නිමේතා කාමා පරනිමේතා කාමා අනිමේතා කාමා පඤ්ඤාහිතා කාමා අචේකිතා කාමා මමාසිතා³ කාමා අමමාසිතා⁴ කාමා සබ්බෙපි කාමාවචරා ධමමා සබ්බෙපි රූපාවචරා ධමමා සබ්බෙපි අරූපාවචරා ධමමා තණහාවඤ්ඤා තණහාරමමණා කමනීයවෙඨන රජනීයවෙඨන මදනීයවෙඨන⁵ කාමා. ඉමෙ වුච්චන්ති වඤ්ඤාකාමා.

1. පුටෙඨාති පුටෙචා පුච්ඡිතො-පි, සා 3. මමාසිතා - ව, ක - මජ්ඣං.
2. පමුභීති පමුභි-පි. 4. අමමාසිතා - ව - ක - මජ්ඣං.
*රජනීයවෙඨන අනිසාරවෙඨනා’ති කප්ඵි අධික පාඨා.

තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං පුට්ඨො පමුඤ්චි මාරිස යනු: යම් භෙයකින් මුඛ වහන්සේ නිපුණ ද පණ්ඩිත ද පැනැති සේක් ද බුද්ධිමත් සේක් ද නැණැති සේක් ද ගුණාර්ථ ප්‍රකට කොට දන්නාසේක් ද තුලිතඤ්ඤා ඇති සේක් ද (එහෙයින්) තෙසං: ඒ රහතුන්ගේ ද ජෛනස්සයන්ගේ ද ඉරියං යනු: වයභාව වෘත්තිය පැවැත්ම ආචාරය ගොචරය විහරණය ප්‍රතිපදාව, පුට්ඨො යනු: පුළුල්වන්නා ලදහු විචාරනා ලදහු අයදනා ලදහු අධ්‍යාපණ කරන ලදහු පහදවන ලදහු, පමුඤ්චි යනු කිව මැනැව පැවැසුව මැනැව දෙසුව මැනැව පැනැවුව මැනැව පිහිටුව මැනැව විවෘත කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව නො ගැඹුරු කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව. මාරිස යනු: ප්‍රියවචන යැ ගරුවචන යැ සගෞරවවචන යැ, තෙල මාරිස යනු සප්‍රතිශ්‍රියට නමෙක් නුයි, 'තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං පුට්ඨො පමුඤ්චි මාරිස' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

“යෙ ව සධ්ධාතධම්මො සෙ-පෙ-පුට්ඨො පමුඤ්චි මාරිස”යි.

1-8.

කාමයෙහි ගිජු නො වන්නේ යැ සිතින් නො කැළඹුණෙක් වන්නේ යැ සියලු දහමිහි දක්ෂ වූ මහණ තෙම ස්මෘතිමත් වැ හැසිරෙන්නේ යි.

කාමෙසු නාභිගිජෙකියා යනු: 'කාමා' යි විස්තර විසින් වස්තු-කාමයෝ යැ ක්ලෙශකාමයෝ යැ යි කාමයෝ දෙදෙනෙක් වෙති. වස්තු කාමයෝ කවරහ යත්: මනවචන රූපයෝ යැ මනවචන භබ්දයෝ යැ මන වචන ගන්ධයෝ යැ මනවචන රසයෝ යැ මනවචන ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ යැ අතුරුණු යැ පොරෝන යැ දූසි දස්සු යැ එළු බැටෙළු යැ හුරු කුකුළු යැ ඇත් අස් ගව වෙළඹහුයැ කේන් යැ වතු යැ කහවණු යැ රන් යැ ගම් හියම්ගම් රජදහන්හු යැ රට යැ දනවු යැ කොප යැ කොටුගෙ යැ යම් කිසි ඇලුම් කටයුතු වස්තු යැ (යන) මොහු වස්තුකාමයෝ යැ.

තවද, අතිත කාමයෝ යැ අනාගත කාමයෝ යැ වර්තමානකාමයෝ යැ අධ්‍යාත්ම කාමයෝ යැ බාහ්‍ය කාමයෝ යැ අධ්‍යාත්මබාහ්‍ය කාමයෝ යැ භීත කාමයෝ යැ මධ්‍යම කාමයෝ යැ ප්‍රණීත කාමයෝ යැ සතර අපායෙහි වූ කාමයෝ යැ මිනිස් ලොවැ වූ කාමයෝ යැ දෙවිලොවැ වූ කාමයෝ යැ එළඹ සිටි කාමයෝ යැ (අරමුණු වඩා රමණය කරන) නිර්මිත කාමයෝ යැ පරනිර්මිත කාමයෝ යැ අනිර්මිත (පියවින් පිළියෙල වූ) කාමයෝ යැ (මේ මාගේ යැයි) පිළිගත් කාමයෝ යැ (එසෙයින්) නො පිළිගත් කාමයෝ යැ මේ මාගේ යැ යි ගත් කාමයෝ යැ (එසේ නො ගත්) අමමායිත කාමයෝ යැ සියලු මැ කාමාවචර ධර්මයෝ යැ සියලු මැ රූපාවචර ධර්මයෝ යැ සියලු මැ අරූපාවචර ධර්මයෝ යැ තෘෂ්ණාවට කරුණු වූ තෘෂ්ණාවට අරමුණු වූ (ධර්මයෝ) ප්‍රාර්ථනා කළයුතු අර්ථයෙන් ඇලීමට යොග්‍යාර්ථයෙන් (කුලමද්දි) මද ඉපැදවියයුතු අර්ථයෙන් කාමයෝ යි, මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්.

කතමෙ කිලෙසකාමා: ඡන්දෙ කාමො රාගො කාමො ඡන්ද-
රාගො කාමො සඛිකප්පො කාමො රාගො කාමො අඛිකප්පරාගො කාමො,
යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දෙ කාමරාගො කාමනඤ්ඤි කාමතණ්හා කාම
සිනෙහො කාමපිපාසා කාමපරිලාභො කාමගෙධො කාමච්ඡුච්ඡා
කාමච්ඡෙධාසානං කාමොසො කාමයොගො කාමුපාදනං කාමච්ඡන්ද
නිවරණං.

2. අඥසං කාම, තෙ මූලං - සංකප්පා කාම, ජායසි
න තං සංකප්පඤ්ඤාමි - එවං කාම, න හෙතිසි ති.

ඉමෙ දුච්චන්ති කිලෙසකාමා.

ගෙධො දුච්චති තණ්හා යො රාගො සාරාගො - පෙ - අභිජ්ඣා
ප්‍රොභො අකුසලමූලං.

කාමෙසු නාභිගිජ්ජෙකියාති කිලෙසකාමෙන වඤ්ඤාකාමෙසු නාභි-
ගිජ්ජෙකියා න පළිබ්බදෙධියා අභිඤ්ඤා අසා අභරිතො අච්ඡුච්ඡතො
අනාජ්ඣාපනෙතා විත.තෙධො විගතගෙධො උත්තගෙධො වන්තගෙධො
ච්ඡන්තගෙධො පභීනගෙධො පටිනිසුච්ඡගෙධො විතරාගො විගතරාගො
වන්තරාගො වන්තරාගො උත්තරාගො පභීනරාගො පටිනිසුච්ඡරාගො
නිච්ඡාතො නිබ්බුතො සිතිභුතො සුඛපටිසංවේදී ඩුග්ගභුතෙන අත්තනා
විහරෙය්‍යාති. "කාමෙසු නාභිගිජ්ජෙකියා".

මනසා නාවිලො සීයා'ති: මනෝ'ති යං උත්තං මනෝ මානසං
පණ්ඩරං මනෝ මනායතනං මනිනද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණකකො
තජ්ජා මනෝවිඤ්ඤාණධාතු. කායදුච්චරිතෙන උත්තං ආචිලං හොති
ලුලිතං එරිතං සට්ඨිතං වලිතං භන්තා අච්ඡුපසන්තං වච්ඡුච්චරිතෙන -පෙ-
මනෝදුච්චරිතෙන -පෙ- රාගෙන -පෙ- දෙසෙන -පෙ- මොහෙන
-පෙ- කොධෙන -පෙ- උපනාහෙන -පෙ- මකෙඛින -පෙ-
පලාසෙන -පෙ- ඉසාය -පෙ- මච්ඡරියෙන -පෙ- මායාය
-පෙ- සායෙයොන -පෙ- ඵලොන -පෙ- සාරලොන -පෙ-
මානෙන -පෙ- අතිමානෙන -පෙ- මදෙන -පෙ- පමාදෙන -පෙ-
සබ්බකිලෙසෙහි -පෙ- සබ්බදුච්චරිතෙහි -පෙ- සබ්බදුරථෙහි -පෙ-

ක්ලෙශකාමයෝ කවරහ යත්: ඡන්දය කාම යැ රාගය කාම යැ ඡන්ද-
රාගය කාම යැ සංකල්පය කාම යැ රාගය කාම යැ සංකල්පරාගය කාම ය-
පඤ්චකාමගුණයෙහි යම් කාමසධ්ව්‍යාත ඡන්දයෙක් කාමරාගයෙක් කාම
නන්දියෙක් කාමතෘෂ්ණායෙක් කාමස්තෝභයෙක් කාමපිපාසායෙක් කාම-
පරිද්‍රවයෙක් කාමගෙධයෙක් (කාමයෙහි ගිජු බවෙක්) කාමමූර්ඡායෙක්
කාමයන්හි ඇතුළු වීමෙක් කාමසධ්ව්‍යාත ඔසයෙක් කාමයෝගයෙක්
කාමෝපාදනයෙක් කාමවිඡන්දනීවරණයෙක් වේ ද.

2. කාමය, තා ගේ මූල දිට්ඨි, තෝ සංකල්පය හේතු කොට ගෙන
උපදනෙහි, (දැන් මම) තා නො පතමි, කාමය මෙසෙයින් තෝ
නුපදනෙහියැ යි.

මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්.

ගෙඩ යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක්, බලවත් රාග-
යෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ සධ්ව්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද එයයි.

කාමෙසු නාහිගිජේඛියා යනු: ක්ලෙශකාමයෙන් වස්තුකාමයෙහි ගිජු
නො වන්නේ යැ, ලොභ නො කරන්නේ යැ, ගිජු නො වූයෙක් නො ගෙතු-
ණෙක් මුසපත් නො වූයෙක් නො වතුළෙක් වන්නේ යැ, දුරු කළ ගේධ
ඇතියෙක් පහ වූ ගේධ ඇතියෙක් හරන ලද ගේධ ඇතියෙක් වමාළ ගේධ
ඇතියෙක් මුදුලු ගේධ ඇතියෙක් ප්‍රභීණ වූ ගේධ ඇතියෙක් දුරුලු ගේධ
ඇතියෙක් වන්නේ යැ, දුරු කළ රාග ඇතියෙක් පහ වූ රාග ඇතියෙක්
හරන ලද රාග ඇතියෙක් වමාළ රාග ඇතියෙක් මුදුලු රාග ඇතියෙක්
පුහුන් රාග ඇතියෙක් දුරුලු රාග ඇතියෙක් තෘෂ්ණා රහිතයෙක් (තෘෂ්ණා
සියන් නැතියෙක් හෝ) නිවියෙක් සිහිල් වූයෙක් (කායිකවෛතසික)
සුව විදුනා සුල්ලෙක් වන්නේ යැ, උත්තම සවිභාවය ඇති සිතින් යුතුවැ
වාසය කරන්නේ යැ නුයි 'කාමෙසු නාහිගිජේඛියා' යනු වේ.

මනසා නාවිලො සියා යනු: 'මනෝ' යනු: යම් සිතෙක් මනසෙක් මන
සයෙක්, හෘදයයෙක් පණ්ඩර වූ හවාභිග සිතෙක් මනසෙක් මනායතනයෙක්
මනින්ද්‍රියයෙක් විඤානයෙක් විඤානස්කන්ධයෙක් තදනුරූපමනෝවිඤාන
ධාතූයෙක් වේද එය යි. කායදුශ්චරිතයෙන් සිත නො පහන් වූයේ කැළඹුණේ
කම්පිත වූයේ (අරමුණෙහි) ගැටුණේ සැලුණේ භ්‍රාන්ත වූයේ නො සන්
භිදුණේ වෙයි. වාග්දුශ්චරිතයෙන් ... මනෝදුශ්චරිතයෙන්... රාගයෙන්...
ද්වේෂයෙන්... මොහයෙන්... ක්‍රොධයෙන්... උපතාභයෙන්... මකු බැඳින්
... පලාසයෙන්... ඊෂ්ඨායෙන්... මාත්සයභීයෙන්... සඨ බැවින්... ස්තම්භ-
යෙන්... සාරඹයෙන්... මානයෙන්... අතිමානයෙන්... මදයෙන්... ප්‍රමාද-
යෙන්... හැම කෙලෙසුන් ගෙන්... හැම දුසිරිතින්... හැම දරථයෙන්...

සබ්බපරිළාභෙහි -පෙ- සබ්බසන්නාපෙහි -පෙ- සබ්බාකුසලාහි සබ්බාලෙහි ඒතතං ආච්චං හොති ලුලිතං එරිතං සට්ඨිතං චලිතං හන්තං අවුපසන්තං, මනසා නාවිලොසියා'ති විතෙත්තන අනාවිලොසියා අලුලිතො අනෙරිතො අසට්ඨිතො අචලිතො අහන්තො වූපසන්තො ආච්චකරෙ කිලෙසෙ ජහෙය්‍ය ජප්භෙය්‍ය විනොදෙය්‍ය බ්‍යන්තීකරෙය්‍ය අනභාවං ගමෙය්‍ය ආච්චකරෙහි කිලෙසෙහි ච ආරතො අස්ස විරතො පටිවිරතො නිකඛන්තො නිස්සංචො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤාන්තො විමරියාදීකතෙන චෙතසා විහරෙය්‍යාති “මනසා නාවිලොසියා”.

කුසලො සබ්බධම්මානන්ති. “සබ්බෙ සබ්බාරා අනිච්චා”ති කුසලො සබ්බධම්මානං, “සබ්බෙ සබ්බාරා දුක්ඛා”ති කුසලො සබ්බධම්මානං, “සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා”ති කුසලො සබ්බධම්මානං, ‘අවිජ්ජාපච්චයා සබ්බාරා’ති කුසලො සබ්බධම්මානං -පෙ- ‘යං කිඤ්ඤි සමුදය ධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’න්ති කුසලො සබ්බධම්මානං, එවමි කුසලො සබ්බධම්මානං.

අඵවා අනිච්චිතො කුසලො සබ්බධම්මානං, දුක්ඛිතො -පෙ- රොගතො- ගණ්ඛිතො- සලලතො- අසතො- ආබාධිතො- පරතො- පලොකතො- ඊතිතො- උපද්දවතො- භංගතො- උපසංඝතො- චලතො- පහඬිකුතො- අදඤ්චිතො- අතාණතො- අලෙනතො- අසරණතො- අසරණිභූතතො- රිත්තතො- කුච්ඡතො- සුඤ්ඤතො- අනත්තතො- ආදීනවතො- විපරිණාමධම්මිතො- අසාරකතො- අසමුලතො- වධකතො- ට්භවතො- සාසවතො- සංඛතතො- මාරාමිසතො- ජාතිධම්මිතො- ජරාධම්මිතො- ව්‍යාධිධම්මිතො- මරණධම්මිතො- සොකපරිදෙව-දුක්ඛදෙමසුපායාසි- ධම්මිතො- සංකිලෙසිකධම්මිතො- සමුදයතො- අත්ථංගමතො- අසාදතො- ආදීනවතො- නිසසරණතො කුසලො සබ්බධම්මානං, එවමි කුසලො සබ්බධම්මානං.

අඵවා බ්‍යාඝිකුසලො ධාතුකුසලො ආයතනකුසලො පටිච්චසමුප්පාද කුසලො සතිපට්ඨානකුසලො සම්මප්පධානකුසලො ඉඬිපාදකුසලො ඉන්ද්‍රියකුසලො බලකුසලො බොජ්ඣංගකුසලො මග්ගකුසලො ඵලකුසලො නිබ්බානකුසලො, එවමි කුසලො සබ්බධම්මානං.

හැම පරිදහයන්ගෙන්... හැම සන්තාපයන්ගෙන්... හැම දකුඹලාහිසංස්කාරයන්ගෙන් සිත නො පහන් වූයේ කැලඹුණේ කම්පිත වූයේ ගැටුණේ සැලුණේ බැටුණේ නො සන්තිදුණේ වෙයි. මනසා නාවිලො සිය යනු-සිතින් නො පහන් වූයෙක් නො කැලඹුණෙක් කම්පිත නො වූයෙක් නො ගැටුණෙක් නො සැලුණෙක් නො බැටුණෙක් සන්තිදුණෙක් වන්නේ යැ, නො පහන් බව කරන කෙලෙසුන් හැරපියන්නේ යැ, බැහැර කරන්නේ යැ, දුරු කරන්නේ යැ, විගතාන්ත කරන්නේ යැ, අනු අභාවයට පමුණු වන්නේ යැ. තවද, නො පහන් බව කරන කෙලෙසුන් කෙරෙන් දුරින් දුරුවූයේ නො ඇලුණේ සියලු ලෙසින් වෙන් වූයේ නික්මුණේ වෙන් වූයේ වෙසෙසින් මිදුණේ විසංයුක්ත වූයේ විගතමයභීද කළ (එක් වැ නො යෙදුණු) සිතින් යුක්ත වැ වාසය කරන්නේ තුයි 'මනසා නාවිලො සියා' යනු වේ.

කුසලො සබ්බධම්මානං යනු: 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ'යි හැම දහමිහි දක්ෂ වූයේ, හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛයහ' යි හැම දහමිහි දක්ෂ වූයේ, හැම සංස්කාරයෝ අනාත්මයහ'යි හැම දහමිහි දක්ෂ වූයේ, 'අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති' හැම දහමිහි දක්ෂ වූයේ,... සමුදය ස්වභාව ඇති යම් කිසිවක් වේ නම් එ හැම නිරොධස්වභාව ඇත්තේ යයි හැම දහමිහි දක්ෂ වූයේ තුයි මෙසේ ත් 'කුසලො සබ්බධම්මානං' යනු වේ.

නොහොත් අනිත්‍ය හෙයින් හැම දහමිහි දක්ෂ වූයේ දුක් හෙයින්... රොග හෙයින්... ගණ්ඩ හෙයින්... ශල්‍ය හෙයින්... අස (දුක්) හෙයින්... ආබාධ හෙයින්... පර(අවසහ)හෙයින්...බිදෙන හෙයින්...ව්‍යසන හෙයින්... උපද්‍රව හෙයින්... හය හෙයින්... උපසර්ග හෙයින්...වල හෙයින්- බිදෙන සුලු හෙයින්... අධ්‍රැවහෙයින්... අත්‍රාණ හෙයින්,,අලොන හෙයින්... අඔරණ හෙයින්,, අඔරණි භූත හෙයින්... සිස්... තුවිෂ... ශුන්‍ය... අනාත්ම... ආදිනව... විපරිනාමස්වභාව... අසාර... අසමුල... වධක... විභව... සංඝ්‍රව... හෙතු ප්‍රත්‍යයාහිසංස්කෘත... මාරුමිෂ... ජාතිධර්ම... ජරාධර්ම... ව්‍යාධිධර්ම... මරණ-ධර්ම... ශොකපරිදේවදුඃඛදොර්මනස්සොපායාසධර්ම... සංක්ලේශික-ධර්ම... සමුදයධර්ම... අස්තභිගම... ආස්වාද... ආදිනව... නිස්සරණ හෙයින් හැම දහමිහි දක්ෂ වූයේ තුයි මෙසේ ත් 'කුසලො සබ්බධම්මානං' යනු වේ.

නොහොත් ස්කන්ධයන්හි නිපුණ වූයේ ධාතු... ආයාතන.. ප්‍රතිත්‍යය සමුත්පාද... ස්මාතිප්‍රස්ථාන... සමාක් ප්‍රධාන... සාද්ධිපාද... ඉන්ද්‍රිය... බල... බොද්ධ්‍යධර්ම... මාර්ග... එල... හිර්වංණයෙහි නිපුණ වූයේ තුයි මෙසේ ත් 'කුසලො සබ්බධම්මානං' යනු වේ.

අථ වා සබ්බධම්මා වුච්චන්ති ද්වාදසායතනානි. චක්ඛුං වෙච රූපා ච සොතං ච සඤ්ඤා ච සානං ච ගඤ්ඤා ච ජීව්හා ච රසා ච කායො ච ථොට්ඨබ්බා ච මනො ච ධම්මා ච. යනො ච ඛො අජ්ඣකතිකබාහිරෙසු ආයතනෙසු ජඤ්ඤාගො පභීතො ච හොති උච්ඡින්නාමුලො තාලවඤ්ඤකතො අනභාවකතො¹ ආයති. අනුසාදධම්මො, එතතාවතාපි කුසලො සබ්බධම්මානන්ති 'කුසලො සබ්බධම්මානං'.

සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙති: 'සතො'ති චතුභි කාරණෙහි සතො: කායෙ කායානුපසසනාසතිඋච්චානං භාවෙතො සතො, වේදනාසු වේදනානු පසසනාසතිඋච්චානං භාවෙතො සතො, විතො චිත්තානුපසසනා සතිඋච්චානං භාවෙතො සතො, ධම්මෙසු ධම්මොනුපසසනාසති පච්චානං භාවෙතො සතො.

අපරෙහි'පි චතුභි කාරණෙහි සතො: අසතිපරිච්ඡේදනාය සතො, සතිකර්මිකානං ධම්මානං කතතො සතො, සතිපට්ඨකතානං² ධම්මානං හතතො සතො, සතිනිමිතතානං ධම්මානං අපමුච්චිකතො සතො.

අපරෙහි'පි චතුභි කාරණෙහි සතො: සතියා සමන්තාගතතො සතො, සතියා වර්ධතො සතො, සතියා උග්ගෙඤ්ඤාන සමන්තාගතතො සතො, සතියා අපච්චාරොහණතාය³ සතො.

අපරෙහි'පි චතුභි කාරණෙහි සතො: සත්තතො සතො, සත්තතො සතො, සමිකතො සතො, සත්තධම්මසමන්තාගතතො සතො, බුඛානුසසතියා සතො, ධම්මානුසාතියා සතො, සඛිකානුසසතියා සතො, සීලානුසසතියා සතො, වාගානුසසතියා සතො, දෙවතානුසසතියා සතො, අනාපානසතියා⁴ සතො, මරණසතියා සතො, කායගතාසතියා සතො, උපසමානුසසතියා සතො. යා සති අනුසසති -ප- සමමාසති සතිසංඛොජ්ඣාඤ්ඤා ඵකායනමඤ්ඤා, අයං දුච්චති සති. ඉමාය සතියා උපෙතො හොති සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපෙතො සමුපපෙතො⁵ සමන්තාගතො අයං වුච්චති 'සතො'.

1. අනභාවගතො-ව-ක-
2. සතිපට්ඨකතානං-ප-ම ජ සං
සතිපට්ඨකතානං-ව-ක
3. අපච්චාරොහණතා-පන
4. අනාපානසසතියා-ම ජ සං
5. සමපෙතො-ව-ක

නොහොත් 'සබ්බධම්මා' යි දෙළොස් ආයතනයේ කියනු ලැබෙති: වක්‍රස ද රූපයෝ ද ශ්‍රොත්‍රය ද ශබ්දයෝ ද ස්‍රාණය ද ගන්ධයෝ ද ජිත්වාච ද රසයෝ ද කය ද ස්ප්‍රෂ්ඨව්‍යයෝ ද මනස ද ධර්මයෝ ද යි. යම් කලෙකු ආධ්‍යාත්මිකබාහිර ආයතනයන්හි ඡන්දරාගය ප්‍රතීණ වූයේ උසුන් මුල් ඇත්තේ (උසුන්මුල් ඇති) තල්වත්තක් මෙන් කරන ලද්දේ අනු අභාවය කරන ලද්දේ මත්තෙහි නූපදනා සවිභාව ඇත්තේ වේ ද මෙතෙකින්ද හැම දහම්හි නිපුණ වේ නුයි 'කුසලො සබ්බධම්මානං' යනු වේ.

සතො හිසබ්‍ර පරිබ්බජේ යනු: 'සතො' යනු සතර කරුණෙකින් සිහි ඇත්තේ කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇත්තේ, වේදනාවන්හි වේදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇත්තේ, සිතෙහි චිත්තානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇත්තේ, දහම්හි ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇත්තේ යි.

අන්‍ය වූ ද සතර කරුණෙකින් සිහි ඇත්තේ: නො සිහිය හාත්පසින් දැලීමෙන් සිහි ඇත්තේ, සිහියෙන් කළයුතු දහම් කළ බැවින් සිහි ඇත්තේ, සිපිළිවක් දහම් නැසූ බැවින් සිහි ඇත්තේ, සිහියෙන් කළ යුතු (කායාදී) අරමුණු නො නසන ලද බැවින් සිහි ඇත්තේ යි.

අන්‍ය වූ ද සතර කරුණෙකින් සිහි ඇත්තේ: සිහියෙන් සමන්වාගත බැවින් සිහි ඇත්තේ, සිහියෙන් වශීභාවයට පැමිණි බැවින් සිහි ඇත්තේ, ස්මෘතියගේ ප්‍රගුණභාවයෙන් සමන්වාගත බැවින් සිහි ඇත්තේ, සිහිය නො පසුබස්නා බැවින් සිහි ඇත්තේ යි.

අන්‍ය වූ ද සතර කරුණෙකින් සිහි ඇත්තේ: සත්ත්ව (සවිභාවයෙන් විද්‍යමාන) වන බැවින් සිහි ඇත්තේ, ශාන්ත (නිවුණ) වන බැවින් සිහි ඇත්තේ, (කෙලෙස්) සන්තිදුවන ලද බැවින් සිහි ඇත්තේ, සත්පුරුෂ-ධර්මයෙන් සමන්වාගත වන බැවින් සිහි ඇත්තේ, බුද්ධානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, ධර්මානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, සධ්‍යානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, ශීලානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, ත්‍යාගානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, දෙවතානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, ආනාපානස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, මරණානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, කායගතානු ස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, උපශමානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ යි. යම් සිහියෙක් පුනපුනා සිහි කිරීමක් ... සමාක් ස්මෘතියෙක් ස්මෘතිසම්මොධ්‍යාධිගයෙක් එකායන මාර්ගයක් වේ ද, මේ 'සති' යයි කියනු ලැබෙයි. මේ සතියෙන් යුක්ත වූයේ සමුපෙත වූයේ උපගත වූයේ සමුපගත වූයේ නො වෙන් වූයේ පරිසුර්ණ වූයේ සමන්වාගත වූයේ වේ. මේ සිහි ඇත්තේ යි කියනු ලැබේ.

භික්ඛුනි සත්තත්තං ධම්මානං භික්ඛත්තං භික්ඛු: සක්කායදිඨ්ඨි භික්ඛා, හොති, විචිකිච්ඡ, භික්ඛා, හොති, සීලබ්බතපරාමාසො භික්ඛො, හොති, රාගො භික්ඛො, හොති, දෙසො භික්ඛො, හොති, මොහො භික්ඛො, හොති, මානො භික්ඛො, හොති, භික්ඛා, හොනති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පෙ.නොභවිකා සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණීයා.

- 3. “පච්ඡන්ත කතෙන්ඨ දත්තනා --(සභියාති හගවා)
- පරිනිබ්බාන ගතො විනිශ්ඤ්කඛො
- විභවඤ්ච භවඤ්ච විප්පභාය
- වුසිතවා ඛිණ්ණපුනඛවොඪී ස භික්ඛු”ති සතො භික්ඛු

සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙති සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ: සතො ගච්ඡෙය්‍ය, සතො නිවේඨෙය්‍ය, සතො නිසීදෙය්‍ය, සතො සෙය්‍යං කප්පෙය්‍ය, සතො අභික්ඛකමෙය්‍ය, සතො පටික්ඛකමෙය්‍ය, සතො ආලොකෙය්‍ය, සතො විලොකෙය්‍ය, සතො සම්මිඤ්ඤෙය්‍ය,¹ සතො පසාරෙය්‍ය, සතො සඛ්ඛාට්ඨනවිවරං ධාරෙය්‍ය, සතො චරෙය්‍ය, විහරෙය්‍ය ඉරියෙය්‍යඪී චතෙනෙය්‍ය පාලෙය්‍ය යපෙය්‍ය යාපෙය්‍යා’ති “සතො භික්ඛුපරිබ්බජෙ” තෙනාභ හගවා:

කාමෙසු නාභිගිජ්ජෙය්‍ය -- මනසා නාවිලො සියා
කුසලො සබ්බධම්මානං --සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ’ති.

සහ ගාථාපරියොසානා යෙ තෙ බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං එකච්ඡන්දු එක පයොගා එකාධිප්පායා එකවාසනවාසිතා තෙසං අනෙකපාණසහස්සානං විරජං විකමලං ධම්මවික්ඛුං උදපාදී, යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති. තස්ස ච පන බ්‍රාහ්මණස්ස අනුපාදය ආසවෙහි විතතං විලුච්චි. සහ අරහත්තපත්තා අජිතජවාචාකචීරතිදණ්ඩකමණ්ඩලකෙසා ච මඤ්ච ච අනතරහිතා, අජිතො² හණ්ඩුකාසායවස්ථසතො සඛ්ඛාට්ඨන-විවරධරො අච්ච්චපට්ඨනතියා පඤ්ඤාලිකො හගවන්තං නමස්සමානො නිසිනො හොති: සස්ථා මෙ භනො, හගවා සාවකො ‘හලිසමීති.

අජිත සුත්තනිදෙසො සමත්තො.

- 1. පච්ඡන්තකතෙන,-සී.
- 2. ඛිණ්ණපුනඛවො,-සී.
- 3. ඤ්ඤෙය්‍ය.-මජ්ඣ.
- 4. අජිතො-සා, මජ්ඣං උදනං

භික්ඛු යනු: සජ්ඣ ධර්මයන් භින්න වන බැවින් භික්ඛු නම: සත්කය-දෘෂ්ටිය බිඳුණේ වෙයි, විචිකිත්සාව... ශීලව්‍යාපරාමර්ථය... රාගය... ද්වේෂය... මොහය... මානස බිඳුණේ වෙයි. ඔහු විසින් ක්ලෙශප්‍රත්‍යය වූ පුනර්භවය කරන්නා වූ ක්ලෙශදර්ශ සහිත වූ දු:ඛවිපාක වූ ආයති ජරාමරණයන්ට කාරණ වූ ලාමක වූ අකුශල ධර්මයෝ බිඳුනා ලදහු වෙත්.

3. යමෙක් තමා විසින් වැඩූ මාර්ගයෙන් ක්ලෙශ පරිනිර්වාණයට ගියේ ද, එහෙයින් මෑ තරණය කළ සැක ඇත්තේ ද, විපත්ති සම්පත්ති ආදී හෙද ඇති විභවය ත් භවයත් දුරු කොට මාර්ගවාස වැස නිම වූ ක්ෂය කළ පුනර්භව ඇති හෙතෙම භික්ඛු නම් වේ නුයි “සතො භික්ඛු” යනු වේ.

සතො භික්ඛු පරිබ්බජේ යනු: මහණ සිහි ඇති වූ හැසිරෙන්නේ යැ, සිහි ඇති වූ යන්නේ යැ, සිහි ඇති වූ සිටුවනේ යැ, සිහි ඇති වූ භිඳුනේ යැ, සිහි ඇති වූ හෝනේ යැ, සිහි ඇති වූ ඉදිරියට යන්නේ යැ, සිහි ඇති වූ පෙරළා එන්නේ යැ, සිහි ඇති වූ ඉදිරි බලන්නේ යැ, සිහි ඇති වූ අවට බලන්නේ යැ, සිහි ඇති වූ අත්පා හකුළුවන්නේ යැ, සිහි ඇති වූ අත්පා දිගු කරන්නේ යැ, සිහි ඇති වූ සහළ-පා-සිවුරු දරන්නේ යැ, සිහි ඇති වූ හැසිරෙන්නේ යැ, වාසය කරන්නේ යැ ඉරියව් පවත්වන්නේ යැ පවත්නේ යැ පාලනය කරන්නේ යැ යැපෙන්නේ යැ යාපනය කරන්නේ යැ නුයි, “සතො භික්ඛු පරිබ්බජේ” යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

“කාමෙසු නාභිගිජේඛධාය-පෙ-සතො භික්ඛු පරිබ්බජේ”යි.

ගාථාවසානය හා මෑ බමුණු හා සමග සමානච්ඡන්ද ඇති සමාන වූ (කායාදි) ප්‍රයෝග ඇති සමාන අදහස් ඇති සමානවූ (කුශල) වාසනායෙන් වාසිත වූ (ඉකුත් බුදුසසුන්හි වඩනාලද බවුන් ඇති) යම් කෙනෙක් වූහු නම් ඒ නොයෙක් දහස්ගණන් දෙවිමිනිස් සත්තට “යම් කිසි සමුදය ධර්මයක් ඇද්ද එහැම නිරුද්ධ වන සුලු යැ”යි (රාගාදි) රජස් රහිත වූ (රාගාදි) මල රහිත වූ (ශ්‍රාතාපත්ති මාර්ග සඛ්ඛාත) ධර්මවක්ෂුස පහළ විය. ඒ (අර්ථ) බමුණුහට වැළිත් (තෘෂ්ණාදීන්) උපාදන නො කොට (කාමාදි) ආසුටයන් කෙරෙන් සිත මිදිණ. රහත් බවට පැමිණීම හා මෑ අඤ්ඤාදිසම් දළ මඩුලු වැහැරී තිදැණ්ඩ කමඛලා ද කෙස් ද දුළිරවුළු ද අතුරුදහන් විය. අර්ථ තෙමේ මුඛුහිස් ඇත්තේ හන්පෙරෙව් කහවත් ඇත්තේ සහළ-පා-සිවුරු ධරනුයේ අන්වර්ථ ප්‍රතිපත්ති (ඉෂ්ටාර්ත්ථලාභ) යෙන් බද්දිලි වූ “වහන්ස, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට ශාස්තෘ වන සේක, මම ශ්‍රාවකයෙමි” භාග්‍යවතුන් නමදිමින් හුන්නේ යි.

අර්ථ සූත්‍රනිර්දේශය නිමි

2. තිස්සමෙතෙතයා සුත්තනිද්දෙසො

2-1 කෝඨ සන්තුසිතො ලොකෙ (ඉච්චායසමා තිස්සමෙතෙතයො)
කසස නො සන්ති ඉඤ්ජතා
කො උභන්තමභිඤ්ඤාය
මජ්ඣෙක මන්තා න ලිපති
කං බ්‍රෑහ්මි මහාපුරිසොති
කෝඨ සිඛබ්බිමච්චගා.

කෝඨ සන්තුසිතො ලොකෙති: කො ලොකෙ තුච්චා සන්තුච්චා
අත්තමනො පරිපුණ්ණසංකප්පොති 'කොඨ සන්තුසිතො ලොකෙ'.

ඉච්චායසමා තිස්සමෙතෙතයොති: 'ඉච්චා'ති පදසන්ධි පදසංසංඝො
පදපාරිපුරි අකඛරසමවායො බ්‍යඤ්ජනසිලිච්චතා පදනුපුබ්බතා. නාමෙතං
ඉච්චා'ති. ආයසමා'ති: පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං
'ආයසමා'ති. තිස්සො'ති තසස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං සඛ්ඛා¹ සමඤ්ඤ
පඤ්ඤන්ති වොභාරො නාමං නාමකමමං නාමධෙයාං නිරුත්ති බ්‍යඤ්ජනං
අභිලාපො. මෙතෙතයො'ති තසස බ්‍රාහ්මණස්ස ගොතනං සඛ්ඛා¹ සමඤ්ඤ
පඤ්ඤන්ති වොභාරො'ති 'ඉච්චායසමා තිස්සමෙතෙතයො.'

කසස නො සන්ති ඉඤ්ජතාති: තණ්හිඤ්ජනං දිට්ඨිඤ්ජනං මානිඤ්ජනං
කිලෙසිඤ්ජනං කාමිඤ්ජනං. කසසිමෙ ඉඤ්ජතා නන්ති, න සන්ති න සං
විජ්ජන්ති නුපලබ්භන්ති, පභිනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිපසංඝඛා
අභබ්බුප්පත්තිකා ඤ්ඤාණභගිනා දසිසා'ති "කසස නො සන්ති ඉඤ්ජතා."

කො උභන්තමභිඤ්ඤායාති: කො උභො අනෙත අභිඤ්ඤාය
ජානිචා තුලයිචා තීරයිචා විභාවයිචා විභුතං කචා'ති 'කො උභන්ත
මභිඤ්ඤාය'.

මජ්ඣෙක මන්තා න ලිපතිති: මජ්ඣෙක මන්තාය න ලිපති අලිතතා
අනුපලිතො නිකඛන්තො නිස්සට්ඨො විපචුතො විසඤ්ඤුතො
විමරියාදිකතෙන වෙතසා විහරති ති, 'මජ්ඣෙක මන්තා න ලිපති'.

කං බ්‍රෑහ්මි මහාපුරිසොති : මහාපුරිසො අඤ්ඤපුරිසො සෙට්ඨපුරිසො
විසෙට්ඨපුරිසො පාමොක්ඛපුරිසො උත්තමපුරිසො පධානපුරිසො
පවරපුරිසො'ති. කං බ්‍රෑහ්මි: කං කචෙසි කං මඤ්ඤසි කං භණ්ඨි කං
පසුඤ්ඤි කං වොභරයිති. 'කං බ්‍රෑහ්මි මහාපුරිසො'ති.

1. සඛ්ඛා-පහ

තිස්සමෙත්තෙය්‍ය සූත්‍රනිර්දෙශය

2-1 (ආයුෂ්මත්, තිස්සමෙත්තෙය්‍ය මෙසේ පිළිවිත්.) “මෙලොවැ කවරෙක් සතුටු වූයේ ද, කවරක්භට (තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි) ඉඤ්ජනයෝ (කම්පනයෝ) නැද්ද, කවරෙක් අන්තද්වය විශිෂ්ටඥානයෙන් දැනූ මධ්‍යයෙහි ප්‍රඥායෙන් නො ඇලේ ද, කවරක්භූ ‘මහාපුරුෂ’ යයි කියන සේක් ද, කවරෙක් මෙහි තෘෂ්ණා සිබ්බනිය (ගෙතුම) ඉක්ම ගියේ ද”යි.

කොධ සන්තුසිතො ලොකෙ යනු: ලොවැ කවරෙක් තුටු වූයේ සතුටු වූයේ සියමත් වූයේ පිරිපුන් මනදෙළ ඇතියේ ද නුසි ‘කො’ ධ සන්තුසිතො ලොකෙ, යනු වේ.

ඉව්වායස්මා තිස්සමෙත්තෙය්‍යා යනු: ඉව්ව යනු: පදසන්ධි යැ පද සංසර්ග යැ පද පුරණ යැ අක්ෂර සමවාය යැ ව්‍යඤ්ජන ශ්ලිෂ්ටතා යැ, තෙල ‘ඉව්ව’ යනු පදනුපුර්වතා යි. ආයස්මා යනු: තෙල ‘ආයස්මා යනු ප්‍රියවචන යැ ගරු වචන යැ සගෞරව වචන යැ සප්‍රතිශ්‍රියට නමෙකි. තිස්ස යනු: ඒ බමුණු ගේ නම යැ සභිබ්‍යා යැ සංඥා යැ ප්‍රඥප්ති යැ ව්‍යවහාර යැ නාම යැ නාමකර්ම යැ නාමධෙය යැ නිරුක්ති යැ ව්‍යඤ්ජන යැ අභිලාප යි. මෙත්තෙය්‍ය යනු: ඒ බමුණු ගේ ගොත්‍ර යැ සභිබ්‍යා යැ සංඥා යැ ප්‍රඥප්ති යැ ව්‍යවහාර නුසි ‘ඉව්වායස්මා තිස්ස මෙත්තෙය්‍යා’ යනුවේ.

කසස නො සනති ඉඤ්ජතා යනු: තෘෂ්ණායෙන් වලන (සැලීම) යැ දෘෂ්ටියෙන් වලන යැ මාන‍යෙන් වලන යැ ක්ලේශයෙන් වලන යැ කාමයෙන් වලන යයි. කවරක්භට මේ වලනයෝ නැද්ද, නො වෙද්ද, විද්‍යමාන නො වෙද්ද, නොලැබෙත් ද, ප්‍රභීණ වූවාහු ද, සිදුණාහු ද, සන්භිදුණාහු ද, ප්‍රතිප්‍රශ්නිද වූවාහු ද, අභවොත්පත්තික වූවාහු ද, නුවණ ගින්නෙන් දූවුණාහු ද යි ‘කසස නො සනති ඉඤ්ජතා’ යනුවේ.

කො උභනතමභිඤ්ඤාය යනු: කවරෙක් උභය අන්තයන් ස්වලක්ෂණා-වබොධයෙන් දැනූ අවබොධ කොට තුලනය කොට තීරණය කොට හෙළි කොට ප්‍රකට කොට නුසි ‘කො උභනතමභිඤ්ඤාය’ යනු වේ.

මචෙඤ්ඤා මනතා න ලිපපති යනු: මධ්‍යයෙහි ප්‍රඥායෙන් නො ඇලේ ද නො ඇලුණේ ද උපලිප්ත නො වූයේ නික්මුණේ නි:සාත වූයේ වෙසෙසින් මිදුණේ විසංයුක්ත වූයේ වේ ද විගතමයභීද කළ සිතින් යුතු වැ වාසය කෙරේ ද යි ‘මචෙඤ්ඤා මනතා න ලිපපති’ යනු වේ.

කං මුෂි මහාපුරුෂොති යනු: මහාපුරුෂ යැ අග්‍රපුරුෂ යැ ශ්‍රේෂ්ඨපුරුෂ යැ විශිෂ්ටපුරුෂ යැ ප්‍රමුඛපුරුෂ යැ උත්තම පුරුෂ යැ ප්‍රධාන පුරුෂ යැ ප්‍රචර පුරුෂ යැ යි කවරක්භූ දෙසන සේක් ද? කවරක්භූ කියන සේක් ද? කවරක්භූ භහින සේක් ද? කවරක්භූ වදරණ සේක් ද? කවරක්භූ දක්තා සේක් ද? කවරක්භූ වහරන සේක් ද යි ‘කං මුෂි මහා පුරුෂොති’ යනු වේ.

කො'ධ සිබ්බනිමච්චිඤා'ති කො ඉධ සිබ්බනිං තණ්හං අච්චගා¹
උපච්චගා අතික්කන්තො සමතික්කන්තො විතිවන්තො'ති. කොධ
සිබ්බනිච්චගා'.

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“කො'ධ සන්තුපිතො ලොකෙ (ඉච්චායසමා තිස්සමෙතෙතයො)
කස්ස නො සන්ති ඉඤ්ඤා
කො උභන්තමභිඤ්ඤාය
මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති,
කං බ්‍රූසි ඡොප්පරිසො'ති
කො'ධ සිබ්බනිමච්චගා'ති.

2-2

කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා (මෙතෙතයාති භගවා)
චිත්තණ්හො සද සතො
සභිබ්බාය නිබ්බුතො භික්ඛු
තස්ස නො සන්ති ඉඤ්ඤා.

කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා'ති; 'කාමා'ති උද්දනතො දො කාමා
වජ්ඣකාමා ච කිලෙසකාමා ච -පෙ- ඉමෙ දුච්චන්ති වජ්ඣකාමා
-පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා.

බ්‍රහ්මචරියවා'ති 'බ්‍රහ්මචරියං' දුච්චති අසඤ්චමසමාපත්තියා ආරති
චිරති පටිචිරති වෙරමණි අකිරියා අකරණං අනඤ්ඤාපත්ති වෙලා
අනතික්කමො. අපි ච නිප්පරියායෙන බ්‍රහ්මචරියං දුච්චති අරියො
අච්චිඤ්ඤා මඤ්ඤා, සෙය්‍යථිදං² සමමාදිට්ඨි සමමාසඤ්ඤාප්පා
සමමාවාවා සමමාකමමහොතො සමමාආච්චො සමමාවායාමො සමමාසති
සමමාසමාධි. යො ඉමිනා අරියෙන අච්චිඤ්ඤා මඤ්ඤා උපෙතො
සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො³ උපපතො සමුපපතො
සමන්තාගතො, සො දුච්චති බ්‍රහ්මචරියවා. යථා ච ධනෙන ධනවා'ති
දුච්චති, භොගෙන 'භොගවා'ති දුච්චති, යසෙන 'යසවා'ති දුච්චති,
සිප්පෙන 'සිප්පවා'ති දුච්චති, සීලෙන 'සීලවා'ති දුච්චති, විරියෙන
'විරියවා'ති දුච්චති, පඤ්ඤාය 'පඤ්ඤවා'ති දුච්චති විජ්ජාය 'විජ්ජවා'ති,
දුච්චති, එවමෙව යො ඉමිනා අරියෙන අච්චිඤ්ඤා මඤ්ඤා
උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපතො සමුපපතො
සමන්තාගතො සො දුච්චති බ්‍රහ්මචරියවාති 'කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා.'

1. අජ්ඣගා - මජ්ඣං
2. සෙය්‍යථිදං - මජ්ඣං
3. උපගතො සමුපගතො - පු

කො'ධ සිබ්බනිලෙච්චගා යනු: කවරෙක් මෙහි සිබ්බනිය තෘෂ්ණාව 'ඉක්මි ද? ඉක්මගියේ ද? අතික්‍රාන්ත ද? සමතික්‍රාන්ත ද? ව්‍යතිවෘත්ත දැයි 'කො' ධ සිබ්බනි ලෙච්චගා' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

'කො' ධ සනතුසිතො ලොකෙ-පෙ-කො'ධ සිබ්බනි ලෙච්චගා' යි.

2-2.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: මෙත්තෙයා) කාමයෙහි (ආදීනව දක) බ්‍රහ්මචරී, පහ වූ තෘෂ්ණා ඇති, හැම කල්හි ස්මාතිමත් වූ (අනිත්‍යාදි විසින් දහම) විමසා (රාගාදිය නිවීමෙන්) නිවුණු යම් මහණෙක් වේ ද, ඔහුට ඉඤ්චිතයෝ නැත්තාහ.

කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා යනු: 'කාමා' යනු: විස්තර විසින් වස්තුකාම යැ ක්ලෙශකාම යැ යි කාමයෝ දෙදෙනෙක් වෙති.....මොහු වස්තු කාමයෝ යැ යි කියනු ලැබෙතිමොහු ක්ලෙශකාමයෝ යැ යි කියනු ලැබෙත්.

බ්‍රහ්මචරියවා යනු: බ්‍රහ්මචරිය යැ යි අසද්ධර්ම සමාපත්තියෙන් දුරින් දුරුවීම වෙන් වීම භාත්පසින් වෙන් වීම වැළැක්ම නො කිරීම අකරණය නො පැමිණීම මය්‍යාද ඉක්ම යැ ම කියනු ලැබේ.

තවද, නිෂ්පය්‍යාය විසින් ආය්‍යආචාරිකමාර්ගය බ්‍රහ්මචරියා යැ යි කියනු ලැබෙයි. හේ මෙසේ යැ: සමාග් දෘෂ්ටි යැ සමාග් සංකල්ප යැ සමාග්චරිත යැ සමාග් කර්මාන්ත යැ සමාගාචීව යැ සමාග්ව්‍යායාම යැ සමාග් ස්මාති යැ සමාග් සමාධි යි. යමෙක් මේ ආය්‍ය ආචාරිකමාර්ගයෙන් යුක්ත වූයේ සමුපෙත වූයේ උපගත වූයේ සමුපගත වූයේ නොවෙන් වූයේ පරිපූර්ණ වූයේ සමන්වාගත වූයේ වේ ද, හෙතෙම බ්‍රහ්මචරියාවක් යැ යි කියනු ලැබෙයි. යමෙක් නම් ධන හෙයින් 'ධනවත්' යැ යි කියනු ලැබේ ද භොග හෙයින් 'භොගවත්' යැ යි කියනු ලැබේ ද යඟස් හෙයින් 'යඟස්වත්' යැ යි ශීල්ප හෙයින් 'ශීල්පවත්' යැ යි... ශීල හෙයින් 'ශීලවත්' යැ යි... වීර්‍යා හෙයින් 'වීර්‍යවත්' යැ යි... ප්‍රඥා හෙයින් 'ප්‍රඥාවත්' යැ යි... විද්‍යා හෙයින් 'විද්‍යාවත්' යැ යි කියනු ලැබේ ද, එසෙයින් මැ යමෙක් මේ ආය්‍ය ආචාරිකමාර්ගයෙන් යුක්ත වූයේ සමුපෙත වූයේ උපගත වූයේ සමුපගත වූයේ නො වෙන් වූයේ පරිපූර්ණ වූයේ සමන්වාගත වූයේ වේ ද හෙතෙම බ්‍රහ්මචරියාවක් (බ්‍රහ්මචරී ඇත්තේ) යැ යි කියනු ලැබේ නුයි 'කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා' යනු වේ.

මෙතෙතයාති හගව, තං මුඛමණං ගොනතන ආලපති. හගවා'ති ගාරවාධිවචනමෙතං -පෙ- සව්ඡකාපඤ්ඤාති යදිදං හගවාති. 'මෙතෙතයාති හගවා.'

විත තණ්හා සද සතො'ති 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා. යසෙසසා තණ්හා පභීනා සමුව්ඡිනා වූපසනා පටිපසංදධා¹ අභබ්බුපභතීකා ඤාණභතීනා දඬභා, සො වුවචති විතතණ්හා විගතතණ්හා වතතතණ්හා වනතතණ්හා මුතතතණ්හා පභීනතණ්හා පටිනිසංවච්ඡිතණ්හා විතරාගො විගතරාගො වතරාගො වනරාගො මුතරාගො පභීතරාගො පටිනිසංවච්ඡිතරාගො නිව්ඡාතො නිබ්බුතො සිනිභුතො සුඛපටිසංවෙදී² බ්‍රහ්මභුතෙන අතතනා විහරති. සද'ති සද සබ්බද සබ්බකාලං නිච්චකාලං ධූවකාලං සතතං සමීතං අබ්බොකිණ්ණං පොඛානුපොඛං³ උදකාමිකාජාතං⁴ අවිච්ඡන්තති සහිතං ඵුසසිතං⁵ පුරෙහතතං පච්ඡාහතං පුරිමං යාමං' මජ්ඣිමං යාමං පච්ඡිමං යාමං කාලෙ ජුණ්හ වසෙස හෙමනෙන ගිම්හ පුරිමෙ වයොධකෙ මජ්ඣිමෙ වයොධකෙ පච්ඡිමෙ වයොධකෙ. සතො'ති චතුභි කාරණෙහි සතො: කායෙ කායානුපසංනාසනිච්ඡානං භාවෙනො සතො වේදනාසු වේදනානුපසංනාසනිච්ඡානං භාවෙනො සතො, විතෙත විතතානුපසංනාසනිච්ඡානං භාවෙනො සතො, ධම්මසු ධම්මානුපසංනා සනිච්ඡානං භාවෙනො සතො -පෙ- සො වුවචති සතො'ති 'විතතණ්හා සද. සතො'.

සඛ්ඛාය නිබ්බුතො භික්ඛු'ති: 'සඛ්ඛා' වුවචති ඤාණං, යා පඤ්ඤා පජානනා විචයො පවිචයො -පෙ- අමොහො ධම්මවිචයො සම්මා දිවසී. සඛ්ඛායාති සඛ්ඛාය ජානිචා තුලසිචා තීරසිචා විභාවසිචා විභුතං කචා. 'සබ්බෙ සඛ්ඛාරා අනිච්චා'ති සඛ්ඛාය ජානිචා තුලසිචා තීරසිචා විභාවසිචා විභුතං කචා, සබ්බෙ සඛ්ඛාරා දුක්ඛා'ති -පෙ- සබ්බෙ ධම්මා අනතතා'ති -පෙ- අවිජ්ජාචචයා සඛ්ඛාරා'ති -පෙ- 'යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති සඛ්ඛාය ජානිචා තුලසිචා තීරසිචා විභාවසිචා විභුතං කචා.

1. පටිපසංදධා - මජ්ඣ. 2. සුඛපටිසංවෙදී - මජ්ඣ. 3. පොඛානුපොඛං - ඤා 4. උදකාමිකාජාතං - මජ්ඣ. 5. ඵුසසිතං - මජ්ඣ., ඵුසිතං - ඤා 6. පුරිමයාම - මජ්ඣ. 7. භාවිතතා - සී

මෙතෙතයා යනු: බුදුහු එ බමුණු ගොත්‍රයෙන් අමතති. භගවා යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි ... මෙ 'භගවා' යනු සාක්ෂාත්ප්‍රඥප්තියෙක් නුයි "මෙතෙතයාති භගවා" යනු වේ.

විතතණො සද සතො යනු: 'තණො' යයි: රූපතාණො යැ..... ධර්මතාණොයි. යමක්භට තෙල තාණොව ප්‍රභීණ ද මුලසුන් වූ ද සන්භිදුණි ද ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ධ වූ ද අභවෙයාත්පත්තික (උපදනුවට නුසුදුසු) වූ ද නුවණ ගින්නෙන් දුචුණි ද හෙතෙම විෂ.තාණො යැ විගතතාණො යැ ත්‍යක්තතාණො යැ වාන්ත තාණො යැ මුක්තතාණො යැ ප්‍රභීණතාණො යැ ප්‍රතිනි:සාණට තාණො යැ විතරාග යැ විගතරාග යැ ත්‍යක්තරාග යැ වාන්තරාග යැ මුක්ත රාග යැ ප්‍රභීණරාග යැ ප්‍රතිනි:සාණටරාග යැ තාණො නැත්තේ යැ (හෝ තාණො ඡදන නැත්තේ ය) නිව්යේ යැ සිහිල් වූයේ යැ සුවච්චුනේ යැ බ්‍රහ්මභූත (උතුම් වූ) සිතින් යුක්ත වැ වාසය කරන්නේ යැ යි කියනු ලැබේ. සද යනු: හැම දවස හැම කල්හි සියලු කල්හි දිනපතා අවිච්ඡින්නාවැ නිරතුරු අව්‍යාකීර්ණ වැ පිළිවෙළින් සටිත වැ රළුවැළැක් මෙන් අවිරලවැ නො සිද එක් වැ ස්පාණට වැ පෙරබතැ පසුබතැ පෙරයමිහි මැදියමිහි පසුයමිහි අවපසැ පුරපසැ වසන්ති හිමන්ති ගිමන්ති පෙරව්යෙහි මැදිව්යෙහි පසුව්යෙහි. සතො යනු සතර කරුණෙකින් සිහි ඇතියේ, කයෙහි කායානුපස්සනා සිවටන් වඩමින් සිහි ඇතියේ, වේදනාවන්හි වේදනානුපස්සනා සිවටන් වඩමින් සිහි ඇතියේ, සිත්හි විත්තානුපස්සනා සිවටන් වඩමින් සිහි ඇතියේ, දහමිහි ධම්මානුපස්සනා සිවටන් වඩමින් සිහි ඇතියේ... හෙතෙම 'සිහි ඇතියේ යැ'යි කියනු ලැබෙනු යි 'විතතණො සද සතො' යනු වේ.

සංඛාය නිබ්බුතො භික්ඛු යනු: 'සංඛා' ය ජොනය කියනු ලැබෙයි. යම් ප්‍රඥායෙක් ප්‍රජනනාකාරයෙක් විව්යෙක් ප්‍රච්ච්යෙක්... අලොභයෙක් ධර්මච්ච්යෙක්. සමාග්දාණට්යෙක් වේ ද එයයි. සංඛාය යනු: විමසා දනැ තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට ප්‍රකට කොට 'හැම සංස්කාරයෝ අති:ත්‍යහ'යි විමසා දනැ තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට 'හැම සංස්කාරයෝ දු:ඛයහ'යි...හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ'යි...අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙතී'...යම් කිසි සමුදය ධර්මයෙක් ඇද්ද එ හැම නිරුද්ධ වන සුලු යැ'යි විමසා දනැ තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට.

අථ වා අනිච්චතො සඛිය ජානිතා -පෙ- දුක්ඛතො -පෙ- රොගතො -පෙ- ගණ්ඨතො -පෙ- සලලතො -පෙ- නිස්සරණතො සඛිය ජානිතා තුලයිතා තීරයිතා විභාවයිතා විභුතං කතා. නිබ්බුතො'ති රාගස්ස නිබ්බාපිතතතා නිබ්බුතො, දෙසස්ස නිබ්බාපිතතතා නිබ්බුතො, මොහස්ස නිබ්බාපිතතතා නිබ්බුතො, කොධස්ස - උපනාහස්ස - මකඛස්ස - පළාසස්ස - ඉස්සාය - මච්ඡරියස්ස - මායාය - සාදේය්‍යස්ස - ඵමහස්ස - සාරමහස්ස - මානස්ස - අතිමානස්ස - මදස්ස - පමාදස්ස - සබ්බකිලෙසානං - සබ්බදුච්චරිතානං - සබ්බදරථානං - සබ්බපරිලාභානං - සබ්බසත්තාපානං - සබ්බාකුසලාභිසඛාරානං නිබ්බාපිතතතා නිබ්බුතො. 'භික්ඛු'ති සත්තනානං ධම්මානං භික්ඛානා භික්ඛු -පෙ- වුසිතවා ඛිණපුනඛ්භවො ස භික්ඛු'ති 'සඛිය නිබ්බුතො භික්ඛු.'

තස්ස නො සනති ඉඤ්ජිතාති 'තස්සා'ති අරහතො ඛිණාසවස්ස. ඉඤ්ජිතා'ති තණ්හිඤ්ජනං {ච්චිඤ්ජනං මානිඤ්ජනං කිලෙසිඤ්ජනං කාමිඤ්ජනං, තස්සිමෙ ඉඤ්ජිතා නත්ථි, න සනති, න සංවිජ්ජනති, නුප ලඛ්භනති, පභිනා සමුච්ඡිතා වූපසනතා පටිපසස්සඤ්ඤා අභබ්බුපසනතිකා ඤ්ජණගහිතා දඬිතා'ති 'තස්ස නො සනති ඉඤ්ජිතා'.

තෙනාහ භගවා:

“කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා (මෙතෙතය්‍යාති භගවා)
 විතතණ්ඨා සද සතො,
 සඛිය නිබ්බුතො භික්ඛු
 තස්ස නො සනති ඉඤ්ජිතා'ති.

2-3

සො උභන්තමභිඤ්ඤාය
 මජ්ඣෙ මනනා න ලිපපති
 නං බුච්ඡි මහාපුරිසො'ති
 යො'ධි සිබ්බාමචචගා.

සො උභන්තමභිඤ්ඤාය මජ්ඣෙ මනනා න ලිපපති: 'අනා'ති ඉද්ධි අනා: එස්සා එකො අනො, එස්සසමුදයො දුතියො අනො, එස්සනිරොධො මජ්ඣෙ. අතිතං එකො අනො, අනාගතං දුතියො අනො, පච්චුප්පනා මජ්ඣෙ. සුඛා වෙදනා එකො අනො, දුක්ඛා වෙදනා දුතියො අනො, අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා මජ්ඣෙ. නාමං එකො අනො, රූපං දුතියො අනො, විඤ්ඤාණං මජ්ඣෙ. ඡ අජ්ඣතතිකාති ආයතනාති එකො අනො, ඡ බාහිරාති ආයතනාති දුතියො අනො, විඤ්ඤාණං මජ්ඣෙ. සකකායො එකො අනො, සකකාය සමුදයො දුතියො අනො, සකකාය නිරොධො මජ්ඣෙ. මනනා වුවච්ඡි පඤ්ඤා “යා ප ඤ්ඤා පජානනා -පෙ- අමොහො ධම්මච්චයො සමාදිවසී.”

1. සො ඉධි - ම.ජ.ස.

නොහොත් අනිත්‍ය හෙයින් විමසා දැන...දුක් හෙයින්...රොග හෙයින්...
 ගණ්ඩ හෙයින්...ශල්‍ය හෙයින්... නිස්සරණ හෙයින් විමසා දැන තුලනය
 කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට. නිබ්බූතො යනු: රාගය
 නිවූ බැවින් නිව්යේ, ද්වේෂය නිවූ බැවින් නිව්යේ, මොහය නිවූ බැවින්
 නිව්යේ ක්‍රොධය- බද්ධවෛරය-මකු බව- පළාසය (යුගග්‍රාහය)-ඊෂ්‍යාව-
 මාත්සයභීය- මායාව- සධ්‍ය බව- ස්තම්භය- සාරම්භය- (කරණොත්තරිය
 කරණ)මානය- අනිමානය- මදය- ප්‍රමාදය- හැම කෙලෙසුන්-හැම
 දුසිරිත්-හැම දරඨයන්- හැම පරිදහයන්- හැම සතැවුලි- හැම අකුලාහි-
 සංස්කාරයන් නිවූ බැවින් නිව්යේ. භික්ඛු යනු: (සත්කායදාෂ්ටි ආදී) සජ්ත
 ධර්මයන් බුන් බැවින් භික්ඛු යැ ... වැස නියවූ මහබඹසර ඇති ක්ෂය වූ
 පුනර්භවය ඇති හේ 'භික්ඛු' නමැ'යි 'සඬ්ඛාය නිබ්බූතො භික්ඛු' යනු වේ.

තසස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා යනු: 'තස්ස' යනු: අර්භත් ක්ෂීණාශ්‍රවහට.
 ඉඤ්ජිතා යනු: තෘෂ්ණා ඉඤ්ජන යැ දාෂ්ටි ඉඤ්ජන යැ මාන ඉඤ්ජන යැ
 ක්ලේශ ඉඤ්ජන යැ කාම ඉඤ්ජන යි ඔහට මේ ඉඤ්ජනයෝ නැති,
 නොවෙති විද්‍යාමාන නො වෙති, නො ලැබෙති, ප්‍රභීණයහ, මුලුසුන්හ,
 ව්‍යුපඥාන්තයහ, ප්‍රතිප්‍රග්බ්ධයහ, අභවොත්පත්තිකයහ, නුවණ ගින්නෙන්
 දූවුණානු නුයි 'තස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා' යනු වේ.

එයින් වදලහ:

''කාමෙසු බ්‍රහ්මවරියවා-පෙ-තස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා''යි.

2-3.

හේ අන්තද්වය විශිෂ්ටඥානයෙන් දැන මධ්‍යයෙහි ප්‍රඥායෙන්
 නො ඇලෙයි, ඔහු 'මහා පුරුෂ' යයි කියමි. හෙතෙම මේ ලොවිහි තෘෂ්ණා
 සිබ්බනිය ඉක්මගියේ යි.

සො උභ්‍යාතමභිඤ්ඤාය මජ්ඣෙ මනකා න ලිපපති යනු: 'අන්තා''
 යනු: අන්ත දෙකෙකි: ස්පර්ශය එක් අන්තයෙකැ, ස්පර්ශසමුදය දෙවැනි
 අන්තය යි. ස්පර්ශනිරොධය මධ්‍යයෙහි වෙයි. අතීතය එක් අන්තයෙකැ
 අනාගතය දෙවැනි අන්තය යි. වර්තමානය මධ්‍යයෙහි වෙයි. සුඛවේදනාව
 එක් අන්තයෙකැ, දුක්වේදනාව දෙවැනි අන්ත යයි. නො දුක් නො සුව
 වේදනාව මධ්‍යයෙහි වෙයි. නාමය එක් අන්තයෙකැ, රූපය දෙවැනි
 අන්තය යි. විඤානය මධ්‍යයෙහි වෙයි. දාධ්‍යාත්මික ආයතනයෝ
 සදෙන එක් අන්ත යෙකැ, බාහිර ආයතනයෝ සදෙන දෙවැනි අන්තය යි.
 විඤානය මධ්‍යයෙහි වෙයි. සත්කාය එක් අන්තයෙකැ සත්කාය සමුදය
 දෙවැනි අන්තය යි. සත්කාය නිරොධය මධ්‍යයෙහි වේ. 'මන්තා'යි ප්‍රඥා
 කියනු ලැබෙයි. යම් ප්‍රඥායෙක් පුජානන ආකාරයෙක්... අමොහයෙක්
 ධර්මවිවය යෙක් ...සමාග්දාෂ්ටිපයෙක් වේ ද, එයයි.

ලෙපා'නි ඥෙ ලෙපා: තණ්හා ලෙපො ව, දිට්ඨිලෙපො ව. කතමො තණ්හා ලෙපො; යාවතා තණ්හාසංඛාතෙන සිමකතං මරියාදීකතං¹ ඕධිකතං පරියන්තකතං පරිඤ්ඤානිතං මමාසිතං, ඉදං මම, එතං මම, එතදාකං මම, එතතාවතා මම රුදා සඤ්ඤා ගණා රසා ඓවාට්ඨිකා අඤ්ඤා පාපුරණා දුසිදුසා අපෙළකා කුසකුටසුකරා හත්ථිගවාසසවළවා ඛෙතතං වජ්ඣං භිඤ්ඤං සුවණ්ණං ගාම නිගම රාජධානියො² උට්ඨං. ව ජනපදෙ ව කොසො ව කොට්ඨාගාරං ව කෙවලමපි මහාපඨවිං. තණ්හාවසෙන මලායති. යාවතා අට්ඨසන්තණ්හාවිචරිතං, අයං තණ්හා ලෙපො. කතමො දිට්ඨිලෙපො: වීජනිවජ්ඣකා සකකායදිට්ඨි, දසවජ්ඣකා මිච්ඡාදිට්ඨි, දස වජ්ඣකා අන්තරාහිකා දිට්ඨි, යා එවරුපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගහනං දිට්ඨිකන්තාරො දිට්ඨිවිසුකාසිකං දිට්ඨිවිපච්ඡිතං දිට්ඨිසංයොජනං ගාභො පටිඤ්ඤාභො අභිනිවෙසො පරාමාසො කුම්මඤ්ඤො මිච්ඡාපථො මිච්ඡාතං කිඤ්ඤායනං විපරියෙසගාභො³ විපරිතගාභො විපලාසගාභො මිච්ඡාගාභො අයාථාවතසමිං යාථාවතනති ගාභො යාවතා ආසට්ඨිදිට්ඨිගතාති, අයං දිට්ඨිලෙපො.

සො උභන්ත මභිඤ්ඤාය මජ්ඣෙ මනතා න ලිපපති'ති සො උභො ව අනෙත මජ්ඣිකඤ්ඤා මනතාය අභිඤ්ඤාය ජානිතා තුලසිතා තිඤ්ඤා විභාවසිතා විභුතං කතා, න ලිපපති න පලිපපති න උපලිපපති අලිකෙතා අසංලිකෙතා අනුපලිකෙතා නිකකිකෙතා නිසසටො විපමුකෙතා විසංයුකෙතා විමරියාදීකතෙන වෙතසා විහරතිති. 'සො උභන්තමභිඤ්ඤාය මජ්ඣෙ මනතා න ලිපපති'.

තං බුදුමි මහාපුරිසො'නි මහාපුරිසො අඤ්ඤාපුරිසො සෙට්ඨපුරිසො විරෙට්ඨපුරිසො පාමොකකපුරිසො උතතමපුරිසො පවරපුරිසො'නි, තං බුදුමි තං කලෙමි තං භණාමි තං දීළෙමි තං වොහරාමි. ආයස්මා සාරිපුතො භගවන්තං එතදවොච: "මහාපුරිසො මහාපුරිසො'නි භනෙත, වුවවති. කිතතා වතා නු ඛො භනෙත මහාපුරිසො භොති"ති "විමුක්ඛවිත්තතො ඛොභං සාරිපුතො මහාපුරිසො'නි වදමි.

1. මරියාදීකං—ම ඡ ඥං නත්ථි
 2. නාමනිගමනගර ජනපද රාජධානියො—පන
 3. විපරියාසඤ්ඤාභො—ම ඡ ඥං

ලෙපා යනු: ලෙප දෙකෙකි: තෘෂ්ණා ලෙපය ද දෘෂ්ටි ලෙපය දැයි. තෘෂ්ණාලෙප කවරැ යත්. මේ මාගේ යැ, තෙල මාගේ යැ, මෙතෙක් මාගේ යැ, මේ පමණ මාගේ යැ'යි යම්කාක් තෘෂ්ණා කොටසින් හිම කරන ලද ද, මයභිද කරනලද ද, අවධි කරනලද ද, පරිච්ඡේද කරන ලද ද, අයත් කරන ලද ද, මමායන කරන ලද ද, මාගේ රූපයෝ යැ, ශබ්දයෝ යැ ගන්ධයෝ යැ රසයෝ යැ ස්පර්ශයෝ යැ අතුරුණු යැ පොරෝන යැ දූෂිදස්ත්‍ර යැ එළබැටෙළ යැ හුරු කුකුළු යැ ඇත් අස් ගව වෙළඹු යැ කෙත් යැ වතු යැ අමුරනැ රත්රනැ ගමිනියම්ගම් රජදහන්හු යැ රට යැ දනවු යැ කොෂ යැ කොටුගුළු යැ'යි සියලු මැ මහ පොළොව තෘෂ්ණා වශයෙන් මමායන කෙරෙයි. යම්කාක් අෂ්ටොත්තරශත තෘෂ්ණාවිවර්තයෙක් වේද, මේ තෘෂ්ණාලෙප නම. දෘෂ්ටි ලෙප කවරැ යත්: (රූපං අත්තතො සමනුපස්සති' යනාදීන් සිටි) විංශද්වස්තුක සත්කායදෘෂ්ටි යැ, ("නත්ථි දිත්තං යනාදීන් පැවැති) දශවස්තුක මිථ්‍යා දෘෂ්ටි යැ, ("සස්සතො ලොකො' යනාදීන් පැවැති) දශවස්තුක අන්ත ග්‍රාහිකා දෘෂ්ටි යැ යන මෙබඳු යම් දෘෂ්ටියක් දෘෂ්ටිගතයෙක් දෘෂ්ටිගහන යෙක් දෘෂ්ටි කාන්තාරයෙක් (සමාග්දෘෂ්ටිය උනිවිදින) දෘෂ්ටිඋග්‍රකයෙක් දෘෂ්ටිවලනයෙක් දෘෂ්ටිසංයෝජනයෙක් (අරමුණු දැඩි කොට) ගැනීමෙක් බලවත් ගැනීමෙක් (නිත්‍යාදි වශයෙන්) අභිනිවේශයෙක් පරාමර්ශයෙක් කුත්සිතමාර්ගයෙක් අයථා මාර්ගයෙක් මිත්ථ්‍යා සවිභාවයෙක් තීර්ත්ථා-යනනයෙක් විරුද්ධග්‍රාහනයෙක් විපරිතග්‍රාහනයෙක් විපයභාස ග්‍රාහනයෙක් මිථ්‍යා ග්‍රාහනයෙක් අසවිභාවයෙහි සවිභාව යැයි ගැනීමෙක් වේ ද, යම් තාක් දෙසැට මිසදිටු කෙනෙක් වෙත් ද, මේ 'දෘෂ්ටිලෙප' නම.

සො උභනතමහිඤ්ඤාය මජ්ඣෙකං මහතා න ලිපපති යනු: හෙතෙම අන්තද්වය ද මධ්‍යය ද නුවණින් වෙසෙසින් දැනැ ජානනය කොට කුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට නො ඇලෙයි වෙසෙසින් නො ඇලෙයි උපලිප්ත නො වෙයි නො ඇලුණේ වෙසෙසින් නො ඇලුණේ උපලිප්ත නො වූයේ නික්මුණේ ප්‍රභිණ වූයේ විසංයුක්ත වූයේ විගතමයභිද කළ සිතින් යුක්ත වැ වාසය කෙරේ නුයි 'සො උභනත-මහිඤ්ඤාය මජ්ඣෙකං මහතා න ලිපපති' යනු වේ.

තං බ්‍රාමි මහාපුරිසො යනු: මහාපුරුෂ යැ අග්‍රපුරුෂ යැ ශ්‍රේෂ්ඨපුරුෂ යැ විශිෂ්ටපුරුෂ යැ ප්‍රමුඛ පුරුෂ යැ උත්තමපුරුෂ යැ ප්‍රචරපුරුෂ යැ යි තං බ්‍රාමි ඔහු කියමි, ඔහු බෙණෙමි, ඔහු දක්වමි, ඔහු වහරමි. ආයුෂ්මත් සැරියුත් තෙරණුවෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙසේ වදළහ: වහන්ස, "මහාපුරුෂ යැ මහාපුරුෂ යැ"යි කියනු ලැබෙයි. වහන්ස, කිපමණෙකින් 'මහාපුරුෂ' වේ ද? යි. ශාරීපුත්‍රය, විප්‍රලික්ත සිත් ඇති බැවින් මම 'මහා පුරුෂ' යයි කියමි. අවිලික්ත සිත් ඇති බැවින් "මහා පුරුෂ නො වේ" යයි කියමි.

අවිමුක්ඛවිත්තතතා¹ නො මහාපුරිසො'ති වදමි. කථං ච සාරිපුත්ත, විමුක්ඛවිතෙතා හොති: ඉධ සාරිපුත්ත, භික්ඛු අජ්ඣන්තං කායෙ කායානුපසයි විහරති ආතාපි සමපජානො සතිමා විනෙයා ලොකෙ අභිජ්ඣාදෙමනස්සං, තස්ස කායෙ කායානුපසයිනො විහරතො විත්තං විරජ්ජති විමුච්චති අනුපාදය ආසවෙහි. වෙදනාසු -පෙ- විතෙත -පෙ- ධමමෙසු ධම්මානුපසයි විහරති ආතාපි සමපජානො සතිමා විනෙයා ලොකෙ අභිජ්ඣාදෙමනස්සං, තස්ස ධමමෙසු ධම්මානුපසයිනො විහරතො විත්තං විරජ්ජති විමුච්චති අනුපාදය ආසවෙහි. එවං ඛො සාරිපුත්ත, විමුක්ඛ විතෙතා හොති. විමුක්ඛවිත්තතතා ඛවාහං සාරිපුත්ත, මහාපුරිසො'ති වදමි. අවිමුක්ඛවිත්තතතා නො මහාපුරිසො'ති වදමිති.෫ තං බුමි මහා පුරිසො'ති.

සොධ සිඛබ්බනි මච්චගා'ති 'සිඛබ්බනි වුච්චති තණ්හා. "යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමුලං" යස්සෙසා සිඛබ්බනි තණ්හා පභිනා සමුච්චන්තා වූපසන්තා පටිපසස්සඤ්ඤා අභබ්බුප්පතතිකා ඤාණගතිනා දඤ්ඤා, සො සිඛබ්බනි, තණ්හා අච්චගා උපච්චගා අතිකකන්තො සමතිකකන්තො විතිවතෙතාති'සොධ සිඛබ්බනි මච්චගා.'
 තෙනාහ හගවා:

“සො උභතතමභිඤ්ඤාය
 මජ්ඣෙකෙ ඤාණාන උපපති
 තං බුමි මහාපුරිසො'ති
 සො'ධ සිඛබ්බනි මච්චගා'ති.

සහ ගාථාපරියොසානා යෙ තෙ බ්‍රාහ්මණෙන සඬ්ඨං එකච්ඡන්දු එකපයොගා එකාධිප්පායා එකවාසනවාසිතා,² තෙසං අනෙකඤාණ සහස්සානං විරජං චිතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි. 'යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති. තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අනුපාදය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චි. සහ අරහත්තප්පත්තො අජිනජට්ඨවාකවීරතිදණ්ඩකමණ්ඩලු කෙසා ච මසු ච අනතරහිතා. භණ්ඩු කාසායච්ඡවසනො සඞ්ඝාටිපත්තා විවරධරො අනච්ඡව පටිපත්තියා පඤ්ඤාලිකො හගවන්තං නලස්සමානො නිසිනෙතො හොති: 'සථා මෙ හනෙත හගවා සාටකො' හම'සමිති.

තිසසමෙතෙතයා සුතනනිදෙසො සමතො.

1. අධිඤ්ඤාවිත්තා - පන
 2. එකවාසනා වාසිතා - පන
 3. සජ්ජට්ඨානසංග්‍රහත - නාලකවග්ග - මහා පුරිසසුත්ත

වැළිත් ශාරීපුත්‍රය, කිසෙයින් විමුක්ත සිත් ඇත්තේ වේ ද යත්: ශාරීපුත්‍රය, මෙසස්නෙහි මහණ තෙම තමාගේ කයෙහි කය අනුවැ බලමින් කෙලෙස් තවන වියඹ ඇති වැ සමාග්ඥාන ඇති වැ ස්මාතිමත් වැ කාය සඨංඛාන ලෝකයෙහි අභිධ්‍යාදොර්මනසාය දුරු කොට වෙසෙයි. කයෙහි කය අනු වැ බලමින් වාසය කරන ඔහුගේ සිත විරාගයට පැමිණෙයි. (විරාග හෙයින්) උපාදන නො කොට ආසුචයන් කෙරෙන් විමුක්ත වෙයි. වෙදනා වන්හි ... චිත්තයෙහි... ධර්මයනහි ධර්මානුදර්ශී වැ කෙලෙස් තවන වැර ඇති වැ සමාග්ඥාන ඇති වැ ස්මාතිමත් වැ ධර්ම සඨංඛාන ලෝකයෙහි අභිධ්‍යාදොර්මනසාය දුරු කොට වෙසෙයි. ධර්මයන්හි ධර්මානුදර්ශී වැ වෙසෙන ඔහුගේ සිත විරාගයට පැමිණෙයි, (විරාග හෙයින්) උපාදන නො කොට ආසුචයන් කෙරෙන් විමුක්ත වෙයි. ශාරීපුත්‍රය, මෙසෙයින් මහණ තෙම විමුක්තසිත් ඇත්තේ වේ. ශාරීපුත්‍රය, විමුක්ත සිත් ඇති බැවින් 'මහාපුරුෂ' යයි මම් කියමි. අවිමුක්ත සිත් ඇති බැවින් 'මහාපුරුෂ' නො වේ' යයි කියමි තුයි. 'තං ඔුමි මහාපුරිසො' යනු වේ.

සො' ධ සිබ්බනිච්චවගා යනු: 'සිබ්බනි' තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක් බලවත් රුගයෙක් ... අභිධ්‍යාදෙයක් ලොභ සංඛාන අකුශල- මූලයෙක් වේ ද, යමක්භට තෙල සිබ්බනිය, (මැයිම) තෘෂ්ණාව මූලසුත් වූ ද, ව්‍යුපගාන්ත වූ ද, ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ධ වූ ද අභවොත්පත්තික වූ ද නුවණ ගින්නෙන් දුදුණි ද, හෙතෙම සිබ්බනිය-තෘෂ්ණාව ඉක්ම ගියේ යැ පසු කොට ගියේ යැ ඉක්මී යැ මොනවට ඉක්මී යැ ව්‍යතික්‍රමණය කෙළේ තුයි. 'සො' ධ සිබ්බනි ච්චවගා' යනු වේ.

එයින් වදළභ බුදුහු:

'සො උභනනමහිකුඤ්ඤාය-පෙ-සො' ධ සිබ්බනිච්චවගා'යි.

ගාථා පයඨවසානාය (කෙළවර) හා සමග, යම් කෙනෙක් ඒ බමුණු හා සමග එක් අදහස් ඇත්තාහු ද, (කාය, වාක්, මනස් පියොවින්) එක් පියොවී ඇත්තාහු ද, එක් රිසි ඇත්තාහු ද, (ඉකුත් බුදුසසුන්හි) එක් මැ කර්මවාසන යෙන් වාසිත වූහුද ඒනො එක් දහස් ගණන්-(දෙවමිනිස්) පුංණිත්ට 'යම් කිසි සමුදයධර්මයෙක් වේ නම් එ හැම නිරොධස්වභාවය ඇතැ'යි කෙලෙස් රජස් රහිත වූ පහ වූ කෙලෙස් මල ඇති ධර්මවක්ඛුස පහළ විය. ඒ බමුණු ගේ සිත උපාදන නො කොට ආසුචයන් කෙරෙන් මිදිණ. රහත් බවට පැමිණීම හා සමග අදුන්දිවිසම්, දළමඩුලු, වල්කලා (වැහැරි) තිදණ්ඩ- කමඩලා හා කෙස්-මස් හා අකුරුදහන් වූහු. මුඩුහිස් ඇතියේ, හන්පෙරෙවි කහවත් ඇතියේ සහළ-පා-සිවුරු දුරුයේ, අන්වර්ත්ට ප්‍රතිපත්තියෙන් (ඉෂ්- ටාර්ට ලාභයෙන්) යුතු වැ බදැදිලි ඇති වැ 'වහන්ස, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මාගේ ශාස්තෘහ, මම් ශ්‍රාවකයෙමි' භාග්‍යවතුන් නමදිමින් හුන්නේ යි.

තිස්සමෙත්තෙයා සූත්‍රනිර්දේශය යි

3. පුණණක සුත්තනිදේශසො.

3-1

අනෙජං මූල දසසාවිං - (ඉවායසමා පුණණකො)
 අජී පඤ්ඤන ආගමං
 කිං නිස්සිතා ඉසයො මනුජා
 බහත්තා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානා
 යඤ්ඤමකපධිංසු පුට්ඨ ඉධ ලොකක
 පුච්ඡාමී තං හගවා බ්‍රාහි මෙතං.

අනෙජං මූලදසසාවිනති: 'එජා' වුවවති තණ්හා. "යො රාගො සා රාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලො". සා එජා තණ්හා බුද්ධිසහ හගවතො පභීතා උච්ඡිතනමූලා තාලාවඤ්ඤකතා දනතාවකතා¹ ආයතිං අනුප්පාදංඤමො. තසමා බුද්ධො අනෙජො. එජාය පභීතතො අනෙජො. හගවා ලාභෙ'පි න ඉඤ්ඤති, අලංභෙ'පි න ඉඤ්ඤති, යසෙ'පි න ඉඤ්ඤති, අයසෙ'පි න ඉඤ්ඤති, පසංචායපි න ඉඤ්ඤති නිත්‍යය'පි න ඉඤ්ඤති, සුඛෙ'පි න ඉඤ්ඤති, දුකෙ'පි න ඉඤ්ඤති, න වලති න වෙධති නප්පවෙධතිති 'අනෙජං'. මූල දසසාවිනති හගවා මූලදසසාවි, හෙතුදසසාවි නිදනදසසාවි සමනවදසසාවි, පහවදසසාවි, සමුදයානදසසාවි, ආභාරදසසාවි, ආරම්මණ දසසාවි, පවටයදසසාවි, සමුදයදසසාවි. තිණි අකුසලමූලානි: ලොභො අකුසලමූලං, දෙසො අකුසලමූලං, මොභො අකුසලමූලං, වුත්තං හෙතං හගවතා: තිණිලොති භික්ඛවෙ නිදනානි කමමානං සමුදයාය. කතමානි තිණි: ලොභො නිදනං කමමානං සමුදයාය, දෙසො නිදනං කමමානං සමුදයාය, මොභො නිදනං කමමානං සමුදයාය. 'න භික්ඛවෙ ලොභජෙන කමමන දෙසජෙන කමමන මොහජෙන කමමන දෙවා පඤ්ඤයන්ති, මනුසසා පඤ්ඤයන්ති, යා වා පනඤ්ඤ'පි කාවී සුගතිසො. අථ ඛො භික්ඛවෙ ලොභජෙන කමමන දෙසජෙන කමමන මොහජෙන කමමන නිරයො පඤ්ඤයති, තිරච්ඡාන යොති පඤ්ඤයති, පෙතතිවීසයො පඤ්ඤයති යා වා පනඤ්ඤ'පි කාවී දුගතිසො. නිරයෙ තිරච්ඡාන යොනියා පෙතති-වීසයො² අත්තතාවාහිනිබ්බත්තියා ඉමෙනි තිණි අකුසල මූලානි''ති³ හගවා ජානාති, පසසති. එවමපි හගවා මූලදසසාවි -පෙ- සමුදය දසසාවි.

1. අනතාවංගතා-ව-ක
 අනතාවං කතා-ම ජ සං

2. පිතතිවීසයෙ-ක ඵ ටි
 3. තිකධගුත්තර-

3. පූර්ණක සූත්‍ර නිර්දේශය

3-1.

(ආයුෂ්මත් පූර්ණක මෙසේ විවාරයි,) තෘෂ්ණා රහිත වූ (එහෙයින් අටලෝදහමිති කම්පා රහිත වූ අකුශලමූලාදිය දක්නාසුළු වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කරා ප්‍රශ්නයෙන් ප්‍රයෝජන ඇත්තමෝ ආමිහ. මෙ ලොවැ සෘෂිහු යැ මනුෂ්‍යයෝ යැ ක්ෂත්‍රියයෝ යැ ද්‍රාහ්මණයෝ යැ යන බොහෝ යාග කරුවෝ කුමක් ඇසීරි කළාහු දෙවියනට දෙයධර්මය පයෝෂණ කෙරෙත් ද? (යාග කෙරෙත් ද?) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, එ කරුණ මුඛ වහන්සේ පුළුවස්මි. තෙල වදළ මැනැවි.

අනෙජං මූලදස්සාවිං යනු: ‘එජා’ යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ සම්බන්ධ අකුශල මූලයෙක් වේ ද, ඒ එජාව තෘෂ්ණාව භාග්‍යවත් බුදුන්ට ප්‍රහීණ යැ උදුරාහළ මුල් ඇත්තී යැ (මුදුන්/සුන්) ඉල්ලුකක් සෙයින් අවාස්තුක කරන ලදැ අනු අභාවය කරන ලද යැ මත්තෙහි නුපදනා ස්වභාව ඇත්තී යැ එහෙයින් බුදුහු අනෙජ නම් වෙති, එජාව ප්‍රහීණ බැවින් අනෙජ යැ, භාග්‍යවත්හු ලාභයෙහි දු නො සැලෙති, අලාභයෙහි දු නො සැලෙති, යශස්හි දු නො සැලෙති, අයශස්හි දු නො සැලෙති, ප්‍රශංසායෙහි දු නො සැලෙති, නින්දයෙහි දු නො සැලෙති, සුඛයෙහි දු නො සැලෙති, දුඃඛයෙහි දු නො සැලෙති, කම්පිත නො වෙති, නො වෙවුළුති, අතිශයින් නො වෙවුළුත් නුයි ‘අනෙජ’ නම් වූ. මූලදස්සාවිං යනු: භාග්‍යවත්හු මූලය දක්නාහු යැ හේතුව දක්නාහු යැ නිදනය දක්නාහු යැ සම්භවය දක්නා හු යැ ප්‍රභවය දක්නාහු යැ සමුත්පානය දක්නාහු යැ ආභාරය දක්නාහු යැ ආලම්බනය දක්නාහු යැ ප්‍රත්‍යය දක්නාහු යැ සමුදය දක්නාහු යැ, අකුශල මූලයෝ තිදෙනෙකි: ලොභය අකුශලමූල-යෙක, ද්වේෂය අකුශලමූලයෙක, මොහය අකුශලමූලයෙකි. භාග්‍යවතුන් විසින් මෙය වදරන ලද මැ යි. “මහණෙනි, කර්මයන් රැස් කරනු පිණිස මේ නිදන (කාරණ) තුනෙකි: කවර හිදනතුනෙකැ යත්: ලොභය කර්මයන් රැස් කරනුවට හිදනයෙක, ද්වේෂය කර්මයන් රැස් කරනුවට නිදනයෙක, මොහය කර්මයන් රැස් කරනුවට නිදනයෙකි. මහණෙනි, ලොභයෙන් උපත් කර්මයෙන් ද්වේෂයෙන් උපත් කර්මයෙන් මොහයෙන් උපත් කර්මයෙන් දෙවියෝ නො පැනෙති, ජීනිස්සු නො පැනෙති, තවද අත්‍ය වූ යම් කිසි සුභති කෙනෙකුදු නො පැනෙති. මහණෙනි වැළිත් ලොභජ-කර්මයෙන් ද්වේෂජකර්මයෙන් මොහජකර්මයෙන් නිරය පැනෙයි. තිරිසන් යෝනිය පැනෙයි, ප්‍රෙතවිෂය පැනෙයි. තවද අත්‍ය වූ යම්කිසි දුර්ගති කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු ද පැනෙති. නිරයෙහි තිරිසන් යෝනි ප්‍රෙත-විෂයෙහි ආත්මභාවයාගේ නිපැත්මට මේ තුන් අකුශලමූලයෝ වෙති” භාග්‍යවත්හු දනිති, දකිති. මෙසේ ත් භාග්‍යවත් හු මූලය දක්නාහු යැ සමුදය දක්නාහු වෙත්.

තීණි කුසලමූලානි: අලොභො කුසලමූලං, අදෙසො කුසලමූලං, අමොභො කුසලමූලං. චුත්තං හෙතං හගවතා: තීණිමානි -පෙ- න භික්ඛවෙ අලොභජෙන කම්මෙන අදෙසජෙන කම්මෙන අමොභජෙන කම්මෙන නිරයො උඤ්ඤයති, තිරච්ඡානගොනි පඤ්ඤයති, පෙතතිවිසයො උඤ්ඤයති, යා වා පනඤ්ඤපි කාවි දුග්ගතිගො. අථ ඛො භික්ඛවෙ අලොභජෙන කම්මෙන අදෙසජෙන කම්මෙන අමොභජෙන කම්මෙන දෙවා පඤ්ඤයනති, මනුස්සා පඤ්ඤයනති යා වා පනඤ්ඤපි කාවි සුග්ගතිගො දෙවෙසු ව මනුස්සෙසු ව දත්තභාවාහි නිබ්බතති. ඉමානි තීණි කුසලමූලානි'ති. * හගවා ජානාති පස්සති, එවමපි හගවා මූලදස්සාවී -පෙ- සමුදය දස්සාවී. චුත්තං හෙතං හගවතා, “යෙ කෙවි භික්ඛවෙ ධම්මො අකුසලා අකුසල භාගියා අකුසලපක්ඛිකා සබ්බෙතෙ අවිජ්ජාමූලකා අවිජ්ජා සමොසරණා, අවිජ්ජාසලුක්ඛානා, සබ්බෙතෙ සමුක්ඛානං ගච්ඡන්ති”ති හගවා ජානාති පස්සති. එවමපි හගවා මූලදස්සාවී - පෙ- සමුදය දස්සාවී.

චුත්තං හෙතං හගවතා“යෙ කෙවි මෙ භික්ඛවෙ ධම්මො කුසලා කුසලභාගියා කුසලපක්ඛිකා සබ්බෙතෙ අපපමාදමූලකා, අපපමාදසමො සරණා, අපපමාදෙ තෙසං ධම්මානං අග්ගමක්ඛායති”ති හගවා ජානාති පස්සති. එවමපි හගවා මූලදස්සාවී -පෙ- සමුදයදස්සාවී.

අථ වා හගවා ජානාති පස්සති “අවිජ්ජා මූලං සඛ්ඛාරානං සඛ්ඛාරා මූලං විඤ්ඤණස්ස, විඤ්ඤණං මූලං නාමරූපස්ස, නාමරූපං මූලං සලායතනස්ස, සලායතනං මූලං උසස්ස, උසස්සා මූලං වෙදනාය, වෙදනා මූලං තණ්හාය, තණ්හා මූලං උපාදනස්ස, උපාදනං මූලං භවස්ස, භවො මූලං ජාතියා, ජාති මූලං ජරාමරණස්සා”ති හගවා ජානාති පස්සති එවමපි හගවා මූලදස්සාවී -පෙ- සමුදය දස්සාවී.

අථ වා, හගවා ජානාති පස්සති චක්ඛු මූලං චක්ඛුරොගානං, සොතං මූලං සොතරොගානං, සානං මූලං සානරොගානං, ජීව්හා මූලං ජීව්හාරොගානං කායො මූලං කායරොගානං, මනෝ මූලං චෙතසිකානං දුක්ඛානං”න්ති හගවා ජානාති පස්සති. එවමපි හගවා මූලදස්සාවී හෙතු දස්සාවී නිදනදස්සාවී සමභවදස්සාවී පභවදස්සාවී සලුධ්මානදස්සාවී ආභාරදස්සාවී ආරම්භ දස්සාවී පච්චයදස්සාවී සමුදයදස්සාවී’ති ‘අනෙජං මූලදස්සාවී.

කුශලමූලයෝ තිදෙනෙකි: අලෝභය කුශලමූලයෙක, අද්වේෂය කුශලමූලයෙක, අමෝහය කුශලමූලයෙකි. මෙය වදරනලද මැ යි භාග්‍ය වතුන් විසින් “මහණෙනි, මේ කුශලමූලයෝ තිදෙනෙකි: ... මහණෙනි, අලෝභයෙන් උපන් කර්මයෙන් අද්වේෂයෙන් උපන් කර්මයෙන් අමෝහයෙන් උපන් කර්මයෙන් නිරය නො පැනෙයි. තිරිසන් යෝනිය නො පැනෙයි, ප්‍රේතවිෂය නො පැනෙයි. තවද අන්‍ය වූත් යම් කිසි දුර්ගති කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු ද නො පැනෙති. මහණෙනි, වැළිත් අලෝභජ කර්මයෙන් අද්වේෂජකර්මයෙන් අමෝහජකර්මයෙන් දෙවියෝ, පැනෙති, මිනිස්සු පැනෙති, තවද, අන්‍ය වූ ත් යම් කිසි සුගති කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු ද පැනෙති. දෙවිලෝහි ද මිනිස්ලෝහි ද ආත්ම භාවයා ගේ නිපැත්මට මේ තුන් කුශලමූලයෝ වෙති’ භාග්‍යවත්හු දැනිති දකිත්. මෙසේත් භාග්‍යවත්හු මූලය දක්නාහු යැ... සමුදය දක්නාහු වෙත් මෙය වදරණ ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: “මහණෙනි, අකුසල් වූ අකුසල් කොටස්හි වූ අකුශලපක්ෂයෙහි වූ යම් කිසි ධර්ම කෙනෙක් වෙත් නම් එ හැම අවිද්‍යාව මුල් කොට ඇතියහ, අවිද්‍යායෙහි බැසගත්තාහු වෙත්. අවිද්‍යාවගේ නැසීමෙන් එ හැම විනාශයට යෙතැ’යි භාග්‍යවත්හු දැනිති, දකිති. මෙසේ ත් භාග්‍යවත්හු මූලය දක්නා හු යැසමුදය දක්නාහු යැ.

මෙය වදරන ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: “මහණෙනි, මේ කුසල් වූ කුසල් කොටස්හි වූ කුසල පක්ෂයෙහි වූ යම් කිසි ධර්ම කෙනෙක් වෙත් නම් එ හැම අප්‍රමාදය මුල් කොට ඇතියහ, අප්‍රමාදයෙහි බැසගත්තාහු වෙත්. අප්‍රමාදය ඒ දහමුත්ට අග්‍ර යැ’යි කියනු ලැබේ’යැ යි භාග්‍යවත්හු දැනිති දකිති. මෙසේ ත් භාග්‍යවත්හු මූලය දක්නාහු යැ...සමුදය දක්නාහු වෙත්.

නොහොත් භාග්‍යවත්හු සංස්කාරයනට අවිද්‍යාව මූලැ යි දැනිති දකිති. සංස්කාරයෝ විඤානයට මූලැ යි, විඤානය නාමරූපයට මූලැ යි, නාමරූපය ඡායාතනයට මූලැ යි, ඡායාතනය ස්පර්ශයට මූලැ යි, ස්පර්ශය වේදනාවට මූලැ යි, වේදනාව තෘෂ්ණාවට මූලැ යි. තෘෂ්ණාව උපාදනයට මූලැ යි. උපාදනය භවයට මූලැ යි, භවය ජාතියට මූලැ යි ජාතිය ජරාමරණයට මූලැ යි භාග්‍යවත්හු දැනිති දකිති. මෙසේ ත් භාග්‍යවත්හු ‘මූලදස්සාවී ... සමුදයදස්සාවී නම්වෙත්.

තවද, භාග්‍යවත්හු වක්ෂ්‍ය වක්ෂුරෝගයනට මූලැ යි දැනිති දකිති, ශ්‍රෝත්‍රය ශ්‍රෝත්‍රරෝගයනට මූලැ යි, ස්‍රාණය ස්‍රාණරෝගයනට මූලැ යි, ජිහ්වා ව ජිහ්වාරෝගයනට මූලැ යි කය කෘය රෝගයනට මූලැ යි මනස වෛතසික දු:බයනට මූලැ යි භාග්‍යවත්හු දැනිති දකිති. මෙසේ ත් භාග්‍ය වත්හු මූලය දක්නාහු හෙතුව දක්නාහු නිදනය දක්නාහු සම්භවය දක්නාහු ප්‍රභවය දක්නාහු සමුත්ථානය දක්නාහු ආභාරය දක්නාහු ආලම්බනය දක්නාහු ප්‍රත්‍යය දක්නාහු සමුදය දක්නාහු නුයි ‘අනෙජං මූල දස්සාවී’ යනු වේ.

ඉව්වායසමා පුණණකො'ති 'දුම්මා'ති පදසන්ධි -පෙ- ආයසමා පුණණකො.

අපී පඤ්ඤාන ආගමනති. පඤ්ඤන අපීකො.¹ ආගතොමහි පඤ්ඤං පුච්ඡතුකාමො² ආගතොමහි උඤ්ඤං සොතුකාමො දාගතොමහිති එවමපි 'අපී පඤ්ඤාන ආගමං' අප් වා පඤ්ඤාසීකානං පඤ්ඤං පුච්ඡතුකාමානං පඤ්ඤං සොතුකාමානං ආගමනං අර්ඝ්ඤමනං උපසංඝමනං දුරුපාසනං අපීති එවමපි 'අපී පඤ්ඤාන ආගමං' අප් වා පඤ්ඤාගමො තුයහං අපී තමපි පහු වීඤ්චි අලමතොතො මයා පුච්ඡිතං කපෙතුං විසංජෙජතුං³ වහස්සෙතං භාරන්ති එවමපි 'අපී පඤ්ඤාන ආගමං'.

කිං නිසසිතා ඉසයො මනුජා'ති කිං නිසසිතා ආසිතා⁴ දලජීනා උපගතා අජෙඤ්ඤාසිතා අධිචුත්තා.⁵ ඉසයො'ති ඉසිනාමකා යෙ කෙච්චි ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිතා: ආචීවකා නිසංඝං, ජට්ටො නාපසා. මනුජා'ති මනුස්සා වුච්චන්ති 'කිං නිසසිතා ඉසයො මනුජා'.

බ්වතියා බ්වහමණා දෙවතානන්ති: බ්වතියාති යෙ කෙච්චි බ්වතිය ජාතිතා. බ්වහමණා'ති යෙ කෙච්චි භොවාදිතා. දෙවතානන්ති ආචීවක සාවකානං ආචීවකා දෙවතා, නිසංඝංසාවකානං නිසංඝං දෙවතා, ජට්ට සාවකානං ජට්ටො දෙවතා, පට්ඨොජකසාවකානං පට්ඨොජකා දෙවතා, අචිරුඤ්ඤාසාවකානං අචිරුඤ්ඤා⁶ දෙවතා, භස්චිතිකානං භස්චී දෙවතා, අස්සවතිකානං අස්සා දෙවතා, ගොවතිකානං ගාවො දෙවතා⁶ කුසකුර වතිකානං කුසකුරා දෙවතා, කාකවතිකානං කාකා දෙවතා, වාසුදෙව වතිකානං ව.සුදෙවො දෙවතා, බලදෙවවතිකානං බලදෙවො දෙවතා, පුණණාද්දවතිකානං පුණණහදෙසු දෙවතා, මණ්හද්දවතිකානං මණ්හදෙසු දෙවතා, අභිච්චිකානං අභිච්චි දෙවතා, නාගවතිකානං නාගා දෙවතා, සුපණ්ණවතිකානං සුපණ්ණා දෙවතා, යකඛවතිකානං යකඛා දෙවතා, අසුරවතිකානං අසුරා දෙවතා, ගඤ්ඤවතිකානං ගඤ්ඤා දෙවතා, මහාරාජවතිකානං මහාරාජානො දෙවතා, වජ්ජවතිකානං වජ්ජ දෙවතා, සුරියවතිකානං සුරියො දෙවතා, ඉන්ද්‍රවතිකානං ඉන්ද්‍ර දෙවතා, බ්‍රහ්ම වතිකානං බ්‍රහ්මා දෙවතා, දෙවවතිකානං දෙවො දෙවතා දිසාවතිකානං දිසා දෙවතා. යෙ යෙසං දකඛිණෙය්‍යා තෙ තෙසං දෙවතා'ති 'බ්වතියා බ්‍රහ්මණා දෙවතානං'

1. පඤ්ඤාසීකාමො-බහුසු
2. පඤ්ඤං පුච්ඡතුකාමො-පන
3. විසජෙජතුං-මජ්ඣ.
4. අසිතා-ව, ප න
5. අචීවකා-ව
6. අචිරුඤ්ඤාසාවකානං අචිරුඤ්ඤා-මජ්ඣ.

ඉව්වායස්මා පුණ්ණකො යනු: 'ඉව්වා' යනු පදයන්ධි යැ.....ආයුෂ්මත් පූර්ණක.

අඤ්චි පඤ්ඤාන ආගමං යනු: ප්‍රශ්නායෙන් අර්ත්ථ ඇති වැ ආයෙමි වෙමි. පැන පුළුවස්නා කැමැති වැ ආයෙමි වෙමි, පැන විසැලුම, අසනු කැමැති වැ ආයෙමි වෙමි යි මෙසේ ත් අඤ්චි පඤ්ඤාන ආගමං' යනු වේ. නොහොත් ප්‍රශ්නාර්ථින්ගේ පැන පුළුවස්නා කැමැත්තවුන් ගේ පැන විසැලුම අසනු කැමැත්තවුන් ගේ ඊම, අභිමුඛ වැ පැමිණීම, එළැඹීම, පර්යාප්තාසනය ඇත් නු යි මෙසේ ත් 'අඤ්චි පඤ්ඤාන ආගමං' යනු වේ. නොහොත් ප්‍රශ්නාගමයෙක් මුඛ වහන්සේට ඇත. මුඛ වහන්සේ ත් පොහොසත් සේක, පරසන්තානගෙහි වීයභිය උපදවන සේක, මා විසින් පුළුවස්නා ලද්ද කියන්නට විසඳන්නට සමර්ත්ථ සිත් ඇති සේක. තෙල බර උසුලනු මැනැවැ'යි මෙසේ ත් 'අඤ්චි පඤ්ඤාන ආගමං' යනු වේ.

කිං නිසයිතා ඉසයො මනුජා යනු: කුමක් ඇසිරි කළාහු භාත්පසින් ඇසිරි කළාහු (කිමෙක) ඇලුණාහු කුමකට එළැඹියාහු පිවිසියාහු අධිමුක්ත වූවාහු. ඉසයො යනු: සෘෂි නම් ඇති යම් කිසි කෙනෙක්, සෘෂි ප්‍රවුජ්ජායෙන් පැවිදි වූවාහු, ආච්චකයෝ, නිගණ්ඨයෝ, ජට්ටියෝ, තාපසයෝ. 'මනුජා'යි ඡිනිස්සු කියනු ලැබෙත් නුයි 'කිං නිසයිතා ඉසයො මනුජා' යනු වේ.

බත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං යනු: 'බත්තියා' යනු: යම් කිසි ක්ෂත්‍රිය ජාති ඇති කෙනෙක් බ්‍රාහ්මණා යනු: හොවාදිවූයම් කිසි කෙනෙක්. දෙවතානං යනු: ආච්චක ශ්‍රාවකයනට ආච්චකයෝ දේවතා යැ, නිගණ්ඨ ශ්‍රාවකයනට නිගණ්ඨයෝ දේවතා යැ, ජට්ටිශ්‍රාවකයනට ජට්ටියෝ දේවතා යැ, පටිමුජක ශ්‍රාවකයනට පටිමුජකයෝ දේවතා යැ, අවරුද්ධක ශ්‍රාවකයනට අවරුද්ධකයෝ දේවතා යැ, භස්තිමුත ඇතියනට භස්තිහු දේවතා යැ, අශ්වමුත ඇතියනට අශ්වයෝ දේවතා යැ, ගෝමුත ඇතියනට ගවයෝ දේවතා යැ සුනඛමුත ඇතියනට සුනඛයෝ දේවතා යැ, කචුචු මුත ඇතියනට කචුචුවෝ දේවතා යැ, වාසුදෙව (විෂ්ණු) මුත ඇතියනට වාසුදෙව දේවතා යැ, බලදෙවමුත ඇතියනට බලදෙව දේවතා යැ පූර්ණභද්‍ර මුත ඇතියනට පූර්ණභද්‍ර තෙම දේවතා යැ මණ්භද්‍ර මුත ඇතියනට මණ්භද්‍ර තෙම දේවතා යැ අශ්නිමුත ඇතියනට අශ්නිය දේවතා යැ, නාගදුත ඇතියනට නාගයෝ දේවතා යැ, ගරුඛමුත ඇතියනට ගරුඛයෝ දේවතා යැ, යක්ෂමුත ඇතියනට යක්ෂයෝ දේවතා යැ අසුර මුත ඇතියනට අසුරයෝ දේවතා යැ ගන්ධර්වදුත ඇතියනට ගන්ධර්වයෝ දේවතා යැ, මහාරාජ මුත ඇතියනට මහාරාජයෝ (වරම් රජහු) දේවතා යැ, වන්ද්‍රමුත ඇතියනට වන්ද්‍රයා දේවතා යැ සුයඤ්චුත ඇතියනට සුයභියා දේවතා යැ, ඉන්ද්‍රමුත ඇතියනට ඉන්ද්‍රයා දේවතා යැ, බ්‍රහ්මමුත ඇතියනට බ්‍රහ්ම දේවතා යැ, දේවමුත ඇතියනට දෙවියා දේවතා යැ, දිශ්මුත ඇතියනට දිශාවෝ දේවතා යැ, යම් කෙනෙක් යම් කෙනෙකුන්ට දක්ෂිණාර්ථ වෙත් ද, ඔහු ඔවුනට දේවතා නුයි 'බත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං' යනු වේ.

යඤ්ඤමකපසයිසු පුට්ඨ ලොකෙති 'යඤ්ඤං' දුට්ඨති දෙයා ධම්මො; චීවර පිණ්ඩපාත සෙනාසන ගිලානපච්චයභෙසඤ්ජපරික්ඛාරං අන්තං පානං වසං යානං මාලාගකිව්ලෙපනං,¹ සෙය්‍යා වසථ පදීපෙය්‍යං, යඤ්ඤමකපසයිසු² ති යෙ'පි යඤ්ඤං එසනති ගවෙසනති පරියෙසනති චීවර පිණ්ඩපාත සෙනාසන ගිලානපච්චයභෙසඤ්ජපරික්ඛාරං අන්තං පානං වසං යානං මාලාගකිව්ලෙපනං සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං තෙ'පි යඤ්ඤං කප්පෙති. යෙ'පි යඤ්ඤං අභිසංඛාරොනති චීවර පිණ්ඩපාත -පෙ- සෙය්‍යා වසථ පදීපෙය්‍යං, තෙ'පි යඤ්ඤං කප්පෙති. යෙ'පි යඤ්ඤං දෙනති යජනති පරිච්චජනති චීවර පිණ්ඩපාත -පෙ- සෙය්‍යාවසථ පදීපෙය්‍යං, තෙ'පි යඤ්ඤං කප්පෙති. පුට්ඨති යඤ්ඤං වා එතෙ පුට්ඨං යඤ්ඤයාජකා වා³ එතෙ පුට්ඨං, දකඛිණෙය්‍යා වා එතෙ පුට්ඨං.

කථං යඤ්ඤං වා එතෙ පුට්ඨං: බහුකා⁴ එතෙ යඤ්ඤං: චීවරපිණ්ඩපාත සෙනාසනගිලානපච්චය භෙජඤ්ජපරික්ඛාරං අන්තං පානං වසං යානං මාලාගකිව්ලෙපනං සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං. එවං යඤ්ඤංවා එතෙ පුට්ඨං.⁵ කථං යඤ්ඤයාජකා වා එතෙ පුට්ඨං: බහුකා එතෙ යඤ්ඤයාජකා : ඛනියාව ප්‍රාග්මණ්‍යා ව වෙසා ව සුඤ්ඤ ව ගභවසා ව ජබ්බජිතා ව දෙවා ව මනුසා ව, එවං යඤ්ඤයාජකා වා එතෙ පුට්ඨං. කථං දකඛිණෙය්‍යා වා එතෙ පුට්ඨං: බහුකා එතෙ දකඛිණෙය්‍යා පුට්ඨං: සලිණ්ඩාග්ගමණා කපණද්ධික වණ්ඛිකයාවකා, එවං දකඛිණෙය්‍යා වා එතෙ පුට්ඨං. ඉධ ලොකෙ' ති මනුසාලොකෙ'ති 'යඤ්ඤමකපසයිසු පුට්ඨ ලොකෙ.'

පුච්ඡාමි තං භගවා ඉති මෙත'නති 'පුච්ඡා' ති තියො පුච්ඡා: අදිට්ඨරොතනා පුච්ඡා, දිට්ඨසංසද්දනා පුච්ඡා විමතිචේජදනා පුච්ඡා, කතමා අදිට්ඨරොතනා පුච්ඡා: පකතියා ලකඛණං අඤ්ඤාතං භොති අදිට්ඨං අතුලිතං අතීරිතං අචිභුතං අචිභාවිතං තස්ස ඤාණාය දස්සනාං තුලනාය තීරණාය විභාවනාය⁶. පඤ්ඤං පුච්ඡති, අයං අදිට්ඨ ජෙතනා පුච්ඡා. කතමා දිට්ඨසංසද්දනා පුච්ඡා : පකතියා ලකඛණං ඤාතං භොති දිට්ඨං තුලිතං තීරිතං චිභුතං විභාවිතං. අඤ්ඤාති පණ්ඨිතෙහි සද්ධිං සංසද්දනාය පඤ්ඤං පුච්ඡති. අයං දිට්ඨසංසද්දනා පුච්ඡා. කතමා විමතිචේජදනා පුච්ඡා : පකතියා සංසයපකඛනො⁶ භොති විමතිපකඛනො දොළොකජාතො එවනනු ඛො න නු ඛො ක් නනුඛො කථංනු ඛො'ති. සො විමතිචේජදනාය පඤ්ඤං පුච්ඡති. අයං විමතිචේජදනා පුච්ඡා. ඉමා තියො පුච්ඡා.

1. මාලාගකිව්ලෙපනං - සා
 2. යජකා වා - සා
 3. බහුකානා - ම ජ සං
 4. එතෙ යඤ්ඤංවා එතෙ පුට්ඨං-පන
 5. විභුතයාය විභාවනාය - මජ්ඣං, සා.
 6. සංසය පකඛනො - මජ්ඣං

යඤ්ඤමකපපයිංසු පුද්‍රු ඉධ ලොකෙ යනු: 'යඤ' යයි දෙයධර්මය කියනු ලැබෙයි. සිවුරු පිඬුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර ආහාර පාන වස්ත්‍ර යාන මල් ගඳ විලෙවුන්, හෝනාගේ පහනට තේල් යන මොහු යැ. 'යඤ්ඤමකපපයිංසු' යනු: යම් කෙනෙකුත් සිවුරු පිඬුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර, ආහාර පාන වස්ත්‍ර යාන මල් ගඳ විලෙවුන්, හෝනාගේ පහන්තේල් යන දෙයධර්මය (යඤය) කැමැති වෙත් ද, බලන් ද, උපදවන් ද, ඔහු ද යඤ කෙරෙත් (දෙය ධර්මය සොයන්) යම් කෙනෙකුත් වීචර පිණ්ඩපාත... ශය්‍යාවස්ථ ප්‍රදීපෙය්‍ය යන යඤය සකස් කෙරෙත් ද ඔහු ද යඤ කෙරෙත්, යම් කෙනෙකුත් වීචර පිණ්ඩපාත ...ශය්‍යාවස්ථ ප්‍රදීපෙය්‍ය සධ්‍ධායත යඤය දෙත් ද, යජනය කෙරෙත් ද, පරිත්‍යාග කෙරෙත් ද, ඔහු ද යඤය කෙරෙත්. පුද්‍රු යනු: තෙල දෙයධර්මයෝ හෝ බොහෝ වෙති, තෙල දෙයධර්මදයකයෝ හෝ බොහෝ වෙති. තෙල දක්ෂිණාර්භයෝ හෝ බොහෝ වෙත්.

කිසෙයින් තෙල දෙයධර්මයෝ බොහෝ වෙත් ද යත්: තෙල දෙයධර්මයෝ බොහෝ වෙති: වීචර- පිණ්ඩපාත- ශය්‍යාසන- ග්ලානප්‍රත්‍යය- හෙසප්‍යාපරිඡිකාර යැ අන්ත යැ පාන යැ වස්ත්‍ර යැ යාන යැ මාලාගන්ධ- විලෙපන යැ ශය්‍යාගාර- ප්‍රදීපෙය්‍ය යැ යි මෙසෙයින් තෙල දෙයධර්මයෝ හෝ බොහෝ වෙත්. කිසෙයින් තෙල යඤයාජකයෝ හෝ බොහෝ වෙත් ද යත්: තෙල යඤයාජකයෝ බොහෝ වෙති: ක්ෂත්‍රියයෝ ද බ්‍රාහ්මණයෝ ද වෛශ්‍යයෝ ද ශුද්‍රයෝ ද ගෘහස්ථයෝ ද ප්‍රවුඡිකයෝ ද දෙවියෝ ද මිනිස්සු ද යි මෙසෙයින් තෙල යඤ යාජකයෝ හෝ බොහෝ වෙත්. කිසෙයින් දක්ෂිණාර්භයෝ හෝ බොහෝ වෙත් ද යත්: තෙල දක්ෂිණාර්භයෝ බොහෝ වෙති: මහණබමුණහු යැ දිළින්දෝ යැ මැගියෝ යැ ගුණ කියා යදනාහු යැ යැදියෝ යැ යි මෙසෙයින් තෙල දක්ෂිණාර්භයෝ හෝ බොහෝ වෙත්. ඉධ ලොකෙ යනු; මනුෂ්‍යලොකයෙහි තු යි 'යඤ්ඤමකපපයිං සු පුද්‍රුධ ලොකෙ' යනු වේ.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං යනු: පුච්ඡා යනු; පාවඡා තුනෙකි: අදෘෂ්ට දෙයාතනා පාවඡා යැ දෘෂ්ටසංසද්දනා පාවඡා යැ විමතිවිඡේදනා පාවඡා යි. අදෘෂ්ටදෙයාතනා පාවඡා කවර්ධ යත්: (ධර්මයන්ගේ තරා) ලක්ෂණය පියවින් නො දන්නාලද නො දක්නාලද තුලනය නො කරන ලද තීරණය නො කරන ලද ප්‍රකට නො වූයේ නුවණින් නො වඩන ලද වෙයි, එය දන්නා පිණිස දක්නා පිණිස තුලනය පිණිස තීරණය පිණිස විභාවනය පිණිස පැන පුළුවුස්සි. මේ අදෘෂ්ටදෙයාතනාපාවඡා යි. දෘෂ්ටසංසද්දනාපාවඡා කවර්ධ යත්: (ධර්මයන්ගේ තරා) ලක්ෂණය පියවින් දනනා ලද දක්නා ලද තුලනය කරන ලද තීරණය කරන ලද ප්‍රකට කරන ලද විභාවන කරන ලද වෙයි. (එය) අන්‍යපණ්ඩිතයන් හා සමග සසඳනු පිණිස පැන පුළුවුස්සි. මේ දෘෂ්ටසංසද්දනාපාවඡා යි. විමතිවිඡේදනා පාවඡා කවර්ධ යත්: පියවින් සැකයට පිවිසියේ විමතියට පිවිසියේ මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ කිමෙක් දෝ හෝ කෙසේ දෝ හෝ යි භටගත් සැක ඇත්තේ වෙයි, හෙතෙම විමති සිද්ධනා පිණිස පැන පුළුවුස්සි, මේ විමතිවිඡේදනා පාවඡා යැ. ලොහු තුන් පාවඡා යි.

අපරාපි තිසෙසා පුච්ඡා: මනුසසපුච්ඡා, අමනුසසපුච්ඡා, නිමිතපුච්ඡා. කතමා මනුසසපුච්ඡා: මනුසා බුඬං භගවතං උපසම්ඤ්ඤා පඤ්ඤා පුච්ඡානි: භික්ඛු පුච්ඡනි, භික්ඛුණියො පුච්ඡනි, උපාසකා පුච්ඡනි, උපාසිකායො පුච්ඡනි, රාජානො පුච්ඡනි, ඛනියා පුච්ඡනි, බ්‍රාහ්මණා පුච්ඡනි, වෙසසා පුච්ඡනි, දුග්ග පුච්ඡනි, ගභවසා පුච්ඡනි, පඤ්ඤානා පුච්ඡනි, අයං මනුසසපුච්ඡා. කතමා අමනුසසපුච්ඡා: අමනුසසා බුඬං භගවතං උපසංකම්ඤ්ඤා පඤ්ඤා පුච්ඡනි; නාගා පුච්ඡනි, සුඤ්ඤානා පුච්ඡනි, යකඛා පුච්ඡනි, අසුරා පුච්ඡනි, ගඤ්ඤානා පුච්ඡනි, මහාරාජානො පුච්ඡනි, ඉඤ්ඤා පුච්ඡනි, බ්‍රහ්මානො පුච්ඡනි, ටෙවා පුච්ඡනි, අයං අමනුසසපුච්ඡා. කතමා නිමිතපුච්ඡා: යං භගවා රුපං අභිනිමිතානි ටෙනාමයං සබ්බභවපච්චඛං අභිනිඤ්ඤං, තං ටො නිමිතො¹ බුඬං භගවතං උපසම්ඤ්ඤා පඤ්ඤා පුච්ඡනි, භගවා විසෂෙඤ්ඤා. අයං නිමිතපුච්ඡා. ඉමා තිසෙසා පුච්ඡා.

අපරාපි 'තිසෙසා පුච්ඡා: අනන්තපුච්ඡා පරන්තපුච්ඡා උපසන්තපුච්ඡා. අපරාපි තිසෙසා පුච්ඡා: දිව්ඨධම්මකපුච්ඡා සමචාරාසිකපුච්ඡා පරමන්තපුච්ඡා. අපරාපි තිසෙසා පුච්ඡා: දනවත්තපුච්ඡා ජිකාමලසන්තපුච්ඡා වොදනපුච්ඡා: අපරාපි තිසෙසා පුච්ඡා; අතිතපුච්ඡා අනාගතපුච්ඡා උච්චුප්පනපුච්ඡා. අපරාපි තිසෙසා පුච්ඡා; අඤ්ඤානපුච්ඡා බණ්ඩාපුච්ඡා අඤ්ඤානවනිඤ්ඤා පුච්ඡා. අපරාපි තිසෙසා පුච්ඡා: කුසලපුච්ඡා අකුසලපුච්ඡා අව්‍යාකතපුච්ඡා. අපරාපි තිසෙසා පුච්ඡා: ඛනිපුච්ඡා ධාතුපුච්ඡා ආයතන පුච්ඡා. අපරාපි තිසෙසා පුච්ඡා: සතිපට්ඨානපුච්ඡා සම්මප්පධානපුච්ඡා දුඤ්ඤාපාදපුච්ඡා. අපරාපි තිසෙසා පුච්ඡා ඉඤ්ඤාපුච්ඡා බලපුච්ඡා ටොජ්ඣඛනපුච්ඡා. අපරාපි තිසෙසා පුච්ඡා: මඤ්ඤාපුච්ඡා ඵලපුච්ඡා නිබ්බාන පුච්ඡානි.

පුච්ඡාමි තනති: පුච්ඡාමි තං, යාවාමි තං, අඤ්ඤාසාමි තං, පසාදෙමි තං, කඨයංසු මෙ'ති 'පුච්ඡාමි තං.' භගවාති භාරවාධිවචනමෙතං - පසංසම්ඤ්ඤාපඤ්ඤානති යදිදං 'භගවා'ති. මුඤ්ඤි මෙතනති මුඤ්ඤි ආචිකඛාති දෙසෙති උඤ්ඤාපෙති උච්චුප්පති විවරාති විහරාති උඤ්ඤානිකරොති පකාසෙතිති. 'පුච්ඡාමි තං භගවා මුඤ්ඤි මෙතං'.

මහනාහ මො බ්‍රාහ්මණො:

“අනෙජං මුලදාසාචිං - (ඉච්චායසමා සුඤ්ඤානො)
 අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමං
 කිං නිසයිතා ඉසෙයො චතුරා
 ඛනියා බ්‍රාහ්මණා දොවතානං
 යඤ්ඤාමකප්පධිංසු පුච්ඡධ ටෙ. ටෙ
 පුච්ඡාමි තං භගවා මුඤ්ඤි මෙතං”නති.

3. මො නිමිතො - මහනාහ

අන්‍ය වූ ද පාවිච්ඡා තුනෙකි: මනුෂ්‍ය පාවිච්ඡා යැ අමනුෂ්‍ය පාවිච්ඡා යැ නිර්මිත පාවිච්ඡා යි. මනුෂ්‍ය පාවිච්ඡා කවච යත්: මිනිස්සු භාග්‍යවත් බුදුන් කරා එළඹ පැන පුළුවස්නි, මහණහු පුළුවස්නි, මෙහෙණහු පුළුවස්නි, උචසුචෝ පුළුවස්නි, උචුචියෝ පුළුවස්නි, ඔපවරු පුළුවස්නි, ක්ෂත්‍රියයෝ පුළුවස්නි, බ්‍රාහ්මණයෝ පුළුවස්නි, වෛශ්‍යයෝ පුළුවස්නි, ශුද්‍රයෝ පුළුවස්නි, ගැහැවියෝ පුළුවස්නි, පැවිද්දෝ පුළුවස්නි. මේ මනුෂ්‍යපාවිච්ඡා යි. අමනුෂ්‍යපාවිච්ඡා කවච යත්: අමනුෂ්‍යයෝ භාග්‍යවත් බුදුන් කරා එළඹ පැන පුළුවස්නි, නාගයෝ පුළුවස්නි, සුපර්ණයෝ (ගුරුළෝ) පුළුවස්නි, යක්ෂයෝ පුළුවස්නි, අසුරයෝ පුළුවස්නි, ගන්ධර්වයෝ පුළුවස්නි, වරම් රජවරු පුළුවස්නි, ඉන්ද්‍රයෝ පුළුවස්නි බ්‍රහ්මයෝ පුළුවස්නි, දේවතාවෝ පුළුවස්නි. මේ අමනුෂ්‍යපාවිච්ඡා යි. නිර්මිත පාවිච්ඡා කවච යත්: බුදුහු මනෝමය වූ සියලු අභපසභ ඇති නො පිරිහුණු දුදුරන් ඇති යම් රූපයක් නිර්මාණය කෙරෙත් ද. ඒ නිර්මිත බුදුහු භාග්‍යවත් බුදුන් කරා එළඹ පැන පුළුවස්නි, බුදුහු විසඳති; මේ නිර්මිත පාවිච්ඡා යි. මොහු තුන් පාවිච්ඡා යි.

අන්‍යවූ ද පාවිච්ඡා තුනෙකි: ආත්මාර්ත්ථ පාවිච්ඡා යැ පරාර්ත්ථපාවිච්ඡා යැ උභයාර්ත්ථපාවිච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද පාවිච්ඡා තුනෙකි: දෘෂ්ටධාර්මිකාර්ත්ථ පාවිච්ඡා යැ සාම්පරායිකාර්ත්ථපාවිච්ඡා යැ පරමාර්ත්ථපාවිච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද පාවිච්ඡා තුනෙකි: දනවද්‍යාර්ත්ථපාවිච්ඡා යැ නික්ලෙශාර්ත්ථ පාවිච්ඡා යැ ව්‍යවද්‍යාර්ත්ථ පාවිච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද පාවිච්ඡා තුනෙකි: අතීතපාවිච්ඡා යැ අනාගතපාවිච්ඡා යැ ප්‍රත්‍යුත්පන්න පාවිච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද පාවිච්ඡා තුනෙකි: අධ්‍යාත්මපාවිච්ඡා යැ බාහ්‍යපාවිච්ඡා යැ අධ්‍යාත්මබාහ්‍යපාවිච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද පාවිච්ඡා තුනෙකි: කුශලපාවිච්ඡා යැ අකුශලපාවිච්ඡා යැ අව්‍යාකෘතපාවිච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද පාවිච්ඡා තුනෙකි: ස්කන්ධපාවිච්ඡා යැ ධාතු පාවිච්ඡා යැ ආයතන පාවිච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද පාවිච්ඡා තුනෙකි: සතිපට්ඨාන පාවිච්ඡා යැ සමාක්ප්‍රධාන පාවිච්ඡා යැ සාද්ධපාද පාවිච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද පාවිච්ඡා තුනෙකි. ඉන්ද්‍රිය පාවිච්ඡා යැ බලපාවිච්ඡා යැ බොධ්‍යඛ්‍ය පාවිච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද පාවිච්ඡා තුනෙකි: මාර්ග පාවිච්ඡා යැ ඵලපාවිච්ඡා යැ නිර්වාණපාවිච්ඡා යි.

පුච්ඡාමි තං යනු: මුඛ වහන්සේ පුළුවස්මි, මුඛ වහන්සේ අයදිමි, මුඛ වහන්සේ අනුචමි, මුඛ වහන්සේ පහදවමි, මට වදළ මැනැව නුයි 'පුච්ඡාමි තං' යනු වේ. භගවා යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි... මේ 'භගවා' යනු; සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියෙකි. බ්‍රෑහ්මි මෙතං යනු: කිව මැනැව, පැවැසුව මැනැව, දෙසුව මැනැව, පැනැවුව මැනැව, පිහිටුව මැනැව, විවෘත කළ මැනැව, විභාග කළ මැනැව, නො ගැඹුරු කළ මැනැව, ප්‍රකාශ කළ මැනැව නු යි 'පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහ්මි මෙතං' යනු වේ.

එයින් කියැ ඒ බමුණු:

“අනෙජං මූලදංසාවිං-පෙ-පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහ්මි මෙතං”යි.

3-2

යෙ කෙවි මෙ ඉසයො මනුජා (පුණණකාති හඟවා)
 බතනියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං
 යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුට්ඨං ලොකෙ
 ආසිංසමානා¹ පුණණක ඉස්භාවිං²
 ජරං සිතා යඤ්ඤමකප්පයිංසු.

යෙ කෙවි මෙ ඉසයො මනුජා³ති: 'යෙකෙවි'ති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අපෙසං නිසෙසසං පරියාදියනවචනමෙතං³ යෙ කෙවි'ති. ඉසයොති ඉසිනාමකා යෙ කෙවි ඉසිපබ්බජ්ජං. පබ්බජිතා: ආච්චකා නිගණ්ඨා ජට්ඨිලා තාපසා. මනුජාති මනුස්සා වුච්චන්ති 'යෙ කෙවි මෙ ඉසයො මනුජා පුණණකාති හඟවා'.

බතනියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානන්ති: 'බතනියා'ති යෙ කෙවි බතනිය ජාතිකා, බ්‍රාහ්මණාති යෙ කෙවි ජොවාදිකා, දෙවතානන්ති ආච්චක සාවකානං ආච්චකා දෙවතා -පෙ- දිසාවතිකානං දිසා දෙවතා, යෙ යෙසං දක්ඛිණෙය්‍යා තෙ තෙසං දෙවතාති 'බතනියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං'.

යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුට්ඨං ලොකෙති: යඤ්ඤං වුච්චති දෙය්‍යධම්මො: චීවරපිණ්ඩපාන -පෙ- සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං. යඤ්ඤමකප්පයිංසුති යෙපි යඤ්ඤං එසන්ති ගවෙසන්ති පරියෙසන්ති -පෙ- සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං, තෙපි යඤ්ඤං කප්පන්ති. පුට්ඨිති යඤ්ඤා වා එතෙ පුට්ඨ, යඤ්ඤයාජකා වා එතෙ පුට්ඨ, දක්ඛිණෙය්‍යා වා එතෙ පුට්ඨ -පෙ- එවං දක්ඛිණෙය්‍යා වා එතෙ පුට්ඨ. ඉධ ලොකෙති මනුස්සලොකෙති 'යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුට්ඨං ලොකෙ.'

ආසිංසමානා පුණණක ඉස්භාවන්ති: 'ආසිංසමානා'ති රූපපට්ඨාහං ආසිංසමානා, සඤ්ඤපට්ඨාහං ආසිංසමානා, ගකුපට්ඨාහං ආසිංසමානා, රසපට්ඨාහං ආසිංසමානා, චොච්චබ්බපට්ඨාහං ආසිංසමානා, පුත්තපට්ඨාහං ආසිංසමානා, දුරපට්ඨාහං ආසිංසමානා, ධනපට්ඨාහං ආසිංසමානා, යඤ්ඤපට්ඨාහං ආසිංසමානා, ඉසසරියපට්ඨාහං ආසිංසමානා, බතනියමහා සාලකුලෙ අත්තනාවපට්ඨාහං ආසිංසමානා, බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ අත්තනාවපට්ඨාහං ආසිංසමානා, ගහපතිමහාසාලකුලෙ අත්තනාවපට්ඨාහං

1. ආසිංසමානාති-ම ජ ඤ
 2. ඉස්භානං - මජ්ඣං ඉස්භානං - ස්‍යා
 3. පරියාදය වචන මෙතං-පන, ස්‍යා

3-2.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: පුණ්ණකය,) මෙ ලොවැ මේ සාමිහු යැ මනුෂ්‍යයෝ යැ ක්ෂත්‍රියයෝ යැ බ්‍රාහ්මණයෝ යැ යන යම් කිසි බොහෝ යාග කරුවෝ දෙවියනට යාග කෙරෙත් ද, පුණ්ණකය, ඔහු ජරාව (සසර දුක) නිසා මේ මනුෂ්‍යාදිභාවය පතන්තාහු (දෙවියනට) යාග කෙරෙත් යයි.

යෙ කෙවි'මෙ ඉසයො මනුජා යනු: 'යෙ කෙවි' යනු; තෙල. 'යෙ කෙවි' යනු සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල අශෙෂ කොට නිශ්ශෙෂ කොට භාත්පයින් ගන්තා වචනයෙකි. ඉසයො යනු 'සාමි' නම් ඇති යම් කිසි සාමි දුමුජ්‍යායෙන් පැවිදි වූ ආජීවකයෝ, නිර්ග්‍රන්ථයෝ, ජට්ටයෝ තාපසයෝ. 'මනුජ' යි මනුෂ්‍යයෝ කියනු ලැබෙත් නුයි 'යෙ කෙවි මෙ ඉසයො මනුජා පුණ්ණකා 'ති භගවා' යනු වේ.

බත්තියා බ්‍රාහ්මණ දෙවතානං යනු: 'බත්තියා' යි ක්ෂත්‍රියජාති ඇති යම් කිසි කෙනෙක්. බ්‍රාහ්මණා යනු: භොවාදික වූ යම් කිසි කෙනෙක්. දෙවතානං යනු: ආජීවකශ්‍රාවකයන්ට ආජීවකයෝ දෙවතා යැ'..... දිග්චිත ඇතියනට දිශාවෝ දෙවතා යැ, යම් කෙනෙක් යම් කෙනකුන්ට දක්ෂිණාර්ථ වෙන් ද ඔහු ඔවුනට දෙවතා යැ'යි බත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං යනු වේ.

යඤ්ඤමකපපයිංසු පුජුධ ලොකෙ යනු: 'යඤ්ඤ' යි දෙයධර්මය කියනු ලැබෙයි. සිවුරු පිඩුවා..... යහන්ගේ පහන්තෙලි. යඤ්ඤමකපපයිංසු යනු: යම් කෙනෙකුත් යඤය එෂණ-ගවේෂණ-පයෝෂණ කෙරෙත් ද, ...යහන්ගේ පහන්තෙලි. ඔහු දු යඤ කෙරෙත්. පුජු යනු: තෙල යඤයෝ හෝ බොහෝ වෙති, තෙල යඤ යාජකයෝ හෝ බොහෝ වෙති, තෙල දක්ෂිණාර්ථයෝ හෝ බොහෝ වෙති.... මෙසෙයින් තෙල දක්ෂිණාර්ථයෝ හෝ 'බොහෝ වෙත්. ඉධ ලොකෙ යනු: මනුෂ්‍යලොක යෙහි නුයි 'යඤ්ඤමකපපයිං සු පුජුධ ලොකෙ' යනු වේ.

ආයිංසමානා පුණ්ණක ඉතථභාවං යනු: ආයිංසමානා යනු රූපප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්තාහු ශබ්දප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්තාහු ගන්ධප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්තාහු රසප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්තාහු ස්ප්‍රෂ්ඨව්‍යප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්තාහු පුත්‍රප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්තාහු දරප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්තාහු ධනප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්තාහු යශස්ප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්තාහු ඓශ්ඨව්‍ය්‍ය ප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්තාහු ක්ෂත්‍රියමහාසාරකුලයෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්තාහු බ්‍රාහ්මණමහාසාරකුලයෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්තාහු ගෘහපතිමහාසාරකුලයෙහි ආත්මභාව ප්‍රතිලාභය

ආසිංසමානා, වාතුමහාරාජකෙසු,¹ දෙවෙසු අත්තභාවපට්ටාභං ආසිංසමානා, නාවතිංසෙසු දෙවෙසු-පෙ-යාමෙසු දෙවෙසු²-කුදිතෙසු දෙවෙසු-නිමාණරතීසු දෙවෙසු-පරිමිතවසවතීසු දෙවෙසු-බ්‍රහ්මකායිකෙසු දෙවෙසු දත්තභාවපට්ටාභං ආසිංසමානා, ඉච්ඡමානා³ සාදියමානා, පක්ඛමානා පිඤ්ඤමානා අභිජපමානාති 'ආසිංසමානා'. සුභණක ඉක්ඛාචනාති: එසු දත්තභාවාච්චිකිකතී. ආසිංසමානා, එසු ඛතියමහාසාලකුලෙ අත්තභාවාච්චිකිකතී. ආසිංසමානා -පෙ- එසු බ්‍රහ්මකායිකෙසු දෙවෙසු දත්තභාවාච්චිකිකතී. ආසිංසමානා ඉච්ඡමානා සාදියමානා පක්ඛමානා පිඤ්ඤමානා අභිජපමානාති 'ආසිංසමානා සුභණක ඉක්ඛාචං.

ජරං සිතා යඤ්ඤමකපසයිංසුති: ජරානිසිතා ව්‍යාධිනිසිතා මරණනිසිතා සොකපට්ටෙවදුකකදෙවෙනසුපායාසනිසිතා. යදෙව නෙ ජාතිනිසිතා තදෙව නෙ ජරානිසිතා, යදෙව නෙ ජරානිසිතා තදෙව නෙ ව්‍යාධිනිසිතා, යදෙව නෙ ව්‍යාධිනිසිතා තදෙව නෙ මරණනිසිතා, යදෙව නෙ මරණනිසිතා තදෙව නෙ සොකපට්ටෙවදුකකදෙවෙනසුපායාසනිසිතා, යදෙව නෙ සොකපට්ටෙවදුකකදෙවෙනසුපායාසනිසිතා තදෙව නෙ ගතීනිසිතා, යදෙව නෙ ගතීනිසිතා තදෙව නෙ උපතනිසිතා, යදෙව නෙ උපතනිසිතා තදෙව නෙ පටිසන්ධිනිසිතා, යදෙව නෙ පටිසන්ධිනිසිතා තදෙව නෙ භවනිසිතා, යදෙව නෙ භවනිසිතා තදෙව නෙ සංභාරනිසිතා, යදෙව නෙ සංසාරනිසිතා තදෙව නෙ වට්ඨනිසිතා, අලලිතා උපගතා අපේකාසිතා අධිදුතතාති 'ජරං සිතා යඤ්ඤමකපසයිංසු'.

තෙනාභ භගවා:

“යෙ කෙවි මෙ ඉසයො මනුජා (සුභණකාති භගවා)
 ඛතියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං
 යඤ්ඤමකපසයිංසු පුට්ඨ ලොකෙ
 ආසිංසමානා සුභණක ඉක්ඛාචං
 ජරංසිතා යඤ්ඤමකපසයිංසු”ති.

1. වාතුමහාරාජකෙසු-ම ඡ සං.
 2. යාමදෙවෙසු-ව, ක
 3. ඉච්ඡමානා-ම ඡ සං

ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු සිව්මහරද දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාව ප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු තව්නිසා දෙවියන් කෙරෙහි... යාම දෙවියන් කෙරෙහි... තුෂිත දෙවියන් කෙරෙහි ... නිර්මාණරතී දෙවියන් කෙරෙහි... පරනිර්මිතවසවරතී දෙවියන් කෙරෙහි... බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු කැමැති වන්නාහු ඉවසන්නාහු පතන්නාහු ඊජ්සා කරන්නාහු අභිජල්පනය කරන්නාහු නුයි 'ආසිංසමානා' යනු වේ. පුණ්ණක ඉක්ඛාචං යනු: මෙහි ආත්මභාවයාගේ පහළවීම ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු මෙහි ක්ෂත්‍රිය මහාසාර කුලයෙහි ආත්මභාවයා ගේ පහළ වීම ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු...මෙහි බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාවයාගේ පහළ වීම ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු කැමැති වන්නාහු ඉවසන්නාහු පතන්නාහු ඊජ්සා කරන්නාහු අභිජල්පනය කරන්නාහු නුයි. 'ආසිංසමානා පුණ්ණක ඉක්ඛාචං' යනු වේ.

ජරං සිතා යඤ්ඤාමකපසයිංසු යනු: ජරාදුක ඇසිරි කළාහු ව්‍යාධි දුක ඇසිරි කළාහු මරණ දුක ඇසිරි කළාහු සොක-පරිදෙව-දුක්ඛ-දෙමනස්ස-උපායාස දුක ඇසිරි කළාහු... යම් කලෙක්හි මැ ඔහු ජාතිය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු ජරාව ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු ජරාව ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු ව්‍යාධිය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු ව්‍යාධිය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු මරණය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු මරණය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු සොක-පරිදෙව-දුක්ඛ-දෙමනස්ස-උපායාස ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු සොක-පරිදෙව-දුක්ඛ-දෙමනස්ස-උපායාස ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු ගතිය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු ගතිය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු උත්තර්තිය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි ම, ඔහු උත්තර්තිය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු ප්‍රතිසන්ධිය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු ප්‍රතිසන්ධිය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු භවය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු භවය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු සංඝාරය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු සංඝාරය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු වෘත්තය ඇසිරි කළාහු යැ වැළද ගත්තාහු යැ (සසරට) එළඹියාහ පිවිසුණාහු යැ අධිමුක්ත වූවාහු නුයි 'ජරං සිතා යඤ්ඤාමකපසයිංසු' යනු වේ.

එයින් වදලහ බුදුහු:

“යෙ කෙවි මේ ඉසයො මනුජා-පෙ-ජරං සිතා යඤ්ඤාමකපසයිං සු”යි.

3-3

යෙ කෙවි'මෙ ඉසයො මනුජා (ඉච්චායසමා දුඤ්ඤකො)
 ඛතතියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං
 යඤ්ඤමකප්පධිංසු¹ සුඤ්ඤ'ධ ලොකෙ
 කච්චි සු² තෙ භගවා යඤ්ඤපථෙ අප්පලිඤ්ඤා
 අනාරු³ ජාතිඤ්ඤ ජරඤ්ඤ මාරිස
 සුච්ඡාමී තං භගවා බ්‍රාහ්මි මෙතං.

යෙ කෙවි මෙ ඉසයො මනුජාති: 'යෙ කෙවි'ති-පෙ-කච්චි සු තෙ භගවා යඤ්ඤපථෙ අප්පමනතාති: කච්චිසු¹ති සංසයපුච්ඡා විචිතිසුච්ඡා ජෙඤ්ඤහක සුච්ඡා අනෙකංසපුච්ඡා, එවං නුඛො න නුඛො කිංඤ්ඤඛො කථනනුඛොති කච්චිසු. තෙ'ති යඤ්ඤ යාජකා වුච්චන්ති. භගවාති ගාරවාධි වචනං-පෙ-සච්ඡිකා පඤ්ඤතති යදිදං භගවා'ති. 'කච්චි සු ඉන භගවා' යඤ්ඤපථෙ අප්පමනතාති: යඤ්ඤයෙව වුච්චති යඤ්ඤපථො, යථා අරියලඤ්ඤා අරියපථො, දෙවලඤ්ඤා දෙවපථො, ත්‍රිභවලඤ්ඤා බ්‍රහ්මපථො, එවමෙව යඤ්ඤයෙව වුච්චති යඤ්ඤපථො. අප්පමනතාති. යෙපි⁴ යඤ්ඤපථෙ අප්පමනතා සකකච්චකාරිනො සාතච්චකාරිනො අච්ඡිකකාරිනො අනොලීන වුච්චන්තො⁵ අනිකච්චකච්ඡද්ද අනිකච්චකච්ඡුරා තච්චරිතා තච්චිභුලා තඤ්ඤරුකා තච්චිතතා තපොනා⁶ තප්පච්චාරා තදධිලිඤ්ඤා තදධිපතෙය්‍යා⁷ තෙපි යඤ්ඤපථෙ අප්පමනතා, යෙපි යඤ්ඤං එසන්ති ගච්චන්ති පරියෙසන්ති විචරපිඤ්ඤපාතසෙනාසනාගිලානපච්චයනෙසච්චපරිකඤ්ඤාරං අනතං පානං වසං යානං මාලාගඤ්චිලෙපනං සෙය්‍යාවසථ පදීපෙය්‍යං සකකච්චකාරිනො -පෙ- තදධිපතෙය්‍යා තෙපි යඤ්ඤපථෙ අප්පමනතා, යෙපි යඤ්ඤං අභිසංධරොන්ති විචරපිඤ්ඤපාතසෙනාසනාගිලානපච්චයනෙසච්චපරිකඤ්ඤාරං අනතං පානං වසං යානං මාලාගඤ්චිලෙපනං⁷ සෙය්‍යාවසථ පදීපෙය්‍යං සකකච්චකාරිනො -පෙ- තදධිපතෙය්‍යා තෙපි යඤ්ඤපථෙ අප්පමනතා, යෙපි යඤ්ඤං දෙනති යජන්ති පරිච්චජන්ති විචරපිඤ්ඤපාතසෙනාසනාගිලානපච්චයනෙසච්චපරිකඤ්ඤාරං අනතං පානං -පෙ- දෙය්‍යාවසථ පදීපෙය්‍යං සකකච්චකාරිනො -පෙ- තදධිපතෙය්‍යා, තෙපි යඤ්ඤපථෙ අප්පමනතාති 'කච්චි සු තෙ භගවා යඤ්ඤපථෙ අප්පලිඤ්ඤා'.

අනාරු³ ජාතිඤ්ඤ ජරඤ්ඤ මාරිසාති: ජාතිජරාමරණං⁸ අභරිංසු උභතරිංසු පතරිංසු සමතිකකම්භංසු විතිවතතිංසු. මාරිසාති පියවචනං ගරුචචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචන මෙතං 'මාරිසා'ති. 'අනාරු ජාතිඤ්ඤ ජරඤ්ඤ මාරිස'.

* "යෙපි" ඉති මජ්ඣං, ස්‍යාමපොඤ්ඤක සුත්තං.
 1. ය ඤ්ඤ මකප්පධිංසු-සා.
 2. කච්චි-සා.
 3. අනාරු-සා.
 4. අනොලීනවුච්චන්තා -ව, ක, පන
 5. තපොනං - මජ්ඣං.
 6. තදධිපතෙය්‍යා - සා.
 7. මාලාගඤ්චි - සා,
 8. ජරාමරණං - මජ්ඣං

3-3.

(ආයුෂ්මත් පුණ්ණක මෙසේ විවාරයි.) “මෙලොවැ මේ සෘෂිහු යැ මනුෂ්‍යයෝ යැ ක්ෂත්‍රීයයෝ යැ බ්‍රාහ්මණයෝ යැ යන යම් කිසි බොහෝ යාග කරුවෝ දෙවියනට යාග කෙරෙත් ද, භාග්‍යවතුන් වහන්ස, කිම ඔහු යාගයෙහි අප්‍රමත්ත වූවාහු ජාතිය ත් ජරාවත් තරණය කළාහු ද? නිදුකාණෙනි, එය මුඛවහන්සේ විවාරමි. භාග්‍යවතුන් වහන්ස තෙල කරුණ මට වදළ මැනැව් යි.”

යෙ කෙවි’මෙ ඉසයො මනුජා යනු: යෙ කෙවි යනු...

කච්චි සු තෙ හගවා යඤ්ඤපථෙ අපපමතතා යනු: කච්චි සු යි: “මෙසේ දෝ හෝ නො වෙි දෝ හෝ කීමෙක් දෝ හෝ කෙසේ හෝ හො”යි සංඝය පාවජා යැ විමති පාවජා යැ විචිකිත්සා පාවජා යැ අනෙකාන්ත පාවජා නුයි “කච්චි සු” යනු වෙි. තෙ යි යඤ යාජකයෝ කියනු ලැබෙති. හගවා යනු: ගෞරවනාමයෙකි...මේ ‘භාග්‍යවත්’ යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්ති නුයි ‘කච්චි සු තෙ හගවා’ යනු වෙි. යඤ්ඤපථෙ අපපමතතා යනු: යඤය මැ ‘යඤපථ’ යි කියනු ලැබෙයි. යම්සේ ආයඛිමාර්ගය ආයඛිපථ වෙි ද, දෙවමාර්ගය දෙවපථ වෙි ද, බ්‍රහ්මමාර්ගය බ්‍රහ්මපථ වෙි ද, එසෙයින් මැ යඤය මැ ‘යඤපථ’ යි කියනු ලැබෙි. අපපමතතා යනු: යම් කෙනෙකුත් යඤපථයෙහි අප්‍රමත්ත වූවාහු සකසා කරන්තාහු සතතයෙන් කරන්තාහු නො නැවැත කරන්තාහු නො හැකුළුණු පැවැතුම් ඇත්තාහු නො හළ ජඤය ඇත්තාහු නො හළ වීයඛිධුර ඇත්තාහු එහි හැසිරෙන්නාහු එය බහුල කොට ඇත්තාහු එය ගුරු කොට ඇත්තාහු එයට නැමුණු හු එයට අතිශයින් නැමුණු හු එයට නැඹුරු වූවාහු එහි අධිමුක්ත වූවාහු (බැඳුණාහු) එය අධිපති කොට ඇත්තාහු නුයි ඔහු දු යඤපථයෙහි අප්‍රමත්ත වූවාහු වෙති. යම් කෙනෙකුත් සිවුරු පිඬුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර අ.භාර පාන වස්ත්‍ර යාන මල්ගද විලෙවුන් යහන්ගේ පහන්තෙල් යන දෙයධර්මය කැමැති වෙත් ද සොයත් ද හැම අයුරින් කැමැති වෙත් ද, සකසා කරන්තාහු ද ... එය අධිපති කොට ඇත්තාහු ද, ඔහු දු යඤපථයෙහි අප්‍රමත්ත වෙති. යම් කෙනෙකුත් සිවුරු පිඬුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර ආහාර පාන ... යහන්ගේ පහන්තෙල් යන දෙයධර්මය සකස්කෙරෙත් ද, සකසා කරන්තාහු ද... එය අධිපති කොට ඇත්තාහු ද ඔහු දු යඤපථයෙහි අප්‍රමත්තයෝ යැ. යම් කෙනෙකුත් සිවුරු පිඬුවා දෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර අ.භාර පාන... යහන්ගේ පහන්තෙල් යන දෙය ධර්මය දෙත් ද යදිත් ද, පරිත්‍යාග කෙරෙත් ද, සකසා කරන්තාහු ද... එය අධිපති කොට ඇත්තාහු ද, ඔහු දු යඤපථයෙහි අප්‍රමත්තයහ’යි ‘කච්චි සු තෙ හගවා යඤ්ඤපථෙ අපපමතතා’ යනු වෙි.

අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස යනු: ජාති ජරාමරණය තරණය කළහ, උත්තරණය කළහ, ප්‍රකර්ෂයෙන් තරණය කළහ, ඉක්මවුහ, ව්‍යතික්‍රමණය කළහ. මාරිස යනු: තෙල ‘මාරිස’ යි ප්‍රියවචන යැ ගරුවචන යැ සගෞරව සප්‍රතිශ්‍රය වචන නුයි. ‘අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස’ යනු වෙි.

පුච්ඡාමි තං භගවා ඉති මෙතනාති: 'පුච්ඡාමි ත'නාති පුච්ඡාමි තං
යාවාමි තං, දුච්ඡාමි තං, පසාදෙමි තං, කථංසංසු මෙති 'පුච්ඡාමි තං'.
භගවාති භාරවාධිවචනං-පෙ- සමච්ඡාපඤ්ඤාති යදිදං 'භගවා'ති. ඉති
මෙතනාති ඉති දාවිකඛාති දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති උච්චාපෙති විචාරාති විහරාති
උත්තානාති කරොති පකාසෙතිති 'පුච්ඡාමි තං භගවා ඉති මෙතං'.

මෙතනාහ මො ඉමමමො:

'මෙ කෙවි මෙ ඉසෙයො චතුරා (ඉච්චායඤා පුණණකො)
ඛතතියා ඉමමමො, දෙවනානා,
යඤ්ඤාමකපාසිංසු උදුටු ලොකෙ
කච්චි සු මෙ භගවා යඤ්ඤාපෙට්ඨා අපාමනකා
අතාරු ජාතිඤ්ඤා ජරඤ්ඤා මාරිස,
පුච්ඡාමි තං භගවා ඉති මෙතං''නති.

3-4

ආසිංසනාති: මොමෙසනාති අභිජප්පනාති පුභනාති
(පුණණකාති භගවා)
කාමාභිජප්පනාති පට්ඨම ලාභං,
මෙ යාජයොඤා භවරාගරකකා
නාකරිංසු ජාතිජරනාති ඉමි.

ආසිංසනාති මොමෙසනාති අභිජප්පනාති පුභනාති: 'ආසිංසනාති'ති
රුපපට්ඨලාභං ආසිංසනාති, සද්දපට්ඨලාභං ආසිංසනාති, ගඤ්ඤාපට්ඨලාභං
ආසිංසනාති, රසපට්ඨලාභං ආසිංසනාති, මොච්චිඛපට්ඨලාභං ආසිංසනාති,
සුත්තපට්ඨලාභං¹ ආසිංසනාති, දරපට්ඨලාභං ආසිංසනාති, ධනපට්ඨලාභං
ආසිංසනාති, යසපට්ඨලාභං ආසිංසනාති, ඉසසට්ඨපට්ඨලාභං ආසිංසනාති,
ඛතතියමහාසාලකුලෙ අතකභාවපට්ඨලාභං ආසිංසනාති, ඉමමමමහාසාල
කුලෙ-පෙ-ගහපතිමහාසාලකුලෙ අතකභාවපට්ඨලාභං ආසිංසනාති, වාදුමමහා
රාජකෙසු දෙවෙසු -පෙ- ඉමමකාසිකෙසු දෙවෙසු අතකභාවපට්ඨලාභං
ආසිංසනාති, ඉච්ඡනාති සාදියනාති පඤ්ඤානාති පිභයනාතිති ආසිංසනාති.

මොමෙසනාති: යඤ්ඤං වා මොමෙසනාති, එලං වා මොමෙසනාති,
දකඛිමෙසෙයා² වා මොමෙසනාති. කථං යඤ්ඤං මොමෙසනාති: සුචිං දිනනා:³
චනාපං දිනනං, පඤ්ඤං දිනනං, කාලෙන දිනනං, කපපියං දිනනං, වීචෙයා
දිනනං, දනවජ්ජං දිනනං, අභිණ්ණං දිනනං, දදං වීතනං පසාලකනාති
මොමෙසනාති, කිමෙතනනාති වලෙණ්ණනාති පසංසනාති. එවං යඤ්ඤං මොමෙසනාති.

1. ආසිංසනාති -ව, පන, ම ජ සං
2. සුත්තදර ඛත යහ ඉසසට්ඨං -ව, ක, ම
3. දකඛිමෙසෙයා - සනා
4. පියං දිනනං - සනා

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රාහ්මී මෙතං යනු: 'පුච්ඡාමි තං' යි: මුඛ වහන්සේ අයදීම, මුඛ වහන්සේ අධ්‍යාපණ කරමි, මුඛ වහන්සේ පහදවමි මට වදළ මැනැවැ යි 'පුච්ඡාමි තං' යනු වේ. භගවා යනු: මේ 'භගවා' යි ගෞරවනාමයෙකි ... සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියෙකි. බ්‍රාහ්මී මෙතං යනු: කිව මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව දෙසුව මැනැව පනවනු මැනැව පිහිටුවනු මැනැව ඒවාක කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව නො ගැඹුරු කළ මැනැව පැවසුව මැනැව නුයි 'පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රාහ්මී මෙතං' යනු වේ.

එයින් කියැ ඒ බමුණු:

යෙ කෙවි' මෙ ඉසයො මනුජා ... පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රාහ්මී මෙතං'' යි.

3-4.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: පුණ්ණකය,) (ඔහු රූප ප්‍රතිලාභාදිය) ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, (යාගාදිය) පසසති, ජල්පනය කෙරෙති, පුදති. (රූපාදි) ලංභය පිණිස පුනපුනා කාමයන් මැ (අපට වන්නේ මැනැව'යි) කියත්. යාගයෙහි යෙදුණු භවරාගයෙන් රැළුණු ඔහු ජාති ජරා (ආදි සසර-දුක) තරණය නො කළාහ'යි කියමි''යි.

ආසිංසනති ථොමයනති අභිජපපනති ජුහනති යනු: 'ආසිංසනති' යනු: රූප ප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, ශබ්දප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, ගන්ධප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, රසප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති. ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, පුත්‍රප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, දරප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, ධනප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, යශස්ප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, ඵෙණ්වයභිප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, ක්ෂත්‍රියමහාසාරකුලයෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, බ්‍රාහ්මණමහාසාරකුලයෙහි... ගෘහපතිමහාසාර කුලයෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, වාතුර්මහාරාජික දෙවියන් කෙරෙහි ... බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, කැමැති වෙති, ඉවසති, පතති, ඊජසා කෙරෙත් නුයි 'ආසිංසනති' යනු වේ.

ථොමයනති යනු: දනය හෝ වර්ණනා කෙරෙති, (රූපාදිප්‍රතිලාභ) එලය හෝ වර්ණනා කෙරෙති, දක්ෂිණාර්භයන් හෝ වර්ණනා කෙරෙත්. කිසෙයින් දනවර්ණනා කෙරෙත් ද යත්: පිරිසිදු කොට දෙන ලද්ද, මන වඩනු කොට දෙන ලද්ද, ප්‍රණීත කොට දෙන ලද්ද, යොග්‍ය කාලයෙහි දෙන ලද්ද, කැප කොට දෙන ලද්ද, විමසා දෙන ලද්ද, නිදෙස් කොට දෙන ලද්ද, එක්වත් දෙන ලද්ද, දෙමින් පහදවන ලද සිත ථොමනය කෙරෙති, කීර්තනය කෙරෙති, වණති, පසසත් නුයි මෙසෙයින් දනය වර්ණනා කෙරෙත්.

කථං ඵලං ථොලෙනති: ඉතො තිදුනං රූපපටිලාහො ඡවිසසති -පෙ- බ්‍රහ්මකායිකෙසු දෙවෙසු අත්තභාවපටිලාහො ඡවිසසතිති ථොලෙනති, කිත්තනනති වණෙණනති පසංඝනතිති ඵවං ඵලං ථොලෙනති.

කථං දකඛිණෙයෙහ ථොලෙනති: දකඛිණෙයො ජාතිඤ්චනනා ගොතඤ්චනනා අජ්ඣායකා චන්තධරා තිණණං වෙදනං පාරගු සනිඤ්ඤකෙටුහනං සාකඛරපභෙදනං ඉතිහාසපඤ්චොනං පදකා වෛයොකරණං ලොකායතමහාපුරිසලකඛණෙසු අනවයාති, චිතරාගා වා රාඡවිනායාය වා පටිඤ්ඤා, චිතදෙසා වා දෙසචිනායාය වා පටිඤ්ඤා, චිතමොහා වා මොඡවිනායාය වා පටිඤ්ඤා, සඤ්ඤාමපනනා සීලඤ්චනනා සමායිසමපනනා පඤ්ඤාසමපනනා විමුත්තිසමපනනා විමුත්තිසදුණදසඤ්චන සමපනනාති ථොලෙනති කිත්තනනති වණෙණනති පසංඝනති. ඵවං දකඛිණෙයෙහ ථොලෙනතිති 'ආසිංසනති ථොලෙනති'.

අභිජ්ජනනතිති: රූපපටිලාහං අභිජ්ජනනති, සඤ්ඤාපටිලාහං අභිජ්ජනනති, ගඤ්ඤාපටිලාහං අභිජ්ජනනති, රසපටිලාහං අභිජ්ජනනති -පෙ- බ්‍රහ්මකායිකෙසු, දෙවෙසු දත්තභාවපටිලාහං අභිජ්ජනනතිති 'ආසිංසනති ථොමඤ්ඤා අභිජ්ජනනති.' පුහනනති පුහනනති දෙකති යජනති උරිච්චජනති උච්චරපිණ්ඩාන සෙනාඤ්ඤානිලානච්චයනෙසජ්ජනනිකාරං දත්තං පානං වසං යානං මාලාගඤ්චිලපනං සෙයොවසථපදීපෙයොනති 'ආසිංසනති ථොලෙනති අභිජ්ජනනති පුහනනති'

පුණණකාති හගවාති: පුණණකා'ති හගවා තං බ්‍රහ්මණං නාමෙත ආලපති. හගවාති ගාරවායිවචනමෙතං -පෙ- යදිදං හගවාති 'පුණණකාති හගවා'.

කාමාභිජ්ජනනති පටිච්ච ලාභනති: රූපපටිලාහං පටිච්ච කාමෙ අභිජ්ජනනති, සඤ්ඤාපටිලාහං පටිච්ච කාමෙ අභිජ්ජනනති -පෙ- බ්‍රහ්මකායි කෙසු දෙවෙසු දත්තභාවපටිලාහං පටිච්ච කාමෙ අභිජ්ජනනති පජ්ජනනතිති 'කාමාභිජ්ජනනති පටිච්ච ලාහං'.

කිසෙයිත් ඵලය වර්ණනා කෙරෙත් ද යත්: මෙ (මිනිස් ලොවැ දුන්) කරුණින් රූපප්‍රතිලාභය වන්නේ යැ...බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය වන්නේ යැ යි ථොමනය කෙරෙති, කීර්තනය කෙරෙති, වර්ණනා කෙරෙති, ප්‍රශංසා කෙරෙත් නුයි මෙසෙයින් ඵලය වර්ණනා කෙරෙත්.

කිසෙයිත් දක්ෂිණාර්භයන් වර්ණනා කෙරෙත් ද යත්: දක්ෂිණාර්භයෝ "ජාති සම්පන්නයහ, ගොත්‍රසම්පන්නයහ, වෙදමන්ත්‍රාධ්‍යාපකයහ, වෙදමන්ත්‍ර ධරනුවහ. නියන්ධු, කෙටුහ (කාව්‍යශාස්ත්‍ර) සහිත වූ ශික්ෂා නිරුක්ති සම්බන්ධතා දක්ෂරප්‍රභේද සහිත වූ ඉතිහාසය පස්වනු කොට දැති ත්‍රිවෙදයෙහි පරතරට ගියාහු පද හදාරන්නාහු ව්‍යාකරණ හදාරන්නාහු ලොකායත (විතණ්ඩවාදශාස්ත්‍ර) මහාදුරුෂ ලක්ෂණයෙහි අනුනයහ'යි, විතරාහ හෝ රාගවිනයට (රාගය දුරැලීමට) පිළිපන්නාහු හෝ වෙති, විතදෙස හෝ දෙස විනයට පිළිපන්නාහු හෝ වෙති, විතමොහ හෝ මොහ විනයට පිළිපන්නාහු හෝ වෙති, ශ්‍රද්ධාසම්පන්නයහ, ශීල සම්පන්නයහ, සමාධිසම්පන්නයහ, ප්‍රඥාසම්පන්නයහ, විමුක්තිසම්පන්නයහ, විමුක්ති-ඥානදර්ශන සම්පන්නයහ"යි ථොමනය කෙරෙති, කීර්තනය කෙරෙති වර්ණනා කෙරෙති, ප්‍රශංසා කෙරෙත්, මෙසෙයින් දක්ෂිණාර්භයෝ ථොමනය කෙරෙත් නුයි "ආසිංසනති ථොමයනති" යනු වේ.

අභිජප්පනති යනු: රූපප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කෙරෙති, ශබ්දප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කෙරෙති, ගන්ධප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කෙරෙති, රසප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කෙරෙතිබ්‍රහ්මකායික දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කෙරෙත් නුයි 'ආසිංසනති ථොමයනති අභිජප්පනති' යනු වේ. ජුහනති යනු: සිවුරු පිඬුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත්පිරිකර ආහාර පාන වස්ත්‍ර යාන මල්ගඳවිලෙදුන් යහන්ගේ පහන්තෙල් දනය කෙරෙති, දෙති, යදිති, පරිත්‍යාග කෙරෙත් නුයි. 'ආසිංසනති ථොමයනති අභිජප්පනති ජුහනති, යනු වේ.

පුණ්ණකා'ති හගවා : 'පුණ්ණක' යි බුදුහු ඒ බමුණු නමින් ආලපනය කෙරෙත්. හගවා යනු; තෙල ගෞරවාධි වචන යැ ...හගවත් යි 'පුණ්ණකා ති හගවා' යනු වේ.

කාමාභිජප්පනති පටිච්ච ලාභං යනු: රූප ප්‍රතිලාභය පිණිස කාමයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරෙති, ශබ්දප්‍රතිලාභය පිණිස කාමයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරෙති... බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය පිණිස කාමයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරෙති, කැමැති වෙති, ඉතා කැමැති වෙත් නුයි 'කාමාභි-ජප්පනති පටිච්ච ලාභං' යනු වේ.

තෙ යාජයොගා හවරාගරතතා නාතරිංසු ජාතිජරනති බුමිති: 'තෙ'ති යඤ්ඤයාජකා වුච්චන්ති. යාජයොගාති යාජයොගෙසු යුතතා පයුතතා ආයුතතා සමායුතතා තච්චරිතා තච්චසුප්පා තඤ්ඤාකා තනනිතතා තපොනා තපඛතාරා තදධිප්පිතතා තදධිපතෙසාති, 'තෙ යාජයොගා'. හවරාග රතතාති හවරාගො වුච්චති යො හවෙසු හවච්චජෙදු හවරාගො හවනදි හවතණතා හවසිනොහා හවපරිලාහො හවමුච්චා හවජෙකාසානා හවරාගෙන හවෙසු රතතා ගිඤ්ඤා ගරිතා¹ මුච්චිතා අජෙකාපතතා² ලඤ්ඤා ලඤ්ඤා පලිබුඤ්ඤාති 'තෙ යාජයොගා හවරාගරතතා'.

නාතරිංසු ජාතිජරනති බුමිති: තෙ යාජයොගා හවරාගරතතා ජාතිජරාමරණං නාතරිංසු, න උතතරිංසු න පතරිංසු න සමතිකකම්මිංසු න චිතිවතතිංසු, ජාතිජරාමරණා අනිකඛනතා³ අනිසසටා⁴ අනතිකකනතා අසමතිකකනතා අචිතිවතතා අනෙතා ජාතිජරාමරණෙ පරිවතතන්ති අනෙත සංසාරපථෙ පරිවතතන්ති, ජාතියා අනුගතා ජරාය අනුසටා ඛතාදිනා අභිභුතා මරණෙන අඛතාහතා අතාණා අලොතා අසරණා අසරණිභුතාති. බුමි. ආචිකඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පච්චපෙමි විචාරාමි විනජාමි උතතානිකරොමි පකාසෙමිති 'තෙ යාජයොගා හවරාගරතතා නාතරිංසු ජාතිජරනති බුමි'.

තෙනාහ හගවා:

“ආසිංසන්ති ථොමයන්ති අභිජපන්ති ජුහන්ති
(පුණ්ණකාති හගවා)

කාමාභිජපන්ති පච්චි ලාහං
තෙ යාජයොගා හවරාගරතතා
නාතරිංසු ජාතිජරනති බුමි'ති

3-5

තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගා (ඉච්චායසමා පුණ්ණකො)
යඤ්ඤෙති ජාතිඤ්ඤ ජරඤ්ඤ මාරිස,
අථ කො වරභි දෙවිලොකසලොකෙ
අතාරි ජාතිඤ්ඤ ජරඤ්ඤ මාරිස,
පුච්චාමි තං හගවා බුමි මෙතං.

තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගාති: තෙ යඤ්ඤයාජකා යාජයොගා හවරාගරතතා ජාතිජරාමරණං නාතරිංසු, න උතතරිංසු, න පතරිංසු, න සමතිකකම්මිංසු, න චිතිවතතිංසු, ජාතිජරාමරණා අනිකඛනතා³ අනිසසටා⁴ අනතිකකනතා අසමතිකකනතා, අචිතිවතතා අනෙතා ජාතිජරා මරණෙ පරිවතතන්ති,

1. ගඨිතා - ඛහුසු
2. අජෙකාසනතා-ව-ක-මජසං
3. අනිකඛිතා - පඤ
4. අනිසසටා - භ
අනිසසිතා - පඤ

තෙ යාජයොගා භවරාගරතතා නාතරිංසු ජාති ජරතති ඩ්‍රෑමි යනු: 'තෙ' යි දෙයධර්මය දෙන්නාහු කියනු ලැබෙති. යාජයොගා යනු: යඤ-යොගයෙහි (දීමෙහි) යෙදුණාහු ආදරයෙන් යෙදුණාහු වෙසෙසින් යෙදුණාහු එක් වූ යෙදුණාහු එය කරන්නාහු එය බහුල වූ කරන්නාහු එය ගරු කරන්නාහු එයට නතු වූ සිත් ඇත්තාහු එහි නතු වූ කය ඇත්තාහු එහි අභිමුඛ වූ කය ඇත්තාහු එහි අධිමුක්ත වූවාහු එය අධිපති කොට ඇත්තාහු නු යි 'තෙ යාජයොගා' යනු වේ. භවරාගරතතා යනු: භවයන්හි යම් භවච්ඡන්දයක් භවරාගයෙක් භවනාදියෙක් භවතෘෂ්ණායෙක් භවස්නෙහයෙක් භවපරිදහයෙක් භවමුද්ඡායෙක් භවය ගිලගැනීමෙක් වේ ද, හේ 'භවරාග' යයි කියනු ලැබෙයි. භවරාගයෙන් භවයන්හි ඇලුණාහු ගිජු වූවාහු ගෙතුණාහු මුසපත් වූවාහු වැතුරුණාහු ලැබුණාහු ලග්න වූවාහු ඇවුරුණාහු නුයි' තෙ යාජයොගා භවරාගරතතා' යනු වේ.

නාතරිංසු ජාතිජරතති ඩ්‍රෑමි යනු: දීමෙහි යෙදුණු ඔහු භවරාගයෙහි ඇලුණාහු ජාතිජරාමරණය තරණය උත්තරණය ප්‍රතරණය සලකික්‍රමණය ව්‍යාතික්‍රමණය නො කළාහු යැ. ජාතිජරාමරණයෙන් නො නික්මුණාහු බැහැර නො වූවාහු ඉක්ම නො ගියාහු මොනවට ඉක්ම නොගියාහු ව්‍යාතික්‍රමණය නො කළාහු ජාතිජරාමරණය ඇතුළත පෙරළෙති, ඇතුළුසසරමග පෙරළෙති. ජාතියට පිවිසියාහු ජරායෙන් පතළාහු ව්‍යාධියෙන් මඩනා ලද්දහු මරණයෙන් පහරන ලද්දහු රක්ෂා විරහිත වූවාහු නිලීනස්ථාන රහිත වූවාහු අසරණ වූවාහු තමහට ප්‍රතිෂ්ඨා නො කරන්නාහු යයි කියමි, පවසමි, දෙසමි, පනවමි, පිහිටුවමි, විවෘත කෙරෙමි, විභාග කෙරෙමි, නො ගැඹුරු කෙරෙමි, ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'තෙ යාජයොගා භවරාගරතතා නාතරිංසු ජාතිජරතති ඩ්‍රෑමි' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

“ආසිංසනති ථොමයනති ...නාතරිංසු ජාතිජරතති ඩ්‍රෑමි” යි.

3-5.

(ආයුෂ්මත්, පුණ්ණක මෙසේ විවාරයි) “නිදුකාණෙනි, යාගයෙහි යෙදුණු ඔහු ඉදින් යඤයන් කරණ කොට ගෙන ජාතියත් ජරාවත් තරණය නො කළාහු නම් නිදුකාණෙනි, එකල්හි දෙවිමිනිස් ලොවූ කවරෙක් ජාතියත් ජරාවත් තරණය කෙළේ ද? එ කරුණ පුළුවුස්මි. භාග්‍ය වතුන් වහන්ස, තෙල මට වදළ මැනැවි. ”

තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගා යනු: ඒ යඤයාජක වූයාගයෙහි යෙදුණු භවරාගයෙහි ඇලුණාහු ජාතිජරා මරණය තරණ- උත්තරණ- ප්‍රතරණ- සලකික්‍රමණ- ව්‍යාතික්‍රමණ- නො කළාහු යැ. ජාති ජරා මරණයෙන් නො නික්මුණාහු බැහැර නො වූවාහු නො ඉක්මගියාහු මොනොවට නො ඉක්ම ගියාහු නො ඉක්ම පැවැත්තාහු ඇතුළු ජරාමරණයෙහි පෙරළෙති.

අතො සංසාරපථෙ පරිවතනන්ති ජාතිශා අනුගතා, ජරාශ අනුසටා¹ ඛ්‍යාධිනා අභිභූතා, මරණෙන අඛ්‍යාහතා, අතාණා අලොනා අසරණා අසරණිභූතාති තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගා. ඉච්චායසමා පුණණකොති² ඉච්චාති පදසන්ධි -පෙ- ආයසමා පුණණකො.

යඤ්ඤති ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසාති 'යඤ්ඤති'ති යඤ්ඤති පසුතෙති යඤ්ඤති විවිධෙති යඤ්ඤති පුපුති 'මාරිසා'ති: උයවචනං ගරුචචනං සගාරවසපතිසසාධිචචනමෙතං 'මාරිසා'ති. 'යඤ්ඤති ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස'.

අථ කො චරති දෙවමනුසසලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසාති: අථ කොඵයොසදෙවකෙලොකෙසමාරකෙසුභ්‍යමකෙසසමණධ්‍රාහමණිශා පජාය සදෙවමනුසසාය ජාතිජරාමරණං අතරි උතතරි පතරි සමතිකකම්භිතිචතතයි. මාරිසාති පියවචනං ගරුචචනං සගාරවසපතිසසාධිචචනමෙතං මාරිසාති. 'අථ කො චරති දෙවමනුසසලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස'.

පුච්ඡාමි තං භගවා මුහුති මෙතන්ති: පුච්ඡාමි ත'න්ති පුච්ඡාමි තං, ශාවාමි තං, අජේඛියාමි තං, පසාදෙමි තං. කථයඤ්ඤ මෙතන්ති 'පුච්ඡාමි තං'. භගවාති ගාරවාධි චචනං -පෙ- සඤ්ඤාපඤ්ඤතති යදිදං 'භගවා'ති. මුහුති මෙතන්ති: මුහුති ආචිකඛාති දෙසෙති උඤ්ඤපෙති පට්ඨපෙති විචරාති විහජාති උතතාතීකරොති පකාසෙහිති 'පුච්ඡාමි තං භගවා මුහුති මෙතං'.

තෙනාහ යො ධ්‍රාහමිණො:

තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගා (ඉච්චායසමා පුණණකො)
යඤ්ඤති ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස,
අථ කො චරති දෙවමනුසසලොකෙ
අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස
පුච්ඡාමි තං භගවා මුහුති මෙත'න්ති.

1. අනුගතා - පහ

ඇතුළු සසරමඟ පෙරලෙති. ජාතියට පිවිසියාහු ජරායෙන් පතලාහු ව්‍යාධියෙන් මැඩුණාහු මරණයෙන් පහරන ලද්දහු රක්ෂා විරහිත වූවාහු නිලීයනස්ථාන රහිත වූවාහු අසරණ වූවාහු නමහට ප්‍රතිස්ථා නො කරන්නාහු යයි 'තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගා' යනු වේ.

ඉව්වායසමා පුණ්ණකො යනු: ඉව්වා' යනු: පද සන්ධි යෑ ... ආයස්මා පුණ්ණකො යනු වේ.

යඤ්ඤාහි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස යනු: යඤ්ඤාහි යනු: යංගයන් කරණ කොට බොහෝ වූ යාගයන් කරණකොට විවිධයාගයන් කරණ කොට මහත් වූ යාගයන් කරණ කොට, මාරිස යනු: තෙල 'මාරිස' යනු: ප්‍රියවචන යෑ ගරුවචන යෑ සගෞරව සප්‍රතිශ්‍රයනාම යෑ යි 'යඤ්ඤාහි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස' යනු වේ.

අථ කො වරහි දෙවමනුසසලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස යනු: එකල්හි තෙල කවරෙක් දෙවියන් සහිත ලොකයෙහි මරුන් සහිත බඹුන් සහිත මහණ බමුණන් සහිත දෙවමිනිසුන් සහිත සත්ත්වලෝකයෙහි ජාති ජරාමරණය තරණය කෙළේ ද? උත්තරණය කෙළේ ද? ප්‍රතරණය කෙළේ ද? සමතික්‍රමණය කෙළේද? ඉක්ම පැවැත්තේ ද? මාරිස යනු: තෙල මාරිස යනු ප්‍රියවචන යෑ ගරුවචන යෑ සගෞරව සප්‍රතිශ්‍රයාධිවචන නුයි 'අථ කො වරහි දෙවමනුසසලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස' යනු වේ.

පුච්ඡාමි තං හගවා ඩ්‍රාහි මෙතං යනු: පුච්ඡාමි තං යනු: මුඛ වහන්සේ විචාරමි මුඛ වහන්සේ අයදිමි මුඛ වහන්සේ අනවමි. මුඛ වහන්සේ පහදවමි. තෙල මට වදළ මැනැව නුයි 'පුච්ඡාමි තං' යනු වේ. හගවා යනු: තෙල 'හගවා' යනු: ගෞරවනාම යෑ ...සාක්ෂාත් ප්‍රඤ්ජති යෑ. ඩ්‍රාහි මෙතං යනු: කිව මැනැව, පැවැසුව මැනැව, දෙසුව මැනැව, පැනැවුම් මැනැව, පිහිටුව මැනැව, විවෘත කළ මැනැව, විභාග කළ මැනැව, නො ගැඹුරු කළ මැනැව, ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි 'පුච්ඡාමි තං හගවා ඩ්‍රාහි මෙතං' යනු වේ.

එයින් කී යෑ ඒ බමුණු:

"තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගා ... පුච්ඡාමි තං හගවා ඩ්‍රාහි මෙතං"යි.

3-6

සඛ්ඛාය ලොකසමී.¹ පරොවරානී² (පුණණකාති හගවා)
යසසිඤ්ජිතං නස්සී කුභිඤ්චි ලොකෙ
සතොතා විදුමො අනිසො නිරායො
අතාරි සො ජාතිජරණති බුච්චි.

සඛ්ඛාය ලොකසමී. පරොවරානීති: 'සඛ්ඛා' වුච්චති ඤ්ඤං,
"යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ- අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිවසී"

පරොවරානීති 'ඔරං' වුච්චති සකතතභාවො, පරං වුච්චති පරතතභාවො, ඔරං වුච්චති සකරුපවෙදනාසඤ්ඤසංඛාරවිඤ්ඤාණං, පරං වුච්චති පරරුපවෙදනාසඤ්ඤසංඛාරවිඤ්ඤාණං, ඔරං වුච්චති ඡ අජ්ඣත්තීකානි ආයතනානි පරං වුච්චති ඡ බාහිරානි ආයතනානි, ඔරං වුච්චති මනුස්සලොකො, පරං වුච්චති දෙවලොකො, ඔරං වුච්චති කාමධාතු, පරං වුච්චති රූපධාතු අරූපධාතු, ඔරං වුච්චති කාමධාතු-රූපධාතු, පරං වුච්චති අරූපධාතු, සඛ්ඛාය ලොකසමී. පරොවරානීති: පරොවරානි අනිච්චතො සඛ්ඛාය, දුක්ඛතො -රොගතො- ගණ්ඨතො -පෙ- නිසරණතො සඛ්ඛාය ජාතිච්චා කුලයිච්චා තීරයිච්චා විභාවයිච්චා විතුතං කච්චාති 'සඛ්ඛාය ලොකසමී. පරොවරානී.' පුණණකාති හගවාති: 'පුණණකා'ති හගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. හගවාති භාරවාධිවචනාමතං -පෙ- යදිදං 'හගවා'ති. 'පුණණකාති හගවා'

යසසිඤ්ජිතං නස්සී කුභිඤ්චි ලොකෙති: 'යසා'ති අරහතො ඛීණාසවස්ස. ඉඤ්ජිතනති: තණ්හිඤ්ජිතං දිවසීඤ්ජිතං මානිඤ්ජිතං කිලෙයිඤ්ජිතං කාඡ්ඤ්ජිතං, යසසිමෙ ඉඤ්ජිතා නස්සී, න සනති, න සංවිජ්ජනති, නුපලබ්භනති, පභිනා සමුච්ඡිනතා වූපසනතා පට්ඨපස්සඤ්ඤා අභබ්බුප්පතතිකා ඤාණභගිනා දඬුසා. කුභිඤ්චිති කුභිඤ්චි කිසමීඤ්චි කපච්චි අජ්ඣත්තං වා බහිඤ්චා වා අජ්ඣත්තබහිඤ්චා වා. ලොකෙති අපායලොකෙ -පෙ-ආයතනලොකෙති 'යසසිඤ්ජිතං නස්සී කුභිඤ්චි ලොකෙ'

1. ලොකමහි - මජ්ඣ
2. පරොවරානී ව-වි-ක-පන-භාෂා මජ්ඣං, 3. පරොවරානීති ව-ක- 4. ධම්මසඬ්ඨාණී - විකුසාදකණ්ඨි

3-6

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: “පුණ්ණකය,) සත්ලොවැ (පරාත්මභාව ස්වාවමභාවාදි) පරාවරයන් නුවණින් විමසා (දත්) යම් ක්ෂීණසුවයක්හට ලොවැ කිසි තැනෙක්හි ඉඤ්චිතයෙක් නැද්ද, (කෙලෙස් සන්හිදීමෙන්) ශාන්ත වූ (කායදුශ්චරිතාදි) ධූම විරහිත වූ (රාගාදි) උපද්‍රව රහිතවූ ආශා රහිතවූ ඒ ක්ෂීණාසුව තෙම ජාති ජරා තරණය කෙළේ යයි කියමි”යි.

සඛබ්බාය ලොකසමිං පරොවරානි යනු: ‘සඛබ්බා’යි ඥානය කියනු ලැබෙයි. යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් ...අමොහයෙක් ධර්ම-විවයයෙක් සමාග්දෘෂ්ටියෙක් වේ ද එයයි.

පරොවරානි යනු: ස්විත්මභාවය ‘ඔර’ යයි කියනු ලැබෙයි, පරිත්ම-භාවය ‘පර’ යයි කියනු ලැබෙයි, තමාගේ රූප-වේදනා-සංඤා-සංස්කාර-විඥානය ‘ඔර’ යයි කියනු ලැබෙයි, මෙරමා ගේ රූප-වේදනා-සංඤා සංස්කාර-විඥානය ‘පර’ යයි කියනු ලැබෙයි, ආධ්‍යාත්මික ඡේදියතනය ‘ඔර’ යයි කියනු ලැබෙයි, බාහිර ඡේදියතනය ‘පර’ යයි කියනු ලැබෙයි, මනුෂ්‍යලොකය ‘ඔර’ යයි කියනු ලැබෙයි දිව්‍යලොකය ‘පර’ යයි කියනු ලැබෙයි කාමධාතුව ‘ඔර’ යයි කියනු ලැබෙයි, රූපධාතූ අරූපධාතූ ‘පර’ යයි කියනු ලැබෙයි, කාමධාතූ රූපධාතූ ‘ඔර’ යයි කියනු ලැබෙයි, අරූපධාතූ ‘පර’ යයි කියනු ලැබෙයි, ‘සඛබ්බාය ලොකසමිං පරොවරානි’ යනු: පරොවර (පරාවර) යන් අනිත්‍ය හෙයින් නුවණින් විමසා, දුඛ හෙයින්... රොග හෙයින්-ගණ්ඩ හෙයින්...නිස්සරණ හෙයින් නුවණින් විමසා දැනැ, තුලනය කොට තීරණය කොට, විභාවන කොට ප්‍රකට කොට නුයි ‘සඛබ්බාය ලොකසමිං පරොවරානි’ යනු වේ. පුණ්ණකා’ති හගවා යනු: ‘පුණ්ණක’යි බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතති, ‘හගවා’ යනු: මේ හගවා’ යනු ගෞරව නාම යැ... සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්ති නුයි ‘පුණ්ණකා’ති හගවා’ යනු වේ.

යසයිඤ්චිතං නතී කුහිඤ්චි ලොකෙ යනු: ‘යසා’ යනු අර්හත් ක්ෂීණාසුවයනට ඉඤ්චිතං යනු; තෘෂ්ණා ඉඤ්චන (කම්පන) යැ දෘෂ්ටි ඉඤ්චන යැ මාන ඉඤ්චන යැ ක්ලෙශ ඉඤ්චන යැ කාම ඉඤ්චනයි. යමක්හට මේ ඉඤ්චනයෝ නැද්ද, නො වෙත් ද, විද්‍යාමාන නො වෙත් ද, නො-ලැබෙත් ද, ප්‍රභීණ ද, අ මුලසුන් ද, සන්හිදුණාහු ද, ප්‍රතිප්‍රශ්නිධ ද, යළි උපදනුවට අභවයයෝ ද, නැණ’ ගිත් දුටුණාහු ද. කුහිඤ්චි යනු: අධ්‍යාත්ම වේවයි බාහ්‍ය වේවයි අධ්‍යාත්මබාහ්‍ය වේවයි කොහි කිසිවෙක්හි කිසි තැනෙකැ. ලොකෙ යනු: අපාය ලොකයෙහි...ආයතන ලොකයෙහි නුයි ‘යසයිඤ්චිතං නතී කුහිඤ්චි ලොකෙ’ යනු වේ.

සනෙතා විදුමො අනියො නිරාසො අතාරි යො ජාතිජරනති බුමිති: 'සනෙතා'ති රාගස සන්තතතා සනෙතා, දෙසසස -මොහසස- කොධසස - උපනාහසස- මකකසස -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරානං සන්තතතා සමිතතතා වුපසමිතතතා විජ්ඣාතතතා නිබ්බුතතතා විගතතතා පටිපසසඤ්චතතා සනෙතා උපසනෙතා වුපසනෙතා නිබ්බුතො පටිපසසඤ්චොති 'සනෙතා'.

විදුමොති: කායදුච්චරිතං විදුමිතං¹ විධමිතං යොසිතං විසොසිතං බැන්ති-කතං වච්ඤ්චචරිතං- මනෝදුච්චරිතං විදුමිතං විධමිතං යොසිතං විසොසිතං බන්තිකතං, රාගො-දෙසො-මොහො විදුමිතො විධමිතො යොසිතො විසොසිතො බන්තිකතො, කොධො- උපනාහො- මකකා- පළාසො- ඉසා- මච්ඡරියං- මායා- සාධේයං- ඵලො- සාරමො- මානෝ- අතිමානෝ- මද්දෙ- පමාද්දෙ- සබ්බෙ කිලෙසා- සබ්බෙ දුච්චරිතා- සබ්බෙ දරථා- සබ්බෙ පරිලාභා- සබ්බෙ සන්තාපා- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරා විදුමිතා විධමිතා යොසිතා විසොසිතා බන්තිකතා. අථවා² 'කොධො' වුච්චති දුමො:

1 "මානෝ හි තෙ බ්‍රාහ්මණ ඛාරිභාරො කොධො දුමො ජසමනි³ මොසවජ්ජං, ජිව්හා සුජා හදයං⁴ ජොතිවිසානං අතතා සුදනො පුරිසසස ජොති."⁵

අපිව දසභාකාරෙහි කොධො ජායති: 'අනාඨං මෙ අවරි'ති කොධො ජායති, 'අනාඨං මෙ වරති'ති කොධො ජායති, 'අනාඨං මෙ වරිසසනි'ති කොධො ජායති, 'පියසස මෙ චනාපසස' අනාඨං අවරි, අනාඨං වරති, අනාඨං වරිසසනි'ති කොධො ජායති, අපියසස මෙ අමනාපසස, අනාඨං අවරි, අනාඨං වරති, අනාඨං උරිසසනි'ති කොධො ජායති, දවසානෙ ව්‍ය පන කොධො ජායති. යො ඵවරුපො විතතසස ආසානො පටිසානො පටිසං පටිවිරොධො කොපො පකොපො සමපකොපො දෙසො පදෙසො සමපදෙසො විතතසස ව්‍යාපනති⁶. මනොපදෙසො කොධො කුජ්ඣනා කුජ්ඣිතතං දෙසො දුසසනා දුසසිතතං බ්‍යාපනති බ්‍යාපජ්ජනා බ්‍යාපජ්ජිතතං විරොධො පටිවිරොධො වණ්ඨිකකං අසුරොපො⁷ අනතතමනතා විතතසස. අයං වුච්චති කොධො''

1. විදුමිතං - ව, ක
2. අපිව - පන
3. ගමනි - ව, ක, සා
4. කසරසස - සා
5. සංසුතා සුදුරික හරථොජ්ඣනා
6. බ්‍යාපනති - ම ඡ සං
7. අසුරොපො - සා

සනෙතා විධුමො අනිසො නිරාසො අතාරිසො ජාතිජරඤච බ්‍රෑමී යනු: සනෙතා යනු: රාගය සන්හුන් බැවින් ශාන්ත යැ, ද්වේෂය-මොහය-ක්‍රොධය බද්ධවෙරය- මකු බව ...සියලු අකුශල සංස්කාරයන් සන්හුන් බැවින් සන්තිඋවනලද බැවින් ව්‍යුපශමනය කරනලද බැවින් නිවුණු බැවින් නිවාත බැවින් විගත බැවින් ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ද බැවින් ශාන්ත වූයේ උපශාන්ත වූයේ ව්‍යුපශාන්ත වූයේ නිව්‍යේ ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ද වූයේ නුයි 'සන්තො' යනු වේ.

විධුමො යනු: කායදුශ්චරිතය දුම් විරහිත කරනලද විධිමනය කරනලද වියළනලද වෙසෙසින් වියළන ලද විගතාන්ත කරනලද වෙයි, වාග්දුශ්චරිතය- මනෝදුශ්චරිතය දුම් විරහිත කරන ලද විධිමනය කරන ලද වියළන ලද වෙසෙසින් වියළන ලද විගතාන්ත කරන ලද වෙයි, රාගය- ද්වේෂය -මොහය විධුමිත ශොභිත විශොභිත ව්‍යන්තිකාත වෙයි, ක්‍රොධය, බද්ධවෙරය, මකුබව, යුගග්‍රාහය ඊර්ෂ්‍යාව, මාත්සය්‍ය්‍ය, මායාව, සය බව ස්තම්භය (තද බව) කරණොත්තරියකරණය, මානය, අතිමානය, මදය, ප්‍රමාදය, හැම කෙලෙස්, හැම දුසිරිත්, හැම දරච, හැම පරිදහ, හැම සතැවුලි, හැම අකුශලාභිසංස්කාර ධුම විරහිත කරන ලද, විධිමනය කරන ලද, වියළන ලද වෙසෙසින් වියළන ලද විගතාන්ත කරන ලද වෙයි. නොහොත් ක්‍රොධය 'ධුම' යයි කියනු ලැබෙයි:

1. "බමුණ මානය මැ තාගේ පිරිකරබර වෙයි, ක්‍රොධය ධුමය වෙයි, මාෂාවාදය හඵ යැ, දිව හොම සැන්ද යැ භාදය ගිනිදල්වන තැන යැ පුරුෂයාගේ මොනොවට දමුණු සිත ගින්න වේ."

තවද දස අයුරෙකින් ක්‍රොධ උපද්දි. 'මට අනර්ච කෙළේ යැ' යි ක්‍රොධය උපදී, 'මට අනර්ච කෙරේ' යයි ක්‍රොධය උපදී, 'මට අනර්ච කරන්නේ යැ' යි ක්‍රොධය උපදී, 'මා ප්‍රියමනාපයහට අනර්ච කෙළේ යැ, අනර්ච කෙරෙයි, අනර්ච කරන්නේ යැ' යි ක්‍රොධය උපදී, මා 'අප්‍රිය අමනාපයහට අර්ච කෙළේ යැ, අර්ච කෙරෙයි, අර්ච කරන්නේ යැ' යි ක්‍රොධය උපදී, අස්ථානයෙහි හෝ ක්‍රොධය උපද්දි. මෙ බදු යම් විත්තයාගේ ආසාතයෙක් ප්‍රතිසාතයෙක් ප්‍රතිසයෙක් ප්‍රතිවිරොධයෙක් කොපයෙක් බලවත් කොපයෙක් සම්ප්‍රකොපයෙක් ද්වේෂයෙක් ප්‍රද්වේෂයෙක් සම්ප්‍රද්වේෂයෙක් විත්තයාගේ ප්‍රකෘතිය හැරපිමෙක් සිත දුෂ්‍ය විමෙක් ක්‍රොධයෙක් කිපෙන අයුරෙක් කිපුණු බවෙක් ද්වේෂයෙක් දුෂ්‍යාකාරයෙක් දුෂිත බවෙක් ප්‍රකෘතිය හැරපිමෙක් ප්‍රකෘතිය හැරපියන අයුරෙක් ප්‍රකෘතිය හළ බවෙක් විරොධයෙක් ප්‍රතිවිරොධයෙක් සැඩ බවෙක් අපරිපූර්ණ වචන ඇති බවෙක් විත්තයාගේ නො සතුටු බවෙක් වේ ද මේ 'ක්‍රොධ' යයි කියනු ලැබේ.

අපිව කොධස්ස අධිමත්තපරිත්තතා වෙදිතබ්බා: අස්සී කඤ්චිකාලං කොධො විත්තාරීලකරණ මත්තො හොති, න ච තාව මුඛකුලනචිකුලනෝ¹ හොති, අස්සී කඤ්චිකාලං කොධො මුඛකුලනචිකුලනමත්තො හොති න ච තාව හත්තසංඝොපනො හොති, අස්සී කඤ්චිකාලං කොධො හත්තසංඝො-පනමත්තො හොති න ච තාව ඵරුසවාචං නිචජාරනො හොති, අස්සී කඤ්චිකාලං කොධො ඵරුසවාචං නිචජාරණමත්තො හොති, න ච තාව දිසාවිදිසාත්ත වීලොකනො හොති, අස්සී කඤ්චිකාලං කොධො දිසාවිදිසාත්තවීලොකනමත්තො හොති, න ච තාව දණ්ඨසත්පරාමසනො හොති, අස්සී කඤ්චිකාලං කොධො දණ්ඨසත්පරාමසනමත්තො හොති, න ච තාව දණ්ඨසත් අබ්භකකිරණො හොති, අස්සී කඤ්චිකාලං කොධො දණ්ඨසත්අබ්භකකිරණ මත්තො හොති, න ච තාව දණ්ඨසත්අභිනිපාතනො හොති, අස්සී කඤ්චිකාලං කොධො දණ්ඨසත්අභිනිපාතනමත්තො හොති, න ච තාව ජිත්තවිච්ඡිත්තකරණො හොති, අස්සී කඤ්චිකාලං කොධො ජිත්තවිච්ඡිත්තකරණමත්තො හොති, න ච තාව සමහඤ්ජන පළිහඤ්ජානා හොති, අස්සී කඤ්චිකාලං කොධො සමහඤ්ජනපළිහඤ්ජනමත්තො හොති. න ච තාව අඛගමඛගඅපකඤ්ජනො² හොති. අස්සී කඤ්චිකාලං කොධො අඛගමඛගඅපකඤ්ජනමත්තො හොති, න ච තාව ජීවිතා වොරොපනො හොති, අස්සී කඤ්චිකාලං කොධො ජීවිතා වොරොපනමත්තො හොති, න ච තාව සබ්බවාගපටිච්චාගාය සණ්ඨිතො හොති යතො ඛො කොධො පරං ඥාණලං³ ඝාතෙත්වා අත්තානං ඝාතෙති, ඵත්තාචතා කොධො පරමුස්සදගතො⁴ පරමචෙටුලලපත්තො හොති. යස්ස සො හොති කොධො පභිතො සමුච්ඡිත්තො වූපසන්තො පටිපසස්සදධා අභබ්බුප්පත්තිකො ඤ්ඤාණගතිතා දඤ්ඨා සො වුච්චති 'විට්ඨමො'

කොධස්ස පභිතන්තා විට්ඨමො, කොධචඤ්ඤාණ පරිඤ්ඤානත්තා විට්ඨමො, කොධභෙතුස්ස පරිඤ්ඤානත්තා විට්ඨමො, කොධභෙතුස්ස උපච්ඡිත්තන්තා විට්ඨමො. අනීසොති රාගො නීසො, දෙසො නීසො, මොහො නීසො, කොධො නීසො, උපනාහො නීසො -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරා නීසා, යසෙසනෙ නීසා පභිතා සමුච්ඡිත්තා වූපසන්තා පටිපසස්සදධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤ්ඤාණගතිතා දඤ්ඨා, සො වුච්චති 'අනීසො' නිරාසොති 'ආසා' වුච්චති තණ්හා, 'යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොහො අකුසලමූලං.'⁴ යසෙසා ආසා තණ්හා පභිතා සමුච්ඡිත්තා වූපසන්තා පටිපසස්සදධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤ්ඤාණගතිතා දඤ්ඨා

1. පරිකුලනං - පහ
 2. ආකඤ්චනො - පහ-
 3. පරපුණ්ණලං -ව-වි-ක-
 4. පරමුක්කංසගතො-පහ
 a. ධම්මසධගණි - නිකෙඛපකඤ්ච

තවද ක්‍රෝධයාගේ අඛුටැඩි බව දතයුතු යැ. කිසිවිටෙක ක්‍රෝධය තෙමේ සිත කළඹනමතුයෙක් වෙයි, තව මුහුණ කුළනු හකුළනු වූයේ නොද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය මුහුණ කුළන හකුළන පමණ වූයේ වෙයි. තව හනු සොලවනු වූයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය හනු සොලවනු වූයේ වෙයි, තව පරොඛස් කියන පමණ වූයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය පරොස්ඛස් කියන පමණ වෙයි, තව වටපිට බලනු වූයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය වටපිට බලන පමණ වෙයි, තව ම දඬුසැත් නො ද ගන්නේ වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය දඬුසැත් ගන්නා පමණ වෙයි, තවම දඬුසැත් නහනුයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය දඬුසැත් නහන පමණ වූයේ වෙයි, තව ම දඬුසැත් දමාගසනුයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය දඬුසැත් දමාගසන පමණ වූයේ වෙයි, තව ම (මෙරමා සිරුරු) සිදුරු කරනු වූයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය සිරුර සිදුරු බිදුරු කරන පමණ වූයේ වෙයි, තව ම සිරුර සුණු විසුණු කරනුයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය සිරුර සුණු විසුණු කරන පමණ වූයේ වෙයි, තව ම අභපසභ ඇද කඩනුයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය අභපසභ ඇද කඩන පමණ වූයේ වෙයි, තව ම දිවි තොර කරනුයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය දිවි තොර කරන පමණ වූයේ වෙයි. තව ම මෙරමා දිවිනසා සියදිවි නැසීම පිණිස සිටියේ නොද වෙයි; යම් කලෙක ක්‍රෝධය සතුරා නසා තමාත් නසා ද, මෙතෙකින් ක්‍රෝධය තෙමේ ඉතා බලවත් බවට ගියේ ඉතා මහත් බවට පැමිණියේ වේ. යමක්භට ඒ ක්‍රෝධය තෙම ප්‍රභීණ වූයේ මුලසුන් වූයේ සන්තිදුණේ ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ වූයේ අභවොත්පත්තික වූයේ තුවණ ගින්නෙන් දූවුණේ වේ ද, හෙතෙම 'විධුම' යයි කියනු ලැබේ.

ක්‍රෝධය ප්‍රභීණ කළ බැවින් 'විධුම' යැ ක්‍රොධවස්තුව පරිඤාත බැවින් 'විධුම' යැ, ක්‍රෝධ හෙතුව පරිඤාත බැවින් 'විධුම' යැ, ක්‍රෝධහේතුව සිදුනා ලද බැවින් 'විධුම' යි.

අනීසො යනු: රාගය උවදුරෙක, ද්වේෂය උවදුරෙක, මොහය උවදුරෙක, ක්‍රෝධය උවදුරෙක, බද්ධවේරය උවදුරෙක, ...හැම අකුශලාභිසංස්කාරයෝ උවදුරුහ. යමක්භු විසින් තෙල උවදුරු ප්‍රභාණ කරන ලද ද, මුලසුන් කරන ලද ද, සන්තිදුවන ලද ද, ප්‍රතිප්‍රශ්‍රම්-හනය කරන ලද යළි උපදනට නො නිසි කරන ලද ද, තුවණ ගින්නෙන් දවන ලද ද, හෙතෙම 'අනීස' යයි කියනු ලැබේ. නිරාසො යනු: තෘෂ්ණාව 'ආශා' යි කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යා-යෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද, එයයි. යමක්භු විසින් තෙල ආශාව තෘෂ්ණාව ප්‍රභාණය කරන ලද ද, මුලසුන් කරන ලද ද, සන්තිදුවන ලද ද, ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ උපදනට නො හිසි කරන ලද ද, තුවණ ගින්නෙන් දවන ලද ද,

සො වුච්චති 'නිරාසො' ජාතීති "යා තෙසං තෙසං සත්තානං තමඛි තමඛි සත්තනිකායෙ ජාති සංජාති ඉකකන්ති අභිනිබ්බන්ති බ්බන්තං ජාතුභාවො ආයතනානං පටිලාභො"^ඵ, ජරාති "යා තෙසං තෙසං සත්තානං තමඛි තමඛි සත්තනිකායෙ ජරා ජීරණතා බ්බන්තිච්චං පාඤ්චං වලිතතව තා ආයුතො සංභාති ඉන්ද්‍රියානං පරිපාදකා"^ඤ. සන්තො විචුමො අනිසො නිරාසො. අතාරි සො ජාති ජරන්ති ඛුමීති යො සන්තො ව විචුමො ව අනිසො ව නිරාසො ව, සො ජාති ජරා මරණං අතරි උතතරි පතරි සමතිකකම් වීතිවතයිති ඛුමී ආවිකකාමි දෙසෙමි ජඤඤපෙමි පට්ඨපෙමි විටරමි විභජාමි උතතානිකරොමි පකාසෙමීති 'සන්තො විචුමො අනිසො නිරාසො අතාරි සො ජාති ජරන්ති ඛුමී.'

තෙතාහ භගවා:

"සංඛාය ලොකස්මිං පරොවරානි (පුණණකාති භගවා)
 යසසිඤ්ඤතං නත්ථි කුභිඤ්ඤී ලොකෙ,
 සන්තො විචුමො අනිසො නිරාසො
 අතාරි සො ජාතිජරන්ති ඛුමී"^{ති}

සභගාරා පරියොසානා -පෙ- පඤ්ඤලිකො භගවන්තං නමස්සමානො නිසින්නො භොති. 'සදා මෙ භන්තෙ භගවා සාවකො හලස්මී'ති.

පුණණක සුත්තනිඥෙසො සමත්තො

ඵ. සච්ච විභවත
 ඤ. සච්ච විභවත

හෙතෙම, 'නිරාස' යැයි කියනු ලැබේ. ජාති යනු: ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ ඒ ඒ සත්ත්වනිකායෙහි යම් (අපරිසුර්ණායතන විසින්) ඉපැදීමෙක් (පරිසුර්ණායතන විසින්) මොනොවට ඉපැදීමෙක් (අණ්ඩප ජරායුජ විසින්) අවක්‍රාන්ති-යෙක් (සංසෙදප ඔපපාතික විසින්) පහළ වීමෙක් ස්කන්ධයන්ගේ ප්‍රාදුර්භවයෙක් ආයතනයන්ගේ ප්‍රතිලාභයෙක් ද (සන්තතියෙහි පහළ වීමෙක් වේ ද එය යි. ජරා යනු: ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ ඒ ඒ සත්ත්වනිකායෙහි යම් දිරිමෙක් දිරන අයුරෙක් (දත් නිය ආදීන්ගේ) කැඩුණු බවෙක් (කෙස් ලොම් ආදිය) පැසුණු බවෙක් රැලි ගැසුණු සම් ඇති බවෙක් ආයුෂයාගේ පිරිහීමෙක් ඉඳුරන් මුහුකුරා යෑමෙක් වේ ද, එයයි සන්තො විධුමො අනිසො නිරාසො අකාරි සො ජාතිජරන්ති මූමි යනු: යමෙක් යෝනි ද විධුම ද අනිස ද නිරාස ද වේ නම් හෙතෙම ජාති ජරාමරණය (ප්‍රථමමාර්ගයෙන්) තරණය කෙළේ යැ (ද්විතීය මාර්ගයෙන්) උත්තරණය කෙළේ යැ, (තෘතීය මාර්ගයෙන්) ප්‍රතරණය කෙළේ යැ, (චතුර්තමාර්ගයෙන්) මොනොවට ඉක්ම ගියේ යැ. ඉක්ම (එලයෙහි) සිටියේ යැ'යි කියමි, පවසමි, දෙසමි, පනවමි, පිහිටුවමි, විවෘත කෙරෙමි, විභාග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි, ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'සන්තො විධුමො අනිසො නිරාසො අකාරි සො ජාතිජරන්ති මූමි' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

“සංඛාය ලොකසම් පරොවරානි-පෙ-අකාරි සො ජාතිජරන්ති මූමි” යි. ගාථා පයඛිවසානාය හා සමග... “වහන්ස, භාග්‍යවත්හු මාගේ රෝස්තෘහ, මම ශ්‍රාවකයෙමි” බඳැදිලි වූ භාග්‍යවතුන් නමදීමින් හුන්නේ වේ යයි.

සුර්ණක සුනුනිර්දේශය නිමි.

4. මෙතනගු සුතනනිදෙසො

4-1

පුට්ඨාචී තං භගවා බ්‍රාහ්මිමෙතං (ඉට්ඨායසමා මෙතනගු)
 මඤ්ඤචී තං වෙදගුං භාවිතතතං
 තුතො නු දුක්ඛා සමුදගතා¹ ඉමෙ
 යෙ කෙච්ච ලොකස්මිං අනෙකරූපා.

පුට්ඨාචී තං භගවා බ්‍රාහ්මි මෙතනනි: 'පුට්ඨාචී'ති තිස්සො පුට්ඨා:
 අදිට්ඨචෙතනනා පුට්ඨා, දිට්ඨසංසන්ධනා පුට්ඨා, විමතිචෙඡදනා පුට්ඨා.

කතමා අදිට්ඨචෙතනනා පුට්ඨා: පකතියා ලකඛණං අඤ්ඤනං භොති
 අදිට්ඨං අතුලිතං අතිරිතං අවිභූතං අවිභාවිතං, තස්ස ඤාණාය දස්සනාය
 තුලනාය තිරණාය² විභූතත්ථාය විභාවනත්ථාය පඤ්ඤං පුට්ඨති. අයං අදිට්ඨ
 චෙතනනා පුට්ඨා.

කතමා දිට්ඨසංසන්ධනා පුට්ඨා: පකතියා³ ලකඛණං ඤානං භොති දිට්ඨං
 තුලිතං තීරිතං විභූතං විභාවිතං අඤ්ඤති පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං සංසන්ධනත්ථාය
 පඤ්ඤං පුට්ඨති. අයං දිට්ඨසංසන්ධනා පුට්ඨා.

කතමා විමතිචෙඡදනා පුට්ඨා: පකතියා සංසය පකඛනො⁴ භොති,
 විමති පකඛනො⁵ වෙළුභකජාතො ඵවං නු ටො න නු ටො කිං නු ටො
 කථං නු ටොති. සො විමතිචෙඡදනත්ථාය පඤ්ඤං පුට්ඨති. අයං විමතිචෙඡදනා
 පුට්ඨා. ඉමා තිස්සො පුට්ඨා.

අපරාපි තිස්සො පුට්ඨා: මනුස්සපුට්ඨා. අමනුස්සපුට්ඨා, නිමමිතපුට්ඨා.

කතමා මනුස්සපුට්ඨා: මනුස්සා බුද්ධිං භගවනතං උපසඛකම්ථා පඤ්ඤං
 පුට්ඨන්ති, භික්ඛු පුට්ඨන්ති, භික්ඛුණියො පුට්ඨන්ති, උපාසකා පුට්ඨන්ති,
 උපාසිකායො පුට්ඨන්ති, රාජානො පුට්ඨන්ති, ඛතතියා පුට්ඨන්ති, බ්‍රාහ්මණා
 පුට්ඨන්ති, වෙස්සා පුට්ඨන්ති, සුද්ද පුට්ඨන්ති, ගහට්ඨා පුට්ඨන්ති, පඛඛච්ඡිතා
 පුට්ඨන්ති. අයං මනුස්සපුට්ඨා.

කතමා අමනුස්සපුට්ඨා: අමනුස්සා බුද්ධිං භගවනතං උපසඛකම්ථා
 පඤ්ඤං පුට්ඨන්ති, නාගා පුට්ඨන්ති, සුපණ්ණා පුට්ඨන්ති, යකඛා පුට්ඨන්ති,
 අසුරා පුට්ඨන්ති, ගකඛඛා පුට්ඨන්ති මහාරාජානො පුට්ඨන්ති, ඉන්ද්‍ර පුට්ඨන්ති,
 බ්‍රහ්මානො පුට්ඨන්ති, දෙවා පුට්ඨන්ති, අයං අමනුස්සපුට්ඨා.

1. ගතාමෙ - පන
 2. තිරණය විභාවනාය පුට්ඨති, පන
 3. පකතියා-ව, ව, වි, ක,
 පකඛනෙ - ම ඡ සං
 4. පකඛනො -ව, වි, ක, පන
 5. විමතිපකඛනො -ව, වි, ක, පන

4. මෙතතගු සුත්‍රනිර්දේශය

4-1. (ආයුෂ්මත් මෙතතගු මෙසේ ඒවාරයි) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ විවාරම් මෙය වදළ මැන, මුඛ වහන්සේ ඥාන-වෙදයාගේ පරතෙරට පැමිණි කෙනකුන් කොට වැඩු සිත් ඇති කෙනකුන් කොට හඟිම්. ලොවැ අනේක ස්වභාව වූ යම්කිසි දුක් කෙනෙක් වෙත් ද, මේ දුඃඛයෝ කොසින් උපන්නාහු ද?

පුවඡාම් තං භගවා බ්‍රැහිමෙතං යනු: 'පුවඡා' යනු: පාවඡා තුනෙකි; අදිට්ඨජොතනා පුවඡා යැ දිට්ඨසංසඤ්ජානා පුවඡා යැ විමතිවිජේදනා පුවඡා යි.

අදිට්ඨජොතනා පුවඡා කවඨ යත්: පියවින් ධර්මයන්ගේ තථ ලක්ෂණය නොදන්නා ලද නො දක්නා ලද තුලනය නො කරන ලද තීරණය නො කරන ලද ප්‍රකට නො වූ සිතීන් නො වඩන ලද වෙයි, ඒ ධර්මයාගේ ලක්ෂණ ඥානය පිණිස දර්ශනය පිණිස තුලනය පිණිස තීරණය පිණිස පාළ වීම පිණිස විභාවනය පිණිස ප්‍රශ්න විවාරයි. මේ අදිට්ඨජොතනා පුවඡා යැ.

දිට්ඨසංසඤ්ජානා පුවඡා කවඨ යත්: පියවින් ධර්මයන්ගේ තථලක්ෂණය දන්නා ලද දක්නා ලද තුලනය කරන ලද තීරණය කරන ලද ප්‍රකට වූ විභාවන කරන ලද වෙයි. (ඒ ධර්මයන්ගේ ලක්ෂණය) අන්‍ය පණ්ඩිතයන් හා සමග සසඳනු සඳහා පැන පුළුවයි. මේ දිට්ඨසංසන්දනා පුවඡා යැ.

විමතිවිජේදනා පුවඡා කවඨ යත්: පියවින් සැකයට පැමිණියේ විමතියට පැමිණියේ මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ කිමෙක් දෝ හෝ කෙසේ දෝ හෝ යි දෙසින් බවට පැමිණියේ වෙයි, හෙතෙම විමති සිදුනා සඳහා පැන පුළුවයි. මේ විමතිවිජේදනා පුවඡා යැ. මේ තුන් පාවඡා යි.

අන්‍ය වූ ද තුන් පාවඡායෙකි: මනුෂ්‍යපාවඡා යැ අමනුෂ්‍ය පාවඡා යැ හිරිමිතපාවඡා යි.

මනුෂ්‍යපාවඡා කවඨ යත්: මනුෂ්‍යයෝ භාග්‍යවත් බුදුන් කරා ඵලඹ පැන පුළුවස්ති, භික්ෂුහු පුළුවස්ති, භික්ෂුණිහු පුළුවස්ති, උච්ඡුවෝ පුළුවස්ති, උචැයියෝ පුළුවස්ති, රජදරුවෝ පුළුවස්ති ක්ෂත්‍රියයෝ පුළුවස්ති බ්‍රාහ්මණයෝ පුළුවස්ති, වෛශ්‍යයෝ පුළුවස්ති, ශුද්‍රයෝ පුළුවස්ති, ගැහැ-වියෝ පුළුවස්ති, පැවිද්දෝ පුළුවසිත්. මේ මනුෂ්‍යපාවඡා යැ.

අමනුෂ්‍ය පාවඡා කවඨ යත්: අමනුෂ්‍යයෝ භාග්‍යවත් බුදුන් කරා ඵලඹ පැන පුළුවස්ති. නාගයෝ පුළුවස්ති, සුපර්ණයෝ (ගුරුලෝ) පුළුවස්ති, යක්ෂයෝ පුළුවස්ති, අසුරයෝ පුළුවස්ති, වරම්රජදරුවෝ පුළුවස්ති, ඉන්ද්‍ර යෝ පුළුවස්ති, බ්‍රහ්මයෝ පුළුවස්ති, දෙවියෝ පුළුවසිත්. මේ අමනුෂ්‍ය පාවඡා යැ.

කතමා නිමිත පුච්ඡා: යං හගවා රූපං අභිනිමිතාති මනොමයං සබ්බඛපච්චඛතා අභිනිඤ්ඤං, යො නිමිතො බුද්ධං හගවතං උපසංකම්ඤා පඤ්ඤාං දුච්ඡති, හගවා විසංසෙජ්ඤති. අයං නිමිතපුච්ඡා. ඉමා තිඤ්ඤා පුච්ඡා.

අපරාපි තිඤ්ඤා පුච්ඡා: අත්තකපුච්ඡා, පරකපුච්ඡා, උභයකපුච්ඡා, අපරාපි තිඤ්ඤා පුච්ඡා: දිට්ඨධර්මකපුච්ඡා, සමපරාධිකකපුච්ඡා. පරමකපුච්ඡා. අපරාපි තිඤ්ඤා පුච්ඡා: අනවජ්ජකපුච්ඡා, නිකම්මෙසකපුච්ඡා, වොදනකපුච්ඡා. අපරාපි තිඤ්ඤා පුච්ඡා: අතිතාපුච්ඡා, අනාගතාපුච්ඡා, පච්චුප්පකතා පුච්ඡා. අපරාපි තිඤ්ඤා පුච්ඡා: අජකිතක පුච්ඡා, බහිද්ධා පුච්ඡා, අජකිතකබහිද්ධා පුච්ඡා, අපරාපි තිඤ්ඤා පුච්ඡා: කුසල පුච්ඡා, අකුසල පුච්ඡා, අඛාතක පුච්ඡා, අපරාපි තිඤ්ඤා පුච්ඡා: බ්‍රහ්මපුච්ඡා, ධාතුපුච්ඡා, ආයතනපුච්ඡා, අපරාපි තිඤ්ඤා පුච්ඡා: සතිපට්ඨාන පුච්ඡා, සමප්පධානපුච්ඡා, ඉද්ධිපාදපුච්ඡා. අපරාපි තිඤ්ඤා පුච්ඡා: ඉඤ්ඤා පුච්ඡා, බලපුච්ඡා, බොජ්ඣක්ඛනපුච්ඡා. අපරාපි තිඤ්ඤා පුච්ඡා: මඤ්ඤාපුච්ඡා, ඵලපුච්ඡා, නිබ්බානපුච්ඡා.

පුච්ඡාමි තතති: පුච්ඡාමි තං, යාවාමි තං, අජෙකියාමි තං, පසාදෙථි තං, 'කථයසු ටෙ' ති 'පුච්ඡාමි තං'. හගවාති භාරවාධිවචනමෙතං - පෙ - සච්ඡකාපඤ්ඤානති යදිදං හගවාති 'පුච්ඡාමි තං හගවා'. බ්‍රෑහ්මි මෙතතති බ්‍රෑහ්මි ආවිකඛ දෙසෙහි උඤ්ඤාපෙහි උච්චපෙහි විචර විහජ උත්තානි කරොති පකාසෙහිති 'පුච්ඡාමි තං හගවා බ්‍රෑහ්මි මෙතං'. ඉච්චායසමා මෙතතගුති, - 'ඉච්චා'ති පදසන්ධි - පෙ - ඉච්චායසමා මෙතතගු:

මඤ්ඤාමි තං වෙදගු¹ භාවිතතතනති: 'වෙදගු'ති තං මඤ්ඤාමි 'භාවිතතතනා'ති තං මඤ්ඤාමි, එවං ජානාමි, එවං ආජානාමි,² එවං විජානාමි,³ එවං පටිච්චානාමි, එවං පටිච්චිකාමි 'වෙදගු භාවිතතතනා'ති කථං හගවා වෙදගු; වෙදෙ වුච්චති චතුසු මඤ්ඤාසු ඤ්ඤාණං, පඤ්ඤා පඤ්ඤාඤ්ඤාං පඤ්ඤාබලං - පෙ - ධම්මවිචයසමොච්චාකිඛෙහා විමංසා විපසානා සමාදිට්ඨි, හගවා තෙහි වෙදෙහි ජාතිජරාමරණං අත්තගතො⁴

1. 'ග' ති තප්ථ-ව,වි,ම ඡ සං
2. වෙදගු - ම ඡ සං
3. අජානාමි
4. පජානාමි - කපටි
5. අත්තංගතො - ක, ව

නිර්මිතපාවිච්ඡා කවච යත්: බුදුහු මනෝමය වූ සියලු අභවසහ ඇති අවිකල වූ ඉදුරන් ඇති යම් රුවක් මවත් ද ඒ මැවුණු බුදුහු භාගාවත් බුදුන් කරා එළඹ පැන පුළුවස්ති, බුදුහු විසඳත්. මේ නිර්මිත පාවිච්ඡා යැ මේ තුන් පාවිච්ඡා යි.

අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිච්ඡායෙකි: ආත්මාර්ථ පාවිච්ඡා යැ පරාර්ථ පාවිච්ඡා යැ උභයාර්ථ පාවිච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිච්ඡායෙකි: දෘෂ්ටධාර්මිකාර්ථ පාවිච්ඡා යැ සාම්පරාධිකාර්ථ පාවිච්ඡා යැ පරමාර්ථපාවිච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිච්ඡායෙකි: අනවද්‍යාර්ථපාවිච්ඡා යැ නික්ලෙශාර්ථ පාවිච්ඡා යැ ව්‍යවද්‍යාර්ථපාවිච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිච්ඡායෙකි: අතිත පාවිච්ඡා යැ අනාගත පාවිච්ඡා යැ පුත්‍රපුත්පන්න පාවිච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිච්ඡායෙකි: අධ්‍යාත්මපාවිච්ඡා යැ වාභ්‍යපාවිච්ඡා යැ අධ්‍යාත්මබාහ්‍ය පාවිච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිච්ඡායෙකි: කුශල පාවිච්ඡා යැ අකුශල පාවිච්ඡා යැ අව්‍යාකෘත පාවිච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිච්ඡායෙකි: ස්කන්ධපාවිච්ඡා යැ ධාතුපාවිච්ඡා යැ ආයතන පාවිච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිච්ඡායෙකි: සතිපට්ඨාන පාවිච්ඡා යැ සම්‍යක් ප්‍රධානපාවිච්ඡා යැ සාද්ධිපාද පාවිච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිච්ඡායෙකි: ඉන්ද්‍රිය පාවිච්ඡා යැ බලපාවිච්ඡා යැ: බොධ්‍යච්ඡා පාවිච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිච්ඡායෙකි: මාර්ග පාවිච්ඡා යැ එල පාවිච්ඡා යැ නිව්‍යාණ පාවිච්ඡා යි.

පුච්ඡාමි තං: මුඛ වහන්සේ පුළුවස්මි මුඛ වහන්සේ අයදිමි මුඛ වහන්සේ අද්ධොසණ කෙරෙමි මුඛ වහන්සේ පහදවමි 'මට වදල මැනැවැ'යි 'පුච්ඡාමි තං' යනු වේ.

භගවා යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි ... යම් භගවත් යන නමෙක් වී නම් තෙල අර්භත්ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියක් නූ'යි 'පුච්ඡාමි තං භගවා' යනු වේ. බ්‍රෑහ්මෙතං: වදල මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව දෙසුව මැනැව පැනැවුව මැනැව පිහිටුව මැනැව විවරණ කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව ප්‍රකට කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැවැ'යි 'පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහ්මෙතං' යනු වේ. ඉච්චායස්මා මෙතතගු-යනු: ඉච්ච යනු පදසන්ධි යැ... 'ඉච්චායස්මා මෙතතගු' යනු වේ.

මඤ්ඤ මි තං වෙදගුං භාවිතතතං: මුඛ වහන්සේ 'වේදයාගේ අන්තයට පැමිණියාහ'යි හඟිමි, මුඛ වහන්සේ භාවිතතත්මහ'යි හඟිමි, මෙසේ දැනිමි, මෙසේ භාත්පසින් දැනිමි, මෙසේ වෙසෙසින් දැනිමි, මෙසේ ඒ ඒ කරුණු හිසා වෙසෙසින් දැනිමි, මෙසේ ප්‍රතිවෙධ කෙරෙමි. 'වෙදගු භාවිතත්තො'යි කිසෙසින් බුදුහු වෙදගු වූහ යත්: 'වෙද' යි සතර මාර්ගඥානය කියනු ලැබෙයි, යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රඥෝද්‍රියයෙක් ප්‍රඥාබලයෙක් ... ධර්මවිච්චයසම්බොධ්‍යච්ඡායෙක් විමංසායෙක් විදර්ශනායෙක් සම්‍යග්දෘෂ්ටියෙක් වේ ද එයයි. බුදුහු ඒ ප්‍රඥාසධිබ්‍යාස වෙදයන්ගෙන් ජාතිජරාමරණයාගේ අන්තයටගියහ,

අත්තපතෙතා කොට්ඨතො කොට්ඨපතෙතා පරියන්තගතො
පරියන්තපතෙතා වොසානගතො වොසානපතෙතා තාණගතො
තාණපතෙතා ලෙනගතො ලෙනපතෙතා සරණගතො සරණපතෙතා
අභයගතො අභයපතෙතා අවුත්තගතො අවුත්තපතෙතා අමතගතො
අමතපතෙතා නිබ්බානගතො නිබ්බානපතෙතො. වෙදනං වා අත්තගතොති
වෙදගු, වෙදෙහි වා අත්තගතොති වෙදගු, සත්තත්තං වා ධම්මානං
විදිත්තො වෙදගු: සක්කායද්වසී විදිතා හොති, විවික්ච්ඡා විදිතා හොති,
සිලබ්බිතපරාමාසො විදිතො හොති, රාගො-දෙසො - මොහො - මානො
විදිතො හොති, විදිතාසා හොති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා
පොනොභවිකා සදරා¹ දුක්ඛවිජාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණීයා:

1. “වෙදනි විවෙයා කෙවලානි (සභියාති හගවා)
සමණානං යානිපඤ්ඤි බ්‍රාහ්මණානං
සබ්බං වෙදනාසු චිත්තරාගො
සබ්බං වෙදමතිච්ච වෙදගු සො”ති. a

එවං හගවා වෙදගු.

කථං හගවා භාවිතතෙතා: හගවා භාවිතකායො භාවිතසිලො
භාවිතවිතො භාවිතපඤ්ඤා භාවිතසතිපට්ඨානො භාවිතසම්මපට්ඨානො
භාවිතඉඤ්ඤිපාදො භාවිතඉඤ්ඤියො භාවිතබලො භාවිතබොද්ධිබෙහා
භාවිතමග්ගො පභිනකිලෙසො පට්ඨිඤ්ඤාකුපො සවජ්ඣන නිරොධො, දුක්ඛං
තස්ස පරිඤ්ඤානං, සමුදයො පහිනො, මග්ගො භාවිතො, නිරොධො
සවජ්ඣනො, අභිඤ්ඤානං, අභිඤ්ඤානං, පරිඤ්ඤානං, පරිඤ්ඤානං,
පහාතබ්බං, පහිනං, භාවෙතබ්බං භාවිතං, සවජ්ඣනබ්බං සවජ්ඣනං,
අපරිනෙතා මහජෙනා ගම්හිරො අපමෙයො දුපාරියොගාලෙහා²
පහුත රතනො³ සාගරුපමො⁴ ජලබ්බුපෙකකාය සමන්තාගතො හොති.

වක්ඛුතා රූපං දිස්වා නෙව සුමනො හොති, න දුම්මනො,
උපෙකකිකො විහරති සතො සමපජානො සොතෙන සද්දං සුඤ්ඤා
-පෙ- සානෙන ගඤ්ඤිං සාධිඤ්ඤා -පෙ- ජිවහාය රසං සංඤ්ඤා -පෙ- කායෙන
චොට්ඨබ්බං චුඤ්ඤා -පෙ- මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය නෙව සුමනො
හොති, න දුම්මනො, උපෙකකිකො විහරති සතො සමපජානො.

1. සදරා-දු	a. සුතපනිපත සභියසුතත
2. යානිධඤ්ඤි -ම ජ සං යානි අඤ්ඤි-සි	4. දුපරියො ගාලෙහා - පහ
3. සබ්බවෙරාසු-ම,ව,ච,ක	5. බ්‍රහ්මරතනො -සි.
	6. සාගරසමො-කඤ්ඤි

අන්තයට පැමිණියහ, කෙළවරට ගියහ, කෙළවරට පැමිණියහ, පයඛින්නයට ගියහ, පයඛින්නයට පැමිණියහ. අවසානයට ගියහ, අවසානයට පැමිණියහ, ත්‍රාණයට ගියහ, ත්‍රාණයට පැමිණියහ, ලෙනයට ගියහ, ලෙනයට පැමිණියහ, සරණයට ගියහ, සරණයට පැමිණියහ, අභයට ගියහ, අභයට පැමිණියහ, අවිඤ්ඤාවට ගියහ, අවිඤ්ඤාවට පැමිණියහ, අමාතයට ගියහ, අමාතයට පැමිණියහ, නිවනට ගියහ, නිවනට පැමිණියහ, වේද (ඥාන) යන් හේ අන්තයට ගියාහු නු'යි හෝ වෙදගු නමහ. වේදයන්ගෙන් අන්තයට ගියාහු නු'යි හෝ වෙදගු නමහ, සප්තධර්මයන් විදිත හෙයින් හෝ වෙදගු නමහ; සත්කායදාෂ්ටිය දන්තා ලද වෙයි. විචිකිත්සාව දන්තාලද වෙයි, ශීලව්‍යාපරාමර්භය දන්තා ලද වෙයි. රාගය-ද්වේෂය-මොහය-මානස දන්තාලද වෙයි, ඔබ විසින් ක්ලෙශප්‍රත්‍යය වූ පුනර්භවය දෙන්තා වූ ක්ලෙශදර්ථ සහිත වූ දු:ඛවිපාක වූ මත්තෙහි ජාතිජරාමරණයට කාරණ වූ ලාමක අකුශල ධර්මයෝ දන්තා ලද්දහු වෙත්.

1 (බුදුහු 'සභිය'යි අමතා මෙසේ වදළහ) යමෙක් ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන් හේ ශාස්ත්‍ර යයි කියන ලද යම් වේද කෙනෙක් වෙත් ද, ඒ සියලු වේදයන් මාර්ගභාවනායෙන් කෘත්‍ය හෙයින් අනිත්‍යාදි වශයෙන් විමසා එහි ජන්දරාග ප්‍රභාණයෙන් ඒ සියලු වේදයන් ඉක්මවා යළි වේද ප්‍රත්‍යයෙන් හෝ අන් පරිද්දෙකින් උපදනා සියලු වේදනාවන්හි චීතරාග වූයේ ද හෙතෙම පරමාර්ථ වශයෙන් වේදගු නම් වූහ.

මෙසෙයින් බුදුහු වෙදගු නම් වූහ.

කීටසයින් බුදුහු භාවිතාත්ම වූහ යත්: බුදුහු වැඩූ කය ඇතියහ. වැඩූ සිල් ඇතියහ. වැඩූ සිත් ඇතියහ වැඩූ ප්‍රඥා ඇතියහ, වැඩූ සතිපට්ඨාන ඇතියහ, වැඩූ සාද්ධිපාද ඇතියහ, වැඩූ ඉන්ද්‍රිය ඇතියහ, වැඩූ බල ඇතියහ, වැඩූ බොධ්‍යාධිග ඇතියහ, වැඩූ මාර්ග ඇතියහ, පුහුන් කෙලෙස් ඇතියහ, පිළිවිදි රහත්ඵල ඇතියහ, පසක් කළ නිවන ඇතියහ, ඔබ විසින් දු:ඛසත්‍යය පිරිසිදු දන්තාලද, සමුදය ප්‍රභීණ යැ, මාර්ගය වඩනා ලද නිරොධය පසක් කරනලද, (ස්වභාව ලක්ෂණාවබෝධයෙන්) දතයුත්ත දන්තාලද, (සාමාන්‍යලක්ෂණාවබෝධයෙන්) දතයුත්ත පිරිසිදු දන්තාලද, ප්‍රභීණ කළයුත්ත ප්‍රභීණ කරනලද, වැඩියයුත්ත වඩනලද, පසක් කළ යුත්ත පසක් කරනලද. (බුදුහු) අනල්පයහ මහත්හ ගම්භීරයහ පමණ නො කළහැකියහ බැසගැනීමට දුෂ්කර වූ බොහෝ වූ (ධර්ම) රත්ත ඇති සාගරය වැන්තහ භඩ්ධගොපෙක්ෂායෙන් සමන්වාගත වෙති.

ඇයින් රු දූක (ලොභ විසින්) නො මැ සොම්නස් වෙති (ද්වේෂ විසින්) දෙමනස් නො වෙති ස්මෘතිමත් වූවාහු සමාග්ඥාන ඇත්තාහු උපෙක්ෂක වැ වෙසෙති, කනිත් ශබ්ද අසා ...නැහැයෙන් ගද ආප්‍රාණය කොට-දිවින් රස විද- කයින් පහස් පැහැසැ-සිතින් දහම් දැන නො මැ සොම්නස් වෙති, දෙමනස් නො වෙති, ස්මෘතිමත් වූවාහු සමාග්ඥාන ඇති වැ වෙසෙත්.

වකඛුනා රූපං දිස්වා මනාපං රූපං නාභිගිජ්ඣති¹ නාභිභංසති² න රාගං ජනනි තස්ස ධීනොව කායො හොති, ධීතං චිතතං අජ්ඣතතං සුසංධීතං උච්චුතතං. වකඛුනා ඛො පනොවි³ රූපං දිස්වා අමනාපං න මඛකු හොති, අප්පතිට්ඨිතචිතො⁴ අලීනමනසො⁵ අඛ්‍යාපනනචෙතසො. තස්ස ධීනොව කායො හොති, ධීතං චිතතං අජ්ඣතතං සුසංධීතං උච්චුතතං. සොනෙන සද්දං සුචා -පෙ- සානෙන ගඤ්ඤං සාධිචා -පෙ- ජිවහාය රසං සාධිචා -පෙ- කායෙන චොට්ඨිඤ්ඤං චුඨිචා -පෙ- මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය මනාපං නාභිගිජ්ඣති නාභිභංසති න රාගං ජනනි, තස්ස ධීනොව කායො හොති, ධීතං චිතතං අජ්ඣතතං සුසංධීතං උච්චුතතං. මනසා යෙව ඛො පන ධම්මං විඤ්ඤාය අමනාපං න මඛකු හොති, අප්පතිට්ඨිතචිතො අලීනමනසො⁶ අඛ්‍යාපනනචෙතසො, තස්ස ධීනොව කායො හොති, ධීතං චිතතං අජ්ඣතතං සුසංධීතං උච්චුතතං.

වකඛුනා රූපං දිස්වා මනාපාමනාපෙසු රූපෙසු ධීනොව කායො හොති, ධීතං චිතතං අජ්ඣතතං සුසංධීතං උච්චුතතං. සොනෙන සද්දං සුචා -පෙ- මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය මනාපාමනාපෙසු ධම්මෙසු ධීනොව කායො හොති, ධීතං චිතතං අජ්ඣතතං සුසංධීතං උච්චුතතං.

වකඛුනා රූපං දිස්වා රජනීයෙ න රජ්ජති, දෙසනීයෙ⁷ න දුස්සති, මොහනීයෙ න මුස්සති, කොපනීයෙ න කුප්පති, මදනීයෙ න මජ්ජති, කිලෙසනීයෙ න කිලිස්සති. සොනෙන සද්දං සුචා -පෙ- මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය රජනීයෙ න රජ්ජති, දෙසනීයෙ⁸ න දුස්සති, මොහනීයෙ න මුස්සති, කොපනීයෙ න කුප්පති, මදනීයෙ න මජ්ජති, කිලෙසනීයෙ න කිලිස්සති. දිට්ඨි දිට්ඨිමනො සුතෙ සුතමනො මුතෙ මුතමනො විඤ්ඤානෙ විඤ්ඤානමනො, දිට්ඨි න ලිප්පති⁹, සුතෙ න ලිප්පති, මුතෙ න ලිප්පති, විඤ්ඤානෙ න ලිප්පති, දිට්ඨි අනුපයො¹⁰ අනපායො අනිස්සිතො අප්පට්ඨො විප්පුතො¹¹ විසඤ්ඤානො විවරියාදිකතෙන චෙතසා විහරති. සුතෙ -පෙ- මුතෙ -පෙ- විඤ්ඤානෙ අනුපයො අනපායො අනිස්සිතො අප්පට්ඨො විප්පුතො විසඤ්ඤානො විවරියාදිකතෙන චෙතසා විහරති.

1. නාභිජ්ඣායති - පන	6. අදීන මනසො-ව-වි-ප-භ්‍යා
2. නාභිභංසති-භ	7. දුස්සනීයෙ-ම ජ භං
3. වකඛුනා ඛො පනොවි-සා	8. න ලිලපජ්-ම ජ භං, භ්‍යා
4. අප්පතිට්ඨිතචිතො-භ්‍යා	9. අනුපයො - මජ්ඣං
5. අදීන මනසො-ව-වි-පන-භ්‍යා	අනුපයො - ව,වි
6. ඤ්ඤානීපාත-සභිස සුතත	10. විවුතො-පන-

ඇසින් රූ දැක මනවඛන රූපයට ගිඡ්ඡ නො වෙති. (නො පතති) නො සතුටු වෙති, රාග නො දනවති, උන් වහන්සේගේ (වක්ඡුරාදි) කය සිටියේ මැ වෙයි, සිත සිටියේ අධ්‍යාත්මයෙහි මොනොවට සිටියේ සුච්ඡික්ක වූයේ වෙයි. යළි ඇසින් මැ අනිෂ්ටාලම්බන වූ රූපයක් දැක නො ඔකු වෙති (කොප විසින්) නො පිහිටි සිත් ඇත්තාහු නො හැකුළුණු සිත් ඇත්තාහු ව්‍යාපාද රහිත සිත් ඇත්තාහු වෙති. උන් වහන්සේ ගේ කය සිටියේ මැ වෙයි, සිත සිටියේ අධ්‍යාත්මයෙහි මොනොවට සිටියේ සුච්ඡික්ක වූයේ වෙයි. කනිත් ශබ්ද අසා ... නැහැයෙන් ගද ආශ්‍රාණය කොට-දිවින් රස විද- කසින් පහස් පැහැසැ-සිතින් දහම් දැන මනවඛන ධර්මයට ගිඡ්ඡ නොවෙති, නො සතුටු වෙති, රාග නො දනවති, උන් වහන්සේගේ වක්ඡුරාදි කය සිටියේ මැ වෙයි, සිත සිටියේ අධ්‍යාත්මයෙහි මොනොවට සිටියේ සුච්ඡික්ක වූයේ වෙයි. යළි සිතින් මැ අනිෂ්ටාලම්බන ධර්මයක් දන නො මකු වෙති. (කොප විසින්) නො පිහිටි සිත් ඇත්තාහු නො හැකුළුණු සිත් ඇත්තාහු ව්‍යාපාද රහිත සිත් ඇත්තාහු වෙති, උන් වහන්සේගේ වක්ඡු රාදි කය සිටියේ මැ වෙයි සිත සිටියේ අධ්‍යාත්මයෙහි මොනොවට සිටියේ සුච්ඡික්ක වූයේ වෙයි.

ඇසින් රූ දැක මනාපාමනාප රූපයන්හි වක්ඡුරාදි කය සිටියේ මැ වෙයි. සිත නිශ්චල වූයේ අධ්‍යාත්මයෙහි මොනොවට සිටියේ සුච්ඡික්ක වූයේ වෙ. කනිත් ශබ්ද අසා ... සිතින් දහම් දැන මනාපාමනාප ධර්මයන්හි වක්ඡුරාදි කය සිටියේ මැ වෙයි සිත නිශ්චල වූයේ අධ්‍යාත්මයෙහි මොනොවට සිටියේ සුච්ඡික්ක වූයේ වෙ.

ඇසින් රූ දැක ඇලුම් කටයුතු රූපයෙහි නො ඇලෙති. ද්වේෂ ඉපැදුවිය යුත්තෙහි ද්වේෂ නූපදවති. මුළා වියැ යුත්තෙහි නො මුළා වෙති. කිපියැ යුත්තෙහි නො කිපෙති. මත් වියැ යුත්තෙහි නො මත් වෙති. තැවිය යුත්තෙහි නො තැවෙති. කනිත් ශබ්ද අසා ... සිතින් දහම් දැන ඇලුම් කටයුත්තෙහි නො ඇලෙති. ද්වේෂ ඉපැදූ වියැ යුත්තෙහි ද්වේෂ නූපදවති. මුළා වියැ යුත්තෙහි නො මුළා වෙති. කිපියැ යුත්තෙහි නො කිපෙති. මත් වියැ යුත්තෙහි නො මත් වෙති. තැවියැ යුත්තෙහි නො තැවෙති. රූපාලම්බනයෙහි (වක්ඡුර්විඤානයෙන්) දුටු පමණ වූවාහු ශබ්දායතනයෙහි ශ්‍රැතමාත්‍ර වූවාහු ගන්ධ-රස-ස්පර්ශායතනයෙහි (සුභ-ඒභවා-කාය විඤානයෙන්) මුත (පැමිණ ගන්නා ලද) මාත්‍ර වූවාහු මනෝවිඤානයෙන් දන්තා ලද්දෙහි විඤානමාත්‍ර වූවාහු (වක්ඡුර්විඤානයෙන් දුටු) රූපාලම්බනයෙහි නො ඇලෙති. (තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි ලෙපයෙන්) නො ඇලෙති ශබ්දලම්බනයෙහි නො ඇලෙති ගන්ධ-රස-ස්පර්ශ්ටව්‍යාලම්බනයෙහි නො ඇලෙති ධර්මාලම්බන-යෙහි නො ඇලෙති රූපාලම්බනයෙහි තෘෂ්ණා රහිත වූවාහු අප්‍රදුෂ්‍ය සිත් ඇත්තාහු අනිශ්‍රිත වූවාහු නො බැඳුණාහු වෙසෙසින් මිදුණාහු නො යෙදුණාහු විගතමයභිද කළ සිතින් යුක්ත වැ වාසය කෙරෙත්. ශබ්දලම්බනයෙහි... ගන්ධ-රස-ස්පර්ශ්ටව්‍යාලම්බනයෙහි ... ධර්මාලම්බනයෙහි තෘෂ්ණාදි උපය රහිත වූවාහු අප්‍රදුෂ්‍ය සිත් ඇත්තාහු අනිශ්‍රිත වූවාහු නො බැඳුණාහු වෙසෙසින් මිදුණාහු නො යෙදුණාහු විගත මයභිද කළ සිතින් යුක්ත වැ වාස කෙරෙත්.

සංවිජ්ජති හගවතො වකුඤ්ච පසසති හගවා චකුඤ්චනා රූපං, ඡන්දරාගො හගවතො නඤ්ච, සුච්චුක්ඛාවිතො හගවා. සංවිජ්ජති හගවතො සොතං, සුඤ්ඤාති හගවා සොතෙන සද්දං, ඡන්දරාගො හගවතො නඤ්ච, සුච්චුක්ඛාවිතො හගවා. සංවිජ්ජති හගවතො ඝානං, ඝායති හගවා ඝානෙන ගඤ්චං, ඡන්දරාගො හගවතො නඤ්ච, සුච්චුක්ඛාවිතො හගවා. සංවිජ්ජති හගවතො ජීව්‍යා, ඝායති හගවා ජීව්‍යාය රසං, ඡන්දරාගො හගවතො නඤ්ච, සුච්චුක්ඛාවිතො හගවා. සංවිජ්ජති හගවතො කායො, උඤ්ඤති හගවා කායෙන ඵොට්ඨබ්බො, ඡන්දරාගො හගවතො නඤ්ච, සුච්චුක්ඛාවිතො හගවා. සංවිජ්ජති හගවතො මනො, වීජානාති හගවා මනසා ධම්මං, ඡන්දරාගො හගවතො නඤ්ච, සුච්චුක්ඛාවිතො හගවා. වකුඤ්චං රූපාරාමං රූපරතං රූපසම්මුදිතං, තං හගවතො දන්තා ගුත්තං රක්ඛිතං සංවුතං, තස්ස ච සංවරාය ධම්මං දෙසෙති. සොතං සද්දාරාමං සද්දරතං සද්දසම්මුදිතං, -පෙ- ඝානං ගඤ්චාරාමං ගඤ්චරතං ගඤ්චසම්මුදිතං -පෙ- ජීව්‍යා රසාරාමා රසරතා රසසම්මුදිතා, සා හගවතො දන්තා ගුත්තා රක්ඛිතා, සංවුතා තස්ස ච සංවරාය ධම්මං දෙසෙති. කායො ඵොට්ඨබ්බාරාමො ඵොට්ඨබ්බරතො ඵොට්ඨබ්බසම්මුදිතො, මනො ධම්මාරාමො ධම්මරතො ධම්මසම්මුදිතො සො හගවතො දන්තා ගුත්තා රක්ඛිතො සංවුතො, තස්ස ච සංවරාය ධම්මං දෙසෙති.

2. දන්තා නයනති සමීතිං දන්තා රාජාභිරුහති,
දන්තො සෙවෙයා මනුෂ්‍යසසු යොතිවාක්‍යං තිතිකඛති.^a
3. චරමසසතරා දන්තා ආජානීයා ච සිකුච්චා,
කුඤ්ජරා ච මහානාගා අත්තදන්තා තමො චරං.^a
4. න හි ඵමෙහි යානෙහි ගවේජයා අගතං^b දිසං,
යථාතතනා සුදන්තෙන දන්තො දන්තෙන ගවේජති.^a
5. විධාසු න විකම්පනති විසම්මතතා සුනංඛවා,
දන්තාගුම්භං අනුප්පත්තා තෙ ලොකෙ විජිතාවිනො.^b
6. යස්සිඤ්ඤානි හාවීනානි අජ්ඣන්තඤ්ච බහිංඤා ච සබ්බලොකෙ,
නිබ්බන්ධි ඉමං පරඤ්චලොකං කාලං කඛිති හාවීතතො සදන්තොති.^c

6. වකුඤ්ච - 8	a. ධම්මපද - නාගවග්ග
1. ගච්ඡති - PTS. 8	b. චොධි සංසුත්ත - චජ්ජනීය වග්ග
2. අමතං දිසං ව-5	c. සුත්තනිපාත - සභීය සුත්ත

භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වක්ඡුස්ප්‍රසාදය විද්‍යාමාන වෙයි. බුදුහු ඇසින් රූප දකිති. ඡන්දරාගයෙක් භාග්‍යවතුන්ට නැත. බුදුහු වෙසෙසින් ඵදුණු සිත් ඇත්තාහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ශ්‍රොත්‍රප්‍රසාදය විද්‍යාමාන වෙයි. බුදුහු කනින් ශබ්දය අසති. ඡන්දරාගයෙක් භාග්‍යවතුන්ට නැත, බුදුහු සුව මුක්තචිත්තයහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ස්‍රාණ ප්‍රසාදය විද්‍යාමාන වෙයි. බුදුහු නැහැයෙන් ගද ආඝ්‍රාණය කෙරෙති. භාග්‍යවතුන්ට ඡන්දරාගයෙක් නැත. බුදුහු සුවමුක්තචිත්තයහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ජිහ්වාප්‍රසාදය විද්‍යාමාන වෙයි. බුදුහු දිවින් රස විඳිති. ඡන්දරාගයෙක් භාග්‍යවතුන්ට නැත. බුදුහු සුවමුක්ත චිත්තයහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට කායප්‍රසාදය විද්‍යාමාන වෙයි. බුදුහු කයින් පහස් පහස්ති, ඡන්දරාගයෙක් භාග්‍යවතුන්ට නැත. බුදුහු සුවමුක්තචිත්තයහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මනස විද්‍යාමාන වෙයි. බුදුහු මනසින් දහම් දනිති. ඡන්දරාගයෙක් භාග්‍යවතුන්ට නැත. බුදුහු සුව මුක්ත චිත්තයහ. ඇස රූපාරාමයැ, රූපයෙහි ඇලුණේ යැ, රූපයෙන් සතුටු වූයේ යැ, ඒ ඇස භාග්‍යවතුන් විසින් දමනය කරන ලද, ගොපනය කරන ලද, රක්තාලද, සංවර කරනලද, යළි ඒ ඇස සංවර පිණිස දහම් දෙසති, කන ශබ්දරාම යැ, ශබ්දරත යැ ශබ්ද සම්මුදිත යැ ... ස්‍රාණය ගන්ධාරාම යැ... ජිහ්වාව රසාරාම යැ ... කය ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාරාම යැ ... මනස ධර්මාරාම යැ ධර්මරත යැ ධර්මසම්මුදිත යැ, ඒ මනස භාග්‍යවතුන් විසින් දන්ත යැ, ගුප්ත යැ, රක්මිත යැ සංවෘත යි. ඒ මනස සංවරය පිණිස දහම් දෙසනාසේක.

(2) දූමුණු ඇතකු අසකු මැ බොහෝදෙනා රැස්වූ තැනට පමුණුවති, රජ ද දූමුණු ඇතකු පිට මැ නැගෙයි, යමෙක් අනුන් බිණු පරොස්බස් ඉවසා නම් දූමුණා වූ හෙතෙම මිනිසුන් අතුරෙහි උත්තම යි.

(3) අශ්වතරයෝ දූමුණා හු මැ උතුම් වෙති, ආජානෙය අශ්වයෝ ද සෙයන්ධවයෝ ද කුඤ්ජර නම් වූ මහ ඇත්හු ද දූමුණා හු මැ උතුම් වෙති, ඊට වඩා (මාර්ග භාවනායෙන්) ආත්මදමනය කරන ලද්දේ උත්තම යි.

(4) දූමුණු මහණ තෙම, (සුර්වභාගයෙහි ඉන්ද්‍රියදමනයෙන්,) දූමුණාවූ (අපරභාගයෙහි ආයතීමාර්ග භාවනායෙන්) මනාව දූලුණවූ සිතින් අගත නම් වූ නිර්වාණ දිශාවට යම් සේ යේ ද, මේ ඇත් ඇදී යානයෙන් එසේ නො මැ යන්නේ යි.

(5) යම් කෙනෙක් ත්‍රිවිධ මානසෙහි කම්පා නො වෙත් ද, පුනර්භවයෙන් මිදුණාහු ද, (රහත්ඵල සම්බන්ධ) දන්ත භූමියට පැමිණියාහු ද ඔහු මේ සත්ත්වලොකයෙහි දිනුවාහු නම් වෙත්.

(6) යමක්හු විසින් අධ්‍යාත්ම වූ ද බාහිර වූ ද සියලු ලෝකයෙහි (වක්ඡුරාදි) ංඛින්ද්‍රියයෝ (ත්‍රිලක්ෂණයට නභා) වෙසෙසින් වඩන ලද්දාහු ද, භාවිත ඉන්ද්‍රිය ඇති ඒ දන්ත වූ පුද්ගල තෙම (ස්වපරසන්තති සම්බන්ධ) මෙලොව හා පරලොව හා දූත මරණ කාලය බලාපොරොත්තු වේ යයි.

එවං භගවා භාවිතතො¹

මඤ්ඤාමි තං වෙදගුං² භාවිතතාං කුතො නු දුක්ඛා සමුදගතා ඉමෙති: 'කුතො නු'ති සංසයපුච්ඡා, විමතිදුච්ඡා, දොළහකදුච්ඡා, අනෙකංසපුච්ඡා. එවං නු ඛො, න නු ඛො, කිං නු ඛො, කථං නු ඛොති 'කුතො නු'.

දුක්ඛාති ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදේව දුක්ඛදෙමනස්සපායාසදුක්ඛං නොරසිකං දුක්ඛං තීරච්ඡානදුක්ඛං පෙතති වීසය දුක්ඛං මානුසිකං³ දුක්ඛං ගබ්භොක්කනතිමුලකං දුක්ඛං ගබ්භවසීති මුලකං දුක්ඛං ගබ්භදුට්ඨානමුලකං දුක්ඛං ජාතස්සපතිබ්ඤ්ඤානං⁴ දුක්ඛං ජාතස්ස පරාධෙය්‍යතං⁵ දුක්ඛං අතකුපකකමං දුක්ඛං පරුපකකමං දුක්ඛං දුක්ඛදුක්ඛං සඛිංරදුක්ඛං විපරිනාමදුක්ඛං, චක්ඛුරොගො සොතරොගො ඝාතරොගො ජීව්‍යාරොගො කායරොගො සීසරොගො කණ්ණරොගො මුඛරොගො දන්තරොගො කාසො සාසො පිනාසො ඩග්භො⁶ ජරො කුච්ඡී රොගො මුච්ඡා පකඛන්දිකා සුලා විසුචිකා කුච්ඡිං ගණේඛා කිලාසො සොසො අපමාරො දඤ්ඤ කණ්ඤු කච්ඡු රඛසා විචල්ඡිකා ලොහිතපිතතං මධුමෙභො අංසා පිළිකා හගන්දලා පිතතසම්මුච්ඡානා ආබාධා සෙඛසම්මුච්ඡානා ආබාධා වාතසම්මුච්ඡානා ආබාධා සන්තිපාතිකා ආබාධා උතුපරිනාමජා ආබාධා විසමපරිභාරජා ආබාධා ඔපකකමිකා ආබාධා කම්මවිපාකජා ආබාධා සීතං උණං ජීසච්ඡා පිපාසා උච්චාරො පසසාවො ඩංසමකසවාතාතපසිරිංසපසම්ඵසසානං දුක්ඛං, මාතුමරණං දුක්ඛං පිතුමරණං දුක්ඛං භාතුමරණං දුක්ඛං හගිනීමරණං දුක්ඛං පුතතමරණං දුක්ඛං ධීතුමරණං දුක්ඛං ඤ්ඤතිවාසනං දුක්ඛං භොගච්ඡාසනං⁷ දුක්ඛං සිලච්ඡාසනං දුක්ඛං දිවසීච්ඡාසනං දුක්ඛං යෙසං ධම්මානං ආදිතො සමුදගමනං පඤ්ඤායති, අඤ්ඤාමතො නිරොධො පඤ්ඤායති. කම්මසංනිසීතො විපාකො, විපාක සංනිසීතං කම්මා, නාමසංනිසීතං රූපං, රූපසංනිසීතං නාමි, ජාතියා අනුගතං, ජරාය අනුසංචං බ්‍යාධිනා අභිභුතං, මරණෙන අබ්භාහතං, දුක්ඛං පතිවසීතං, අතාණං අලෙහං අසරණං අසරණිභුතං, ඉමෙ වුවචනති දුක්ඛා.

1. භාවිතතොති-ම ජ සං
2. වෙදගු - ම ජ සං
3. මානසිකං-සා
4. ජාතස්සපතිබ්ඤ්ඤානං - ම ජ සං
5. පරාධෙය්‍යතං - ම ජ සං
6. ඩග්භො - ම ජ සං
7. රොගච්ඡාසනං - පන, ම ජ සං

මෙසෙයින් බුදුහු 'භාවිතත්ත' නම වූහ.

මඤ්ඤාමි තං වෙදගුං භාවිතත්තං කුතො නු දුක්ඛා සමුදගතා ඉමෙ-
'කුතො නු' යනු; සංගය පාවිච්චා යැ විමතිපාවිච්චා යැ ද්වේධපාවිච්චා යැ
අනෙකානන්තපාවිච්චා යැ මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ (ජාති ආදීන්
අතුරෙහි) කුමක් වූයෙමි දෝ හෝ කෙසේ වූයෙමි දෝ හෝ යි 'කුතො නු'
යනු වේ.

දුක්ඛා යනු: ජාති දුක්ඛා යැ ජරා දුක්ඛා යැ ව්‍යාධි දුක්ඛා යැ මරණ දුක්ඛා
සොක පරිදේවදුක්ඛදෙමනස්සුප:යාස දුක්ඛා යැ නිරය දුක්ඛා යැ තිරිසන්
යොනති දුක්ඛා යැ ප්‍රෙතවිෂයෙහි දුක්ඛා යැ මිඛිස්ලොචැ (වධබන්ධනාදි) දුක්ඛා යැ
ගර්භාවක්‍රාන්තිමූලක දුක්ඛා යැ ගර්භස්ථිතිමූලක දුක්ඛා යැ ගර්භව්‍යුත්ථාන
මූලක දුක්ඛා යැ උපන්හු පිළිදග්නා දුක්ඛා යැ උපන්හු පරා අයත්
බැව්හි දුක්ඛා යැ ආත්මොපක්‍රම දුක්ඛා යැ පරොපක්‍රම දුක්ඛා යැ ස්වාභාවික දුක්ඛා යැ
සංස්කාර දුක්ඛා යැ විපරිණාම දුක්ඛා යැ චක්ෂුරොග යැ ශ්‍රොත්‍රරොග යැ ස්‍රාණ
රොග යැ ජීව්වාරොග යැ කායරොග යැ ශීර්ෂරොග යැ කර්ණරොග යැ
මුඛරොග යැ දන්තරොග යැ කාස යැ ශ්වාස යැ පීනස යැ දහ යැ ජීවර යැ
කුක්ෂිරොග යැ මූර්ච්චා යැ ප්‍රස්කන්දිකා (රක්තාතීසාර) යැ ශුලරොග යැ
මහාවිරෝචන යැ කුෂ්ඨ යැ ගණ්ඩ යැ කිලාස (කබර) යැ ක්ෂය රොග යැ
අපස්මාර යැ දද්‍රා යැ කණ්ඩුකි යැ මහකස් යැ නියපහරින් වූ වුණයැ අතුල්
පතුල් පැලීම යැ රක්ත පිත්ත යැ මධු මෙහ යැ අර්ශස් යැ පෙළ යැ හගන්දරා
යැ පිතින් නැහි ආබාධ යැ සෙමින් නැහි ආබාධ යැ වධින් නැහි ආබාධ යැ
සාන්තිසාතික ආබාධ යැ සෘතු පරිණාමයෙන් උපන් ආබාධ යැ විෂම වූ
රීයසීපඨයෙන් නැහි ආබාධ යැ උපක්‍රමයෙන් උපන් ආබාධ යැ කර්ම
විපාකයෙන් උපන් ආබාධ යැ ශීත යැ උෂ්ණ යැ පිසත්සා යැ පිපෙසා යැ
උච්චාර යැ ප්‍රඥාව යැ මැසි මදුරු වා අවි දික් දැ යන මොවුන්ගේ පහසින්
උපන් දුක්ඛා යැ මවගේ මරණයෙන් වූ දුක්ඛා යැ පියාගේ මරණයෙන් වූ දුක්ඛා යැ
බැයාගේ මරණයෙන් වූ දුක්ඛා යැ බුහුන්ගේ මරණයෙන් වූ දුක්ඛා යැ පුත්‍ර
මරණයෙන් වූ දුක්ඛා යැ දුභිතාමරණයෙන් වූ දුක්ඛා යැ ඥාති ව්‍යසනයෙන් වූ
දුක්ඛා යැ භොගව්‍යසනයෙන් වූ දුක්ඛා යැ ශීලව්‍යසනයෙන් වූ දුක්ඛා යැ දෘෂ්ටි-
ව්‍යසනයෙන් වූ දුක්ඛා යැ ස්කන්ධාදි යම් ධර්ම කෙනකුන්ගේ ආදියෙහි
උත්පත්තිය පැනේ ද අස්තංගම වශයෙන් ඔවුන්ගේ නිරොධය පැනෙයි.
විපාකය තෙමේ කර්මය ඇසිරි කෙළේ යැ, කර්මය තෙමේ විපෙකය ඇසිරි
කෙළේ යැ, රූපය නාමය ඇසිරි කෙළේ යැ, නාමය රූපය ඇසිරි කෙළේ යැ,
(හැම කර්මාදිය) ජාතිය අනුව ගියේ යැ, ජරායෙන් පැතිරෙන ලද, ව්‍යාධි-
යෙන් මඬනා ලද, මරණයෙන් පහරන ලද, දුකෙහි පිහිටියේ යැ, අත්‍රාණ
යැ අලෙන යැ අසරණ යැ අසරණ වූයේ යි, මොහු දු:ඛයෝ යැ යි කියනු
ලැබෙත්.

ඉමෙ දුක්ඛා කුතො සමුදගතා, කුතො ජාතා, කුතො සංජාතා කුතො නිබ්බාතා කුතො අභිනිබ්බතා කුතො පාතුභුතා කිංනිදනා කිංසමුදයා¹ කිංජාතිකා කිංපභවාති ඉමෙසං දුක්ඛානං මූලං පුච්ඡති, හෙතං පුච්ඡති, නිදනං පුච්ඡති, සම්භවං පුච්ඡති, පභවං පුච්ඡති, සච්චිකානං පුච්ඡති, ආහාරං පුච්ඡති, ආරම්භං පුච්ඡති, පච්චයං පුච්ඡති, සමුදයං පුච්ඡති, පපුච්ඡති යාවති අජේඛසති² පසාදෙතිති 'කුතො නු දුක්ඛා සමුදගතා ඉමෙ.'

යෙ කෙච්චි ලොකස්මිං අනෙකරූපාති: 'යෙකෙච්චි'ති සබ්බෙත සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිසෙසසං පරියාදියනවචනමෙතං යෙකෙච්චිති.' ලොකස්මිංති අපායලොකෙ චිත්තසලොකෙ දෙවලොකෙ ඛිකිලොකෙ ධාතුලොකෙ ආයතනලොකෙ. අනෙකරූපාති අනෙකච්චිධා නානප්පකාරා දුක්ඛාති 'යෙ කෙච්චි ලොකස්මිං අනෙකරූපා.'

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රාහ්මි මෙ තං (ඉච්චායසමා මෙතනගු)
මඤ්ඤාමි තං වෙදගුං භාවිතතං,
කුතො නු දුක්ඛා සමුදගතා ඉමෙ
යෙ කෙච්චි ලොකස්මිං අනෙකරූපා”ති.

4-2

දුක්ඛාස්ම වෙ මං පභවං අපුච්ඡසි (මෙතනගුති භගවා)
තං තෙ පච්ඡන්තාමි යථා ජජානං,
උපධිනිදනා පභවන්ති දුක්ඛා
යෙ කෙච්චි ලොකස්මිං අනෙකරූපා.

දුක්ඛස්ම වෙ මං පභවං අපුච්ඡසි ති: 'දුක්ඛස්මා'ති: ජාතිදුක්ඛස්ම ජරාදුක්ඛස්ම ව්‍යාධිදුක්ඛස්ම මරණදුක්ඛස්ම සොකපරිදෙවදුක්ඛදෙමනස්ස-පායාඤ්ඤාස්ම. පභවං අපුච්ඡසිති "දුක්ඛස්ම මූලං පුච්ඡසි, හෙතං පුච්ඡසි, නිදනං පුච්ඡසි, සම්භවං පුච්ඡසි, පභවං පුච්ඡසි, සච්චිකානං පුච්ඡසි, ආහාරං පුච්ඡසි, ආරම්භං පුච්ඡසි, පච්චයං පුච්ඡසි, සමුදයං පුච්ඡසි, යාවසි අජේඛසසි පසාදෙසි'ති 'දුක්ඛස්ම වෙ මං පභවං අපුච්ඡසි'.

මෙතනගුති භගවාති: බ්‍රාහ්මණං නාමෙත ආලපති. භගවාති භාරවාධි වචන මෙතං -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤාති යදිදං භගවාති. 'මෙතනගුති භගවා'.

1. කිංසමුදයා-ව-ච-ක
2. අජේඛසි-ව,ච,ක

මේ දුඛයෝ කොයින් පහළ වූවාහු ද, කොයින් උපන්නාහු ද, කොයින් වෙසෙසින් උපන්නාහු ද, කොයින් නිපන්නාහු ද, කොයින් වෙසෙසින් හිපන්නාහු ද, කොයින් පහළ වූවාහු ද, කුමක් නිදන කොට ඇත්තාහු ද, කුමක් සමුදය කොට ඇත්තාහු ද, කුමක් ජාති කොට ඇත්තාහු ද, කුමක් ප්‍රභව කොට ඇත්තාහු ද' යි මේ දුඛයන්ගේ මූලය විචාරයි, හේතුව විචාරයි, නිදනය විචාරයි, සම්භවය විචාරයි, ප්‍රභවය විචාරයි, සමුත්පාතය විචාරයි. ආහාරය විචාරයි, ආලම්බනය විචාරයි, ප්‍රත්‍යය විචාරයි, සමුදය විචාරයි, වෙසෙසින් විචාරයි, ආයුචනය කෙරෙයි, කැමැති කරවයි පහදවා හු' යි 'කුතො හු දුක්ඛා සමුදගතා ඉමෙ' යනු වේ.

යෙ කෙවි ලොකසමිං අනෙකරූපා — 'යෙ කෙවි' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වථායෙන් සියල්ල අශේෂ කොට නිශ්චේෂ කොට භාත්පසින් ගන්නා වචනයෙකි තෙල 'යෙ කෙවි' යනු. ලොකසමිං — අපායලොක-යෙහි මනුෂ්‍යලොකයෙහි දෙවලොකයෙහි ස්කන්ධලොකයෙහි ධාතු ලොකයෙහි ආයතනලොකයෙහි යැ. අනෙකරූපා — අනෙකවිධ වූ තානාප්‍රකාර වූ දුඛයෝ හු' යි 'යෙ කෙවි ලොකසමිං අනෙකරූපා' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

පුච්ඡාමි, තං භගවා . . . ලොකසමිං අනෙකරූපා යි.

4-2.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: මෙත්තගු මාණවකය,) ජාත්‍යාදී දුකට කාරණය (තෙසි) මා විචාරව, එය ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට දනගත්තකු සෙයින් තොපට ප්‍රකාශ කරමිහ. ලොවැ අනෙක ස්වරූප වූ යම් දුක් කෙනෙක් ඇද්ද එ හැම දුඛයෝ (තෘෂ්ණාදී) උපධි හේතුවෙන් උපදනාහ.

දුකඛසස වෙ මං පහවං අපුච්ඡසි — 'දුක්ඛස්ස' යනු: ජ:ති දුකට, ජරා දුකට, ව්‍යාධි දුකට, සොක-පරිදෙව (කායික) දුකට (මෛතසික) දෙම-නස්ස උපායාස දුකට. පහවං අපුච්ඡසි- යනු: දුකට මූලය ඒචාරව, හේතුව විචාරව, නිදනය විචාරව, සම්භවය විචාරව, ප්‍රභවය විචාරව. සමුත්පාතය විචාරව, ආහාරය විචාරව, ආලම්බනය විචාරව, ප්‍රත්‍යය විචාරව, සමුදය විචාරව, යාවිඤ්ඤ කරව, අධ්‍යායන කරව, පහදවා හු'යි 'දුක්ඛස්ස වෙ මං පහවං අපුච්ඡසි' යනු වේ.

මෙත්තගු'ති භගවා යනු: බමුණු නමින් අමතන සේක. භගවා යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි. . . යම් 'භගවත්' යන නමෙක් වී නම් තෙල අර්භත් ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියක් හු' යි 'මෙත්තගු' ති භගවා' යනු වේ.

තං තෙ පවකඛාමි යථා පජානන්ති: 'තං' ති දුකඛසස මූලං පවකඛාමි, හෙතුං පවකඛාමි, නිදනං පවකඛාමි, සමභවං පවකඛාමි, පහවං පවකඛාමි, සමුච්ඡානං පවකඛාමි, ආහාරං පවකඛාමි, ආරම්මණං පවකඛාමි, පච්චයං පවකඛාමි, සමුදයං පවකඛාමි, ආචිකඛිසසාමි දෙසිසසාමි පඤ්ඤාපෙසසාමි පච්ඡිපෙසසාමි විච්චිසසාමි විහර්ඤ්ඤාමි උත්තනනිකරිසසාමි පකාසිසසාමිති. 'තං තෙ පවකඛාමි.'

යථා පජානන්ති: යථා පජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිවිජානන්තො පටිවිජ්ඣන්තො න ඉතිභිතිහං න ඉති කිරාය¹ න පරමපරාය න පිටකසම්පදනෙන න තකකහෙතු න නයහෙතු න ආකාර පරිවිතකෙනෙන න දිට්ඨිනිජ්ඣානඛනනියා සාමං සයං අභිඤ්ඤාතං අත්ත-පච්චකඛධමමං. තං කථයිසසාමිති 'තං තෙ පවකඛාමි යථා පජානං'.

උපධිනිදනා පහවන්ති දුකඛාති: 'උපධි'ති දස උපධි: තණ්හපධි දිට්ඨපධි, කිලෙසුපධි, කම්මපධි, දුච්චරිතපධි, ආහාරුපධි, පටිසුපධි, චතසෙසා උපදිත්තධාතුවයො උපධි, ඡ අජ්ඣතතිකානි ආයතනානි උපධි, ඡ විඤ්ඤාණකායො උපධි, සබ්බමපි දුකඛං දුකඛමනෙත්තං² උපධි, ඉමෙ චුච්චන්ති දස උපධි. දුකඛාති ජාතිදුකඛං ජරාදුකඛං ව්‍යාධිදුකඛං මරණදුකඛං සොකපරිදෙවදුකඛදෙමනසුපායාසදුකඛං නොරධිකං දුකඛං -පෙ- දිට්ඨි බ්‍යසනං දුකඛං. යෙසං ධම්මානං ආදිත්තො සමුදගමනං පඤ්ඤායති අත්ථඛතමනො නිරොධො පඤ්ඤායති, කම්මනිසිතං විපාකං, විපාකනිසිතං කම්මං, නාමනිසිතං රූපං, රූපනිසිතං නාමං, ජාතියා අනුගතං, ජරාය අනුසටං, බ්‍යාධිනා අභිභූතං, මරණෙන අබ්‍යාහතං, දුකෙඛ පතිට්ඨිතං, අතාණං අලෙතං අසරණං අසරණිතං, ඉමෙ චුච්චන්ති දුකඛා. ඉමෙ දුකඛා උපධිනිදනා, උපධිහෙතුකා, උපධිපච්චයා, උපධිකාරණා භොගන්ති, පහවන්ති සමභවන්ති ජායන්ති සඤ්ජායන්ති භිබ්බතන්ති පාතූහවන්ති³ ති 'උපධිනිදනා පහවන්ති' දුකඛා.

1. න ඉති කිරියාය - ම ඡ සං
2. දුකඛමනෙත්තං - ම ඡ සං
3. දුකඛාය වෙමං - ව-වි-ක

තං තෙ පවකඛාමී, යථා පජානං - 'තං' යනු: දුකට මූලය පවසමි, හේතුව පවසමි, නිදනය පවසමි. සම්භවය පවසමි, ප්‍රභවය පවසමි, සමුත්ථා-
නය පවසමි, ආභාරය පවසමි, ආලම්බනය පවසමි, ප්‍රත්‍යය පවසමි, සමුදය
පවසමි, කියමි, දෙසමි, පනවමි, පිහිටුවමි, විවරණ කෙරෙමි, විභාග
කෙරෙමි, නො ගැඹුරු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි තු' යි 'තං තෙ පවකඛාමී'
යනු වේ.

යථා පජානං - ප්‍රතිවේධ කොට දකුයෙක් භාත්පයින් දකුයෙක්
වෙසෙයින් දකුයෙක් මැනැවින් දකුයෙක් අවබෝධ කළ කෙනෙක් යමිසේ ද,
තෙල මෙසේ වී ල' යි නො වැ තෙල මෙසේ ල' යි නො වැ පරම්පරා කථා
වෙනු; නො වැ පිටක සම්ප්‍රදය හා සම වේ යයි නො වැ තර්ක හෙතුවෙනුද
නො වැ නයග්‍රහණයෙනුද නො වැ (මේ සොදුරු යැ යි) කරුණු සැලකී-
මෙනුද නො වැ අපට රුවි වූ දෘෂ්ටිය හා සම වේ යයි නො වැ තෙමේ මැ
තමා විසින් අවබෝධ කළ තමා විසින් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කළ ධර්මය තොපට
කියනෙමි 'තං තෙ පවකඛාමී යථා පජානං' යනු වේ.

උපධිනිදනා පහවන්ති දුක්ඛා - 'උපධි' යනු: දඟ උපධිහු යැ; තෘෂ්ණ
උපධි යැ දෘෂ්ටි උපධි යැ ක්ලෙශොපධි යැ කර්මොපධි යැ දුශ්චරිතොපධි
යැ ආභාරොපධි යැ ප්‍රතිසොපධි යැ (පෘථිව්‍යාදි) සතර උපදින්න ධාතු
සංඛ්‍යාත උපධියැ ඡඩි අධ්‍යාත්ම ආයතන සංඛ්‍යාත උපධියැ ඡඩිවිඤ්ඤානකාය
සංඛ්‍යාත උපධි යැ සියලු ඉන්ද්‍රියමක දුඛය දුස්සහනාර්ථයෙන් උපධි නම්
වෙයි. මොහු දඟ උපධි යයි කියනු ලැබෙත්. දුක්ඛා යනු: ජාති දුක යැ
ජරා දුක යැ ව්‍යාධි දුක යැ මරණ දුක යැ සොක-පරිදේව-දුක්ඛ-දේවනස්ස-
පායාස දුක යැ නිරය දුක යැ . . . දෘෂ්ටි ව්‍යසනයෙන් වූ දුක යි. ස්කන්ධාදි
යම් ධර්ම කෙනකුත්ගේ ආදියෙහි උත්පත්තිය පැනේ ද අස්තංගම වශ-
යෙන් ඔවුන්ගේ නිරොධය පැනෙයි, විපාකය තෙමේ කර්මය ඇසිරි
කෙළේ යැ, කර්මය තෙමේ විපාකය ඇසිරි කෙළේ යැ; රූපය නාමය
ඇසිරි කෙළේ යැ, නාමය රූපය ඇසිරි කෙළේ යැ; (හැම කර්මාදිය)
ජාතිය අනුව ගියේ යැ, ජරායෙන් පැතිරෙන ලද, ව්‍යාධියෙන් මධ්‍යා ලද,
මරණයෙන් පහරන ලද, දුකෙහි පිහිටියේ යැ අත්‍රාණ යැ අලෙන යැ
අසරණ යැ අසරණ වූයේ යි. මොහු දුඛයෝ යි කියනු ලැබෙත්. මේ
දුඛයෝ උපධි හිදන කොට ඇතියාහු, උපධි හේතු කොට ඇතියාහු,
උපධි ප්‍රත්‍යය කොට ඇතියාහු, උපධි කාරණ කොට ඇත්තාහු වෙති
පහළ වෙති, හටගනිති, උපදිති, මොනොවට උපදිති, නිපැදෙති පහළ
වෙත් තු'යි 'උපධිනිදනා පහවන්ති දුක්ඛා, යනුවේ.

යෙ කෙවි ලොකසමිං අනෙකරුපාති: 'යෙ කෙවි'ති සබ්බන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිසෙසසං පරියාදියනවචනමනං යෙ කෙවි'ති. ලොකසමිනති අපායලොකෙ චතුසකලොකෙ දෙවලොකෙ බ්හිලොකෙ ධාතුලොකෙ ආයතනලොකෙ. අනෙකරුපාති: අනෙකවිධා නානප්පකාරා දුක්ඛා'ති 'යෙ කෙවි ලොකසමිං අනෙක රුපා'.

තෙතාහ භගවා:

“දුක්ඛසස වෙ මං පභවං අපුච්ඡසි (මෙතතගුති භගවා)
තං තෙ පවකධාමී යථා පජානං
උපධිනිදනා පභවනති දුක්ඛා
යෙ කෙවි ලොකසමිං අනෙකරුපා'ති.

4-3

යො වෙ අවිඤ්ඤා උපධිං කරොති
සුතපසුතං දුක්ඛමුපෙති මජ්ඣ
තඤ්ඤා පජානං උපධිං න කඨිරා
දුක්ඛසස ජාතිපභවානුපසසී.

යො වෙ අවිඤ්ඤා උපධිං කරොතිති: යො'ති යො යාදිසො යථා යුතෙතා යථාචිනිතො යථාපකාරො යංයානප්පතෙතා¹ යංඤමම සමන්තාගතො² බ්හිතියො වා බ්බාහමිනො වා වෙසෙසා වා සුඤ්ඤා වා ගභවෙසා වා පබ්බජිතො වා දෙවො වා මනුසසා වා. අවිඤ්ඤාති අවිජ්ජාගතො අඤ්ඤාණි අවිභාවි දුපපඤ්ඤා. උපධිං කරොතිති තණ්හුපධිං කරොති. දිට්ඨුපධිං කරොති, කිලෙසුපධිං කරොති, කමච්ඡුපධිං කරොති, දුච්චරිතපධිං කරොති, ආභාරුපධිං කරොති, පටිසුපධිං කරොති, චතසෙසා උපාදිතධාතුයො උපධිං³ කරොති, ඡ අජ්ඣතතිකානි ආයතනානි උපධිං කරොති, ඡ වීඤ්ඤාණකායං උපධිං කරොති, ජනෙති සඤ්ජනෙති භිබ්බතෙතතිති යො වෙ අවිඤ්ඤා උපධිං කරොති:

1. යං යානප්පතො - සි
2. සධම්මසමන්තාගතො - ඔහු
3. උපධි - මජ්ඣ

යෙ කෙවි ලොකසමිං අනෙකරූපා — ‘යෙ කෙවි’ යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වථායෙන් සියල්ල අශෛෂ කොට නිශ්ශෛෂ කොට භාත්පසින් ගන්නා වචනයෙකි තෙල ‘යෙ කෙවි’ යනු. ‘ලොකසමිං යනු: අපාය ලොකයෙහි, මනුෂ්‍යලොකයෙහි, ස්කන්ධලොකයෙහි, ධාතූලොකයෙහි, ආයතනලොකයෙහි යැ අනෙකරූපා යනු: අනෙකවිධ වූ නානාප්‍රකාර වූ දුඛයෝ නු’ යි ‘යෙ කෙවි ලොකසමිං අනෙකරූපා’ යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු;

දුකඛසස වෙ මං -පෙ- ලොකසමිං අනෙකරූපා යි.

4-3.

අපණ්ඩිත වූ යමෙක් (තෘෂ්ණාදි) උපධිය කෙරේ ද, අඥාන වූ හෙතෙම පුනපුනා සසර දුකට පැමිණෙයි. එහෙයින් (සංස්කාරයන් අනිත්‍යාදි විසින්) දන්තෝ සසර දුක ජාතිය ප්‍රභව කොට ඇතැ’ යි දක්නේ (තෘෂ්ණාදි) උපධිය නො කරන්නේ යි.

යො වෙ අවිද්වා උපධිං කරොති — ‘යො’ යනු: යම් යම්බඳු වූ යමෙකින් යුක්ත වූ යම්සේ සිටි යම් ප්‍රකාර වූ යම් තනතුරකට පැමිණි යම් ධර්මයෙකින් සමන්වාගත වූ ක්ෂත්‍රියයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් හෝ වෛශ්‍යයෙක් හෝ ශුද්‍රයෙක් හෝ ගෘහස්ථයෙක් හෝ දෙවියෙක් හෝ මනුෂ්‍යයෙක් හෝ යි. අවිද්වා යනු: අවිද්‍යාවට පැමිණියේ අඥාන වූයේ අපණ්ඩිත වූයේ දුෂ්ප්‍රාඥ වූයේ යි. උපධිං කරොති - තෘෂ්ණා උපධිය කෙරෙයි, දෘෂ්ටි උපධිය කෙරෙයි, ක්ලේශොපධිය කෙරෙයි, කර්මොපධිය කෙරෙයි, දුශ්චරිතොපධිය කෙරෙයි, ආභාරොපධිය කෙරෙයි, ප්‍රතිෂ්ඨොපධිය කෙරෙයි, සතර උපාදින්නධාතූ සංඛ්‍යාත උපධිය කෙරෙයි, ඡඩ-අධ්‍යාත්මායතන සංඛ්‍යාත උපධිය කෙරෙයි, ඡඩ විඥානකාය උපධි කෙරෙයි, උපදවයි, මොනොවට උපදවයි, නිපදවා නු’ යි ‘යො වෙ අවිද්වා උපධිං කරොති’ යනු වේ.

පුනරුප්පනං දුක්ඛමුපෙති මනෙදා'ති: පුනරුප්පනං ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදේවදුක්ඛදෙමනසුපායාසදුක්ඛං ඒති සමුපෙති උපභවජති ගණකාති පරාමසති අභිඤ්චිසති. මනෙදාති මනෙදු මොභො අවිඤ්චා අවිජ්ජාගතො අඤ්ඤාණි අවිභාවි දුප්පකෙදුති 'පුනරුප්පනං දුක්ඛමුපෙති මනෙදු'

තස්මා පජානං උපධිං න කඨිරාති: 'තස්මා'ති තංකාරණං තංගෙතු තසච්චියා නන්තිදනා ඵවං ආදීනවං සමපසාමානො උපධිප්පති 'තස්මා. පජානන්ති පජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිච්ජානන්තො පටිච්ඤ්ඤානන්තො, සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චාති පජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිච්ජානන්තො පටිච්ඤ්ඤානන්තො 'සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛාති -පෙ- සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා'ති -පෙ- 'සං කිඤ්ඤි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති පජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිච්ජානන්තො පටිච්ඤ්ඤානන්තො. උපධිං න කඨිරාති තණ්හපධිං න කරෙය්‍ය, දිට්ඨපධිං න කරෙය්‍ය, කිලෙසුපධිං න කරෙය්‍ය, කම්මපධිං න කරෙය්‍ය, දුච්චිතපධිං න කරෙය්‍ය, ආභාරුපධිං න කරෙය්‍ය, පටිසුපධිං න කරෙය්‍ය, චතස්සො උපාදිනධාතූයො උපධිං න කරෙය්‍ය, ඡ අඤ්ඤාණිකාති ආයතනාති උපධිං න කරෙය්‍ය, ඡ විඤ්ඤාණකායං උපධිං න කරෙය්‍ය, න සංජනෙය්‍ය න නිබ්බන්ධෙය්‍ය නාතිනිබ්බන්ධෙය්‍යාති-තස්මා පජානං උපධිං න කඨිරා.'

දුක්ඛසංසාරි: ජාතිදුක්ඛස්ස ජරාදුක්ඛස්ස ව්‍යාධිදුක්ඛස්ස මරණදුක්ඛස්ස සොකපරිදේවදුක්ඛදෙමනසුපායාසදුක්ඛස්ස. • සහවානුපසෙසිති: දුක්ඛස්ස මුලානුපසෙසි' හෙතානුපසෙසි නිදනානුපසෙසි සමභවානුපසෙසි පහවානුපසෙසි සමුච්චාරානුපසෙසි ආභාරානුපසෙසි ආරම්භානුපසෙසි පච්චියානුපසෙසි සමුදයානුපසෙසි. 'අනුපසෙසනා' වුච්චති පඤ්ඤාය පඤ්ඤා පජානන -පෙ- අමොභොධි මච්චිවයො සමමාදිට්ඨි ඉමාය අනුපසෙසනාය උදෙසො උපෙතො හොති සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපකතො සමුපකතො සමනතාගතො සො වුච්චති අනුපසෙසිති "දුක්ඛස්ස ජාතිපහවානුපසෙසි.

තෙනාහ භගවා.

“යො වෙ අවිඤ්චා උපධිං කරොති
පුනරුප්පනං දුක්ඛමුපෙති මනෙදු
තස්මා පජානං උපධිං න කඨිරා
දුක්ඛස්ස ජාතිපහවානුපසෙසි”ති.

4. හෙතානුපසෙසි-ව-වි-ක
හෙතා පසෙසි - ම ජ ස.

සුනපසුනාං දුක්ඛමුපෙති මන්දෙ — සුනසුනා ජාතිදුක්ඛ ජරාදුක්ඛ ව්‍යාධිදුක්ඛ මරණ දුක්ඛ සෝක-පරිදේව-දුක්ඛ-දෙමනස්සුප-යාස දුක්ඛ එහි පැමිණෙයි එළැඹෙයි ගර්භි පරාමර්භය කෙරෙයි පිටිසේ. මන්දෙ යනු: බාල වූයේ මුළා වූයේ අවිද්වත් වූයේ අවිද්‍යාවට පැමිණියේ අඥාන වූයේ අපණ්ඩිත වූයේ දුෂ්ප්‍රාඥ වූයේ නු' යි 'සුනප්සුනාං දුක්ඛමුපෙති මන්දෙ' යනු වේ.

තස්මා පජානං උපධිං න කසිරා — 'තස්මා' යනු: එ කරුණින් එ හෙයින් ඒ ප්‍රත්‍යයෙන් ඒ නිදනයෙන් මෙසේ උපධිත්ති ආදිනව දක්නේ නු'යි 'තස්මා' යනු වේ. පජානං යනු: දන්නේ භාත්පසින් දන්නේ වෙසෙසින් දන්නේ අවබෝධ කරනුයේ ප්‍රතිවේධ කරනුයේ යි, හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ' යි දන්නේ භාත්පසින් දන්නේ වෙසෙසින් දන්නේ අවබෝධ කරනුයේ ප්‍රතිවේධ කරනුයේ යි, හැම සංස්කාරයෝ දුඛයහ'යි-හැම සංස්කාරයෝ අනාත්මහ' යි . . යම් කිසි සමුදය ධර්මයෙක් ඇද්ද, එ හැම නිරෝධය ස්වභාව කොට ඇතැ යි දන්නේ භාත්පසින් දන්නේ වෙසෙසින් දන්නේ අවබෝධ කරනුයේ ප්‍රතිවේධ කරනුයේ යි. උපධිං න කසිරා යනු: තෘෂ්ණා (සංඛ්‍යාත) උපධි නො කරන්නේ යැ, දෘෂ්ටවූපධි නො කරන්නේ යැ, ක්ලෙශොපධි නො කරන්නේ යැ, කර්මොපධි නො කරන්නේ යැ, දුෂ්චරිතොපධි නො කරන්නේ යැ, ආභාරොපධි නො කරන්නේ යැ, ප්‍රතිසොපධි නො කරන්නේ යැ, සතර උපාදින්නධාතු සංඛ්‍යාත උපධි නො කරන්නේ යැ, සවුදුරුම් ආධ්‍යාත්මික ආයතන සංඛ්‍යාත උපධි නො කරන්නේ යැ, ෂඩ් විඥානකාය සංඛ්‍යාත උපධි නො කරන්නේ යැ, නූපදවන්නේ යැ නො නිපදවන්නේ යැ, අතිශයින් නො නිපදවන්නේ නු' යි 'තස්මා පජානං උපධිං න කසිරා' යනු වේ.

දුක්ඛසස යනු: ජාති දුක්ඛ ජරා දුක්ඛ ව්‍යාධි දුක්ඛ මරණ දුක්ඛ සෝක-පරිදේව-දුක්ඛ-දෙමනස්ස-උපායාස දුක්ඛ යැ. පහවානුපස්සි යනු: දුඛ-යාගේ මූලය අනුව බලනුයේ හේතුව අනුව බලනුයේ නිදනය අනුව බලනුයේ සම්භවය අනුව බලනුයේ ප්‍රභවය අනුව බලනුයේ සමුත්ථානය අනුව බලනුයේ ආභාරය අනුව බලනුයේ ආලම්බනය අනුව බලනුයේ ප්‍රත්‍යය අනුව බලනුයේ සමුදය අනුව බලනුයේ යි. 'අනුපස්සනා' යි ප්‍රඥාව කියනු ලැබෙයි — යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් . . . අමොහ සංඛ්‍යාත ධර්මවිච්චයයෙක් සමාග්දෘෂ්ටියක් වේ ද එය යි. මේ අනුපස්සනා සංඛ්‍යාත ප්‍රඥායෙන් යුක්ත වූයේ අතිශයින් යුක්ත වූයේ එළැඹ පිටියේ අතිශයින් එළැඹ පිටියේ නො වෙන් වූයේ පරිපූර්ණ වූයේ සමන්වාගත වූයේ යි. හේ 'අනුපස්සි' යි කියනු ලැබේ නු'යි 'දුක්ඛස්ස ජාතිජපහවානු-පස්සි' යනු වේ. එයින් වදලහ මුහුදු:

යො වෙ අවිද්වා . . . ජාතිජපහවානුපස්සි' යනු.

යං තං අපුච්ඡේමහ අකිත්තයි නො
 අඤ්ඤං තං¹ උච්ඡාම තදිඛ්ඤ ඖභි
 කථනනුධිරා විරතනි ඔසං
 ජාතිජරං² සොකපරිද්දවංඤච
 තං මෙ මුනි සාධු විශාකරොහි
 තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො

යං තං අපුච්ඡේමහ අකිත්තයි නොති: යං තං අපුච්ඡේමහ අයාවිමහ අපේක්ඛිසිමහ පසාදිමහ. අකිත්තයිනො'ති කිත්තනං ආවිකක්ඛනං දෙසිතං පඤ්ඤාපිතං පච්ඡිතං විචරිතං විහතතං උත්තරානිකතං පකාසිතනති 'යං තං අපුච්ඡේමහ අකිත්තයි නො.'

අඤ්ඤං තං උච්ඡාම තදිඛ්ඤ ඖභිති අඤ්ඤං තං උච්ඡාම, අඤ්ඤං තං යාවාම, අඤ්ඤං තං අපේක්ඛිසාම, අඤ්ඤං තං පසාදෙම, උත්තරං තං උච්ඡාම. තදිඛ්ඤ ඖභිති තං ඉඛ්ඤ ඖභි ආවිකඛ දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙහි පච්ඡිපෙහි විචර විහජ උත්තරානිකරොහි පකාසෙහිති 'අඤ්ඤං තං උච්ඡාම තදිඛ්ඤ ඖභි.'

කථනනු ධිරා විතරනති ඔසං ජාති ජරං සොකපරිද්දවං .වා'ති: 'කථනනු'ති. සංසයපුච්ඡා විමනිපුච්ඡා දොලොකපුච්ඡා අනෙකංසපුච්ඡා, එවනනු මො න නුමො කිං නුමො කථනනුමොති. කථනනු ධිරා ති ධිරා පණ්ණිතා පඤ්ඤාවනො, බුද්ධිමනො, ඤාණිනො විභාවිනො මෙධාවිනො. ඔසනති කාමොසං. භවොසං. දිවෙඤාසං. අවිජ්ජොසං. ජාතීති යා තෙසං තෙසං සත්තානාං තමහි තමහි සත්තනිකාසෙ ජාති සඤ්ජාති ඔසකනති අභිනිබ්බතති ඛණ්ණානං පාතුභාවො ආයතනානං පටිලාගො. ජරාති යා තෙසං තෙසං සත්තානං තමහි තමහි සත්තනිකාසෙ ජරා ජීරණතා ඛණ්ඩිමො. පාලිමො. වලිගතවතා ආයුනො සංභානි ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො. සොකොති ඤාති ව්‍යසනෙන වා උච්ඡිසං නොග ව්‍යසනෙන වා උච්ඡිසං රොගව්‍යසනෙන වා උච්ඡිසං සීලව්‍යසනෙන වා උච්ඡිසං දිව්භි ව්‍යසනෙන වා උච්ඡිසං අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා ව්‍යසනෙන සමනනාගතසං අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා දුක්ඛධම්මෙන උච්ඡිසං යොකො යොවනා යොවිතතං අනෙකා යොකො අනෙකා පරියොකො අනෙකා දුභො අනෙකා පරිදුභො ටොකයො පරිජ්ඣායනා දෙමනසං යොකසලං'

1. අඤ්ඤං - ටී
 2. ජාති ජරං - මජ්ඣ.
 3. උච්ඡාම - උ.සු.මජ්ඣ.
 4. සොක පරිද්දවං - ව වි ක

(ආයුෂමත්, මෙන්තගු මෙසේ කී යැ.) ඇපි යමක් විවාළමෝ ද එය මුඛ වහන්සේ අපට වදළ සේක. අත් කරුණකුදු මුඛ වහන්සේ විවාරම්භ. එය දූන් වදළ මැනැව්, නුවණැත්තෝ (කාමාදි වතුර්විධ) ඔසයත් ජාති ජරා ශෝක පරිදේවදුකත් කෙසේ ඉක්මවත් ද? යථිඤ ලුනි වූ මුඛ වහන්සේ අයදිමි. එය මට විසඳා වදළ මැනැව්, යම් හෙයෙකින් මුඛ වහන්සේ විසින් තෙල දහම සත්ත්වයන් විසින් අවබෝධ කරන සේ පැනවීම් වශයෙන් දන්තා ලද ද එහෙයිනි.

යං තං අපුච්ඡමා අකිතකයි නො යනු: (ඇපි) යමක් විවාළමෝ ද අයදියමෝ ද අධ්‍යාපණ කළමෝ ද පැහැද වූවමෝ ද - අකිතකයි නො යනු: කීර්තනය කරන ලද යැ කියන ලද යැ දෙසන ලද යැ පනවන ලද යැ (ඥාන මුඛයෙහි) තබන ලද යැ විවරා කරන ලද යැ ඒවරණ කරන ලද යැ පහළ කරන ලද යැ ප්‍රකාශ කරන ලද නු' යි 'යං තං අපුච්ඡමා අකිතක යි නො' යනු වේ.

අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඨග මුඛි යනු: මුඛ වහන්සේ අනෙකක් විවාරම්භ, මුඛ වහන්සේ අනෙකක් අයදිම්භ, මුඛ වහන්සේ අනෙකක් අධ්‍යාපණ කරම්භ, මුඛ වහන්සේ අනෙකක් (කියන්නට) පහදවම්භ, මුඛ වහන්සේ මත්තෙහි විවාරම්භ-තදිඨග මුඛි යනු: එය දූන් වදළ මැනව් කියනු මැනැව් දෙසනු මැනැව් පනවනු මැනැව් (ඥානමුඛයෙහි) තබනු මැනැව් ඒවරණ කළ මැනැව් විභාග කළ මැනැව් පාළ කරනු මැනැව් ප්‍රකාශ කළ මැනැව් නු' යි 'අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඨග මුඛි යනු' වේ.

කථනනු ධීරා විතරනති ඔසං ජාතිජරං සොක පරිද්දවං ව යනු: 'කථන්තූ' යනු මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ කීමෙක් දෝ හෝ කෙසේ දෝ හෝ' යි සංශයපාවිඡා යැ විමතිපාවිඡා යැ ද්වේධපාවිඡා යැ අනෙකාන්ත පාවිඡා යි. ධීරා යනු: ධීරයෝ පණ්ඩිතයෝ පැනැතියෝ බුද්ධිමත්හු නැණැතියෝ විමර්ශඥාන ඇත්තාහු (අනිත්‍යාදීන්) තුලිතඥාන, ඇත්තාහු. ඔසං යනු: කාමොස යැ භවොස යැ දාෂ්ටි-ඔස යැ අවිද්‍යා-ඔස යි. ජාති යනු: ඒ ඒ සත්ත්වයන් ගේ ඒ ඒ සත්ත්වනිකායයෙහි යම් උපැත්මෙක් හට ගැන්මෙක් අවත්‍රාන්තියක් නිපැදීමෙක් ස්කන්ධයන්ගේ පහළ වීමෙක් ආයතනයන්ගේ ප්‍රතිලාභයෙක් වේ ද, හේ යැ. ජරා යනු: ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ ඒ ඒ සත්ත්වනිකායයෙහි යම් දිරිමෙක් දිරන බවෙක් (දන්ත නබාදීන්ගේ) කැඩුණු බවෙක් (කෙශාදීන්ගේ) පැළුණු බවෙක් රැලි වැටුණු සම් ඇති බවෙක්, ආයුෂයාගේ පිරිහීමෙක් ඉන්ද්‍රියයන්ගේ පැයීමෙක් වේ ද එය යි. සොකො යනු: ඥාති ව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ, හොඟව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ, රොග ව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ, ශීලව්‍යසන යෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහුගේ දාෂ්ටිව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ, අන්‍යතරාන්‍යතර ව්‍යසනයෙකින් හෝ සමන්වාගත වූවහු ගේ අන්‍යතරාන්‍යතර දු:බධර්මයෙකින් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ ශොකයෙක් ශොක කරන අයුරෙක් ශොක කළ බවෙක් ඇතුළත ශොකයෙක් ඇතුළත පරිශෝකයෙක් අබ්‍හ්‍යන්තර දහයෙක් අබ්‍හ්‍යන්තර පරිදහයෙක් සිත දූවෙන අයුරෙක් දෙමනසෙක් ශෝකශල්‍යයෙක්.

පරිදෙවොති සැතිව්‍යසනෙන වා චුට්ඨස්ස, නොගව්‍යසනෙන වා චුට්ඨස්ස
රොගව්‍යසනෙන වා චුට්ඨස්ස සීලව්‍යසනෙන වා චුට්ඨස්ස දිව්ඪිව්‍යස-
නෙන වා චුට්ඨස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරොන වා ව්‍යසනෙන සමනනාගතස්ස
අඤ්ඤතරඤ්ඤතරොන වා දුක්ඛධම්මෙන චුට්ඨස්ස ආදෙවො පරිදෙවො
ආදෙවනා පරිදෙවනා ආදෙවිතතං පරිදෙවිතතං වාචා පලාපො
විපලාපො ලාලපො ලාලපනා ලාලපිතතං.

කථනනු ධීරා විතරනති ඔසං ජාතිජරං සොකපට්ඨෙවසුචාති ධීරා
කථං ඔසඤ්ඤ ජාතිඤ්ඤ ජරඤ්ඤ දුක්ඛඤ්ඤ සොකපට්ඨෙවසුච තරනති
උතතරනති පතරනති සමතිමකකනති විතිවතතනතිති 'කථනනු ධීරා
විතරනති ඔසං ජාතිජරං සොකපට්ඨෙවසුච'

තං මෙ මුතී සාධු විශාකරොතීති 'ත'නති යං පුච්ඡාමි, යං යාචාමි,
යං අපේක්ඛාමි, යං පසාදෙමි. මුතීති මොනං වුච්චති සද්දණං 'යා පඤ්ඤ
පජානනා -ප- අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි, භගවා තෙන
සද්දණෙන සමනනාගතො මුතී මොනපභෙතො.

තීණි මොනෙය්‍යානි: කායමොනෙය්‍යං, වච්චිමොනෙය්‍යං, මනො-
මොනෙය්‍යං. කතමං කායමොනෙය්‍යං: තිවිධානං කායදුච්චරිතානං පහානං
කායමොනෙය්‍යං, තිවිධං කායසුචරිතං කායමොනෙය්‍යං, කායාඋම්මණං
සද්දණං කායමොනෙය්‍යං, කායපරිඤ්ඤා කායමොනෙය්‍යං, පරිඤ්ඤාසහගතො
මහෙසා කායමොනෙය්‍යං, කායෙ ඡන්දරාගප්පහානං කායමොනෙය්‍යං,
කායසංඛාරනිරොධො චතුස්සකානසමාපතති කායමොනෙය්‍යං. ඉදං
කායමොනෙය්‍යං.

කතමං වච්චිමොනෙය්‍යං: චතුඛිධානං වච්චිච්චරිතානං පහානං වච්චි-
මොනෙය්‍යං, චතුඛිධං වච්චිසුචරිතං වච්චිමොනෙය්‍යං, වාචාරම්මණං සද්දණං
වච්චිමොනෙය්‍යං, වාචාපරිඤ්ඤා වච්චිමොනෙය්‍යං, පරිඤ්ඤාසහගතො
මහෙසා වච්චිමොනෙය්‍යං, වාචාය ඡන්දරාගප්පහානං වච්චිමොනෙය්‍යං, වාචාසංඛාර
නිරොධො දුතියස්සකානසමාපතති වච්චිමොනෙය්‍යං, පරිඤ්ඤා සහගතො
මහෙසා වච්චිමොනෙය්‍යං, වාචාය ඡන්දරාගප්පහානං වච්චිමොනෙය්‍යං, වාචා-
සංඛාරනිරොධො තතියස්සකානසමාපතති වච්චිමොනෙය්‍යං. ඉදං වච්චිමො-
නෙය්‍යං.

a. ධම්මසධගණි - විකුපපාදකණ්ඩ

පරිදෙවො යනු: ඥාතිව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ භෞභව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ රොගව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ ශීලව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ දෘෂ්ටිව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ අන්‍යතරාන්‍යතර ව්‍යසනයෙකින් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ සමන්වාගත වූවහු ගේ අන්‍යතරාන්‍යතර දු:බධර්මයෙකින් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ නම කියා හැඳීමෙක් ගුණ කියා හැඳීමෙක් නම කියා හඬන අයුරෙක් ගුණ කියා හඬන අයුරෙක් නම කියා හැඬූ බවෙක් ගුණ කියා හැඬූ බවෙක් වචනයෙක් ප්‍රලාපයෙක් (සිස් බසෙක්) විප්‍රලාපයෙක් සුනසුනා ලපනයෙක් සුනසුනා ලපනාකාරයෙක් සුනසුනා ලපිත බවෙක් වේද එය යි.

කථං නු ධීරා විතරන්ති ඔසං ජාතිජරං සොකපරිද්දදිඤ්ච යනු: ධීරයෝ කිසෙයිත් ඔසයත් ජාතියත් ජරාවත් ශොකයත් පරිදෙවයත් (කාමයන් දුරු කෙරෙමින්) තරණය කෙරෙති, (කෙලෙසුන් දුරු කෙරෙමින්) උත්තරණය කෙරෙති, (හෙතු සිද්ධීන්) ප්‍රතරණය කෙරෙති, (සසර) ඉක්මවති, (ප්‍රතිසන්ධිය අභව්‍යාත්පත්තික කෙරෙමින්) ඉක්ම සිටිත් නුයි 'කථං නු ධීරා විතරන්ති ඔසං ජාතිජරං සොකපරිද්දදිඤ්ච' යනු වේ.

තං මෙ මුනි සාධු වියාකරොහි යනු: තං යනු: යමක්හු පුළුස්නෙමි ද, යමක්හු අයදනෙමි ද, යමක්හු අධ්‍යාපණ කෙරෙමි ද, යමක්හු පහදවමි ද, (ඔහු ය) මුනි යනු: 'මොන' යි ඥානය කියනු ලැබෙයි: යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් අමොහයෙක් ධර්මවිචයයෙක් සමාස්තදෘෂ්ටි යෙක් වේ ද, එයයි. භංග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ ඥානයෙන් සමන්වාගත වූවාහු මුනි වූවාහු මුනිභාවයට පැමිණියහ.

මොනෙය්‍ය තුනෙකි: කායමොනෙය්‍ය යැ වචිමොනෙය්‍ය යැ මනොමොනෙය්‍ය යි. කායමොනෙය්‍ය කවඨ යත්: ත්‍රිවිධ කායදුශ්චරිතයන්ගේ ප්‍රභාණය කායමොනෙය්‍ය යැ, ත්‍රිවිධ කායසුචරිතය කායමොනෙය්‍ය යැ, කය අරමුණු කොට පවත්නා ඥානය කායමොනෙය්‍ය යැ කායපරිඤ්ච කාය මොනෙය්‍ය යැ පරිඤ්ඤාසහගත (අධ්‍යාත්ම කය සම්මර්ශනය කොට උපදවන ලද) මාර්ගය කායමොනෙය්‍ය යැ කයෙහි ජන්දරාග ප්‍රභාණය කායමොනෙය්‍ය යැ කායසංඛාර (ආශ්වාස ප්‍රශ්ව:ස) භිඤ්ඤා සංඛ්‍යාත වතුර්ථත්ඛ්‍යානසමාපත්තිය කායමොනෙය්‍ය යැ මේ 'කායමොනෙය්‍ය' යි.

වචිමොනෙය්‍ය කවඨ යත්: වතුර්විධ කායදුශ්චරිතයන් ගේ ප්‍රභාණය වචිමොනෙය්‍ය යැ වතුර්විධ වාක්සුචරිතය වචිමොනෙය්‍ය යැ, වචනය අරමුණු කොට පවත්නා ඥානය වචිමොනෙය්‍ය යැ, වාක්පරිඤ්ච වචිමොනෙය්‍ය යැ, පරිඤ්ඤාසහගත මාර්ගය වචිමොනෙය්‍ය යැ වචනයෙහි ජන්දරාග ප්‍රභාණය වචිමොනෙය්‍ය යැ, වාක්සංස්කාර (විතර්ක විචාර) භිඤ්ඤා සංඛ්‍යාත ද්විතීයඛ්‍යානසමාපත්තිය වචිමොනෙය්‍ය යැ, මේ 'වචිමොනෙය්‍ය' යි.

කතමං මනොමොනෙය්‍යං: තිවිධානං මනොදුච්චිතානං පභානං මනොමොනෙය්‍යං, තිවිධං චනොසුචරිතං චනොමොනෙය්‍යං, චිත්තාරම්මණං ඤාණං මනොමොනෙය්‍යං, විතතපරිඤ්ඤා මනොමොනෙය්‍යං, පරිඤ්ඤාසහයනො මංගො මනොමොනෙය්‍යං, විංකත ඡන්දරාගපභානං මනොමොනෙය්‍යං, චිත්තසංකාරනිරොධො සඤ්ඤාවෙදසීෂ්ඨ නිරොධසමාපත්ති මනොමොනෙය්‍යං. ඉදං මනොමොනෙය්‍යං.

7 “කායච්ඡිතිං වාචාච්ඡිතිං මනොච්ඡිතිමනාසවං මුනිං මොනෙය්‍යසම්පන්නං ආහු සබ්බප්පතාසීනං. ^a

8 කායච්ඡිතිං වාචාච්ඡිතිං මනොච්ඡිතිමනාසවං මුනිං මොනෙය්‍යසම්පන්නං. ¹ ආහු නිත්තාතපාපක”න්ති. ^b

ඉමෙහි තිහි මොනෙය්‍යෙහි ධම්මෙහි සමන්තාගතා. ඡ මුනිනො: අගාරමුනිනො අනගාරමුනිනො සෙබ්බමුනිනො අසෙබ්බමුනිනො පච්චිකමුනිනො මුනිමුනිනො.

කතමෙ අගාරමුනිනො: යෙ තෙ අගාරිකා දිට්ඨපද විඤ්ඤාතසාසනා, ඉමෙ අගාරමුනිනො. කතමෙ අනගාරමුනිනො යෙ තෙ පබ්බජිත දිට්ඨපද විඤ්ඤාතසාසනා, ඉමෙ අනගාරමුනිනො. සත්ත සෙබ්බාසෙබ්බමුනිනො. අරහන්තො අසෙබ්බමුනිනො. පච්චිකමුද්ධා පච්චිකමුනිනො. මුනිමුනිනො වුච්චන්ති නපාගතා අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා.

9 “න මොනෙන ච්ඡිති හොති මුලුභරුපො අවිඤ්ඤා යො ච තුලංච පග්ගස්ස වරමාදය පඤ්ඤිතො,

10 පාපාති පරිවජේජති ස මුනි තෙන සො මුනි යො මුනාති උභොලොකෙ මුනි තෙන පවුච්චති. ^c

11 අසතං සතඤ්ච ඤාතො ධම්මං අජ්ඣන්තං බහිඤ්ඤා ච සබ්බලොකෙ දෙවමනුස්සෙහි සුච්චො යො සංග්ගචාලමනිච්ච සො මුනි”ති. ^d

සාධු විශාකරොහිති තං සාධු ආවිකං ¹ දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙහි පට්ඨපෙහි විචාර විභජ උත්තානිකරොහි පකාසෙහිති ‘තං මෙ මුනි සාධු-විශාකරොහි’.

1. සංග්ගචා-කසචි
a. තිත්ති දුක්ඛා - ආපාදිතවග්ග
b. ඉතිවුත්තක - දුභිසවග්ග

c. ධම්මපද-ධම්මට්ඨවග්ග
d. සුග්ග නිපාත-සම්මසුග්ග
2. ආවිකමාසි-ම ඡ ට

මනොමොනෙය්‍ය කවර යත්: ත්‍රිවිධ මනොදුශ්චරිතයන් ගේ ප්‍රභාණය මනොමොනෙය්‍ය යැ, ත්‍රිවිධමනොසුචරිතය මනොමොනෙය්‍ය යැ විත්තා ලම්බනායෙහි ඥානය මනොමොනෙය්‍ය යැ විත්තපරිඥාව මනොමොනෙය්‍ය යැ පරිඥා සහගත මාර්ගය මනොමොනෙය්‍ය යැ සිතෙහි ඡන්දරාග ප්‍රභාණය මනොමොනෙය්‍ය යැ විත්තසංස්කාර (සංඥා වෙදනා) නිරොධ සංඛ්‍යාත සංඥාවෙදයිතනිරොධසමාපත්තිය මනොමොනෙය්‍ය යැ, මේ 'මනොමොනෙය්‍ය' යි.

7 (කායවාග්මනොදුශ්චරිතය දුරුලිම්ඵ වශයෙන්) කායමුනි වූ වාග්මුනි වූ මනෙ මුනි වූ අනාසුච වූ (ඵලයෙහි සිටි හෙයින්) මොනෙය්‍යසම්පන්න වූ මුනිහු සියලු කෙලෙසුන් දුරු කෙළේ යයි කියත්.

8 කායමුනි වූ වාග්මුනි වූ මනොමුනි වූ අනාසුච වූ මොනෙය්‍ය සම්පන්න වූ මුනිහු සෝද හළ පව් ඇත්තෙකැ' යි කියත්.

මේ තුන් මොනෙය්‍ය ධර්මයන් ගෙන් සමන්විත වූ මුනිහු සදෙනෙකි: අභාරමුනිහු යැ අනභාරමුනිහු යැ ඥෙක්ඝමුනිහු යැ අඥෙක්ඝමුනිහු යැ ප්‍රත්‍යක්ඝමුනිහු යැ මුනිමුනිහු යැ යි.

අභාරමුනිහු කවරහ යත්: දක්තා ලද නිවන් ඇති දන්තා ලද (ශික්ෂා-ත්‍රය) ශාසනය ඇති යම් ගිහිගේ වැසි කෙනෙක් වෙත් ද, මොහු අභාර මුනිහු යැ. අනභාරමුනිහු කවරහ යත්: දුටු නිචන ඇති දත් සසුන් ඇති යම් පැවිදි කෙනෙක් වෙත් ද, මොහු අනභාරමුනිහු යැ. සප්ත ඥෙක්ඝයෝ සෙබ්මුනිහුයැ. රහත්හු අසෙබ්මුනිහු යැ. පසේ බුදුවරයෝ පව්වෙකමුනිහු යැ. තථාගත වූ අර්හත් සමාසක් සම්බුද්ධයෝ මුනිමුනිහු යයි කියනු ලැබෙත්.

9 මුස ප්‍රකාති ඇති අවිඤ තෙම මෞනභාවය (නො බැණ සිටීම) හෙතු කොට ගෙන මුනි වූයේ නො වෙයි. තවද පණ්ඩිත වූ යමෙක් තුලාව ගෙන සිටියක්හු සෙයින් උත්තම වූ ශීල සමාධ්‍යාදිය ගෙන —

10 අකුල ධර්මයන් දුරු කෙරේ ද, හේ මුනි නම් වෙයි. යට කී කරුණෙන් හෙතෙම මුනි වූයේ යැ යමෙක් ස්කන්ධාදි ලොකයෙහි අධ්‍යාත්ම බාහිරාදි උභයාර්ථයන් දැන ගනී ද, එ කරුණෙන් හෙතෙම මුනි යයි කියනු ලැබේ.

11 යමෙක් කුලලාකුල ප්‍රහෙද වූ සදසත්ධර්මය ද සියලු ස්කන්ධාදි ලොකයෙහි අධ්‍යාත්ම බාහිරාදි ධර්මය ද දැන රාගාදි සංඛ්‍යා හා තෘෂ්ණා ඤජ්චජාලය ඉක්මවා සිටියේ ද ඒ ක්ෂීණාස්‍රව මුනි තෙමේ දෙවිමිනිසුන් විසින් පුදන ලද්දේ වේ.

සාධු වියාකරොහි යනු: එය මොනොවට පැවැසුව මැනැව, දෙසුව මැනැව, පැනවූව මැනැව, පිහිටුව මැනැව, විවෘත කළ මැනැව, වීභාග කළ මැනැව, නො ගැඹුරු කළ මැනැව, ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි. 'තං මේ මුනි සාධු වියාකරොහි' යනු වේ.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මොති: තථාහි තෙ විදිතො තුලිතො තීරිතො විහුතො විහාවිතො එස ධම්මොති 'තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො' තෙනනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“යං තං අපුච්ඡිමං අකිත්තයි නො අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තද්ධික බ්‍රාහි, කථංනු ධීරා විතරනති ඔසං ජාතිජරං¹ සොකපරිද්දවඤ්ච, තං මෙ මුතී සාධු විඤ්ඤාතොහි තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො”ති.

4-5

කිත්තයිසාමි තෙ ධම්මං (මෙතෙගුති හගවා) දිට්ඨි ධම්මො² අනිතිහං³ යං විදිතො සතො වරං තරෙ ලොකෙ විසතතිකං.

කිත්තයිසාමි තෙ ධම්මොති: 'ධම්ම'නති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙක කල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සවාසඤ්ඤාං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුඤ්ඤං බ්‍රහ්මචරියං, වත්තාරො සතිපට්ඨානො⁴ වත්තාරො සම්මප්පධානො⁵ වත්තාරො ඉඨිපාදො⁶ පඤ්ඤිඤ්ඤියාති පඤ්ඤා බ්‍රාහ්මී සත්තබ්බොජ්ඣබ්බෙහි⁷ අරියං අට්ඨබ්බිකං මග්ගං නිබ්බානඤ්ඤා නිබ්බානගාමිඤ්ඤා පටිපදා කිත්තයිසාමි, ආවිකම්මසාමි දෙසෙසාමි පඤ්ඤාපෙසාමි පට්ඨපෙසාමි විචරිසාමි විහරිසාමි උත්තාරිකරිසාමි පකාසෙසාමිති 'කිත්තයිසාමි තෙ ධම්මං' මෙතෙගුති හගවාති හගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති.

දිට්ඨි ධම්මො අනිතිහනති: 'දිට්ඨි ධම්මො'ති දිට්ඨි ධම්මො ඤ්ඤානෙ ධම්මො තුලිතන ධම්මො තීරිතො⁸ ධම්මො විහුතෙ ධම්මො විහාවිතෙ ධම්මො, සබ්බං සංඛාරා අනිච්චාති -පෙ- යං කිඤ්ඤි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මනති දිට්ඨි ධම්මො ඤ්ඤානෙ ධම්මො තුලිතන ධම්මො තීරිතෙ ධම්මො විහුතෙ ධම්මො විහාවිතෙ ධම්මොති එවමපි 'දිට්ඨි ධම්මො'.⁹ අථවා දුකෙඛ දිට්ඨි දුකෙඛ කිත්තයිසාමි,¹⁰ සමුදයෙ දිට්ඨි සමුදයං.

1. ජාති ජරං-මජ්ඣං, ජාතිජරං-ගායා 6. ඉඨිපාද - ව, ක
2. දිට්ඨි ධම්මො ධම්මො - ව, සු 7. සත්තබ්බොජ්ඣබ්බෙහි - ව, ක
3. අනිතිහං - මජ්ඣං, ගායා 8. තීරිතෙ - ගායා
4. සතිපට්ඨානා - ව, ක 9. දිට්ඨි ධම්මො කප්පිසාමි-මජ්ඣං, ගායා
5. සම්මප්පධානා - ව, ක 10. කප්පිසාමි - ව, ක, වී, - මජ්ඣං, ගායා

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො යනු: යම් හෙයකින් මුඛ වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්තා ලද ද තුලනය කරන ලද ද තීරණය කරන ලද ද ප්‍රකට කරන ලද ද වඩන ලද ද එහෙයින්, 'තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

“යං තං අපුච්ඡමහ අකිත්තයි නො-පෙ-තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො' යි.

4-5.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: “මෙත්තගු මාණවකය), ස්මාතිමත් වැ හැසිරෙනුයේ දක්තා ලද දුඃඛාදි ධර්මයෙහි නොහොත් මෙ අත්බැවිහි මැ ආත්මප්‍රත්‍යක්ෂ වූ යම් දහමක් දූන ලොවැ විසත්තිකා සච්ඛාත තෘෂ්ණාව තරණය කරන්නේ නම් ඒ නිර්වාණධර්මය ද නිර්වාණගාමිනී ප්‍රතිපද්ධර්මය ද නොපට ප්‍රකාශ කරන්නෙමි.”

කිත්තයිසසාමි තෙ ධම්මං යනු: ආදිකල්‍යාණ වූ මධ්‍යකල්‍යාණ වූ පයඨිවසානකල්‍යාණ වූ (අර්ථසම්පත්තියෙන්) සාර්ථ වූ (ව්‍යඤ්ජන සම්පත්තියෙන්) සවාඤ්ජන වූ කෙවල (සකල) පරිසුර්ණ වූ පරිඤ්ඤ වූ ඉන්මවයඨි යැ. සතර සිව්ටන් යැ සතර සමාක්ප්‍රධාන යැ සතර සාද්ධිපාද යැ පඤ්චෙනද්‍රිය යැ පඤ්චබල යැ සජ්තබ්‍යොධ්‍යාධිග යැ ආයඨි අක්ඛාධිනික මාර්ග යැ යළි නිර්වාණ ය ද නිර්වාණගාමිනීප්‍රතිපදව ද කීර්තනය කරන්නෙමි ප්‍රකාශ කරන්නෙමි, දෙසන්නෙමි, පනවන්නෙමි, පිහිටුවන්නෙමි, විවෘත කරන්නෙමි, විභාග කරන්නෙමි, නො ගැඹුරු කරන්නෙමි, පවසන්නෙමි නුයි 'කිත්තයිසසාමි තෙ ධම්මං' යනු වේ. මෙතනගු'ති භගවා යනු: බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතත්.

දිවෙය ධම්මෙ අනිතිහං යනු: 'දිවෙය ධම්මෙ' යනු: දක්තාලද දහමහි දන්තා ලද දහමහි තුලනය කරන ලද දහමහි තීරණය කරන ලද දහමහි ප්‍රකට වූ දහමහි වැඩූ දහමහි, 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ' යි...යම් කිසි සමුදය ධර්මයෙක් වේ ද එ හැම නිරොධස්වභාවය ඇතැ'යි දක්තා ලද දහමහි දන්තා ලද දහමහි තුලනය කරන ලද දහමහි තීරණය කරනලද දහමහි ප්‍රකට වූ දහමහි වැඩූ දහමහි නුයි මෙසේ 'දිවෙය ධම්මෙ' යනු වේ. නොහොත් දුක (ලක්ෂණ රස සහිත ව) දක්තා ලද කල්හි දුක කියන්නෙමි.

කිත්තයිසාමි, නිරොධෙ දිට්ඨං නිරොධං කිත්තයිසාමි, මනෙත දිට්ඨං
 ලග්ගං කිත්තයිසාමි'ති එවමපි 'දිට්ඨං ධම්මෙ'. අඵවා දිට්ඨං ධම්මෙ
 සන්දිට්ඨිකං අකාලිකං එභිජසසිකං ඔපනයිකං¹ පච්චත්තං චෙදිත්ඛිං.
 විඤ්ඤාභිති එවමපි 'දිට්ඨං ධම්මෙ'. අනිතීභන්ති න ඉතිභිතිභං න
 ඉතිකිරාය න පඤ්ඤාය න පිටකසම්පදාය න තක්කභෙත්තු න
 නයභෙත්තු න ආකාරපරිච්ඡිතකෙතන න දිට්ඨිතිජ්ඣානාචන්තියා සාමං
 සයං අභිඤ්ඤාතං අත්තපච්චකං ධම්මං, තං කඵයිසාමිති 'දිට්ඨං
 ධම්මෙ අනිතීභං'.

යං විදිතා සතො චරන්ති: යං විදිතං කතා තුලයිතා තීරයිතා
 විභාවයිතා විභූතං කතා සබ්බෙ සඛාරා අභිච්චා'ති විදිතං කතා
 තුලයිතා තීරයිතා විභාවයිතා විභූතං කතා 'සබ්බෙ සඛාරා දුක්ඛා'ති
 -පෙ-'සබ්බෙ ධම්මා අනන්තා'ති -පෙ- 'යං කිඤ්ඤී සමුදයධම්මං සබ්බං තං
 නිරොධධම්ම'න්ති විදිතං කතා තුලයිතා තීරයිතා විභාවයිතා
 විභූතං කතා. සතොති චතුභි කාරුණෙහි සතො: කායෙ කායානුපස්සනා
 සතිපට්ඨානං භාවෙතො සතො -පෙ- සො චුච්චති 'සතො'. චරන්ති
 චරන්තො විහරන්තො ඉරියන්තො චත්තන්තො පාලෙතො යපෙතො
 යාපෙතොති 'යං විදිතා සතො චරං'.

ඤ්ඤෙ ලොකෙ විසතතිකන්ති: 'විසතතිකා' චුච්චති තණ්හා, 'යො රාගො
 සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසල මුලං'ද විසතතිකාති
 කෙනාට්ඨන විසතතිකා: විසතති² විසතතිකා, විසාලාති
 විසතතිකා, විසටාති විසතතිකා³ විසමාති විසතතිකා, විසකකතිති
 විසතතිකා, විසංහරතිති විසතතිකා, විසංවාදිකාති විසතතිකා,
 විසමුලාති විසතතිකා, විසඵලාති විසතතිකා, විසපරිභොගාති
 විසතතිකා. විසාලා වා පන සා තණ්හා රූපෙ සද්දෙ ගඤ්ඤි රසෙ
 ජොඨ්ඨ්ඨිකිකිකුලෙ ගණෙ ආවාසෙ ලාභෙ යසෙ පසංසායං සුඛෙ
 චීවරෙ පිණ්ඩපාතෙ සෙනාසනෙ ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරිකම්භාරෙ
 කාමධාතුයා, රූපධාතුයා, අරූපධාතුයා, කාමභවෙ රූපභවෙ අරූපභවෙ

1. ඔපනෙයාකං - ම ජ සං.
 2. විසතොති විසතතිකා - ව, වි, ක
 3. විසතාති විසතතිකා - ව, වි, ක
 4. ධම්මසධගණ - නිකෙච්චකණධ

සමුදය දක්නාලද කල්හි සමුදය කියන්නෙමි, මාර්ගය දක්නා ලද කල්හි මාර්ගය කියන්නෙමි, නිරොධය දක්නා ලද කල්හි නිරොධය කියන්නෙමි, නුයි මෙසේ ත් 'දිවෙඨි ධම්මෙ' යනු වේ. නොහොත් මෙ අත්බැවහි තමා විසින් දක්ක යුතු යැ කල් නො යවා පල දෙන්නේ යැ 'එවි බලව' යන විධියට නිසි යැ තමන් තමන් සිත්හි එළවීමට නිසි යැ නුවණැතියන් විසින් තමන් තමන් සිත්හි ලා දතයුතු යැ' යි මෙසේ ත් 'දිවෙඨි ධම්මෙ' යනු වේ. අනිතීහං යනු: 'මෙසේ මෙසේ ලැ'යි නො වැ 'මෙසේ වී ලැ' යි නො වැ පරම්පරාකථාවෙන් නො වැ පිටකසම්පදායෙන් නො වැ තර්කභේතුවෙන් නො වැ නායායභේතුවෙන් නො වැ (මේ මැනැ වැ යි) ආකාර සැලැකීමෙන් නො වැ අප විසින් විමසා ගන්නා ලද දෘෂ්ටිය හා සම යයි නො වැ දුමු මැ තමන්මැ තමන් විසින් අවබෝධ කළ තමහට ප්‍රත්‍යක්ෂ වූ ධර්ම යැ, එය කියන්නෙමි නුයි 'දිවෙඨි ධම්මෙ අනිතීහං' යනු වේ.

යං විදිතො සතො වරං යනු: යමක් විදිත කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට, 'හැම සංස්කාරයෝ අතිත්‍ය හ'යි විදිත කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට, 'හැම සංස්කාරයෝ දුක්හ'යි- 'හැම දහම්හු අතිත්‍යහ'යි විදිත කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට. සතො යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇතියේ, කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇතියේහේ 'සිහි ඇතියේ' යයි කියනු ලැබෙයි. වරං යනු: සරනුයේ වාසය කරනුයේ ඉරියව් පවත්වනුයේ පවත්නේ, පෙලනය කරනුයේ යාපනය කරනුයේ යැපෙනුයේ නුයි 'යං විදිතො සතො වරං' යනු වේ.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං යනු: තෘෂ්ණාව 'විසත්තිකා' යි කියනු ලැබෙයි. යම් රුගයෙක් බලවත් රුගයෙක්අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. විසත්තිකා යනු: කවර අරුතෙකින් 'විසත්තිකා' නම් වූ යැ යත්: විසාත වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විශාල වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විසාෂ්ට වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විශෙෂ යෙන් සහ්‍ය (සහනය කළ හැකි) ඔන හෙයින් විසත්තිකා යැ; වෙසෙසින් සිත හකුළුවන හෙයින් හෝ දුඃඛ විෂය එළවන හෙයින් හෝ විසත්තිකා යැ (අතිත්‍යාදිය) විසාවාදන කරන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විෂමූල හෙයින් විසත්තිකා යැ විෂඵල හෙයින් විසත්තිකා යැ විෂපරිභොග හෙයින් විසත්තිකා යැ, යළි විශාල වූ ඒ තෘෂ්ණාව රූපයෙහි ශබ්දයෙහි ගන්ධයෙහි රසයෙහි ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෙහි, කුලයා කෙරෙහි තණයා කෙරෙහි ආවාසයෙහි ලාභයෙහි යශස්හි ප්‍රශංසායෙහි සුඛයෙහි, විවරයෙහි උණ්ඩ පාතයෙහි ශයනාසනයෙහි ගිලානප්‍රත්‍යයෙහි, කාමධාතූයෙහි රූප ධාතූයෙහි අරූපධාතූයෙහි, කාමභවයෙහි රූපභවයෙහි අරූපභවයෙහි

සඤ්ඤාභවෙ අසඤ්ඤාභවෙ නොවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවෙ, එකචොකාරභවෙ චතුචොකාරභවෙ පඤ්චචොකාරභවෙ, අතීතෙ අනාගතෙ ජම්බුපතනෙ, දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බසු ධම්මසු විසතා විස්ථානි 'විසතතිකා'. ලොකෙති අපායලොකෙ චිත්තසුලොකෙ දෙවලොකෙ බ්බලොකෙ ධාතුලොකෙ ආයතනලොකෙ. තරෙ ලොකෙ විසතතිකතති ලොකෙ වෙසා විසතතිකා¹ ලොකෙවතං විසතතිකං සතො තරෙයා, උභතරෙයා පතරෙයා සමතිකකමෙයා විතිවතෙයානි 'තරෙ ලොකෙ විසතතිකං'.

තෙනාහ භගවා:

කිතතිසිසාමි තෙ ධම්මං. (මෙකතගුති භගවා)
දිට්ඨං ධම්මං අතිතිහං
යං විදිතා සතො වරං
තරෙ ලොකෙ විසතතික'නති.

4-6

තං වාහං අභිනාදුමි
මහෙසි ධම්මමුතතමං.
යං විදිතා සතො වරං
තරෙ ලොකෙ විසතතිකං.

තං වාහං අභිනාදුමිති: 'ත'නති තුඤ්ඤං වචනං බ්බපථං¹ දෙසනං අනුසාසනං අනුසිට්ඨිං² අභිනාදුමිති නාදුමි චොදුමි අනුමොදුමි ඉච්ඡාමි සාදිශාමි යාවාමි පඤ්ඤාමි පිහයාමි අභිජජාමි³ 'තඤ්ඤාහං අභිනාදුමි'.

මහෙසි ධම්මමුතතමනති: 'මහෙසි'ති මහෙසි භගවා; මහනාං සීලකඛකං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි' මහනාං සමාධිකඛකං මහනාං පඤ්ඤාකඛකං - මහනාං විමුතතිකඛකං - මහනාං විමුතතිඤ්ඤාණ දසනකඛකං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'

1. යාසා ලොකෙ විසතතිකා-සාහ
2. බ්බපථං-සාහ
3. අනුසිට්ඨං - මජ්ඣිමනිකායෙ අනුසතතිං - ව, වි, ක, ප, සාහ

සංඥාභවයෙහි අසංඥාභවයෙහි නොවසංඥානාසංඥාභවයෙහි එකස්කන්ධ භවයෙහි චතුස්කන්ධ භවයෙහි පඤ්චස්කන්ධභවයෙහි, අතීතකාලයෙහි අනාගතකාලයෙහි ප්‍රත්‍යුත්පත්තකාලයෙහි, දෘෂ්ටිශ්‍රීතමුත්ඤ්ඤාවෘධර්මයන්හි විසෘත විස්තෘත නුයි "විසත්තිකා" නම්. ලොකො යනු: අපායලොකයෙහි මනුෂ්‍යලොකයෙහි දෙවලොකයෙහි ස්කන්ධලොකයෙහි ධාතුලොකයෙහි ආයතනලොකයෙහි යි. තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං යනු: මේ විසත්තිකා තොමෝ ස්කන්ධලොකයෙහි මැ වෙයි. සකන්ධලොකයෙහි මැ පවත්නා වූ මේ විසත්තිකා සභිබ්‍යාත තෘෂ්ණාව සිහි ඇතිසේ (කාමයන් දුරු කෙරෙමින්) තරණය කරන්නේ යැ, (කෙලෙසුන් දුරු කෙරෙමින්) උත්තරණය කරන්නේ යැ, (ප්‍රතිෂ්ඨාහෙතු සිද්ධිමින්) ප්‍රතරණය කරන්නේ යැ (සසර ඉක්මවමින්) සමතික්‍රමණය කරන්නේ යැ, (ප්‍රතිසන්ධි යට අභවොත්පත්තික කෙරෙමින්) ඉක්මවන්නේ නුයි 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

'කිතතිසුඛාමි තෙ ධම්මං-පෙ-තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං' යි.

4-6.

මහර්මීන් වහන්ස, ස්මාතිමත් වූ හැසිරෙනුයේ යම් දහමක් දන ලොවැ විසත්තිකා(තෘෂ්ණාව) තරණය කරන්නේ නම්, මම මූඛ වහන්සේගේ ඒ (ධර්මදොශතක) වචනය ද රුස්මි. උත්තම වූ ඒ ධර්මය ද රුස්මි.

තඤ්ඤාවං අභිනන්දාමි යනු: තං' යනු, මූඛ වහන්සේගේ කියමන වාක්‍යපථය දේශනය අනුශාසනය අනුශාසනිය. නන්දමි යනු: සතුටු වෙමි. මුදිත වෙමි, අනුමෝදන් වෙමි, රුස්මි, ඉවසමි, අයදිමි, ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙමි, ඉස්තෙමි, අභිජල්පනය කෙරෙමි නුයි 'තඤ්ඤාවං අභිනන්දාමි' යනු වේ.

මහෙසි ධම්මමුත්තමං යනු: බුදුහු මහර්මී යැ: මහත් වූ ශීලස්කන්ධය එෂණ - ගවෙෂණ - පයෙඛිෂණ කෙළේ නුයි මහර්මී යැ, මහත් වූ සමාධි ස්කන්ධය- මහත් වූ ප්‍රඥා ස්කන්ධය- මහත් වූ විමුක්තිස්කන්ධය- මහත් වූ විමුක්තිඥාන දර්ශනස්කන්ධය එෂණ ගවෙෂණ පයෙඛිෂණ කෙළේ නුයි මහර්මී යැ,

මහතො තමොකායංකා¹ පදුලනං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි' මහතො විචල්ලාසංකා පහෙදනං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි' මහතො තණ්හාසල්ලංකා අබ්බුතනං² එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි' මහතො දිවසීසඛිකාටංකා³ උභිවෙදනං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහතො මානාධිජංකා පානනං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහතො අභිසංඛාරංකා වූපසමං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහතො ඔසංකා ගිඤ්ඤං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහතො භාරංකා භිකෙඛපනං⁴ එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහතො සංසාරවට්ඨංකා උචෙජදං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහතො සන්තාපංකා භිබ්බාපනං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහතො පරිජාහංකා පටිපසංකා⁵ එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහතො ධම්මධිජංකා උසංකාපනං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහතො සතිපට්ඨානො මහතො සම්මප්පධානො මහතො ඉද්ධිපාදො - මහතො භි ඉන්ද්‍රියාභි මහතො භි බ්ලානි - මහතො බොජ්ඣංකො - මහතො අරියං අවසිඛිතිකං ඔහං - මහතො පරමජං අමතං භිබ්බානං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහෙසංකෙඛි⁶ වා සංකෙඛි එසිතො ගවෙසිතො පරියෙසිතො කභං චුදෙධා කභං භගවා, කභං දෙවදෙවො, කභං නරාසභොති 'මහෙසි'.

ධම්මමුත්තමනි 'ධම්මමුත්තමං' වූච්චති අමතං භිබ්බානං, යො සො සබ්බසඛිකාරසමථො සබ්බපධිපට්ඨිකංකො තණ්හාකංකො විරාගො නිරොධො භිබ්බානං, උත්තමනි දංකං සෙවං විසෙවං පාමොකං උත්තමං පවරං ධම්මෙති මහෙසි ධම්මමුත්තමං.

යං විදිතො සන්තොචරනි විදිතං කතො තුලසිතො තීරසිතො විභාව සිතො විභූතං කතො 'සබ්බ සඛිකාරා අභිච්චාති විදිතං කතො තුලසිතො තීරසිතො විභාවසිතො විභූතං කතො, 'සබ්බ සඛිකාරා දුක්ඛාති' - 'සබ්බ ධම්මා අනාත්තාති' - පෙ - 'යං කිංඤ්ඤි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධ ධම්ම'නි විදිතං කතො තුලසිතො තීරසිතො විභාවසිතො විභූතං කතො සන්තොති චතුභි කාරණෙහි සන්තො: කායෙ කායානුපසංකාසතිපට්ඨානං භාවෙනෙතො සන්තො, වෙදනාසු වෙදනානුපසංකා - විනෙත විඤ්ඤානු පසංකා - ධම්මෙසු ධම්මානුපසංකාසතිපට්ඨානං භාවෙනෙතො සන්තො - පෙ - සො වූච්චති 'සන්තො'. චරනි චරනො විහරනො ඉරියනො විනෙතනො පාලෙනො යපෙනො යාපෙනොති 'යං විදිතො සන්තො චරං'

1. මහතො මොහකායංකා - ප-
 2. අබ්බුතනං - මජ්ඣ-
 3. දිවසීසඛිකාටංකා - මජ්ඣ-
 4. භිකෙඛපනං - ස-
 5. පටිපසංකාධං - මජ්ඣ-
 6. මහෙසංකෙඛිවා - ව-ව-ක

මහත් වූ තමස්කායයාගේ ප්‍රදානය, මහත් වූ විපයභීතියාගේ බිඳීම, මහත් වූ තෘෂ්ණාශල්‍යය ඉදිරීම, මහත් වූ දෘෂ්ටිසංඛිංසාටය ලිහීම, මහත් වූ මානඛිට්‍යය ලිහීම, මහත් වූ අභිසංස්කාරය සන්තිද්‍රවීම, මහත් වූ ඔසය තරණය කිරීම, මහත් වූ (පස්කඳ) බර බහා තැබීම, මහත් වූ සසරවට සිඳීම, මහත් වූ (කෙලෙස්) තැවුලිය නිවීම, මහත් වූ (ක්ලෙශ) පරිදහය සන්තිද්‍රවීම, මහත් වූ ධර්මඛිට්‍යය එසැවීම එසේ ගවේෂණ පයෙභිෂණ කෙළේ නුයි මහර්මී යැ, මහත් වූ සතිපට්ඨානායන්- මහත් සමායක් ප්‍රධානායන්- මහත් සාද්ධිපාදායන්- මහත් ඉන්ද්‍රියයන්- මහත් බලයන්- මහත් බොධ්‍යාඛිගයන්- මහත් වූ ආයභිද්ධාංගිකමාර්ගය- මහත් වූ පරමාර්ථ වූ අමාමහනිවන එසේ ගවේෂණ පයෙභිෂණ කෙළේ නුයි මහර්මී යැ. නොහොත් මහෙශාබ්‍ය වූ සත්ත්වයන් විසින් 'කොභි යැ බුදුහු, කොභි යැ භාග්‍යවත්හු, කොභි යැ දෙවියනට දෙවිවූවෝ, කොභි යැ නර ශ්‍රේෂ්ඨයෝ ය'යි එමිත ගවේෂිත පර්යොමිත නුයි 'මහෙසි' යනු වේ.

ධම්මමුත්තමං යනු: අමාමහනිවන 'උතුම් දහමැ'යි කියනු ලැබෙයි: යමක් හැම සංස්කාරයන්ගේ සන්තිදීම හැම උපධිත්ගේ හැරවීම තෘෂ්ණාක්ෂය විරාගය නිරෝධය හිචන වේ ද, එය යි. උත්තමං යනු: අග්‍ර වූ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ අතිශයින් ශ්‍රේෂ්ඨ වූ ප්‍රමුඛ වූ උතුම් වූ ප්‍රචර වූ දහම නුයි 'මහෙසිධම්මමුත්තමං' යනු වේ.

යං විදිතා සතො චරං යනු විදිත (දන්තාලද) කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට, 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ'යි විදිත කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට 'හැම සංස්කාරයෝ දුක්භ'යි-'හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ'යි... යම් කිසිවක් සමුදය ස්වභාවය ඇත් නම් එහැම නිරෝධ ස්වභාවය ඇතැ'යි විදිත කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට. සතො යනු: සතර කරුණෙකින් ස්මෘතිමත් වූයේ: කයෙහි කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානාය වඩමින් ස්මෘතිමත් වූයේ, වේදනාවන්හි-චිත්තයෙහි-ධර්මයන්හි ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානාය වඩමින් ස්මෘතිමත් වූයේ... හෙතෙම 'ස්මෘතිමත් වූයේ' යි කියනු ලැබේ. චරං යනු: හැසිරෙනුයේ වෙසෙනුයේ ඉරියව් පවත්වනුයේ පවත්නේ රැකෙනුයේ යැපෙනුයේ යාපනය කරනුයේ නුයි 'යං විදිතා සතො චරං' යනු වේ.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකානි: 'විසත්තිකා' දුච්චති තණ්හා, යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං' විසත්තිකාති කෙනාදෙඨන විසත්තිකා -පෙ- විසවා විජුතාති 'විසත්තිකා' ලොකෙති අපායලොකෙ -පෙ- ආයතනලොකෙ. තරෙ ලොකෙ විසත්තිකානි ලොකෙවෙසා විසත්තිකා, ලොකෙවෙතං¹ විසත්තිකං සතො තරෙය්‍ය උත්තරෙය්‍ය පතරෙය්‍ය සමතිකකමෙය්‍ය විතිවිනෙතය්‍යාති 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං'.

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො;

“තං වාහං අභිනන්දමි
මහෙසි ධම්මවුත්තමං,
යං විදිත්වා සතො වරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තික'නති.

4-7

යං කිඤ්චි සම්පජානාසී² (මෙහෙතෙහි හගවා)
උදධං අධො තිරියං වාපි මජ්ඣේකි³
එතෙසු නන්දිඤ්ච භිවෙසනඤ්ච
පනුජ්ඣ විඤ්ඤාණං හවෙ න තිට්ඨෙති.

යං කිඤ්චි සම්පජානාසීති: යං කිඤ්චි පජානාසී ආජානාසී විජානාසී පටිච්ඡිකාසී පටිච්ඡෙදිකාසීති 'යං කිඤ්චි සම්පජානාසී. මෙහෙතෙහි හගවාති හගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. හගවාති ගාරවාධිවචනමෙතං -පෙ- සමජිකාපඤ්ඤානති යදිදං 'හගවා'ති 'මෙහෙතෙහි හගවා'.

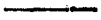
උදධං අධො තිරියඤ්චවාපි මජ්ඣේකිති: 'උදධං' වුච්චති⁴ අනාගතං, 'අධො' දුච්චති අතීතං 'තිරියංවාපි මජ්ඣේකිති' උච්චෙත්තං. 'උදධං'නති දෙවලොකො, 'අධො'ති භිරයලොකො තිරියං වාපි මජ්ඣේකිති මනුස්ස ලොකො, අඵවා උදධනති කුසලා ධම්මා, 'අධො'ති අකුසලා ධම්මා තිරියං වාපි මජ්ඣේකිති අඛණ්ඩාකතා ධම්මා, 'උදධං'නති අරුපධාතූ, 'අධො'ති කාමධාතූ, 'තිරියං වාපි මජ්ඣේකිති' රූපධාතූ, 'උදධං'නති සුඛා වෙදනා, 'අධො'ති දුක්ඛා වෙදනා, 'තිරියං වාපි මජ්ඣේකිති' අදුඛමසුඛා වෙදනා, 'උදධං'නති උදධං පාදතලා 'අධො'ති අධො කෙසමඤ්ඤා, 'තිරියං වාපි මජ්ඣේකිති' වෙමජ්ඣේකිති උදධං අධො තිරියං වාපි මජ්ඣේකිති.

1. ලොකෙ වාතං විසත්තිකං - ව, ටී, ක
2. සංජානාසී - ප
සංජානාසී - ව-ටී-ක
3. තිරියං වාපි - කඤ්ච
4. උදධනති - ම ජ සං

තරෙ ලොකෙ විසතතිකං යනු: තෘෂ්ණාව 'විසතතිකා' යි කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එය යි. විසතතිකා යනු: කවර අරුතෙකින් 'විසත්තිකා' නම් වූ යැ යත්: ...විසෘත විස්තෘත නුයි විසතතිකා යැ. ලොකෙ යනු: අපාය ලොකයෙහි ... ආයතනලොකයෙහි යැ. තරෙ ලොකෙ විසතතිකං යනු: මේ විසත්තිකා තොමෝ ස්කන්ධලොකයෙහි මැ වෙයි, ස්කන්ධ-ලොකයෙහි මැ පවත්නා වූ මේ විසත්තිකා සඛිඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව ස්මාතිමත් වූයේ තරණය කරන්නේ යැ උත්තරණය කරන්නේ යැ ප්‍රතරණය කරන්නේ යැ මොනොවට ඉක්ම යන්නේ යැ ඉක්ම පවත්නේ යි 'තරෙ ලොකෙ විසතතිකං' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

‘යඤ්චාහං අභිනන්දමි - පෙ - තරෙ ලොකෙ උසතතිකං’ යි.

4-7.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: මෙත්තගු මාණවකය,) (අනාගත කාලාදී) උඩ ද (අතීතකාලාදී) යට ද (වර්තමානකාලාදී) මැද සරස ද වූ යම් කිසි ධර්මජාතයක් තෙපි දන්නවූ නම් තෙල උද්ධාදි ධර්මයෙහි තෘෂ්ණාව ද දෘෂ්ටිනිවේශනය ද අභිසංස්කාරවිඤානය ද දුරු කරව, දුරු කොට (දෙවැදූරුම්) භවයෙහි නො සිටිනේ යි.

යූ කීඤ්චි සම්පජානාපි යනු: දන්නෙහි වෙසෙසින් දන්නෙහි ප්‍රකර්ෂ-යෙන් දන්නෙහි මොනොවට දන්නෙහි සිතින් අවබෝධ කරන්නෙහි නුයි 'යං කීඤ්චි සම්පජානාපි' යනු වේ. මෙතනගු'ති භගවා යනු: බුදුහු ඒ බමුණු නමින් අමතති. භගවා යනු: භෞරවනාමයෙකි . . . මේ 'භගවා' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියක් නුයි 'මෙත්තගු' ති භගවා' යනු වේ.

උද්ධං අධො තිරියඤ්චා' පි මජ්ඣෙකෙ යනු: 'උද්ධං' යනු අනාගත යැ, 'අධො' යනු අතීත යැ, තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙකෙ යනු වර්තමාන යැ. උද්ධං යනු දිව්‍ය ලොක යැ. අධො යනු නිරය ලොක යැ, තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙකෙ යනු මනුෂ්‍යලොක යැ. නොහොත් උද්ධං යනු කුශලධර්මයෝ යැ, අධො යනු අකුශල ධර්මයෝ යැ, තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙකෙ යනු අව්‍යා-කෘතධර්මයෝ යැ. උද්ධං යනු අරුපධාතු යැ, අධො යනු කාලිධාතු යැ, තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙකෙ යනු රූපධාතු යැ. උද්ධං යනු සුඛවේදනා යැ, අධො යනු දුක්ඛවේදනා යැ, තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙකෙ යනු අදුක්ඛමසුඛ වේදනා යැ. උද්ධං යනු පා:තෙලෙන් උඩ, අධො යනු කෙස්මතුයෙන් යට, තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙකෙ යනු දෙ මැද නුයි 'උද්ධං අධො තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙකෙ' යනු වේ.

එතෙසු නන්දියො නිවෙසනාසු පනුප්ඵ චිකුසාණං හවෙ න තිට්ඨති: 'එතෙසු'ති ආචිකුසිතෙසු දෙසිතෙසු පඤ්ඤාපිතෙසු පට්ඨපිතෙසු විවරිතෙසු විහරිතෙසු උත්ත:නීකතෙසු පකාසිතෙසු. නන්දි වුච්චති තණ්හා, "යො රාගො යාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමුලං" නිවෙසනන්ති චෙ තිවෙසනා: තණ්හානිවෙසනා ව දිට්ඨිනිවෙසනා ව, කතමා තණ්හානිවෙසනා: යාවතා තණ්හාසංඛාරානෙත -පෙ- අයං තණ්හානිවෙසනා: කතමා දිට්ඨිනිවෙසනා: වීසතිවජ්ජකා සකකායදිට්ඨි -පෙ- අයං දිට්ඨිනිවෙසනා. පනුප්ඵ චිකුසාණංනති පුඤ්ඤාභිසංඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං අපුඤ්ඤාභිසංඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං, ආනෙඤ්ජාභි සංඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං, එතෙසු නන්දියො නිවෙසනාසු අභිසංඛාරසහගතාසු චිකුසාණං නුප්ඵ පනුප්ඵ නුද පනුද ජග පජග විනොදෙභි බ්‍යන්තිකරොභි අනභාවං ගමෙභිති 'එතෙසු නන්දියො නිවෙසනාසු පනුප්ඵ චිකුසාණං.'

හවෙ න තිට්ඨති: 'හවා'ති චෙ හවා: කම්මහවො ව පටිසන්ධිකො ව පුනඛ්භවො. කතමො කම්මහවො: පුඤ්ඤාභිසංඛාරො අපුඤ්ඤාභිසංඛාරො ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරො, අයං කම්මහවො. කතමො පටිසන්ධිකො පුනඛ්භවො: පටිසන්ධිකො රූපං වෙදනා¹ සඤ්ඤා සංඛාරා විඤ්ඤාණං, අයං පටිසන්ධිකො පුනඛ්භවො. හවෙ න තිට්ඨති නන්දියො නිවෙසනාසු අභිසංඛාරසහගතං විඤ්ඤාණාසු කම්මහවොසු පටිසන්ධිකාසු පුනඛ්භවං පජගනෙතා විනොදෙනතා බ්‍යන්තිකරොනෙතා අනභාවං ගමෙනෙතා කම්මහවෙ න තිට්ඨති, පටිසන්ධිකො පුනඛ්භවෙ න තිට්ඨති, න සන්තිට්ඨිතියාති 'පනුප්ඵ චිකුසාණං හවෙ න තිට්ඨති.'

තෙතාහ හභවා;

"යං කිඤ්චි සම්පජානාසී (මෙහෙයුති හභවා)
 උභිං අධො නිරියඤ්චාපි මඤ්ඤ,
 එතෙසු නන්දියො නිවෙසනාසු
 පනුප්ඵ චිකුසාණං හවෙ න තිට්ඨති"ති

1. රූප වෙදනා - ඝායා

එතෙසු නන්දියව නිවෙසනැව පනුජ්ඣ ඒඤ්ඤාණං භවෙ න තිට්ඨෙය්
 යනු: එතෙසු යනු: කියන ලද, දෙසන ලද, පනවන ලද, පිහිටුවනලද
 විවර කරන ලද, විභාග කරන ලද, නො ගැඹුරු කරන ලද, ප්‍රකාශ කරන
 ලද ධර්මයන්හි තෘෂ්ණාව 'නන්දි' යයි කියනු ලැබෙයි, යම් රාගයෙක්
 බලවත් රාගයෙක් . . . අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශල මූලයෙක් වේ ද,
 එය යි. නිවෙසනං යනු: නිවෙසන දෙකෙකි: තෘෂ්ණා නිවෙසන ද දෘෂ්ටි
 නිවෙසන ද' යි. තෘෂ්ණා නිවෙසන කවඨ යත්: යම්තාක් තෘෂ්ණා කෙටි-
 ධාසයෙන් . . . මේ තෘෂ්ණා නිවෙසන යැ. දෘෂ්ටි නිවෙසන කවඨ යත්:
 විංශද්වස්තුක වූ සත්කාය දෘෂ්ටි යැ . . . මේ දෘෂ්ටි නිවෙසන යි. පනුජ්ඣ
 ඒඤ්ඤාණං යනු: පුණ්‍යාභිසංස්කාර සහගත වූ විඤානායු අපුණ්‍යාභි සංස්කාර
 සහගත වූ විඤානායු ආනෙඤ්ජාභිසංස්කාර සහගත වූ විඤාන යි. තෙල
 දහම්හි නන්දියත් නිවෙසනායත් අභිසංස්කාර සහගත වූ විඤානායත්,
 හැරපියව, අතිශයින් හැරපියව, සිඳුව, අතිශයින් සිඳුව, හරුව, දුරු කරව,
 විගතාන්ත කරව, අනු අභාවයට යව නුයි 'එතෙසු නන්දියඤ නිවෙස-
 නැඤ්ඤව පනුජ්ඣ විඤ්ඤාණං' යනු වේ.

භවෙ න තිට්ඨෙය් යනු: 'භවා' යනු භව දෙකෙකි: කර්මභවය ද ප්‍රතිසන්ධි
 සංඛ්‍යාත පුනර්භවය ද යි. කර්මභවය කවඨ යත්: පුණ්‍යාභිසංස්කාර යැ
 අපුණ්‍යාභිසංස්කාර යැ ආනෙඤ්ජාභිසංස්කාර යි. මේ කර්මභව නම් වෙයි.
 ප්‍රතිසන්ධිසංඛ්‍යාත පුනර්භවය කවඨ යත්: ප්‍රතිසන්ධියෙහි වූ රූප යැ
 වේදනා යැ සංඤා යැ සංස්කාර යැ විඤානා යැ යන යම් ධර්ම කෙතෙක්
 වෙත් ද, මේ ප්‍රති සන්ධික පුනර්භවය වේ. භවෙ න තිට්ඨෙය් යනු: නන්දිය ත්
 නිවෙසනායත් අභිසංස්කාර සහගත විඤානායත් කර්මභවය ත් ප්‍රතිසන්ධික
 පුනර්භවයත් හැරපියනුයේ දුරු කරනුයේ විගතාන්ත කරනුයේ අනු
 අභාවයට පත් කරනුයේ කර්මභවයෙහි නො සිටුනේ යැ ප්‍රතිසන්ධික
 පුනර්භවයෙහි නො සිටුනේ යැ මොනොවට නො සිටුනේ යැ නුයි 'පනුජ්ඣ
 විඤ්ඤාණං භවෙ න තිට්ඨෙය්' යනු වේ.

එයින් වදළභ මුද්‍රා:

"යං කිඤ්චි සම්පජානාමි-පෙ-පනුජ්ඣ ඒඤ්ඤාණං භවෙ න තිට්ඨෙය්" යි.

එවංචිහාරී සතො අපමනො
භික්ඛු වරං භික්ඛා මමායිතානි,
ජාතිං ජරං¹ සොකපරිද්දවඤ්ඤා²
ඉධෙව විඤ්ඤා පච්ඡෙය්‍යා දුක්ඛං.

එවංචිහාරී සතො අපමනොති 'එවංචිහාරී'ති: නන්දිඤ්ඤා භීවෙසනඤ්ඤා අභිසංඛාරසහගතවිඤ්ඤාණඤ්ඤා කම්මභවඤ්ඤා පටිසන්ධිකඤ්ඤා පුනාබ්භව: පච්ඡන්තො වීනොදෙනො බ්‍යන්තිකරොනො අනභාවං ගමෙනොති 'එවංචිහාරී'. සතොති: චතුභි කාරණෙහි සතො: කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානං භාවෙනො -පෙ- සො වුච්චති සතො. අපමනොති: සකකම්මකාරී සාතම්මකාරී අට්ඨිතකාරී අනොලීනදුත්ථි අභික්ඛිත්තජන්ද අභික්ඛිත්තධුරො අපමනො කුසලෙසු ධම්මෙසු. කථාහං අපරිපුරං වා සීලකිකං පරිපුරෙය්‍යං, පරිපුරං වා සීලකිකං තස් තස් පඤ්ඤාය අනුගණෙය්‍යා'න්ති³ යො තස් ඡන්දෙ ව වායාමො ව උසසාහො ව උසසාලහි ව අපට්ඨානී ව සති ව සම්පඤ්ඤාඤ්ඤා ආතපං පධානං අධිට්ඨානං අනුයොගො අපමනො අපමාදෙ කුසලෙසු ධම්මෙසු, කථාහං අපරිපුරං වා සමාධිකිකං -පෙ- පඤ්ඤාකිකං- විමුක්තිකිකං- විමුක්තිඤ්ඤාදසනකිකං. පරිපුරෙය්‍යං, පරිපුරං වා විමුක්තිඤ්ඤාදසනකිකං. තස් තස් පඤ්ඤාය අනුගණෙය්‍යා'න්ති³. යො තස් ඡන්දෙ ව වායාමො ව උසසාහො ව උසසාලහි ව අපට්ඨානී ව සති ව සම්පඤ්ඤාඤ්ඤා ආතපං පධානං අධිට්ඨානං අනුයොගො අපමනො අපමාදෙ කුසලෙසු ධම්මෙසු, කථාහං අභිඤ්ඤානං වා දුක්ඛං පරිජානෙය්‍යං, අපභිනො වා කිලෙසෙ පච්ඡෙය්‍යං, අභාවිතං වා මඤ්ඤං භාවෙය්‍යං, අසච්ඡිකතං වා නිරොධං සච්ඡිකරෙය්‍යා'න්ති යො තස් ඡන්දෙ ව වායාමො ව උසසාහො ව උසසාලහි ව අපට්ඨානී ව සති ව සම්පඤ්ඤාඤ්ඤා ආතපං පධානං අධිට්ඨානං අනුයොගො අපමනො අපමාදෙ කුසලෙසු ධම්මෙසු'ති 'එවංචිහාරී සතො අපමනො.

1. ජාති ජරං - සු
2. සොකපරිද්දෙවං ව -පන-ව
3. අනුගණෙය්‍යාන්ති - ම ජ සං

මෙසේ වාසය කරනසුලු ස්මාතිමත් වූ අප්‍රමත්ත වූ මහණ තෙම මමත්වයන් හැර පියා හැසිරෙනුයේ විද්වත් වූයේ මෙ සස්තෙහි මෑ නොහොත් මෙ අත්බැවිහි මෑ ජාතිය ද ජරාව ද සොක-පරිදෙව දුක ද දුරැලන්නේ යි.

එවං විහාරී සතො අපපමනෙතා යනු: එවං විහාරී යි: නන්දිය ත් හිවෙශනය ත් අභිසංස්කාර සහගත විඤානය ත් කර්මභවය ත් ප්‍රතිසන්ධික පුනර්භවය ත් හැරපියනුයේ දුරු කරනුයේ විභතාන්ත කරනුයේ අනු අභාවයට යවනුයේ නුයි 'එවං විහාරී' යනු වේ. ඊතො යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇතියේ: කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් . . හේ 'ස්මාතිමත් වූයේ' යි කියනු ලැබෙයි. අප්පමත්තො යනු: කුසල් දහමිහි සකසා කරනුයේ සතත භාවයෙන් කරනුයේ නො නැවැත කරනුයේ නො හැකුළුණු පැවැතුම් ඇතියේ නො තැබූ ඡන්දය ඇතියේ නො තැබූ වීයඨ ධුර ඇතියේ අප්‍රමත්ත වූයේ 'කියෙයිත් මම නො පිරිපුන් ශීලස්කන්ධය පුරම් දෝ හෝ පිරිපුන්ශීලස්කන්ධය හෝ ඒ ඒ තන්හි ප්‍රඥායෙන් අනුග්‍රහ කෙරෙමි දෝ හෝ' යි ඒ කුසල් දහමිහි යම් කර්තුකමාතා කුශලච්ඡන්දයෙක් වූයමෙක් උත්සාහයෙක් අධිමාත්‍ර උත්සාහයෙක් නො පසුබස්නා වීයඨයෙක් ස්මාතියෙක් සම්ප්‍රඥානයෙක් කෙලෙස් තවන වීයඨයෙක් ප්‍රධන් වීයඨයෙක් අධිෂ්ඨානයෙක් අනුයෝගයෙක් නොපමාවෙක් අප්‍රමාදයෙක් වේ ද, කියෙයිත් මම නො පිරිපුන් සමාධිස්කන්ධය . . . ප්‍රඥාස්කන්ධය . . . විමුක්තිස්කන්ධය . . . විමුක්තිඤානදර්ශනස්කන්ධය පුරම් දෝ හෝ පිරිපුන් විමුක්තිඤානදර්ශනස්කන්ධය හෝ ඒ ඒ තන්හි ප්‍රඥායෙන් අනුග්‍රහ කෙරෙමි දෝ හෝ' යි ඒ කුසල් දහමිහි යම් කර්තුකමාතා කුශලච්ඡන්දයෙක් වූයාමයෙක් උත්සාහයෙක් අධිමාත්‍ර උත්සාහයෙක් නො පසුබස්නා වීයඨයෙක් ස්මාතියෙක් සම්ප්‍රඥානයෙක් කෙලෙස් තවන වීයඨයෙක් ප්‍රධන් වීයඨයෙක් අධිෂ්ඨානයෙක් අනුයෝගයෙක් නොපමාවෙක් අප්‍රමාදයෙක් වේ ද, කියෙයිත් මම අපරිඤාන වූ දූඛය ඤාතපරිඤායෙන් දූතගනිමි දෝ හෝ නො පුහුන් කෙලෙස් හෝ ප්‍රභාණය කෙරෙමි දෝ හෝ නො වැඩූ මාර්ගය හෝ වඩමි දෝ හෝ නො පසක් කළ නිරොධය හෝ පසක් කෙරෙමි දෝ හෝ' යි ඒ කුසල් දහමිහි යම් ඡන්දයෙක් වූයාමයෙක් උත්සාහයෙක් අධිමාත්‍ර උත්සාහයෙක් නො පසුබස්නා වීයඨයෙක් ස්මාතියෙක් සම්ප්‍රඥානයෙක් කෙලෙස් තවන වීයඨයෙක් ප්‍රධන් වීයඨයෙක් අධිෂ්ඨානයෙක් අනුයෝගයෙක් නොපමාවෙක් අප්‍රමාදයෙක් වේ ද, එයින් යුක්ත නුයි 'එවං විහාරී සතො අපපමනෙතා' යනු වේ.

භික්ඛු වරං භික්ඛා මමාසිකානීති : ‘භික්ඛු’ති පුච්චස්ථන කල්‍යාණකො වා භික්ඛු සෙබො වා’ භික්ඛු. වරන්ති: වරනොනා විහරනොනා ඉරියනොනා වනොනොනා පාලොනොනා යපෙනොනා යාපෙනොනා. මමාසිකානීති: දො මමන්තා: තණ්හාමමන්තං ව දිට්ඨිමමන්තං ව -පෙ- ඉදං තණ්හා මමන්තං -පෙ- ඉදං දිට්ඨිමමන්තං. තණ්හාමමන්තං පහාය දිට්ඨිමමන්තං පටිනිස්සපීඨං, මමනෙත ජනිඨා වජිඨා පජභිඨා පරිච්චපීඨා විනොදෙඨා ඛයනාඤ්ඤා අනභාවං ගමෙඨාති ‘භික්ඛු වරං භික්ඛා මමාසිකානී.’

ජාතිං ජරං සොකපට්ඨෙවං ව ඉධෙව විදා පජනෙය්‍ය දුක්ඛන්ති : ‘ජාති’ති: යා නෙසං නෙසං සත්තානං -පෙ- ජරන්ති: යා නෙසං නෙසං සත්තානං -පෙ- සොකොති: සුඤ්ඤිඛයසනොන වා චුට්ඨස්ස -පෙ- පට්ඨෙවන්ති’ සුඤ්ඤිඛයසනොන වා චුට්ඨස්ස -පෙ- ඉධාති: ඉමිස්සා දිට්ඨියා -පෙ- ඉමස්මි ලොකෙ. විදවාති: විජ්ජාගනො සුඤ්ඤි විභාවී මෙධාවී. දුක්ඛන්ති: ජාතිදුක්ඛං -පෙ- දෙමනස්සපායාසදුක්ඛං. ජාති ජරං සොකපට්ඨෙවස්සෙව ඉධෙව විදවා පජනෙය්‍ය දුක්ඛන්ති: විජ්ජාගනො සුඤ්ඤි විභාවී මෙධාවී’ ඉධෙව ජාතිස්සෙව ජරස්සෙව සොකපට්ඨෙවස්සෙව දුක්ඛස්සෙව පජනෙය්‍ය විනොදෙය්‍ය ඛයනාඤ්ඤා අනභාවං ගමෙය්‍යාති ‘ජාතිං ජරං සොකපට්ඨෙවස්සෙව ඉධෙව විදවා පජනෙය්‍ය දුක්ඛං.’

තෙතාහ හගවා:

“එවංචිභාරී සනො අප්පමිකො
භික්ඛු වරං භික්ඛා මමාසිකානී
ජාතිං ජරං සොකපට්ඨෙවස්සෙව
ඉධෙව විදවා පජනෙය්‍ය දුක්ඛං”න්ති.

4-9

එතාහිනන්දුමී වචො මහෙසිනො:
සුක්ඛන්තිතං ගොතම නුපට්ඨිකං,
අද්ධා හි හගවා පහාසි දුක්ඛං.
තථා හි තෙ විදිනො එස ධම්මො.

එතාහිනන්දුමී වචො මහෙසිනොති: එත’න්ති: තුඤ්ඤං වචනං ඛයපථං.¹ දෙසනා අනුසිට්ඨි.² අහිනන්දුමීති නන්දුමී අහිනන්දුමී මොදුමී අනුමොදුමී ඉච්ඡාමී සාදියාමී පඤ්ඤාමී පිහසාමී අභිජප්පාමී. මහෙසිනොති මහෙසි හගවා: මහනතා සිලකඛකං එසි ගවෙසි පරියෙසිති මහෙසි -පෙ- ‘කහං නරාසහො’ති මහෙසිති ‘එතාහිනන්දුමී වචො මහෙසිනො’

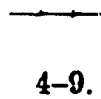
1. හෙකො වා - පත, ම ජ සං
2. භරිදෙවොති - හැමි
3. ඛයපථං -ව-චි-ත-සා
4. අනුසිට්ඨං -ම ජ සං

භික්ඛු වරං භික්ඛා මමාසිතානි යනු: 'භික්ඛු' යි: පාඨග්ජන කලා-
 ණක මහණ හෝ වෙයි, ගෛක්ෂ මහණ හෝ වෙයි. වරං යනු: සරණුයේ
 වාසය කරනුයේ ඉරියව් පවත්වනුයේ පවත්නේ පාලනය කරනුයේ යැපෙ-
 නුයේ යාපනය කරනුයේ. මමාසිතානි යනු: තෘෂ්ණාමමත්ව ද, දෘෂ්ටිමමත්ව
 ද යි මමත්ව දෙකෙකි . . . මේ තෘෂ්ණා මමත්ව යැ . . . මේ දෘෂ්ටි
 මමත්ව යැ. තෘෂ්ණාමමත්වය හැරපියා දෘෂ්ටිමමත්වය දුරු කොට මලක
 යන් බැහැර කොට හැරපියා වෙසෙසින් බැහැර කොට දුරු කොට
 විගතාන්ත කොට අනුභවයට පත් කොට තුයි 'භික්ඛු වරං භික්ඛා
 මමාසිතානි' යනු වේ.

ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච ඉධෙව විද්වා පජ්භෙය්‍ය දුක්ඛං යනු:
 'ජාති' යි: ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ යම් . . . ජරං යි: ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ
 යම් . . . සොකො යි: ඥාති ව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහු ගේ හෝ . . .
 පරිදෙවො යනු: ඥාතිව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහු ගේ හෝ . . . ඉධ
 යනු: මේ දෘෂ්ටියෙහි . . . මේ මිනිස් ලොවැ. විද්වා යනු: ත්‍රිවිද්‍යාවට
 පැමිණියේ නැණැත්තේ විමසුම් නුවණැත්තේ තුලිතප්‍රඥා ඇත්තේ මෙහි
 මැ ජාතිය ත් ජරාව ත් සෝකයත් පරිදේවය ත් යන දුක් බැහැර කරන්නේ යැ
 දුරු කරන්නේ යැ විගතාන්ත කරන්නේ යැ අනු භවයට යවන්නේ
 තුයි 'ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච, ඉධෙව විද්වා පජ්භෙය්‍ය දුක්ඛං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

“එවං විහාරී සතො අපපමතො -පප- ඉධෙව විද්වා පජ්භෙය්‍ය
 දුක්ඛං යි.

4-9.

(ආයුෂ්මත් මෙත්තගු මෙසේ කී.) මහර්ෂි වූ, මුඛ වහන්සේ ගේ
 තෙල වචනය පිළිගනිමි. ගෞතමයන් වහන්ස, (මුඛ වහන්සේ විසින්)
 ගිරුපයි වූ ගිර්වාණය මොනවට ප්‍රකාශ කරන ලද. යම් හෙයින් බුදුහු
 ඒකාන්තයෙන් වෘත්තදු:ඛය දුරැලුහු ද එහෙයින් මැ මුඛ වහන්සේ විසින්
 තෙල දහම දන්නා ලද.

එතාහිනඤ්චි වචො මහෙසිනො, යනු: 'එතං' යි: මුඛ වහන්සේ ගේ
 කියමන, වාක්‍යපථය දේශනය අනුශාසනය දක්වා කීම පිළිගනිමි, (එයට)
 සතුටු වෙමි, (එය) අනුමෝදන් වෙමි, ඉස්තෙමි, ඉවසමි, ප්‍රාර්ථනා
 කෙරෙමි, ඊජ්සා කෙරෙමි, අභිජල්පනය කෙරෙමි. මහෙසිනො යනු:
 කුමක් හෙයින් බුදුහු මහර්ෂි වෙත් ද? යත්: මහත් වූ, ශීලස්කන්ධය එමණ
 ගවේෂණ පයෙබ්‍රිෂණ කළාහු තු යි මහර්ෂි හ. . . . “නරග්‍රෙෂ්ඨයෝ
 කොභි යැ” යි මහර්ෂි වෙත් තුයි 'එතාහිනඤ්චි වචො මහෙසිනො' යනු
 වේ.

සුකිතනිතං ගොතම නුපධිකනනි 'සුකිතනිත'නනි සුකිතනිතං සු
ආචිකනිතං සුදෙසිතං සුපකුදුපිතං සුපට්ඨපිතං සුචචරිතං සුචභජිතං
සුලභනානිකතං සුපකාසිතනනි 'සුකිතනිතං'.

ගොතම නුපධිකනනි උපධි වුවහනනි! කිලෙසා ව ඛනිච
අභිසකිඛාරා ව. උපධිපහානං උපධිච්ඡපසමං උපධිපටිකිසසසං උපධි-
පටිපපසාදිං¹ අමතං තිබ්බොනනනි 'සුකිතනිතං ගොතමනුපධිකං'.

අදධා හි හඟවා පහාසි දුකඛනනි² 'අදධා' ති එකංසව්චනං³ තිසසංසස
වචනං තිකකකිඛාවචනං අදොච්ඡකවචනං අදොලභකවචනං භියොග
වචනං⁴ අපනනකවචනං අවජානවචනමෙනං 'අදධා' ති හඟවා ති
ගාරවාධිවචනං. -පෙ- සච්ඡිකාපකුදුකනනි යදිදං 'හඟවා' ති. පහාසි
දුකඛනනි ජාතිදුකඛං ජරාදුකඛං ව්‍යාධිදුකඛං මරණදුකඛං සොකපරිදෙව-
දුකඛදෙමනසුපායාසදුකඛං පහාසි ජජහි විනොදෙසි ඛානනිකරොසි
අනභාවං ගමෙසිති 'අදධා හි හඟවා පහාසි දුකඛං'.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මොති තථා හි තෙ විදිතො තුලිතො
කිරිතො විභුතො විභාවිතො එස ධම්මො ති 'තථා හි තෙ විදිතො එස
ධම්මො'.

තෙහොහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"එතාහිනදුච්චි වචො මහෙසිතො
සුකිතනිතං ගොතම නුපධිකං,
අදධාහි හඟවා පහාසි දුකඛං
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො" ති.

4-10

තෙ වාපි නුන පජහෙයු දුකඛං⁵
යෙ ත්ඨං මුතී අට්ඨිතං⁶ ඔවදෙයා,
තං තං නමසුමාමී සමෙච්ච නාගං
අප්පෙච මං හඟවා අට්ඨිතං ඔවදෙයා.

තෙ වාපි නුන පජහෙයු දුකඛනනි: 'තෙවාපී' ති: ඛතනියා ව
බ්‍රාහ්මණා ව වෙසසා ව සුඤ්ඤ ව ගභට්ඨා ව පඛඛජිතා ව දෙවා ව⁷ මනුසො ව.
පජහෙයු දුකඛනනි ජාතිදුකඛං ජරාදුකඛං ව්‍යාධිදුකඛං මරණදුකඛං
සොකපරිදෙවදුකඛදෙමනසුපායාසදුකඛං පජහෙයු විනොදෙයු
ඛානනිකරෙයු අනභාවං ගමෙයුනනි 'තෙ වාපි නුන පජහෙයු දුකඛං'.

1. වුවහනි - ව-වි-ක
2. උපධිපටිපකුදුධං - ම ජ සං.
3. එකංසාවචනං -ව-වි-ක
4. තිඛාරාධිවචනං -ව-වි-ක-මචයං-පන
5. පජහෙයු දුකඛං - ව-වි-ක
6. නුනපජහෙයු දුකඛං - ම ජ සං.
7. අභිතං - පන
8. දෙවතා ව - ප-ව-ක

සුක්ඛිත්තිතං ගොතම නුපධිකං යනු: 'සුක්ඛිත්තිතං' යි: මොනොවට ප්‍රකාශ කරන ලද, මොනොවට කියන ලද, මොනොවට දෙසන ලද, මොනොවට පනවන ලද, මොනොවට පිහිටුවන ලද, මොනොවට විවෘත කරන ලද, මොනොවට විභාග කරන ලද, මොනොවට නො ගැඹුරු කරන ලද, මොනොවට පවසන ලද නුයි 'සුක්ඛිත්තිතං' යනු වේ. ගොතම නුපධිකං යනු: ක්ලෙශයෝ ද, ස්කන්ධයෝ ද, අභිසංස්කාරයෝ ද 'උපධි' යයි කියනු ලැබෙති. උපධි ප්‍රභාණය, උපධි සන්ඛිදුච්චම, උපධි හැරපිම, උපධි ප්‍රතිප්‍රග්‍රභිද්ධිය අමාමහනිවන නුයි 'සුක්ඛිත්තිතං ගොතම නුපධිකං' යනු වේ.

අද්ධා හි භගවා පහාසි දුක්ඛං යනු: 'අද්ධා' යනු: එකාන්ත වචන යැ, නිස්සංගය වචන යැ, නිසැක වචන යැ, අද්ධෙවධවචන යැ නො දෙහිත් වචන යැ, නියොග වචන යැ, අවිරුද්ධවචන යැ, සනිටුහන් වචනයෙකි. මේ 'අද්ධා' යනු. භගවා යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි . . . මේ 'භගවා' යනු අර්හත්ඵල සාක්ෂාත් කරණයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියෙකි. පහාසි දුක්ඛං යනු: ජාති දුක ජරා දුක ව්‍යාධි දුක මරණ දුක සොක-පරිදෙව දුක්ඛ-දොමනස්ස-උපායාස දුක දුරු ලුහ, බැහැර කළහ, විනොදනය කළහ. විගතාන්ත කළහ, අනු අභාවයට යැවුනු නුයි 'අද්ධා හි භගවා පහාසි දුක්ඛං' යනු වේ.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො යනු: ඒ එසේමැ යි, මුඛ වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්තා ලද, තුලනය කරන ලද, තීරණය කරන ලද, ප්‍රකට කරන ලද, විභාවනය කරන ලද නුයි 'තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

'එතාභිනන්දම් වචො මහෙසිනො -පෙ- තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො' යි.

4-10.

මුහි වු සර්වඥයන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ යම් කෙනකුන්ට සකසා (හැම කල්හි හෝ) ඔවා දෙන සේක් ද, ඔහුදු දුක් දුරුලන්තාහ'යි හභිථි. බුද්ධනාගයන් වහන්ස, එහෙයින් එළඹ මුඛ වහන්සේ නමදිථි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට එක්වන් අවවාද කරන්නාහු නම් මැනැවි.

තෙවා'පි නුතපජහෙය්‍යු දුක්ඛං යනු: 'තෙවා' 'පි' යනු: ක්ෂත්‍රියයෝ ද බ්‍රාහ්මණයෝ ද වෛශ්‍යයෝ ද ශුද්‍රයෝ ද භාහස්ථයෝ ද ප්‍රමුජිතයෝ ද දෙවියෝ ද මිනිස්සු ද. පජහෙය්‍යු දුක්ඛං යනු: ජාති දුක ජරා දුක ව්‍යාධි දුක මරණ දුක සොක-පරිදෙව-දුක්ඛ-දොමනස්ස-උපායාස දුක දුරු ලන්තාහ, බැහැර ලන්තාහ, විගතාන්ත කරන්තාහ, අනුඅභාවයට යවන්තාහු' යි 'තෙ වා'පි නුතපජහෙය්‍යු දුක්ඛං' යනු වේ.

යෙ තං මුනී අධිකං ඔවදෙයානි: 'යෙත: ධතනියෙ ව බ්‍රාහ්මණෙ ව වෙසෙස ව සුඥෙ ව ගහවෙස ව පබ්බජිතෙ ව දෙවෙ ව මනුසෙස ව. කුන්ති: හගවනතං හණති. මුනීති 'මොනං' දුච්චති: ඤාණං -පෙ-සඤ්ජාලමතිච්ච සො ලුනී. අධිකං ඔවදෙයානි: අධිකං ඔවදෙයා සකකච්චං ඔවදෙයා, අභිණතං ඔවදෙයා, පුනපුනං ඔවදෙයා, අනුසාසෙයානි යෙ තං මුනී දට්ඨිතං ඔවදෙයා.'

තං තං නමසසාමී සමෙච්ච නාගනනි: 'තනතී' හගවනතං හණති. නමසසාමීති කායෙන වා නමසසාමී, වාචාය වා නමසසාමී, චිත්තෙන වා නමසසාමී අනිත්ථපටිඨතනියා වා නමසසාමී, ධම්මානුධම්මපටිපතනියා වා නමසසාමී, ඤකකරොමී, ගරුකරොමී, මානෙමී, පුපෙමී. සමෙච්චාති සලෙච්ච අභිසලෙච්ච සමාගනනා අභිසමාගනනා සමමුඛා තං න.මසසාමී. නාගනනී නාගො ව හගවා, 'ආගුං න කරොතිති නාගො, න ගච්ඡතිති නාගො, න ආගච්ඡතිති නාගො. කථං හගවා ආගුං න කරොතිති නාගො: 'ආගු' වුවනි පාපකා අකුසලා ධම්මො සංකිලෙසිකා පොනොහවිකා සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජරාමරණියා.

12 "ආගුං න කරොති කිඤ්ඤී ලොකෙ (සභියාති හගවා)
සබ්බසංයොගෙ විසජ්ජ ඛකිනාති,¹
සබ්බත්ථ න සජ්ජති විමුක්ඛො
නාගො තාදී පදුච්චතෙ තථත්තා''ති. a

එවං හගවා 'ආගුං න කරොතිති නාගො.

කථං හගවා න ගච්ඡතිති නාගො: හගවා න ඡන්දගතිං ගච්ඡති, න දෙසාගතිං ගච්ඡති, න මොහාගතිං ගච්ඡති, න භයාගතිං ගච්ඡති, න රාග වසෙන ගච්ඡති, න දෙසවසෙන ගච්ඡති, න මොහවසෙන ගච්ඡති, න මානවසෙන ගච්ඡති, න දුර්විච්චෙත ගච්ඡති, න උදධම්මවසෙන ගච්ඡති, න විචිකිච්ඡාවසෙන ගච්ඡති, න අනුසයවසෙන ගච්ඡති, න වංශෙහි ධම්මෙහි සායති, නියානි වුක්ඛාති සංහරියති. එවං හගවා 'න ගච්ඡති'ති නාගො.

1. ගරුකරොමී - ම ජ සං
2. සබ්බසංයොගො විසජ්ජ -ව-ව-ක-පන
a. දුක්ඛනිපාත - සඤ්ජාලක

යෙ ජං මුතී අට්ඨිතං ඔට්ඨෙය්‍ය යනු: 'යෙ' යනු: ක්ෂත්‍රියයන් ද බ්‍රාහ්මණයන් ද වෛශ්‍යයන් ද ශුද්‍රයන් ද ගෘහස්ථයන් ද ප්‍රමුච්ඡයන් ද දෙවියන් ද මිනිසුන් ද. ජං යනු: භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අමතයි. මුතී යනු: ඥානය 'මොන' යයි කියනු ලැබේ . . . ඒ මුතී තෙම සධගජාලය ඉක්ම සිටුවන් යි. අට්ඨිතං ඔට්ඨෙය්‍ය යනු: නො නැවැත අවවාද කළ මැනව, සකසා අවවාද කළ මැනව, එක්වත් අවවාද කළ මැනව, පුනපුනා අවවාද කළ මැනව, අනුශාසනා කළ මැනව නුයි 'යෙ ත්වං මුතී අට්ඨිතං ඔට්ඨෙය්‍ය' යනු වේ.

තං තං නමසාමි සමෙව්ව නාගං යනු: 'තං' යි බුදුන් අමතයි. නමසාමි යනු: කයින් හෝ නමදිමි, වචනයෙන් හෝ නමදිමි, සිතින් හෝ නමදිමි, අර්ථානුගත ප්‍රතිපත්තියෙන් හෝ නමදිමි, ධර්මානුධර්මප්‍රතිපත්තියෙන් හෝ නමදිමි, සත්කාර කෙරෙමි, ගරුකාර කෙරෙමි, මානනය කෙරෙමි, පූජනය කෙරෙමි. සමෙව්ව යනු: එළඹ ප්‍රතිවේධ කොට හමු වූ සලීපයට පැමිණ හමුයෙහි මුඛ වහන්සේ නමදිමි. නාගං යනු: භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නාග ද වෙති: පව් නො කෙරෙත් නුයි නාග යැ, අගති වශයෙන් නො යෙත් නුයි නාග යැ, (ප්‍රභීණ කෙලෙසුන් කරා) නො එත් නුයි නාග යැ. කිසෙයින් බුදුහු පව් නො කෙරෙත් නුයි නාග නම් වෙත් ද යත්: සංක්ලෙශපක්ෂයෙහි වූ පුනර්භවය කරන්නා වූ දරට සහිත වූ දුඃච්චපාක ඇති ආයතිභවයෙහි ජාතිජරාමරණ පිණිස පවත්නා වූ ලාමක අකුලල ධර්මයෝ 'ආගු' යයි කියනු ලැබෙති.

12 (බුදුහු මෙසේ වදළහ: සභියමාණවකයෙනි,) යමෙක් ලොවැ අල්ප-මාත්‍ර වූ ද, පාපයක් නො කෙරේ ද හෙතෙම හැම සංයොගයෙහි බන්ධනයන් හැර පියා විමුක්ත වූයේ (ස්කන්ධාදි) කිසි තැනෙකැ නො ලැගෙයි, එබඳු වූ තෘදී තෙම 'නාග' යයි කියනු ලැබේ.

මෙසෙයින් බුදුහු පව් නො කෙරෙත් නුයි 'නාග' නම් වෙති.

කි සෙයින්, බුදුහු අගතියට නො යෙත් නුයි 'නාග' නම් වෙත් ද යත්: බුදුහු ඡන්දයෙන් අගතියට නො යෙති, ද්වේෂයෙන් අගතියට නො යෙති, මෝහයෙන් අගතියට නො යෙති, භයෙන් අගතියට නො යෙති, රාග වශයෙන් නො යෙති, ද්වේෂ වශයෙන් නො යෙති, මොහ වශයෙන් නො යෙති, මාන වශයෙන් නො යෙති, දෘෂ්ටි වශයෙන් නො යෙති, ඕද්ධත්‍ය වශයෙන් නො යෙති, විවිකිත්සා වශයෙන් නො යෙති අනුශ්‍යවශයෙන් නො යෙති, ව්‍යග්‍ර ධර්මයන් විසින් නො යවනු ලැබෙති නො පමුණුවනු ලැබෙති, නුසුලනු ලැබෙති, නො ගෙන යනු ලැබෙත්. මෙසෙයින් නො යෙත් නුයි බුදුහු 'නාග' නම් වෙති.

කථං භගවා න ආගච්ඡති නාගො; යොතාපකන්මණෙන යෙ කිලෙසා පභිතා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති, න පච්චාගච්ඡති. සකදගාමි මණෙන—අනාගාමිමණෙන—අරහත්තමණෙන යෙ කිලෙසා පභිතා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති, න පච්චෙති, න පච්චාගච්ඡති. ඵවං න ආගච්ඡති'ති 'නාගොති'. 'තං තං නමසසාමි සමෙච්ච නාගං'.

අපෙපව මං භගවා අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍යාති. අපෙපව මං භගවා අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය, සකකච්චං ඔවදෙය්‍ය, අභිණ්ඨං ඔවදෙය්‍ය, පුනපුනං ඔවදෙය්‍ය, අනුසාසෙය්‍යාති 'අපෙපව මං භගවා අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො;

“තෙ වාපි නුත පජ්ඣෙය්‍ය දුක්ඛං.
යෙ ඤං මුනී අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය,
තං තං නමසසාමි සමෙච්ච නාගං.
අපෙපව මං භගවා අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍යා”ති.

4-11

යං බ්‍රාහ්මණං චෙදගුං¹ ආභිජ්ඣන්තො,
අභිජ්ඣන්තං කාමභවෙ අසත්තං,
අදධා හි සො ඔසමිමං අධාරී
තිණ්ණො ච පාරං අබ්බො අකමඛිං.

යං බ්‍රාහ්මණං චෙදගුං ආභිජ්ඣන්තොති 'බ්‍රාහ්මණො'ති සත්තං ධර්මානං බාහිතත්තං බ්‍රාහ්මණො: සකකායදිට්ඨි බාහිතා හොති, චිච්චිකච්ඡා බාහිතා හොති, පිලබ්බතපරාමාසො බාහිතො හොති, රාගො බාහිතො හොති, දෙසො බාහිතො හොති, මොහො බාහිතො හොති, මානො බාහිතො හොති, බාහිතාසස හොතති පාපකා අකුසලා ධර්මා සංකිලෙපිතා පොනොහට්ඨකා සදරා දුක්ඛට්ඨපාකා ආයති. ජාතිජරාමරණියා.

1. චෙදගුමාභිජ්ඣන්තො - ම ජ සං
චෙදගුමාභිජ්ඣන්තො -ව-ඒ-ක

කිසෙයින් බුදුහු නො එත් නුයි 'නාග' නම් වෙත් ද? යත්: යෝවන් මහින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභීණ වූවාහු නම් ඒ කෙලෙසුන් කරා පෙරළා නො එති, පසු වැ නො එති, ආපසු නො එති, සෙදගුම් මහින් අතගුම් මහින් රහත් මහින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභීණ වූවාහු නම්, ඒ කෙලෙසුන් කරා පෙරළා නො එති, පසු වැ නො එති, ආපසු නො එති. මෙසෙයින් බුදුහු නො එති 'නාග' වෙත් නුයි 'තං තං නාමස්සාමි සමෙව්ව නාගං' යනු වේ.

අපෙපව මං හගවා අට්ඨිතං ඕවදෙය්‍ය යනු: භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට නො කඩ කොට අවවාද කරන්නාහු නම් සකසා අවවාද කරන්නාහු නම් එක්වන් අවවාද කරන්නාහු නම් පුනපුනා අවවාද කරන්නාහු නම් අනුශාසනා කරන්නාහු නම් මැනැව් නුයි 'අප්පෙව මං හගවා අට්ඨිතං ඕවදෙය්‍ය' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

“තෙ වා”පි නුතපජ්ඣෙය්‍යු දුක්ඛං -පෙ- අපෙපව මං හගවා අට්ඨිතං ඕවදෙය්‍ය” යි.

4-11.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: මෙත්තගු මාණවකය,) තෙපි බාහිතසාපි බ්‍රාහ්මණ වූ යමක්හු මාර්ගඥානයෙන් තිව්නට පැලිණියකු කොට (රාගාදී) කිඤ්චන රහිතයකු කොට කාමයෙහි ද භවයෙහි ද නො ආලුණක්හු කොට දන්තවු ද, ඒකාන්තයෙන් හෙතෙම මේ (කාමාදී) වතුරෝසය තරණය කෙළේ යැ. ඕස තරණය කළා වූ ද (රාගාදී බිල රහිත වූ දු:බාදියෙහි) කාංක්ෂා රහිත වූ හෙතෙම ගිර්වාණ පාරයට ගියේ යි.

යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුංආභිජ්ඣාදා යනු: බ්‍රාහ්මණො' යි සජ්ඣ ධර්ම කෙනකුත් දුරු කළ බැවින් බ්‍රාහ්මණ යැ: සත්කාය දෘෂ්ටිය දුරු කරන ලද වෙයි, විචිකිත්සාව- ශීල ඉත පරාමර්ථය-රාගය- ද්වේෂය- මොහය- මානස- දුරු කරන ලද වෙයි. ඔහු විසින් සාංක්ලෙශික වූ පුනර්භවය කරන්නා වූ දුක් සහිත වූ දු:බවිපාක ඇති ආයති භවයෙහි ජාතිජරාමරණය පිණිස පවත්නා වූ ලාමක අකුශල ධර්මයෝ දුරු කරන ලද්දහු වෙත්.

13. “බාහෙච්චා සබ්බපාපකානි (සභියානි හගඛා)
 විමලො සාධු සමාහිතො ඨිතනො,
 සංසාරමතිච්ච කෙවලී සො
 අධිතො නාදී පච්චිතෙ ස චුභමා”.

වෙදගුති: ‘වෙදෙ’ වුච්චති චතුසු මයෙයු ඤාණං -පෙ- සබ්බවෙර මතිච්ච වෙදගු මසා. ආභිජ්ඣඤාති අභිජානෙය්‍ය, ආජානෙය්‍ය, විජානෙය්‍ය, පටිච්ජානෙය්‍ය, පටිච්චෙකියායාති ‘යං චුභමණං වෙදගු ආභිජ්ඣඤා.’

අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තනනි: ‘අකිඤ්චනං’ති: රාගකිඤ්චනං දෙසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිව්ඪිකිඤ්චනං කිලෙස කිඤ්චනං දුච්චිරිතකිඤ්චනං. යසෙසනෙ කිඤ්චනා පභිතා සමුච්ඡිතතා වුපසනතා පටිපසාදා අභබ්බුපතතිකා ඤාණග්ගිතා දඬිසා, සො වුච්චති ‘අකිඤ්චනො’. කාමානි: උද්දනතො දො කාමා: වජ්ජකාමා ච කිලෙස කාමා ච -පෙ- ඉමෙ වුච්චනති වජ්ජකාමා -පෙ- ඉමෙ වුච්චනති කිලෙස කාමා, හවානි: දො හවා: කම්මහවො ච පටිසඤ්චකො ච සුනඛහවො -පෙ- අයං පටිසඤ්චකො සුනඛහවො.

අකිඤ්චනං කාම හවෙ අසත්තනනි: අකිඤ්චනං සුඤ්ඤං කාමහවෙ ච අසත්තං අලග්ගං අලග්ගිතං අපලිබ්බුඬං නිකඛනතං හිසසටං විපමුඤ්ඤං¹ විසංගුඤ්ඤං විමරියාදිකතෙන වෙතසා විහරන්තනති ‘අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තං’

අද්ධා හි සො ඔසමිමං අතාරිති: ‘අද්ධා’ති: එකංසවචනං -පෙ- අවසාපනාවනමෙතං ‘අද්ධා’ති. ඔසනනි: කාලොසං හවොසං දිවෙසාසං අච්චෙජාසං. අතාරිති: අතරි උත්තරි පතරි සමතිකකම්. විතිවත්තඤ්චිති ‘අද්ධා හි සො ඔසමිමං අතාරි.’

a. සුඤ්ඤානිදෙස - සභිදසුඤ්ඤාන
 1. විපමුඤ්ඤං -අ-ව-ච්-ක-පන

13. ('සභිය' යි අමතා බුදුහු මෙසේ වදළහ:) සියලු පාපධර්මයන් ප්‍රභිණ කොට එහෙයින් මැ විගතමල වූ(ශ්‍රේෂ්ඨ වූ) ඉරිඟපල සමාධියෙන් මොනනාවට සමාහිත වූ, ලෝකධර්මයන්ගෙන් කම්පිත නො වන හෙයින් ස්ථිතාත්ම වූ සංසාර හේතු ඉක්ම සිටි, ගිමවන ලද කෘත්‍ය ඇති හෙයින් කේවලී වූ, ඒ ක්ෂිණාසුඋ තෙම තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි ගි:ශ්‍රය නැති හෙයින් 'අසිත' යයි ද ලෝක ධර්මයෙන් නිර්විකාර හෙයින් 'තාදී' යයි ද කියනු ලැබේ. හෙතෙම 'බ්‍රාහ්මණ' නම් වේ.

වෙදගු යනු: සතර මාර්ගයන්හි ඥානය 'වෙද' යි කියනු ලැබෙයි. . . . හෙතෙම සියලු වෛරය ඉක්ම වෙදගු වෙයි. ආභිජ්ඣාඤා යනු: වෙසෙසින් දන්නේ යැ එකත්තෙන් දන්නේ යැ නොයෙක් අයුරින් දන්නේ යැ ඒ ඒ කරුණු නිසා දන්නේ යැ ප්‍රතිවේධ කරන්නේ යැ නුයි 'යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුං ආභිජ්ඣාඤා' යනු වේ.

අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තං යනු: 'අකිඤ්චනං' යයි: රාග පළිබොධ යැ ද්වේෂ පළිබොධ යැ මොහ පළිබොධ යැ මාන පළිබොධ යැ දෘෂ්ටි පළිබොධ යැ ක්ලෙශ පළිබොධ යැ දුශ්චරිත පළිබොධ යි. යමක්භට මේ පළිබොධයෝ ප්‍රභිණ වූවාහු මුලසුන් වූවාහු ව්‍යුපභවන වූවාහු සන්තිදුණාහු අභවෙයාත්පත්තික (උපදනට නො ගිසි) වූවාහු නුවණ ගින්නෙන් දූවුණාහු වෙන් ද, හෙතෙම 'අකිඤ්චන' යි කියනු ලැබෙයි. කාමා යනු: උද්දන විසින් වස්තුකාම යැ ක්ලෙශකාම යැ, යි කාම දෙකෙකි . . . මොහු වස්තුකාමහ'යි කියනු ලැබෙති . . . මොහු ක්ලෙශකාමහ' යි කියනු ලැබෙති. භවා යනු: කර්මභවය ද ප්‍රතිසන්ධි සංඛ්‍යාත පුනර්භවය ද යි භව දෙකෙකි. . . . මේ ප්‍රතිසන්ධික පුනර්භව යැ. අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තං යනු: පළිබොධ රහිත පුහුලක්ඛු කාමභවයෙහි ද නො ඇලුණු නො ලැගුණු ගො: ලග්නා ලද නො බැදුණු හික්මුණු බැහැර වූ වෙසෙසින් මිදුණු විසංයුක්ත වූ විගතමයොදු කළ සිතින් වාසය කරන්නාහු නුයි 'අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තං' යනු වේ.

අද්ධා හි සො ඔසම්මං අකාරී යනු: 'අද්ධා' යයි: ඒකාන්තවචන යැ . . . තෙල 'අද්ධා' යනු සනිටුහන් වචනයෙකි. ඔසං යනු: කාමොස යැ භවොස යැ දිවයොස යැ අවිජ්ජෙස යි. අකාරී යනු: තරණ-උත්තරණ-ප්‍රතරණ-සම්භික්‍රමණ කෙළේ යැ ඉක්ම (එලයෙහි) සිටියේ යැ නුයි 'අද්ධා හි සො ඔසම්මං අකාරී' යනු වේ.

තිණණා ව පාරං අච්චො අකඛොති: 'තිණණා'ති: කාමොසං
 තිණණා,¹ භවෙ:සං තිණණා, දිට්ඨොසං තිණණා, අච්චොසං
 තිණණා, සංසාරපථං තිණණා, උත්තිණණා නිත්තිණණා² අතිකතනො
 සමතිකතනො විතිවනො, සො වුඤ්චොසො³ විණණවරණො ගතදො
 ගතදිසො ගතකොටිකො පාලිතබ්බවරියො උත්තමදිට්ඨිපනො
 භාවිතමණො පභීතකිලෙසො පටිවිදොකුපො සව්ඡිකතනිරොධො.
 දුකඛං තසස පරිඤ්ඤානං, සමුදයො පභීනො, මග්ගො භාවිනො, නිරොධො
 සව්ඡිකතො අභිඤ්ඤායාං අභිඤ්ඤානං, පරිඤ්ඤායාං පරිඤ්ඤානං, පභාතඛං
 පභීනං, භාවෙනඛං භාවිතං, සව්ඡිකාතඛං සව්ඡිකතං. සො උක්ඛිත
 පලිසො සඛිතිණණපරිට්ඨො අබ්බුලෙභසිකො නිරග්ගලො අරියො
 පත්තධරො පත්තභාරො විසඤ්ඤානො පඤ්චාචාර්යභිනො ජලුඛා
 සමන්තාගතො එකාරතඛා චතුරපසෙසනො පත්තණ්ණපච්චකසච්චො
 සමචයසච්චකතො අනාවලසඛකපො, පසසද්ධකායසංඛාරො සුච්චිත-
 විනො සුච්චිතපඤ්ඤා කෙවලී වුසිතවා උත්තමපුරියො පරමපුරියො
 පරමපත්තපනො.⁴

සො නෙව ආචිතාති, න අපචිතාති, අපචිතියා ධීනො, නෙව
 පභ්භති, න උපාදියති, පභ්භතියා ධීනො, නෙව විසිනෙති, න උසසිනෙති,
 විසිනෙතියා ධීනො. නෙව ධුභපති, න සනුපෙති, විධුපෙතියා
 ධීනො. අසෙධෙන සීලකඛකෙන සමන්තාගතතො ධීනො.

1. ඕතිණණා - පත
 2. නිත්තිණණා - ම ජ සං
 3. වුඤ්චොසො - සා
 4. පරම පත්තපනො - ම ජ සං

තිණේණා ව පාරං අභිලා අකඛේවා යනු: තිණේණා යි: කාමොසය තරණය කෙළේ යැ භවොසය තරණය කෙළේ යැ දිට්ඨොසය තරණය කෙළේ යැ අච්ඡේදොසය තරණය කෙළේ යැ සසර කතර තරණය කෙළේ යැ උත්තරණය කෙළේ යැ තිස්තරණය කෙළේ යැ ඉක්ම වූයේ යැ මොනො-වට ඉක්ම වූයේ යැ ඉක්ම සිටියේ යැ හෙතෙම (දඟවිධ ආයථි වාසය) වැස ගිවූයේ, (ශීලය හා සමාධියෙහි) වීරණවශී වූයේ, සසර අදන්මභ ඉක්ම වූයේ, (පෙර නො ගිය විරු) ගිවින් දෙසට ගියේ, (අනුභාදිශෙෂ නිර්වෘණ) කොටියට පැමිණ සිටියේ, රක්ෂිත බ්‍රහ්මවරියවාස ඇත්තේ, උත්තම සමාග්දාෂ්ටියට පැමිණියේ, භාවිතමාර්ග ඇත්තේ, ප්‍රභිණ ක්ලෙශ ඇත්තේ, ප්‍රතිවේධ කළ (අර්භත්ඵල සංඛ්‍යාත) අකොප්‍යය ඇත්තේ, සංක්ෂාත්කාත ගිරොධ ඇත්තේ වෙයි. ඔහු විසින් දුක පිරිසිඳ දන්නා ලද යැ, සමුදය ප්‍රභාණය කරන ලද යැ, මාර්ගය වඩන ලද යැ, තිරොධය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන ලද. ස්ව ලක්ෂණාවබෝධයෙන් දතයුත්ත ස්වලක්ෂණාවබෝධයෙන් දන්නා-ලද යැ, සාමාන්‍ය ලක්ෂණාවබෝධයෙන් දතයුත්ත සාමාන්‍ය ලක්ෂණාවබෝධයෙන් දන්නා ලද යැ, ප්‍රභාණය කළ යුත්ත ප්‍රභාණය කරන ලද යැ, වැඩිය යුත්ත වඩන ලද යැ, ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුත්ත ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන ලද. හෙතෙම නභන ලද අවිද්‍යාපරිස ඇත්තේ යැ, සංකීර්ණ (විපුරුවන ලද) කර්මාභිසංස්කාර පරිමා ඇත්තේ යැ, උදුරන ලද තෘෂ්ණා ඵ්මිකා ඇත්තේ යැ, (ඔරම්භාගිය සංයොජන සංඛ්‍යාත) අගුඵ රහිත යැ, ආයථි (තික්ලෙශ) යැ, හෙළන ලද මානධිප ඇත්තේ යැ, තබන ලද (ස්කන්ධාදි) බප ඇත්තේ යැ, සංයොග රහිත යැ, (කාමච්ඡන්දදි) පඤ්චාංග විප්‍රභිණ යැ, ෂඩංග (උපේක්ෂා යෙන්) සමන්වාගත යැ, (ස්මෘති සංඛ්‍යාත) ඵකාරක්ෂා ඇත්තේ යැ, (ප්‍රතිසෙවනාදි) චතුර්විධ අපග්‍රයන් ඇත්තේ යැ, බැහැර කළ ප්‍රත්‍යක්ෂ සත්‍යය ඇත්තේ යැ, මොනොවට හරන ලද සියලු ඵෂණා (සෙවිම්) ඇත්තේ යැ, නො කැලඹුණු සංකල්ප ඇත්තේ යැ, සන්තිගුණු කාය සංස්කාර ඇත්තේ යැ, මොනොවට මිදුණු සිත් ඇත්තේ යැ, මොනොවට මිදුණු ප්‍රඥා ඇත්තේ යැ පරිපුර්ණ යැ. වූසු බබ්සර ඇත්තේ යැ, උත්තම පුරුෂ යැ, පරම පුරුෂ යැ, පරමප්‍රාප්තියට පැමිණියේ යි.

හෙතෙම (කුශලාකුශල විපාකය) රූස් නො කරයි, (ඵලයෙහි සිටි හෙයින් විපාක) විධිවංසනය නො කෙරෙයි, කෙලෙසුන් නසා සිටියේ වෙයි, (අවිද්‍යාමාන හෙයින් කෙලෙසුන්) නො මැ දුරු කෙරෙයි, (තෘෂ්ණා-ම න-දාෂ්ටි විසින්) උපාදනය නො කෙරෙයි, (කෙලෙසුන්) දුරු කොට සිටියේ වෙයි, (තෘෂ්ණා වශයෙන්) නො මැ සිවනය (බැඳීම) කෙරෙයි, (මාන වශයෙන්) උත්කර්ෂණය නො කෙරෙයි, තෘෂ්ණා බන්ධනය දුරු කොට සිටියේ වෙයි, (කෙලෙස් ගිහි) නො මැ හිවයි, නො ද දල්වයි, හිවා සිටියේ වෙයි. අශෙක්ෂ වූ ශීලස්කන්ධයෙන් සමන්වාගත බැවින් සිටියේ

අසවෙන සමාධිකකිකෙන-පඤ්ඤකකිකෙන- විමුක්තිකකිකෙන- විමුක්ති-
 ඤ්ඤාදසසනකකිකෙන සලකනාගතකතා යීතො. සච්චං සමච්චිපාදිධිසා¹
 යීතො. ඵජං සමත්තකමිච්චා යීතො. කිලෙසඤ්ඤා පරියාදිධිසා යීතො.
 අපරි ගමනතාය යීතො, කථං සමාදය යීතො, මුත්තපට්ඨෙවනතාය²
 යීතො. මෙතනාය පාරිඤ්ඤියා යීතො, කරුණාය -මුදිතාය -උපෙකතාය
 පාරිඤ්ඤියා යීතො, අච්චනතපාරිඤ්ඤියා යීතො, අතම්මයතාය,³ පරිඤ්ඤියා
 යීතො, විමුක්තකතා යීතො, සංතුසිතකතා⁴ යීතො, ඛකිපරියනෙත
 යීතො, ධාතුපරියනෙත යීතො, ආයතනපරියනෙත යීතො, ගතිපරියනෙත
 යීතො, උපපත්තිපරියනෙත යීතො, පටිසන්ධිපරියනෙත යීතො,
 භවපරියනෙත යීතො, සංසාරපරියනෙත යීතො, වට්ඨපරියනෙත
 යීතො, අන්තමෙ භවෙ යීතො, අත්තිමෙ සමුසසයෙ යීතො,
 අන්තිමදෙහධිරො අරහා.

14. “තසසායං පච්ඡිමකොට්ඨි - වර්මොයං සමුසසයො,
 ජාතිමරණං සංසාරො - නත්ති තසස පුනඛ්ඛවො”ති

තිණ්ණො ච පාරන්ති ‘පාරං’ දුච්චති අමතං තිබ්බානං “යො සො
 සබ්බසංඛාරසමථො සබ්බුපධිපට්ඨිසසඤ්ඤො තණ්හකකියො වීරාගො
 තිරොධො තිබ්බානං” සො පාරගතො පාරපතො⁷ අනතගතො
 අනතපතො⁸. කොට්ඨතො කොට්ඨපතො පරියනතගතො
 පරියනතපතො වොසානගතො වොසානපතො තාණගතො
 තාණපතො ලෙනගතො ලෙනපතො සරණගතො සරණපතො
 අභයගතො අභයපතො අච්චුතගතො අච්චුතපතො⁹ අමතගතො
 අමතපතො¹⁰ තිබ්බානගතො තිබ්බානපතො සො වුත්ථාසො
 විණ්ණවරණො¹¹ -පෙ- ජාතිමරණසංසාරො නත්ති තසස පුනඛ්ඛවො’ති
 ‘තිණ්ණො ච පාරං’.

අඛිලොති රාගො ඛිලො දොසො ඛිලො මොහො ඛිලො කොධො
 ඛිලො උපනාහො ඛිලො -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛි රා ඛිලො, යසෙයාතෙ
 ඛිලො පභිතා සමුච්ඡිකතා වුපසනතා පට්ඨපසසද්ධා අභබ්බුපතන්තිකා
 ඤ්ඤාභිතා දභිසා, සො දුච්චති ‘අඛිලො.’

1. පරිපාදිධිසා - සා
 2. විමුක්තිපට්ඨෙවනතාය - ම ඡ සං
 3. අතම්මඤ්ඤාය - සා
 4. සංතුසිතකතා - ම ඡ සං
 5. පච්ඡිමකො ඊවෙ - ම ඡ සං, සා
 6. ජාතිපරාමරණ - සා
 7. පාරංගතො පාරංපතො - ව-වි-ක
 8. අනතංගතො අනතංපතො ව-වි-ක
 9. අච්චුතංගතො අච්චුතපතො - ට
 අච්චනතගතො අච්චනතපතො - ව-වි-ක
 10. අමතංගතො - අමතපතො - පන
 11. සො වුච්චති විණ්ණ වරණො - පන

අලෙඹකරු වූ සමාධිස්කන්ධයෙන් — ප්‍රඥා ස්කන්ධයෙන් — විමුක්ති ස්කන්ධයෙන් — විමුක්තිඥානදර්ශන ස්කන්ධයෙන් සමන්වාගත බැවින් සිටියේ, චතුස්සත්‍යය ප්‍රතිවේද කොට සිටියේ, තෘෂ්ණාව ඉක්ම සිටියේ, කෙලෙස් ගිනි ගෙවා සිටියේ, සසර ගමන් නැති බැවින් සිටියේ, නයග්‍රහණයෙන් ගෙන සිටියේ, විමුක්ති ප්‍රතිසෙවන භාවයෙන් සිටියේ, මෛත්‍රී-පාරිශුද්ධියෙන් සිටියේ, කරුණා - මාදනා - උපේක්ෂා පාරිශුද්ධියෙන් සිටියේ, අත්‍යන්ත පාරිශුද්ධියෙන් සිටියේ, අතමමයතා (තෘෂ්ණා-දෘෂ්ටි-මානාභාව) පාරිශුද්ධියෙන් සිටියේ, (හැම කෙලෙසුන් කෙරෙන්) විමුක්ත බැවින් සිටියේ, සන්තුෂ්ට භාවයෙහි සිටියේ, ස්කන්ධ පයඝීන්තයෙහි සිටියේ, ධාතු පයඝීන්තයෙහි සිටියේ, ආයතන පයඝීන්තයෙහි සිටියේ, ගති පයඝීන්තයෙහි සිටියේ, උපප්‍රාප්ති පයඝීන්තයෙහි සිටියේ, ප්‍රතිසන්ධි පයඝීන්තයෙහි සිටියේ, භව පයඝීන්තයෙහි සිටියේ, සංසාර පයඝීන්තයෙහි සිටියේ, වෘත්තපයඝීන්තයෙහි සිටියේ, අන්තිම භවයෙහි සිටියේ, අන්තිම ශරීරයෙහි සිටියේ, අන්තිමදෙහධර වූයේ, අර්හත් වූයේ වේ.

14. “ඒ, රහත්හුගේ, මේ පශ්චිම කෙළවර වෙයි, මේ අන්තිම ශරීරය වෙයි, ජාතිමරණ සංසාරය, පුනර්භවය ඔහුට නැත්තේ යි.”

තිණේණාව පාරං යනු: අමාත වූ නිර්වාණය ‘පාර’ යයි කියනු ලැබෙයි, යම් ඒ සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්තිදීමක් සියලු උපධිත්ගේ දුර්ලබ්‍යමක් තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමක් ක්ලේශවිරාගයක් දුඛනිරෝධයක් වේ ද ඒ නිර්වාණය යි. හෙතෙම (මාර්ගයෙන්) පාරයට ගියේ, (ඵලයෙන්) පාරයට පැමිණියේ, (සංස්කාර ලොකයෙහි) අන්තයට ගියේ අන්තයට පැමිණියේ, කෙළවරට ගියේ, කෙළවරට පැමිණියේ, (ආයතනාදී ලොක) පයඝීන්තයට ගියේ, පයඝීන්තයට පැමිණියේ, අවසානයට ගියේ, අවසානයට පැමිණියේ, ත්‍රාණයට ගියේ, ත්‍රාණයට පැමිණියේ, ලෙනයට ගියේ, ලෙනයට පැමිණියේ, සරණයට ගියේ, සරණයට පැමිණියේ, අභයට (ක්ෂේමයට) ගියේ අභයට පැමිණියේ, අභයයට ගියේ, අභයයට පැමිණියේ, අමාතයට ගියේ, අමාතයට පැමිණියේ, නිර්වාණයට ගියේ, නිර්වාණයට පැමිණියේ, හෙතෙම (දඹව්ධ ආයඝීවාස) වැස තිම වූයේ, . . . (ශීලයෙන් සමාපත්තීන්හි) විර්ණවශී වූයේ . . . ජ.තිමරණසංසාරසංඛ්‍යාත පුනර්භවය ඔහුට නැත් නුයි ‘තිණේණා ව පාරං’ යනු වේ.

අබ්ලො යනු: රාගය බීල යැ ද්වේෂය බීල යැ මොහය බීල යැ ක්‍රොධය බීල යැ බද්ධවෛරය බීල යැ . . . හැම අකුශලාභියංස්කාරයෝ බීලයෝ යි. යමක්භට මේ බීලයෝ ප්‍රභීණ වූවාහු ද මුලුපුන් වූවාහු ද සන්තිදුණාහු ද ප්‍රතිප්‍රශ්නිධ ද අභවෙතාත්පත්තික (උපදනට නො ගිය) ද නුවණ ගින්නෙන් දුටුණාහු ද, හෙතෙම ‘අබ්ල’ යයි කියනු ලැබේ.

අකමෙඛාති දුකෙති කඛිං, දුකසමුදයෙ කඛිං, දුකනිරොධෙ කඛිං, දුකනිරොධගාමිණියා පටිපදය කඛිං, පුබ්බනෙත කඛිං, අපරනෙත කඛිං, පුබ්බනතාපරනෙත කඛිං, ඉදපච්චයනාපටිච්චසමුපපනෙතසු ධම්මසු කඛිං. යා එවරුපා කඛිං කඛිංයනා කඛිංයිතනං විමති විවික්චජා දෙඤ්ඤකං දොධාපටො සංසයො අනෙකංසගාභො ආසප්පනා පරිසප්පනා අපරියොගාභනා ඵලිතනනා¹ විතසස මනොච්චෙට්ඨො. යසෙසනෙ කඛිං පභීනා සමුච්ඡිනනා වුප්පනනා පටිපසසද්ධා අභබ්බුප්පනනිකා ඤාණයනිතා දසී, සො වුච්චති ‘අකමෙඛාති’ තිණ්ණො ච පාරං අබ්චො අකමෙඛා’.

තෙතාහ භගවා:

“යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුං ආභිජ්ඣද්ද
අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසනනං,
අද්ධා හි සො ඉසමිමං අතාරි
තිණ්ණො ච පාරං අබ්චො අකමෙඛා”ති.

4-12

විද්ධා ච යො වෙදගු නරො ඉධ
භවාහවෙ සමුච්චිමං විසජ්ජ,
සො විතනණ්ණො අනිසො නිරාසො
අතාරි² සො ජාත්ථරනති බ්‍රුමි.

විද්ධා ච යො වෙදගු නරො ඉධාති ‘විද්ධා’ති විද්ධා විජ්ජාගතො ඤාණි විහාචි මෙධාචි. යො ති යො යාදිසො -ප- දෙවො වා මනුසසසා වා. වෙදගුති ‘වෙද’ චුච්චනති වතුසු මහෙසු ඤාණං “පඤ්ඤ පඤ්ඤදිද්ධියං පඤ්ඤබලං ධම්මවිචයසමෙඛාජ්ඣි ඛෙගා විමංසා විපසසනා සම්මාද්ධී.” තෙති වෙදෙති ජාතිජ්ජාමරණසස අනතගතො අනතප්පනො³ කොට්ඨතො කොට්ඨපනො පරියනතගතො පරියනතප්පනො වොසානගතො වොසනප්පනො තණ්හගතො තණ්හප්පනො ලෙනගතො ලෙනප්පනො සරණගතො සරණප්පනො අභයගතො අභයප්පනො අච්චුතගතො අච්චුතප්පනො අමතගතො අමතප්පනො නිබ්බානගතො නිබ්බානප්පනො. ‘වෙදනං වා අනතගතො’ති වෙදගු, ‘වෙදෙති වා අනතගතො’ති වෙදගු’ සනතනා වා ධම්මානං⁴ විදිතප්පනා වෙදගු: සකකායද්ධී විදිතා හොති, විවික්චජා- සීලබ්බතපරාචායො- රාගො- දෙසො- මොහො- මානො විදිතො හොති. විදිතාසස⁵ හොනති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා⁶ සදරා දුකච්චිපාකා ආයති. ජාතිජ්ජාමරණියා.

1. ජමිතතතං - ම ජ සං, සො
2. අතාරි - සා
3. අනතංගතො අනතංපනො - ව-ච්-ක
4. සනතනං ධම්මානං - කප්චි
5. විදිතසස - ව-ච්-ක
6. පොනබ්බවිකා - ව-ච්-ක

අකඛෙධා යනු: දූඛයෙහි සැක යැ දූඛසමුදයෙහි සැක යැ දූඛනිරෝධ-
 යෙහි සැක යැ දූඛනිරෝධකාමිනී ප්‍රතිපදයෙහි සැක යැ, පූර්වචන්තයෙහි
 සැක යැ අවරාන්තයෙහි සැක යැ පූර්වචරන්තයෙහි සැක යැ ඉදං ප්‍රත්‍යයනා
 සංඛ්‍යාත ප්‍රතිත්‍යසමුත්පන්න ධර්මයන්හි සැක යයි. යම් මෙ බදු
 සැකයෙක් සැක කරන අයුරෙක් සැක කළ බවෙක් විමනියෙක් විවිකිත්සා-
 යෙක් (දෙපසට සැලෙන) ද්වේළ්භකයෙක් ද්විධාපථයෙක් සංශයෙක්
 අනෙකාන්තග්‍රාහයෙක් (හිශ්වය කළ නො හැකි වූ) අරමුණෙහි පසු
 බැස්මෙක් (අරමුණට බැසගත නො හැකි වූ) භත්තසිත් පසු බැස්මෙක්
 (අරමුණෙහි) නො බැසගැන්මෙක් විත්තයා ගේ තද බවෙක් (සිත හිරි
 අදනා බදු) මනෝවිලෙඛයෙක් වේ ද එය යි. යමක්භට තෙල සැකය
 ප්‍රභීණ ද මූලුපුත් වූයේ ද සන්තිදුණේ ද ප්‍රතිප්‍රග්බධ ද වටාලා උපදනට නො
 කියි ද නුවණ හින්තෙන් දවන ලද ද. හෙතෙම 'අකඛධ' යයි කියනු ලැබේ
 නුයි 'කිණ්ණො ව පාරං අබ්බො අකඛධො' යනු වේ.

එයින් වදළභ බුදුහු:

යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගු ආභිජ්ඣන්තො -පෙ- තිණ්ණො ව පාරං අබ්බො
 අකඛධො' යි.

4-12.

තවද මෙසස්නෙහි (ආත්මභාවයෙහි හෝ) විද්වත් වූ ඥාන
 වෙදයෙන් කිවනට පැමිණිය යම් සත්ත්වයෙක් කුදු-මහත් භවයෙහි මේ
 (ර:ගාදි) සභගය දුරලා සිටියේ ද විගත තෘෂ්ණා ඇති හෙතෙම අනුපද්‍රව
 වූයේ ආශා රහිත වූයේ වෙයි. හෙතෙම ජාති ජරා (මරණය) තරණය
 කෙළේ යයි කියමි.

විද්වා ව යො වෙදගු නරො ඉධ - 'විද්වා' යනු: විද්වත් වූයේ විද්‍යාවට
 පැමිණියේ නුවණැතියේ නුවණින් විමසනුයේ මෙධා (තුලනය කළ ඥාන.)
 ඇතියේ. යො යනු: යමෙක් යම් බදුයෙක් . . . දෙව් වෙවයි මිනිස් වෙවයි.
 වෙදගු යනු: සතර මාර්ගයෙහි ඥානය 'වෙද' යි කියනු ලැබේ. ප්‍රඥා යැ
 ප්‍රඥන්ද්‍රිය යැ ප්‍රඥාබල යැ ධර්මවිචයසම්බොධාඪා න යැ විමාසා යැ විදර්ශනා
 යැ සමයග්දෘෂ්ටි යි. ඒ මාර්ගඥාන වෙදයන් ගෙන් ජාතිජරාමරණයාගේ
 අන්තයට (මාර්ගයෙන්) ගියේ (එලයෙන්) අන්තයට පැමිණියේ කෙළවරට
 ගියේ කෙළවරට පැමිණියේ පයථිත්තයට ගියේ පයථිත්තයට පැමිණියේ
 අවසානයට ගියේ අවසානයට පැමිණියේ ත්‍රාණයට ගියේ ත්‍රාණයට පැමිණියේ
 නිලීනයට ගියේ නිලීනයට පැමිණියේ ප්‍රතිෂ්ඨාවට ගියේ ප්‍රතිෂ්ඨාවට පැමිණි-
 යේ නිර්භයට ගියේ නිර්භයට පැමිණියේ අව්‍යුතයට ගියේ අව්‍යුතයට පැමිණි-
 යේ අමාතයට ගියේ අමාතයට පැමිණියේ නිවනට ගියේ නිවනට පැමිණියේ
 නොහොත් වෙද (දකුණු ධර්ම) යන් ගේ අන්තයට ගියේ නුයි 'වෙදගු,
 යැ, සතර මාර්ගඥාන වෙදයෙන් වෘත්තදූඛයාගේ අන්තයට ගියේ නුයි
 හෝ 'වෙදගු යැ, නොහොත් සජ්ඣ ධර්මයන් විදිත වන බැවින් 'වෙදගු'
 යැ: සත්කායදෘෂ්ටිය විදිත (දනනා ලද) වෙයි. විවිකිත්සාව - ශීලදුත
 පරාමර්ථය - රාගය - ද්වේෂය - මොහය - මානස විදිත වෙයි. ඔහු විසින්
 කෙලෙසුන්ට ප්‍රත්‍යය වූ පුනර්භවය උපදවන ක්ලෙශදරට සහිත වූ දූඛ
 විපාක දෙන අන ගතයෙහි ජාතිජරාමරණයන්ට ප්‍රත්‍යය වූ ලාමක අකුසල
 ධර්මයෝ විදිත වූවාහු වෙත්.

15 “වෙදග්‍රී විවෙය්‍ය කෙවලාග්‍රී (සභියානි හගවා)
සමණානං යාගී පඤ්ඤා බ්‍රාහ්මණනං
සබ්බවෙදනාසු විතරාගො
සබ්බං වෙදමතිච්ච වෙදගු සො”ති.¹

නරොති: සනෙතා නරො මානවො පොසො ජුග්ගලො ජීවො ජාගු²
ජනතු ඉන්ද්‍රගු භින්ද්‍රගු මනුජො. ඉධාති ඉමියො දිට්ඨියා -පෙ- ඉමසමි.
මනුසකලොකෙති ‘විඤ්ඤා ව යො වෙදගු නරො ඉධ’.

හවාහවෙ සබ්බමිමං විසජ්ජාති—‘හවාහවෙ’ති: හවාහවෙ කම්මහවෙ
සුතඛ්ඛවෙ, කාමහවෙ කම්මහවෙ කාමහවෙ සුතඛ්ඛවෙ, රූපහවෙ
කම්මහවෙ රූපහවෙ සුතඛ්ඛවෙ, අරූපහවෙ කම්මහවෙ අරූපහවෙ
සුතඛ්ඛවෙ සුතප්පනහවෙ සුතප්පනගතියා සුතප්පනඋපපතියා සුතප්පන
පටිසන්ධියා⁴ සුතප්පනඅත්තභාවාභිනිබ්බතතියා. සබ්බාති සත්තසබ්බා:
රාගසබ්බො දෙසසබ්බො මොහසබ්බො මාන - දිට්ඨි - කිලෙසසබ්බො
දුච්චරිතසබ්බො. විසජ්ජාති: සබ්බෙ වොසසජ්ජා⁵ වා විසජ්ජ, අථවා සබ්බෙ
බද්ධෙ විබද්ධෙ ආබද්ධෙ⁶ ලග්ගෙ ලග්ගිනෙ පළිබ්බාද්ධි⁷ බ්බනිනෙ චොට්-
ඨිඤ්ඤා⁸ වා විසජ්ජ, යථා වග්ගං වා -රථං වා සකථං වා සන්දමානිකං වා
සජ්ජං විසජ්ජං කරොනාති විකොපෙනාති, එවමෙව⁹ සබ්බෙ වොසසජ්ජා වා
විසජ්ජ අථවා සබ්බෙ බද්ධෙ විබද්ධෙ ආබද්ධෙ ලග්ගෙ ලග්ගිනෙ පළිබ්බාද්ධි
බ්බනිනෙ චොට්ඨිඤ්ඤා වා විසජ්ජාති ‘හවාහවෙ සබ්බමිමං විසජ්ජ’.

සො විතතණො අනිසො නිරාසො අනාට්ඨි සො ජාතිජරනාති බ්‍රුමීති
‘තණො’ති: රූපතණො -පෙ- ධම්මතණො, යසෙසාසා තණො පභිනා
සමුච්ඡින්නා වුපසන්තා පටිපසස්සද්ධා අහබ්බුප්පතතිඤා සුඤ්ඤානිතා
දඤ්ඤා, සො වුච්චති විතතණො විගතතණො වත්තතණො වත්ත-
තණො මුත්තතණො පභිනතණො පට්ඨිසසට්ඨිතණො විතරාගො
වත්තරාගො පභිනරාගො පට්ඨිසසට්ඨිරාගො නිච්ඡාතො නිබ්බුතො
සීතිභුතො සුඛපටිසංවෙදී බ්‍රහ්මභුතො අත්තනා විහරතිති සො විතතණො.

1. යානිධස්සි - ම ජ සං
2. සබ්බවරමතිච්ච වෙදගුනරො-ව-වි-ක
3. ජාතු - සතා
4. සුතප්පනං ගතියා සුතප්පනං උපපතියා
සුතප්පනං පටිසන්ධියා -පන
5. වොසජ්ජෙත්ථා - ම ජ සං
6. බ්බනෙධි විබ්බනෙධි ආබ්බනෙධි - සතා
වොසජ්ජෙත්ථා - ම ජ සං
7. පළිබ්බාද්ධි - ස
8. චොට්ඨිඤ්ඤා වා -ව-වි-ක-ප-සතා
9. එවමෙව - පන
එවමෙව තෙ - ම ජ සං
a. සු - සභිසසුතත

15 (බුදුදු 'සභිය' යි අමතා මෙසේ වදාළහ:) යමෙක් ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන්-
ගේ ශාස්ත්‍ර යයි කියන ලද යම් වේද කෙනෙක් වෙත් ද, ඒ සියලු වේදයන්
මාර්ගභාවනායෙන් කෘතය හෙයින් අතිතාදි වශයෙන් විමසා එහි ඡන්දරාග
ප්‍රභාණයෙන් ඒ සියලු වේදයන් ඉක්මවා යළි වේද ප්‍රත්‍යයෙන් හෝ අන්
පරිද්දෙකින් උපදනා සියලු වේදනාවන්හි විතරාග වූයේ ද හෙතෙම
පරමාර්ථ වශයෙන් 'වේදගු' නම් වේ යයි.

නරො යනු: සත්ත්ව යැ නර යැ මානව යැ පුරුෂ යැ පුද්ගල යැ ජීව යැ
(ජාතියට යේ නුයි) ජාගු යැ (ඉන්ද්‍රියයෙන් යේ නුයි) ඉන්ද්‍රගු යැ (මරණයට
යේ නුයි) භිත්ද ගු යැ මනුෂ්‍ය යැ. ඉධ යනු: මේ දෘෂ්ටියෙහි . . . මේ මිනිස්
ලොවැ නුයි 'විදවා ව යො වේදගු නරො: ඉධ' යනු වේ.

භවාභවෙ සධගමිමං විසජජ - 'භවාභවෙ' යනු: භව අභව සංඛ්‍යාත
කාමභවයෙහි භා රූපාරූපභවයෙහි වූ, කර්මවෘත්තයෙහි විපාක වෘත්තයෙහි,
කාමධාතූයෙහි වූ කර්මවෘත්තයෙහි විපාකවෘත්තයෙහි, රූපධාතූයෙහි වූ
කර්මවෘත්තවිපාකවෘත්තයෙහි, අරූපධාතූයෙහි වූ කර්මවෘත්තවිපාක
වෘත්තයෙහි, නැවත නැවත උත්පත්තියෙහි, සුනපුනා පස්තතියෙහි,
පුනපුනා උපතෙහි, පුනපුනා පිළිසඳහි, පුනපුනා ආත්මභාවයන්ගේ පහළ
වීමෙහි. සධගා යනු: සධගයෝ සත් දෙනෙකි: රාග සධග යැ ද්වේෂ සධග යැ
මොහසධග යැ ලො-දෘෂ්ටි-ක්ලෙශසධග යැ දුශ්චරිතසධග යි. විසජජ යනු:
සධගයන් මොනොවට විසුරුවා හෝ හැර, නොහොත් සධගයන් බඳනා
ලදුවන් වෙසෙසින් බඳනා ලදුවන් හැත්පසින් බඳනා ලදුවන් ලැගුණුවන්
ලග්නා ලදුවන් අවුරා බඳනා ලද බන්ධනයන් පොළොපියා හෝ හැර, යම්සේ
ගලනට සැරසූ දෝලාවක් හෝ රියක් හෝ ගැලක් හෝ යානයක් හෝ
විසුරුවන් ද, සුණු කෙරෙත් ද, එසෙයින් මැ සධගයන් පරිත්‍යාග කොට හෝ
හැරපියා, නොහොත් සධගයන් බඳනා ලදුවන් වෙසෙසින් බඳනා ලදුවන්
හැත්පසින් බඳනා ලදුවන් ලැගුණුවන් ලග්නා ලදුවන් අවුරා බඳනා ලද
බන්ධනයන් පොළොපියා හෝ හැරපියා නුයි 'භවාභවෙ සධගමිමං විසජජා
යනු වේ.

සො විතතණෙහා අනිසො නිරාසො අතාරි සො ජාතිජරනති බ්‍රුමි-
'තණහා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැධර්මතෘෂ්ණා යි. යමක්භට තෙල
තෘෂ්ණාව ප්‍රභිණ වූ ද, මුලුපුන් වූ ද, සන්තිලුණා ද ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිධ ද යළි උපදනට
නො ගිහි වූවා ද නුවණගින්තෙන් දූවුණා ද, හෙතෙම ප්‍රභිණ තෘෂ්ණා
ඇත්තේ යැ පහවගිය තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ හරනා ලද තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ,
වමාල තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ මුදුන ලද තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ තෙඳන ලද
තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ දුරලන ලද තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ විතරාග වූයේ යැ
විතරාග වූයේ යැ ත්‍යක්තරාග වූයේ යැ වෘත්තරාග වූයේ යැ මුක්තරාග
වූයේ යැ ප්‍රභිණරාග වූයේ යැ ප්‍රතිසාෂ්ට රාග වූයේ යැ තෘෂ්ණා රහිත වූයේ
යැ නිව්සේ යැ සිහිල් වූයේ යැ (කායික වෛතසික) සුඛානුභවනය
කරනුයේ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ සිතින් යුක්ත වැ වාසය කෙරේ ය යි කියනු ලැබේ.

අනිසොති රාගො නිසො, දෙසො නිසො, මොහො නිසො,
 කොඛො නිසො, උපනාහො -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරා නිසා,
 යසෙසතෙ නිසා පභිනා සමුච්ඡින්නා වුපසනනා පටිපසසාද්ධා
 අභබ්බුප්පතතිකා ඤාණභිතා දසිසා සො වුච්චති 'අනිසො. නිරාසොති
 'ආසා' වුච්චති තණ්හා, "යො රාගො සාරාභො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොහො
 අකුසලමුලං." යසෙසසා ආසා තණ්හා පභිනා සමුච්ඡින්නා වුපසනනා
 පටිපසසාද්ධා අභබ්බුප්පතතිකා ඤාණභිතා දසිසා, සො වුච්චති 'නිරාසො'.
 ජාතීති "යා තෙසං තෙසං සත්තානං -පෙ- ආයතනානා පටිලාහො,
 ජරාති "යා තෙසං තෙසං සත්තානං -පෙ- ඉන්ද්‍රියානං පටිපාකො,
 අයං වුච්චති ජරා සො විතතණ්හා අනිසො නිරාසො අතාරි සො
 ජාතිජරනති බ්‍රුමීති යො සො විතතණ්හා ව අනිසො ව නිරාසො ව
 සො ඛො ජාතිජරා මරණං අතරි උත්තරි පතරි සමතිකකමි විතිවතසිති,
 බ්‍රුමි ආවිකඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පටිභිපෙමි විවරාමි විභජාමි
 උත්තානිකරොමි පකාසෙමිති 'සො විතතණ්හා අනිසො නිරාසො
 අතාරි සො ජාතිජරනති බ්‍රුමි.'

තෙනාහ භගවා;

“විඤ්ඤා ව යො වෙදගු නරො ඉධ
 භවාහවෙ සදිගමිමං විසජ්ජ,
 සො විතතණ්හා අනිසො නිරාසො
 අතාරි සො ජාතිජරනති බ්‍රුමි”ති

සහ ගාථාපරියොසානා¹ -පෙ- සඤ්ඤා ලෙ භගවා සාවකොභමසමිති.

මේතකගු සුත්තනිදේශයෝ වතුසෝ

1. පරියොසානෙ - ව-වි-ක-පන.

හෙතෙම 'විතතණ්හ' නම. අතීසො යනු: රාගය උවදුරෙක ද්වේශය උවදුරෙක මොහය උවදුරෙක ක්‍රොධය උවදුරෙක බද්ධවේරය උවදුරෙකහැම අකුලාභිසංස්කාරයෝ උවදුරුහ. යමක්හට තෙල උවදුරු ප්‍රභිණ ද මුලසුන් වූවාහු ද සන්භිදුණාහු ද ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ධ ද යළි උපදනට නො නිසි වූවාහු ද නුවණගින්නෙන් දූවුණාහු ද, හෙතෙම 'අතීස' යි කියනු ලැබේ. නිරාසො යනු: තෘෂ්ණාව 'ආසා' යි කියනු ලැබේ. යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ...අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුලලමුලයෙක් වේ ද එය යි. යමක්හට තෙල ආශාව තෘෂ්ණාව ප්‍රභිණ ද මුලසුන් වූ ද සන්භිදුණා ද ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ධ ද යළි උපදනට නො නිසි වූ ද නුවණගින්නෙන් දවන ලද ද, හෙතෙම 'නිරාස' යි කියනු ලැබේ. ජාති යනු: ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ යම්ආයතන ප්‍රතිලාභයෙක් වේ ද, ජරා යනු: ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ යම්ඉන්ද්‍රියයන් ගේ පැසීමෙක් වේ ද මේ 'ජරා' යි කියනු ලැබේ. සො විතතණ්හො අතීසො නිරාසො අතාරි සො ජාතිජරනති මුෂි යනු: යමෙක් ප්‍රභිණ තෘෂ්ණා ඇත්තේ ත් උවදුරු නැත්තේ ත් ආශාරහිත වූයේ ත් වේ ද, හෙතෙම ජාතිජරා මරණය (කාමයන් දුරු කෙරෙමින්) තරණය කෙළේ යැ (කෙලෙස් දුරු කෙරෙමින්) උත්තරණය කෙළේ යැ (ප්‍රතිෂ්ඨා හෙතු සිද්ධිත්) ප්‍රතරණය කෙළේ යැ (සසර ඉක්මවමින්) සමති ක්‍රමණය කෙළේ යැ (යළි උපදනට නො නිසි කෙරෙමින්) වෙසෙසින් ඉක්මවී යැ යි කියමි පවසමි දෙසමි පනවමි තබමි විවෘත කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුසි 'සො විතතණ්හො අතීසො නිරාසො අතාරි සො ජාතිජරනති මුෂි' යනු වේ.

එයින් වදළහ ලියුහු:

“විද්ධා ව යො වෙදගු නරො ඉධ - පෙ- අතාරි සො ජාතිජරනති මුෂි”යි

භාරා පයඨ්වසානය හා සමගභාග්‍යවත්හු මාගේ ශාස්තෘහ, මම ශ්‍රාවකයෙමියි.

සතර වැනි මෙත්තගු සුත්‍ර නිර්දේශයයි.

5. ධොතක සුත්තනිදෙසො

5--1

දුට්ඨාමී තං භගවා චූඤ්ඤා මෙ තං (ඉච්චායසමා ධොතකො) වාචාභිකඤ්ඤාමි මහෙසි තුඤ්ඤාං.
තච සුඤ්ඤාන නිදෙසාසං
සිකෙඛ භික්ඛානමත්තනො.

දුට්ඨාමී තං භගවා චූඤ්ඤා මෙ තනති: 'දුට්ඨාමී'නි¹ තිසෙසා දුට්ඨා අදිට්ඨජොතනා දුට්ඨා, දිට්ඨසංසන්දනා දුට්ඨා, විමතිච්ඡේදනා දුට්ඨා, -පෙ-ඉමා තිසෙසා දුට්ඨා -පෙ-භික්ඛානදුට්ඨා. දුට්ඨාමී තනති: දුට්ඨාමී තං යාචාමි තං, අජෙඤ්ඤාමි තං, පසාදෙමි තං. කර්මසංසු මෙති 'දුට්ඨාමී තං,' භගවාති: භාරවාධිවචන මෙතං -පෙ- සච්ඡේදකපඤ්ඤාතති යදිදං භගවාති. චූඤ්ඤා මෙ තනති චූඤ්ඤා ආචිකඤ්ඤා දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති පට්ඨපෙති විචර විහර² උත්තානිකරොති පකාසෙහිති දුට්ඨාමී තං භගවා චූඤ්ඤා මෙ තං.'

ඉච්චායසමා ධොතකොති: 'ඉච්චා'ති පදසන්ධි³ -පෙ- ආයසමාති පියවචනං ගරුචචනං සගාරච්ඡේදනසාධිවචන මෙතං. 'ආයසමා'ති. ධොතකොති: තසස ච්චාමඤ්ඤා නාමං සඤ්ඤා සමඤ්ඤා පඤ්ඤාතති වොභාරො නාමං නාමකමමං නාමධෙයං භිරුතති බ්‍යඤ්ඤා අභිප්‍රාපොති 'ඉච්චායසමා ධොතකො'.

වාචාභි කඤ්ඤාමි මහෙසි තුඤ්ඤානති: තුඤ්ඤා වචනං බ්‍යප්පං දෙසනං අනුසිට්ඨිං⁴ කඤ්ඤාමි අභිකඤ්ඤාමි ඉච්චාමි සාදිගාමි පඤ්ඤාමි පිභයාමි අභිජ්ජාමි. මහෙසීති මහෙසි භගවා, මහත්තං සිලකඛකං එසි ගවෙසි පරියෙසීති මහෙසි -පෙ- කහං නරාසභො'ති මහෙසීති 'වාචාභිකඤ්ඤාමි මහෙසි තුඤ්ඤාං.'

තච සුඤ්ඤාන නිදෙසාසනති තුඤ්ඤා වචනං බ්‍යප්පං දෙසනං අනුසිට්ඨිං සුඤ්ඤා සුඤ්ඤා උත්තභෙදා උපධි:රඤ්ඤා උපලකඛිතීති⁵ 'තච සුඤ්ඤාන නිදෙසාසං.'

1. දුට්ඨාමී - මජ්ඣං, සා, 2. විචරාති විහරාති - මජ්ඣං, සා, 3. සරසන්ධි - ව - වි - ක - 4. අනුසංසනං, අනුසිට්ඨං - මජ්ඣං, අනුසන්ධිං ස, 5. උපලකඛිතීති - ව - ක

5. ධොතක සූත්‍රතිර්දෙශය

5-1.

(ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ විචාරයි.) භාග්‍යවතුන් උභන්ස, මුඛ වහන්සේ පුළුවස්මි. තෙල වදළ මැනැව, මහර්ෂීන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ ගේ වදන් රුස්නෙමි. මුඛ වහන්සේ ගේ ධර්මනිර්දේශය අසා තමා ගේ (රාගාදිය) තිවතු සදහා (අධිශීලාදියෙහි) හික්මෙන්නෙමි.

පුළුඡාමි තං හගවා බ්‍රැහි මෙ තං යනු; 'පුළුඡා' යි පාවිඡා කුනෙක: අදාෂ්ටදෙයාකතා පාවිඡා යැ දාෂ්ටසංසන්දනා පාවිඡා යැ විමතිවේඡදනා පාවිඡා යි මොහු තුන් පාවිඡා යි ...තිර්වාණ පාවිඡා යි. පුළුඡා මි තං යනු; මුඛ වහන්සේ පුළුවස්මි, මුඛ වහන්සේ අයදිමි, මුඛ වහන්සේ අධොෂණය කෙරෙමි, මුඛ වහන්සේ පහදවමි, මට කිවමැනව නුයි 'පුළුඡාමි තං' යනු වේ. හගවා යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකිමේ 'හගවා' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියෙකි. බ්‍රැහි මෙ තං යනු: කිව මැනැවැ පැවැසුව මැනැවැ දෙසුව මැනැව පැනවුව මැනැව තැබුව මැනැවැ විවෘත කළ මැනැවැ විභාග කළ මැනැවැ නො ගැඹුරු කළ මැනැවැ ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි 'පුළුඡාමි තං හගවා බ්‍රැහි මෙ තං' යනු වේ.

ඉච්චායස්මා ධොතකො යනු: 'ඉච්චා' යි පදසන්ධි යැආයස්මා යනු; ප්‍රියවචන යැ ගුරුවචන යැ තෙල 'ආයස්මා' යනු සංගෞරව සප්‍රතිශ්‍රයාධි වචන යි. ධොතකො යනු: එබවුණුගේ නාම යැ සභිබ්‍යාවයැ සංඥාව යැ ප්‍රඥප්ති යැ ව්‍යවහාර යැ නාම යැ නාමකර්ම යැ නාමධෙය යැ තිරුක්ති යැ ව්‍යඤ්ජන යැ අභිලාප යැ නුයි 'ඉච්චායස්මා ධොතකො' යනු වේ.

වාචාහිකධිධාමි මහෙසි තුඤ්ඤං යනු: මුඛ වහන්සේගේ කීම වාක්‍ය මාර්ගය අවවාදය අනුශාසනය කැමැත්තෙමි, වෙසෙසින් කැමැත්තෙමි ඉස්නෙමි ඉවසමි ප්‍රාර්ථනා කෙරෙමි රුස්නෙමි ජල්පන කෙරෙමි. මහෙසි යනු: බුදුහු මහර්ෂීහ: මහත් වූ ශීලස්කන්ධය එෂණ ගවෙෂණ පයෝෂණ කෙළේ නුයි මහර්ෂීහනරඥ්‍යේශයන් වහන්සේ කොහි දූ යි මහර්ෂී වෙත් නුයි 'වාචාහිකධිධාමි මහෙසි තුඤ්ඤං' යනු වේ.

තව සුඤ්ඤා නිග්ගෙහාසං යනු: මුඛ වහන්සේ ගේ වචනය වාක්‍ය මාර්ගය අවවාදය අනුශාසනය අසාගෙන උගෙන ධරා සලකා නුයි 'තව සුඤ්ඤා නිග්ගෙහාසං' යනු වේ.

සිකෙඛ නිබ්බානමඤ්ඤානොති: 'සිකඛා'ති තිසෙසා සිකඛා: අධිසිල සිකඛා අධිවිඤ්ඤාසිකඛා අධිපඤ්ඤාසිකඛා -ඵෙ- අයං අධිපඤ්ඤාසිකඛා. නිබ්බානමඤ්ඤානොති අඤ්ඤානො රාගසස හිබ්බාපනාය දෙසසස හිබ්බාපනාය, මොහසස හිබ්බාපනාය, කොධසස හිබ්බාපනාය උපනාහසස හිබ්බාපනාය -ඵෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරානං සමාය උපසමාය වූපසමාය නිබ්බාපනාය පටිභිසසඤ්ඤාය පටිපසසඤ්ඤාය අධිසිලමපි සිකෙඛයා, අධිවිඤ්ඤාමපි සිකෙඛයා, අධිපඤ්ඤාමපි සිකෙඛයා, ඉමා තිසෙසා සිකඛායො ආචර්ජනෙතා සිකෙඛයා, ජානනෙතා සිකෙඛයා, පසසනෙතා සිකෙඛයා, පච්චවෙකනනෙතා සිකෙඛයා, විඤ්ඤා සමාදහනෙතා සිකෙඛයා, සංඛාය අධිච්චවනෙතා සිකෙඛයා, විරියං පඤ්ඤානෙතා සිකෙඛයා, සතිං උපට්ඨපෙතො සිකෙඛයා, විඤ්ඤා සමාදහනෙතා සිකෙඛයා, පඤ්ඤා පජානනෙතා සිකෙඛයා, අභිඤ්ඤායං අභිජානනෙතා සිකෙඛයා, පරිඤ්ඤාසං පරිජානනෙතා සිකෙඛයා, පහාසබ්බං පජහනෙතා සිකෙඛයා, භාවෙතබ්බං භාවෙනෙතා සිකෙඛයා, සච්ඡිකාසබ්බං සච්ඡිකරොනෙතා සිකෙඛයා, ආචරෙයා සමාචරෙයා සමාදය වනෙතයාති 'සිකෙඛ නිබ්බානමඤ්ඤානො.'

තෙනාහ සො චූභමිණො:

“පුච්ඡාමි තං භාවා චූභි මම තං (ඉච්චායසමා ධොතකො)
 වාචාභිකඛාමි මහෙසි තුඤ්ඤා,
 තච සුඤ්ඤා නිදෙසාසං
 සිකෙඛ නිබ්බාන මඤ්ඤානො'ති.

5-2.

තෙන භාතපපං කරොභි (ධොතකාති භගවා)
 ඉධෙව නිපකො සතො,
 ඉතො සුඤ්ඤා නිදෙසාසං
 සිකෙඛ නිබ්බානමඤ්ඤානො.

තෙන භාතපපං කරොභිති ආතපපං කරොභි, උසසාහං කරොභි, උසසාලහිං කරොභි, ටාමං කරොභි, ධිතිං කරොභි, විරියං කරොභි, ජඤ්ඤා ජනෙභි, සංජනෙභි උපට්ඨපෙභි සච්චට්ඨපෙභි නිබ්බන්තෙභි අභිනිබ්බන්තෙභිති 'තෙනභාතපපං කරොභි.'

1. විඤ්ඤා අධිවිඤ්ඤානො-පහ
 විඤ්ඤා අධිපඤ්ඤානො-ඵ-ඵ-භ

සිකෙබ නිබ්බානමතකතො යනු: 'සික්ඛා' යි ශික්ෂා තුනෙක: අධිශීලශික්ෂා යැ අධිචිත්තශික්ෂා යැ අධිප්‍රඥාශික්ෂා යි මේ අධිප්‍රඥා ශික්ෂා යි. නිබ්බානමතකතො යනු: කමාගේ රාගය නිවනු පිණිස ද්වේෂය නිවනු පිණිස මොහය නිවනු පිණිස ක්‍රොධය නිවනු පිණිස උපනාහය නිවනු පිණිස ...හැම අකුශලාභිසංස්කාරයන්ගේ ශමනය පිණිස මතුවක්තෙහි ශමනය පිණිස සන්තිදුච්ච පිණිස නිච්ච පිණිස හැරපිම දිණිස ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධිය පිණිස අධිශීලය ද භික්ෂමන්තෝ යැ අධිචිත්තය ද භික්ෂමන්තෝ යැ අධි ප්‍රඥාව ද භික්ෂමන්තෝ යැ මේ තුන් ශික්ෂාවන් ආවර්ජනා කෙරෙමින් භික්ෂමන්තෝ යැ (නිමිත්ත භික්ෂමන්තෝ යැ දක්මින් භික්ෂමන්තෝ යැ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කෙරෙමින් භික්ෂමන්තෝ යැ සිත පිහිටුවමින් භික්ෂමන්තෝ යැ ශ්‍රද්ධායෙන් අධිමුක්තවෙමින් (බැඳෙමින්) භික්ෂමන්තෝ යැ වියඛිප්‍රග්‍රහය කෙරෙමින් භික්ෂමන්තෝ යැ සිහි එළවමින් භික්ෂමන්තෝ යැ චිත්ත සමාධානය කෙරෙමින් භික්ෂමන්තෝ යැ ප්‍රඥායෙන් ප්‍රජානනය කෙරෙමින් භික්ෂමන්තෝ යැ ස්වලක්ෂණාවබෝධයෙන් දතයුත්ත ස්වලක්ෂණාවබෝධයෙන් (නිමිත්ත භික්ෂමන්තෝ යැ සාමාන්‍ය ලක්ෂණාවබෝධයෙන් දත යුත්ත සාමාන්‍යලක්ෂණාවබෝධයෙන් (නිමිත්ත භික්ෂමන්තෝ යැ ප්‍රභාණය කළයුත්ත ප්‍රභාණය කෙරෙමින් භික්ෂමන්තෝ යැ භාවනා කළ යුත්ත භාවනා කෙරෙමින් භික්ෂමන්තෝ යැ ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුත්ත ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙමින් භික්ෂමන්තෝ යැ හැසිරෙන්නෝ යැ මොනොවට හැසිරෙන්නෝ යැ සමාදන් ව ගෙන පවත්නෝ නුයි 'සික්ඛෙ නිබ්බානමතකතො' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

“පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙ තං--පෙ - සිකෙබ නිබ්බාන මතකතො” යි

5-2.

(බ්‍රහ්‍ම මෙසේ වදාළහ: ධොතකය,) එසේ වී නම් මෙහි මැ නුවණැති වැ සිහි ඇති වැ උත්සාහ කරව, මෙහි මාගේ වචන අසා තමාගේ කෙලෙස් නිවනු පිණිස (තුන් ශික්ෂා) භික්ෂමන්තෝ යි.

තෙන භාතපපං කරොහී යනු: කෙලෙස් තවන වියඛිය කරව, උත්සාහ කරව, අධිමාත්‍ර උත්සාහ කරව, ස්ථිරවියඛිය කරව, ඉධෙයඛිය කරව, වියඛිය කරව, කර්තුකම්‍යතා කුශලච්ඡන්දය උපදව, මොනොවට උපදව, සිහි එළව, මොනොවට සිහි එළව, නිපදව, වෙසෙසින් නිපදව නුයි 'තෙන භා තපපං කරොහී' යනු වේ.

ධොතකාති හගවාති: හගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. හගවාති භාරවාධිවචනමෙනං. -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤානි යදිදං 'හගවා'ති ධොතකාති හගවා.

ඉධෙව නිපකො සතොති 'ඉධා'ති ඉමිසකා දිවසියා ඉමිසකා බන්ධියා ඉමිසකා රුචියා ඉමසමි. ආදයෙ ඉමසමි. ධම්මෙ ඉමසමි. විනයෙ ඉමසමි. ධම්මවිනයෙ ඉමසමි. පාවචනෙ ඉමසමි. බ්‍රහ්මචරියෙ ඉමසමි. යඤ්ඤාසනෙ ඉමසමි. අත්තභාවෙ ඉමසමි. මනුසසලොකෙ. නිපකොති නිපකො පඤ්ඤානො පඤ්ඤාචා බුද්ධිමා ඤ්ඤි විභාවි මෙධාවි. සතොති චතුහි කාරණෙහි සතො; කාමෙ කායානුපසස්නාසතිපට්ඨානං භාවෙනො¹ සතො -පෙ- සො වුවචති සතොති 'ඉධෙව නිපකො සතො.'

ඉතො සුඤ්ඤාන නිග්ගොසනති ඉතො මඤ්ඤා වචනං බ්‍රාහ්මණං දෙසනං අනුසිට්ඨිං.¹ සුඤ්ඤා සුඤ්ඤා උග්ගහෙඤ්ඤා² උපාධාරසිඤ්ඤා උප ලකඛසිඤ්ඤාති 'ඉතො සුඤ්ඤාන නිග්ගොසං.'

සිකෙඛ නිබ්බානමත්තනොති 'සිකඛා'ති තිසෙසා සිකඛා: අධිසීලසිකඛා අධිවිඤ්ඤාසිකඛා අධිපඤ්ඤාසිකඛා -පෙ- අයං අධිපඤ්ඤාසිකඛා. නිබ්බාන මත්තනොති අත්තනො රාගසා නිබ්බාපනාය, දෙසසා නිබ්බාපනාය මොහසා නිබ්බාපනාය, කොධසා උපනාහසා නිබ්බාපනාය -පෙ- සබ්බා කුසලාහිසංඛාරානං සමාය උපසමාය වූපසමාය නිබ්බාපනාය පච්චි නිසසඤ්ඤාය පටිපට්ඨසඤ්ඤාය අධිසීලමි සිකෙඛයා, අධිවිඤ්ඤාමි සිකෙඛයා, අධිපඤ්ඤාමි සිකෙඛයා, ඉමා තිසෙසා සිකඛායො ආචර්ඡනො සිකෙඛයා, ජානනො සිකෙඛයා, -පෙ- සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොනො සිකෙඛයා ආචරෙයා සමාචරෙයා සමාදය වනෙයාති 'සිකෙඛ නිබ්බානමත්තනො.'

තෙතාහ හගවා:

“තෙන භාතපං කරොහි (ධොතකාති හගවා)
ඉධෙ, ව නිපකො සතො,
ඉතො සුඤ්ඤාන නිග්ගොසං
සිකෙඛ නිබ්බානමත්තනො”ති.

1. අනුසාසනං අනුසිට්ඨං-ම ජ සං.
2. උග්ගහිඤ්ඤා - පන-උග්ගහිඤ්ඤා-ම ජ සං.

ධෝතකා'ති හගවා යනු: (ධෝතක යනු) බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතති. හගවා යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි ... මේ 'හගව.' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියෙකි යි 'ධෝතකා'ති හගවා' යනු වේ.

ඉධෙව නිපකො සතො යනු: 'ඉධ' යි මේ දෘෂ්ටියෙහි මේ ක්ෂාන්ති-යෙහි මේ රුචියෙහි මේ ග්‍රහණයෙහි මේ ධර්මයෙහි මේ විනයෙහි මේ ධර්මවිනයෙහි මේ ප්‍රචවනයෙහි මේ ශ්‍රේෂ්ඨවයභීයෙහි මේ ශාස්තෘශාසනයෙහි මේ ආත්මභාවයෙහි මේ මනුෂ්‍ය ලෝකයෙහි. නිපකො යනු: හවාඛග ප්‍රඥා ඇත්තේ පණ්ඩිත වූයේ ප්‍රඥා ඇත්තේ බුද්ධි ඇත්තේ ඥාන ඇත්තේ විභාවන ප්‍රඥාඇත්තේ තුලන ප්‍රඥා ඇත්තේ. සතො යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇත්තේ: කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇත්තේ.....හෙතෙම 'සතො'යි කියනු ලැබේනුයි 'ඉධෙව හිපකො සතො' යනු වේ.

ඉතො සුඤ්චන නිග්ගෙසාසං යනු: මෙහි මාගේ ඵලනය වාක්‍යපථය දෙශනය අනුශාසනය අසා අසාගෙන උගෙන ධරා සලකා නුයි 'ඉතො සුත්ථාන නිග්ගෙසාසං' යනු වේ.

සිකෙඛ නිබ්බානමඤ්ඤනො — 'ශික්ෂා' යනු: තුන් ශික්ෂා යි: අධිශීලශික්ෂා යැ අධිචිත්තශික්ෂා යැ අධිප්‍රඥාශික්ෂා යි... මේ අධිප්‍රඥා ශික්ෂා යි. නිබ්බානමඤ්ඤනො යනු: තමාගේ රාගය ත්‍රිවිධ පිණිස ද්වේෂය නිවන පිණිස මොහය ත්‍රිවිධ පිණිස ක්‍රොධය - උපතාහය - නිවන පිණිස... හැම අකුශලාභිසංස්කාරයන්ගේ ශමනය උපශමනය ව්‍යුපශමනය පිණිස ත්‍රිවිධ පිණිස හැරපීම පිණිස ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධිය පිණිස අධිශීලය ද භික්ෂමන්තෝ යැ අධිචිත්තය ද භික්ෂමන්තෝ යැ අධිප්‍රඥාද ද භික්ෂමන්තෝ යැ මේ තුන් ශික්ෂාවන් ආචර්ජනා කෙරෙමින් භික්ෂමන්තෝ යැ (ත්‍රිමිත් භික්ෂමන්තෝ යැ ... සාක්ෂාත්කර්තව්‍යය සාක්ෂාත් කෙරෙමින් භික්ෂමන්තෝ යැ, හැසිරෙන්නෝ යැ මොනොවට හැසිරෙන්නෝ යැ, සමාදන් වැ ගෙන පවත්නෝ නුයි 'සිකෙඛ නිබ්බානමඤ්ඤනො' යනු වේ.

ඵසින් වදලභ බුදුහු:

“තෙන භාතප්පං කරොහි - පෙ - සිකෙඛ නිබ්බානමඤ්ඤනො” යි.

පසාමභං දෙවමනුසසලොකෙ
 අකිඤ්චනං බ්‍රාහ්මණං ඉරියමානං¹
 නං තං නමසසාමී සමනනචකඤ්ච
 පමුඤ්ච මං සකක කථංඛකථාහි.

පසාමභං දෙවමනුසසලොකෙති 'දෙවා'ති නයො දෙවා: සමමුති දෙවා උපපතතිදෙවා විසුඤ්චිදෙවා. කතමෙ සමමුතිදෙවා: සමමුතිදෙවා වුවවනති රාජානො ච රාජකුමාරා ච දෙවියො ච ඉමෙ වුවවනති සමමුති දෙවා. කතමෙ උපපතතිදෙවා: උපපතතිදෙවා වුවවනති වතුමමහාරාජිකා දෙවා තාවතිංසා දෙවා යාමා දෙවා තුසිතා දෙවා නිම්මාණරති දෙවා පරනිමිතවසවතති දෙවා බ්‍රහ්මකායිකා දෙවා, යෙ ච දෙවා තදුකාරිං² ඉමෙ වුවවනති උපපතතිදෙවා. කතමෙ විසුඤ්චිදෙවා: විසුඤ්චිදෙවා වුවවනති තථාගතසාවකා අරහතො ඛිණ්ණසවා, යෙ ච පචෙවකසමුද්ධා³ ඉමෙ වුවවනති විසුඤ්චිදෙවා, භගවා සමමුතිදෙවානං ච උපපතතිදෙවානං ච විසුඤ්චිදෙවානං ච දෙවො ච අතිදෙවො ච දෙවාතිදෙවො ච සිහසිහො තාගතාගො ගණිගණි මුහිමුහි රුජරාජා. පසාමභං දෙවමනුසසලොකෙති මනුසසලොකෙ දෙවං පසාමී අතිදෙවං පසාමී දෙවාතිදෙවං පසාමී දකධාමී ඔලෙකෙමී හිජ්ඣායාමී උපපරිකධාමීති 'පසාමභං දෙව මනුසසලොකෙ.'

අකිඤ්චනං බ්‍රාහ්මණං ඉරියමානංති 'අකිඤ්චනංති රාගකිඤ්චනං දෙසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිවසීකිඤ්චනං කිලෙසකිඤ්චනං දුච්චරිතකිඤ්චනං, තෙ කිඤ්චනා බුද්ධිසස භගවතො පභීනා උච්ඡිත්තමුලා තාලාවඤ්චකතා අනභාවකතා⁴ ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තසො බුද්ධො අකිඤ්චනො. බ්‍රාහ්මණොති භගවා සත්තත්තං ධම්මානං බාහිතන්තා බ්‍රාහ්මණො: සකකායදිවසී බාහිතා හොති, විවිකිච්ඡා බාහිතා හොති, සීලබ්බතපරාමාසො බාහිතො හොති, රාගො බාහිතො හොති, දද්දසො බාහිතො හොති, මොහො බාහිතො හොති, මානො බාහිතො හොති. බාහිතාසස භො:න්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා සබ්බකිලෙසිකා පොනොහවිකා⁵ සදරා දුකධවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා.

1. බ්‍රාහ්මණ ඉරියමාණං-ව-වි-ක- බ්‍රාහ්මණවිරිස ම:නං-ම ජ සං
 2. තදුකාරි - ම ජ සං, සා
 3. පචෙවක බුද්ධා - ම ජ සං
 4. අනභාවකතා - ම ජ සං, සා
 5. පොනොහවිකා - පන-ක-

5-3.

(ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ විචාරයි:) මම මිනිස් ලොවැ හැසිරෙන පළිබොධ රහිත වූ (බාහිතපාපී හෙයින්) බ්‍රාහ්මණ වූ දේවාති දේවයන් දකිමි. සමතැස් ඇතියාණෙනි, එබඳු වූ මුඛ වහන්සේ නමදිමි. ශාක්‍යයන් වහන්ස, විවිකිත්සායෙන් මා මුදනු මැනැව.

පසසාමහං දෙවමනුසූලොකෙ යනු: 'දෙව' යි තුන් දෙවිහ: සම්මුතිදේව යැ උත්පත්තිදේව යැ විභුද්ධිදේව යි. සම්මුති දේවයෝ කවරහ යත්: රජහු ද රජකුමරුහු ද දෙවිහු ද සම්මුතිදේව යි කියනු ලැබෙති මොහු 'සම්මුතිදේව' යි කියනු ලැබෙත්. උත්පත්තිදේවයෝ කවරහ යත්: වාතුර්මහාරාජික දෙවියෝ ද තවතිසා දෙවියෝ ද යාම දෙවියෝ ද තුෂිත දෙවියෝ ද නිර්මාණරතී දෙවියෝ ද පරනිර්මිතවසවර්ති දෙවියෝ ද බ්‍රහ්මකායික දෙවියෝ ද එයින් මතුයෙහි යම් දෙවි කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු දු 'උත්පත්තිදේව' යි කියනු ලැබෙති. මොහු 'උත්පත්තිදේව' යි කියනු ලැබෙත්. විභුද්ධිදේවයෝ කවරහ යත්: තථාගතශ්‍රාවක වූ අර්හත් ක්ෂිණාශ්‍රවයෝ ද යම් පසේබුදු කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු ද 'විභුද්ධිදේව' යි කියනු ලැබෙති. මොහු 'විභුද්ධිදේව' යි කියනු ලැබෙත්. බුදුහු සම්මුතිදේවයනට ද උත්පත්තිදේවයනට ද විභුද්ධිදේවයනට ද, දේව ද අතිදේව ද දේවාතිදේව ද වෙති, (අහිත බැවින්) සිංහාතිසිංහ යැ (හිකෙලෙස් බැවින් මහත් බැවින් හෝ) නාභාතිනාභ ය ගණිතට හණි යැ මුනිතට මුනි යැ රාජාධිරාජ යි. පසසාමහං දෙව මනුසූලොකෙ යනු: මිනිස්ලොවැ දෙවි වූවහු දකිමි, අතිදේව වූවහු දකිමි, දේවාතිදේව වූවහු දකිමි හඳුනාමි අවලෝකනය කෙරෙමි සිතමි භාත්පසින් දකිමි තුයි 'පසසාමහං දෙව මනුසූලොකෙ' යනු වේ.

අකිඤ්චනං බ්‍රාහ්මණං ඉරියමානං- 'අකිඤ්චනං' යනු; රාගකිඤ්චන යැ ද්වේෂකිඤ්චන යැ මොහ කිඤ්චන යැ මාන කිඤ්චන යැ දාෂ්ටි කිඤ්චන යැ ක්ලේශ කිඤ්චන යැ දුශ්චරිත කිඤ්චන යි. ඒ කිඤ්චනයෝ භාග්‍යවත් බුදුනට ප්‍රභීණයෝ යැ උසුන්මුල් ඇත්තාහු යැ තාලවස්තුවක් මෙන් කරන ලදහ, අනුභවය කරන ලදහ, මතු තුපදනා පියවි ඇත්තාහ, එහෙයින් බුදුහු අකිඤ්චනයහ. බ්‍රාහ්මණො යනු සජ්තධර්ම කෙනකුත් දුරු කළ වන බැවින් භාග්‍යවත්හු බ්‍රාහ්මණයහ: සත්කායදාෂ්ටිය බාහිත (ප්‍රභීණ කරන ලද) වෙයි, විවිකිත්සාව බාහිත වෙයි, ශීලව්‍රතපරාමර්ශය බාහිත වෙයි. රාගය බාහිත වෙයි, ද්වේෂය බාහිත වෙයි. මෝහය බාහිත වෙයි, මානය බාහිත වෙයි, ඔවුන් විසින් සාංක්ලේශිත වූ පුනර්භවය ඇති කරන්නා වූ ඤ්ඤා සහිත වූ දුෂ්චරිත වූ මතුයෙහි ජාතිජරාමරණයට කාරණ වූ ලාමක අකුශලධර්මයෝ ප්‍රභීණ කරන ලද්දහු වෙත්.

1 “බාහෙතො¹ ආබ්බජාපකානි (සභියාති හගවා)
 විචලො සාධු සමාහිතො ධීතකො,
 සංසාරමතිච්ච කෙවලී සො
 අසිතො තාදී පට්ඨව්වතො² ස ඩ්‍රභමා.” ³

ඉරියමානානි වරතනං විහරතනං ඉරියතනං⁴ වනෙතනං පාලෙනතං
 යපෙනතං යාපෙනතනානි ‘අකිඤ්චනං ඩ්‍රාගමණං ඉරියමානං.’

තං තං නමසසාමී සමනතචකඤ්චි ‘තනාති’ හගවතනං හණති.
 නමසසාමීති කායෙන වා නමසසාමී, වාචාය වා නමසසාමී, විකොන වා
 නමසසාමී, අනිසුච්චිකර්මයා වා නමසසාමී, ධම්මානුඤ්චිකර්මයා වා
 නමසසාමී, සකකරොමී ගරුකරොමී මානෙමී සුචෙමී. සමනතචකඤ්චි
 ‘සමනතචකඤ්චි වූවචි සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං, හගවා සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණන
 උපෙනො සමුපෙනො උපගෙනො සමුපගෙනො උපපෙනො සමපෙනො⁵
 සමනතාගෙනො.

2. “න තසස අද්දිවස්⁶මිදුඤ්චී කිඤ්චී
 අපො අච්ඤ්ඤාතමජාතිතබ්බං
 සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදුඤ්චී නොයාං
 තථාගෙනො තෙන සමනතචකඤ්චී”⁷ති. ⁸

‘තං තං නමසසාමී සමනතචකඤ්චී’

පට්ඨඤ්ච මං සකක කථාකථාතීති ‘සකකා’ති සකෙකා හගවා
 ‘සකාකුලා පබ්බජිතො’තිපි සකෙකා, අථවා ‘අභිසා මහභිතො ධනවා’තිපි
 සකෙකා, තසසිමාති ධනාති, සෙයාචීදං⁹; සභාධනං සීලධනං භිරිධනං
 ඔක්කපපධනං සුතධනං වාගධනං පඤ්ඤාධනං සතිපට්ඨානධනං
 සමමපධානධනං ඉඤ්චිපාදධනං ඉඤ්චියධනං බලධනං ධොජ්ඣභිසධනං
 මඤ්චධනං ඵලධනං තිබ්බානධනං, ඉමෙහි අනෙකවිධෙහි ධනරතනෙහි
 අභිසා මහාධනො ධනවාති’පි සකෙකා.

1. බාහිතො - ම ජ සං	5. අද්දිවස් - යාං
2. පට්ඨවස් ඩ්‍රාගමා - ව-ච්-ක-	6. සෙයාචීදං - ම ජ සං
3. ඉරියතනං - ම ජ සං-යාං	7. සුතතභිතාන - සභිය සුතක
4. පට්ඨපෙනො - ස සමුපෙනො - ම ජ සං	

1 “(‘සභිය’යි භාග්‍යවත්හු මෙසේ වදළහ:) සියලු පාපධර්මයන් ප්‍රභිණ කොට එහෙයින් මැ විගතමල වූ (ශ්‍රේෂ්ඨ වූ) මාර්ගඵල සමාධියෙන් මැනැ වින් එකඟ කළ සිත් ඇති (ලොකධර්මයෙන් කම්පිත නො වන බැවින්) ස්ඵීතාත්ම වූ සංඤා භේතු ඉක්මවා සිටී (නිමවන ලද මාර්ගකාන්ත ඇති හෙයින්) කේවලී වූ ඒ ක්ෂීණාසුච තෙමේ (තෘෂණා-දෘෂ්ටි නිශ්ශ්‍රය නැති හෙයින්) ‘අසිත’ යි ද (ලොකධර්මයෙන් නිර්විකාර හෙයින්) ‘තාදී’ යයි ද කියනු ලැබේ. හෙතෙම බ්‍රාහ්මණ නම් වේ.”

ඉරියමානං-භැසිරොනුවහු වාසය කරනුවහු ඉරියවූ පවත්වනුවහු වැටෙනුවහු රැකෙනුවහු යැපෙනුවහු යාපනයවනුවහු නුසි ‘අඤ්ඤාචාරා-බ්‍රාහ්මණං ඉරියමානං’ යනු වේ.

තං තං නමසාමි සමනතචකුචු- ‘තං’ යි භාග්‍යවතුන් බෙණෙයි. නමසාමි - කසිත් හෝ නමස්කාර කෙරෙමි, බසින් හෝ නමස්කාර කෙරෙමි, සිතීන් හෝ නමස්කාර කෙරෙමි, අන්වර්ථප්‍රතිපදයෙන් හෝ නමස්කාර කෙරෙමි, ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදයෙන් හෝ නමස්කාර කෙරෙමි සත්කාර කෙරෙමි, ගරු කෙරෙමි, බුහුමන් කෙරෙමි. පුදමි. සමනතචකුචු ‘සමන්තචකුචු’ යි සර්වඥතාඥානය කියනු ලැබෙයි, බුදුහු සර්වඥතා-ඥානයෙන් උපේතයහ, සමුප්පතයහ, උපගතයහ, සමුපගතයහ, යුක්තයහ, පරිසුර්ණයහ, සමන්විත වූහ.

2 “ඒ තථාගතයන් උසින් මේ ත්‍රේධාතුක ලොකයෙහි (මේ කලා හෝ) පැනැසින් නුදුටු කිසිවක් නැත, යළි (අතීත වූ) නො දත් කිසිවක් නැත, (අනාගත වූ) නො දනෙන කිසි (ධර්මජාතයෙක්) දු නැත. දතයුතු වූ යම් ධර්මජාතයෙක් වේ නම් ඒ සියල්ල අවබෝධ කළහ. එහෙයින් තථාගත යෝ ‘සමනතචකුචු වූහ’ යි”.

තං තං නමසාමි සමනතචකුචු’ යනු වේ.

පච්චුඤ්ච මං සකක කථංකථාහි- ‘සකක’ යනු: භාග්‍යවත්හු ශාක්‍යයහ, ශාක්‍යකුලයෙන් නික්ම පැවිදි වූවාහු නුසි ද ශාක්‍යයහ, නොහොත් (ප්‍රඥා ධන සමාද්ධියෙන්,) ආස්‍යයහ, මහත් වූ ප්‍රඥා ධන ඇතියහ, (ප්‍රඥා ධනයෙන්) ධනවත් වූවාහු නුසි ද ශාක්‍යයහ. ඔවුන්ගේ මේ ධනයෝ වෙති, ඒ මෙසේ යි: ශ්‍රද්ධාධන යැ භීලධන යැ හිරිධන යැ ඉත්තප්පධන යැ ශ්‍රැතධන යැ ත්‍යාගධන යැ ප්‍රඥාධන යැ සතිපට්ඨානධන යැ සමාක්ප්‍රධාන ධන යැ සාද්ධිපාදධන යැ ඉන්ද්‍රියධන යැ බලධන යැ බොධාභිගධන යැ මාර්ගධන යැ ඵල ධන යැ නිර්වාණධනයි. මේ නන්වැදූරුම් ධනරත්නයෙන් ආස්‍යයහ, මහද්ධනයහ, ධනවත්හ යි ද ශාක්‍ය නම් වූහ.

අඵවා සකෙකා ‘පඤ්ච විසචි අලමනෙතා සුරො වීරො වික්කනෙතා අභීරු අච්ඡමඡි අනුත්‍රාසි අපලායි, පභීන භයභෙරවො ඩිගතලොමභංසො, තිපි සකෙකා, ‘කඵඞකථා’ වුවචති විචිකිච්ඡා, දුකෙඛ කඞ්ඛා, දුකඛසමුදයෙ කඞ්ඛා, දුකඞ්චිරොධෙ කඞ්ඛා, දුකඞ්චිරොධගාලීනියා පච්ඡෙදය කඞ්ඛා පුබ්බන්ත කඞ්ඛා, අපරන්ත කඞ්ඛා, පුබ්බන්තපරන්ත කඞ්ඛා, ඉදපච්චයතාපච්චසමුපපනෙසු ධම්මසු කඞ්ඛා. යා ඵවරුපා කඞ්ඛා කඞ්ඛායනා කඞ්ඛාධිතතං විමති විචිකිච්ඡා දොළභකං දොඞ්ඛාපථො සංසයො අනෙකංසගාභො ආසපපනා පරිසපපනා අපරියොගාහනා ඵම්භිතතං¹ විතතසු මනො විලොඛා. පමුඤ්ච මං සකක කඵංකථාභීති මුඤ්ච මා, පමුඤ්ච මා, මොචෙහි මං පමොචෙහි මා, උඞ්චිර මා, සමුඞ්චිර මා, උච්ඡාපෙහි මා, කඵං කථා සලලනොති ‘පමුඤ්ච මං සකක කඵංකථාභී.’

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො;

“පසකාමහං දෙව මනුසසලොකෙ
 අභිඤ්චනං බ්‍රාහ්මණං ඉරියමානං,
 තං තං නමසකාමී සමන්තචකඤ්ච
 පමුඤ්ච මං සකක කඵංකථාභී”²ති.

5-4

නාහං සභිසකාමී³ පමොචනාය
 කඵංකථාං ධොතක කඤ්චිලොකෙ
 ධම්මඤ්ච සෙඨං ආජානමානො⁴
 ඵවං තුවං ඔසමිමං තරෙසි.

නාහං සභිසකාමී පමොචනායාති නාහං තං සකෙකාමී මුඤ්චිතුං, පමුඤ්චිතුං මොචෙතුං පමොචෙතුං උඞ්චිරිතුං සමුඞ්චිරිතුං⁵ උච්ඡාපෙතුං සමුච්ඡාපෙතුං කඵංකථාසලලනොති ඵවමපි නාහං සභිසකාමී පමොචනාය. අඵවා න ඊභාමී, න සමීභාමී, න උසකාමී, න වායමාමී න උසක භං කරොමී, න උසෙසාලිං කරොමී⁶, න ථාමං කරොමී, න ධිනිං කරොමී, න විරියං කරොමී, න ඡන්දං ඡනෙමී, න සඤ්ඡනෙමී, න නිබ්බන්තෙමී න අභිඞ්චිබ්බන්තෙමී, අසකදො⁷ පුඤ්ඤෙ අච්ඡන්දකෙ කුසිතෙ භීතවිරියෙ අපච්චපඡුමානො ධම්මදෙසනායාති ඵවමපි ‘නාහං සභිසකාමී පමොචනාය:

1. ජම්භිතතං - මජ්ඣං, ඥා, පි	5. න උසෙසාලිං කරොමී - ප, ව, ඵ-ක
2. සමීභාමී - ඥා	6. අසකදො - ප-ව-ඵ-ක
3. අජානමානො - ව, ඵ, ක	7. අච්ඡන්දකං - ම ජ සං, ඥා
4. උඞ්චිරාපෙතුං සමුඞ්චිරාපෙතුං - පන	

නොහොත් ශක්‍යයහ ප්‍රභූහ (පරසන්තානයෙහි) ඒයනීය උපදවනුවහ සමර්ථ සිත් ඇතියහ. ශුර වූවහ පරාක්‍රමවත්හ වික්‍රමදිත්හ නොබිය වන සුල්ලහ නොසැලෙනුවහ නො තැනිගන්නා සුල්ලහ නො පලායන සුල්ලහ ප්‍රභීණ වූ හය හයඅරමුණු ඇතියහ විගත වූ ලොමුදහ ඇතියහ සිඳ ශාක්‍ය නම් වූහ. 'කථංකථා'යි විචිකිත්සාව කියනු ලැබෙයි: දුෂ්ටයෙහි සැක යැ දුෂ්ටසමුදයෙහි සැක යැ දුෂ්ටචිරොධයෙහි සැක යැ දුෂ්ටචිරොධගාමිනීප්‍රතිපදයෙහි සැක යැ ඉදං ප්‍රත්‍යයතා ප්‍රතිත්‍යයමුත්පන්න ධර්මයන්හි සැක යැ. යම් මෙබඳු සැකයෙක් සැක කරන අයුරෙක් සැක කළ බවෙක් විමතියෙක් විචිකිත්සායෙක් (දෙපසට සැලෙන) ද්වේළ්භකයෙක් ද්විධාපථයෙක් සංශයෙක් අනෙකාන්ත ග්‍රාහයෙක් (අරමුණ කෙරෙත්) පසු බැස්මෙක් හාත්පසින් පසු බැස්මෙක් නො බැසගැනුමෙක් විත්තයාගේ තදබවෙක් (සිත හිරි අදනා බදු) මනෝවිලෙබයෙක් වෙද එය යි. පමුඤ්ච මං සකක කථං කථාහි යනු: මා මුදනු මැනැවැ මා නොයෙක් අයුරින් මුදනු මැනැවැ මා ලිහිල් කළ මැනැවැ මා ඉතා ලිහිල් කළ මැනැවැ මා (සංසාර පඬකයෙන්) නභාලනු මැනැවැ මොනොට්ඨ නභාලනු මැනැවැ විචිකිත්සාශල්‍යයෙන් මා නභා සිටුවනු මැනැවැ නුයි 'පමුඤ්ච මං සකක කථංකථාහි' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

“පසසාමහං දෙව මනුසසලොකෙ-පෙ-පමුඤ්ච මං සකක කථංකථාහි” යි.

5-4.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: ධොතකය,) ලොවැ විචිකිත්සා ඇති කිසිවකු මුදන්නට මම නො හැක්කෙමි. නොහොත් උත්සාහ නො කෙරෙමි. තෙපි ශ්‍රේෂ්ඨධර්මය (තිවන) දන්මින් මෙසේ මේ ඔසය තරණය කරන්නවූ යැ.

නාහං සභිස්සාමි පමොවනාය යනු: මම තා කථංකථාශල්‍යයෙන් මුදන්නට වෙසෙසින් මුදන්නට මුද පියන්නට වෙසෙසින් මුදපියන්නට නහන්නට මැනැවින් නහන්නට නභා සිටුවන්නට මැනැවින් නභාසිටුවන්නට නො හැකි යෙමි නුයි මෙසේත් 'නාහං සභිස්සාමි පමොවනාය' යනු වේ. නොහොත් ශ්‍රද්ධා නැති කුශලච්ඡන්දරහිත වූ කුසිත වූ භීෂ්මයා ඇති පිළිවෙත්හි නො හැසිරෙන පුද්ගලයනට දහමි දෙසනු සඳහා පියෝ නො කෙරෙමි, මැනැවින් පියෝ නො කෙරෙමි, නො සහමි, වැයමි නො කෙරෙමි, උත්සාහ නො කෙරෙමි, අධිමාත්‍ර වැ උත්සාහ නො කෙරෙමි, තැත් නො කෙරෙමි, දෙධියනීය නො කෙරෙමි, වීයනීය නො කෙරෙමි, රූපි නූපදවමි, වෙසෙසින් රූපි නූපදවමි, නො තිපදවමි, වෙසෙසින් නො හිපදවමි නුයි මෙසේත් 'නාහං සභිස්සාමි පමොවනාය' යනු වේ.

අඵවා නසුඤ්ඤා කොචි මොචේතා, තෙ යදි මොචෙයසු, සකෙත ඵාමෙන සකෙත ඛලෙන සකෙත විරියෙන සකෙත පරකකමෙන සකෙත පුරිසඵාමෙන අඤ්ඤානා සමොපට්ඨපදං අනුලොමපට්ඨපදං අපච්චනිකපට්ඨපදං අනිසුඤ්ඤානා ධම්මානුධම්මපට්ඨපදං පට්ඨෙස්සාමානා මොචෙයසුනාති¹ එවමි 'නාහං සභිසසාමි පමොචනාය' වුඤ්ඤානං තෙතං හභවතා: 'යො වත වුඤ්ඤා, අඤ්ඤානා පලිපපලිපනො ජරං පලිපපලිපනා උඤ්ඤානිති නොතං යානා විජ්ජති, යො වත වුඤ්ඤා, අඤ්ඤානා අදනො අච්චිතො අපරිනිබ්බුතො ජරං දමෙසුති විනොසති ජරිනිබ්බාපෙසසතිති නොතං යානා විජ්ජති''ති²

එවමි 'නාහං සභිසසාමි පමොචනාය'

වුඤ්ඤානං තෙතං හභවතා:

3 අඤ්ඤානාච කතං පාපං අඤ්ඤානා සංකිලිසසති
අඤ්ඤානා අකතං පාපං අඤ්ඤානාච උසුඤ්ඤාති
සුද්ධි දසුද්ධි පච්චිකං නාඤ්ඤාමඤ්ඤාදි විසොධයෙ'ති.³

එවමි 'නාහං සභිසසාමි පමොචනාය'.

වුඤ්ඤානං තෙතං හභවතා:

“එවමෙව ඛො බ්‍රාහ්මණ, තිට්ඨතෙව නිබ්බානං තිට්ඨති තිබ්බානගාමී මඤ්ඤා තිට්ඨාමහං සමාපෙතා, අඵ ව ජන මම සාවකා මයා එවං ඔවදියමානා එවං අනුසාසියමානා අපෙපකච්ච අච්චතං තිට්ඨං නිබ්බානං ආරාධෙතති, එකච්ච නාරංධෙතති. එසු කාහං බ්‍රාහ්මණ, කුරොමි මඤ්ඤාදි⁴ බ්‍රාහ්මණ තථාගඤ්ඤා, මඤ්ඤා බුද්ධා ආච්චිකන්ති, අඤ්ඤානා පට්ඨෙස්සාමානා වුඤ්ඤානාති⁵”

එවමි 'නාහං සභිසසාමි පමොචනාය'.

1. වුච්චෙයසුනාති - පන, ව, ඵ, ක
2. නාඤ්ඤානා අඤ්ඤානා - ප, ඵ, ඵ, ක
3. මඤ්ඤානාදි - පන
4. මජ්ඣිම නිකාය - සලලොචි සුඤ්ඤා
5. ධම්මපද - අඤ්ඤානා
6. මජ්ඣිම නිකාය - ගණකමොගගලාන සුඤ්ඤා

නොහොත් මුදන අන් කිසිවෙක් නැත, ඉදින් ඔහු මිඳෙන්නාහු නම් ස්වකීය ශක්තියෙන් ස්වකීය බලයෙන් ස්වකීය වියභියෙන් ස්වකීය පරාක්‍රමයෙන් ස්වකීය පෞරුෂයෙන් තුමු සමාක්ප්‍රතිපත් අනුලොම ප්‍රතිපත් අවිරුද්ධ ප්‍රතිපත් අන්වර්ථ ප්‍රතිපත් ධර්මානුධර්මප්‍රතිපත් පිළිපදනාහු මිඳෙන්නාහ'යි මෙසේත් 'නාහං සභිස්සාමි පමොවනාය' යනු වේ. භාග්‍යවතුන් විසින් මේ වදන ලද මැ යි: "වුඤ්ඤ, යමෙක් තෙමේ ගැඹුරු (මහ) මඩෙහි ගැලුණේ ද හෙතෙම ගැඹුරු මඩෙහි ගැලුණු අනෙකක්හු නඟා සිටුවන්නේ යැ යන මෙ කරුණ නො වෙයි. වුඤ්ඤ, යමෙක් තෙමේ නො දුමුණේ නො හික්මුණේ කෙලෙස් පිරිනිවහින් නො පිරිනිවියේත් වේ නම් හෙතෙම ඒකාන්තයෙන් අනෙකක්හු දමනය කරන්නේ යැ හික්මවන්නේ යැ පිරිනිවන්නේ යැ යන මෙ කරුණ නො වේ" යයි මෙසේත් 'නාහං සභිස්සාමි පමොවනාය' යනු වේ.

මෙ ද වදන ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්:

3 "යමක්හු විසින් තමා මැ පවිකම් කරන ලද ද, හෙතෙම සිටු අපාදුක් විදිනුයේ තෙමේ මැ කෙලෙසෙයි, යළි යමක්හු විසින් තමා පවිකම් නො කරන ලද ද හෙතෙම සුභතියට පැමිණියේ තෙමේ මැ විභුද්ධ වෙයි. කුඹලා කුඹලකර්ම සඛිධ්‍යාත භුද්ධිය ද අභුද්ධිය ද කාරක සන්තානයෙහි - තමා කෙරෙහි විවා දනවයි. අනෙකක් අනෙකක්හු විභුද්ධ නො කරන්නේ යැ"යි.

මෙසේත් 'නාහං සභිස්සාමි පමොවනාය' යනු වේ.

භාග්‍යවතුන් විසින් මේ වදන ලද මැ යි:

"එසෙයින් මැ බමුණ, අමාමහනිවන ඇත් මැ යි. (සුර්වභාග වීදර්ශනාදියෙහි පටන් කොට) නිවනට පමුණුවන ආයභිමාර්ගය ඇත, සමාදන් කරවන (පිළිවෙතැ පිහිටුවන) මම් සිටීම මැ යැ එතෙකුදු වත් මාගේ සවිච්ඡේ මා විසින් මෙසේ අවවාද කරනු ලබන්නාහු මෙසේ අනුශාසනා කරනු ලබන්නාහු ඇතැම් කෙනෙක් මැ අභ්‍යන්තනිෂ්ඨා වූ ගිවින සම්පාදනය කෙරෙහි, ඇතැම් කෙනෙක් සම්පාදනය නො කෙරෙත්. මෙහි ලා බමුණ, (මොවුන් කෙරෙහි) මම් කුම් කෙරෙමි ද බමුණ, තථංගතයෝ පිළිවෙත් මහ කීයන සුල්ලහ, බුදුහු මාර්ගය ප්‍රකාශ කෙරෙත්, තුමු පිළිවෙත්හි පිළි පදිමින් මිඳෙන්නාහ"යි.

මෙසේත් 'නාහං සභිස්සාමි පමොවනාය' යනු වේ.

කථංකථිං ධොතක කඤ්චි ලොකෙති කථංකථිං. පුග්ගලං ‘සකඛිං සච්චෙධං’¹ සද්දොසභකං සච්චිකිච්ඡං. කඤ්චිති කඤ්චි ධනතියං වා බ්‍රාහ්මණං වා චෙසං වා සුද්දං වා ගභච්ඡං වා පඛිච්ඡිතං වා දෙවං වා මනුසං වා. ලොකෙති දපායලොකෙ -පෙ- ආයතනලොකෙති. ‘කථංකථිං ධොතක කඤ්චි ලොකෙ,’

ධම්මඤ්ච සෙච්ඡං ආජානමානො²ති ‘ධම්මං සෙච්ඡං’ වුවති ‘අමතං තිබ්බානං’ යො ජො සඛිච්ඡඛිඛි.රසමචො සඛිච්ඡපටිපට්ඨිසකභො තණ්හකඛියො විරාගො තිරොධො තිබ්බානං. සෙච්ඡන්තං අභං සෙච්ඡං උසෙච්ඡං පාමොකං උත්තමං පචරං ධම්මං. ආජානමානොති ආජානමානො විජානමානො පටිච්ඡානමානො පටිච්ඡකිමානොති ‘ධම්මඤ්ච සෙච්ඡං ආජානමානො.’

එවං තුවං ඔසම්මං තරෙසීති එවං තුං කාමොඝං භවොඝං දිට්ඨියං අච්චේජ්ජාඝං තරෙය්‍යාසි උත්තරෙය්‍යාසි පතරෙය්‍යාසි සමතිකකමෙය්‍යාසි විතිවතෙතය්‍යාසීති ‘එවං තුවං ඔසම්මං තරෙසී.’

තෙනාහ හගවා;

“නාහං සභිසකාමි පමොචනාය (ධොතකාති හගවා)
කථංකථිං ධොතක කඤ්චි ලොකෙ,
ධම්මඤ්ච සෙච්ඡං ආජානමානො
එවං තුවං ඔසම්මං තරෙසී”ති.

5-5

අනුසාස ඩ්‍රහෙම, කරුණාසමානො (ඉච්චායසමා ධොතකො)
ච්චෙකධම්මං යමහං විජඤ්ඤං,
යථාහං ආකාසොච්චි³ අධ්‍යාපජ්ජමානො⁴
ඉධෙව සනෙතා අසිතො වරෙය්‍යං.

අනුසාස ඩ්‍රහෙම, කරුණාසමානොති ‘අනුසාස ඩ්‍රහෙම’ති අනුසාස ඩ්‍රහෙම, අනුගණන ඩ්‍රහෙම, අනුකම්ප ඩ්‍රහෙමති ‘අනුසාස ඩ්‍රහෙම.’ කරුණාසමානොති කරුණාසමානො අනුද්දාමානො⁵ අනුරක්ඛමානො අනුගණන මානො අනුකම්ප මානොති ‘අනුසාස ඩ්‍රහෙම කරුණාසමානො.’

1. අච්චි - ම ජ සං, භ්‍යා
2. අජානමානො - ච, චි, ක
3. ආකාසො ච - භ්‍යා
4. අධ්‍යාපජ්ජමානො - භ්‍යා
5. අනුද්දමානො - ම ජ සං

කථංකථිං ධෝතක කඤ්චි ලොකෙ- සැක සහිත වූ මනෝවිලෝචන සහිත වූ ද්වේළ්භක (දෙසිත්) සහිත වූ විචිකිත්සා සහිත වූ සැක ඇති පුහුල්භූ. කඤ්චි යනු: ක්සි ක්ෂත්‍රියයකු හෝ බ්‍රාහ්මණයකු හෝ වෛශ්‍යයකු හෝ ශුද්‍රයකු හෝ ගෘහස්ථයකු හෝ ප්‍රමුච්ඡිතයකු හෝ දෙවියකු හෝ චිනිසකු හෝ යි. ලොකෙ - අපායලොකයෙහි ... ආයතනලොකයෙහි නුයි 'කථංකථිං ධෝතක කඤ්චි ලොකෙ' යනු වේ.

ධම්මඤ්ච සෙට්ඨං ආජානමානො යනු: 'ධම්මං සෙට්ඨං' යි අමාමභ නිවන කියනු ලැබෙයි: යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්තිදීමෙන් සියලු උපධීන්ගේ දුරැලීමෙන් තෘෂ්ණාව ක්ෂය කිරීමෙන් ක්ලේශවිරාගයෙන් දුඛ නිරෝධයෙන් නිර්වාණයෙන් වේ ද එය යි. සෙට්ඨං යනු: අග්‍ර වූ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ අතිශයින් ශ්‍රේෂ්ඨ වූ ප්‍රමුඛ වූ උත්තම වූ ප්‍රචර වූ ධර්මය. ආජානමානො යනු: නියතයෙන් දන්තේ වෙසෙසින් දන්තේ ඒ ඒ කරුණින් දන්තේ ප්‍රතිවේධ කරනුයේ නුයි 'ධම්මඤ්ච සෙට්ඨං ආජානමානො' යනු වේ.

එවං කුචං ඔසමිමං තරෙසි- මෙසේ තෝ කාමොසය භවොසය දිට්ඨො සය අවිජ්ජොසය තරණය කරන්නෙහි උත්තරණය කරන්නෙහි ප්‍රතරණය කරන්නෙහි සමතිත්‍රමණය කරන්නෙහි ඉක්මවන්නෙහි යි 'එවං කුචං ඔසමිමං තරෙසි' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

“නාහං සතිසාමී පමොචනාය-පෙ-එවං කුචං ඔසමිමං තරෙසි”යි.

5-5.

(ආයුෂ්මත් ධෝතක මෙසේ විචාරයි.) ශ්‍රේෂ්ඨයන් චහන්ස, මම යම් සියලු සංස්කාරයන්ගෙන් විචිකිත වූ නිර්වාණධර්මයක් දැනගන්නෙමි නම් යම්සේ ජම් ආකාශය සෙසින් නානාප්‍රකාර බවට නො පැමිණෙන්නෙමි මෙ අස්තෙහි මැ හුන්නෙමි නොහොත් හිවුණෙමි (තෘෂ්ණා-දෘෂ්ටි) හි:ශ්‍රය රහිත වැ හැසිරෙන්නෙමි නම් එහෙයින් (මට) අනුකම්පා කෙරෙමින් අනුශාසනා කළ මැනැව.

අනුසාස බ්‍රහෙම කරුණායමානො- 'අනුසාස බ්‍රහෙම' යනු: ශ්‍රේෂ්ඨයන් චහන්ස, අනුශාසනා කළ මැනැවැ අනුග්‍රහ කළ මැනැවැ අනුකම්පා කළ මැනැවැ'යි 'අනුසාස බ්‍රහෙම' යනු වේ. කරුණායමානො-කරුණා කෙරෙමින් අනුද්දයා කෙරෙමින් අනුරක්ෂණ කෙරෙමින් අනුග්‍රහ කෙරෙමින් අනුකම්පා කෙරෙමින් නුයි 'අනුසාස බ්‍රහෙම කරුණායමානො' යනු වේ.

විවෙකධම්මං යමහං විජ්ඣන්තං 'විවෙකධම්මං' චූචවති අමතං
තිබ්බානං. 'යො සො සබ්බසම්බාරසමථො සබ්බුපධිපථිතිසසංඝො
ත ණහකම්මො චිරාභො භිරොධො තිබ්බානං, යමහං විජ්ඣන්තං යමහං
චානෙයං ආචානෙයං විචානෙයං පටිච්චානෙයං පටිච්චේඛියං
අධිගමෙච්චියං එසෙසයං සවජ්ඣකරෙයන්ති 'විවෙකධම්මං යමහං විජ්ඣන්තං'

යථාහං ආකාශො ආකාශපච්චානොති යථා ආකාශො න පච්චති¹
න ගණහාති² න බජ්ඣති න පලිබජ්ඣති එවං ආපච්චානො³ අගණාමානො
අබජ්ඣමානො අපලිබජ්ඣමානොති එවමි ආකාශො ආකාශපච්චානො'
යථා ආකාශො න රජ්ජති ලාබාය වා හලිද්දියා වා⁴ නිලියා වා⁵
මඤ්ඤවිභාය වා, එවං අරච්චානො අදුස්සමානො අමුස්සමානො
අකිලිස්සමානොති, එවමි 'ආකාශො ආකාශපච්චානො'. යථා ආකාශො
න කුප්පති, න බ්බාපච්චති, න පතිත්ථියති⁶ න පටිභඤ්ඤති, එවං
අකුප්පමානො අබ්බාපච්චානො අපතිත්ථියමානො අපටිභඤ්ඤමානොති
එවමි 'ආකාශො ආකාශපච්චානො'.

ඉධෙව සනෙතා අසිතො වරෙයන්ති: 'ඉධෙව සනෙතා'ති: ඉධෙව
සනෙතා සමානො, ඉධෙව භිසිනෙතා සමානො,⁷ ඉමස්මිං යෙව ආසනෙ
භිසිනෙතා සමානො, ඉච්චිසායෙව ජරියාය භිසිනෙතා සමානොති,
එවමි 'ඉධෙව සනෙතා.' අථවා ඉධෙව සනෙතා උපසනෙතා චූපසනෙතා
නිබ්බුතො පටිපච්චසංඝොති එවමි 'ඉධෙව සනෙතා'. අසිතොති ඉච්චි
තිසායා: තණහාතිසායො ව දිව්ඪිතිසායො ව -ප- අයං තණහාතිසායො
-ප- අයං දිව්ඪිතිසායො. තණහාතිසායං පභාය දිව්ඪිතිසායං පටි-
තිසායෙව චකුචුං අභිසිතො, සොතං අභිසිතො, සානං අභිසිතො
චිචං දභිසිතො, කායං අභිසිතො, මනං අභිසිතො. රූප-සද්ද
ගතො - රස - ඵොට්ඨිකො - ධම්ම - කුලං ගණං ආවාසං ලාභං යස.
පසංසං සුඛං විචරං පිණ්ඩපාතං සෙනාසනං ගිලානාවච්චයෙසච්ච
පරිකාරං කාමධාතුං රූපධාතුං අරූපධාතුං කාමභවං රූපභවං අරූපභවං
සඤ්ඤභවං අසඤ්ඤභවං නොචසඤ්ඤානාසඤ්ඤභවං එකච්චොකාරභවං
චතුච්චොකාරභවං පඤ්චචොකාරභවං අතීතං අනාගතං පච්චුප්පනං දිඨ්ඨං
සුතං චූතං විඤ්ඤතං සබ්බං ධම්මං අසිතො අභිසිතො අනුච්චිතො
අනුපගතො දනචේඛියාසිතො අනධිච්චිතො භිකුච්චොති භිසාච්චො
විපපච්චිතො විසංසුතො විමරියාදිකතො වෙයසා. වරෙයන්ති
වරෙයං විහරෙයං ඉරියෙයං වනෙකයං පාලෙයං යපෙයං
යාපෙයන්ති 'ඉධෙව සනෙතා අසිතො වරෙයන්ති.'

1. නපච්චති - පත, නපච්චති, ඝාතං
2. න ගණහාති - මජ්ඣං
3. අපච්චානො - පත, ව, වී, ක
4. හලිද්දන වා - ඝාතං
5. නිලෙන වා - ඝාතං
6. පතිලියති - මජ්ඣං
පටිලියති - ඝාතං
7. ඉධෙව සමානො - මජ්ඣං

විවේක ධම්මං යමහං විජ්ඣන්තං — ‘විවේකධම්මං’ යි අමාමහතිවන කියනු ලැබෙයි: යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්තිදීමෙන් සියලු උපයින්ගේ දුර්ලීමෙන් තෘෂ්ණාව ක්ෂය කිරීමෙන් ක්ලේශ විරාගයෙන් දු:ඛිතීරොධ-යෙන් නිර්වාණයෙන් වෙ ද එය යි. යමහං විජ්ඣන්තං—මම යම් නිවනක් දැන ගනිමි නම් නියතින් දැනගනිමි නම් වෙසෙසින් දැනගනිමි නම් ඒ ඒ කරුණින් දැනගනිමි නම් ප්‍රතිවේධ කෙරෙමි නම් අවබෝධ කෙරෙමි නම් ඥානයෙන් ස්පර්ශ කෙරෙමි නම් ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙමි නම් යි ‘විවේකධම්මං යමහං විජ්ඣන්තං’ යනු වේ.

යථාහං ආකාසොව අඛ්‍යාපජ්ජමානො—යම්සේ ආකාශය (නානාත්ව-යට) නො සේ ද නො ගනී ද නො බැඳේ ද හාත්පසින් නො බැඳේ ද එපරිද්-දෙන් (නානාත්වයට) නො යනුයෙමි නො ගන්නෙමි නො බැඳෙනුයෙමි හාත්පසින් නො බැඳෙනුයෙමි නුයි මෙසේත් ‘ආකාසොව අඛ්‍යාපජ්ජ-මානො’ යනු වේ. යම්සේ අහස ලකුයෙන් හෝ කසායෙන් හෝ බෙරුප-තින් හෝ මඳටින් හෝ නො රැඳේ ද එසෙයින් නො රැඳෙනුයෙමි දුෂ්‍ය නො-වනුයෙමි නො මුළා වනුයෙමි නො කිලිටි වනුයෙමි නුයි මෙසේත් ‘ආකාසොව අඛ්‍යාපජ්ජමානො’ යනු වේ. යම්සේ අහස නො කිපේ ද පියවී නො හරී ද නො තද වේ ද නො ගැටේ ද, එසෙයින් නො කිපෙනු-යෙමි පියවී නො හරිනුයෙමි තද බවට නො පැමිණෙනුයෙමි නො ගැටෙනු-යෙමි නුයි මෙසේත් ‘ආකාසොව අඛ්‍යාපජ්ජමානො’ යනු වේ.

ඉධෙව සන්තො අසිතො වරෙයාං — ‘ඉධෙව සන්තො’ යනු: මෙහි මැ වූයෙමි මෙහි මැ හුන්නෙමි මෙ අසුනෙහි මැ හුන්නෙමි, මෙ පිරිස්හි මැ හුන්නෙමි නුයි මෙසේත් ‘ඉධෙව සන්තො’ යනු වේ. නොහොත් මෙහි මැ ඉන්ත වූයෙමි උපඉන්ත වූයෙමි ව්‍යුපඉන්ත වූයෙමි නිවුණෙමි සන්තිදු-ණෙමි නුයි මෙසේත් ‘ඉධෙව සන්තො’ යනු වේ. අසිතො— නි:ශ්‍රය දෙකෙකි: තෘෂ්ණානි:ශ්‍රය ද දෘෂ්ටිනි:ශ්‍රය ද යි . . . මේ තෘෂ්ණානි:ශ්‍රය යි මේ දෘෂ්ටිනි:ශ්‍රය යි. තෘෂ්ණානි:ශ්‍රය හැරපියා දෘෂ්ටිනි:ශ්‍රය දුරලා ඇස(තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි වශයෙන්) ඇසුරු නො කෙළෙමි කන අනි:ශ්‍රිතයෙමි නැහැය අනි:ශ්‍රිත-යෙමි දිව අනි:ශ්‍රිතයෙමි කය අනි:ශ්‍රිතයෙමි සිත අනි:ශ්‍රිතයෙමි රූප-ඉබ්ද-ගන්ධ-රස-ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍ය-ධර්මයන්- කුලයා- ගණයා- ආවාසය ලාභය යභස ප්‍රභංසාව සුඛය වීචර පිණ්ඩපාත ඉයනාසන ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකර, කාමධාතුව රූපධාතුව අරූපධාතුව, කාමභවය රූපභවය අරූපභවය සඤ්ඤාභවය අසඤ්ඤාභවය නේවසඤ්ඤාගාසඤ්ඤාභවය එකවෝකාර භවය චතුරවෝකාරභවය පඤ්චවොකාරභවය, අතීතය අනාගතය වර්තමා-නය, රූපායතනය ඉබ්දයතනය ගන්ධ රස ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍යායතනය ධර්මා-යතනය, සියලු ධර්මයන් ඇසුරු නො කෙළෙමි අනි:ශ්‍රිතයෙමි නො ඇලු-ණෙමි නො පැමිණියෙමි ඇතුළු නො වූයෙමි නො බැසගත්තෙමි නික්ම-ගියෙමි බැහැර කෙළෙමි වෙසෙසින් මිදුණෙමි විසංයුක්ත වූයෙමි විගත-මයාද කළ සිතින් යුක්ත වැ, වරෙයාං යනු: හැසිරෙන්නෙමි වෙසෙත් නෙමි ඉරියවු පවත්වන්නෙමි වැටෙන්නෙමි රැකෙන්නෙමි යැපෙන්නෙමි යාපනය වන්නෙමි නුයි ‘ඉධෙව සන්තො අසිතො වරෙයාං’ යනු වේ.

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“අනුසාස බ්‍රහ්ම, කරුණායමානො
විටෙකධම්මං යමහං විජ්ඣෙදං,
යථාහං ආකාසොච අඛ්‍යාපස්මානො
ඉධෙව සනෙතො අසිතො චරෙය්‍ය”න්ති.

5-6

කිත්තයිසසාමී තෙ සන්තීං (ධොතකාති හගවා)
දිට්ඨං ධම්මො¹ අතීතිහං,
යං විදිතො සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

කිත්තයිසසාමී තෙ සන්තීන්ති: රාගස්ස සන්තීං දෙසස්ස සන්තීං මොහස්ස සන්තීං කොධස්ස සන්තීං උපනාහස්ස - මකඛස්ස - පළාසස්ස - ඉසකාය - මච්ඡරියස්ස - මායාය - සාධේය්‍යස්ස - ඵමහස්ස - සාරමහස්ස - මානස්ස - අති මානස්ස - මදස්ස - පමාදස්ස - සබ්බකිලෙස්සන්තං - සබ්බදුච්චරිතාන්තං - සබ්බ දර්ශාන්තං - සබ්බපරිලාභාන්තං - සබ්බසන්තාපාන්තං - සබ්බා කුසලාභිසංඛාරාන්තං සන්තීං උපසන්තීං වූපසන්තීං තිබ්බුතිං පටිපපස්සද්ධිං කිත්තයිසසාමී, පකිත්තයිසසාමී ආවිකක්ඛිසසාමී දෙසිසසාමී පඤ්ඤාපෙසසාමී පට්ඨපෙසසාමී විචාරිසසාමී විහරිසසාමී උත්තානිකරිසසාමී පකාමෙසසාමීති ‘කිත්තයිසසාමී තෙ සන්තීං.’

ධොතකාති හගවාති ‘ධොතකා’ති හගවා .තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. හගවාති ගාරවාධිච්චනාමෙනං -පෙ- සව්ඡිකාපඤ්ඤාන්ති යදිදං හගවාති ‘ධොතකාති හගවා.’

දිට්ඨං ධම්මො අතීතිහන්ති ‘දිට්ඨං ධම්මො’ති දිට්ඨං ධම්මො ඤ්ඤො ධම්මො තුලිතො ධම්මො තීරිතො ධම්මො විහුතො ධම්මො විහාචිතො ධම්මො ‘සබ්බෙ සඛ්ඛාරා අභිච්චා’ති -පෙ- යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං තිරොධධම්මො’න්ති දිට්ඨං ධම්මො ඤ්ඤො ධම්මො තුලිතො ධම්මො තීරිතො ධම්මො විහාචිතො ධම්මො විහුතො ධම්මොති එවමපි දිට්ඨං ධම්මො.

1. දිට්ඨං ධම්මො - පන -ව-වි-ක

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

“අනුසාස බ්‍රහ්ම-පෙ- අසිතො වරෙයාං” යි

5-6.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: ධොතකය,) ස්මාතිමත් වැ හැසිරෙනුයේ දක්නා ලද දු:බාදි ධර්මයෙහි නොහොත් මෙ අත්බැවිහි මැ ආත්මප්‍රත්‍යක්ෂ වූ යම් දහමක් දැනැ ලො වැ විසත්තිකා සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව තරණය කරන්නේ නම් ඒ තීර්වාණ ධර්මය (ද තීර්වාණ භාමිනීප්‍රතිපද් ධර්මය ද) තොපට ප්‍රකාශ කරන්නෙමි.

කිත්තයිසසාමි තෙ සනතිං — රාගයාගේ සන්තිදීම ද්වේෂයාගේ සන්තිදීම මෝහයාගේ සන්තිදීම ක්‍රෝධයාගේ සන්තිදීම උපනාහ-මක්ඛ පළාස-ඊෂ්ඨා-මාත්සයඨි-මායා-සාධේයාං-ඵමහ-සාරම්හ-මාන-අතිමාන-මද-ප්‍රමාදයාගේ හැම කෙලෙස්-හැම දුශ්චරිත-හැම දරඵ-හැම පරිදහ-හැම සතැවුලි-හැම අකුශලාභිසංස්කාරයන්ගේ සන්තිදීම උපශාන්තිය ව්‍යුපශාන්තිය නිර්වාතිය ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධිය කීර්තනය කෙරෙමි ප්‍රකීර්තනය කෙරෙමි පවසමි දෙසමි පනවමි තබමි විවෘත කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි ‘කිත්තයිසසාමි තෙ සනතිං’ යනු වේ.

ධොතකාති හගවා — ‘ධොතක’ යනු: බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතති. හගවා යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි . . . මේ ‘හගවා’ යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියෙක් නුයි ‘ධොතකාති හගවා’ යනු වේ.

දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනිතිහං — ‘දිට්ඨෙ ධම්මෙ’ යනු: දක්නා ලද (දු:බාදි) ධර්මයෙහි දන්නා ලද දහමිහි තුලනය කරන ලද දහමිහි තීරණය කරන ලද දහමිහි ප්‍රකට කරන ලද දහමිහි විභාවනය කරන ලද දහමිහි හැම සංස්කාරයෝ අතිත්‍යහ’ යි . . . යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයෙක් වේ නම් එ හැම තිරොධ ස්වභාවය ඇතැ’යි දක්නා ලද දහමිහි දන්නා ලද දහමිහි තුලනය කරන ලද දහමිහි තීරණය කරන ලද දහමිහි ප්‍රකට කරන ලද දහමිහි විභාවනය කරන ලද දහමිහි නුයි මෙසේත් ‘දිට්ඨෙ ධම්මෙ’ යනු වේ.

අපවට දුකකට දිවෙයි දුකකට කප්පියසාමී, සමුදයෙහි දිවෙයි සමුදයෙහි කප්පියසාමී, නිරෝධෙහි දිවෙයි නිරෝධෙහි කප්පියසාමී, මග්ගෙහි දිවෙයි මග්ගෙහි කප්පියසාමී' කී ඵලමයි 'දිවෙයි ධර්මෙ'. අපවට 'සන්දිට්ඨිකං අකාලිකං ඵනිපසසිකං ඔපනසිකං පච්චත්තං චෙදිතබ්බං විඤ්ඤාභීති ඵලමයි 'දිවෙයි ධර්මෙ' අනීතිහතනි න ඉතිභිතිහං¹ න ඉති කිරාය න පරමපරාය න පිටකසමපදය න තකකහෙතු න නයහෙතු න ආකාරපරිචිතකෙකන' න දිවයිතිඡක්ඛානකකිනනියා සාමං සයමහිඤ්ඤානං අතතපච්චකධම්මං නං කප්පියසාමීති 'දිවෙයි ධර්මෙ' අනීතිහ'නති

යං විදිතං සතො වරහතී: යං විදිතං කතං තුලසිතං තීරසිතං විභාවසිතං විභූතං කතං 'සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චා'ති විදිතං කතං තුලසිතං තීරසිතං විභාවසිතං විභූතං කතං 'සබ්බෙ සංඛාරා දුකඛා'ති - 'සබ්බෙ ධර්මා අනත්තා'ති -පෙ- යංකිඤ්ඤා සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරෝධධම්ම'නති විදිතං කතං තුලසිතං තීරසිතං විභාවසිතං විභූතං කතං. සතොති: චතුභි කාරණෙහි සතො; කායෙ කායානුපසසනා සතිපට්ඨානං භාවෙතො; සතො -පෙ- සො වුවුවති 'සතො'. වරහතී: වරහතො විහරහතො ඉරියභතො වහෙතහතො පාලෙතහතො යපෙතහතො යාපෙතහතොති 'යං විදිතං සතො වරං.'

තරෙ ලොකෙ විසතතිකහතී: 'විසතතිකා' වුවුවති තණ්හා. "යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිඡක්ඛා ලොභො අකුසලමූලං." විසතතිකාති කෙතවෙයින විසතතිකා -පෙ- විසවා විජ්ජාති 'විසතතිකා.' ලොකෙති අපායලොකෙ -පෙ- ආයතනලොකෙ. තරෙ ලොකෙ විසතතිකහතී ලොකෙ චෙසා විසතතිකා² ලොකෙ චෙතං විසතතිකා³ සතො තරෙයා උත්තරෙයා පතරෙයා සමතිකකමෙයා විතිවහෙතයාති 'තරෙ ලොකෙ විසතතිකං'

ඉතිහාස භගවා:

"කිතතපියසාමී තෙ සතනිං (ධර්මානුකූල භගවා)
දිවෙයි ධර්මෙ අනීතිහං
යං විදිතං සතො වරං
තරෙ ලොකෙ විසතතිකහතී'.

1. න ඉතිහතනි - ව,වි,ක ඉතිභිතිහං-ම ජ සං
2. ලොකෙ වා සා විසතතිකා - ප,ව,වි
3. ලොකෙ වා තංවිසතතිකං - ව,වි,ක,

නොහොත් දුක දුටු කල්හි දුක කියමි යි සමුදය දුටු කල්හි සමුදය කියමි යි භිරොධය දුටු කල්හි භිරොධය කියමි යි මාර්ගය දුටු කල්හි මාර්ගය කියමි' මෙසේත් 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ' යනු වේ. නොහොත් තමා විසින් දක්ක යුතු යැ, කල් නොයවා පල දෙනසුලු යැ, 'එව ඛලව' යි කියනට හිසි යැ, සිත්හි ලා එළවිය යුතු යැ නුවණැතියන් විසින් තමන් කෙරෙහි ලා දතයුතු නුයි මෙසේත් 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ' යනු වේ. අනිත්තං යනු: මෙසේ මෙසේ යැයි නොවැ මෙසේ වී ලැ' යි නො වැ පරම්පරාකථායෙන් නො වැ පෙළ හා සම යැයි ගැන්මෙන් නො වැ තර්කභෙතියෙන් නො වැ නය භෙතියෙන් නො වැ ආකාර සැලැකීමෙන් නො වැ අප ගත් ලබ්ධිය හා සම යැ යි සැලකීමෙන් නො වැ තෙමේ තමා විසින් ස්වලක්ෂණාව-බ්‍රොධයෙන් දන්තා ලද ආත්මප්‍රත්‍යක්ෂ ධර්ම යැ. එය කියමි නු යි 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනිත්තං' යනු වේ.

යං විදිතා සතො වරං යනු: යම් දහමක් විදිත කොට තුලන-තීරණ-විභාවන-විභූත කොට 'හැම සංස්කාරයෝ අභිත්‍යහ' යි විදිත කොට තුලන-තීරණ-විභාවන-විභූත කොට 'හැම සංස්කාරයෝ දුක්භ' යි- 'හැම ධර්මයෝ අභිත්‍යහ' යි . . . යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයක් වේ නම් එ හැම භිරොධ ස්වභාවය ඇතැ' යි විදිත කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට. සතො යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇතියේ: කයෙහි කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇතියේ හෙතෙම 'සිහි ඇතියේ' යි කියනු ලැබේ. වරං යනු: සරණයේ වෙසෙනුයේ ඉරියවු පවත්වනුයේ පවත්වනේ පාලනය කරනුයේ යැපෙනුයේ යැපීම කරනුයේ නුයි 'යං විදිත්වා සතො වරං' යනු වේ.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං යනු: 'විසත්තිකා' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් ඛලවත් රාගයෙක් . . . අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එය යි. විසත්තිකා යනු: කවර අරුතෙකින් 'විසත්තිකා' වේ ද: යත්: . . පැතිරෙන ලද යැ විස්තෘත නුයි 'විසත්තිකා' නම. ලොකෙ යනු: අපායලොකයෙහි . . . ආයතනලොකයෙහි යැ.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං යනු: තෙල විසත්තිකා (තෘෂ්ණා) ව ලොක-යෙහි මැ වෙයි. ලොකයෙහි මැ වූ තෙල විසත්තිකාව සිහි ඇතියේ (ප්‍රථම මාර්ගයෙන්) තරණය කරන්නේ යැ (ද්විතීය මාර්ගයෙන්) උත්තරණය කරන්නේ යැ (තෘතීය මාර්ගයෙන්) ප්‍රතරණය කරන්නේ යැ (චතුර්ථ මාර්ගයෙන්) සමතික්‍රමණය කරන්නේ යැ (එලයට පැමිණ) ඉක්ම සිටුවනේ නුයි 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

“කිතතයිසසාමි තෙ සනතී-පෙ-තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං” යි.

5-7

තඤ්චාභං අභිනාදුමි
මහෙසි සන්තිමුක්ඛමං
යං විදිචා සතො වරං
තරෙ ලොකෙ විසතතිකං

තඤ්චාභං අභිනාදුමිති 'තං'ති තුඤ්ඤා වචනං ඛාජජරං දෙසනං අනුසිට්ඨිං¹ නාදුමි, අභිනාදුමි මොදුමි අනුමොදුමි ඉච්ඡාමි සාදියාමි පසායාමි ජිහයාමි අභිජප්පාමිති 'තඤ්චාභං අභිනාදුමි.'

මහෙසි සන්තිමුක්ඛමන්ති 'මහෙසි'ති මහෙසී' හගවා, 'මහනතං සිලකකිකං ඵසි ගවෙසි පරියෙසී'ති මහෙසි. මහනතං සමාධිකකිකං -පෙ- කභං දෙවදෙවො කභං නරාසනො'ති මහෙසි. සන්තිමුක්ඛමන්ති 'සන්ති' වුවුනි අමතං නිබ්බානං, "යො සො සබ්බසංඛාරසමථො සබ්බුපධි පටිනිසසංගො තණ්හකකියො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං උත්තමන්ති අඤ්ඤා සෙට්ඨං විසෙට්ඨං පාමොකකිං උත්තමං පවරන්ති' 'මහෙසි සන්ති මුක්ඛමං.'

යං විදිචා සතො වරන්ති යං විදිතං කචා -පෙ- 'සබ්බෙ සංඛාරා අභිච්ඡා'ති විදිතං කචා තුලසිචා තීරසිචා විභාවසිචා විතුලං කචා, 'සබ්බෙ සඤ්ඤාරා දුක්ඛා'ති -'සබ්බෙ ධම්මා අනන්තා'ති -පෙ- යං කිඤ්චී සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති විදිතං කචා තුලසිචා තීරසිචා විභාවසිචා විතුලං කචා. සතොති චතුභි කාරණෙහි සතො; කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානං භාවෙතො සතො -පෙ- සො වුවුනි සතෙ. වරන්ති වරතො -පෙ- යාපෙතොති 'යං විදිචා සතො වරං.'

තරෙ ලොකෙ විසතතිකන්ති 'විසතතිකා' වුවුනි තණ්හා. 'යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොගො අකුසලමුලං. විසතතිකාති කෙනවෙඨන විසතතිකා: -පෙ- 'විසවා විඤ්ඤා'ති විසතතිකා. ලොකෙති අපායලොකෙ -පෙ- ආයතනලොකෙ. තරෙ ලොකෙ විසතතිකන්ති ලොකෙවෙසා විසතතිකා ලොකෙවතං විසතතිකං සතො තරෙයා² උත්තරෙයා -පෙ- ජිතිවතොයාති 'තරෙ ලොකෙ විසතතිකං'.

තෙනාහ සො මුඛමණො:
"තඤ්චාභං අභිනාදුමි
මහෙසි සන්තිමුක්ඛමං,
යං විදිචා සතො වරං
තරෙ ලොකෙ විසතතික"න්ති.

1. අනුසන්ධි - ව,වි,භා,
අනුසිට්ඨ - මජ්ඣ
2. කී. මහෙසි - මජ්ඣ

5-7.

(ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේකී යැ:) මහර්ෂීන් වහන්ස, ස්මාතිමත් වූ හැසිරෙනුයේ යම් දහමක් දැනූ ලෙ වූ විසත්තිකා(තෘෂ්ණා)ව තරණය කරන්නේ නම් මම ලුඹ වහන්සේ ගේ ඒ ධර්මදෙයාතක වචනය රුස්මි, උත්තම වූ ඒ ශාන්තිය ද රුස්මි.

තඤ්චාහං අභිනඤ්චිමි — ‘තං’ යනු: මුඛ වහන්සේගේ වචනය වාක්‍යාපරය දේශනාව අනුශාසනාව තුස්මි අභිනන්දනය කෙරෙමි සතුටු වෙමි අනුමෝදන් වෙමි ඉස්තෙමි ඉවසමි පතමි කැමැත් වෙමි අභිප්ලපනය කෙරෙමි නුඹි ‘තඤ්චාහං අභිනන්දමි’ යනු වේ.

මහෙසී සන්තිමුත්තමං — ‘මහෙසී’ යනු: බුදුහු මහර්ෂීහ: මහත් වූ ශීලස්කන්ධය එසඤ් ගවෙසඤ් පයෙඤ්ඤ් කලහ’ යි මහර්ෂීහ, මහත් වූ සමාධිස්කන්ධය . . . දේවාතිදේවයෝ කොහි යැ තරශ්‍රේෂ්ඨයෝ කොහි යැ’ යි මහර්ෂීහ. **සන්තිමුත්තමං**— ‘සන්ති’ යි අමාමඤ්චිත කියනු ලැබෙයි: යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්තිදීමෙක් සියලු උපධීන්ගේ හැරවීමෙක් තෘෂ්ණාව ක්ෂය කිරීමෙක් විරාගයෙක් නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. ‘උත්තමං’ යනු: අග්‍ර යැ ශ්‍රේෂ්ඨ යැ විශ්‍රේෂ්ඨ යැ ප්‍රමුඛ යැ උත්තම යැ ප්‍රචර යැ යි ‘මහෙසී සන්තිමුත්තමං’ යනු වේ.

යං විදිත්වා සතො වරං යනු: යමක් දැනූගෙන . . . ‘හැම සංස්කාරයෝ අභිතාහ’යි දැනූගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට සලකා ප්‍රකට කොට, ‘හැම සංස්කාරයෝ දූඛහ’ යි- ‘හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ’ යි . . . ‘යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයෙක් වේ ද එ හැම ගිරොධස්වභාවය ඇතැ’ යි දැනූ ගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට සලකා ප්‍රකට කොට. **සතො** යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇතියේ: කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වධමින් සිහි ඇතියේ . . . හෙතෙම ‘සතො’ යි කියනු ලැබෙයි, **වරං** යනු: සරනුයේ . . . යාපනය කරනුයේ නුඹි ‘යං විදිත්වා සතො වරං’ යනු වේ.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං යනු: ‘විසත්තිකා’ යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් . . අභිධ්‍යායෙක් ලොහ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එය යි. **විසත්තිකා** යනු: කවර අරුතෙකින් ‘විසත්තිකා’ වේ ද යත්: . . . පැතිරෙන ලද යැ විස්තෘත නුඹි විසත්තිකා නම්. **ලොකෙ** යනු: අපාය ලෝකයෙහි . . . ආයතන ලෝකයෙහි. **තරෙ ලොකෙ විසත්තිකා** යනු: තෙල විසත්තිකාව ලොකෙයෙහි මැ වෙයි. ලොකයෙහි මැ වූ තෙල විසත්තිකාව සිහි ඇතියේ තරණය උත්තරණය කරන්නේ යැ . . . ඉක්ම සිටුවනේ නුඹි ‘තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං’ යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“තඤ්චාහං අභිනඤ්චිමි-පෙ- තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං”යි.

5-8

යං කිඤ්චි සමපජානාසී' (ධොතකාති හගවා)
උඤං අධො තිරියඤ්චොපි මජ්ඣෙකි,
එතං විදිතො¹ සංඛෙයාති ලොකෙ
භවාභවාය මාකාසි තණ්හං.

යං කිඤ්චි සමපජානාසීති යං කිඤ්චි සමපජානාසී ආජානාසී විජානාසී පටිවිජානාසී පටිවිජ්ඣසීති 'යං කිඤ්චි සමපජානාසී'. ධොතකාති හගවාති 'ධොතකා'ති හගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලෝකි. හගවාති භාරවාධි වචන මෙතං - පෙ - සවිජ්ඣාපඤ්ඤත්ති යදිදං හගවාති 'ධොතකාති හගවා'.

උඤං අධො තිරියඤ්චොපි මජ්ඣෙකිති 'උඤ' නති අනාගතං, අධොති අතීතං, තිරියඤ්චොපි මජ්ඣෙකිති උච්චුප්පන්නං. 'උඤ'නති දෙවලොකො, 'අධො'ති අපායලොකො, තිරියඤ්චොපි මජ්ඣෙකිති මනුසසලොකො, අභවා උඤ්ඤති කුසලා ධම්මො, 'අධො'ති අකුසලා ධම්මො. 'තිරියං' වාපි මජ්ඣෙකිති අඛ්‍යාතතා ධම්මො. උඤ්ඤති අරුපධාතු, 'අධො'ති කාමධාතු, තිරියඤ්චොපි මජ්ඣෙකිති රූපධාතු. උඤ්ඤති සුඛා වෙදනා. 'අධො'ති දුක්ඛා වෙදනා, තිරියඤ්චොපි මජ්ඣෙකිති අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා. 'උඤ'නති උඤ්ඤ පාදතලා 'අධො'ති අධො කෙසමඤ්ඤා, 'තිරියඤ්චොපි මජ්ඣෙකිති වෙමජ්ඣෙකිති උඤ්ඤ අධො තිරියඤ්චොපි මජ්ඣෙකිති.

එතං විදිතො සංඛෙයාති ලොකෙති සංඛෙයා එසො ලඝ්‍යනං එතං බණ්ණං එතං පලිබොධො² එසොති ඤ්ඤා ජාතිතො තුලධිතො තීරධිතො විභාවධිතො විභූතං කතාති 'එතං විදිතො සංඛෙයාති ලොකෙ.'

භවාභවාය මාකාසී තණ්හනති 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා සද්දතණ්හා - පෙ - ධම්මතණ්හා. භවාභවායාති භවාභවාය කම්මභවාය පුනඛභවාය, කාමභවාය, කම්මභවාය කාමභවාය පුනඛභවාය, රූපභවාය කම්මභවාය රූපභවාය පුනඛභවාය, අරුපභවාය කම්මභවාය අරුපභවාය පුනඛභවාය පුනපුනභවාය පුනපුනගතියා³ පුනපුන උප්පතියා පුනපුනපටිසන්ධියා පුනපුන අත්තොවාහිනිබ්බතතියා තණ්හං මාකාසී, මා ජනෙසී මා සඤ්ඤනෙසී මා නිබ්බතෙතෙසී මාහිනිබ්බතෙතෙසී, පජභ විනොදෙහි බ්‍යන්තිකරොති අනාචං ගමෙහිති 'භවාභවාය මාකාසී තණ්හනති'.

තෙනාහ හගවා:

"යං කිඤ්චි සමපජානාසී (ධොතකාති හගවා)
උඤං අධො තිරියං වාපි මජ්ඣෙකි,
එතං විදිතො සංඛෙයාති ලොකෙ
භවාභවාය මාකාසී තණ්හං"නති.

සහගාථාපරියොසානා - පෙ - 'සන්ධා මෙ හතෙන හගවා සාවකො හමස්මි'ති.

ධොතක සුත්ත නිදෙසො පඤ්ඤමො.

1. සංජානාමි - ව,ච්චි
2. ඵවං විදිතො - පන
3. පලිබොධො - මජ්ඣෙකි
4. පුනපුන ජාතියා - පන

(බුදුහු මෙසේ වදලහ: “ධර්මකය,) (අනාගතකාලාදි) උඩ ද (අතීතකාලාදි) යට ද (වර්තමාන කාලාදි) මැද සරස ද වූ යම් කිසි ධර්ම ජාතයක් තෙපි දන්නවු නම් තෙල ලොවැ සඞ්ග (ලග්නා තැන) යැ යි දැනැ කුද්දමහත් භවයෙහි තෘෂ්ණා නො කරව”යි.

යං කිඤ්චි සම්පජානාසි යනු: යම් කිසි ධර්මජාතයක් දන්නවු නම් නියතින් දන්නවු නම් නොයෙක් අයුරින් දන්නවු නම් ඒ ඒ කරුණින් දන්නවු නම් ප්‍රතිවේධ කරන්නවු නම් නුයි ‘යං කිඤ්චි සම්පජානාසි’ යනු වේ. ධර්මකා’ති භගවා-‘ධර්මක’ යි බුදුහු ඒ බමුණු නමින් අමතති, භගවා යනු: තෙල ගෞච නාමයෙකිමේ ‘භගවා’ යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්ති-යෙකි යි ‘ධර්මකා’ති භගවා’ යනු වේ.

උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙකං - ‘උද්ධං’ යනු: අනාගත යැ අධො යනු: අතීත යැ තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙකං යනු වර්තමාන යි, ‘උද්ධං’ යනු දිවා ලොක යැ ‘අධො’ යනු අපාය ලොක යැ ‘තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙකං’ යනු මතුභාලොක යි, නොහොත් ‘උද්ධං’ යනු: කුඹලධර්මයෝ යැ ‘අධො’ යනු: අකුඹලධර්මයෝ යැ ‘තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙකං’ යනු අව්‍යාකාත ධර්මයෝ යි. ‘උද්ධං’ යනු අරුපධාතූ යැ ‘අධො’ යනු කාමධාතූ යැ ‘තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙකං’ යනු රූප ධාතූ යි. ‘උද්ධං’ යනු සුඛවේදනා යැ ‘අධො’ යනු දුඃඛවේදනා යැ ‘තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙකං’ යනු අද්ධම්මසුඛවේදනා යි, ‘උද්ධං’ යනු ප දතල-යෙන් උඩ යැ ‘අධො’ යනු කෙසෙත් යට යැ ‘තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙකං’ යනු දෙමැද නුයි ‘උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙකං’ යනු වේ.

එතං විදිතවා සංඝෙහාති ලොකෙ යනු: තෙල සඞ්ග යැ තෙල ලැග්ම යැ තෙල බැඳුම යැ තෙල පළිබොධ යැ යි දැනැ දැනැගෙන කුලනය කොට තීරණය කොට සලකා ප්‍රකට කොට නුයි ‘එතං විදිතවා සංඝෙහාති ලොකෙ’ යනු වේ.

භවාභවාය මාකාසි තණ්හං- ‘තණ්හා’ යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ශබ්ද තෘෂ්ණා යැ.....ධර්මතෘෂ්ණා යි, භවාභවාය යනු: පුනපුනා භවයට කර්ම-භවයට විපාකභවයට, කාමධාතූයෙහි කර්මභවයට කාමධාතූයෙහි පුනර්-භවයට රූපධාතූයෙහි කර්මභවයට රූපධාතූයෙහි පුනර්භවයට අරුප-ධාතූයෙහි කර්මභවයට අරුපධාතූයෙහි පුනර්භවයට, පුනපුනාභවයට පුනපුනාගතියට පුනපුනාඋපතට පුනපුනා පිළිසඳට පුනපුනා ආත්ම භාවයන්ගේ නිපැත්මට තෘෂ්ණා නහමක් කරව නහමක් උපදව නහමක් වෙසෙසින් නුපදව නො නිපදව වෙසෙසින් නො නිපදව දුරු කර බැහැර කර විගත නික කර අනභවාට පමුණුව’යි ‘භවාභවාය මාකාසි තණ්හං’ යනු වේ.

එයින් වදලහ බුදුහු:

“යං කිඤ්චි සම්පජානාසි - පෙ- භවාභවාය මාකාසි තණ්හං”යි.

භාචා පයඞ්චසානය හා සමගවහන්ස, භාගාවත්භූ මාගේ ශාස්තෘහ, මම ශ්‍රාවකයෙමි’යි.

පස්වැනි ධර්මක සූත්‍ර නිර්දේශ යි.

6. උපසිව සුත්තනිදෙසො

6-1

එකො අභං සකක, මහනකමොසං (ඉච්චායසමා උපසිවො)
අතිසසිතො නො විසභාමි තාරිතුං
ආරමමණං බ්‍රෑහි සමනඤ්චකඤ්ඤ
යං නිසසිතො ඔසමිමං තරෙයාං.

එකො අභං සකක මහනකමොසනති 'එකො'ති පුඤ්ඤො වා මෙ දුතියො නත්ථි, ධම්මො වා මෙ දුතියො නත්ථි, යං වා පුඤ්ඤං ගිසසාය, ධම්මං වා නිසසාය මහනතං කාමොසං භවොසං දිවෙඨාසං අච්චෙජ්ජාසං තරෙයාං උතතරෙයාං පතරෙයාං සමතිකකමෙයාං විතිවතෙතයානති එකො. සකකාති සකෙකා, භගවා 'සකකාකුලා පබ්බජිතොති'පි සකෙකා. අථවා 'අඤ්ඤා මහඤ්ඤො ධනවාති'පි සකෙකා. තසසිමංති ධනානි, සෙයාපීදං: සඤ්ඤාධනං සීලධනං ඡිරිධනං ඔකතපධනං සුතධනං වාගධනං පඤ්ඤාධනං සතිපට්ඨානධනං -පෙ- හිඤ්ඤාධනං, ඉමෙහි අනෙකෙහි ධනරතනෙහි¹ අඤ්ඤා මහඤ්ඤො ධනවාති'පි සකෙකා. අථවා සකෙකා පඤ්ඤා විහවී අලමනෙකා² සුරො වීරො³ විකකතොනා අභිරු අච්චමහි අනුත්‍රාසි අපලාසී පභීනායභෙරවො විගතලොම භංසො'තිපි සකෙකාති 'එකො අභං සකක මහනකමොසං'.

ඉච්චායසමා උපසිවොති 'ඉච්චා'ති පදසක්ඛි -පෙ- ආයසවාති පියවචනං -පෙ- උපසිවොති තසස බ්‍රාහ්මණාස නාමං -පෙ- අභිලාපොති 'ඉච්චායසමා උපසිවො'.

අතිසසිතො නො විසභාමි තාරිතුනති අතිසසිතො'ති පුඤ්ඤො වා අතිසසිතො, ධම්මං වා අතිසසිතො, නො විසභාමි, න උසසභාමි, න සඤ්ඤාමි, න පට්ඨලො, මහනතං කාමොසං භවොසං දිවෙඨාසං අච්චෙජ්ජාසං තරිතුං උතතරිතුං පතරිතුං සමතිකකමිතුං විතිවතතිතුනති 'අතිසසිතො නො විසභාමි තාරිතුං'.

1. ධම්මරතනෙහි - ව,ච්
2. පඤ්ඤා විහවී අලමනෙකා - ව,ච්,ක
3. සීරො - ව,ච්

6. උපසිව සූත්‍රනිර්දේශය

6-1

(ආයුෂ්මත් උපසිව මෙසේ විවාරයි:) ශාක්‍යමුනීන්ද්‍රයන් වහන්ස, එකලා වූ මම (කිසි පුභුලක්හු හෝ දහමක් හෝ) ඇසුරු නොකෙළෙමි මහත් වූ (කාමාදි) ඔසය තරණය කරන්නට නො හැකි වෙමි. සමතැස් ඇති සර්වඥයන් වහන්ස, යම් පුභුලක්හු හෝ දහමක් ඇසුරු කෙළෙමි මේ කෙලෙස්වතුරු තරණය කෙරෙමි නම් ඒ නි:ශ්‍රය වදාළ මැනැවි.

එකො අභං සකක මහනතමොසං- ‘එකො’ යනු: යම් පුද්ගලයකු නිසා හෝ දහමක් නිසා හෝ මහත් වූ කාමොසය භවොසය දිට්ඨොසය අවිජ්ජොසය, තරණය ආකරෙමි ද උත්තරණය කෙරෙමි ද ප්‍රතරණය කෙරෙමි ද මොනොවට ඉක්මවමි ද ඉක්ම සිටුනෙමි ද (එබඳු වූ) දෙවැනි පුද්ගලයෙක් හෝ මට නැත, දෙවැනි දහමෙක් හෝ මට නැත් නු යි ‘එකො:’ යනු වේ. සකක යනු: ශාක්‍යයහ, බුදුහු ශාක්‍යකුලයෙන් රික්ම පැවිදි වූවාහු නුයි ද ශාක්‍යයහ. නොහොත් (ප්‍රඥා ධනයෙන්) ආසියයහ මහත් වූ ප්‍රඥාධන ඇතියහ ප්‍රඥාධනයෙන් ධනවත්හ නුයි ද ශාක්‍යයහ. උත්වහන්සේට මේ ධනයෝ වෙති. ඒ මෙසේ යැ: ශ්‍රද්ධාධන යැ ශීලධන යැ භිරිධන යැ ඔත්තජ්ජධන යැ ශ්‍රතධන යැ ත්‍යාගධන යැ ප්‍රඥාධන යැ සතිපට්ඨානධන යැ ... නිර්වාණධන යැ යි. මේ නොයෙක් ධනරත්නයන් ගෙන් ආචාර්යහ, මහත්ධනයහ, ධනවත්හ යි ද ශාක්‍යයහ. නොහොත් ශාක්‍යයහ ප්‍රභූ වූහ (පර ඝතන්ති) වැර දනවනුවහ සමත්සිත් ඇතියහ ශූරයහ පරාක්‍රමවත්හ වික්‍රමවත්හ නො බිය සුල්ලහ නො සැලෙන සුල්ලහ නො තැනිගන්නාසුල්ලහ නො පලායන සුල්ලහ ප්‍රභීණ වූ බිය හා බිය අරමුණු ඇතියහ පහ වූ ලොමුදහ ඇතියහ යි ද ශාක්‍ය නුයි ‘එකො අභං සකක මහනතමොසං’ යනු වේ.

ඉච්චායසමා උපසිවො- ‘ඉච්චා’ යනු: පදසන්ධි යැ... ආයසමා යනු ප්‍රියවචන යැ... උපසිව යනු: එ බමුණුගේ නාම යැ.....අභිලාප නුයි ‘ඉච්චා යස්මා උපසිවො’ යනු වේ.

අනිසසිතො නො විසහාමි තාරිකුං- ‘අනිසසිතො’ යනු: පුභුලකු හෝ ඇසිරි නො කෙළෙමි දහමක් හෝ ඇසිරි නො කෙළෙමි මහත් වූ කාමොසය භවොසය දෘෂ්ටිඔසය අවිද්‍රාවිසය තරණය කරන්නට උත්තරණය කරන්නට ප්‍රතරණය කරන්නට මැනැවින් ඉක්මවන්නට ඉක්ම සිටුනට නො හැක්කෙමි උත්සාහ නො කෙරෙමි නො සමත්මි ප්‍රතිබල නොවෙමි නුයි ‘අනිසසිතො නො විසහාමි තාරිකුං’ යනු වේ.

ආරම්භං බුද්ධි සමනාවකඛුති 'ආරම්භ'න් ආලම්බනං¹ නිසසයං උපනිසසයං. බුද්ධිති ආවිතතාහි දෛසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විහජාහි උතතානී කරොහි පකාසෙහි. සමනත වකඛුති 'සමනඤ්ඤවකඛු' වුච්චති සබ්බඤ්ඤතඤ්ඤාණං, භග්වා තෙන සබ්බඤ්ඤතඤ්ඤාණෙන උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපනො² සමපනො³ සමනතාගතො.

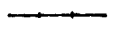
“න තසස අද්දිට්ඨමිධස්සී කිඤ්චී
අතො අවිඤ්ඤත.මජානිතබ්බං,
සබ්බං අභිඤ්ඤසී යදස්සී නෙය්‍යං
තථාගතො තෙන සමනඤ්ඤවකඛු”ති. ⁴

‘ආරම්භං බුද්ධි සමනතවකඛු.’

යං නිසසිතො ඔසමිමං තරෙය්‍යන්ති ‘යං නිසසිතො’ති යං පුග්ගලං වා නිසසිතො, ධම්මං වා නිසසිතො, මහත්තං කාමොසං භවොසං දිට්ඨොසං අවිජජාසං තරෙය්‍යං උත්තරෙය්‍යං පතරෙය්‍යං සමතිකක මෙය්‍යං ඒතිවතෙතය්‍යන්ති ‘යං නිසසිතො ඔසමිමං තරෙය්‍යං.’

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“එතො අහං සකක මහත්තමොසං (ඉච්චායසමා උපසිවො)
අනිසසිතො නො විසභාමී තාරිතුං
ආරම්භං බුද්ධි සමනතවකඛු
යං නිසසිතො ඔසමිමං තරෙය්‍ය”න්ති

6-2

ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙකබ්බානො සතිමා (උපසිවො’ති භගවා)
තස්සීති නිසසාය තරඤ්ඤ ඔසං
කාමෙ පභාය විරතො කථාහි
තණ්හකඛයං නතතමභාහිපසස⁴.

ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙකබ්බානො සතිමොති සො බ්‍රාහ්මණො පකතියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තිප්‍රාහී සන්තංසෙව⁵ නිසසයං න ජානාති ‘අයං මෙ නිසසයො’ති තසස භග්වා නිසසයං ව ආවිකඛති, උත්තරිඤ්ච නිය්‍යාන පථං. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපතතිං සතො සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨනිත්වා තස් ජාතෙ ඒතතච වතසිකෙ ධම්මෙ අනිච්චිතො පෙකබ්බානො දුකඛතො - රොගතො - ගණ්ධතො - සලලතො - අසතො - ආබාධතො - උරතො - උප්‍රොකතො - ජීතීතො - උපද්ධවතො - භයතො - උපසසග්ගතො - වලතො - පභඤ්ඤතො - අද්ධවතො - අතාණතො - අලෙනතො - අසරණතො -

1. ආරම්භං අ:ලම්බණං - ම ජ සං, ස්‍යා
2. උපපනො - කස්චි
3. සමුප පනො - ම ජ සං
4. රතතමභාහිපසස - ස්‍යා
5. සමාපත්තිප්‍රාහීයෙව - ම ජ සං, ස්‍යා
6. පට්ඨමහිදම්මෙ - ඤාණ කථා, ඉන්ද්‍රිය කථා

ආරම්භණං බ්‍රෑහ්මි සමන්තවකඛු- ‘ආරම්භණං’ යනු: අරමුණ නි:ශ්‍රය උපනි:ශ්‍රය, බ්‍රෑහ්මි යනු: කිව මැනැවැ දෙසුව මැනැවැ පැනැවුව මැනැවැ තැබුව මැනැවැ විවර කළ මැනැවැ විභාග කළ මැනැවැ නො ගැඹුරු කළ මැනැවැ පැවැසුව මැනැවි. සමන්තවකඛු යනු: ‘සමන්තවකඛු යි සර්වඥතාඥනය කියනු ලැබෙයි, බුදුහු ඒ සර්වඥතාඥනයෙන් උපෙතයහ සමුපෙතයහ යුක්තයහ සංයුක්තයහ නො වෙන් වූහ පරිපූර්ණයහ සමන්වාගතහ.

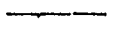
“ඒ තථාගතයන් විසින් මේ ත්‍රේධාතුකලොකයෙහි මෙකලා හෝ පැනසින් නුදුටු කිසිවක් නැත, යළි අතීත වූ නො දන් කිසිවක් නැත, අනාගත වූ නො දැනෙන කිසි (ධර්මජාතයෙකු) දු නැති, දතයුතු වූ යම් ධර්මජාතයෙක් වේ නම් ඒ සියල්ල අවබෝධ කළහ, එහෙයින් තථාගත යෝ ‘සමන්තවකඛු’ වූහ”යි.

“ආරම්භණං බ්‍රෑහ්මි සමන්තවකඛු” යනු වේ.

යං නිසයිතො ඔසමීමං තරෙයාං- ‘යං නිස්සිතො’ යනු: යම් පුභුලකු හෝ ඇසිරි කෙළෙම් දහමක් හෝ ඇසිරි කෙළෙම් මහත් වූ කාමොසය හවොසය දෘෂ්ටිඔසය අවිද්‍යාඔසය තරණය කරන්නෙම් උත්තරණය කරන්නෙම් ප්‍රතරණය කරන්නෙම් මැනැවින් ඉක්මවන්නෙම් ඉක්ම සිටුවනෙම් නම් නුයි ‘යං නිස්සිතො ඔසමීමං තරෙයාං’ යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“එකො අහං සකක-පෙ- යං නිසයිතො ඔසමීමං තරෙයාං”යි.

6-2.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ:) උපසිව මාණවකය, සිහි ඇතියෙහි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තිය (අතිත්‍යාදි) ඒයින් දක්මින් ‘නත්ථි කිඤ්චි’ යි පැවැනි ඒ සමවත ඇසුරු කොටවතුරොසය තරණය කර, වස්තු කාමක්ලෙශකාම හැරපියා කථඵකථා සඵඛායත විචිකිත්සායෙන් වැළකුණෙහි රැදවල්හි තෘෂ්ණ.කෂය සඵඛායත හිවන විභූත කොට දක්නෙහි.

ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙකඛමානො සතීමා-එ බමුණු පියවින් ආකිඤ්චඤ්ඤා යතන සමාපත්තිලාභී වූයේ විද්‍යමාන වූ මැ නි:ශ්‍රය ‘මේ මාගේ නි:ශ්‍රය’යි නො දැනී. බුදුහු ස්භුට නි:ශ්‍රය ද මත්තෙහි සසරින් හික්ම යන මඟ ද පවසන සේක. සිහි ඇතියේ ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමවතට සමවැද එයින් නැඹි සිට එ සමවත්හි උපන් විත්තවෙතසිකධර්මයන් අතිත්‍ය විසින් (නුවණින්) බලමින් දුක් විසින්-රොග විසින්- ගඹ විසින්- ශල්‍ය විසින්- අස විසින්- ආබාධ විසින් පර විසින්- පලොක (බිඳෙන) විසින්- ව්‍යසන විසින්- උපධුව විසින්- භය විසින්- උපසර්ග විසින්- වඤ්ච විසින්- බිඳෙනසුලු හෙයින්- අධ්‍රැවහෙයින් - අත්‍රාණ හෙයින්- අලෙණ හෙයින්- අසරණ හෙයින්-

අසරණිභූතතො - රිතතතො - තුච්ඡතො - සුඤ්ඤතො - අනාත්තතො-
 ආදීනවතො- විපරිනාමධම්මතො- අසාරඤ්ඤතො- අසමුද්දතො වධකතො
 විහවතො' - සාසවතො- සංකතතො- මාරාමිසතො- ජාතිධම්මතො- ජරා-
 ධම්මතො- ව්‍යාධිධම්මතො- මරණධම්මතො- සොකපරිදෙව දුක්ඛ-
 දෙමනස්සපායාසධම්මතො -සංකිලෙසිකධම්මතො -සමුදයධම්මතො-
 අත්ඛ්‍යමතො - අසාදතො- ආදීනවතො-නිසාරණතො - පෙකඛමානො
 දකඛමානො ඔලොකයමානො නිජ්ඣායමානො උපපරිකඛමානො.
 සතිමාති "යා සති අනුසාති පටිසාති -පෙ- සමමාසති අයං වුච්චති
 සති' ඉමාය සතියා උපෙතො භොති -පෙ- සමනනාගතො යො
 වුච්චති දැතිමාති 'ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙකඛමානො සතිමා.'

උපසිවාති හගවාති 'උපසිවා'ති හගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන
 ආලපති, හගවාති භාරවාධිවචනමෙන -පෙ- සව්ඡකාපඤ්ඤතති යදිදං
 හගවාති 'උපසිවාති හගවා'

නානීති නිසසාය තරස්ස ඔසෙනති 'නානී කිඤ්චි'ති ආකිඤ්චඤ්ඤයතන
 සමාපතති' කිං කාරණං 'නානී කිඤ්චි'ති ආකිඤ්චඤ්ඤයතන සමාපතති
 විඤ්ඤණඤ්ඤායතනසමාපතති සතො සමාපජ්ජතො තතො
 වුට්ඨනිතො තඤ්ඤං ව විඤ්ඤණං අභාවෙති ව්‍යභාවෙති¹ අනා-රධාපෙති²
 'නානී කිඤ්චි'ති පසසති, තංකාරණං 'නානී කිඤ්චි'ති ආකිඤ්චඤ්ඤයතන
 සමාපතති, තං නිසසාය³ උපනිසසාය ආලම්භනං⁴ කරිතො කාමොසං-
 භවොසං දිට්ඨොසං අවිජ්ජාසං තරස්ස උත්තරස්ස පතරස්ස සමතිකකමස්ස
 විතිවතතස්සති නානීති නිසසාය තරස්ස ඔසං'.

කාමෙ පභාය වීරතො කථාහීති 'කාමා'ති උද්දනතො දෙව කාමා:
 වඤ්ඤකාමා ව කිලෙසකාමා ව -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති වඤ්ඤකාමා -පෙ- ඉමෙ
 වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. කාමෙ පභායාති වඤ්ඤකාමෙ පරිජානිතො කිලෙස
 කාමෙ පභාය පජනිතො වීනොදෙතො බ්‍යන්තිකරිතො අනභාවං ගමෙතොති
 'කාමෙපභාය'. වීරතො කථාහීති 'කථංකථා' වුච්චති විචිකිච්ඡා, දුකඛ
 කඛො -පෙ- ඵලිභ්වනනං⁵ විතතසං මනොවිලොබො.' කථංකථාය ආරතො
 වීරතො පටිවීරතො නිකුතො නිසංචො වීජ්ජනො' විජ්ජනො
 විමරියාදීකතෙන වොසා විහරතිති ඵලිභ්ව 'වීරතො කථාහී'. අථවා
 දවනතිංසාය තිරච්ඡානකථාය ආරතො වීරතො පටිවීරතො නිකුතො
 නිසංචො විජ්ජනො' විජ්ජනො විමරියාදීකතෙන වොසා විහරතිති
 ඵලිභ්ව වීරතො කථාහීති 'කාමෙ පභාය වීරතො කථාහී.'

1. හවතො විහවතො - ව, වී
 2. විභාවෙති - ම ජ සං, සා
 3. අනතරධායති - ව, වී,
 4. ...සමාපතති නිසසාය - ම ජ සං
 5. ආලම්භණං - ම ජ සං,
 ආරම්භණං, ආලම්භණං-සා
 6. ජලිභ්වනනං - ම ජ සං, සා
 7. විජ්ජනො - ම ජ සං, ව

අසරණිභූත හෙයින්- සිස් හෙයින්- තුවඡ හෙයින්- ඉන්‍යා හෙයින්-
 අනාත්ම හෙයින්- ආදීනව හෙයින්- විපරිණාමස්වභාව හෙයින්- අසාර
 හෙයින්- අස (දුක්) මූල හෙයින්- වධක හෙයින්- විභව හෙයින්- සාමුච
 හෙයින්- හෙතුප්‍රත්‍යයාභිසංස්කෘත හෙයින් මාරුමිෂ හෙයින්- ජාතිස්වභාව
 හෙයින්- ජරාසවභාව හෙයින්- ව්‍යාධිසවභාව හෙයින්- මරණසවභාව
 හෙයින්- සොක-පරිදෙව-දුක්ඛ-දෙමනස්ස-උපායාස සවභාව හෙයින්-
 සංක්ලේශ සවභාව හෙයින්- සමුදය සවභාව හෙයින්- අස්තධිගම හෙයින්-
 ආඤාද හෙයින්- ආදීනව හෙයින්- ගිස්සරණ හෙයින් බලමින් දක්මින්
 අවලෝකනය කෙරෙමින් සිතමින් විමසමින්. සතිමා- යම් ස්මාතියක්
 අනුස්මාතියක් ප්‍රතිස්මාතියක්...සමාසක් ස්මාතියක් වේ ද මේ 'සති' යි
 කියනු ලැබෙයි. මේ සතියෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි... සමන්විත වූයේ වෙයි.
 හෙ 'සතිමා' යි කියනු ලැබේ නුයි 'ආකිඤ්ඤාදං පෙකඛමානො සතිමා'
 යනු වේ.

උපසිවාව'ති හගවා- උපසිව' යි බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතන සේක.
 හගවා යනු: තෙල ගොරවාඩිවවන යැ.....යම් හගවත් යන නමක් වී ද
 තෙල අර්භත්ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තිය නුයි 'උපසිවාව'ති
 හගවා' යනු වේ.

නාස්ථි'ති නිසායාය තරස්සු මසං- 'නත්ථි කිඤ්චි යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤා-
 යතන සමාපත්තිය යි. කිකරුණින්'නත්ථිකිඤ්චි' යි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන
 සමාපත්තිය වී ද යත්: සිහි ඇති වූ ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමවත් සමවැද
 එයින් නැහී සිට එ මැ (අ කාශාලමිඛන) විඤානය අභාවයට පමුණුවයි
 වෙසෙසින් අභාවයට පමුණුවයි අතුරුදහන් කෙරෙයි 'කිසිත් නැතැ'යි
 දකියි, එකරුණින් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිය 'නත්ථි කිඤ්චි'
 නම් වෙයි, එය නිසා ඇසුරුකොට අරමුණු කොට කාමොසය
 හවොසය දිට්ඨොසය අවිජ්ජොසය තරණය කර, උත්තරණය කර,
 ප්‍රතරණය කර, සමතික්‍රමණය කර, ව්‍යතික්‍රමණය කර' යි 'නත්ථිකි
 හිස්සාය තරස්සු මසං' යනු වේ.

කාමෙ පහාය විරතො කථාහි- 'කාමා' යනු: විස්තර විසින් කාමයෝ
 දෙදෙනකි: වස්තුකාමයෝ ද කල්ලේකාමයෝ ද...මොහු කල්ලේකාමයෝ
 යි කියනු ලැබෙත්. **කාමෙ පහාය-** වස්තුකාමයන් තීරණපරිඤායෙන්
 දැනු කල්ලේකාමයන් ප්‍රභාණපරිඤායෙන් දුරු කොට හැරපියා බැහැර
 කොට විගතාන්ත කොට අනුඅභාවයට පමුණුවා නුයි 'කාමෙ පහාය' යනු
 වේ. **විරතො කථාහි-** 'කථාකථා'යි විවිකිත්සාව කියනු ලබයි. දුඛ
 සත්‍යයෙහි සැකය ... විත්තයාගේ තදබව මනෝවිලෝඛ යි. ඒ කථාකථා
 යෙන් දුරු වූයේ වෙසෙසින් දුරු වූයේ සර්වප්‍රකාරයෙන් දුරු වූයේ භික්ම
 ගියේ හිංසාක වූයේ වෙන් වූයේ විසඬියක්ත වූයේ විගතමයභීද කළ සිතින්
 යුක්ත වූ වෙසේ නුයි මෙසේ ත් 'විරතො කථාහි' යනු වේ, නොහොත්
 දෙතිස් තීරශ්චිතකථායෙන් දුරුවූයේ වෙසෙසින් දුරු වූයේ සර්වප්‍රකාර
 යෙන් දුරු වූයේ භික්ම ගියේ හිංසාක වූයේ වෙන් වූයේ විසංයුක්ත වූයේ
 විගත මයභීද කළ සිතින් යුක්ත වූ වෙසේ නුයි මෙසේ ත් 'විරතො කථාහි'
 නුයි 'කාමෙ පහාය විරතො කථාහි' යනු වේ.

තණහකමයං නතතමභාහිපසසාති 'තණහා'ති රූපතණහා -පෙ-
ධම්මතණහා 'නතතං' වුවවති¹ රතති, අහොති දිවසො, රතතිඤ්ච දිවා ච
තණහකමයං රාගකමයං දෙසකමයං මොහකමයං ගතීකමයං උපපතතිකමයං
පටිසන්ධිකමයං භවකමයං සංසාරකමයං² වට්ටකමයං පසු, අභිපසා දකඛ
මලොකය නිජ්ඣාය උපපට්ඨකමාති 'තණහකමයං තතතමභාහිපසස.'

මෙතනාහ භගවා:

“ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙකඛමානො සතීමා (උපසිවොති භගවා)
නතීති ත්‍රිසංසාය තරඤ්ඤ ඔසං,
කාමෙ පහාය වීරතො කථාහි
තණහකමයං නතතමභාහිපසසා”ති.

6-3

සබ්බසු කාමෙසු යො වීතරාගො (ඉච්චායසමා උපසිවො)
ආකිඤ්චඤ්ඤං නිසසිතො හිත්ථ මඤ්ඤං³
සඤ්ඤවීමොකෙඛ පරමෙ'ධිමුත්තො
තිට්ඨ නු සො' තත්ථ අනානුයාසී.⁴

සබ්බසු කාමෙසු යො වීතරාගොති: 'සබ්බසු'ති සබ්බත සබ්බං
සබ්බථා සබ්බං අසෙසං ත්‍රිසෙසසං පරියාදියනවචනාමං 'සබ්බසු'ති.
කාමෙසුති 'කාමා'ති උද්දනතො දෙව කාමා වච්ඡකාමා ච කීලෙසකාමා ච
-පෙ- ඉමෙ වුචන්ති වච්ඡකාමා -පෙ- ඉමෙ වුචන්ති කිලෙසකාමා.
සබ්බසු කාමෙසු යො වීතරාගොති සබ්බසු කාමෙසු යො වීතරාගො
වීතරාගො වතතර ගො වතතරාගො මුත්තරාගො පභීතරාගො පටි-
තිසංඨ රාගො විකම්මනහොති 'සබ්බසු කාමෙසු යො වීතරාගො.'

ඉච්චායසමා උපසිවොති 'ඉච්චා'ති පදසන්ධි -පෙ- ආයසමාති පියවචන
මෙතං -පෙ- උපසිවොති තසා බ්‍රාහ්මණසා නාමා -පෙ- අභිලාපොති
ඉච්චායසමා උපසිවො.

ආකිඤ්චඤ්ඤං නිසසිතො හිත්ථමඤ්ඤානති: හෙට්ඨිමා ජ සමාපත්තියො
හිත්වා වජ්ජිතා පරිච්චිතා අතිකකම්භා සමතිකකම්භා විතිවතතිත්වා
ආකිඤ්චඤ්ඤායනනසමාපත්තිං නිසසිතො අසසිතො අලච්චිතො⁵ උච්චතො
සමුච්චතො අපේක්ඛාසිතො අධිමුත්තොති 'ආකිඤ්චඤ්ඤං නිසසිතො
හිත්ථමඤ්ඤං.'

1. රතතනති - සා
2. භව සංසාරකමයං - ප,ව,වී.
3. හිත්වාමඤ්ඤා - ව,වී,මඡසං, - ස
4. තිට්ඨයාං සො - ව,වී,
5. අනානුයාසී - ප,ව,වී - ස
6. නිසසිතො අලච්චිතො - ව,වී,මඡසං

තණහකඛයං නතතමහාභිපසස- 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ... ධර්මතෘෂ්ණා යි. 'නත්තං' යි රාත්‍රිය කියනු ලැබෙයි; අභො යනු: දහවල් යැ රැයිදු දහවල්හිදු රාගක්ෂය දෝෂක්ෂය මොහක්ෂය ගතික්ෂය උපප්‍රාප්ති-ක්ෂය ප්‍රතිසන්ධික්ෂය හවක්ෂය සංසාරක්ෂය වාතනක්ෂය සච්ඛාත නිවන බලව, වෙසෙසින් බලව, දකුච, අවලොකනය කර, සිතව, විමසව යි 'තණ්හ ක්ඛයං නත්තමහාභිපසස' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙකඛමානො සතීමා -පෙ- තණහකඛයං නතත-මහාභිපසස" යි.

6-3.

(ආයුෂමත් උපසිව මාණවක මෙසේ විචාරයි.) යමෙක් සියලු කාමයන්හි පහ වූ රාග ඇතියේ අන්‍ය වූ යට සමවත් හැරපියා ආකිඤ්චඤ්ඤා යතනය ආසුරු කෙළේ උත්තම වූ සංඤාවීමොක්ෂයෙහි ඇලුණේ නම් හෙතෙම ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි විශෝගයට නො යනසුලු වැ සිටුවන් ද?

සබ්බසු කාමෙසු යො චීතරාගො- 'සබ්බෙසු' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල ස්චාර්ථයෙන් සියල්ල අනවශේෂ කොට නිශ්ශේෂ කොට හාත්පසින් ගන්නා වචනයෙකි තෙල 'සබ්බෙසු' යනු. කාමෙසු 'කාමා' යනු උද්දන හෙයින් කාමයෝ දෙදෙනෙකි: වස්තුකාමයෝ ද ක්ලේශකාමයෝ ද..... මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. සබ්බසු කාමෙසු යො චීතරාගො- යමෙක් සියලු වස්තුකාම ක්ලේශකාමයන්හි විෂ්කම්භණ විසින් චීතරාග වූයේ විගතරාග වූයේ ත්‍යක්තරාග වූයේ වාන්තරාග වූයේ මුක්තරාග වූයේ ප්‍රභීණරාග වූයේ ප්‍රතිනිසාෂ්ටරාග වූයේ නුයි 'සබ්බසු රාගෙසු යො චීතරාගො' යනු වේ.

ඉච්චායස්මා උපසිවො- 'ඉච්චා' යනු: පදසන්ධි යැ ... ආයස්මා යනු: තෙල ප්‍රියවචන යැ... උපසිවො යනු: ඒ බමුණුහට නාම යැ... අභිලාප නුයි 'ඉච්චායස්මා උපසිවො' යනු වේ.

ආකිඤ්චඤ්ඤං නිසසිතො හිත්ථමඤ්ඤං- යට මට සමාපත්තීන් හැර දුරු කොට පරිත්‍යාග කොට ඉක්මවා මොනොවට ඉක්මවා වෙසෙසින් ඉක්මවා ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තිය ආසුරු කෙළේ වෙසෙසින්. ආසුරු කෙළේ ඇලුණේ පැමිණියේ මොනොවට පැමිණියේ බැසගත්තේ අධිමුක්ත වූයේ නුයි 'ආකිඤ්චඤ්ඤං නිසසිතො හිත්ථමඤ්ඤං' යනු වේ.

සඤ්ඤාවීමොකෙඛ පරමෙධිමුනෙතාති 'සඤ්ඤාවීමොකො' වුවුවනති භතසඤ්ඤසමාපතතියො, යාවතා සඤ්ඤසමාපතති, තාසං¹ ආකිඤ්චඤ්ඤ-
යතනසමාපතති විමොකෙඛා අග්ගො ච සෙට්ඨො ච විසෙට්ඨො ච පාමොකෙඛා ච උත්තමො ච පචරො ච, පරමෙ අග්ගෙ සෙට්ඨ විසෙට්ඨ පාමොකෙඛ උත්තමෙ පචරෙ අධිමුතතිවීමොකෙඛන අධිමුනෙතා තත්තාධිමුනෙතා තචචරිතො තඛඛසුලො තග්ගරුකො තතතිනෙතා තපොතො තපච්චායො තදධිමුනෙතා තදධිපතෙයොති 'සඤ්ඤාවීමොකෙඛ පරමෙධි මුනෙතා.'

තිට්ඨෙ භු සො තස් අනානුයාසීති 'තිට්ඨෙ භු'ති සංසයපුච්ඡා විමති-
පුච්ඡා දොළඟකපුච්ඡා අනෙකංසපුච්ඡා 'එවං භු ඛො න භු ඛො කිනභු ඛො කථනභු ඛො'ති 'තිට්ඨෙ භු'. තස්වාති ආකිඤ්චඤ්ඤයතනෙ, අනානුයාසී²ති අනානුයාසී අවිච්චමානො,³ අවිගච්ඡමානො අනතතරධායමානො අපරිභාය මානො, අඵවා අරජ්ඣමානො අදුස්සමානො අමුක්ඛමානො අකිලික්ඛමානොති 'තිට්ඨෙ භු සො තස් අනානුයාසී.'

නෙතාභ සො බ්‍රාහ්මණො:

“සබ්බසු කාමෙසු යො චීතරාගො (ඉච්චායඤ්චා උපසිවො)
ආකිඤ්චඤ්ඤං හිස්සිතො හිත්ථමඤ්ඤං,
සඤ්ඤාවීමොකෙඛ පරමෙධිමුනෙතා
තිට්ඨෙ භු සො තස් අනානුයාසී”ති.

6-4

සබ්බසු කාමෙසු යො චීතරාගො (උපසිවොති හගවා)
ආකිඤ්චඤ්ඤං හිස්සිතො හිත්ථමඤ්ඤං,
සඤ්ඤාවීමොකෙඛ පරමෙධිමුනෙතා⁴
තිට්ඨෙයා සො තස් අනානුයාසී.

සබ්බසු කාමෙසු යො චීතරාගොති 'සබ්බසු'ති සබ්බන සබ්බ-
සබ්බථා සබ්බං අසෙසං හික්ඛෙසං පරියාදියනාවචනමෙතං 'සබ්බසු'ති.
කාමෙසුති 'කාමා'ති උඤ්ඤනො දෙව කාමා චජ්ඣකාමා ච කිලෙස-
කාමා ච -පෙ- ඉමෙ වුවුවනති චජ්ඣකාමා -පෙ- ඉමෙ වුවුවනති කිලෙස-
කාමා. සබ්බසු කාමෙසු යො චීතරාගොති සබ්බසු කාමෙසු යො
චීතරාගො -පෙ- පච්චික්ඛධරාගො චික්ඛම්භනතොති 'සබ්බසු කාමෙසු
යො චීතරාගො.'

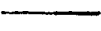
1. සඤ්ඤාසමාපතතිතං - මජ්ඣං, සා
2. අනානුච්චාසී - කසපී
3. අවෙධි මානො - සා
4. පරමෙධිමුනෙතා - ව, වී

සඤ්ඤාවීමොකෙඛ පරමෙධිමුක්ඛො- 'සඤ්ඤාවීමොක්ඛ' යි සත් සංඥා සමාපත්තීහු කියනු ලැබෙත්. යම් පමණ සංඥාසමාපත්තීහු වෙත් ද, ඔවුනතුරෙහි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තී වීමොක්ඛය අග්‍ර වූයේ ද ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේ ද වෙසෙසින් ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේ ද පාමොක්ඛ වූයේ ද උතුම් වූයේ ද ප්‍රචර වූයේ ද වෙයි. පරමො-අග්‍ර වූ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ වෙසෙසින් ශ්‍රේෂ්ඨ වූ ප්‍රධාන වූ උත්තම වූ ප්‍රචර වූ (සංඥා වීමොක්ඛයෙහි) අධිමුක්තිවීමොක්ඛයෙන් අධි- මුක්ත වූයේ එහි ඇලුණේ එහි හැසිරෙනුයේ එය බහුල කොට ඇතියේ එය ගරු කොට ඇතියේ එයට නැමුණේ එයට නතු වූයේ එයට නැඹුරු වූයේ එය අධිමුක්ත කොට ඇතියේ එය අධිපති කොට ඇත්තේ නුයි 'සඤ්ඤා- වීමොකෙඛ පරමෙධිමුක්ඛො' යනු වේ.

තිට්ඨෙති නු සො තත්ථ අනානුයායි-'තිට්ඨෙති නු' යනු: සංඛය පාවිච්චා යැ විමති පාවිච්චා යැ විවිකිත්ඨාපාවිච්චා යැ අනෙකාන්තපාවිච්චා යැ 'මෙසේ දෝ හෝ නො වෙදෝ හෝ කිමෙක්දෝ හෝ කෙසේදෝ හෝ' යි 'තිට්ඨෙති නු' යනු වේ. තත්ථ යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි, අනානුයායි-වියොගයට නො යනුයේ නො වෙත් වනුයේ නො පහවනුයේ අතුරුදහන් නො වනුයේ නො පිරිහෙනුයේ, නොහොත් නො රැඳෙනුයේ දෙමිනස් නො වනුයේ නො මුළා වනුයේ නො කෙලෙසෙනුයේ නුයි 'තිට්ඨෙති නු සො තත්ථ ඥානුයායි' යනු වේ.

එයින් කීයැ එ බමුණු:

''සබ්බෙසු කාමෙසු -පෙ- තිට්ඨෙති නු සො තත්ථ අනානුයායි'' යි

6-4.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ:) උපසිව මාණවකය, යමෙක් සියලු කාමයන්හි විතරාග වූයේ අනාග වූ යට සමචත් හැරපියා ආකිඤ්චඤ්ඤාය තනය ඇසුරු කෙළේ උත්තම වූ සංඥාවීමොක්ඛයෙහි ඇලුණේ නම් හෙතෙම (එයින්) නො පිරිහෙමින් ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි (කප් සැට දහසක්) සිටුවන් යි.

සබ්බෙසු කාමෙසු යො විතරාගො- 'සබ්බෙසු' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල අශේෂ කොට ගි:ශේෂ කොට හාත්පසින් ගන්නා විචනයෙකි, තෙල 'සබ්බෙසු' යනු. කාමෙසු- 'කාමං' යනු: උද්දන හෙයින් කාමයෝ දෙදෙනෙකි: වස්තු කාමයෝ ද ක්ලේශකාමයෝ ද... මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. 'සබ්බෙසු කාමෙසු යො විතරාගො- යමෙක් සියලු කාමයන්හි විෂ්කම්භණ විසින් විතරාග වූයේ... දුරලතලද රාග ඇතියේ නුයි 'සබ්බෙසු කාමෙසු යො විතරාගො' යනු වේ.

උපසිව්‍යාති භගවාති 'උපසිව්‍යාති' භගවා නං බ්‍රාහ්මණං නාමෙත ආලපති, භගවාති ඉතරවාදිවචනමෙතං. -ඉප- 'සච්ඡිකාපඤ්ඤාතස් යදිදං භගවාති 'උපසිව්‍යාති භගවා'

ආකිඤ්චඤ්ඤං නිසසිතො භික්ඛුඤ්ඤානස් භෙට්ඨිමා ජ යමා පනතියො භික්ඛා වජ්ඣා පරිච්චජ්ඣා අතිකකම්භා යමතිකකම්භා විනිවතතික්ඛා ආකිඤ්චඤ්ඤායනනසමාපනතිං නිසසිතො අසසිතො අලලීතො උපගතො සමුපගතො අජේකාසීතො අධිමුත්තොති 'ආකිඤ්චඤ්ඤං නිසසිතො භික්ඛුඤ්ඤං'

සඤ්ඤාවීමොකෙඛ පරමෙධිමුත්තොති 'සඤ්ඤාවීමොකො' වුච්චන්ති යනනසඤ්ඤාසමාපනතියො, යාවතා සඤ්ඤාසමාපනති නාසං ආකිඤ්චඤ්ඤායනනසමාපනතිවීමොකෙඛා අග්ගො ච සෙට්ඨො ච විමෙට්ඨො ච පාමොකෙඛා ච උතතමො ච පචරො ච, පරමෙ අග්ගෙ සෙට්ඨ විමෙට්ඨ පාමොකෙඛ උතතමෙ පචරෙ අධිමුත්තිවීමොකෙඛනාධිමුත්තො තත්‍රාධිමුත්තො තද්ධිමුත්තො -ඉප- තද්ධිපතෙයොති 'සඤ්ඤාවීමොකෙඛ පරමෙධිමුත්තො.'

තිට්ඨෙය්‍ය සො තස් අනානුයාසීති 'තිට්ඨෙය්‍යා'ති තිට්ඨෙය්‍ය සඤ්ඤිකප්පසහසාහි, තස්වාති ආකිඤ්චඤ්ඤායනනො. අනානුයාසීති අනානුයාසී අවිච්චමානො අවිගච්ඡමානො¹ අනතතරධායමානො අපරි-භායමානො, අච්චා අරජ්ජමානො අදුස්සමානො අමුඤ්ඤමානො අකිලිසසමානොති 'තිට්ඨෙය්‍ය සො තස් අනානුයාසී.'

මතනාහ භගවා:

“සඤ්ඤිකාමෙසු යො වීතරාගො (උපසිව්‍යාති භගවා)
ආකිඤ්චඤ්ඤං නිසසිතො භික්ඛුඤ්ඤං,
සඤ්ඤාවීමොකෙඛ පරමෙධිමුත්තො
තිට්ඨෙය්‍ය සො තස් අනානුයාසී”ති.

1. අධිගච්ඡමානො - 0,5

උපසිව්‍යා'ති භගවා- උපසිව්‍යා'යි බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතන සේක. භගවා යනු: තෙල ගෞරවාධි වචන යැ ... මේ 'භගවා' යනු අර්භත් එල ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්ති වී නුයි 'උපසිව්‍යා'ති භගවා' යනු වේ.

ආකිඤ්චඤ්ඤං නිසසිතො භික්ඛඤ්ඤං යට පට සමාපත්තීන් හැර ත්‍යාග කොට පරිත්‍යාග කොට ඉක්මවා මොනොවට ඉක්මවා ව්‍යතික්‍රමණය කොට ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තිය ඇසුරු කෙළේ වෙසෙසින් ඇසුරු කෙළේ ඇලුණේ පැමිණියේ මොනොවට පැමිණියේ බැසගත්තේ අධිමුක්ත වූයේ නුයි 'ආකිඤ්චඤ්ඤං නිසසිතො භික්ඛඤ්ඤං' යනු වේ.

සඤ්ඤාවීමොක්ඛෙ පරමෙධිමුක්තො- 'සඤ්ඤාවීමොක්ඛෙ' යි සත් සංඥා සමාපත්තීහු කියනු ලැබෙත්. යම් පමණ සංඥා සමාපත්තීහු වෙත් ද, ඔවුනතුරෙහි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්ති විමොක්ෂය අග්‍ර වූයේ ද ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේ ද භවසෙසින් ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේ ද පාමොක් වූයේ ද උතුම් වූයේ ද ප්‍රචර වූයේ ද වෙයි. පරමෙ- අග්‍ර වූ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ වෙසෙසින් ශ්‍රේෂ්ඨ වූ ප්‍රධාන වූ උත්තම වූ ප්‍රචර වූ (සංඤාවීමොක්ෂයෙහි) අධිමුක්තිවීමොක්ෂයෙන් අධිමුක්ත වූයේ එහි ඇලුණේ එහි හැසිරෙනුයේ එය බහුල කොට ඇතියේ එය ගරු කොට ඇතියේ එයට නැමුණේ එයට නතු වූයේ එයට නැඹුරු වූයේ එය අධිමුක්ති කොට ඇතියේ එය අධිපති කොට ඇත්තේ නුයි 'සඤ්ඤාවීමොක්ඛෙ පරමෙධිමුක්තො' යනු වේ.

තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්ථ අනාත්‍යායී- 'තිට්ඨෙය්‍ය' යනු: සැටදහසක් කප් මුළුල්ලෙහි සිටුවන් යැ. තත්ථ යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි, අනාත්‍යායී යනු: විශ්‍යාගයට නො යනුයේ නො වෙන් වනුයේ නො පහවනුයේ අතුරු දහන් නො වනුයේ නො පිරිහෙනුයේ, නොහොත් නො රැඳෙනුයේ දෙමි තස් නො වනුයේ නො මුළා වනුයේ නො කෙලෙසෙනුයේ නුයි 'තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්ථ අනාත්‍යායී' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

"සබ්බෙසු කාමෙසු - පෙ - තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්ථ අනාත්‍යායී"යි

6-5

තිට්ඨෙව් වෙ සො තස් අනාත්මයාසී
සුගමපි වසානං සමන්තචකුච්චි,
තස්සෙව සො සිතිසියා විමුක්තො
චචෙථ විඤ්ඤාණං තථාවිධස්ස,

තිට්ඨෙව් වෙ සො තස් අනාත්මයාසීති සචෙව සො තිට්ඨෙව් යන සට්ඨි-
කප්පසහසානි; තස්සාති ආකිඤ්ඤාදායනතො. අනාත්මයාසීති අනාත්මයාසී
අච්චිච්චොතො අච්චිච්චොතො අනන්තරධායමාතො අපරිභායමාතො.
අථවා අරුච්චොතො අදුස්සමාතො අමුක්තමාතො අකිලිස්සමාතොති
'තිට්ඨෙව් වෙ සො තස් අනාත්මයාසී.'

සුගමපි වසානං සමන්ත චකුච්චිති 'සුගමපි වසානං' නති සුගමපි වසානං
බහුති වසානති බහුති වසාසතාති බහුති වසාසහසානති බහුති වසාසත-
සහසානති බහුති කප්පාති බහුති කප්පසතාති බහුති කප්පසහසානති
බහුති කප්පසහසහසානති. සමන්තචකුච්චිති 'සමන්තචකුච්චි' වූච්චති
සබ්බඤ්ඤාදායනාණං -චෙ- තථාගතො තෙන සමන්තචකුච්චිති 'සුගමපි
වසානං සමන්තචකුච්චි'

තස්සෙව සො සිතිසියා විමුක්තො චචෙථ විඤ්ඤාණං තථාවිධස්සාති
තස්සෙව සො සිතිභාවමනුසතො තිච්චො ධූචො සස්සතො අච්චරි-
නාමධමෙඤ්ඤා සස්සතිසමං තථෙව තිට්ඨෙව් යන.' අථවා තස්ස විඤ්ඤාණං
චචෙව යන උච්ච්චෙව යන තස්සෙව යන විනාසෙව යන න භවෙව යන පුනාභව
පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං තිබ්බතො යන කාමධාතුයා වා රූපධාතුයා වා අරූප
ධාතුයා වා ති ආකිඤ්ඤාදායනතං සමාපනාසං සස්සතස්ස උච්ච්චෙව
පුච්චති උදහු තස්සෙව අනුපාදිසෙසාය තිබ්බනධාතුයා පරිනිබ්බායෙයන
අථවා තස්ස විඤ්ඤාණං චචෙව යන, පුනා පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං තිබ්බතො
කාමධාතුයා වා රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා ති ආකිඤ්ඤාදායනතං
උපපන්නස්ස පරිනිබ්බනස්ස පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං පුච්චති. තථා විධස්සාති
තථාවිධස්ස තාදිස්ස තස්සෙව්විධස්ස' තප්පකාරස්ස තප්පච්චාගස්ස
ආකිඤ්ඤාදායනතං උපපන්නස්සාති තස්සෙව සො සිතිසියා විමුක්තො
චචෙථ විඤ්ඤාණං තථාවිධස්ස'

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"තිට්ඨෙව් වෙ සො තස් අනාත්මයාසී
සුගමපි වසානං සමන්තචකුච්චි,
තස්සෙව සො සිතිසියා විමුක්තො
චචෙථ විඤ්ඤාණං තථාවිධස්සා" ති.

1. සුගමපි වසානං - ප, ව, ඊ, මඡසං, පු	5. උපපන්නස්ස - පන
2. තස්සෙව භොසිති - පන,
තස්සෙව සාපිතිසා - ව, ඊ	6. වූච්චති - පන
3. භාවෙථ - ව, ඊ	7. තස්සෙව්විධස්ස - පන
4. චචෙව යන - ප, ව, ඊ, ක
භවෙව යනාසී - මඡසං	8. තප්පච්චාගස්ස - පන

6-5.

(ආයුෂ්මත උපසිව මෙසේ විචාරයි:) සමතැස් ඇති සර්වඥයන් වහන්ස, ඉදින් හෙතෙම එයින් නො පිරිහෙනසුලු වූයේ නොයෙක් හවුරුදු සියදහස් ගණන් ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි සිටුනේ නම් හෙතෙම එහි මැ දුකින් මිදුණේ ශීතීභාවයට පැමිණියේ එහි මැ සිටුනේ ද එ බඳු වුවහුගේ විඥානය එහි මැ පිරිනිවේ ද?

තිට්ඨෙ වෙ සො තසු ආනානුයායි- ඉදින් හේ කප් සැටදහසක් මුළුල්ලෙහි සිටිනේ නම්, තසු යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි; ආනානුයායි යනු: විශේෂයට නො යනුයේ නො වෙන් වනුයේ නො පහවනුයේ අතුරුදහන් නො වනුයේ. නො පිරිහෙනුයේ, නොහොත් නො රැඳෙනුයේ දෙමිනස් නො වනුයේ නො මුළු වනුයේ නො කෙලෙසෙනුයේ නුයි 'තිට්ඨෙ වෙ සො තත්ථ ආනානුයායි' යනු වේ.

පුගමපි වස්සානං සමන්තවකුට්ඨි- 'පුගමපි වස්සානං' යනු: වර්ෂයන් පිළිබඳ ගණනාසමූහයකුදු බොහෝ වර්ෂයන් බොහෝ වර්ෂගතයන් බොහෝ වර්ෂසහස්‍රයන් බොහෝ වර්ෂ ගතසහස්‍රයන් බොහෝ කල්පයන් බොහෝ කල්පගතයන් බොහෝ කල්පසහස්‍රයන් බොහෝ කල්පගතසහස්‍රයන් මුළුල්ලෙහි, සමන්තවකුට්ඨි යනු: 'සමන්තවකුට්ඨි'යි සර්වඥතා ඥානය කියනු ලැබෙයි... එයින් තථාගතයෝ 'සමන්තවකුට්ඨි' නම් වෙන් නුයි 'පුගමපි වස්සානං සමන්ත වකුට්ඨි' යනු වේ.

තසොව සො සීතීසියා විමුතෙතා වචෙථ විඤ්ඤාණං තථා විධස්ස - හෙතෙම ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි මැ ශීතීභාවය (නිවන) ට පැමිණියේ නිත්‍ය වූයේ ධුලි වූයේ ශාශ්වත වූයේ අවිපරිණාම ස්වභාව වූයේ ශාශ්වතිකයක් සෙයින් එසේ මැ සිටුනේ ද, නොහොත් ඔහුගේ විඥානය ව්‍යුත වන්නේ ද, සිඳෙන්නේ ද, නැසෙන්නේ ද, වැනැසෙන්නේ ද, නො වන්නේ ද? කාමධාතුයෙහි හෝ රූපධාතුයෙහි හෝ අරූපධාතුවෙහි හෝ පුනර්භව සඨිබ්‍යාත ප්‍රතිසන්ධි විඥානය උපදනේ දැයි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට සමවන්හු ගේ ශාශ්වතය ද උච්ඡේදය විචාරයි. නොහොත් එහි මැ අනුපාදිශෙෂ නිර්වාණධාතුයෙන් පිඨිනිවෙන්නේ ද? නොහොත් ඔහුගේ විඥානය ව්‍යුත වන්නේ ද? කාමධාතුයෙහි හෝ රූපධාතුයෙහි හෝ අරූපධාතුයෙහි හෝ යළි ප්‍රතිසන්ධි විඥානය උපදනේ දැ යි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට (ප්‍රතිසන්ධි විසින්) පැමිණියහුගේ පරිනිර්වාණය ද ප්‍රතිසන්ධිය ද විචාරයි. තථාවිධස්ස යනු එබඳු වුවහු ගේ තාදාශ වුවහු ගේ එසේ සිටියහුගේ තත්ප්‍රකාර වුවහු ගේ තත්ප්‍රතිභාග වුවහුගේ අකිඤ්චඤ්ඤායතනයට පිළිසඳ විසින් පැමිණියහු ගේ නු යි 'තත්ථෙව සො සීතීසියාවිමුත්තො වචෙථ විඤ්ඤාණං තථාවිධස්ස' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බවුණු:

"තිට්ඨෙ වෙ සො තසු-පෙ- වචෙථ විඤ්ඤාණං තථාවිධස්ස" යි.

6-6

අවච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛින්නා (උපසිවා'ති හගවා)
 අසං පලෙති න උපෙති සංඛං.
 එවං මුනී නාමකායා විමුක්තො
 අසං පලෙති න උපෙති සංඛං.

අවච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛින්නාති - 'අවච්චි' වුවුවත් ජාලසිටා, වාතාති පුරස්ථිමා වාතා, පච්ඡිමා වාතා, උග්ගරා වාතා, දක්ඛිණා වාතා, සරජා වාතා, අරජා වාතා,¹ සීතා වාතා, උණ්ඨා වාතා, පරිත්තා වාතා, අධිමත්තා වාතා, කාළවාතා,² වෙරඹාවාතා, පකඛවාතා, සුපණ්ණවාතා, තාලපණ්ණ වාතා, වීධුපනවාතා, වාතවෙගෙන ඛින්නාති වාතවෙගෙන ඛින්නා උකඛිත්තා නුන්නා පනුන්නා ඛලිත්තා විකඛලිත්තාති 'අවච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛින්නා, 'උපසිවාති හගවා'.

අසං පලෙති න උපෙති සංඛනිති - 'අසං පලෙති' තී අසං පලෙති, අසං ගමෙති, අසං ගච්ඡති, ගිරුජ්ඣති, වූපසමති, පටිපසංඝමාති. න උපෙති සංඛනිති සංඛං න උපෙති, උදෙසං න උපෙති, ගණනං න උපෙති, පණ්ණත්තං න උපෙති, පුරස්ථිමං වා දිසං ගතො, පච්ඡිමං වා දිසං ගතො, උග්ගරං වා දිසං ගතො, දක්ඛිණං වා දිසං ගතො, උඤ්චං වා ගතො, අධො වා ගතො, තිරියං වා ගතො, විදිසං වා ගතොති සො හෙතු නස්ථි, පච්චයො නස්ථි, කාරණං නස්ථි යෙන සංඛං ගච්ඡයාති අසං පලෙති න උපෙති සංඛං.

එවං මුනී නාමකායා විමුක්තොති 'එව'න්ති ඔපමමසම්පට්ඨපාදනං, මුනීති 'මොනං' වුවුවත් ඤාණං -පෙ-සංඛගජාල මතිවච සො මුනී. නාමකායා විමුක්තොති සො මුනී පකතියා පුබ්බව රූපකායා විමුක්තො, තදභිගසමතිකකමා විකඛමහනපහානෙන පභිනො, තසස මුනිනො හවන්තං ආගමම වන්තාරො අරියමිඤ්ඤා පටිලඤ්ඤා භොනති, චතුන්නං අරියමිඤ්ඤානං පටිලඤ්ඤානා නාමකායො ච රූපකායො ච පරිඤ්ඤාතා භොනති, නාමකායසංඝ ච රූපකායසංඝ ච පරිඤ්ඤාතකතා නාමකායා ච රූපකායා ච මුක්තො විමුක්තො සුච්චුක්තො අවචන්තං අනුපාදවිමොකෙට්ඨනාති 'එවං, මුනී නාමකායා විමුක්තො.'

1. අසරජාවාතා - පහ
 2. කාළවාතාති -පහ- පොස්කෙ නස්ථි

6-6.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: උපසිව මාණවකය,) වාතචේතයෙන් බැහැර කරන (නිවන) ලද ගිනිසිලෙක් යමසේ අස්තයට යේ ද (නිවේද) (අසෝ දිගට ගියේ යැ යි) ව්‍යවහාරයට නො යේ ද, එසෙයින් මැ (එහි උපන්) ශෛක්ෂලුහි තෙම නාම කයින් මිදුණේ අස්තයට යෙයි, ක්ෂත්‍රියාදි ව්‍යවහාරයට නො යෙයි.

අවච්චි යථා වාතචේතෙන ඛිතතා- ‘අවච්චි’ යි ගිනිසිල කියනු ලැබෙයි, වාතා යනු: පෙරදිගින් හමන වාත යැ අවරදිගා වාත යැ උතුරුදිගා වාත යැ දකුණු දිගා වාත යැ රජස් සහිත වාත යැ රජස් රහිත වාත යැ ශීත වාත යැ උෂ්ණ වාත යැ අල්ප වාත යැ අධිමාත්‍ර වාත යැ කෘෂ්ණපක්ෂ වාත යැ චෙරමබ වාත යැ පියාපත් වාත යැ සුපර්ණ වාත යැ තල්වැට වාත යැ විධූපන වාත යැ යන මොහු යි. වාතචේතෙන ඛිතතා- සලන ලද අතිශයින් සලන ලද බැහැර කරන ලද දුරු කරනලද නවතන ලද ඉවත් කරන ලද කුසි ‘අවච්චියථා වාතචේතෙන ඛිතතා’ යනු වේ. ‘උපසිවා’ ති හඟවා’ යනු වේ.

අත්ථං පලෙති න උපෙති සඛබ්බං- ‘අත්ථං පලෙති’ යනු: අත්ථං පලෙති යි යෙයි අස්තයට පැමිණෙයි අස්තයට යෙයි නිරුද්ධ වෙයි සන්භි දෙයි හිවෙයි. න උපෙති සඛබ්බං- (අසුචල් යොහියට ගියේ යි) ව්‍යවහාර යට නො පැමිණෙයි උදෙසීමට නො පැමිණෙයි ගිණීමට නො පැමිණෙයි ප්‍රඥප්තියට නො පැමිණෙයි පෙරදිගට හෝ ගියේ යැ අවරදිගට හෝ ගියේ යැ උතුරු දිගට හෝ ගියේ යැ දකුණු දිගට හෝ ගියේයැ උඩට හෝ ගියේ යැ යටට හෝ ගියේ යැ සරසට හෝ ගියේ යැ අනුදිගට හෝ ගියේ යයි යම් භෙයෙකින් ව්‍යවහාරයට යේ ද ඒ හේතුව නැත, ප්‍රත්‍යය නැත, කාරණ නැත් කුසි ‘අත්ථං පලෙති න උපෙති සඛබ්බං’ යනු වේ.

එවං මුතී නාමකායා විමුතෙතා- ‘එවං’ යනු: ඕපමාසම්ප්‍රතිපාදන යැ; මුතී යනු: ‘මොන’ යි ඥානය කියනු ලැබෙයි. ...රාගාදි සඛගය භා තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිජාලය ඉක්ම වා සිටියේ ඒ ක්ෂිණාසුව මුතී නම් වේ. නාමකායා විමුතෙතා- ඒ ලුනි තෙම පියවින් පළමු මැ රූපකායයෙන් විලික්ක යැ තදඛගචගයෙන් ඉක්මවීමෙන් විෂ්කම්භණ ප්‍රභාණයෙන් ප්‍රභීණ යැ ඒ ලුනිහු විසින් හවාන්තයට පැමිණ සතර ආයඹි මාර්ගයෝ ලද්දහු වෙයි. සතර ආයඹිමාර්ගයන් ලත් බැවින් නාම කය ද රූප කය ද පරිඥාත වෙයි. නාම කය ද රූප කය ද පරිඥාත බැවින් නාම කයින් ද රූප කයින් ද අත්‍යන්ත කොට අනුපාද විමොක්ෂයෙන් මිදුණේ වෙසෙයින් මිදුණේ මොනොවට මිදුණේ කුසි ‘එවං මුතී නාමකායා විමුතෙතා’ යනු වේ.

අසං පලෙති න උපෙති සඛිඛන්ති ‘අසං පලෙති’ති: අනුපාදිසෙසාය ගිඛිඛානධාතුයා පරිතිඛිඛායති, න උපෙති සඛිඛන්ති: අනුපාදිසෙසාය ගිඛිඛානධාතුයා පරිතිඛිඛුතො සඛිඛං න උපෙති උදෙසං න උපෙති ගණනං න උපෙති, පණණත්තං න උපෙති, ඛත්තියොති වා බ්‍රාහ්මණොති වා වෙසෙසාති වා සුදෙසුති වා ගහට්ඨොති වා පබ්බට්ඨොති වා දෙවොති වා මනුසොති වා රූපිති වා අරූපිති වා සඤ්ඤිති වා අසඤ්ඤිති වා නෙවසඤ්ඤිතාසඤ්ඤිති වා සො හෙතු නස්සී, පච්චයො නස්සී, කාරුණං නස්සී, යෙන සඛිඛං ගච්ඡයාති ‘අසං පලෙති න උපෙති සඛිඛං.’

තෙතාහ භගවා:

“අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛික්ඛා (උපසිවති භගවා)
අසං පලෙති න උපෙති සඛිඛං,
ඵවං මුනී නාමකායා විමුක්ඛො
අසං පලෙති න උපෙති සඛිඛන්ති”.

6-7

අසං ගතො සො උද වා සො නස්සී
උද්භු වෙ සසසතිසා අරොගො,
තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොති
තථා හි තෙ විදිතො ඵස ධම්මො.

අසං ගතො සො උදවා සො නස්සීති: සො අසං ගතො උද්භු නස්සී, සො නිරුද්ධො උච්ඡිකො වීනට්ඨොති ‘අසං ගතො සො උදවා සො නස්සී’.

උද්භු වෙ සසසතිසා අරොගොති ‘උද්භු නිව්වා ධූවො සසතො අවිපරිනාමධම්මො සසසතිසමං තපෙව තිට්ඨොයාති ‘උද්භු වෙ සසසතිසා අරොගො.’

තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොතිති ‘ත’න්ති: යං පුච්ඡාමී, යං යාවාමී, යං අපේඛිසාමී, යං පසාදෙමී. මුනීති ‘මොනං’ වූච්චති ඤ්ඤං -පෙ-සඛිඛජාල මනිච්ච සො මුනී. සාධු වියාකරොතිති: සාධු ආවිකාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විචරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහිති ‘තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොති’.

අසං පලෙති න උපෙති සඛිං- 'අත්ථං පලෙති' යනු අනුපද්ධේශෙහි නිර්වාණධාතුයෙන් පිරිනිවේයි. න උපෙති සඛිං- අනුපද්ධේශෙහි නිර්වාණධාතුයෙන් පිරිනිවීමේ ව්‍යවහාරයට නො පැමිණෙයි උදෙසීමට නො පැමිණෙයි ගණනට නො පැමිණෙයි පැනවීමට නො පැමිණෙයි ක්ෂත්‍රිය යැ හෝ බ්‍රාහ්මණ යැ හෝ වෛශ්‍ය යැ හෝ ශුද්‍ර යැ හෝ ගෘහස්ථ යැ හෝ ප්‍රමුච්ඡිත යැ හෝ දේව යැ හෝ මනුෂ්‍ය යැ හෝ රූපි යැ හෝ අරූපි යැ හෝ සංඤී යැ හෝ අසංඤී යැ හෝ නොවසංඤීනාසංඤී යැ හෝ යම් භෙයෙකින් ව්‍යවහාරයට යේ ද ඒ හේතුව නැත, ප්‍රත්‍යය නැත, කාරණ නැත් නුයි 'අත්ථං පලෙති න උපෙති සඛිං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

“අවච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛිතතා පෙ- අසං පලෙති න උපෙති සඛිං” යි.

6-7.

(ආයුෂ්මත් උපසිව මෙසේ විචාරයි:) (මුනින්ද්‍රයන් වහන්ස,) ඒ පුද්ගල තෙම අස්තයට ගියේ (නිරුද්ධ වූයේ) නොහොත් අවිද්‍යාමාන වූයේ ද, නොහොත් ඒකාන්තයෙන් ශාශ්වත භාවයෙන් අරොග වූයේ (අවිපරිණාමස්වභාව ඇත්තේ) සිටිනේ ද, මුනින්ද්‍රයන් වහන්ස, එය මට මැනවින් ප්‍රකාශ කළ මැනව, යම් භෙයෙකින් මුඛ වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්තා ලද ද එහෙයිනි.

අසංගතො සො උදවා සො නත්ථි- හේ අස්තයට ගියේද නොහොත් නැද්ද, හේ නිරුද්ධ වූයේ උච්ඡේදයට පැමිණියේ විනෂ්ට වූයේ ද යි 'අත්ථංගතො සො උදවා සො නත්ථි' යනු වේ.

උදහු වෙ සස්සතිසා අරොගො- නොහොත් භිත්‍ය වූයේ ධූව වූයේ ශාශ්වත වූයේ අවිපරිණාම ස්වභාව වූයේ ශාශ්වතිකයක් මෙන් එසේ මැ සිටුනේ ද යි 'උදහු වෙ සස්සතිසා අරොගො' යනු වේ.

තං මෙ මුනි සාධු වියාකරොති- 'තං' යනු: යමකු විචාරම් ද, යමකු අයදීම් ද, යමකු අධ්‍යාපණ කෙරෙම් ද, යමකු සදහා පහදවම් ද; මුනි යනු 'මොන' යි ඥානය කියනු ලැබෙයි ...සඛන හා තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිචාරය ඉක්මවා සිටි ඒ ක්ෂිණාස්‍රව ලුහි නම් වේ. සාධු වියා කරොති- අයදීම් වදළ මැනව දෙසනු මැනව පනවනු මැනව පිහිටුවනු මැනව විචරණ කළ මැනව විභාග කළ මැනව ප්‍රකට කළ මැනව ප්‍රකාශ කළ මැනවැ යි 'තං මෙ මුනි සාධු වියාකරොති' යනු වේ.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මොති: තථා හි තෙ විදිතො තුලිතො තීරිතො විභූතො විභාවිතො එස ධම්මොති 'තථා හි තෙ විදිතො එසධම්මො'.

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

‘අඤ්ඤං ගතො සො උදවා සො නඤ්ඤං උදුහු වෙ සසකතියා අරොගො, තං මෙ මුනී සාධු විශාකරොහි තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො’ති.

6-8

අඤ්ඤං ගතස්ස න පමාණමඤ්ඤං (උපසිවති හගවා) යෙන නං වජ්ජු¹ තං තස්ස නඤ්ඤං සබ්බෙසු ධම්මෙසු සමුත්තෙසු සමුහතා වාදපථාපි සබ්බෙ.

අඤ්ඤං ගතස්ස න පමාණමඤ්ඤං: ‘අඤ්ඤං ගතස්සා’ති අනුපාදිපෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බතස්ස රූපපමාණං නඤ්ඤං, වෙදනාපමාණං නඤ්ඤං, සඤ්ඤාපමාණං නඤ්ඤං, සංඛාරපමාණං නඤ්ඤං, විඤ්ඤාණපමාණං නඤ්ඤං. නඤ්ඤං න සංඛාරි න සංවිජ්ජති නු ඉලබ්භති. පභීනං සමුච්ඡිනතං වූපසතං පටිපපසාඤ්ඤං අභිබ්බපතතිකං ඤ්ඤාණභිතො දඤ්ඤති ‘අඤ්ඤං ගතස්ස න පමාණමඤ්ඤං. උපසිවති හගවාති-පෙ-

යෙන නං වජ්ජු තං තස්ස නඤ්ඤං: යෙන රාගෙන වදෙය්‍යං, යෙන ධ්‍යෙයෙන වදෙය්‍යං, යෙන මොහෙන වදෙය්‍යං, යෙන මානෙන වදෙය්‍යං, යාය දිව්ඪියා වදෙය්‍යං, යෙන උඤ්ඤමච්චන වදෙය්‍යං, යාය විචිකිච්ඡාය වදෙය්‍යං, යෙහි අනුසයෙහි වදෙය්‍යං, රතොති වා දුට්ඨොති වා මුලෙඤ්ඤං වා විනිබ්බොති වා පරාමට්ඨොති වා විකෙඛපගතොති වා අනිට්ඨංගොති වා ථාමගතොති වා තෙ අභිසංඛාරා පභීනා, අභිසංඛාරානං පභීනතො ගතියා යෙන වදෙය්‍යං නොරඤ්ඤොති වා තිරව්ඡානොගොති-කොති වා පෙතතිවිසයිකොති වා මනුසොති වා දෙවොති වා රූපිති වා අරූපිති වා සඤ්ඤාති වා අසඤ්ඤාති වා නෙවසඤ්ඤාතාසඤ්ඤාති වා සො හෙතු නඤ්ඤං, පච්චයො නඤ්ඤං, කාරණං නඤ්ඤං, යෙන වදෙය්‍යං කට්ඨෙය්‍යං භණ්ණෙය්‍යං දීපෙය්‍යං වොහරෙය්‍යංනති ‘යෙන නං වජ්ජු තං තස්ස නඤ්ඤං.’

1. වජ්ජු - මජ්ඣ.

තථා හි තෙ විදිතො එසධම්මො-යම් හෙයෙකින් මුඛ වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්තා ලද ද තුලනය කරන ලද ද තීරණය කරන ලද ද විභූත කරන ලද ද විභාවන කරන ලද ද එහෙයිනැ'යි 'තථා හි තෙ විදිතො එසධම්මො' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“අසංගතො යො -පෙ- තථා හි තෙ විදිතෙ එසධම්මො'යි.

6-8

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: උපසිව මාණවකය, අනුපාදිශේෂ නිර්වාණ ධාතූයෙන් පිරිනිව්‍යාහට (රූපාදි) ප්‍රමාණයෙක් නැත. (රාගාදි) යමෙකින් ඔහුට කියන්නාහු නම් එය ඔහුට නැත. (සකකාදි) සියලු දහම් නැසූ කල්හි හැම (ක්ලේශාදි) වාදපථයෝ ද නසනලදහ යි.

අසංගතස්ස න පමාණමත්ථි- ‘අත්ථංගතස්ස’ යනු: අනුපාදිශේෂ නිර්වාණ ධාතූයෙන් පිරිනිව්‍යාහට රූප ප්‍රමාණයෙක් නැත, වේදනා ප්‍රමාණයෙක් නැත, සංඥා ප්‍රමාණයෙක් නැත, සංස්කාර ප්‍රමාණයෙක් නැත, විඥාන ප්‍රමාණයෙක් නැත, නැත්තේ යැ, නොවෙයි, විද්‍යාමාන නො වෙයි, නො ලැබේ. ප්‍රභීණ යැ, සමුච්ඡින්න යැ, සන්තිදුවන ලද, දුරලන ලද, අභව්‍යාත්පත්තික යැ, නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද නුයි ‘අත්ථංගතස්ස න පමාණමත්ථි’ යනු වේ. උපසිවො'ති හගවාති.....

යෙන නං වජ්ජු තං තස්ස නත්ථි-යම් රාගයෙකින් කියන්නාහු නම් යම් ද්වේෂයෙකින් කියන්නාහු නම් යම් මෝහයෙකින් කියන්නාහු නම් යම් මානසෙකින් කියන්නාහු නම් යම් දෘෂ්ටියෙකින් කියන්නාහු නම් යම් ඔද්ධත්‍යයෙකින් කියන්නාහු නම් යම් විචිකිත්සායෙකින් කියන්නාහු නම් යම් අනුශය කෙනකුන්ගෙන් කියන්නාහු නම් රක්ත යැ හෝ දූෂ්ට යැ හෝ මුඛ යැ හෝ විනිබද්ධ යැ හෝ පරාමාණ්ට යැ හෝ වික්ෂේපයට ගියේ යැ හෝ දනිෂ්ඨාවට ගියේ යැ හෝ තද බවට ගියේ යැ හෝ යි කියන්නාහු නම් ඒ කර්මාභිසංස්කාරයෝ ප්‍රභීණයෝ යැ, අභිසංස්කාරයන් ප්‍රභීණ වූ බැවින් තිරිසන් යැ යි හෝ තිරිසන්යොන් ඇතියෙකැ යි හෝ ජෙත්‍රවිෂය ඇතියෙකැ යි හෝ මිනිසෙකැ යි හෝ දෙවියෙකැ යි හෝ රූපී යැ යි හෝ අරූපී යැ යි හෝ සංඤී යැ යි හෝ අසංඤී යැ යි හෝ නොවසංඤී නාසංඤී යැ යි හෝ යම් අභිසංස්කාරයක් හේතු කොට ගෙන ගතියෙන් කියන්නාහුද, යම් හෙයෙකින් කියන්නාහු නම් පවසන්නාහු නම් බණන්නාහු නම් දක්වන්නාහු නම් ව්‍යවහාර කරන්නාහු නම් ඒ හෙතුව නැත ප්‍රත්‍යය නැත කාරණ නැත් නුයි ‘යෙන නං වජ්ජු තං තස්ස නත්ථි’ යනු වේ.

සමබ්බසු ධම්මසු සමුහතෙසුති: සමබ්බසු ධම්මසු සමබ්බසු බ්බෙසු සමබ්බසු ආයතනෙසු සමබ්බසු ධාතුසු¹ සබ්බාසු ගතිසු සබ්බාසු උපපත්තිසු සබ්බාසු පටිසන්ධිසු සමබ්බසු භවෙසු සමබ්බසු සංසාරෙසු සමබ්බසු වච්චෙසු උභයතෙසු සමුහතෙසු උභයතෙසු සමුභවතෙසු උප්පාටි තෙසු සමුප්පාටිතෙසු පභීතෙසු සමුච්ඡේදනෙසු වූපසනෙසු පටිපසුඤ්ඤානෙසු අභබ්බුපපත්තිකා ඤාණඤ්ඤානා දසිසාති 'සමබ්බසු ධම්මසු සමුහතෙසු.'

සමුහතා වාදපථාපි සමබ්බති: 'වාදපථා' වුච්චන්ති කිලෙසා ච බ්බා ච අභිසංඛාරා ච, තස්ස වාද ච වාදපථා ච අධිවචනාති ච අධිවචනපථා ච නිරුත්ති ච නිරුත්තිපථා ච පඤ්ඤාතී ච පඤ්ඤාතීපථා ච උභයතා සමුහතා උභයතා සමුභවතා උප්පාටිතා සමුප්පාටිතා පභීතා සමුච්ඡේදනා වූපසනා පටිපසුඤ්ඤානා අභබ්බුපපත්තිකා ඤාණඤ්ඤානා දසිසාති 'සමුහතා වාදපථාපි සමබ්බ.'

තෙනාහ භගවා:

“අසං ගතස්ස න පමාණමනී (උපසිවති භගවා)
යෙන නං චජ්ජි තං තස්ස නතී,
සමබ්බසු ධම්මසු සමුහතෙසු
සමුහතා වාදපථාපි සමබ්බ”ති.

සහ භාජාඋපිඤ්ඤානා යෙ තෙ බ්බාහමඤ්ඤාන සද්ධිං -පෙ- පඤ්ඤාලිකො නමස්ස මානො ක්‍රියිකොනා භොති 'සසා' මෙ භගොන භගවා සාවකො භමස්මි'ති.

උපසිවසුඤ්ඤානිදෙසො ජට්ඨො.

1. සබ්බාසු, ධාතුසු - ඵරසං

සබ්බසු ධම්මෙසු සමුහතෙසු- සියලු ධර්මයන් සියලු ස්කන්ධයන් සියලු ආයතනයන් සියලු ධාතුන් සියලු ගතින් සියලු උපත්තීන් සියලු ප්‍රතිසන්ධීන් සියලු භවයන් සියලු සංඝාරයන් සියලු වෘත්තයන් නැසූ කල්හි වෙසෙසින් නැසූ කල්හි උදුළ කල්හි මොනොවට උදුළ කල්හි උපුළ කල්හි වෙසෙසින් උපුළ කල්හි ප්‍රභීණ කල්හි සමුවර්ජිතන කල්හි සන්තූන් කල්හි දුරු කල්හි අභවොත්පත්තික වූ කල්හි නුවණ ගින්නෙන් දූවූ කල්හි නුඹ 'සබ්බසු ධම්මෙසු සමුහතෙසු' යනු වේ.

සමුහතා වාදපථාපි සබ්බෙ- 'වාදපථයෝ යයි ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද කියනු ලැබෙත්. ඔහු විසින් වාදයෝ ද වාදපථයෝ ද අධිවචනයෝ ද අධිවචනපථයෝ ද භිරුක්තීහු ද භිරුක්තිපථයෝ ද ප්‍රඥප්තීහු ද ප්‍රඥප්තිපථයෝ ද නසන ලදහ මොනොවට නසන ලදහ උදුළහ මොනොවට උදුළහ උපුරන ලදහ මොනොවට උපුරන ලදහ. ප්‍රභීණයහ සමුවර්ජිතනයහ, සන්තිච්චන ලදහ දුරලන ලදහ, අභවොත්පත්තික වූහ, නුවණගින්නෙන් දවන ලද්දහු නුඹ 'සමුහතා වාදපථා පි සබ්බෙ' යනු වේ.

එයිඤ්ඤ පදළග බුදුහු:

“අක්ඛංගතස්ස-පෙ- සමුහතා වාදපථා’ පි සබ්බෙ” යි.

භාථා පයභිවසානාය හා සමග බමුණු හා සමග යම් අනැවැසි කෙනෙක්... බද්දිලි වූයේ නමස්කාර කෙරෙමින් හුන්නේ වෙයි: “වහන්ස, බුදුහු මාගේ ශාස්තෘහ, මම ශ්‍රාවක වෙමි.”

සවැනි උපසිව සුත්‍රනිර්දේශය යි.

7. නඤ්ඤා සුඤ්ඤාදෙසො

7-1

සනති ලොකෙ මුනායො (ඉච්චායසමා නඤ්ඤා)
 ජනා වදන්ති තයිදං කථංසු,
 ඤාණුපපන්නං නො මුනිං වදන්ති¹
 උදහු වෙ ජීවිතෙත්තූපපන්නං.²

සනති ලොකෙ මුනායොති ‘සනති’ති සනති සංවිජ්ජන්ති අත්ථි උපලබ්භන්ති. ලොකෙති අපාය ලොකෙ -පෙ- ආයතනලොකෙ. මුනායො ති මුනිනාමකා ආජීවකා තිගණ්ඨා ජට්ඨා තාපසා, ‘සනති ලොකෙ මුනායො’ -පෙ- ඉච්චායසමා නඤ්ඤා.

ජනා වදන්ති තයිදං කථංසුති ‘ජනා’ති බන්ධනා ව බ්‍රාහ්මණා ව වෙසා ව සුඤ්ඤා ව ගහට්ඨා ව පබ්බජිතා ව දෙවා ව මත්‍රාසා ව. වදන්තිති කථෙතති හණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති. තයිදං කථංසුති සංසයපුච්ඡා, වීචිතපුච්ඡා, දෙවභවනපුච්ඡා, අනෙකංසපුච්ඡා, එවන්තූ ඛො න නුඛො කිත්තූ ඛො කථන්තූ ඛොති ‘ජනා වදන්ති තයිදං කථංසු.’

ඤාණුපපන්නං නො මුනිං වදන්තිති අට්ඨසමාපත්ථිඤ්ඤාණෙන වා පඤ්ඤාභිඤ්ඤාඤ්ඤාණෙන වා උපෙතං සමුපෙතං උපගතං සමුපගතං උපපන්නං සලපන්නං.³ සමන්තාගතං මුනිං වදන්ති කථෙතති හණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති ‘ඤාණුපපන්නං නො මුනිං වදන්ති’.

උදහු වෙ ජීවිතෙත්තූපපන්නන්ති උදහු අනෙකවිධිලුබ්ච්චිතානුයොගෙන උපෙතං සමුපෙතං උපගතං සමුපගතං උපපන්නං සමපන්නං සලපන්නං මුනිං වදන්ති කථෙතති හණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති ‘උදහු වෙ ජීවිතෙත්තූපපන්නං.’

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“සනති ලොකෙ මුනායො (ඉච්චායසමා නඤ්ඤා)
 ජනා වදන්ති තයිදං කථංසු,
 ඤාණුපපන්නං නො මුනිං වදන්ති
 උදහු වෙ ජීවිතෙත්තූපපන්නං”ති.

1. මුනි නො වදන්ති - මජ්ඣිම, සාංඝිකා මුනිං නො වදන්ති-ස
 2. ජීවිතෙත්තූ පපන්නං - සාංඝිකා
 3. සමුපපන්නං - මජ්ඣිම, සාංඝිකා

7: නඤ සුත්තනිර්දේශය

7-1.

(ආයුෂමත් නඤමාණවක මෙසේ විචාරයි:) ‘ලොවැ මුනිහු ඇත්තාහ’යි ජනයෝ කියති. එය කෙසේ ද? (සමාපත්ති-අභිඤා) ඤානයෙන් සමුපෙත වූවහු ‘මුනි’ යැ යි කියත් ද? නොහොත් රුක්ෂ ජීවිතයෙන් සමුපෙත වූවහු ‘මුනි’ යැ යි කියත් ද?

සතති ලොකෙ මුනායො- ‘සත්ති’ යනු: ඇත්තාහ, විද්‍යාමාන වෙති, ඇති, ලැබෙති. ලොකෙ යනු: අපාය ලොකයෙහි... ආයතනලොකයෙහි. මුනායො යනු: මුනි නම් ඇති ආජීවකයෝ යැ නිගණ්ඨයෝ යැ ජට්ටියෝ යැ තාපසයෝ යැ යි ‘සත්ති ලොකෙ මුනායො’ යනු වේ. ඉච්චායස්මා නන්දෙ
.....

ජනාවදන්ති තයිදං කථංසු- ‘ජනා’ යනු: ක්ෂත්‍රීයයෝ ද බ්‍රාහ්මණයෝ ද වෛශ්‍යයෝ ද ශුද්‍රයෝ ද ගෘහස්ථයෝ ද ප්‍රමුච්ඡිතයෝ ද දෙවියෝ ද මිනිස්සු ද. වදන්ති යනු: කියති බෙණෙති ප්‍රකාශ කෙරෙති ව්‍යවහාර කෙරෙත්. තයිදං කථංසු යනු: මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ කිමෙක් දෝ හෝ කෙසේ දෝ හෝ යි සංශයපාවජා යැ විමතිපාවජා යැ ද්වේධපාවජා ය අනෙකාන්තපාවජා යැ යි ‘ජනාවදන්ති තයිදං කථංසු’ යනු වේ.

ඤාණුපපන්නං නො මුනිං වදන්ති යනු: අෂ්ට සමාපත්තිඤානයෙන් හෝ පඤ්චාභිඤ්ඤානයෙන් හෝ උපෙත වූවහු සමුපෙත වූවහු එළඹිසිටියහු සංයුක්ත වූවහු නො වෙත් වූවහු පරිපූර්ණ වූවහු සමන්වාගත වූවහු මුනි’ යයි වදන්ති-කියත් ද බෙණෙත් ද ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද ව්‍යවහාර කෙරෙත් ද යි ‘ඤාණුපපන්නං නො මුනිං වදන්ති’ යනු වේ.

උදහු වෙ ජීවිතෙත්‍රපපන්නං යනු: නොහොත් අන්තකවිධ වූ රුක්ෂ ජීවිතයෙන් උපේත වූවහු සමුපේත වූවහු එළඹි සිටියහු සංයුක්ත වූවහු නො වෙත් වූවහු පරිපූර්ණ වූවහු සමන්වාගත වූවහු ‘මුනි’ යයි වදන්ති-කියත් ද බෙණෙත් ද ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද ව්‍යවහාර කෙරෙත් ද යි ‘උදහු වෙ ජීවිතෙත්‍රපපන්නං යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

“සතති ලොකෙ මුනායො -පෙ- උදහු වෙ ජීවිතෙත්‍රපපන්නං’යි.

7-2

න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන
මුතීධ නන්ද, කුසලා වදන්ති,
විසේනිකථා අනිසා නිරාසා
වරන්ති යෙ තෙ මුනායොති බ්‍රුමී.

න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙනාති 'න දිට්ඨියා'ති න දිට්ඨිසුද්ධියා,
න සුතියාති න සුතසුද්ධියා. න ඤාණෙනාති නපි අට්ඨසමාපනතිඤාණෙන,
නපි පඤ්චාභිඤ්ඤාඤාණෙන, නපි මිච්ඡාඤාණෙනාති 'න දිට්ඨියා න සුතියා
න ඤාණෙන'.

මුතීධ නන්ද කුසලා වදන්ති 'කුසලා'ති යෙ තෙ ධනකුසලා ධාතු
කුසලා ආයතනකුසලා පටිච්චසමුප්පාදකුසලා සතිපට්ඨානකුසලා
සමමපධානකුසලා ඉඳ්ධිපාදකුසලා ඉන්ද්‍රියකුසලා බලකුසලා
බොජ්ඣංගකුසලා මහකුසලා ඵලකුසලා තිබ්බානකුසලා, තෙ කුසලා
දිට්ඨිසුද්ධියා වා සුතසුද්ධියා වා අට්ඨසමාපනතිඤාණෙන වා
පඤ්චාභිඤ්ඤාඤාණෙන වා මිච්ඡාඤාණෙන වා දිට්ඨෙන වා සුතෙන වා
උපෙතං සමුපෙතං උපගතං සමුපගතං උප්පන්නං සමපන්නං සමත්තාගතං
මුතී. න වදන්ති න කපේන්ති න භණන්ති න දීපයන්ති න
වොහරන්ති 'මුතීධ නන්ද කුසලා වදන්ති.'

විසේනිකථා අනිසා නිරාසා වරන්ති යෙ තෙ මුනායොති බ්‍රුමීති:
'සෙතා' වුච්චති මාරසෙතා, කායදුච්චරිතං මාරසෙතා, වච්චුච්චරිතං මාර
සෙතා, මනෝදුච්චරිතං මාරසෙතා, රාගො මාරසෙතා, දෙසො මාරසෙතා,
මොහො මාරසෙතා, කොධො මාරසෙතා, උපනාහො - මකෙධා -
පළාසො - ඉසසා - මච්ච්චරියං - මායා - සායේය්‍යං - ඵලෙහා - සාරලෙහා -
මානො - අතිමානො - මදො - පමාදො - සබ්බෙ කිලෙසා - සබ්බෙ
දුච්චරිතා - සබ්බෙ දර්ථා - සබ්බෙ පරිප්පාහා - සබ්බෙ සත්තාපා - සබ්බකුසලාභි
සඛාරා මාරසෙතා.

වුත්තං හෙතං භගවතා:

1. "කාමා තෙ පය්මා සෙතා දුතියා අරති වුච්චති
තතියා බුප්පිපාසා තෙ වතුඤ්චි තණ්හා පවුච්චති.
2. පඤ්චමී ටීනමිඤ්ඤං තෙ ජට්ඨා ගිරු පවුච්චති
සඤ්චමී විචිකිච්ඡා තෙ මකෙධා ඵලෙහා තෙ අට්ඨමා²

1. ප-වච-ව, වී, මජ්ඣ. සං.
2. අට්ඨ මො-මජ්ඣ, සං.

7-2.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: නානුය) මෙ සස්තෙහි (ස්කන්ධාදියෙහි) අත්තයෝ දාෂ්ටියෝ ශ්‍රැතියෝ ඥානයෝ 'ලුභි' යැ යි නො කියති. යම් කෙනෙක් කෙලෙස් සෙසන නසා (රාගාදි) ව්‍යසන රහිත වැ ආශා රහිත වැ හැසිරෙත් නම ඔහු 'මුනිහු' යැ යි මම් කියමි.

න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන- 'න දිට්ඨියා' යනු: දාෂ්ට (රූපායතන) ඉද්ධියෙන් නො වෙයි, න සුතියා යනු: ශ්‍රැතඉද්ධියෙන් නො වෙයි, න ඤාණෙන යනු: අෂ්ටසමාපත්ති ඥානයෙනු දු නො වෙයි පඤ්චාභිඥා ඥානයෙනුදු නො වෙයි, මීථ්‍යාඥානයෙනුදු නො වේ නුයි 'න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන' යනු වේ.

මුනිධ නනු කුසලා වදන්ති- 'කුසලා' යනු: යම් කෙනෙක් ස්කන්ධයන්හි නිපුණයෝ වෙත් ද ධාතුන්හි නිපුණයෝ- අයතනයන්හි නිපුණයෝ- ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පාදයෙහි නිපුණයෝ-සතිපට්ඨානයන්හි නිපුණයෝ- සමාක් ඊධානයන්හි නිපුණයෝ- සාද්ධිපාදයන්හි නිපුණයෝ- ඉන්ද්‍රියයන්හි නිපුණයෝ-බලයන්හි නිපුණයෝ-බොධ්‍යාච්ඡයන්හි නිපුණයෝ-මාර්ගයන්හි නිපුණයෝ- ඵලයන්හි නිපුණයෝ-නිර්වාණයෙහි නිපුණයෝ වෙත් ද ඒ නිපුණයෝ දාෂ්ටඉද්ධියෙන් හෝ ශ්‍රැතඉද්ධියෙන් හෝ අෂ්ටසමාපත්ති ඥානයෙන් හෝ පඤ්චාභිඥානයෙන් හෝ මීථ්‍යාඥානයෙන් හෝ රූපායතනයෙන් හෝ ශබ්දයතනයෙන් හෝ උපේත වූවහු සමුපේත වූවහු ඵලබ්‍ධි සිටියහු සංයුක්ත වූවහු නො වෙත් වූවහු පරිපූර්ණ වූවහු සමන්වාගත වූවහු 'මුනි' යයි න වදන්ති- නො කියති නො බෙණෙති ප්‍රකාශ නො කෙරෙති ව්‍යවහාර නො කෙරෙත් නුයි 'මුනිධ නනු කුසලා වදන්ති' යනු වේ.

විසෙනිකඤා අනිසා නිරාසා වරනති යෙ තෙ මුතයෝ'ති බ්‍රෑමී- යනු: 'සෙනා' යි මරසෙනහ කියනු ලැබෙයි. කායදුශ්චරිතය මරසෙනහෙක, වාග්දුශ්චරිතය මරසෙනහෙක, මනෝදුශ්චරිතය මරසෙනහෙක, රාගය මරසෙනහෙක, ද්වේෂය මරසෙනහෙක, මොහය මරසෙනහෙක, ක්‍රොධය මරසෙනහෙක, බද්ධිවෛරය මරසෙනහෙක, මකුඛවි- යුග්‍රාහය- ඊර්ෂ්‍යාව- මාත්සයනීය- මායාව- සංඛව- ස්තම්භය- සාරම්භය- මානය- අතිමානය- මදය- ප්‍රමාදය- හැම කෙලෙස්හු- හැම දුශ්චරිත්- හැම දර්ශයෝ හැම පරිදහයෝ- හැම සන්තාපයෝ- හැම අකුශලාභිසංස්කාරයෝ මරසෙනහෙකි.

තෙල වදරන ලද මැයි භාග්‍යවතුන් විසින්:

1. "අන්තකය, වස්තුකාම ක්ලේශකාමයෝ තාගේ පළමු වැනි සේනාව යැ, චිතසෙනසුන්හි හෝ අධිකුශලධර්මයන්හි උපදනා අරතිය දෙවැනි සේනාව යැයි කියනු ලැබෙයි, සා පවස් දෙක තාගේ තෙවැනි සේනාව යැ, පයෙඛිණි තෘෂ්ණාව සතර වැනි සේනාව යැ යි කියනු ලැබේ.
2. චිතමිද්ධිය තාගේ පස්වැනි සේනාව යැ, තැතිගැනීම සධ්‍ධාත වීයසුලු බව සවැන්න යැ යි කියනු ලැබෙයි, පයඛිණියෙහි සැකය තාගේ සත් වැනි සේනාව යැ (මානය) මකු බව හා ස්තම්භය තා ගේ අට වැනි සේනාව යි.

- 3. ලාභො සිලොකො සක්කාරො මිච්ඡාලඥො ච යො යසො
යො චක්ඛානං සමුක්ඛංසෙ පරෙ ච අචජානති.¹
- 4. එසා නමුච්චි තෙ² සෙනා කණ්භසාහිප්පභාරිණී
න නං අසුරො ජිනාති ජෙඤා ච ලභතෙ සුඛ³තී,

යතො චතුභි අරියමග්ගෙහි සංඛා ච මාරසෙනා, සංඛෙ ච පටි-
සෙතිකරා කිලෙසා ජිතා ච පරාජිතා ච භග්ගා. විපලුග්ගා⁴ පරමමුඛා
තෙන වුච්චන්ති⁵ ‘විසෙතිකඤා’. අනිසාති: රාගො නිසො, දෙසො නිසො,
මොහො නිසො, කොධො නිසො, උපනාභො නිසො, -පෙ- සංඛා-
කුසලාහිසංඛාරා නිසා. යෙසං එතෙ නිසා පභිගා සමුච්ඡිකතා වූපසන්තා
පටිපසඤා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණගතිතා දසීං තෙ වුච්චන්ති ‘අනිසා’
තිරාසාති: ‘ආසා’ වුච්චති තණ්හා, යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා
ලොභො අකුසලමුලං⁶, යෙසං එසා ආසා තණ්හා පභිගා සමුච්ඡිකතා
වූපසන්තා පටිපසඤා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණගතිතා දසීං තෙ වුච්චන්ති
‘තිරාසා’. යෙති: අරභතො ඛිණාසවා. විසෙතිකඤා අනිසා තිරාසා
චරන්ති යෙ තෙ මුනායොති මුලීති: යෙ තෙ විසෙතිකඤා අනිසා ච
තිරාසා ච චරන්ති විහරන්ති ඉරියන්ති වතෙතන්ති පාලෙනති යපෙනති
යාපෙනති, තෙ ලොකෙ ‘මුනායො’ති මුලී, ආචිකංඛාමි දෙසෙමි
පඤ්ඤාපෙමි පට්ඨපෙමි විචරාමි විහජාමි උසානිකරොමි පකාසෙමිති.
‘විසෙතිකඤා අනිසා තිරාසා චරන්ති යෙ තෙ මුනායොති මුලී.’

තෙනාභ භගවා:

“න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන
මුනීධ නන්ද, කුසලා වදන්ති,
විසෙති කඤා අනිසා තිරාසා
චරන්ති යෙ තෙ මුනායොති මුලී”ති.

1. අචජානාති-මර්ග.
2. තෙ, න මුච්චි-සා.
3. විපලුග්ගා-සා, පත.
4. තෙ, වුච්චන්ති-සා.
5. සුත්ත නිපාත-පධාන සුත්ත.
6. ධම්මසංඛා-විකල්පපාද කණ්ඨ-

3. ලාභය ප්‍රශංසාය සත්කාරය යන මොහු ද මිථ්‍යාවෙන් ලද යශස ද නවවැනි සේනාව වෙයි. ජාත්‍යාදිය හේතු කොට ගෙන ආත්මෝක්කර්මණය ද පරවම්භනය ද දස වැනි සේනාව වේ.

4. අන්තකය, කෘෂ්ණධර්මයෙන් සමන්විත වූ තාගේ මේ දශවිධ සේනා නොමෝ මහණ බමුණන්ට අන්තරාය කරනසුලු වෙයි. ශූර නො වූ පුරුෂ තෙමේ ඒ මරසෙනහ නො දිනයි, යළි කායච්චිත තිරපෙක්ෂ වූ ශූර තෙමේ ජයග්‍රහණය කොට මහපල සුවයට පැමිණේ" යයි.

යම් හෙයෙකින් සතර ආයථිමාර්ගයෙන් සියලු දශවිධ මාරසෙනාව ද ප්‍රතිපක්ෂ බව කරන සියලු ක්ලෙශයෝ ද දිනන ලද්දහු, පරදවන ලද්දහු, බිඳින ලද්දහු, සුණුවිසුණු කරන ලද්දහු පරාමිමුඛ බවට පමුණුවන ලද්දහු වෙත් ද, එයින් කියනු ලැබෙති 'විසෙනිකත්වා'යි. අනීසා යනු: රාගය නීස (වාසන) යැ, ද්වේෂය නීස යැ, මොහය නීස යැ, ක්‍රොධය නීස යැ, බද්ධවෛරය නීස යැ ... හැම අකුශලාභිසංස්කාරයෝ නීසයෝ යි. යම් කෙනෙකුත් විසින් තෙල නීසයෝ ප්‍රභාණය කරන ලද්දහු මුලසුන් කරන ලද්දහු සන්භිඳුවන ලද්දහු හිචන ලද්දහු අභවොත්පත්තික කරන ලද්දහු නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද්දහු වෙත් ද, ඔහු 'අනීසයෝ' යි කියනු ලැබෙත්. තිරාසා යනු: 'ආසා' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. "යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එයයි. යම් කෙනෙකුත් විසින් තෙල ආශාව තෘෂ්ණාව ප්‍රභාණය කරනලද මුලසුන් කරන ලද සන්භිඳුවන ලදහිචන ලද යළි උපදනට නො හිසි කරන ලද නුවණ ගින්නෙන් දවනලද වේ ද, ඔහු 'තිරාසයෝ' යි කියනු ලැබෙත්. යෙ යනු: අර්භත් ක්ෂීණාශ්‍රවයෝ යි. විසෙනිකත්වා අනීසා තිරාසා වරන්ති යෙ තෙ මුනයො' ති බ්‍රෑමී යනු: යම් කෙනෙක් මරසෙන් පරදවා වාසන රහිත වැ ආශා රහිත වැ හැසිරෙත් ද වාසය කෙරෙත් ද ඉරියවු පවත්වත් ද වැටෙත් ද පාලනය කෙරෙත් ද යැපෙත් ද යැපනය කෙරෙත් ද ඔහු ලොවැ 'මුනිහු' යයි බ්‍රෑමී- කියමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවෘත කෙරෙමි විහාග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි පවසමි නුයි 'විසෙනිකත්වා අනීසා තිරාසා වරන්ති යෙ තෙ මුනයො' ති බ්‍රෑමී' යි.

එයින් වදළහ බුදුහු:

න දිට්ඨියා න සුක්ඛියා-පෙ- වරන්ති යෙ තෙ මුනයො'ති බ්‍රෑමී'යි.

7-3

යෙ කෙවි'මෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ (ඉච්චායසමා නෙකු)
 දිට්ඨන සුතෙතාපි¹ වදනති සුද්ධිං
 සිලබ්බතෙතාපි වදනති සුද්ධිං
 අනෙකරුපෙන වදනති සුද්ධිං
 කච්චිසු² තෙ භගවා තඤ්ඤා යතා වරණා³
 අතාරු⁴ ජාතිකුච ජරකුච මාරිස
 සුචජාමි තං භගවා බුභි මෙතං.

යෙ කෙවිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙති: 'යෙ කෙවි'ති: සබ්බන සබ්බං
 සබ්බථා සබ්බං⁵ අසෙසං හිසෙසසං පරියාදියනවචනමෙතං 'යෙ කෙවි'ති.
 සමණාති: යෙ කෙවි ඉතො ඛනිඛා පබ්බජ්ජපගතා පරිබ්බාජකසමාපන්නා.
 බ්‍රාහ්මණාති: යෙ කෙවි භොවාදිකාති 'යෙ කෙවි මෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ'
 -පෙ- 'ඉච්චායසමා නෙකු.'

දිට්ඨන සුතෙතාපි වදනති සුද්ධිනති: දිට්ඨනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං
 පරිසුද්ධිං මුතතිං විමුතතිං පරිමුතතිං වදනති, කථෙතති, භණන්ති
 දීපයන්ති වොභරන්ති. සුතෙතපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුතතිං විමුතතිං
 අපරිමුතතිං වදනති, කථෙතති භණන්ති දීපයන්ති වොභරන්ති. දිට්ඨන
 සුතෙතපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුතතිං විමුතතිං පරිමුතතිං වදනති,
 කථෙතති භණන්ති දීපයන්ති වොභරන්තිති 'දිට්ඨන සුතෙතාපි වදනති
 සුද්ධිං.'

සිලබ්බතෙතාපි වදනති සුද්ධිනති: සිලෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං
 මුතතිං විමුතතිං පරිමුතතිං වදනති කථෙතති භණන්ති දීපයන්ති වොභරන්ති,
 වතෙතපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුතතිං විමුතතිං පරිමුතතිං වදනති
 කථෙතති භණන්ති දීපයන්ති වොභරන්ති, සිලබ්බතෙතාපි සුද්ධිං විසුද්ධිං
 පරිසුද්ධිං මුතතිං විමුතතිං පරිමුතතිං වදනති කථෙතති භණන්ති, දීපයන්ති
 වොභරන්තිති සිලබ්බතෙතාපි වදනති සුද්ධිං.'

අනෙකරුපෙන වදනති සුද්ධිනති: අනෙකවිධවන⁶කොකුභලමඛලෙන⁷
 සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුතතිං විමුතතිං පරිමුතතිං වදනති, කථෙතති
 භණන්ති දීපයන්ති වොභරන්තිති 'අනෙකරුපෙන වදනති සුද්ධිං.'

1. දිට්ඨසුතෙතාපි-මජ්ඣ.	4. අතාරු- ව, ටී, ක.
දිට්ඨසුතෙතාපි-ප, ව, ටී, ඥා.	5. අසෙස නිසෙසසං- ස.
2. කච්චිසු-කසිකාඋ.	6. අනෙක විවතන- ඥා.
කි. විසු- ව, ටී.	අනෙකවිධා වත-ව, ටී, ක.
3. යථා වදනතා- ව, ටී, ක.	7. කුකුභල මඛලෙන- පන, ඥා.

7-3.

(ආයුෂ්මත් නාඤ්ඤාණුවක මෙසේ විචාරයි:) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, යම් කිසි මහණ බමුණු කෙනෙක් දෘෂ්ට (රූපායතන) යෙනුදු ශ්‍රාත (ශබ්දායතන) යෙනුදු ඉද්ධිය (මුක්තිය) කියත් නම් ශීල මුතයෙනුදු ඉද්ධිය කියත් නම් අනෙකවිධ කොතුහලමඬිගලයෙනුදු ඉද්ධිය කියත් නම් ගිණුකාණන් වහන්ස, කිම ඔහු (ඒ දෘෂ්ටිගතිකයෝ) ඒ දෘෂ්ටියෙහි ගුණ වැ වසන්තාහු ජාතියත් ජරාවත් තරණය කළාහු ද? භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ පුළුවස්මි. තෙල කරුණ වදළ මැනැව.

යෙ කෙවිමෙ සමණධ්‍යාත්මණා සෙ- 'යෙ කෙවි' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල ශෙෂ නො කොට තීරවශෙෂ කොට භාත්පයින් ගන්නා වචනයෙකි තෙල 'යෙ කෙවි' යනු. සමණා යනු: යම් කිසි මෙ සස්තෙන් බැහැර පැවිද්දට පැමිණි පරිමුච්ඡක බවට පැමිණියාහු. ධ්‍යාත්මණා යනු: යම් කිසි භොවාදිකයෝ නුයි 'යෙ කෙවිමෙ සමණධ්‍යාත්මණා සෙ' යනු වේ.

දිට්ඨන සුතෙතා'පි වදනති සුද්ධිං යනු: දෘෂ්ට (රූපායතන) යෙනුදු ඉද්ධිය විඉද්ධිය පරිඉද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය, වදන්ති-කියති බෙණෙති දක්වති වහරති. ශ්‍රාත (ශබ්දායතන) යෙනුදු ඉද්ධිය විඉද්ධිය පරිඉද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය, වදන්ති- කියති බෙණෙති දක්වති වහරති. දෘෂ්ටශ්‍රාතයෙනුදු ඉද්ධිය විඉද්ධිය පරිඉද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය, වදන්ති- කියති බෙණෙති දක්වති වහරත් නුයි 'දිට්ඨන සුතෙතා' පි වදන්ති සුද්ධිං' යනු වේ.

සීලබ්බතෙතා'පි වදනති සුද්ධිං යනු: ශීලයෙනුදු ඉද්ධිය විඉද්ධිය පරිඉද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදන්ති- කියති බෙණෙති දක්වති වහරති. මුතයෙනුදු ඉද්ධිය විඉද්ධිය පරිඉද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදන්ති- කියති බෙණෙති දක්වති වහරති. ශීලමුතයෙනුදු ඉද්ධිය විඉද්ධිය පරිඉද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදන්ති- කියති බෙණෙති දක්වති වහරත් නුයි 'සීලබ්බතෙතා' පි වදන්ති සුද්ධිං' යනු වේ.

අනෙකරූපෙන වදනති සුද්ධිං යනු: අනෙක විධ මුත කුතුහලමඬිගලයෙන් ඉද්ධිය විඉද්ධිය පරිඉද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදන්ති- කියති බෙණෙති දක්වති වහරත් නුයි 'අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං' යනු වේ.

කච්චිසුඛ තෙ හගවා තස් යතා චරන්තාති: ‘කච්චිසුඛ’ති: සංසයපුච්ඡා, විමතිපුච්ඡා, දෙවලුහකපුච්ඡා, අනෙකංඝපුච්ඡා, එවනනු බො න නු බො කිනනු බො කථනනු බොති ‘කච්චිසුඛ.’ තෙති: දිඤ්ඤිතියා හගවාති භාරවාධි වචනාමෙතං -පෙ- සච්ඡිකා පඤ්ඤානති යදිදං භගවාති ‘කච්චිසුඛ තෙ හගවා’ තස් යතා චරන්තාති: ‘තස්වා’ති: සකාය දිඤ්ඤියා සකාය ඛනනියා සකාය රුචියා සකාය ලද්ධියා. යතාති: යතා පටියතා¹ ගුණා ගොපිතා සංවුතා. චරන්තාති: චරන්තා විහරන්තා² ඉරියන්තා වතොන්තා පාලොන්තා යපෙනතා යාපෙනතාති ‘කච්චිසුඛ තෙ හගවා තස් යතා චරන්තා’.

අතාරු³ ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසාති: ජාතිජරාමරණං අතරිංසු, උත රිංසු පාරිංසු සමතිකකම්ඝ චිතිවතතිඝු. මාරිසාති: පියවචනං ගරුවචනං සභාරවසපතිසාධිවචනාමෙතං ‘මාරිසා’ති ‘අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස.’

සුච්ඡාමි තං හගවා බුභි මෙතන්ති: ‘සුච්ඡාමි ත’න්ති: සුච්ඡාමි තං, යාවාමි තං, අජේඛසාමි තං, පසාදෙමි තං, කථයසු මෙති. ‘සුච්ඡාමි තං’ හගවාති -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤානති යදිදං ‘හගවා’ති. බුභි මෙතන්ති: බුභි ආචිකඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙහි පටඨපෙහි විචරාහි විහජාහි උතතාති කරොහි පකාසෙහිති ‘සුච්ඡාමි තං හගවා බුභි මෙතං.’

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“යෙ කෙචි මෙ සමණබ්‍රාහ්මණො සෙ (ඉච්චායසමා නන්ද)
 දිට්ඨොන සුතොනාපි වදන්ති සුද්ධිං,
 සීලබ්බතොනාපි වදන්ති සුද්ධිං.
 අනෙකරුපෙන වදන්ති සුද්ධිං,
 කච්චිසුඛ තෙ හගවා තස් යතා චරන්තා
 අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස,
 සුච්ඡාමි තං හගවා බුභි මෙත”න්ති.

7-4

යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණොසෙ (නන්දති හගවා)
 දිට්ඨොන සුතොනාපි වදන්ති සුද්ධිං.
 සීලබ්බතොනාපි වදන්ති සුද්ධිං.
 අනෙකරුපෙන වදන්ති සුද්ධිං,
 කිඤ්චාපි තෙ තස් යතා චරන්ති
 නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බුභි.

යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණොසෙති: ‘යෙ කෙචි’ති: සබ්බො සබ්බො සබ්බං අසෙසං හිසෙසං පරියාදියනවචනාමෙතං යෙ කෙචිති සමණාති: යෙ කෙචි ඉතො බහිද්ධා පබ්බජ්ජපගතා පරිබ්බාජක සමාපන්නා. බ්‍රාහ්මණාති: යෙ කෙචි භොවාදිකාති ‘යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණොසෙ’ නන්දති හගවාති -පෙ-

1. යතා පටියතා-චජස.
 2. විචරන්තා-පහ.
 3. අතාරු-පහ.
 4. දිට්ඨ සුතොනාපි- ව, වි, ක, සා.
 දිට්ඨසු තොනාපි-චජස.

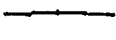
කච්චිස්සු නෙ භගවා තතථ යතා චරන්තා- 'කච්චිස්සු' යනු: සංඝය පාවිඡා යැ විමති පාවිඡා යැ ද්වෙළ්භකපාවිඡා යැ අනෙකාන්තපාවිඡා යැ මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ කිමෙක් දෝ හෝ කෙසේ දෝහො යි 'කච්චිස්සු' යනු වේ. නෙ යනු: දාෂ්ටිගතිකයෝ. භගවා යනු: තෙල ගෞරවාධිවචන යැ ... මේ 'භගවා' යනු: අර්හත් ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියක් නුයි 'කච්චිස්සු නෙ භගවා' යනු වේ. තතථ යතා චරන්තා- 'තතථ' යනු ස්වකීය දාෂ්ටියෙහි ස්වකීය ක්ෂාන්තියෙහි ස්වකීය රූචියෙහි ස්වකීය ලබ්ධියෙහි යතා යනු: රැකුණාහු වෙසෙසින් රැකුණාහු ගුප්ත වූවාහු ගොපනය කරන ලද්දහු සංවෘත වූවාහු. චරන්තා යනු: හැසිරෙන්නාහු වසන්නාහු ඉරියවු පවත්වන්නාහු වැටෙන්නාහු පාලනය වන්නාහු යැපෙන්නාහු යාපනය කරන්නාහු නුයි 'කච්චිස්සු නෙ භගවා තතථ යතා චරන්තා' යනු වේ.

අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස යනු: ජාති ජරාමරණය තරණය කළහ උත්තරණය කළහ ප්‍රතරණය කළහ මොනොවට ඉක්මවුහ ව්‍යතික්‍රමණය කළහ. මාරිස යනු ප්‍රියචචන යැ ගරුචචන යැ තෙල 'මාරිස' යනු සගෞරව සප්‍රතිශ්‍රය නමෙක නුයි 'අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස' යනු වේ.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රාහ්මි මෙතං- 'පුච්ඡාමි තං' යනු: මුඛ වහන්සේ පුච්චස්මි මුඛ වහන්සේ අයදිමි මුඛ වහන්සේ අධ්‍යාපණ කෙරෙමි මුඛ වහන්සේ පහදවමි මට වදළ මැනැවැ යි 'පුච්ඡාමි තං' යනු වේ. භගවා යනු: ...මේ භගවා යනු අර්හත් ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියකි. බ්‍රාහ්මි- මෙතං යනු: බ්‍රාහ්මි- කිව මැනැව දෙසුව මැනැව පැනැවුව මැනැව පිහිටුව මැනැව විවෘත කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව නො ගැඹුරු කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි 'පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රාහ්මි මෙතං' යනු වේ.

එසින් කී යැ එ බමුණු:

"යෙ කෙච්චිමෙ -පෙ- පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රාහ්මි මෙතං' යි.

7-4.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: නාඤය,) 'යම් කිසි මේ මහණ බමුණු කෙනෙක් දාෂ්ටියෙහි ශ්‍රැතයෙහි ඉද්ධිය කියත් ද ශීලව්‍රතයෙහි ඉද්ධිය කියත් ද අනෙකවිධ කොතුහල මභිගලයෙහි ඉද්ධිය කියත් ද වැළිත් ඔහු ඒ දාෂ්ටියෙහි ගුප්ත වැ වෙසෙත් නම් ජාතියත් ජරාවත් තරණය නො කළාහ' යි කියමි.

යෙ කෙච්චිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණා පෙ- 'යෙ කෙච්චි' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල ගෞරව නො කොට නිරවගෞරව කොට භාත්පසින් ගන්නා වචනයෙකි තෙල 'යෙ කෙච්චි' යනු. සමණා යනු: යම් කිසි මේ සස්තෙන් බැහැර පැවිද්දට එළඹියාහු පරිව්‍රාජක බවට පැමිණියාහු. බ්‍රාහ්මණා යනු: යම් කිසි භොවාදකයෝ නුයි 'යෙ කෙච්චිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාපෙ' යනු වේ. නාඤ'ති භගවා යනු...

දිවෙඨන සුඤ්ඤානපි වදනති සුද්ධිනාති: දිවෙඨනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුක්ඛිං විමුක්ඛිං පරිමුක්ඛිං වදන්ති, කථෙන්නී භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති, සුඤ්ඤානපි සුද්ධිං -පෙ- දිවෙඨන සුඤ්ඤානපි සුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුක්ඛිං විමුක්ඛිං පරිමුක්ඛිං වදන්ති, කථෙන්නී භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති 'දිවෙඨන සුඤ්ඤානපි වදන්ති සුද්ධිං'.

සීලබ්බනෙතාපි වදනති සුද්ධිනාති: සීලෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුක්ඛිං විමුක්ඛිං පරිමුක්ඛිං වදන්ති කථෙන්නී භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති, වනෙනපි සුද්ධිං -පෙ- වොහරන්ති, සීලබ්බනෙතාපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුක්ඛිං විමුක්ඛිං පරිමුක්ඛිං -පෙ- වදන්ති, කථෙන්නී භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති 'සීලබ්බනෙතාපි වදන්ති සුද්ධිං'.

අනෙක රූපෙන වදන්ති සුද්ධිනාති: අනෙකවිධ වතකොඤ්ඤාලමඛනලෙන¹ සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුක්ඛිං විමුක්ඛිං පරිමුක්ඛිං වදන්ති කථෙන්නී භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති 'අනෙක රූපෙන වදන්ති සුද්ධිං'.

කිඤ්චාපි තෙ තස්ස යතා වරන්තිති: 'කිඤ්චාපි'ති: පදසන්ධි පදසංසංඝො ප'පාරිසුරි අකකිරසමවායො ඛාඤ්ඤානපිලිට්ඨතා පදනුපුබ්බතාපෙනං 'කිඤ්චාපි'ති. තෙති දිවෙඨනා. තස්සාති: සකාය දිවෙඨනා සකාය ඛන්තියා සකාය රූපියා සකාය ලද්ධියා. යතාති යතා පටිසන්තා² ගුණා ගොපිතා රකෂිතා සංවුතා. වරන්තිති: වරන්ති විහරන්ති³ ඉරියන්ති වනෙනන්ති පාලෙන්ති යපෙන්ති යාපෙන්තිති 'කිඤ්චාපි තෙ තස්ස යතා වරන්ති'.

නානරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමිති: ජාතිජරාමරණං න නරිංසු, න උත්තරිංසු න පතරිංසු, න සමනිකකම්පසු, න චීතිචන්තිංසු ජාතිජරාමරණං අභිකම්භනා අභිසසංඛා,⁴ අනනිකකනා අසමනිකකනා අචිතිවනනා අනෙතා ජාතිජරාමරණෙ පරිවනෙනන්ති, අනෙතා සංසාරපථෙ පරිවනෙනන්ති, ජාතියා අනුගතා, ජරාය අනුසංඛා, ඛායානා අභිභූතා මරණෙන අඛ්‍යාභතා, අනාණා අලොනා අසරණා අසරණිභූතාති. 'බ්‍රූමි' ආචිකම්භාමි දෙදසෙමි පඤ්ඤාපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානි කරොමි පකාසෙමිති 'නානරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි'.

නෙතාහ භගවා:

“යෙ කෙවි මෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ (නාදුති භගවා)
දිවෙඨන සුඤ්ඤානපි වදන්ති සුද්ධිං
සීලබ්බනෙතාපි වදන්ති සුද්ධිං
අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං
කිඤ්චාපි තෙ තස්ස යතා වරන්ති
නානරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි”ති.

1. අනෙකවිධ කොඤ්ඤාල මංගලෙන - මජ්ඣිම නිකායෙ අනෙකවිධ වතක කොඤ්ඤාල මංගලෙන - සායා
2. යතා පටිසන්තං.-ව, වි, ක, මජ්ඣිම.
3. විවරන්ති. පත.
4. අභිසසන්තා සායා.

දිට්‍ඨෙයන සුතෙතා'පි වදනති සුද්ධිං යනු: දෘෂ්ට (රූපායතන) යෙනුදු ඉද්ධිය විඉද්ධිය පරිඉද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදන්ති කියති බෙණෙති දක්වති වහරති, ග්‍රාහ (ශබ්දයතන) යෙනුදු ඉද්ධිය ... දෘෂ්ට ග්‍රාහයෙනුදු ඉද්ධිය විඉද්ධිය පරිඉද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදන්ති- කියති බෙණෙති දක්වති වහරත් තුයි 'දිට්‍ඨෙයන සුතෙතා' පි වදනති සුද්ධිං' යනු වේ.

සිලබ්බතෙතා'පි වදනති සුද්ධිං යනු: ශීලයෙනුදු ඉද්ධිය විඉද්ධිය පරිඉද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදන්ති- කියති බෙණෙති දක්වති වහරති, මුතයෙනුදු ඉද්ධිය ... වහරති, ශීලමුතයෙනුදු ඉද්ධිය විඉද්ධිය පරිඉද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදන්ති- කියති බෙණෙති දක්වති වහරත් තුයි 'සිලබ්බතෙතා'පි වදනති සුද්ධිං' යනු වේ.

අනෙකරූපෙන වදනති සුද්ධිං යනු: අනෙකවිධ මුතකෛතුකමඛිතල-යෙන් ඉද්ධිය විඉද්ධිය පරිඉද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදනති- කියති බෙණෙති දක්වති වහරත් තුයි 'අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං.' යනු වේ.

කිඤ්චා'පි තෙ තතථ යතා වරන්ති- කිඤ්චා'පි යනු: පදසන්ධි යැ පදසංසර්ග යැ පදපරිපූර්ණතා යැ අත්ඝරසමවාය යැ ව්‍යඤ්ජන ශ්ලිෂ්ටතා යැ තෙල 'කිඤ්චා'පි' යනු පදනුපූර්වතා යි. තෙ යනු: දෘෂ්ටිගතිකයෝ යි. තතථ යනු: ස්වකීය දෘෂ්ටියෙහි ස්වකීය ක්ෂාන්තියෙහි ස්වකීය රූපියෙහි ස්වකීය ලබ්ධියෙහි. යතා යනු: ධකෙන්නාහු වෙසෙසින්ධකෙන්නාහු ගුප්ත වූවාහු ගොපනය කරන ලද්දහු රක්ෂිත වූවාහු සංවෘත වූවාහු. වරන්ති යනු: හැසිරෙති වාසය කෙරෙති. ඉරියවු පවත්වති වැටෙති පාලනය කෙරෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් තුයි 'කිඤ්චා' පි තෙ තතථ යතා වරන්ති' යනු වේ.

නාතරිංසු ජාතිජරන්ති ඔූමි යනු: ජාතිජරාමරණය තරණය නො කළහ, උත්තරණය පුතරණය-සමතිත්‍රමණය- ව්‍යතික්‍රමණය නො කළහ. ජාති ජරාමරණයෙන් නො හික්වුණාහු නො බැහැර වූවාහු නො ඉක්මගියාහු මොනොවට නො ඉක්මගියාහු නො ඉක්ම සිටියාහු ඇතුළු ජාතිජරාමරණ-යෙහි පෙරළෙති, ඇතුළු සසරමහ පිරිවැටෙති, ජාතියෙහි පිවිසියාහු ජරාව විසින් ලුහුබදනා ලද්දහු ව්‍යාධියෙන් මැඩුණාහු මරණයෙන් පහළාහු ත්‍රාණ (රක්ෂා) රහිතයහ, ලෙන (හිඳිනස්ථාන) රහිතයහ, අසරණයහ, අසරණිභූතහ'යි ඔූමි- කියමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවෘත කෙරෙමි විහාග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි පවසමි තුයි 'නාතරිංසු ජාතිජරන්ති ඔූමි' යනුවේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

“යෙ කෙවිමෙ -පෙ- නාතරිංසු ජාතිජරන්ති ඔූමි”යි

7-5, 6

යෙ කෙවි මෙ සමණබ්බාහමණා සෙ (ඉච්චායසමා නන්දෙ)
දිට්ඨන සුතෙතාපි¹ වදනති සුද්ධිං.
සීලබ්බතෙතාපි වදනති සුද්ධිං.
අනෙකරූපෙන වදනති සුද්ධිං.

තෙ වෙ මුනී බ්‍රෑහ්මි අනොසතිණේණ
අථ කො වරහි දෙවමනුස්සලොකෙ,
අතාරි ජාතිඤ්ඤා ජරඤ්ච මාරිඝ
පුච්ඡාමී තං භගවා බ්‍රෑහ්මි මෙනං.

යෙ කෙවි මෙ සමණබ්බාහමණා සෙති: 'යෙ කෙවි'ති: සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිසෙසං පරියාදියනවචනමෙනං 'යෙ කෙවි'ති. සමණාති: යෙ කෙවි ඉතො බ්‍රහ්මා පබ්බඤ්ජපගතා පරිබ්බාජකසමාපත්තා. බ්‍රාහ්මණාති: යෙ කෙවි භො වාදිකාති 'යෙ කෙවිමෙ සමණබ්බාහමණාසෙ.' ඉච්චායසමා නන්දෙති -පෙ-

දිට්ඨන සුතෙතාපි වදනති සුද්ධිනති: දිට්ඨනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පසුරිද්ධිං මුතතිං විමුතතිං පරිමුතතිං වදනති, කථෙතති භණනති දිපයනති වොභරනති, සුතෙතාපි සුද්ධිං. -පෙ- දිට්ඨන සුතෙතාපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුතතිං විමුතතිං පරිමුතතිං වදනති කථෙතති භණනති දිපයනති වොභරනති 'දිට්ඨන සුතෙතාපි වදනති සුද්ධිං.'

සීලබ්බතෙතාපි වදනති සුද්ධිනති: සීලෙතාපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුතතිං විමුතතිං පරිමුතතිං වදනති කථෙතති භණනති දිපයනති වොභරනති. වනෙතපි සුද්ධිං. -පෙ- වොභරනති, සීලබ්බතෙතාපි සුද්ධිං' විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුතතිං විමුතතිං පරිමුතතිං වදනති, කථෙතති භණනති දිපයනති වොභරනති 'සීලබ්බතෙතාපි වදනති සුද්ධිං'.

අනෙකරූපෙන වදනති සුද්ධිනති: අනෙකවිධවතකොතුභල මඛභලෙන සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුතතිං විමුතතිං පරිමුතතිං වදනති කථෙතති භණනති දිපයනති වොභරනති 'අනෙකරූපෙන වදනති සුද්ධිං.'

තෙ වෙ මුනී බ්‍රෑහ්මි අනොසතිණේණති: 'තෙ වෙ'ති; දිට්ඨිගතිකෙ. මුනීති: 'මොනා' වුච්චති ඤාණං. -පෙ- සඨිගජාලමතිච්ච යො මුනී.'

1. දිට්ඨසුතෙතාපි- ම ජ සං.

7-5, 6.

(ආයුෂ්මත් නාඤ්ඤාණුවක. මෙසේ විචාරයි:) භාග්‍යවතුන්වහන්ස, යම් කිසි මේ මහණ බමුණු කෙනෙක් දාෂ්ටයෙකුදු ග්‍රැතයෙකුදු ශුද්ධිය කියත් ද ශීලමුතයෙකුදු ශුද්ධිය කියත් ද අනෙකවිධ කොතුහලමභිගලයෙකුදු ශුද්ධිය කියත් ද මුනින්ද්‍රයන් වහරන්ස, ඉදින් ඒ දාෂ්ටිගතිකයන් ඔසතරණය නො කළවුනැ'යි වදරන්නවු නම් හිදුකාණන් වහන්ස, වැළින් දෙවිමිනිස් ලොවැ කවරෙක් ජාතියත් ජරාවත් තරණය කෙළේ ද? භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මූල වහන්සේ පුළුවස්මි. තෙල කරුණ වදළ මැනැවි.

යෙ කෙවිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ- 'යෙ කෙවි' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල අශෙෂ කොට හිශ්ශෙෂ කොට හාත් පසින් හන්තා වචනායෙකි තෙල 'යෙ කෙවි' යනු. සමණා යනු: යම් කිසි මෙ සස්තෙන් බැහැර පැවිද්දට එළඹියාහු පරිව්‍රාජකබවට පැමිණියාහු. බ්‍රාහ්මණා යනු: යම් කිසි 'හො වාදිකයෝ යැ' යි 'යෙ කෙවිමෙ සමණ-බ්‍රාහ්මණා සෙ' යනු වේ.

ඉච්චාසමා නන්දෙ යනු.....

දිට්ඨන සුතෙනා'පි වදනති සුද්ධිං යනු: දාෂ්ටයෙකුදු ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදන්ති- කියත් ද බෙණෙත් ද දක්වත් ද වහරත් ද, ග්‍රැතයෙකුදු ශුද්ධිය ... දාෂ්ට-ග්‍රැතයෙකුදු ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදන්ති- කියත් ද බෙණෙත් ද දක්වත් ද වහරත් ද දී'යි 'දිට්ඨන සුතෙනා'පි වදනති සුද්ධිං' යනු වේ.

සීලබ්බතෙනා' පි වදනති සුද්ධිං යනු: ශීලයෙකුදු ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදන්ති-කියත් ද බෙණෙත් ද දක්වත් ද වහරත් ද මුතයෙකුදු ශුද්ධිය ...වහරත් ද, ශීලමුතයෙකුදු ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදනති-කියත් ද බෙණෙත් ද දක්වත් ද වහරත් ද දී'යි 'සීලබ්බතෙනා'පි වදනති සුද්ධිං' යනු වේ.

අනෙකරුපෙන වදනති සුද්ධිං යනු: අනේකවිධ මුතකොතුකමභිගල-යෙන් ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදනති- කියත් ද බෙණෙත් ද දක්වත් ද වහරත් ද දී'යි 'අනෙකරුපෙන වදනති සුද්ධිං' යනු වේ.

තෙ වෙ මුනි බ්‍රෑසි අනොසතිණෙණ- 'තෙ වෙ' යනු: දාෂ්ටිගති ඇතියන්. මුනි යනු: 'මොන' යි ඥානය කියනු ලැබෙයි... රාගාදි සඨගය හා තෘෂ්ණා දාෂ්ටිජාලය ඉක්ම සිටි හෙතෙම මුනි නම් වෙයි.

බුද්ධි අනොසතිණේණි: කාමොසං භවොසං දිට්ඨොසං අච්ඡේදොසං අතිණේණ අනාතිකකතොන ආදිමතිකකතොන අවිතිවතොන අනොසං ජාතිජරාමරණේ පරිවතොනොන අනොසංසාරපථේ පරිවතොනොන, ජාතියා අනුගමන ජරාය අනුසට්ඨො ඛ්‍යාධිතා අභිභූතෙ මරණෙන අඛ්‍යාතොන අනාණේ අලොනෙ අසරණේ අසරණී භූතෙ. බුද්ධිති: බුද්ධි ආවිකකිසි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විචරසි විහජසි උත්තානිකරොසි පකාසෙසිති 'තෙ වෙ චුති බුද්ධි අනොසතිණේණ.'

අථ කො වරහි දෙවමනුසසලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසාති: අථ කො ඵසො සදෙවකෙ ලොකෙ සමාරකෙ ඤ්චමකෙ සසසමණ බ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුසසාය ජාතිජරාමරණං අතරි උත්තරි පතරි සමතිකකමි විතිවතතයි. මාරිසාති: පියවචනං ගරු වචනං ඤ්චාරව-සජ්ජනිසාධිවචනමෙනං 'මාරිසා'ති 'අථ කො වරහි දෙව මනුසසලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස'.

සුචජාමි තං භගවා බුද්ධි මෙතනති: 'සුචජාමි ත'නති: සුචජාමි තං, යාවාමි තං, අජේකසාමි තං, පසාදෙමි තං. භගවාති ගාරවාධිවචන-මෙනං -පෙ-සවජිකාපඤ්ඤතති යදිදං 'භගවා'ති. බුද්ධි මෙතනති: බුද්ධි ආවිකකාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විචරාහි විහජාහි උත්තානි කරොහි පකාසෙහිති. සුචජාමි තං භගවා බුද්ධි මෙනං.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“යෙ කෙවි මෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ (ඉච්චායසමා නන්ද)
දිට්ඨොන සුතෙනාපි වදනති සුද්ධිං.
සිලබ්බතෙනාපි වදනති සුද්ධිං.
අනෙකරුපෙන වදනති සුද්ධිං.
තෙ වෙ චුති බුද්ධි අනොසතිණේණ
අථ කො වරහි දෙවමනුසසලොකෙ,
අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස
සුචජාමි තං භගවා බුද්ධි මෙනානති”.

බ්‍රැසි අන්‍යෝනිකත්වය යනු: කාමෝසය හවොසය දිවයෝසය අවිජ්ජා-සය තරණය නො කළවුන් නො ඉක්මවුවන් මොනොවට නො ඉක්ම වුවන් නො ඉක්ම සිටියවුන් ඇතුළු ජරාමරණයෙහි පිරිවැටෙනු (පෙරළෙනු) වන් ඇතුළු සසරමඟ පිරිවැටෙනු වන් ජාතියෙහි පිවිසියන් ජරාව විසින් ලුහුබඳනා ලදුවන් ව්‍යාධියෙන් මැඩුණුවුන් මරණයෙන් පහළ වුන් ත්‍රාණ නැතියන් ලෙන නැතියන් අසරණයන් අසරණිභූතයන් කොට බ්‍රැසි- වදරණ සේක් දෙසන සේක් පනවනසේක් පිහිටුවන සේක් විවෘත කරන සේක් විභාග කරනසේක් පාළ කරනසේක් පවසන සේක් නම් නුයි 'තෙ වෙ මුනි බ්‍රැසි අන්‍යෝනිකත්වය යනු වෙ.

අට කො වරහි මනුසසලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස යනු: වැදිත් තෙල කවරෙක් දෙවියන් සහිත වූ මරුන් සහිත වූ බඹුන් සහිත වූ ලොවැ මහණ බමුණන් සහිත වූ දෙවි මිනිසුන් සහිත වූ සත්ත්වලොකයෙහි ජාතිජරාමරණය තරණය කෙළේ ද උත්තරණය- පුතරණය- සමති-ක්‍රමණය- ව්‍යතිවර්තනයකෙළේද? මාරිස යනු: ප්‍රියවචන යැ ගරුවචන යැ තෙල 'මාරිස' යනු සංගාරව සප්‍රතිශ්‍රයනාමයෙක් නුයි 'අට කො වරහි දෙවමනුසසලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස' යනු වෙ.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රැහි මෙතං- 'පුච්ඡාමි තං' යනු: මුඛ වහන්සේ පුළු වුස්මි, මුඛ වහන්සේ අයදිමි, මුඛ වහන්සේ අධ්‍යාපණ කෙරෙමි, මුඛ වහන්සේ පහදවමි. භගවා යනු: තෙල ගෞරවනාම යැ ... මේ 'භගවා' යනු: අර්හත් ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියෙකි. බ්‍රැහි මෙතං යනු: වදළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව දෙසුව මැනැව පැනැවුව මැනැව පිහිටුව මැනැව විවෘත කළ මැනැව විභංග කළ මැනැව පාළ කළ මැනැව පැවැසුව මැනැව නුයි 'පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රැහි මෙතං' යනු වෙ.

එයින් කී යැ ඵ බමුණු:

' යෙ කෙවිමෙ -පෙ- පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රැහි මෙතං'' ධී

නාහං සබ්බං සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ (නැදති හගවා)
 ජාතිජරාය හිවුතාති බ්‍රෑමි,
 යෙ සීධ දිට්ඨං ව සුතං මුතං වා
 සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං
 අනෙකරුපමපි පහාය සබ්බං
 තණහං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ
 තෙ වෙ නරා¹ ඔසතිණණාති බ්‍රෑමි.

නාහං සබ්බං සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ නැදති හගවා ජාතිජරාය හිවුතාති බ්‍රෑමිති: නාහං නැද, සබ්බං සමණබ්‍රාහ්මණා ජාතිජරාය ආවුතා හිවුතා ඔවුතා² පිහිතා පටිච්ඡන්තා පටිකුජ්ජිතාති වදුමි, අත්ථි තෙ සමණ බ්‍රාහ්මණා යෙසං ජාතිව ජරාමරණඤ්ච ජභීනා උච්ඡින්නාමුලා තාලා-වතථුකතා අනභාවකතා³ ආයතිං අනුපාදාදමමොති බ්‍රෑමි. ආවිකමාමි දෙසෙමි පඤ්ඤාපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විහජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමිති. 'නාහං සබ්බං සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ නැදති හගවා ජාතිජරාය හිවුතාති බ්‍රෑමි'.

යෙ සීධ දිට්ඨංව සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බන්ති: යෙ සබ්බා දිට්ඨසුඤ්ඤායො පහාය ජහිජා පජහිජා විනොදෙජා බ්‍යන්ති කරිජා අනභාවං ගමෙජා, යෙ සබ්බා සුතසුඤ්ඤායො⁴ පහාය -පෙ- යෙ සබ්බා මුතසුඤ්ඤායො⁵ පහාය -පෙ- යෙ සබ්බා දිට්ඨසුතමුතසුඤ්ඤායො පහාය -පෙ- යෙ සබ්බා සීලසුඤ්ඤායො පහාය -පෙ- යෙ සබ්බා වතසුඤ්ඤායො පහාය -පෙ- යෙ සබ්බා සීලබ්බතසුඤ්ඤායො පහාය ජහිජා පජහිජා විනොදෙජා බ්‍යන්තිකරිජා අනභාවං ගමෙජාති 'යෙ සීධ දිට්ඨංව සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං.'

අනෙකරුපමපි පහාය සබ්බන්ති: අනෙකවිධවතකොතුහල මඛයලෙන සුඤ්ඤායං විසුඤ්ඤායං පරිසුඤ්ඤායං මුතතිං විමුතතිං පරිමුතතිං පහාය ජහිජා පජහිජා විනොදෙජා බ්‍යන්තිකරිජා අනභාවං ගමෙජාති 'අනෙකරුපමපි පහාය සබ්බං'.

තණහං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ තෙ වෙ නරා ඔසතිණණාති බ්‍රෑමිති: තණහාති: රුපතණහා, සඤ්ඤතණහා, ගතධතණහා, රසතණහා, ඓදාංඨධානතණහා, ධමම තණහා. තණහං පරිඤ්ඤායාති: තණහං තිහි පරිඤ්ඤාහි පරිජා-හිජා ඤාතපරිඤ්ඤාය තීරණපරිඤ්ඤාය පහානපරිඤ්ඤාය.

1. තෙ වෙ නැද- පන.
 2. ඔවුවා- සා.
 3. අනභාවං ගතා- ව, ටි, ක.
 අනභාවං කතා- මජ්ඣ.
 4. සුත දිට්ඨියො- ව, ටි, ක.
 5. මුත දිට්ඨියො පයාය- ව, ටි, ක.

7-7.

(බුදුහු මෙසේ වදලහ: නඤ්ඤා,) මම 'හැම මහණබමුණහු ජාති ජරා විසින් අවුරන ලදහ යි නො කියමි. මේ ලොවිහි යම් කෙනෙක් හැම දෘෂ්ටඉද්ධිය ද ශ්‍රැතඉද්ධිය ද මුතඉද්ධිය ද ශීලමුතඉද්ධිය ද හැරපියා හැම කෞතුහල මඬගල ඉද්ධිය ද හැරපියා තෘෂ්ණාව පිරිසිදු දැන අනාසුච වූවාහු ද එ සත්හු එකාන්තයෙන් ඔසතරණය කළාහ යි කියමි.'

නාහං සබ්බෙ සමණොභමණා සෙනඤ්ඤාති හගවා ජාතිජරාය නිවුතා'ති බ්‍රෑමී යනු: නඤ්ඤා, මම හැම මහණබමුණහු ජාතිජරායෙන් අවුරන ලද්දහු වළහන ලද්දහු උඬින් වැසුණාහු යටින් වැසුණාහු පිළිසන් වූවාහු යටිහුරු වූවාහු යයි නො කියමි. යම් මහණ බමුණු කෙනෙකුන්ට ජාතියත් ජරාමරණයත් ප්‍රතීණ වූවාහු ද උසුන්වුල් ඇත්තාහු ද හිස්සුන් තල්රුකක් සෙයින් අවස්තුක වූවාහු ද අනු අභාවය කරන ලද්දහු ද ආයතිභවයෙහි නුපදනා පියවි ඇත්තාහු ද, එබඳු මහණබමුණු කෙනෙක් ඇත්තාහ යි බ්‍රෑමී-කියමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවෘත කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි ප්‍රකට කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුඬි 'නාහං සබ්බෙ සමණොභමණා සෙනඤ්ඤාති හගවා ජාතිජරාය නිවුතා'ති බ්‍රෑමී' යනු වේ.

යෙ සීධ දිට්ඨං ව සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වා පි පහාය සබ්බං යනු: යම් කෙනෙක් හැම දෘෂ්ට ඉද්ධින් හැර හැරපියා වෙසෙසින් හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනු අභාවයට පමුණුවා, යම්කෙනෙක් හැම ශ්‍රැතඉද්ධින් හැරයම් කෙනෙක් හැම මුතඉද්ධින් හැරයම් කෙනෙක් හැම දෘෂ්ටශ්‍රැතමුතඉද්ධින් හැර ... යම් කෙනෙක් හැම ශීලඉද්ධින් හැර ... යම් කෙනෙක් හැම මුතඉද්ධින් හැර ... යම් කෙනෙක් හැම ශීලමුතඉද්ධින් හැර හැරපියා වෙසෙසින් හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනු අභාවයට පමුණුවා නුඬි 'යෙ සීධ දිට්ඨං ව සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වා පි පහාය සබ්බං' යනු වේ.

අනෙකරූපමපි පහාය සබ්බං යනු: අනේකවිධ ඉතකෞතුහල මඬගල යෙන් ඉද්ධිය විඉද්ධිය පරිඉද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය හැර හැරපියා වෙසෙසින් හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනු අභාවයට පමුණුවා නුඬි 'අනෙකරූපමපි පහාය සබ්බං' යනු වේ.

තණහං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ තෙ වෙ නරා ඔසතිණණා'ති බ්‍රෑමී- 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ගඛිදතෘෂ්ණා යැ ගන්ධතෘෂ්ණා යැ රස තෘෂ්ණා යැ ස්ප්‍ර්ශ්ටව්‍ය තෘෂ්ණා යැ ධර්මතෘෂ්ණා යි. පරිඤ්ඤාය යනු: ඤාපරිඤ්ඤා තීරණපරිඤ්ඤා යැ ප්‍රභාණපරිඤ්ඤා යැ යන තුන් පරිඤ්ඤායෙන් තෘෂ්ණාව පිරිසිදු දැන.

කතමා ‘ඤාතපරිඤ්ඤා: තණහං ජානාති’¹ ‘අයං රූපතණහා අයං සද්දතණහා අයං ගඤ්ඤතණහා අයං රසතණහා අයං චොට්ඨධ්වතණහා අයං ධර්මතණහා’ති. ජානාති¹ පසාති, අයං ඤාතපරිඤ්ඤා.

කතමා ‘තීරණපරිඤ්ඤා: ඵලං ඤාතං කතො තණහං තීරෙති: අභිඉදතො දුක්ඛතො රොගතො ගණ්ඤතො -පෙ- තිසාරණතො තීරෙති, අයං තීරණපරිඤ්ඤා.

කතමා ‘පභානපරිඤ්ඤා: ඵලං තීරයිඤා තණහං පජහති විනොදෙති ඛ්‍යාතනිකරොති අනභාවං ගමෙති. චුන්තං හෙතං හගවතා: “යො භික්ඛවෙ, තණහාය ජඤුරාගො තං පජහට්ඨ, ඵලං සා තණහා පභිනා හවිසසති උච්ඡින්නමුලා තාලාවඤ්ඤකතා අනභාවකතා² ආයතිං අනුපපාදධම්මො”ති.³ අයං පභානපරිඤ්ඤා.

තණහං පරිඤ්ඤායාති: තණහං ඉමාහි තිභි පරිඤ්ඤාහි පරිජාතිඤා. අනාසවාසෙති: චන්තාරො ආසවා; කාමාසවො හවාසවො දිට්ඨාසවො අච්ඡේදාසවො. යෙසං ඉමෙ ආසාවා පභිනා උච්ඡින්නමුලා තාලාවඤ්ඤකතා අනභාවකතා ආයතිං අනුපපාදධම්මො. තෙ චුඉදන්ති අනාසවා අරහන්තො ඛිණාසවා.

තණහං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ තෙ වෙ නරා ඔස තිණණාති බුමිතිං යෙ-කණහං පරිඤ්ඤාය අනාසවා තෙ කාමොසං තිණණා, හවොසං තිණණා, දිට්ඨාසං තිණණා, අච්ඡේදාසං තිණණා, සබ්බසංසාරපඵං තිණණා උත්තිණණා නිත්තිණණා⁴ අතිකකන්තා සමතිකකන්තා විතිවන්තාති බුමි ආචිකධාමි දෙසෙමි පඤ්ඤාපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විහජාමි උත්තානිකරොමි පකාසෙමිති ‘තණහං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ තෙ වෙ නරා ඔසතිණණාති බුමි’ති.

තෙනාහ හගවා;

“නාහං සබ්බෙ සම්මුඛාහම්මොසො (නන්දති හගවා)
ජාතිජරාය නිච්ඡිතාති බුමි,
යෙ සීධි දිට්ඨංච සුතං මුතං වා⁴
සීලබ්බතං වාපි පභාය සබ්බං
අනෙකරූපමපි පභාය සබ්බං
තණහං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ
තෙ වෙ නරා ඔසතිණණාති බුමි”ති.

1. පජානාති- පත, සා. 2. අනභාවං හතා- ව, වී, ක, සා. 3. ඕතිණණ නිත්තිණණං- පත 4. යෙසීධි දිට්ඨංච සුතං මුතංච-ව, වී, ක, ම 5. ඛිතධි සංසුඛත-හාරවග.

ඥාතපරිඤා කවඨ යත්: තෘෂ්ණාව ඥාතපරිඤායෙන් දනගනියි: මේ රූපතෘෂ්ණා යැ මේ ගඛිදතෘෂ්ණා යැ මේ ගන්ධතෘෂ්ණා යැ මේ රස තෘෂ්ණා යැ මේ ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍යා තෘෂ්ණා යැ මේ ධර්මතෘෂ්ණා යැ යි දනගනියි, දකියි. මෝ තොමෝ ඥාතපරිඤායි.

තීරණපරිඤා කවඨ යත්: මෙසේ දන්ත:ලද කොට තෘෂ්ණාව තීරණය කෙරෙයි: අතිත්‍යා විසින් දු:ඛ විසින් රොග විසින් ගණ්ඩ විසින් ... කිස්සරණ විසින් තීරණය කෙරෙයි. මෝ තොමෝ තීරණ පරිඤා යි.

ප්‍රභාණ පරිඤා කවඨ යත්: මෙසේ තීරණය කොට තෘෂ්ණාව දුරු කෙරෙයි, බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි.

මේ වදරණලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: "මහණෙනි, තෘෂ්ණාව පිළිබඳ යම් ඡන්දරාගයෙක් වී නම් එය දුරු කරවු, මෙසේ ඒ තෘෂ්ණාව ප්‍රහීණ වන්නී යැ උසුන්මුල් ඇත්තී තාලවස්තුවක් මෙන් කරන ලද්දී අනභාවය කරනලද්දී මත්තෙහි නුපදනා සැහැවී ඇත්තී යැ" යි. මෝ තොමෝ 'ප්‍රභාණ පරිඤා' යි.

තණහං පරිඤ්ඤාය- තෘෂ්ණාව මේ තුන් පරිඤායෙන් දනගෙන. අනා. සවාසෙ- ආශ්‍රවයෝ සතර දෙනෙකි: කාමාසුව යැ භවාසුව යැ දෘෂ්ට්‍යාසුව යැ අවිද්‍යාසුව යි. යම් කෙනකුන්ට මේ ආසුවයෝ ප්‍රහීණ වූවාහු උසුන් මුල් ඇත්තාහු තාලවස්තුවක් සෙයින් කරන ලද්දහු අනභාවය කරන ලද්දහු මත්තෙහි නුපදනා පියවී ඇත්තාහු ද ඒ අර්හත් ක්ෂිණාසුවයෝ 'අනාසුවහ'යි කියනු ලැබෙත්.

තණහං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ තෙ වෙ නරා ඔසතිණණා'ති බ්‍රෑමී යනු: යම් කෙනෙක් තුමු තෘෂ්ණාව ත්‍රිවිධ පරිඤායෙන් දන අනාසුව වූව:හු ද ඔහු කාමොසය තරණය කලාහු යැ භවොසය තරණය කලාහු යැ දෘෂ්ට්‍යාසය තරණය කලාහු යැ අවිද්‍යාසය තරණය කලාහු යැ, සියලු සංසාර පථය තරණය කලාහු යැ උත්තරණය-කිස්තරණය- අතික්‍රමණය- සමතික්‍රමණය කලාහු යැ ඉක්මවූවාහු යයි කියමි පවසමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවරණ කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි ප්‍රකට කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'තණහං පරි ඤ්ඤාය අනාසවා සෙ තෙ වෙ නරා ඔසතිණණා'ති බ්‍රෑමී' යනු වෙ.

එයින් වදලහ බුදුහු:

"නාහං සබ්බෙ -පෙ- තෙ වෙ නරා ඔසතිණණා'ති බ්‍රෑමී"යි.

7-8

එතාහිනන්දුම් වචො මහෙසිනො (ඉච්චායසථා නන්ද)
 සුකිත්තිතං ගොතම නුපට්ඨං
 යෙසිධ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා
 සීලබ්බතං වාපි පභාය සබ්බං,
 අනෙකරූපමපි පභාය සබ්බං,
 තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ
 අහමපි තෙ ඔසතිණ්ණා'ති බුදුම්.

එතාහිනන්දුම් වචො මහෙසිනොති: 'එත'නති: තුඤ්ඤාං වචනං බ්‍යාජ්ජප්පං දෙසනං අනුසිට්ඨං¹ නන්දුම් අහිනන්දුම් මොදුම් අනුමොදුම් ඉච්චාම් සාදියාම් පඤ්ඤාම් පිභයාම් අභිජ්ජාම්. මහෙසිනොති මහෙසී² හගවා මහතතං සීලබ්බන්ධං එසි ගවෙසි පරියෙසිති මහෙසී -පෙ- කභං දෙවදෙවො කභං නරාසහොති මහෙසිති 'එතාහිනන්දුම් වචො මහෙසිනො'.

සුකිත්තිතං ගොතම නුපට්ඨනති: 'සුකිත්තිත'නති: ස්වාච්ඤ්ඤාං³ සුදෙසිතං සුපඤ්ඤාපිතං සුපට්ඨපිතං සුවිච්චං⁴ සුවිභවතං සුඋඤ්ඤානිකතං සුපකාසිතං ගොතම නුපට්ඨනති: 'උපට්ඨි' චුච්චන්ති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඤ්ඤා ච උපට්ඨපභානං උපට්ඨිපසමං උපට්ඨපට්ඨිත්ඤ්ඤා⁵ උපට්ඨ පට්ඨපසංඤ්ඤා⁶ අමතං නිබ්බානන්ති 'සුකිත්තිතං ගොතම නුපට්ඨකං.'

යෙ සිධ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වාපි පභාය සබ්බන්ධති යෙ සබ්බා දිට්ඨසුඤ්ඤායො පභාය ජහිත්වා පඡහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තිකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වා, යෙ සබ්බා සුතසුඤ්ඤායො -පෙ- යෙ සබ්බා මුතසුඤ්ඤායො -පෙ- යෙ සබ්බා දිට්ඨසුතමුතසුඤ්ඤායො -පෙ- යෙ සබ්බා සීලසුඤ්ඤායො -පෙ- යෙ සබ්බා වතසුඤ්ඤායො -පෙ- යෙ සබ්බා සීලබ්බතසුඤ්ඤායො පභාය ජහිත්වා පඡහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තිකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති 'යෙ සිධ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වාපි පභාය සබ්බං'.

අනෙකරූපමපි පභාය සබ්බන්ධති: අනෙකවිධවතකොතූහලමඛගලෙන සුඤ්ඤාං විසුඤ්ඤාං පරිපුඤ්ඤාං මුතං විමුතං පරිමුතං පභාය ජහිත්වා පඡහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තිකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති 'අනෙකරූපමපි පභාය සබ්බං.'

1. අනුසන්ධි- ව, ටී, ක
 2. කිං මහෙසී-මජ්ඣං.
 3. සු ආච්ඤ්ඤා- මජ්ඣං, ස්‍යා.
 4. සු විච්චිතං- පහ.
 5. උපට්ඨ නිඤ්ඤා- ව, ටී, ක, මජ්ඣං- උපට්ඨපට්ඨිත්ඤ්ඤා- ස්‍යා.
 6. පට්ඨපසංඤ්ඤා- ව, ටී, ක, මජ්ඣං.

7-8.

(ආයුෂ්මත් නන්දමාණවක මෙසේ කියයි:) මහර්ෂි වූ මූඹ වහන්සේගේ තෙල වදන් මම රුස්මි. ගෞතමයන් වහන්ස, උපධිරහිත වූ හිවන මොනොවට ප්‍රකාශ කරන ලද යැ, මෙ ලොවහි යම් කෙනෙක් හැම දෘෂ්ටඉද්ධිය ද ශ්‍රැතඉද්ධිය ද මුතඉද්ධිය ද ශීලචුතඉද්ධිය ද හැර පියා අනේකවිධ වූ හැම කොතුහලමඬගල ඉද්ධිය ද හැරපියා තෘෂ්ණාව ත්‍රිවිධ පරිඤායෙන් පිරිසිදු දූන අනාසුච වූවාහු නම් මම ද ඔහු ඔසතරණය කළාහ යි කියමි.

එතාහිනඤ්ඡි වටො මහෙසිනො - 'එතං' යනු: මූඹ වහන්සේගේ වචනය වාක්‍යපථය දේශනාව අනුශාසනය සතුටු වෙමි, වෙසෙසින් සතුටු වෙමි, තුටු වෙමි, අනුමෝදන් වෙමි, රුස්මි, පිළිගනිමි, පතමි, කැමැති වෙමි, අභිජල්පනය කෙරෙමි, **මහෙසිනො** යනු; චූදුහු මහර්ෂිහ, මහත් වූ ශීලස්කන්ධය එෂණ-ගවේෂණ-පයෙඛිෂණ කළාහු තුයි මහර්ෂිහ ... කොහි යැ දෙවියනට දෙවි වූවාහු? කොහි යැ නරශ්‍රේෂ්ඨ වූවාහු? යයි මහර්ෂිහ තුයි '**එතාහිනඤ්ඡි වටො මහෙසිනො**' යනු වේ.

සුකිත්තිතං ගොතම නුපධිකං - 'සුකිත්තිතං' යනු මොනොවට පවසන ලද, මොනොවට දෙසන ලද, මොනොවට පනවනලද, මොනොවට විවෘත කරන ලද, මොනොවට විභාග කරන ලද, මොනොවට ප්‍රකට කරන ලද, මොනොවට ප්‍රකාශ කරන ලද, **ගොතම නුපධිකං**- 'උපාධි'යි ක්ලෙශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද කියනු ලැබෙත්. උපධිනගේ ප්‍රභාණය උපධිනගේ සන්තිදීම උපධිනගේ දුරැළීම උපධිනගේ හැරපීම අමාමහ නිවනැ'යි '**සුකිත්තිතං ගොතම නුපධිකං**' යනු වේ.

යෙ සිධ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වා පි පහාය සබ්බං- යම් කෙනෙක් තුමු හැමදෘෂ්ටිඉද්ධින් හැර හැරපියා වෙසෙසින් හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා, යම් කෙනෙක් හැම ශ්‍රැතඉද්ධින්... යම් කෙනෙක් හැම මුතඉද්ධින්... යම් කෙනෙක් හැම දෘෂ්ටි-ශ්‍රැත - මුතඉද්ධින්... යම් කෙනෙක් හැම ශීලඉද්ධින්... යම් කෙනෙක් හැම චුතඉද්ධින්... යම් කෙනෙක් හැම ශීලචුත ඉද්ධින් හැර හැරපියා වෙසෙසින් හැර පියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා තුයි '**යෙ සිධ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වා පි පහාය සබ්බං**' යනු වේ.

අනෙකරුපමපි පහාය සබ්බං- අනේකවිධ වූ චුත කොතුහලමඬගල-යෙන් ඉද්ධිය විඉද්ධිය පරිඉද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය හැර හැරපියා වෙසෙසින් හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා තුයි '**අනෙකරුපමපි පහාය සබ්බං**' යනු වේ.

තණහං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ අහමපි තෙ ඔසතිණණාති බ්‍රූමීති: 'තණහා'ති: රූපතණා සද්දතණා ගඤ්ඤතණා රසතණා ඵොට්ඨබ්බතණා ධම්මතණා, තණහං පරිඤ්ඤායාති: තණහං තිභි පරිඤ්ඤාහි පරිජාතිජා ඤාතපරිඤ්ඤාය තීරණපරිඤ්ඤාය පභානපරිඤ්ඤාය.

කතමා ඤාතපරිඤ්ඤා: තණහං ජානාති: 'අයං රූපතණා, අයං සද්දතණා, අයං ගඤ්ඤතණා, අයං රසතණා, අයං ඵොට්ඨබ්බතණා, අයං ධම්මතණා'ති ජානාති¹ පසස්සති, අයං ඤාතපරිඤ්ඤා.

කතමා තීරණපරිඤ්ඤා: එවං ඤාතං කතං තණහං තීරෙති අනිච්චතො දුක්ඛතො රොගතො ගණ්ඤතො සලලතො අසතො ආබාධතො පරතො පලොකතො ඊතීතො උපද්දවතො භයතො උපසස්සග්ගතො චලතො පහඤ්ඤතො අද්ධුවතො අතාණතො අලෙනතො අසරණතො අසරණිභූතතො ඊතතො තුව්ච්චතො සුඤ්ඤතො අනත්තතො ආදීනවතො විපරිනාමධම්මතො අසාරකතො අසමුලතො² වධකතො විභවතො සාසවතො සඤ්ඤතො මාරාමිසතො ජාතිධම්මතො ජරාධම්මතො ව්‍යාධිධම්මතො මරණධම්මතො සොකපරිදෙවදුක්ඛදෙවමනස්සුපායාස ධම්මතො සඤ්ඤිලෙසධම්මතො සමුදයතො අත්ඤ්ඤතො අසාදතො³ ආදීනවතො නිසසරණතො තීරෙති, අයං තීරණපරිඤ්ඤා.

කතමා පභානපරිඤ්ඤා: එවං තීරයිජා තණහං පජභති විනොදෙති බ්‍යන්තිකරොති අනභාවා ගමෙති, අයං පභානපරිඤ්ඤා, තණහං-පරිඤ්ඤායාති: තණහං ඉමාහි තිභි පරිඤ්ඤාහි පරිජාතිජා. අනාසවාති: චත්තාරො ආදවා: කාමාසවො භවාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො, යෙසං ඉමෙ ආදවා පභිනා උච්ඡිත්තමුලා තාලාවඤ්ඤකතා අනභාවකතා⁴ ආයතිං අනුපපාදමි⁵ ආ. තෙ වුවිච්ඡාති අනාසවා අරභන්තො බිණ්ණාසවා.

තණහං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ අහමපි තෙ ඔසතිණණාති බ්‍රූමීති: යෙ තණහං පරිඤ්ඤාය අනාසවා අහමපි තෙ කාමොසං තිණණා, භවොසං තිණණා, දිට්ඨොසං තිණණා, අවිජ්ජාසං තිණණා, සබ්බසංසාරපථං තිණණා උපතිණණා ක්‍රිතතිණණා අතිකකන්තා දමතිකකන්තා විජිවත්තාති බ්‍රූමී වදමීති 'තණහං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ අහමපි තෙ ඔසතිණණාති බ්‍රූමී.

තෙනාහ යො බ්‍රාහ්මණො.

“එතාහිනඤ්ඤමි වචො මඤ්ඤිනො
සුක්ඛිත්තං ගොතම නුපධිකං,
යෙසිධ දිට්ඨාව සුතං මුතං වා
සීලබ්බතං වාපි පභාය සබ්බං
අනෙකරුපමි පභාය සබ්බං
තණහං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ
අහමපි තෙ ඔසතිණණාති බ්‍රූමී”ති.

නඤ සුත්තනිදෙදසො සත්තමො

1. පජානාති- සා. 3. අසාරතො- ව, ච, ක.
2. අසාරතො අසමුලතො- ව, ච, ක- 4. අනභාවං භතං- ව, ච, ක.

තණහං පටිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ අහමපි තෙ ඔසතිණණා'ති බ්‍රෑමි-
'තණහා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ගඛිදතෘෂ්ණා යැ ගන්ධතෘෂ්ණා යැ රස
තෘෂ්ණා යැ ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍යතෘෂ්ණා යැ ධර්මතෘෂ්ණා යි. 'තණහං පටිඤ්ඤාය'
යනු: තෘෂ්ණාව ඤාතපටිඤ්ඤා යැ තීරණ පටිඤ්ඤා යැ පහාණපටිඤ්ඤා යැ
යන තුන් පටිඤ්ඤායෙන් පිරිසිදු දැන.

ඤාතපටිඤ්ඤා කවරැ යත්: තෘෂ්ණාව ඤාතපටිඤ්ඤායෙන් දැන
ගනියි: මේ රූපතෘෂ්ණා යැ මේ ගඛිදතෘෂ්ණා යැ මේ ගන්ධතෘෂ්ණා යැ මේ
රසතෘෂ්ණා යැ මේ ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍යතෘෂ්ණා යැ මේ ධර්මතෘෂ්ණා යැ යි දැනගනියි
දකියි, මෝ තොමෝ ඤාතපටිඤ්ඤා යි.

තීරණපටිඤ්ඤා කවරැ යත්: මෙසේ දන්නා ලද කොට තෘෂ්ණාව
තීරණය කෙරෙයි: අත්තා විසින් දු:ඛ විසින් රො:ග විසින් ගණ්ඨ විසින්
ඉලා විසින් ව්‍යසන විසින් ආබාධ විසින් පරවිසින් නැසෙනසුලු විසින්
ඊති විසින් උවදුරු විසින් බිය විසින් උපසර්ග විසින් වල විසින් බිඳෙනසුලු
විසින් අධු:ව විසින් අත්‍රාණ විසින් අලොන විසින් අසරණ විසින් අසරණභූත
විසින් රික්ත විසින් තුවඡ විසින් ශුන්‍ය විසින් අනාත්ම විසින් ආදීනව විසින්
විපරිනාමස්වභාව විසින් අසාර විසින් අසමුල විසින් වධක විසින් සංඛත
විසින් මාරාමිෂ විසින් ජාතිස්වභාව විසින් ජරාස්වභාව විසින් ව්‍යාධිස්වභාව
විසින් මරණස්වභාව විසින් සෝක-පටිදේව-දුක්ඛ-දෙමනස්ස-උපායාස
ස්වභාව විසින් සංකිලයස්වභාව විසින් සමුදය විසින් ව්‍යය විසින් ආස්වාද
විසින් ආදීනව විසින් හිස්සරණ විසින් තීරණය කෙරෙයි. මෝ තොමෝ
'තීරණපටිඤ්ඤා' යි.

පහාන පටිඤ්ඤා කවරැ යත්: මෙසේ තීරණය කොට තෘෂ්ණාව දුරු
කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි.
මෝ තොමෝ පහානපටිඤ්ඤා යි.

තණහං පටිඤ්ඤාය - තෘෂ්ණාව මේ ත්‍රිවිධ පටිඤ්ඤායෙන් දැන. අනාසවා
යනු: ආප්‍රවයෝ සතර දෙනෙකි: කාමාසුව යැ භවාප්‍රව යැ දෘෂ්ට්‍ය සුව ය
අවිද්‍යාසුව යි, යම් කෙනකුන්ට මේ ආසුවයෝ ප්‍රභීණ වූවාහු උසුන්මුල්
ඇත්තාහු තාලවස්තුවක් සෙයින් කරන ලද්දහු අනභාවය කරන ලද්දහු
මත්තෙහි නූපදනා සැහැවි ඇත්තාහුද ඒ අර්භත්කම්භණාසුවයෝ අනාසුවයෝ
යැ යි කියනු ලැබෙත්.

තණහං පටිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ අහමපි තෙ ඔසතිණණා'ති බ්‍රෑමි-
යම් කෙනෙක් තෘෂ්ණාව පිරිසිදු දැන අනාසුව වූවාහු ද මම ද ඔහු කාමොසය
තරණය කළාහු යැ භවොසය තරණය කළාහු යැ දෘෂ්ටි-ඉසය තරණය-
කළාහු යැ අවිද්‍යා-ඔසය තරණය කළාහු යැ සියලු සංසාරපථය තරණය
උත්තරණය- නිස්තරණය- අහික්‍රමණය- සමතික්‍රමණය කළාහු යැ ඉක්ම
වූවාහු යැ'යි කියමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'තණහං පටිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ
අහමපි තෙ ඔසතිණණා'ති බ්‍රෑමි' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“එතාහිනඤ්ඤාමි -පෙ- අහමපි තෙ ඔසතිණණා'ති බ්‍රෑමි”යි.

සත්වැනි නඤ සුත්‍රනිර්දේශය නිමි.

8. හෙමක සුත්තනිදෙසො

8-1

යෙමෙ පුඉබ්බ වියාකංසු-(ඉච්චායසමා හෙමකො)

හුරං ගොතමසාසනා
ඉච්චාසී ඉති හවිසාති
සබ්බං තං ඉතිභීතිහං,
සබ්බං තං තකකච්චිසීනං
නාහං තස්ස අභිරමිං.

යෙමෙ පුඉබ්බ වියාකංසුති: 'යෙ'ති: යො ව බාවරි බ්‍රාහ්මණො, යෙ වඤ්ඤෙ තස්ස ආචරියා, තෙ සකං දිඤ්ඨිං සකං ඛන්තිං සකං රුචිං සකං ලද්ධිං සකං අජ්ඣාසයං සකං අධිප්පායං ව්‍යාකංසු ආචිකම්භිසු, දෙසයිංසු පඤ්ඤාපිංසු පට්ඨපිංසු විචරිංසු විහරිංසු උත්තානීඅකංසු¹ පකාසෙසුන්ති 'යෙ මෙ පුඉබ්බ වියාකංසු; ඉච්චායසමා හෙමකොති: -පෙ-. හුරං ගොතම සාසනාති: හුරං ගොතමසාසනා, පරං ගොතමසාසනා, පුරෙ ගොතමසාසනා, පට්ඨමනරං ගොතමසාසනා බුද්ධසාසනා ජිනසාසනා තථාගතසාසනා, දෙවදෙවසාසනා,² අරහත්තසාසනාති 'හුරං ගොතම සාසනා'.

ඉච්චාසී ඉති හවිසාති: එවං කිර ආසී, එවං කිර භවිසාතිති 'ඉච්ච සී ඉති හවිසාති'.

සබ්බං තං ඉතිභීතිහන්ති: සබ්බං තං ඉතිභීතිහං, ඉතිකිරංය, උරමපරංය පිටකසම්පදාය තකකභෙතු නයභෙතු ආකාරපරිච්ඡාදකක න දිව්ඤ්ඤානාකච්චිතියා න සාමං සයමනිඤ්ඤාතං න අත්තපච්චකඛධම්මං කප්ඨිංසුති 'සබ්බං තං ඉතිභීතිහං.'

සබ්බං තං තකකච්චිසීනන්ති: සබ්බං තං තකකච්චිසීනං විතකකච්චිසීනං සඤ්ඤාපව්ච්චිසීනං කාමච්චිතකකච්චිසීනං ව්‍යාපාදච්චිතකකච්චිසීනං විනිංසාච්චිතකකච්චිසීනං ඤාතිච්චිතකකච්චිසීනං ජනපදච්චිතකකච්චිසීනං අමරච්චිතකකච්චිසීනං පරානුද්දයතා³ පටිසංයුත්තච්චිතකකච්චිසීනං ලාභසකකාරසීලාකපටිසංයුත්තච්චිතකකච්චිසීනං අනවඤ්ඤාතති පටිසංයුත්තච්චිතකකච්චිසීනන්ති සබ්බං තං තකකච්චිසීනං'

1. උත්තානී මකංසු- ප.
2. දෙව දෙවසාසනා යන්න ප-ව-ච්-ක- වෙත පොත්වල නැත.
3. පරානුදය- මජ්ඣ- පරානුදය- පත

8. හේමක සූත්‍රනිර්දේශය

8-1.

(ආයුෂ්මත් හේමක මාණවක මෙසේ විචාරයි:) භාග්‍යවතුන්වහන්ස, පෙර (බාවරි බ්‍රාහ්මණාදී) යම් කෙනෙක් ගෞතමශාසනයෙන් පළමු 'මෙසේ වී ල' 'මෙසේ වන්නේ ල' යි (යම් දහමක්) මට ප්‍රකාශ කළාහු ද එ හැම 'මෙසේ මෙසේ යැ' යි උපන් (ඉතිහීතිහ) කරායෙක. එ හැම (කාමචිතර්කාදී) තර්ක වඩනාසුලු යැ. මම එහි නො ඇලුණෙමි.

යෙ මෙ පුබ්බෙ විශාකංසු- 'යෙ' යනු: යම් බාවරි නම් බමුණු කෙනෙක් වෙත් ද ඔවුන්ගේ ආවායඹ වූ අන්‍ය වූ යම් කෙනෙකුත් වූහු ද ඔහු ස්වකීය දාෂ්ටිය සාධකීය ක්ෂාන්තීය සාධකීය රූචිය සාධකීය ලබ්ධිය සාධකීය අධ්‍යායය සාධකීය අභිප්‍රාය විශාකංසු- කීහ දෙසුහ පැනැවුහ පිහිටුවුහ විවරණය කළහ විභාග කළහ ප්‍රකට කළහ ප්‍රකාශ කළ හු නුයි 'යෙ මෙ පුබ්බෙ විශාකංසු' යනු වේ. ඉච්චායසමා හෙමකො යනු... හුරං ගොතමසාසනා යනු: ගෞතම ශාසනයෙන් පූර්වයෙහි, ගෞතම ශාසනයෙන් ඔබ්බෙහි, ගෞතමශාසනයෙන් පෙර, ගෞතම ශාසනයෙන් පළමු, බුද්ධශාසනයෙන් ජිනශාසනයෙන් තරාගතශාසනයෙන් දේවදේව ශාසනයෙන් අර්හත්ශාසනයෙන් පළමු නුයි 'හුරං ගොතමසාසනා' යනු වේ.

ඉච්චාය ඉති හවිස්සති යනු: 'මෙසේ වී ල' 'මෙසේ වන්නේ ල' නුයි 'ඉච්චාය ඉති හවිස්සති' යනු වේ.

සබ්බං තං ඉතිහීතිහං යනු: එ හැම 'මෙසේ මෙසේ යැ'යි උපන් කරා (ඉතිහීතිහ) යෙන්, මෙසේ ල යන කරා (ඉතිකිරු) යෙන්, පරම්පරාකරා-යෙන්, පෙළ හා සම යැ යි ගන්නා පිටකසම්පදයෙන්, තර්කහේතුයෙන්, නය හේතුයෙන්, (මෙය සුඤ්ඤයි) ආකාර සැලකීමෙන්, අප රූචි කොට ගත් දාෂ්ටිය හා සම යි කීවාහු යැ නො ද තුමු තමන් උසින් සටුලක්ෂණාව බොධයෙන් දන්නා ලද්දක්, නො ද තමහට පසක් වූ දහමක් කීවාහු නුයි 'සබ්බං තං ඉතිහීතිහං' යනු වේ.

සබ්බං තං තකකච්චස්සනං යනු: එ හැම තර්ක වඩනාසුලු යැ විතර්ක වඩනාසුලු යැ සංකල්ප වඩනාසුලු යැ කාමචිතර්ක වඩනාසුලු යැ ව්‍යාපාද විතර්ක වඩනාසුලු යැ විභිංසාවිතර්ක වඩනාසුලු යැ ඥාතිවිතර්ක වඩනාසුලු යැ ජනපදවිතර්ක වඩනාසුලු යැ අමරාවිතර්කදාෂ්ටිය වඩනාසුලු යැ ගෙහසිත ප්‍රේමයෙන් යුක්ත විතර්ක වඩනාසුලු යැ ලාභ-සත්කාර-කීර්ති-ශබ්ද ප්‍රතිසංයුක්ත වූ විතර්ක වඩනාසුලු යැ අනවඤ්ඤත්ති (අචමන් නො ලබනු කැමැත්ත) ප්‍රතිසංයුක්ත වූ විතර්ක වඩනාසුලු නුයි 'සබ්බං තං තකකච්චස්සනං' යනු වේ.

නාහං තස් අභිරමිනති නාහං තස් අභිරමිං න විද්දිං¹ නාධිගච්ඡිං න පටිලභිනති² 'නාහං තස් අභිරමිං.'

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො;

“යෙ මෙ පුත්ති විශාකංසු (ඉච්චායසමා හෙමකො)
සුරං ගොතම සාසනා,
ඉච්චාසි ඉති හට්ඨසති
සබ්බං තං ඉතිභිතිහං,
සබ්බං තං තකකච්චිභිතං
නාහං තස් අභිරමිං”නති

8-2

ඤං ච මෙ ධම්මකධාහි
තණ්හා නිග්ගහනනං³ මුනි,
යං විදිඤා සතො වරං
තරෙ ලොකෙ විසත්ඤං.

ඤං ච මෙ ධම්මකධාහිති 'ඤ'නති භගවතං භණති. ධම්මකධාහිති 'ධම්ම'නති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣිකල්‍යාණං පරියොයානකල්‍යාණං සාසං සවාසඤ්ඤාං කෙවලඋරිපුණ්ණං පරිසුඤ්ඤාං බ්‍රහ්මචරියං, වතතාරො සති පටිඤ්ඤානෙ වතතාරො සමමපපධානෙ වතතාරො ඉඤ්චපාදෙ පඤ්චජ්ඣියානි පඤ්ඤාබලානි සත්තඤ්ඤාඤ්ඤාදිග දරියං අට්ඨභිතිකං මග්ගං නිබ්බානඤ්ඤා නිබ්බානගාමිනිඤ්ඤා පටිපදාං අකධාහි ආචිකධාහි, දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙහි පට්ඨපෙහි විචාරාහි විහරාහි උත්තානිකරොහි පකාසෙහිති 'ඤං ච මෙ ධම්මකධාහි'

තණ්හා නිග්ගහනනං මුනිති තණ්හා'ති රූපතණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා, තණ්හානිග්ගහනනං තණ්හාපහානං⁴. තණ්හාවුඤ්ඤාමං තණ්හාපට්ඨිසංග්ගං තණ්හා පටිපසංගද්ධිං අමනං නිබ්බානං. මුනිති 'මොනං' වුච්චති ඤාණං. -පෙ- සධගජාලමනිවච සො මුනිති තණ්හානිග්ගහනනං මුනි'

යං විදිඤා සතො වරනති යං විදිතං කඤා තුලසිඤා තීරසිඤා විභාවසිඤා විභූතං කඤා 'සබ්බෙ, සඤ්ඤාරා අනිච්චා'ති විදිතං කඤා තුලසිඤා තීරසිඤා විභාවසිඤා විභූතං කඤා 'සබ්බෙ සඤ්ඤාරා දුක්ඛා'ති 'සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා'ති -පෙ- යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මෙනති විදිතං කඤා තුලසිඤා තීරසිඤා විභාවසිඤා විභූතං කඤා. සතොති වතුහි කාරණෙහි සතො; කායෙ කායානුපසන්තාසති-පට්ඨානං භාවෙතනා සතො -පෙ- සො වුච්චති සතො. වරනති වරනො විහරනො⁵ ඉරියනො වනොනො පාලොනො යපෙනො යාපෙනො ති යං විදිඤා සතොවරං.'

1. රභි-නවිදි පත
2. රභිං නපටිලභිනති- පත.
3. තිහංගනං- පත.
4. තණ්හා නිග්ගහනං තණ්හා පහානං-ම,ව,ඵ,ක.
5. විවරහොතං- ව,ඵ,ක.

නාහං තස්ස අභිරමිං යනු: මම එහි නො ඇලුණෙමි (එය) නො වින්-
දෙමි (එයට) නො පැමිණියෙමි. (එය) නො ලැබීමි නුයි 'නාහං තස්ස
අභිරමිං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බලුණු:

“යෙ මෙ පුබ්බෙ -පෙ- නාහං තස්ස අභිරමිං” යි.

8-2.

මුනින්ද්‍රයන් වහන්ස, යම් දහමක් දූන සිහි ඇති වූ හැසිරෙනුයේ
ලොවැ විසත්තිකා සභ්බ්‍යාත තෘෂ්ණාව කරුණය කරන්නේ නම් එබඳු වූ,
තෘෂ්ණාව වනසන දහමක් මුඛ වහන්සේ මට වදළ මැනැව.

කං ච මෙ ධම්මකොභි- 'ත්වං' යි භාග්‍යවතුන් අමතයි. ධම්ම-
කොභි- 'ධම්මං' යනු මුල යහපත් වූ මැද යහපත් වූ අග යහපත් වූ
(අර්ත්ථ සම්පත්ති ආදීන්) සාර්ත්ථ වූ (වෘක්ඛජන සම්පත්ති ආදීන්) සවෘක්ඛ-
ජන වූ සියල්ල පරිපූර්ණ වූ පරිශුද්ධ වූ බ්‍රහ්මචරියාය, සතර සතිපට්ඨානායාත්
සතර සමාක්ඛ්‍යානායන් සතර සාද්ධිපාදයන් පඤ්චෙත්ද්‍රියයන් උක්ඛ-
බලයන් සප්ත බොධ්‍යාධිගයන් ආයාඪි අෂ්ටාංගිකමාර්ගය, නිර්වාණය හා
නිර්වාණගාමිනී ප්‍රතිපදාව හා, අකොභි- වදළ මැනැව දෙසුව මැනැව පැනැවුව
මැනැව පිහිටුව මැනැව විචරණය කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව ප්‍රකට
කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි 'කං ච මෙ ධම්මකොභි' යනු වේ.

තණ්හානිග්‍යානනං මුනි- 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ... ධර්ම
තෘෂ්ණා යි. තණ්හා නිග්‍යානනං- තෘෂ්ණාවගේ ප්‍රභාණය තෘෂ්ණාවගේ
සන්තිදීම තෘෂ්ණාවගේ දුරැලීම තෘෂ්ණාවගේ ප්‍රතිප්‍රශ්නිධිය අමාමභතිවන
මුනි යනු; 'මොන' යි ඥානය කියනු ලැබෙයි...රාගාදි සභිගය හා දෘෂ්ටිජාලය
ඉක්ම සිටි හේ මුනි වේ නුයි 'තණ්හා නිග්‍යානනං මුනි, යනු වේ.

යං විදිකා සතො වරං යනු: යමක් දන්නා ලද කොට තුලනය කොට
තීරණය කොට විභාවනය කොට ප්‍රකට කොට 'හැම සංස්කාරයෝ දැනිතාහ'
යි විදිත කොට තුලන- තීරණ- විභාවන- විභූත කොට 'හැම සංස්කාරයෝ
දු:ඛයහ'යි 'හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ'යි.....'යම් කිසි සමුදය සභ්‍යාවයෙක්
වේ නම් ඒ හැම නිරොධසභ්‍යාවය ඇතැ'යි විදිත කොට තුලන- තීරණ-
විභාවන-විභූත කොට. සතො යනු: සතර කරුණෙකින සිහි ඇතියේ කයෙහි
කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානාය වඩමින් සිහි ඇතියේ... හේ 'සිහි ඇතියේ' යි
කියනු ලැබෙයි. වරං යනු: සරණයේ වෙසෙනුයේ ඉරියවු පවත්වනුයේ
වැටෙනුයේ පාලනය කරනුයේ යැපෙනුයේ යාපනය කරනුයේ නුයි 'යං
විදිකා සතො වරං' යනු වේ.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති 'විසත්තිකා' වුවවති තණ්හා, "යො-
රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොගො අකුසලමුලං." විසත්තිකාති
කෙනටට්ඨන විසත්තිකා -පෙ- විසතා විත්තාති විසත්තිකා. ලොකෙති
අපායලොකෙ මනුස්සලොකෙ දෙවලොකෙ බ්බලොකෙ ධාතුලොකෙ
ආයතනලොකෙ. තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති ලොකෙවෙසා විසත්තිකා,
ලොකෙවෙතං විසංඝකං සතො තරෙයාං උත්තරෙයාං පතරෙයාං
සමතිකකමෙයාං විත්.විතොයාන්ති 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.'

තෙනාහ යො බ්‍රාහ්මණො:

“ඤ්ඤං ව මෙ ධම්මෙකකාභි
තණ්හානිග්ගසාතනං¹ මුනි,
යං විදිඤ්ඤා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති.

8-3

ඉධ දිට්ඨසුතමුත-
විඤ්ඤාතෙසු පියරූපෙසු (හෙමක)
ජ්ඣුරාගවිනොදනං
නිබ්බානපදමච්චුතං²

ඉධ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසුති 'දිට්ඨ'න්ති වකඛුතා දිට්ඨං, සුතන්ති
මොතෙන සුතං, මුතන්ති ඝාතෙන ඝායිතං ජිව්හාය ඝායිතං, කායෙන
චුට්ඨං, විඤ්ඤාතන්ති මනසා විඤ්ඤාතන්ති 'ඉධ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු.'

පියරූපෙසු හෙමකාති ' කිඤ්චලොකෙ පියරූපං සාතරූපං: වකඛු-
ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සෙ.තං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, ඝානං
ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, ජිව්හා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, කායො
ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, මනො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, රූපා
ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සඤ්ඤා ලොකෙ - ගන්ධා ලොකෙ - රසා
ලොකෙ- ඵොට්ඨබ්බා ලොකෙ - ධම්මා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං,
වකඛුවිඤ්ඤාණං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සොතවිඤ්ඤාණං ලොකෙ-
සානච්ඤ්ඤාණං ලොකෙ - ජිව්හාවිඤ්ඤාණං ලොකෙ - කායවිඤ්ඤාණං
ලොකෙ- මනොවිඤ්ඤාණං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. වකඛුසමඵසො

1. නිසාතනං- පන
2. භිඤ්ඤාතං පරවච්චුතං- ච, ච, ක

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං- 'විසත්තිකා'යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක්... බලවත් රාගයෙක් අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුසලමූලයෙක් වේ ද එය යි. විසත්තිකා යනු: කවර අරුතින් විසත්තිකා නම් වූ යැ යත්:... පතළා යැ විස්තෘත යැ නුයි 'විසත්තිකා නමු. ලොකෙ යනු: අපාය ලෝකයෙහි යැ මනුෂ්‍යලෝකයෙහි යැ දිව්‍යලෝකයෙහි යැ ස්කන්ධ ලෝකයෙහි යැ ධාතුලෝකයෙහි යැ ආයතනලෝකයෙහි යි. තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං යනු: තෙල විසත්තිකා සචර්‍යාත තෘෂ්ණාව ලෝකයෙහි ම වෙයි. ලෝකයෙහි මැ වූ තෙල විසත්තිකාව සිහි ඇති වැ තරණය කරන්නේ යැ උත්තරණ- ප්‍රතරණ- සමතික්‍රමණ කරන්නේ යැ ඉක්ම සිටුනේ යැ නුයි 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“කිං ච මෙ -පෙ- තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං” යි.

8-3.

හේමක මාණවකය, මෙලොවැ රූපායතන ශබ්දායතන ගන්ධ-රස-ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යායතන ධර්මායතන සචර්‍යාතන වූ ප්‍රිය ස්වභාවයන්හි ජන්දරාගය දුරු කිරීම ව්‍යුති රහිත වූ නිර්වාණපදය වෙයි.

ඉධ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු- 'දිට්ඨං' යනු: ඇසින් දක්නාලද, සුතං යනු: කහිත් අසන ලද, මුතං යනු: නැහැයෙන් ආසාණය කරන ලද, දිවිත් රස විඳුනා ලද, කයින් පහස්නාලද, විඤ්ඤාතං යනු: මනසින් දන්නා ලද නුයි 'ඉධ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු' යනු වේ.

පියරූපෙසු හේමක යනු: ලෝකයෙහි ප්‍රියසව්භාවය මධුරසව්භාවය කවරැ යත්: ඇස ලෝකයෙහි ප්‍රියසව්භාව ඇත්තේ යැ මධුරසව්භාව ඇත්තේ යැ, කන ලෝකයෙහි ප්‍රියසව්භාව ඇත්තේ යැ මධුරසව්භාව ඇත්තේ යැ, නැහැය ලෝකයෙහි ප්‍රියසව්භාව ඇත්තේ යැ මධුරසව්භාව ඇත්තේ යැ, දිව ලෝකයෙහි ප්‍රියසව්භාව ඇත්තේ යැ, මධුරසව්භාව ඇත්තේ යැ, කය ලෝකයෙහි ප්‍රියසව්භාව ඇත්තේ යැ මධුරසව්භාව ඇත්තේ යැ, මනස ලෝකයෙහි ප්‍රියසව්භාව ඇත්තේ යැ මධුරසව්භාව ඇත්තේ යි, රූපයෝ ලෝකයෙහි ප්‍රියසව්භාව යැ මධුරසව්භාව යැ, ශබ්දයෝ ලෝකයෙහි- ගන්ධයෝ ලෝකයෙහි- රසයෝ ලෝකයෙහි- ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යායෝ ලෝකයෙහි ධර්මයෝ ලෝකයෙහි ප්‍රියසව්භාව යැ මධුර සව්භාව යි, චක්ෂුර්විඤානය ලෝකයෙහි ප්‍රියසව්භාව යැ මධුරසව්භාව යැ, ශ්‍රොත්‍රවිඤානය ලෝකයෙහි- ස්‍රාණවිඤානය ලෝකයෙහි- ජිහ්වා විඤානය ලෝකයෙහි- කායවිඤානය ලෝකයෙහි- මනෝවිඤානය ලෝකයෙහි ප්‍රියසව්භාව යැ මධුර සව්භාව යි, චක්ඛුසම්ඵස්සය

ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සොත- සාන- ජීව්‍යා-කායසම්ඵසො
 ලොකෙ- මනොසම්ඵසො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, චක්ඛුසම්ඵසඡා
 වේදනා ලොකෙ -පෙ- සොත- සාන-ජීව්‍යා -කාය- මනොසම්ඵසඡා
 වේදනා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, රූපසංඝඤ්ඤා ලොකෙ- සද්දසංඝඤ්ඤා
 ලොකෙ -පෙ- ගන්ධ- රස- ඵොට්ඨංඛ- ධම්මසංඝඤ්ඤා ලොකෙ පියරූපං
 සාතරූපං, රූපසංඝඤ්ඤා ලොකෙ -පෙ- සද්ද- ගන්ධ- රසඵොට්ඨංඛ-
 ධම්මසංඝඤ්ඤා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, රූපතණ්හා ලොකෙ
 -සද්දතණ්හා ලොකෙ -පෙ- ගන්ධ- රස- ඵොට්ඨංඛ- ධම්ම තණ්හා
 ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, රූපචිතකෙකා ලොකෙ -පෙ- සද්ද-
 ගන්ධ- රස- ඵොට්ඨංඛ- ධම්මචිතකෙකා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං.
 රූපචිතාරො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සද්දචිතාරො ලොකෙ -පෙ-
 ගන්ධ- රස- ඵොට්ඨංඛ- ධම්මචිතාරො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපනති
 'පියරූපෙසු ඤෙමක.'

ඡන්දරාග විනොදනනි¹ 'ඡන්දරාගො'ති 'යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො
 කාමරාගො කාමනඤ්ඤි කාමතණ්හා කාමසිනෙහො කාමපරිලාහො
 කාමච්ඡාසා කාමච්ඡාසානං කාමොසො කාමයොගො කාමුපාදනං
 කාමච්ඡන්දනීවරණං.'

ඡන්දරාග විනොදනනි ඡන්දරාගඋපනානං ඡන්දරාගච්ඡසමං, ඡන්දරාග-
 පටිත්ථිසකඤ්ඤං ඡන්දරාගපටිපසංඤ්ඤි² අමකං තිබ්බානනති 'ඡන්දරාග
 විනොදනං.'

තිබ්බානපදමච්චුතනති තිබ්බානපදං තණ්හපදං ලොනපදං භරණපදං
 අභයපදං, අච්චුතනති නිච්චං දුචං සසාතං අච්චරිනාම ධම්මෙ නති 'තිබ්බාන
 පදමච්චුතං.'

තෙනාහ භගවා:

“ඉධ ද්ධස්සුතමුත
 විඤ්ඤාතෙසු පියරූපෙසු (ඤෙමක)
 ඡන්දරාගවිනොදනං
 තිබ්බානපදමච්චුත”නති.

1. ඡන්ද විනොදනනි- 0.
 2. ඡන්දරාග පටිපසංඤ්ඤා- 0, 0, 0, 0.

ලෝකයෙහි ප්‍රියසභාව යැ මධුර සභාව යැ සොන - සාන - ජීවහා- කායසම්ඵස්සය ලෝකයෙහි- මනොසම්ඵස්සය ලෝකයෙහි ප්‍රිය සභාව යැ මධුරසභාව යි, වක්ඛුසම්ඵස්සයෙන් උපන් වෙදනාව ලෝක- යෙහි... සොන-සාන...ජීවහා- කාය- මනො සම්ඵස්සයෙන් උපන් වෙදනාව ලෝකයෙහි ප්‍රියසභාව යැ මධුරසභාව යි, රූපසංඤාදි ලෝකයෙහි- ශබ්දසංඤාදි ලෝකයෙහි- ... ගන්ධ-රස, ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍ය- ධර්මසංඤාදි ලෝක- යෙහි ප්‍රියසභාව යැ මධුරසභාව යි, රූපසංඤ්චේතනාව ලෝකයෙහි,... ශබ්ද-ගන්ධ-රස- ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍ය- ධර්මසංඤ්චේතනාව ලෝකයෙහි ප්‍රිය සභාව යැ මධුරසභාව යි, රූපතෘෂ්ණාව ලෝකයෙහි- ශබ්දතෘෂ්ණාව ලෝකයෙහි- ...ගන්ධ-රස-ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍ය- ධර්මතෘෂ්ණාව ලෝකයෙහි ප්‍රියසභාව යැ මධුර සභාව යි, රූපචිතර්කය ලෝකයෙහි ...ශබ්ද-ගන්ධ-රස-ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍ය ධර්මචිතර්කය ලෝකයෙහි ප්‍රියසභාව යැ මධුරසභාව යි, රූපචාරය ලෝකයෙහි ප්‍රියසභාව යැ මධුරසභාව යැ, ශබ්දචාරය ලෝකයෙහි... ගන්ධ-රස- ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍ය- ධර්මචාරය ලෝකයෙහි ප්‍රියසභාව යැ මධුර සභාව ඇත් නු යි 'පියරූපෙසු හේමක' යනු වේ.

ජන්දරාගච්ඡොදනං- 'ජන්දරාගෝ' යනු: කාමයෙහි යම් කාමච්ඡන්ද- යෙක් කාමරාගයෙක් කාමනන්දියක් කාමතෘෂ්ණාවක් කාමස්තෙහයෙක් කාමපරිදහයෙක් කාමමුර්ඡායෙක් කාම විසින් ගිල අවසන් කොට ගැනී- මෙක් කාම (සඛිඛ්‍යාත) ඔසයෙක් කාමයොගයෙක් කාමුපාදනයෙක් කාමච්ඡන්දනිවරණයෙක් වේ ද, එය යි.

ජන්දරාගච්ඡොදනං යනු: ජන්දරාග ප්‍රභාණ යැ ජන්දරාගය සන්තිදුට්ඨ යැ ජන්දරාගය දුරු කිරීම යැ ජන්දරාගයා ගේ ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිධි යැ අමාමහනිවන නුයි 'ජන්දරාගච්ඡොදනං' යනු වේ.

නිබ්බානපදමච්චුතං යනු: නිර්වාණපද යැ ප්‍රාණපද යැ ලෙන (හිලින- ස්ථාන) පද යැ සරණ පද යැ අභය පද යි. අච්චුතං යනු: නිත්‍ය යැ ධූරි යැ ශාස්වත යැ අච්චරිණාම සභාව නුයි 'නිබ්බානපදමච්චුතං' යනු වේ.

එයින් වදාළහ මුදුනු:

“ඉධ දිට්ඨසුතමුතං -පෙ- නිබ්බානපදමච්චුතං” යි.

එතදඤ්ඤාය යෙ සතා
දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා,
උපසන්නා ච තෙ සද්ද
තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තිකං.

එතදඤ්ඤාය යෙ සතාති: 'එත'නති අමතං නිබ්බානං. "යො සො සබ්බසංඛාරසමථො සබ්බුපධිපටිතිසංගො තණ්හකඛයො විරාගො හිරොධො නිබ්බානං." අඤ්ඤායාති අඤ්ඤාය ජානිතො තුලයිතො තීරයිතො විභාවයිතො විභූතං කතො: 'සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චා'ති අඤ්ඤාය ජානිතො තුලයිතො තීරයිතො විභාවයිතො විභූතං කතො, 'සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛා'ති -පෙ- සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාති -පෙ- යං කිඤ්ඤි සමුදයධම්මං සබ්බං තං හිරොධ ධම්මෙ නති දිට්ඨධම්මා ඤාතධම්මා තුලිතධම්මා තීරිතධම්මා විභූතධම්මා විභාවයිතො විභූතං කතො' යෙති අරහතො ඛිණාසවා. සතාති චතුභි කාරණෙභි සතා: කායෙ කාය:නුපසන්නාසතිපට්ඨානං භාවිතතො සතා -පෙ- තෙ වූච්චනති සතාති 'එතදඤ්ඤාය යෙ සතා.'

දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතාති: 'දිට්ඨධම්මා'ති: දිට්ඨධම්මො, ඤාතධම්මො, තුලිතධම්මො, තීරිතධම්මො, විභූතධම්මො, විභාවිතධම්මො. 'සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චා'ති දිට්ඨධම්මො -පෙ- යං කිඤ්ඤි සමුදයධම්මං සබ්බං තං හිරොධ ධම්මෙ නති දිට්ඨධම්මො ඤාතධම්මො තුලිතධම්මො තීරිතධම්මො විභූතධම්මො විභාවිතධම්මො, අභිනිබ්බුතාති රාගස්ස නිබ්බාපිතතො හිබ්බුතො, දෙසස්ස හිබ්බාපිතතො හිබ්බුතො, මොහස්ස හිබ්බාපිතතො හිබ්බුතො, කොධස්ස -පෙ- උපනාහස්ස -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරානං සත්තතො සමිතතො වූපසමිතතො හිඤ්ඤාතතො නිබ්බුතතො විගතතො පටිපසංඝඤ්ඤාතො සත්තං උපසන්නා වූපසන්නා හිබ්බුතො පටිපසංඝඤ්ඤාති 'දිට්ඨධම්මොභිනිබ්බුතා'

උපසන්නා ච තෙ සද්දති: 'උපසන්නා'ති: රාගස්ස උපසමිතතො නිබ්බාපිතතො උපසන්නා, දෙසස්ස - මොහස්ස - කොධස්ස - උපනාහස්ස - පෙ - සබ්බාකුසලාභි සංඛාරානං සත්තතො සමිතතො උපසමිතතො හිඤ්ඤාතතො හිබ්බුතතො විගතතො පටිපසංඝඤ්ඤාතො සත්තං උපසන්නා වූපසන්නා හිබ්බුතො පටිපසංඝඤ්ඤාති 'උපසන්නා.' තෙති අරහතො ඛිණාසවා, සද්දති සද්ද සබ්බද්ද සබ්බකාලං නිච්චකාලං ධූවකාලං සතතං සමිතං අබ්බොකිණ්ණං පොඤ්ඤානුපොඤ්ඤං උදෙකොධිකජාතං අවිච්චි සත්තති: සහිතං එසසිතං, පුරෙහතං පච්ඡාභතං පුරිමයාමං මජ්ඣමයාමං පච්ඡමයාමං කාලෙ පුණ්ණෙච වයෙස ජෙමනෙහ ගිමෙහ පුරිම වයො ඛජෙධි මජ්ඣමෙ වයොඛජෙධි පච්ඡමෙ වයොඛජෙධි 'උපසන්නා ච තෙ සද්ද.'

1. අධිවිසත්තාති සමිතං -පහ.
අවිපස සත්තනති පහිතං- කමි.
අවිස සත්තාති පහිතං- වදා.

8-4. ස්මාතිමත්වූ දක්නාලද (අභිත්‍යාදි) දහම් ඇති යම් රහත් කෙනෙක් තෙල අමාමහනිවන (මාර්ගඥානයෙන්) දූන (ක්ලෙශපරිහිරි වාණයෙන් පිරිහිවියාහු) සන්තිදුණාහු ද වෙන් නම් ඔහු හැම කල්හි ලොවැ විසත්තිකා සඬබ්‍යාත තෘෂ්ණාව තරණය කළාහු වෙත්.

එතදඤ්ඤාය යෙ සතා- 'එතං' යනු: අමාමහ නිවන යි: යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්තිදුටීමෙක් සියලු උපධිනගේ හැරවීමෙක් තෘෂ්ණා ක්ෂයයෙක් විරාගයෙක් තිරොධ සඬබ්‍යාත නිවනෙක් වේ ද එය යි. දඤ්ඤාය යනු: දූන දූනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට 'හැම සංස්කාරයෝ අභිත්‍යාහ'යි දූන දූනගෙන තුලන-තීරණ-විභාවන විභුත කෙ:ට, 'හැම සංස්කාරයෝ දු:බයහ'යි 'හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ'යි ...යම් කිසි සමුදයසඬභාවයෙක් වේ නම් එ හැම තිරොධසඬභාවය ඇතැ'යි දූන දූනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට. යෙ යනු: අර්හත් ක්ෂිණාසුටියෝ. සතා යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇත්තාහු: කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වැඩු බැවින් සිහි ඇත්තාහු... ඔහු සිහි ඇත්තාහු යයි කියනු ලැබෙත් නුයි 'එතදඤ්ඤාය යෙ සතා' යනු වේ.

දිට්ඨධම්මාහිනිබ්බුතා- 'දිට්ඨධම්ම' යනු: දක්නාලද දහම් ඇත්තාහු දන්නාලද දහම් ඇත්ත.හු තුලනය කරනලද දහම් ඇත්තාහු තීරණය කරන ලද දහම් ඇත්තාහු ප්‍රකට කළ දහම් ඇත්තාහු විභාවන කළ දහම් ඇත්තාහු. 'හැම සංස්කාරයෝ අභිත්‍යාහ'යි දුටු දහම් ඇත්තාහු... 'යම් කිසි සමුදය සඬභාවයෙක් වේ නම් එ හැම තිරොධසඬභාවය ඇතැ'යි දුටු දහම් ඇත්තාහු දත් දහම් ඇත්තාහු, තුලනය කළ දහම් ඇත්තාහු, තීරණය කළ දහම් ඇත්තාහු, ප්‍රකට කළ දහම් ඇත්තාහු, විභාවන කළ දහම් ඇත්තාහු. අහිනිබ්බුතා යනු: රාගය හිටු බැවින් හිවියාහු, ද්වේෂය හිටු බැවින් හිවියාහු මොහය හිටු බැවින් හිවියාහු, ක්‍රොධය... බද්ධවෙරය... හැම අකුශලාහිසංස්කාරයන් සන්හුන් බැවින් සන්තිදුටින ලද වන බැවින් වෙසෙසින් සන්තිදු වනලද වන බැවින් නිවන ලද වන බැවින් නිවුණ බැවින් පහවූ බැවින් ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ බැවින් ශාන්තයහ උපශාන්තයහ ව්‍යුපශාන්තයහ තීර්වාතයහ ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධයහ යි 'දිට්ඨධම්මාහිනිබ්බුතා' යනු වේ.

උපසන්තා ව තෙ සද්- 'උපසන්තා' යනු: රාගය සන්තිදුටිනලද වන බැවින් හිවනලද වන බැවින් උපශාන්ත වූවාහු. ද්වේෂය- මෝහය- ක්‍රොධය- උපනාහය ... හැම අකුශලාහිසංස්කාරයන් සන්හුන් බැවින් සන්තිදුටින ලද වන බැවින් උපශමනය කරන ලද වන බැවින් හිවනලද වන බැවින් හිටුණ බැවින් පහවූ බැවින් ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ බැවින් ශාන්තයහ උපශාන්තයහ ව්‍යුපශාන්තයහ තීර්වාතයහ ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධයහ යි 'උපසන්තා' යනු වේ. තෙ යනු: අර්හත් ක්ෂිණාසුටියෝ. සද් යනු: හැම දවස්හි හැම කල්හි (පූර්වාත්ඤාදි) සියලු කල්හි දවසැ දවසැ අවිච්ඡන්ත වැ හිරතුරු එක්වන් අව්‍යාකීර්ණ වැ පිළිවෙළින් එක් වැ දියරළක් මෙන් අවිරල වැ නො සිඳි එක් වැ පැහැයී පෙර බත පසු බත පෙරයම මැදියම පැසුමයම අවපසැ පුරපසැ වසන්ති හිමන්හි ගිමන්හි පෙරවියෙහි මැදිවියෙහි පැසුඵ වියෙහි නුයි 'උපසන්තා ව තෙ සද්' යනු වේ.

තිණණා ලොකෙ විසත්තිකන්ති: 'විසත්තිකා' වුවවති තණ්හා, "යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං, 'විසත්තිකා'ති කෙනටෙයන් විසත්තිකා -පෙ- විසතාවිස්සතාති විසත්තිකා. ලොකෙති අපායලොකෙ -පෙ- ආයතනලොකෙ. තිණණා ලොකෙ විසත්තිකන්ති ලොකෙවෙසා විසත්තිකා, ලොකෙවෙකං විසත්තිකං තිණණා උත්තිණණා' නිත්තිණණා අතික්කන්තා සමතික්කන්තා විතිවත්තාති 'තිණණා ලොකෙ විසත්තිකං'

තෙතාහ භගවා:

“ඵතදක්ඛණ්ණං යෙ සතා
දිව්ඨධම්මාභිතිඤ්චතා
උපසන්තා ඵ තෙ සද
තිණණා ලොකෙ විසත්තික”න්ති

සහගාථාපට්ඨොසානා -පෙ- සද්ධා මෙ භගවා 'සාවිකොගමසමී'ති

භෙමක සුත්තච්ඡේදයො සමත්තො.

1. ඔතිණණා උත්තිණණා- පස.

තිණණා ලොකෙ විසත්තිකං- ‘විසත්තිකා’ යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වෙද එය යි. ‘විසත්තිකා’ යනු කවර අරුතින් ‘විසත්තිකා’ නම් වූ යැ යත්: ...පතළා යැ විස්තෘත යැ නුයි විසත්තිකා නමු. ලොකෙ යනු: අපාය ලොකයෙහි ... ආයතනලොකයෙහි. තිණණා ලොකෙ විසත්තිකං යනු: තෙල විසත්තිකා සම්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව ලොකයෙහි ම වෙයි, ලොකයෙහිම වූ තෙල විසත්තිකාව තරණය කළාහු උත්තරණය කළාහු ග්‍රීස්තරණය කළාහු ඉක්මගියාහු මොහොවට ඉක්මගියාහු වෙසෙසින් ඉක්ම සිටියාහු නුයි ‘තිණණා ලොකෙ විසත්තිකං යනු වේ.

එයින් වදළහ මුදුහු:

“එතදඤ්ඤාය යෙ සතා -පෙ- තිණණා ලොකෙ විසත්තිකං” යි.

භාථා පයථිවසානාය හා සමග ... භාග්‍යවතුන් විහන්සේ මාගේ “ශාස්තෘහ මම් ශ්‍රාවකයෙමි.”

හේමක සුත්‍රකිර්දේශය නිමි.

9. තොදෙයා සුතකතිදෙසො

9-1

යසම් කාමා න වසනති- (ඉට්ඨායසම් තොදෙයො)
තණ්හා යසං න විජ්ජති,
කඨංකඨා ච යො තිණ්ණො
විමොකෙඛා තසං කිදිසො¹

යසම් කාමා න වසනති: යසම් කාමා න වසනති, න සංවසනති න ආවසනති න පරිවසනති 'යසම් කාමා න වසනති' ඉට්ඨායසම් තොදෙයොති -ප-

තණ්හා යසං න විජ්ජති: තණ්හා යසං නස්සි, න සනති² න සංවිජ්ජති නුපලබ්භති ඤාණගගිනා දඩ්ඨාති 'තණ්හා යසං න විජ්ජති'

කඨංකඨා ච යො තිණ්ණො: කඨංකඨා ච යො තිණ්ණො උතතිණ්ණො ගිතතිණ්ණො අතිකකතො සමතිකකතො විතිවතොති 'කඨංකඨා ච යො තිණ්ණො.'

විමොකෙඛා තසං කිදිසො: විමොකෙඛා තසං කිදිසො, කිංසකධිතො කිංසකාරො, කිංපට්ඨාගො, ඉච්ඡතබ්බොති විමොකං පුච්ඡති විමොකෙඛා තසං කිදිසො'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“යසම් කාමා න වසනති (ඉට්ඨායසම් තොදෙයො)
තණ්හා යසං න විජ්ජති,
කඨංකඨා ච යො තිණ්ණො
විමොකෙඛා තසං කිදිසො”ති

9-2

යසම් කාමා න වසනති (තොදෙයොති හගථා)
තණ්හා යසං න විජ්ජති,
කඨංකඨා ච යො තිණ්ණො
විමොකෙඛා තසං තාපරො,

යසම් කාමා න වසනති: යසම්නති යසම් පුඤ්ඤාලෙ අරහතෙක ඛිණ්ණසච්චෙ, 'කාමා'ති උද්දනතො ජෙඛ කාමා; වජ්ඣකාමා ච කිලෙසකාමා ච -ප- ඉමෙ වුවචනති වජ්ඣකාමා -ප- ඉමෙ වුවචනති කිලෙසකාමා. යසම් කාමා න වසනති: යසම් කාමා න වසනති, න සංවසනති, න ආවසනති, න පරිවසනති 'යසම් කාමා න වසනති'. තොදෙයොති හගථාති -ප-

1. කිංදිසො- ක-
2. න සති- මෙසං.

9. තෝදෙයා සුත්තනිර්දේශය

9-1

(ආයුෂ්මත් තෝදෙයා මාණවක මෙසේ විචාරයි). යමක්භු කෙරෙහි කාමයෝ නො ලගිත් ද යමක්භට තෘෂ්ණාව නැද්ද යමෙක් විවිකිත්සාවත් තරණය කෙළේ ද ඔහුගේ විමොක්ඡය කෙබඳු ද?

යසම්. කාමා න වසනති යනු: යමක්භු කෙරෙහි කාමයෝ (ප්‍රථමොත්. පත්තදාෂ්ටි විසින්) නො වෙසෙත් ද වැද නො වෙසෙත් ද වෙසෙසින් නො වෙසෙත් ද සර්වප්‍රකාරයෙන් නො වෙසෙත් දැ යි ‘යසම්. කාමා න වසනති’ යනු වේ.

ඉච්චායසමා තෝදෙයා යනු.....

තණ්හා යස්ස න විජ්ජති යනු: තෘෂ්ණාව යමක්භට නැද්ද නො වේ ද විද්‍යාමාන නො වේ ද නො ලැබේ ද නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද දෑ’ යි ‘තණ්හා යස්ස න විජ්ජති’ යනු වේ.

කථංකථා ව යො තිණ්ණො යනු: විවිකිත්සාව ද යමෙක් තරණය උත්තරණය භිස්තරණය කෙළේ ද ඉක්මගියේ ද මොනොවට ඉක්ම ගියේ ද වෙසෙසින් ඉක්ම සිටියේ දෑ’ යි ‘කථංකථා ව යො තිණ්ණො’ යනු වේ.

විමොකොඛා තස්ස කීදිසො යනු: ඔහුගේ විමොක්ඡය කිබඳු වූයේ කුමක් වැගි වූයේ කවර ප්‍රකාර වූයේ කවර අයුරු වූයේ කැමැති වියයුත්තේ දැයි විචාරා නුයි ‘විමොකොඛා තස්ස කීදිසො’ යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“යසම්. කාමා න වසනති-පෙ- විමොකොඛා තස්ස කීදිසො’ යි.

9-2.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: තෝදෙයාමාණවකය,) යමක්භු කෙරෙහි කාමයෝ නො ලගිත් ද යමක්භට තෘෂ්ණාව නැද්ද යමෙක් විවිකිත්සාවත් තරණය කෙළේ ද, ඔහට අන්‍ය විමොක්ඡයෙක් නැති.

යසම්. කාමා න වසනති- ‘යසම්.’ යනු: අර්හත් වූ ක්ෂිණාසුච වූ යම පුභුලක්භු කෙරෙහි. කාමා යනු: උද්දාන විසින් කාම දෙකෙකි: වස්තු කාමයෝ ද ක්ලෙශ කාමයෝ දැ යි ... යසම්. කාමා න වසනති යනු: යම පුභුලක්භු කෙරෙහි කාමයෝ නො වෙසෙත් ද නො ලගිත් ද වෙසෙසින් නො වෙසෙත් ද සර්වප්‍රකාරයෙන් නො වෙසෙත් දැයි ‘යසම්. කාමා න වසනති’ යනු වේ. තෝදෙයා’ති භගවා යනු ...

තණ්හා යසස න විජජති: 'තණ්හා'ති: රූපතණ්හා සද්දතණ්හා ගතිතණ්හා රසතණ්හා ඵොට්ඨධ්වතණ්හා ධම්මතණ්හා. යාසොති: අරහතො ඛිණාසවස. තණ්හා යසස නවිජජති තණ්හා යසස නඤ්ඤි, න සනති න සං විජජති නුපලබ්භති, පභීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්නා පටිපපසද්ධා අභබ්බුප්පකතිකා ඤාණගතිනා දඩ්ඨාති 'තණ්හා යසස න විජජති.' කථංකථා ව යො තිණේණාති: 'කථංකථා' වුච්චති විවිකිච්ඡා, දුකෙක කඛිඛා -පෙ- ජම්භිතතං¹ විතසස මනොවිලෙඛො. යොති: යො සො අරහං ඛිණාසවො. කථංකථා ව යො තිණේණාති කථංකථා ව යො තිණේණා, උත්තිණේණා, නිත්තිණේණා අතිකකතො සමතිකකතො විතිවතොති 'කථංකථා ව යො තිණේණා.'

විමොකො තසස නාපරොති: නඤ්ඤි තසස අපරො විමොකො, යෙන විමොකොන විමුච්චෙයා විමුච්චො යො කතං තසස විමොකොන කරණියනති විමොකො තසස නාපරො' තෙනාහ භගවා:

“යසම්. කාමා න වසන්ති (තොදෙයාති භගවා)
 තණ්හා යසස න විජජති,
 කථංකථා ව යො තිණේණා
 විමොකො තසස නාපරොති:

9-3

තිරාසසො යො² උද ආසසානො
 පඤ්ඤාණවා යො උද පඤ්ඤකප්පී,
 මුත්තිං අභං සකක යථා විජඤ්ඤං
 තං මෙ විශාවිකඛි සමනතවකඛු.

තිරාසසො යො උද ආසසානොති නිත්තණ්හො³ යො උදහු සතණ්හො, රූපෙ ආසිංසති⁴ සද්දෙ-- ගතෙ-- රසෙ- ඵොට්ඨධ්වෙ- කුලං ගණං ආවාසලාභං යසං පසංසං- සුඛං චීවිරං- පිණ්ඩිපාතං- සෙනාසනං ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරිකාරං කාමධාතුං- රූපධාතුං- අරූපධාතුං- කාමභවං- රූපභවං- අරූපභවං- සඤ්ඤාභවං- නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවං- ඵකචොකාරභවං- චතුචොකාරභවං- අසඤ්ඤාභවං පඤ්ඤාචොකාරභවං- අතිතං අනාගතං පච්චුප්පන්නං- දිට්ඨසුත්තමුත්තිඤ්ඤාතඛෙඛ ධම්මෙ ආසිංසති⁴ ඉච්ඡති සාදියති පඤ්ඤති පිහෙති අභිජ්ජතිති 'තිරාසසො යො උද ආසසානො.'

1. ජම්භිතතං- මජ්ඣං
 2. තිරාසසො යො- පත.
 තිරාස සො සො- වී.
 3. තී තණ්හො- ව, වී, ක.
 4. ආසිසති- ව, වී, ක, මජ්ඣං.

තණහා යසස න විජජති 'තණහා' යනු: රූප තෘෂ්ණා යැ ශබ්දතෘෂ්ණා යැ ගන්ධතෘෂ්ණා යැ රසතෘෂ්ණා යැ ස්ප්‍ර්ෂ්ඨව්‍යාතෘෂ්ණා යැ ධර්මතෘෂ්ණා යි. යසස යනු: අර්හත් ක්ෂිණාසුවහථ. තණහා යසස න විජජති යනු: තෘෂ්ණා ව යමක්භට නැද්ද නො වේ ද විද්‍යාමාන නො වේ ද නො ලැබේ ද ප්‍රභිණ ද මුලුසුන් කරන ලද ද සන්තිදුණි ද ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිධ ද යළි උපදනට නො හිසි වූ ද නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද දැයි 'තණහා යසස න විජජති' යනු වේ.

කථඨකථා ව යො තිණේණා- 'කථඨකථා' යි විචිකිත්සාව කියනු ලැබෙයි: දුඛසත්‍යයෙහි සැක යැ ... විත්තයාගේ තදබව යැ මනෝවිලෝඛය (සිත හිරිගැසීම) යි. යො යනු: යම් අර්හත් ක්ෂිණාසුව කෙනෙක්. කථඨකථා ව යො තිණේණා යනු: යමෙක් විචිකිත්සාවත් තරණය උත්තරණය හිස්තරණය කෙළේ ද ඉක්මවී ද මොනොවට ඉක්මවී ද වෙසෙසින් ඉක්ම සිටියේ දැයි 'කථඨකථා ව යො තිණේණා' යනු වේ.

විමොකෙඛා තසස නාපරො යනු: යම් විමොක්ෂයෙකින් විමුක්ත වන්නේ නම් එබඳු අන් විමොක්ෂයෙක් ඔහට නැති. හේ විමුක්ත යැ ඔහු විසින් විමොක්ෂයෙන කටයුතු කරන ලද නුයි 'විමොක්ඛො තසස නාපරො' යනු වේ.

එයින් වදළභ මුදුහු:

''යසමිං කාමා -පෙ- විමොකෙඛා තසස නාපරො'' යි.

9-3.

ඒ මුඛි තෙම තෘෂ්ණා රහිත වූයේ ද නොහොත් තෘෂ්ණා සහිත වූයේ ද, හේ ප්‍රඥා ඇතියේද නොහොත් (සමාපත්ති ආදී) ඥානායන්තෘෂ්ණා කල්ප දෘෂ්ටි කල්ප කරනුයේ ද, ශාක්‍යයන් වහන්ස, යම්සේ මම් මුඛිහු දැනගන්නෙම නම් සමන්තඨක්ඛු. වූ භාග්‍යවතුන් වහන්ස, එසෙයින් එ කරුණ මට ප්‍රකාශ කළ මැනව.

තිරාසසො සො උද ආසසානො යනු: හෙතෙම තෘෂ්ණා රහිත වූයේ ද නොහොත් තෘෂ්ණා සහිත වූයේ ද රූපාලම්බනයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරේ ද, ශබ්දලම්බනයන්-ගන්ධාලම්බනයන්-රසාලම්බනයන්-ස්ප්‍ර්ෂ්ඨව්‍යාලම්බනයන්- කුලය- ගණය- ආවාසය- ලාභය- යසස- ප්‍රභංසාව- සුඛය- සිවුරු- පිඩුවා- සෙනසුන්- ගිලන්පසබෙහෙසත් පිරිකර- කාමධාතුව- රූපධාතුව- අරූපධාතුව- කාමභවය- රූපභවය- අරූපභවය- සංඥාභවය- අසංඥාභවය නෙවසංඥානාසංඥාභවය- එකවොකාරභවය- වතුචොකාරභවය- පඤ්චවොකාරභවය- අතීතකාලය- අනාගතකාලය- වර්තමානකාලය- දෘෂ්ඨ ශ්‍රැත මුත විඥාතව්‍යා ධර්මයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරේ ද ඉස්තේ ද ආඤාද කෙරේ ද පතා ද රැස්තේ ද තෘෂ්ඨි උපදවා දැයි 'තිරාසසො සො උද ආසසානො' යනු වේ.

පඤ්ඤාණවා සො උදපඤ්ඤකප්පි¹ති: ‘පඤ්ඤාණවා සො’ති: පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණි විභාවි මෙධාවි. උද පඤ්ඤකප්පිති: උද්‍යු අවස්සමාපත්ඤාණෙන වා පඤ්ඤාභිඤ්ඤාඤාණෙන වා මිච්ඡාඤාණෙන වා තණ්හාකපං වා දිවසීකපං වා කපෙපති, ජනෙති සංජනෙති ගිබ්බතෙතති අභිගිබ්බතෙතති ‘ප ඤ්ඤාණවා සො උද පඤ්ඤකප්පි.’

මුනිං අභං සකක යථා විජඤ්ඤනති: ‘සකකා’ති සකෙකා භගවා, සකායකුලා පබ්බජිතො තිපි සකෙකා. අථවා අදෙඪා මහඤ්ඤො ධනවා තිපි සකෙකා, තසසීමානි ධනානි, සෙය්‍යථිදං: සඤ්ඤාධනං සීලධනං භිරිධනං ඕත්තපපධනං සුතධනං වාගධනං පඤ්ඤධනං සතිපට්ඨානධනං සමමප්පධානධනං ඉඤ්ඤපාදධනං ඉඤ්ඤයධනං බලධනං බොජ්ඣබ්බයධනං මඤ්ඤධනං ඵලධනං නිබ්බානධනනති. තෙහි අනෙකච්චෙහි ධනරතනෙහි අදෙඪා මහඤ්ඤො ධනවාතිපි සකෙකා. අථවා පහු විසචි අලමනො සුරො වීරො විකකනො අභීරු අව්ඡමසී අනුත්‍රාසී අපලාසී පභීනභය භෙරවො විගතලොමභංසොතිපි සකෙකා. මුනිං අභං සකක යථා විජඤ්ඤනති: සකක, යථා අභං මුනිං ජානෙය්‍යං ආජානෙය්‍යං විජානෙය්‍යං පටිවිජානෙය්‍යං පටිවිජෙඤ්ඤය්‍යනති ‘මුනිං අභං සකක යථා විජඤ්ඤං’.

තං මෙ වියාවිකඛ සමනතචකඛුති: ‘තං’ති: යං පුච්ඡාමි, යං යාවාමි, යං අජෙඤ්ඤිසාමි, යං පසාදෙමි. වියාවිකඛාති: ආවිකඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙහි පටඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානිකරොහි පකාසෙහි. සමනතචකඛුති: ‘සමනතචකඛු’ වුවවති සබ්බඤ්ඤෙතඤ්ඤාණං -පෙ- තථාගතො තෙන සමනතචකඛුති ‘තං මෙ වියාවිකඛ සමනතචකඛු.’

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“තිරාසසො සො උද ආසසානො
පඤ්ඤාණවා සො උද පඤ්ඤකප්පි,¹
මුනිං අභං සකක යථා විජඤ්ඤං
තං මෙ වියාවිකඛ සමනතචකඛුති.

1. උද සඤ්ඤ කප්පි- පන.

පඤ්ඤාණවා සො උද පඤ්ඤකප්පි- ‘පඤ්ඤාණවා සො’ යනු: පණ්ඩිත වූයේ ප්‍රඥා ඇතියේ බුද්ධිමත් වූයේ නුවණැත්තේ විභාවන (ප්‍රකට) ප්‍රඥ ඇත්තේ ධාරණ ප්‍රඥා ඇත්තේ ද? උද පඤ්ඤකප්පි යනු: නොහොත් අභ්වය මාපත්ති ඥානයෙන් වේවයි පඤ්චාභිඤ ඥානයෙන් වේවයි මිථ්‍යා ඥානයෙන් වේවයි තෘෂ්ණාකල්පය හෝ දෘෂ්ටිකල්පය හෝ කෙරේ ද උපදවා ද මොනොවට උපදවා ද නිපදවා ද වෙසෙසින් නිපදවා’ ද යි ‘පඤ්ඤාණවා සො උද පඤ්ඤකප්පි’ යනු වේ.

මුනිං අභං සකක යථා විජඤ්ඤං - ‘සකක’ යනු: බුද්ධි ශාක්‍යයහ. ‘සැහැ කුලයෙන් නික්ම පැවිදි වූහ’ යි ද ශාක්‍යයහ. නොහොත් ආභ්‍යාසහ මහද්ධන ඇතියහ ධනවත්හ’ යි ද ශාක්‍යයහ. උන් වහන්සේට මේ ධනයෝ වෙති, හෙ මෙසේ යැ: ශ්‍රද්ධා ධන යැ ශීලධන යැ භිරිධන යැ ඔත්තප්පධන යැ ශ්‍රැතධන යැ ත්‍යාගධන යැ ප්‍රඥාධන යැ සතිපට්ඨානධන යැ සමායක් ප්‍රධාන ධන යැ සාද්ධිපාද ධන යැ ඉන්ද්‍රියධන යැ බලධන යැ බොධ්‍යධනධන යැ මාර්ගධන යැ ඵලධන යැ හිරිවාණ ධන යැ යි. ඒ අනේකවිධ වූ ධනරත්නයන් ගෙන් ආභ්‍යාසහ මහද්ධන ඇතියහ ධනවත්හ’ යි ද ශාක්‍යයහ. නොහොත් ප්‍රභූහ, පරසන්තානයෙහි වීර්යය උපදනුවහ සමර්ථ සිත් ඇතියහ ශූරයහ වීරයහ වික්‍රමවත්හ නො බියසුල්ලහ නො තැනිගන්තාසුල්ලහ උද්වෙග රහිතය හ පලා නො යන සුල්ලහ පහවූ බිය හා බිය අරමුණු ඇතියහ පහවූ ලොමුදහගැනුම් ඇත්තාහ යි ද ශාක්‍යයහ. මුනිං අභං සකක යථා විජඤ්ඤං යනු: ශාක්‍යයන් වහන්ස, යම් සේ මම් දෑනගන්තෙම් ද වෙසෙසින් දෑන ගන්තෙම් ද ප්‍රකර්මයෙන් දෑනගන්තෙම් ද මොනොවට දෑනගන්තෙම් ද ප්‍රතිවෙධ කරන්තෙම් ද’ යි ‘මුනිං අභං සකක යථා විජඤ්ඤං’ යනු වේ.

තං මෙ වියාවිකඛ සමන්තවකඛු- ‘තං’ යනු: යමක්භූ විචාරම් ද යමක්භූ ගැන අයදීම ද යමක්භූ ගැන අධ්‍යයණ කෙරෙමිද යමක්භූ ගැන පහදවම් ද ඔහු. වියාවිකඛ යනු: වදළ මැනව දෙසුව මැනැව පැනැවුව මැනව පිහිටුව මැනැව පහළ කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව ප්‍රකට කළ මැනැව පැවැසුව මැනැව. සමන්තවකඛු යනු: ‘සමන්තවකඛු’ යි සර්වඥතාඥානය කියනු ලැබෙයි... එයින් තථාගත සමන්තවකඛු වේ නුයි ‘තං මෙ වියාවිකඛ සමන්තවකඛු’ යනු වේ.

එයින් කී යැ ඊ බමුණු:

“තිරාසසො සො -පෙ- තං මෙ වියාවිකඛසමන්තවකඛු” යි.

තිරාසයො සො න සො¹ ආසසානො
 පඤ්ඤාණවා සො න ච පඤ්ඤකප්පි,
 එවමපි තොදෙය්‍ය, මුනිං විජාන
 අකිඤ්චනා කාමභවෙ අසත්තං.

තිරාසයො සො න සො ආසසානොති: නිත්තණ්ණකා සො න යො
 සත්තණ්ණකා සො රූපෙ නාසිංසති² සද්දෙ- ගජෙ- -පෙ- දිට්ඨසුතමුත
 විඤ්ඤානබ්බෙ ධම්මෙ නාසිංසති³ න ඉච්ඡති න⁴ සාදියති න පඤ්චනි න
 පිබෙති නාභිජප්පතිති 'තිරාසයො සො න සො ආසසානො.'⁵

පඤ්ඤාණවා සො න ච පඤ්ඤකප්පිති⁶ 'පඤ්ඤාණවා'ති පඤ්ඤාණො
 පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණි විභාවි මෙධාවි. න ච පඤ්ඤකප්පිති
 අට්ඨසමාපත්ඤාණෙන චා පඤ්ඤාභිඤ්ඤා ඤාණෙන චා මිච්ඡාඤාණෙන චා
 තණ්හා කප්පං චා න කප්පෙති, දිට්ඨිකප්පං චා න කප්පෙති, න ජනෙති,
 න සංජනෙති, න භිබ්බන්තෙති, නාභිභිබ්බන්තෙතිති 'පඤ්ඤාණවා සො න
 ච පඤ්ඤකප්පි.'

එවමපි තොදෙය්‍ය මුනිං විජානාති: 'මුනි'ති: 'මොනං වුච්චති ඤාණං.
 -පෙ- සබ්බජාලමතිවච සො මුනි. එවමපි තොදෙය්‍ය මුනිං විජානාති
 තොදෙය්‍ය එවං මුනිං ජාන, පටිජාන පටිවිජාන පටිවිජ්ඣාති 'එවමපි
 තොදෙය්‍ය මුනිං විජාන'.

අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තනාති: 'අකිඤ්චන'නාති: රාභකිඤ්චනං
 දෙසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිට්ඨිකිඤ්චනං කිලෙස-
 කිඤ්චනං දුච්චරිතකිඤ්චනං, යසොතානි කිඤ්චනානි⁷ පභිනානි සමුච්ඡින්නාහි,
 වුපසන්නානි පටිපඤ්ඤාහි, අභබ්බුපපත්තිකානි ඤාණග්ගිනා දඩ්ඨානි සො
 වුච්චති අකිඤ්චනො. කාමානි උද්දනතො දෙඤ්ඤා කාමා වඤ්ඤාකාමා ච කිලෙස-
 කාමා ච -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති වඤ්ඤාකාමා -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති
 කිලෙසකාමා. භවානි දෙඤ්ඤා භවා කම්මභවො ච පටිසන්ධිකො පි
 සුතඛ්ඛවො -පෙ- අයං පටිසන්ධිකො සුතඛ්ඛවො.

1. න ච- මජ්ඣං
 2. නා සිසති- ච, ච, ක. මජ්ඣං.
 3. සඤ්ඤකප්පිති- පන.
 4. එතෙ කිඤ්චනා- සා.
 5. මජ්ඣං- 10, 10, 10, 10, 10.

9-4.

ඒ මුනි තෙම තෘෂ්ණා රහිත වෙයි, හේ තෘෂ්ණා සහිත වූයේ නො වෙයි. හේ ප්‍රඥා ඇත්තේ යැ නො ද (සමාපත්ති ආදී) ඥානයෙන් තෘෂ්ණාකල්ප දෘෂ්ටිකල්ප කරනුයේ වෙයි. තොදෙය්‍යමාණවකය, මෙසේ (තෙපි) කාමයෙහි ද භවයෙහි ද නො ඇලුණු පලිගෙඩ නැතියහු 'මුනි' යැ යි දැනගනුව' යි.

නිරාසසො සො න සො ආසසානො යනු: හෙතෙම තෘෂ්ණා නැත්තේ යැ හෙතෙම තෘෂ්ණා සහිත නො වෙයි. හෙතෙම රූපාලම්බනයන් (ඡන්දරාග වශයෙන්) ප්‍රාර්ථනා නො කෙරෙයි ශබ්දලම්බනයන් ගන්ධාලම්බනයන්...දෘෂ්ට ශ්‍රැතමුත විඥාතව්‍ය ධර්මයන් ප්‍රාර්ථනා නො කෙරෙයි නො කැමැති වෙයි ආස්වාද නො කෙරෙයි නො පතයි රූපී නො කෙරෙයි අභිජල්පන නො කෙරේ නුයි 'නිරාසසො සො න සො ආසසානො' යනු වේ.

පඤ්ඤාණවා සො න ච පඤ්ඤකපපි - 'පඤ්ඤාණවා' යනු: පණ්ඩිත යැ ප්‍රඥා ඇත්තේ යැ බුද්ධිමත් යැ නැණැත්තේ යැ විමසන නුවණැත්තේ යැ තුලනප්‍රඥා ඇත්තේ යැ. **න ච සො පඤ්ඤකපපි** යනු: අශ්ටසමාපත්ති ඥානයෙන් වේවයි පඤ්ඤාවාහිඤ ඥානයෙන් වේවයි මිථ්‍යා ඥානයෙන් වේවයි තෘෂ්ණාකල්පයක් හෝ නො කෙරෙයි දෘෂ්ටිකල්පයක් හෝ නො කෙරෙයි නුපදවයි මොනොවට නුපදවයි නො හිපදවයි වෙසෙසින් නුපදවා නුයි 'පඤ්ඤාණවා සො න ච පඤ්ඤකපපි' යනු වේ.

ඵවමපි තොදෙය්‍ය මුනිං විජාන- 'මුනි' යනු: 'මොන' යයි ඥානය කියනු ලැබේ... රාගාදි සඬ්භය හා තෘෂ්ණාදෘෂ්ටිජාලය ඉක්මයිටි හෙතෙම මුනි නම් වේ. **ඵවමපි තොදෙය්‍ය මුනිං විජාන** යනු: තෝදෙය්‍ය මාණවකය, මෙසෙයින් මුනිහු දැනගනුව පිණිස ගනුව වෙසෙසින් දැනගනුව ප්‍රතිවේධ කරව යි 'ඵවමපි තොදෙය්‍ය මුනිං විජාන' යනු වේ.

අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තං- 'අකිඤ්චනං' යනු: රාගකිඤ්චන (පලිබොධ) යැ දෙසකිඤ්චන යැ මොහකිඤ්චන යැ මානකිඤ්චන යැ දිට්ඨිකිඤ්චන යැ කිලෙසකිඤ්චන යැ දුච්චරිතකිඤ්චන යි. යමක්භට මේ කිඤ්චනයෝ ප්‍රහිණ වුව හු ද උසුන්මුල් ඇත්තාහු ද සන්හිඳුණුහු ද ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ ද යලි උපදනට නොනිසි වුවාහු ද නුවණ ගින්නෙන් දුටුණු හු ද හෙතෙම 'අකිඤ්චන' යි කියනු ලැබෙයි. **කාමා** යනු: උද්දන විසින් කාම දෙකෙකි; වස්තුකාමයෝ ද ක්ලේශ කාමයෝ ද යි ...මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති ...මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. **භවා** යනු: කර්මභවය ද ප්‍රතිසන්ධි ඇති පුනර්භවය ද යි භව දෙකෙකි.... මේ ප්‍රතිසන්ධි ඇති පුනර්භවය වේ.

අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසතතනි: අකිඤ්චනං පුග්ගලං කාමෙ ව
හවෙ ව අසතතං අලග්ගං¹ අලග්ගිතං අපලිබ්බදං ගිකඛිතතං ගිසසටං
විපජමුත්තං විසංගුත්තං විමරියාදී කතෙන වෙතසා විහරතතනි ‘අකිඤ්චනං
කාමහවෙ අසතතං.’

තෙනාහ හගවා;

“ගිරාසසො සො න සො ආසසානො
පඤ්ඤාණවා සො න ව පඤ්ඤකප්පි
එවමපි තොදෙයා මුතිං විජාන
අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසතත”නි.

සහ ගාථාපරියොසානා -පෙ- සථා මෙ හතෙන හගවා සාවකො හමසමිති.

තොදෙයා සුතතනිදෙසො සමතො.

1. අලග්ගිතං-පත

අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං යනු: කාමයෙහි ද භවයෙහි ද නො ඇලුණු නො ලැගුණු නො ලග්න.ලද පලිබොධ නැති (එයින්) භික්ෂුණු බැහැරවූ මිදුණු පහවූ සංයෝග ඇති විගතමයභීද කළ සිතින් යුක්ත ව වාසය කරන්නා වූ අකිඤ්චන පුද්ගලයා තුයි ‘අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං’ යනු වේ.

එයින් වදලභ චූදුහු:

“නිරාසසො සො –පෙ– අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං” යි.

ගාරා පයභීවසානඥ හා සමග ...වහන්ස, භාග්‍යවත්හු මාගේ ශාස්තෘහ, මම ශ්‍රාවකයෙමි.

තෝදෙයා සුත්‍රනිර්දේශය නිමි.

10. කප්ප සුත්තනිදෙසො.

10-1

මජ්ඣෙ ඝරසමී තිට්ඨනං (ඉච්චායසමා කප්පො)
 සීලෙස ජාපන මහබ්බයෙ,
 ජරාමච්චුපරෙතානං
 දීපං පච්චුභි මාරිස
 තිඤ්ඤා මෙ දීප¹ මකකාභි
 යථ්ඨිදං නාපරං සියා.

මජ්ඣෙ ඝරසමී තිට්ඨකනති: 'සරො' වුච්චති සංසාරො. ආගමනං ගමනං ගමනාගමනං කාලං ගති භවාභවො චුති ව උපපාදති ව නිබ්බතති ව භෙදෙ ව² ජාති ව ජරා ව මරණං ව. සංසාරස්ස පුරිමා³ කොටි න පඤ්ඤායති, පච්චමාපි කොටි න පඤ්ඤායති, මජ්ඣෙව සංසාරෙ⁴ යනතා සීතා පතිවසීතා අලලීතා උපගතා පජේඤ්ඤාසිතා දුට්ඨිතා.

කපං සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති: එතතකා ජාතියො වට්ඨං වතති⁵, තතො පරං න වතතිති⁶ භෙවං නත්ථි. එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති ජාතිසතාහි වට්ඨං වතති, තතො පරං න වතතිති භෙවං නත්ථි. එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති ජාතිසහසසාහි වට්ඨං වතති, තතො පරං න වතතිති. භෙවං නත්ථි, එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති ජාතිසතසහසසාහි වට්ඨං වතති. තතො පරං න වතතිති භෙවං නත්ථි. එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකා ජාති කොටියො වට්ඨං වතති. තතො පරං න වතතිති භෙවං නත්ථි. එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති ජාතිකොටිසතාහි වට්ඨං වතති තතොපරං න වතතිති භෙවං නත්ථි. එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති ජාතිකොටිසහසසාහි වට්ඨං වතති තතොපරං න වතතිති භෙවං නත්ථි. එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති ජාතිකොටිසතසහසසාහි වට්ඨං වතති තතොපරං න වතතිති භෙවං නත්ථි. එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති වසාහි වට්ඨං වතති, තතො පරං න වතතිති භෙවං නත්ථි.

1. දීපං- ව, ටි, ක.
 2. නීරොධොච්- ව, ටි, ක.
 3. පුරිමාපි- මජ්ඣ.
 4. මජ්ඣෙ ව- සා.
 5. වට්ඨං වට්ඨති- ස වට්ඨං වතති- ටි.
 6. වතතිති- මජ්ඣ., ස. වතති- සා.

10. කප්ප සූත්‍රනිර්දේශය

10-1

(ආයුෂ්මත් කප්පමාණවක මෙසේ විචාරයි:) ගිණුකාණන් වහන්ස, (පෙර-අපර කෙළවර රහිත බැවින්) මධ්‍ය වූ සංසාරයෙහි සිටුනා වූ ජරායෙන් හා මරණයෙන් හා මධ්‍යාලද්දවුනට (ජාත්‍යාදි) මහද්භය ඇති (කැමැදි) ඔසය උපන් කල්හි ප්‍රතිෂ්ඨාව වදළ මැනැව. මූල වහන්සේ වැළිත් යම්සේ මෙදුක යළි නො වන්නේ නම් එසෙයින් මට ප්‍රතිෂ්ඨාව වදළ මැනැවි.

මජ්ඣෙ ජරස්මිං කිට්ඨකං- ‘සරො’ යි සංසාරය කියනු ලැබෙයි, පෙර භවයෙන් මෙහි ඊම මෙයින් පරලොවට යෑම භවයෙන් භවයට යෑම ඊම මරණය නිපැත්ම භවයෙන් භවය ව්‍යුතිය ද උපප්‍රාප්තිය ද ගිපැත්ම ද ස්කන්ධයන්ගේ චේදය ද ඉපදීම ද දීර්ම ද මරණය ද යි සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි, පශ්චිම කෙළවර ද නො පැනෙයි, මැද සසර සත්ත්වයෝ සිටියාහු යැ පිහිටියාහු යැ ඇලුණාහු යැ එළැඹියාහු යැ බැසෑ ගත්තාහු යැ අධිමුක්තයහ.

කිසෙයින් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනේ ද යත්: මෙතෙක් ජාතීන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ (විද්‍යාමාන) නො වෙයි. මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් ජාතිශතයන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි. මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් ජාතිසහස්‍රයන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් ජාතිකෝටිත් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් ජාතිකෝටිශතයන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් ජාතිකෝටිසහස්‍රයන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරුදු (මුළුල්ලෙහි) සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි,

එවමි සංසාරසස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤයති. එතතකානි වසසසතානි වට්ඨං වතති, තතො පරං න වතතිති හෙවං නානී. එවමි සංසාරසස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤයති. එතතකානි වසසසතසසසානි වට්ඨං වතති, තතො පරං න වතතිති හෙවං නානී. එවමි සංසාරසස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤයති. එතතකානි වසසසතසසසානි වට්ඨං වතති, තතො පරං න වතතිති හෙවං නානී. එවමි සංසාරසස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤයති. එතතකානි වසසකොටියො වට්ඨං වතති, තතො පරං න වතතිති හෙවං නානී. එවමි සංසාරසස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤයති. එතතකානි වසස කොටි සතානි වට්ඨං වතති තතො පරං න වතතිති හෙවං නානී. එවමි සංසාරසස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤයති. එතතකානි වසසකොටිසතසසානි වට්ඨං වතති, තතො පරං න වතතිති හෙවං නානී. එවමි සංසාරසස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤයති. එතතකානි වසසකොටිසතසසසානි වට්ඨං වතති තතො පරං න වතතිති හෙවං නානී. එවමි සංසාරසස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤයති. එතතකානි කප්පානි වට්ඨං වතති, තතො පරං න වතතිති හෙවං නානී. එවමි සංසාරසස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤයති. එතතකානි කප්පසතානි වට්ඨං වතති, තතො පරං න වතතිති හෙවං නානී. එවමි සංසාරසස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤයති. එතතකානි කප්පසතසසානි වට්ඨං වතති, තතො පරං න වතතිති හෙවං නානී. එවමි සංසාරසස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤයති. එතතකානි කප්පකොටියො වට්ඨං වතති, තතො පරං න වතතිති හෙවං නානී. එවමි සංසාරසස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤයති. එතතකානි කප්පකොටි සතානි වට්ඨං වතති, තතො පරං න වතතිති හෙවං නානී. එවමි සංසාරසස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤයති, එතතකානි කප්පකොටිසතසසානි වට්ඨං වතති, තතො පරං න වතතිති හෙවං නානී. එවමි සංසාරසස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤයති, එතතකානි කප්පකොටිසතසසසානි වට්ඨං වතති, තතො පරං න වතතිති හෙවං නානී. එවමි සංසාරසස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤයති.

“අනමනග්ගොයං භික්ඛලෙව, සංසාරො පුබ්බා කොටි න පඤ්ඤයති අච්ඡ්ඤා නිවරණානං සත්තානං තණ්හාසංයොජනානං සංධාවනං සංසරනං. එචං දීඝරහනං බො භික්ඛලෙව, දුක්ඛං පච්චනුභුතං තිප්පං පච්චනුභුතං බාසනං පච්චනුභුතං කට්ඨි වඩ්ඪිතා,¹ යාවඤ්ඤිදං භික්ඛලෙව, අලලෙච සබ්බසංඛාරොප්පු භික්ඛිඤ්ඤා, අලං චිරජ්ඣං, අලං චිත්තචිතූ නති. එවමි සංසාරසස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤයති.

1. වඩ්ඪිතා—සක

මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරුදු සියන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් භවුරුදු දහසුන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරුදු කෙළගණන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරුදු කෙළසියන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරුදු කෙළදහසුන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරුදු කෙළ සියදහසුන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් කප් මුළුලෙහි සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් කප් සියන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් කප් දහසුන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි. මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් කප් සියදහසුන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් කප් කෙළගණන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් කප් කෙළසියන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් කප් කෙළදහසුන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් කප් කෙළසියන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි.

මේ වදනලද මැ යි බුදුන් විසින්:

“මහණෙනි, අවිද්‍යායෙන් ඇවුරුණු තෘෂ්ණා සම්බන්ධ සංයෝජන ඇති (කාමධාතූයෙහි) පුනපුනා දිවෙන (රූපාරූපධාතූයෙහි) හැසිරෙන සත්ත්වයන්ගේ මෙ සසර අනවරාග්‍ර (නො දත් කෙළවර ඇති) වෙයි, පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මහණෙනි, මෙසේ දිගුකලක් මුළුලෙහි (කායික චෛතසික) දුක් අනුභව කරනලද, කවුක දුක් අනුභව කරනලද, වනස් අනුභව කරන ලද. සොහොන් වඩනලද. මහණෙනි, යම් පමණ සංස්කාරයෝ වෙත් ද, එ හැම සංස්කාරයන්හි උකටලී වන්නට වටනේ මැ යැ, විරක්ත වන්නට හිස්ස, විමුක්ත වන්නට හිස්සැ යි මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනේ.

කථං සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොට්ඨි න පඤ්ඤායති: එතතකා ජාතියො වට්ඨං වන්තිස්සති, තතො පරං න වන්තිස්සතිති හෙවං නත්ථි. එවමපි සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොට්ඨි න පඤ්ඤායති, එතතකාති ජාතියතාති- එතතකාති ජාතියහස්සාති - එතතකාති ජාතියතසහස්සාති -පෙ- එතතකා ජාතියො කොට්ඨියො එතතකාති ජාතියොට්ඨිතාති එතතකාති ජාතියොට්ඨිතසහස්සාති-එතතකාති ජාතියොට්ඨිතසහස්සාති,-එතතකාති වස්සාති- එතතකාති වස්සසතාති- එතතකාති වස්සසහස්සාති- එතතකාති වස්සසතසහස්සාති- එතතකා වස්සකොට්ඨියො - එතතකාති වස්සකොට්ඨිතාති- එතතකාති වස්සකොට්ඨිතසහස්සාති- එතතකාති වස්සකොට්ඨිතසහස්සාති- එතතකාති කප්පාති- එතතකාති කප්පසතාති- එතතකාති කප්පසහස්සාති- එතතකාති- කප්පසතසහස්සාති එතතකා කප්පකොට්ඨියො-එතතකාති කප්පකොට්ඨිතාති- එතතකාති කප්පකොට්ඨිතසහස්සාති- එතතකාති කප්පකොට්ඨිතසහස්සාති වට්ඨං වන්තිස්සති, තතො පරං න වන්තිස්සතිති හෙවං නත්ථි, එවමපි සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොට්ඨි න පඤ්ඤායති. එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොට්ඨි න පඤ්ඤායති පච්ඡිමාපි කොට්ඨි න පඤ්ඤායති. මජ්ඣෙකෙව සංසාරෙ සත්තා ධීතා පතිට්ඨිතා අලලිතා උපගතා අජ්ඣෙදාසිතා අධි- මුක්ඛාති 'මජ්ඣෙකෙව සරස්මිං තිට්ඨතං.' ඉට්ඨායස්මාකප්පො -පෙ-

ඔසෙ ජාතෙ මහබ්බසෙති: කාමොසෙ හවොසෙ දිට්ඨොසෙ අච්ඡෙදොසෙ ජාතෙ සංජාතෙ තිබ්බතෙ අභිතිබ්බතෙ පාකුහුතෙ. මහබ්බසෙති: ජාතියො ජරාහොයො ව්‍යාධිහොයො මරණහොයෙති 'ඔසෙ ජාතෙ මහබ්බසෙ'

ජරාමච්ඡිපරෙතානන්ති: ජරාය චුට්ඨානං පරෙතානං, සමොභිතානං සමන්තාගතානං මච්ඡිනා චුට්ඨානං පරෙතානං සමොභිතානං සමන්තාගතානං ජාතියා අනුගතානං ජරාය අනුසට්ඨානං බ්‍යාධිතා අභිභූතානං මරණෙන අබ්‍යාගතානං අතාණානං අලලනානං අසරණානං අසරණීහුතානන්ති 'ජරාමච්ඡිපරෙතානං.'

දීපං පඬුහි මාරිසාති: දීපං තානං ලෙණං සරණං ගතිං පරායනං ඬුහි ආවිකකාහි දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විහජාහි උක්ඛාති කරොහි පකාසෙහි. මාරිසාති: පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසපතිස්සාධි වචනමෙතං මාරිසාති 'දීපං පඬුහි මාරිසි.'

1. දීපං පඬුහි- ව, ඵ, ක.
දීසං. - ව, ඵ, ක.

කිසෙයිත් සංසාරයාගේ පශ්චිම කෙළවර නො පැනේ ද යත්: මෙතෙක් ජාතීන් සසර පවත්නේ යැ, එයින් මතු නො පවත්නේ යැ යි මෙසේ නැති. මෙසේත් සංසාරයාගේ පශ්චිම කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් ජාතිගතයන්- මෙතෙක් ජාතිසහස්‍රයන්- මෙතෙක් ජාතිගතසහස්‍රයන්- මෙතෙක් ජාතිකෝටීන්- මෙතෙක් ජාතිකෝටිගතයන්- මෙතෙක් ජාති කෝටිසහස්‍රයන්- මෙතෙක් ජාතිකෝටිගතසහස්‍රයන්, මෙතෙක් වර්ෂයන්- මෙතෙක් වර්ෂගතයන්- මෙතෙක් වර්ෂසහස්‍රයන්- මෙතෙක් වර්ෂගත සහස්‍රයන්- මෙතෙක් වර්ෂකෝටීන්- මෙතෙක් වර්ෂකෝටිගතයන්- මෙතෙක් වර්ෂ කෝටි සහස්‍රයන්- මෙතෙක් වර්ෂකෝටිගතසහස්‍රයන්- මෙතෙක් කල්පයන්- මෙතෙක් කල්පගතයන්- මෙතෙක් කල්පසහස්‍රයන්- මෙතෙක් කල්පගතසහස්‍රයන්- මෙතෙක් කල්පකෝටීන්- මෙතෙක් කල්පකෝටිගතයන්- මෙතෙක් කල්පකෝටිසහස්‍රයන්- මෙතෙක් කල්ප- කෝටිගතසහස්‍රයන් මුළුලෝක සසර පවත්නේ යැ එයින් මතු නො පවත්- නේ යැ යි මෙසේ නැති. මෙසේත් සංසාරයාගේ පශ්චිම කෙළවර නො- පැනෙයි. මෙසේ සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර ද නො පැනෙයි පශ්චිම කෙළවර ද නො පැනේ. මැද සසරහි මැ සත්ත්වයෝ සිටියාහු පිහිටියාහු ඇලුණාහු එළඹියාහු බැසගත්තාහු අධිමුක්ත වූවාහු නුයි “මජ්ඣෙ සරස්මි- කිට්ඨං” යනු වේ. ඉච්චායස්මා කප්පො: යනු...

ඛසෙ ජාතෙ මහබ්බයෙ යනු: කාමොසය භවොසය දිට්ඨොසය අච්ඡෙදොසය උපන් කල්හි මොනොවට උපන් කල්හි භිපන් කල්හි වෙසෙයිත් භිපන් කල්හි පහළ වූ කල්හි. මහබ්බයෙ යනු: ජාතිභය ඇති ජරාභය ඇති ව්‍යාධිභය ඇති මරණභය ඇති නුයි ‘ඛසෙ ජාතෙ මහබ්බයෙ’ යනු වේ.

ජරාමච්චුපරෙතානං යනු: ජරායෙන් පහස්නා ලදුවනට මධිනාලදුවනට යුක්ත වූවනට සමන්වාගත වූවනට මරණයෙන් පහස්නා ලදුවනට මධිනා ලදුවනට යුක්ත වූවනට සමන්වාගත වූවනට ජාතියෙන් අනුගියවූවනට ජරායෙන් ලුහුබදනා ලදුවනට ව්‍යාධියෙන් මධිනා ලදුවනට මරණයෙන් පහරන ලදුවනට ත්‍රාණ රහිතයනට භීලීනස්ථාන රහිතයනට ශරණ රහිත- යනට අශරණිභූතයනට නුයි ‘ජරාමච්චුපරෙතානං’ යනු වේ.

දීපං පඬුභි මාරිස යනු: ප්‍රතිෂ්ඨාව රක්ෂාස්ථානය භීලීනස්ථානය ශරණය ගතිය පිහිට. ඬුභි- වදුළ මැනැව දෙසුව මැනැව පැනැවුව මැනැව පිහිටුව මැනැව විවරණය කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව පහළ කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව. මාරිස යනු: තෙල මාරිස යනු: ප්‍රිය වචන යැ ගරු- වචන යැ සගෞරව සප්‍රතිශ්‍රය නාමයක් නුයි ‘දීපං පඬුභි මාරිස’ යනු වේ.

ඔක්කව මෙ දීපමකඛාහීති: 'ඔ'නති: හගවතනං හණති, දීපමකඛාහීති: දීපං තාණං ලෙනං සරණං ගතිං පරායනං අකඛාහි ආවිකඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙහි පට්ඨපෙහි විචරාහි විහජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති ඔක්කව මෙ දීපමකඛාහි'

යට්ඨිදං නාපරං සියාති: යට්ඨිදං දුක්ඛං ඉධෙව තිරුජේඛියා, වූප-සමෙයා අසං ගවේයා පටිපසසමෙයා පුන පටිසක්ඛං දුක්ඛං න නිබ්බන්තෙයා, කාමධාතුයා වා රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා කාමහවේ වා රූපහවේ වා අරූපහවේ වා සඤ්ඤාහවේ වා අසඤ්ඤාහවේ වා නෙව සඤ්ඤානාසඤ්ඤාහවේ වා එකචොකාරහවේ වා චතුචොකාරහවේ වා පඤ්ඤාචොකාරහවේ වා පුනගතියා වා උපපත්තියා වා පටිසක්ඛියා වා හවේ වා සංසාරෙ වා චට්ඨෙ වා¹ න ජායෙයා න සංජායෙයා න ත්‍රිබ්බන්තෙයා නාහීතිබ්බන්තෙයා ඉධෙව තිරුජේඛියා වූපසමෙයා අසංගවේයා පටිපසසමෙයාහි 'යට්ඨිදං නාපරං සියා'

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“මජ්ඣෙක සරසමී තිට්ඨතං (ඉච්චිං යසමා කප්පො)
ඔසෙ ජාතෙ මහබ්බසෙ,
ජරාමච්චුපරෙතානං
දීපං පබ්බුහි මාරිස,
උංඤ්ඤා මෙ දීපමකඛාහි
යට්ඨිදං නාපරං සියා”ති.

10-2

මජ්ඣෙක සරසමී තිට්ඨතං (කප්පාති හගවා)
ඔසෙ ජාතෙ මහබ්බසෙ
ජරාමච්චුපරෙතානං
දීපං පබ්බුමි කප්ප තෙ.

මජ්ඣෙක සරසමී තිට්ඨතනති: 'සරො' වූච්චති සංසාරො, ආගමනං ගමනං ගමනාගමනං කාලං ගති හවාහවො² වූති ච උපපත්ති ච නිබ්බන්ති ච හෙදෙ ච ජාති ච ජරා ච මරණඤ්ඤා. සංසාරස්ස පුරිමා කොටී න පඤ්ඤායති පච්ඡිමාපි කොටී න පඤ්ඤායති -පෙ- මජ්ඣෙකව සංසාරෙ සත්තා ධීතා පතිට්ඨිතා අලචීතා උපගතා අජේඛාසීතා අධිමුක්තා. කථං සංසාරස්ස පුරිමා කොටී න පඤ්ඤායති -පෙ- එවං සංසාරස්ස පුරිමා කොටී න පඤ්ඤායති. කථං සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොටී න පඤ්ඤායති -පෙ- එවං සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොටී න පඤ්ඤායති. එවං සංසාරස්ස පුරිමා කොටී න පඤ්ඤායති, පච්ඡිමාපි කොටී න පඤ්ඤායති. මජ්ඣෙක ව සංසාරෙ සත්තා ධීතා පතිට්ඨිතා අලචීතා උපගතා අජේඛාසීතා අධිමුක්තාති 'මජ්ඣෙක සරසමී තිට්ඨතං' කප්පාති හගවාති. -පෙ-

1. චඤ්ඤා-පන. 2. හවාහවෙ-ප,ච.

කං ව මෙ දීපමක්ඛාහි- 'ත්වං' යි භාග්‍යවතුන් අමතයි. දීපමක්ඛාහි යනු: ප්‍රතිෂ්ඨාව ත්‍රාණය ලෝකය ගරණය ගතිය පිහිට අක්ඛාහි- වදල මැනැව් දෙසුව මැනැව් පැනැවුව මැනැව් පිහිටුව මැනැව් විවෘත කළ මැනැව් විභාග කළ මැනැව් පාල කළ මැනැව් ප්‍රකාශ කළ මැනැව් නුයි 'ත්වං ව මෙ දීපමක්ඛාහි' යනු වේ.

යථයිදං නාපරං සියා යනු: යම්සේ මෙ දුක මෙ අත්බැවිහි මැ හිරුද්ධ වන්නේ නම් ව්‍යුපගමනය වන්නේ නම් අස්තයට යන්නේ නම් සන්ති- දෙන්තේ නම් නැවත පිළිසඳින් වන දුක නූපදනේ නම්, කාමධාතුයෙහි හෝ රූපධාතුයෙහි හෝ අරූපධාතුයෙහි හෝ කාමභවයෙහි හෝ රූපභවයෙහි හෝ අරූපභවයෙහි හෝ සංඥාභවයෙහි හෝ අසංඥා භවයෙහි හෝ නොවසංඥානාසංඥා භවයෙහි හෝ එකවොකාර භවයෙහි හෝ චතුරවොකාරභවයෙහි හෝ ජඤ්චවොකාරභවයෙහි හෝ නැවත ගතියෙහි හෝ උපතෙහි හෝ පිළිසඳහි හෝ භවයෙහි හෝ සංසාරයෙහි හෝ වෘත්තයෙහි හෝ නූපදනේ නම් මොනොවට නූපදනේ නම් නො හිපදනේ නම් වෙසෙසින් නො හිපදනේ නම් මෙ අත් බැවිහි මැ හිරුද්ධ වන්නේ නම් ව්‍යුපගමනය වන්නේ නම් අස්තයට යන්නේ නම් සන්තිදෙන්තේ නම් නුයි 'යථයිදං නාපරං සියා' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“මජ්ඣෙක සරස්මිං -පෙ- යථයිදං නාපරං සියා” යි.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: කප්පමාණවකය,) මධ්‍ය වූ සසඨ සිටුනා වූ ජරායෙන් හා මරණයෙන් හා මඩනා ලද්දවුනට (ජාත්‍යාදි) මහද්භය ඇති (කාමාදි) ඕසය උපන් කල්හි ප්‍රතිෂ්ඨාව කප්පය, තොපට කියමි.

මජ්ඣෙක සරස්මිං තිට්ඨතං යනු: 'සරො' යි සංසාරය කියනු ලැබෙයි: පෙර භවයෙන් මෙහි ඊම මෙයින් පරලොවට යෑම භවයෙන් භවයට යෑම ඊම මරණය ගතිය භවයෙන් භවය ව්‍යුතිස ද උපප්‍රාප්තිය ද තීර්ඛාතිය ද ස්කන්ධ- යන් ගේ හෙදය ද ඉපදීම ද දිරිම ද මණය ද යි සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි, පශ්චිම කෙළවර ද නො පැනෙයි. මැද සසර මැ සත්ත්වයෝ සිටියාහු පිහිටියාහු ඇලුණාහු එළඹියාහු බැසගත්තාහු අධිමුක්ත වූවාහු වෙත්. කිසෙයින් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනේ ද යත්: ... මෙසේ සංසාරයා ගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. කිසෙයින් සංසාර- යාගේ පශ්චිම කෙළවර නො පැනේ ද යත් ...මෙසෙයින් සංසාරයාගේ පශ්චිම කෙළවර නො පැනෙයි. මෙසෙයින් සංසාරයා ගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි, පශ්චිම කෙළවර ද නො පැනේ. මැද සසර මැ සත්ත්වයෝ සිටියාහු පිහිටියාහු ඇලුණාහු එළඹියාහු බැසගත්තාහු අධිමුක්ත වූවාහු නුයි “මජ්ඣෙක සරස්මිං තිට්ඨතං” යනු වේ. කප්පාති භගවා යනු...

ඔස ජාතෙ මහබ්බයෙනි: කාමොසෙ භවොසෙ දිට්ඨොසෙ අච්ඡේජාසෙ ජාතෙ සංජාතෙ නිබ්බන්තෙ අභිනිබ්බතෙ පාකුභුතෙ. මහබ්බයෙනි; ජාතිභයෙ ජරාභයෙ ව්‍යාධිභයෙ මරණභයෙනි 'ඔස ජාතෙ මහබ්බයෙ'

ජරාමච්චු පරෙතානන්ති: ජරාය චුට්ඨානං පරෙතානං සමොභිතානං සමන්තාගතානං මච්චුතා චුට්ඨානං පරෙතානං සමොභිතානං සමන්තාගතානං ජාතියා අනුගතානං ජරාය අනුසට්ඨානං බ්‍යාධිතා අභිභුතානං මරණෙන අබ්භාහතානං අතාණානං අලොනානං අසරණානං අසරණිභුතානන්ති 'ජරාමච්චුපරෙතානං'

දීපං පබ්බුමි කප්ප තෙනි: දීපං තාණං ලෙනං සරණං ගතිං පරායනං බ්‍රුමි ආවිකබාමි දෙසෙමි පඤ්ඤාපෙමි ජට්ඨපෙමි විවරාමි විහජාමි උත්තානිකරොමි පකාසෙමිති 'දීපං පබ්බුමි කප්ප තෙ'

තෙනාභ භගවා:

“මජ්ඣෙ සරසමිං තිට්ඨතං (කප්පාති භගවා)
ඔස ජාතෙ මහබ්බයෙ,
ජරාමච්චුපරෙතානං
දීපං පබ්බුමි කප්ප තෙ”ති.

10-3

අකිඤ්ඤානං අනාදානං - එතං දීපං අනාපරං
භිබ්බානං ඉති නං බ්‍රුමි - ජරාමච්චුපරිකබ්බං.

අකිඤ්ඤානං අනාදානන්ති: 'කිඤ්ඤාන'න්ති: රාගකිඤ්ඤානං දෙසකිඤ්ඤානං මොහකිඤ්ඤානං මානකිඤ්ඤානං ද්වේෂකිඤ්ඤානං කිලෙසකිඤ්ඤානං දුච්චරිතකිඤ්ඤානං කිඤ්ඤානප්පභානං කිඤ්ඤානචුපසමො¹ කිඤ්ඤානපට්ඨිසායො² කිඤ්ඤානපට්ඨපසාදා³ අමතං භිබ්බානන්ති අකිඤ්ඤානං. අනාදානන්ති: 'ආදානං චුච්චති තණ්හා; යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං ආදානප්පභානං ආදානචුපසමො ආදානපට්ඨිසායො ආදානපට්ඨපසාදා අමතං භිබ්බානන්ති "අකිඤ්ඤානං අනාදානං"

1. කිඤ්ඤානචුපසමං- මජ්ඣං.
2. පට්ඨිසායං- මජ්ඣං.
3. පට්ඨපසාදා- මජ්ඣං.

ඔසෙ ජාතෙ මහබ්බසෙ යනු: කාමෝසය හවෝසය දිවයෝසය අච්ඡෝසය උපන් කල්හි හටගත් කල්හි හිපන් කල්හි වෙසෙසින් හිපන් කල්හි පහළ වූ කල්හි. මහබ්බසෙ යනු: ජාතිහය ජරාහය ව්‍යාධිහය මරණ-හය ඇති කල්හි නුයි 'ඔසෙ ජාතෙ මහබ්බසෙ' යනු වේ.

ජරාමච්චු පරෙතානං යනු: ජරායෙන් පහස්නා ලදුවනට මඩනා ලදුවනට යුක්තයනට සමන්වාගතයනට මරණයෙන් පහස්නා ලදුවනට මඩනා ලදුවනට යුක්තයනට සමන්වාගතයනට ජාතියෙන් අනුගියවුනට ජරාව විසින් ලුහුබදනා. ලදුවනට ව්‍යාධියෙන් මඩනා ලදුවනට මරණයෙන් පහරන ලදුවනට රක්ෂාස්ථාන රහිතයනට හිලිනස්ථාන රහිතයනට අශරණයනට අශරණිභූතයනට නුයි 'ජරාමච්චු පරෙතානං' යනු වේ.

දීපං පබ්බුමි කප්ප තෙ යනු: ප්‍රතිෂ්ඨාව රක්ෂාස්ථානය හිලිනස්ථානය ශරණය ගතිය පිහිට බුමි- කියමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවරණය කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි පාළ කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි "දීපං පබ්බුමි කප්ප තෙ" යනු වේ.

එයින් වදලහ බුදුහු:

“මජ්ඣෙ සරස්මිං -පෙ- දීපං පබ්බුමි කප්ප තෙ” යි.

10-3

අපර ප්‍රතිෂ්ඨා රහිත වූ තෙල ප්‍රතිෂ්ඨාව (රාහාදි) කිඤ්චන- (පලිබොධ) රහිත යැ ආදන (තෘෂ්ණා) රහිත යැ ජරාමරණ ව්‍යුපඝමය වූ එය 'හිවනැ'යි කියමි.

අකිඤ්චනං අනාදනං- 'කිඤ්චනං' යනු: රාගකිඤ්චන යැ ද්වේෂ-කිඤ්චන යැ මෝහකිඤ්චන යැ මානකිඤ්චන යැ ආෂ්ටිකිඤ්චන යැ ක්ලෙශකිඤ්චන යැ දුශ්චරිතකිඤ්චන යි. කිඤ්චනප්‍රභාණය කිඤ්චන-ව්‍යුපඝමය කිඤ්චන දුරුලිම කිඤ්චන සන්තිදීම අමාමහනිවන නුයි 'අකිඤ්චන' නමි වෙයි. අනාදනං යනු 'ආදන'යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද, එය යි. ආදනප්‍රභාණය ආදන ව්‍යුපඝමය ආදන දුරුලිම ආදන සන්තිදීම අමාමහ නිවන නුයි 'අකිඤ්චනං අනාදනං' යනු වේ.

එතං දීපං අනාපරන්ති: එතං දීපං තණං ලෙනං සරණං ගති පරායනං. අනාපරන්ති: තම්බා පරො අසෙසු දීපො නන්ති, අථ ඛො සො යෙව්¹ දීපො අඤ්ඤා ව සෙට්ඨො ව විසෙට්ඨො ව පාමොකෙඛො ව උක්කමො ව පවරො වාති 'එතං දීපං අනාපරං'.

නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රුමිති: 'වානා' වුචන්ති තණ්හා, "යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමුලං". වානප්පභානං වාන- වූපසමො වානපට්ඨිසංඤ්ඤා වානපට්ඨිසංඤ්ඤා² අමතං නිබ්බානං. ඉතිති: පදසක්ඛි පදසංඝඤ්ඤා පදපාරිච්ඡරි අකඛරසමවායො බ්‍යාඤ්ජනසිට්ඨිකා පදනුපුට්ඨකා පෙතං³ ඉතිති: බ්‍රුමිති බ්‍රුමි ආචිකම්මම් දෙසෙම් පඤ්ඤාපෙම් පට්ඨිපෙම් විවරාම් විභජාම් උක්කානිකරොම් පකාසෙමිති 'නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රුමි.'

ජරාමච්චු පරිකම්බයන්ති: ජරාමරණසස පභානං වූපසමො පට්ඨිසංඤ්ඤා පට්ඨිසංඤ්ඤා අමතං නිබ්බානන්ති 'ජරාමච්චුපරිකම්බයං'

තෙනාහ භගවා:

"අකිඤ්චනං අනාදනං, එතං දීපං අනාපරං
නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රුමි ජරාමච්චුපරිකම්බයං"න්ති

10-4

එතදඤ්ඤාය⁴ යෙ සතා - දිට්ඨිමමාහිතිබ්බුතා
න තෙ මාරව්සානුභා - න තෙ මාරසස පඤ්ඤා⁵

එතදඤ්ඤාය යෙ සතාති: 'එත'න්ති: අමතං නිබ්බානං "යො සො සබ්බ- සංඛාරසමචො සබ්බුපට්ඨිපට්ඨිසංඤ්ඤා තණ්හකම්බයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං." අඤ්ඤායාති: අඤ්ඤාය ජානිජා කුලඤ්ඤා තීරඤ්ඤා විභාවඤ්ඤා විභූතං කඤ්ඤා. සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චාති -පෙ- 'යා කිඤ්චි සමුදයධමමං සබ්බං තං නිරොධධමමෙ'න්ති අඤ්ඤාය ජානිජා කුලඤ්ඤා තීරඤ්ඤා විභාවඤ්ඤා විභූතං කඤ්ඤා. යෙති අරහතො ඛිණ්ණාසවා සතාති: චතුරි කාරණෙහි සතා: කායෙ කායානුපසන්නාසතිපට්ඨානා: භාවිතතො සතා -පෙ- තෙ වුචන්ති 'සතා'ති 'එතදඤ්ඤාය යෙ සතා.'

1. සො එව- මජ්ඣ. 2. වානපට්ඨිසංඤ්ඤා- මජ්ඣ. 3. පෙතං- ව, ඊ, ක. 4. භාවිතතා- මජ්ඣ, ඤා. 5. එතදඤ්ඤා- ව, ඊ, ක. 6. පට්ඨිප- ඤා. පට්ඨිප- ව, ඊ, ක.

එතං දීපං අනාපරං යනු: තෙල ප්‍රතිෂ්ඨා යැ රක්ෂාස්ථානයැ හිලිනස්ථාන යැ ගරුණ යැ ගතී යැ පිහිට යි. අනාපරං යනු: එයින් මතු අනා ප්‍රතිෂ්ඨායෙක් නැති. වැළිත් එ මැ අග්‍ර වූත් ශ්‍රේෂ්ඨ වූත් අතිශයින් ශ්‍රේෂ්ඨ වූත් ප්‍රමුඛ වූත් උත්තම වූත් ප්‍රචර වූත් ප්‍රතිෂ්ඨා වේ නුයි 'එතං දීපං අනාපරං' යනු වේ.

නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රෑමී- 'වාන' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ...අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. වානප්‍රභාණය වානව්‍යුපගමය වාන දුරැලීම වාන සන්තිදීම, අමාමහතිවන ඉතී යනු: පදසන්ධි යැ පදසංසර්ග යැ පදපරිපූර්ණභාව යැ— අක්ෂරසමවාය යැ ව්‍යඤ්ජනශ්ලිෂ්ටතා යැ තෙල 'ඉති' යනු පදයන්ගේ අනුපූර්වතා ද වෙයි. බ්‍රෑමී යනු: බ්‍රෑමී- කියමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවරණය කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි පාළු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රෑමී' යනු වේ.

ජරාමච්චු පරික්ඛයං යනු: ජරාමරණයාගේ ප්‍රභාණය ව්‍යුපගමය දුරැලීම සන්තිදීම අමාමහතිවන නුයි 'ජරාමච්චු පරික්ඛයං' යනු වේ.

එයින් වදළභ බුදුහු:

“අකිඤ්චනං අනාදනං -ප- ජරාමච්චු පරික්ඛයං”යි.

10-4

ස්මාතිමත් වූ දක්තෘ ලද (අතිත්‍යාදි) දහම් ඇති යම් රහත් කෙනෙක් තෙල ගිවන දූන (ක්ලේශපරිනිර්වාණයෙන්) පිරිනිව්වාහු වෙත් ද, ඔහු මාරවගයට ගියාහු නො වෙති. ඔහු මාරයාගේ මඟයන්නාහු (පරිවාරකයෝ) නො වෙත්.

එතදඤ්ඤාය යෙ සතා- 'එතං' යනු: අමාමහතිවන යි. යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්තිදීමෙක් සියලු උපයින්ගේ දුරැලීමෙක් තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙක් විරාගයෙක් හිරොධියෙක් හිවීමෙක් වේ ද එය යි. අඤ්ඤා යනු: දූන දූනගෙන තුලනය කෙ:ට තීරණය කොට විභාවන කෙ:ට ප්‍රකට කොට 'හැම සංස්කාරයෝ අතිත්‍යහ'යි ... යමකිසි සමුදය සචභාව යෙක් වේ නම් එහැම හිරොධි සචභ.වය ඇතැ'යි දූන දූනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට. යෙ යනු: අර්හත් ක්ෂිණා වයෝ. සතා යනු: සතර කරුණෙකින් ස්මාතිමත් වූවාහු: කයෙහි කායානුපස්සතා සතිපට්ඨානය භාවිත බැවින් ස්මාතිමත් වූවාහු ...ඔහු 'සතා'යි කියනු ලැබෙත් නුයි 'එතදඤ්ඤාය යෙ සතා' යනු වේ.

දිව්‍යධර්මාභිනිබ්බුතාති: 'දිව්‍යධර්මො'ති: දිව්‍යධර්මො ඤාතධර්මො තුලිත-
ධර්මො කීරිතධර්මො විභූතධර්මො විභාවිතධර්මො. අභිනිබ්බුතාති: රාගසං¹
නිබ්බාපිතඤානා නිබ්බුතා, දෙසසං -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරානං සන්තඤානා
සමිතඤානා වූපසමිතඤානා විජ්ඣාතඤානා නිබ්බුතඤානා විගතඤානා
පටිපසසඤානා සන්තා උපසන්තා වූපසන්තා නිබ්බුතා පටිපසසඤාති
'දිව්‍යධර්මාභිනිබ්බුතා.'

න තෙ මාරවසානුගාති: 'මාරො'ති: "යො යො මාරො කණ්ඨො
අධිපති අතභු නලුච්චි පමඤ්ඤා. න තෙ මාරවසානුගාති: න තෙ
මාරසං වසෙ වතනතී, නපි මාරො තෙසු වසං වතෙතති තෙ මාරං ව
මාරපකං ව මාරපාසං ව මාරබලිසං ව මාරාමිසං ව මාරවිසයං ව
මාරනිවාපං ව² මාරගොචරං ව මාරබන්ධනං ව අභිභූයා අභිභවිතො
අජ්ඣාසාරිතො පරියාදිසිතො මඤ්ඤා වරතති විහරතති ඉරියතති
වතෙතතී පාලෙතති යපෙතති යාපෙතති 'න තෙ මාරවසානුගා.'

න තෙ මාරසං පදාගුති:³ න තෙ මාරසං පදා පදාචරා⁴ පරි-
චාරිකා සියා⁵ බුද්ධසං තෙ භවගතො පදා පදාචරා⁶ පරිචාරිකා
සියාති 'න තෙ මාරසං පදාගුති.

තෙනාභ භගවා:

"එතදඤ්ඤා යෙ සතා දිව්‍යධර්මාභිනිබ්බුතා,
න තෙ මාරවසානුගා න තෙ මාරසං පදාගුති.

සහ භාරාපරියොසානා -පෙ- සදා මෙ භතෙන භගවා සාවඤා
භමසමි'ති

කප පුතනනිදෙසො සමතො.

1. ලොභසං - ව, ච, ක.
2. මාරනිවාසං ව, මජ්ඣං.
3. පව්‍යභුති- සා.
පව්‍යභුති- ව, ච, ක.
4. පව්‍යා පව්‍යචරා- ව, ච, ක.
5. පරිචාරිකා සියා- මජ්ඣං, ව, ච, ක.
6. පව්‍යා පව්‍යචරා- ව, ච, ක, සා.

දිට්ඨධම්මාභිතිබ්බුතා- ‘දිට්ඨධම්මා’ යනු දක්නාලද දහම් ඇතියාහු දන්තා ලද දහම් ඇතියාහු තුලනය කළ දහම් ඇතියාහු තීරණය කළ දහම් ඇතියාහු පාළ කළ දහම් ඇතියාහු විභාවන කළ දහම් ඇතියාහු. අභිතිබ්බුතා යනු: රාගය නිවනලද බැවින් නිවියාහු ද්වේෂය... හැම අකුශලසංස්කාරයන් සන්හුන් වන බැවින් සන්තිඳුවන ලද බැවින් ව්‍යුපගමනය කරන ලද බැවින් නිවනලද බැවින් තීර්වෘත බැවින් පහවූ බැවින් ප්‍රතිප්‍රග්බධ බැවින් ශාන්ත උපශාන්ත ව්‍යුපශාන්ත තීර්වෘත ප්‍රතිප්‍රග්බධ වූවාහු නුයි ‘දිට්ඨධම්මාභිතිබ්බුතා’ යනු වේ.

න තෙ මාරවසානුගා - ‘මාරො’ යනු: යම් (මහජනයා අනාර්ථයෙහි යොද මරන) මාරයෙක් (අකුශලකර්මයෙහිනියුක්ත බැවින්) තෘෂ්ණායෙක් (කාමා-වචරයට අධිපති බැවින්, අධිපතියෙක් (මරණයට පමුණුවන) දන්තක.යෙක් (පාපජනයා නො මුදන) නමුටියෙක් (ප්‍රමත්තයනට ඥාති වූ) ප්‍රමත්තබන්ධු-යෙක් වේ ද හේ යැ. න තෙ මාරවසානුගා යනු: ඔහු මාරයාගේ වශයෙහි නො පවතිත්. මාර තෙම ඔවුන් කෙරෙහි අධිපතිභාවය නො පවත්වයි. ඔහු මරහු ද මාරපක්ෂය ද මාරපාශය ද මාරබිලිය ද මාරාමිෂය ද මාරච්ඡය ද මාරභිවාපය (ගොදුර) ද මාරගොවරය ද මාරබන්ධනය ද මැඩ අභිභවනය කොට වතුරුවාගෙන භාත්පසින් මැඩගෙන මර්දනය කොට සරති දෙසෙති ඉරියවු පවත්වති වැටෙති පාලනය කෙරෙහි යැපෙති යාපනය කෙරෙත් නුයි ‘න තෙ මාරවසානුගා’ යනු වේ.

න තෙ මාරසස පදාගු යනු: ඔහු මාරයාගේ කොටසෙහි වූවාහු පක්ෂයෙහි හැසිරෙන්නාහු සෙවක වූවාහු ශිෂ්‍ය වූවාහු නො වෙති. ඔහු භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ කොටසෙහි වූවාහු පක්ෂයෙහි හැසිරෙන්නාහු සෙවක වූවාහු ශිෂ්‍ය වූවාහු වෙත් නුයි ‘න තෙ මාරසස පදාගු’ යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

“එතදඤ්ඤාය යෙ සතා - ජෙ - න තෙ මාරසස පදාගු”යි.

ගාථා පයඛිවසානය හා සමඟ ... වහන්ස, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මාගේ ශාස්තෘහ, මම ශ්‍රාවකයෙමි.

කපප සුත්‍රතිර්දේශය නිමි.

11. ජතුකණ්ණි සුත්තනිදෙසො.

11-1

සුඤ්ඤානං වීර අකාමකාමීං (ඉච්චායසමා ජතුකණ්ණි)
ඔසාතිගං පුට්ඨමකාමමාගමං,
සන්තිපදං බුභි සභාජනෙත්ත¹
යථාතච්ඡං භගවා බුභි මේතං,

සුඤ්ඤානං වීර අකාමකාමීනි: 'සුඤ්ඤා'නි: සුඤ්ඤා සුඤ්ඤා උග්ගහෙඤ්ඤා උපධාරෙඤ්ඤා උපලක්ඛයිඤ්ඤා 'ඉතිපි සො භගවා අරභං -පෙ- බුඬො භගවා'ති 'සුඤ්ඤානං. වීරානි: ඒරො භගවා, වීරියවානි වීරො, පහුති වීරො² විසවිති වීරො³ අලලකොති⁴ වීරො, ඤ්ඤොති වීරො, විකකනො අභිරු අච්ඡමභි අනුත්‍රාසි අපලාසී පභිනභයනෙරවො විගතලොමභංසොති වීරො..

- 1. "වීරතො ඉධ සබ්බපාපකෙහි නිරයදුකඛමතිච්ච වීරියවා සො, සො වීරියවා පධානවා ඒරො තාදී පච්චවනෙ තථත්තා"ති. ෧

සුඤ්ඤානං වීර.

අකාමකාමීනි: 'කාමා'නි: උද්දනතො ජෝ කාමා: වඤ්ඤාකාමා ව කිලෙසකාමා ව -පෙ- දුමේ වුච්චනි වඤ්ඤාකාමා -පෙ- දුමේ වුච්චනි කිලෙසකාමා. බුඬස භගවතො වඤ්ඤාකාමා පරිඤ්ඤා කිලෙසකාමා පභිනා, වඤ්ඤාකාමානං පරිඤ්ඤානත්තා කිලෙසකාමානං පභිනත්තා භගවා න කාමේ කාමෙති, න කාමේ පඤ්ඤාති, න කාමේ පිහෙති, න කාමේ අභිජ්ජති, යෙ කාමේ කාමෙතීති කාමේ පඤ්ඤාති, කාමේ ඒරොති, කාමේ අභිජ්ජති, තෙ කාමකාමීනො රාගරාගිනො සඤ්ඤාසඤ්ඤානො, භගවා න කාමේ කාමෙති, න කාමේ උඤ්ඤාති, න කාමේ පිහෙති, න කාමේ අභිජ්ජති, තස්මා බුද්ධො අකාමො නිකකාමො වත්තකාමො වත්තකාමො මුත්තකාමො උභිත කාමො පටිනිසංචධකාමො වීතරාගො විගතරාගො වත්තරාගො මුත්තරාගො පභිතරාගො පටිනිසංචධරාගො නිච්ඡාතො නිබ්බුතො භික්ඛුතො සුඛපටිසංවේදී බුභුභුතො අත්තො විහරතීති 'සුඤ්ඤානං වීර අකාමකාමීං'. ඉච්චායසමා ජතුකණ්ණිති: ඉච්චානි: පදසක්ඛි -පෙ- 'පදනු පුබ්බතාපෙතං ඉච්චා'ති. ආයසමානි: ඒයවචනං - ප- සප්පතිසොධි වචනමේතං 'ආයසමා නි. ජතුකණ්ණිති: තස්මා බුඬමණ්ණසං ගොත්තං සඛිං සමඤ්ඤා පඤ්ඤාති වොහාරොති 'ඉච්චායසමා ජතුකණ්ණි'.

1. සභජනෙත්ත- වජසං.
චභාජනෙත්ත-ව, වී, ක.
2. පහුති වීරො- ව, වී, ක.
3. විසවිති වීරො- ව, වී, ක.
4. අල මකොති- ව, වී, ක.
෧. සුත්තනිපාත- සභියසුත්ත.

11. ජතුකණණි සුත්තනිර්දේශය

11-1

(ආයුෂ්මත් ජතුකණණිමාණවක මෙසේ විචාරයි:) වීරයන් වහන්ස, මම මුඛ වහන්සේ (කාමයන් නො කැමැති හෙයින්) අකාමකාමී වූ ඔසය ඉක්ම වූ කෙනකු යැ යි අසා හිෂ්කාම වූ භාග්‍යවතුන් පුළුවුස්නට ආයෙමි. සහජත වූ ඥානඤ්ඡුස ඇතියාණෙනි, ශූන්තිය හා ශාන්තිපදය (හිවන්) හා වදළ මැනැව් භාග්‍යවතුන් වහන්ස, කෙල කරුණ තථ්‍ය වූ පරිදි වදළ මැනැව්.

සුඛානහං වීර අකාමකාමී- ‘සුත්වා’ යනු: ඒ භාග්‍යවත්හු මෙ කරුණුදු අර්භත්හ... බුද්ධයහ භාග්‍යවත්හ’ යි අසා අසාගෙන ඉගෙන විමසා සලකා නුයි ‘සුත්වානහං’ යනු වේ. වීර යනු: බුදුහු වීරයහ: වියභිවත් නුයි වීරයහ, ප්‍රභූ නු යි වීරයහ, (පරසන්තානයෙහි වියභිය උපදවන හෙයින් විසව් නුයි වීරයහ, සමථ ජිත් ඇත්තාහු නුයි වීරයහ, ශූර නුයි වීරයහ, වික්‍රම ඇතියහ නො බානසුලුභ නො තැතිගන්තා සුල්ලහ උත්‍රාස රහිතයහ නො පලායනසුල්ලහ ප්‍රභීණ වූ හය හා හය අරමුණු ඇතියහ පහවූ ලොමුදහගැනුම් ඇත්තාහු නුයි වීරයහ.

1. මෙ ලොවහි හැම පාපයන්ගෙන් වෙන් වූයේ (එහෙයින් මැ) තියදුක් ඉක්ම සිටි වියභියට හිවාස වූ ඒ ක්ෂීණාසුච තෙම වියභි ඇත්තේ වෙයි. එබඳු වූයේ ප්‍රධන් වියභි ඇත්තේ යැ වීර යැ (කිරිවිකාර බැවින්) තාදී යැ යි කියනු ලැබේ නුයි. ‘සුත්වානහං වීර’ යනු වේ.

අකාමකාමී- ‘කාමං’ යනු: විස්තර විසින් කාම දෙකෙකි: වස්තුකාම ද ක්ලේශකාම ද යි ... මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති ... මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් වස්තුකාමයෝ පිරිසිදු දන්තා ලදහ ක්ලේශකාමයෝ ප්‍රභාණය කරන ලදහ වස්තුකාමයන් පිරිසිදු දන්තාලද බැවින් ක්ලේශ කාමයන් ප්‍රභීණ වන බැවින් බුදුහු කාමයන් නො කැමැති වෙති කාමයන් නො පතති කාමයන් ඊජ්සා නො කෙරෙති කාමයන් අභිජල්පනය නො කෙරෙත්. යම් කෙනෙක් කාමයන් කැමැති වෙත් ද කාමයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරෙත් ද කාමයන් ඊජ්සා කෙරෙත් ද කාමයන් අභිජල්පනය කෙරෙත් ද ඔහු කාමකාමීහු යැ රාගරක්තයෝ යැ රාගසංඥායෙන් සංඥාවත්හ. බුදුහු කාමයන් නො කැමැති වෙති කාමයන් ප්‍රාර්ථනා නො කෙරෙති කාමයන් ඊජ්සා නො කෙරෙති කාමයන් අභිජල්පනය නො කෙරෙත්. එහෙයින් බුදුහු අකාමයහ හිෂ්කාමයහ ත්‍යක්තකාමයහ වාන්තකාමයහ මුක්තකාමයහ ප්‍රභීණකාමයහ ප්‍රතිනිසාෂ්ට (දුරු කළ) කාමයහ විතරාගයහ විගතරාගයහ ත්‍යක්තරාගයහ වාන්ත (වමාළ) රාගයහ මුක්තරාගයහ ප්‍රභීණරාගයහ ප්‍රතිනිසාෂ්ටරාගයහ තෘෂ්ණැරහිතයහ හිවියහ සිහිල් වූහ. (කායික-වෛතසික සුවච්ඡුනාසුල්ලහ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ සිතින් යුක්ත වැ වෙසෙත් නුයි ‘සුත්වානහං වීර අකාමකාමී’ යනු වේ. ඉව්වාසමා ජතුකණණි - ‘ඉව්ව’ යනු: පදසන්ධි යැ... තෙල ‘ඉව්ව’ යනු පදනුසුර්වතා යැ. ආයස්මා යනු: ප්‍රියවචන යැ... තෙල ‘ආයස්මා’ යනු සප්තශ්‍රය නාමයෙකි. ජතුකණණි යනු: එ බමුණුගේ ගොත්‍ර යැ සඨබ්‍යා යැ සංඥා යැ ප්‍රඥප්ති යැ ව්‍යවහාර යැ යි ‘ඉව්වාසමා ජතුකණණි’ යනු වේ.

ඔසාතිගං පුට්ඨමකාමමාගමනී: 'ඔසාතිග'නී: ඔසාතිගං ඔසං
අතිකකතං සමතිකකතං චිතිවතනනී 'ඔසාතිගං'. පුට්ඨනී: පුට්ඨං
පුච්ඡිතං යාචිතං අපේක්ෂිතං පසාදෙතං. අකාමමාගමනී: අකාමං පුට්ඨං
තිකකාමං¹ වතකාමං වතකාමං මුත්තකාමං පභීනකාමං පටිනිසුට්ඨ-
කාමං චිතරාගං විගතරාගං වතරාගං වතරාගං මුත්තරාගං පභීන-
රාගං පටිනිසුට්ඨරාගං ආගමනා ආගතමනා උපාගතමනා සමපතමනා
තයා සද්ධිං සමාගතමනාති 'ඔසාතිගං පුට්ඨමකාමමාගමං.'

සනතිපදං බුඬි සභාජනෙතතා²ති: 'සනති'ති: ඒකෙන ආකාරෙන
සනතිපි සනතිපදමි තමෙව අමතං නිබ්බානං, යො සො සබ්බසංඛාර-
සමථො සබ්බපට්ඨිපටිනිසසංගො තණ්හකඛයො විරාගො තිරොධො
තිබ්බානං.

වුත්තං හෙතං භගවතා:

සත්තමෙතං පදං, පඤ්ඤමෙතං පදං, යද්දිදං සබ්බසංඛාරසමථො
සබ්බපට්ඨිපටිනිසසංගො තණ්හකඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානනනී.
අථාපරෙතාකාරෙන යෙ ධම්මා සත්තාධිගමාය සනතිච්ඡිසනාය සනති
සච්ඡිකිරියාය සංවතනනී, සෙය්‍යාපීදං: වතනාරො සතිපට්ඨානා, වතනාරො
සමථපට්ඨානා, වතනාරො ඉද්ධිපාද, පඤ්ඤිඤ්ඤානී, පඤ්ඤිඤ්ඤානී, සත්ත
බොජ්ඣක්ඛනා, අරියො අට්ඨකිකො මග්ගො, ඉමෙ වුඤ්ඤනී සනතිපදං
සනතිපදං තාණපදං ලෙනපදං සරණපදං අභයපදං අච්ඡිතපදං අමතපදං
තිබ්බානපදං බුඬි ආචිකමාති දෙසෙති පඤ්ඤපෙති පට්ඨපෙති විවරාති
විභජාති උත්තානිකරොති පකාසෙති. සභාජනෙතතාති: 'නෙත්තං' වුඤ්ඤ
සබ්බඤ්ඤතඤ්ඤාණං, බුඬිසස, භගවතො නෙත්තං ව ජිනභාවො ව බොධියා
මුලෙ අපුබ්බං අචරිමං ඵකසමිං බණෙ උපපනො, තසමා බුද්ධො
සභාජනෙතතාති 'සනතිපදං බුඬි සභාජනෙතතා.'

යථාතච්ඡං භගවා බුඬි මෙතනනී: යථාතච්ඡං වුඤ්ඤති අමතං තිබ්බානං
-පෙ- තිරොධො තිබ්බානං, භගවාති: භාරවාධිවචනමෙතං -පෙ-
සච්ඡිකාපඤ්ඤතනී යද්දිදං භගවා'ති. බුඬි මෙතනනී: බුඬි ආචිකමාති -පෙ-
පකාසෙතිති 'යථාතච්ඡං භගවා බුඬි මෙතං.'

තෙනාහ යො බ්‍රාහ්මණො:

"සුත්තානහං වීර අකාමකාමිං (ඉච්චායසමා ජතුකණ්ණි)
ඔසාතිගං පුට්ඨමකාමමාගමං,
සනතිපදං බුඬි සභාජනෙතතා
යථාතච්ඡං භගවා බුඬි මෙත"නනී.

1. නීකාමං- ව, ටී, ක.
2. මහාජනෙතතා- ව, ටී, ක.

ඔසාතිගං පුට්ඨමකාමමාගමං- ‘ඔසාතිගං’ යනු: ඔසයන් ඉක්ම ගිය ඔසයන් අතික්‍රමණය කළ ඔසයන් සමතික්‍රමණය කළ ඔසයන් ඉක්මයිටියවුනැ’යි ‘ඔසාතිගං’ යනු වේ. පුට්ඨං යනු: පුළුවුස්නට විචාරන්නට අයදනට අධ්‍යාපණ කරන්නට පහදවන්නට. අකාමමාගමං යනු: කාම නැති මුඛ වහන්සේ පුළුවුස්නට කැම රහිත වූ හැරදුමු කාම ඇති වමාළ කාම ඇති මුදුහළ කාම ඇති ප්‍රභාණය කළ කාම ඇති දුරු කාම ඇති පහවූ රාග ඇති කසවූ රාග ඇති හැරදුමු රාග ඇති වමාළ රාග ඇති මුදුළ රාග ඇති ප්‍රහිණ රාග ඇති දුරු කළ රාග ඇති මුඛ වහන්සේ පුළුවුස්නට ආමිහ ආවමිහ එළැඹියමිහ සැපැමිණියමිහ මුඛ වහන්සේ හා සමග එක්වූමිහ නුයි ‘ඔසාතිගං පුට්ඨමකාමමාගමං’ යනු වේ.

සන්තිපදං බ්‍රැහි සභාජනෙත්තො- ‘සන්ති’ යනු: එක් අයුරෙකින් ශාන්තිය ද ශාන්තිපදය ද එ මැ අමාමහ නිවන යි. යම් හැම සංස්කාරයන් ගේ සන්තිදීමෙක් හැම උපධිත්තේ දුරුලීමෙක් තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙක් විරාගයෙක් තිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. තෙල වදරන ලද මැයි භාග්‍යවතුන් විසින්:

“යම් සියලු සංස්කාරයන් ගේ සන්තිදීමෙක් සියලු උපධිත්තේ දුරුලීමෙක් තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙක් විරාගයෙක් තිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේද තෙල නිර්වාණපදය ශාන්ත යැ තෙල නිර්වාණපදය ප්‍රණිත යි.”

තවද අන් අයුරෙකින් (සතිපට්ඨානාදි) යම් ධර්ම කෙනෙක් නිර්වාණ ප්‍රතිවේධය පිණිස නිර්වාණස්පර්ශය පිණිස නිවන් පසක් කරනු පිණිස පවතින් ද, හේ කෙසේ යැ යත්: සතර සතිපට්ඨානයෝ යැ සතර සමාසක් ප්‍රධානයෝ යැ සතර සාද්ධිපාදයෝ යැ පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ යැ පඤ්චබලයෝ යැ සත්තබ්බාධාධිගයෝ යැ ආයථි අෂ්ටාධිගික මාර්ගය යි මොහු ‘ශාන්ති-පදයෝ’ යි කියනු ලැබෙත්. ශාන්තිපදය ත්‍රාණපදය ලෙනපදය ගරණපදය අභයපදය අව්‍යුතපදය අමෘතපදය නිර්වාණපදය බ්‍රැහි - වදළ මැනැව දෙසුව මැනැව පැනැවූව මැනැව තැබුව මැනැව විවෘත කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව ප්‍රකට කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව. සභාජනෙත්ත - ‘නෙත්ත’යි සර්වඥත: ඥානය කියනු ලැබෙයි. භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ නෙත්‍රයත් ජීන-භාවයත් බෝමුල්හි දී පෙරපසු නො වැ එක්වට උපන. එයින් බුදුහු ‘සභජනෙත්‍ර’ නුයි ‘සන්තිපදං බ්‍රැහි සභාජනෙත්ත’ යනු වේ.

යථාතච්ඡං භගවා බ්‍රැහිමෙතං- ‘යථාතච්ඡං’ යි අමාමහනිවන කියනු ලැබෙයි...තිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. භගවා යනු: තෙල ගෞරවනාම යැ... මේ ‘භගවා’ යනු: අර්හත්ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියෙකි. බ්‍රැහි මෙතං යනු: බ්‍රැහි-වදළ මැනැව ... ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි ‘යථාතච්ඡං භගවා බ්‍රැහි මෙතං’ යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“සුත්වානහං වීර.....යථාතච්ඡං භගව: බ්‍රැහි මෙතං” යි.

11-2

භගවා හි කාමෙ අභිභුය්‍ය ඉරියති
ආදිවෙචාච පඨවිං තෙජී තෙජසා,
පටිත්තපඤ්ඤස්ස මෙ භුරිපඤ්ඤා,¹
ආචිකඛ ධම්මං යමභං විජඤ්ඤං
ජාතිජරාය ඉධ විපපභානං.

භගවා හි කාමෙ අභිභුය්‍ය ඉරියතීති: 'භගවා'ති භාරවාධිච්චනං -පෙ- සචජීකාපඤ්ඤත්ති යදිදං භගවාති. කාමාති උද්දනතො² දෙඛ කාමා: වතච්චකාමා ච කිලෙසකාමා ච -පෙ- දුමෙ වුච්චනති වතච්චකාමා -පෙ- දුමෙ වුච්චනති කිලෙසකාමා. භගවා වතච්චකාමෙ පරිජාතිචා කිලෙස කාමෙ පභාය අභිභුය්‍ය අභිභවිචා දඤ්ඤාකතච්චා පටියාදිධිචා මඤ්ඤා³ වරති විහරති ඉරියති වනෙතති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති 'භගවා හි කාමෙ අභිභුය්‍ය ඉරියති.'

ආදිවෙචාච පඨවිං තෙජී තෙජසාති: 'ආදිවෙචා' වුච්චති සුරියො, පඨවි වුච්චති ජගති, යථා සුරියො තෙජී⁴ තෙජෙන සමන්තාගතො පඨවිං අභිභුය්‍ය අභිභවිචා අඤ්ඤාකතච්චා පටියාදිධිචා සන්තාපධිචා සබ්බං ආකාසගතං කමගතං අභිච්චවච අකිකාරං විධිමෙචා ආලොකං දසසයිචා ආකාසෙ අනතලිකෙඛ ගගනපථෙ⁵ වෙගෙන ගච්චති එවමෙච භගවා ඤාණතෙජී⁶ ඤාණතෙජෙන සමන්තාගතො සබ්බං අභිසංඛාරසමුදයං -පෙ- කිලෙසතමං අච්චජකිකාරං විධිමිචා⁷ ඤාණාලොකං දසෙසචා වජ්චකාමෙ පරිජාතිචා කිලෙසකාමෙ පභාය අභිභුය්‍ය අභිභවිචා අඤ්ඤාකතච්චා පටියාදිධිචා මඤ්ඤා වරති විහරති ඉරියති වනෙතති' පාලෙති යපෙති යාපෙතීති ආදිවෙචාච පඨවිං තෙජී තෙජසා.

පටිත්තපඤ්ඤස්ස මෙ භුරිපඤ්ඤාති: අභමඝථි පටිත්තපඤ්ඤා මම්කපඤ්ඤා ලාමකපඤ්ඤා ඡන්තකපඤ්ඤා⁸, තම්පි මභාපඤ්ඤා පුච්චපඤ්ඤා භාසුපඤ්ඤා⁹ ජචනපඤ්ඤා තිකඛපඤ්ඤා භිබ්බධික- පඤ්ඤා. භුරි වුච්චති පඨවි, භගවා තාය පඨවියා සමාය පඤ්ඤාය විපුලාය විස්තාය සමන්තාගතොති පටිත්තපඤ්ඤස්ස මෙ භුරිපඤ්ඤා.

1. භුරිපඤ්ඤා-මජ්ඣිමනිකායං, සායං
2. උද්දනතො- පන.
3. මඤ්ඤා ඉති- මජ්ඣිමනිකායං, නජී.
4. තෙජී තෙජසා තෙජෙන- ව, ක, වි, ප-
5. ගමන පථං- සායං.
6. ඤාණි ඤාණ තෙජෙන- ව-වි-ක.
7. පවනෙතති- පන.
8. ඡතුකක- මජ්ඣිමනිකායං.
9. භාස පඤ්ඤා- මජ්ඣිමනිකායං.

යම් භෙදෙකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තෙද ඇති හිරු තෙදින් පෘථිවිය සෙයින් කාමයන් මැඩලා වාසය කරන සේක් ද, එහෙයින් මහාප්‍රාඥයන් වහන්ස, මෙහි මැ ජාතිජරාවගේ ප්‍රභාණය වූ යම් දහමක් මම් දැන ගන්නෙමි නම් ඒ දහම මද නුවණැති වූ මට වදළ මැනාව.

හගවා හි කාමෙ අභිභූයා ඉරියති- 'හගවා' යනු: ගෞරවනාම යැ... මේ 'හගවා' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්ති යැ. කාමා යනු: විස්තර විසින් වස්තුකාම ද ක්ලේශකාම ද යි කාම දෙකෙකි.... මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති ... මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති. බුදුහු වස්තු කාමයන් පිරිසිදු දැන ක්ලේශකාමයන් දුරු කොට මැඩ මැඩලා ගෙවා මර්දනය කොට සරති වෙසෙති ඉරියවූ පවත්වති වැටෙති පාලනය කෙරෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙති නුයි 'හගවා හි කාමෙ අභිභූයා ඉරියති' යනු වේ.

ආදිවොව පයචිං තෙජී තෙජසා - 'ආදිවව' යි සූර්යයා කියනු ලැබෙයි. 'පයචි' යි පොළොව කියනු ලැබෙයි. යම්සේ තෙජස් ඇති සුයචි තෙම තේජසින් සමන්වාගත වූයේ පොළොව මැඩ අභිභවනය කොට යට කොට ගෙන භාත්පසින් මැඩගෙන තවා ආකාශගත වූ සියලු තමස නසා අන්ධකාරය විධිමතය කොට ආලෝකය දක්වා අහස්හි අන්තරික්ෂයෙහි ගුවන්මඟ වෙගයෙන් යේ ද එසෙයින් මැ බුදුහු ඥානතෙජස් ඇත්තාහු ඥාන තෙජසින් සමන්වාගත වූවාහු හැම අභිසංස්කාර සමුදය ... කෙලෙස් තමස අවිද්‍යාන්ධකාරය විධිමතය කොට ඥානාලෝකය දක්වා වස්තු කාමයන් පිරිසිදු දැන ක්ලේශකාමයන් දුරු කොට මැඩ අභිභවනය කොට යට කොට භාත්පසින් මැඩගෙන මර්දනය කොට සරති වෙසෙති ඉරියවූ පවත්වති වැටෙති පාලනය කෙරෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙති නුයි 'ආදිවොව පයචිං තෙජී තෙජසා' යනු වේ.

පරිත්තපඤ්ඤස්ස මෙ භූරිපඤ්ඤ යනු: මම් මද නුවණ ඇතියෙමි පහත් නුවණ ඇතියෙමි ලාමක ප්‍රඥා ඇතියෙමි බොළඳ නැණ ඇතියෙමි, මුඛ වහන්සේ වැළිත් මහනුවණ ඇතියවහු පුළුල්නුවණ ඇතියවහු වහා වැටහෙන නුවණ ඇතියවහු දිවෙන නුවණ ඇතියවහු තියුණු නුවණ ඇතියවහු විනිවිද දක්නා නුවණ ඇතියවහු යැ. 'භූරි' යි පෘථිවිය කියනු ලැබෙයි. බුදුහු ඒ පෘථිවි සම වූ විපුල වූ විස්තෘත වූ ප්‍රඥායෙන් සමන්වාගතහ'යි 'පරිත්ත පඤ්ඤස්ස මෙ භූරිපඤ්ඤ' යනු වේ.

ආවිකක ධම්මං යමහං විජ්ඣන්තී: 'ධම්මනති': ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣේක කල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාදං සව්‍යක්ඛනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුඤ්ඤං බ්‍රහ්මචරියං වනනාරො සතිපට්ඨානො -පෙ- තිබ්බාන තිබ්බක්ඛානං ගාමිනික්ඛානං පටිපදං ආවිකකාහි දෙසෙහි පක්ඛානෙහි ජට්ඨපෙහි විවරාහි විහරාහි උත්තාරීකරොහි පකාසෙහිති. යමහං විජ්ඣන්තී: යමහං ජානෙය්‍යං ආජානෙය්‍යං විජානෙය්‍යං පටිජානෙය්‍යං පටිවිජ්ඣෙය්‍යං අදිගචේජ්‍යං පසෙසය්‍යං සව්ඡිකරෙය්‍යන්ති ආවිකක ධම්මං යමහං විජ්ඣන්තී:.

ජාති ජරාය ඉධ විපපහානන්ති- ඉධෙව ජාති ජරාය මරණසං පහානං චූපසමං පටිනික්ඛංසං පටිපසසද්ධිං අමතං තිබ්බානන්ති 'ජාති ජරාය ඉධ විපපහානං'.

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො;

"හගවා හි කාමෙ අභිභුය්‍ය ඉරියති
ආදිච්චොව පඨවිං තෙජී තෙජසා
පරිත්තපක්ඛාසස මෙ භූරිපක්ඛා
ආවිකක ධම්මං යමහං විජ්ඣන්තී:
ජාතිජරාය ඉධ විපපහානං"න්ති.

11-3

කාමෙසු විනය ගෙධං (ජතුකණ්ණිකි හගවා)
තොක්ඛච්චං දට්ඨු ඛෙමතො,
උඤ්ඤතිතං භිරතං වා
මා තෙ විජ්ජස් කික්ඛන්තං.

කාමෙසු විනය ගෙධන්ති: 'කාමා'ති උඤ්ඤන්තො දෙව කාමා: වජ්ඣ-කාමා ව කිලෙසකාමා ව -පෙ- ඉමෙ චූච්චන්ති වජ්ඣකාමා -පෙ- ඉමෙ චූච්චන්ති කිලෙසකාමා. 'ගෙධො චූච්චති තණ්හා යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමුලං. කාමෙසු විනය ගෙධන්ති: කාමෙසු ගෙධං විනය¹ පටිවිනය පජහ² විනොදෙහි බ්‍යන්තිකරොහි අනභාවං ගමෙහිති කාමෙසු විනය ගෙධං. ජතුකණ්ණිකි හගවාති: තං බ්‍රාහ්මණං ගොතෙන්න ආලපති. හගවාති: ගාරවාධිවචනාමෙතං -පෙ- සව්ඡිකා-පක්ඛන්ති යදිදං හගවාති 'ජතුකණ්ණිකි හගවා'.

1. විනෙය්‍ය ගෙධං- හග.
2. පජහං- හග.

ආවිකඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං - ‘ධම්මං’ යනු: ආදියෙහි කල්‍යාණ වූ මධ්‍යයෙහි කල්‍යාණ වූ අවසානයෙහි කල්‍යාණ වූ (අර්ත්ථසම්පත්තියෙන්) සාර්ත්ථ වූ (බ්‍යඤ්ජන සම්පත්තියෙන්) සවාඤ්ජන වූ සියල්ල පරිපූර්ණ වූ පරිඤ්ඤා වූ බ්‍රහ්මවයභාව ද සතර සතිපට්ඨානයන් ද...තිර්වාණය ද තිර්වාණගාමීප්‍රතිපදාව ද වදළ මැනැව් දෙසුව මැනැව් පැනැවූව මැනැව් පිහිටුව මැනැව් විචරණය කළ මැනැව් විභාග කළ මැනැව් පාළ කළ මැනැව් ප්‍රකාශ කළ මැනැව්. යමහං විජඤ්ඤං යනු: යම් දහමක් මම් දැනගත්තෙමි නම් වෙසෙසින් දැන ගත්තෙමි නම් ප්‍රකර්ෂයෙන් දැනගත්තෙමි නම් මොනොවට දැනගත්තෙමි නම් ප්‍රතිවේධ කරන්නෙමි නම් අධිගම කරන්නෙමි නම් අක්තෙමි නම් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නෙමි නම් නුඹි “ආවිකඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං” යනු වේ.

ජාතිජරාය ඉධ විපජ්ජානං යනු: මේ අත්ඛැවිති මැ ජාතිජරාවගේ මරණය ගේ ප්‍රභාණය සන්තිදීම දුරැලීම ප්‍රතිප්‍රශ්නධිය අමාමහතිවන නුඹි “ජාතිජරාය ඉධ විපජ්ජානං” යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“හගවා හි කාමෙ -පෙ- ජාතිජරාය ඉධ විපජ්ජානං” යි.

11-3

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: ජතුකණ්ණි මාණවකය,) නොනිකුම්‍යය ක්ෂේම වශයෙන් දැක වස්තුකාම ක්ලේශකාමයෙහි තෘෂ්ණාව දුරු කරව, තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි විසින් ගන්නා ලද්දෙක් හෝ හළ යුත්තෙක් හෝ (රාගාදි) කිඤ්චන යෙක් හෝ නහමක් තොපට වේවා.

කාමෙසු විනය ගෙධං- ‘කාමා’ යනු: විස්තර විසින් කාම දෙකෙකී: වස්තුකාමයෝ ද ක්ලේශකාමයෝ ද’ යි ...මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති ... මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති. ‘ගෙධ’යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්...අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. කාමෙසු විනය ගෙධං යනු: කාමයෙහි තෘෂ්ණාව දුරු කරව වෙසෙසින් දුරු කරව හැර පියව විනෝදනය කරව විගතාත්ත කරව අනු අභාවයට පමුණුයි යි ‘කාමෙසු විනය ගෙධං’ යනු වේ. ජතුකණ්ණිති හගවා- ‘ජතුකණ්ණි’ යනු: බුදුහු එ බමුණු ගොත්‍රයෙන් අමතති. හගවා යනු: කෙල ගෞරවනාම යැ ... මේ ‘හගවා’ යනු අර්භත්ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියෙක් නුඹි ‘ජතුකණ්ණි’ ති හගවා’ යනු වේ.

නෙකකමමි. දද්ධු ටෙමතොති: 'නෙකකමමනති': සමමෙ පටිපදං අනුලොමපටිපදං අපච්චනිකපටිපදං අනිසංපටිපදං ධම්මානුධම්මපටිපදං සීලෙසු පරිපුරකාරිතං ඉන්ද්‍රියෙසු ඉත්තඤ්ඤාරතං භොජනෙ මත්තඤ්ඤතං ජාගරියානුයොගං සතිසමපජඤ්ඤං වත්තාරො සතිපට්ඨානෙ වත්තාරො සමමසාධානෙ වත්තාරො දඤ්චපාදෙ පඤ්චේන්ද්‍රියානි පඤ්ඤා බලානි සත්ත බොජ්ඣංදියෙ අරියං අට්ඨංගිකං මග්ගං භික්ඛානඤ්ඤා භික්ඛානගාමීතිඤ්ඤා පටිපදං ටෙමතො තාණතො ලෙනතො සරණතො අභයතො අච්චුතතො අමතතො භික්ඛානතො දද්ධුං ජස්සිඤා තුලඤ්ඤා තීරඤ්ඤා වීභාවඤ්ඤා විභුතං කඤ්ඤාති 'නෙකකමමි. දද්ධු ටෙමතො.'

උග්ගහිතං නිරතං වාති: 'උග්ගහිත'නති: තණ්හාවසෙන දිට්ඨිවසෙන ගහිතං පරාමට්ඨං අභිනිට්ඨං අජේඤ්ඤාසිතං අධිමුත්තං. නිරතං වාති; නිරසසිතබ්බං¹ මුඤ්ඤිතබ්බං පජහිතබ්බං² විනොදෙනබ්බං³ බ්‍යන්තිකාතබ්බං අනභාවං ගමෙතබ්බනති උග්ගහිතං නිරතංවා.,

මා තෙ විජ්ජිසු කිඤ්ඤානති රාගකිඤ්ඤානං දෙසකිඤ්ඤානං මොහකිඤ්ඤානං මානකිඤ්ඤානං දිට්ඨිකිඤ්ඤානං කිලෙසකිඤ්ඤානං දුච්චරිතකිඤ්ඤානං. ඉදං කිඤ්ඤානං තුග්ගං මා විජ්ජිසු, මා සංවිජ්ජිසු, පජහ විනොදෙහි බ්‍යන්තිකරොහි අනභාවං ගමෙහිති 'මා තෙ විජ්ජිසු කිඤ්ඤානං' තෙනාහ හගවා:

'කාලෙසු විනය ගෙධං (ජතුකණණිති හගවා)
 නෙකකමමි. දද්ධු ටෙමතො,
 උග්ගහිතං නිරතං වා
 මා තෙ විජ්ජිසු කිඤ්ඤාන'නති.

11-4

යං පුඤ්ඤා තං විසොසෙහි⁴
 පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්ඤානං
 උජේඤ්ඤා ටෙ නො⁵ ගජෙසසසි
 උපසනො වරිසසසි-.

යං පුඤ්ඤා තං විසොසෙහිති: අතිතෙ සංඛාරෙ ආරබ්භ යෙ කිලෙසා උපපජ්ජෙය්‍යා, තෙ කිලෙසෙ සොසෙහි විසොසෙහි සුකධාපෙහි විසුකධාපෙහි අබ්ජං කරොහි පජහ විනොදෙහි බ්‍යන්තිකරොහි අනභාවං ගමෙහිති එවමපි යං පුඤ්ඤා තං විසොසෙහි.' අට්ඨා යෙ අතිතා කමමාහිසංඛාරා අවිපකකවිපාකා තෙ කමමාහිසංඛාරො⁶ සොසෙහි විසොසෙහි සුකධාපෙහි විසුකධාපෙහි අබ්ජං කරොහි පජහ විනොදෙහි බ්‍යන්තිකරොහි අනභාවං ගමෙහිති එවමපි 'යං පුඤ්ඤා තං විසොසෙහි.'

1. නිරතංවාති නිරතංවා- මජ්ඣං. 4. විසොසෙහි- පන.
 2. විජ්ජි තබ්බං- මජ්ඣං. 5. ටෙ නො- ව, වි, ක, ම.
 3. විනොදි තබ්බං- මජ්ඣං. 6. කමමාහි සංඛාරා- පන.

නොකඩමීමං දට්ඨු ඛෙමතො- 'නොක්ඛමීමං' යනු: සමයක් ප්‍රතිපදව අනුලොම ප්‍රතිපදව අවිරුද්ධ ප්‍රතිපදව අන්වර්තං ප්‍රතිපදව ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදව ශීලයන්හි සපුරා කරන බව ඉන්ද්‍රියයන්හි පියන ලද දෙර ඇති බව වැළඳීමෙහි පමණ දන්තා බව ජාගය්ඝානුයොගය ස්මාති සම්ප්‍රජන්‍යය සතර සතිපට්ඨානයන් සතර සමයක් ප්‍රධානයන් සතර සාද්ධිපාදයන් පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් පඤ්චබලයන් සජ්තබ්‍යොධ්‍යාභිගයන් ආයාථි අඡ්ඨාභිගික මාර්ගය තීර්වාණය ද තීර්වාණගාමී ප්‍රතිපදව ද ක්ෂෙම හෙයින් ත්‍රාණ හෙයින් ලොන හෙයින් සරණ හෙයින් අභය හෙයින් අවිජුත හෙයින් අමාන හෙයින් තීර්වාණ හෙයින්, දට්ඨුං- දක තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට තුයි 'නොක්ඛමීමං දට්ඨු ඛෙමතො' යනු වේ.

උග්ගහිතං නිරතතං වා- 'උග්ගහිතං' යනු: තෘෂ්ණා වශයෙන් දෘෂ්ටි වශයෙන් ගන්තා ලද පරාමර්ථනය කරන ලද ඇතුළත පිවිසුණු ශීලගන්තා ලද අධිමුක්ත වූ, නිරතතං වා යනු දුරු ක.ල යුතු මුද්‍ර හළ යුතු පරිත්‍යාග කළ යුතු විනෝදනය කළ (දූමිය) යුතු විගතාන්ත කළ යුතු අනු අභාවයට පැමිණවිය යුතු තුයි 'උග්ගහිතං නිරතතං වා' යනු වේ.

මා තෙ විජ්ජිතං කිඤ්චනං යනු: රාග කිඤ්චනය ද්වේෂ කිඤ්චනය මොහ කිඤ්චනය මාන කිඤ්චනය දෘෂ්ටි කිඤ්චනය ක්ලෙශකිඤ්චනය දුශ්චරිත කිඤ්චනය යන මේ කිඤ්චනය (පළිබොධය) නහමක් තට වේවා! නහමක් මොනොවට වේවා! හැරපියව දුරලව විගතාන්ත කරව අනුඅභාවයට පමුණුව තුයි 'මා තෙ විජ්ජිතං කිඤ්චනං' යනු වේ.

එයින් වදලහ බුදුහු:

“කාමෙසු විනය ගෙධං -පෙ- මා තෙ විජ්ජිතං කිඤ්චනං”යි.

11-4

අතීතයෙහි යම් සංස්කාරයෙක් වී නම් එය වියලව අනාගත සංස්කාරය තට නහමක් කිඤ්චන (පළිබොධ) වේවා, ඉදින් ප්‍රත්‍යුත්පන්න සංස්කාරයන් තෘෂ්ණාදෘෂ්ටි විසින් නො ගන්තෙහි නම් හිවුණෙක් වැ හැසිරෙන්නෙහි.

යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි යනු: අතීත සංස්කාරයන් ඇරැඹ යම් කෙලෙස් කෙනෙක් උපදනාහු නම් ඒ කෙලෙසුන් වියලව වෙසෙයින් වියලව ශුෂ්ක බවට පමුණුව වෙසෙයින් ශුෂ්ක බවට පමුණුව බීජාභාවය කරව හැරපියව දුරු කරව විගතාන්ත කරව අනුඅභාවයට පමුණුව තුයි මෙසේත් 'යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි' යනු වේ. නොහොත් අතීත වූ නො පැසුණු වීජාක ඇති යම් කර්මාභිසංස්කාර කෙනෙක් වෙත් නම් ඒ කර්මාභිසංස්කාර යන් වියලව වෙසෙයින් වියලව ශුෂ්ක බවට පමුණුව වෙසෙයින් ශුෂ්ක බවට පමුණුව බීජාභාවය කරව හැරපියව දුරලව විගතාන්ත කරව අනු අභාවයට පමුණුව තුයි මෙසේත් 'යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි' යනු වේ.

පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනන්ති: 'පච්ඡා' වූවද තී අනාගතං, අනාගතෙ භංඛාරො ආරබ්භ ඡාති උපපජ්ජෙය්‍යං රාගකිඤ්චනං ද්‍රෝසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිට්ඨිකිඤ්චනං කිලෙසකිඤ්චනං දුවචරිත කිඤ්චනං ඉමාති කිඤ්චනාති තුඤ්ඤං මා අහු මාකාසි මා ජනෙසි මා සංජනෙයි මා හිබ්බනෙතයි මාහිතිබ්බනෙතයි පජහ විනොදෙහි ඛ්‍යන්ති කමොහි අනභාවං ගමෙහිත් 'පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං'.

මජ්ඣෙකං වෙ නො ගහෙසසසීති: මජ්ඣෙකං වූවද තී පච්චුප්පන්නං රූපං චේදනා සඤ්ඤා සංඛාරා වීඤ්ඤාණං, පච්චුප්පන්නෙ සඛ්ඛාරො තණ්හාවසෙන දිට්ඨිවසෙන න ගහෙසසසී න ගණ්ණිසසසී, න පරාච්ඡිසසසී, න නන්ද්‍රිසසසී, නාභිනන්ද්‍රිසසසී, න අජේඛාසිසසසී, අභිනන්දනං අභිච්චනං අජේඛාසානං ගාහං පරාමාසං අභිතිවෙසං පජහිසසසී, විනොදෙසසසී, ඛ්‍යන්තිකරිසසසී, අනභාවං ගමෙසසසීති 'මජ්ඣෙකං වෙ නො ගහෙසසසී.'

උපසනෙතා වරිසසසීති: රාගසස සන්තනතා සමිතනතා උපසමිතනතා දෙසසස -ප- සබ්බාකුසලාහිසංඛාරානං සන්තනතා සමිතනතා උපසමිතනතා වූපසමිතනතා විජ්ඣානතා හිබ්බුතනතා විගතනතා පටිප්පසසද්ධිතතා සනෙතා උපසනෙතා වූපසනෙතා හිබ්බුතො පටිප්පසසද්ධො වරිසසසී විහරිසසසී ඉරිසසසසී වත්තිසසසී පාලෙසසසී ගපෙසසසී යාපෙසසසීති 'උපසනෙතා වරිසසසී'.

තෙනාහ භගවා:

"භං සුඛෙබ්බ තං විසොසෙසී
පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං,
මජ්ඣෙකං වෙ නො ගහෙසසසී
උපසනෙතා වරිසසසී"ති.

පච්ඡා නෙ මාහු කිඤ්චනං- 'පච්ඡා'යි අනාගතය කියනු ලැබෙයි. අනාගත සංස්කාරයන් ඇරඹූ යම් කිඤ්චන කෙනෙක් උපදනාහු ද; රාගකිඤ්චන යැ ද්වේෂ කිඤ්චන යැ මෝහ කිඤ්චන යැ මාන කිඤ්චන යැ දෘෂ්ටිකිඤ්චන යැ ක්ලේශ කිඤ්චන යැ දුශ්චරිත කිඤ්චන යි. මේ කිඤ්චනයෝ තට නහමක් වෙන්වා නහමක් කරව නහමක් උපදව නහමක් මොනවට උපදව නහමක් උපදව නහමක් වෙසෙසින් හිපදව හැරපියව දුරලව විතතන්න කරව අනු අභාවයට පමුණුව තුයි 'පච්ඡා නෙ මාහු කිඤ්චනං' යනු වේ.

මජ්ඣිමනිකායෙ නො භගෙස්සයි-'මජ්ඣිමනිකායෙ'යි ප්‍රත්‍යුත්පන්න (වර්තමාන) වූ රූපය වේදනාව සංඤච සංස්කාර විඤ්චනා කියනු ලැබෙයි. ප්‍රත්‍යුත්පන්න සංස්කාරයන් තෘෂ්ණා වශයෙන් දෘෂ්ටි වශයෙන් නො ගන්නෙහි ග්‍රහණය නො කරන්නෙහි පරාමර්ශ නො කරන්නෙහි නො කුටු උන්නෙහි අභිනන්දන නො කරන්නෙහි නො ගිලන්තෙහි අභිනන්දනය අභිවදනය අපේක්ෂාසානය ග්‍රාහය පරාමර්ශය අභිතිවේශය හැරපියන්නෙහි දුරලන්නෙහි විගතාන්ත කරන්නෙහි අනු අභාවයට පමුණුවන්නෙහි තුයි 'මජ්ඣිමනිකායෙ නො භගෙස්සයි' යනු වේ.

උපසංඝාතො වරිස්සයි යනු: රාගය සන්හුන් බැවින් ශමනය කරන ලද බැවින් චූෂ්මනය කරනලද බැවින් ද්වේෂය ... හැම අකුශලාභි සංස්කාරයන් සන්හුන් බැවින් ශමනය කරනලද බැවින් චූෂ්මනය කරනලද බැවින් කිවනලද බැවින් හිවුණු බැවින් පහවූ බැවින් සන්හිඳුවන ලද බැවින් ශාන්ත වූයේ උපශාන්ත වූයේ චූෂ්මාන්ත වූයේ හිවියේ සන්හිඳුවන ලද්දේ හැසිරෙන්නෙහි වාස කරන්නෙහි ඉරියවු පවත්වන්නෙහි වැටෙන්නෙහි පාලනය කරන්නෙහි යැපෙන්නෙහි යාපනය කරන්නෙහි තුයි 'උපසංඝාතො වරිස්සයි' යනු වේ.

එයින් වදලහ බුදුහු:

“යං පුබ්බිකං - පෙ- උපසංඝාතො වරිස්සයි'යි.

11-5

සබ්බසො නාමරූපසමී.
චිතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණ,
ආසවාස්ස¹ න විජ්ජනී
යෙනි මච්චුවසං වජජ.

සබ්බසො නාමරූපසමී. චිතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණාති: 'සබ්බසො'ති: සබ්බන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං හිසෙසං පරියාදියනවචනාමෙතං 'සබ්බසො'ති. නාමනී: චිතතාරො අරුජිනො ඛන්ධා. රූපනී: චිත්තාරො ව මහාභූතා චතුත්තකඤ්ච මහාභූතානං උපාදය රූපං. ගෙධො වුත්ඵති කණ්ණා, "යො රාගො සාරාගො -ප- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං". සබ්බසො නාමරූපසමී. චිතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණාති: සබ්බසො නාමරූපසමී. චිතගෙධස්ස චිතගෙධස්ස චිත්තගෙධස්ස චිත්තගෙධස්ස මුත්තගෙධස්ස පභිතගෙධස්ස පටිතිසංඛදගෙධස්ස චිත්තරාගස්ස චිත්තරාගස්ස චිත්තරාගස්ස චිත්තරාගස්ස මුත්තරාගස්ස පභිත්තරාගස්ස පටිතිසංඛදරාගස්සාති 'සබ්බසො නාමරූපසමී. චිතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණ.'

ආසවාස්ස න විජ්ජනීති: 'ආසවා'ති චිත්තාරො ආසවා: කාමාසවො හවාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො. අසසාති: අරුජනො ඛිණාසවස්ස² න විජ්ජනීති ඉමො ආසවා තස්ස නත්ථි, න සන්තී, න සංවිජ්ජනී නුපලබ්භනී, පභිතා සමුද්දීනතා වූපසන්තා පටිපපස්සද්ධා අභබ්බුපපත්තිකා ඤාණග්ගිතා දද්ධාති 'ආසවාස්ස න විජ්ජනී.'

යෙනි මච්චුවසං වජජති: යෙනි ආසවෙනි මච්චුනො වා වසං ගච්චස්සා, මරණස්ස වා වසං ගච්චස්සා, මාරපකබස්ස වා වසං ගච්චස්සා, තො ආසවා තස්ස නත්ථි, න සන්තී න සංවිජ්ජනී, නුපලබ්භනී, පභිතා සමුද්දීනතා, වූපසන්තා පටිපපස්සද්ධා අභබ්බුපපත්තිකා ඤාණග්ගිතා දද්ධාති 'යෙනි මච්චුවසං වජජති.'

තෙනාහ හගවා:

"සබ්බසො නාමරූපසමී.
චිතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණ,
ආසවාස්ස න විජ්ජනී¹
යෙනි මච්චුවසං වජජ"²ති.

සහගාථාපරියොසානා³ -ප- සත්ථා මො හතෙත, හගවා සාවචකො හමිසමී'ති.

ජතුකණ්ණි සුත්තනිදෙසො සමනෙතා

1. ආසවාස න විජ්ජනී- ව-ව-ක. 2. සහගාථා පරියොසානො- පන. 3. සහගාථා පරියොසානො- පන.

බලිණ, සර්වප්‍රකාරයෙන් නාමරූපයෙහි පහ කරනලද තෘෂ්ණා ඇති ඒ රහත්හට 'යම් ආසුචි කෙනෙකුත් කරණ කොට ගෙන මාරයාගේ වශයට යේ නම්' ඒ ආසුචියෝ නැත්තාහ' යි.

සබ්බසො නාමරූපස්මිං චිතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණං - 'සබ්බසො' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල ශේෂ නො කොට නිශ්ශේෂ කොට ගන්නා වචනයෙකි තෙල 'සබ්බසො' යනු. නාමං යනු: සතර අරූපස්කන්ධයෝ යැ. රූපං යනු: සතර මහාභූතයෝ ද සතර මහාභූතයන් නිසා පවත්නා රූපය ද වෙති. ගෙධ යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුලෙමුලයෙක් වේ ද එය යි. **සබ්බසො නාමරූපස්මිං චිතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණං** යනු සර්වප්‍රකාරයෙන් නාමරූපයෙහි පහවූ තෘෂ්ණා ඇතියහට කස (දුරු) වූ තෘෂ්ණා ඇතියහට හැරපියන ලද තෘෂ්ණා ඇතියහට වමාළ තෘෂ්ණා ඇතියහට මිදුණු තෘෂ්ණා ඇතියහට ප්‍රභීණ තෘෂ්ණා ඇතියහට දුරු කළ තෘෂ්ණා ඇතියහට පහවූ රාග ඇතියහට කසවූ රාග ඇතියහට හැරපියන ලද රාග ඇතියහට වමාළ රාග ඇතියහට මුදළ රාග ඇතියහට ප්‍රභීණරාග ඇතියහට දුරු කළ රාග ඇතියහට තුයි 'සබ්බසො නාමරූපස්මිං චිතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණං' යනු වේ.

ආසවාසස න විජ්ජන්ති - 'ආසවා' යනු: ආසුචි සතරෙකි: කාමාසුචි යැ හවාසුචි යැ දෘෂ්ට්‍යාසුචි යැ අවිද්‍යාසුචි යි. අසස යනු: ක්ෂීණාසුචි වූ රහත්හට, න විජ්ජන්ති යනු: මේ ආසුචියෝ ඔහට නැත්තාහ නො වෙති විද්‍යාමාන නො වෙති නො ලැබෙති ප්‍රභීණයහ මුලසුන්හ සන්තිදුණාහ ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ධයහ යළි උපදනට නො ගිස්සහ නුවණ ගින්නෙන් දූවුණාහ තුයි 'ආසවාසස න විජ්ජන්ති' යනු වේ.

යෙහි මච්චුවසං වජේ - යම් ආසුචි කෙනෙකුත් කරණකොට ගෙන මාරයාගේ හෝ වශයට යන්නේ නම් මරණයා ගේ හෝ වශයට යන්නේ නම් මාරපක්ෂයෙහි හෝ වශයට යන්නේ නම් ඒ ආසුචියෝ ඔහට නැත්තාහ, නො වෙති, විද්‍යාමාන නො වෙති, නො ලැබෙති, ප්‍රභීණයහ, මුලසුන්හ. සන්තිදුණාහ, ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ධයහ යළි උපදනට නො ගිස්සහ, නුවණ ගින්නෙන් දූවුණාහ තුයි 'යෙහි මච්චුවසං වජේ' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

'සබ්බසො නාමරූපස්මිං - ටෙ- යෙහි මච්චුවසං වජේ' යි.

ආරා පයථිවසානස හා සමග ... වහන්ස, බුදුහු මාගේ ආස්තෘත, ජීම් ශ්‍රාවකයෙමි.

ජතුකණ්ණි සූත්‍රතිර්දේශය හිමි.

12. හද්‍රාවුධ සුත්තනිදෙසො

12-1

ඔකං ජහං¹ තණ්හවජ්ඣං අනෙජං (ඉච්චායසමා හද්‍රාවුධො)
නන්දිං ජහං ඔසතිණණං විමුක්තං
කප්පං ජහං අභියාවෙ සුමෙධං
සුඤ්චාන නාගය්‍ය අපනමිසසනති ඉතො.

ඔකං ජහං තණ්හවජ්ඣං අනෙජනති: ඔකං ජහනති: රූපධාතුයා යො ජන්දෙ යො රාගො යා නන්දි යා තණ්හා යෙ උපයුපාදනා² චේතසො අධිට්ඨානාහි නිවෙසානුසයා³, තෙ බුද්ධස්ස භගවතො පභීනා උච්ඡින්නමුලා තාලාවඤ්ඤකතා අනභාවං ගතා⁴ ආයතිං අනුප්පාදධම්මො, තස්මා බුද්ධො ඔකඤ්ඤො, වෙදනාධාතුයා- සන්ධාධාතුයා- සංඛාරධාතුයා- විඤ්ඤාණධාතුයා- යො ජන්දෙ යො රාගො යා නන්දි යා තණ්හා යෙ උපයුපාදනා චේතසො අධිට්ඨානාහි නිවෙසානුසයා තෙ බුද්ධස්ස භගවතො පභීනා උච්ඡින්නමුලා තාලාවඤ්ඤකතා අනභාවංගතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මො, තස්මා බුද්ධො ඔකඤ්ඤො. තණ්හවජ්ඣනති, 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා, සා තණ්හා බුද්ධස්ස භගවතො ජිනනා උච්ඡින්නා සම්චින්නා වූපසන්තො පටිසංසර්ඤ්ඤා අභබ්බප්පත්තො ඤාණගහිනා දඩ්ඨො, තස්මා බුද්ධො 'තණ්හවජ්ඣං'. අනෙජොති: 'ඒජා' වුච්චති තණ්හා "යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමුලා". සා ඒජා තණ්හා බුද්ධස්ස භගවතො පභීනා උච්ඡින්නමුලා තාලාවඤ්ඤකතා අනභාවංගතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මො, තස්මා බුද්ධො අනෙජො, ඒජාය පභීනතො අනෙජො භගවා ලාභෙපි න ඉඤ්ඤති, අලාභෙපි න ඉඤ්ඤති, යසෙපි න ඉඤ්ඤති, අයසෙපි න ඉඤ්ඤති, පසංසායෙපි න ඉඤ්ඤති, නිත්‍යෙපි න ඉඤ්ඤති, සුඛෙපි න ඉඤ්ඤති, දුකෙඛෙපි න ඉඤ්ඤති, න චලති, න වෙධති, න පචෙධති, න සමුච්චෙධති, තස්මා බුද්ධො අනෙජොති 'ඔකං ජහං තණ්හවජ්ඣං අනෙජං'. ඉච්චායසමා හද්‍රාවුධො. -පෙ-

1. ඔසං ජහං- ව-වි-ක.
2. උපයුපාදනා- මජ්ඣං, භංග, ෧.
3. අධිට්ඨානා අභිනිවෙසානුසයා- ව-වි-ක.
4. අනභාවං කතා- මජ්ඣං.

12. හදාවුඩ සුත්‍රනිර්දේශය

12-1

(ආයුෂ්මත් හදාවුඩ මෙසේ විවාරයි:) ආලය සඬධ්‍යාත ඔකය දුරුදු සඬවිධ තෘෂ්ණාකාය සිදැලු, අටලෝදහම්භි නො සැලෙන, අනාගතප්‍රාර්ථනා සඬධ්‍යාත නන්දියදුරුදු, චතුරොසය තරණය කළාවු, කෙලෙසුන් කෙරෙන් මිදුණු, තෘෂ්ණා-දෘෂ්ටි කල්ප දුරුදු, ශොභන ප්‍රඥා ඇති බුදුරදුන් වෙසෙසින් අයදිමි. නාග වු මුඛ වහන්සේ ගේ වදන් අසා (බොහෝ ජනයෝ) මේ පහණසැයෙන් හික්ම යෙත්.

ඔකං ජහං තණ්හවජිදං අනෙජං- 'ඔකං ජහං' යනු: රූපධාතූයෙහි යම් ජතුයෙක් යම් රාගයෙක් යම් නන්දියක් යම් තෘෂ්ණාවක් අකුසල් සිතට ප්‍රතිෂ්ඨා වු අභිභවෙග වු අනුගය වු යම් උපය (තෘෂ්ණා - දෘෂ්ටි) උපාදන කෙනෙක් වෙන් ද ඔහු භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රභාණය කරනලද්දානු උසුන් (අවිද්‍යා-තෘෂ්ණා) මුල් ඇත්තාහු (මුල් උදුළ) තල්වත්තක් මෙන් කරන ලද්දහු ආයතිභවයෙහි නූපදනා සැහැවි ඇත්තාහු අනුඅභාවයට ගියාහ. එයින් බුදුහු ඔකඤ්ජහ නම් වෙත්. වෙදලා ධාතූයෙහි-සංඤාධාතූයෙහි-සංස්කාර ධාතූයෙහි - විඤානධාතූයෙහි යම් ජන්දයෙක් යම් රාගයෙක් යම් නන්දියක් යම් තෘෂ්ණාවක් අකුසල්-සිතට ප්‍රතිෂ්ඨා වු අභිභවෙග වු අනුගය වු යම් උපය උපාදන කෙනෙක් වෙන් ද ඔහු භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රභිණයහ උසුන් මුල් ඇතියහ මුල් උදුළ තල්වත්තක් මෙන් කරන ලද්දහු ආයතිභවයෙහි නූපදනා සැහැවි ඇත්තාහු අනු අභාවයට ගියාහ. එයින් බුදුහු 'ඔකඤ්ජහ' නම් වෙත්. තණ්හවජිදං- 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ...ධර්ම තෘෂ්ණා යි. ඒ තෘෂ්ණාව භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් සිදින ලද යැ උදුරනලද යැ මොනොවට උදුරනලද යැ සත්භිදුවන ලද යැ ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ධ යැ වටාලා උපදනට නො හිසි කරනලද යැ නුවණගින්නෙන් දවන ලද, එයින් බුදුහු 'තණ්හවජිද' නම් වෙති. 'අනෙජා' යනු: 'එජා' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූල යෙක් වේ ද එය යි. ඒ එජා සඬධ්‍යාත තෘෂ්ණාව භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රභිණ යැ උසුන්මුල් ඇත්තී යැ මුල් උදුළ තල්වත්තක් මෙන් කරන ලද යැ ආයතිභවයෙහි නූපදනා සැහැවි ඇත්තී අනු අභාවයට ගියා යැ. එයින් බුදුහු 'අනෙජ' නම් වෙති. එජාව ප්‍රභිණ බැවින් 'අනෙජ' යි. බුදුහු ලාභයෙහිදු නො සැලෙති අලාභයෙහි දු නො සැලෙති යසස්හිදු නො සැලෙති අයසස්හි දු නො සැලෙති ප්‍රශංසායෙහි දු නො සැලෙති හින්දයෙහි දු නො සැලෙති සුවයෙහිදු නො සැලෙති දුක්හිදු නො සැලෙති වලනය නො වෙති කම්පනය නො වෙති ප්‍රකම්පනය නො වෙති සම්ප්‍රකම්පනය නො වෙත්. එයින් බුදුහු 'අනෙජ' නම් වෙත් නුයි 'ඔකං ජහං තණ්හවජිදං අනෙජං' යනු වේ. ඉධායසමා හදා වුධො...

නැදි ජන ඔසනිණණ විමුක්තනි: 'නැදි' වුවනි තණා, "යෙ රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොහො අකුසලමුලං", සා නැදි සා තණා බුද්ධියා හගවතො පභිනා උච්ඡිනාදුලා තාලාවක්කතා අනභාවගතා ආයනිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො නැදි ජහො. ඔසනිණණනි: හගවා කාමොසං තිණණො, හවොසං තිණණො දිට්ඨොසං තිණණො, අවිජ්ජාසං තිණණො, සබ්බසංසාරපථං¹ තිණණො, උභතිණණො භික්ඛිණණො අතිකකතො සමතිකකතො විනිවතො. සො වුක්ඛාවොසො විණණවරණො -පෙ- ජාතිමරණසංසාරො නැදි තසා පුනඛවොති 'නැදි ජන ඔසනිණණ විමුක්තනි: හගවතො රාගො විතං මුත්තං විමුත්තං, සුවිමුත්තං, දෙසා විතං-මොහා විතං-පෙ- සබ්බා-කුසලාභිසංඛාරෙහි විතං මුත්තං විමුත්තං සුවිමුත්තනනි 'නැදි ජන ඔසනිණණ විමුත්තං'.

කප්පං ජන අභියාවෙ සුමෙධනි: කප්පාති දෙවකප්පා: තණා කප්පො ච දිට්ඨිකප්පො ච -පෙ- අයං තණාකප්පො -පෙ- අයං දිට්ඨිකප්පො, බුද්ධියා හගවතො තණාකප්පො පභිනො, දිට්ඨිකප්පො පටිභියසදෙධා, තණාකප්පො පභිනො දිට්ඨිකප්පො පටිභියසදධතො තස්මා බුද්ධො කප්පං ජහො. අභියාවෙති: යාවාමි දභියාවාමි, අජෙඤ්ඤාමි, සාදියාමි, පස්සාමි, පිහයාමි, ජප්පාමි, අභිජ්ජාමි. සුමෙධනි: 'මෙධා' වුවනි පඤ්ඤා. "යා පඤ්ඤා පජනතා -පෙ- අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි" හගවා ඉමාය මෙධාය පඤ්ඤාය උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපනො සම්පනො² සමනොගතො, තස්මා බුද්ධො සුමමෙධනි 'කප්පං ජන අභියාවෙ සුමෙධං.

සුචාන නාගසා අපනම්සසනනි ඉතොති: 'නාගසා'ති: නාගො හගවා, ආගුං න කරොති නාගො, න ගච්ඡති නාගො, න ආගච්ඡති නාගො -පෙ- එවං හගවා නාගච්ඡති නාගො. සුචාන නාගසා අපනම්සසනනි ඉතොති: තුඤ්ඤං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසිද්ධිං සුචා සුභිචා උඤ්ඤෙචා උපධාරසිචා උපලකඤ්චා ඉතො අපනම්සසනනි වජ්ජනනි පකකම්සසනනි දියා විදියං ගම්සසනනි සුචාන නාගසා අපනම්සසනනි ඉතො.'

තෙතාහ මො බ්‍රාහ්මණො:

"ඔකං ජනං තණාච්ඡිදං අනෙජං -(ඉච්චායසවා හදාවුධො)
 නැදි ජන ඔසනිණණ විමුත්තං,
 කප්පං ජන අභියාවෙ සුමෙධං.
 සුචාන නාගසා අපනම්සසනනි ඉතො'ති.

1. සබ්බං සංසාරපථං- භ්‍යා.
 2. සුමමෙධාති- ව-වි-ක,
 සුමෙධං වුච්ඡි- මජ්ඣං.

නන්දිං ජනං ඔසතිණං විමුක්තං - 'නන්දි' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එයයි. ඒ නන්දිය ඒ තෘෂ්ණාව භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රභීණ යැ උසුන් මුල් ඇත්ති යැ මුල් උදුළ තාලවාස්තුවක් මෙන් කරන ලද්දී ආයතිභවයෙහි නූපදාං පියවි ඇත්ති අනු දභාවයට ගියා යැ. එයින් බුදුහු 'නන්දිඤ්ජන' නම් වෙත්. ඔසතිණං යනු: බුදුහු කාමෝසය තරණය කළහ භවෝසය තරණය කළහ දෘෂ්ටි-ඔසය තරණය කළහ අවිද්‍යා-ඔසය තරණය කළහ හැම සංස්කාරපථය තරණය කළහ උත්තරණය කළහ නිස්තරණය කළහ ඉක්මගියහ මොනොවට ඉක්ම ගියහ වෙසෙසින් ඉක්ම සිටියහ උන් වහන්සේ වැස ගිමවූ දගආයච්චාස ඇත්තාහු සුභුණු කළ ශීලාදී වරණ ඇත්තාහු ... (ක්ෂය කළ) ජාතිමරණසංසාරය ඇත්තාහු යැ. උන්වහන්සේට පුනර්භවයෙක් නැත් නුයි 'නන්දිං ජනං ඔසතිණං' යනු වේ. විමුක්තං යනු: භාග්‍යවතුන් විසින් රාගයෙන් සිත මුක්ත යැ විමුක්ත යැ සුවිමුක්ත යි, ද්වේෂයෙන් සිත-මෝහයෙන් සිත ... හැම අකුශලාභිසංස්කාරයන් කෙරෙන් සිත මුක්ත යැ විමුක්ත යැ සුවිමුක්ත නු යි 'නන්දිං ජනං ඔසතිණං විමුක්තං' යනු වේ.

කපපං ජනං අභියාචෙ සුමෙධං - 'කපප' යනු: කල්ප දෙකෙකි: තෘෂ්ණා කල්පය ද දෘෂ්ටිකල්පය ද යි... මේ තෘෂ්ණා කල්පය යැ ... මේ දෘෂ්ටිකල්පය යි. භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් තෘෂ්ණා කල්පය ප්‍රභීණ යැ දෘෂ්ටිකල්පය දුරලන ලද තෘෂ්ණාකල්පය ප්‍රභාණය කළ වන බැවින් දෘෂ්ටිකල්පය දුරලන ලද වන බැවින් එහෙයින් බුදුහු 'කපපං ජනං' නම් වෙත්. අභියාචෙ යනු: අදිථි, වෙසෙසින් යදිථි, අධ්‍යාපණ කෙරෙමි, ආස්වාද කෙරෙමි, ප්‍රාර්ථනා කෙරෙමි, ඉස්නෙමි, ජල්පනය කෙරෙමි, අභිජල්පනය කෙරෙමි. සුමෙධං යනු: 'මෙධා' යි ප්‍රඥාව කියනු ලැබෙයි: යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් ... අමොහයෙක් ධර්මවිචයයෙක් සමාග්දෘෂ්ටියෙක් වේ ද එය යි. බුදුහු මේ මෙධා සචක්‍යත ප්‍රඥායෙන් යුක්ත වූවාහු සමුපෙත වූවාහු එළැඹ සිටියාහු අතිශයින් එළැඹ සිටියාහු නො වෙත් වූවාහු පරිපූර්ණ වූවාහු සමන්වාගත වූවාහු වෙති, එයින් බුදුහු 'සුමෙධ' නම් වෙත් නුයි 'කපපං ජනං අභියාචෙ සුමෙධං' යනු වේ.

සුඤ්චන නාගස්ස අපනම්සසනති ඉතො - 'නාගස්ස' යනු: බුදුහු නාගයහ: පව් නො කෙරෙත් නුයි නාගයහ (අගතියට) නො යෙත් නුයි නාගයහ (සුභුන් කෙලෙසුන් කරා) නො පැමිණෙත් නුයි නාගයහ ... මෙසෙයින් බුදුහු පෙරළා (සුභුන් කෙලෙසුන් කරා) නො පැමිණෙත් නුයි 'නාග' නම් වෙත්. **සුඤ්චන නාගස්ස අපනම්සසනති ඉතො** - මුඛ වහන්සේ ගේ වචනය වාචිමාර්ගය දේශනාව අනුඥායනාව අසා ශ්‍රවණය කොට ඉගෙන වීමසා සලකා මෙයින්, අපනම්සසනති- යෙති නික්ම යෙති දසනු දසට යෙත් නුයි 'සුත්චාන නාගස්ස අපනම්සසනති ඉතො' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බවුණු:

“ඔකඤ්ජනං. තණහට්ඨිදං - පෙ - අපනම්සසනති ඉතො” යි.

12-2

නානා ජනා ජනපදෙහි සඩගතා
තව වීර වාක්‍යං අභිකඩබමානා¹
තෙසං තුවං සාධු වීයාකරොහි
තථා හි තෙ විදිතො ඵස ධම්මො.

නානා ජනා ජනපදෙහි සඩගතාති: 'නානා ජනා'ති: ඛතියා ව
බ්‍රාහ්මණා ව වෙසා ව සුදු ව ගහට්ඨා ව පබ්බජිතා ව දෙවා ව මනුසා ව.
ජනපදෙහි සඩගතාති: අඛයා ව මගධා ව කච්චිතා ව කාපියා ව කොසලා ව
වජ්ජියා ව මුලා ව වෙතිසලියා ව වංසා ව² කුරුමා ව පඤ්ඤා ව
මව්භා ව සුරසෙනා ව අසසකා ව³ දවනතියා ව යොනා ව කම්බාජා ව.
සඩගතාති: සඛනා සමාගතා සමොහිතා සන්තිපතිතාති 'නානා ජනා
ජනපදෙහි සඩගතා.'

තව වීර වාක්‍යං අභිකඩබමානාති: 'වීරා'ති විරො ගඟවා, විරිය වා
සොති විරො, ජහුති විරො, විසවිති විරො, අලමතොති විරො -ප-
විගතලොමභංසොති විරො.

- 1. 'වීරතො ඉධ සබ්බපාපකෙහි
තිරයුකමතිච්ච විරියවා සො,
සො විරියවා පධානවා
වීරො තාදී පච්චවතෙ තඨතො'ති⁴

තව වීර වාක්‍යං අභිකඩබමානාති: තුඤ්ඤා වචනං බ්‍රාහ්මණං දෙසනං
අනුසිට්ඨං⁵. අභිකඩබමානාති: අභිකඩබමානා ඉච්ඡමානා සාදියමානා
පඤ්ඤාමානා පිඤ්ඤාමානා අභිජ්ජමානාති 'තව වීර වාක්‍යං අභිකඩබමානා.'

තෙසං තුවං සාධු වීයාකරොහිති: 'තෙස'නති තෙසං ඛතියානං
බ්‍රාහ්මණානං වෙසානං සුදුනං ගහට්ඨානං පබ්බජිතානං දෙවානං
මනුසානං. තුවනති: හඟවනං හණති. සාධු වීයාකරොහිති: සාධු
ආදිකාහි දෙසෙහි පඤ්ඤාමෙහි පට්ඨමෙහි විවරාහි විහරාහි උතතාහි
කරොහි පකාසෙහිති 'තෙසං තුවං සාධු වීයාකරොහි.'

1. ධර- ව-ව-ක.	4. අසකා ව- ව-ව-ක.
2. අභිකඩබමානා- ව-ව-ක.	5. අභුසෙති- ව-ව-ක.
3. ගාගරමා ව- සා.	6. සුඛන නිපාත සම්ම සුඛන

වීරයන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේගේ වදන් කැමැති වූ නානාජනයෝ අභිභාදි ජනපදයෙන් රැස්වූහු යැ. මුඛ වහන්සේ ඔවුනට දහම් දෙසුව මැනැවැ, යම් හෙයකින් තෙල දහම් මුඛ වහන්සේ විසින් දන්නා ලද ද එහෙයිනි.

නානා ජනා ජනපදෙහි සඨගතා - 'නානා ජනා' යනු: ක්ෂත්‍රියයෝ ද බ්‍රාහ්මණයෝ ද වෛශ්‍යයෝ ද ශුද්‍රයෝ ද ගෘහස්ථයෝ ද ප්‍රමුච්ඡයෝ ද දෙවයෝ ද මනුෂ්‍යයෝ ද, ජනපදෙහි සඨගතා - අභු රටින් ද මගද රටින් ද කලිචු රටින් ද කසි රටින් ද කොසොල් රටින් ද වැදැරටින් ද, මලා රටින් ද වෙකිය රටින් ද වත්ස රටින් ද කුරුරටින් ද පඤ්චාල රටින් ද මත්සා ජනපදයෙන් ද සුරසේන ජනපදයෙන් ද අස්සක රටින් ද අවන්ති රටින් ද යොන් රටින් ද කාමබොජ රටින් ද, සඨගතා යනු: එක් වූවාහු රැස්වූවාහු මුළු වූවාහු එක්රැස් වූවාහු නු යි. 'නානා ජනා ජනපදෙහි සඨගතා' යනු වේ.

තච වීර වාක්‍යං අභිකඬබමානා- 'වීර' යනු: බුදුහු වීරයහ වියඹවත් නුයි වීරයහ ප්‍රභූවූහු නුයි වීරයහ විවිධගුණ වහනය කෙරෙත් නුයි වීරයහ සමර්ත්ථ සිත් ඇත්තාහු නුයි වීරයහ... විගතලොමහර්ෂ ඇත්තාහු නුයි වීරයහ.

1. මෙලොච්ඡි හැම පාපයන්ගෙන් වෙන්වූයේ (එහෙයින් මැ) හිරුදුක් ඉක්මයිටි, වියඹයට නිවාස වූ, ඒ ක්ෂිණාසුට තෙම වියඹ ඇත්තේ වෙයි. එබඳු වූයේ ප්‍රධන්වියඹ ඇත්තේ යැ වීර යැ (හිරුවිකාර බැවින්) තාදී යැ යි කියනු ලැබේ.

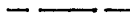
තච වීර වාක්‍යං අභිකඬබමානා- මුඛ වහන්සේ ගේ වචනය වාචමාර්ගය දේශනාව අනුශාසනාව, අභිකඬබමානා- කැමැති වන්නාහු ඉස්නාහු ආස්වාද කරන්නාහු පාර්ථනා කරන්නාහු රුස්නාහු අභිජල්පනය කරන්නාහු නුයි 'තච වීර වාක්‍යං අභිකඬබමානා' යනු වේ.

තෙසං තුචං සාධු වියාකරොහි- 'තෙසං' යනු: ඒ ක්ෂත්‍රියයන්ගේ බ්‍රාහ්මණයන්ගේ වෛශ්‍යයන් ගේ ශුද්‍රයන් ගේ ගිහියන් ගේ පැවිද්දන්ගේ දෙවියන්ගේ මිහිසුන්ගේ, 'තුචං' යි භාග්‍යාවතූන් (සදහා) බෙණෙයි. සාධු වියාකරොහි- මැනැවින් වදළ මැනැව දෙසනු මැනැව පනවනු මැනැව පිහිටුවනු මැනැව විවරණ කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව ප්‍රකට කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැවැ යි 'තෙසං තුචං සාධු වියාකරොහි' යනු වේ.

තමා හි තෙ විදිනො එස ධර්මමාති: 'තමා හි තෙ විදිනො තුලිනො තිරිනො විභවනො විභාවනො එස ධර්මමාති 'තමා හි තෙ විදිනො එස ධර්මමාති.'

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

'නානා ජනා ජනපදෙහි සඛනනා තව වීර වාක්‍යා අභිකඛමානා, තෙසං තුච්ඡා සාධු විශාකරොහි තමා හි තෙ විදිනො එස ධර්මමාති.'

12-3

ආදන තණං වීනයෙඨ සබ්බං (හද්‍රාවුධාති හගවා) උදධං අධො තිරියඤ්ඤාපි මජ්ඣෙකං, යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියන්ති තෙනෙව මාරො අභේති ජනතුං.

ආදනතණං වීනයෙඨ සබ්බන්ති: 'ආදනතණං' වුවලිති රූපතණං -පෙ- ආදනතණං නිං කාරණං වුවලිති ආදනතණං: තාය තණං රූපං ආදියන්ති උපාදියන්ති ගණන්ති පරාමසන්ති දභිතිවිසන්ති, වෙදනා-සඤ්ඤා- සංඛාරො- විඤ්ඤාණං- ගතිං- උපපත්තිං- පටිසන්ධිං- භවා- සංසාරං- වට්ඨං- ආදියන්ති උපාදියන්ති ගණන්ති පරාමසන්ති අභිතිවිසන්ති තංකාරණං වුවලිති ආදනතණං. වීනයෙඨ සබ්බන්ති: සබ්බං ආදනතණං වීනයෙය්‍ය පටිවිනෙය්‍ය පජනෙය්‍ය විනොදෙය්‍ය ඛානති-කරෙය්‍ය අනභාවා ගමෙය්‍යාති 'ආදනතණං වීනයෙඨ සබ්බං. හද්‍රාවුධා'ති හගවා -පෙ-

උදධං අධො තිරියඤ්ඤාපි මජ්ඣෙකං: 'උදධං' වුවලිති අනාගතං, අධො වුවලිති අතීතං, තිරියං වාපි මජ්ඣෙකං පච්චිප්පන්තං. උද්ධන්ති දෙවලොකො, අධොති නිරියලොකො, තිරියඤ්ඤාපි මජ්ඣෙකං මනුස්සා ලෝකො. උද්ධන්ති කුසලා ධර්මො, අධොති අකුසලා ධර්මො, තිරියඤ්ඤාපි-මජ්ඣෙකං අව්‍යාකතා ධර්මො, උද්ධන්ති සුඛා වෙදනා, අධොති දුක්ඛා වෙදනා තිරියඤ්ඤාපි මජ්ඣෙකං අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා. උද්ධන්ති අරූපධාතු අධොති කාමධාතු, තිරියඤ්ඤාපි මජ්ඣෙකං රූපධාතු. උද්ධන්ති උද්ධං පාදනලා, අධොති අධො කෙසමඤ්ඤා, තිරියඤ්ඤාපි මජ්ඣෙකං වෙමජ්ඣෙකං 'උද්ධං අධො තිරියඤ්ඤාපි මජ්ඣෙකං.'

- 1. වාපි - පන
- 2. අපානතණං -ප- ආදනතණං - ම ජ සං.
- 3. උද්ධන්ති - ම ජ සං, උද්ධන්ති වුවලිති - සායං.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො- යම් භෙයකින් මුඛ වහන්සේ විසින් තෙල දහම එපරිද්දෙන් දන්තාලද ද කුලනය කරනලද ද තීරණය කරන ලද ද ප්‍රකට කරන ලද ද විභාවන කරන ලද ද එහෙයිනැ යි.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“නානා ජනා ජනපදෙහි -පෙ- තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො යි.

12-3

(බුදුහු මෙසේ වදාළහ: හද්‍රාවුධය,) අතීතානාගතවතීම්භානයෙහි වූ හැම ආද්‍යතනාෂ්ණාව (තෘෂණාපාදනය) දුරු කරවූ, යම් ගෙයෙකින් ලොවැ (අතීතරූපාදි) යම් යම් වසතුවක් දැඩි කොට හතීන් ද එහෙයින් මැ ස්කන්ධමාර තෙම සත්කියා අනු වැ යේ.

ආද්‍යතනණං විනයෙඨ සබ්බං - ‘ආද්‍යතනණං’ යි රූපතෘෂණාව කියනුලැබෙයි ...ආද්‍යත නණං- යි කවර කරුණෙකින් ‘ආද්‍යතනණං’යි කියනු ලැබේ ද යත්: ඒ තෘෂණායෙන් රූපය ආද්‍යනය කෙරෙහි උපාද්‍යනය කෙරෙහි හතීති පරාමර්ශ කෙරෙහි අභිතිවෙශ කෙරෙත්. වෙදනාව-සං ඤාච- සංස්කාරයන්-වි ඤානය-හතිය-උත්පත්තිය- ප්‍රතිසන්ධිය- හවය- සංසාරය වර්තය ආද්‍යනය උපාද්‍යනය ග්‍රහණය පරාමර්ශය අභිතිවෙශය කෙරෙත්. එ කරුණෙන් ‘ආද්‍යතනණං’ යි කියනු ලැබේ. විනයෙඨ සබ්බං- සියලු ආද්‍යතනාෂ්ණාව හරතේ යැ වෙසෙසින් හරතේ යැ දුරු කරන්නේ යැ බැහැර කරන්නේ යැ විගතාන්ත කරන්නේ යැ අනු අභාවයට පමුණු වන්නේ නුයි ‘ආද්‍යතනණං විනයෙඨ සබ්බං’ යනු වේ. හද්‍රාවුධා’ කී හඟවා...

උද්ධං අධො තිරියඤ්චා’පි මජ්ඣෙ- ‘උද්ධං’ යි අනාගතය කියනු ලැබෙයි, අධො යි අතීතය කියනු ලැබෙයි, තිරියඤ්චා’පි මජ්ඣෙ යනු වර්තමානය යි. උද්ධං යනු දේවලෝක යැ, අධො යනු නිරයලෝක යැ, තිරියඤ්චා’පි මජ්ඣෙ යනු මනුෂ්‍යලෝක යි. උද්ධං යනු කුශලධර්මයෝ යැ, අධො යනු අකුශලධර්මයෝ යැ, තිරියඤ්චා’පි මජ්ඣෙ යනු අව්‍යාකෘත ධර්මයෝ යි. උද්ධං යනු සුඛවෙදනා යැ, අධො යනු දුඛවෙදනා යැ, තිරියඤ්චා’පි මජ්ඣෙ යනු උපෙක්ෂා වෙදනා යි. උද්ධං යනු අරූපධාතු යැ, අධො යනු කාමධාතු යැ, තිරියඤ්චා’පි මජ්ඣෙ යනු රූපධාතු යි. උද්ධං යනු පාදනලයෙන් උඩ යැ, අධො යනු කේශමස්තකයෙන් යට යැ, තිරියඤ්චා’පි මජ්ඣෙ යනු වෙමධ්‍යයෙහි නුයි ‘උද්ධං අධො තිරියඤ්චා’ පි මජ්ඣෙ’ යනු වේ.

යං යං හි ලොකසමිං උපාදියනතිති: යං යං රුපගතං වේදනාගතං සඤ්ඤාගතං සංඛාරගතං¹ විඤ්ඤාණගතං ආදියනති උපාදියනති ගණනනති පරාමසනති අභිභවිසනති. ලොකසමිං නති: අපායලොකෙ - 03- ආයතන-ලොකෙති 'යං යං හි ලොකසමිං උපාදියනති.'

තෙනෙව මාරො අනෙවති ජනතුනති: තෙනෙව කමොභිසංඛාරවසෙන පටිසන්ධිකො ඛන්ධමාරො ධාතුමාරො ආයතනමාරො ගතිමාරො උප-පත්තමාරො පටිසන්ධිමාරො භවමාරො සංසාරමාරො වට්ඨමාරො අනෙති අනුගච්ඡති අනොධිකො භොති. ජනතුනති සත්තං නරං මානවං පොසං පුග්ගලං ජීවං ජාගුං ජනතුං ඉන්ද්‍රගුං (භින්ද්‍රගුං) මනුජනති තෙනෙව මාරො අනෙති ජනතුං.

තෙනාහ හඳවා:

“ආදනතණං විතයෙඨ සබ්බං (හද්‍රාවුධාති හඳවා)
උද්ධං අද්ධං තිට්ඨෙත්ථාපි මජ්ඣෙ,
යං යං හි ලොකසමිං උපාදියනති
තෙනෙව මාරො අනෙති ජනතුනති.

12-4

තස්මා පජානං න උපාදියෙඨ
භික්ඛු සතො කිඤ්ඤානං සබ්බලොකෙ,
ආදනසතෙත ඉති පෙක්ඛමාමනා
පජං ඉමං මච්චුධෙයො විසත්තං.

තස්මා පජානං න උපාදියෙඨාති: 'තස්මා ති: තස්මා තංකාරණං තං හෙතු තංපච්චයා² තන්තිදනා, එතං ආදීනවා සමපසාමාමනො ආදන-තණායා'ති 'තස්මා.' පජානනති: ජානනො පජානනො ආජානනො විජානනො පටිවිජානනො පටිච්ඡිකනො.' සබ්බෙ සඛාරා අභිච්චා'ති ජානනො පජානනො ආජානනො විජානනො පටිවිජානනො පටිච්ඡිකනො, 'සබ්බෙ සඛාරා දුක්ඛාති - 03- 'යං කිඤ්ඤී සමුදයධමමං සබ්බං තං භිරොධධමම'නති ජානනො පජානනො ආජානනො විජා-නනො පටිවිජානනො පටිච්ඡිකනො. න උපාදියෙඨාති රූපං නාදි-යෙය්‍ය න උපාදියෙය්‍ය න ගණනෙය්‍ය න. පරාමසෙය්‍ය නාභිනිවිසෙය්‍ය වේදනං- සඤ්ඤං- සඛාරො- විඤ්ඤාණං- ගතිං- උපපත්තිං- පටිසන්ධිං- භවං- සංසාරං- වට්ඨං නාදියෙය්‍ය න උපාදියෙය්‍ය න ගණනෙය්‍ය න පරාමසෙය්‍ය නාභිනිවිසෙය්‍යා ති 'තස්මා පජානං න උපාදියෙඨ.'

1. අභිසංඛාරගතං - 03-

2. තපච්චයා - 0-0-ක. මජ්ඣ.

යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියන්ති- යම් යම් රූපගතයක් වේදනාගතයක් සංඥාගතයක් සංස්කාරගතයක් විඥානගතයක් ආදන්තය උපාදන්තය ග්‍රහණය පරාමර්ශනය අභිනිවේෂය කෙරෙත් ද, ලොකස්මිං යනු: අපායලෝකයෙහි ...ආයතනලෝකයෙහි නුඨි 'යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියන්ති' යනු වේ.

තෙනෙව මාරො අනෙවති ජන්තුං-එ මෑ (උපාදන්ත ප්‍රත්‍යයෙන් උපන්) කර්මාභිසංස්කාරයන්ගේ වශයෙන් ප්‍රතිසන්ධික වූ ස්කන්ධමාර ධාතුමාර ආයතනමාර ගතිමාර උපපත්තිමාර ප්‍රතිසන්ධිමාර භවමාර සංසාරමාර වෘත්තමාර තෙමේ අනු වෑ යෙයි අනුගමනය කෙරෙයි අනු වෑ යන්තේ වේ. ජන්තු යනු: සත්ත්ව- නර- මානව- පුරුෂ- පුද්ගල- ජීව- ජාගු- ජන්තු- ඉන්ද්‍රිය - (හින්ද්‍රිය) මනුෂ්‍යා නුඨි 'තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තුං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

“ආදන්තණ්හං -පෙ- තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තුං” යි.

එහෙයින් ස්මාතිමත් වූ (සංස්කාරයන් අනිත්‍යාදි වශයෙන්) දන්තා වූ මහණ තෙම මේ ප්‍රජාව මාත්‍රාධෙයයෙහි ඇලීනැ'යි දක්වීන් (රූපාදි) ආදන්තයෙහි ඇලුණු සියලු ලොවෑ (රූපාදි) කිසිවක් නො ගන්තේ යැ'යි.

තස්මා පජානං න උපාදියෙථ- 'තස්මා' යනු: එහෙයින් එ කරුණෙන් ඒ හෙතෙයෙන් ඒ ප්‍රත්‍යයෙන් ඒ නිදන්තයෙන් ආදන්තාණ්ණාව පිළිබඳ වූ තෙල ආදිනවය දක්වේ නුඨි 'තස්මා' යනු වේ. පජානං යනු දන්තේ ප්‍රකර්මයෙන් දන්තේ භාත්පසින් දන්තේ වෙසෙසින් දන්තේ ප්‍රතිජානනය කරන්තේ ප්‍රතිවෙධ කරනුයේ, සියලු සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ'යි දන්තේ ප්‍රකර්මයෙන් දන්තේ භාත්පසින් දන්තේ වෙසෙසින් දන්තේ ප්‍රතිජානනය කරන්තේ ප්‍රතිවෙධ කරනුයේ, සියලු සංස්කාරයෝ දුඛහ'යි ...යම්- කිසි සමුදය ධර්මයෙක් වේ නම් එ හැම නිරුද්ධ වන ස්වභාවය ඇතැ'යි දන්තේ ප්‍රකර්මයෙන් දන්තේ භාත්පසින් දන්තේ වෙසෙසින් දන්තේ ප්‍රතිජානනය කරන්තේ ප්‍රතිවෙධ කරනුයේ. න උපාදියෙථ යනු: රූපය නො ගන්තේ යැ උපාදන්තය නො කරන්තේ යැ ග්‍රහණය නො කරන්තේ යැ අභිනිවේශය නො කරන්තේ යැ, වේදනාව- සංඥාව- සංස්කාරයන්- විඥානය- ගතිය- උපප්‍රාප්තිය- ප්‍රතිසන්ධිය- භවය- සංසාරය- වර්ත්තය- ආදන්තය නො කරන්තේ යැ උපාදන්තය- ග්‍රහණය- පරාමර්ශය- අභිනිවේශය නො කරන්තේ නුඨි 'තස්මා පජානං න උපාදියෙථ' යනු වේ.

භික්ඛු සතො කිඤ්චනං ඤබ්බලොකෙති: භික්ඛුන් පුට්ඨජරතකලාණංකො වා භික්ඛු, සෙවො වා: භික්ඛු, සතොති වතුභී කාරණෙභී සතො: කාමෙ කායානුපසානා සතිපට්ඨානං භාවෙතො සතො -පෙ- සො වුචන්ති සතොති 'භික්ඛු සතො.' කිඤ්චනන්ති: කිඤ්චි රුප්පං වේදනා ගතං සඤ්ඤාදතං සඛ්ඛාරදතං විඤ්ඤාණගතං. සබ්බලොකෙති: සබ්බආපායලොකෙ සබ්බමිත්‍රසසලොකෙ සබ්බදෙවලොකෙ සබ්බධම්මිලොකෙ සබ්බධාතූලොකෙ සබ්බආයතනලොකෙති 'භික්ඛුසතො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙ.'

ආද්‍යනසතෙත ඉති පෙකම්මානොති: 'ආද්‍යනසතො' වුචන්ති යෙ රූපං ආදියන්ති උපාදියන්ති ගණනන්ති පරාමසන්ති අභිභිවිසන්ති, වේදනං- සඤ්ඤං- සංඛාරො- විඤ්ඤාණං- ගතිං- උපපන්නං- පටිසන්ධිං- භවං- සංසාරං- වට්ඨං- ආදියන්ති උපාදියන්ති ගණනන්ති පරාමසන්ති අභිභිවිසන්ති. ඉතීති පදසන්ධි -පෙ- පදනුඤ්චිතා මෙතං ඉතීති. පෙකම්මානොති දක්ඛමානො දිසම්මානො භසම්මානො ඔලොකීයමානො භිජ්ඣායමානො උපභිජ්ඣායමානො උපපට්ඨකම්මානොති 'ආද්‍යනසතෙත ඉති පෙකම්මානො.'

පජා ඉමං මච්චුධෙයො විසත්තන්ති: 'පජාති සත්ථාධිවචනං' මච්චුධෙයො වුචන්ති කිලෙසා ච බන්ධා ච අභිසඛ්ඛාරා ච. පජා මච්චුධෙයො මාරධෙයො මරණධෙයො සත්ථා විසත්තා ආසත්තා ලඤ්ඤා ලභ්භිතා පලිබ්බාධා. යථා භිත්තිඛිලෙ වා නාගුත්තෙ වා භණ්ඩං සත්ථං විසත්තං ආසත්තං ලඤ්ඤං ලභ්භිතං පලිබ්බාධං, එවමෙවං පජා මච්චුධෙයො මාරධෙයො මරණධෙයො සත්ථා විසත්තා ආසත්තා ලඤ්ඤා ලභ්භිතා පලිබ්බාධාති පජා ඉමං මච්චුධෙයො විසත්තං.'

තෙනාහ භගවා:

“තස්මා පජානං න උපාදියෙථ
භික්ඛු සතො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙ,
ආද්‍යනසතෙත ඉති පෙකම්මානො.
පජා ඉමං මච්චුධෙයො විසත්තන්ති.”

සහ ගාථා පරියොසානා -පෙ- සදා මෙ භගන්ත, භගවා සාවකො හමස්මි'ති.

හද්‍යාවුධ සුත්තනිදෙසො සමත්තො.

1. සෙකම්මා වා -ප-ව-ව-ක ම ප සං

භික්ඛු සතො කීඤ්චනං සබ්බලොකෙ- 'භික්ඛු' යනු: පෘථග්ජන කල්‍යාණ භික්ඛු හෝ ශෛක්ෂ භික්ඛු හෝ යැ. සතො යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇතියේ කයෙහි කායානුපස්සනා: සිව්වන් වඩමින් සිහි ඇතියේ... හේ සිහි ඇතියේ යැ යි කියනු ලැබෙනුයි 'භික්ඛු සතො' යනු වේ. 'කීඤ්චනං' යනු: කිසි රූපගතයක් වේදනාගතයක් සංඥාගතයක් සංස්කාර ගතයක් විඤ්ඤාගතයක්. 'සබ්බලොකෙ'- සියලු අපාය ලෝකයෙහි සියලු මනුෂ්‍යලෝකයෙහි සියලු දේවලෝකයෙහි සියලු ස්කන්ධලෝකයෙහි සියලු ධාතුවලෝකයෙහි සියලු ආයතනලෝකයෙහි නුයි 'භික්ඛු සතො කීඤ්චනං සබ්බලොකෙ' යනු වේ.

ආදනසත්තෙ ඉති පෙක්ඛමානො- යම් කෙනෙක් රූපය ආදනස කෙරෙත් ද උපාදනය ග්‍රහණය පරාමර්ශය අභිනිවේශය කෙරෙත් ද, වේදනාව- සංඥාව- සංස්කාරයන්-විඤ්ඤාන- ගතිය-උපප්‍රාප්තිය- ප්‍රතිසන්ධිය- භවය- සංසාරය- වර්තය ආදනය කෙරෙත් ද, උපාදනය- ග්‍රහණය- පරාමර්ශය- අභිනිවේශය කෙරෙත් ද ඔහු 'ආදනසත්ත' කියනු ලැබෙත්. ඉති යනු පද සන්ධි යැ ... පදනුපුර්වතා යැ තෙල 'ඉති' යනු. පෙක්ඛමානො- දක්නේ බලනුයේ අවලෝකනය කරනුයේ සිතනුයේ සුනසුනා සිතනුයේ පිරික්සනුයේ නුයි 'ආදන සත්තෙ ඉති පෙක්ඛමානො' යනු වේ.

පජං ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්තං- 'පජං' යනු: සත්ත්වයනට නමෙකි. මච්චුධෙය්‍යෙ යි ක්ලෙශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද කියනු ලැබෙත්. ප්‍රජා තොමෝ මාත්‍යුධෙයයෙහි මාරධෙයයෙහි මරණධෙයයෙහි ඇලුණි යැ වෙසෙසින් ඇලුණි යැ භාත්පසින් ඇලුණි යැ ලග්න වූ යැ ලග්නික වූ යැ පරිරොධ වූ යැ යමසේ භික්ති බිලයෙකැ හෝ නාගදන්තයෙකැ හෝ භාණ්ඩයෙක් සක්ත විසක්ත ආසක්ත ලග්න ලග්නික පරිරුද්ධ ඵෙ ද එසෙසින් ප්‍රජ තොමෝ මාත්‍යුධෙයයෙහි මාරධෙයයෙහි මරණධෙයයෙහි සක්ත යැ විසක්ත යැ ආසක්ත යැ ලග්න යැ ලග්නික යැ පරිරුද්ධ නු යි 'පජං ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්තං' යනු වේ.

එයින් වදලභ බුදුහු:

“තසමා පජානං න උපාදියෙථ -පෙ- පජං ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්තං” යී.

ගාථා පයථිවසානාය හා සමග ... වහන්ස, බුදුහු මාගේ ශාස්තෘ යැ, මම ශ්‍රාවකයෙමි'යි.

හදාවූඩ සුත්තනිර්දේශය නිමි.

13. උදය සුඤ්ඤානිදෙසො

13-1

කුමාරිං වීරජමාසිනං (ඉමායසමා උදයො)
 කකකිම්මං අනාසවං,
 පාරගුං සබ්බධම්මොනං,
 අඤ්ඤා පඤ්ඤාන ආගමං
 අඤ්ඤාදිමොසංඛං පබ්බුභි
 අවිජජායපහෙදනං.

කුමාරිං වීරජමාසිනනි: කුමාරිති කුමාරි හඳවා, පඨමෙනපි කුමාරෙන කුමාරි, දුතියෙනපි කුමාරෙන කුමාරි, තතියෙනපි කුමාරෙන කුමාරි, චතුසො නපි කුමාරෙන කුමාරි, සවිතකක සවිචාරෙනපි කුමාරෙන කුමාරි, අවිතකක චිචාරමඤ්ඤෙනපි කුමාරෙන කුමාරි, අවිතකකඅචිචාරෙනපි කුමාරෙන කුමාරි, සපජිතිකෙනපි කුමාරෙන කුමාරි, ග්‍රිපජිතිකෙනපි කුමාරෙන කුමාරි, සාතසහගතෙනපි කුමාරෙන කුමාරි, උපෙකාසහගතෙනපි කුමාරෙන කුමාරි, සුඤ්ඤාතෙනපි කුමාරෙන කුමාරි, අනම්ඤ්ඤෙනපි කුමාරෙන කුමාරි, අපඤ්ඤිතෙනපි කුමාරෙන කුමාරි, ලොකියෙනපි කුමාරෙන කුමාරි, ලොකුඤ්ඤෙනපි කුමාරෙන කුමාරි. කුමාරතො එකකම්මනුපුඤ්ඤා සද්ධගරුකොති කුමාරි. වීරජනි: රාගො රජො, දොසො රජො, මොහො රජො, කොධො රජො, උපනාහො රජො - පෙ- සබ්බ කුසලාභිසංඛාරා රජා. තෙ රජා බුද්ධියා හඳවතො පභිනා උච්ඡිකත- මුලා තාලච්ඡේකතා අනභාවකතා ආයතීං අනුපාදධම්මො. තසමා බුද්ධො අරජො වීරජො තීරජො රජාපගතො උජ්ඣපභිනො රජවිසමුඤ්ඤා¹ සබ්බරජවීතිවනො.

1. “රාගො රජො න ච පන රෙණු වුවචති රාගසෙසතං අධිචචනං රජොති, එතං රජං විසජ්ඣති² චකක්ඛමා තසමා ජිනො විගතරජොති වුවචති.
2. දොසො රජො න ච පන රෙණු වුවචති දොසසෙසතං අධිචචනං රජොති, එතං රජං විසජ්ඣති චකක්ඛමා තසමා ජිනො විගතරජොති වුවචති.

1. විසමුඤ්ඤා - ප.
 2. විසජ්ඣතී - ම ජ සං.

13. උදය සුත්‍රනිර්දේශය

13-1

(ආයුෂ්මත් උදය මෙසේ විවාරයි:) ධ්‍යාන කරන සුලු වූ විගතරජස් ඇති වැ වැඩහුන් සිව්මභින් කළ (සොළොස් වැදෑරුම්) කිස ඇති අනාදු ව සියලු ධර්මයන් ගේ පරතෙර පැමිණි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කරා ප්‍රඥා යෙන් අර්ථී වැ ආයෙමි, අවිද්‍යාව බිඳුනා අඤ්ඤාවිමොක්ඛ සඬ්ඛ්‍යාත භවන වදළ මැනැව.

ඤායිං විරජමාසිනං- “ඤායි” යනු: බුදුහු ධ්‍යාන කරන සුල්ලභ. ප්‍රථම ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, ද්විතීය ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, තෘතීය ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, චතුර්ත්වධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, සචිතර්ක සචිවාරධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, අචිතර්කචිවාර මාත්‍ර ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, අචිතර්ක අචිවාර ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, සප්‍රීතික ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, භිෂ්ප්‍රීතික ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, සුඛවෙදනා සහගත ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, උපෙක්ෂාසහගත ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, ශුන්‍යත වූ ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, අනිමිත්ත වූ ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, අප්‍රණිහිත වූ ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, ලොකික ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, ලොකොත්තර ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, ධ්‍යානයෙහි ඇලුණාහු යැ එකත්වයෙහි යෙදුණාහු යැ, ස්වාර්ත්ථ සඬ්ඛ්‍යාත අර්හත්වය ගරු කරන්නාහු නුයි ‘ඤායි’ නම් වෙත්. විරජං යනු: රාගය රජසෙක, ද්වේෂය රජසෙක, මොහය රජසෙක, ක්‍රොධය රජසෙක, බද්ධවෙවරය රජසෙක ,. හැම අකුලොභිසංස්කාරයෝ රජස්හු යැ, ඒ රජස්හු භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රභාණය කරන ලද්දහු මුලසුන් කරන ලද්දහු මුල් උදුළු තල්වත්තක් සෙයින් කරන ලද්දහු අනුආභාවය කරන ලද්දහු ආයතිභවයෙහි නුපදනා පියවි ඇතියහ. එයින් බුදුහු කෙලෙස් තැනියහ පහවූ කෙලෙස් ඇතියහ බැහැර කළ කෙලෙස් ඇතියහ කෙලෙසින් දුරු වූහ කෙලෙස් ප්‍රභිණයහ කෙලෙසින් මිදුණහ හැම කෙලෙසුන් ඉක්ම සිටියහ.

1. රාගය රජසෙකි. බුලි වූකලි ‘රජස්’ යි නොද කියනු ලැබෙයි, තෙල ‘රජස්’ යනු රාගයට නමෙකි. යම්භෙයෙකින් පසැස් ඇති බුදුහු තෙල රාග රජස දුරු කොට සිටියේක් ද එහෙයින් පස්මරුන් දිනූ බුදුහු ‘පහවූ රාග රජස් ඇත්තාහ’යි කියනු ලැබෙති.

2. ද්වේෂය රජසෙකි. බුලි වූකලි ‘රජස්’ යි නොද කියනු ලැබෙයි, තෙල ‘රජස්’ යනු ද්වේෂයට නමෙකි. යම්භෙයෙකින් පසැස් ඇති බුදුහු තෙල ද්වේෂරජස දුරු කොට සිටියේක් ද එහෙයින් පස්මරුන් දිනූ බුදුහු ‘පහවූ ද්වේෂ රජස් ඇත්තාහ’යි කියනු ලැබෙති.

3. මොහො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති
මොහසෙසනං අධිච්චනං රජොති,
එතං ටජං විසජ්ඣති චකඛුමං
තසමා ජිනො විගතරජොති වුච්චති''ති.

විරජං.

ආසින්නාති: හිසිනො හගවා පාසාණකෙ වෙනියෙති' ආසිනො.

4. ''නගසෙ පසෙ ආසිනං මුති, දුක්ඛසෙ පාරගු,
සාවකා පසිරුපාසනති ටෙවිජ්ජා මච්චුභාසිනො''ති.

එවමපි හගවා ආසිනො, අථවා හගවා සබ්බොසුක්ඛකපටිපසසද්ධිතො
ආසිනො, වුඤ්චාමො චිණ්ණවරණො -ප- ජාතිමරණසංසාරො නත්ථි
තසෙ පුනඛභවො''ති එවමපි හගවා ආසිනොති කුමාසිං විරජමාසිනං
ඉච්චාසමා උදයො -ප-

කතකිච්චං අනාසවනාති: බුද්ධසෙ හගවතො කිච්චාකිච්චං
කරණියාකරණියං පභිනං උච්ඡින්නමුලං තාලාවඤ්ඤකතං අනභාවකතං⁸
ආයතිං අනුප්පාදධමං, තසමා බුද්ධො කතකිච්චො.

5. ''යසෙ ච විසතා⁵ නත්ථි ඡින්නසොතසෙ භිකඛුනො,
කිච්චාකිච්චපභිනසං⁶ පරිලාමො න විජ්ජති''ති

කතකිච්චං අනාසවනාති: 'ආසවා'ති වතොරො ආසවා: කාමාසවො
භවාසවො දිට්ඨාසවො අච්ඡාසවො. තෙ ආසවා බුද්ධසෙ හගවතො
පභිනං උච්ඡින්නමුලං තාලාවඤ්ඤකතං අනභාවකතං ආයතිං අනුප්පාද
ධමො තසමා බුද්ධො අනාසවොති 'කතකිච්චං අනාසවා.'

පාරගුං සබ්බධමොනනාති: හගවා⁵ දභි ඤ්ඤපාරගු, පරිඤ්ඤපාරගු පහාන
පාරගු⁶, භාවනාපාරගු⁷, සච්ඡිකිරියාපාරගු⁸, සමාපත්තිපාරගු, දභිඤ්ඤ පාරගු,
සබ්බධමොනං, පරිඤ්ඤපාරගු සබ්බදුක්ඛානං, පහානපාරගු⁶ සබ්බකිලෙ-
සානං, භාවනාපාරගු චතුකතං මඤ්ඤානං, සච්ඡිකිරියාපාරගු⁸ නිරොධසෙ,

1. වෙනියෙ ආසිනො-ව-ච්-ක.
2. අනභාව:තං -ව-ච්-ක.
අනභාව:කතං -ම ජ සං.
3. පරිපතා -සා.
4. කිච්චා කිච්චං පභිනසෙ -සා.
5. හගවා සබ්බ ධම්මානං -ම ජ සං, සා.
6. පහානාස පාරගු -ප.
7. භාවනාස පාරගු -ච.
8. සච්ඡිකිරියාස පාරගු -ච.

3. මෝහය රජසෙකි, ධූලි වූකලි 'රජස්' යි නොද කියනු ලැබෙයි, තෙල 'රජස්' යනු මෝහයට නමෙකි. යම්භෙයෙකින් පසැස් ඇති බුදුහු තෙල මෝහරජස දුරු කොට සිටියේක් ද එහෙයින් පස්මරුන් දිනු බුදුහු 'පහවූ මෝහරජස් ඇත්තාහ'යි කියනු ලැබෙත් තුයි .

'විරජං' යනු වේ.

ආසිතං යනු: බුදුහු පහණ සෑයෙහි වැඩහුන්නාහු තුයි "ආසිත" වූහ.

4. පර්වතපාර්ශ්වයෙහි වැඩහුන් වෘත්තදුඛයාගේ පරතෙරට ගිය ද්‍රවිහු ත්‍රිවිද්‍යා ඇති පස්මරුන් දුරු කළ ශ්‍රාවකයෝ ඇසුරු කෙරෙත් තුයි,

මෙසේත් බුදුහු 'ආසිත' වූහ. නොහොත් බුදුහු සියලු ක්ලේශොත්සුක යන් දැඩු ලූ හෙයින් "ආසිතයහ. වැස නිමවූ ආයථිවාස ඇත්තාහු පර්වත වූ වරණධර්ම ඇත්තාහ ... ඒ භාග්‍යවත්හට පුනර්භව සම්බ්‍යාත වූ ජාතිමරණ සංසාරය නැත් තුයි මෙසේත් බුදුහු 'ආසිත' වූවාහු තුයි "කායිං විරජමා-සිතං" යනු වේ. මෙසෙයින් ආයුෂ්මත් උදය...

කතකිවචං අනාසවං යනු: භාග්‍යවත් බුදුන් ඒසින් කෘත්‍යාකෘත්‍යය කටයුතු නො කටයුතු ප්‍රභිණ යැ, උසුන්මුල් ඇත්තේ යැ, මුල් උදුළ තාල වස්තුවක් මෙන් කරන ලද, අනු අභාවය කරන ලද, මත්තෙහි නූපදනා සැහැවී ඇත්තේ යි එහෙයින් බුදුහු කෘතකෘත්‍යයහ.

5. සිදුනාලද තෘෂ්ණාලොභස් ඇති යම් මහණක්හට රූපාදියෙහි පැතුරුණු තෘෂ්ණා නැද්ද, කෘත්‍යාකෘත්‍ය ප්‍රභිණ කළ ඒ මහණහට (ක්ලෙශ) පරිදහයෙක් නැතැ'යි.

කතකිවචං අනාසවං- 'අනාසවා' යනු: අභ්‍රව සතරෙකි: කාමාභ්‍රව යැ භවාභ්‍රව යැ දෘෂ්ට්‍යාභ්‍රව යැ අවිද්‍යාභ්‍රව යි. ඒ අභ්‍රවයෝ භාග්‍යවත් බුදුන්ට ප්‍රභිණයෝ යැ උසුන් මුල් ඇත්තාහු යැ (මුල් උදුළ) තාලවාස්තුවක් මෙන් කරන ලද්දහු යැ අනු අභාවය කරන ලද්දහු යැ මත්තෙහි නූපදනා සිභාව ඇත්තාහු යැ. එහෙයින් බුදුහු අනාභ්‍රව වූවාහු තු යි 'කතකිවචං අනාසවං' යනු වේ.

පාරග්‍යං සබ්බධම්මානං- බුදුහු අභිඤායෙන් පාරයට ගියහ, පරිඤා පාරයට ගියහ, ප්‍රභාණපාරයට ගියහ, භාවනාපාරයට ගියහ, සඒඡිකිරියා පාරයට ගියහ, සමාපත්තිපාරයට ගියහ, සියලු (පසුවස්කන්ධාදි) ධර්ම යන්ගේ අභිඤා සම්බ්‍යාත ඤාන පරිඤායෙන් නිර්වාණපාරයට ගියහ, සියලු (ජාත්‍යාදි) දුඛයන් ගේ තීරණ පරිඤායෙන් පාරයට ගියහ, සියලු (කාය දුශ්චරිතාදි) ක්ලේශයන්ගේ ප්‍රභාණ පරිඤායෙන් පාරයට ගියහ, ලොකාපත්‍යාදි සතර මාර්ගයන්ගේ භාවනායෙන් පාරයට ගියහ, එලතිර්වාණ වශයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් නිර්වාණයාගේ පාරයට ගියහ

සමාපනතිපාරගු සබ්බසමාපනතීනං, සො වසිපුඤ්ඤානො පාරමී-
 පුඤ්ඤානො අරියසමීං සීලසමීං වසිපුඤ්ඤානො පාරමීපුඤ්ඤානො අරියසමීං
 සමාධිසමීං වසිපුඤ්ඤානො පාරමීපුඤ්ඤානො අරියාය පඤ්ඤාය, වසිපුඤ්ඤානො
 පාරමීපුඤ්ඤානො අරියාය විමුක්තියා. සො පාරගතො පාරමීපුඤ්ඤානො
 අනතගතො අනතපුඤ්ඤානො, කොට්ඨගතො කොට්ඨපුඤ්ඤානො, පරියනතගතො
 පරියනතපුඤ්ඤානො, වොසානගතො වොසානපුඤ්ඤානො, තාණගතො
 තාණපුඤ්ඤානො, ලෙනගතො ලෙනපුඤ්ඤානො, සරණගතො සරණපුඤ්ඤානො,
 අභයගතො අභයපුඤ්ඤානො, අමච්චිතගතො¹ අමච්චිතපුඤ්ඤානො, අමතගතො
 අමතපුඤ්ඤානො, තිබ්බානගතො තිබ්බානපුඤ්ඤානො. සො වුඤ්ඤානො -පෙ-
 නස්සී තස්ස පුනඛ්භවොති 'පාරගුං සබ්බධම්මොනං'.

අස්සී පඤ්ඤාන ආගමනී: පඤ්ඤාන අස්සීකාමිං² ආගතා, පඤ්ඤානං
 පුච්ඡිතකාමිං ආගතා³, පඤ්ඤානං සොකුකාමා ආගතමිනාති 'එවම්පි 'අස්සී
 පඤ්ඤාන ආගමං' අථවා ජඤ්ඤානස්සීකානං පඤ්ඤානං පුච්ඡිතකාමානං ජඤ්ඤානං
 සොකුකාමානං. ආගමනං අභිකමනං⁴ උපසඤ්ඤාමනං පඤ්ඤානං
 අස්සී, එවම්පි අස්සී පඤ්ඤාන ආගමං, අථවා ජඤ්ඤානගමො කුඤ්ඤානං අස්සී,
 කම්පි පහු, කම්පි අලමතො මයා පුච්ඡිතං කපේතං විසුඤ්ඤානං,
 වහස්සෙතං භාරනති එවම්පි 'අස්සී පඤ්ඤාන ආගමං'.

අඤ්ඤාචම්මොකං පමුඤ්ඤිති: 'අඤ්ඤා චම්මොකො' වුච්චති අරහතා-
 චම්මොකො, අරහත චම්මොකං පමුඤ්ඤිති ආචම්මොති දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති
 පඨාපෙති විවරාති විහජාති උත්තරීකරොති පකාසෙතිති 'අඤ්ඤාචම්මොකං
 පමුඤ්ඤිති'

අච්ඡරාය පහෙදනනී අච්ඡරාය හෙදනං පහෙදනං පහානං වුපසම්මො⁵
 පච්චිකාමො⁶ පච්චසඤ්ඤාං අමතං තිබ්බානනී 'අච්ඡරාය පහෙදනං'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

කුමාරිං විරජමාසීනං (ඉච්චායසමා උදයො)
 කතකිච්චං අනාසච,
 පාරගුං සබ්බධම්මොනං
 අස්සී පඤ්ඤාන ආගමං
 අඤ්ඤාචම්මොකං පමුඤ්ඤිති
 අච්ඡරාය පහෙදනං⁷ නති

1. අච්චිතගතො - ස.
 2. අස්සීකො ආගතොමි - ම ජ සං.
 3. ආගතො - ම ජ සං.
 4. අභිකමනං - ව-වි-සං.
 5. වුපසම්මං - ම ජ සං.
 6. පච්චිකාමං - පන-පච්චිකාමං - ම ජ සං.

සියලු රූපා රූප සමාපත්තීන්ගේ සමාපත්තියෙන් පාරයට ගියහ. ඒ බුදුහු ආයතීලයෙහි වශීභාවයට අවසානයට පැමිණියහ, ආයතීසමාධියෙහි වශීභාවයට පරතෙරට පැමිණියහ, ආයතීප්‍රඥායෙහි වශීභාවයට පරතෙරට පැමිණියහ, ආයතීවිමුක්තියෙහි වශීභාවයට පරතෙරට පැමිණියහ. ඒ බුදුහු මාර්ගයෙන් පරතෙරට ගියහ, ඵලයෙන් පරතෙරට පැමිණියහ. (මාර්ගයෙන් සංස්කාර ලොකයෙහි) අන්තයට ගියහ, (ඵලයෙන්) අන්තයට පැමිණියහ. (මාර්ගයෙන් සංස්කාරයන් ගේ) කෙළවරට ගියහ, (ඵලයෙන්) කෙළවරට පැමිණියහ. (මාර්ගයෙන් ආයතනාදී ලොකයෙහි) පයතීන්තයට ගියහ, (ඵලයෙන්) පයතීන්තයට පැමිණියහ. (මාර්ගයෙන්) අවසානයට ගියහ, (ඵලයෙන්) අවසානයට පැමිණියහ. (මාර්ගයෙන්) ත්‍රාණයට ගියහ, (ඵලයෙන්) ත්‍රාණ ප්‍රාප්තයහ. (මාර්ගයෙන්) ලෙනයට ගියහ, (ඵලයෙන්) ලෙනාප්‍රාප්තයහ. සරණයට ගියහ, සරණ ප්‍රාප්තයහ. අභයට ගියහ අභයප්‍රාප්තයහ. අව්‍යුතයට ගියහ, අව්‍යුතයට පැමිණියහ. අමාතයට ගියහ, අමාතයට පැමිණියහ. නිර්වාණයට ගියහ, නිර්වාණප්‍රාප්තයහ. ඒ බුදුහු (දහවිධ ආයතීවාසය) වැස ක්‍රමවුහ ...ඒ සර්වඥයන්ට සුනර්ඝවියෙක් නැත් නුයි 'පාරගං සබ්බධම්මානං' යනු වේ.

අති පඤ්ඤාන ආගමං යනු: ප්‍රශ්නයෙන් ප්‍රයෝජන ඇති වැ ආමිහ, පැන පුළුවස්නා කැමැති වැ ආමිහ, ප්‍රශ්න අසනු කැමැති වැ ආමිහ' යි මෙසේත් 'අත්ථි පඤ්ඤන ආගමං' යනු වේ. නොහොත් ප්‍රශ්නයෙන් ප්‍රයෝජන ඇතියන් ගේ පැන පුළුවස්නා කැමැතියන් ගේ ප්‍රශ්න අසනු කැමැතියන්ගේ ඊමෙක් පෙරට ඊමෙක් එළැඹීමෙක් පර්යාපාසනයෙක් ඇත් නුයි මෙසේත් 'අත්ථි පඤ්ඤන ආගමං' යනු වේ. නොහොත් මුඛ වහන්සේට ප්‍රශ්නාගමයෙක් ඇති, මුඛ වහන්සේ වැළිත් ප්‍රභූ වුවහු යැ මා විසින් පුළුවස්නා ලද්දකියන්තට විසඳන්තට මුඛ වහන්සේ සමර්ථය වූ යැ, තෙල භාරය උසුලනු මැනැවැ යි මෙසේ ත් 'අත්ථි පඤ්ඤන ආගමං' යනු වේ.

අඤ්ඤාවිමොකධං පබ්බාහි- 'අඤ්ඤාවිමොක්ඛ' යි අර්හත්ඵල විමොක්ඛ ඡය කියනු ලැබෙයි, අර්හත් ඵල විමොක්ඛය වදල මැනැව කිව මැනැව දෙසනු මැනැව පනවනු මැනැව විවරණය කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව ප්‍රකට කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි 'අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්බාහි' යනු වේ.

අවිජජාය පහෙදනං- අවිද්‍යාව බිඳීම ප්‍රකර්මයෙන් බිඳීම ප්‍රභාණය ව්‍යුපගමය දුර්ලබ සන්තිදුට්ඨ අමාමහනිවන නුයි 'අවිජජාය පහෙදනං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බවුණු:

“කාසිං විරජමාසිනං - පෙ- අවිජජාය පහෙදනං” යි.

13-2

පභානං කාමච්ඡන්දනං (උදයාති භගවා)
ද්‍යමනස්සාන වුභයං,
ථිතස්ස ච¹ පනුදනං
කුකකුච්චානං නිචාරණං.

පභානං කාමච්ඡන්දනානි: 'ඡන්ද'ති 'යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දෙ කාම-
රාගො කාමනඤ්ඤි කාමකණ්ඨා කාමසිනොගො කාමපිපාසා කාමපරි-
ප්‍රාගො කාමමුච්ඡා කාමච්ඡාසානං කාමොසො කාමයොගො කාමුපාදනං
කාමච්ඡන්දනිචාරණං.' පභානං කාමච්ඡන්දනානි: කාමච්ඡන්දනං පභානං
වුභසමං පටිභිසසංඝා පටිපසසද්ධිං අලිතං නිබ්බානානති 'පභානං
කාමච්ඡන්දනං'. උදයාති භගවාති -පෙ-

දෙමනස්සානදුභයනි: ද්‍යමනස්ස'නති² 'යං චෙතසිකං අසාතං
චෙතසිකං දුකඛං චෙතොසමච්ඡස්ථ: අසාතං දුකඛං චෙදදිතං, චෙතො-
සමච්ඡස්ථා අසාතා දුකඛා චෙදනා. දෙමනස්සාන දුභයනි: කාමච්ඡන්දසස
ච ද්‍යමනස්සසච උභිත්තං පභානං වුභසමො පටිභිසසංඝො පටිපසසද්ධි
අලිතං නිබ්බානානති 'දෙමනස්සානදුභයං.'

ථිතස්ස ච පනුදනානි: 'ථිත'නති 'යා විත්තස්ස අකල්පතා³
අකමිඤ්ඤතා ඔලියනා සලලියනා ලිතං ලියනා ලිඨිතතං ථිතං ථියනා
ථිඨිතතං විත්තස්ස.' ථිතස්ස ච පනුදනානි: ථිතස්ස ච පනුදනං පභානං
වුභසමො⁴ පටිභිසසංඝො පටිපසසද්ධි අලිතං නිබ්බානානති ථිතස්ස ච
පනුදනං.'

කුකකුච්චානං නිචාරණානි: 'කුකකුච්ච'නති: හස්කුකකුච්චමපි කුකකුච්චං
පාදකුකකුච්චමපි කුකකුච්චං, හස්පාදකුකකුච්චමපි කුකකුච්චං. අකපටියෙ
කපටියසඤ්ඤිතා, කපටියෙ අකපටියසඤ්ඤිතා, අච්ඡෙඡ වඡ්ඡසඤ්ඤිතා
චඡෙඡ අච්ඡෙඡසඤ්ඤිතා. 'යං උචරුපං කුකකුච්චං කුකකුච්චායනා
කුකකුච්චාදිතතං චෙතසො චිප්චසාරො මනොච්චෙලබො.
ඉදං වුච්චති කුකකුච්චං.'

1. ථිතස්ස -ම ඡ සං.
2. දෙමනස්සානි -ම ඡ සං, භ්‍යං.
3. අකල්පතා -ප -ච-ථි-ක, ම ඡ සං.
4. වුභසමං -ම ඡ සං.

(බුදුහු මෙසේ වදාළහ: උදය,) කාමච්ඡන්දයන් ගේ ද දෞර්මනසායන්- ගේ ද යන දෙදෙනාගේ ප්‍රභාණය ද චීනමිද්ධියා ගේ දුරැලීම ද කෞකාතා- යාගේ වැලකීම ද ඇති.

පහානං කාමච්ඡන්දනං- ‘ඡන්දෙ’ යනු: වස්තුකාමයෙහි යම් කාමච- ඡන්දයෙක් කාමරාගයෙක් කාමනන්දියෙක් කාමතෘෂ්ණායෙක් කාමස්තොහ යෙක් කාමපිපාසායෙක් කාමපරිද්‍රව්‍යයෙක් කාමමුර්ඡායෙක් කාමයන්හි බැස ගැනීමෙක් කාමමිසයෙක් කාම යොගයෙක් කාම උපාදානායෙක් කාමච්ඡන්ද නිවරණයෙක් වේ ද එය යි. පහානං කාමච්ඡන්දනං- කාමච්ඡන්දයන්ගේ ප්‍රභාණය සන්තිදීම දුරැලීම ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිධිය අමාමහනිවන නුයි ‘පහානං කාමච්ඡන්දනං’ යනු වේ. උදයාති භගවා...

දෙමනසසානවුභයං - ‘දෙමනස්සං’ යනු: චෛතසික වූ යම් අමධුර බවෙක් චෛතසික දුකෙක් විත්තසංස්පර්ශයෙන් උපන් අමධුර වූ දුඃඛ වේදනායෙක් වේද, විත්තසංස්පර්ශයෙන් උපන් අමධුර වූ දුඃඛවේදයිත- යෙක් වේ ද, විත්තසංස්පර්ශයෙන් උපන් අසාත වූ දුඃඛවේදනායෙක් වේ ද එය යි. දෙමනසසානවුභයං- කාමච්ඡන්දයාගේ ද දෞර්මනසායා ගේ ද යන දෙදෙනාගේ ප්‍රභාණය සන්තිදීම දුරැලීම ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිධිය අමාමහනිවනනුයි ‘දෙමනස්සානවුභයං’ යනු වේ.

චීනසස ව පනුදනං- ‘චීනං’ යනු: විත්තයාගේ යම් ගිලන්බවෙක් අකර්මණ්‍යාබවෙක් එලෙන අයුරෙක් හැකිලීමෙක් වෙසෙසින් එලෙන අයුරෙක් හැකිලීමෙක් හැකිලෙන අයුරෙක් හැකිලෙන බවෙක් විත්තයාගේ නො පැතිරීමෙක් නො පැතිරෙන අයුරෙක් වේ ද එය යි. චීනසස ව පනුදනං - චීනායාගේ ද බැහැර කිරීම ප්‍රභාණය ව්‍යුපගමය දුරැලීම ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිධිය අමාත සභිධ්‍යාත නිර්විඃණය නුයි “චීනස්ස ව පනුදනං” යනු වේ.

කකකුච්චානං නිචාරණං - ‘කුක්කුච්ච’ නම්: අත්කුකුස ද කුකුස් යැ, පාකුකුස ද කුකුස්යැ, අත්පා කුකුසද කුකුස්යැ, අකුපයෙහි කැප සංඥා ඇති බව යැ, කැපයෙහි අකැප සංඥා ඇති බව යැ, අවදායෙහි වදාසංඥා ඇති බව යැ, වදායෙහි අවදාසංඥා ඇති බව යැ, මෙබඳු වූ යම් කුකුසක් කුකුස් අයුරෙක් කුකුසට පැමිණිබවෙක් විත්තයාගේ විපිලිසරයෙක් මනෝවිලෝබයෙක් වේ නම් මේ කුකුසැ යි කියනු ලැබේ.

අපි වී ද්විති කාරණෙහි උපපජ්ජති කුක්කුච්චං: වෙනසො විපට්ඨසාරො මනෝවිලෙඛො, කතතො ව අකතතො ව¹. කථං කතතො ව අකතතො ව උපපජ්ජති කුක්කුච්චං. දේනසො චිපට්ඨසාරො මනෝ විලෙඛො: 'කතං මෙ කායදුච්චිතං අකතං මෙ කායසුච්චිතං'නති උපපජ්ජති කුක්කුච්චං. වෙනසො විපට්ඨසාරො මනෝවිලෙඛො' කතං මෙ වච්ඡිච්චරිතං අකතං මෙ වච්ඡිච්චරිතං'නති -පෙ- කතං මෙ මනෝදුච්චරිතං අකතං මෙ මනෝසුච්චරිතං'නති -පෙ- කතො මෙ පාණාතිපාතො අකතො මෙ පාණාතිපාතො වෙරමණීති -පෙ- කතං මෙ අදින්නාදනං අකතො මෙ අදින්නාදනො වෙරමණීති -පෙ- කතො මෙ කාමෙසු මිච්ඡාචාරො අකතො මෙ කාමෙසු මිච්ඡාචාරො වෙරමණීති -පෙ- කතො මෙ මුසාවාදෙ අකතො මෙ මුසාවාදො වෙරමණීති -පෙ- කතො මෙ පිසුනාවාචා අකතො මෙ පිසුනාය වාචාය වෙරමණීති -පෙ- කතො මෙ ඵරුසාවාචා අකතො මෙ ඵරුසාය වාචාය වෙරමණීති -පෙ- කතො මෙ සමථපලාපො අකතො මෙ සමථපලාපො වෙරමණීති -පෙ- කතො මෙ අභිජ්ඣා අකතො මෙ අනභිජ්ඣාති -පෙ- කතො මෙ ව්‍යාපාදෙ අකතො මෙ අබ්‍යාපාදෙති -පෙ- කතො මෙ මිච්ඡාද්ධි අකතො මෙ සමමාද්ධිති උපපජ්ජති කුක්කුච්චං. වෙනසො විපට්ඨසාරො මනෝවිලෙඛො. එවං කතතො ව අකතතො ව උපපජ්ජති කුක්කුච්චං. වෙනසො විපට්ඨසාරො මනෝවිලෙඛො.

අදවා 'සිලෙසුඤ්ඤි න පරිපුරකාරී'ති² උපපජ්ජති කුක්කුච්චං. වෙනසො විපට්ඨසාරො මනෝවිලෙඛො. 'ඉන්ද්‍රියෙසුඤ්ඤි අගුත්තද්වාරො'ති- භොජනෙ අමත්තඤ්ඤමහීති- ජාගරියං අනනුයුක්තොමහීති- න සතිසමප ජඤ්ඤන සමනතාගතොමහීති- අභාවිතා මෙ වතනාරො සතිපට්ඨානාති- අභාවිතා මෙ වතනාරො සමමපට්ඨානාති- අභාවිතා මෙ වතනාරො ඉද්ධිපාදති- අභාවිතාති මෙ පඤ්ඤිඤ්ඤාති- අභාවිතාති මෙ පඤ්ඤාබලාති- අභාවිතා මෙ සත්ත බොජ්ඣංඛාති- අභාවිතො මෙ අරියො අට්ඨඛිකො මග්ගොති- දුක්ඛං මෙ අපරිඤ්ඤානනති- සමුදයො මෙ අපහිනොති- මග්ගො මෙ අභාවිතොස් භිරොධො මෙ අසවජ්ජකතොති උපපජ්ජති කුක්කුච්චං. වෙනසො විපට්ඨසාරො මනෝවිලෙඛො. කුක්කුච්චානං නිවාරණනති: කුක්කුච්චානං ආචාරණං ඡ'වාරණං පභානං වූපසමො³ පට්ඨිසංගො පට්ඨසංගො⁴ අමතං භිබ්බානනති කුක්කුච්චානං ඡ'වාරණං.

තෙනාහ භගවා:

" පභානං කාමච්ඡන්දනං (උදයාති භගවා...)
 දෙමනස්සාන වූභයං,
 ටිනස්ස ව පනුදනං
 කුක්කුච්චානං ඡ'වාරණං"නති.

1. කවතතාව අකවතතාව -පහ
 2. අපරිපුරකාරී -ම ජ සං.
 3. උපසමං වූපසමං -ම ජ සං.
 4. පට්ඨිසංගං පට්ඨසංගො -ම ජ සං.

තවද දෙ කරුණෙකින් කුකුස විත්තයාගේ විපිළිසර මනෝවිලෝඛය උපදී: කළ බැවින් ද නො කළ බැවින් දැ යි කියෙයිත් කළ බැවින් ද නො කළ බැවින් ද කුකුස සිත්හි විපිළිසර මනෝවිලෝඛය උපදී ද යත්: 'මා විසින් කායදුශ්චරිතය කරන ලද, මා විසින් කායසුචරිතය නොකරන ලද 'යි කුකුස විත්තවිජ්ජිසාරය මනෝවිලෝඛය උපදී. 'මා විසින් වාග්දුශ්චරිතය කරන ලද මා විසින් වාක්සුචරිතය නො කරනලද'යි කෞකාත්‍යය විත්තවිප්‍රතිසාරය මනෝවිලෝඛය උපදී. 'මා විසින් මනෝදුශ්චරිතය කරන ලද මා විසින් මනස්සුචරිතය නො කරනලද'යි... 'මා විසින් ප්‍රාණවධ කරන ලද, මා විසින් ප්‍රාණඝාත වීරමණය නො කරන ලද'යි කුකුස ... මනෝවිලෝඛය උපදී. 'මා විසින් අදත්තාදනය කරන ලද-මා විසින් කාමමිථ්‍යාචාරය කරන ලද- මා විසින් මාෂාවාද කියන ලද- මා විසින් පිසුණුබස් කියන ලද - මා විසින් පරොස්බස් කියන ලද- මා විසින් භිස්බස් කියන ලද- මා විසින් අභිධ්‍යා කරන ලද-මා විසින් ව්‍යාපාද කරන ලද- මා විසින් මිථ්‍යාදෘෂ්ටි ගන්තා ලද, මා විසින් සම්‍යග්දෘෂ්ටි නො ගන්තාලද'යි කෞකාත්‍යය විත්තවිප්‍රතිසාරය මනෝවිලෝඛය උපදීයි. මෙසෙයිත් කෘත හෙයිත් ද අකෘත හෙයිත් ද කෞකාත්‍යය විත්තවිප්‍රතිසාරය මනෝවිලෝඛය උපදී.

නොහොත් 'ප්‍රාතිමොක්ෂශීලයෙහි පරිපූරකාරී නො වූයෙමි' කෞකාත්‍යය විත්තවිප්‍රතිසාරය මනෝවිලෝඛය උපදීයි, ඉන්ද්‍රියයන්හි අගොපිතද්වාර ඇත්තෙමි වූයෙමි ... හෝජනයෙහි අමාත්‍රඥයෙමි වීමි... නිදි දුරු කිරීමෙහි නො යෙදුණෙමි වීමි ... ස්මාතිසම්ප්‍රජන්‍යයෙන් යුක්තයෙමි නො වූයෙමි... මා විසින් සතර සතිපට්ඨානයෝ නො වඩන ලදහ යි ... මා විසින් සතර සම්‍යක්ප්‍රධානයෝ නො වඩන ලදහ යි ... මා විසින් සතර සාද්ධිපාදයෝ නො වඩන ලදහ යි ... මා විසින් උඤ්චෙනද්‍රියයෝ නො වඩන ලදහ යි ... මා විසින් පඤ්චබලයෝ නො වඩනලදහ යි... මා විසින් සජ්තබොධ්‍යඛගයෝ නො වඩන ලදහ යි ... මා විසින් ආයථි අෂ්ටාභිගිකමාර්ගය නො වඩන ලද ... යි මා විසින් දුෂ්චරිතය අපරිඤාත යැ යි... මා විසින් සමුදය අප්‍රභිණ යැ යි ... මා විසින් මාර්ගය නොවඩන ලදීයි... මා විසින් නිරොධය ප්‍රත්‍යක්ෂ නො කරන ලදී යි කෞකාත්‍යය විත්තයාගේ විප්‍රතිසාරය මනෝවිලෝඛය උපදී. කුකුසුවිවානං නිවාරණං යනු: කෞකාත්‍යයන්ගේ ඇවිරීම වැළඹීම ප්‍රභාණය සන්තිදීම දුර්ලිම නො පැවැත්ම අමාත සඛ්‍යාත වූ නිර්වාණය නුයි 'කුක්කුචිවානං නිවාරණං' යනු වේ.

එයින් වදලහ බුදුහු:

“පහානං කාමච්ඡන්දනං -පෙ- කුකුචිවානං නිවාරණං” යි.

13-3

උපෙකඛාසතිසංසුද්ධං
ධම්මතකකපුරෙඡවං,
අඤ්ඤාවීමොකඛං පබ්බුමි¹
අවිජජාය පහෙදනං.

උපෙකඛාසතිසංසුද්ධිනති: 'උපෙකඛා' ති යා චතුසෙකං කොතො² උපෙකඛා උපෙකඛනා අජ්ඣාදෙකඛනා චිත්තසමථො³ චිත්තපසාදානා⁴ මුඤ්ඤානානා විත්තසස. සතීති: " යා චතුසෙකං කොතො උපෙකඛං ආරබ්භ සති අනුසසති -පෙ- සමමාසති '. උපෙකඛාසතිසංසුද්ධිනති: චතුසෙකං කොතො උපෙකඛා ච සති ච සුද්ධා හොතති විසුද්ධා සංසුද්ධා පරිසුද්ධා පරියොදනා අනාඛංණා විගතූපකකිලෙසා මුද්දානා කමමභියා ධීතා ආනොඤ්ජපඤ්ඤාති 'උපෙකඛාසති සංසුද්ධං'.

ධම්මතකකපුරෙඡවනති: 'ධම්මතකකො' වුවචති සමමාසංකප්පො, පො ආදිතො හොති, පුරතො හොති, පුබ්බඛගමො හොති, අඤ්ඤාවීමොකඛසසාති ඒවමපි 'ධම්මතකකපුරෙඡවං'. අථවා 'ධම්මතකකො' වුවචති සමමාදිවසී, සා ආදිතො හොති, පුරතො හොති, පුබ්බඛගමො⁵ හොති, අඤ්ඤාවීමොකඛසසාති ඒවමපි 'ධම්මතකකපුරෙඡවං'. අථවා 'ධම්මතකකො වුවචති චතුසතං මඤ්ඤානං පුබ්බභාගවිපසසනා⁶' සා ආදිතො හොති, පුරතො හොති, පුබ්බඛගමො හොති අඤ්ඤාවීමොකඛසසාති ඒවමපි 'ධම්මතකකපුරෙඡවං'.

අඤ්ඤාවීමොකඛං පබ්බුමිති: 'අඤ්ඤාවීමොකඛො' වුවචති අරහතඤ්ඤාවීමොකඛො, අරහතඤ්ඤාවීමොකඛං පබ්බුමි, ආවිකඛාමී දෙසෙමි පඤ්ඤාපෙමී පච්චාපෙමී චිරාමී විහජාමී උත්තානිකරොමී පකාසෙමීති 'අඤ්ඤාවීමොකඛං පබ්බුමි'.

අවිජජාය පහෙදනනති: 'අවිජජා' ති "දුකෙඛ අඤ්ඤානං -පෙ- අවිජජා මොහො අකුසලමුලං." අවිජජාය පහෙදනනති: අවිජජා පහෙදනං පහානං වුපසමො පටිනිසංකොනො පටිපසසද්ධි අමතං තිබ්බොනනති 'අවිජජාය පහෙදනං'.

තෙනාහ භගවා:

" උපෙකඛාසතිසංසුද්ධං
ධම්මතකකපුරෙඡවං,
අඤ්ඤාවීමොකඛං පබ්බුමි
අවිජජාය පහෙදනනති."

1. සංඝුමි -සා.
2. චතුසෙකං කොතො -ස.
3. විත්තසස සමමා -ව,වී,ක,
විත්තසමමා -ම ඡ සං.
4. විත්තපසසාදානා -සං.
විත්තපසසදධනා -ම ඡ සං.
විත්තපසසනා -සං.
5. පුබ්බඛගමො -ම ඡ සං.
6. විපසසනා ආදිතො හොති -ප.
7. පහෙදනනති -ව-වී-ක, ම ඡ සං

චතුර්ථධ්‍යානොපෙක්ෂා ස්මාති දෙකින් සංඉද්ධිය ඇති ධර්මතර්ක සඬධ්‍යාන සමාක් සංකල්පය පෙරටු කොට ඇති අර්හත් ඵලවිමොක්ෂය අවිද්‍යාවගේ බිදීම යැ යි ප්‍රකාශ කරමි.

උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධං— ‘උපෙක්ඛා’ යනු: චතුර්තථධ්‍යානයෙහි යම් උපෙක්ෂාවක් උපෙක්ෂා කරන අයුරෙක් අධ්‍යුපෙක්ෂණයෙක් විත්තයාගේ අනුනායික බවෙක් විත්තයාගේ මැදහත් බවෙක් වේ ද එය යි. සති යනු: චතුර්ථධ්‍යානයෙහි උපෙක්ෂාව අරභයා (උපන්) යම් ස්මාතියක් අනුස්මාතියක් ... සමාක් ස්මාතියක් වේ ද එය යි. උපෙක්ඛා සතිසංසුද්ධං - චතුර්ථධ්‍යානයෙහි උපෙක්ෂාව ද ස්මාතිය ද ඉද්ධි වූවාහු විඉද්ධි වූවාහු වෙසෙසින් ඉද්ධි වූවාහු භාත්පසින් ඉද්ධි වූවාහු ප්‍රභාස්වර වූවාහු තිර්දෙෂ වූවාහු උපක්ලෙශ රහිත වූවාහු මාදු වූවාහු කර්මක්ෂම වූවාහු ස්ථිත වූවාහු හිශ්වල බවට පැමිණියාහු වෙත් නුයි ‘උපෙක්ඛා සතිසංසුද්ධං’ යනු වේ.

ධම්මතකකපුරෙචං - ‘ධම්මතක’ යි සමාක් සංකල්පය කියනු ලැබෙයි. ඒ අඤ්ඤාවිමොක්ඛය (රහත් මහ) ට ආදියෙහි වෙයි පෙරටු-යෙහි වෙයි පෙරදුරි වේ නු යි මෙසේත් ‘ධම්මතකකපුරෙචං’ යනු වේ. නොහොත් ‘ධම්මතක’ යි සමාග්දෘෂ්ටිය කියනු ලැබෙයි. ඕ ආඤ්ඤාවිමොක්ඛයට ආදියෙහි වෙයි, පෙරටුයෙහි වෙයි, පූර්වභිගම වේනුයි මෙසේත් ‘ධම්මතකකපුරෙචං’ යනු වේ. නොහොත් ‘ධම්මතක’ යි සතර මාර්ගයන්ගේ පූර්වභාගවිදර්ශනාව කියනු ලැබෙයි. ඕ අඤ්ඤාවිමොක්ඛයට ආදියෙහි වෙයි, පෙරටුයෙහි වෙයි, පූර්වභිගම වේ නුයි මෙසේත් ‘ධම්මතකකපුරෙචං’ යනු වේ.

අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පමුච්චි— ‘අඤ්ඤාවිමොක්ඛ’ යි අර්හත්ව විමොක්ෂ (රහත්මහ) කියනු ලැබෙයි. රහත් මහ කියමි දක්වමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවරණ කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි ප්‍රකට කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි ‘අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පමුච්චි’ යනු වේ.

අවිජ්ජාය පභෙදනං— ‘අවිජ්ජා’ යනු: දුක නො දැනීම ...අවිද්‍යාව මෝහ අකුශලමූලය යි. අවිජ්ජාය පභෙදනං යනු: අවිද්‍යාව බිදීම ප්‍රභාණය සන්තිදීම දුරැලීම නො පැවැත්ම අමාමහතිවන නු යි ‘අවිජ්ජාය පභෙදනං’ යනු වේ.

එසින් වදළහ බුදුහු:

“උපෙක්ඛාසති සංසුද්ධං -ඉප- අවිජ්ජාය පභෙදනං” යි.

13-4

කිං සු සංයොජනො ලොකො
කිං සු තසස විචාරණං,
කිසසසස විපපභානෙන
භිබ්බානං ඉති වුච්චති.

කිං සු සංයොජනො ලොකොති: කිං ලොකසස සංයොජනං ලඝනං
බන්ධනං උපකක්ඛලෙසො, කෙන ලොකො යුතො පයුතො ආයුතො
සමායුතො ලංගො ලග්ගිතො පළිබුද්ධොති 'කිං සු සංයොජනො
ලොකො.'

කිං සු තසස විචාරණනති: 'කං තසස' චාරණං¹ විචාරණං පටිච්චාරණං
කෙන ලොකො වරති විචාති පටිච්චරතීති 'කිං සු තසස විචාරණං.'

කිසසසස විපපභානෙන නිබ්බානං ඉති වුච්චතීති: කිසසසස විපපභානෙන
වුපසමෙන උච්චිසසඤ්ඤෙන පටිපෙසඤ්ඤියා, භිබ්බානං ඉති වුච්චති පවුච්චති
කලියති භණියති දීපියති වොහටියතීති 'කිසසසස විපපභානෙන භිබ්බානං
ඉති වුච්චති'.

තෙනාභ සො බ්‍රාහ්මණො:

“කිං සු සංයොජනො ලොකො
කිං සු තසස විචාරණං,
කිසසසස විපපභානෙන
භිබ්බානං ඉති වුච්චති”ති.

13-5

නන්දිසංයොජනො ලොකො
විතකකසස විචාරණං
තණ්හාය විපපභානෙන
භිබ්බානං ඉති වුච්චති.

නන්දිසංයොජනො ලොකොති: 'නන්දි' වුච්චති තණ්හා, '‘යො රාගො
සාරාගො-ප-අභිජ්ඣා ලොභො අකුසල මුලං’' අයං වුච්චති නන්දි.
යා නන්දි ලොකසස සංයොජනං ලඝනං බන්ධනං උපකක්ඛලෙසො, ඉමාය
නන්දියා ලොකො යුතො පයුතො ආයුතො සමායුතො ලංගො
ලග්ගිතො පළිබුද්ධොති 'නන්දිසංයොජනො ලොකො.'

1. විචාරණං-ම ජ සං, සා.
කිං ලොකසස විචාරණං-ප.

13-4

(ආයුෂ්මත් උදය මෙසේ විවාරයි:) ලෝවැසි තෙම කුමක් සංයෝජන කොට ඇත්තේ ද? ඒ ලෝ වැසියා ගේ විවරණය (හැසිරීමට කරුණ) කිම? කිනම් දහමක්හු ගේ ප්‍රභාණයෙන් 'නිවනැ' යි කියනු ලැබේ ද?

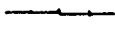
කිං සු සංයෝජනො ලොකො - ලෝවැසියාගේ සංයෝජනය ලැගීම බන්ධනය උපක්ලේශය කිම? ලෝවැසි තෙම කුමකින් යුක්ත වූයේ ප්‍රයුක්ත වූයේ වෙසෙසින් යෙදුණේ එක් වැ යෙදුණේ ලග්න වූයේ ලග්නිත වූයේ නො හැර සිටියේ නුයි 'කිංසු සංයෝජනො ලොකො' යනු වේ.

කිං සු තස්ස විවාරණං - ඒ ලෝවැසියාගේ හැසිරීම වෙසෙසින් හැසිරීම පුනපුනා හැසිරීම කිම? ලෝ වැසි තෙම කුමක් කරණ කොට හැසිරෙයි වෙසෙසින් හැසිරෙයි පුන පුනා හැසිරේ ද නුයි 'කිං සු තස්ස විවාරණං' යනු වේ.

කිසාසස විපජ්ජානෙන නිබ්බානං ඉති වුවච්චි - කවර ධර්මයක් හුගේ ප්‍රභාණයෙන් ව්‍යුපගම යෙන් දුරැලීමෙන් නො පැවැත්මෙන් 'නිර්වාණ' යයි කියනු ලැබෙයි පවසනු ලැබෙයි කථනය කරනු ලැබෙයි බණනු ලැබෙයි දක්වනු ලැබෙයි වහරනු ලැබේ ද නුයි 'කිසසස්ස විපජ්ජානෙන නිබ්බානං ඉති වුවච්චි' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බවුණු:

“කිං සු සංයෝජනො ලොකො -ප- නිබ්බානං ඉති වුවච්චි”යි.

13-5

ලෝවැසි තෙම තෘෂ්ණාව සංයෝජන කොට ඇත්තේ යැ විතර්කය ඔහුට විවාරණය වෙයි. තෘෂ්ණාවගේ ප්‍රභාණයෙන් 'නිවනැ' යි කියනු ලැබේ.

නන්දිසංයෝජනො ලොකො - 'නන්දි' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යාවක් ලොභ අකුලලමුලයෙක් වේ ද මේ 'නන්දි' යි කියනු ලැබෙයි. යම් නන්දියක් ලෝවැසියාගේ සංයෝජනය ලැගීම බන්ධනය උපක්ලේශය වේ ද මේ නන්දියෙන් ලොකය යුක්ත වූයේ ප්‍රයුක්ත වූයේ වෙසෙසින් යුක්ත වූයේ එක් වැ යෙදුණේ ලග්න වූයේ ලග්නිත වූයේ පරිරුද්ධ වූයේ නුයි 'නන්දිසංයෝජනො ලොකො' යනු වේ.

චිතකකසස විචාරණනි 'චිතකකා'නි' නව චිතකකා: කාමචිතකකා ව්‍යාපාදචිතකකා විභිංසාවිතකකා ඤාතිචිතකකා ජනපදචිතකකා අමරචිතකකා¹ පරානුද්දයතාපටිසංයුතො චිතකකා ලාභසකකාර සිලොක පටිසංයුතො විතකකා අනවඤ්ඤාතිපටිසංයුතො චිතකකා ඉමෙ වූච්චනි නව චිතකකා. ඉමෙ නවචිතකකා ලොකසස විචාරණ පටිවිචාරණා. ඉමෙහි නවහි චිතකකහි ලොකො චරති විචරති පටිවිචරති 'චිතකකසස විචාරණං.'

තණහාය විපපහානෙන නිබ්බානං ඉති වූච්චනී: 'තණ්හා'නි රූප තණ්හා-෧-3-ධම්මතණ්හා, තණහාය විපපහානෙන නිබ්බානං ඉති වූච්චනී: තණ්හාය විපපහානෙන වූපසමෙන පටිඤ්ඤානෙන පටිපපසද්ධියා හිබ්බානං ඉති වූච්චනි පවුච්චනි කප්පිතී භණ්ණිතී දීපිතී වොහරිතීති 'තණ්හාය විපපහානෙන නිබ්බානං ඉති වූච්චනී.'

නෙතාහ භගවා:

“නන්දිසංඝොජනො ලොකො
චිතකකසස විචාරණං,
තණහාය විපපහානෙන
නිබ්බානං ඉති වූච්චනී”ති.

13-6

කථං සතසස වරතො
විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති,
භගවතං සුච්ඡුමාගමො²
තං සුඤ්ඤාම විචො තව.

කථං සතසස වරතොති: කථං සතසස සමපජානසස වරතො විචරතො³ ඉරියතො වත්තියතො පාලයතො යපයතො යාපයතොති 'කථං සතසස වරතො'.

විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣතිති විඤ්ඤාණං ගිරුජ්ඣති වූපසමෙති අසංගච්ඡති පටිපපසමහතිති 'විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති'.

භගවතං සුච්ඡුමාගමොති: බුද්ධං භගවතං සුච්ඡුං සුවර්ණං යාවිතං අරෙඤ්ඤිතං පසාදෙතං ආගමො ආගතමො උපාගතමො සමපතමො තයා සද්ධිං සමාගතමොති 'භගවතං සුච්ඡුමාගමො'.

1. චිතකකානි-ම ජ සං, ස්‍යා.
2. අමරාචිතකකා-ම ජ සං.

3. සුච්ඡුමාගමා-ම ජ සං.
සුච්ඡුමාගමෙ-සු.
4. විචරතො - ව-ච්-කසා: ම ජ සං.

විතකකසස විචාරණං- 'විතක්ක' නම් නව විතර්කයෙකි: කාමවිතර්ක යැ ව්‍යාපාදවිතර්ක යැ විභිංසා විතර්ක යැ ඥාතිවිතර්ක යැ ජනපදවිතර්ක යැ අමරවිතර්ක යැ පරානුද්දයතා ප්‍රතිසංයුක්ත විතර්ක යැ ලාභ සත්කාර ප්‍රශංසා ප්‍රතිසංයුක්තවිතර්ක යැ අනවඤාප්‍රතිසංයුක්ත විතර්ක යැ, මොහු නව විතර්කයෝ යැ යි කියනු ලැබෙත්. මේ නව විතර්කයෝ වාරණ (පැවැත්මට කරුණ) විචාරණ පුනපුනා විචාරණයෝ වෙති. මේ නව විතර්කයන් හේතු කොට ගෙන ලෝ වැසි තෙමේ හැසිරෙයි වෙසෙසින් හැසිරෙයි පුනපුනා හැසිරේ නුයි 'විතක්කස්ස විචාරණං' යනු වේ.

තණභාය විපපභාණෙන නිබ්බානං ඉති වුවවති- 'තණභා' යනු: රූප තෘෂ්ණා යැ ... ධර්මතෘෂ්ණා යි. තණභාය විපපභාණෙන නිබ්බානං ඉති වුවවති- තෘෂ්ණාව වෙසෙසින් ප්‍රභාණය කිරීමෙන් සන්තිද්‍රවීමෙන් දුරු ලීමෙන් නො පැවැත්මෙන් නිර්වාණය වේ යයි කියනු ලැබෙයි දක්වනු ලැබෙයි කථනය කරනු ලැබෙයි බණනු ලැබෙයි පවසනු ලැබෙයි වහරනු ලැබේ නුයි 'තණභාය විපපභාණෙන නිබ්බානං ඉති වුවවති' යනු වේ.

එයින් වදළභ බුදුහු:

“නන්දියඤ්ඤාජනො ලොකො -පෙ- නිබ්බානං ඉති වුවවති” යි.

(ආයුෂ්මත් උදය මෙසේ විචාරයි) ස්මාති සම්පන්න වැ වාසය කරන්නහු ගේ විඤානය කියෙසින් තිරුද්ධ වේ ද? භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පුළුවස්නා සඳහා පැමිණියම්භ, මුඛ වහන්සේ ගේ ඒ වචනය අසම්භ.

කථං සතස්ස වරතො යනු: කියෙසින් සිහි ඇති වැ සමාග්ඤාන ඇති වැ හැසිරෙනුවහු ගේ වෙසෙසින් හැසිරෙනුවහු ගේ ඉරියවු පවත්වනුවහු ගේ වැටෙනුවහුගේ රැකෙනුවහු ගේ යැපෙනු වහුගේ යාපනය වන්නහු ගේ නුයි 'කථං සතස්ස වරතො' යනු වේ.

විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති- අභිසංස්කාර විඤානය තිරුද්ධ වෙයි සන්තිදෙයි අස්තයට යෙයි නො පවත්නේ වේ නුයි 'විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති' යනු වේ.

හගවන්තං පුට්ඨමාගම්භා- භාග්‍යවත් බුදුන් පුළුවස්නට විචාරන්නට යදනට අධ්‍යාපණයට ආම්භ ආවම්භ එළැඹියම්භ පැමිණියම්භ. මුඛ වහන්සේ හා එක් වූම්භ නුයි 'හගවන්තං පුට්ඨමාගම්භා' යනු වේ.

තං සුඤ්ඤාම චචො තචාති: 'ත'න්ති තුඤ්ඤං චචනං ඛ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසිට්ඨිං' සුඤ්ඤාම උඤ්ඤානාම ධාරොම උපධාරොම උපලකෙඛමාති 'තං සුඤ්ඤාම චචො තච'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“කථං සතස්ස චරතො
විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති,
භචෙත්තං පුට්ඨමාගමහා
තං සුඤ්ඤාම චචො තචා” ති.

13-7

අජ්ඣත්තඤ්ච ඛහිද්ධා ච
චෙදනං නාහිනඤ්චො
ඵචං සතස්ස චරතො
විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති.

අජ්ඣත්තඤ්ච ඛහිද්ධා ච චෙදනං නාහිනඤ්චොති: අජ්ඣත්තං චෙදනාසු චෙදනානුපසස්සි² විහරණො චෙදනං නාහිනඤ්චි නාහිචදති න අජ්ඣත්තාසාය තිට්ඨති³ අහිනඤ්චං අහිචදනං අජ්ඣත්තාසානං ගාභං පරාමාසං අහිච්චෙසං පජහති විනොදෙති ඛ්‍යන්තිකරොති අනභාවංගමෙති ඛහිද්ධා චෙදනාසු චෙදනානුපසස්සි විහරණො චෙදනං නාහිනඤ්චි නාහිචදති න අජ්ඣත්තා සාය තිට්ඨති අහිනඤ්චං අහිචදනං අජ්ඣත්තාසානං ගාභං පරාමාසං අහිච්චෙසං පජහති විනොදෙති ඛ්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙති. අජ්ඣත්තඤ්ච ඛහිද්ධා චෙදනාසු චෙදනානුපසස්සි විහරණො චෙදනං නාහිනඤ්චි නාහිචදති න අජ්ඣත්තාසාය තිට්ඨති අහිනඤ්චං අහිචදනං අජ්ඣත්තාසානං ගාභං පරාමාසං අහිච්චෙසං පජහති විනොදෙති ඛ්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙති.

අජ්ඣත්තං සමුදයධම්මානුපසස්සි චෙදනාසු චෙදනානුපසස්සි විහරණො චෙදනං නාහිනඤ්චි නාහිචදති නාජ්ඣත්තාසාය තිට්ඨති අහිනඤ්චං අහිචදනං අජ්ඣත්තාසානං ගාභං පරාමාසං අහිච්චෙසං පජහති විනොදෙති ඛ්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙති, අජ්ඣත්තං වයධම්මානුපසස්සි චෙදනාසු චෙදනානුපසස්සි විහරණො -පෙ- අජ්ඣත්තං සමුදයධම්මානුපසස්සි චෙදනාසු චෙදනානුපසස්සි විහරණො -පෙ- ඛහිද්ධා සමුදයධම්මානුපසස්සි චෙදනාසු චෙදනානුපසස්සි විහරණො චෙදනං නාහිනඤ්චි නාහිචදති

1. අනුසස්සිං-ච-ච-ක, අනුසාසනං-ච ජ. සං 2. අජ්ඣත්තං චෙදනං චෙදනානුපසස්සි-ප අජ්ඣත්තචෙදනානුපසස්සි-චි.
3. අජ්ඣත්තාසෙති-ච ජ සං.

තං සුඤ්ඤාම වචො තව - “තං” යනු: මුඛ වහන්සේගේ වචනය වාක්පථය දෙසුම අනුසස්න අසම්භ උගනුම්භ ධරම්භ වෙසෙසින් ධරම්භ සලකම්භ නුයි ‘තං සුඤ්ඤාම වචො තව’ යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“කථං සතසස වරතො -පෙ- තං සුඤ්ඤාම වචො තව” යි.

13-7

අධ්‍යාත්මාලම්බනයෙහි ද වහිරාලම්බනයෙහි ද උපදනා වෙදනාව නො පතන, ස්මෘතිමත් වූ හැසිරෙනුවහු ගේ විඤ්ඤානය මෙසේ කිරුද්ධ වේ යයි.

අජකිකතඤ්ඤාව බහිදධා ව වෙදනං නාභිනාදකො- අධ්‍යාත්ම වෙදනායෙහි වෙදනාව අනුව බලමින් වාස කරනුයේ වෙදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය බැසගැනීම ග්‍රාහය පරාමර්ඤය අභිනිවෙඤය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි. බාහිරවෙදනායෙහි වෙදනා අනුව බලමින් වාස කරනුයේ වෙදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය බැසගැනීම ග්‍රාහය පරා මර්ඤය අභිනිවෙඤය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි. අධ්‍යාත්මබාහ්‍යවෙදනායෙහි වෙදනාව අනුව බලමින් වාස කරනුයේ වෙදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැස ගෙන නො සිටියි, අභිනන්දනය අභිවදනය බැසගැනීම ග්‍රාහය පරාමර්ඤය අභිනිවෙඤය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි.

අධ්‍යාත්මයෙහි සමුදයධර්මයන් අනුව බලනසුලු වූයේ වෙදනායෙහි වෙදනා අනු වූ බලමින් වාස කරනුයේ වෙදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය බැසගැනීම ග්‍රාහය පරාමර්ඤය අභිනිවෙඤය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි. අධ්‍යාත්මයෙහි ව්‍යයධර්මයන් අනුව බලනසුලු වූයේ වෙදනායෙහි වෙදනා අනු වූ බලමින් වාස කරනුයේ... අධ්‍යාත්මයෙහි කලෙකැ සමුදයධර්මයන් කලෙකැ ව්‍යයධර්මයන් අනු වූ බලනසුලු වූයේ වෙදනායෙහි වෙදනානුදර්ශී වූ වාස කරන්නේ ... බාහ්‍ය වූ සමුදය ධර්මයන් අනුව බලනසුලු වූයේ වෙදනායෙහි වෙදනානු දර්ශී වූ වාස කරන්නේ වෙදනාවට සතුටු නො වෙයි, නො පසසයි,

න අජේඛාසාය තිට්ඨති අභිනන්දනං අභිවදනං අජේඛාසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙති. බ්‍යිඤ්ඤා වයධම්මානුපසෙසී වෙදනාසු වෙදනානුපසෙසී විහරන්තොං -පෙ- බ්‍යිඤ්ඤා සමුදයවයධම්මානුපසෙසී වෙදනාසු වෙදනානුපසෙසී විහරන්තොං -පෙ- අජ්ඣත්ත බ්‍යිඤ්ඤා සමුදයධම්මානුපසෙසී වෙදනාසු වෙදනානුපසෙසී විහරන්තොං -පෙ- අජ්ඣත්ත බ්‍යිඤ්ඤා වයධම්මානුපසෙසී වෙදනාසු වෙදනානුපසෙසී විහරන්තොං -පෙ- අජ්ඣත්ත බ්‍යිඤ්ඤා සමුදය වයධම්මානුපසෙසී වෙදනාසු වෙදනානුපසෙසී විහරන්තොං වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජේඛා සාය තිට්ඨති අභිනන්දනං අභිවදනං අජේඛාසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙති. ඉමෙහි ආදසෙහි ආකාරෙහි වෙදනාසු වෙදනානුපසෙසී විහරන්තොං - පෙ - අනභාවං ගමෙති.

අඵවා වෙදනං අනිච්චන්තො පසසන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජේඛාසාය තිට්ඨති අභිනන්දනං අභිවදනං අජේඛාසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙති. වෙදනං දුක්ඛන්තො - රොගන්තො - ගණ්ඨන්තො - සප්ප්‍රන්තො - අසන්තො - ආබාධන්තො -පෙ- ක්‍රියාසරණන්තො පසසන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජේඛාසාය තිට්ඨති අභිනන්දනං අභිවදනං අජේඛාසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙති. ඉමෙහි චතුර්විංශති ආකාරෙහි වෙදනාසු වෙදනානුපසෙසී විහරන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජේඛාසාය තිට්ඨති අභිනන්දනං අභිවදනං අජේඛාසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙතිති 'අජ්ඣත්තං බ්‍යිඤ්ඤා ව වෙදනං නාභිනන්දන්තො'.

එවං සත්තස්ස චරන්තොති: එවං සත්තස්ස සමපජානස්ස චරන්තො විචරන්තො ඉරියන්තො චක්ඛන්තො පාලයන්තො යපයන්තො යාපයන්තොති. 'එවං සත්තස්ස චරන්තො.'

විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣතිති: පුඤ්ඤාභිසංඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං අපුඤ්ඤාභිසංඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං නිරුඤ්ජති වුපසමමති අසං ගච්ඡති පටිපපසංඝාතතිති 'වි ඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣතිති.'

තෙනාහ භගවා:

“අජ්ඣත්තං බ්‍යිඤ්ඤා ව
 වෙදනං නාභිනන්දන්තො,
 එවං සත්තස්ස චරන්තො
 වි ඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣතිති.

සහග්‍රාථාපරියොසානා -පෙ- සදා මෙ භන්තෙ, භගවා සාවන්තො භමසමිති.

උදය සුත්තනිදෙසො සමන්තො.

1. බ්‍යිඤ්ඤාසමුදය වය ධම්මානුපසෙසී විහරන්තො -ප-ව-වි-ක.
 2. ඉමෙහි චතුර්විංශති ආකාරෙහි - ම ජ සං ඉමෙහි ආචක්ඛන්තො ලියාය -සායා.
 3. විහරන්තො -ව-වි-ක, ම ජ සං

බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය අධ්‍යවසානය ග්‍රාහය පරාමර්ශය අභිනිවේශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි බාහිර වේදනායෙහි ව්‍යයධර්මයන් අනු වැ දක්නා සුලු වූයේ වේදනානුදර්ශී වැ වාස කරනුයේ ... බාහ්‍යවේදනායෙහි සමුදය ව්‍යය ධර්මයන් අනු වැ දක්නා සුලු වූයේ වේදනානුදර්ශීවැ වාස කරන්නේ... කලෙකැ අධ්‍යාත්මයෙහි කලෙකැ බාහ්‍යයෙහි සමුදයව්‍යය ධර්මයන් අනු වැ බලන සුලු වූයේ වේදනායෙහි වේදනානුදර්ශී වැ වාස කරන්නේ වේදනා වට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය බැසගැනීම ග්‍රාහය පරාමර්ශය අභිනිවේශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි, මේ දෙළොස් අයුරින් වේදනායෙහි වේදනානුදර්ශී වැ වාස කරනුයේ ... අනභාවයට පමුණුවයි.

නොහොත් වේදනාව අතිත්‍ය වශයෙන් දක්නේ වේදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය ග්‍රාහය පරාමර්ශය අභිනිවේශය දුරුකෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි. වේදනාව දුක් හෙයින්- රොග හෙයින්- ගඬ හෙයින්- ශල්‍ය හෙයින් අස හෙයින්- ආබාධ හෙයින් ... නිස්සරණ හෙයින් දක්නේ වේදනාවට සතුටු නොවෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය ග්‍රාහය පරාමර්ශය අභිනිවේශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි. මේ සුසාලිස් අයුරින් වේදනායෙහි වේදනානුදර්ශී වැ වාස කරනුයේ වේදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නොසිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය ග්‍රාහය පරාමර්ශය අභිනිවේශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවා නුයි 'අජ්ඣන්තඤ්ච ඛනිද්ධාව වේදනං නාභිනන්දනො' යනු වේ.

එවං සතස්ස චරතො - මෙසේ සිහි ඇති වැ සමාග්ඥාන ඇති වැ හැසිරෙනුවහුට වෙසෙසින් හැසිරෙනුවහුට ඉරියවු පවත්වනුවහුට වැටෙනු වහුට රැකෙනුවහුට යැපෙනුවහුට යාපනය වන්නහුට නුයි 'එවං සතස්ස චරතො' යනු වේ.

විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති - පුණ්‍යාභිසංස්කාර සහගත වූ විඤානය අපුණ්‍යාභිසංස්කාර සහගත වූ විඤානය ආනෙඤ්ජාභිසංස්කාර සහගත වූ විඤානය නිරුද්ධ වෙයි සන්තිදෙයි අස්තයට යෙයි නො පවති නුයි "විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති" යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

අජ්ඣන්තඤ්ච ඛනිද්ධා ව -පෙ- විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති' යි.

ගාථාදේශනාවසානය හා සමඟ ... වහන්ස, භාග්‍යවත්හු මාගේ ශාස්තෘහ, මම ශ්‍රාවක යෙමි'යි.

උදය සුත්‍රනිර්දේශය නිමි.

14. පොසාල සුක්කනිදෙසො

14-1

“යො අනිතං ආදිසති (ඉච්චායසමා පොසාලො)
අනෙජො ඡිත්තසංසයො,
පාරගුං සබ්බධමඛානං
අපී පඤ්ඤාන ආගමං.

යො අනිතං ආදිසති: ‘යො’ති “යො සො හග්වා සයමහු අනා-
වරියකො පුබ්බ අනානුසුතෙසු ධමමසු සාමං සච්චාති අභිසමුඡ්ඡිති
කප්ඵ ච සබ්බඤ්ඤානං පකෙතා බලෙසු ච වසීභාවං අනිතං ආදිසතිති හග්වා
අනානො ච පරෙසං ච අනිතමපි ආදිසති අනාගතමපි ආදිසති පච්චුප්පනනමපි
ආදිසති. කථං හග්වා අනානො අනිතං ආදිසති: හග්වා අනානො අනිතං
එකමපි ජාතිං ආදිසති, දෙවපි ජාතියො ආදිසති, තිසෙසාපි ජාතියො ආදිසති
චතසෙසාපි ජාතියො ආදිසති, පඤ්ඤාපි ජාතියො ආදිසති, දභිපි ජාතියො
ආදිසති, විසමපි ජාතියො ආදිසති, තිංසමපි ජාතියො ආදිසති, චත්තාලී
සමපි ජාතියො ආදිසති, පඤ්ඤාසමපි- ජාතියො ආදිසති, ජාතිසතමපි-
ජාතිසහසමපි- ජාතිසතසහසමපි- අනෙකෙපි සංචට්ඨකපෙස- අනෙකෙපි
විචට්ඨකපෙස- අනෙකෙපි සංචට්ඨ විචට්ඨකපෙස ආදිසති: අලුත්‍රාසී ඵචංනාමො
ඵචංගොතෙතා ඵචංචණේණා ඵචමාහාරො ඵචංසුඛදුක්ඛපට්ඨසංචේදී ඵචමායු-
පරියතෙතා, සො තතො වුතො අලුත්‍ර උදපාදිං තත්‍රාපාසී ඵචංනාමො ඵචං-
ගොතෙතා ඵචංචණේණා ඵචමාහාරො ඵචංසුඛදුක්ඛපට්ඨසංචේදී ඵචමායු
පරියතෙතා, සො තතො වුතො ‘ඉධුපපනෙතාති’ ඉති සාකාරං සලදෙදසං
අනෙකච්ඡිතං පුබ්බභව්වාසං ආදිසති. ඵචං හග්වා අනානො අනිතං ආදිසති.

කථං හග්වා පරෙසං අනිතං ආදිසති: හග්වා පරෙසං අනිතං එකමපි
ජාතිං ආදිසති, දෙවපි ජාතියො ආදිසති -පෙ- අනෙකෙපි සංචට්ඨ
විචට්ඨකපෙස ආදිසති අලුත්‍රාසී ඵචංනාමො ඵචංගොතෙතා ඵචංචණේණා
ඵචමාහාරො ඵචංසුඛදුක්ඛපට්ඨසංචේදී ඵචමායුපරියතෙතා, සො තතො
වුතො අලුත්‍ර උදපාදිං තත්‍රාපාසී ඵචංනාමො ඵචංගොතෙතා ඵචංචණේණා
ඵචමාහාරො ඵචං සුඛදුක්ඛපට්ඨසංචේදී ඵචමායුපරියතෙතා, සො තතො
වුතො ඉධුපපනෙතාති’ ඉති සාකාරං සලදෙදසං අනෙකච්ඡිතං
පුබ්බභව්වාසං ආදිසති, ඵචං හග්වා පරෙසං අනිතං ආදිසති.

1. ඉධුපපනෙතාති-ප-ව-ව-ස.

14. පොසාල සූත්‍රනිර්දේශය

14-1

(ආයුෂ්මත් පොසාල මෙසේ විවාරයි:) තෘෂ්ණා රහිත වූ සිදුනා ලද සැක ඇති යම් සර්වඥ කෙනෙක් ස්වකීය වූ ද පරකීය වූ ද අතීතය (සුර්වෙ-තිවංසානුස්මාතිඥානයෙන්) ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද, සියලු ධර්මයන් ගේ පරතෙරට ගිය ඒ සර්වඥයන් කරා ප්‍රශ්නයෙන් අර්ථ වැ ආයෙමි.

යො අතීතං ආදිසති - 'යො' යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් ස්වයම්භූ වූවාහු (තමනට) ආවායතීයන් නැත්තාහු පෙර නොඇසූ සිව්සස් දහමිහි සත්‍යයන් තුටු අවබෝධ කළසේක් ද එහිදු සර්වඥභාවයට පැමිණියාහු බලධර්මයන්හි දු වශීභාවයට පැමිණියාහු වෙත් ද උන්වහන්සේ යැ. අතීතං ආදිසති යනු: බුදුහු තමන්ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතයත් වදරති අනාගතයත් වදරති වර්තමානයත් වදරත්. කිසෙයිත් බුදුහු තමන්ගේ අතීතය වදරත්ද යත්: බුදුහු තමන්ගේ අතීතය එක් ජාතියකුදු වදරති ජාති දෙකකුදු වදරති ජාති තුනකුදු වදරති ජාති සතරකුදු වදරති ජාති පසකුදු වදරති ජාති දසයකුදු- ජාති විස්සකුදු- ජාති තිසකුදු- ජාති සතලිසකුදු-ජාති පනසකුදු- ජාති සියයකුදු- ජාති දහසකුදු- ජාති සුවහසකුදු- නො එක් සංවර්ත්තකල්පයනුදු-නො එක් විවර්ත්තකල්පයනුදු- නො එක් සංවර්ත්ත-විවර්ත්තකල්පයනුදු වදරති: අසෝ තැන මෙබදු නම් ඇතියෙමි මෙබදු ගොත්‍ර ඇතියෙමි මෙබදු පැහැ සටහන් ඇතියෙමි මෙ බදු ආහාර ඇතියෙමි මෙ බදු සුවදුක් විදුනා සුලු වූයෙමි මෙබදු ආයු:පර්යන්ත ඇතියෙමි වීම්, ඒ මම එතැනින් ව්‍යුත වැ අසෝ තැන උපන්මි, එහිදු මෙබදු නම් ඇතියෙමි මෙබදු ගොත්‍ර ඇතියෙමි මෙබදු පැහැසටහන් ඇතියෙමි මෙබදු ආහාර ඇතියෙමි මෙබදු සුවදුක් විදුනා සුලු වූයෙමි මෙබදු ආයු:පර්යන්ත ඇති-යෙමි වීම්, ඒ මම එතැනින් ව්‍යුත වැ මෙහි උපන්මි. මෙසේ ආකාර සහිත වූ උද්දේස සහිත වූ අනේකවිධ වූ සුර්වෙතිවංසය වදරති. මෙසෙයින් බුදුහු තමන් වහන්සේ ගේ අතීතය වදරත්.

කිසෙයිත් බුදුහු මෙරමා ගේ අතීතය වදරති යැ යත්: බුදුහු මෙරමා ගේ අතීතය එක් ජාතියකුදු වදරති ජාති දෙකකුදු වදරති ...නො එක් සංවර්ත්ත විවර්ත්තකල්පයනුදු වදරති: අසෝ තැන මෙබදු නම් ඇතියේ මෙබදු ගොත්‍ර ඇතියේ මෙබදු පැහැසටහන් ඇතියේ මෙබදු ආහාර ඇතියේ මෙබදු සුවදුක් විදුනේ මෙබදු ආයු:පර්යන්ත ඇතියේ විය. හේ එතැනින් ව්‍යුත වැ අසෝ තැන උපන, එහිදු මෙබදු නම් ඇත්තේ මෙබදු ගොත්‍ර ඇත්තේ මෙබදු පැහැසටහන් ඇත්තේ මෙබදු ආහාර ඇත්තේ මෙබදු සුවදුක් විදුනේ මෙබදු ආයු: පර්යන්ත ඇත්තේ විය. හේ එයින් ව්‍යුත වැ මෙහි උපනැ'යි මෙසේ ආකාර සහිත වූ උද්දේස සහිත වූ අනේකවිධ වූ සුර්වෙතිවංසය වදරති. මෙසෙයින් බුදුහු මෙරමාගේ අතීතය වදරත්.

හඟවා පඤ්ඤා ජාතකසතානි¹ භාසනො අඤ්ඤානො ච පරෙසං ච අතීතං ආදිසති, මහාපදනියසුඤ්ඤානං² භාසනො අඤ්ඤානො ච පරෙසං ච අතීතං ආදිසති, මහාසුදසසනියසුඤ්ඤානං භාසනො අඤ්ඤානො ච පරෙසං ච අතීතං ආදිසති, මහාගොච්ඤ්ඤානං භාසනො අඤ්ඤානො ච පරෙසං ච අතීතං ආදිසති, මාසදෙවියසුඤ්ඤානං³ භාසනො අඤ්ඤානො ච පරෙසං ච අතීතං ආදිසති, වුඤ්ඤානං හෙතං හඟවතා:

“අතීතං ඛො වුඤ්ඤා අද්ධානං අරබ්භ තථාගතස්ස සතානුසාරී ඤාණං හොති, සො යාචතකං ආකච්චති තාවතකං අනුසාරති, අනාගතං ච ඛො වුඤ්ඤා, -පෙ- පච්චිප්පනාඤ්ඤා ඛො වුඤ්ඤා, අද්ධානං ආර තථාගතස්ස බොධිජං ඤාණං උපපජ්ජති අයමන්තීමා ජාති නන්දීද්ධි පුනබ්භවො”ති.⁴ ඉන්ද්‍රියපරොපරියතතඤ්ඤාණං⁵ තථාගතස්ස තථාගතබලං. සතතානං ආසයානුසයඤ්ඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං, යමකපාටිභීරෙ ඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං මහාකරුණාසමාපනතිඤ්ඤාණං⁶ තථාගතස්ස තථාගතබලං, සබ්බඤ්ඤානුඤ්ඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං, අනාවරණඤ්ඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං, සබ්බස්ස අසඬගමපටිභතමනාවරණඤ්ඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං, එවං හඟවා අඤ්ඤානො ච පරෙසං ච අතීතමපි ආදිසති, අනාගතමපි ආදිසති, පච්චිප්පනමපි ආදිසති, ආච්ඤ්ඤාති දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති පට්ඨපෙති විචරති විහජති උත්තානීකරොති පකාසෙතිති: යො අතීතං ආදිසති. ඉච්චායසමා පොසාලො -පෙ-

අනෙපො ජිනන සංසයොති ‘එජා’වුච්චති තණ්හා “යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං” සා එජා තණ්හා බුද්ධස්ස හඟවතො පභිනා උච්චිනනමූලා තාලාච්ඡිකතා අනභාවකතා⁷ ආයති. අනුප්පාදධම්මො තඤ්ඤා බුද්ධො ‘අනෙපො’. එජාය පභිනනො අනෙපො, හඟවා ලාභෙපි න ඉඤ්ජති -පෙ- දුකෙබ්බි න ඉඤ්ජති න වලති න වෙධති නපච්චෙධති න සමපච්චෙධතිති ‘අනෙපො’. ජිනන සංසයොති: ‘සංසයො’ වුච්චති විචිකිච්ජා, “දුකෙබ්බිකච්චා-පෙ-ඵමග්ගතතං” චිතතස්ස මනොච්චලෙබො.” සො සංසයො බුද්ධස්ස හඟවතො පභිනො ජිනනො උච්චිනනො සමුච්චිනනො වුපසනො පටිනිසස්සො පටිපපසසද්ධො අභබ්බුප්පනිකො ඤාණගරීතා දෙසො. තඤ්ඤා බුද්ධො ජිනනසංසයොති ‘අනෙපො ජිනනසංසයො.’

1. පඤ්ච ජාතීසතානි -පන.
2. සුඤ්ඤානං -ම ජ සං.
3. මස දෙවිය සුඤ්ඤානං -ස
මසා දෙවිය සුඤ්ඤානං -පන.
4. ඉන්ද්‍රිය පරොපරියතත ඤාණං -පන.
5. දිසතිකාය - පායාදිකසුඤ්ඤා.
6. මහා කරුණා සමාපනතියා ඤාණං -ප-ච-චි-ස
7. අනභාවකතා -ම ජ සං.
8. ජමග්ගතතං -ම ජ සං, සතා

බුදුහු පන්සියක් ජාතකයන් වදරන්නාහු තමන්ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතය වදරති. ‘මහාපදනිය’ සුතක් වදරන්නාහු තමන්ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතය වදරති, ‘මහාසුදස්සනිය’ සුතක් වදරන්නාහු තමන්ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතය වදරති, ‘මහාගොවින්දිය’ සුතක් වදරන්නාහු තමන්ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතය වදරති, ‘මාසදෙවිය’ සුතක් වදරන්නාහු තමන්ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතය වදරති. මේ වදරනලද මෑ යි භාග්‍යවතුන් විසින්:

“චුන්දයෙනි, අතීත කාලය අරභයා තථාගතයන්ට සති-අනුසාරී ඥානය වෙයි, හේ යම් තාක් කැමති වේ නම් ඒ තාක් සිහි කෙරෙයි චුන්දයෙනි, අනාගතයන් ... චුන්දයෙනි, ප්‍රත්‍යක්ෂන්ත කාලයක් අරභයා තථාගතයන්ට බොධියෙන් උපන් ඥානය උපදී: ‘මේ අන්තිම ජාතිය වෙයි දුන් පුනර්භවයෙක් නැතැ’යි. ඉන්ද්‍රියපරාවරතාඥානය තථාගතයන් ගේ තථාගතබල වෙයි, සත්ත්වයන්ගේ ආශය අනුශය දන්නා නුවණ තථාගතයන් ගේ තථාගත බල වෙයි, යමක ප්‍රාතිභායාඤානය තථාගතයන් ගේ තථාගතබල වෙයි, මහාකරුණා සමාපත්තිඥානය තථාගතයන් ගේ තථාගතබල වෙයි, අනාවරණඥානය තථාගතයන් ගේ තථාගතබල වෙයි, (අතීතාදී) සියලු තැන්හි නො ඇලුණු අප්‍රතිහත වූ අනාවරණඥානය තථාගතයන් ගේ තථාගතබල වේ. මෙසෙයින් බුදුහු තමන් වහන්සේ ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතයන් දක්වනසේක, අනාගතයන් දක්වනසේක, ප්‍රත්‍යක්ෂ පන්තයන් දක්වන සේක වදරන සේක දෙසනසේක පනවනසේක පිහිටුවන සේක විවරණ කරනසේක විභාග කරන සේක ප්‍රකට කරන සේක ප්‍රකාශ කරනසේක නුයි ‘යො අතීතං ආදිසති’ යනු වේ. ඉව්වායසමා පොසාලො...

අනෙජො ඡිත්තසංඝයො- ‘එජා’ යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක් අධික රාගයෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. ඒ එජා සඛ්ඛාත තෘෂ්ණාව භාග්‍යවත් බුදුන්ට ප්‍රභීණ යැ උසුන්මුල් ඇත්තී යැ-(බුදුන් සුන්) තාලවස්තුවක් මෙන් කරන ලද, අනු අභාවය කරන ලද මත්තෙහි නුපදනා පියවි ඇත්තියැ එහෙයින් බුදුහු “අනෙජයහ”, එජා ප්‍රභීණ වන බැවින් අනෙජයහ. බුදුහු ලාභයෙහිදු නො සැලෙති ...දුකෙහි දු කම්පා නො වෙති නො සැලෙති නො වෙවුළුති වෙසෙසින් නො වෙවුළුති අතිශයින් නො වෙවුළුත් නුයි ‘අනෙජො’ යනු වේ. ඡිත්තසංඝයො යනු: ‘සංඝයො’ යි විචිකිත්සාව කියනු ලැබෙයි. දුඛසත්‍යයෙහි සැකය ... විත්තයාගේ තදබව මනෝවිලෙබය යි. ඒ සැකය භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රභීණ යැ සිදින ලද වෙසෙසින් සිදින ලද මොනො වට සිදින ලද සන්තිදිණ දුරලන ලද බැහැර කරන ලද උපතට නො හිසි වූයේ යැ නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද. එහෙයින් බුදුහු සිදුනා ලද සැක ඇත්තාහු නුයි “අනෙජො ඡිත්තසංඝයො” යනු වේ.

පාරගුං සබ්බධම්මානන්ති: හගවා අභිඤ්ඤාපාරගු පරිඤ්ඤාපාරගු පභානපාරගු භාවනාපාරගු සව්ච්චිරියාපාරගු සමාපත්තිපාරගු අභිඤ්ඤා-පාරගු සබ්බධම්මානං -පෙ- ජාතිමරණසංසාරො නත්ථි තස්ස ඉනම්භවො'ති 'පාරගුං සබ්බධම්මානං' .

අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමන්ති පඤ්ඤාන අත්ථිකම්මා ආගතා -පෙ- වහසෙසානං භාරන්ති ඒවම්භි අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමං:

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“යො අත්තං ආදිසති -(ඉච්චායසම්මා පොසාලො) අනෙජො ජිත්තසංසයො, පාරගුං සබ්බධම්මානං අත්ථි පඤ්ඤාන ආගම”න්ති.

14-2

විභූතරූපසඤ්ඤිසා¹
සබ්බකායපපභාසිනො,
අජ්ඣත්තං ව බ්හිද්ධං ව
නජඨි කිඤ්චිති පසසතො,
ඤාණං සකකානුසුච්ඡාමි
කථං තෙයොහා තථාවිධො.

විභූතරූපසඤ්ඤිසාහි 'කතමා රූපසඤ්ඤා': රූපාවචර සමාපත්තිං සමාපත්තාස වා උපපත්තාස වා දිට්ඨධම්මෙසුඛවිහාරිසා වා සඤ්ඤා සඤ්ඤානනා සඤ්ඤාතිතතතං අයං රූපසඤ්ඤා, විභූතරූපසඤ්ඤිසාහි: වතසො අරූපසමාපත්තියො පටිලද්ධසා² රූපසඤ්ඤා විභූතා භොගන්ති³ විගතා අතිකකානා සමතිකකානා විචිවත්තාති 'විභූතරූපසඤ්ඤිසා'.

සබ්බකායපපභාසිනොති සබ්බො තස්ස පටිසන්ධිකො රූපකායො පභිනො තදබ්බසමතිකකමා විකම්මනපපභානෙන පභිනො තස්ස රූප-කායොති 'සබ්බකායපපභාසිනො'.

අජ්ඣත්තඤ්ච බ්හිද්ධං ව නත්ථි කිඤ්චිති පසසතොති: 'නත්ථි කිඤ්චි'ති ආකිඤ්ඤාසතන සමාපත්ති, කිංකාරණා 'නත්ථි කිඤ්චි'ති ආකිඤ්ඤාසතන සමාපත්ති, යං විඤ්ඤාණඤ්ඤාසතන සමාපත්තිං සතො සමාපජ්ජතො තතො වුට්ඨභිතො තඤ්ඤඤච විඤ්ඤාණං අභාවෙති විභාවෙති අතර-ධාපෙති 'නත්ථි කිඤ්චි'ති පසසති. තංකාරණා 'නත්ථි කිඤ්චි'ති ආකිඤ්ඤාසතන සමාපත්තිති 'අජ්ඣත්තඤ්ච බ්හිද්ධං ව නත්ථි කිඤ්චිති පසසතො'.

1. රූපං සඤ්ඤිසං - පන
2. ලාභිසං - සා
3. විභූතා භොගි - ප-වි

පාරගු සබ්බමමානං යනු: බුදුහු අභිඥාපාරගු වෙති පරිඥා පාරගු වෙති ප්‍රභාණ පාරගු වෙති භාවනා පාරගු වෙති සාක්ෂාත්ක්‍රියා පාරගු වෙති සමාපත්ති පාරගු ද වෙත්. සියලු (පඤ්චස්කන්ධාදී) ධර්මයන්ගේ අභිඥා (ඥාතපරිඥා) වෙන් තීර්වාණපාරයට ගියහ ... ජාතිමරණසංසාරය පුනර්-භවය ඔවුනට නැත්නුයි 'පාරගු සබ්බමමානං' යනු වේ.

අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමං යනු: ප්‍රශ්නයෙන් ප්‍රයෝජන ඇතියමෝ ආම්භ ... තෙල භාරය උසුලනු මැනව නුයි මෙසේත් 'අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“යො අතිතං ආදිසති -පෙ- අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමං”යි.

14-2

ශාක්‍යමුනීන්ද්‍රයන් වහන්ස, ඉක්මවන ලද රූපසංඥා ඇති තදභිග විෂ්කම්භන විසින් සියලු රූපකාය ප්‍රභාණය කරනසුලු වූ අධ්‍යාත්මයෙහිදු බාහ්‍යයෙහිදු කිසිවක් නැතැ යි දක්න හු (ආකිඤ්චඤ්ඤායතනලාභීභු) ගේ ඥානය පුළුල්වේ. එබඳු වූ පුද්ගල තෙම කියෙසින් (මත්තෙහි ඥානයට) පැමිණවිය යුත්තේ ද?

විභූතරූපසඤ්ඤිස්ස යනු: රූපසංඥා කවරැ යත් රූපාවචර සමවත් සමවන්නහුගේ වෙවයි (විපාකවිසින්) එහි උපන්නහු ගේ වෙවයි ඉහාත්මසුබ විහරණ ඇත්තහු ගේ වෙවයි සංඥාවක් හඳුනන අයුරෙක් හැඳින ගත් බවෙක් වේ ද මේ රූපසංඥා යි. විභූතරූපසඤ්ඤිස්ස යනු: සතර අරූප-සමාපත්තීන් ලද්දහුට රූපසංඥාවෝ අප්‍රකට වූවාහු නැසුණුහු දුක්ඛිණුහු මොනොවට ඉක්මුණුහු වෙසෙසින් ඉක්ම සිටියාහු වෙත් නුයි 'විභූත රූපසඤ්ඤිස්ස' යනු වේ.

සබ්බකායපභායිනො යනු: ඒ අරූපසමාපත්ති ලාභීහු ගේ ප්‍රතිසන්ධි ඇති හැම රූප කය තදභිග සලේනික්‍රමණයෙන් ප්‍රභීණ යැ ඔහුගේ රූප කය විෂ්කම්භන ප්‍රභාණයෙන් ප්‍රභීණ නුයි 'සබ්බකායපභායිනො' යනු වේ.

අජ්ඣන්තඤ්ච බහිද්ධා ච නත්ථි කිඤ්චි ති පස්සතො- 'නත්ථි කිඤ්චි' යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්ති යැ. කවර කරුණින් 'නත්ථි කිඤ්චි' යනු ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති වේ ද යත්: යම් විඤ්ඤාණඤ්චායතන සමාපත්තියකට සිහි ඇති වැ සමවැද එයින් නැඟී එ මැ විඥානය අභාවයට පමුණුවයි ද වෙසෙසින් අභාවයට පමුණුවයි ද අතුරුදහන් කෙරෙයි ද 'කිසිවක් නැතැ'යි දකී ද එකරුණින් 'නත්ථි කිඤ්චි' යි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්ති වේ නුයි 'අජ්ඣන්තඤ්ච බහිද්ධා ච නත්ථි කිඤ්චි ති පස්සතො' යනු වේ.

ඤාණං සකකානුපුච්ඡාමීති 'සකකා'ති සකෙකා හගවා, සකකාකුලා පච්චෙදිතොතිපි සකෙකා, -පෙ- පභිනහයහෙරවො විගතලොමහංසො- තිපි සකෙකා. 'ඤාණං සකකානුපුච්ඡාමීති තසක ඤාණං පුච්ඡාමි'¹ කිදිසං කිංසණධීතං කිංපකාරං කිංපටිහාගං ඉච්ඡිතබ්බනති 'ඤාණං සකකානු පුච්ඡාමි.'

කථං නෙයොසා තථාච්චෙධොති: කථං සො නෙතඤෙධො වීනෙතඤෙධො අනුනෙතඤෙධො පඤ්ඤපෙතඤෙධො තිඤ්ඛාපෙතඤෙධො පෙකෙකිතඤෙධො පසාදෙනඤෙධො, කථං නෙත උභහරිං ඤාණං උපපාදෙනබ්බං. තථාච්චෙධොති තථාච්චෙධො තාදිසො තසුණධීතො තපපකාරො තපපටිහාගො යො යො ආකිඤ්ඤාඤ්ඤයතනසමාපකතිලාභීති 'කථං නෙයොසා තථාච්චෙධො'.

තෙනාහ යො බ්‍රාහ්මණො:

“විභුතරූපසඤ්ඤිසස
සබ්බකායපපභාධිනො,
අජ්ඣකතඤ්ඤා ඛහිද්ධං ව
නාඤ්චි කිඤ්චිති පසසතො,
ඤාණං සකකානුපුච්ඡාමී
කථං නෙයොසා තථාච්චෙධො”ති.

14-3

විඤ්ඤාණඤ්චිතියො සබ්බො (පොසාලාති හගවා)
අභිජානං තථාගතො,
තිට්ඨනතමෙන ඡානාති
අධිවුත්තං¹ තපපරායනං²

විඤ්ඤාණඤ්චිතියො සබ්බොති හගවා අභිසඛ්ඛාරවසෙන චතසසා විඤ්ඤාණඤ්චිතියො ඡානාති, පටිසන්ධිවසෙන සනනවිඤ්ඤාණඤ්චිතියො ඡානාති.

කථං හගවා අභිසංඛාරවසෙන චතසසා විඤ්ඤාණඤ්චිතියො ඡානාති: වුත්තං හෙතං හගවතා: “රුජුපයං³ වා භිකඛවෙ, විඤ්ඤාණං තිට්ඨමානං තිට්ඨති⁴ රුජාරමමණං රුජපතිට්ඨං නානුපසෙවනං වුද්ධිං විරුලුහිං වෙදුලුපුං ආපජජති, වෙදුනුපයං⁵ වා භිකඛවෙ -පෙ- සඤ්ඤපයං වා භිකඛවෙ -පෙ- සඛ්ඛාරූපයං වා භිකඛවෙ, විඤ්ඤාණං තිට්ඨමානං තිට්ඨති සඛ්ඛාරාරමමණං සඛ්ඛාරපතිට්ඨං නානුපසෙවනං වුද්ධිං විරුලුහිං වෙදුලුපුං ආපජජති”ති.” එවං හගවා අභිසඛ්ඛාරවසෙන චතසසා විඤ්ඤාණඤ්චිතියො ඡානාති.

1. වුද්ධිතං - සා ම ඡ සං
2. තංපරායනං - ස.
3. රුජුපයං - සා,
4. තිට්ඨයා - ම ඡ සං
5. වෙදුනානුපයං - පන, වෙදුනුපයං - සා
* පඤ්ඤා පුච්ඡාමි සමුද්ධං පුච්ඡාමි ති - ම ඡ සං - අධික පාඨො
† බ්‍රාහ්මණ සංප්‍රකත - උපයවග්ග - උපයසුත්ත

ඤාණං සක්කානුපුට්ඨාමි- ‘සක්ක’ යනු: බුදුහු ශාක්‍යයහ: ශාක්‍ය කුලයෙන් ගික්ම පැවිදි වූවාහු නුයි ද ශාක්‍යයහ ... ප්‍රභීන වූ බිය හා බිය අරමුණු ඇත්තාහු පහවූ ලොමුදහ ඇත්තාහු නුයි ද ශාක්‍යයහ. ඤාණං සක්කානුපුට්ඨාමි- ඔහුගේ ඥානය කෙබඳු වූයේ කවර සටහන් ඇතියේ කවර ප්‍රකාර වූයේ කුමක් හා සමාන වූයේ කැමැති වියයුතු ද යි පුළුවුස්මි නුයි ‘ඤාණං සක්කානුපුට්ඨාමි’ යනු වේ.

කථං නොයො තථාවිධො- හෙතෙම කියෙයිත් (නිවනට) පැමිණ විය යුත්තේ ද විනයනය කළ යුත්තේ ද (සැක සිදිමෙන්) අනුනයනය කළ යුත්තේ ද පැනවිය යුත්තේ ද ගිශ්වය කරවිය යුත්තේ ද දැක්විය යුත්තේ ද පැහැදවිය යුත්තේ ද කියෙයිත් ඔහු විසින් මත්තෙහි ඥානය ඉපැදවිය යුතුද. තථා විධො යනු: යමෙක් ආකීඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති ලාභී වූයේ ද එබඳු වූයේ තාදාශ වූයේ එබඳු සටහන් ඇතියේ එබඳු ප්‍රකාර ඇතියේ තත්ප්‍රතිභාග වූයේ නු යි ‘කථං නොයො තථාවිධො’ යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“විභුතරූපසඤ්ඤිසස -පෙ- කථං නොයො තථාවිධො” යි.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: පොසාලය,) හැම විඤානස්ථිතීන් වෙසෙයිත් දන්තා වූ තථාගත තෙමේ ආකීඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි අධිචුක්ක වූ එය පරායණ කොට ඇති වැ සිටුනා මේ පුභුලා දනි.

විඤාඤාණධර්මියො සබ්බා යනු: බුදුහු කර්මාභිසංස්කාරයන් ගේ වශයෙන් සතර විඤාන ස්ථිතීන් දන්තා සේක, ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් සජ්ඣ විඤානස්ථිතීන් දන්තා සේක.

කියෙයිත් බුදුහු අභිසංස්කාර වශයෙන් සතර විඤානස්ථිතීන් දන්තා සේක ද යත්: මේ වදරන ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: “මහණෙනි, (තෘෂ්ණා- දෘෂ්ටි උපය විසින්) රූපයට පැමිණි හෝ රූපය අරමුණු කොට ඇතියේ රූපය ප්‍රතිෂ්ඨා කොට ඇතියේ සිටී. (සප්‍රීතික) තෘෂ්ණා ජලයෙන් තෙමනලදුයේ වෘද්ධියට විරූඪ බවට විපුල බවට පැමිණෙයි, මහණෙනි (තෘෂ්ණා- දෘෂ්ටි විසින්) වෙදනාවට පැමිණි හෝ ... මහණෙනි, සංඤාවට පැමිණි හෝ ... මහණෙනි, සංස්කාරයන්ට පැමිණි හෝ විඤානය සිටුනේ සංස්කාරයන් අරමුණු කොට ඇති යේ සංස්කාරයන් ප්‍රතිෂ්ඨා කොට ඇතියේ සිටීයි. තෘෂ්ණොදකයෙන් තෙමන ලදුයේ වෘද්ධියට විරූඪ බවට විපුල බවට පැමිණේ යයි මෙසේ බුදුහු අභිසංස්කාර වශයෙන් සතර විඤානස්ථිතීන් දන්තා සේක.

කථං හගවා පටිසන්ධිවසෙන සත්ථිඤ්ඤාණධර්මිනියො ජානාති:
 චුත්තං හෙතං හගවතා: සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා නානත්තකායා
 නානත්තසඤ්ඤිතො සෙය්‍යථාපි මනුසසා එකච්ච ව දෙවා එකච්ච ව
 වීථිපාතිකා, අයං පඨමා විඤ්ඤාණධර්මිනි. සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා
 නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිතො සෙය්‍යථාපි දෙවා බ්‍රහ්මකායිකා
 පඨමාභිථිබ්බන්තා, අයං දුතියා විඤ්ඤාණධර්මිනි. සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා
 එකත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිතො සෙය්‍යථාපි දෙවා ආභසරා, අයං
 තතියා විඤ්ඤාණධර්මිනි. සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා එකත්තකායා
 එකත්තසඤ්ඤිතො සෙය්‍යථාපි දෙවා සුභකිණ්හකා.¹ අයං චතුසී,
 විඤ්ඤාණධර්මිනි, සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා සබ්බො රූපස ඤ්ඤානං සම-
 තිකකමා පටිසන්ධිඤ්ඤානං අඤ්ඤානං නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා
 ‘අනන්තො ආකාසො’ති ආකාසානඤ්ඤායතනුපගා, අයං පඤ්ඤිථී²
 විඤ්ඤාණධර්මිනි. සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා සබ්බො ආකාසානඤ්ඤායතනං
 සමතිකකමම ‘අනන්තං විඤ්ඤාණ’න්ති විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනුපගා, අයං
 ඡට්ඨා විඤ්ඤාණධර්මිනි. සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා සබ්බො විඤ්ඤාණඤ්ඤා-
 යතනං සමතිකකමම ‘නස්සිති ඤ්ඤා’ති ආකිඤ්ඤා ඤ්ඤායතනුපගා, අයං සත්තමා³
 විඤ්ඤාණධර්මිනි⁴. එවං හගවා පටිසන්ධිවසෙන සත්ථිඤ්ඤාණධර්මිනියො
 ජානාති ‘විඤ්ඤාණධර්මිනියො සබ්බා’ පොසාලාති හගවා’ති -පෙ-

අභිජානං තථාගතොති: ‘අභිජාන’න්ති අභිජානනො: ආජානනො: චීජානනො:
 විජානනො: පටිච්ජානනො: පටිච්ජානනො. තථාගතොති: චුත්තං හෙතං
 හගවතා: “අතීතං වෙපි චුඤ්ඤ, හොති අභුතං අතච්ඡං අනඤ්ඤං හිතං නෙතං
 තථාගතො ඛ්‍යාකරොති, අතීතං වෙපි⁵ චුඤ්ඤ, හොති භුතං තච්ඡං
 අනඤ්ඤං හිතං තමපි තථාගතො න ඛ්‍යාකරොති, අතීතං වෙපි චුඤ්ඤ,
 හොති භුතං තච්ඡං අඤ්ඤං හිතං තත්‍ර කාලඤ්ඤා තථාගතො හොති
 තංසසච පඤ්ඤාසං ච්ඡාකරණාය. අනාගතං වෙපි චුඤ්ඤ, හොති -පෙ-
 පච්චුප්පනං වෙපි චුඤ්ඤ, හොති අභුතං අතච්ඡං අනඤ්ඤං හිතං න තං තථාගතො
 ඛ්‍යාකරොති⁶ පච්චුප්පනං ඤ්ඤාපි චුඤ්ඤ, හොති භුතං තච්ඡං අනඤ්ඤං හිතං
 තමපි තථාගතො න ඛ්‍යාකරොති, පච්චුප්පනං ඤ්ඤාපි චුඤ්ඤ, හොති භුතං තච්ඡං
 අඤ්ඤං හිතං තත්‍ර කාලඤ්ඤා තථාගතො හොති තස්ස පඤ්ඤාසං ච්ඡාකරණාය.
 ඉති ඛො චුඤ්ඤ, අතීතානාගතපච්චුප්පනොසු ධර්මො සු තථාගතො කාලවාදී
 භුතවාදී අඤ්ඤාදී ධර්මවාදී විනයවාදී. තස්මා ‘තථාගතොති චුච්චති.

1. සුභකිණ්හං - පන,
 2. චතුසී -
 3. පඤ්ඤිථි - සා,
 4. සත්තමී - පන, සා, මඡසං.
 5. අතීතං වෙපි - පන
 6. තං තථාගතො න ඛ්‍යාකරොති - පන.
 7. සත්තකමධිගුත්තර - අච්ඡාකරණං

කිසෙයිත් බුදුහු ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් සජ්ඣවිඤානස්ථිතීන් දන්තා සේක් ද යත්: භාග්‍යවතුන් විසින් මෙය වදරන ලද මැ යි. “මහණෙනි, මිනිසුන් ද ඇතැම් දෙවියන් ද ඇතැම් විනිපාතිකයන් ද සෙයින් (වර්ණ සංස්ථානාදි විසින්) නානාත්වකාය ඇති නානාත්ව වූ ප්‍රතිසන්ධි සංඥා ඇති සත්ත්වයෝ ඇත්තාහ” මේ පළමු වන විඤානස්ථිතිය යැ. මහණෙනි, ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් උපන් (බ්‍රහ්මපාරිසස්ථාදි වූ) බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් සෙයින් නානාත්වකාය වූ එකත්වසංඥා ඇති සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත්තාහ, මේ දෙ වැනි විඤානස්ථිතිය යැ. මහණෙනි, ආභාසවර දෙවියන් සෙයින් එකත්වකාය ඇති නානාත්වසංඥා ඇති සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත්තාහ, මේ තුන් වැනි විඤානස්ථිතිය යැ. මහණෙනි, ශ්‍රහකාත්ස්ථන දෙවියන් සෙයින් එකත්වකාය වූ එකත්ව සංඥා ඇති සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත්තාහ, මේ සතර වැනි විඤානස්ථිතිය යැ. මහණෙනි, සර්වප්‍රකාරයෙන් රූපසංඥා ඉක්ම වීමෙන් ප්‍රතිසංඥාවන්ගේ අස්ථඛිගමයෙන් නානාත්වසංඥාවන් ගේ අමනසිකාරයෙන් ‘ආකාශය අනන්තය’ යි ආකාසානඤ්චායතනයට පැමිණි සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත්තාහ, මේ පස් වැනි විඤානස්ථිතිය යැ. මහණෙනි, සර්වප්‍රකාරයෙන් ආකාසානඤ්චායතනය ඉක්මවා ‘විඤානය අනන්තය’ යි විඤ්ඤාණඤ්චායතනයට පැමිණි සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත්තාහ. මේ සවැනි විඤානස්ථිතිය යැ. මහණෙනි, සර්වප්‍රකාරයෙන් විඤාණඤ්චාය-තනය ඉක්මවා ‘කිසිවක් නැතැ’ යි අකිඤ්චඤ්ඤායතනයට පැමිණි සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත්තාහ, මේ සත් වැනි විඤානස්ථිතිය යි. මෙසෙයින් බුදුහු ප්‍රතිසන්ධි විසින් සජ්ඣවිඤානස්ථිතීන් දන්තාසේක් නුඹ ‘විඤ්ඤාණ චිඨ්ඨියො සබ්බො’ යනු වේ. පෝසාලා’ කි භගවා යනු...

අභිජානං තථාගතො- ‘අභිජානං’ යනු: වෙසෙයින් දන්තේ එකතින් දන්තේ නොයෙක් අයුරින් දන්තේ ඒ ඒ කරුණු පිණිස දන්තේ ප්‍රතිවෙධ කරනුයේ. තථාගතො යනු: භාග්‍යවතුන් විසින් මෙය වදරණ ලද මැ යි: “චුන්දය, අතිත වූ ද අභූත වූ අතථා වූ අනර්ථසංහිතයෙක් වී නම් තෙල තථාගතයෝ ප්‍රකාශ නො කෙරෙති. චුන්දය, අතිත වූ ද භූත වූ තථා වූ අනර්ථසංහිතයෙක් වී නම් එ ද තථාගතයෝ ප්‍රකාශ නො කෙරෙති. චුන්දය, අතිත වූ ද භූත වූ තථා වූ අර්ත්ථසංහිතයෙක් වී නම් එහි ලා තථා ගතයෝ එ මැ ප්‍රශ්නාය ප්‍රකාශ කිරීම පිණිස කල් දන්තාහු වෙති. චුන්දය, අනාගත වූ ද ... චුන්දය වර්තමාන වූ ද අභූත වූ අතථා වූ අනර්ත්ථසංහිත-යෙක් වී නම් එය තථාගතයෝ ප්‍රකාශ නො කෙරෙති. චුන්දය, ප්‍රත්‍යුත්-පන්න වූ ද භූත වූ තථා වූ අනර්ත්ථ සංහිතයෙක් වී නම් එ ද තථා ගතයෝ ප්‍රකාශ නො කෙරෙති. චුන්දය, ප්‍රත්‍යුත්පන්න වූ ද භූත වූ තථා වූ අර්ත්ථසංහිතයෙක් වී නම් එහි ලා තථාගතයෝ ඒ ප්‍රශ්නාය ප්‍රකාශ කිරීම පිණිස කල් දන්තාහු වෙත්. චුන්දය, මෙසෙයින් තථාගතයෝ අනිතානාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්න ධර්මයනහි කාලවාදී භූතවාදී අර්ත්ථවාදී ධර්මවාදී විනයවාදී වෙත්. එහෙයින් ‘තථාගත’ යි කියනු ලැබෙති.

යං ඛො වුඤ්ඤා, සදෙවකසස ලොකසස සමාරකසස සබ්බසමකසස සසමඤ්ඤාසමඤ්ඤා පජාය සදෙවමනුසසාය දිට්ඨං සුතං මුතං වි ඤ්ඤාතං පතතං පරියෙසිතං, අනුච්චරිතං මනසා, සබ්බං තං තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධං, තසමා 'තථාගතො'ති වුච්චති. යඤ්ඤා ඛො වුඤ්ඤා, රතතිං තථාගතො අනුතරං සමමා සමොධාධිං අභිසම්බුද්ධාති, යඤ්ඤා රතතිං අනුපාදියෙසාය තිබ්බාන ධාතුයා පරිතිබ්බායති, යං එතස්මිං අතතරෙ භාසති ලපති තිද්දිසති, සබ්බං තං තථෙව භොති, නො අඤ්ඤාථා, තසමා 'තථාගතො'ති වුච්චති. යථාචාදී වුඤ්ඤා, තථාගතො තථාකාරී, යථාකාරී තථාචාදී, ඉති යථාචාදී තථාකාරී යථාකාරී තථාචාදී, තසමා 'තථාගතො'ති වුච්චති. සදෙවකෙ වුඤ්ඤා, ලොකෙ සමාරකෙ සබ්බසමකෙ සසමඤ්ඤාසමඤ්ඤා පජාය සදෙවමනුසසාය තථාගතො අභිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤාදජ්ඣ දෙසො වසවතති. තසමා 'තථාගතො'ති වුච්චති''තීඨා අභිජානං තථාගතො'.

තිට්ඨන්ත මෙතං ජානාතීති: භගවා ඉධට්ඨකොඤ්ඤව ජානාති කම්මාභි සඛ්ඛාරවසෙන 'අයං පුග්ගලො කායසස හෙද පරමමරණා, අපායං දුග්ගතිං චිතිපාතං භිරයං උපපජ්ජිසසති'ති. භගවා ඉධට්ඨකොඤ්ඤව¹ ජානාති කම්මාභිසඛ්ඛාරවසෙන අයං පුග්ගලො කායසස හෙද පරමමරණා තිරවජානායොතිං උපපජ්ජිසසති'ති. භගවා ඉධට්ඨකොඤ්ඤව ජානාති කම්මාභිසඛ්ඛාරවසෙන 'අයං පුග්ගලො කායසස හෙද පරමමරණා පෙතතිවිසයං² උපපජ්ජිසසති'ති. භගවා ඉධට්ඨකොඤ්ඤව ජානාති කම්මාභිසඛ්ඛාරවසෙන 'අයං පුග්ගලො කායසස හෙද පරමමරණා මනුසෙසසු 'උපපජ්ජිසසති'ති. භගවා ඉධට්ඨකොඤ්ඤව ජානාති කම්මාභිසඛ්ඛාරවසෙන 'අයං පුග්ගලො සුපට්ඨනො කායසස හෙද පරමමරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජිසසති'ති.

වුත්තං භෙතං භගවතා :

1. ඉධට්ඨකොඤ්ඤව - ම ඡ සං. 2. පිතතිවිසයං - සතා
 3. දීසතිකාය - පාසාදිකසුත්ත

චූන්දය, දෙවියන් සහිත මරුන් සහිත බඹුන් සහිත ලෝකයා විසින් දෙවිමිනිසුන් සහිත මහණ බමුණන් සහිත ප්‍රජාව විසින් යම් රූපාලම්බනයක් ගබ්දලම්බනයක් ගන්ධරසස්ප්‍රඡටව්‍යාලම්බනයක් (සුබදුඛාදි) ධර්මාලම්බනයක් (සොයා හෝ නො සොයා හෝ) ලබන ලද ද (ලද හෝ නො ලද හෝ) සොයන ලද ද සිකින් විමසන ලද ද එ සියල්ල තරාගතයන් විසින් අවබෝධ කරන ලද, එහෙයින් 'තරාගත' යි කියනු ලැබෙයි. චූන්දය යම් රාත්‍රියෙක තරාගතයෝ අනුත්තර වූ සමයක් සම්බෝධය අවබෝධ කෙරෙත් ද යම් රාත්‍රියෙක අනුපාදිගෙෂ නිර්වාණධාතුයෙන් පිරිනිවේත් ද තෙල අතුරෙහි යමක් බෙණෙත් ද පවසත් ද දක්වත් ද ඒ සියල්ල එසෙයින් මැ වෙයි. අන් සෙයෙකින් නො වේ. එහෙයින් 'තරාගත' යි කියනු ලැබෙයි. චූන්දය, තරාගතයෝ යම්සේ බෙණෙත් නම් එසේ කරන සුලු වෙති, යම්සේ කෙරෙත් නම් එසේ බණන සුලු වෙත්. මෙසේ යථාවාදී තරාකාරී ද යථාකාරී තරාචාදීද වෙත්. එහෙයින් 'තරාගත' යි කියනු ලැබෙයි. චූන්දය, දෙවියන් සහිත මරුන් සහිත බඹුන් සහිත ලෝකයෙහි දෙවි මිනිසුන් සහිත මහණ බමුණන් සහිත ප්‍රජාව කෙරෙහි තරාගතයෝ 'අභිභූ' වූහ, අන්‍යයන් විසින් අනභිභූතයහ, එකාන්තයෙන් සියල්ල දක්නාහ, සියලු ජනයා වශයෙහි පමික්වන්නාහ, එහෙයින් 'තරාගත' යි කියනු ලැබේ නුයි 'අභිජාන-තරාගතො' යනු වේ.

තිට්ඨන්තමෙතං ජානාති- බුදුහු මෙලොවැ සිටියහු මැ කර්මාභිසංස්කාරයන්ගේ වශයෙන් 'මේ පුද්ගල කාබුන් මරණින්' මත්තෙහි සැප නැති දුකට ගති වූ විවස වැ පතිත වන හිරයට වදනේ යයි දැනගනිති. බුදුහු මෙලොවැ සිටියහු මැ කර්මාභිසංස්කාර වශයෙන් 'මේ පුද්ගල තෙම කා බුන් මරණින් මත්තෙහි තිරිසන්යොනට වදනේ යැ'යි දැනගනිති. බුදුහු මෙහි සිටියහු මැ කර්මාභිසංස්කාර වශයෙන් මේ පුද්ගල කා බුන් මරණින් මත්තෙහි ප්‍රෙත විෂයට වදනේ යැ'යි දැනගනිති. බුදුහු මෙහි සිටියහු මැ 'කර්මාභිසංස්කාර වශයෙන් මේ පුද්ගල කා බුන් මරණින් මත්තෙහි මිනිසුන් කෙරෙහි උපදනේ යැ'යි දැනගනිති. බුදුහු මෙහි සිටියහු මැ කර්මාභිසංස්කාර වශයෙන් 'මේ පුද්ගල සුප්‍රතිපන්න වූයේ කා බුන් මරණින් මත්තෙහි සුන්දරගති ඇති ස්වර්ගලෝකයට වදනේ යැ' යි දැන ගනිත් යයි.

භාග්‍යවතුන් විසින් මේ වදන ලද මැ යි:

“ඉදාහං සාරිපුත්ත, එකච්චං දුග්ගලං එවං චේතසා චේතො පරිච්ච පජානාමි: ‘තථායං දුග්ගලො පටිපනේනා තථා ච ඉරියති තඤ්ඤ මග්ගං සමාරුලේහා, යථා කායසස භෙද පරමමරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං තිරයං උපපජ්ජසසති’ති- ඉධ පනාහං සාරිපුත්ත, එකච්චං දුග්ගලං එවං චේතසා චේතො පරිච්ච පජානාමි: තථායං දුග්ගලො පටිපනේනා තථා ච ඉරියති තඤ්ඤ මග්ගං සමාරුලේහා යථා කායසස භෙද පරමමරණා තීරවජාත යොතිං උපපජ්ජසසති’ති- ඉධ පනාහං සාරිපුත්ත, එකච්චං දුග්ගලං එවං චේතසා චේතො පරිච්ච පජානාමි: තථායං දුග්ගලො පටිපනේනා තථා ච ඉරියති තඤ්ඤ මග්ගං සමාරුලේහා, යථා කායසස භෙද පරමමරණා පෙතතිවිසයං උපපජ්ජසසති’ති- ඉධ පනාහං සාරිපුත්ත, එකච්චං දුග්ගලං එවං චේතසා චේතො පරිච්ච පජානාමි: තථායං දුග්ගලො පටිපනේනා තථා ච ඉරියති තඤ්ඤ මග්ගං සමාරුලේහා, යථා කායසස භෙද පරමමරණා මනුසෙසසු උපපජ්ජසසති’ති- ඉධ පනාහං සාරිපුත්ත, එකච්චං දුග්ගලං එවං චේතසා චේතො පරිච්ච පජානාමි: තථායං දුග්ගලො පටිපනේනා තථා ච ඉරියති තඤ්ඤ මග්ගං සමාරුලේහා, යථා කායසස භෙද පරමමරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජසසති’ති- ඉධ පනාහං සාරිපුත්ත, එකච්චං දුග්ගලං එවං චේතසා චේතො පරිච්ච පජානාමි: තථායං දුග්ගලො පටිපනේනා තථා ච ඉරියති තඤ්ඤ මග්ගං සමාරුලේහා යථා ආසවානං ඛයා අනාසවං චේතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාචිමුත්තිං දිට්ඨව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සමජ්ඣාදා උපසම්පජ්ජ විහරති’”ති. ‘තිට්ඨන්තමෙනං ජානාති’.

අධිමුත්තං¹ තප්පරායණං² ති: ‘අධිමුත්ත’න්ති ආකිඤ්ඤාඤ්ඤායතනෝ අධිමුත්තච්චිමොකෙබ්බනා³ අධිමුත්තං⁴, තත්තාධිමුත්තං තදධිමුත්තං තදධිපතෙයාං⁵. අඵවා භගවා ජානාති: ‘අයං සුග්ගලො රූපාධිමුත්තො යද්දාධිමුත්තො ගන්ධාධිමුත්තො රසාධිමුත්තො ඓශාධිමුත්තො කුලාධිමුත්තො ගණාධිමුත්තො ආවාසාධිමුත්තො ලාභාධිමුත්තො යසාධිමුත්තො පසංසාධිමුත්තො සුඛාධිමුත්තො විචාරාධිමුත්තො පිණ්ඩපාතාධිමුත්තො සෙනාසනාධිමුත්තො ග්ලානපච්චයභෙසජ්ජපරිසංඛාරාධිමුත්තො සුත්තන්තාධිමුත්තො විනයාධිමුත්තො අභිධම්මාධිමුත්තො ආරඤ්ඤකඛයාධිමුත්තො පිණ්ඩපාතිකඛයාධිමුත්තො පංසුකුලිකඛයාධිමුත්තො තෙව්වරිකඛයාධිමුත්තො සපද්දචාරිකඛයාධිමුත්තො ඛලුපච්චාහත්තිකඛයාධිමුත්තො නෙසජ්ජකඛයාධිමුත්තො යථාසන්තතිකඛයාධිමුත්තො පඨමජ්ඣානාධිමුත්තො දුතියජ්ඣානාධිමුත්තො

1. විමුත්තං - පන, සා
 2. ආකිඤ්ඤාඤ්ඤායතනං - ම ජ සං
 3. ධිමුත්තන්ති චිමොකෙබ්බනං-ම ජ සං
 4. විමුත්තං - සා
 5. තදධිපතෙයාං -ව-ච්-ත-ම ජ සං,
 a. චජ්ඣමතිකාය - මහාපිභනාදුත්ත

ශාරිපුත්‍රයෙනි, මම් මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු මාගේ සිතින් මෙසේ ඔහු ගේ සිත පිරිසිඳ දැනගනිමි: ‘මේ පුද්ගල තෙම යම්සේ කා බුන් මරණින් මත්තෙහි අය රහිත වූ දුර්ගති වූ විනිසාන වූ නිරයට යම්සේ පැමිණේ ද එසෙයින් පිළිපත්තෝ යැ එසෙයින් ඉරියවු පවත්වයි, එමඟට පැමිණියේ යයි’—ශාරිපුත්‍රය, මම් මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු මෙසේ මාගේ සිතින් ඔහුගේ සිත පිරිසිඳ දැනගනිමි: ‘මේ පුද්ගල තෙම යම්සේ කා බුන් මරණින් මත්තෙහි කිරිසන්යොනට වදනේ ද එසෙයින් පිළිපත්තෝ යැ එසෙයින් ඉරියවු පවත්වයි එමඟට පිළිපත්තෝ යැ’යි— ශාරිපුත්‍රය, මම් මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු මෙසේ සිතින් සිත පිරිසිඳ දැනගනිමි: ‘මේ පුද්ගල තෙම කා බුන් මරණින් මත්තෙහි යම්සේ ප්‍රේතවිෂයට වදනේ ද එසෙයින් පිළිපත්තෝ යැ එසෙයින් ඉරියවු පවත්වයි, එමඟට ද පැමිණියේ යැ’යි— ශාරිපුත්‍රය, මම් මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු මෙසේ සිතින් සිත පිරිසිඳ දැනගනිමි: ‘මේ පුද්ගල තෙම යම්සේ කා බුන් මරණින් මත්තෙහි මිනිසුන් කෙරෙහි උපදනේ ද එසෙයින් පිළිපත්තෝ යැ එසේ ඉරියවු පවත්වයි එමඟට ද පැමිණියේ යැ’යි— ශාරිපුත්‍රය, මම් මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු මෙසේ සිතින් සිත පිරිසිඳ දැනගනිමි: ‘මේ පුද්ගල තෙම යම්සේ කා බුන් මරණින් මත්තෙහි සුගති වූ ස්වර්ගලොකයට වදනේ ද එසෙයින් පිළිපත්තෝ යැ එසේ ඉරියවු පවත්වයි එමඟට ද පැමිණියේ යැ’ යි— ශාරිපුත්‍රය, මම් මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු මෙසේ සිතින් සිත පිළිසිඳ දැනගනිමි: ‘මේ පුද්ගල තෙම යම්සේ ආභූවයන් ක්ෂය කිරීමෙන් අනාභූව වූ චිත්තවිලක්කිතය ප්‍රඥාවිලක්කිතය මෙ අත්බැවිහි මැ තෙමේ විශිෂ්ටඥානයෙන් දැන ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට ඊට පැමිණ වාස කෙරේ ද එසෙයින් පිළිපත්තෝ යැ එසෙයින් ඉරියවු පවත්වයි එමඟට ද පැමිණියේ යැ’ යි ‘තිට්ඨන්තමෙතං ජානාති’ යනු වේ.

අධිමුක්තං තසුරායණං—‘අධිමුක්තං’ යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි අධිමුක්ති විමෝක්ෂයෙන් ඇලුණහු ඒ සමාධියෙහි ඇලුණහු ඒ ධ්‍යානයෙහි ඇලුණහු ඒ ධ්‍යානය අධිපති කොට ඇත්තහු. නොහොත් බුදුහු ‘මේ පුද්ගල තෙම රූපයෙහි ඇලුණේ යැ ශබ්දයෙහි ඇලුණේ යැ ගන්ධයෙහි ඇලුණේ යැ රසයෙහි ඇලුණේ යැ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෙහි ඇලුණේ යැ කුලයෙහි ඇලුණේ යැ ගණයා කෙරෙහි ඇලුණේ යැ ආවාසයෙහි ඇලුණේ යැ ලාභයෙහි ඇලුණේ යැ යශස්හි ඇලුණේ යැ ප්‍රශංසායෙහි ඇලුණේ යැ සුඛයෙහි ඇලුණේ යැ විචරයෙහි ඇලුණේ යැ පින්ධිපානයෙහි ඇලුණේ යැ ශයනාසනයෙහි ඇලුණේ යැ ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකරෙහි ඇලුණේ යැ සුත්‍රාන්තයෙහි ඇලුණේ යැ විනයෙහි ඇලුණේ යැ අභිධර්මයෙහි ඇලුණේ යැ ආරණ්‍යකාචිගයෙහි ඇලුණේ යැ පින්ධිජාතිකාචිගයෙහි ඇලුණේ යැ පාංශුකුලිකාචිගයෙහි ඇලුණේ යැ චෛවිචරිකාචිගයෙහි ඇලුණේ යැ සපදනවාරිකචිගයෙහි ඇලුණේ යැ බලපවිජාහත්තිකචිගයෙහි ඇලුණේ යැ නොසජ්ජිකචිගයෙහි ඇලුණේ යැ යථාසන්තතිකචිගයෙහි ඇලුණේ යැ ප්‍රථමධ්‍යානයෙහි ඇලුණේ යැ ද්විතීයධ්‍යානයෙහි ඇලුණේ යැ

තතියජ්ඣානාධිවුත්තො චතුස්ඡ්ඤානාධිවුත්තො ආකාසානඤ්ඤායතනසමා-
පත්තාධිවුත්තො¹ විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසමාපත්තාධිවුත්තො ආකිඤ්ඤාඤ්ඤා-
යතනසමාපත්තාධිවුත්තො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තාධිවුත්තොති
අධිවුත්තං. තපපරායණන්ති: ආකිඤ්ඤාඤ්ඤායතනමයං තපපරායණං කම්මප-
රායණං විපාකපරායණං කම්මගරුකං පටිසන්ධිගරුකං. අඋවාහගවාජානාති
'අයං දුග්ගලො රූපපරායණො -පෙ- නෙවස ඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති
පරායණොති 'අධිවුත්තං තපපරායණං'.

තෙනාහ හගවා :

“විඤ්ඤාණධිතිසො සධ්ධො (පොසාලාති හගවා)
අභිජානං ඤ.ථාගතො,
තිට්ඨන්තමෙනං ජානාති
අධිවුත්තං තපපරායණං”නති.

14-4

ආකිඤ්ඤාඤ්ඤාසමභවං ඤාතො නන්දිසංයොජනං ඉති,
ඵවමෙනං² අභිඤ්ඤාය තතො තස්ඵ විපසසති,
ඵතං ඤාණං තථං තසස බ්‍රාහ්මණසස වුසිමතො,

ආකිඤ්ඤාඤ්ඤා සමභවං ඤාතොති 'ආකිඤ්ඤාඤ්ඤා සංභවො'³ වුවවති
ආකිඤ්ඤාඤ්ඤායතනසංවත්තනිකො කම්මාභිසංඛාරො, ආකිඤ්ඤාඤ්ඤායතන-
සංවත්තනිකං කම්මාභිසංඛාරං ආකිඤ්ඤාඤ්ඤාසංභවොති ඤාතො ලග්ගනන්ති
ඤාතො ඛන්ධනන්ති ඤාතො පළිබොධොති ඤාතො ජානිතො තුලයිතො
තීරයිතො විභාවයිතො විභුතං කතොති 'ආකිඤ්ඤාඤ්ඤාසමභවං ඤාතො'.

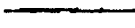
නන්දිසංයොජනං ඉතිති 'නන්දිසංයොජනං' වුවවති අරූපරාගෙ,
අරූපරාගෙන තං කම්මං ලග්ගං ලග්ගිතං පළිබුද්ධං, අරූපරාගං නන්දි-
සංයොජනන්ති ඤාතො ලග්ගනන්ති ඤාතො ඛන්ධනන්ති ඤාතො පළිබොධොති
ඤාතො ජානිතො තුලයිතො තීරයිතො විභාවයිතො විභුතං කතො. ඉතිති
පදසසි පදසංසග්ගො පදපාරිපුරි අකඛරසමවායො ඛාඤ්ජනසිලිට්ඨතො
පදනුපුබ්බතාපෙතං 'ඉති'ති. 'නන්දිසංයොජනං ඉති'.

1. සමාපත්තාධිවුත්තො - පහ
2. ඵවමෙනං - ව-වි-ක.
3. සංභවොති වුච්ඡි-ව-වි-ක, මජ්ඣ.

තෘතීයධ්‍යානයෙහි ඇලුණේ යැ වතුරත්ථධ්‍යානයෙහි ඇලුණේ යැ ආකාසා නඤ්චායතන සමාපත්තියෙහි ඇලුණේ යැ විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියෙහි ඇලුණේ යැ ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තියෙහි ඇලුණේ යැ තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපත්තියෙහි ඇලුණේ යැ' යි 'අධිමුත්තං' යනු වේ. තපපරායණං යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනමය වූ එය පිහිට කොට ඇත්තහු කර්මය පිහිට කොට ඇත්තහු (ප්‍රවෘත්ති) විපැකය පිහිට කොට ඇත්තහු කර්මවේතනාව ගරු කොට ඇත්තහු ප්‍රතිසන්ධිය ගරු කොට ඇත්තහු, නොහොත් බුදුහු මෙසේ දැනගනිති: 'මේ පුද්ගල තෙමේ රූප පරායණ යැ ... තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනපරායණ' යයි 'අධිමුත්තං තප්පරායණං' යනු වේ.

එයින් වදලහ බුදුහු:

“විඤ්ඤාණටයීතියො සබ්බා -පෙ- අධිමුත්තං තප්පරායණං” යි.

ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි උපදවන අරූපරාග සංඛ්‍යාත නන්දිය 'සංයොගයෙකැ' යි දැන තෙල මෙසේ මැ විශිෂ්ඨඤානයෙන් දැන ඉක්බිති එහි (අතිත්‍යාදි විසින්) විදර්ශනා කෙරෙයි. වැස නිමවූ මාර්ග බ්‍රහ්ම-වයභිවාස ඇති බාහිතපාපි වූ ඒ රහත්හු ගේ තෙල අර්හත්මාර්ගඤානය අවිපරිත වේ යයි.

ආකිඤ්චඤ්ඤාසමභවං - 'ආකිඤ්චඤ්ඤාසමභව' යි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි ඉපදීම පිණිස පවත්නා කර්මාභිසංස්කාරය කියනු ලැබෙයි. ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සංවත්තනික වූ කර්මාභිසංස්කාරය 'ආකිඤ්චඤ්ඤාසමභව' යි දැන 'ලග්නෙයකැ' යි දැන 'බන්ධනයෙකැ' යි දැන 'පළිබොධයෙකැ' යි දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට නුඹි 'ආකිඤ්චඤ්ඤාසමභවං ඤත්වා' යනු වේ.

නන්දිසංයොජනං ඉති - 'නන්දිසංයොජන' යි අරූපරාගය කියනු ලැබෙයි. අරූපරාගයෙන් ඒ කර්මය ලග්න යැ ලග්නික යැ පරිරුද්ධ යැ, අරූපරාගය නන්දිසංයොජනයෙකැ' යි දැන බන්ධනයෙකැ' යි දැන පරි-රොධයෙකැ' යි දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූතකොට. ඉති යනු: පදසන්ධි යැ පදසංසර්ග යැ පදපාරිපූරි යැ අක්ෂරසමවාය යැ ව්‍යාඤ්ජනශ්ලිෂ්ටතා යැ පදනුපූර්වතා යැ තෙල 'ඉති' යනු.

එවමෙතං අභිඤ්ඤායාති එවං එතං අභිඤ්ඤාය ජානිතා තුලයිතා තීරයිතා විභාවයිතා විභූතං කතාති 'එවමෙතං අභිඤ්ඤාය'.

තතො තස් විපසංඝිති 'තස්ස'ති ආකිඤ්ඤාඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජිතා තතො වුට්ඨිතිතා තස් ජාතෙ විත්තවෙතසිකෙ ධම්මෙ අනිච්චතො විපසංඝි දුක්ඛතො විපසංඝි රොගතො -පෙ- නිසසරණතො විපසංඝි දුක්ඛති ඔලොකෙති නිජ්ඣායති උපපරික්ඛතිති 'තතො තස් විපසංඝි'.

එතං ඤාණං තථං තසසාති එතං ඤාණං තච්ඡං භූතං යාථාචං අවිපරිතං තසසාති 'එතං ඤාණං තථං තසස'.

බ්‍රාහ්මණස්ස වුසිමතොති 'බ්‍රාහ්මණො'ති සත්තන්තං ධම්මානං බාහිතත්ථා බ්‍රාහ්මණො -පෙ- අසිතො තාදී පවුච්චතෙ ස බ්‍රහ්මාති. බ්‍රාහ්මණස්ස වුසිමතොති පුපුර්ජනකලායාණං උපාදය සත්තසෙඛා¹ අප්පත්තස්ස² පත්තියා, අනධිගතස්ස අධිගමාය, අසච්ඡිකතස්ස සච්ඡිකිරියාය වසන්ති සංවසන්ති ආවසන්ති පරිවසන්ති, අරහා වුසිතවා කතකරණියො ඔභිතභාරො අනුප්පත්තයද්දො පරික්ඛිණභවසංයොජනො සමමදඤ්ඤා විමුක්ඛො සො වුත්ථාවාසො විණ්ණවරණො -පෙ- ජාතිමරණ සංසාරො නස්සි තස්ස පුනඛගවො'ති 'බ්‍රාහ්මණස්ස වුසිමතො'.

තෙනාහ භගවා:

“ආකිඤ්ඤාඤ්ඤාසම්භවං ඤාතො නන්දිසංයොජනං ඉති,
එවමෙතං අභිඤ්ඤාය තතො තස් විපසංඝි.
එතං ඤාණං තථං තසස බ්‍රාහ්මණස්ස වුසිමතො”ති.

සහ ගාථාපරිසොසානා -පෙ- සත්ථා මෙ භගවා සාවකොභමස්සී'ති.

පොසාල සුත්තනිදෙසො සමතෙතා

1. සත්තසෙඛා - ව-වි-ක-ම ජ සං
2. අප්පත්තස්ස - ව-වි-ක

එවමෙතං අභිඤ්ඤාය - තෙල මෙසේ දූන දූනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට නුඹි 'එවමෙතං අභිඤ්ඤාය' යනු වේ.

තතො තත්ථ විපසසති - 'තත්ථ' යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට සම් වැද එයින් නැඟී සිටි එහි උපන් විත්තවෙතසිකධර්මයන් අතිත්‍ය හෙයින් විදර්ශනා කෙරෙයි දු:ඛ හෙයින් විදර්ශනා කෙරෙයි රොග හෙයින් ... නිස්සරණ හෙයින් විදර්ශනා කෙරෙයි දකිසි අවලෝකනය කෙරෙයි සිතයි විමසා නුඹි 'තතො තත්ථ විපසසති' යනු වේ.

එතං ඤාණං තථං තසස - ඒ රහත් පුභුල්භු ගේ තෙල රහත්මහනුවණ තථා යැ හත යැ යථාසවභාව ඇත්තේ යැ අවිපරිත නුඹි "එතං ඤාණං තථං තසස" යනු වේ.

බ්‍රාහ්මණසස වුසිමතො - 'බ්‍රාහ්මණ' යනු: (සත්කාය දෘෂ්ටි ආදී) සප්තධර්ම කෙනකුත් දුරු කළ වන බැවින් බ්‍රාහ්මණ යැ ... (තෘෂ්ණාදෘෂ්ටි නි:ශ්‍රය නැති බැවින්) 'අසිත' යයි ද (ලොකධර්මයෙන් නිර්විකාර බැවින්) 'තාදී' යයි ද කියනු ලැබේ. හෙතෙම 'බ්‍රාහ්මණ' නම් වෙයි. බ්‍රාහ්මණසස වුසිමතො යනු: පෘථග්ජන කල්‍යාණයා පටන් සප්ත ජෙයෙක්ෂයෝ නො පැමිණි රහත්බවට පැමිණෙනු පිණිස අවබෝධ නො කළ රහත්බව අවබෝධ කරනු පිණිස පසක් නො කළ රහත්බව පසක් කරනු පිණිස වෙසෙති වැද වෙසෙති වෙසෙසින් වෙසෙති සර්වප්‍රකාරයෙන් වෙසෙති, රහත්පුභුල් තෙම වැස නිමවූ බඹසර ඇත්තේ කළ (සිව්මඟ) කිස ඇත්තේ බහා තබන ලද (කෙලෙස්) බර ඇත්තේ පැමිණි උත්තමාර්ත්ථ ඇත්තේ ක්ෂය කළ භවසංයෝජන ඇත්තේ මොනොවට රහත්මහින් (කෙලෙසුන් කෙරෙන්) මිදුණේ වෙයි. හෙතෙම වැස නිමවූ බඹසරවස් ඇත්තේ යැ පරිචිත වරණ ධර්ම ඇත්තේ යැ ... ජාතිමරණ සංඛ්‍යාත පුනර්භවය ඔහුට නැත් නුඹි 'බ්‍රාහ්මණසස වුසිමතො' යනු වේ.

එයින් වදලභ බුදුහු:

"ආකිඤ්චඤ්ඤාසම්භවං -පෙ- බ්‍රාහ්මණසස වුසිමතො" යි.

භාථා පයථිවසානය භා සමභ ... බුදුහු මාගේ ශාස්තෘහ, මම ශ්‍රාවක යෙමි.

පෝසාල සුත්‍රතිර්දෙශය නිමි.

15. මොසරාජ සුත්තනිදෙසො

15-1

ද්වාහං සකකං¹ අපුච්ඡිසං (ඉව්වායසමා මොසරාජා)
න මෙ බ්‍යාකාසි වකච්චමා,
යාව තතියඤ්ච දෙව්ඨි
බ්‍යාකරොතීති මෙ සුතං,

ද්වාහං සකකං අපුච්ඡිසන්නා¹ යො බ්‍රාහ්මණො ද්විකඛතතුං බුද්ධං
භගවන්තං පඤ්ඤං අපුච්ඡි, තස්ස භගවා පඤ්ඤං දුට්ඨො න බ්‍යාකාසි
තදන්තරා² ඉමස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ඉන්ද්‍රියපරිපාකො භවීසසතීති. සකකන්ති
සකෙකා භගවා සකාකුලා³ පබ්බජිතොතිපි සකෙකා, අච්චා අබ්බසා
මහද්ධන්තො ධනවාතිපි සකෙකා, තස්සිමානි ධනානි, සෙය්‍යථිදං: සද්ධාධනං
දිලධනං හිරිධනං ඡිත්තපඨනං සුත්තධනං වාගධනං පඤ්ඤධනං
සතිපට්ඨානධනං සමමප්පධානධනං ඉද්ධිපාදධනං ඉන්ද්‍රියධනං බලධනං
බොජ්ඣග්ගධනං චග්ගධනං ඵලධනං, තිබ්බානධනං ඉමෙති අනෙක
විධෙති ධනරතනෙති අසේසා මහද්ධන්තො ධනවාතිපි සකෙකා. අච්චා
පසු වීසථි අලමකෙතා සුරො වීරො විකකතෙතා අභිරු අච්ඡමහි අනුත්‍රාසි
අපලාසී පභිනභයභෙරවො විගතලොමභංයොතිපි සකෙකා. ද්වාහං
සකකං අපුච්ඡිසන්නා ද්වාහං සකකං අපුච්ඡිසං අයාවසං අච්ඡමහිසං
පසාදසිසන්නා 'ද්වාහං සකකං අපුච්ඡිසං'. ඉව්වායසමා මොසරාජති -පෙ-

න මෙ බ්‍යාකාසි වකච්චමාති 'න මෙ බ්‍යාකාසී'ති න මෙ බ්‍යාකාසි,
න ආවිකඛි, න දෙසෙසි, න පඤ්ඤපෙසි, න පඨමපෙසි, න විච්චි, න වීහථි,
න උකතාති අකාසි, න පකාසෙසි. වකච්චමාති භගවා පඤ්ඤති වකච්චති
වකච්චමා, මංසවකච්චනාපි වකච්චමා, දිබ්බවකච්චනාපි වකච්චමා, පඤ්ඤවකච්චනාපි
වකච්චමා, බුද්ධවකච්චනාපි වකච්චමා, සමන්තවකච්චනාපි වකච්චමා.

කථං භගවා මංසවකච්චනාපි වකච්චමා: 'මංස වකච්චමහි භගවතො පඤ්ච
වණණො සංවිජ්ජනති' නිලො ව වණණො පීතකො ව වණණො ලොහිත
කො ව වණණො කණණො ව වණණො ඔදතො ව වණණො. අකඛි-
ලොමානි ව භගවතො⁴ යථ ව අකඛිලොමානි පතිට්ඨිතානි තං නිලං
භොති සුනිලං පාසාදිකං දසසන්තෙය්‍යං උමමාපුප්ඨසමානං⁵ තස්ස පරතො
පිතකං භොති සුපිතකං සුවණණවණණං පාසාදිකං දසසන්තෙය්‍යං කණි-
කාරපුප්ඨසමානං, උභතො ව අකඛිකුට්ඨි' භගවතොලොහිතකානි යොනති.

1. සකක - සා,
2. වකච්චසමන්තතරා - සා,
3. සාකාකුලා - වි-ක
4. පඤ්චවණණං සංවිජ්ජනි - ව-වි-ක
5. 'අකඛිලොමානි ව භගවතො'
-ම ඡ සං, නථී
6. උමා පුප්ඨසමානං - ම ඡ සං,
උමිමාරපුප්ඨ සමානං - ව-වි-ක-සා
7. අකඛි කුපානි - පඨ

15. මෝසරාජ සූත්‍රනිර්දේශය

15-1

(ආයුෂ්මත් මෝසරාජ මෙසේ විවාරයි:) මම දෙවරක් ශාක්‍යමුනිහු විචාලෙමි. චක්ඛුර්මත්හු ප්‍රකාශ නො කළහ, දෙවර්ෂිහු තුන්වනවට දක්වා විවරන ලද්දහු ප්‍රකාශ කරන සේකැ යි මා විසින් අසන ලද.

ද්වංචං සක්කං අසුච්ඡිසසං යනු: එ බමුණු දෙවරක් භාග්‍යවත් බුදුන් පැන පුළුවන්. ඔහට බුදුහු පැන පුළුවන්නා' ලද්දහු 'එයට ඉක්බිති මෙ බමුණුහට ඉන්ද්‍රියපරිපාකය වන්නේ යැ'යි ප්‍රකාශ නො කළහ. සක්කො යනු බුදුහු ශාක්‍යයහ: ශාක්‍යකුලයෙන් නික්ම පැවිදි වූහ යි ද ශාක්‍යයහ, නොහොත් ආර්යයහ මහද්ධන ඇතියහ ධනවත්හ යි ද ශාක්‍යයහ. උන් වහන්සේට මේ ධනයෝ වෙති; හෙ මෙසේයි: ශ්‍රද්ධා ධන යැ ඡීල ධනයැ හිරි ධන යැ ඔත්තප්ප ධන යැ ශ්‍රැත ධන යැ ත්‍යාග ධන යැ ප්‍රඥා ධන යැ සතිපට්ඨාන ධන යැ සමායක්ප්‍රධාන ධන යැ සාද්ධිපාද ධන යැ ඉන්ද්‍රිය ධන යැ බලධන යැ බොධාභිග ධන යැ මාර්ග ධන යැ ඵලධන යැ නිර්වාණධන යි. මේ අන්තෙවිධ ධනරත්නයන් ගෙන් ආර්යයහ, මහද්ධන ඇතියහ, ධනවත්හ යි ද ශාක්‍යයහ. නොහොත් ශාක්‍යයහ, ප්‍රභූහ පරසන්තානායෙහි වීර්යය උපදවනුවහ, සමර්ත්ඵ සිත් ඇතියහ, ශුරයහ, පරාක්‍රම ඇතියහ, වික්‍රම ඇතියහ, නො බාන සුල්ලහ, නො සැලලනුවහ, නො තැනිගනුවහ, නො පලායනසුල්ලහ, දුරු කළ බිය හා බිය අරමුණු ඇතියහ, පහවූ ලොමුදහ ඇතියහ නුයි ද ශාක්‍යයහ. ද්වංචං සක්කං අසුච්ඡිසසං යනු: මම දෙවරක් ශාක්‍යයන් වහන්සේ පුළුවන්මි, අයැදියෙමි, අධ්‍යාපණ කෙලෙමි, පැහැද වීම් නුයි 'ද්වංචං සක්කං අසුච්ඡිසසං' යනුවෙ. ඉච්චායස්මා මෝසරාජා යනු:...

න මෙ බ්‍යාකාසි චක්ඛුමා- 'න මෙ බ්‍යාකාසි' යනු: මට නො පැවැසූහ නො වදළහ නො දෙසූහ නො පැනවූහ නො පිහිටවූහ විවරණය නො කළහ විභාග නො කළහ පාළ නො කළහ ප්‍රකාශ නො කළහ. චක්ඛුමා යනු: බුදුහු පසැසිත් චක්ඛුෂ්මත්හ: මසැසිනුදු චක්ඛුෂ්මත්හ, දිවැසිනුදු චක්ඛුෂ්මත්හ, පැනැසිනුදු චක්ඛුෂ්මත්හ, බුදු ඇසිනුදු චක්ඛුෂ්මත්හ, සමතැසිනුදු චක්ඛුෂ්මත්හ.

කිංසෙය්ති බුදුහු මසැසිනුදු චක්ඛුර්මත්හ යත්: භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගේ මසැසිති පස්පැහැ දිස් වෙයි: නිල් පැහැ යැ රන්වන් පැහැ යැ රත් පැහැ යැ කළු පැහැ යැ සුදු පැහැ යැ යි. තවද බුදුන්ගේ අක්ෂිරොම වෙයි: යම් තැනෙකැ වැළිත් ඇස්ලොම් පිහිටියේ ද එතැන දියමෙරළිය මල් සුදුසු සුනිල් පිරිසුදු දැකුම්කලු නිල්පැහැ වෙයි. එ ඉක්බිති කිංසෙය්ති සුදුසු සුකසාවත් රන්වන් පිරිසුදු දැකුම්කලු කසාවත් පැහැ වෙයි. බුදුන්ගේ දෙනෙතග රකිදුගොව සුදුසු සුරත් පිරිසුදු දැකුම්කලු රත්පැහැ වෙයි. මැද

සුලොභිතකානි පාසාදිකානි දසසනෙයානි ඉඤ්ඤාපකසමානානි, මජ්ඣිමනිකායෙ භොති සුකණ්ණං අලුඛං¹ සිනිදාං පාසාදිකං දසසනෙයාං. අඤ්ඤාපකසමානං² තසස පරතො ඔදනං භොති සුඛදනං³ සෙතං පණ්ඩරං පාසාදිකං දසසනෙයාං ඔසධිතාරකසමානං, තෙන භගවා පකතීතෙන මංසවකඛුනා අත්තභාවපරියාභනෙන පුරිමසුචරිතකමොභිතිබ්බතෙන සමන්තා යොජනං පසුති දිවාචෙ ව රත්ඤ්ඤා. යදහි චතුරබ්බසමන්තාගතො අනිකාරො භොති, සුරියො ච අඤ්ඤා භොති⁴ කාලපකෙඛා ච උපාසපො භොති, තිබ්බො ච වනසණ්ඨා භොති, මහා ච කාල චෙසා⁵ අබ්බවසීතො භොති. එවරුපෙ චතුරබ්බසමන්තාගතෙ අනිකාරෙ සමන්තා යොජනං පසසති.

කථං භගවා දිබ්බන චකඛුනාපි චකඛුමා: භගවා දිබ්බන චකඛුනා විසුද්ධන අතිකකතමානුසකෙන සතෙත පසුති වචමානෙ උපපජ්ජමානෙ භීතෙ පණීතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ සුගතෙ දුගතෙ යථාකමුච්චගෙ සතෙත පජානාති, ඉමෙ වත භොතො සත්තා කායදුච්චරිතෙත සමන්තාගතා විචිද්ධරිතෙත සමන්තාගතා මනොදුච්චරිතෙත සමන්තාගතා අරියානං උපවාදකා මිච්චාදිඤ්ඤා මිච්චාදිඤ්ඤා කමමසමාදනා තෙ කායසස භෙද පරමමරණා අපායං දුගතති විනිපාතං නිරයං උපපන්නා. ඉමෙ වා පන භොතො සත්තා කායසුච්චරිතෙත සමන්තාගතා වචී සුච්චරිතෙත සමන්තාගතා මනොසුච්චරිතෙත සමන්තාගතා අරියානං අනුපවාදකා සමමාදිඤ්ඤා සමමාදිඤ්ඤා කමමසමාදනා තෙ කායසස භෙද පරමමරණා සුගති සග්ගං ලොකං උපපන්නාති. ඉත් දිබ්බන චකඛුනා විසුද්ධන අතිකකතමානුසකෙන සතෙත පසුති වචමානෙ උපපජ්ජමානෙ භීතෙ පණීතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ සුගතෙ දුගතෙත යථාකමුච්චගෙ සතෙත පජානාති, ආකඛිමානො ච භගවා එකමි ලොකධාතු පසෙසයා, දෙවි ලොකධාතුයො, පසෙසයා තිසෙසාපි ලොක ධාතුයො පසෙසයා, වතසෙසාපි ලොකධාතුයො පසෙසයා, පඤ්ඤාපි ලොකධාතුයො පසෙසයා, දසපි ලොකධාතුයො පසෙසයා, විසමි ලොකධාතුයො පසෙසයා, තිංසමි ලොකධාතුයො පසෙසයා, වඤ්ඤාපිසමි ලොකධාතුයො පසෙසයා, පඤ්ඤාපි ලොකධාතුයො පසෙසයා, සතමි ලොකධාතුයො පසෙසයා, සහසමි වුලුනිකං ලොකධාතු පසෙසයා, ද්විසහසමි මජ්ඣමිකං ලොකධාතු පසෙසයා, තිසහසමි මහාසහසමි ලොකධාතු⁶ පසෙසයා, යාවතා⁷ පන ආකඛියතාචකං පසෙසයා, ඒ වං පරිසුද්ධං⁸ භගවතො දිබ්බචකඛු. එවං භගවා දිබ්බන චකඛුනාපි චකඛුමා.

1. අලුකා - පන
 2. අඤ්ඤාපක - සා.
 3. ඕදනා සුඛදනා - පන.
 4. අඤ්ඤා ගමිකො, භොති - සා.
 5. අකාලමෙසො - සා.
 6. තිසහසමි ලොකධාතු පසෙසයා. මහාසහසමි ලොකධාතුපසෙසයා - ම ජ සං.
 7. යාවතකං - ම ජ සං.
 8. එවං විසුද්ධං - ප-ව-චි-ක.

රුක්පෙණෙල ඇට සුදුසු ඉතා කළු මොළොක් හිනිඳු පිරිසුදු දකුම්කලු කළුපැහැ වෙයි. ඉනික්බිති දවහත්තරු සුදුසු ඉතා සුදු සිත පබෙර පිරිසුදු දකුම්කලු සුදු පැහැ වේ. බුදුහු අත්බැව් ඇසුරු කළ පෙර පින්කමින් උපන් ඒ පියව් මසැසින් දහවල්හි දූ රැසිදු භාත්පසින් යොදුනක් දකිති. යම් කලෙකැ වතුරභිගසමනවාගත අන්ධකාරය වේ ද: හිරු අස්තයට ගියේත් වේ ද, කෘෂ්ණපක්ෂයෙහි පොහොය ත් වේ ද, ගහන වූ වන ළැහැබක් වේ ද, මහ කළුවලාකුළු නැගුණේත් වේ ද, මෙ බඳු වූ වතුරභිගසමන්වාගත අන්ධකාරයෙහි පවා භාත්පසින් යොදුනක් දකිති. එහි ඒ බිත්තියක් හෝ කවුළුවක් හෝ පවුරක් හෝ ගලක් හෝ නසක් හෝ වැලක් හෝ රූපදර්ශන යට ආවරණයෙක් නැති. ඉදින් එක් තලැටක් ලකුණු කොට තලගැලෙකැ බහාලන්නේ නම් ඒ තල ඇටය මැ නභාගන්නා සේ ක. මෙසෙයින් බුදුන්ගේ පියව් මසැස පිරිසුදු වේ. මෙසෙයින් බුදුහු මසැසිනුදු වක්ඝුර්මත් වෙති.

කිසෙයින් බුදුහු දිවැසිනුදු වක්ඝුර්මත්හ යත්: බුදුහු විශුද්ධ වූ මිහිසැස ඉක්මැ සිටියා වූ ව්‍යුත වන්තා වූ ද උපදනා වූ ද හීන වූ ප්‍රණීත වූ අහිරුප වූ විරූප වූ සුගතියට ගියා වූ දුගතියට ගියා වූ සත්ත්වයන් දකිති. යහහ, මේ හවත් සත්ත්වයෝ කායදුශ්චරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු වාග්දුශ්චරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු මනෝදුශ්චරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු ආයතියනට උපවාද කළාහු මිත්ථායාදාෂ්ටි ඇත්තාහු මිත්ථායාදාෂ්ටි වශයෙන් සමාදන් වූ විවිධ කර්ම ඇත්තාහු ය. ඔහු කය බිඳීමෙන් මරණින් මත්තෙහි අය රහිත වූ දුකට ගති වූ විවිස වැ පතීත වන නිරයට පැමිණියාහු ය. යළි මේ හවත් සත්ත්වයෝ කාය සුවරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු වාක් සුවරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු මනස්සුචරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු ආයතියනට උපවාද නො කළාහු සමාග්දාෂ්ටි ඇත්තාහු සමාග්දාෂ්ටි වශයෙන් සමාදන් වූ කර්ම ඇත්තාහු ය. ඔහු කාබුන් මරණින් මත්තෙහි සුන්දරගති ඇති සැපයෙන් අග්‍ර වූ ලොකයට පැමිණියාහ සි කම් වූ පරිද්දෙන් පැමිණි සත්ත්වයන් දන්තා සේක. මෙසෙයින් විශුද්ධ වූ මිහිසැස ඉක්මැ සිටි දිවැසින් ව්‍යුත වන්තා වූ ද උපදනා වූ ද හීන වූ ප්‍රණීත වූ අහිරුප වූ විරූප වූ සුගතියට ගියා වූ දුගතියට ගියා වූ සත්ත්වයන් දකිති. කම් වූ පරිදි (පරලොව) පැමිණි සත්ත්වයන් දන්තා සේක. තවද බුදුහු කැමැති වන්තාහු නම් එක් ලොකධාතුවකුදු බලන සේක. ලොකධාතූ දෙකක් ද තුන් ලොකධාතුවකුදු - සතර ලොකධාතුවකුදු - පස් ලොකධාතුවකුදු බලන සේක. දස ලොකධාතුවකුදු - දස ලොකධාතුවකුදු - තිස් ලොකධාතුවකුදු - සතලිස් ලොකධාතුවකුදු - පනස් ලොකධාතුවකුදු - සියක් ලොකධාතුව ද බලන සේක. සහස්‍රිවූලනිලොකධාතුව ද බලන සේක. ද්විසහස්‍රි මධ්‍යම ලොකධාතුව ද බලන සේක, ත්‍රිසහස්‍රි මහා සහස්‍රි ලොකධාතුව ද බලන සේක. තවද යම් පමණ කැමැති වන සේක් නම් එ පමණ බලන සේක. බුදුන්ගේ දිවැස මෙසෙයින් පිරිසුදු වේ. මෙසෙයින් බුදුහු දිවැසිනුදු වක්ඝුර්මත් වෙති.

කථං හගවා පඤ්ඤාවකඛුනාපි වකඛුමා: හගවා මහාපඤ්ඤා පුච්ඡ-
 පඤ්ඤා භාසපඤ්ඤා ජවනපඤ්ඤා¹. තිකඛිපඤ්ඤා තිබ්බෙධිකපඤ්ඤා
 පඤ්ඤාපාහෙදකුසලො පභින්නාසුඤ්ඤා අධිගතපටිසම්භිදෙ². චතුචෙසා-
 රජ්ජපඤ්ඤා දසබලධාරී පුරිසාසභො පුරිසසීභො පුරිසනාගො පුරිසා-
 ජපඤ්ඤා පුරිසධොරඤ්ඤා අනන්තඤ්ඤාඤා අනන්තතෙජො අනන්තයසො
 අධිසා මහදධනො ධනවා නොතො විනොතො අනුනොතො පඤ්ඤාපෙතො
 ත්‍රිජකාපෙතො පෙකෙඛිතො පසාදෙනා. සො හි හගවා අනුප්පන්නස්ස
 මග්ගස්ස උප්පාදෙනා, අසඤ්ජාතස්ස, මග්ගස්ස සඤ්ජෙනො, අනකඛාතස්ස
 මග්ගස්ස අකඛාතා, මග්ගඤ්ඤා, මග්ගවිදු මග්ගකොවිදෙ මග්ගානුගා ව
 පන එතරහි සාවකා විහරන්ති පච්ඡා සමන්තාගතා.

සො හි හගවා ජානං ජානාති, පසං පසසති, වකඛුභුතො ඤාණ-
 භුතො ධර්මභුතො බ්‍රහ්මභුතො වත්තා පවත්තා අසුසස නිනොතො,
 අමතස්ස දුතා ධම්මසාමි³ තථාගතො, නස්සි තස්ස හගවතො අඤ්ඤාතං
 අදිට්ඨං අවිදිතං අසච්ඡිකතං අච්ඡිකතං⁴ පඤ්ඤාය, අතීං අනාගතං
 පච්චුප්පන්නං⁵ උපාදය සබ්බෙ ධම්මා. සබ්බාකාරොත බුද්ධස්ස හගවතො
 ඤාණමුඛෙ ආපාථං ආගච්ඡන්ති. යං කිඤ්චි නොයං නාම අස්සි ධම්මං
 ජාතිතබ්බං⁶ අක්තඤ්ඤා වා පරඤ්ඤා වා උභයඤ්ඤා වා දිට්ඨධම්මකො වා
 අඤ්ඤා සම්පරාසිකො වා අඤ්ඤා, උක්තොතො වා අඤ්ඤා, ගම්භිරො වා
 අඤ්ඤා, ගුලෙභා වා අඤ්ඤා, පටිච්ඡන්තො වා අඤ්ඤා, නොයො වා අඤ්ඤා,
 නිතො වා අඤ්ඤා, අනච්ඡෙජා වා⁷ අඤ්ඤා, තිකඛිලෙසො වා අඤ්ඤා,
 චොදනොවා අඤ්ඤා, පරමඤ්ඤා වා අඤ්ඤා⁸. සබ්බං තං අනෙකාබුද්ධ ඤාණෙ
 පරිවතන්ති, සබ්බං කායකම්මං බුද්ධස්ස හගවතො ඤාණානුපරිවතති
 සබ්බං වචිකම්මං ඤාණානුපරිවතති, සබ්බං මනොකම්මං ඤාණානුපරිවතති,

1. ජවනපඤ්ඤා භාසපඤ්ඤා - ම ජ සං
 2. අධිගතපටිසම්භිදපඤ්ඤා - ම ජ සං,
 3. ධම්මසාමි - සායා
 4. අච්ඡිකතං - සායා
 5. අච්චුප්පන්නං - භායා,
 6. අස්සි, ජාතිතබ්බං - ම ජ සං, සායා.
 7. අච්ඡෙජො වා - පත.
 8. පරමඤ්ඤා වා - ම ජ සං, සායා.

කීසෙයින් බුදුහු පැනැසිනුදු වක්ඝුර්මත්ත යක්: බුදුහු මහත්ප්‍රඥා ඇතියහ, පකළ ප්‍රඥා ඇතියහ, ශීඝ්‍ර ප්‍රඥා ඇතියහ, දිවෙන ප්‍රඥා ඇතියහ, තියුණු ප්‍රඥා ඇතියහ, විනිවිද යන ප්‍රඥා ඇතියහ, ප්‍රඥා ප්‍රභේදයෙහි නිපුණයහ, ප්‍රභේදයට පැමිණි ඥාන ඇතියහ, අධිගම කළ ප්‍රතිසංවිද් ඇතියහ, චතුර්වේදිගාරදායට පැමිණියහ, දශබලධාරීහ, පුරුෂ ශ්‍රේෂ්ඨයහ, පුරුෂසිංහයහ, පුරුෂනාගයහ, පුරුෂාජානෙයහ, පුරුෂ-ධෛරයහ, අනන්තඥාන ඇතියහ, අනන්ත තේජස් ඇතියහ, අනන්ත යශස් ඇතියහ, (ප්‍රඥධනයෙන්) ආසායහ, මහත් වූ ප්‍රඥාධන ඇතියහ, ප්‍රඥාධනවත්හ, (හිවනට පමුණුවන හෙයින්) නේතෘහ, (වෛනෙය ජනයන් විනයන කරන හෙයින්) විනේතෘහ, (සැක සිදුනා හෙයින්) අනුනේතෘහ, (අර්ථය) පනවනුවහ, නිශ්චය කරනුවහ, (පිළිවෙත්) දක් වනුවහ, (ප්‍රතිපත්තිඵලයෙන්) පහදනුවහ, තවද ඒ බුදුහු නූපන්විරු අරීමහ සිය සතන්හි ඉපැදවූහ, (වෛනෙය සන්තානයෙහි) අසඤ්ජාත මාර්ගය උපදනුවහ, ප්‍රකාශ නො කළ මාර්ගය ප්‍රකාශ කරනුවහ, මාර්ගය දකුවහ, මාර්ගය දන්තාසුල්ලහ, මාර්ගයෙහි විවක්ෂණයහ, තවද මෙකල්හි මාර්ගය අනුව යන ශ්‍රාවකයෝ (ශිලාදී ගුණයෙන්) පසුපස යෙමින් වෙසෙත්.

ඒ බුදුහු දකයුතු ජෙයධර්මය දැනි, දක්කයුතු ජෙයපථය නුවණැසින් දකිති, (දර්ශන පරිණායක හෙයින්) ඇසක් මෙන් වූහ, ඥානමය වූහ ධර්මමය වූහ, ශ්‍රේෂ්ඨ වූහ, (දහම් දෙසන හෙයින්) වක්තෘ වූහ, ප්‍රවක්තෘ වූහ, (අර්ත්ථය දක්වනුයෙන්) නිර්නේතෘ වූහ, අමාතය දෙනුවහ, ධර්ම ස්වාමීහ, තථාගත වූහ. ඒ බුදුන් විසින් (මහනැණින්) නො දන්තා ලද්දෙක් (නුවණැසින්) නො දක්තා ලද්දෙක් අවිදිතයෙක් නො පසක් කරන ලද්දෙක් ප්‍රඥායෙන් ස්පර්ශ නො කරන ලද්දෙක් නැති. ජෙය නම් වූ දකයුතු යම් කිසි ධර්මයෙක් වේ ද, අතිතානාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්නය ඇතුළු කොට සඬබතාසඬබත වූ සියලු ධර්මයෝ සර්වප්‍රකාරයෙන් භාගාවත් බුදුන් ගේ ඥානමුඛයෙහි ආපාඨයට පැමිණෙත්. ආත්මාර්ත්ථය වේවයි පරාර්ථය වේවයි උභයාර්ථය වේවයි දෘෂ්ටධාර්මිකාර්ත්ථය වේවයි සාම්පරායිකාර් ථය වේවයි උත්තාරාර්ත්ථය වේවයි ගම්භීරාර්ත්ථය වේවයි ගුඨාර්ත්ථය වේවයි ප්‍රතිච්ඡන්තාර්ත්ථය වේවයි නෙයාර්ත්ථය වේවයි නිකාර්ත්ථය වේවයි නිර්දෙෂාර්ත්ථය වේවයි නික්ලෙශාර්ත්ථය වේවයි පරිභුද්ධාර්ත්ථය වේවයි පරමාර්ත්ථය වේවයි එ හැම බුද්ධඥානය තුළ පිරිවැටෙයි. භාගාවත් බුදුන්ගේ සියලු කායකර්මය ඥානය අනුව පවතී, සියලු වාක්කර්මය ඥානය අනුව පවතී, සියලු මනාකර්මය ඥානය අනුව පවතී.

අතීතෙ බුද්ධසස භගවතො අපපටිභතං ඤාණං, අනාගතෙ අපපටිභතං ඤාණං, පච්චුපභේන අපපටිභතං ඤාණං, යාවතකං නෙය්‍යං තාවතකං ඤාණං, යාවතකං ඤාණං තාවතකං නෙය්‍යං, නෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං නෙය්‍යං, නෙය්‍යං අතීක්කමීඤ්ඤා ඤාණං නපු වතනති¹. ඤාණං අතීක්කමීඤ්ඤා නෙය්‍යපථො නඤ්ඤි, අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨාසිනො තෙ ධම්මො, යථා ද්විත්තා සමුග්ගපටලානං සමමා ඵසිත්තානා². හෙට්ඨිමං සමුග්ගපටලං උපරිමං නාතීවතනති, උපරිමං සමුග්ගපටලං හෙට්ඨිමං නාතීවතනති, අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨාසිනො තෙ³. ඵචමෙච බුද්ධසස භගවතො නෙය්‍යඤ්ඤ ඤාණඤ්ඤ අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨාසිනො. යාවතකං නෙය්‍යං තාවතකං ඤාණං, යාවතකං ඤාණං තාවතකං නෙය්‍යං, නෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං නෙය්‍යං, නෙය්‍යං අතීක්කමීඤ්ඤා ඤාණං නපු වතනති, ඤාණං අතීක්කමීඤ්ඤා නෙය්‍ය පථො නඤ්ඤි, අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨාසිනො තෙ ධම්මො.

සබ්බධම්මෙචු බුද්ධසස භගවතො ඤාණං පවතනති, සබ්බ ධම්මො බුද්ධසස භගවතො ආචර්ජනපටිබද්ධා ආකඛිතපටිබද්ධා⁴ මනරිකාරපටිබද්ධා විත්තුපභාදපටිබද්ධා සබ්බසතෙඤ්ඤ බුද්ධසස භගවතො ඤාණං පවතනති, සබ්බසංච සත්තානං භගවා ආසයං ජානාති, අනුසයං ජානාති, වර්තං ජානාති, අධිමුක්තිං ජානාති, අපුරජකෙඛ මහාරජකෙඛ තික්ඛිඤ්ඤියෙ මුඤ්ඤියෙ සවාකාරෙ ආකාරෙ සුවිඤ්ඤපයෙ ද්විඤ්ඤපයෙ හඛ්ඛාහබ්බෙ සතෙඤ්ඤ ජානාති. සදෙවකො ලොකො සමාරකො සබ්බමකො සසමණබ්‍රාහ්මණී පජා සදෙවමනුසසා අනෙතොබුද්ධඤාණෙ පරිවතනති. යථා යෙ කෙචි මච්ඡකච්ඡපා අනනමසො තමීතීමීඛලං උපාදය අනෙතො මහාසමුද්දෙ පථිවතනනති. ඵචමෙච සදෙවකො ලොකො සමාරකො සබ්බමකො⁵ සසමණබ්‍රාහ්මණී පජා සදෙවමනුසසා අනෙතො බුද්ධඤාණෙ පරිවතනති⁶. යථා යෙ කෙචි පක්ඛී අනනමසො ගුලං වෙනතෙය්‍යං උපාදය ආකාසසස පදෙසෙ පරිවතනනති. ඵචමෙච යෙපි තෙ⁷. සාරිඤ්ඤතසමා පඤ්ඤය සමන්තාගතො, තෙපි බුද්ධඤාණසස පදෙසෙ පරිවතනනති. බුද්ධඤාණං දෙවමනුසසානං පඤ්ඤං ඵරිඤ්ඤා අභිභවිඤ්ඤා තිට්ඨති. යෙපි තෙ ඛතතිස පණ්ණිතො බ්‍රාහ්මණපණ්ණිතො ගහපතිපණ්ණිතො සමණපණ්ණිතො ගිජුණා ක පරපචාද චාලෙචිරුපා වොභිඤ්ඤනා⁸ මඤ්ඤ වරන්ති පඤ්ඤාගතෙන⁹ දිට්ඨිගතෙති, තෙ පඤ්ඤා අභිසඛිරිඤ්ඤා අභිසඛිරිඤ්ඤා තථාගතං උපසඛික්කමීඤ්ඤා ඤුච්ඡන්ති ගුණානිච පටිච්ඡන්තානිච කටීතො විසසජ්ජිතාව¹⁰. තෙ පඤ්ඤා භගවතො¹¹ හොන්ති ගිද්දිට්ඨකාරණා. උපසඛික්කතො ච තෙ භගවතො සමපජ්ජන්ති. අථ ඛො භගවාච තඤ්ඤි අතීරොචක යදිදං පඤ්ඤයාති. ඵචං භගවා පඤ්ඤවකබ්‍රුතාපි වකබ්‍රුමා.

1. ඤාණං න පරිවතනති - පන.
 2. ද්විත්තානං - ම ජ සං, ස්‍යා.
 3. අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨාසිනො - ම ජ සං.
 4. ආකඛිත පටිබද්ධා. - පන
 5. සමාරකො ලොකො සබ්බමකො ලොකො - ම ජ සං
 6. පරිවතනනති - ම, වී, ක.
 7. යෙකෙචි තෙ - පන
 8. තෙ භිඤ්ඤනා - ස්‍යා, ව, වී, ක.
 9. දිට්ඨිගතො - පන.
 10. කටීතො විසසජ්ජිතාව - ව, වී, ක, ම ජ සං
 11. භගවතො - ව, වී, ක.

අතීතයෙහි භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ ඥානය අප්‍රතිහත (අනාවරණ) යැ, අනාගතයෙහි ඥානය අනාවරණ යැ, ප්‍රත්‍යුත්පන්නයෙහි ඥානය අනාවරණ යැ දතයුත්ත යම් පමණ ද ඥානය එ පමණ යැ, ඥානය යම් පමණ ද දතයුත්ත එ පමණ යැ, ඥානය දෙයපයභීන්තික යැ, දෙයය ඥානපයභීන්තික යැ, දෙයය ඉක්මැ ඥානයෙක් නො පවතී, ඥානය ඉක්මැ දෙයපඵයෙක් නැති, ඒ ධර්මයෝ අන්‍යෝන්‍යපයභීන්තයෙහි පවත්නාසුල්ලහ. යම්සේ මනාකොට පැහැසු සුමුගු පටල දෙකක්හු ගේ යට සුමුගුපටල උපරිමය නො ඉක්මවා ද උඩ සුමුගුපටල හෙට්ඨිමය නො ඉක්ම සිටී ද, ඔවුහු ඔවුනොවුන් ගේ කෙළවර සිටුනාසුලු වෙන් ද, එසෙයින් භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ දෙයයන් ඥානයන්. අන්‍යෝන්‍යපයභීන්තයෙහි පවත්නාසුල්ලහ. යම්තාක් දෙයය ද ඒ තාක් ඥානයැ, යම් තාක් ඥානයද ඒ තාක් දෙය යැ, ඥානය දෙයපයභීන්තික යැ දෙයය ඥානපයභීන්තික යැ, දෙයය ඉක් මැ ඥානය නො පවතී ඥානය ඉක්මැ දෙයපඵයෙක් නැති. ඒ දහම්හු අන්‍යෝන්‍ය පයභීන්තයෙහි සිටුනාසුල්ලහ.

සියලු දහම් විෂයෙහි භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ ඥානය පවතී, සියලු දහම්හු භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ මනෝද්වාරාවර්ජනයට අයත්හු වෙති, රූපීය ප්‍රතිබද්ධයහ, මනසිකාර ප්‍රතිබද්ධයහ, චිත්තෝත්පාද ප්‍රතිබද්ධයහ. සියලු සතුන් විෂයෙහි භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ ඥානය පවතී. බුදුහු සියලු සතුන්ගේ ආශය දැනි, අනුශය දැනි වර්තය දැනි, අධිලක්ඛිතය දැනි. අල්ප වූ රාගාදී රජස් ඇති මහත් වූ රජස් ඇති තියුණු වූ (ශ්‍රද්ධාදී) ඉදුරන් ඇති මාදු වූ ඉදුරන් ඇති සුන්දර වූ (ශ්‍රද්ධාදී) ආකාර ඇති ගර්භිත වූ (ශ්‍රද්ධාදී) ආකාර ඇති සුවිඥාපාය වූ දුර්විඥාපාය වූ භව්‍යාභව්‍ය සත්ත්වයන් දැනි. මරුන් බඹුන් සහිත වූ දෙවියන් සහිත ලෝ වැසි තෙම දෙවිමිනිසුන් සහිත වූ මහණ බමුණන් සහිත ප්‍රජාව බුදුනුවණ තුළ පවතී. තිමි තිමිභිගල පටන් කොට යම් කිසි මස්-කැසුබු කෙනෙක් වෙන් නම්, ඔහු යම්සේ ඇතුළු මහමුහුදෙහි හැසිරෙත් ද, එසෙයින් මරුන් බඹුන් සහිත වූ සදෙවක ලොක තෙමේ ශ්‍රමණබ්‍රාහ්මණයන් සහිත සදෙවමනුෂ්‍යප්‍රජාව ඇතුළුබුදුනුවණෙහි පවතී. යම්සේ විනතාපුත් ගුරුඵරජහු පටන් කොට යම් කිසි පක්ෂි කෙනෙක් වෙන් නම්, ඔහු අහසැ පෙදෙසකැ හැසිරෙත් ද, එසෙයින් මැ යම් කෙනෙක් නුවණින් සැරියුත් තෙරුන් සම වූවාහු නම්, ඔවුහු ද බුද්ධඥානයාගේ පෙදෙසක පවත්නාහු යැ. බුද්ධඥානය දෙවිමිනිසුන්ගේ ප්‍රඥාව පැතිරැ මැඩගෙන සිටී. නිපුණ වූ කළ පරප්‍රවාද ඇති වල්විදුනා දුනුවායන් බදු ප්‍රසිද්ධ වූ යම් ක්ෂත්‍රිය- බ්‍රාහ්මණ- ගෘහපති- ශ්‍රමණ පණ්ඩිත කෙනෙක් ප්‍රඥායෙන් දෘෂ්ටිගතයන් බිඳිමින් මෙන් හැසිරෙත් නම් ඔහු ගුසු වූ ද ප්‍රතිච්ඡන්ත වූ ද බොහෝ ප්‍රශ්න රචනා කොට බුදුන් වෙත පැමිණ විචාරත් ද භාග්‍යවතුන් විසින් ඒ ප්‍රශ්නයෝ සකාරණ වැ කියන ලද්දහු විසදන ලද්දහු මැ වෙත්. ඔවුහු භාග්‍යවතුන්ගේ ශ්‍රාවක බවට (උපාසක බවට හෝ) පැමිණියාහු මැ වෙත්. යළි බුදුහු මැ එහි ප්‍රඥායෙන් අතිශයින් ප්‍රකාශ වෙත් නුයි මෙසේ බුදුහු පැනැසිනුදු 'වක්ඡුර්මත්' වූහ.

කථං භගවා බුද්ධචක්ඛනාපි චක්ඛමා: භගවා බුද්ධචක්ඛනා ලොකං ඔලොකෙනෙනා:1 අද්දස සතෙත අපරජකෙඛි මහාරජකෙඛි තිකඛ්ඤ්ඤියෙ මුද්දිඤ්ඤියෙ සඛාකාරෙ දචාකාරෙ සුච්ඤ්ඤපයෙ දුච්ඤ්ඤපයෙ අපෙපකචෙච පරලොකචජ්ඡභයදසසාවිනො:2 විහරතෙත, අපෙපකචෙච න පරලොකචජ්ඡභයදසසාවිනො විහරතෙත. සෙය්‍යථාපි නාම උපපලිතියං වා පදුමිතියං වා පුණ්ණිරිකිතියං වා අපෙපකචොති උපපලාති වා පදුමාති වා පුණ්ණිරිකාති වා උදකෙ ජාතාති උදකෙ සංවද්ධාති උදකානුඤ්ඤාතාති අනෙතාතිමුඤ්ඤපොසිති, අපෙපකචොති උපපලාති වා පදුමාති වා පුණ්ණිරිකාති වා උදකෙ ජාතාති උදකෙ සංවද්ධාති සමොදකං ධීතාති,3 අපෙපකචොති උපපලාති වා පදුමාති වා පුණ්ණිරිකාති වා උදකෙ ජාතාති උදකෙ සංවද්ධාති උදකා අච්චුඤ්ඤමි තිට්ඨන්ති අනුපලිත්තාති උදකෙන. එවමෙච භගවා බුද්ධචක්ඛනා ලොකං ඔලොකෙනෙනා අද්දස සතෙත අපරජකෙඛි මහාරජකෙඛි තිකඛ්ඤ්ඤියෙ මුද්දිඤ්ඤියෙ සඛාකාරෙ දචාකාරෙ සුච්ඤ්ඤපයෙ දුච්ඤ්ඤපයෙ අපෙපකචෙච පරලොකචජ්ඡභයදසසාවිනො විහරතෙත, අපෙපකචෙච න පරලොකචජ්ඡභයදසසාවිතො විහරතෙත.

“ජාතාති භගවා” අයං පුඤ්ඤා ලොකෙ රාගචරිතො අයං දෙසචරිතො අයං මොහචරිතො, අයං විතකකචරිතො අයං සද්ධාචරිතො අයං ඤ්ඤාචරිතොති. රාගචරිතස්ස භගවා පුඤ්ඤාසස අසුභකථං කථෙති.4 දෙසචරිතස්ස භගවා පුඤ්ඤාසස මෙත්තාභාවනං ආචිකඛති, මොහචරිතං භගවා පුඤ්ඤාසස උද්දෙසෙ පරිපුච්ඡායං5 කාලෙන ධම්මසචනෙ කාලෙන ධම්මසාකච්ඡාය ගරුසංචාසෙ නිචෙචෙසති, විතකකචරිතස්ස භගවා පුඤ්ඤාසස ආනාපානසතිං ආචිකඛති, සද්ධාචරිතස්ස භගවා පුඤ්ඤාසස පසාදනියං නිලිත්තං ආචිකඛති බුද්ධසුඛොධං ධම්මසුඛචෙතං සම්මසුප්පට්ඨපතති. සීලානි ච අත්තනො. ඤ්ඤාචරිතස්ස භගවා පුඤ්ඤාසස විපසංනාතිමිත්තං ආචිකඛති අභිච්චාකාරං දුක්ඛාකාරං අනන්තාකාරං.

1. මොලොකෙනෙනා - මජ්ඣ. 2. දසාවිනෙ - ච, චි, ක. 3. සමොදකං තිට්ඨන්ති - ජ. 4. අසුභං කථං - ජන. 5. මොහචරිතස්ස භගවා පුඤ්ඤාසස - මජ්ඣ. 6. උද්දෙස පරිපුච්ඡාය - ජන.

කිසෙයිත් බුදුහු බුදු ඇසිනුදු 'චක්ෂුර්මත්' වූහ යත්: බුදුහු බුදු ඇසින් ලොව බලන සේක් (නුවණැස්ති) අල්ප වූ (රාගාදී) කෙලෙස් රජස් ඇති මහත් වූ කෙලෙස් රජස් ඇති කියුණු වූ (ශ්‍රද්ධාදී) ඉඳුරන් ඇති මෘදු වූ ඉඳුරන් ඇති (ශ්‍රද්ධාදී) සුන්දරාකාර ඇති (අශ්‍රද්ධාදී) ගර්හිත වූ ආකාර ඇති සුවිඤාපාය වූ දුර්විඤාපාය වූ සත්ත්වයන් ඇතැම් කෙනකුන් පරලොව හා වදායන් හය වශයෙන් දක්නාසුලු වැ වසනුවන්, ඇතැම් කෙනකුන් පරලොව හා වදායන් හය වශයෙන් දක්නා සුලු වැ නොවසනුවන් දුටුසේක්. යම්සේ උපුල්විලෙකැ හෝ පියුම්විලෙකැ හෝ නෙළුම්විලෙකැ හෝ ඇතැම් උපුල් පියුම් හෝ නෙළුම් දියෙහි හටගත්තාහු දියෙහි වැඩුණාහු දියෙන් නො නැඟුණාහු ඇතුළත ගැලී පොහොනි වූවාහු ද, ඇතැම් උපුල් පියුම් හෝ නෙළුම් දියෙහි හටගත්තාහු දියෙහි වැඩුණාහු දිය හා සම වැ සිටියාහු ද, ඇතැම් උපුල් පියුම් හෝ නෙළුම් දියෙහි හටගත්තාහු දියෙහි වැඩුණාහු දියෙන් උඩට නැඟී දිය හා නො වැඳුණාහු සිටිත් ද එසෙයින් මැ බුදුහු බුදුඇසින් ලොව බලන සේක් අල්පරජස්ක වූ ද මහාරජස්ක වූ ද කියුණු ඉඳුරන් ඇත්තා වූ ද මෘදු ඉඳුරන් ඇත්තා වූ ද සුන්දරාකාර ඇති වූ ද ගර්හිතාකාර ඇති වූ ද සුවිඤාපාය වූ ද දුර්විඤාපාය වූ ද සත්ත්වයන්, ඇතැම් කෙනකුන් පරලොකයෙහිත් වදායෙහිත් හය දක්නාසුලු වැ වසනුවන්, ඇතැම්, කෙනකුන් පරලොක වදායෙහි හය දක්නාසුලු වැ නොවසනුවන් දුටු සේක.

බුදුහු 'මේ පුද්ගල තෙමේ රාගවර්තයෙක. මේ ද්වේෂවර්තයෙක, මේ මොහවර්තයෙක, මේ විතර්කවර්තයෙක, මේ ශ්‍රද්ධාවර්තයෙක, මේ ඥානවර්තයෙකැ'යි දන්නා සේක. බුදුහු රාග බහුල පුද්ගලහට අඟහ කථාව වදරති. බුදුහු ද්වේෂ බහුල පුද්ගලහට මෙමත්‍රීභාවනාව පවසති. බුදුහු මොහ බහුල පුද්ගලයා උදෙසීමෙහි ද පරිපාවඡා (අටුවා) යෙහි ද කලෙකැ (සුදුසු කල්හි) ධර්මශ්‍රවණයෙහි ද කලෙකැ ධර්මසාකච්ඡායෙන් ගුරුන් ඇසුරු කිරීමෙහි ද (ඇදුරන් වෙත) සිටුවන සේක. බුදුහු විතර්ක බහුල පුද්ගලහට ආනාපානසතිය දෙසන සේක. ශ්‍රද්ධා බහුල පුද්ගලහට බුදුහු ප්‍රසාද උපදවන සූත්‍රයක් ද බුදුන්ගේ බුද්ධත්ව ප්‍රතිවේධය ද ධර්මය සවාක්ඛ්‍යාත බව ද සච්ඡයා සුප්‍රතිපත්ත බව ද තමා සතු ශීලයන් ද පවසන සේක. ඥානවර්ත පුද්ගලහට බුදුහු (උදයවායාදී) විදර්ශනා භිමිත්ත වූ අභිනායාකාරය දු:බාකාරය අනාත්මාකාරය පවසන සේක.

1. “සෙලෙ යථා ප තමුඤ්ඤිට්ඨිතො
 යථාපි පසෙස ජනතං සමන්තතො,
 තථුපමං ධම්මමයං සුමෙධ,
 පාසාදමාරුඤ්ඤා සමන්තචකඤ්ඤා
 සොකාවනිණ්ණං ජනතමපෙතසොකො
 අවචකඤ්ඤා ජාතිජරාභිභූත”නති,

එවං භගවා බුද්ධචකඤ්ඤානාපි චකඤ්ඤාමා:

කථං භගවා සමන්තචකඤ්ඤානාපි චකඤ්ඤාමා: ‘සමන්තචකඤ්ඤා’ වූවකි සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤා, භගවා සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤානො¹ උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපතො සමපතො² සමන්තාගතො.

2. “න තසස අද්දිට්ඨමිධස්සී කිඤ්ඤි
 අථථා අච්ඤ්ඤානමජානිතබ්බං
 සබ්බං අභිඤ්ඤාසී යදස්සී තොය්‍යං
 තථාගතො තෙන සමන්තචකඤ්ඤා”ති³

එවං භගවා සමන්තචකඤ්ඤානාපි චකඤ්ඤාමාති ‘න මෙ බ්‍යාකාසී චකඤ්ඤාමා.’

යාවතතිසඤ්ච දෙවිසී බ්‍යාකරොතිති ඉච්ඤ්ඤානති: යාව තතිසං බුද්ධො සහධම්මකං පඤ්ඤං පුට්ඨො බ්‍යාකරොති නො සංසාරෙතිති⁴ එවං මයා උඤ්ඤානං, එවං මයා උපධාරිතං, එවං මයා උපලක්ඛිතං. දෙවිසීති: භගවා⁵ දෙවො වෙච ඉස්සී වාති දෙවිසී. යථා රාජපබ්බජිතො⁶ වූවනති රාජීසයො, බ්‍රාහ්මණපබ්බජිතො⁷ වූවනති බ්‍රාහ්මණීසයො, එවමෙච භගවා දෙවො වෙච ඉස්සී වාති දෙවිසී. අථවා භගවා පබ්බජිතොතිපි ඉස්සී, මහත්තං සීලකඤ්ඤා එසී ගවෙසී පරියෙසීතිපි ඉස්සී, මහත්තං සමාධිකඤ්ඤා-පෙ-මහත්තං පඤ්ඤාකඤ්ඤා-මහත්තං විමුක්තිකඤ්ඤා-මහත්තං විමුක්තිඤ්ඤා-දසසනකඤ්ඤා එසී ගවෙසී පරියෙසීතිපි ඉස්සී, මහතො තමොකායසස පදුළනා එසී ගවෙසී පරියෙසීතිපි ඉස්සී, මහතො විජජ්ජාසසස පභෙදනං එසී ගවෙසී පරියෙසීතිපි ඉස්සී, මහතො තණ්හාසජ්ජාසස අබ්බහනං⁸ -පෙ- මහතො දිට්ඨිසඤ්ඤාටසස විනිවෙය්‍යනං-මහතො මානද්ධුජසස පපානනං- මහතො අභිසංඛාරසස වූපසමං- මහතො ඔසසස නිඤ්ඤාණං,-

1. සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤානො- ව, වි, ක.
 2. සමුපපතො - ම ජ සං.
 3. නො සමපායතිති - සා.
 4. නොසංසාරෙතිති - ක.
 5. දීඤ්ඤානං - මහාපදන සුත්ත, මජ්ඣිමනිකාය - අරියපරියෙසෙනදුත්ත - බොධිරාජ කුමාර සුත්ත, බ්‍රාහ්මණසංයුත්ත - පඨමවග්ග, ඉඤ්චුත්තක - දුතිශවග්ග.
 6. පභෙදනං-සා.
 7. අබ්බහනං-සා.
 8. භගවා වෙච - ම ජ සං.
 9. රාජා පබ්බජිතා - ම ජ සං.
 10. බ්‍රාහ්මණ පබ්බජිතා - ම ජ සං.
 11. අබ්බහනං-සා.

1. යමයේ සෙල්මුවා පවු මුදුන්හි සිටි (ඇස් ඇති පුරුෂ) යෙක් භාත්පස ජනතාව බලන්නේ ද, එසෙයින් සුන්දර ප්‍රඥා ඇතියාණෙනි, සමන්තවක්ඛුස් වූ භාග්‍යවත්තී, මුඛ වහන්සේ ද දහම්මුවා පහයට නැඟ (තුමු) පහ වූ ගොක ඇත්තෘහු ගොකාවතීර්ණ වූ ජාතිජරායෙන් මඩනා ලද ජනතාව බලනු මැනැවැ'යි. මෙසෙයින් බුදුහු බුදු ඇසිනුදු වක්ඛුර්මත් වූහ.

කියෙයින් බුදුහු සමතැසිනුදු 'වක්ඛුර්මත්' වූහ යත්: 'සමන්තවක්ඛු' සර්වඥතාඥානය කියනු ලැබෙයි. බුදුහු සර්වඥතාඥානයෙන් උපෙතයහ, සමුපෙතයහ, උපගතයහ, සමුපගතයහ, නො වෙන් වූහ, පරිපූර්ණයහ සමන්විත වූහ.

2. ඒ තරාගතයන් විසින් මේ ත්‍රෛධාතුක ලොකයෙහි (මෙකල හෝ) පැනැසින් නුදුටු කිසිවක් නැත, යළි (අතීත වූ) නො දත් කිසිවක් නැත, (අනාගත වූ) නො දනෙන කිසි ධර්මජාතයෙකු දු නැති. දහයුතු වූ යම් ධර්මජාතයෙක් වේ නම් ඒ සියල්ල අවබෝධ කළහ. එහෙයින් තරාගතයෝ 'සමන්තවක්ඛු' වූහ.

මෙසෙයින් බුදුහු සමතැසිනුදු 'වක්ඛුර්මත්' වූහු නුසි 'න මෙ බ්‍යාකාසි වක්ඛුමා' යනු වේ.

යාව තතීඤ්ච දෙවීසි බ්‍යාකරොතී' ති මෙ සුතං යනු: බුදුහු තුන්වන වට දක්වා කරුණු සහිත වැ පැන පුළුවස්නා ලද්දහු ප්‍රකාශ කෙරෙති නො බැහැර කෙරෙති' මෙසේ මා විසින් උගන්නා ලද, මෙසේ මා විසින් විමසන ලද, මෙසේ මා විසින් සලකන ලද. දෙවීසි යනු: බුදුහු 'දෙව' ද 'සෘෂි' ද සි 'දේවර්ෂි' නම. යමයේ රජපැවිද්දෝ 'රාජර්ෂිහ' සි කියනු ලැබෙත් ද බමුණු පැවිද්දෝ 'බ්‍රාහ්මණර්ෂිහ' සි කියනු ලැබෙත් ද, එසෙයින් මැ බුදුහු 'දේව' ද 'සෘෂි' ද සි දේවර්ෂිහ. නොහොත් බුදුහු පැවිදි වූවාහු නුසි ද සෘෂිහ, මහත් වූ ශීලස්කන්ධය එෂණ ගවේෂණ පර්යේෂණ කළාහු නුසි සෘෂිහ, මහත් වූ සමාධිස්කන්ධය- මහත් වූ ප්‍රඥාස්කන්ධය- මහත් වූ විමුක්තිස්කන්ධය- මහත් වූ විමුක්තිඥාන දර්ශනස්කන්ධය එෂණ ගවේෂණ පර්යේෂණ කළාහු නු සි ද සෘෂිහ, මහත් වූ තමස්කායයාගේ විදරණය එෂණ ගවේෂණ පර්යේෂණ කළාහු නුසි ද සෘෂිහ, මහත් වූ විපයභීසයාගේ බිදීම එෂණ ගවේෂණ පර්යේෂණ කළාහු නු සි ද සෘෂිහ, මහත් වූ තෘෂ්ණා ශලාය ඉදිරිම ... මහත් වූ දෘෂ්ටි සධිසාටය ලිහීම, මහත් වූ මානධිජය හෙළීම, මහත් වූ අභිසංස්කාරය සන්තිදුටීම, මහත් වූ ඔසය තරණය කිරීම,

මහතො භාරසා නිකෙඛජනං- මහතො සංසාරවට්ඨසා උපචේදං-
මහතො සන්තපසා නිබ්බාජනං- මහතො පරිලාභසා පටිපසසද්ධිං-
මහතො ධම්මධර්මසා උසාපනං ඒසි ගවෙසි පරියෙසිතිපි ඉසි. මහතො
සතිපට්ඨානො මහතො සම්මප්පධානො මහතො ඉද්ධිපාදො මහතොති
ඉන්ද්‍රියාති මහතොති බ්‍රාහ්මී මහතො බොජ්ඣංගො මහතො අරියං
අව්ච්ඡිකං මහතො මහතො පරමධං අමතං නිබ්බානං ඒසි ගවෙසි
පරියෙසිතිපි ඉසි. මහෙසකෙඛ්චො සකෙහි එසිතො ගවෙසිතො
පරියෙසිතො කහං බුද්ධො කහං භවො කහං දේවදෙවො කහං
නරාසහොතිපි ඉසිති යාව තතියඤ්ඤො දේසි බ්‍යාකරොතිති මෙ සුතං.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො :

“ද්වාහං සකකං අපුච්ඡිසං (ඉච්චායසමො මොසරාජා.)
න මෙ බ්‍යාකාසි වඤ්චුමා,
යාව තතියඤ්ඤො දේසි
බ්‍යාකරොතිති මෙ සුත”න්ති.

15-2

අයං ලොකො පරො ලොකො
බ්‍රහ්මලොකො සද්දෙවකො,
දිව්සිං තෙ නාහිජානාති
ගොතමසා යසසිතො.

අයං ලොකො පරො ලොකොති: ‘අයං ලොකො’ති මනුසස ලොකො
‘පරො ලොකො’ති මනුසුලොකං ධ්වෙසො සමො පරො ලොකො’ති
අයං ලොකො පරො ලොකො’.

බ්‍රහ්මලොකො සද්දෙවකොති — සද්දෙවකො ලොකො සමාරකො
සබ්‍රහ්මකො සසමණබ්‍රාහ්මණී පජා සද්දෙවමනුසාති ‘බ්‍රහ්මලොකො
සද්දෙවකො.

දිව්සිං තෙ නාහිජානාති- තුස්සං දිව්සිං ඛනාතිං රූචිං ලභ්චිං අඤ්ඤාසයං
අධිප්පායං ලොකො න ජානාති: ‘අයං ඒවංදිව්සිකො ඒවංඛනාතිකො ඒවං-
රූචිකො ඒවංලභ්චිකො ඒවංඅඤ්ඤාසයො ඒවංඅධිප්පායො’ති න ජානාති
න පසාති න දසාති නාධිගච්ඡති න විඤ්ඤති න පටිලභතිති ‘දිව්සිං තෙ
නාහිජානා’ති.

මහත් වූ (පස්කඳ) බර බහා තැබීම, මහත් වූ සසරවට සිදීම, මහත් වූ සන්තාපය නිවීම, මහත් වූ (ක්ලේශ) පරිදහය සන්තිඳුවීම, මහත් වූ ධර්ම-ධවජය එසැවීම එපණ ගවේෂණ පයෝෂණ කළාහු නු යි ද සෘෂිහ. මහත් වූ, සතිපට්ඨානයන් මහත් වූ සමාක් ප්‍රධානයන් මහත් වූ සෘද්ධිපාදයන් මහත් වූ ඉන්ද්‍රියයන් මහත් වූ බලයන් මහත් වූ බොධාදිගයන් මහත් වූ ආයතී අභ්වාදිනික මාර්ගය මහත් වූ පරමාර්ත්ථ වූ අමාමහනිවන එපණ ගවේෂණ පයෝෂණ කළාහු නු යි ද සෘෂිහ, මහෙශාඛ්‍ය වූ සත්ත්වයන් විසින් හෝ 'කොහි යැ බුදුහු', කොහි යැ භාග්‍යවත්හු, කොහි යැ දෙවියනට දෙවි වූවෝ, කොහි යැ නරශ්‍රේෂ්ඨයෝ' යි එමිත ගවේෂිත පර්යේෂිත වූහු නු යි ද සෘෂි වෙන් නු යි "යාව තතියඤච දෙවීසි බ්‍යාකරොති'ති මෙ සුතං" යනුවේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"ද්වාහං සකකං -පෙ- බ්‍යාකරොති'ති මෙ සුතං"යි.

15-2

මේ මිනිස්ලෝවැසි තෙමේ ද අන් ලෝවැසි තෙමේ ද දෙවියන් සහිත වූ බලලෝවැසි තෙමේ ද යශස්වී වූ ගෞතම ගොත්‍ර ඇති මූල වහන්සේ ගේ දෘෂ්ටිය නො දනී.

අයං ලොකො පරො ලොකො-අයං ලොකො' යනු: මනුෂ්‍යලෝක යැ 'පරො ලොකො' යනු: මිනිස්ලොව තබා සියල්ල පරලොව නු යි 'අයං ලොකො පරො ලොකො' යනු වේ.

බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො යනු: මරුන් සහිත බලුන් සහිත සදේවක-ලෝක යැ දෙවිමිනිසුන් සහිත මහණ බමුණන් සහිත ප්‍රජාව නු යි 'බ්‍රහ්ම-ලොකො සදෙවකො' යනු වේ.

දිට්ඨිං තෙ නාභිජානාති යනු: මූල වහන්සේ ගේ දෘෂ්ටිය ක්ෂාන්තිය රූපීය ලබ්ධිය අධ්‍යාය අභිප්‍රාය ලෝවැසි තෙම නො දනීයි: 'මේ මෙබඳු දෘෂ්ටි ඇත්තෙක, මේ බඳු ක්ෂාන්ති ඇත්තෙක, මේ බඳු රූපි ඇත්තෙක, මේ බඳු ලබ්ධි ඇත්තෙක, මේ බඳු අධ්‍යාය ඇත්තෙක, මේ බඳු අභිප්‍රාය ඇත්තෙකැ' යි නො දනීයි නො දකීයි නො දක්නේ යැ නො පැමිණෙයි නො විදීයි නො ලබා නු යි 'දිට්ඨිං තෙ නාභිජානාති' යනු වේ.

ගොතමස්ස යසස්සිනොති: හභවා යසපඤ්ඤාති යසස්සි, අඵවා හභවා සක්කතො ඉරුකතො මානිතො සුඡිතො අපචිතො ලාභී වීචරපිණ්ඩපාත සෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපටිකාරානන්ති යසස්සිති 'ගොතමස්ස යසස්සිනො.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“අයං ලොකො පරො ලොකො
බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො,
දිව්සිං තෙ නාභිජානාති,
ගොතමස්ස යසස්සිනො”ති.

15-3

ඵවං අභිකකන්තදස්සාවිං
අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමං,
කථං ලොකං අවෙකඛන්තං
මච්චුරාජා න පස්සති.

ඵවං අභිකකන්තදස්සාවිනති: ඵවං අභිකකන්තදස්සාවිං අග්ගදස්සාවිං සෙවසිදස්සාවිං විසෙට්ඨදස්සාවිං පාමොකඛදස්සාවිං උත්තමදස්සාවිං පරමදස්සාවිනති 'ඵවං අභිකකන්තදස්සාවිං'.

අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමන්ති: පඤ්ඤාත්ථිකමනා ආගතා¹ - පෙ - වහසෙසතං භාරන්ති, ඵවමිති 'අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමං.'

කථං ලොකං අවෙකඛන්ත නති: කථං ලොකං අවෙකඛන්තං පච්චවෙකඛන්තං තුලයන්තං තිරයන්තං විභාවයන්තං විභූතං කරොන්තන්ති 'කථං ලොකං අවෙකඛන්තං'.

මච්චුරාජා න පස්සතිති: මච්චුරාජා න පස්සති න දස්සති නාධිගච්ඡති න විඤ්ඤති න පටිලභතිති 'මච්චුරාජා න පස්සති'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“ඵවං අභිකකන්තදස්සාවිං
අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමං,
කථං ලොකං අවෙකඛන්තං
මච්චුරාජා න පස්සති”ති.

1. පඤ්ඤාන අත්ථිකො ආගාතොවිති - ම ජ ඪ.

ගොතමසය යසසයිනො යනු: බුදුහු යසසට පැමිණියාහු නුයි යගස්ථී යැ නොහොත් බුදුහු සත්කෘතයහ ගරුකෘතයහ මානිතයහ පූජිතයහ (අග්‍රදනා-දීන්) අපවායන කරන ලදහ සිවුරු පිඬුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකර ලබනසුල්ලහ'යි 'ගොතමසය යසසයිනො' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“අයං ලොකො පරො ලොකො -පෙ- ගොතමසය යසසයිනො”යි

15-3

මෙසේ පරමදර්ශී වූ සර්වඥයන් කරා පැන පුළුවුස්නෙන් අර්ථී වැ ආයෙමී. ලොවැ කියෙයින් බලන්නහු මෘත්‍යුරාජ තෙමේ නො දකී ද?

එවං අභිකකන්තදසසාචිං යනු: මෙසෙයින් විශිෂ්ට දර්ශන ඇතියහු අග්‍රදර්ශන ඇතියහු ශ්‍රේෂ්ඨ දර්ශන ඇතියහු අතිශයින් ශ්‍රේෂ්ඨ දර්ශන ඇතියහු ප්‍රමුඛ දර්ශන ඇතියහු උත්තමදර්ශන ඇතියහු පරමදර්ශන ඇතියහු නුයි 'එවං අභිකකන්තදසසාචිං' යනු වේ.

අනී පඤ්ඤාන ආගමං යනු: පැන පුළුවුස්නෙන් අර්ත්ථ ඇතියමෝ ආමිහ ... තෙල බර උසුලනු මැනැවැ' යි මෙසේත් 'අනී පඤ්ඤාන ආගමං' යනු වේ.

කථං ලොකං අවෙකබන්තං යනු: කියෙයින් ලොව බලන්නහු ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කරන්නහු තුලනය කරන්නහු තීරණය කරන්නහු විභාවන කරන්නහු ප්‍රකට කරන්නහු නුයි 'කථං ලොකං අවෙකබන්තං' යනු වේ.

මච්චුරාජා න පසසති යනු: මෘත්‍යුරාජයා නො දකී ද නො දක්නේ ද නො පැමිණේ ද නො ලබා ද ප්‍රතිලාභ නො කෙරේ ද' යි 'මච්චුරාජා න පසසති' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“එවං අභිකකන්තදසසාචිං -පෙ- මච්චුරාජා න පසසති” යි

15-4

සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙකඛස්සු
 (මොසරාජ) සද්ද සතො,
 අනනානුද්ධසිං උභවච්චි¹
 එවං මච්චුතරො සියා
 එවං ලොකං අවෙකඛන්තං
 මච්චුරාජා න පසසති

සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙකඛස්සුති: 'ලොකො'ති-නිරයලොකො තිරච්ඡානලොකො පෙත්තිවිසයලොකො මනුසසලොකො දෙවලොකො ඛන්ධලොකො ධාතුලොකො ආයතන ලොකො අයං ලොකො පරො ලොකො බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො. "අඤ්ඤානරො භික්ඛු භගවන්තං එතදවොච: 'ලොකො ලොකො'ති භන්තෙ වූවන්ති, කිත්තචතා නු ඛො භන්තෙ ලොකොති වූවන්ති: ලුප්පති ඛො භික්ඛු තස්මා ලොකො'ති වූවන්ති. කිඤ්ඤා ලුප්පති, වකඛුං ඛො භික්ඛු ලුප්පති, රූපා ලුප්පති, වකඛුච්චිඤ්ඤාණං ලුප්පති, වකඛුසම්මසොො ලුප්පති, යම්පිදං වකඛුසම්මසා පච්චයා උපපජ්ජති වෙදධිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, තම්පි ලුප්පති, සොතං ලුප්පති, සද්ද ලුප්පති-සාතං ලුප්පති, ගජධා ලුප්පති-ජිව්හා ලුප්පති, රසා ලුප්පති-කායො ලුප්පති, ඓච්චිඛා ලුප්පති-මනො ලුප්පති, ධම්මා ලුප්පති, මනොවිඤ්ඤාණං ලුප්පති, මනො-සම්මසොො ලුප්පති, යම්පිදං මනොසම්මසාපච්චයා උපපජ්ජති, වෙදධිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා තම්පි ලුප්පති, ලුප්පති ඛො භික්ඛු තස්මා ලොකො'ති වූවන්ති."

සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙකඛස්සුති: (චිහි කාරණෙහි සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙකඛති: අවසියපච්චිකසලුකඛණවසෙන වා, තුච්ඡ-සඛි,ර² සමනුපසුනාවසෙන වා, කථං අවසිය පච්චකසලුකඛණවසෙන සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙකඛති: රූපෙ වසො න ලබ්භති, වෙදනාය වසො න ලබ්භති, සද්දස්ස වසො න ලබ්භති, සඛිංරෙසු වසො න ලබ්භති, විඤ්ඤාණෙ වසො න ලබ්භති. උත්තං හෙතං භගවතා: රූපං භික්ඛවෙ අනන්තා, රූපං ච භිදං භික්ඛවෙ අනනා අභවිසස, නයිදං රූපං ආබ්බාධාය සංවන්තෙය්, ලබ්භෙථ ච රූපෙ එවං මෙ රූපං හොතු, එවං මෙ රූපං මා අහොසි'ති. යස්මා ච ඛො භික්ඛවෙ රූපං අනන්තා, තස්මා රූපං ආබ්බාධාය සංවන්තති³, න ච ලබ්භති රූපෙ එවං මෙ රූපං හොතු, එවං මෙ රූපං මා අහොසි'ති. වෙදනා අනන්තා, වෙදනා ච භිදං භික්ඛවෙ අනනා අභවිසස, නයිදං වෙදනා ආබ්බාධාය සංවන්තෙය්,

1. උභවච්චි- ව-වි-ක.
 2. අවසියපච්චක- සා.
 3. ධාතු සංඛාර- ව, වි, ක.
 4. සංවක්ඛති රූපෙ න ලබ්භති - හ

මෝසරාජය, හැම කල්හි ස්මාතිමත් වැ සත්කායදාෂ්ටිය දුරු කොට ලොව ශුන්‍ය හෙයින් බලව, මෙසෙයින් මාත්‍යුහු ඉක්මවන්නෙහි, මෙසෙයින් ලොව බලන්නහු මාත්‍යුරාජ තෙම නො දක්නේ යයි.

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකඛසසු- 'ලොකො' යනු: තිරය ලෝක යැ තිරශ්චිතලෝක යැ ප්‍රෙතවිෂයලෝක යැ මනුෂ්‍යලෝක යැ දෙවලෝක යැ ස්කන්ධලෝක යැ ධාතුලෝක යැ ආයතනලෝක යැ මෙ ලොව යැ පර ලොව යැ දෙවියන් සහිත බබ්ලොව යි. "එක්තරා මහණෙක් භාග්‍යවතුන්ට මෙසේ කී යැ: 'වහන්ස, 'ලෝක යැ ලෝක යැ'යි. කියනු ලැබෙයි, වහන්ස, කිපමණෙකින් ලොක ය'යි කියනු ලැබේ ද යි. මහණ, (යම්හෙයෙකින්) බිදේ ද එහෙයින් 'ලෝක' යි කියනු ලැබෙයි කුමක් බිදෙයි යත්: මහණ, වක්ෂ්‍ය බිදෙයි රූපයෝ බිදෙති වක්ෂුර්විඤානය බිදෙයි, වක්ඛුසම්ඵස්සය බිදෙයි වක්ෂුස්සංස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් සුව වේවයි දුක්වේවයි නොදුක් නොසුව වේවයි යම් වෙදයිතයෙක් උපදී නම් එ ද බිදෙයි, ග්‍රොත්‍රය බිදෙයි, ශබ්දයෝ බිදෙති- ස්‍රාණය බිදෙයි, ගන්ධයෝ බිදෙති- ජීව්වාච බිදෙයි, රසයෝ බිදෙති- කය බිදෙයි, ස්පර්ශයෝ බිදෙති- මනස බිදෙයි, ධර්මයෝ බිදෙති, මනෝවිඤානය බිදෙයි, මනෝසම්ඵස්සය බිදෙයි, මනෝසම්ඵස්ස ප්‍රත්‍යයෙන් සුව වේවයි දුක් වේවයි නො දුක් නො සුව වේවයි යම් වෙදයිතයෙක් උපදී නම් එ ද බිදේ. මහණ, යම්හෙයෙකින් බිදේ ද, එහෙයින් 'ලෝක'යි කියනු ලැබේ" යයි .

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකඛසසු යනු: දෙකරුණෙකින් ශුන්‍ය විසින් ලොව බලයි: නො වසඟ වැ පැවැති සංස්කාරයන් බැලීම් වශයෙන් හෝ තුච්ඡ සංස්කාරයන් පුනපුනා බැලීම් වශයෙන් හෝ යැ කිසෙයින් නො වසඟ වැ පැවැති සංස්කාරයන් බැලීම් වශයෙන් ශුන්‍ය විසින් ලොව බලයි යත්: රූපයෙහි ඉසුරු බැව් නො ලැබෙයි, වේදනායෙහි ඉසුරු බැව් නො ලැබෙයි, සංඤායෙහි ඉසුරු බැව් නො ලැබෙයි, සංස්කාරයන්හි ඉසුරු බැව් නො ලැබෙයි, විඤානයෙහි ඉසුරු බැව් නො ලැබේ. මේ වදරන ලද මැයි භාග්‍යවතුන් විසින්: "මහණෙනි රූපය අනාත්ම යැ ඉදින් මහණෙනි, යම් හෙයකින් මේ රූපය ආත්ම වී නම් මේ රූපය ආබාධ පිණිස නො පවත්නේ යැ. රූපයෙහි 'මාගේ රූපය මෙසේ වේවා මාගේ රූපය තහමක් මෙසේ වේව'යි ලැබෙන්නේ ද වෙයි. මහණෙනි, වැළිත් යම් හෙය කින් රූපය අනාත්ම වෙයි ද එහෙයින් රූපය ආබාධ පිණිස පවත්නේ යැ

ලබ්‍හථ ච වේදනාය එවං මෙ වේදනා භොතු, එවං මෙ වේදනා මා අභොසිති. යසමා ච බො භික්ඛවෙ වේදනා අනත්තා, තසමා වේදනා ආබාධාය සංවත්තති, න ච ලබ්‍හති වේදනාය එවං මෙ වේදනා භොතු, එවං මෙ වේදනා මා අභොසිති. සඤ්ඤා අනත්තා, සඤ්ඤා ච හිදං, භික්ඛවෙ අත්තා අභවිසස, නයිදං සඤ්ඤා ආබාධාය සංවත්තෙය්‍යා. ලබ්‍හථ ච සඤ්ඤාය එවං මෙ සඤ්ඤා භොතු, එවං මෙ සඤ්ඤා මා අභොසිති, යසමා ච බො භික්ඛවෙ සඤ්ඤා අනත්තා, තසමා සඤ්ඤා ආබාධාය සංවත්තති, න ච ලබ්‍හති¹ සඤ්ඤාය එවං මෙ සඤ්ඤා භොතු, එවං මෙ සඤ්ඤා මා අභොසිති. සඛ්බරා අනත්තා, සඛ්බරා ච හිදං භික්ඛවෙ අත්තා අභවිසසස්ස නයිදං සඛ්බරා ආබාධාය සංවත්තෙය්‍යා, ලබ්‍හථ ච සංඛාරස්ස එවං මෙ සඛ්බරා භොතතු, එවං මෙ සංඛාරා මා අභෙසුන්ති. යසමා ච බො භික්ඛවෙ සඛ්බරා අනත්තා, තසමා සංඛාරා ආබාධාය සංවත්තන්ති, න ච ලබ්‍හති සඛ්බාරස්ස එවං මෙ සඛ්බරා භොතතු, එවං මෙ සංඛාරා මා අභෙසුන්ති. විඤ්ඤාණං අනත්තා, විඤ්ඤාණං ච හිදං භික්ඛවෙ අත්තා අභවිසස, නයිදං විඤ්ඤාණං ආබාධාය සංවත්තෙය්‍යා, ලබ්‍හථ ච විඤ්ඤාණෙ එවං මෙ විඤ්ඤාණං භොතු, එවං මෙ විඤ්ඤාණං මා අභොසිති. යසමා ච බො භික්ඛවෙ විඤ්ඤාණං අනත්තා, තසමා විඤ්ඤාණං ආබාධාය සංවත්තති, න ච ලබ්‍හති විඤ්ඤාණෙ එවං මෙ විඤ්ඤාණං භොතු, එවං මෙ විඤ්ඤාණං මා අභොසිති.*

කථං තුවජ්ඣසඛ්බරසමනුප්පසනාව්භන සුඤ්ඤානො ලොකං අචෙට්ඨති: රූපෙ සාරො න ලබ්‍හති, වේදනාය සාරො න ලබ්‍හති, සඤ්ඤාය සාරො න ලබ්‍හති, සංඛාරස්ස සාරො න ලබ්‍හති, විඤ්ඤාණෙ සාරො න ලබ්‍හති. රූපං අසාරං² තිස්සාරං සාරාපගතං නිවච්චසාරසාරෙන වා සුඛසාරසාරෙන වා අත්තසාරසාරෙන වා, නිවේන වා ධුවේන වා සසතෙන වා අච්චරිනාමධම්මේන වා, වේදනා අසාරං³ තිස්සාරං සාරාපගතං-සඤ්ඤා අසාරා නිස්සාරා සාරාපගතං-සංඛාරා අසාරා නිස්සාරා සාරාප ගතං-විඤ්ඤාණං අසාරං නිස්සාරං සාරාපගතං නිවච්චසාරසාරෙන වා සුඛසාරසාරෙන වා අත්තසාරසාරෙන වා නිවේන වා ධුවේන වා සසතෙන වා අච්චරිනාමධම්මේන වා.

1. නච ලබ්‍හති - ම ජ සං
 2. අසාරං - ම ජ සං, භ්‍යා.
 3. අසාරා - ම ජ සං, භ්‍යා.
 * මරණී - ස්‍යාමන්ධර පොත්තෙසු "තායං භික්ඛවෙ කායො" ඉවාදිකං සංගුණනිකායෙ සුත්තනිකං එත් පකඨිතං කං පත පරතො යුජ්ඣති

රූපයෙහි 'මාගේ රූපය මෙසේ වේවා, මාගේ රූපය නහමක් මෙසේ වේව'යි නො ද ලැබෙයි. වේදනාව අනාත්ම යැ මහණෙනි, ඉදින් මේ වේදනාව ආත්ම වී නම් මේ වේදනාව ආබාධයට නො වැටෙන්නේ යැ වේදනායෙහි 'මාගේ වේදනාව මෙසේ වේවා මාගේ වේදනාව නහමක් මෙසේ වේව'යි ලැබෙන්නේ ද වෙයි. මහණෙනි, වැළිත් යම් හෙයකින් වේදනාව අනාත්ම වෙයි ද, එහෙයින් වේදනාව ආබාධයට වැටෙන්නේ යැ, වේදනායෙහි 'මාගේ වේදනාව මෙසේ වේවා මාගේ වේදනාව නහමක් මෙසේ වේව'යි නො ද ලැබෙයි. සංඥාව අනාත්ම යැ, මහණෙනි, ඉදින් මේ සංඥාව ආත්ම වී නම් මේ සංඥාව ආබාධයට නො වැටෙන්නේ යැ සංඥායෙහි 'මාගේ සංඥාව මෙසේ වේවා, මාගේ සංඥාව නහමක් මෙසේ වේවා'යි ලැබෙන්නේ ද වෙයි. මහණෙනි වැළිත් යම් හෙයකින් සංඥාව අනාත්ම වෙයි ද එහෙයින් සංඥාව ආබාධයට වැටෙයි. සංඥායෙහි 'මාගේ සංඥාව මෙසේ වේවා, මාගේ සංඥාව නහමක් මෙසේ වේව'යි නො ද ලැබෙයි. සංස්කාරයෝ අනාත්මයහ, මහණෙනි, ඉදින් මේ සංස්කාරයෝ ආත්ම වූ නම් මේ සංස්කාරයෝ ආබාධයට නො වැටෙන්නාහු යැ, සංස්කාරයන්හි 'මාගේ සංස්කාරයෝ මෙසේ වේවා, මාගේ සංස්කාරයෝ නහමක් මෙසේ වේව' යි ලැබෙන්නේ ද වෙයි. මහණෙනි, වැළිත් යම් හෙයකින් සංස්කාරයෝ අනාත්ම වෙත් ද, එහෙයින් සංස්කාරයෝ ආබාධයට වැටෙති. සංස්කාරයන්හි මාගේ සංස්කාරයෝ මෙසේ වේවා, මාගේ සංස්කාරයෝ නහමක් මෙසේ වේව' යි නො ද ලැබෙයි. විඤානය අනාත්ම යැ මහණෙනි, ඉදින් මේ විඤානය ආත්ම වී නම් මේ විඤානය ආබාධයට නො වැටෙන්නේ ය, විඤානයෙහි 'මාගේ විඤානය මෙසේ වේවා, මාගේ විඤානය නහමක් මෙසේ වේව' යි ලැබෙන්නේ ද වෙයි. මහණෙනි, වැළිත් යම් හෙයකින් විඤානය අනාත්ම වෙයි ද, එහෙයින් විඤානය ආබාධයට වැටෙයි, විඤානයෙහි (මාගේ විඤානය මෙසේ වේවා මාගේ විඤානය නහමක් මෙසේ වේව'යි නො ද ලැබේ.

කිසෙයින් 'තුවිජසංඛාර සමනුපස්සනා' වශයෙන් ශුන්‍ය වීයින්, ලොව බලා ද යත්: රූපයෙහි (නිත්‍ය සාරාදී) සාරයෙක් නො ලැබෙයි, වේදනායෙහි සාරයෙක් නො ලැබෙයි, සංඥායෙහි සාරයෙක් නො ලැබෙයි, සංස්කාරයන්හි සාරයෙක් නො ලැබෙයි, විඤානයෙහි සාරයෙක් නො ලැබේ. රූපය නිත්‍යසාර සංඛ්‍යාත සාරයෙන් වේවයි සුබසාර සංඛ්‍යාත සාරයෙන් වේවයි ආත්මසාර සංඛ්‍යාත සාරයෙන් වේවයි නිත්‍යහෙයින් වේවයි ධූවහෙයින් වේවයි ශාශ්වත හෙයින් වේවයි අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් වේවයි අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපගත යි. වේදනාව—අසාර යැ, නිස්සාර යැ සාරාපගත යි. සංඥාව—අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපගත යි. සංස්කාරයෝ— අසාරයහ නිස්සාරයහ සාරාපගතයෝ යැ. විඤානය නිත්‍ය සාර සාරයෙන් වේවයි සුබසාර සාරයෙන් වේවයි ආත්මසාර සාරයෙන් වේවයි නිත්‍යයෙන් වේවයි ධූවයෙන් වේවයි ශාශ්වතයෙන් වේවයි අවිපරිණාම ස්වභාවයෙන් වේවයි අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපගත යි.

යථා පන නළො අසාරො¹ තිසසාරො සාරාජගතො, යථා ඵරණො අසාරො තිසසාරො සාරාජගතො, යථා උදුඛෙතො අසාරො තිසසාරො සාරාජගතො, යථා සෙතවච්ඡා² අසාරො තිසසාරො සාරාජගතො, යථා පාරිහදුකො³ අසාරො තිසසාරො සාරාජගතො, යථා ඵෙණපිණො⁴ අසාරො තිසසාරො සාරාජගතො, යථා උදකච්ඡුළකං⁵ අසාරං තිසසාරං සාරාජගතං, යථා මරිචි අසාරො තිසසාරො සාරාජගතො, යථා කදුලිකඛනො⁶ අසාරො තිසසාරො සාරාජගතො, යථා මායා අසාරො තිසසාරො සාරාජගතො. ඵවමෙව රූපං අසාරං තිසසාරං සාරාජගතං, නිවච්ඡාරසාරෙත වා සුඛසාරසාරෙත වා අත්තසාර සාරෙත වා, නිවච්ඡත වා ධුවෙත වා සසසතෙත වා අච්ඡරිනාමධමෙමත වා. වෙදනා අසාරො තිසසාරො සාරාජගතො- සඤ්ඤ අසාරො තිසසාරො සාරාජගතො- සංඛාරා අසාරො තිසසාරො සාරාජගතො- විඤ්ඤණං අසාරං තිසසාරං සාරාජගතං. නිවච්ඡාරසාරෙත වා සුඛසාරසාරෙත වා අත්තසාරසාරෙත වා, නිවච්ඡත වා ධුවෙත වා සසසතෙත වා අච්ඡරිනාමධමෙමත වා. ඵවං තුච්ඡ සංඛාරසමනුපසස්නාවසෙන සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකඛති. ඉමෙහි දවිහි කාරණෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකඛති.

අපි ව ඡහාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකඛති: වකච්ඡං සුඤ්ඤං අහෙතන වා අත්තනියෙන වා නිවච්ඡත වා ධුවෙත වා සසසතෙත වා අච්ඡරිනාමධමෙමත වා, සොකං සුඤ්ඤං-සානං සුඤ්ඤං-ඵවහා සුඤ්ඤං-කායො සුඤ්ඤං- මනො සුඤ්ඤං අහෙතන වා අත්ත නියෙන වා නිවච්ඡත වා ධුවෙත වා සසසතෙත වා අච්ඡරිනාමධමෙමත වා. රූපා සුඤ්ඤං-සද්දා සුඤ්ඤං- ගන්ධා සුඤ්ඤං- රසා සුඤ්ඤං- ඵොටඨඛා සුඤ්ඤං- ධම්මා සුඤ්ඤං අහෙතන වා අත්තනියෙන වා නිවච්ඡත වා ධුවෙත වා සසසතෙත වා අච්ඡරිනාමධමෙමත වා, වකච්ඡවිඤ්ඤණං සුඤ්ඤං -පෙ- මනො විඤ්ඤණං සුඤ්ඤං වකච්ඡසම්මසෙසා සුඤ්ඤං -පෙ- මනොසම්මසෙසා සුඤ්ඤං- වකච්ඡසම්මසෙසා වෙදනා සුඤ්ඤං -පෙ- මනොසම්මසෙසා- වෙදනා සුඤ්ඤං -පෙ- රූපසඤ්ඤා සුඤ්ඤං -පෙ- ධම්මසඤ්ඤා සුඤ්ඤං- රූපසංවේතනා සුඤ්ඤං -පෙ- ධම්මසංවේතනා සුඤ්ඤං- රූපතණ්හා සුඤ්ඤං- රූපවිතකෙකා සුඤ්ඤං-රූපවිචාරො සුඤ්ඤං -පෙ- ධම්ම- විචාරො සුඤ්ඤං අහෙතනවා අත්තනියෙන වා නිවච්ඡත වා ධුවෙත වා සසසතෙත වා අච්ඡරිධමෙමත වා. ඵවං ඡහාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකඛති.

1. අසාරො - ම ඡ සං, භ්‍යා
 2. සෙතවච්ඡා - ම ඡ සං, භ්‍යා,
 3. පාරිහදුකො - ම ඡ සං, භ්‍යා.
 4. යථා ව ඵෙණපිණො, භ්‍යා.
 5. යථා ව පුඛුලුකං - භ්‍යා.
 6. යථා ව කදුලිකඛනො - භ්‍යා.

යම්සේ නම් බටහස හර රහිත වූයේ නිසරු වූයේ හරයෙන් අපහත වූයේ ද, යම්සේ ඵරඛු ගස අසාර වූයේ නිසරු වූයේ හරයෙන් අපහත වූයේ ද, යම්සේ දිඤ්ඤ්ගස අසාර ද නිස්සාර ද සාරාපහත ද, යම්සේ වරණගස අසාර ද නිස්සාර ද සාරාපහත ද, යම්සේ ඵරබද්දගස අසාර ද නිසරු ද හරයෙන් අපහත ද, යම්සේ පෙණ පිඩි අසාර ද නිසරු ද හරයෙන් පහවූයේ ද, යම්සේ දිය බුබුළු අසාර ද නිස්සාර ද හරයෙන් අපහත ද, යම්සේ මිරිඟුව අසාර ද නිසරු ද සාරාපහත ද, යම් සේ කෙසෙල් කඳ අසාර ද නිස්සාර ද සාරාපහත ද, යම්සේ මායාව අසාර ද නිස්සාර ද සාරාපහත ද, ඵසෙයින් මැ රූපය නිත්‍යසාරසාරයෙන් වේවයි සුඛසාරසාරයෙන් වේවයි ආත්මසාර සාරයෙන් වේවයි නිත්‍ය හෙයින් වේවයි ධූව හෙයින් වේවයි ශාශ්වත හෙයින් වේවයි අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් වේවයි අසර යැ නිස්සාර යැ සාරාපහත යි. වෙදනාව-අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපහත යි. සංඥාව-අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපහත යි. සංස්කාරයෝ-අසාරයහ නිස්සාරයහ සාරාපහතයෝ යි. විඤානය නිත්‍යසාරසාරයෙන් වේවයි සුඛසාරසාරයෙන් වේවයි ආත්මසාරයෙන් වේවයි නිත්‍ය හෙයින් වේවයි ධූව හෙයින් වේවයි ශාශ්වත හෙයින් වේවයි අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් වේවයි අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපහත යි. මෙසෙයින් කුච්ඡ සංඛාරසමනු-පස්සතා වශයෙන් ශුන්‍ය විසින් ලොව බලයි. මේ දෙකරුණින් ශුන්‍ය විසින් ලොව බලා.

තවද ස අයුරෙකින් ශුන්‍ය විසින් ලොව බලයි: වක්ඛුස ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ නිත්‍ය හෙයින් හෝ ධූව හෙයින් හෝ ශාශ්වත හෙයින් හෝ අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් හෝ ශුන්‍ය යැ. ශ්‍රේත්‍රය ශුන්‍ය යැ. ස්‍රාණය ශුන්‍ය යැ-ඒභ්වාව ශුන්‍ය යැ- කය ශුන්‍ය යැ- මනස ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ නිත්‍ය හෙයින් හෝ ධූව හෙයින් හෝ ශාශ්වත හෙයින් හෝ අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් හෝ ශුන්‍ය යැ. රූපයෝ ශුන්‍යයහ- ශබ්දයෝ ශුන්‍යයහ- ගන්ධයෝ ශුන්‍යයහ- රසයෝ ශුන්‍යයහ- ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍යයෝ ශුන්‍යයහ-ධර්මයෝ ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ නිත්‍ය හෙයින් හෝ ධූව හෙයින් හෝ ශාශ්වත හෙයින් හෝ අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් හෝ ශුන්‍යයහ. වක්ඛුච්චිඤානය ශුන්‍ය යැ . . . මනෝවිඤානය ශුන්‍ය යැ- වක්ඛුසඵළස්සය ශුන්‍ය යැ . . . මනෝසමඵළස්සය ශුන්‍ය යැ- වක්ඛුසමඵළස්සයෙන් උපන් වෙදනාව ශුන්‍ය යැ . . . මනෝසමඵළස්සයෙන් උපන් වෙදනාව ශුන්‍ය යැ- රූපසංඥාව ශුන්‍ය යැ . . . ධර්මසංඥාව ශුන්‍ය යැ- රූපසංඥාවෙතනාව ශුන්‍ය යැ . . . ධර්මසංඥාවෙතනාව ශුන්‍ය යැ- රූපතෘෂ්ණාව ශුන්‍ය යැ . . . රූපච්චිකර්කය ශුන්‍ය යැ- රූපච්චාරය ශුන්‍ය යැ . . . ධර්මච්චාරය ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ නිත්‍ය හෙයින් හෝ ධූව හෙයින් හෝ ශාශ්වත හෙයින් හෝ අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් හෝ ශුන්‍ය යි. මෙසෙයින් ස අයුරෙකින් ශුන්‍ය විසින් ලොව බලා.

අපි ව දසභාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකඛති: රූපං රිතතො තුව්ඡතො සුඤ්ඤතො අනත්තතො අසාරකතො වධකතො ඒභවතො අස මුලතො සාසවතො සඛිතතො. වෙදනා-සඤ්ඤ-සංඛාරෙ-විඤ්ඤාණං-චුති-උපපතති-පටිසන්ධි-භවං-සංසාරවට්ඨං. රිතතො තුව්ඡතො සුඤ්ඤතො අනත්තතො අසාරකතො වධකතො විභවතො අසමුලතො සාසවතො සඛිතතො. එවං දසභාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකඛති.

අපි ව ද්වාදසභාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකඛති: රූපං න සතො න ජීවො න නරො න මානවො න ඉත්ථි න පුරිසො න අත්තා න අත්තනියං. නාභං න මම න කොචි න කසභි. වෙදනා-සඤ්ඤ-සඛිඛාරා-විඤ්ඤාණං න සතො න ජීවො න නරො න මානවො න ඉත්ථි න පුරිසො න අත්තා න අත්තනියං. නාභං න මම න කොචි න කසභි. එවං ද්වාදසභාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකඛති. චුත්තං භෙතං භගවතා: “නායං භික්ඛවෙ, කායො තුම්භාකං, නපි අඤ්ඤාසං, පුරාණමිදං භික්ඛවෙ, කල්ඨං අභිසඛිතං අභිසංකොඤ්ඤිතං වෙදනියං දඬුබබං තත්ථ භික්ඛවෙ සුතවා අරියසාවතො පටිච්චසමුප්පාදං යෙව සාධුකං යොනිසො මනසිකරොති: ‘ඉති ඉමසමීං සති ඉදං භොති, ඉමසු ප්පාදු ඉදං උප්පජ්ජති, ඉමසමීං අසති ඉදං න භොති, ඉමස නිරොධා ඉදං නිරුජ්ඣති, යදිදං අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා, සඛිඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං -පෙ- එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛකඛන්ධස්ස සමුදයො භොති. අවිජ්ජායතෙව අඤ්ඤාසවිරාගනිරොධා සංඛාරනිරොධො සංඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො -පෙ- එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛ කඛන්ධස්ස නිරොධො භොති” ති¹. එවමිදං සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකඛති චුත්තං භෙතං භගවතා “යං භික්ඛවෙ න තුම්භාකං තං පජභථ, තං වො පභීනං දිසරත්තං භිතාය සුඛාය භවීසසති. කිංඤ්ඤ භික්ඛවෙ න තුම්භාකං රූපං භික්ඛවෙ න තුම්භාකං, තං පජභථ. තං වො පභීනං දිසරත්තං භිතාය සුඛාය භවීසසති. වෙදනා භික්ඛවෙ න තුම්භාකං තං පජභථ.

1. තත්ථ මො-ම ජ සං
 * සංයුක්ත නිකාය - කද්දාරමඤ්ඤික වග්ගෙ

තවද දස අයුරෙකින් ලොව ශුන්‍ය හෙයින් බලයි: රූපය සිස් හෙයින් තුවිෂ් හෙයින් ශුන්‍ය හෙයින් අනාත්ම හෙයින් අසාරක හෙයින් උධක හෙයින් විභව හෙයින් අස (දුක්) මූල හෙයින් සාසුව හෙයින් සංඛත හෙයින් බලයි. වෙදනාව- සංඤාව- සංස්කාරයන්-විඤානය-ච්ඡුතිය- උපපාදානිය- ප්‍රතිසන්ධිය- භවය- සංසාරවර්තය සිස් හෙයින් තුවිෂ් හෙයින් ශුන්‍ය හෙයින් අනාත්ම හෙයින් අසාරක හෙයින් උධක හෙයින් විභව හෙයින් අසමූල හෙයින් සාසුව හෙයින් සංඛත හෙයින් බලයි. මෙසේ දස අයුරෙකින් ලොකය ශුන්‍ය හෙයින් බලා.

තවද දෙළොස් අයුරෙකින් ශුන්‍ය හෙයින් ලොකය බලයි: රූපය සත්ත්ව නො වෙයි, ජීව නො වෙයි, නර නො වෙයි මානව නො වෙයි ස්ත්‍රී නො වෙයි, පුරුෂ නො වෙයි, ආත්ම නො වෙයි, ආත්මතිය නො වෙයි මම් නො වෙමි, මා ගේ නො වෙයි, කිසිවෙක් නො වෙයි, කිසිවකුගේ නො වේ. මෙසේ දෙළොස් අයුරින් ශුන්‍ය හෙයින් ලොව බලයි. තෙල වදනලද මෑ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: “මහණෙනි, මෙ කය තොපගේ නො වෙයි. අනුන්ගේ නො මෑ වෙයි, මහණෙනි, මේ රූපය පුරුෂ කර්මයෙන් උපත, ප්‍රත්‍යයෙන් සකස් කරන ලද, වෙතනාවස්තුක යෑ වෙදනාවට වස්තු යෑ යි දතයුතු යෑ. මහණෙනි, එහිලා ග්‍රාහවත් ආයඨිශ්‍රාවක තෙම ප්‍රතිත්‍යයමුත්පාදය මෑ මොනොවට නුවණින් මෙනෙහි කෙරෙයි: ‘මෙසේ මෙය ඇති කල්හි මේ වෙයි මොහු ගේ උපැත්මෙන් මේ උපදී මෙය නැති කල්හි මේ නො වෙයි මොහුගේ ගිරොධයෙන් මේ ගිරුද්ධ වෙයි’ “මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෙන් වෙති, සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් විඤානය වෙයි, . . දුඛස්කන්ධයා ගේ සමුදය වේ. අවිද්‍යාවගේ මෑ අගෙෂ විරාග සංඛ්‍යාත නිරොධයෙන් සංස්කාරනිරොධය වෙයි සංස්කාරනිරොධයෙන් විඤානනිරොධය වෙයි . . . මෙසෙයින් මේ අමිශ්‍ර දුඛස්කන්ධයාගේ ගිරොධය වේ” යයි මෙසේත් ශුන්‍ය හෙයින් ලොකය බලා. මේ වදන ලද මෑ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: “මහණෙනි, යමක් තොපගේ නො වේ ද එය දුරු කරවු. එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් මුළුල්ලෙහි හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යෑ, මහණෙනි, කුමක් තොපගේ නො වේ ද යත්: මහණෙනි, රූපය තොපගේ නො වෙයි එය දුරු කරවු, එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගුකලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යෑ, මහණෙනි, වෙදනාව තොපගේ නොවෙයි එය දුරු කරවු,

සා වො පභිනා දීඝරතං භිතාය සුඛාය භවිසසති. සඤ්ඤ භිකඛවෙ න තුමහාකං තං පජභථ, සා වො පභිනා දීඝරතං භිතාය සුඛාය භවිසසති. සංඛාරා භිකඛවෙ න තුමහාකං තෙ පජභථ තෙ වො පභිනා දීඝරතං භිතාය සුඛාය භවිසසතති. විඤ්ඤණං භිකඛවෙ න තුමහාකං තං පජභථ, තං වො පභිනං දීඝරතං භිතාය සුඛාය භවිසසති. තං කිං මඤ්ඤථ¹ භිකඛවෙ යං ඉමස්මිං ජෙතවනෙ කිණකට්ඨසාඛා පලාසං තං ජනො භරෙය්‍ය වා දහෙය්‍ය වා යථාපච්චයං වා කරෙය්‍ය, අපි නු තුමහාකං උචමසස, අමෙභ ජනො භරති වා දහති වා යථාපච්ච යං වා කරොතිති? නො හෙතං භනෙතං, තං කිසස භෙතු: න භි නො ඵතං² භනෙත, අත්තා වා අත්තනියං වා'ති. ඵචමෙච ඛො භිකඛවෙ යං න තුමහාකං තං පජභථ, තං වො පභිනං දීඝරතං භිතාය සුඛාය භවිසසති. කිඤ්ඤ භිකඛවෙ න තුමහාකං: රූපං භිකඛවෙ න තුමහාකං තං පජභථ, තං වො පභිනං දීඝරතං භිතාය සුඛාය භවිසසති.³ වෙදනා-සඤ්ඤ-සංඛාරා-විඤ්ඤණං භිකඛවෙ න තුමහාකං තං පජභථ තං වො පභිනං දීඝරතං භිතාය සුඛාය භවිසසති"ති, ඵචමපි සුඤ්ඤතොලොකං අවෙසකති.

ආයසමා ආනන්දෙ භගවතං ඵතදවොච: “සුඤ්ඤ ලොකො සුඤ්ඤ ලොකොති භනෙත වුච්චති, කිත්තාවතා නු ඛො භනෙත සුඤ්ඤ ලොකොති වුච්චති? යසමා ච ඛො ආනන්ද, සුඤ්ඤං අනෙතන වා අත්තනියෙන වා, තසමා සුඤ්ඤ ලොකොති වුච්චති. කිඤ්ඤානන්ද සුඤ්ඤං අනෙතන වා අත්තනියෙන වා: චතඛුං ඛො ආනන්ද සුඤ්ඤං අනෙතන වා අත්තනියෙන වා, රූපා සුඤ්ඤ-චතඛුච්චිඤ්ඤණං සුඤ්ඤං, චතඛුසමථසෙසා සුඤ්ඤ- යමපිදං චතඛුසමථසපච්චයා උපපජ්ජති වෙද්ධිතං සුඛං වා දුකං වා අදුකඛමසුඛං වා, තමපි සුඤ්ඤං අනෙතන වා අත්තනියෙන වා. සොතං සුඤ්ඤං-සඤ්ඤ සුඤ්ඤං-සානං සුඤ්ඤං-ගජ්ඣා සුඤ්ඤං-ච්චහා සුඤ්ඤං-රසා සුඤ්ඤං-කායො සුඤ්ඤං-ඵචාච්චධ්ධා සුඤ්ඤං-

1. සෙසාථාපි - ම ඡ සං.
 2. ඵචං - භ, ච, ච, ක
 3. සත්තෙ - සො

එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ, මහණෙනි, සංඥාව තොපගේ නො වෙයි එය දුරු කරවූ, එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ. මහණෙනි, සංස්කාරයෝ තොපගේ නො වෙති ඔවුන් දුරු කරවූ, ඔහු තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නාහ. මහණෙනි, විඥානය තොපගේ නො වෙයි එය දුරු කරවූ, එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යි. මහණෙනි, එය කිමැ යි හඟි වූද? මේ දෙවරම්හි යම් තෘණකාෂ්ට ශාඛාපලාසජාතයෙක් වේ ද ජන තෙමේ එය ගෙන යන්නේ නම් හෝ දවන්නේ නම් හෝ රිසි වූවක් හෝ කරන්නේ නම් කිම තොපට 'ජන තෙමේ අප ගෙන යයි හෝ දවයි හෝ රිස්සක් හෝ කෙරේ' යයි මෙ බදු සිතෙක් වන්නේ ද? වහන්ස, තෙල නො වේ මැ යැ. ඒ කවර හෙයින් යත්: වහන්ස, යම් හෙයෙකින් තෙල අපගේ ආත්මය හෝ ආත්මනිය නො වේ ද, එහෙයිනි. එ පරිද්දෙන් මැ මහණෙනි, යමක් තොපගේ නො වේ ද එය දුරු කරවූ, එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ. මහණෙනි, කුමක් තොපගේ නො වේ ද යත්: මහණෙනි, රූපය තොපගේ නො වෙයි එය දුරු කරවූ, එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ. වේදනාව- සංඥාව- සංස්කාරයෝ- මහණෙනි, විඥානය තොපගේ නො වෙයි එය දුරු කරවූ, එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ' යි. මෙසේත් ශුන්‍ය හෙයින් ලොකය බලා.

ආයුෂ්මත් ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙය සැලකළහ: "වහන්ස, 'ලෝකය ශුන්‍ය යැ ලෝකය ශුන්‍ය යැ' යි කියනු ලැබෙයි වහන්ස, කිපමණෙකින් 'ලෝකය ශුන්‍ය යැ යි කියනු ලැබේ ද' යි. යම් හෙයෙකින් ආනන්ද, ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ ශුන්‍ය වේ ද එහෙයින් ලෝකය ශුන්‍ය යැ යි කියනු ලැබෙයි. ආනන්ද, කුමක් ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ ශුන්‍ය වේ ද යත්: ආනන්ද, චක්ඛුස ආත්ම හෙයින් ද ආත්මනිය හෙයින් ද ශුන්‍ය යැ, රූපයෝ ශුන්‍යයෝ යැ- චක්ඛුර් විඥානය ශුන්‍ය යැ- චක්ඛුස්සංස්පර්ශය ශුන්‍ය යැ- චක්ඛුස්සංස්පර්ශයෙත් සුව වූ හෝ දුක් වූ හෝ නො දුක් නො සුව වූ හෝ යම් වේදයිතයෙක් උපදනේ නම් එ ද අත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ ශුන්‍ය යැ, ශ්‍රොත්‍රය ශුන්‍ය යැ- ශබ්දයෝ ශුන්‍යයෝ යැ- ස්‍රාණය ශුන්‍ය යැ- ගන්ධයෝ ශුන්‍යයෝ යැ- ජිත්වාච ශුන්‍ය යැ- රසයෝ ශුන්‍යයෝ යැ- කය ශුන්‍ය යැ- ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ ශුන්‍යයෝ යැ-

මනො සුඤ්ඤා - ධම්මා සුඤ්ඤා - මනෝවිඤ්ඤාණං සුඤ්ඤා - මනොසම්ඵසො
සුඤ්ඤා - යම්පිදං මනොසම්ඵසපච්චයා උප්පජ්ඣති වෙදගීතං සුඛං වා
දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා තම්පි සුඤ්ඤාං අනෙතන වා අත්තනියෙන වා,
යසමා ච ඛො ආනන්ද සුඤ්ඤාං අනෙතන වා අත්තනියෙන වා, තසමා
'සුඤ්ඤා ලොකො'ති වුවචති ති. a

එවම්පි සුඤ්ඤාතො ලොකං අවෙකඛති.

භාසිතම්පි භෙතං:

“සුඤ්ඤාං ධම්මසමුපසාදං සුඤ්ඤාං සඛිඛාරසන්නතිං,
පසසන්නසස යථාභූතං න භයං භොති භාමණි.
තිණ්කට්ඨසමං ලොකං යද පඤ්ඤාය පසසති,
නාඤ්ඤාං පත්ථයතෙ⁴ කිංචි අඤ්ඤාත්‍ර අප්පට්ඨස්සන්ධියා”ති. b

එවම්පි සුඤ්ඤාතො ලොකං අවෙකඛති.

වුත්තං භෙතං භගවතා: “එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ, භික්ඛු රූපං සමනෙත
සති යාවතා රූපසස ගති. වෙදනං සමනෙතසති යාවතා වෙදනාය ගති.
සඤ්ඤාං සමනෙතසති යාවතා සඤ්ඤාය ගති. සඛිඛාරෙ සමනෙතසති යාවතා
සංඛාරානං ගති. විඤ්ඤාණං සමනෙතසති යාවතා විඤ්ඤාණසස ගති,
යම්පිසස භොති අභන්ධි වා මමන්ති වා අසමීති වා, තම්පි තසස
න භොති”ති. c එවම්පි සුඤ්ඤාතො ලොකං අවෙකඛති.

සුඤ්ඤාතො ලොකං අවෙකඛස්සුති; සුඤ්ඤාතො ලොකං අවෙකඛස්සු
පච්චෙකඛස්සු දුක්ඛස්සු තුලෙහි තිරෙහි විභාවෙහි විභූතං කරොහීති
'සුඤ්ඤාතො ලොකං අවෙකඛස්සු'.

මොසරාජ සද සතොති 'මොසරාජා'ති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං ආලපති.
සද්ධි සබ්බකාලං - ටප - උච්ඡිමෙ වයො ඛජෙධි. සතොති-වතුහි කාරණෙහි
සතො; කායෙ කායානුපසසනාසති උච්චානං භාවෙහොතො සතො - ටප -
සො වුවම්පි සතො'ති 'මොසරාජ සද සතො'.

4. පත්ථයෙ - සා.
a ඛන්ධසංග්‍රහන තුමභාකවග්ග.
b. සංගුත්ත නිකාය - ඡන්දාවග්ග
c. අධිවුත්ත ටෙරණාථා
d. සංගුත්ත නිකාය ආසිව්සවග්ග

මනස ශුන්‍ය යැ-ධර්මයෝ ශුන්‍යයෝ යැ-මනෝවිඤානය ශුන්‍ය යැ-මනෝ සම්ඵස්සය ශුන්‍ය යැ-මනෝසම්ඵස්ස ප්‍රත්‍යයෙන් සුව වූ හෝ දුක් වූ හෝ නො දුක් නො සුව වූ හෝ යම් වෙදයිතයෙක් උපදනේ නම් එ ද, ආත්ම හෙයින් ද ආත්මනිය හෙයින් ද ශුන්‍ය යැ. යම් හෙයෙකින් ආනන්ද, ආත්ම හෙයින් ද ආත්මනිය හෙයින් ද ශුන්‍ය වේ ද එහෙයින් ලොකය ශුන්‍ය යැ යි කියනු ලැබේ” යයි. මෙසේත් ශුන්‍ය හෙයින් ලොකය බලා.

මෙ ද වදන ලද:

“භාමණිය, හුදු ධර්මසමුත්පාදය හුදු (ක්ලෙශාදි) සංස්කාර ප්‍රබන්ධය තත් වූ පරිද්දෙන්(විදර්ශනා සහිත මාර්ගප්‍රඥායෙන්) දක්නාහට බියෙක් නො වෙයි.

යම් කලෙක (යමෙක්) සංස්කාර ලොකය තෘණකාෂ්ට සම කොට ප්‍රඥායෙන් දකී ද (එකල්හි) හෙතෙම අප්‍රතිසන්ධි සංඛ්‍යාත නිර්වාණය හැර අන් භවයක් ආත්මභාවයක් හෝ කිසිවක් නොපතා” යි.

මෙසේත් ශුන්‍ය හෙයින් ලොකය බලා.

මෙය වදන ලද මැ යැ භාග්‍යවතුන් විසින්: මහණෙනි, එපරිද්දෙන් ම මහණ තෙම රූපයාගේ පැවැත්ම යම්තාක් ද එතෙක් රූපය විමසයි. වෙදනාවගේ පැවැත්ම යම්තාක් ද එතෙක් වෙදනාව විමසයි. සංඥාවගේ පැවැත්ම යම් තාක් ද එතෙක් සංඥාව විමසයි. සංස්කාරයන් ගේ පැවැත්ම යම් තාක් ද එතෙක් සංස්කාරයන් විමසයි. විඤානයා ගේ පැවැත්ම යම් තාක් ද එතෙක් විඤානය විමසයි. ඕහට (දෘෂ්ටිවිසින්) ‘මම’යි හෝ (තෘෂ්ණ විසින්) ‘මාගේ’ යයි හෝ (මාන විසින්) ‘වෙමී’ හෝ යමක් වේ නම් එ ද ඕහට නො වේ” යයි මෙසේත් ලොකය ශුන්‍ය හෙයින් බලා.

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකඛසසු යනු: ලෝකය ශුන්‍ය හෙයින් බලව ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කරව දකුව තුලනය කරව තීරණය කරව විභාවනා කරව ප්‍රකට කරව නුයි ‘සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකඛස්සු’ යනු වේ.

මොසරාජ සද්‍යතො- ‘මෝසරාජ’ යනු: බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතති. සද යනු: හැම කල්හි . . . පශ්චිම වයඃස්කන්ධයෙහි. සතො යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇති යේ: කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වධ මින් සිහි ඇතියේ . . . හෙතෙම ‘සතො’යි කියනු ලැබේ නුයි ‘මොසරාජ සද සතො’ යනු වේ.

අකතානුදිට්ඨි උභවවාති — ‘අකතානුදිට්ඨි’ වුළුවති විසතිවත්තා සකකායදිට්ඨි. “ඉධ අසුතවා පුටුප්පනො අරියානං අදසසාවි අරියධම්මස අකොවිදො අරියධම්මෙ අවිනිතො සපුරිසානං අදසසාවි සපුරිසධම්මස අකොවිදො සපුරිසධම්මෙ අවිනිතො ‘රූපං අකතතො සමනුපසසති, රූපවනං වා අකතානං, අකතනි වා රූපං, රූපසම්චො අනානං, වෙදනං— සකුඤ්ඤං— සංඛාරො— විකුඤ්ඤං අකතතො සමනුපසසති, විකුඤ්ඤං වනං වා අකතානං, අකතනි වා විකුඤ්ඤං, විකුඤ්ඤං වනං වා අකතානං, යා ඵවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගතං, දිට්ඨිකතොරො දිට්ඨි විසුකායිකං දිට්ඨිවිපච්ඡිතං දිට්ඨිසංයොජනං, ගාහො පතිට්ඨාහො¹. අභිනිවෙසො පරාමාසො කුම්මංගො මිච්ඡාපථො මිච්ඡකං තිත්ථායතනං විපරියෙසගාහො විපරිතගාහො විපලාසගාහො මිච්ඡාගාහො අයාථාචකසම්චො යාථාචකනි ගාහො යාචතා ආසට්ඨි දිට්ඨිගතානි².” අයං අකතානුදිට්ඨි. අකතානුදිට්ඨි උභවවාති අකතානුදිට්ඨි උභවව සමුභවව උද්ධරිතා සමුද්ධරිතා උප්පාට්ඨිතා සමුප්පාට්ඨිතා උප්පෙතා විනොදෙතා බ්‍යානති කරිතා අනභාවං ගමෙතාති³ ‘අකතානුදිට්ඨි උභවව’.

ඵවං මච්චුතරො සියාති: ඵවං මච්චුපි තරෙය්‍යාසි, ජරාපි තරෙය්‍යාසි, මරණං පි තරෙය්‍යාසි උඤ්ඤාතරෙය්‍යාසි පතරෙය්‍යාසි සමතිකකමෙය්‍යාසි විතිවකෙතය්‍යාසිති ‘ඵවං මච්චුතරො සියා.’

ඵවං ලොකං අවෙකඛන්තනාති: ඵවං ලොකං අවෙකඛන්තං පච්චවෙකඛන්තං ආලයන්තං තීරයන්තං විභාවයන්තං විභුතං කරොන්තනාති ‘ඵවං ලොකං අවෙකඛන්තං.’

මච්චුරාජා න පසසතිති: මච්චුපි මච්චුරාජා මාරොපි මච්චුරාජා මරණමපි මච්චුරාජා. න පසසතිති—මච්චුරාජා න පසසති න දකඛති නාධි ගච්ඡති න විඤ්ඤති න පටිලබ්භති. වුඤ්ඤානං හෙතං හගවතා: “සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ ආරඤ්ඤකො මිංගා අරඤ්ඤ පවනෙ ව මානො විසසෙතො ගච්ඡති විසසෙතො තිට්ඨති, විසසෙතො නිසීදති, විසසෙතො සෙය්‍යං කපෙති තං කිසස හෙතු: අනාපාඨගතො භික්ඛවෙ, ලුඤ්ඤං. ඵවමෙව ඛො භික්ඛවෙ, භික්ඛු විච්චෙව කාමෙහි විච්චෙ අකුසලෙහි ධම්මෙහි සචිතකකං සචිචාරං විවෙකජං පිතිසුඛං පඨමං ක්කානං උපසමපජජ විහරති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු අකමකාසි මාරං, අපදං වධිතො මාරවංඤ්ඤං අදසසනං ගතො පාළිමතො.

1. පටිග්ගාහො - ම.ජ.සං
 2. අනානං මිච්ඡානි- ප-ව-ව-ක
 3. විභව

අතකානුදිට්ඨිං උභවං- ‘අත්තානුදිට්ඨිං’ යි ඒංගද්වස්තුක වූ සත්කාය දෘෂ්ටිය කියනු ලැබෙයි. මෙලොවැ (බුද්ධාදි) ආයතීයන් නො දක්නාසුලු (සතිපට්ඨානාදි හෙද) ආයතීධර්මයෙහි අදක්ෂ වූ ආයතීධර්මයෙහි නො හික්මුණු (ආගම-අධිගම නැති බැවින්) අශ්‍රැතවත් වූ පාචග්ජන, තෙම රූපය ආත්ම හෙයින් (විපරිත දෘෂ්ටියෙන්) දකියි. ආත්මය රූපවත් යැ හෝ ආත්මයෙහි හෝ රූපය, රූපයෙහි හෝ ආත්මය දකියි. වෙදනාව-සංඥාව-සංස්කාරයන්- විඤානය ආත්ම හෙයින් දකියි. ආත්මය විඤානවත් යැ හෝ, ආත්මයෙහි හෝ විඤානය, විඤානයෙහි හෝ ආත්මය දකියි. මෙ බදු වූ යම් දෘෂ්ටියක් දෘෂ්ටිගතයෙක් දෘෂ්ටිගතනායෙක් දෘෂ්ටිකාන්තාරයෙක් දෘෂ්ටිවිසුකයෙක් දෘෂ්ටිවිස්පන්දිතයෙක් දෘෂ්ටිසංයෝජනයෙක් ග්‍රාහයෙක් පිහිටා ගැන්මෙක් අභිනිවේශයෙක් පරාමර්ශයෙක් කුත්සිත මාර්ගයෙක් මිථ්‍යාපචයෙක් මිථ්‍යාස්වභාවයෙක් තීර්ථායතනයෙක් විපර්යාසග්‍රාහ-යෙක් විපරිත කොට ගැන්මෙක් වැරද ගැන්මෙක් මිථ්‍යාග්‍රාහයෙක් යථා ස්වභාව නැත්තෙහි යථාස්වභාව ඇතැ යි ගැන්මෙක් යම් පමණ දෙ සැට දෘෂ්ටිගතයෝ වෙත් ද, මේ අත්තානුදිට්ඨි නම. අතකානුදිට්ඨිං උභවං යනු: සත්කායදෘෂ්ටිය උපුරා මොනොවට උපුරා උදුරා මොනොවට උදුරා උපුටා මොනොවට උපුටා හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත. කොට අනු අභාවයට පමුණුවා නුයි ‘අත්තානුදිට්ඨිං උභවං’ යනු වේ.

එවං මච්චුතරො සියා යනු: මෙසෙයින් මාත්‍යුහු ද තරණය කරව ජරාව ද තරණය කරව මරණය ද තරණය කරව උත්තරණය කරව ප්‍රතරණය කරව සමතික්‍රමණය කරව ඉක්මව’යි ‘එවං මච්චුතරො සියා’ යනු වේ.

එවං ලොකං අවේකඛන්තං යනු: මෙසේ ලොව බලන්නහු ප්‍රත්‍ය වෙක්ෂා කරන්නහු කුලනය කරන්නහු තීරණය කරන්නහු විභාවන කරන්නහු ප්‍රකට කරන්නහු නුයි ‘එවං ලොකං අවේකඛන්තං’ යනු වේ.

මධ්‍වුරාජා න පසසති යනු: මාත්‍යු ද මාත්‍යුරාජ වෙයි, මාර තෙමේ ද මාත්‍යුරාජ වෙයි, මරණය ද මාත්‍යුරාජ වේ. න පසසති යනු: මාත්‍යුරාජ තෙම නො දකියි. නො දක්නේ යැ නො පැමිණෙයි නො ලැබෙයි ප්‍රතිලාභ නො කෙරේ. මේ වදරන ලද මැ යැ භාග්‍යවතුන් විසින්: “මහණෙනි, වල්මුව තෙමේ අරනෙහි මහවෙනෙහි හැසිරෙනුයේ විස්දැයි වැ යෙයි, විස්වැයි වැ සිටියි, විස් වැයි වැ හිඳියි, විස්වැයි වැ හොවී. ඒ කවර හෙයින් යත්: මහණෙනි, වැද්දගේ ඇස්හමුවට නො ගියේ ය ද එහෙයින්. මහණෙනි, එසෙයින් මැ මහණ තෙම කාමයෙන් වෙන් වැ මැ අකුසල් දහමින් වෙන් වැ මැ උතර්ක සහිත වූ විචාර සහිත වූ විවේක (නිවර්ණවිගම) යෙන් උපන් ප්‍රීතිසුඛ ඇති ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරේ ද, මහණෙනි, මෙ මහණ මාරයා අද කෙළේ යැ, කෙලෙස් පා රහිත කොට මාරවක්ෂුස නසා පාපී මරහුගේ අදර්ශනයට (නිවනට) ගියේ යැ යි කියනු ලැබේ.”

පුතවපරං භික්ඛවෙ භික්ඛු චිතකකච්චාරානං චූපසමා අජ්ඣතාං සමපසාදනං චෙතසො ඵකොදිහාවං අචිතකකං අච්චාරං සමාධිජං පීතීසුඛං දුතියං ඤානං -පෙ- තතියං ඤානං -පෙ- චතුස්සං ඤානං උපසමපජ්ච විහරති. අයං චූචන් භික්ඛවෙ භික්ඛු අනුමකාසී මාරං, අපදං වධිත්වා මාරචකඛුං අදසසනං ගතො පාපිමනො.

පුතවපරං භික්ඛවෙ භික්ඛු සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතිකකමා පටිඝ සඤ්ඤානං අත්ඛගමා නානත්තස ඤ්ඤානං අමනසිකාරා අනන්තො ආකාසොති ආකාසානඤ්ඤාසතනං උපසමපජ්ච විහරති. අයං චූචන් භික්ඛවෙ භික්ඛු අනුමකාසී මාරං, අපදං වධිත්වා මාරචකඛුං අදසසනං ගතො පාපිමනො.

පුතවපරං භික්ඛවෙ භික්ඛු ආකාසානඤ්ඤාසතනං සමතිකකමම අනන්තං විඤ්ඤාණානි වි ඤ්ඤාණඤ්ඤාසතනං උපසමපජ්ච විහරති, සබ්බසො විඤ්ඤාණ ඤ්ඤාසතනං සමතිකකමම නත්ති කිඤ්ඤිති ආකිඤ්ඤාඤ්ඤාසතනං උපසමපජ්ච විහරති, සබ්බසො ආකිඤ්ඤාඤ්ඤාසතනං සමතිකකමම නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤාසතනං උපසමපජ්ච විහරති, සබ්බසො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාසතනං සමතිකකමම සඤ්ඤාවෙදගිතනිරොධං උපසමපජ්ච විහරති, පඤ්ඤාය වසස දිස්වා ආසවා පරිකබ්භො හොන්ති. අයං චූචන් භික්ඛවෙ භික්ඛු අනුමකාසී මාරං, අපදං වධිත්වා මාරචකඛුං අදසසනං ගතො පාපිමනො. තිණ්ණො ලොකෙ විසත්තිකං සො විසසන්තො ගච්ඡති, විසසන්තො තිට්ඨති; විසසන්තො නිසීදති, විසසන්තො සෙයාං කපෙති, තං කිසස ගෙතු, අනාපාඨගතො භික්ඛු පාපිමනොති¹ 'මච්චුරාජා න පසසති' ති.'

තෙනාහ භගවා;

සුඤ්ඤාතො ලොකං අවෙකඛග්ගු
මොසරාජා සද්ද සතො,
අත්තානුදිට්ඨිං උගච්චි
ඵචං මච්චුතරො සියා,
ඵචං ලොකං අවෙකඛන්තං,
මච්චුරාජා න පසසතිති.

සහගාථාපරියොසානා - පෙ - සාවකො භමසමිති

මොසරාජ සුත්තනිදෙසො සමනෙතා.

¹ මජ්ඣිම නිකාය - නිවාසසුත්ත.

තවද මහණෙනි මහණ තෙම විතර්කවිචාරයන්ගේ සන්තිදීමෙන් අධ්‍යාත්මයෙහි පැහැදීම ඇති වීත්තයාගේ එකඟ බව ඇති විතර්ක රහිත විචාර රහිත සමාධියෙන් උපන් ප්‍රීතිසුඛ ඇති ද්විතීයධ්‍යානයට . . . තෘතීය ධ්‍යානයට . . . චතුර්ථධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරේ. මහණෙනි, මේ මහණමාරයා අද කෙළේ යැ, කෙලෙස් පා රහිත කොට මාර වක්ඛුස නසා පාපි මරණු ගේ අදර්ශනයට ගියේ යැ යි කියනු ලැබේ.

තවද මහණෙනි, මහණ තෙම සර්වප්‍රකාරයෙන් රූපසංඥාවන් ගේ විරාගයෙන් ප්‍රතිසංඥාවන් ගේ ප්‍රභාණයෙන් නානාත්ව සංඥාවන් නො මෙනෙහි කිරීමෙන් 'ආකාශය අනන්ත යැ' යි ආකාස-නඤ්චායතනයට පැමිණ වාස කෙරේ ද මහණෙනි, මේ මහණ මරණු අද කෙළේ යැ, කෙලෙස්පා රහිත කොට මාරවක්ඛුස නසා පාපිමත්භූගේ අදර්ශනයට ගියේ යැ යි කියනු ලැබේ.

තවද මහණෙනි, මහණ තෙම ආකාසනඤ්චායතනය ඉක්ම විඤානය අනන්ත යැ යි විඤ්ඤාණඤ්චායතනයට පැමිණ වාස කෙරේ ද, සර්ව ප්‍රකාරයෙන් විඤ්ඤාණඤ්චායතනය ඉක්ම 'කිසිවක් නැතැ' යි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට පැමිණ වාස කෙරේ ද, සර්වප්‍රකාරයෙන් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ඉක්ම නෙවසඤ්ඤාගාසඤ්ඤායතනයට පැමිණ වාස කෙරේ ද, සර්වප්‍රකාරයෙන් නෙවසඤ්ඤාගාසඤ්ඤායතනය ඉක්ම සංඥා වෙදගිත තිරොධියට පැමිණ වාස කෙරේ ද, වීදගිතාඤානයෙන් දැක ඔහුට ආභ්‍රවයෝ ක්ෂය වූවාහු වෙත් ද, මහණෙනි, මේ මහණ මරණු අද කෙළේ යැ, කෙලෙස්පා රහිත කොට, මාරවක්ඛුස නසා, පාපිමත්භූගේ අදර්ශන විෂයට ගියේ යැ, ලොකයෙහි විසත්තිකා සංඛ්‍යත තෘෂ්ණාව තරණය කෙළේ යැ, හේ විස්වැසි වැ යෙයි, විස්වැසි වැ සිටියි, විස්වැසි වැ හිදියි, විස්වැසි වැ හොච් යයි කියනු ලැබේ. ඒ කවර හෙයින් යත්: යම් හෙයෙකින් මහණ පාපිමත්භූ ගේ පරාච්චුඛයට ගියේ ද එහෙයින් නැ' යි 'මච්චුරාජා න පස්සති' යනු වේ.

එයින් වදළඟ බුදුහු:

“සුඤ්ඤතො ලොකං-පෙ- මච්චුරාජා න පස්සති” යි.

භාරා පයච්චසානය හා සමග . . . මම ශ්‍රාවකයෙමි'

මෝසරාජ සුත්‍රනිර්දේශය නිමි.

16. පිබිහිය සුතතනිදෙසො

16-1

ඒණණාහමසම් අබලො විවණණා (ඉව්වායසමා පිබිහියො)
 නෙතතා න සුද්ධා සවනං න ඵාසු,
 මාහං නසසං මොමුහො අනතරාව¹
 ආවිසබ්බ ධම්මං යමහං විජ්ඣෙය්‍යං
 ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං.

ඒණණාහමසම් අබලො විවණණාති: 'ඒණණාහමසමිති - ඒණණා
 වුද්ධො මහ ප්‍රඥො අධ්ගතො වයො අනුසතො විසංවසසතිකො ජාතියා
 අබලොති අබලො දුබ්බලො අසබලො අසරාමො.² විවණණාති විත
 වණණා විගතවණණා විතච්ඡිතවණණා. යා සා පුරිමා සුභාවණණනිහා
 හා අනතරහිතා ආදිනවො පාතුහුතොති 'ඒණණාහමසම් අබලො
 විවණණා.'

ඉව්වායසමා පිබිහියොති - පෙ -

නෙතතා න සුද්ධා සවනං න ඵාසුති: නෙතතා අසුද්ධා අවිසුද්ධා
 අපරිසුද්ධා අවොදතා. නො තථා වකචුතා රුපෙ පසසාමිති නෙතතා
 න සුද්ධා. සවනං න ඵාසුති-සොතා අසුද්ධා අවිසුද්ධා අපරිසුද්ධා අවොදතා.
 නො තථා සොතෙන සඤ්ඤා සුණාමිති නෙතතා න සුද්ධා සවනං න ඵාසු.

මාහං නසසං මොමුහො අනතරාවාති: 'මාහං නසසං-මාහං නසසං
 මාහං විතසසං මාහං පනසසං. මොමුහොති-මොමුහො³ මොහමුලො
 අවිච්චා අවිජ්ජාගතො අඤ්ඤාභි අවිහාපි දුප්පඤ්ඤා. අනතරාවාති-තුඤ්ඤා
 ධම්මං දිවසී. පටිපදං මග්ගං අනඤ්ඤාය අනධිගන්'නා, අවිදිතා අපට්ඨිතා
 අඵසසසිතා අසච්ඡිකරිතා අනතරායෙව කාලංකරෙය්‍යන්ති 'මාහං නසසං
 මොමුහො අනතරාව'.

1. අනතරාය,-සා. පන
 2. ජාතියා අබලො දුබ්බලො-ව, ජ, ක
 3. මොහමුහො - මජ්ඣ.

පිඩිගිය සුත්‍රනිර්දේශය

16-1

(ආයුෂ්මත් පිඩිගිය මෙසේ විවාරයි:) මම් ජීර්ණයෙහි දුර්වලයෙහි විවර්ණයෙහි, (මාගේ) නෙත්‍රයෝ ශුද්ධ නො වෙති, ශ්‍රවණය පහසු නො වෙයි, මම් (මුඛ වහන්සේ ගේ දහම්, පසක් නො කොට) අතුරෙහි මැ මුළා වූයෙහි නහමක් නැසෙමවා, මේ පහණසැ වෙහෙරෙහිදී මැ ජාතිජරාදගේ ප්‍රභාණය වූ යම් දහමක් මම් දැනගන්නෙමි නම් ඒ දහම වදළ මැනැව.

ජිණේණාහමසම් අබලො විවණේණා- ‘ජිණේණාහමස්මි’ යනු: ජීර්ණයෙහි වෘද්ධයෙහි මහලුයෙහි තුන් වැනි විය ඉක්ම ගියේ අන්තිම වයසට පැමිණියෙහි ජාතියෙන් එක්සිය විසිවස් ඇත්තෙහි. අබලො යනු: බල රහිතයෙහි දුර්වලයෙහි අල්පබල ඇතියෙහි අල්පවියභී ඇතියෙහි. විවණේණා යනු: පෙරළුණු සිව්පැහැ ඇතියෙහි පහ වූ සිව්පැහැ ඇතියෙහි දුරු වූ සිව්පැහැ ඇතියෙහි පළමු යම් සොදුරු සිව්පැහැයෙක් වී නම් ඒ අතුරු දහන්වී යැ ආදීනව පහළවී තුයි ‘ජිණේණාහමස්මි අබලො විවණේණා’ යනු වේ.

මෙසේ ආයුෂ්මත් පිඩිගිය යනු...

නෙත්තා න සුද්ධා සවනං න ඵාසු යනු: නෙත්‍රයෝ අශුද්ධයහ විශුද්ධ නො වෙති අපරිශුද්ධයහ ප්‍රසන්න නො වෙති පෙර මෙන් ඇසින් රු නොදක්වී තුයි ‘නෙත්තා න සුද්ධා’ යනුවේ. සවනං න ඵාසු යනු: ශ්‍රෝත්‍රයෝ අශුද්ධයහ විශුද්ධ නො වෙති පරිශුද්ධ නො වෙති ප්‍රසන්න නො වෙති පෙර මෙන් කනින් හඬ නො අසමිතුයි ‘නෙත්තා න සුද්ධා සවනං න ඵාසු’ යනු වේ.

මාහං නස්සං මොවුහො අන්තරාව- ‘මාහං නස්සං’ යනු: මම් නහමක් නැසෙමිවයි මම් නහමක් වැනැසෙමිවයි මම් නහමක් විනාශ වෙමිවයි. මොවුහො යනු: අතිශයින් මුළු වූයෙහි මොහයෙන් මුළා වූයෙහි අවිද්වත් වූයෙහි අවිද්‍යාවට පැමිණියෙහි අඤාන වූයෙහි අපණ්ඩිත වූයෙහි පුෂ්ප්‍රාඤ වූයෙහි. අන්තරාව යනු: මුඛ වහන්සේගේ ධර්මය දෘෂ්ටිය ප්‍රතිපදාද මාර්ගය අවබෝධ නො කොට අධිගම නො කොට නො දැන නො ලැබ ස්පර්ශ නො කොට ප්‍රත්‍යක්ෂ නො කොට අතුරෙහි මැ කලුරිය කරන්නෙමි තුයි ‘මාහං නස්සං මොවුහො අන්තරාව’ යනු වේ.

ආවිකඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤානති: ‘ධම්ම’නතී-ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාසං සබ්බසංඝානං කෙවලපටිපුණ්ණං පරිසුඤ්ඤං ඉහමචරියං, වත්තාරො සතිපට්ඨානො වත්තාරො සම්මප්පධානො වත්තාරො ඉද්ධිපාදො, පඤ්ඤියොති පඤ්ඤා ඛලාහි සත්ත ඛොජ්ඣංඛො අරියං අට්ඨඛිනිකං මග්ගං නිබ්බානඤ්ඤා නිබ්බානගාමිනිඤ්ඤා පටිපදං ආවිකඛ, දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙහි පට්ඨපෙහි විචරාහි විහජාහි උත්තරානිකරොහි පකාසෙහිති ‘ආවිකඛ ධම්මං’. යමහං විජඤ්ඤානති යමහං ජානෙය්‍යං ආජානෙය්‍යං විජානෙය්‍යං පටිවිජානෙය්‍යං පටිවිජෙඤ්ඤායං අධිගචෙජය්‍යං එසෙසය්‍යං¹ සචජ්ඣකරෙය්‍යනතී ‘ආවිකඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං’.

ජාතිජරාය ඉධ විපපහානනති ඉධෙව ජාතිජරාමරණසස පහානං වූපසමං පටිඤ්ඤාග්ගං පටිපසසංඝං අමතං නිබ්බානනතී ‘ජාතිජරාය ඉධවිපපහානං’.

තෙතාහ සො බ්‍රාහමණො:

“ඒං ඡන්දානමංඝම් අබලො විචණෙණා (ඉච්චියසමා පිඬහියො) නොත්තා න සුඤ්ඤා සචනං න එ සු මාහං නසං මොච්චිහො අත්තරොච. ආවිකඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං ජාතිජරාය ඉධ විපපහානං”නතී

16-2

දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤාමානො (පිඬහියාති හගවා) රූපනතී රූපෙසු ජනා පලික්ඛා, තයමා තුවං පිඬහිය අප්පමකෙතා ජහස්සු රූපං අපුනඛහවාය.

දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤාමානොති: ‘රූප’නතී-වත්තාරො ව මහාභුතා වතුනනඤ්ඤා මහාභුතානං උපාදය රූපං. සත්තා රූපහෙතු රූපපච්චයා රූප කාරණා හඤ්ඤානතී විහඤ්ඤානතී උපහඤ්ඤානතී උපසානියනතී² රූපෙ සති විවිධා කම්මකාරණා කාරොනතී.³ කසාහිපි තාලෙනතී චෙකෙතනිපි තාලෙනතී අඬදුඤ්ඤකෙහිපි තාලෙනතී, හසුඤ්ඤා ජිඤ්ඤානතී, පාදමුච්චි ජිඤ්ඤානතී, හසුපාදමුච්චි ජිඤ්ඤානතී, කණ්ණමුච්චි ජිඤ්ඤානතී,

1. පසෙසය-ව, වි, ක
2. උපසාසයනති-සා.
3. විවිධ කම්ම කාරණ

ආචිකඛ ධම්මං යමහං විජ්ඣෙය්‍යං- ‘ධම්මං’ යනු: ආදිකල්‍යාණ වූ මධ්‍යකල්‍යාණ වූ පයඨිවසාන කල්‍යාණ වූ අර්ථ සහිත වූ ව්‍යඤ්ජන සහිත වූ සියල්ල සම්පූර්ණ වූ පරිශුද්ධ වූ ශ්‍රේෂ්ඨවයඨී වූ සතර සතිපට්ඨානායන් සතර සමාක් ප්‍රධානායන් සතර සාද්ධිපාදායන් පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් පඤ්ච බලයන් සජ්ඣත බොධ්‍යාභිගයන් ආයඨී අභ්වාංගික මාර්ගයතිර්වාණයහා තිර්වාණගාමී ප්‍රතිපත්ති හා වදළ මැනව් දෙසුව මැනව් පැනැවුව මැනව් පිහිටුව මැනව් විචරණ කළ මැනව් විභාග කළ මැනව් පහළ කළ මැනව් ප්‍රකාශ කළ මැනව් නුසි ‘ආචිකඛ ධම්මං’ යනු වේ. යමහං විජ්ඣෙය්‍යං යනු: යම් දහමක් දැනගන්නෙමි නම් එකාන්තයෙන් දැන ගන්නෙමි නම් විවිධාකරයෙන් දැනගන්නෙමි නම් නොයෙක් අයුරින් දැනගන්නෙමි නම් ප්‍රතිවේධ කරන්නෙමි නම් අධිගම කරන්නෙමි නම්. ස්පර්ශ කරන්නෙමි නම් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නෙමි නම් නුසි ‘ආචිකඛ ධම්මං යමහං විජ්ඣෙය්‍යං’ යනු වේ.

ජාතිජරාය ඉධ විපපහානං යනු: මෙ අත්බැවිහි මැ ජාතිජරාමරණයාගේ ප්‍රභාණය සන්තිදීම දුරැලීම නො පැවැත්ම අමාමහනිවන නුසි ‘ජාතිජරාය ඉධ විපපහානං’ යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“ජිණේණාහමස්මි - පෙ- ජාතිජරාය ඉධ විපපහානං” යි.

16-2

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: පිඩගිය,) රූපහිමිතින් නැපෙනුවන් දක (කුශල ධර්මයෙහි) ප්‍රමාද වූ ජනයෝ රූපහිමිතින් පෙළෙති. එහෙයින් පිඩගිය, තෙපි (කුශල ධර්මයෙහි) අප්‍රමතත වැ පුනර්භවය නො වනු පිණිස රූපය දුරු කරව.

දිඤ්චාන රූපෙසු විහඤ්ඤාමානෙ- ‘රූපං’ යනු: සතර මහාභුතයෝ ද සතර මහාභුතයන් ගිසා පවත්නා රූපය ද වෙති. සත්ත්වයෝ රූප හෙතෙයෙන් රූපප්‍රත්‍යයෙන් රූපකාරණයෙන් නැපෙති වැනැපෙති වෙසෙසින් නැපෙති වෙසෙසින් නසනු ලැබෙත්. රූපය ඇති කල්හි නො එක් කම්කටොලු කරවති: කසයෙහුදු තළති, වේවැලිනුදු තළති, අඩදඬියෙ (මුගුරි) නුදු තළති, අත් ද සිදිති, පා ද සිදිති. අත්පා ද සිදිති, කනුදු සිදිති,

නාසමි ඡිඤනි, කණ්ණනාසමි ඡිඤනි, බිලභිචාලිකමි කරොනි, සඛිමුණධිකමි කරොනි රාහුමුඛමි කරොනි, රොතිමාලිකමි කරොනි හස්පජෙජාතිකමි කරොනි, එරකවනතිකමි කරොනි, වීරකවාසි කමි කරොනි, එණෙයාකමි කරොනි බලිසමංඤකමි කරොනි, කභාපණාකමි¹ කරොනි, බාරාපතවිජ්කමි කරොනි, පළිසපරිවනති කමි කරොනති පළාලපිට්ඨි²කමි කරොනති, තනෙතනපි තෙලෙන ඤපිඤනි, සුනබෙහිපි බාදපෙනි. ජීවනමි සුලෙ උතතාසෙනි, අසිනාපි පිසං ඡිඤනි. එවං සත්තා රුපහෙතු රුපපච්චයා රුපකාරණා හඤ්ඤනි විහඤ්ඤනි උපභඤ්ඤනි උපසාතියනි³. එවං හඤ්ඤමානෙ විභඤ්ඤමානෙ උපහඤ්ඤමානෙ උපසාතියමානෙ දිස්වා පඤ්ඤා කුලඤ්ඤා තිරඤ්ඤා විභාචඤ්ඤා විභූතං කඤ්ඤාති 'දිස්වාන රුපෙසු විහඤ්ඤමානෙ'.

පිඩගියානි-හගවා තං බ්‍රහ්මණං නාමෙන ආලපති, හගවාත්-ගාරවාධි-වචන මෙතං - පෙ - සච්ඡිකා පඤ්ඤනති. යදිදං හගවාති 'පිඩගියාති හගවා'.

රුපපනති රුපෙසු ජනා පමතතාති: 'රුපපනති'ති රුපපනති කුප්පනති පිලයනති⁴ සච්චයනති⁵ බ්‍යාධිතා දෙමනසිතා භොනති වකඛුරොගෙන රුපපනති, කුප්පනති පිලයනති සච්චයනති බ්‍යාධිතා දෙමනසිතා භොනති, සොතරොගෙන - පෙ - කායරොගෙන - ඩිංසමකසවාතාතප සිරිංසපසමඵසෙසන රුපපනති කුප්පනති. පිලයනති සච්චයනති බ්‍යාධිතා දෙමනසිතා භොනතිති රුපපනති රුපෙසු. අච්චා වකඛුසමි. භීයමානෙ භායමානෙ පරිභායමානෙ වෙමානෙ⁶ විගච්ඡමානෙ අනතරධායමානෙ රුපපනති - පෙ - දෙමනසිතා භොනති. සොතසමි- සානසමි- ජීවනාය කායසමි- රුපසමි- සද්දසමි- ගඤ්ඤසමි- රසසමි- ඵොඤ්ඤසමි. කුලඤ්ඤමි- ගණසමි- ආවාසසමි- ලාභසමි- යසසමි- පසංසාය- සුඛසමි- විචරසමි- පිණ්ඩපාතසමි- සෙනාසනසමි- ගිලානපච්චය හෙසජ්ජපරිකාරසමි. භීයමානෙ භායමානෙ පරිභායමානෙ වෙමානෙ⁶ විගච්ඡමානෙ අනතරධායමානෙ රුපපනති කුප්පනති පිලයනති සච්චයනති බ්‍යාධිතා දෙමනසිතා භොනතිති එච්චි 'රුපපනති රුපෙසු'. ජනාති ඛනතියා ව බ්‍රාහ්මණා ව වෙසසා ව සුද්ද ව ගහච්චා ව පඤ්ඤානා ව දෙවා ව ලක්ඛණා ව. පමතතාති. පමාදෙ වකතඤ්ඤා: කායදුච්චරිතෙන වා වචී දුච්චරිතෙන වා මනොදුච්චරිතෙන වා පඤ්ඤා කාමගුණෙසු විකර්මස වොසසග්ගො⁷ වොසසග්ගානුපදනං කුසලානං වා ධම්මානං භාවනාං අසකඤ්චකිරියතා අසාතච්චකිරියතා අනවච්චිතකිරියතා⁸ ඔලීන-වුත්තිතා නිකම්භනජඤ්ඤා නිකම්භනධුරතා අනාසෙවනා අභාවනා අබ්‍රාහ්මිකමමං අනඤ්චානං අනනුයොගො පමාදෙ. යො ඵචරුපො පමාදෙ පමජ්ජනා පමජ්ජනකා අයං වුච්චති පමාදෙ'. ඉමීනා පමාදෙන සලනනාගතා ජනා පමතතාති 'රුපපනති රුපෙසු ජනා පමතතා'.

1. කභාපණිකමි - ම ජ සං
 2. පළාලපිට්ඨකමි - ම ජ සං
 3. උපසාතියනති - ව, චී, ක
 4. පිලියනති - ව, චී, ක, සා
 5. විච්චයනති - ව, චී, ක, සා
 6. සච්චයනති - ව, චී, ක
 7. වොසග්ගො මජ්ඣං
 8. අනච්චිත කිරියතා - ම ජ සං
 අනච්චිත කාරියා - ව, චී, ක

නැහැය ද සිදිති, කන්තාසා ද සිදිති, කාඩිසැලි කම්කටොලු ද කෙරෙති, සක්ඉඩු කම්කටොලු ද කෙරෙති, රාහුමුඛ කම්කටොලු ද කෙරෙති, රිහි වළලු කම්කටොලු ද කෙරෙති, අත් දල්වන කම්කටොලු ද කෙරෙති, එරුවත් කම්කටොලු ද කෙරෙති, තිතිරිවත් කම්කටොලු ද කෙරෙති, එණෙයාක කම්කටොලු ද කෙරෙති, බිලියෙන් මස් සිදුණා කම් කටොලු ද කෙරෙති, කභාපණක කම්කටොලු ද කෙරෙති, කොස්සෙන් කාරම් ගල් වති, පරිසපරිවර්තන කම්කටොලු ද කෙරෙති, පිදුරුපිටු කම්කටොලු ද කෙරෙති, කකාළ තෙල් ද ඉස්වති, ඉනකයන් (කිණ බල්ලන්) ලවා ද කවත්, දිවස්සුල ද හිඳුවති. කඩුවෙහුදු හිස සිදිත්. මෙසෙයින් සත්ත්වයෝ රූප හෙතෙයෙන් රූප ප්‍රත්‍යයෙන් රූප කාරණයෙන් නැසෙති වැනැසෙති තසනු ලැබෙති වනසනු ලැබෙත්. මෙසේ නැසෙනුවත් වැනැසෙනුවත් තසනු ලබනුවත් වෙසෙසින් තසනු ලබනුවත් දැක බලා තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට නුයි 'දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤ මානෙ' යනු වේ.

පිඩගිය යනු: බුදුහු එ බලුණු නමින් අමතත්. භගවා යනු: තෙල ගෞරව නාම යැ . . . මේ 'භගවා' යනු: බෝවුල්හි අර්භත්ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියක් නුයි 'පිඩගියා' ති භගවා' යනු වේ.

රූපනති රූපෙසු ජනා පමත්තා- රූපනති යනු: නැසෙති කීපෙති පෙළෙති ගැටෙති පිඩිත වූවාහු හටගත් දෙමනස් ඇත්තාහු වෙත්. වක්ඉ ටොගයෙන් නැසෙති කීපෙති පෙළෙති ගැටෙති පිඩිත වූවාහු හටගත් දෙමනස් ඇත්තාහු වෙත්. ශ්‍රොත්‍රරොගයෙන් . . . කායරොගයෙන් මැයි-මදුරු-වා-අවු-දිග්දෑ පහසින් නැසෙති කීපෙති පෙළෙති ගැටෙති පිඩිත වූවාහු හටගත් දෙමනස් ඇත්තාහු වෙත් නුයි 'රූපනති රූපෙසු' යනු වේ. නොහොත් ඇස හෙන කල්හි පිරිහෙන කල්හි භාත්පසින් හෙන කල්හි නැසෙන කල්හි විගත වන කල්හි අතුරුදහන් වන කල්හි නැසෙති . . . විත්තවිසාතයට පැමිණියාහු වෙත්. කන-නැහැය-දිව-කය- රූපය- ශබ්දය- ගන්ධය- රසය- ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යය- කුලය- ගණය- ආවාසය- ලාභය- යසස- ප්‍රංඝොවා- සුඛය- සිවුරු පිඩුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකර හෙන කල්හි පිරිහෙන කල්හි භාත්පසින් හෙන කල්හි නැසෙන කල්හි විගත වන කල්හි අතුරු දහන් වන කල්හි නැසෙති කීපෙති (පෙර ළෙති පෙළෙති ගැටෙති පිඩිත වූවාහු විත්ත විසාතයට පැමිණියාහු වෙත් නුයි මෙසේත් 'රූපනති රූපෙසු' යනු වේ. ජනා යනු: ක්ෂත්‍රියයෝ ද බ්‍රාහ්මණයෝ ද වෛශ්‍යයෝ ද ඉද්දියෝ ද ඥාණස්ථයෝ ද ප්‍රවුච්ඡතයෝ ද දෙවියෝ ද මිනිස්සුද. පමත්තා යි" ප්‍රමාදය කිය යුතු යි: කාය දුශ්චරිතයෙන් වච්චයි චාග්දුශ්චරිතයෙන් වච්චයි මනෝදුශ්චරිතයෙන් වච්චයි පස්කම් ගුණයෙහි සිත බැස ගැන්ම බැස ගැන්මට අනුබල දීම, කුලල ධර්මයන්ගේ හෝ වැඩීම, සකසා නො කරන බව, සතතයෙන් නො කරන බව, නො බැස ගත් ක්‍රියා ඇති බව, පසු බට පැවැතුම් ඇති බව, බහා තුබූ කුලලවිජන්ද ඇති බව, බහා තැබූ විශ්විධුර ඇති බව, ආසේවන නොකිරීම, අභාවනය, පුන පුනා නො කිරීම, අනධිජ්ඣානය, අනතුයොගය, ප්‍රමාදය වෙයි. මේ බදු යම් ප්‍රමාදයක් ප්‍රමාද අයුරෙකි හටගත් ප්‍රමාද ඇති බවෙක් වේ ද මේ ප්‍රමාද යැ කියනු ලැබේ. මේ ප්‍රමාදයෙන් සමන්වාගත ජනයෝ ප්‍රමත්තයෝ නුයි 'රූපනති රූපෙසු ජනා පමත්තා' යනු වේ.

තසමා තුවං පිඩගිය අපපමනෙතාති: 'තසමා'ති- තසමා තංකාරණා තංහෙතු තප්පවයා තංනිදනා එවං ආදීනවං සම්පසමානො රූපෙසුති තසමා තුවං පිඩගිය. අපපමනෙතාති සකකච්චකාරී සාතච්චකාරී - පෙ - අපපමාදෙ කුසලෙසු ධරෙච්ච සුති 'තසමා තුවං පිඩගිය අපපමනෙතා'.

ජහසසු රූපං අසුතබ්භවායාති: 'රූප'නති: වන්තාරො මහාභූතා වතුන්තඤ්ච මහාභූතානං උපාදය රූපං, ජහසසු රූපනති- ජහසසු රූපං, පච්චසසු රූපං, විනොදෙහි රූපං, බ්‍යන්තිකරොහී රූපං, අනභාවං ගමෙහී රූපං. අසුතබ්භවායාති යථාතෙ රූපං ඉධෙව හිරුරෙඤ්චයා සුත පටිසන්ධිකො හවො න නිබ්බන්තෙයා කාමධාතුයා වා රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා කාමභවෙ වා රූපභවෙ වා අරූපභවෙ වා සඤ්ඤා භවෙ වා අසඤ්ඤාභවෙ වා චනවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවෙ වා එකවොකාරභවෙ වා වතුචොකාරභවෙ වා පඤ්ඤාවොකාරභවෙ වා සුතගතියා වා උපපතියා වා පටිසන්ධියා වා භවෙ වා සංසාරෙ වා වට්ඨෙ වා න ජනෙයා න සංජනෙයා න නිබ්බන්තෙයා නාහි භිබ්බන්තෙයා, ඉධෙව හිරුරෙඤ්චයා, වූපසමෙයා අත්ථං ගච්චෙයා පටිපසසමෙහයාති 'ජහසසු රූපං අසුතබ්භවායා.'

තෙතාහ භගවා:

“දිච්චාන රූපෙසු විහඤ්ඤාමානෙ (පිඩගියාති භගවා)
රූපනති රූපෙසු ජනා පමන්තා,
තසමා තුවං පිඩගිය අපපමනෙතා
ජහසසු රූපං අසුතබ්භවායා”ති.

16-3

“දියා වතසෙසා විදියා වතසෙසා
උදධං අධො දසදියා ඉමායො,
න තුඤ්ඤං අදිට්ඨං අසුතාමුතං වා
අථො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චනමඤ්චී ලොකෙ
ආවිකම් ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං
ජාතිජරායා² ඉධ විපක්ඛානං.

දියා වතසෙසා විදියා වතසෙසා උදධං අධො දසදියා ඉමායොති දසදියා,

න තුඤ්ඤං අදිට්ඨං අසුතාමුතං වා අනො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චනමඤ්චී ලොකෙ ති තුඤ්ඤං අදිට්ඨං අසුතං අමුතං අවිඤ්ඤාතං කිඤ්ච අනතො වා පරෙඤ්චො වා උභයෙඤ්චො වා දිට්ඨධම්මිකො වා අනෙඤ්චො සම්පරාධිකො වා අනෙඤ්චො උක්ඛානො වා අනෙඤ්චො ගමිතරො වා අනෙඤ්චො ගුල්ලො වා අනෙඤ්චො පටිච්චන්තො වා අනෙඤ්චො නෙයො වා අනෙඤ්චො නීතො වා අනෙඤ්චො අනවචෙඤ්චො වා අනෙඤ්චො හිකම්මෙලොසො වා අනෙඤ්චො වොදනො වා අනෙඤ්චො පරමෙඤ්චො වා අනෙඤ්චො³ නාඤ්ච, න සනති න සංවිජ්ජති නුපලබ්භතිති 'න තුඤ්ඤං අදිට්ඨං අසුතාමුතං වා අථො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චනමඤ්චී ලොකෙ.'

1. අසුතං අමුතං - ම ජ සං.
අසුතං මුතං වා - සු
2. කිඤ්චනමඤ්චී - ම ජ සං, භ්‍යා - කිඤ්චනං අඤ්චී - සු
3. ජාතිජරායා - භ්‍යා
4. පරමෙඤ්චො වා - ම ජ සං භ්‍යා

තස්මා තුවං පිඩගිය අප්පමකො- තස්මා යනු: එයින් එ කරුණින් එ හෙයින් තත්ප්‍රත්‍යයෙන් තත්තිදනයෙන් මෙසේ රූපයන්හි ආදීනව දක්මින් තුයි 'තස්මා තුවං පිඩගිය' යනු වේ. අප්පමකො යනු: සකසා කරනසුදු සත්‍යයෙන් කරනසුදු... කුශලධර්මයන්හි අප්‍රමාද වූයේ තුයි 'තස්මා තුවං පිඩගිය අප්පමත්තො' යනු වේ.

ජහසසු රූපං අසුතබ්භවාය- 'රූපං' යනු: සතර මහාභුතයෝ ද සතර මහාභුතයන් නිසා පවත්නා රූපය ද, ජහසස රූපං යනු: රූපය හැරපියව රූපය වෙසෙසින් හැරපියව රූපය දුරලව රූපය විගතාන්ත කරව රූපය අනුභාවයට පමුණුව. අසුතබ්භවාය යනු: යම් සේ තා ගේ රූපය මේ අත්බැව්හි මැ තිරුද්ධ වන්නේ නම්, වටාලා පිළිසඳ ඇති හවයෙක් නූපදී නම්, කාමධාතුයෙහි හෝ රූපධාතුයෙහි හෝ අරූපධාතුයෙහි හෝ කාම හවයෙහි හෝ රූප හවයෙහි හෝ අරූප හවයෙහි හෝ සංඥා හවයෙහි හෝ අසංඥා හවයෙහි හෝ නොවසංඥානාසංඥාහවයෙහි හෝ එකවොකාර හවයෙහි හෝ වතුචොකාරහවයෙහි හෝ පඤ්චවොකාර හවයෙහි හෝ පුනර්ගතයෙහි හෝ උපප්‍රාද්ධියෙහි හෝ ප්‍රතිසන්ධියෙහි හෝ හවයෙහි හෝ සංසාරයෙහි හෝ වෘත්තයෙහි හෝ නූපදී නම් මොනොවට නූපදී නම් නො නිපදනේ නම් මොනොවට නො නිපදනේ නම් මේ අත් බැව්හි මැ තිරුද්ධ වන්නේ නම් සන්තිදෙන්තේ නම් අස්තයට යේ නම්, නවත්තේ නම් තුයි 'ජහස්ස රූපං අසුතබ්භවාය' යනු වේ.

එයින් වදලභ බුදුහු:

“දිසවාන රූපෙසු-පෙ-ජහසසු රූපං අසුතබ්භවාය”යි.

16-3

සතර දිග යැ සතර අනුදිග යැ උඩ යැ යට යැ යන මේ දසදික් කෙනෙක් වෙත් ද ලොවැ මේ හැම තන්හි මුඛ වහන්සේ විසින් නො දක්නා ලද නො අසන ලද ආසුණු ස්වාරූප ස්පර්ශන නො කරන ලද යළි නො දන්නා ලද කිසිවක් නැති මේ පහණසෑ වෙහෙරෙහි දී මැ ජාතිජරාවගේ ප්‍රභාණය වූ යම් (තිර්වාණ) දහමක් මම් දැන ගන්නෙමි නම් ඒ දහම වදල මැනැව.

දිසා වතසෙසා විදිසා වතසෙසා උදධං අධො දසදිසා ඉමායො යනු දස දික්හු යැ.

න තුයහං අදිට්ඨං අසුතාමුතං වා අථො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චනමත්ථි ලොකෙ යනු: මුඛ වහන්සේ විසින් නුදුටු නො ඇසු නො වුත් නො දත් කිසි ආත්මාර්ථයෙක් හෝ පරාර්ථයෙක් හෝ උභයාර්ථයෙක් හෝ දෘෂ්ටධාට්ඨි කාර්ථයෙක් හෝ සාම්පරාධිකාර්ථයෙක් හෝ උත්තානාර්ථයෙක් හෝ ගච්ඡාර්ථයෙක් හෝ ගඨාර්ථයෙක් හෝ ප්‍රතිවජන්තාර්ථයෙක් හෝ භෙදයාර්ථයෙක් හෝ නිතාර්ථයෙක් හෝ තිරවද්ධාර්ථයෙක් හෝ නික්ලේ ඹාර්ථයෙක් හෝ ව්‍යවද්ධාර්ථයෙක් හෝ පරමාර්ථාර්ථයෙක් හෝ නැත. නො වෙයි විද්‍යාලාන නො වෙයි නො ලැබේ තුයි 'න තුයහං අදිට්ඨං, අසුතාමුතං වා අථො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චනමත්ථි ලොකෙ' යනු වේ.

ආවිකඛ ධම්මං යමහං විජ්ඣන්තති ධම්ම'න්ති ආදිකල්යාණං-
-පෙ- හිබ්බානඤ්ච හිබ්බානගාමිතිඤ්ච පටිපදං ආවිකඛාහි දෙසෙහි
පඤ්ඤාපෙහි ජවස්සෙහි ඒවරාහි විහජාහි උත්තානිකරොහි පකාසෙහි.
යමහං විජ්ඣන්තති යමහං ජානෙය්‍යං ආජානෙය්‍යං විජානෙය්‍යං
පටිවිජානෙය්‍යං පටිවිජේඛිය්‍යං අධිගච්ඡෙය්‍යං එසෙසෙය්‍යං¹ සච්ඡි-
කරෙය්‍යන්ති 'ආවිකඛ ධම්මං යමහං විජ්ඣන්තං'.

ජාතිජරාය ඉධ විපපහානන්ති 'ඉධෙව ජාතිජරාමරණස්ස පහානං
චූපසමං පටිතිස්සග්ගං පටිපසසඤ්ඤිං අමතං හිබ්බානන්ති ජාතිජරාය
ඉධ විපහානං.'

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“දිසා වතසෙසා විදිසා වතසෙසා
උඤ්ඤං අධො දසදිසා ඉමායො,
න තුග්ගං අදිට්ඨං අසුතාමුතං වා.
අරො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චනමභී ලොකෙ
ආවිකඛ ධම්මං යමහං විජ්ඣන්තං
ජාතිජරාය ඉධ විපහානං”න්ති

16-4

තණ්හාධිපනෙත මනුජෙ පෙකඛමානො (පිඩගියාති හගවා)
සනාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ
තසමා තුවං පිඩගිය අපපමනෙතා
ජහස්සු තණ්හං අසුනබ්භවාය.

තණ්හාධිපනෙතා² මනුජෙ පෙකඛමානොති 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා
-පෙ- ධම්මතණ්හා, තණ්හාධිපනෙතාති තණ්හාඅධිපනෙත තණ්හානුගෙ
තණ්හානුගතෙ තණ්හානුසට්ඨෙ තණ්හායාපනෙතා³ පටිපනෙත අභිගුතෙ
පරියාදිත්තවිතෙත. මනුජෙති සත්තාධිවචනං. පෙකඛමානොති පෙකඛ
මානො දකඛමානො ඔලොකයමානො හිජ්ඣායමානො උපපරික්ඛය-
මානොති 'තණ්හාධිපනෙත මනුජෙ පෙකඛමානො.

පිඩගියාති හගවාති -පෙ-

1. පසෙසො- 8, 8, ක
2. තණ්හාවිපනෙත ව, ක
3. තණ්හායපනෙත - 8 ජ ස.

ආවිකඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං- ‘ධම්මං’ යනු: ආදි කලාංග වූ . . .
 තීර්වාණය ද තීර්වාණාමිතී ප්‍රතිපත් ද වදළ මැනැවැ දෙසුව මැනැවැ
 පැනැවුව මැනැවැ පිහිටුව මැනැවැ විවෘති කළ මැනැවැ විභාග කළ මැනැවැ
 නො ගැඹුරු කළ මැනැවැ ප්‍රකාශ කළ මැනැවැ. යමහං විජඤ්ඤං යනු:
 යම් දහමක් මම් දැනගන්නෙමි නම් භාත්පසින් දැනගන්නෙමි නම්
 වෙසෙසින් දැනගන්නෙමි නම් මොනොවට දැනගන්නෙමි නම් ප්‍රතිවෙධ
 කරන්නෙමි නම් අධිගම කරන්නෙමි නම් පහස්නෙමි නම් පසක්
 කරන්නෙමි නම් නුඹි ‘ආවිකඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං’ යනු වේ.

ජාතිජරාය ඉධ විජපහානං යනු: මෙ අත්බැවහි මැ ජාතිජරාමරණ
 යාගේ ප්‍රභාණය සන්තිදීම දුරැලීම නො පැවැත්ම අමාමභතිවන නුඹි
 ‘ජාතිජරාය ඉධ විජපහානං’ යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“දිසා වතසෙසා -පෙ- ජාතිජරාය ඉධ විජපහානං” යි.

16-4

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: පිඩිතිය,) (යම් හෙයෙකින් තෙපි) තෘෂ්ණායෙහි
 ගැලී සිටි සත්ත්වයන් හටතත් සිත් තැවුල් ඇතියන් ජරායෙන් මඛනා
 ලදුවන් වැ දක්නවු ද, එහෙයින් පිඩිතිය, තෙපි අප්‍රමත්ත වැ පුනර්භවය
 නොවනු පිණිස තෘෂ්ණාව දුරු කරව යි.

තණ්හාධිපන්නෙ මනුෂෙ පෙක්ඛමානො - ‘තණ්හා’ යනු: රූපතෘෂ්ණා
 යැ . . . ධර්මතෘෂ්ණා යි. තණ්හාධිපන්නෙ යනු: තෘෂ්ණායෙහි ගැලුණවුන්
 තෘෂ්ණාව අනුව ගියවුන් තෘෂ්ණායෙහි පිවිසියන් තෘෂ්ණායෙන් දැඳුණවුන්
 තෘෂ්ණාවට පැමිණියවුන් ප්‍රතිපන්නයන් මඛනා ලද්දවුන් භාත්පසින් මැඩ
 ගත් සිත් ඇතියන්. මනුෂෙ යනු: සත්ත්වයනට නමෙකි. පෙක්ඛමානො
 යනු: බලනුයේ දක්නේ අවලෝකනය කණ්ණයේ සිතනුයේ විමසනුයේ නුඹි
 ‘තණ්හාධිපන්නෙ මනුෂෙ පෙක්ඛමානො’ යනු වේ.

පිඩිතියාති හඟවා යනු . . .

සත්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙති: 'සත්තාපජාතෙ'ති ජාතියා සත්තාපජාතෙ ජරාය සත්තාපජාතෙ ව්‍යාධිනා සත්තාපජාතෙ මරණෙන සත්තාපජාතෙ සොකපරිදෙවදුකඩදෙමනාසුපායාසෙහි සත්තාපජාතෙ නොරයිකෙන දුකෙකින සත්තාපජාතෙ -පෙ- දිට්ඨිබ්‍යසනෙන දුකෙකින සත්තාපජාතෙ ඊතීජාතෙ උපද්දව ජාතෙ උපසය්‍යජාතෙහි 'සත්තාපජාතෙ. ජරසා පරෙතෙති ජරාය ඵුවෙඨ පරෙතෙ සමොහිතෙ සමන්තාගමන ජාතියා අනුගතෙ ජරාය අනුසට්ඨෙ බ්‍යාධිනා අභිභුතෙ මරණෙන අබ්‍යාහතෙ අනාණෙ අලෙතෙ අසරණෙ අසරණිභුතෙති 'සත්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ'.

තසමා තුවං පිඩගිය අපපමනෙතාති: 'තසමා'ති තසමා තංකාරණං තංගහතු තප්පවයා තංතිදනා, එවං ආදීනවං සමපසමානො තණ්‍හායාති, 'තසමා තුවං පිඩගිය. අපපමනෙතාති. සක්කවච්ඤාටී -පෙ- අප්පමාදෙ කුසලෙසු ධම්මසුති 'තසමා තුවං පිඩගිය අප්පමනෙතා'.

ජහස්සු තණ්හං අපුනබ්‍හවායාති තණ්හාති රූපතණ්හා -පෙ- ධම්ම-තණ්හා. ජහස්සු තණ්හනති ජහස්සු තණ්හං පජහස්සු තණ්හං විනොදෙහි තණ්හං, බ්‍යන්ති කරොහි තණ්හං අනභාවං ගමෙහි තණ්හං. අපුනබ්‍හවායාති යථාතෙ-පෙ-දුන පටිසන්ධිකො භවොන තිබ්බිකෙතය්‍ය, කාමධාතුයාවා රූපධාතුයාවා අරූපධාතුයාවා කාමභවෙවා රූපභවෙවා අරූපභවෙවා සඤ්ඤභවෙවා ව්‍ය් අසඤ්ඤභවෙවා නොවසඤ්ඤානාසඤ්ඤභවෙවා එකවොකාර-භවෙවා වා චතුරවොකාරභවෙවා පඤ්චවොකාරභවෙවා පුනගතියා වා උපපත්තියා වා පටිසන්ධියා වා භවෙවා සංසාරවා වලොවා න ජනෙය්‍ය න සංජනෙය්‍ය න තිබ්බිකෙතය්‍ය නාහිනිබ්බිකෙතය්‍ය ඉධෙව තිරුජෙඤ්ඤියා පුපසබ්‍හෙසියා අභංගවෙජියා පටිපසසමෙහය්‍යාති 'ජහස්සු තණ්හං අපුනබ්‍හවාය.''

තෙනාහ භගවා:

තණ්හාධිපතො මනුජෙ පෙකම්මානො-(පිඩගියාති භගවා)
සත්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ,
තසමා තුවං පිඩගිය අප්පමනෙතා
ජහස්සු තණ්හං අපුනබ්‍හවායා'ති.

සහගාථාපරියොසානා තෙන බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං. එකච්ඡද්ද එක පයොගා එකාධිප්පායා. එකවාසනවාසිනා තෙසං නොකපාණසහසානා. වීරජං වීතමලං ධම්මචකඤ්චං උදපාදි. යං කිඤ්චී සමුදයධම්මං සබ්බං තං හිරොධධම්මෙ තති. තසං බ්‍රාහ්මණස්ස වීරජං වීතමලං ධම්මචකඤ්චං උදපාදි.

සන්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ- 'සන්තාපජාතෙ' යනු: ජාතියෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන් ජරායෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන් ව්‍යාධියෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන් මරණයෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන් ගොක පරිදෙවදු:බදෝර්මාසායන්ගෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන් කිරිදුකින් හටගත් තැවුලි ඇතියන් . . . දාෂ්ටි ව්‍යාසනදු:බයෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන් හටගත් දුක් ඇතියන් හටගත් උවදුරු ඇතියන් හටගත් උපසර්ග ඇතියනැ' යි 'සන්තාපජාතෙ' යනු වේ. 'ජරසා පරෙතෙ' යනු: ජරායෙන් පහස්නා ලදුවන්, මධනාලදුවන් ඇතුළත පිවිසියන් සමන්වාගත වූවන් ජාතියෙහි පිවිසියන් ජරායෙන් වැසුණුවන් ව්‍යාධියෙන් මධනාලදුවන් මරණයෙන් පහළ වූන් රක්ෂාස්ථ:න රහිතයන් කිලිනස්ථාන රහිතයන් සරණරහිතයන් අසරණභූතයනැ' යි 'සන්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ,' යනුවේ.

තස්මා තුවං පිඩගිය අපමනෙතා - 'තස්මා' යනු: එයින් එ කරුණින් එ හෙයින් එ පසයෙන් ඒ කිරිදායෙන්, මෙසේ තෘෂ්ණායෙහි ආදීනව දක්නේ නුයි 'තස්මා තුවං පිඩගිය' යනු වේ. අපමනෙතා යනු: සකසා කරනසුදු . . . කුසල් දහමිහි නො පමා වූයේ නුයි 'තස්මා තුවං පිඩගිය අපමනෙතා' යනු වේ.

ජහස්සු තණ්හං අසුනබ්භවාය- 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ . . . ධර්මතෘෂ්ණා යි. ජහස්සු තණ්හං යනු: තෘෂ්ණාව හැරපියව තෘෂ්ණාව වෙසෙසින් හැරපියව තෘෂ්ණාව දුරු කරව තෘෂ්ණාව විගතාන්ත කරව තෘෂ්ණාව අනු අභාවයට පමුණුව. අසුනබ්භවාය යනු: යම්සේ තාගේ . . . වටාලා පිළිසඳ ඇති හවය නූපදනේ නම්, කාමධාතූයෙහි හෝ රූපධාතූ යෙහි හෝ අරූපධාතූයෙහි හෝ කාමභවයෙහි හෝ රූපභවයෙහි හෝ අරූපභවයෙහි හෝ සංඥාභවයෙහි හෝ අසංඥාභවයෙහි හෝ තෙනෙසංඥා නාසංඥාභවයෙහි හෝ ඒකචෝකාරභවයෙහි හෝ චතුචෝකාරභවයෙහි හෝ පඤ්චචෝකාරභවයෙහි හෝ සුනාර්ග්ගියෙහි හෝ උපප්‍රාඨකියෙහි හෝ පුතිසන්ධියෙහි හෝ භවයෙහි හෝ සංසාරයෙහි හෝ වෘත්තයෙහි හෝ නූපදනේ නම් (අව්‍යව ප්‍රාදුර්භාවයෙන්) මොනොවට නූපදනේ නම් නො නිපදනේ නම් වෙසෙසින් නො නිපදනේ නම් මෙ අත් බැවිහි ම හිරුද්ධ වන්නේ නම් සන්තිදෙන්නේ නම් අස්තයට යන්නේ නම් නො පවත්නේ නම් නුයි 'ජහස්සු තණ්හං අසුනබ්භවාය' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

“තණ්හාධිපනෙන -පෙ- ජහස්සු තණ්හං අසුනබ්භවාය” යි.

භාෂා පයව්වසානය හා මැ එ බමුණු හා සමග එක් අදහස් ඇති එක් පියෝ ඇති එක් රිසි ඇති වධන ලද එක් බැවුන් ඇති යම් කෙනෙක් දුහු නම් ඒ නොයෙක් දහස්ගණන් ප්‍රාණින්ට 'යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයක් වේ නම් එ හැම කිරිදාධ ස්වභාවය ඇතැ' යි රාගාදි රජස් රහිත වූ රාගාදි මල රහිත වූ ධර්මවක්ෂුස පහළ විය. එ බමුණුහට 'යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයක් වේ නම් එ හැම කිරිදාධ ස්වභාවය ඇතැ' යි විරජ වූ විතමල වූ ධර්මවක්ෂුස උපත.

යං කිසුච්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මනති. සහ ධම්මචක්ඛුසස පටිලාභා අජිනපට්ඨාචාකචීර'දණ්ඩකමණ්ඩලු කෙසා ච මඤ්ඤ ච අනතරහිතා භණ්ඩුකාසායචත්ථසනො ඤාඤාචිපතච්චරධරො භික්ඛු අච්චපටිපත්තියා පඤ්ඤාලිකො භගවතං නමසසමානො තිසිතො භොති 'සඤා මෙ භගවා සාවකො 'භමසමී'ති.'

පිඩගිය සුත්තනිදේශය සමතො.

1. වක වීරක - පන

2. සාවකො භමසමීනති - පන

ධර්මවක්ෂස්සුගේ ප්‍රතිලාභය හා සමග අලුත්දිවිසම් දළමඩුලු සන වැහැරි දඩ කමඩලා හා කෙස් මස් හා අතුරුදහන් විය. පිඩගිය තෙමේ මුඩුහිස් ඇත්තේ හන්පෙරෙවි කසාවත් ඇත්තේ සහල -පා-සිවුරු ධරතූයේ අන්වර්ථ ප්‍රතිපත්ති (ඉෂ්ටාර්ථලාභ) යෙන් බදුදිලි වැ “වහන්ස, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට ශාස්තෘ වන සේක, මම ශ්‍රාවකයෙමි” භාග්‍යවතුන් නමදිමින් හුන්නේ යි.

පිඩගිය සුත්‍රනිර්දේශය නිමි.

17. පාරායනානුගිති නිදෙසො

“ඉදමවොච භගවා මගධෙසු විහරන්තො පාසාණකෙ වෙතියෙ පරිවාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං අජ්ඣිට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.”

ඉදමවොච භගවාති ඉමං පාරායනං¹ අඳවාච. භගවාති භාරාවාධි-
වචනමෙතං -පෙ- සිව්ඡිකාපඤ්ඤානි යදිදං “භගවාති ඉදමවොච
භගවා.”

මගධෙසු විහරන්තො පාසාණකෙ වෙතියෙති ‘මගධෙසු’ති
මගධනාමකෙ ජනපදෙ විහරන්තොති වරන්තො විහරන්තො ඉරියන්තො
වන්තන්තො පාලෙන්තො යපෙන්නො යාපෙන්නො. පාසාණකෙ
වෙතියෙති. පාසාණකවෙතියං වුවුච්ඡි බ්‍රාහ්මණානං මගධෙසු විහරන්තො
පාසාණකෙ වෙතියෙ.

පරිවාරක සොළසානං බ්‍රාහ්මණානානි පිඨිතියො බ්‍රාහ්මණො
බාවරිසස බ්‍රාහ්මණසස පදො පද්ධවරො පරිවාරකො සිසො. තෙන²
‘තෙ සොළසාති එවමි පරිවාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං. අඵවා තෙ
සොළසබ්‍රාහ්මණො බුද්ධස භගවතො පදො පද්ධවරො පරිවාරකො සිසාති
එවමි පරිවාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං.

අජ්ඣිට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්ඤං බ්‍යාකාසිති ‘අජ්ඣිට්ඨො’ති
අජ්ඣිට්ඨො අජ්ඣෙසිතො. පුට්ඨො පුට්ඨොති පුට්ඨො පුට්ඨො පුච්ඡිතො
පුච්ඡිතො යාවිතො යාවිතො අජ්ඣෙසිතො අජ්ඣෙසිතො පසාදිතො
පසාදිතො. පඤ්ඤං බ්‍යාකාසිති පඤ්ඤං බ්‍යාකාසි ආචිකි දෙසෙසි
පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විහරි උත්තරීඤ්ඤාසි පකාසෙසිති ‘අජ්ඣිට්ඨො
පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්ඤං බ්‍යාකාසි. තෙනෙතං වුවුච්ඡි: “ඉදමවොච භගවා
මගධෙසු විහරන්තො පාසාණකෙ වෙතියෙ පරිවාරකසොළසානං
බ්‍රාහ්මණානං අජ්ඣිට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්ඤං බ්‍යාකාසි”ති.

“එකමෙකසස වෙපි පඤ්ඤසස අකමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය
ධම්මානුධම්මං පටිපජෙජය්‍ය, ගච්ඡෙයොච ජරාමරණසස පරං පාරං
ගමනියා ඉමෙ ධම්මාති තසමා ඉමසස ධම්මපරියායසස පාරායනං
කෙච අධිචචනං.”

1. ඉද පාරායනං-ම ජ ස, ව, ඩ, ක

2. පිඨිතියෙතං-ම ජ ස

17. පාරායණානුගීති නිර්දේශය

“භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මගධරටු පහණසෑ නම් වෙහෙරෙහි වැඩ වසනසේක් මේ පාරායණ සූත්‍රය වදළසේක (බාවරි) ඇතැවැයි (පිඩිගිය හා සමග) සොළොස් බමුණන් විසින් අයදනා ලදහු පුළුල්වූ පුළුල්වූ පැන විසඳුසේක.”

ඉදමවො ව භගවා යනු: මේ පාරායණ සූත්‍රය වදළහ. භගවා යනු: තෙල ගෞරවනාම යෑ ... මේ ‘භගවත්’ යනු බෝවුල්හි සිටිසස් පසක් කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියක් නුයි ‘ඉදමවොව භගවා’ යනු වේ.

මගධෙසු විහරන්තො පාසාණකෙ වෙතියෙ - මගධෙසු යනු: ‘මගධ’ නම් ඇති දනවියෙහි. විහරන්තො යනු: හැසිරෙනනාහු වෙසෙන්නාහු ඉරියවු පවත්වන්නාහු වැටෙන්නාහු පාලනය කරන්නාහු යැපෙන්නාහු යාපනය කරන්නාහු. පාසාණකෙ වෙතියෙ යනු: ‘පාසාණක වෙතිය’ සි බුද්ධාසනය කියනු ලැබේ නුයි ‘මගධෙසු විහරන්තො පාසාණකෙ වෙතියෙ’ යනු වේ.

පරිවාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං යනු: පිඩිගිය බ්‍රාහ්මණ තෙම බාවරි බමුණු ගේ ඇතැවැයි වූයේ පසැහි හැසිරෙනුයේ පරිවාරක වූයේ ශිෂ්‍ය වූයේ යි. පිඩිගිය හා සමග ඔහු සොළොස් දෙනෙක් වෙත් නුයි මෙසේත් ‘පරිවාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං’ යනු වේ. නොහොත් ඒ සොළොස් බමුණහු භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ ඇතැවැයිසහ, පසැ හැසිරෙනුච්ච, පරිවාරකයහ, ශිෂ්‍යහ’ යි මෙසේත් ‘පරිවාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං’ යනු වේ.

අජ්ඣට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්ඤං බ්‍යාකාසි- ‘අජ්ඣට්ඨො’ යනු: අයදනා ලදහු අධ්‍යාපණ කරන ලදහු. පුට්ඨො පුට්ඨො යනු: පුළුල්වූනා ලදහු පුළුල්වූනා ලදහු විවාරන ලදහු විවාරන ලදහු යදනා ලදහු යදනා ලදහු අධ්‍යාපණ කරන ලදහු අධ්‍යාපණ කරන ලදහු පහදවන ලදහු පහදවනා ලදහු. පඤ්ඤං බ්‍යාකාසි යනු: පැන විසඳුහ වදළහ දෙසුහ පැනැවූහ පිහිටුවූහ විවාර කළහ විභාග කළහ පහළ කළහ පැවැසුහ යි ‘අජ්ඣට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්ඤං බ්‍යාකාසි’ යනු වේ. එයින් තෙල කියනු ලැබෙයි: “ඉදමවොව භගවා -ප- පඤ්ඤං බ්‍යාකාසි” යි.

“එකෙකි පැනසෙකැ පෙළ අරුත් දන පෙළ දහම් දන ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපත්තියෙහි (යමෙක) පිළිපදනේ නම් හේ ජරාමරණයාගේ පරතෙරට යන්නේ මෑ යෑ, යම් හෙයෙකින් මේ ධර්මයෝ (නිර්වාණ) පාරගමනාර්ථ වෙත් ද එහෙයින් මේ ධර්මපයභිය ‘පාරායණ’ යි මෑ නම් වී”

එකමෙකසස වෙපි පඤ්ඤාසසාති: එකමෙකසස වෙපි අජිත ජඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙපි තිසුලෙතෙතයාජඤ්ඤාසස. එකමෙකසස වෙපි පුණ්ණකපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙපි වෙසනගුපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙපි ධොතකජඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙපි උපසිවපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙපි නාද්දකපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙපි ගෙමකජඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙපි නොදෙයාජඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙපි කජපපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙපි ජතුකණ්ණිපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙපි හද්දාච්චපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙපි උදයජඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙපි පොසාලපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙපි මොසරාජපඤ්ඤාසස එකමෙකසස වෙපි පිඩිහිපපඤ්ඤාසසාති එකමෙකසස වෙපි පඤ්ඤාසස.

අත්ථ ඤ්ඤාය ධම්මඤ්ඤාසසාති: සෙවච පඤ්ඤා ධම්මො, විසසජ්ජනං අඤ්ඤා, අත්ථ ඤ්ඤාසසාති අත්ථ ඤ්ඤාය ජානිතො තුලසිතො තීරසිතො විභාවසිතො විභුතං කතාති අත්ථ ඤ්ඤාය. ධම්මඤ්ඤාසසාති ධම්මං ඤ්ඤාය ජානිතො තුලසිතො තීරසිතො විභාවසිතො විභුතං කතාති 'අත්ථ ඤ්ඤාය ධම්මං ඤ්ඤාය'.

ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජෙය්‍යාති: සම්මාපටිපදං අනුලොමපටිපදං අපච්චනිකපටිපදං අත්ථ පටිපදං ධම්මානුධම්මපටිපදං පටිපජ්ජෙය්‍යාති 'ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජෙය්‍ය'.

ගච්ඡෙය්‍යෙව ජරාමරණස්ස පාරන්ති: ජරාමරණස්ස පාරං වුච්චති අමතං නිබ්බානං "යො සො සධ්ධසඛිධාරසමථො සබ්බුපධිපට්ඨිසසග්ගො තණ්හකඛ්ඛයො වීරාගො නිරොධො නිබ්බානං" ගච්ඡෙය්‍යෙව ජරාමරණස්ස පාරන්ති ජරාමරණස්ස පාරං ගච්ඡෙය්‍ය, පාරං අධිගච්ඡෙය්‍යං පාරං අධි ඵසෙය්‍ය, පාරං සච්ඡිකරෙය්‍යාති ගච්ඡෙය්‍යෙව ජරාමරණස්ස පාරං.

පාරං ගමනියා ඉමෙ ධම්මාති; ඉමෙ ධම්මො පාරං ගමනියා පාරං පාපපනති පාරං සංපාපෙතති පාරං සමනුපාපෙතති ජරාමරණස්ස තරණාය සංචිකතන්ති 'පාරං ගමනියා ඉමෙ ධම්මො'ති.

තසමා ඉමස්ස ධම්මපරියායසසාති: 'තසමා'ති තසමා තංකාරණො තංගෙතු තප්පට්ඨො තංනිද්දනා. ඉමස්ස ධම්මපරියායසසාති ඉමස්ස පාරායනසසාති 'තසමා ඉමස්ස ධම්මපරියායසස.'

එකමෙකසය වෙ'පි පඤ්ඤා යනු: එකෙකි අජිත ප්‍රශ්නායාගේ ද එකෙකි තිස්සමෙත්තෙයා ප්‍රශ්නායාගේ ද එකෙකි පුණ්ණක ප්‍රශ්නායාගේ ද එකෙකි මෙන්තගු ප්‍රශ්නායාගේ ද එකෙකි ධොතක ප්‍රශ්නායාගේ ද එකෙකි උපසිව ප්‍රශ්නායාගේ ද එකෙකි නන්දක ප්‍රශ්නායාගේ ද එකෙකි හේමක ප්‍රශ්නායාගේ ද එකෙකි තෝරෙයා ප්‍රශ්නායාගේ ද එකෙකි කප්ප ප්‍රශ්නායාගේ ද එකෙකි ජතුකණ්ණි ප්‍රශ්නායාගේ ද එකෙකි හද්‍රාවුධ ප්‍රශ්නායාගේ ද එකෙකි උදය ප්‍රශ්නායාගේ ද එකෙකි පොසාල ප්‍රශ්නායාගේ ද එකෙකි මොසරාජ ප්‍රශ්නායාගේ ද එකෙකි පිඨගිය ප්‍රශ්නායාගේ ද.

අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය යනු: එ මැ ප්‍රශ්නය ධර්ම යැ, විසර්ජනය අර්ත්ථ යි. අත්ථමඤ්ඤාය යනු: අරුත් දූත දූතගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට පහළ කොට නුයි 'අත්ථමඤ්ඤාය' යනු වේ. ධම්මමඤ්ඤාය යනු: පෙළ දහම දූත දූතගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට නුයි 'අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය' යනු වේ.

ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජෙය්‍ය යනු: සමාක් ප්‍රතිපද්‍යවට අනුලොම ප්‍රතිපද්‍යවට ප්‍රත්‍යානික (අවිරුද්ධ) ප්‍රතිපද්‍යවට අත්චර්ත්ථ ප්‍රතිපද්‍යවට ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපද්‍යවට පිළිපදනේ නම් නුයි 'ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජෙය්‍ය' යනු වේ.

ගවේෂෙය්‍ය ව ජරාමරණස්ස පාරං-ජරාමරණයාගේ පාරය යි අමාමහ-ගිවන කියනු ලැබෙයි: යම් සියලු සස්කාරයන්ගේ ගමථයෙක් සියලු උපධිත්තේදැලීමෙක් තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙක් විරාගයෙක් නිරෝධයෙක් ගිර්වාණයෙක් වේ ද එයයි. ගවේෂෙය්‍ය ව ජරාමරණස්ස පාරං යනු: ජරාමරණයාගේ පාඨයට යන්තේයැ පාඨයට පැමිණෙන්නේ යැ පාරය ස්පර්ශ කරන්නේ යැ පාරය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නේ නුයි 'ගවේෂෙය්‍ය ව ජරාමරණස්ස පාරං' යනු වේ.

පාරං ගමනියා ඉමෙ ධම්මා යනු: මේ ධර්මයෝ පාරගමනාර්ථ වූවාහු පාරයට පවුණුවති පාරයට මැනැවින් පවුණුවති පාරයට මොනොවට පවුණුවති ජරාමරණයාගේ තරණය පිණිස පවතිත් නුයි 'පාරං ගමනියා ඉමෙ ධම්මා' යනු වේ.

තස්මා ඉමස්ස ධම්මපට්ටියායස්ස - 'තස්මා' යනු: ඒයින් එ කරුණින් එ හෙයින් තත් ප්‍රත්‍යයෙන් තන්තිදනයෙන්. ඉමස්ස ධම්මපට්ටියායස්ස යනු: මේ පාරායණ සූත්‍රයට නුයි 'තස්මා ඉමස්ස ධම්මපට්ටියායස්ස' යනු වේ.

පාරායනං කෙව අධිවචනනති 'පාරං' වුවවති, අමතං නිබ්බානං -පෙ-
භිරොධො නිබ්බානං, අයනං වුවවති මනෙතා, සෙය්‍යපීදං: සමමාදිට්ඨි -පෙ-
සමමා සමාධි. අධිවචනනති සඛිං සමඤ්ඤ පඤ්ඤනති වොභාරො නාමං
නාමකමං නාමධෙය්‍යං ගිරුකති ඛ්‍යඤ්ඤනං අභිලාපොති 'පාරායනං
කෙව අධිවචනං .

තෙනෙතං වුවවති:

“එකමෙකසං වෙපි පඤ්ඤසං අකම්ඤ්ඤාය ධම්මඤ්ඤාය
ධම්මානුධම්මං පටිපජේජ්‍ය්‍ය ගවේජ්‍යොව ජරාමරණසං පාරං
ප රඛ්ඛමනියා ඉමෙ ධම්මා”ති තසමා ඉමසං ධම්මපරියායසං පාරායනං
කෙව අධිවචනනති’.

1. “අජිතො තිසසමෙකෙතෙය්‍යො පුණ්ණකො අථ මෙකතඟු
ධොතකො උපසිට්ඨො ච නඤ්ඤ ච අථ භෙමකො,
2. තොදෙය්‍යකප්පා දුභයො ජතුකණ්ණි ච පණ්ණිතො
භද්‍රාවුධො උදයො ච පොසාලො වාපි බ්‍රාහ්මණො,
මොසරාජා ච මෙධාවී පිඛිඛියො ච මහාඉපි
3. එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඤ්ඤං¹ සමපනචරණං ඉපි.
සුවජනනා නිජුණං පඤ්ඤභ බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමිං.”

එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඤ්ඤනති 'එතෙ'ති යොළුස පාරායනියා බ්‍රාහ්මණා.
බුද්ධොති “යො යො භගවා සයඤ්ඤ අනාවරියකො පුට්ඨෙ
අනනුසුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සමානාති අභිඤ්ඤාකි, තඤ්ඤ ච සඛ්ඤ්ඤතං
පනෙතා බලෙසු ච වසිභාදිං. බුද්ධොති කෙනාටෙඨන බුද්ධො: බුද්ධිතා
සච්චානිති බුද්ධො, බොධෙනා පජායාති බුද්ධො, සඛ්ඤ්ඤතාය
බුද්ධො, සඛ්ඤ්ඤසාචිතාය බුද්ධො, අනඤ්ඤනෙය්‍යතාය බුද්ධො,
විසච්චතාය බුද්ධො, ඛිණ්ණසඛ්ඤ්ඤතෙත බුද්ධො ගිරුජකතිලෙසසඛ්ඤා
තෙත බුද්ධො, එකතනඤ්ඤරාගොති බුද්ධො එකතනචිතදෙසොති
බුද්ධො, එකතන චිතමොභොති බුද්ධො, එකතනතිකතිලෙසොති බුද්ධො
එකායනමග්ගං ගතොති, බුද්ධො එකො අනුකරං සමමාසමොධං
අභිසමබුද්ධොති බුද්ධො. අබුද්ධිච්චතතො බුද්ධිපටිලාභාති බුද්ධො.
බුද්ධොති නෙතං නාමං මාතරා කතං, න පිත රාකතං, න ජාතරා කතං,
න භග්ගියා කතං, න මිත්තාමචෙවභි කතං, නඤ්ඤාතිසාලොභිතෙති කතං,
න සමණබ්‍රාහ්මණෙහි කතං, න දෙවතාහි කතං, විමොඤ්ඤනිකමෙතං.
බුද්ධානං භගවතං: නං බොධියා මුලෙ සහ සඛ්ඤ්ඤතඤ්ඤාසං පටිලාභා
සච්චිකාපඤ්ඤාති යදිදං බුද්ධොති. එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඤ්ඤනති එතෙ
බුද්ධං උපාගමිංසු, උපසඤ්ඤමිංසු, පසුරුපාසිංසු, පටිපුච්චිංසු; පටිපඤ්ඤි-
සුති 'එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඤ්ඤ’.

1. අභිඤ්ඤාතාය-ම ජ සං
2. උපාගමිංසු-ව වි ක

පාරායනානෙක ව අධිවචනං යනු: 'පාරං' යි අමාමහනිචන කියනු ලැබෙයි.... භිතොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. 'අයන' යි මාගිය කියනු ලැබෙයි. අධිවචනං යනු: සංඛ්‍යා යැ සමඤ්ඤා යැ ප්‍රඤ්ඤා යැ ව්‍යවහාර යැ නාම යැ නාමකර්ම යැ නාමධෙය යැ නිරුක්ති යැ ව්‍යඤ්ඤා යැ අභිලාප නු යි 'පාරායනං නෙක ව අධිවචනං' යනු වේ.

එයින් තෙල කියනු ලැබෙයි:

“එකමෙකසස වෙ'පි - පෙ- පාරායනංකෙ'ව අධිවචනං” යි

1. අජිත යැ, තිස්සමෙත්තෙයා යැ, පුර්ණක යැ, යළි මෙත්තගු යැ, ධොතක යැ, උපසිච්ච යැ, නන්ද යැ, යළි භෙමක යැ.
2. තොදෙයා - කප්ප දෙදෙනා යැ, පණ්ඩිත වූ ජතුකර්ණී යැ, හද්‍රාවුධ යැ, උදය යැ, පොසාල බ්‍රාහ්මණ යැ, නුවණැති මොසරාජ යැ, මහර්මී වූ පිඩගිය යැ යන,
3. මොහු සමාද්ධි වූ පසළොස්වරණ ධර්ම ඇති සාමි වූ බුදුන් කරා පැමිණියහ. සියුම් ප්‍රශ්නයන් පුළුවස්නාහු බුද්ධශ්‍රේෂ්ඨයන් කරා පැමිණියහ.

එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඤා - 'එතෙ' යනු: පාරායන සමාගමයෙහි වූ සොළොස් බලිණෝ යි. බුද්ධො යනු: යම් ඒ භාගාවත් කෙනෙක් තුමු මැ සර්වඤ්ඤ වූවාහු ආචාර්ය්‍යයකු නැති වැ පෙර නො ඇඳුවිරු දහමිහි තුමු මැ සිව්සස් අවබෝධ කලාහු ද, ඒ සත්‍යයන්හි දු සර්වඤ්ඤ බවට පැමිණියාහු ද බල ධර්මයන්හි දු වගිභාවයට පැමිණියාහු ද ශිඤ්ඤ යැ. බුද්ධ යනු: කවර අරුතින් බුද්ධ නම් වී ද යත්: සිව්සස් අවබෝධ කෙළේ නුයි 'බුද්ධ' යැ, ප්‍රජාවට අවබෝධ කරවනුයේ නුයි 'බුද්ධ' යැ, සර්වඤ්ඤ බැවින් 'බුද්ධ' යැ, සියල්ල දැක්නා ශෙයින් 'බුද්ධ' යැ, අනෙකක්හු විසින් අවබෝධ නො කැරවිය යුතු හෙයින් 'බුද්ධ' යැ, විවිධ ශුණ පහළ කරන හෙයින් 'බුද්ධ' යැ, ක්ෂේණාසුචසංඛ්‍යායෙන් 'බුද්ධ' යැ නිරුපක්ලෙස සංඛ්‍යායෙන් 'බුද්ධය' යැ, ඒකාන්තයෙන් චිතරාග නුයි 'බුද්ධ' යැ, ඒකාන්තයෙන් චිතද්වේෂ නුයි 'බුද්ධ' යැ, ඒකාන්තයෙන් චිතමෝහ නුයි 'බුද්ධ' යැ, ඒකාන්තයෙන් කෙලෙස් රහිත නුයි 'බුද්ධ' යැ, ඒකායනමාර්ගයට ගියේ නුයි 'බුද්ධ' යැ, එකලා වැ අනුත්තර වූ සමාක් සම්බෝධය අවබෝධ කෙළේ නුයි 'බුද්ධ' යැ, අබුද්ධිය නැසූ බැවින් බුද්ධිප්‍රතිලාභය හේතු කොට ගෙන 'බුද්ධ' යැ, බුද්ධ යන තෙල නාමය මැණියන් උසින් නො කරන ලද, පියාණන් විසින් නො කරන ලද, බෑයකු උසින් නො කරන ලද, බුහක විසින් නො කරන ලද, සගයහළුවන් උසින් නො කරන ලද, නෑසහළේ නෑයන් විසින් නොකරන ලද, මහණ බලිණන් විසින් නොකරන ලද, දෙවියන් විසින් නො කරන ලද. භාගාවත් බුදුවරයනට යම් 'බුද්ධ' යන නාමයෙක වේ නම් අර්හත්ඵලයාගේ අන්තයෙහි උපන් තෙල නාමය මහබෝමැඩ දී සර්වඤ්ඤාඤානායාගේ ප්‍රතිලාභය සමග අර්හත්ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඤ්ඤානියකි. එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඤා යනු: තුලුහු බුදුන් කරා පැමිණියහ. එළැඹියහ පර්වුසාසන කළහ (සමීපයෙහි හුන්හ) පැන දුළුවන්හ තුලනය කළාහු නුයි 'එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඤා' යනු වේ.

සමපනනවරණං ඉසිනති: වරණං වුඉච්චි සීලපාරමිප්පතී,^{1.} සීලසංචරොපි වරණං, ඉන්ද්‍රියසංචරොපි වරණං, භොජනෙ මත්තඤ්ඤානාපි වරණං, ජාගරියානුයොගොපි වරණං, සත්තපි සද්ධම්මො වරණං වත්තාරිපි ක්ඛානානි වරණං, සමපනනවරණනති: සමපනනවරණං සෙට්ඨ වරණං වීසෙට්ඨවරණං පාමොක්ඛවරණං උත්තමවරණං පචරවරණං. ඉසිති: ඉසි භගවා, මහනාං සීලකඛන්ධං එසි ගචෙසි පරියෙසිති ඉසි -පෙ- මහෙසකෙඛති වා සකෙඛති එසිනො, ගචෙසිනො, පරියෙසිනො 'කභං බුද්ධො කභං භගවා කභං දෙවදෙවො කභං නරාසභොති ඉසිති 'සමපනනවරණං ඉසි'.

පුච්ඡනතා නිපුණෙ පඤ්ඤාති: 'පුච්ඡනතා'ති පුච්ඡනතා යාවනතා අපේක්ෂානතා පසාදෙනතා. නිපුණෙ පඤ්ඤාති: ගමතිරෙ දුද්දසෙ දුරනුබොධෙ සනෙත පණිනෙ අතකතාවචරෙ නිපුණෙ පණිතවෙදනියෙ පඤ්ඤාති 'පුච්ඡනතා නිපුණෙ පඤ්ඤා.'

බුද්ධං සෙට්ඨං උපාගමුනති: 'බුද්ධො'ති "යො සො භගවා -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤාති යදිදං බුද්ධො"ති. සෙට්ඨනති: අග්ගං සෙට්ඨං වීසෙට්ඨං පාමොක්ඛං උත්තමං පචරං බුද්ධසෙට්ඨං. උපාගමුනති: උපාගමිංසු උපසඛකමිංසු පසුරුපාසිංසු පරිපුච්ඡිංසු පරිපඤ්ඤිංසුති 'බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමු'.

තෙනෙතං වුච්චති:

"එනෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඤං සමපනනවරණං ඉසි.
පුච්ඡනතා නිපුණෙ පඤ්ඤා බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමු"නති.

4.

තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසි² පඤ්ඤා³ පුට්ඨො යථා තථං පඤ්ඤානං වෙය්‍යාකරණෙන තොසෙසි බ්‍රහ්මණෙ මුනි.

තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසිති: 'තෙස'නති සොළසනතං⁴ පාරායනියානං බ්‍රාහ්මණානං. බුඬොති: යො "සො භගවා -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤාති යදිදං බුද්ධො"ති. බ්‍යාකාසිති තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසි ආචිකති දෙසෙසි පඤ්ඤාපෙසි පට්ඨපෙසි විචරි විභජි උත්තානී අකාසි පකාසෙසිති "තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසි"

1. සීලාචාරනිබන්ධනි-ම ඡ සං.
2. පබ්‍යාකාසි-ම ඡ සං.
3. පඤ්ඤා -ම ඡ සං.
4. සොළසානං -ම ඡ සං.

සමපන්න වරණ ඉසිං — ‘වරණ’ යි ශීලපාරම්ප්‍රාප්තිය කියනු ලැබෙයි: ශීල සංවරය ද වරණ යැ ඉන්ද්‍රිය සංවරය ද වරණ යැ භොජන-යෙහි මාත්‍රඥතාව ද වරණ යැ ජාග්‍යනීයානුයොගය ද වරණ යැ (ශ්‍රද්ධාදි) සප්ත ධර්මයෝ ද වරණ යැ සතර ධ්‍යානයෝ ද වරණ යි. සමපන්න වරණය නු: සමාද්ධ වූ (ශීලාදී) වරණ ඇති ශ්‍රේෂ්ඨ වරණ ඇති ජ්‍යෙෂ්ඨ වරණ ඇති ප්‍රමුඛවරණ ඇති උත්තමවරණ ඇති ප්‍රචරවරණ ඇති. ඉසිං යනු: බුද්ධු සෘෂිහ, මහත් වූ ශීලස්කන්ධය එෂණ ගවේෂණ පයෙඨිෂණ කළාහු නුයි සෘෂිහ . . . මහායශස්ක සත්ත්වයන් ඒසින් හෝ බුද්ධු කොති යැ, භාග්‍ය වත්හු කොති යැ, දෙවදෙවයෝ කොති යැ, නරශ්‍රේෂ්ඨයෝ කොති යැ’යි එෂණ ගවේෂණ පයෙඨිෂණ කරන ලද්ද හු නුයි සෘෂි නම් ජේත් නුයි ‘සමපන්න වරණ ඉසිං’ යනු වේ.

පුච්ඡනා නිපුණෙ පඤ්ඤා — ‘පුච්ඡන්තා’ යනු: පුච්චස්නාහු යදනාහු අධ්‍යාෂණ කරන්තාහු පහදවන්තාහු. නිපුණෙ පඤ්ඤා යනු: ගැඹුරු වූ දුකසේ දක්ක යුතු වූ දුකසේ අවබෝධ කටයුතු වූ ශාන්ත වූ දුඝ්ඤ වූ කර්කාවචර (තර්කයෙන් නො බැසගත යුතු වූ) සියුම් වූ පණ්ඨිතයන් විසින් දත යුතු වූ ප්‍රශ්නය නු යි ‘පුච්ඡන්තා නිපුණෙ පඤ්ඤා’ යනු වේ.

බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමුං — ‘බුද්ධො’ යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් . . . මේ ‘බුද්ධ’ යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියකි. සෙට්ඨං යනු: අග්‍ර වූ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ ජ්‍යෙෂ්ඨ වූ ප්‍රමුඛ වූ උත්තම වූ ප්‍රචර වූ බුද්ධ ශ්‍රේෂ්ඨයන් කරා. උපාගමුං යනු: සම්පයට පැමිණියහ එළැඹියහ පර්යුපාසන කළහ. පැන පුච්චත්ත භූලනය කළාහු නුයි ‘බුද්ධ සෙට්ඨං උපාගමුං’ යනු වේ.

එසින් තෙල කියනු ලැබෙයි:

“එතෙ බුද්ධං - පෙ - බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමුං” යි.

4.

පැන පුච්චස්නා ලද බුද්ධු ඔවුනට ඇති සැටියෙන් ප්‍රකාශ කළහ. සර්වඥ මුනිහු පැන විසදීමෙන් බමුණන් තුටු කළහ.

තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසි - ‘තෙසං’ යනු: පාරායන සමාගමයෙහි වූ සොළොස් බමුණනට. බුද්ධො යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් . . . මේ ‘බුද්ධ’ යන නාමය සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියකි. බ්‍යාකාසි යනු: ඔවුනට බුද්ධු විවරණ කළහ. වදළහ දෙසුහ පැනැවූහ පිහිටුවූහ විවෘති කළහ විභාග කළහ පාල කළහ ප්‍රකාශ කළාහු නුයි ‘තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසි’ යනු වේ.

පඤ්ඤා පුට්ඨො යථාතථනති: 'පඤ්ඤා පුට්ඨො'නි පඤ්ඤා පුට්ඨො, පුට්ඨො යථාතථනො අජෙඤ්ඤිතො පසාදිතො. යථාතථනති: යථා ආවිකම්මකම්මං තථා ආවිකම්මී, යථා දෙසිතකම්මං තථා දෙසෙසී, යථා පඤ්ඤාපෙතකම්මං තථා පඤ්ඤාපෙසී, යථා පට්ඨපෙතකම්මං තථා පට්ඨපෙසී, යථා විචරිතකම්මං තථා විචරී, යථා විහරිතකම්මං තථා විහරී, යථා උත්තරිතකම්මං තථා උත්තරී, යථා පකාසෙසිකම්මං තථා පකාසෙසීති 'පඤ්ඤා පුට්ඨො' යථා තථං.'

පඤ්ඤානං වෙය්‍යාකරණෙනාති: පඤ්ඤානං වෙය්‍යාකරණෙන ආවිකම්මෙන දෙසනෙන¹ පඤ්ඤාපෙන පට්ඨපෙන විචරණෙන විහරණෙන උත්තරිකම්මෙන පකාසනෙනාති පඤ්ඤානං වෙය්‍යාකරණෙන.

තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනීති 'තොසෙසි'ති තොසෙසී විතොසෙසී පසාදෙසී ආරාධෙසී අත්තමනෙ අකාසී. බ්‍රාහ්මණෙති: සොළස පාරායනිභො බ්‍රාහ්මණො. මුනීති: 'මොනං' වුච්චති ඤාණං -පෙ- සංගජාලමතිච්ච සො මුනීති 'තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනී'.

තෙනෙනං වුච්චති:

"තෙසං බුට්ඨො බ්‍යාකාසී පඤ්ඤා පුට්ඨො¹ යථා තථං පඤ්ඤානං වෙය්‍යාකරණෙන තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනී"ති,

5

තෙ තොසිතා වකඛුමතා බුට්ඨනාදිච්චබ්චුතා බ්‍රාහ්මචරියමචරිංසු වරපඤ්ඤාසං සන්තිතෙ.

තෙ තොසිතා වකඛුමතාති: 'තෙ'ති සොළසපාරායනීයා බ්‍රාහ්මණො. තොසිතාති තොසිතා විතොසිතා පසාදිතා ආරාධිතා අත්තමනා කතාති 'තෙ තොසිතා' වකඛුමතාති: හගවා පඤ්චභි වකඛුභි වකඛුමා. මංසවකඛුතාපී වකඛුමා, දිබ්බවකඛුතාපී වකඛුමා -පෙ- හගවා සමන්තවකඛුතාපී වකඛුමාති 'තෙ තොසිතා වකඛුමතා'.

බුට්ඨනාදිච්චබ්චුතාති 'බුට්ඨො'ති යො සො හගවා -පෙ- සච්ඡිකා පඤ්ඤාතී යදිදං බුට්ඨොති. ආදිච්චබ්චුතාති: 'ආදිච්චො' වුච්චති සුරියො සො ගොතමො ගොතෙත්ත හගවාපී ගොතමො ගොතෙත්ත, හගවා සුරියං ගොතංඤ්ඤාතකො² ගොතකම්මෙ, තස්මා බුට්ඨො ආදිච්චබ්චුතී බුට්ඨොනාදිච්චබ්චුතා.

1. පඤ්ඤා - ම ඡ සං
2. දුක්ඛනෙත-ව චි ක
3. ගොතසං ඤාතතො-පත

පඤ්ඤා පුට්ඨො යථාතථං — ‘පඤ්ඤා පුට්ඨො’ යනු: පුඤ්ඤායන් පුඤ්ඤානා ලද්දු විචාරන ලද්දු අයදනා ලද්දු අධ්‍යයණ කරන ලද්දු පහදවන ලද්දු. යථා තථං යනු: යම්සේ වදල යුතු නම් එසේ වදලන, යම්සේ දෙසිය යුතු නම් එසේ දෙසුන, යම්සේ පැනැවිය යුතු නම් එසේ පැනැවුන, යම්සේ පිහිටුවිය යුතු නම් එසේ පිහිටුවුන, යම්සේ විවෘත කළ යුතු නම් එසේ විවෘත කළහ, යම් සේ විභාග කළ යුතු නම් එසේ විභාග කළහ, යම්සේ පාල කළ යුතු නම් එසේ පාල කළහ, යම්සේ ප්‍රකාශ කළ යුතු නම් එසේ ප්‍රකාශ කළාහු නුයි ‘පඤ්ඤා පුට්ඨො යථා තථං’ යනු වේ.

පඤ්ඤානං වෙය්‍යාකරණෙන යනු: පැන විසදීමෙන් පැවැසීමෙන් දෙසීමෙන් පැනැවීමෙන් පිහිටුවීමෙන් විවෘත කිරීමෙන් විභාග කිරීමෙන් පාල කිරීමෙන් ප්‍රකාශ කිරීමෙන්’ යි ‘පඤ්ඤානං වෙය්‍යාකරණෙන’ යනු වේ.

තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනි — ‘තොසෙසි’ යනු: තුටු කළහ, විවිධාකාරයෙන් තුටු කළහ, පැහැද වූහ, සිද්ධියට පැමිණවූහ, සියමන ඇතියන් කළහ. බ්‍රාහ්මණෙ යනු: පාරායණ සමාගමයෙහි වූ බ්‍රාහ්මණයන්. මුනි- ‘මොන’ යි ඥානය කියනු ලැබෙයි . . . රාගාදි සධගය හා තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි- ජාලය දක්ම සිටි හේ ‘මුනි’ නම් වේ නුයි ‘තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනි’ යනු වේ.

එයින් තෙල කියනු ලැබෙයි:

“තෙසං බුද්ධො බ්‍රාහ්මණො මුනි” යි.

5.

ඔහු පසැස් ඇති සුයඹී බන්ධු වූ බුදුරජුන් විසින් තුටු කරන ලද්දු උත්තම ප්‍රාඥ වූ සර්වඥයන් වහන්සේ වෙත බඹසථස් වූසුහ.

තෙ තොසිතා වකචුමතා — ‘තෙ’ යනු: පාරායණසමාගමයෙහි වූ සොළොස් බමුණහු යැ. තොසිතා යනු: තුටු කරන ලද්දු විවිධාකාරයෙන් තුටු කරන ලද්දු පහදවන ලද්දු සිද්ධියට පමුණුවන ලද්දු (සොමනස් විසින්) සියමන ඇතියන් කරන ලද්දු නුයි ‘තෙ තොසිතා’ යනු වේ. වකචුමතා යනු: බුදුහු පසැසින් උත්තමත්භ: මසැඤ්ඤා වක්ඡුර්මත්භ, දිවැසිනුදු වක්ඡුර්මත්භ . . . බුදුහු සමතැසිනුදු වක්ඡුර්මත්භ’ යි ‘තෙ තොසිතා වකචුමතා’ යනු වේ.

බුද්ධොදිව්චබන්ධුතා — ‘බුද්ධ’ යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් . . . මේ ‘බුද්ධ’ යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියකි. ආදිව්චබන්ධුතා — ‘ආදිව්ච’ යි සුයඹීයා කියනු ලැබෙයි. හේ ගොත්‍රයෙන් ගොතම යැ. බුදුහු ද ගොත්‍රයෙන් ගොතම යැ බුදුහු සුයඹීහට ගොත්‍රයෙන් ඥාතීහ ගොත්‍රයෙන් බන්ධුහ එයින් බුදුහු ‘ආදිතා බන්ධු නම් වෙතී’ ‘බුද්ධොදිව්ච බන්ධුතා’ යනු වේ.

බ්‍රහ්මවර්ගවර්ග-සූත්‍රි 'බ්‍රහ්මවර්ගය' වූනුදී අසඳුම්මසමාපතියා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණි විරමණා¹ අකිරියා අකරණං අනර්කාපතති වෙලාඅනතිකකමො සෙතූසානො. අපිච නිපට්ඨියාය වසෙන බ්‍රහ්මවර්ගයා වූවති අරියො අවධ්විතිකො මග්ගො, සෙය්‍යපීදො. සමොද්ධි සමො සංකප්පො සමොචාචා සමොකමමනෙතො සමොආපීචො සමොචායාමො සමොසති සමොසමාධි. බ්‍රහ්මවර්ගවර්ග-සූත්‍රි බ්‍රහ්මවර්ගං ආචරිංසු සමාද්‍යවතති-සූත්‍රි 'බ්‍රහ්මවර්ග වර්ග-සූ.'

වරපඤ්ඤාසං සනතිකෙති: වරපඤ්ඤාසං අග්‍රපඤ්ඤාසං සෙඨා-පඤ්ඤාසං විසෙඨාපඤ්ඤාසං පාමොකඛපඤ්ඤාසං උඛතමපඤ්ඤාසං පචර-පඤ්ඤාසං. සනතිකෙති: සනතිකෙ සාමන්තා ආසනෙන අවිදුරෙ උපකලෙඤ්ඤිති වරපඤ්ඤාසං සනතිකෙ.

තෙනෙනං වූවති:

“තෙ තොසිතා චකචුමතා බුද්ධනාදිච්ච ඛතචුතා බ්‍රහ්මවර්ගවර්ග-සූ වරපඤ්ඤාසං සනතිකෙ”ති.

6.

එකමෙකසංසං පඤ්ඤාසං යථා බුද්ධනා දෙසිතං තථා යො පටිපචේජයා ගච්ඡ පාරං අපාරතො².

එකමෙකසංසං පඤ්ඤාසංසාති: එකමෙකසං අභිතපඤ්ඤාසං එකමෙකසං තිසංකමන්තයා පඤ්ඤාසං - ටප - එකමෙකසං පිඛිතිපඤ්ඤාසංසාති 'එකමෙකසං පඤ්ඤාසං'.

යථා බුද්ධනා දෙසිතනාති: බුද්ධා³ති යො සො හගචා සයමහු - ටප - සච්ඡිකාපඤ්ඤාතති යදිදො බුද්ධා⁴ති. යථා බුද්ධනා දෙසිතනාති: යථා බුද්ධනා ආචිකතිතං දෙසිතං පඤ්ඤාපිතං පට්ඨපිතං විචරිතං විහරිතං⁴ උසන්තානිකතං පකාසිතනාති යථා බුද්ධනා දෙසිතං.

තථා යො පටිපචේජයාති: සමොපටිපදං අනුලොමපටිපදං අපච්චනික-පටිපදං අඤ්ඤාපටිපදං ධම්මානුධම්මපටිපදං පටිපචේජයාති තථා යො පටිපචේජයා.

1. විරමණ-මඡසං
2. අචරිංසු-මඡසං
3. අපාරතො-පත
4. විහරිතං-සාසං

බ්‍රහ්මවරියමවරිංසු — ‘බ්‍රහ්මවරිය’ යි අසද්ධර්ම සමාපත්තියෙන් දුරුවීම වෙන්වීම සර්වාකාරයෙන් වෙන්වීම, විරමණභාවය, විරමණය, නොකිරීම, අකරණය, ඊට නො පැමිණීම, මයාද නො ඉක්මවීම, ජේතු නැසීම කියනු ලැබෙයි. තවද ග්‍රීෂ්මයාය විසින් ‘බ්‍රහ්මවරිය’ යි ආයතී අණ්ටාංගික මාර්ගය කියනු ලැබෙයි. හේ මෙසේයි: සමාග්දාෂ්ටි යැ සමාක්සංකල්ප යැ සමාග් වචන යැ සමාක් කර්මාන්ත යැ සමාගාජීව යැ සමාග්ව්‍යායාම යැ සමාක් ස්මාති යැ සමාක් සමාධි යි. බ්‍රහ්මවරියමවරිංසු යනු: බ්‍රහ්මවරියායෙහි හැසුරුණහ වෙසෙසින් හැසුරුණහ මොනොවට ගෙන පැවැත් තාහු නුයි ‘බ්‍රහ්මවරියමවරිංසු’ යනු වේ.

වරපඤ්ඤාස සනතිකෙ යනු: උතුම් ප්‍රඥා ඇතියහුගේ අග්‍රප්‍රඥා ඇතියහු ගේ ශ්‍රේෂ්ඨප්‍රඥා ඇතියහුගේ ජ්‍යෙෂ්ඨප්‍රඥා ඇතියහු ගේ අධිකප්‍රඥා ඇතියහුගේ උත්තමප්‍රඥා ඇතියහුගේ ප්‍රචර ප්‍රඥා ඇතියහුගේ. සනතිකෙ යනු: සමීපයෙහි වෙතැ ආසන්නයෙහි නුදුරෙහි ඉතා ළඟැ නුයි ‘වරපඤ්ඤාස සනතිකෙ’ යනු වේ.

එයින් තෙල කුයනු ලැබෙයි:

“තෙ තොසිතා වකබුමතා -පෙ-වරපඤ්ඤාස සනතිකෙ” යි.

6.

එකෙකි පැනයට යම්සේ බුදුරදුන් විසින් වදළ විසැළුම් වේ ද, යමෙක් එසේ පිළිපදනේ නම් හෙතෙම අපාර සංඛ්‍යාත සසරින් පරතෙරට යන්නේ යැ.

එකමෙකසස පඤ්ඤාස යනු: එකෙකි අර්ථ පැනයට එකෙකි තිස්ස-මෙත්තෙයා පැනයට . . . එකෙකි පිබිගිය පැනයට නුයි ‘එකමෙකසස පඤ්ඤාස’ යනු වේ.

යථා බුද්ධෙත දෙසිතං — ‘බුද්ධ’ යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙතෙක් ස්වයම්හු වෙත් ද . . . මේ ‘බුද්ධ’ යනු: බෝමුල්හි අර්ථත්ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂ-යෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියකි. යථා බුද්ධෙත දෙසිතං යනු: යම්සේ බුදුන් විසින් වදරන ලද ද, දෙසන ලද ද, පනවන ලද ද, තබන ලද ද, විවෘති කරන ලද ද, විභාග කරන ලද ද, පාළ කරන ලද ද, ප්‍රකාශ කරන ලද දැයි ‘යථා බුද්ධෙත දෙසිතං’ යනුවේ.

තථා යො පටිපජ්ජෙය්‍ය යනු: සමාක් ප්‍රතිපදව අනුලොමප්‍රතිපදව අවිරුද්ධප්‍රතිපදව අන්වර්ථ ප්‍රතිපදව ධර්මානුධර්මප්‍රතිපදව පිළිපදනො නම් නුයි ‘තථා යො පටිපජ්ජෙය්‍ය’ යනු වේ.

ගවේෂ පාරං අපාරතොති: පාරං වුච්චති අමතං භික්ඛානං - පෙ -
භිරොධො භික්ඛානං. 'අපාරං' වුච්චති කිලෙසා ව ඛන්ධා ව අභිසංඛාරා ව.
ගවේෂ පාරං අපාරතොති: අපාරතො පාරං ගවේෂයා පාරං අධිගවේෂයා
පාරං එසෙසයා පාරං සවිජ්ජකරොයාති 'ගවේෂ පාරං අපාරතො.'

තෙනෙනං වුච්චති:

“එකමෙකස පඤ්ඤාසා යථා බුද්ධින දෙසිතං
යථා යො පටිපජ්ජයා ගවේෂ පාරං අපාරතො” ති.

7.

අපාරා පරං ගවේෂයා භාවෙනො මහලුක්ඛමං
මග්ගො සො පාරං ගමනාය තස්මා පාරායනං ඉති

අපාරා පාරං ගවේෂයාති: 'අපාරං' වුච්චති කිලෙසා ව ඛන්ධා ව
අභිසංඛාරා ව 'පාරං' වුච්චති. අමතං භික්ඛානං - පෙ - තණ්හකුසො
විරාගො භිරොධො නික්ඛානං. අපාරා පාරං ගවේෂයාති: අපාරා පාරං
ගවේෂයා, පාරං අධිගවේෂයා, පාරං එසෙසයා, පාරං සවිජ්ජකරොයාති
'අපාරා පාරං ගවේෂයා.'

භාවෙනො මහලුක්ඛමනා: 'මග්ගලුක්ඛමං' වුච්චති අරියො
අවස්ඤ්ඤා ඵෙග්ගො, සෙයාපිදුං; සමොද්ධිං - පෙ - සමො සමාධිං.
මහලුක්ඛමනා: මග්ගං අග්ගං සෙව්ඨං විසෙව්ඨං පාමොක්ඛං උත්තමං
පවරං. භාවෙනොති: භාවෙනො ආසෙවෙනො බහුජිකරොතොති
'භාවෙනො මග්ගලුක්ඛමං'.

මග්ගො සො පාරං ගමනායාති.

- 1. මග්ගො පඤ්ඤා පථො පජ්ජො¹ අඤ්ඤං වට්ටමායනං
නාවා උත්තරෙසෙතුව කුලොච්ඡා ව භිසි සධංගො.²

පාරං ගමනායාති: පාරං ගමනාය පාරං සමපාපනාය පාරං යමිනු
පාපනාය ජරාමරණස්ස තරණායාති 'මග්ගො සො පාරං ගමනාය.'

තස්මා පාරායනං ඉතීති: 'තස්මා'ති තස්මා තංකාරණා තංහෙත
තසාච්චයා තංහිදනා. 'පාරං' වුච්චති අමතං භික්ඛානං - පෙ - භිරොධො
භික්ඛානං. 'අයනං' වුච්චති මග්ගො, ඉතී ති පදසන්ධිං - පෙ - පදනුපුබ්බතා
පෙතං ඉතී'ති. 'තස්මා පාරායනං 'ඉතී'.

තෙනෙනං වුච්චති:

“අපාරා පාරං ගවේෂයා භාවෙනො මහලුක්ඛමං
මග්ගො සො පාරං ගමනාය තස්මා පාරායනං ඉතීති.

1. පථො අදෙධා-ව, වී

2. උත්තරෙසෙතුව පකුලොච්ඡා සධංගො-හා³

ගවේෂ පාරං අපාරතො — ‘පාර’ යි අමාමහනිවන කියනු ලැබෙයි: . . . ගිරොධයෙක් තිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. ‘අපාර’ යි ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද කියනු ලැබෙති. ගවේෂ පාරං අපාරතො යනු: අපාරයෙන් පාරයට යන්නේ යැ පාරයට පැමිණෙන්නේ යැ පාරය ස්පර්ශ කරන්නේ යැ පාරය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නේනුයි ‘ගවේෂ පාරං අපාරතො’ යනු වේ.

එයින් තෙල කියනු ලැබෙයි:

“එකමෙකසස පඤ්ඤසස -පෙ- ගවේෂ පාරං අපාරතො” යි.

7.

උතුම් වූ ආයාමාර්ගය වඩනුයේ අපාර සංඛ්‍යාත සසරින් පර-තොට යන්නේ යැ පාරගමනයට හේ මාර්ග වෙයි. එහෙයින් ‘පාරායණ නම් වී යයි.

අපාරා පාරං ගවේෂයා — ‘අපාර’ යි ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද කියනු ලැබෙති. ‘පාර’ යි අමාමහනිවන කියනු ලැබෙයි: . . . තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙන් වීරාගයෙක් ගිරොධයෙක් තිර්වාණ-යෙක් වේ ද එය යි. අපාරා පාරං ගවේෂයා යනු: අපාරයෙන් පාරයට යන්නේ යැ පාරයට පැමිණෙන්නේ යැ පාඨය පෑස්නේ යැ පාඨය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නේ නුයි ‘අපාරා පාරං ගවේෂයා’ යනු වේ.

භාවෙනො මග්ගමුත්තමං — ‘මග්ගමුත්තමං’ (උත්තමමාර්ග) යි ආයාම අභිවංගිකමාර්ගය කියනු ලැබෙයි. හෙ මෙසේයි. සමාග්දාෂට්ඨි යැ . . . සමාග් සමාධි යි. මග්ගමුත්තමං යනු: අග්‍ර මාර්ග යැ ශ්‍රේෂ්ඨ පොෂ්ඨ ප්‍රමුඛ උත්තම දුර මාර්ගය. භාවෙනො යනු: වඩනුයේ සෙවුනේ බහුල කරනුයේ නුයි ‘භාවෙනො මග්ගමුත්තමං’ යනු වේ.

මග්ගො සො පාරං ගමනාය යනු:

- 1. මග්ග යැ පන්ථ යැ පථ යැ පඪ්ඨ යැ අඤ්ජසය යැ වටුම් යැ අයන යැ නාභා යැ උත්තරසෙතු යැ කුල්ල යැ භිසි යැ සඛිකම් යි.

පාරං ගමනාය යනු: පාරයට යනු පිණිස පාරයට පැමිණෙනු පිණිස පාරයට මැනවින් පැමිණෙනු පිණිස ජරාමරණයාගේ තරණය පිණිස තුයි ‘මග්ගො සො පාරං ගමනාය’ යනු වේ.

තසමා පාරායනං ඉති — ‘තසමා’ යනු: එයින් එ කරුණින් එ හෙයින් තත්ප්‍රත්‍යයෙන් තන්තිදනයෙන්. ‘පාර’ යි අමාමහනිවන කියනු ලැබෙයි. . . ගිරොධයෙක් තිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. ‘අයන’ යි මාර්ගය කියනු ලැබෙයි. ඉති යනු: පද සන්ධි යැ . . . තෙල ‘ඉති’ යනු පදනුපුර්විතා නුයි ‘තසමා පාරායනං ඉති’ යනු වේ.

එයින් තෙල කියනු ලැබෙයි:

“අපාරා පාරං ගවේෂයා -පෙ- තසමා පාරායනං ඉති” යි.

8.

පාරායනමනුගායිසං (ඉච්චායසමා පිඩගියො)
(යථා අද්දකඛි තථා අකඛායි) විමලො භූරි මෙධසො
නික්කාමො නිබ්බන්තො නාගො කිසස හෙතු මුසා හණේ.

පාරායනමනුගායිසසනති: ගීතමනුගායිසං කච්චමනුකථයිසං,¹
හණිතමනුහණිසං, ලපිතමනුලපිසං, හායිතමනුගායිසසනති 'පාරායන
මනුගායිසං'.

ඉච්චායසමා පිඩගියොති 'ඉච්චා'ති පදසන්ධි -පෙ- පදනුදුබ්බතාපෙතං
'ඉච්චා'ති. ආයසමාති පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසපාතිසසාධිවචනමෙතං.
'ආයසමා'ති. පිඩගියොති: තස චෙරස නාමං සඛා සමඤ්ඤ පඤ්ඤතති
වොහාරො නාමං නාමකමමං නාමධෙය්‍යං නිරුක්ති බ්‍යඤ්ඤනං අභිලාපොති
'ඉච්චායසමා පිඩගියො'.

යථා අද්දකඛි තථා අකඛායිති: යථා අද්දකඛි තථා අකඛායි, ආචිකඛි
දෙසෙයි පඤ්ඤපෙයි පච්චපෙයි විචරි විහරි උත්තානිඅකායි පකාසෙයි.
'සධෙඤ සඛාරා අනිච්චා'ති යථා අද්දකඛි තථා අකඛායි ආචිකඛි දෙසෙයි
පඤ්ඤපෙයි පච්චපෙයි විචරි විහරි උත්තානි අකායි පකාසෙයි. 'සධෙඤ
සඛාරා දුකඛාති -පෙ- 'යං කිඤ්චී සමුදයධම්මං සධං තං නිරොධ
ධම්ම'න්ති යථා අද්දකඛි තථා අකඛායි, ආචිකඛි දෙසෙයි පඤ්ඤපෙයි
පච්චපෙයි විචරි විහරි උත්තානිඅකායි පකාසෙයිති 'යථා අද්දකඛි තථා
අකඛායි'.

විමලො භූරි මෙධසොති: 'විමලො'ති රාගො මලං, දොසො මලං,
මොහො මලං, කොධො- උපනාහො -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසඛාරා මලා,
තෙ මලා බුද්ධසහගවතො පභිනා උච්ඡිකනමුලා පාලාචාසුකතා අනභාව
කතා² ආයතිං අනුපාදධම්මො. තසමා බුද්ධො අවලො³. විමලො,
නිමමලො, මලපගතො මලවිපභිතො මලවිපමුක්තො⁴. සබ්බමලවිති-
වක්කො. 'භූරි' වුච්චති. පඨවි⁵. හගවා තාය⁶. පඨවිසමාය පඤ්ඤය
විසුලාය විස්තාය සලකතාගතො. 'මෙධා' වුච්චති පඤ්ඤ, "යා පඤ්ඤ
පජානතා-පෙ-අමොහො ධම්මච්චොයා සම්මාදිට්ඨි." හඬවා ඉමාය මෙධ ය
පඤ්ඤය උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපෙතො
සමපෙතො⁷ සමනතාගතො තසමා බුද්ධො සුමෙධසොති 'විමලො
භූරි මෙධසො.'

1. කච්චමනුගායිසං - සා
2. අනභාව කතා - ම ජ සං
3. අමලො බුද්ධො - ම ජ සං
4. මලවිමුක්තො - ම ජ සං
5. පඨවි - ම ජ සං
6. හගවා ඉමාය - සා
7. සමුපපෙතො ම-ජසං, සා

8.

ආයුෂමත් පිඩහිය (බාවරිභට) මෙසේ පැවැසී:) පාරායණය බුදුන් වැළ සෙයින් කියනෙම, (බුදුහු) යමසේ (සත්‍යාභිසම්බොධයෙන්) දුටු සේක් නම් එසේ වදළහ, තිරිමල වූ විපුල ප්‍රඥා ඇති ප්‍රභිණ වූ කාම ඇති කෙලෙස් වල් හෝ තෘෂ්ණා විරහිත බුද්ධිතාග තෙමේ කුමක් හෙයින් මුසවා කියන්නේ ද?

පාරායනමනුශායිස්සං යනු: ඊතය අනුව ගයනෙම කථිතය අනුව කියනෙම භණිතය අනුව බණනෙම ලපිතය අනුව තෙපලනෙම භාෂිතය අනුව භාෂණය කරනෙම නුයි 'පාරායනමනුශායිස්සං' යනු වේ.

ඉව්වායස්මා පිඩහියො — 'ඉව්වා' යනු: පදසන්ධි යැ . . . තෙල 'ඉව්වා' යනු: පදනුපුර්වතා ද වෙයි. ආයස්මා යනු: ප්‍රිය වචන යැ ගරු වචන යැ තෙල 'ආයස්මා' යනු සභොරව සප්‍රතිශ්‍රය නමෙකි. පිඩහියො යනු: ඒ තෙරුන්ගේ නාම යැ සඛ්ඛ්‍යා යැ සමඤ්ඤා යැ ප්‍රඥප්ති යැ ව්‍යවහාර යැ නාම යැ නාමකර්මයැ නාමධෙය යැ තිරුක්ති යැ ව්‍යඤ්ජන යැ අභිලාප නුයි 'ඉව්වායස්මා පිඩහියො' යනු වේ.

යථා අඤ්ඤා තථා අක්ඛායි යනු: දුටු පරිදි වදළහ පැවැසුහ දෙසුහ පැනැවුහ තැබුහ විවෘති කළහ උභාග කළහ ප්‍රකට කළහ ප්‍රකාශ කළහ. 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ'යි දුටු පරිදි වදළහ පැවැසුහ දෙසුහ පැනැවුහ තැබුහ විවෘති කළහ විභාග කළහ ප්‍රකට කළහ ප්‍රකාශ කළහ. 'හැම සංස්කාරයෝ දුක්ඛ'යි . . . 'යම් කිසි සමුදය ධර්මයෙක් ඇත් නම් ඒ හැම ගිරොධස්වභාවය ඇතැ'යි දුටු පරිදි වදළහ පැවැසුහ දෙසුහ පැනැවුහ තැබුහ විවරණ කළහ විභාග කළහ ප්‍රකට කළහ ප්‍රකාශ කළාහු නුයි යථා අද්දක්ඛි තථා අක්ඛායි' යනු වේ.

විමලො භූරි මෙධසො — 'විමලො' යනු: රාගය මලයෙක ද්වේෂය මලයෙක මොහය මලයෙක ක්‍රොධය— උපනාහය හැම අකුශලාභිසංස්කාරයෝ මලයෝ යි. ඒ මලයෝ භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රභිණයහ මුලසුන් කරනලදහ මුල්උදුළු තල්වත්තක් සෙයින් කරන ලදහ අනුභාවය කරන ලදහ (එහෙයින්) ආයතිභවයෙහි නුපදනා පියවී ඇතියහ. එයින් බුදුහු අමලයහ, විමලයහ, තිරිමලයහ, කස වූ මල ඇතියහ, වෙසෙයින් ප්‍රභිණ වූ මල ඇතියහ, මලයෙන් විප්‍රමුක්තයහ, හැම ක්ලේශ මලයන් ඉක්ම වූහ. 'භූරි' යි පෘථිවිය කියනු ලැබෙයි, බුදුහු ඒ පෘථිවි සම වූ විපුල වූ විස්තෘත වූ ප්‍රඥායෙන් සමන්වාගතයහ. 'මෙධා' යි ප්‍රඥාව කියනු ලැබෙයි, 'යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් . . . අමොහයෙක් ධර්මවිචයයෙක් සමාන්දෘෂ්ටියක් වේ ද එය යි. බුදුහු මේ මෙධා සංඛ්‍යාත ප්‍රඥායෙන් යුක්ත වූවාහු සමුපෙත වූවාහු උපගත වූවාහු සමුපගත වූවාහු නො වෙන් වූවාහු පරිපුර්ණ වූවාහු සමන්වාගත වූවාහු වෙති. එයින් බුදුහු 'සුමෙධස' නුයි 'විමලො භූරි මෙධසො' යනු වේ.

නිකකාමො නිබ්බනො නාගොති: 'කාමා'ති උද්දනතො දෙඛි කාමා: වජ්ඣකාමා ච කිලෙසකාමා ච -පෙ- ඉමෙ වුවවනාති වජ්ඣකාමා -පෙ- ඉමෙ වුඤ්ඤා නති කිලෙසකාමා, බුද්ධිසස භගවතො වතථුකාමා පරිඤ්ඤාතා කිලෙසකාමා පභිනා, වතථුකාමානං පරිඤ්ඤාතතො කිලෙසකාමානං පභිනතො භගවා න කාමෙ කාමෙති න කාමෙ ඉච්ඡති න කාමෙ පඤ්ඤති න කාමෙ පිහෙති න කාමෙ අභිජපෙපති. යෙ කාමෙ කාමෙතනාති, කාමෙ ඉච්ඡනාති, කාමෙ පඤ්ඤනාති, කාමෙ පිහෙතනාති, කාමෙ අභිජපෙප- නනාති, තෙ කාමකාමිතො රාගරාගිතො සඤ්ඤාසඤ්ඤාදිතො. භගවා න කාමෙ- කාමෙති න කාමෙ ඉච්ඡති, න කාමෙ පඤ්ඤති, න කාමෙ පිහෙති, න කාමෙ අභිජපෙපති, තසමා බුද්ධො අකාමො ගිකකාමො චිත්තකාමො වනනකාමො මුත්තකාමො පභිනකාමො පටිනිසසට්ඨකාමො, විතරාගො චිත්තරාගො වත්තරාගො වනනරාගො මුත්තරාගො පභිනරාගො පටිනිසසට්ඨරාගො, ගිච්ඡාතො ගිබ්බුතො සීතිභුතො සුඛපටිසංවෙදී බුභමභුතෙන අත්තනා විහරතීති 'නිකකාමො'. නිබ්බනොති: රාගො වනං, දෙසො වනං, මොහො වනං, කොධො වනං, උපනාහො වනං -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරා වනා. තෙ වනා බුද්ධිසස භගවතො පභිනා උච්ඡන්තමුලා තාලාවඤ්ඤාතා අනභාවකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො අවනො විවනො ගිබ්බුතො වනාපගතො වනවිපභිතො වනවිපමුත්තො¹ සබ්බවනවිති- වතොති 'නිබ්බනො'. භාගොති: නාගො භගවා, ආගුං නකරොතිති නාගො, න ගච්ඡතිති නාගො, න ආගච්ඡතිති නාගො -පෙ- එවං භගවා න ආග ච්ඡතිති නාගොති' ගිකකාමො ගිබ්බුතො නාගො.

කිසස හෙතු මුසා හණෙති: 'කිසසහෙතු'ති කිසස හෙතු, කිංහෙතු, කිංකාරණා කිංනිදනා, කිංපවුඤ්ඤාති 'කිසසහෙතු. මුසාහණෙති මුසා හණෙය්‍ය, කපෙය්‍ය දීපෙය්‍ය වොහරෙය්‍ය. මුසා හණෙති: මොසව- ඤ්ඤා හණෙය්‍ය මුසාවාදං හණෙය්‍ය, අනරියවාදං හණෙය්‍ය, ඉධෙකවෙවා සහගතො²වා පරිසගතො³වා ඤ්ඤාතිමජ්ඣගතො වා පුගලි ජ්ඣගතො වා රාජ කුලලි ජ්ඣගතො වා අභිනිතො සකඛිපුට්ඨො එභමෙහා පුරිස, යං ජානායි තං වදෙහි'ති සො අජානං වා ආහ 'ජානාමි'ති, ජානංවා ආහ 'න ජානාමිති, අපසං වා ආහ 'පසාමි'ති, පසං වා ආහ 'න පසාමි'ති. ඉති අත්තහෙතු වා පරහෙතු වා ආමිසකිඤ්ඤකම්මහතු වා සම්පජානමුසා භාසති,⁴ ඉදං වුවවති මොසවජ්ජං,

1. වනවිමුත්තො - ම ජ සං
 2. සභාගතො - ම ජ සං
 3. පරිසාගතො - ම ජ සං
 4. මජ්ඣිමනිකාය - සාලෙය්‍යඤ්ඤා, තිකධගුත්තර - පුගලවග්ග

නික්කාමො නිබ්බනො නාගො — ‘කාමා’ යනු: විස්තර විසින් වස්තු කාමයෝ ද ක්ලෙශකාමයෝ දැයි කාම දෙකෙකි. . . . මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති . . . මොහු ක්ලෙශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති. භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් වස්තුකාමයෝ සාමාන්‍ය ලක්ෂණව-බොධයෙන් දන්නා ලදහ ක්ලෙශකාමයෝ ප්‍රභාණය කරන ලදහ වස්තු කාමයන් පරිඥාන වන බැවින් ක්ලෙශකාමයන් ප්‍රභීණ වන බැවින් බුදුහු කාමයන් නො කැමැති වෙති, කාමයන් ඊජ්ජා නො කෙරෙති, කාමයන් ප්‍රාචීනා නො කෙරෙති, කාමයන් පිභායන (මැනැවින් පැතිම) නො කෙරෙති, කාමයන් උදෙසා වාග්භෙද නො කෙරෙත්. යම් කෙනෙක් කාමයන් කැමැති වෙත් ද කාමයන් ඊජ්ජා කෙරෙත් ද කාමයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරෙත් ද කාමයන් පිභායන කෙරෙත් ද කාමයන් උදෙසා වාග්භෙද කෙරෙත් ද, ඔහු කාමකාමීභු රාගරාගීභු සංඥාසංඤ්භු වෙති. බුදුහු කාමයන් කැමැති නො වෙති, කාමයන් ඊජ්ජා නො කෙරෙති, කාමයන් ප්‍රාචීනා නො කෙරෙති කාමයන් පිභායන නො කෙරෙති කාමයන් උදෙසා වාග්භෙද නො කෙරෙත්. එයින් බුදුහු අකාමයහ, තික්කාමයහ, ත්‍යක්තකාමයහ, වාන්තකාමයහ, මුක්තකාමයහ, ප්‍රභීණකාමයහ, ප්‍රතිනිසාෂ්ටකාම (බැහැර කළ කාම ඇති) යහ, විතරාගයහ, විගතරාගයහ, ත්‍යක්තරාගයහ, වාන්ත රාගයහ, මුක්තරාගයහ, ප්‍රභීණරාගයහ ප්‍රතිනිසාෂ්ටරාගයහ, ත්‍යක්ත රහිත-යහ, තිවියාහ, සිහිල් වූහ, කායික චෛතසික සුව විදින්නාහු උතුම් පියවි ඇති සිතින් යුතු වැ වාසය කෙරෙත් නුයි ‘නික්කාමො’ යනු වේ. **නිබ්බනො** යනු: රාගය (වන සදාශ වන බැවින්) වන යැ, ද්වේෂය වන යැ, මොහය වන යැ, ක්‍රොධය වන යැ, බද්ධවෛරය වන යැ . . . හැම අකුශලාභි-සංස්කාරයෝ ව්‍යායෝ යි. ඒ වනයෝ භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රභීණයහ, උසුන් මුල් ඇතියහ, හිස්සුන් තල්ලුකක් සෙයින් අවස්තුක කරන ලදහ, අනුභාවය කරන ලදහ, ආයතිභවයෙහි නූපදනා පියවි ඇතියහ. එයින් බුදුහු වන රහිතයහ පහවූ වන ඇතියහ නිර්වණයහ වනයෙන් පහවූහ වන විප්‍රභීණයහ වන විප්‍රමුක්තයහ හැම වනයන් ඉක්මවූහ නුයි නිබ්බනො යනු වේ. **නාගො** යනු: බුදුහු නාගයහ පව් නො කෙරෙත් නුයි නාගයහ (අගතියට) නො යෙත් නුයි නාගයහ (පුහුන් කෙලෙසුන් කරා) නො එත් නුයි නාගයහ . . . මෙසෙයින් බුදුහු නොඑත් නුයි නාගයහ’ යි ‘නික්කාමො නිබ්බනො නාගො’ යනු වේ.

කිසස හෙතු මුසා හණේ — ‘කිසස හෙතු’ යනු: කවර හෙයින් කුමක් හෙයින් කවර කරුණින් කුමක් ක්‍රියාකොට කුමක් ප්‍රත්‍යය කොට නුයි ‘කිසස හෙතු’ යනු වේ. **මුසා හණේ** යනු: මුසවා බෙණෙන්නේ ද කියන්නේ ද පවසන්නේ ද වහරන්නේ ද, **මුසා හණේ** යනු: මුසාබස් බෙණෙන්නේ ද මුසවා බෙණෙන්නේ ද අනායාර්ථවන බෙණෙන්නේ ද “මෙලොවැ කිසිවෙක් සභායෙහි සිටියේ හෝ ගම්සභායෙහි සිටියේ හෝ නැයන් මැද සිටියේ හෝ සේනා මැද සිටියේ හෝ රදෙල් මැද සිටියේ හෝ සාක්ෂියට කැඳවන ලද්දේ ‘එව එමබා පුරුෂය, දන්නා දෑ කිය’ යි සාක්ෂි අසන ලද්දේ හෝ නො දන්නේ මැ ‘දැනීම’ කියයි, දන්නේ මැ ‘නො දැනීම’ කියයි, නො දක්නේ මැ ‘දක්ම’ කියයි, දක්නේ මැ ‘නො දක්ම’ කියයි. මෙසේ තමා තිසා හෝ මෙරමා තිසා හෝ මදවූ අල්ලසක් තිසා හෝ දන දන බොරු කියයි. මේ ‘මොසවජ්ජ’ යි කියනු ලැබෙයි.

අපිව තිහාකාරෙහි මුසාවාදෙ හොති: පුබ්බවසා හොති මුසා හණ්ඨකන්ති හණ්ඨකසා හොති 'මුසාහණ්ඨකී' හණ්ඨකසා හොති 'මුසා මයා හණ්ඨක'න්ති: ඉමෙහි තිහාකාරෙහි මුසාවාදෙ හොති. අපිව චතුහාකාරෙහි මුසාවාදෙ හොති: පුබ්බවසා හොති 'මුසාහණ්ඨක'න්ති හණ්ඨකසා හොති 'මුසා හණ්ඨකී' හණ්ඨකසා හොති 'මුසා මයා හණ්ඨක'න්ති විනිධාය දිට්ඨිං. ඉමෙහි චතුහාකාරෙහි මුසාවාදෙ හොති.

අපිව පඤ්චහාකාරෙහි- ජහාකාරෙහි- සත්තහාකාරෙහි- අධ්මහාකාරෙහි මුසාවාදෙ හොති: පුබ්බවසා හොති 'මුසා හණ්ඨකන්ති හණ්ඨකසා හොති: 'මුසා හණ්ඨකී' හණ්ඨකසා හොති 'මුසා මයා හණ්ඨක'න්ති, විනිධාය දිට්ඨිං. විනිධාය ඛන්ති. විනිධාය රුචිං. විනිධායා සඤ්ඤං. විනිධාය භාවං. ඉමෙහි අධ්මහාකාරෙහි මුසාවාදෙ හොති කිසස හෙතු මුසා හණ්ඨකී කිසස හෙතු මුසා හණ්ඨකයා කප්ඵයා දිප්ඵයා වොහරෙයාති 'කිසස හෙතු මුසා හණ්ඨකී':

තෙතාහ ඵෙරො ජිබ්බියො:

පාරායනමනුශාසිසසං (ඉච්චායසමා ජිබ්බියො)
(යථා අද්දකභී තථා අකඛාසි) විමලො භූරි මෙධසො
නිකකාමො නිබ්බන්තො නාගො කිසස හෙතු මුසා හණ්ඨකී'ති.

9.

පභීනමලමොහසා මානමකඛපපහාසිනො
හන්දහං කිසසසසාමී ගිරං වණ්ණපසංභිතං.

පභීනමලමොහසාති 'මල'න්ති: රාගො මලං, දෙසො මලං, මොහො මලං, මානො මලං, දිට්ඨි මලං, කිලෙසො මලං, සබ්බදුච්චරිතං මලං, සබ්බහවගාමීකච්චං මලං, මොහොති, "යං දුකෙඛ අඤ්ඤාණං -පෙ- අච්ඡාලකී මොහො අකුසලමුලං, අයං වුච්චති මොහො. මලඤ්ච මොහො ච බුද්ධසා හගවතො පභීනා උච්ඡිකතමුලා තාලාවතච්චකතා අනභාවකතා ආයතිං අනුපාදධමො, තසමා බුද්ධො පභීනමලමොහොති 'පභීනමල මොහසා'.

මානමකඛපපහාසිනොති 'මානො'ති එකවිධෙන මානො: යා විතතසස උත්තති.

දුච්චිධෙන මානො: අත්තුකකංසනමානො පරවිභ්ගනමානො.

කීච්චිධෙන මානො: 'සෙයොහමසමී'ති මානො, සදිසො හමසමී'ති මානො, 'භීනො හමසමී'ති මානො,

තවද තුන් අයුරෙකින් මාෂාවාදය වෙයි: පළමු මැ ඔහුට බොරුවක් කියන්නෙමි සිත වෙයි, කියන්නාහට මුසවා බෙණෙමි සිත වෙයි, කීවහුට මුසවා මා විසින් කියනලද්' යි සිත වෙයි. මේ තුන් අයුරින් මාෂාවාද වේ. තවද සතර අයුරෙකින් මාෂාවාද වෙයි: පළමු මැ ඔහුට මුසවා බණන්නෙමි සිත වෙයි, කියන්නාහට මුසවා බෙණෙමි සිත වෙයි, කීවහුට මුසවා මා විසින් කියන ලද්' යි සිත වෙයි, ලබ්ධිය සභවාගෙන කියයි. මේ සතර අයුරින් මාෂාවාද වේ.

තවද පස් අයුරෙකින් — සය අයුරෙකින්—සත් අයුරෙකින්—අට අයුරෙකින් මාෂාවාද වෙයි: පළමු මැ ඔහුට මුසවා බණන්නෙමි සිත වෙයි, බණන්නාහුට මුසවා බෙණෙමි සිත වෙයි, බිණුවහුට මුසවා මා විසින් බණන ලද්' යි සිත වෙයි, ලබ්ධිය සභවා කියයි, කැමැත්ත සභවා කියයි, රුවිය සභවා කියයි, සංඥාව සභවා කියයි,භාවය සභවා කියයි.මේ අට අයුරින් මාෂාවාද වේ. කියස හෙතු මුසා හණෙ යනු: කුමක් හෙයින් මුසවා බණන්නේ ද කියන්නේ ද දක්වන්නේ ද වහරන්නේ ද' යි 'කිස්ස හෙතු මුසා හණෙ' යනු වේ.

එයින් කිහ පිඩගිය තෙරණුවෝ:

“පාරායනමනුශායිසසං -පෙ- කියස හෙතු මුසා හණෙ” යි.

9.

ප්‍රභිණ වූ මල හා මොහය හා ඇති මානය හා මකුබව හා දුර්ඳු උන් වහන්සේගේ ගුණොපසංහිත වූ වචනය මම එකක්නොත් කිරිතනය කරනෙමි.

පහිතමලමොහසස — ‘මලං’ යනු: රාගය මල යැ, ද්වේෂය මල යැ මොහය මල යැ, මානය මල යැ, දෘෂ්ටිය මල යැ, ක්ෂේපය මල යැ, හැම දුශ්චරිතය මල යැ, හැම භවගාමී කර්මය මල යි. මොහො යනු: යම් දුකෙහි නො දන්මෙක් . . . අවිද්‍යා පරිසයෙක් මෝහ අකුශලමූලයෙක් වේ ද මේ ‘මෝහ’ යි කියනු ලැබේ. මලය ද මොහය ද භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රභිණයහ,උසුන්මුල් ඇතියහ,හිස්සුන් තල්ලුකක් සෙයින් අවස්තුක කරන ලදහ,අනු භාවය කරන ලදහ,ආයතිභවයෙහිනුපදනාපියවී ඇතියහ. එයින් බුදුහු ප්‍රභිණ මලමොහ ඇත්තාහු නුයි ‘පහිතමලමොහසස’ යනු වේ.

මානමක්ඛප්පහායිනො — ‘මානො’ යනු: ඒක් අයුරෙකින් මානය වෙයි: විත්තයාගේ යම් උත්තකියෙක් වේ ද එය යි.

දෙ අයුරෙකින් මානය වෙයි: ආත්මොත්කර්ෂණමාන යැ, පරවම්භන මාන යයි.

තුන් අයුරෙකින් මානය වෙයි: ‘මම් ශ්‍රෙෂ්ඨයෙමි’ මාන යැ, ‘මම් සදාශයෙමි’ මාන යැ, ‘මම් හීනයෙමි’ මාන යයි.

චතුබ්බිධෙන මානො: ලාභෙන මානං ජනෙති, යසෙන මානං ජනෙති පසංසාය මානං ජනෙති, සුඛෙන මානං ජනෙති.

පඤ්චධෙන මානො: ලාභිමභි¹ මනාපිකානං රුපානන්ති මානං ජනෙති, ලාභිමභි මනාපිකානං සද්දනං -භන්ධානං- රසානං- ඵොට්ඨබ්බානන්ති. මානං ජනෙති.

ජබ්බිධෙන මානො: චක්ඛුසම්පදය මානං ජනෙති, සොන සම්පදය- සාතසම්පදය- ජිව්හාසම්පදය- කායසම්පදය- මනොසම්පදය මානං ජනෙති.

සත්තචධෙන මානො: මානො අතිමානො මානාතිමානො ඔමානො අධිමානො අසම්මානො මිච්ඡාමානො.

අවධිචධෙන මානො: ලාභෙන මානං ජනෙති, අලාභෙන ඔමානං ජනෙති, යසෙන මානං ජනෙති, අයසෙන ඔමානං ජනෙති, පසංසාය මානං ජනෙති, ගිඤ්ජය ඔමානං ජනෙති, සුඛෙන මානං ජනෙති, දුඤ්ඤෙන ඔමානං ජනෙති.

නවචධෙන මානො: සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යො හමසම්²ති මානො, 'සෙය්‍යස්ස සද්දිසොහමසම්²ති මානො, 'සෙය්‍යස්ස භිනොහමසම්²ති මානො, 'සද්දිසස්ස සෙය්‍යොහමසම්²ති මානො, 'සද්දිසස්ස සද්දිසොහමසම්²ති මානො, 'සද්දිසස්ස භිනොහමසම්²ති මානො, 'භිනස්ස සෙය්‍යොහමසම්²ති මානො, 'භිනස්ස සද්දිසොහමසම්²ති මානො, 'භිනස්ස භිනොහමසම්²ති මානො.³

දසචධෙන මානො; ඉධෙකචචො මානං ජනෙති ජාතියා වා භොඤ්ඤාන වා කොලපුත්තියෙන වා වණ්ණපොකඛරතාය වා ධනෙන වා අච්ඡෙදනෙන වා කම්මායතනෙන වා සිත්තායතනෙන වා විජ්ජාට්ඨානෙන වා සුඛෙන වා පටිභානෙන වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා ව පට්ඨනා.

'යො ඵවරුපො මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතඤ්ඤං උත්තති උත්තමො ධර්මො සම්පග්ගාමො කෙතුකමාතා විත්තස්ස. අයං දුච්චති මානො.

1. ලාභිමභ-ඒ, ටී, ක
2. අවමානො අසම්මානො-ච, ටී, ක

සතර අයුරෙකින් මානය වෙයි: ලාභ හෙයින් මානය උපදවයි, යශස් හෙයින් මානය උපදවයි, ප්‍රශංසා හෙයින් මානය උපදවයි, සුඛ හෙයින් මානය උපදවයි.

පස් අයුරෙකින් මානය වෙයි: 'මනවචන රූපයන් ලබනසුල්ලෙමි' මානය උපදවයි. 'මනවචන ශබ්දයන්-ගන්ධයන්-රසයන්-ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයන් ලබනසුල්ලෙමි' මානය උපදවයි.

ස අයුරෙකින් මානය වෙයි: වක්ෂුස්සම්පත් හෙයින් මානය උපදවයි, ශ්‍රෝත්‍ර සම්පත් හෙයින්- ස්‍රාණ සම්පත් හෙයින්- ජිහ්වාසම්පත් හෙයින්- කායසම්පත් හෙයින්- මනස්සම්පත් හෙයින් මානය උපදවයි.

සත් අයුරෙකින් මානය වෙයි: මාන යැ අතිමාන යැ මානාතිමාන යැ අවමාන යැ අධිමාන යැ අස්මිමාන යැ මිථ්‍යාමාන යැ යි.

අට අයුරෙකින් මානය වෙයි: ලාභයෙන් මානය උපදවයි, අලාභයෙන් අවමානය (හීනමානය) උපදවයි, යසසින් මානය උපදවයි, අයශසින් අවමානය උපදවයි, ප්‍රශංසායෙන් මානය උපදවයි, නින්දයෙන් අවමානය උපදවයි, සුඛයෙන් මානය උපදවයි. දුඃඛයෙන් අවමානය උපදවයි.

නව අයුරෙකින් මානය වෙයි: 'මම ශ්‍රේෂ්ඨයාහට ශ්‍රේෂ්ඨයෙමි' මාන යැ, 'මම ශ්‍රේෂ්ඨයාහට සදාශයෙමි' මාන යැ, 'මම ශ්‍රේෂ්ඨයාහට හීනයෙමි' මාන යැ, 'මම සදාශයාහට ශ්‍රේෂ්ඨයෙමි' මාන යැ, 'මම සදාශයාහට සදාශයෙමි' මාන යැ, 'මම සදාශයාහට හීනයෙමි' මාන යැ, 'මම හීනයාහට ශ්‍රේෂ්ඨයෙමි' මාන යැ, 'මම හීනයාහට සදාශයෙමි' මාන යැ, 'මම හීනයාහට හීනයෙමි' මාන යැ යි.

දස අයුරෙකින් මානය වෙයි: මෙලොච්ඡු කිසිවෙක් ජාතියෙන් වෙවයි භොත්‍රයෙන් වෙවයි කුලපුත්‍රභාවයෙන් වෙවයි වර්ණසෞන්දර්යායෙන් වෙවයි ධනයෙන් වෙවයි අධ්‍යයනයෙන් වෙවයි කර්මායතනයකින් වෙවයි ශිල්පයතනයකින් වෙවයි විද්‍යාවකින් වෙවයි ශ්‍රැතයෙන් වෙවයි ප්‍රතිභානයෙන් වෙවයි එක්තරා වස්තුවෙකින් වෙවයි මානය උපදවයි.

මෙබඳු වූ යම් මානයෙක් මඤ්ඤානයෙක් මඤ්ඤානා කළ බවෙක් උග්‍රතියක් ඔසවා තැබීමෙන් මානධ්වජයෙක් සිත නඟාගැන්වෙත් විත්තයාගේ කේතුකම්‍යකයෙක් වෙ නම් මේ 'මාන'යි කියනු ලැබේ.

මකෙබ්බාති: ‘යො මකෙබ්බා මකබ්බායනා මකබ්බාසිතතං. නිච්චුරියං. ඤ්චුරියකලමං. අයං. චුච්චති මකෙබ්බා. බුද්ධිසා හගවතො මානො ච මකෙබ්බා ච පභිනා, උච්ඡිනනමුලා තාලාවතච්චකතා අනභාවකතා ආයතිං. අනුපපාදධම්මා. තසමා බුද්ධො මානමකබ්බපභාසිති ‘මානමකබ්බපභාසිතො’.

හද්දහං කිත්තයිසසාමි ගිරං වණ්ණපසංභිතනති - ‘හද්දහ’නති: පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිපුරි අකඛරසමවායො බ්බසුඤ්ඤානිද්ධිතා පදනු-පුබ්බතාපෙතං¹ ‘හද්දහ’නති. කිත්තයිසසාමි ගිරං වණ්ණපසංභිතනති: වණ්ණන උපෙතං සමුපෙතං උපගතං සමුපගතං උපනතං සමුපනතං සමනනාගතං. වාචං ගිරං බ්බපචං උදිරණං කිත්තයිසසාමි දෙසිසසාමි² පඤ්ඤාපෙසසාමි පට්ඨපෙසසාමි විචිරිසසාමි ච්චපිසසාමි උනනානිකරිසසාමි පකායිසසාමිති ‘හද්දහං කිත්තයිසසාමි ගිරං වණ්ණපසංභිතං.’

තෙනාහ ටෙරො පිබ්බියො;

“පභිත මලමොහසස මානමකබ්බපභාසිතො
හද්දහං කිත්තයිසසාමි ගිරං වණ්ණපසංභිත”නති.

තමොනුදෙ බුද්ධො සමනතචකචු
ලොකනග්ග සබ්බභවාතිට්ඨො,
අනාසවො සබ්බදුකබ්බපභිතො
සච්චවහයො බුගෙම උපාසිතො³ මම.

තමොනුදෙ බුද්ධො සමනතචකචුති - ‘තමොනුදෙ’ති: රාගතමං දෙස-තමං මොහතමං මානතමං දිලිසිතමං කිලෙසතමං දුච්චරිතතමං අනිකරණං අචකචුකරණං⁴ අඤ්ඤාණකරණං පඤ්ඤානිරොධිකං විසාතපකඛිකං අනිබ්බානා සංවහනතිකං නුදි පනුදි පජභි විනොදෙසි බ්බනතිඅකාසි අනභාවං ගමෙසි. බුද්ධොති: “යො සො හගවා -ඊප- සච්ඡිකා පඤ්ඤාතති, යදිදං බුද්ධොති. ‘සමනතචකචු’ චුච්චති සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං -ඊප- තථාගතො තෙන සමනතචකචුති ‘තමොනුදෙ බුද්ධො සමනතචකචු.’

1. පදනුපුබ්බතා ටෙතං -ව-ච්-ක
2. සමනතං -ව-ච්-ක, ම ජ සං
3. ත්‍රිභවුපාසිතො - සාං
පොසථකෙදුනභි
4. අචකචුකරණං -ම ජ සං ව-ච්-ක

මකෙබා යනු: යම් ගුණ මැකීමෙක් ගුණ මකන අයුරෙක් ගුණ මැකූ බවෙක් ඊෂ්ඨාවක් ඊෂ්ඨා කර්මයෙක් වේ ද මේ 'මක්බ' යි කියනු ලැබේ. භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් මානය ද මක්බය ද ප්‍රභිණයහ උසුන්මුල් ඇතියහ. හිස්සුන් තල්ලුකක් සෙයින් අවස්තුක කරන ලදහ දනු අභාවය කරන ලදහ ආයතිභවයෙහි නුපදනා පියවී ඇතියහ. එයින් බුදුහු මානමක්බජ්ජහායි වෙත් නුයි 'මානමක්බජ්ජහායිනො' යනු වේ.

හත්තං කිත්තයිසසාමි ගිරං වණ්ණපසංභිතං — 'හන්දහං' යනු: පදසන්ධි යැ පදසංසථි යැ පදපුරණ යැ අක්ෂරසමවාය යැ බාඤ්ජන ශ්ලිෂ්ටතා යැ තෙල 'හන්දහං' යනු පදනුදුර්වතා ද වෙයි. කිත්තයිසසාමි ගිරං වණ්ණපසංභිතං යනු: ගුණකථනයෙන් යුක්ත වූ සමුපෙත වූ එළඹ සිටි මොනොවට එළඹ සිටි (සංයුක්ත වූ) නො වෙන් වූ පරිපුරණ වූ සමන්වාගත වූ වචනය තෙදුල වාක්‍යපථය ප්‍රකාශය කීර්තනය කරනෙම් දෙසනෙම් පනවනෙම් පිහිටුවනෙම් විවෘත කරනෙම් විභාග කරනෙම් පාළ කරනෙම් ප්‍රකාශ කරනෙම් නුයි 'හන්දහං කිත්තයිසසාමි ගිරං වණ්ණ-පසංභිතං' යනු වේ.

එයින් කීහ පිටිගිය තෙරණුවෝ:

'පභිතමලමොහසස -පෙ- ගිරං වණ්ණපසංභිතං' යි.

බමුණාණෙනි, අවිදු අදුර දුරු සමතැස් ඇති ලෝකාන්තයට ගිය හැමභවයන් ඉක්ම වූ ආග්‍රව රහිත වූ සියලු දුක් දුරු සත්‍යනාම ඇති බුදුහු මා විසින් උපාශ්‍රිතයහ.

තමොනුදෙ බුද්ධො සමන්තවකඛු — 'තමොනුදෙ' යනු: ප්‍රඥා ලෝකය අදුරු කරන, නුවණැස ඇති නො කරන, නො දැනීම ඇති කරන, පැනැස නසන, පිඩාපක්ෂයෙහි වූ, නිවන පිණිස නො පවත්නා වූ සියලු රාගාන්ධකාරය ද්වේෂාන්ධකාරය මෝහාන්ධකාරය දෘෂ්ට්‍යාන්ධකාරය, ක්ලේශාන්ධකාරය දුශ්චරිතාන්ධකාරය දුරු කළහ, වෙසෙසින් දුරු කළහ, පරිත්‍යාග කළහ, බැහැර කළහ, විගතාන්ත කළහ, අනුඤ්ඤාවයට පැමිණවූහ. බුද්ධො යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් ... මේ 'බුද්ධ' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියකි. 'සමන්තවකඛු' යි සර්වඥතාඥානය කියනු ලැබෙයි ... එයින් තරාගතයෝ 'සමන්තවකඛු' නම් වෙත් නුයි 'තමොනුදෙ බුද්ධො සමන්තවකඛු' යනු වේ.

ලොකනනගු සබ්බභවාතිවනෙතාති - 'ලොකො'ති: එකොලොකො: හවිලොකො.

දෙඛ ලොකා: හවිලොකො ච සම්භවිලොකො ච, සම්පන්නිහවි- ලොකො ච සම්පන්නිසම්භවිලොකො ච, විපන්නිහවිලොකො ච විපන්නිසම්භවිලොකො ච.

තයො ලොකා: තිසෙසා වෙදනා.

චක්ඛාරො ලොකා: චක්ඛාරො ආභාරො.

පඤ්චලොකා: පඤ්චපාදනාකඛිනි.

ඡ ලොකා: ඡ අජ්ඣකතිකානි ආයතනානි.

සත්තලොකා: සත්ත විඤ්ඤාණධර්මිනියො.

අවච්චිලොකා: අවච්චි ලොකධම්මා.

නවිලොකා: නව සත්තාවාසා.

දසලොකා: දස ආයතනානි.

ද්වාදසලොකා: ද්වාදසායතනානි.

අට්ඨාරසලොකා: අට්ඨාරස ධාතුයො.

ලොකනනගුති: හභවා ලොකසස අත්තගතො, අත්තපානෙතො, කොට්ඨගතො කොට්ඨපානෙතො, හිබ්බානගතො, හිබ්බානපානෙතො, සො ච්ඡිත්ථවාසො විණ්ණවිරණො -පෙ- ඡාතිමරණසංසාරො නඤ්ඤි කසස පුනඤ්ඤවො'ති ලොකනනගු. සබ්බභවාතිවනෙතාති 'හවා'ත් දෙඛ හවා: කම්මභවො ච පටිසන්ධිකො ච පුනඛ්භවො. කතමො කම්මභවො: පුඤ්ඤභිසංඛාරො අපුඤ්ඤභිසංඛාරො ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරො, අයං කම්මභවො. කතමො පටිසන්ධිකො පුනඛ්භවො: පටිසන්ධිකා රූපං¹ වෙදනා සඤ්ඤා සම්ඛාරා විඤ්ඤාණං, අයං පටිසන්ධිකො පුනඛ්භවො. හභවා කම්මභවං ච පටිසන්ධිකං ච පුනඛ්භවං අතිවනෙතො අතිකකතෙතො විතිවනෙතො ලොකනනගු සබ්බභවාති වනෙතො.'

අනාසවො සබ්බද්දුකඛපභිනොති 'අනාසවො'ති: චක්ඛාරො ආසවා: කාමාසවො හවාසවො දිට්ඨාසවො අවිජජාසවො. තෙ ආසවා බුද්ධිසස හභවතො පභිනා උච්ඡිතනමුලා තාලාවතපුකතා අනභාවකතා ආයතිං අනුපසාදධම්මො. තස්මා බුද්ධො අනාසවො. සබ්බද්දුකඛපභිනොති: සබ්බං තසස පටිසන්ධිකං ඡාත්ඤ්ඤං ජරාද්දුකඛං ව්‍යාධිද්දුකඛං මරණද්දුකඛං සොකපරිදෙව්දුකඛදෙමනස්සුපායාසද්දුකඛං -පෙ- දිට්ඨිබ්බාසනං දුකඛං පභිනං සමුච්ඡිතතං චූපසනතං පටිපසසද්ධං අභබ්බුපාකතිකං ඤ්ඤාණභිනා දම්ඨං, තස්මා බුද්ධො සබ්බද්දුකඛපභිනොති 'අනාසවො සබ්බද්දුකඛපභිනො.'

1. රූපා-මජ්ඣ. සො.

ලොකනාග්‍ර සබ්බභවාතිවතො — 'ලොකො' යනු: එක් ලොක-
යෙක් වෙයි: භවලොකය යි.

ලොකයෝ දෙදෙනෙක් වෙති: භවලොකය ද සමභවලොකය ද යි,
සමපත්තිභවලොකය ද සමපත්තිසමභවලොකය ද යි, විපත්තිභවලොකය
ද විපත්තිසමභව ලොකය ද යි.

- ලොකයෝ තිදෙනෙක් වෙති: තුන් වෙදනා යැ.
- ලොකයෝ සතර දෙනෙක් වෙති: සතර ආභාරයෝ යැ.
- ලොකයෝ පස් දෙනෙක් වෙති: පඤ්ච උපාදනස්කන්ධයෝ යැ.
- ලොකයෝ ස දෙනෙක් වෙති: අධ්‍යාත්මික ආයතනයෝ සදෙන යැ.
- සප්තලොකයෝ: සප්තවිඤ්ඤාස්ථිතිහු යැ.
- අෂ්ටලොකයෝ: අෂ්ටලොකධර්මයෝ යැ.
- නවලොකයෝ: නව සත්තාවාසයෝ යැ.
- දශලොකයෝ: දශ ආයතනයෝ යැ.
- ද්වාදශලොකයෝ: දෙළොස් ආයතනයෝ යැ.
- අටළොස් ලොකයෝ: අටළොස් ධාතුහු යි.

ලොකනාග්‍ර යනු: බුදුහු ලෝකයෙහි අන්තයට ගියහ. අන්තයට පැමිණි-
යහ. කෙළවරට ගියහ කෙළවරට පැමිණියහ. නිවනට ගියහ නිවනට
පැමිණියහ. උන් වහන්සේ වැස ගිම වූ දඹව්ධ ආයතීවාස ඇතියහ (ශීල-
යෙහි හා සමාධියෙහි) විර්ණවශීහ . . . ජාතිමරණසංසාරය පුනර්භවය
උන්වහන්සේට නැත් නුයි 'ලොකන්තග්‍ර' යනු වේ. සබ්බභවාතිවතො-
'භවා' යනු: භවයෝ දෙදෙනෙක් වෙති: කර්මභවය ද ප්‍රතිසන්ධි ඇති
පුනර්භවය ද යි. කර්මභවය කවරැ යත්: පුණ්‍යාභිසංස්කාර යැ අපුණ්‍යාභි-
සංස්කාර යැ ආනෙඤ්ජාභිසංස්කාර යි. මේ කර්මභවය යි. ප්‍රතිසන්ධික
පුනර්භවය කවරැ යත්: පිළිසද ඇති රූප යැ වෙදනා යැ සංඥා යැ සංස්කාර-
යෝ යැ විඤ්ඤා යැ යි. මේ ප්‍රතිසන්ධික පුනර්භවය යි. බුදුහු කර්මභවය
ද ප්‍රතිසන්ධිකපුනර්භවය ද ඉක්මවූහ, අතික්‍රමණය කළහ, වෙසෙසින්
ඉක්මවූවාහු නුයි 'ලොකන්තග්‍ර සබ්බභවාතිවත්තො' යනු වේ.

අනාසවො සබ්බදුක්ඛප්පහායිනො — 'අනාසවො' යනු: ආසුචියෝ
සතර දෙනෙකි: කාමාසුචි යැ භවාසුචි යැ දෘෂ්ට්‍යාසුචි යැ අවිද්‍යාසුචි යි.
ඒ ආසුචියෝ භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රභිණයහ උසුන්මුල් ඇතියහ භිස්සුන්
තල් රුකක් සෙයින් අවස්තුක කරන ලදහ අනු අභාවය කරන ලදහ.
(එහෙයින් මැ) ආයතිභවයෙහි නූපදනා පියවී ඇතියහ. එයින් බුදුහු
අනාසුචියහ. සබ්බදුක්ඛප්පහායිනො යනු: උන් වහන්සේ විසින් පිළිසද
ඇති හැම ජාති දුක් ජරා දුක් ව්‍යාධිදුක් මරණ දුක් ශෝක පරිදෙව්දු:ඛදොර්ම-
නසා උපායාස දුක් . . . දෘෂ්ටීවාසනයෙන් වන දුක් ප්‍රභිණ යැ සිදුනා ලද
යැ සන්තිදුචන ලද යැ ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ යැ යළි උපදනට නොතිසි යැ නුවණ
ගින්නෙන් දවන ලදී. එයින් බුදුහු 'සබ්බදුක්ඛප්පහායි' වෙත් නුයි 'අනා-
සවො සබ්බදුක්ඛප්පහායිනො' යනු වේ.

සව්වභයො ඩුහෙම උපාසිතො මෙති - 'සව්වභයො'ති: සව්වභයො සද්දිසනාමො සද්දිසව්හයො සව්වසද්දිසව්හයො, විපසසි හඟවා සිති හඟවා වෙසසභු හඟවා කකුසචෙධා හඟවා කොනාගමනො හඟවා කසසපො හඟවා, තෙ බුද්ධා හඟවනො සද්දිසනාමා, සද්දිසව්හයා, හඟවාපි සකාමුති තෙසං බුද්ධානං හඟවනානං සද්දිසනාමො සද්දිසව්හයො. තසමා බුද්ධො සච්චව්හයො. ඩුහෙම උපාසිතො මෙති: සො මයා හඟවා ආසිතො උපාසිතො පසුරුපාසිතො පරිපුච්චිතො පරිපඤ්චිතොති 'සච්චව්හයො ඩුහෙම උපාසිතො මෙ'.

තෙතාහ ඡෙරො පිඩගියො:

“තමොනුදෙ බුද්ධො සමනකචකඛු
ලොකතනගු සබ්බභවාතිවනො,
අනාසචො සබ්බදුක්ඛපභිනො
සච්චව්හයො ඩුහෙම උපාසිතො මෙ”ති.

11.

ද්විජො¹ යථා කුබ්බනකං පහාය
බ්හුජඵලං කානනමා වසෙය්‍ය,
ඵච්චමහං² අප්පදසෙස පහාය
මහොදධිං හංසොච්ච අජ්ඣපකො,³

ද්විජො යථා කුබ්බනකං පහාය බ්හුජඵලං කානනමාවසෙය්‍යාති- 'ද්විජො' වුච්චති පකඛි. තිං කාරණ ද්විජො වුච්චති පකඛි: ද්විකභ්‍යුජායතිති ද්විජො මාතූකුච්ච්චමහා ච අඤ්ඤි කොසමහා ච, තංකාරණා ද්විජො වුච්චති පකඛිති ද්විජො. යථා කුබ්බනකං පහායාති: යථා ද්විජො කුබ්බනකං රික්ඛවනකං පරික්ඛකං වනං⁴ අප්පඵලං අප්පභක්ඛං අප්පොදකං පහාය ජනිතො අතිකකමිතො සමතිකකමිතො විතිවනොතො අඤ්ඤං බ්හුජඵලං බ්හුභක්ඛං බ්හුරුක්ඛං බ්හුදකං මහනනං කානනං වනසඤ්ඤි. අධිගචෙජ්‍යා විජෙද්‍යා පටිලභෙය්‍යා, තසමි ච වනසඤ්ඤි වාසං කප්පෙය්‍යාති -දිජො යථා කුබ්බනකං පහාය බ්හුජඵලං කානනමා වසෙය්‍ය'.

1. දිජො - ම.ජ.සං ආසා
2. ඵච්චමහං-ම ඡ සං-ඵ-ඵ-ක.
3. හංසොච්චජ්ඣපකො.-පන. සාස
4. පරික්ඛවනකං අප්පඵලං-ම ඡ සං

සව්වච්ඡයො ඉහෙම උපාසිතො මෙ - 'සව්වච්ඡයො' යනු: සත්‍ය අභිධාන ඇත්තාහු සුදුසු නම් ඇත්තාහු සුදුසු අභිධාන ඇත්තාහු සත්‍ය සදාඥ අභිධාන ඇත්තාහු, විපස්සී නම් බුදුහු සිඛී නම් බුදුහු චෙස්සභූ නම් බුදුහු කකුසද නම් බුදුහු කොනාගමන නම් බුදුහු කාශ්‍යප නම් බුදුහු යන ඒ භාග්‍යවත් බුදුවරු සදාඥ නම් ඇත්තාහු සදාඥ අභිධාන ඇත්තාහු වෙති. භාග්‍යවත් ශාකාමුනිහු ද ඒ භාග්‍යවත් බුදුවරයනට සුදුසු නම් ඇතියහ; සදාඥ අභිධාන ඇතියහ, එයින් බුදුහු 'සව්වච්ඡය' දෙත්. ඉහෙම උපාසිතො මෙ යනු: මා විසින් ඒ බුදුහු ඇසුරු කරන ලදහ උපාසන කරන ලදහ පර්යුප්‍රසාසන කරන ලදහ ගැටපදයෙන් පුළුවස්නා ලදහ තුලනාය කරන ලදහ' යි 'සව්වච්ඡයො ඉහෙම උපාසිතො මෙ' යනු වේ.

එයින් කිහිප පිඬිගිය තෙරණුවෝ:

“තමොනුදෙ බුදො -පෙ- සව්වච්ඡයො ඉහෙම උපාසිතො මෙ” යි.

11.

යම්සේ පක්ෂි තෙම කුඩා වනය හැරපියා බොහෝ පලවැළ ඇති වනයකට පැමිණ වසන්නේ ද, එසෙයින් මම ද (බාවරී ආදී) මද තුළුණැතියන් හැර පියා (අනවතජ්ඣාදී) මහවිලකට හංසයකු සෙයින් පැමිණියෙමි.

ද්විජො යථා කුබ්බනකං පභාය බහුජඵලං කානනමාවසෙය්‍යා - 'ද්විජ' යි පක්ෂියා කියනු ලැබෙයි. කවර කරුණෙකින් පක්ෂියා 'ද්විජ' යි කියනු ලැබෙයි යත්: මව් කුසින් ද බිජුවටින් ද යි දෙයළක් උපදී තුයි ද්විජ යැ, එ කරුණින් පක්ෂි තෙම 'ද්විජ' යි කියනු ලැබේ තුයි ද්විජ යැ. යථා කුබ්බනකං පභාය යනු: යම් සේ පක්ෂි තෙම මද වූ පල වැළ ඇති මද වූ ගොදුරු ඇති මද වූ දිය ඇති කුඩා වනය මද වූ වනය ස්වල්ප වූ වනය හැර හැරපියා ඉක්මවා මැනැවින් ඉක්මවා වෙසෙයින් ඉක්මවා බොහෝ පලවැළ ඇති බොහෝ අහර ඇති බොහෝ රුක් ඇති බොහෝ ජලය ඇති අන්‍ය මහවනයකට වන ලැහැබකට පැමිණෙන්නේ නම් ලබන්නේ නම් පිළිලබන්නේ නම් එ වනලැහැබිහි වාසය කරන්නේ තුයි 'ද්විජො යථා කුබ්බනකං පභාය බහුජඵලං කානනමාවසෙය්‍යා යනු වේ.

එවමපහං අපපදසෙස පහාය මහොදධිං හංසොරිව අජකපනොතාති-
එව'නති ඔපමමසංපටිපාදානං, අපපදසෙස පහායාති: යො ව බාවරි
බ්‍රාහමණො යෙ වඤ්ඤා කසං ආවරියා බුද්ධං හගවතනං උපාදය
අපපදසො, පරිත්තදසො ථොකදසො ඩිමකදසො ලාමකදසො ඡත්තකදසො
වෘ¹ තෙ අපපදසෙස පරිත්තදසෙස ථොකදසෙස ඔමකදසෙස ලාමක
දසෙස ඡත්තකදසෙස පහාය පජනිනිවා අතිකකමිනිවා සමතිකකමිනිවා
වීතිවනොනිවා බුද්ධං හගවතනං අපමානදසං අගගදසං සෙවසිදසං
විසෙවසිදසං. පාමොකකදසං උත්තමදසං පවරදසං අසමං අසමසමං
අපපටිසමං අපපටිහාගං අපපටිපුග්ගලං දෙවාතිදෙවං නරාසහං පුරිසසිහං
පුරිසනාගං පුරිසාජඤ්ඤං පුරිසනිසහං පුරිසධොරග්ගං දසබලධාරිං²
අධිගච්ඡිං විද්දිං පටිලභිං යථා වා හංසො මහතනං මානසකං වෘ³
සරං අනොතකතං වා දහං මහාසමුද්දං වා අකෙඛාහං අමිතොදකං
ජලරාසිං අධිගචෙජයා විද්දොයා පටිලභොයා, එවලෙවං බුද්ධං
හගවතනං අකෙඛාහං අමිතතෙජං ජභිත්තඤ්ඤාණං විවටචකඤ්ඤං⁴ පඤ්ඤා
පහෙදකුසලං අධිගතපටිසමභිදං චතුචෙසාරජ්ජපාකතං සද්ධාධිමුක්තං
සෙතපච්චකතං අඤ්ඤාසාණං තාදිං තථාපටිඤ්ඤං අපරිත්තං මහතනං
ගමසිරං අපපමෙයාංදුපපරිමොගාහංපහුතරතනංසාගරසමං ඡළඛිඤ්ඤාපකාය
සමනකාගතං අතුලං විපුලං අපමෙයාං තං තාදිසං පචදතං මග්ගවාදිනං
මෙරුමිව නගානං ගරුළුමිව ආජානං සීහමිව මිගානං උදධිමිව
අණ්ණොවානං⁵ අධිගච්ඡිංතං සඨාරං ජිනපවරං මහෙසිනති 'එවමපහං
අපපදසෙස පහාය මහොදධිං හංසොරිව අජකපනොතාති'.

තෙනාහ ථෙරො පිංගියො:

ද්විජො යථා කුබ්බනකං පහාය
බහුඋඵලං කානනං ආවසෙයා,
එවමපහං අපපදසෙස පහාය
මහොදධිං හංසොරිව අජකපනොතාති.

1. ජතුකකදසො-ම ජ සං.
ජතුකකදසො-සාය
ජතුකදසො-සි
2. දසබලං තාදි-සාය.
3. මානුසකතං වා-සාය.
4. විවකත වකඤ්ඤා-පත
5. අන්ටයසාණං-ව වි ක

එවමපහං අපපදසෙස පහාය මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපනෙතං—
 ‘එවං’ යනු: උපමා සම්ප්‍රතිපාදන යැ. අපපදසෙස පහාය යනු: යම් බාවරී
 නම් බමුණු කෙනෙකුත් වෙත් ද, අන්‍ය වූ ඔවුන්ගේ යම් ආවායතී කෙනෙ-
 කුත් වෙත් ද ඔහු තුමු භාග්‍යවත් බුදුන් පිණිස, අල්පදර්ශන ඇතියහ අත්‍යල්ප
 දර්ශන ඇතියහ මද වූ දර්ශන ඇතියහ පහත් දර්ශන ඇතියහ ලාමක දර්ශන
 ඇතියහ නො අගනා දර්ශන ඇතියාහු හෝ වෙති. අල්ප දර්ශීන් අත්‍යල්ප-
 දර්ශීන් මන්දදර්ශීන් පහත්දර්ශීන් ලාමකදර්ශීන් අධමදර්ශීන් හැර
 හැරපියා ඉක්ම මොනොවට ඉක්ම වෙසෙසින් ඉක්ම අප්‍රමාණදර්ශන ඇති
 අග්‍රදර්ශන ඇති ශ්‍රේෂ්ඨදර්ශන ඇති විශිෂ්ට දර්ශන ඇති ප්‍රමුඛදර්ශන ඇති
 උත්තමදර්ශන ඇති ප්‍රවරදර්ශන ඇති අසම වූ අසමසම වූ අප්‍රතිසම වූ
 අප්‍රතිභාග වූ අප්‍රතිපුද්ගල වූ දෙව්‍යාදේව වූ නරශ්‍රේෂ්ඨ වූ පුරුෂසිංහ වූ පුරුෂ
 නාග වූ පුරුෂාජානෙය වූ පුරුෂනිසහ වූ පුරුෂධොරොය වූ දඹලධාරී වූ
 භාග්‍යවත් බුදුන් ලදිම් ලැබුයෙමි ප්‍රතිලාභ කෙළෙමි, යමසේ හංස කෙම නො
 කැළඹුණු අප්‍රමාණ වූ ජලය ඇති උදකරාශී ඇති මහත් වූ මදෙල්විල් හෝ
 නූතත් දහතලා හෝ මහමුහුද හෝ ලබා නම් විදි නම් ප්‍රතිලාභ කෙරේ නම්
 එ පරිද්දෙන් මැ නො කැළඹුණු අප්‍රමාණ ඥානතෙජස් ඇති ප්‍රභේදගත
 (දඹලඥානාදි) ඥාන ඇති සමතැස් ඇති ප්‍රඥාප්‍රභේදයෙහි දක්ෂ වූ
 ලබන ලද සිව්පිළිසිඹියා ඇති වතුරවෙචාරදාප්‍රාප්ත වූ එලසමවත්ති
 අධිමුක්ත වූ පිරිසුදු වූ ආවේණික ආත්මභාව ඇති අද්වය භාණී වූ (ඉෂ්ටානිෂ්
 ටයෙහි නො සැලෙන බැවින් තාදී වූ ප්‍රතිඥා නො ඉක්මෙන අල්ප නො වූ
 මහත් වූ ගම්හිර වූ ප්‍රමාණාර්ථ නො වූ බැසගත නො හෙන (ශ්‍රද්ධ දි)
 බොහෝ වූ රත්න ඇති සාගරසම වූ ඡඩඩිගොපෙක්ෂායෙන් සමන්වාගත
 වූ (තුලනය කළ නො හැකි බැවින්) අතුල වූ විපුල වූ අප්‍රමේය වූ ඒ තාදීගුණ
 සම්පන්න වූ කපිකයන් අතුරෙහි මහ කියන සුදු වූ, පර්වතයන් අතුරෙහි
 මොරුපර්වතය බඳු වූ පක්ෂීන් අතුරෙහි ගුරුඵරජහු බඳු වූ මාගයන් අතුරෙහි
 සිරජක්හු බඳු වූ අර්ණවයන් අතුරෙහි සමුද්‍රය බඳු වූ ඒ ශාස්තෘ වූ ජිනප්‍රවර
 වූ මහර්මී වූ භාග්‍යවත් බුදුන් ලදිම් නුඹි ‘එවමපහං අප්පදස්සෙ පහාය
 මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපත්තො’ යනු වේ.

එයින් කිහ පිඩගිය තෙරණුවෝ:

“ඒචො යථා -පෙ- මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපනෙතං” යි.

12,

යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු
හුරං ගොතමසාසනා
ඉව්වාසි ඉති හවිසසති
සබ්බං තං ඉතිභිතිහං
සබ්බං තං තකකවඩ්ඪනං.

යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසුති 'යෙ'ති යො ව ඛාවරි බ්‍රාහ්මණො
යෙ වඤ්ඤා තසස ආචරියා, තෙ සකං දිට්ඨිං සකං ඛන්තිං සකං රුචිං
සකං ලද්ධිං සකං අඤ්ඤාසයං සකං අධිප්පායං වියාකංසු ආචිකක්ඛිසු
දෙසයිසු ජඤ්ඤාපිසු ජට්ඨපිසු විචරිසු විහරිසු උත්තානිඅකංසු
පකාසෙසුන්ති 'යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු.'

හුරං ගොතමසාසනාති: හුරං ගොතමසාසනා පරං ගොතම
සාසනා පුරෙ ගොතමසාසනා පඨමතරං ගොතමසාසනා බුද්ධිසාසනා
ජිනසාසනා තථාගතසාසනා දෙවානීදෙවසාසනා අරහන්තසාසනාති
'හුරං ගොතමසාසනා.'

ඉව්වාසි ඉති හවිසසතිති එවං කිර ආසි, එවං කිර හවිසසතිති
'ඉව්වාසි ඉති හවිසසති.'

සබ්බං තං ඉතිභිතිහන්ති: සබ්බං තං ඉතිභිතිහං ඉතිකිරාය පර
මපරාය පිටකසම්පදය තකකහෙතු * නයහෙතු ආකාරපරිචිතකෙකන
දිට්ඨිඤ්ඤානකඛන්තියා න සාමං සයං අභිඤ්ඤාතං න අත්තපච්චකම්
ධම්මං සුච්චිසුති 'සබ්බං තං ඉතිභිතිහං':

සබ්බං තං තකකවඩ්ඪන්තාති: සබ්බං තං තකකවඩ්ඪන්තං
චිතකකවඩ්ඪන්තං සංකපපවඩ්ඪන්තං කාමචිතකකවඩ්ඪන්තං ව්‍යාජාදච්චිතකක
වඩ්ඪන්තං විභිංසාවිතකකවඩ්ඪන්තං ඤ්ඤතිචිතකකවඩ්ඪන්තං ජනපදචිතකකවඩ්ඪන්තං
අමරාවිතකකවඩ්ඪන්තං පරානුද්දයතාපටිසංයුත්තචිතකකවඩ්ඪන්තං ලාභ
සකකාරසිලොකපටිසංයුත්තචිතකකවඩ්ඪන්තං අනවඤ්ඤාතතිපටිසංයුත්තචිත-
කකවඩ්ඪන්තාති 'සබ්බං තං තකකවඩ්ඪන්තං'

තෙතාහ ටෙරො උභිසියො:

යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු
හුරං ගොතමසාසනා,
ඉව්වාසි ඉති හවිසසති
සබ්බං තං ඉතිභිතිහං
සබ්බං තං තකකවඩ්ඪන්තාති.

1. දෙවසාසනා - ස්‍යාම, ජ හං හන්ති

12.

පෙර (බාවරි ආදී) යම් කෙනෙක් ගෞතම ශාසනයෙන් පළමු 'මෙසේ වී ල' 'මෙසේ වන්නේ ල' යි (යම් දහමක්) මට ප්‍රකාශ කළොහු නම් එ හැම 'මෙසේ මෙසේ යැ' යි උපන් කථායෙක, එ හැම (කාමච්චර්කාදී) තර්ක වඩනා සුලු යැ.

යෙ මෙ පුබ්බෙ විශාකංසු — 'යෙ' යනු: යම් බාවරි නම් බමුණු කෙනෙකුත් වෙත් ද යම් අන්‍ය වූ ඔවුන් ගේ ආවායභි කෙනෙකුත් වෙත් ද ඔහු ස්වකීය දෘෂ්ටිය සිය කැමැත්ත ස්වරූපිය ස්වලබ්ධිය සිය අදහස ස්වකීය අභිප්‍රාය විවරණ කළහ කිහ දෙසුහ පැනැවුහ තැබුහ විවෘති කළහ විභාග කළහ පාළ කළහ ප්‍රකාශ කළාහු නුයි 'යෙ මෙ පුබ්බෙ විශාකංසු' යනු වේ.

හුරං ගෞතමසාසනා යනු: ගෞතම ශාසනයෙන් පළමු ගෞතම ශාසනයෙන් ඔබ්බෙහි ගෞතම ශාසනයෙන් පෙර ගෞතම ශාසනයෙන් බුද්ධශාසනයෙන් ජිනශාසනයෙන් තථාගතශාසනයෙන් දෙවෘතිදෙව ශාසනයෙන් අර්භත් ශාසනයෙන් ඉතා පළමු නුයි 'හුරං ගෞතමසාසනා' යනු වේ.

ඉච්චාසි ඉති හවිස්සති යනු: මෙසේ වී ල මෙසේ වන්නේ ලැ' යි 'ඉච්චාසි ඉති හවිස්සති' යනුවේ.

සබ්බං තං ඉතිභීතිහං යනු: එ හැම මෙසේ මෙසේ යැ යි උපන් කථා යැ මෙසේ ලැ යි උපන් කථා යැ ඇදුරොල්හි ආ කථා යැ අපගේ පිටකයෙහි මෙසේ යැ යි උපන් කථා යැ තර්ක හෙයින් න්‍යාය හෙයින් ආකාර පරිච්චිතර්කයෙන් තමා සිතා ඉවසාගත් දෘෂ්ටිය හා සැසඳේ යයි කියන කථා යැ තුමු තමන් විසින් විශිෂ්ට ඥානයෙන් දන්නා ලද්දක්, තමහට ප්‍රත්‍යක්ෂ වූ ධර්මයක් නො කීවාහු නුයි 'සබ්බං තං ඉතිභීතිහං' යනු වේ.

සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං යනු: එ හැම තර්ක වඩනාසුලු යැ විතර්ක වඩනාසුලු යැ සංකල්ප වඩනාසුලු යැ කාමච්චර්ක වඩනාසුලු යැ ව්‍යාපාද විතර්ක වඩනාසුලු යැ විභිංසා විතර්ක වඩනාසුලු යැ දොති විතර්ක වඩනා සුලු යැ ජනපද විතර්ක වඩනාසුලු යැ අමරා විතර්ක වඩනා සුලු යැ පරානුකම්පා ප්‍රතිසංයුක්ත විතර්ක වඩනාසුලු යැ ලාභසත්කාර කීර්තිශබ්ද ප්‍රති සංයුක්ත විතර්ක වඩනා සුලු යැ අනවඥ ප්‍රතිසංයුක්ත විතර්ක වඩනා සුලු යැ යි 'සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං' යනු වේ.

එයින් කිහ පිඩිගිය තෙරණුවෝ:

“යෙ මෙ පුබ්බෙ විශාකංසු -පෙ - සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං” යි.

13.

එකො තමොනුදුසිනො
ජුතිමා සො පහඩකරො
ගොතමො හුට්පඤ්ඤාණො
ගොතමො හුට්මෙධසො.

එකො තමොනුදුසිනොති- 'එකො'ති හගවා පබ්බජ්ජාසඤ්ඤාතෙන එකො, අදුක්ඛියවෙධන එකො, තණ්හාය පහානාවෙධන එකො, එකනකථිතරාගොති එකො, එකනක විතදෙසොති එකො, එකනක විතමොහොති එකො, එකනකඤ්ඤාතෙසොති එකො, එකායනමග්ග ගතොති එකො, එකං අනුකාරං සම්මාසමෙධාධිං අභිසම්බුද්ධොති එකො.

කථං හගවා පබ්බජ්ජාසඤ්ඤාතෙන එකො: හගවා දුභරොච්ච සමානො සුසු කාළකෙසො හද්දො යොධධතෙන සමනතාගතො පඨමෙන වයසා අකාමකානං මාතාපිතුතනං¹ අසුච්චානං රුද්ධතානං විලපනතානං ඤාති සඛං පහාය සබ්බං සරාවාසපළිබොධං ඡිද්දිතො ජුතාදරපළිබොධං ඡිද්දිතො ඤාතිපළිබොධං ඡිද්දිතො මිත්තාමච්චපළිබොධං ඡිද්දිතො කෙස මසුං ඔභාරොතො කාසායාති වජාති අච්චාදෙතො අභාරොතො අනගාරියං පබ්බජිතො අකිඤ්චනභාවං උපගොතො එකො වරති විහරති ඉරියති වකෙතති පාලෙති යපෙති යාපෙතිති 'එවං හගවා පබ්බජ්ජා සඤ්ඤාතෙන එකො.'

කථං හගවා අදුක්ඛියවෙධන එකො: එවං පබ්බජිතො සමානො එකො අරඤ්ඤා වනපඤ්ඤා පනතොති සෙතොසනාති පටිසෙවති අප්පසඤ්ඤාති අප්ප භිග්ගොසාති විජනවාතාති මනුසසරාහසෙයාකාති² පටිසප්පාන සාරුප්පාති. සො එකො වරති එකො ගච්ඡති, එකො තිට්ඨති, එකො සෙයාං කප්පති, එකො ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති, එකො පටිකකමති, එකො රහො ගිසිදුති, එකො වඩකමං අධිට්ඨාති, එකො වරති, විහරති ඉරියති වකෙතති පාලෙති යපෙති යාපෙතිති එවං හගවා අදුක්ඛියවෙධන එකො.

කථං හගවා තණ්හාය පහානාවෙධන එකො: සො එවං එකො අදුක්ඛියො අප්පමකො ආතාපි පභිතකො විහරතො නජ්ජා නොරඤ්ජරාය තිථො බොධිරුකඤ්ඤාමුලෙ මහාපධානං පදහතො මාරං සපෙනං කණ්ඤං නමුච්චිං පමකකඤ්ඤාං විධමොතො තණ්හාජාලිනිං විසට්ඨං³ විසත්තිකං පජ්ජි විනොදෙසි බ්‍යන්ති අකාසි, අනභාවං ගමොසි.

1. මාතාපිතුතං - ම ඊ ස
2. මනුසසරාහසෙයාකාති - ම ඊ ස
3. සට්ඨං - සා

13.

අවිදු අඳුරු දුරු කලා වූ දුෂ්ඨමත් වූ ප්‍රභාකර වූ මහත් වූ දොන ධවජ ඇති ඒ ගෞතමයන් වහන්සේ විපුල ප්‍රඥා ඇති ගෞතමයන් වහන්සේ (පහණසෑ වෙහෙරෙහි) එකලා වැ වැඩිහුන් සේක.

එකො තමොනුදසිනො — ‘එකො’ යනු: බුදුහු ප්‍රවුචා සංඛ්‍යාතාර්ථයෙන් අතුලාහ, අද්විතියාර්ථයෙන් අතුලාහ, තෘෂ්ණාප්‍රභාණාර්ථයෙන් අසභායහ, එකාන්තවිතරාග නුයි අසභායහ, එකාන්තවිතරාදෙස නුයි අසභායහ, එකාන්තවිතමොහ නුයි අසභායහ, එකාන්තයෙන් නික්ලෙග නුයි අසභායහ, එකායනමාර්ගයට ගියාහු නුයි අසභායහ, අතුලා වූ අනුත්තර වූ සමාක් සම්බොධිය අවබොධ කලාහු නුයි එකයහ.

කිසෙයින් බුදුහු ප්‍රවුචාසංඛ්‍යාත අර්ථයෙන් ‘එක’ වූහ යත්: බුදුහු තරුණ වූවාහු මැ අඳුන්වන් කෙහෙ ඇත්තාහු හදුයොවනයෙන් යුත් ප්‍රථම වයසින්සමන්වාගත වූවාහු නො කැමැති වැ (එහෙයින් මැ) කදුළින් තෙමුණු මුහුණු ඇති හඬන වැලැපෙන මව්පියනට අනාදර කොට දැනිසමුහයා හැරපියා හැම ගාභාවාස පරිරොධයන් සිදපියා අඹුදරු පලිබොධ සිදපියා දොතිපරිරොධ සිදපියා සග යහළු පලිබොධ සිදපියා කෙස්වුළු බහා කහවත් හැදපෙරෙවැ ගිහිගෙන් නික්මැ ශාසනයෙහි පැවිදි වැ අකිඤ්චන (කිසිවක් නැති) බවට පැමිණ එකලා වැ හැසිරෙති, වෙසෙති, ඉරියවු පවත්වති වැටෙති රැකෙති යැපෙති යාපනය වෙත්. මෙසේ බුදුහු ප්‍රවුචාසංඛ්‍යාතයෙන් ‘එක’ යහ.

කිසෙයින් බුදුහු අද්විතියාණීයෙන් ‘එක’ වූහ යත්: උන්වහන්සේ මෙසේ පැවිදි වූවාහු එකලා වැ අල්පශබ්ද වූ, අලපනිර්ඝොස වූ ජනවාත රහිත වූ මිනිසුන්ගේ රාහසායට ස්ථාන වූ විචේකයට අනුරූප වූ, වනයෙහි දුර සෙනසුන් වනපයභින්න සෙනසුන් ඇඳුරු කෙරෙති. උන්වහන්සේ එකලා වැ හැසිරෙති, එකලා වැ යෙති, එකලා වැ සිටිති, එකලා වැ හෙවිති, එකලා වැ ගමට පිඬු සිභා පිවිසෙති, එකලා වැ රහසැ හිඳිති, එකලා වැ සක්මන් කෙරෙති, එකලා වැ හැසිරෙති, වෙසෙති, ඉරියවු පවත්වති, වැටෙති රැකෙති යැපෙති යාපනය වෙත්. මෙසේ බුදුහු ‘අද්විතියාර්ථයෙන් එකයහ.

කිසෙයින් බුදුහු තෘෂ්ණා ප්‍රභාණාර්ථයෙන් ‘එක’ වූහ යත්: උන් වහන්සේ මෙසේ එකලා වූවාහු අද්විතිය වූවාහු අප්‍රමත්ත වූවාහු කෙලෙස් තවන වියභි ඇති වැ නිවනට මෙහෙය වූ සිත් ඇති වැ වසන්තාහු නොරඤ්ජරා නදීතීරයෙහි බෝරුක් මුල මහාප්‍රධන්වියභි කරනයේක් කෘෂ්ණකර්ම ඇති (නො මිදිය දෙන හෙයින්) නමුච නම් වූ ප්‍රමත්තයනට බන්ධු වූ සෙන් සහිත මරු විධවංසන කොට විසත්තිකා නම් වූ තෘෂ්ණාචාලිනිය දුරු කළහ, බැහැර කළහ, විගතාන්ත කළහ, අනභාවයට පැමිණ වූ සේක.

1. “තණ්හා දුතියො පුරිසො දීසමඤ්චාන සංසරං
ඉද්භාවඤ්ඤාථාභාවං සංසාරං නාතිඤ්ඤති,
2. එකමාදීනවං ඤාතො තණ්හා දුක්ඛස්ස සමභවං
චිතතණ්හා අනාදතො සතො හිතඤ්ච පරිබ්බජේ”ති.^a

එවං භගවා තණ්හාය පභානට්ඨන එකො.

කථං භගවා ‘එකනඤ්චිතරාගො’ති එකො: රාගස්ස පභීනතො එකනඤ්චිතරාගොති එකො, දෙසස්ස පභීනතො එකනඤ්චිතදොසොති එකො, මොහස්ස පභීනතො එකනඤ්චිතමොහොති එකො, කිලෙසානං පභීනතො එකනඤ්චිකකිලෙසොති එකො.

කථං භගවා එකායනමග්ගං ගතොති එකො: එකායනමග්ගො වුච්චති චිත්තාරො සතිපට්ඨානා -ප- අරියො අච්චිඛිකො මග්ගො.

3. “එකායනං ජාතිඛයනාදසපී
මග්ගං පජානාති හිතානුකම්පී,
එතෙන මග්ගෙන තරිංසු පුට්ඨෙ
තරිසසනති යෙ ව තරන්ති ඔස”න්ති.^b

එවං භගවා එකායනමග්ගං ගතොති එකො.

කථං භගවා එකො අනුකරං සමමාසමොධාධිං අභිසමුද්ධොති එකො: ‘බොධි වුච්චති චතුසු මග්ගසු ඤාණං’ පඤ්ඤා පඤ්ඤීඤ්චියං පඤ්ඤා බලං -ප- ධම්මචීවයසමොධාජ්ඣබ්බො විමංසා විපස්සනා සමමාදිට්ඨී. භගවා තෙන බොධිඤාණෙන ‘සබ්බෙ සඤ්චාරා අනිච්චා’ති බුජ්ඣති, ‘සබ්බෙ සඤ්චාරා දුක්ඛා’ති බුජ්ඣති, ‘සබ්බෙ ධම්මා අනාතො’ති බුජ්ඣති. -ප- ‘යං කිඤ්චී සමුදයධම්මං සබ්බං තං හිරොධධම්මං’න්ති බුජ්ඣති.

අථවා යං බුජ්ඣතිතබ්බං අනුබුජ්ඣතිතබ්බං පටිබුජ්ඣතිතබ්බං සමුබුජ්ඣතිතබ්බං අධිගනනබ්බං එසසිතබ්බං සච්ඡිකාතබ්බං සබ්බං තං තෙන බොධි ඤාණෙන බුජ්ඣති අනුබුජ්ඣති පටිබුජ්ඣති සමුබුජ්ඣති අධිගච්ඡි එසසි¹ සච්ඡාකාසී. එවං භගවා ‘එකො අනුකරං සමමාසමොධාධිං අභිසමුද්ධො’ති එකො.

1. එංගොසි-ම ඡ සං
දුංගොසි-සා: a ඉතිවකතක පලී
වතුක්කභිඉකර හණ්ඩොම වග්ග
සුභත නිපාත දවසතානුපසසනා සුක්ක.
b සතිපට්ඨාන සං නාලුඤ වග්ග

1. 'තෘෂ්ණාව දෙවැනි කොට ඇති පුරුෂ තෙම දිගු කලක් මුළුල්ලෙහි සැරිසරනුයේ ඉහාත්මභාව, අනාගතාත්මභාව නොහොත් ඉත්ථමභාව අන්‍යාථාභාව සංඛ්‍යාත වූ සංසාරය නො ඉක්මවයි.

2. මෙසේ (අතිතාදි ස්කන්ධයන්හි) ආදීනව දැන, තෘෂ්ණාව දුකට කාරණයයි දැන, පහ වූ තෘෂ්ණා ඇති ආදන (ග්‍රහණ) රහිත වූ ස්මෘතිමත් වූ ක්ෂිණාශ්‍රව මහණ හැසිරෙන්නේ යැ'යි.

මෙසෙයින් බුදුහු තෘෂ්ණාප්‍රභිණාර්ථයෙන් 'එක' යහ.

කිසෙයින් බුදුහු 'එකාන්තචීතරාග' නුයි එක වූහ යත්: රාගය ප්‍රභිණ වන බැවින් 'එකාන්තචීතරාග' නුයි 'එක' යහ. ද්වේෂය ප්‍රභිණ වන බැවින් 'එකාන්තචීතරාග' නුයි. 'එක' යහ. මොහය ප්‍රභිණ වන බැවින් එකාන්තයෙන් චීතමොහ නුයි 'එක' යහ, ක්ලෙශයන් ප්‍රභිණ වන බැවින් එකාන්තයෙන් තික්ලේශ වූවාහු නුයි 'එක' යහ.

කිසෙයින් බුදුහු එකායනමාර්ගයට ගියාහු නුයි 'එක' වූහ යත්: සතර සතිපට්ඨනායෝ යැ . . . ආයතීඤ්ඤාධර්මික මාර්ගය 'එකායන මාර්ගය' යි කියනු ලැබේ.

3. ජාතික්ෂය සංඛ්‍යාත නිව්‍යාණය දක්නාසුලු වූ භිතයෙන් අනුකම්පා කරන සුලු වූ බුදුහු එකායනමාර්ගය දන්නා සේක. පෙර යම් කෙනෙක් චතුරොසය කරණය කළාහු නම් තෙල මාර්ගයෙන් කරණය කළාහු යැ. තවද යම් කෙනෙක් මතු කරණය කරන්නාහු නම්, දැන් කරණය කෙරෙත් නම්, මේ මඟින් කරණය කෙරෙත්.

මෙසෙයින් බුදුහු එකායනමාර්ගයට ගියාහු නුයි 'එක' යහ.

කිසෙයින් බුදුහු එකලා වැ අනුත්තරවූ සමාක් සම්බොධිය අභිබෝධ කළාහු නුයි 'එක' වූහ' යත්: සතර මාර්ගඥානය ප්‍රඥෝද්‍රිය ප්‍රඥාබලය... ධර්මවිවය සම්බොධාසිභය විමංසාව විදර්ශනාව සමාග්ඤ්ඤාධර්මය 'බොධි' යයි කියනු ලැබේ. බුදුහු ඒ බොධිඥානයෙන් 'සියලු සංස්කාරයෝ අතිත්‍යහ යි දත්හ. 'සියලු සංස්කාරයෝ දුක්හ'යි දත්හ. 'සියලු ධර්මයෝ අනාත්ම හ'යි දත්හ. ...යම් ඤ්ඤිවක් සමුදයධර්ම නම් එ හැම නැසෙන පියවි ඇතැ'යි දත්හ. නොහොත් යම් කිසිවක් දතයුතු නම්, නැවත නැවත දතයුතු නම්, වෙසෙයින් දතයුතු නම්, මැනවින් දතයුතු නම්, අධිගම කළයුතු නම්, භූවණින් ස්පර්ශ කළයුතු නම්, ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුතු නම් ඒ සියල්ල ඒ බොධි ඥානයෙන් දත්හ, අනුබොධි කළහ, ප්‍රතිබෝධි කළහ. වෙසෙයින් දත්හ, මැනවින් දත්හ, ස්පර්ශ කළහ, ප්‍රත්‍යක්ෂ කළහ, මෙසෙයින් බුදුහු එකලා වැ අනුත්තර වූ සමාක්සම්බොධිය අභිසම්බුද්ධි කළාහු නුයි 'එක' නම් වූහ.

තමොනුදෙනි: හගවා රාගතමං දෙසතමං මොහතමං දිට්ඨිතමං කිලෙඤ්ඤමං දුච්චරිතතමං අනිකරණං අවිකල්පකරණං අඤ්ඤාණකරණං පඤ්ඤානිරොධිකං විසාතපකඛිකං අනිබ්බානාසංවත්තනිකං පනුදි නුදි පජභි විනොදෙසි බ්‍යන්තිකාසි¹ අනභාවං ගමෙසි. ආසීනොති: ශ්‍රීසිතොහං හගවා පාසාණකෙ වෙතියෙති 'ආසීනො.'

4. නගසස පසෙස ආසීනං මුත්‍රිං දුක්ඛසස පාරගුං සාවකා පසුරුපාසනති තෙවිජජා මච්චුභාසිනො² ති³

එවමසි හගවා ආසීනො. අථවා හගවා අපෙපාඤ්ඤකකපටිපසසද්ධිතො ආසීනො, සො චුඤ්චාසො විණ්ණවරණො -පෙ- ජාතිමරණසංසාරො නඤ්ඤි තසස සුනබ්බවො⁴ති එවමසි හගවා ආසීනොති 'එකො තමොනුදෙසිනො.'

ජුතිමා සො පහඩකරොති - 'ජුතිමා'ති ජුතිමා මතිමා පණ්ණිනො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණි විභාවි මෙධාවි. පහඩකරොති: පහඩකරො ආලොකකරො ඔභාසකරො දිපඛකරො පදිපඛකරො⁵ උජේජාතකරො⁶ පජේජාතකරො⁴ති 'ජුතිමා සො පහඩකරො'.

ගොතමො හුරිපඤ්ඤාණොති: ගොතමො හුරිපඤ්ඤාණො ඤාණපඤ්ඤාණො⁷ පඤ්ඤාධිජො පඤ්ඤාකෙතු පඤ්ඤාධිපතෙයො විච්චයබ්භුලො පටිච්චයබ්භුලො පෙක්ඛායනබ්භුලො⁸ සමෙක්ඛායනබ්භුලො⁹ විභුතවිභාරි තච්චරිතො තබ්බභුලො තභගරුකො තන්තිනොහං තපෙපානො තප්පබ්බාරො තද්ධිමුක්ඛො තද්ධිපතෙයො.

5. "ධිජො රථසස පඤ්ඤාණං ධුමො පඤ්ඤාණමභගිනො රාජා රචධිසස පඤ්ඤාණං භතො පඤ්ඤාණමිජ්චියා" ති.¹⁰

එවමෙව ගොතමො හුරිපඤ්ඤාණො ඤාණපඤ්ඤාණො පඤ්ඤාධිජො පඤ්ඤාකෙතු පඤ්ඤාධිපතෙයො විච්චයබ්භුලො පටිච්චයබ්භුලො පෙක්ඛායනබ්භුලො සමෙක්ඛායනබ්භුලො¹¹ විභුතවිභාරි තච්චරිතො තබ්බභුලො තභගරුකො තන්තිනොහං තපෙපානො තප්පබ්බාරො තද්ධිමුක්ඛො තද්ධිපතෙයොති 'ගොතමො හුරිපඤ්ඤාණො.'

1. බ්‍යන්තිකාසි-හා
2. පදිපකරො-ම ජ සං
3. උජේජාතකරො-පහ
4. පජේජාතකරො-පහ
5. ඤාණපඤ්ඤාණො-ස.
6. ඔක්ඛායන බ්භුලො-ම ජ සං, හා,
7. සමොක්ඛායන ධම්මො- ම ජ සං -හා,
8. විඛිභසංසුත්ත - මොහලොහසුත්ත
9. දෙවතාසංසුත්ත - රථසස.

තමොනුදෙ යනු: බුදුහු ප්‍රඥාලොකය අදුරු කරන, නුවණැස නුපදින නොදැනීම ඇතිකරා පැනැස නසන පීඩා කොටසෙහි වූ ගිවන පිණිස නො පවත්නා වූ රාගාන්ධකාරය ද්වේෂාන්ධකාරය මොහාන්ධකාරය දෘෂ්ටාන්ධකාරය ක්ලේශ න්ධකාරය දුශ්චරිතාන්ධකාරය දුරු කළහ වෙසෙසින් දුරු කළහ හැරපිහ බැහැර කළහ විගතාන්ත කළහ අනුභවයට පැමිණවූහ. ආසිනො යනු: බුදුහු පහණසැහි වැඩ හුන්හ නුස් 'ආසිනො' යනු වේ.

4. "ත්‍රිවිද්‍යා ඇති මරහු බැහැර කළ ශ්‍රාවකයෝ පර්වතපාර්ශවයෙහි වැඩහුන්, සංසාර දුඛයාගේ පාරයට ගිය මුනිහු පර්යයුපාසනය කෙරෙති"යි.

මෙසේත් බුදුහු "ආසින" වෙති. නොහොත් බුදුහු අල්පොත්සුක බව සංහිදුවන ලද දන බැවින් ආසිනයහ උන් වහන්සේ දැස ගිම වූ දඟවිධ ආයතීදාස ඇතියහ පුරුදු කළ වරණධර්ම ඇතියහ...එනිමරණ සංසාර සඬබ්‍යාත පුනර්භවය උන් වහන්සේට නැතැයි මෙසේත් බුදුහු 'අ.සිනයහ'යි 'එකො තමොනුදෙසිනො' යනු වේ.

ජුතිමා සො පහඬකරො 'ජුතිමා' යනු දුෂ්ඨමත්ත ස්මාතිමත්ත පණ්ඩිත යහ ප්‍රඥා ඇතියහ බුද්ධිමත්ත නුවණ ඇතියහ ඒ භාවනප්‍රඥා ඇතියහ තුලන ප්‍රඥා ඇතියහ. පහඬකරො යනු: ජේජස් කරනුවහ ආලොක කරනුවහ අවහාස කරනුවහ පහන් කරනුවහ ප්‍රදීපයක් සෙයින් ආලොක කරනුවහ ලද්දොතකරයහ ප්‍රදොතකරනුයහ'යි 'ජුතිමා සො පහඬකරො' යනු වේ.

ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණො යනු: ගොයුම් ගොත්සු පුළුල් නුවණ ඇතියහ ඥානයෙන් ප්‍රකටයහ ප්‍රඥාධර්ම ඇතියහ ඥානකේතු ඇතියහ ප්‍රඥාධිපතිහ විමසීම් බහුල කොට ඇතියහ ප්‍රවීචය බහුල කොට ඇතියහ ප්‍රේක්ෂණ බහුල කොට ඇතියහ ඵලණ බහුල කොට ඇතියහ ප්‍රකට කොට දත් විහරණ ඇතියහ එහි (දැනගෙන) හැසිරෙනු වහ එය බහුල කොට ඇතියහ එය ගරු කොට ඇතියහ එයට නැඹුරු වූවාහු යැ තත්ප්‍රවණයහ එයට බර වූවාහු යැ එහි අධිමුක්තයහ එය අධිපති කොට ඇතියහ.

5. "ධවජය රථයට සලකුණ වෙයි, ධූමය ගින්නට සලකුණ වෙයි, රජ රථට සලකුණ වෙයි, ස්වාමි තෙම සේත්‍රියට සලකුණ වේ"යි.

මෙසෙයින් ගොයුම්ගොත්හු පාඨුලප්‍රඥා ඇතියහ ඥානයෙන් ප්‍රකට වූවාහු යැ ඥානධිවජ ඇතියහ ඥානකේතු ඇතියහ ප්‍රඥාව අධිපති කොට ඇතියහ විමසීම් බහුල කොට ඇතියහ වෙසෙසින් විමසීම් බහුල කොට ඇතියහ ප්‍රේක්ෂණ බහුල කොට ඇතියහ ඵලණ බහුල කොට ඇතියහ ප්‍රකට විහරණ ඇතියහ ඒ ඥානයෙහි හැසිරෙනුවහ එය බහුල කොට ඇතියහ තද්ගරුක තත්වීචන තත්ප්‍රවණ තත්ප්‍රාග්භාර තදධිමුක්ත තදධිපති වූවාහු නුයි 'ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණො' යනු වේ.

ගොතමො හුරිමෙධසො - 'හුරි' යි පාරිච්චිය කියනු ලැබෙයි. බුදුහු ඒ පාරිච්චිය හා සම වූ විපුල වූ විස්තෘතවුප්පදයෙන් සමන්වාගතයහ. 'මෙධා' යි ප්‍රඥාව කියනු ලැබෙයි. "යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙන් ... අමොහ යෙක් දහම් විමසීමෙන් සමාග්දානේටියක් වෙද එය යි. බුදුහු මේ මෙධායෙන් යුක්තයහ සමුපෙතයහ එළඹ සිටියහ සංයුක්තයහ අවිසුක්තයහ පරිපූර්ණයහ සමන්වාගතයහ, එයින් බුදුහු මනා නුවණ ඇතියාහු නුයි 'ගොතමො, හුරිමෙධසො' යනු වේ.

එයින් කිහි පිඩිණිය තෙරණුවෝ:

"එකො තමොනුද්‍ය ... ගොතමො හුරිමෙධසො" යි.

14.

යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් මට තමා විසින් දැක්ක යුතු එල ඇති, නො ද කාලාන්තරයෙහි වින්ද යුතු එල ඇති, තෘෂ්ණාක්ෂය වූ, උවදුරු නැති, දහම් දෙසුසේක් ද ඒ භාග්‍යවතුන් වහනසේ යි.

යො මෙ ධම්මදෙසෙසි - 'යො' යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් (පරොපදෙශ රහිත ව) තමන් වහන්සේ මැ (සත්‍යයන්) අවබෝධ කළ සේක් ද ආවායායන් නැත්තාහු ද පෙර නො ඇසුවීරු දහම්හි සත්‍යයන් තුමු මැ අවබෝධ කළාහු ද එහි දු සර්වඥභාවයට පැමිණියාහු ද බලධර්මයන්හි දු වග්ගිභාවයට පැමිණියාහු ද උන්වහන්සේ. ධම්මදෙසෙසි - 'ධම්මං' යනු: ආදිකලාණ වූ ... අර්තඵ සහිත වූ ව්‍යාඤජන සහිත වූ සියල්ල සම්පූර්ණ වූ පරිශුද්ධ වූ මාර්ගබ්‍රහ්මවයාච සතර සතිපට්ඨානා... ආයාච අෂ්ටාංගික මාර්ගය නිවන හා නිවනට යන සුලු පිළිවෙත හා වදළහ දෙසුහ පැනැවුහ තැබුහ විවරණ කළහ විභාග කළහ පාළ කළහ ප්‍රකාශ කළාහු නුයි 'යො මෙ ධම්මදෙසෙසි' යනු වේ.

සන්දිට්ඨිකමකාලිකං යනු: තමා විසින් දැක්ක යුතු එල ඇති කල් නො යවා වින්ද යුතු එල ඇති 'එව බලව' යි කීමට හිසි උපනයනයට (එළඹීමට) නිසි නුවණැතියන් විසින් තමන් තමන් කෙරෙහි ලා දතයුතු නුයි මෙසේත් 'සන්දිට්ඨික' නම් වෙයි. නොහොත් යමෙක් මෙ අත් බැව්හි මැ ආයාච අෂ්ටාංගික මාර්ගය වඩා ද ඒ මාර්ගයට අනතුරු වැ සමනන්තර වැ එලය එකාන්තයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙයි විදිසි ප්‍රතිලාභ කෙරේ නුයි මෙසේත් 'සන්දිට්ඨික මකාලිකං' යනු වේ. යමෙක් මිනිස්සු කාලික වූ ධනය දී අනතුරු වැ නො ලබන් ද කල් බලන් ද මේ දහම එසෙයින් නො මැ වෙයි. යමෙක් මෙ අත්බැව්හි ආයාච අෂ්ටාංගික මාර්ගය වඩා ද ඒ මාර්ගයට අනතුරු වැ සමනන්තර වැ එලය එකාන්තයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙයි විදිසි ලබයි. පරාත්මභාවයෙහි පරලෝකයෙහි නො වෙයි මෙසේ අකාලික වේ නුයි 'සන්දිට්ඨිකමකාලිකං' යනු වේ.

තණකකයමනීතිකනති: 'තණතා'ති 'රූපතණතා -පෙ- ධම්ම තණතා' තණකකයනති: තණතාකයං රාගකකයං දෙසකකයං මොහකකයං ගතිකකයං උපෙතන්කකයං' පටිසන්ධිකකයං භවකකයං සංසාරකකයං වච්චකකයං. අනීතිකනති 'ඊත' වුවුවනති කිලෙසා ව ඛෙසා ව අභිසඛාරා ව, ඊතිපපනානං ඊතිවුපසමං ඊතිපට්ඨිකකයං ඊති පටිපසසද්ධිං අමතං නිබ්බානනති 'තණතකකයමනීතිකං'.

යසස නත්ථි උපමා කවච්ඨි: 'යසස'ති නිබ්බානකං තත්ථි උපමාති, උපමා නත්ථි උපනිධා නත්ථි, සද්දිසං නත්ථි' පටිභාගො නත්ථි න සනති න සංවිජ්ජනති නුපලබ්භති, කවච්ඨි: කවච්ඨි කිමඤ්චි කවච්ඨි අජ්ඣකතං වා බභිද්ධා වා අජ්ඣකතබභිද්ධා වා'ති 'යසස නත්ථි උපමා කවච්ඨි.'

තෙතාහ ථෙරො පිඩ්ඨියො:

“යො මෙ ධම්මදේසෙසි සන්දිඤ්චිකමකාලිකං,
තණතකකයමනීතිකං යසස නත්ථි උපමා කවච්ඨි.

15.

කිනත්ත තමහා විපපවසසිඨි මුහුත්තමපි පිඩ්ඨිය,
ගොතමා භුරිපඤ්ඤාණා ගොතමා භුරිමෙධසා.

කිනත්ත තමහා විපපවසසිඨි: කිනත්ත බුද්ධමහා විපපවසසි අපෙසි අපගමන්ඤ්ඨි' විතා භොසිති 'කිනත්ත තමහා විපපවසසි.'

මුහුත්තමපි පිඩ්ඨියාති: මුහුත්තමපි බණමපි ලයමපි වයමපි අද්ධමපිති මුහුත්තමපි' පිඩ්ඨියාති බාවරි තං ජාමාතරං නාමෙන ආලපති.

ගොතමා භුරිපඤ්ඤාණාති: ගොතමා භුරිපඤ්ඤාණා ඤාණපඤ්ඤාණා පඤ්ඤාධජා පඤ්ඤාකෙතුමහා පඤ්ඤාධිපතෙය්‍යමහා විවයබහුලා පච්චයබහුලා පෙකඛායනබහුලා සමෙකඛායනබහුලා' විභුතවිහාරිමහා තවරිතා තබ්බභුලා තභෙරුකා තනනිතතා තපෙපානා තපපබ්භාරා තදධිමුක්ඛා තදධිපතෙය්‍යමහාති 'ගොතමා භුරිපඤ්ඤාණා.'

ගොතමා භුරි මෙධසාති 'භුරි' වුවුවති පඨවි, භගවො තාය පඨවිසමාය පඤ්ඤාය විජුලාය විජ්ජනාය සමනතාගතො. 'මෙධා' වුවුවති පඤ්ඤා "යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ- අමොභො ධම්මවිචයො සමමොද්ධි" භගවා ඉමාය මෙධාය පඤ්ඤාය උපෙතො සමුපෙතො උසගතො සමුපගතො උපපතො සමපතො සමනතාගතො. තසමා බුද්ධො සුමෙධසොති. 'ගොතම භුරිමෙධසා'.

තෙතා සො බ්‍රාහ්මණො:

15. "කිනත්ත තමහා විපපවසසිඨි මුහුත්තමපි පිඩ්ඨිය
ගොතමා භුරිපඤ්ඤාණා ගොතමා භුරිමෙධසා'ති

1. සද්දිසා නත්ථි - ව-වි-ක
2. විපපවසි - ම ජ සං
3. අපගමන් - ම ජ සං
4. සමොකඛායනබහුලො - ම ජ සං

තණහක්කමනිතිකං- 'තණහ' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ... ධර්මතෘෂ්ණා යි. තණහක්කම යනු: තෘෂ්ණාක්ෂය යැ ටාගාක්ෂය යැ ද්වේෂක්ෂය යැ මොඤ්ජය යැ ගජක්ෂයැ උපප්පාදිකක්ෂය යැ ප්‍රතිසන්ධිකක්ෂය යැ හවක්ෂය යැ සංසාරක්ෂය යැ වෘත්තක්ෂය යැ. අනිකිංකරයනු: ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංඤ්කාරයෝ ද 'ඊති' යි කියනු ලැබෙති. ඊතිප්‍රභාණ යැ ඊතිව්‍යුපගම යැ ඊති දැරුම යැ ඊති සන්භිද්ධවිම යැ අමාමහනිදන නුයි 'තණහක්කමනිතිකං' යනු වේ.

යසා නතපී උපමා කච්චි- 'යස්ස' යනු: නිර්වාණයට යැ. 'නතපී උපමා' යනු: උපමා නැත් ද, කච්චි යනු: අධ්‍යාත්ම වේවයි බාහ්‍ය වේවයි කිසි තැනෙකැ කිසිවකැ නුයි 'යස්ස නතපී උපමා කච්චි' යනු වේ.

එයින් කිහ පිඩගිය තෙරණුවෝ:

'යො මෙ ධම්මදෙසෙයි -පෙ- යසා නතපී උපමා කච්චි' යි.

15. පිඩගිය, කිම තෙපි ඒ ඥානධර්ම ඇති ගොතමාන් කෙරෙන් විපුලප්‍රඥා ඇති ගොතමයන් කෙරෙන් මොහොතක් පවා වෙන් වැ වසවු ද?

කිනතු තමහා විප්පවසයි යනු: කිම බුදුන් කෙරෙන් වෙන් වැ වසවු ද? පහවවු ද? බැහැර වවු ද? වෙන් වවු ද? යි 'කිනතු තමහා විප්පවසයි' යනු වේ.

මුහුත්තමපි පිඩගිය යනු: මොහොතෙක්හි දු, ඇසිල්ලෙක්හි දු ලයෙක් හි දු වියෙක්හි දු ජීවිත කාලයෙක්හි දු නුයි 'මුහුත්තමපි' යනු වේ. පිඩගිය යනු: බාවරි බමුණු ඒ බැනණුවන් නමින් අමතයි.

ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා යනු: පාචුලඥාන ඇති, ඥානයෙන් ප්‍රකට වූ, ප්‍රඥාධර්ම ඇති, ප්‍රඥාකෙතු ඇති, ප්‍රඥාධිපති වූ විවය බහුල වූ ප්‍රවිචය බහුල වූ ප්‍රේක්ෂණබහුල වූ සමීක්ෂණ බහුල වූ දුකට විහරණ ඇති ඒ ප්‍රඥාවට බැස සරන එය බහුල කොට ඇති එය ගරු කොට ඇති එයට නැමුණු එයට මැනැවින් නැමුණු එයට බර වූ එහි අධිලික්ත වූ එය අධිපති කොට ඇති ගොතමයන් කෙරෙන් නුයි 'ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා' යනු වේ.

ගොතමා භූරිමෙධසා- 'භූරි'යි පෘථිවිය කියනු ලැබෙයි. බුදුහු ඒ පෘථිවි සම වූ විපුල වූ විස්තෘත වූ ප්‍රඥායෙන් සමන්වාගතයහ. 'මෙධා'යි ප්‍රඥාව කියනු ලැබෙයි යම් ප්‍රඥායෙක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් ...අමොහ-යෙක් ධර්මවිචයයෙක් සමාක්ෂාමිචයෙක් වේද එයයි. බුදුහු මේ මෙධායෙන් ප්‍රඥායෙන් උපෙතයහ සමුපෙතයහ උපගතයහ සමුපතයහ නො වෙන් වූහ පරිපූර්ණයහ සමන්වාගතයහ එයින් බුදුහු 'සුමෙධස' නුයි 'ගොතමා භූරිමෙධසා' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

'කිනතු තමහා විප්පවසයි -පෙ- ගොතම භූරිමෙධසා' යි.

16. යො තෙ ධම්මදෙසෙසි සන්දිට්ඨිකමකාලිකං,
තණ්හකඛයමනීතිකං යසස නඤ්ඤි උපමා කච්චි.

යො තෙ ධම්මදෙසෙසිති: ‘යො සො භගවා -පෙ- තඤ්ඤි ච සධ්ධඤ්ඤානං පතොතා, ඛලෙසු ච වසීභාවං. ධම්මදෙසෙසිති: ‘ධම්ම’නඤ්ඤි ආදිකලායාණං මජ්ඣිකලායාණං-පෙ-නිබ්බානං ච නිබ්බානගාමිනීං ච පටිපදා ආචිකඤ්ඤි දෙසෙසි පඤ්ඤාපෙසි පට්ඨපෙසි විචරි විහරි උත්තානිදකාසි පකාසෙසිති ‘යො තෙ ධම්මදෙසෙසි’.

සන්දිට්ඨිකමකාලිකනඤ්ඤි: සන්දිට්ඨිකං අකාලිකං එනිපසයිකං ඔපනයිකං පච්චිකං වෙදිතඛං විඤ්ඤාභීති එවමුපි සන්දිට්ඨිකං. අඵවා යො දිට්ඨව ධම්මෙ අරියං අට්ඨවිහිකං මග්ගං භාවෙති, තසස මග්ගසස අනන්තරා සමනන්තරා ධිගච්ඡතෙව එලං වින්දති පටිලභතිති එවමුපි සන්දිට්ඨිකං. අකාලිකනඤ්ඤි: යඵා මනුසසා කාලිකං ධනං දසො අනන්තරා න ලඛිතනඤ්ඤි කාලං ආගමෙන්නඤ්ඤි, නෙවායං ධම්මො. යො දිට්ඨව ධම්මෙ අරියං අට්ඨවිහිකං මග්ගං භාවෙති, තසස මග්ගසස අනන්තරා සමනන්තරා අධිගච්ඡතෙව එලං, වින්දති පටිලභති න පරඤ්ඤානං න පරප්පාදොකෙ, එවං අකාලිකනඤ්ඤි ‘සන්දිට්ඨිකමකාලිකං’.

තණ්හකඛයමනීතිකනඤ්ඤි. ‘තණ්හා’ති රුපතණ්හා සද්දතණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා. තණ්හකඛයනඤ්ඤි: තණ්හකඛයං රාගකඛයං දෙසකඛයං මොහකඛයං ගතිකඛයං උපපත්තිකඛයං පටිසන්ධිකඛයං භවකඛයං සංසාරකඛයං වට්ඨකඛයං. අනීතිකනඤ්ඤි: ‘ඊති’ වුච්චනඤ්ඤි කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඛ්ඛාරා ච. ඊතිපපභානං ඊතිවුපසමං ඊතිපට්ඨිකඛයං. ඊතිපට්ඨිකඛයං. අමතං නිබ්බානනඤ්ඤි ‘තණ්හකඛයමනීතිකං’

යසස නඤ්ඤි උපමා කච්චිති - යසසාති උබ්බානසස, නඤ්ඤි උපමාති උපමා නඤ්ඤි, උපනිධා නඤ්ඤි¹ සද්දසං නඤ්ඤි පටිභාගො නඤ්ඤි’ න සනඤ්ඤි න සංවිජ්ජති නුපලඛති කච්චිති: කච්චි කිමඛිචි කච්චි අජ්ඣන්තො වා ඛන්ධො ඊං අජ්ඣන්තඛන්ධො වාති යසස නඤ්ඤි උපමා කච්චි.’

තෙතාහ සො බාවාරි බ්‍රාහ්මණො:

“යො තෙ ධම්මදෙසෙසි සන්දිට්ඨිකමකාලිකං,
තණ්හකඛයමනීතිකං යසස නඤ්ඤි උපමා කච්චිති.

1. උපනිධි නඤ්ඤි - පත 2. පාටිභොගො - පත

16.

පිඩගිය, යම් කෙනෙක් තොපට තමා විසින් දැක්කයුතු ඵල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබියයුතු ඵල ඇති තෘෂ්ණා ක්ෂය වූ කෙලෙස උවදුරු නැති දහම් දෙසුහු ද, යම් කෙනෙකුන්හට කිසි තැනෙක්හි උපමා හැද්ද,

යො තෙ ධම්මදෙසෙසි යනු: යම් භාග්‍යාවත් කෙනෙක් ... එහිදු සර්වඥ භාවයට පැමිණියාහු බලධර්මයන්හිදු වශීභාවයට පැමිණියාහු වෙත් ද උන්වහන්සේ. ධම්මදෙසෙසි- ධම්මං යනු: ආදියෙහි කලාණ වූ මධ්‍යයෙහි කලාණ වූ ... නිවන ද නිර්වාණගාමී පුත්පදව ද වදලහ දෙසුහු පැනවූහ තැබූහ විවෘත කලහ විභාග කලහ පුකට කලහ පුකාග කලාහු නුයි 'යො මෙ ධම්මදෙසෙසි' යනු වේ.

සන්ද්ධිකමකාලිකං යනු: තමා විසින් දැක්කයුතු ඵල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබිය යුතු ඵල ඇති 'එව බලව' යි දැක්වීමට නිසි තමා සිත්හි එළවීමට නිසි නුවණැතියන් වි න් තමන් තමන් කෙරෙහි ලා දතයුතු නුයි මෙසේත් 'සන්ද්ධික' නම් වෙයි. නොහොත් යමෙක් මෙ අත් බැවිහි මැ ආයතී අෂ්ටාංගික මාර්ගය වඩා ද ඒ මාර්ගයට අනන්තර වැ සමනන්තර වැ එකත්තෙන් ඵලය අධිගම කෙරෙයි විදිසි ලබා නුයි මෙසේත් 'සන්ද්ධිකං' යනු වේ. අකාලිකං යනු: යම් සේ මිනිස්සු කාලික වූ ධනය දී අනතුරු වැ නො ලබති කල් බලති. මේ දහම එසේ නො මැ වෙයි. යමෙක් මෙ අත්බැවිහි මැ ආයතී අෂ්ටාංගික මාර්ගය වඩා ද ඒ මාර්ගයට අනන්තර වැ සමනන්තර වැ එකත්තෙන් ඵලය අධිගම කෙරෙයි විදිසි ලබයි. පර අත්බැවිහි නො වෙයි අර ලෙවිහි නො වෙයි. මෙසෙසින් අකාලික නුයි 'සන්ද්ධික මකාලිකං' යනු වේ.

තණහකබයමනිතිකං- 'තණහ' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ගබ්ඳතෘෂ්ණා හැ ... ධර්මතෘෂ්ණා යි. තණහකබයං යනු: තෘෂ්ණාක්ෂය යැ රාගක්ෂය යැ දවේෂක්ෂය යැ මොහක්ෂය යැ ගතික්ෂය යැ උපප්‍රාප්තක්ෂය යැ පුත්සන්ධික්ෂය යැ භවක්ෂය යැ සංසාරක්ෂය යැ වෘත්තක්ෂය යි. අනිතිකං යනු: ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද 'ඊති' යයි කියනු ලැබෙති. ඊතිප්‍රභාණය ඊතිව්‍යුපගමය ඊති දුරුලිම ඊති සන්තිදුච්චම අමාමහනිවන නුයි 'තණහකබය මනිතිකං' යනු වේ.

යසස නත්ථි උපමා අවච්චි- 'යස්ස' යනු: ගිවනට. නත්ථි උපමා යනු: උපමා නැත, උපනිධි නැත, සදාගයෙක් නැත, පුත්භාගයෙක් නැත, විදා මාන නො වෙයි, නො ලැබේ. අවච්චි යනු: අධ්‍යාත්ම වෙවයි බාහ්‍ය වෙවයි අධ්‍යාත්මබාහ්‍ය වෙවයි කිසිවෙකැ කිසිවක්හි කිසි තැනෙක්හි නුයි 'යස්ස නත්ථි උපමා කච්චි' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බාවරි බමුණු:

“යො තෙ ධම්මදෙසෙසි -පෙ- යසස නත්ථි උපමා කච්චි”යි.

17.

නාහං තමහා විපපවසාමි මුහුත්තමපි බ්‍රාහමණ,
ගොතමා භුරිපඤ්ඤාණා ගොතමා භුරිමෙධසා.

නාහං තමහා විපපවසාමිති: නාහං බුද්ධමහා විපපවසාමි, අපෙම් අපගච්ඡාමි විනා හොමිති ‘නාහං තමහා විපපවසාමි’.

මුහුත්තමපි බ්‍රාහමණාති: මුහුත්තමපි බ්‍රහ්ම උයමපි වංචි අද්ධමපිති ‘මුහුත්තමපි’. බ්‍රාහමණාති ගාරවෙන මාතුලං ආලපති.

ගොතමා භුරිපඤ්ඤාණාති: ගොතමා භුරිපඤ්ඤාණා ඤාණ පඤ්ඤාණා උඤ්ඤාණා උඤ්ඤාණකතුභමා පඤ්ඤාධිපතෙයාමහා විවය බහුලා පවිචයබහුලා පෙක්ඛායනබහුලා සලෙක්ඛායනබහුලා විභුතවිහාරිමහා තච්චරිතා තඛ්ඛහුලා තඤ්ඤාකා තනනිනනා තප්පොනා තප්පබහාරා තදධිමුක්තා තදධි පතෙයාමහාති ගොතමා භුරිපඤ්ඤාණා.

ගොතමා භුරිමෙධසාති: භුරි වුච්චති පධවි. හගවා තාය පධවිසමාය පඤ්ඤාය විපුලාය වික්ඛාය සමනතාගතො. ‘මෙධා’ වුවචති පඤ්ඤායා උඤ්ඤා පජානනා -පෙ- අමොහො ධම්මවිචයො සමමාදිට්ඨි. හගවා ඉමාය මෙධාය පඤ්ඤාය උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපනෙතා සමපනෙතා සමනතාගතො, තස්මා බුද්ධො සුමෙධසොති ‘ගොතමා භුරිමෙධසා’

තෙනාහ චෙරො පිඩගියො:

“නාහං තමහා විපපවසාමි මුහුත්තමපි බ්‍රාහමණ,
ගොතමා භුරිපඤ්ඤාණා ගොතමා භුරිමෙධසා”ති.

18.

යො මෙ ධම්මදෙසෙසි සන්ධිකමකාලිකං,
තණ්හකඛයමනිතිකං යසස නස්මි උපමා කචචි.

යො මෙ ධම්මදෙසෙසීති: යො සො හගවා සයමිභු අනා වරියකො පුබ්බො අනනුසුතෙසු ධම්මසු සාමං සච්චානි අභිසංචිකිති, තස්මි සබ්බඤ්ඤානං පතො බලෙසු ව වසීභාවං. ධම්මදෙසෙසීති: ‘ධම්ම නාති ආදිකලාණං -පෙ- පරියොසානකලාණං සාස්මි. සච්චාසන්නං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිපුඤ්ඤා මුහමවරියං, චිත්තාරො සතිපට්ඨානො චිත්තාරො සමමප්පධානො චිත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ පඤ්ඤාදියාති පඤ්ඤා බලානි සත්ත බොඤ්ඤා අරියං අට්ඨවිගිකං මහං නිබ්බානං ව ඤ්ඤානගාමිනිං ව පටිපදං ආවිකම් දෙසෙසි පඤ්ඤාපෙසි අට්ඨපෙසි විවරි විහපි උත්තානිඅකාසි පකාසෙසිති යො මෙ ධම්මදෙසෙසී’.

17.

බ්‍රාහ්මණයෙනි, මම ඒ ඥානධර ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් විදුලප්‍රඥා ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් මොහොතකුදු වෙන් වූ නො වෙසෙමි.

නාහං තමහා විපට්ඨසාමි යනු: මම බුදුන් කෙරෙන් වෙන් වූ නො වෙසෙමි, නො පහවෙමි, නො බැහැර වෙමි වෙන් නො වෙමි නුඹ 'නාහං තමහා විප්ට්ඨසාමි' යනු වේ.

චූඤ්ඤානමපි බ්‍රාහ්මණ යනු: මොහොතෙක්හිදු ඇයිල්ලෙක්හිදු ලයෙක් හිදු වියෙක්හිදු ආයුකාලයෙක්හිදු නුඹ 'චූඤ්ඤානමපි' යනු වේ. බ්‍රාහ්මණ යනු: ගෞතමයන් මයිලඤ්ඤාවන් අමතයි.

ගෞතමා භූරිපඤ්ඤාණා යනු: පාද්ලඤ්ඤාන ඇති, ඥානයෙන් ප්‍රකට වූ ප්‍රඥාධර ඇති ප්‍රඥාකෙතු ඇති ප්‍රඥාධර වූ විවයබහුල වූ ප්‍රච්චය බහුල වූ ප්‍රේක්ෂණ බහුල වූ සමීක්ෂණබහුල වූ ප්‍රකටවිහරණ ඇති තච්චරිත තද්බහුල තද්ගරුක තතතිමන තත්ප්‍රවණ තත්ප්‍රාග්භාර තද්ධිප්‍රික්ඛ තද්ධිපති වූ ගෞතමයන් කෙරෙන් නුඹ 'ගෞතමා භූරිපඤ්ඤාණා' යනු වේ.

ගෞතමා භූරිමෙධසා- 'භූරි' යි පාලිවිය කියනු ලැබෙයි. බුදුහු ඒ පෘථිවිසම විභූල වූ පතල වූ ප්‍රඥායෙන් සමන්වාගතයහ. 'මෙධා' යි ප්‍රඥාව කියනු ලැබෙයි. යම් ප්‍රඥායෙක් ප්‍රජානනාකාරයෙක්... අමොහ-යෙක් ධර්මවිවයයෙක් සමාස්තෘෂ්ටියෙක් වේ ද එයයි. බුදුහු මේ මෙධා-යෙන් ප්‍රඥායෙන් උපේතයහ සමුපේතයහ එළඹ සිටියහ මැනැදින් එළඹ සිටියහ පුක්ඛයහ පරිපූර්ණයහ සමන්වාගතයහ. එයින් බුදුහු 'සුමෙධස' නුඹ 'ගෞතමා භූරිමෙධසා' යනු වේ.

එයින් කිහි පිඛිගිය තෙරණුවෝ:

“නාහං තමහා විපට්ඨසාමි -පෙ- ගෞතමා භූරිමෙධසා”යි.

18.

යම් කෙනෙක් මට තමා විසින් දක්කයුතු එල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබිය යුතු එල ඇති තෘෂ්ණාක්ෂය වූ කෙලෙස් උවදුරු නැති දහම් දෙසූ සේක් ද, යම් කෙනකුන්හට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැද්ද උන් වහන්සේ යි.

යො මෙ ධම්මදෙසෙසි යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් තුමු මැ සර්වඤ්ඤ වූවාහු ආවායායියකු රහිත වූ පෙර නො ඇසූ විරු දහම් විෂයෙහි තුමු මැ සිව්සස් අවබෝධ කළාහු ද ඒ සත්‍යයන්හි දු සර්වඤ්ඤ බවට පැමිණි-සාහු ද බලයන්හි දු වගී බවට පැමිණියාහු ද උන්වහන්සේ ධම්මදෙසෙසි- 'ධම්මං' යනු: ආදි කල්‍යාණ වූ... පයාච්චසාන කල්‍යාණ වූ පරිත්ථ සහිත වූ ව්‍යාඤ්ඤන සහිත වූ සියල්ල පිරිපුන් පිරිසිදු සසුන් බඹසර, සතර සතිපට්ඨානාය සතර අමැක්ච්චානාය, සතර සෘද්ධිපාදය, පඤ්චෙනද්‍රියය, පඤ්ච චලය, සජ්තබොධ්‍යාදිය, ආයාච්ච අභ්වාදිගිකමාර්ගය නිවන හා නිර්වාණ භාමිනි ප්‍රතිපදාව හා වදළහ දෙසුහ පැනවූහ තැබූහ විවරණ කළහ විභාග කළහ පාළි කළහ ප්‍රකාශ කළාහු නුඹ 'යො මෙ ධම්මදෙසෙසි' යනු වේ.

සන්දිට්ඨික මකාලිකනති: සන්දිට්ඨිකං අකාලිකං ඵභිපසසිකං ඔපනයිකං පවුඤ්ඤාං ටොදිතඛං ටිඤ්ඤාභීති. එඤ්ඤි සන්දිට්ඨිකං, අඵවා යො දිට්ඨො ධම්මො අරියං අට්ඨඛිනිකං මහං භාටොති, තස ඔහංසස අනන්තරා සමනන්තරා අධිගඤ්ජනෙව ඵලං විඤ්ඤා පටිලභතිති එවමි සන්දිට්ඨිකං. අකාලිකනති: යථා මනුසසා කාලිකං ධනං දඬා අනන්තරා න ලභනති, කාලං ආගමොනති, නෙවායං ධම්මො යො දිට්ඨො ධම්මො අරියං අට්ඨඛිනිකං මහං භාටොති, තස ඔහංසස අනන්තරා සමනන්තරා අධිගඤ්ජනෙව ඵලං විඤ්ඤා පටිලභති න පරස් න පරලොකෙති 'එවං අකාලිකනති 'සන්දිට්ඨික මකාලිකං'.

තණ්හකම්මනිතිකනති: 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා. තණ්හකම්මනිතිකනති: තණ්හකම්මයං රාගකම්මයං දෙසකම්මයං මොහකම්මයං භවකම්මයං උපපත්තිකම්මයං පටිසන්ධිකම්මයං භවකම්මයං සංසාරකම්මයං වට්ඨකම්මයං. අනිතිකනති: 'ඊති'ච්චුච්චනති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසංඛාරා ච, ඊතිපභානං ඊතිච්චුපසමං ඊතිපට්ඨිසසග්ගං ඊතිපට්ඨසසද්ධිං අමතං ගිඛානංති 'තණ්හකම්මනිතිකං.'

යසස නස්ථි උපමා කච්චිති- 'යසසා'ති ගිඛානසස, නස්ථි උපමාති: උපමා නස්ථි, උපනිධා නස්ථි,¹ සද්දසං නස්ථි පටිභාගො නස්ථි, න සන්ති න සංවිජජති. නුපලඛනති, කච්චිති: කච්චි කිම්භිවි කච්චි අජ්ඣකං වා ඛභිඤ්ඤා වා අජ්ඣකඛභිඤ්ඤා වා'ති 'යසස නස්ථි උපමා කච්චි'.

තෙනාහ ටොරො පිඨිදියො:

“යො මො ධම්මොදෙසෙසි සන්දිට්ඨික මකාලිකං,
තණ්හකම්මනිතිකං යසස නස්ථි උපමා කච්චි”ති.

19.

පසසාමි නං මනසා වකඤ්ඤා වා¹.
රතතිං දිවං බ්‍රාහ්මණං, අප්පමකො,
නමසමානො විවසෙමි රතතිං².
තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං.

පසසාමි නං මනසා වකඤ්ඤා වාති: යථා වකඤ්ඤා පුරිසො ආලොකක රූපගතාති පසෙසයා, දසෙසයා ඔලොකෙයා ගිඤ්ඤායොසො උපපට්ඨකම්මයා එවමෙවාහං බුද්ධං භගවන්තං මනසා පසසාමි, දසසාමි ඔලොකෙමි ගිඤ්ඤායාමි උපපට්ඨකම්මාමිති 'පසසාමි නං මනසා වකඤ්ඤාවා'.

1. උපනිධි නස්ථි- පන
2. වකඤ්ඤා ව -- ව-ඊ-ක
3. තමසමානොව විවසෙමි රතතිං - ස

සන්දිට්‍යක මකාලිකං යනු: තමා දිසින් දක්කයුතු එල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබිය යුතු එල ඇති 'එව බලව' යි දක්වීමට ක්‍රියා කරමා සිත්හි එළවීමට ක්‍රියා ක්‍රමණයන් වසින් තමන් තමන් කෙරෙහි ලා දකයුතු ක්‍රියා මෙසේත් 'සන්දිට්‍යකං' යනු වේ. නොහොත් යළිත් මෙ අත්බැවහි මැ ආයතී අභ්‍යන්තරමාර්ගය වඩා ද, ඒ මාර්ගයට අනන්තර වැ සමනන්තරවැ එකත්නෙන් එලය අධිගම කෙරෙයි විදිසි ලබා ක්‍රියා මෙසේත් 'සන්දිට්‍යකං' යනු වේ. අකාලිකං යනු: යම්සේ මිහිස්සු කාලික වූ ධනය දී අනතුරු වැ නො ලබන්ද කල් බලන් ද මෙ අහම එසෙසින් නො මැ වෙයි. යමෙක් මෙ අත්බැවහි මැ ආයතී අභ්‍යන්තරමාර්ගය වඩා ද ඒ මාර්ගයට අනන්තරවැ සමනන්තර වැ එකත්නෙන් එලය අධිගම කෙරෙයි විදිසි. ලබයි පර අත්බැවහි නො වෙයි පරලෙවහි නො වේ. මෙසෙසින් අකාලික ක්‍රියා 'සන්දිට්‍යක මකාලිකං' යනු වේ.

තණ්හකමයමනිතිකං- 'තණ්හා' යනු රූපතණ්හා යැ... ධර්මතණ්හා යි. තණ්හකමයං යනු: තණ්හාත්මය යැ රාගත්මය යැ ද්වේෂත්මය යැ මොහත්මය යැ භවත්මය යැ උපප්‍රාප්තිත්මය යැ ප්‍රතිසන්ධිත්මය යැ භවත්මය යැ සංසාරත්මය යැ වෘත්තත්මය යි. අනිතිකං- 'ඊති' යි ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද කියනු ලැබෙති. ඊතිප්‍රභාණය ඊති සන්තිදුච්චිම ඊති දුරුලිම ඊති නො පැවැත්ම අමාමහ නිවන ක්‍රියා 'තණ්හක මයමනිතිකං' යනු වේ.

යසස නන්දි උපමා කවචි- 'යසස' යනු: නිර්වාණයට. නන්දි උපමා යනු: උපමා නැති උපගිධි නැති සදාශයෙක් නැති ප්‍රතිභාගයෙක් නැති නො වේ නො පැනේ නො ලැබේ. කවචි යනු: අධ්‍යාත්ම වේවයි බාහ්‍ය වේවයි අධ්‍යාත්ම බාහ්‍ය වේවයි කිසිවකැ කිසිවෙක්හි කිසි තැනෙකැ ක්‍රියා 'යසස නන්දි උපමා කවචි' යනු වේ.

එසින් කිහ පිඩගිය තෙංණුවෝ:

"යො මෙ ධර්මමදේසෙයි -පෙ- යසස නන්දි උපමා කවචි"යි.

19.

ත්‍රිත්වයෙහි; (මම,) අප්‍රමන්ත වූයෙම අවරයැ ඇතින් මෙන් මනසින් ඒ ගෞතම බුදුන් දක්මි, නමස්කාර කෙරෙමින් මැ රය ඉක්මවමි, එසින් මැ අවිප්‍රවාසය හඟිමි.

පසසානං මනසා වකඛුනා වා- යම්සේ ඇස් ඇති පුරුෂයෙක් ආලෝකයෙහි රූපගතයන් බලා නම් දකී නම් අවලෝකනය කෙරේ නම් ක්‍රියානා කෙරේ නම් විමසා නම් එසෙසින්මැ මම භාග්‍යවත් බුදුන් මනසින් බලමි දකිමි අවලෝකනය කෙරෙමි නිධාන කෙරෙමි පිරික්සම ක්‍රියා 'පසසානං මනසා වකඛුනා වා' යනු වේ.

රතනිං දිවං බ්‍රාහ්මණ අපමනෙතාති- රතනිං ච දිවා ච බුද්ධානුසානිං මනසා භාවෙතො. අපමනෙතාති 'රතනිං දිවං බ්‍රාහ්මණ අපමනෙතා'.

නමසසමානො විවසෙමි රතනිනති-- 'නමසසමානො'ති කායෙන වා නමසසමානො, වාචාය වා නමසසමානො, විකෙතන වා නමසසමානො, අනිඤ්ඤාතිකර්යා වා නමසසමානො, ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා වා නමසසමානො, සකකාරයමානො,¹ ගරුකාරයමානො². මානාසමානො පුජයමානො රතනිං දිවං විවසෙමි, අනිනාමෙමි අතිකකමාමිති 'නමසසමානො විවසෙමි රතනිං'.

තෙතොව මඤ්ඤාමි අවිපපවාසනාති: තාය බුද්ධානුසානියා භාවෙතො. අවිපපවාසොති තං මඤ්ඤාමි අවිපපුඤ්ඤාති: 'තං මඤ්ඤාමි ජානාමි එවං ජානාමි එවං අජානාමි, එවං විජානාමි, එවං පටිවිජානාමි, එවං පටිවිජ්ඣාමිති 'තෙතොව මඤ්ඤාමි අවිපපවාසං.'

තෙතාහ ටෙරො පිබ්බිසො:

“පසසාමි නං මනසා වකඤ්ඤා වා
රතනිං දිවං බ්‍රාහ්මණ අපමනෙතා,
නමසසමානො විවසෙමි රතනිං
තෙතොව මඤ්ඤාමි අවිපපවාසං”නති.

20.

සද්ධා ච පීතී ච මනො සතී ච⁴
නාපෙතති මෙ ගොතමසාසනාභි,
යං යං දිසං වජනී⁵ භූරිපඤ්ඤා
ස තෙ න තෙතොව නතො'හමසමි.

සද්ධා ච පීතී ච මනො සතීවාති- 'සද්ධා'ති “යා ච භගවතං ආරබ්භ සද්ධා සද්දහනා ඔක්ඝපනා අභිපපසාදෝ සද්ධා සද්ධිඤ්ඤා සද්ධාබලං -පෙ- පීතීති: “යා භගවතං ආරබ්භ පීතී පාලමාජ්ජ” ආමොදනා⁶ පමොදනා භාසො පභාසො විතති තුට්ඨි ඔදගාං අහමනානා විතතසං”. මනොති “යං ච භගවතං ආරබ්භ විතතං මනො මානාසං භදයං පඤ්ඤං මනො මනාසතනං මනිඤ්ඤාං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණසම්මොඤ්ඤා කජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු”. සතීති: “යා භගවතං ආරබ්භ සති අනුසානි -පෙ- සම්මාසතීති” සද්ධා ච පීතී ච මනො සතීච⁷.

1. සංකාරමානො - මජ් ඝං ව-වි-ක
2. ගරුකාරමානො - මජ් ඝං ව-වි-ක
3. අවිපපුඤ්ඤාති - මජ් ඝං.
4. සතිමනා - පන
5. යං-දිසං භජනී - ව-වි-ක
6. අභිපපසාදො - ව-වි-ක
7. පාලමාජ්ජ - සභා,
8. මොදනා ආමොදනා - මජ් ඝං

රතනිං දිවං බ්‍රාහ්මණ අපපමනෙතා යනු: රැයිදු දවහල්හිදු අප්‍රමත්ත වැ බුද්ධානුස්මාතිය මනසින් වඩනුයෙමි නුයි 'රතනිං දිවං බ්‍රාහ්මණ අපප මත්තො' යනු වේ.

නමස්සමානො විවසෙමි රතනිං-- 'නමස්සමානො' යනු: කසින් හෝ නමස්කාර කරනුයෙමි වචනයෙන් හෝ නමස්කාර කරනුයෙමි සිතින් හෝ නමස්කාර කරනුයෙමි අන්වර්තථ ප්‍රතිපත්තියෙන් හෝ නමස්කාර කරනු යෙමි ධර්මානුධර්මප්‍රතිපත්තියෙන් හෝ නමස්කාර කරනුයෙමි සත්කාර කරනුයෙමි ගරු කරනුයෙමි මානන කරනු යෙමි සුභ කරනුයෙමි දිවරය ගෙවමි ඉක්මවමි අතික්‍රමණය කෙරෙමි නුයි 'නමස්සමානො විවසෙමි රතනිං' යනු වේ.

තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං-- ඒ බුද්ධානු ස්මාතියවඩනුයෙමි උන් වහන්සේ අවිප්‍රවාස කොට හඟිමි උන් වහන්සේ අවිප්‍රවාස වූවන් කොට හඟිමි, දනිමි මෙසේ දනිමි මෙසේ එකත්තොන් දනිමි මෙසේ අනෙකප්‍රකාරයෙන් දනිමි මෙසේ සකාරණ වැ දනිමි මෙසේ ප්‍රතිවේධ කෙරෙමි නුයි 'තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං' යනු වේ.

එසින් කිහ පිඩිගිය තෙරණුවෝ:

"පසසාමි නං මනසා --පෙ-- තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං"යි.

20.

මාගේ ශ්‍රද්ධාව ද ප්‍රීතිය ද මනස ද ස්මාතිය ද ගෞතමසාහනසෙන් පහ වැ නො යෙති. විපුල ප්‍රඥා ඇති උන් වහන්සේ යමි යමි දෙසකට වඩනාසේක් ද ඒ ඒ දෙසට මැ මමි නමු වූයෙමි වෙමි.

සද්ධා ව පිති ව මනො සතිමා-- 'සද්ධා' යනු: භාග්‍යවතුන් ඇරැඹ යමි හුද්ධාවක් හදහන අයුරෙක් ගුණයෙහි බැසගැනීමෙක් අතිශය දුසාදයෙක් හැඳුරීමෙක් ශ්‍රද්ධෙන්දියයෙක් ශ්‍රද්ධාබලයෙක් ... ප්‍රීති යනු: බුදුන් ඇරැඹ යමි ප්‍රීතියක් ප්‍රමුදිත බවෙක් ආමොදනායෙක් ප්‍රමොදනායෙක් හර්ෂයෙක් ප්‍රහර්ෂයෙක් විත්තියක් තුෂ්ටියක් උදග්‍ර බවෙක් විත්තයාගේ සතුටු බවෙක් වෙ ද එය යි. මනො යනු: භාග්‍යවතුන් ඇරැඹ යමි විත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් හෘදයයෙක් පණ්ඩර වූ හවාඩගමනසෙක් මන සඨධ්‍යාත මනායතනයෙක් මනින්දියයෙක් විඤානයෙක් විඤානස්කන්ධයෙක් තදනුරූප මනොවිඤාන ධාතුයෙක් වෙ ද එය යි සති යනු: භාග්‍යවතුන් ඇරැඹ යමි ස්මාතියක් අනුස්මාතියක් ... සමාක්ස්මාතියක් වෙ ද ඒ නුයි 'සද්ධා ව පිති ව මනො සතිමා' යනු වේ.

නාපෙනති මෙ ගොතමසාසනමහාති: ඉමෙ වක්ඛාරො ධම්මො ගොතමසාසනා බුද්ධියාසනා ජිනසාසනා කපාගතසාසනා දෙවදෙව-සාසනා අරහනනසාසනා. නාපෙනති නාපෙනති න ගච්ඡති න විජහති න විනාසෙනති 'නාපෙනති මෙ ගොතමසාසනමහා'.

යං යං දිසං වජ්ඣති භූරිපඤ්ඤාති: 'යං යං දි'සන්ති සුරත්ථමං වා දිසං පච්ඡිමං වා දිසං දකඛිණං වා දිසං උක්ඛරං වා දිසං වජ්ඣති ගච්ඡති කමති අභිකමති, භූරිපඤ්ඤාති: භූරිපඤ්ඤා මහාපඤ්ඤා තිස්සාපඤ්ඤා සුථුපඤ්ඤා භාසපඤ්ඤා ජවනපඤ්ඤා නිබ්බට්ඨක-පඤ්ඤා. 'භූරි'වුච්චති පඨවී, තාය පඨවිසමාය පඤ්ඤාය ජිසුලාය විඤ්ඤාය සමන්තාගතොති 'යං යං දිසං වජ්ඣති භූරිපඤ්ඤා'.

ස තෙන තෙනෙව නතො'හමසමීති: සො යෙන බුද්ධො තෙන තෙ-නෙව නතො තන්තිතො තපොපාතො තප්පඛාරො තදධිමුඤ්ඤා තදධිපතෙයොති 'ස තෙන තෙනෙව නතො 'හමසමී'.

තෙනාහ ථෙරො පිඬ්ඨියො:

“සද්ධා ව පිති ව මනො සතී ව
නාපෙනති මෙ ගොතම සාසනමහා,
යං යං දිසං වජ්ඣති භූරිපඤ්ඤා
ස තෙන තෙනෙව නතො'හමසමී'ති.

21.

ජිණ්ණසස මෙ දුබ්බලොමකසස
තෙනෙව කායො න පලෙති¹ තස්ස,
සධිකප්පයඤ්ඤා² වජ්ඣමි නිච්චං.
මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුඤ්ඤා.

ජිණ්ණසස මෙ දුබ්බලොමකසසාති - 'ජිණ්ණසස'ති ජිණ්ණසස වුද්ධසස මහප්‍රඥසස අද්ධගතසස වයො අනුඤ්ඤාසස දුබ්බලොමකසසාති: දුබ්බලොමකසස අප්පලොමකසස පරික්ඛාමකසසාති 'ජිණ්ණසස මෙ දුබ්බලොමකසස'.

තෙනෙව කායො න පලෙති තස්සාති: කායො යෙන බුද්ධො තෙන න පලෙති න වජ්ඣති න ගච්ඡති නාභිකමතිති 'තෙනෙව කායො න පලෙති තස්ස'.

1. පලෙති - ස
2. සධිකප්පයඤ්ඤා - ම ජ සං, සා

නාපෙනති මෙ ගොතමසාසනභිංහා යනු: මේ සතර ධර්මයේ ගොතමසාසනයෙන් බුද්ධභාසනයෙන් ජිනභාසනයෙන් තර්කභාසනයෙන් දෙවදෙවභාසනයෙන් අර්භත් භාසනයෙන්. නාපෙනති යනු: නො පහ වෙති නො යෙති නො හරිති නො නැසෙත් නුයි 'නාපෙනති මෙ ගොතම සාසනභිංහා' යනු වේ.

යං යං දිසං වජනී භුට්ඨකුඤ්ඤා- 'යං යං දිසං' යනු: පෙරදිගට හෝ පැළදිගට හෝ දකුණුදිගට හෝ උතුරුදිගට හෝ යේ ද ගමන් කෙරේ ද පිය නභා ද ඉදිරියට යේ ද. 'භුට්ඨකුඤ්ඤා' යනු: පාචුලප්‍රඥා ඇත්තේ මහා-ප්‍රඥා ඇත්තේ තික්ෂණ ප්‍රඥා ඇත්තේ විපුල ප්‍රඥා ඇත්තේ හර්ෂබදුල ප්‍රඥා ඇත්තේ ජවනප්‍රඥා ඇත්තේ භිර්වේධික ප්‍රඥා ඇත්තේ. 'භුට්' යි පෘථිවිය කියනු ලැබෙයි. පෘථිවිය හා සම වූ ඒ විපුල වූ (විස්තෘත වූ) ප්‍රඥා-යෙන් සමන්වාගත වූයේ නුයි 'යං යං දිසං වජනී භුට්ඨකුඤ්ඤා' යනු වේ.

ස තෙන තෙනෙ'ව නතො' හමසමි යනු: ඒ බුදුහු යම් දිසාභාගයෙක්හි වෙත් ද ඒ ඒ දිසාභාගයෙහි මැ නැමුණෙමි එයට තිමින වූයෙමි එයට නැඹුරු වූයෙමි එයට බර වූයෙමි එහි අධිවුක්ත වූයෙමි එය අධිපති කොට ඇතියෙමි නුයි 'ස තෙන තෙනෙ' ව නතො' හමසමි' යනු වේ.

එයින් කිහි පිටිගිය තෙරණුවෝ:

“සද්ධා ව පිති ව -පෙ- ස තෙන තෙනෙ'ව නතො' හමසමි” යි.

21.

ඒර්ණ වූ (එයින් ම) අල්පවියාහි ඇති මාගේ කය එ කරුණින් මැ එහි නො යෙයි. සංකල්ප ගමනින් එක්වත් යෙමි. එහෙයින් බ්‍රාහ්මණ යෙනි, මාගේ සිත ඒ බුදුන් ඇති තැන්හි යෙදුණේ දෙයි.

ජිණ්ණසස මෙ දුබ්බලචාමකසස- 'ජිණ්ණසස' යනු: ඒර්ණ වූ වයො-වෘද්ධ වූ මහලු වූ ත්‍රිවිධ වයො කොට්ඨාශයන් ඉක්මගිය තුන් වැනි වයසට පැමිණි. දුබ්බලචාමකසස යනු: දුර්වලවියාහි ඇති අල්පවියාහි ඇති මන්දවියාහි ඇති නුයි 'ජිණ්ණසස මෙ දුබ්බලචාමකසස' යනු වේ .

තෙනෙව කායො න පලෙති තස්ස - බුදුහු යම් තැනෙක්හි වෙත් ද කය එතැනින් පලා නො යෙයි, නො යෙයි, ගමනය නො කෙරෙයි, නො පෙරටයේ නුයි 'තෙනෙව කායො න පලෙති තස්ස' යනු වේ.

සධිකපපයකතාය වජ්ජම් නිවචන්ති-සධිකපපගමනෙන විතකකගමනෙන ඤාණගමනෙන පඤ්ඤගමනෙන බුද්ධිගමනෙන වජ්ජම් ගච්ඡාමී අභිකකමාමීති 'සධිකපපයකතාය වජ්ජම් නිවචං'.

මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුතෙතාති 'මනො'ති "යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනො විඤ්ඤාණධාතු. මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුතෙතාති: මනො යෙන බුද්ධො තෙන යුතෙතො පයුතෙතො සංයුතෙතාති 'මනොහි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුතෙතො:

තෙනාහ ථෙරො පිඩහියො.'

“ඵ්ණණං මෙ දුබ්බලපාමකං
තෙනෙව කායො න පලෙති තස්ස,
සංකපපයකතාය වජ්ජම් නිවචං.
මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුතෙතො”ති.

22.

පඤ්ඤ සයානො පරිඵුද්ධානො
දීපා දීපං¹ උපපලවිං,²
අඵද්දසාසිං සම්බුද්ධං
ඔසතිණ්ණමනාසවං.

පඤ්ඤ සයානො පරිඵුද්ධානොති-'පඤ්ඤසයානො'ති කාමපඤ්ඤ කාමකදුමෙ කාමකිලෙසෙ කාමපලිපෙ³ කාමපරිජ්ජාහෙ කාමපලිධොධෙ සෙමානො සයමානො වසමානො ආවසමානො පරිවසමානොති පඤ්ඤ සයානො. පරිඵුද්ධානොති: තණ්හාඵුද්ධානො ඵුද්ධානො, දිව්විඵුද්ධානො ඵුද්ධානො, කිලෙසඵුද්ධානො ඵුද්ධානො පයොගඵුද්ධානො ඵුද්ධානො, විපාකඵුද්ධානො ඵුද්ධානො, මනොදුච්චරිතඵුද්ධානො ඵුද්ධානො, රතෙතා රාගෙන ඵුද්ධානො, දුච්චා දෙසෙන ඵුද්ධානො, මුලෙහා මොහෙන ඵුද්ධානො, විනිබ්බොධා⁴ මානෙන ඵුද්ධානො, පරාමචෙධා දිව්වියා ඵුද්ධානො, විසෙඛිපගතො උද්ධච්චෙන ඵුද්ධානො, අනිච්චං ගතො විචිකිච්ඡාය ඵුද්ධානො, ආමගතො අනුසයෙහි ඵුද්ධානො, ලාහෙන ඵුද්ධානො, අලාහෙන ඵුද්ධානො, යසෙන ඵුද්ධානො, අයසෙන ඵුද්ධානො, පසංසාය ඵුද්ධානො, නිද්දය ඵුද්ධානො, සුඛෙන ඵුද්ධානො, දුකෙඛිත ඵුද්ධානො,

1. දීපාදීපං - ව-ච්-ක
2. උපපලවිං - ම ජ සං.
3. කාමබලිසෙ - ම ජ සං, භ්‍යා,
කාමපලිසෙ - ව-ච්-ක
4. විනිබ්බොධා - ම ජ සං, භ්‍යා, ව-ච්-ක

සධකප්පයත්තාය වජාමී නිව්වං යනු: සංකල්ප ගමනින් විතර්ක ගමනින් ඥානගමනින් ප්‍රඥාගමනින් බුද්ධි ගමනින් යෙමී ගමනය කෙරෙමි පෙරට යෙමී නුයි 'සධකප්පයත්තාය වජාමී නිව්වං' යනු වෙ.

මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුතො- 'මනො' යනු: යමි පිතෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ...තදනුරූපමනොවිඥාන ධාතුයෙක් වෙ ද එය යි. මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තො යනු: බුදුහු යමි තැනෙක්හි වෙත් ද සිත එතැන්හි යුක්ත යැ ප්‍රයුක්ත යැ සංයුක්ත නුයි 'මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තො' යනු වෙ.

එයින් කීහ පිඩිහිය තෙරණුවෝ:

“ජිණණසස මෙ -පෙ- මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණෙ තෙන යුතො”යි.

22.

කාමපච්චකයොහි හෝතෙමි භාත්පයින් සැලෙනුයෙමි ශාස්තෘ සච්චාත ද්විපයෙත් ද්විපයට පා වැ ගියෙමි. ඉක්බිති (පහණසැ වෙහෙ- රෙහි දී, වතුරොසය තරණය කළ ආශ්‍රව රහිත වූ සම්බුදුන් දිට්ඨි.

පඛෙකසයානො පරිච්ඡාමානො- 'පඛෙකසයානො' යනු: කාමපච්චක (මඩ) යෙහි කාමකර්මයෙහි කාමක්ලේශයෙහි කාමපලිපයෙහි කාම පරිදහයෙහි කාමපරිරොධයෙහි හෝතෙමි ශයනය කරනු යෙමි වසනුයෙමි වෙසෙසින් වසනුයෙමි සර්වප්‍රකාරයෙන් වසනුයෙමි නුයි 'පඛෙක සයානො' යනු වෙ. පරිච්ඡාමානො යනු: තෘෂ්ණාස්පන්දයෙන් ස්පන්දනය වනුයෙමි (සැලෙනුයෙමි) දෘෂ්ටිස්පන්දයෙන් සැලෙනුයෙමි ක්ලෙශස්පන්දයෙන් සැලෙනුයෙමි ප්‍රයෝගස්පන්දයෙන් සැලෙනු- යෙමි විපාකස්පන්දයෙන් සැලෙනුයෙමි මනොදුශ්චරිතස්පන්දයෙන් සැලෙනුයෙමි රක්ත වැ රාගයෙන්. සැලෙනුයෙමි දුෂ්ට වැ ද්වේෂ යෙන් සැලෙනුයෙමි මුඛ වැ මොහයෙන් සැලෙනුයෙමි විනිබද්ධ වැ මානයෙන් සැලෙනුයෙමි පරාමාෂ්ට වැ දෘෂ්ටියෙන් සැලෙනු යෙමි වික්ෂෙපගත වැ ඕද්ධත්තයෙන් සැලෙනුයෙමි ඡි.ශ්වයට නො පැමිණ විවිකිත්සායෙන් සැලෙනුයෙමි ඊමගත වැ අනුයෙන් සැලෙනුයෙමි ලාභයෙන් සැලෙනුයෙමි දලාභයෙන් සැලෙනුයෙමි යසසින් සැලෙනුයෙමි අයසසින් සැලෙනුයෙමි ප්‍රභංසායෙන් සැලෙනුයෙමි නින්ද- යෙන් සැලෙනුයෙමි සුඛයෙන් සැලෙනුයෙමි දුඛයෙන් සැලෙනුයෙමි

ජාතියා ඵ්ඤාමානො, ජරාය ඵ්ඤාමානො, ඛ්‍යාධිතා ඵ්ඤාමානො, මරණෙන ඵ්ඤාමානො, සොකපරිදෙව දුක්ඛදෙමනස්සුපායාසෙහි ඵ්ඤාමානො, තෙරඨිකෙන දුක්ඛන ඵ්ඤාමානො, තිඋච්ඡානගොඤ්ඤානෙන දුක්ඛන ඵ්ඤාමානො, පෙත්ඤාචිසයිකෙන¹ දුක්ඛන ඵ්ඤාමානො, චිත්තසංකෙත² දුක්ඛන ඵ්ඤාමානො, ගබ්භාකකන්ඤාමුලකෙන දුක්ඛන ඵ්ඤාමානො, ගබ්භධර්මිඤ්ඤාමුලකෙන දුක්ඛන ඵ්ඤාමානො, ගබ්භාදුට්ඨානමුලකෙන දුක්ඛන ඵ්ඤාමානො, ජාතස්සුපභිබ්බකෙන දුක්ඛන-ජාතස්ස ජරාධොග්ගකෙන දුක්ඛන-අත්තපකකමෙන දුක්ඛන-පරුපකකමෙන දුක්ඛන-සඤ්ඤා-දුක්ඛන-විචරිතාමදුක්ඛන-වක්ඛුට්ඨාගෙන දුක්ඛන-සොකරොගෙන දුක්ඛන-සන්තරොගෙන දුක්ඛන-ජිව්හා ජොගෙන දුක්ඛන-කායථොගෙන දුක්ඛන-සීසරොගෙන දුක්ඛන-කණ්ණරොගෙන දුක්ඛන-මුඛඤ්ඤාගෙන දුක්ඛන-දන්තරොගෙන දුක්ඛන-කාසෙන සාසෙන පිනාසෙන ඛහෙන³ ජරෙන කුච්ඡරොගෙන මුච්ඡාය උකකද්දිකාය සුලාය වස්සවිකාය කුච්ඡිකාය ගණ්ඨන කිලාසෙන සොසෙන අපමානෙන දදයා කණ්ඨයා කච්ඡයා රඛසාය විතච්ඡිකාය ලොභිතපිනෙත⁴ මධුමෙහෙන අසාය පිළිකාය භගදුලෙන ජිකකසලුට්ඨානෙන ආබාධෙන සෙමභ සලුට්ඨානෙන ආබාධෙන වාතසලුට්ඨානෙන ආබාධෙන සන්තිපාති ආකත ආබාධෙන උතුපරිනාමජෙන ආබාධෙන විසමපරිහාරජෙන ආබාධෙන ඔපකකමිකෙන ආබාධෙන කමමච්ඡාකජෙන ආබාධෙන සීතෙන උණෙන ජිසච්ඡාය පිපාසාය උච්චානෙන ජංගාලෙන ඛංසමකසවාතාතඋසිරිංසපඤ්ඤානෙන දුක්ඛන මාතුමරණෙන දුක්ඛන පිතුමරණෙන දුක්ඛන පුත්තමරණෙන දුක්ඛන ධිතුමරණෙන දුක්ඛන ස්ඤාතිව්‍යාසනෙන දුක්ඛන භොගව්‍යාසනෙන දුක්ඛන රොගව්‍යාසනෙන දුක්ඛන සීලව්‍යාසනෙන දුක්ඛන දිට්ඨිව්‍යාසනෙන දුක්ඛන ඵ්ඤාමානො සමඵ්ඤාමානො විපඵ්ඤාමානො වෙධමානො පවෙධමානො සමපවෙධමානොති 'පඤ්ඤාසයානො පරිඵ්ඤාමානො'.

දීපා දීපං උපපලෙන්නි සඤ්ඤානො සඤ්ඤාං ධම්මකම්මානො ධම්මකම්මානං ගණනො ගණං දිට්ඨියා දිට්ඨිං පටිපදය පටිපදං මග්ගනො මග්ග පලවිං උපලවිං උපපලවිං සමුපපලවින්නි (දීපාදීපං උපපලවිං.)

1. පිත්ථිච්ඡයිකෙන - පන.
 2. මත්තාසංකෙත- ම-ව-පි-ක
 මාත්තාසංකෙත මජ්ඣං
 3. ඛාහෙන - ව-ච්-ක, ම ජ සං,
 4. ලොභිතෙන පිනෙත - ප-ච්-ක, භ්‍යා

සාකියෙන් සැලෙනුයේම ජරායෙන් සැලෙනුයේම ව්‍යාධියෙන් සැලෙනුයේම මරණයෙන් සැලෙනුයේම යෝකපරිදෙව දුඃඛ දොර්මනසා උපායාසයෙන් සැලෙනුයේම නිර්දුක්තීන් සැලෙනුයේම තිරිසන්යොන්ති වූ දුක්තීන් සැලෙනුයේම ප්‍රේතවිෂයෙහි වූ දුක්තීන් සැලෙනුයේම මානුෂික දුක්තීන් සැලෙනුයේම ගර්භාවක්‍රාන්තිමූලක දුක්තීන් සැලෙනුයේම ගභිකිසීතිමූලක දුක්තීන් සැලෙනුයේම ගර්භාව්‍යුත්ථාන මූලක දුක්තීන් සැලෙනුයේම උපන්හු පිළිදග්නා දුක්තීන් උපන්හු පරාදයත්කොට ඇති දුක්තීන් - ආත්මොපක්‍රම දුක්තීන්- පරොපක්‍රම දුක්තීන්- සංස්කාර දුක්තීන්- විපරිණාම දුක්තීන්- චක්ෂුරොගයෙන් වන දුක්තීන්-ශ්‍රොත්‍ර රොගයෙන් වන දුක්තීන්- ස්‍රාණරොගයෙන් වන දුක්තීන්- ජීව්වාරොගයෙන් වන දුක්තීන් කායරොගයෙන් වන දුක්තීන්- ශීර්ෂරොගයෙන් වන දුක්තීන්- කර්ණරොගයෙන් වන දුක්තීන්- මුඛරොගයෙන් වන දුක්තීන්- දන්ත රොගයෙන් වන දුක්තීන්- කාශයෙන් ශ්විසයෙන් පිනුසින් දහයෙන් ජීවරයෙන් කුස්ථරොචිත් මූර්ථායෙන් ප්‍රස්කන්දිකායෙන් (අතිසාරයෙන්) ආමගුලරෝගයෙන් විගුචිකයෙන් (මහාවිරෝචනයෙන්) කුෂ්ඨරොගයෙන් ගණ්ඩයෙන් කබර රොගයෙන් ගුෂ්කරොගයෙන් අපස්මාරයෙන් පිළිකායෙන් කණ්ඩුකියෙන් කැසීමෙන් රධසා (නියතිරිත් පහළ තැන උපදනා රොග) යෙන් චිතච්ඡිකා (දකුල්පකුල් හිරිතැලෙන) රොගයෙන් රත්පිතින් මධුමෙහයෙන් අර්ශසින් ලෙහෙ පිළිකායෙන් හගන්දරායෙන් පිතින් උපදනා රොචිත් සෙමිත් උපදනා රොචිත් වයින් උපදනා රොචිත් සන්තිපාතික රොචිත් සාතු පරිණාමයෙන් උපදනා රොචිත් (සථානනිසද්‍යාදි) විෂමපරිහාරයෙන් උපදනා රොචිත් උපක්‍රමයෙන් උපදනා රොචිත් කර්මච්ඡාකයෙන් උපදනා රොචිත් ශීතයෙන් උෂ්ණයෙන් සයින් පවසින් ලලමු පහ කිරීමෙන් මැසි මදුරු-වා-අව දිග්දෑ පහසින් වන දුක්තීන් මවගේ මරණයෙන් වන දුක්තීන් පියාගේ මරණයෙන් වන දුක්තීන් පුතාගේ මරණයෙන් වන දුක්තීන් දුව ගේ මරණයෙන් වන දුක්තීන්, දොතිව්‍යසන දුක්තීන් භොග ව්‍යසන දුක්තීන් රොග ව්‍යසන දුක්තීන් ශීල ව්‍යසන දුක්තීන් දෘෂ්ටි ව්‍යසන දුක්තීන් සැලෙනුයේම මොනොවට සැලෙනුයේම වෙසෙසින් සැලෙනුයේම කම්පනය උනුයේම වෙසෙසින් කම්පනය වනුයේම අතිශයින් කම්පනය වනුයේම නුඨි ' පඬකෙ සයානො පරිචන්දමානො' යනු වේ.

දීපා දීපං උපපලවිං යනු: ශාස්තෘහු කෙරෙන් ශාස්තෘහු කරා ධර්ම බ්‍යානයෙන් ධර්මබ්‍යානයට ගණයෙන් ගණයට දෘෂ්ටියෙන් දෘෂ්ටියට ප්‍රතිපත්තියෙන් ප්‍රතිපත්තියට මාර්ගයෙන් මාර්ගයට පාවිච්චි තරණය කෙළෙමි උත්තරණය කෙළෙමි මැනැවින් උත්තරණය කෙළෙමි නුඨි 'දීපා දීපං උපපලවිං' යනු වේ.

අපද්දසාසිං සමබුද්ධන්ති-‘අපා’ති පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිසුරි අකකිරසමවායො බ්‍යඤ්ජනසිලිච්චතා පදනුපුබ්බතා¹ පෙන ‘අපා’ති, අද්දසාසින්ති: අද්දසං අද්දකඛිං අපසසිං පටිච්ඡකිං බුද්දොධාති: යො සො භගවා සයමභු අනාවරියමකා - පෙ- සව්ඡිකාපඤ්ඤන්ති යදිදං බුද්දොති, ‘අපද්දසාසිං සමබුද්ධං’.

ඔසතිණ්ණමනාසවන්ති-‘ඔසතිණ්ණ’න්ති භගවා කාමොසං නිණ්ණො, භවොසං නිණ්ණො, දිට්ඨොසං නිණ්ණො, අච්චෙජ්ජාසං නිණ්ණො, සබ්බසංසාරපථං නිණ්ණො, උත්තිණ්ණො තිත්තිණ්ණො අභිකකනනො සමතිකකනනො විතිවග්ගො සො වුජ්ජවායො විණ්ණවරණො - පෙ - ජාතිමරණසංසාරො නන්ති තස්ස පුනබ්බවො’ති ‘ඔසතිණ්ණං’. අනාසවන්ති: වග්ගාරො ආසවා: කාමාසවො භවාසවො දිට්ඨාසවො අච්ච්ජාසවො, තෙ ආසවා බුද්ධස්ස භගවතො පභිනා උච්ඡින්නමුලා තාලාවඤ්ඤතා අනභාවකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මො, තස්මා බුද්ධො අනාසවො ති ‘ඔසතිණ්ණමනාසවං’.

තෙනාහ ටෙරො පිඞ්ගියො:

“පඤ්ඤ සයානො පරිඵ්ඤ්ජමානො
දීපාදීපං උපපලවිං,²
අපද්දසාසිං සමබුද්ධං
ඔසතිණ්ණමනාසව”න්ති.”

23

යථා අහු වකකලි මුත්තසද්දො
භද්‍රාවුට්ඨො ආලවි ගොතමො ව,
එවමෙව ජම්බි පමුඤ්ඤස්ස සද්ධං
ගම්ඤ්ඤසි ජං පිඞ්ගිය මචචුට්ඨොය්‍යස්ස පාරං.

යථා අහු වකකලි මුත්තසද්දො භද්‍රාවුට්ඨො ආලවිගොතමො වාති යථා වකකලිටෙරො මුත්තසද්දො³ සද්ධාගරුකො සද්ධාපුබ්බඛගමො සද්ධාධි මුත්තො⁴ සද්ධාධිපතෙය්‍යො අරහත්තප්පකෙත්තො, යථා භද්‍රාවුට්ඨො ටෙරො මුත්තසද්දො සද්ධාගරුකො සද්ධා පුබ්බඛගමො සද්ධාධිමුත්තො සද්ධාධිපතෙය්‍යො අරහත්තප්පකෙත්තො. යථා ආලවිගොතමො ටෙරො මුත්තසද්දො සද්ධාගරුකො සද්ධාපුබ්බඛගමො සද්ධාධිමුත්තො සද්ධාධි පතෙය්‍යො අරහත්තප්පකෙත්තොති යථා අහු වකකලි මුත්තසද්දො භද්‍රාවුට්ඨො ආලවිගොතමො ව.

1. පුබ්බතා මෙතං අපාති--ව-ච්-ක.
2. පලවිං උපලවිං සපෙලවිං - ම ජ සං.
3. සද්ධො - ම ජ සං
4. සධාච්චුත්තො - පන.

අට්ඨකාසිං සම්බුද්ධං- 'අට' යනු: පදසන්ධි යැ පදසංසර්ග යැ පද පරිපූර්ණතා යැ අක්ෂරසමවාය යැ ව්‍යාඥජන ශ්ලිෂ්ටතා යැ තෙල 'අට' යනු පදයන්ගේ අනු පිළිවෙළ නුයි. අඤ්ඤාසිං යනු දිට්ඨි දුටුයෙමි දර්ශනය කෙළෙමි. ප්‍රතිවෙධ කෙළෙමි. බුද්ධො යනු: යම් භාග්‍යවතුන් කෙනෙක් පරොපදේශ රහිත වැ සිව්සස් අවබෝධ කළ කෙනෙක් තමහට ආවායායන් නැති කෙනෙක්... මේ 'බුද්ධ' යනු බොධිද්‍රවමුලයෙහි දී සිව්සස් ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියක් නුයි "අට්ඨකාසිං සම්බුද්ධං" යනු වේ.

ඔසතිණ්ණමනාසවං- 'ඔසතිණ්ණං' යනු; බුදුහු කාමොසය තරණය කළහ භවොසය තරණය කළහ දාෂ්ටි ඔසය තරණය කළහ අවිද්‍යා ඔසය තරණය කළහ, හැම සංඝාර පථය තරණය කළහ උත්තීර්ණ නිස්සීර්ණ අතික්‍රමණ සමතික්‍රමණ කළහ ඉක්ම සිටියහ. උන් වහන්සේ දැසනිම වූ දඹ ආයතීවාස ඇතියහ පුරුදු කළ වරණධර්ම ඇතියහ ... ජාතිමරණ සංසාර සඛිබ්‍යාත පුනර්භවය උන්වහන්සේට නැත් නුයි 'ඔසතිණ්ණං' යනු වේ. අනාසවං යනු: ආසුච සතරෙකි: කාමාසුච යැ භවාසුච යැ දාෂ්ට්‍යා සුච යැ අවිද්‍යාසුච යැ යි ඒ ආසුචයෝ භාග්‍යවත් බුදුන්ට ප්‍රභීණයහ උසුන් මුල් ඇතියහ භික්ෂුන් තල්ලුකක් සෙයින් අවස්තු කරන ලදහ. අනු අභාවය කරන ලදහ ආයති භවයෙහි නුපදනා සැහැවි ඇතියහ. එයින් බුදුහු 'අනාසුච' නුයි 'ඔසතිණ්ණමනාසවං' යනු වේ.

එයින් කීහ පිඩ්ඛිය තෙරණුවෝ:

"පඛෙකසයානො -පෙ- ඔසතිණ්ණමනාසවං" යි.

23.

මුක්තශ්‍රද්ධා ඇති වක්කලී ස්ථවිර යැ හද්‍රාවුධ යැ ආලවිගොතම යැ යන මොහු යම් බදු වූහු ද එසෙයින් මැ තෙපි දු ශ්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්ත වව, පිඩ්ඛිය තෙපි මාත්‍යුධෙය සඛිබ්‍යාත සංසාරයාගේ පාරයට යව.

යථා අහු වක්කලී මුක්තසද්ධො හද්‍රාවුධො ආලවිගොතමො ච- යනු: යම් සේ වක්කලී තෙරණුවෝ මුක්තශ්‍රද්ධා ඇතියාහු ශ්‍රද්ධාව ගුරු කොට ඇතියාහු ශ්‍රද්ධා පුරොගාමී කොට ඇතියාහු ශ්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්ත වූවාහු ශ්‍රද්ධාව අධිපති කොට ඇත්තාහු රහත් බවට පැමිණියාහු ද යම්සේ හද්‍රාවුධ තෙරණුවෝ මුක්තශ්‍රද්ධා ඇතියාහු ශ්‍රද්ධාව ගුරු කොට ඇතියාහු ශ්‍රද්ධාපූර්වාංගම වූවාහු ශ්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්ත වූවාහු ශ්‍රද්ධාව අධිපති කොට ඇත්තාහු රහත් බවට පැමිණියාහු ද යම්සේ ආලවිගොතම තෙරණුවෝ මුක්තශ්‍රද්ධා ඇතියාහු ශ්‍රද්ධාව ගුරු කොට ඇතියාහු ශ්‍රද්ධා පූර්වාභිඥම වූවාහු ශ්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්ත වූවාහු ශ්‍රද්ධාව අධිපති කොට ඇත්තාහු රහත් බවට පැමිණියාහු ද යි 'යථා අහු වක්කලී මුක්තසද්ධො හද්‍රාවුධො ආලවිගොතමො ච' යනු වේ.

එවමෙව ජමපි පමුඤ්චසසු සදධන්¹- එවමෙව ජමපි² සඬං මුඤ්චසසු පමුඤ්චසසු සමපමුඤ්චසසු අධිමුඤ්චසසු ඔකපෙභි. 'සබ්බ සඬාඤ්ඤා අනිච්ඤා'ති සඬං මුඤ්චසසු පමුඤ්චසසු සමපමුඤ්චසසු අධිමුඤ්චසසු ඔකපෙභි, 'සබ්බ සඬාඤ්ඤා දුක්ඛාති - සබ්බ ධම්මා අනත්තාති සඬං මුඤ්චසසු පමුඤ්චසසු සමපමුඤ්චසසු අධිමුඤ්චසසු ඔකපෙභි - පෙ - 'යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති සඬං මුඤ්චසසු පමුඤ්චසසු සමපමුඤ්චසසු අධිමුඤ්චසසු ඔකපෙභිති 'එවමෙව ජමපි' පමුඤ්චසසු සඬං'.

ගමිසසසි ජං. පිඬගිය මච්චුධෙයාසස පාරන්ති: 'මච්චුධෙයාස' චුචති කිලෙසා ව ඛජධා ව අභිසඬාඤ්ඤා ව. මච්චුධෙයාසස පාරං චුචති අමතං නිබ්බානං. "යො සො සබ්බසඬාඤ්ඤාසමථො සබ්බපටිපට්ඨිසසග්ගො තණ්හකුච්ඡයා විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. ගමිසසසි ජං. පිඬගිය මච්චුධෙයාසස පාරන්ති: ජං. පාරං ගමිසසසි පාරං අධිගමිසසසි පාරං පසසිසසසි පාරං සජ්ඣකරිසසසිති 'ගමිසසසි ජං. පිඬගිය මච්චුධෙයාසස පාරං'.

තෙතාහ හභවි:

යථා අහු වකකලි මුත්තසද්ධා
 හදාචුධො සලවිගොතමො ව,
 එවමෙව ජමපි පමුඤ්චසසු සඬං
 ගමිසසසි ජං. පිඬගිය මච්චුධෙයාසස පාරන්ති.

24

එස භියො පසිදුම් සුඤ්ඤා මුත්තො වචො,
 විවක්ඛජ්ඣදො³ සමබ්බදො අබ්ලො පටිභානවො.

එස භියො පසිදුම්ති- එස භියො පසිදුම්, භියො භියො සද්දහාමි භියො භියො ඔකපෙභි, භියො භියො අධිමුඤ්චසසු, 'සබ්බ සඬාඤ්ඤා අනිච්ඤා'ති භියො භියො පසිදුම්, භියො භියො සද්දහාමි, භියො භියො ඔකපෙභි, භියො භියො අධිමුඤ්චසසු, 'සබ්බ සඬාඤ්ඤා දුක්ඛාති' භියො භියො පසිදුම් - පෙ - 'සබ්බ ධම්මා අනත්තා'ති භියො භියො පසිදුම් - පෙ - 'යං කිඤ්චි සමුදය ධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති භියො භියො පසිදුම්, භියො භියො සද්දහාමි, භියො භියො ඔකපෙභි, භියො භියො අධිමුඤ්චසසුති 'එස භියො පසිදුම්'.

1. ජං - ව-ච-ක, ම ජ සං,
 2. ජං - ප-ච-ඒ-ක.
 3. විවක්ඛජ්ඣදො - පහ,
 විවච්චජ්ඣදො - ම ජ සං.

එවමෙව කමපි පමුඤ්ඤසසු සද්ධං යනු: එසෙයින් මෑ තෙපි දු මුද්ධාව මුදුව වෙසෙයින් මුදුව අත්‍යාර්ථයෙන් මුදුව අධිමොක්ෂ කරව බුහුමන් කරව 'හැම සංස්කාරයෝ අතිත්‍යහ'යි සැදැහැ මුදුව වෙසෙයින් මුදුව අත්‍යාර්ථයෙන් මුදුව අධිමොක්ෂ කරව බුහුමන් කරව. 'හැම සංස්කාරයෝ අතිත්‍යහ'යි ...හැම ධර්මයෝ අත්‍යාර්ථයයි සැදැහැ මුදුව වෙසෙයින් මුදුව අත්‍යාර්ථයෙන් මුදුව අධිමොක්ෂ කරව බුහුමන් කරව ... යම් කිසි සමුදයස්ථිතියෙක් වෙ නම් එ හැම නි:රොධස්ථිතිය ඇතැ'යි සැදැහැ මුදුව වෙසෙයින් මුදුව අත්‍යාර්ථයෙන් මුදුව අධිමොක්ෂ කරව බුහුමන් කරව නුයි 'එවමෙව කමපි පමුඤ්ඤසසු සද්ධං' යනු වෙ.

ගමිසසපි කං පිඨගිය මච්චුධෙය්‍යසස පාරං: ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධ-යෝ ද අනිසංස්කාරයෝද 'මච්චුධෙය්‍ය' යි කියනු ලැබෙයි. 'මාත්‍යධෙය-යාගේ පාර' යි අමාමහනිදන කියනු ලැබෙයි. යම් සියලු සංස්කාර යන් ගේ ශමජයෙක් සියලු උපයින්ගේ දුර්ලිමෙක් තෘෂ්ණාව ක්ෂය කිරීමෙන් ඵරායෙක් නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වෙ ද එය යි. ගමිසසපි කං පිඨගිය මච්චුධෙය්‍යසස පාරං යනු: තෙපි පරතෙරට යව පාරය අධිගම කරව පාරය දකු පාරය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරව නුයි 'ගමිසසපි ක්වං පිඨගිය මච්චු ධෙය්‍යස්ස පාරං' යනු වෙ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

“යථා අහු වකකලි -පෙ- මච්චුධෙය්‍යසස පාරං” යි

තෙල මම් මුනින්ද්‍රයන් වහන්සේගේ වචනය අසා බෙහෙවින් පහදිම්, සම්බුදුහු විවෘත වූ (රාගාදි) සියන් ඇතියහ, '(රාගාදි) බිල රහිතයහ, ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසංවිද්දොන ඇතියහ.

එස භියො පසිදුම් යනු: තෙල මම් බෙහෙවින් පහදිම් බෙහෙවින් හදහම් බෙහෙවින් බුහුමන් කෙරෙම් බෙහෙවින් අධිලුක්ත වෙම්, 'හැම සංස්කාරයෝ අතිත්‍යහ' යි බෙහෙවින් පහදිම් බෙහෙවින් හදහම් බෙහෙවින් බුහුමන් කෙරෙම් බෙහෙවින් අධිලුක්ත වෙම්, හැම සංස්කාරයෝ දුක්හ'යි බෙහෙවින් පහදිම් . . . හැම ධර්මයෝ අත්‍යාර්ථයයි බෙහෙවින් පහදිම් . . . යම් කිසි සමුදය ස්ථිතියෙක් වෙ නම් එම හැම නි:රොධ ස්ථිතිය ඇතැ'යි බෙහෙවින් පහදිම් බෙහෙවින් හදහම් බෙහෙවින් බුහුමන් කෙරෙම් බෙහෙවින් අධිලුක්ත වෙම්' නුයි 'එස භියො පසිදුම්' යනු වෙ.

සුඛාන මුනිනො වචොති- 'මුනි' ති 'මොනං' වුවනි ඥාණං - පෙ - සභිතජාලමතිව සො මුනි. සුඛාන මුනිනො වචොති තුඤ්ඤං වචනං බාසථං දෙසනං අනුසාසනං අනුසිට්ඨිං¹. සුඛාන² උග්ගභෙඤාන උපධාරෙඤාන උපලක්ඛිඤානානි 'සුඛාන මුනිනො වචො'.

විවක්ඛජ්ඣදෙ සමබුද්ධොති- 'ජදන' නති පඤ්ඤා ජදනානිති: තණ්හා ජදනං දිට්ඨිජදනං කිට්ඨෙසජදනං දුට්ඨිතජදනං අවිජජාජදනං තානි ජදනානි බුද්ධං භගවතො විවචානං³ ඒඤ්ඤං සිතානි උග්ගඤ්ඤානි සමුග්ගඤ්ඤානි පභිනානි සමුච්ඡිතතානි වූපසන්තානි පටිපාසකඤ්ඤානි අභිබ්බුට්ඨකතානි ඤාණභිතා දම්මානි, තස්මා බුද්ධො විවක්ඛජ්ඣදෙ. 'බුද්ධො' ති යො සො භගවා - පෙ - සමුච්ඡිතපඤ්ඤානි යදිදං බුද්ධොති 'විවක්ඛජ්ඣදෙ සමබුද්ධො'.

අබ්බොලො පටිභානවාති 'අබ්බොලො' ති රාගො ඛිලො දෙසො ඛිලො මොහො ඛිලො කොධො ඛිලො උපනාහො ඛි ලා - පෙ - සබ්බාකුසලාභි- සංඛාරා ඛිලා. තෙ ඛිලා බුද්ධං භගවතො පභිනා උච්ඡිතමුලා තාලාවංසුකතා අනභාවකතා⁴ ආයතිං අනුපාදධමමො, තස්මා බු- ද්ධො අබ්බොලො. පටිභානවාති: තයො පටිභානවතො: පරියතතිපටිභානවා පරි පුච්ඡාපටිභානවා. අධිගමපටිභානවා: කතමො පරියතති උච්ඡිතවා: ඉධෙක- වච්ඡස පකතියා⁵ පරියාපුතං⁶ 'හොති; සුක්කං ගෙයං වෙසාකරණං ගාථං උදනං ඉන්ද්‍රිකකං ජාතකං අබ්භුතධමමං වෙදුලුපු' තස්ස පරියතතිං ගිසසාය පටිභානි අයං පරියතතිපටිභානවා.

කතමො පරිපුච්ඡා පටිභානවා: ඉධෙකවචො පරිපුච්ඡිතො හොති අපොච්ච ඤායෙ ව ලක්ඛණෙ ව කාරණෙ ව යානායානෙ ව. තස්ස පරිපුච්ඡ- නිසසාය පටිභානි අයං පරිපුච්ඡාපටිභානවා. කතමො අධිගම පටිභානවා: ඉධෙකවචස අධිගතා හොති වත්තාරො සතිපට්ඨානා වත්තාරො සමාපපධානා උත්තාරො ඉඤ්ඤිපාද පඤ්ඤිකියානි පඤ්ඤා බලානි සත්ත බොජ්ඣබ්බයා අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො වත්තාරො ව අරිය මග්ගා වත්තාරි ව සාලකඤ්ඤාචලානි වතසො පටිසම්භිදයො ජ ව අභිඤ්ඤයො. තස්ස අපොච්ච ඤානො, ධම්මො ඤානො, ගිරුතති ඤාතා. අපොච්ච ඤාතෙ අපොච්ච පටිභානි, ධම්මෙ ඤාතෙ ධම්මො පටිභානි, ගිරුතතියා ඤාතාය ගිරුතති පටිභානි. ඉමෙසු තිසු ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිද. භගවා ඉමාය පටිභානපටිසම්භිදය උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපනෙතො සමපනෙතො සමනාගතො තස්මා බුද්ධො පටිභානවා. යස්ස පරියතති නත්ථි, පරිපුච්ඡා නත්ථි, අධිගමො නත්ථි, කිං තස්ස පටිභානිසසතිති 'අබ්බොලො පටිභානවා'.

1. අනුසසිං - ප ව වි ක
අනුසිට්ඨං - ම ජ සං
2. සුඛා සුනිතවා උග්ග භෙඤා උපධාරෙඤා - පන
3. විභිතානි - ව-වි-ක
4. අනභාවංහතා - ව-වි-ක, ම ජ සා, ට ජ සා,
5. බුද්ධිවචනං පකතියා - ම ජ සං,
6. පරියා සුමං - සා.

සුඛාන චුතිනො වචො — ‘චුති’ යනු: ‘මොන’ යි ඥාන ය කියනු ලැබෙයි. . . (රාගාදී) සංගජාලය ඉක්ම සිටි හෝ චුති නම් වෙයි. **සුඛාන චුතිනො වචො** යනු: මූලි වහන්සේගේ වචනය වාක්‍යපරය දෙය නාව අනුශාසනය අනුසිටිය යුතු අසා උගෙන ධරා ගෙනා විමසා ගෙනා තුයි ‘සුඛාන චුතිනො වචො’ යනු වේ.

විචක්ඛව්ඡදො සමබුද්ධො — ‘ඡදනං’ යනු: ඡදනයෝ පස් දෙනෙකි: කෘෂ්ණාඡදන යැ දෘෂ්ටි ඡදන යැ ක්ලෙශ ඡදන යැ දුශ්චරිතඡදන යැ අවිද්‍යා ඡදන යැ යි. ඒ ඡදනයෝ (සියන්) භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් විවෘත කරන ලදහ විධිමංසනය කරන ලදහ උදුරන ලදහ වෙසෙසින් උදුරන ලදහ ප්‍රතිණය හ සිදුනා ලදහ සන්තිද්‍රවන ලදහ අප්‍රවෘත්තියට පමුණුවන ලදහ යළි උපදානට නො කිසි කිරන ලදහ නුවණගින්නෙන් දවන ලදහ. එයින් බුදුහු ‘විචක්ඛව්ඡද’ නම් වෙති. **බුද්ධො** යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් . . . මේ ‘බුද්ධ’ යනු: බෞධිමුලයෙහි දී අර්හත්ඵල ප්‍රකාශයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියක් තුයි ‘විචක්ඛව්ඡදො සමබුද්ධො’ යනු වේ.

අබ්බිලො පටිභානවා — ‘අබ්බිලො’ යනු රාගය බිල යැ ද්වේෂය බිල යැ මොහය බිල යැ ක්‍රොධය බිල යැ ඛද්ධවෙරය බිල යැ . . . හැම පකුලලාභි සංස්කාරයෝ බිලයෝ යි. ඒ බිලයෝ භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රතිණයහ උසුන්වුල් ඇතියහ භික්ෂුන් තල්ලුකක් සෙයින් අවස්තු කරන ලදහ අනු-පභාවය කරන ලදහ ආයති හවයෙහි නූපදනා පියවි ඇතියහ. එයින් බුදුහු අබ්බිලයහ. **පටිභානවා** යනු: ප්‍රතිභානවත්සු තිදෙනෙකි: පයඝාප්ති ප්‍රතිභාන ඇත්තේ යැ පරිපුච්ඡා ප්‍රතිභාන ඇත්තේ යැ අධිගම ප්‍රතිභාන ඇත්තේ යි. පයඝාප්ති ප්‍රතිභාන ඇත්තේ කවරැ යත්: මේ සස්තෙහි ඇතමකු විසින් පියවින් සුත්‍ර ගෙය වෛය්‍යාකරණ භාචා උදන ඉතිවුත්තක ජාතක අද්භුත ධර්ම වේදල්ල යන මේ පිරිවහන ලද වෙයි. ඔහට පයඝාප්තිය කිසා වැට හෙයි. මේ පයඝාප්ති ප්‍රතිභාන ඇත්තේ යි.

පරිපුච්ඡා ප්‍රතිභාන ඇත්තේ කවරැ යත්: මේ සස්තෙහි ඇතැමෙක් අර්හත්ඵලයෙහි ද ආයඝී අඡ්ඨාංගික මාර්ගයෙහි ද (දකිත්තාදී) ලක්ෂණ-යෙහි ද හේතුයෙහි ද කාරණාකාරණයෙහි ද ලා පිළිවිස්තෝ වෙයි. ඔහට පරිපුච්ඡාව කිසා වැටහෙයි. මේ පරිපුච්ඡා ප්‍රතිභාන ඇත්තේ යි.

අධිගම ප්‍රතිභාන ඇත්තේ කවරැ යත්: මේ සස්තෙහි ඇතැමකු විසින් සකර සතිපට්ඨානයෝ සකර සමාසක් ප්‍රධානයෝ සකර සාද්ධිපාදයෝ පඤ්චවන්ද්‍රියයෝ පඤ්චබලයෝ සප්තබෞධ්‍යාංගයෝ ආයඝී අඡ්ඨාංගික මාර්ගය සකර ආයඝීමාර්ග හා සකර ශ්‍රාමාණ්‍යඵල හා සකර ප්‍රතිසංවිත් භා ඡඩ්ඞිඤා හා අධිගම කරන ලද වෙති. ඔහු උසින් අර්ඡය දන්තා ලද යැ ධර්මය දන්තා ලද යැ කිරුක්ති දන්තා ලද යැ. අර්ඡය දන්තා ලද කල්හි අර්ඡය වටහයි ධර්මය දන්තා ලද කල්හි ධර්මය වටහයි. කිරුක්තිය දන්තා ලද කල්හි කිරුක්තිය වටහයි. මේ ත්‍රිවිධ ඥානයෙහි ඥානය ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්ධ යි. බුදුහු මේ ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්ධයෙන් යුක්ත වූව:හු සමුපෙත වූවාහු එළඹ සිටියාහු මොනොවට එළඹ සිටියාහු සමාද්ධි වූවාහු පරිපුර්ණ වූවාහු සමන්වාගත වූවාහු වෙති. එයින් බුදුහු ප්‍රතිභානවත්හ. යමක්හට පයඝාප්ති නැද්ද පරිපුච්ඡා නැද්ද අධිගම නැද්ද, කුමක් ඔහට වැටහෙන්නේ ද? යි ‘අබ්බිලො පටිභානවා’ යනු වේ.

තෙතාහ ටෙරො පිඩ්ධියො:

“එස භියො පසීදුම් සුඤ්ඤාන චුච්චන්තො වචො,
විචක්ඛවජදො සමුච්චො අබ්බො පටිභානවො”ති.

25

අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය සබ්බං වෙදි පරොපරං,
පඤ්ඤානන්තකරො සඤ්ඤා කසිබ්බං පටිජානන්තං.

අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤායාති— දෙවා’ති තයො දෙවා සමමුච්චිදෙවා උපපත්ති දෙවා විසුද්ධිදෙවා. කතමෙ සමමුච්චිදෙවා: ‘සමමුච්චිදෙවා’ වුවචන්ති රාජානො ච රාජකුමාරො ච දෙවියො ච, ඉමෙ වුවචන්ති සමමුච්චිදෙවා. කතමෙ උපපත්තිදෙවා: ‘උපපත්තිදෙවා’ වුවචන්ති වාතුමමභාරාජිකා දෙවා තාවත්ඨංසා දෙවා. -පෙ- බ්‍රහ්මකායිකා දෙවා යෙ ච දෙවා තදුකාරි ඉමෙ වුවචන්ති උපපත්ති දෙවා. කතමෙ විසුද්ධිදෙවා: ‘විසුද්ධිදෙවා’ වුවචන්ති කථාගතා කථාගතයාවකා අරභනෙතා ඛිණ්ණසවා, යෙ ච පච්චෙකසමුච්චො, ඉමෙ වුවචන්ති විසුද්ධිදෙවා. භගවා සමමුච්චිදෙවෙ අධිදෙවාති¹ අභිඤ්ඤාය උපපත්තිදෙවෙ අධිදෙවාති² අභිඤ්ඤාය විසුද්ධිදෙවෙ අධිදෙවාති අභිඤ්ඤාය ජාතිඤ්ඤා තුලසිඤ්ඤා තිරසිඤ්ඤා විභාවසිඤ්ඤා විභූතං කඤ්ඤාති අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය.

සබ්බං වෙදි පරොපරන්ති: භගවා දුක්ඛනො ච පරෙසං ච අධි දෙවකරෙ ධම්මෙ වෙදි අඤ්ඤාසි අපඤ්ඤා. පටිච්ඡෙදි. කතමෙ අක්ඛනො අධිදෙවකරා ධම්මො: සමමොපටිපද අනුලොමපටිපද අපච්චන්තිකපටිපද අභිඤ්ඤාපටිපද ධම්මොනුධම්මපටිපද සිලෙසු පරිපුරිකාරිතා ඉන්ද්‍රියෙසු ගුණආචාරතා භොජනෙ මහ්ඤ්ඤානා ජාගරියානුයොගො සත්ඝමං ජඤ්ඤා වක්ඛරො සතිපට්ඨානා -පෙ- අරියො අට්ඨසිඤ්ඤා මග්ගො. ඉමෙ වුවචන්ති අක්ඛනො අධිදෙවකරා ධම්මො. කතමෙ පරෙසං අධිදෙවකරා ධම්මො: සමමොපටිපද -පෙ- අරියො අට්ඨසිඤ්ඤා මග්ගො. ඉමෙ වුවචන්ති පරෙසං අධිදෙවකරා ධම්මො. එවං භගවා අක්ඛනො ච පරෙසං ච අධිදෙවකරෙ ධම්මෙ වෙදි අඤ්ඤාසි. අපඤ්ඤා’ පටිච්ඡෙදිති ‘සබ්බං වෙදි පරොපරං’.

1. අධිදෙවාති - ව-ව-ක
2. පඤ්ඤා - ව-ව-ක

එයින් කිහිප පිඩිහිය තෙරණුවෝ:

“එස භියො පසිදාමි -පෙ- අබ්ලො පටිභානවා” යි.

25.

අධිදේවකර ධර්මයන් ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් දැන හිත-ප්‍රණීත වූ (හෝ තමාත් මෙරමා ත් පිළිබඳ වූ) අධිදේවත්වකර සියලු ධර්මජාතය දකු උභ. ශාසනානු සැක ඇතියන් වැ මැ ‘නිසැකයමහ’ යි පිළින කරනුවන්ගේ ප්‍රශ්න කෙළවර කරනුවහ.

අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤා — ‘දේව’ යනු: දෙවියෝ තිදෙනෙකි. සම්මුති දේව යැ උත්පත්ති දේව යැ විඤ්ඤි දේව යැ යි. සම්මුති දෙවියෝ කවරහ යත්: රජවරුද රාජකුමාරයෝද දෙවිහි ද ‘සම්මුති දේවහ’ යි කියනු ලැබෙති. මොහු සම්මුතිදේවහ යි කියනු ලැබෙත්. උත්පත්ති දේවියෝ කවරහ යත්: සිව්විමහරද වැසි දෙවියෝ ද තවතිසා වැසි දෙවියෝ ද . . . බ්‍රහ්මකායික දෙවියෝ ද එයින් මත්තෙහි යම් දෙවි කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු දු උත්පත්ති දේවහ’ යි කියනු ලැබෙති. මොහු උත්පත්ති දේවහ’ යි කියනු ලැබෙත්. විඤ්ඤිදේවියෝ කවරහ යත්: තථාගතයෝ ද තථාගත ශ්‍රාවකයෝ ද ක්ෂිණිකාශ්‍රව රහත්හු ද යම් පසේබුදු කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු දු විඤ්ඤි දේවහ’ යි කියනු ලැබෙති. මොහු විඤ්ඤි දේවහ’ යි කියනු ලැබෙත්. බුදුහු සම්මුති දෙවියනට අධිදේවහ’ යි දැන උත්පත්ති දෙවියනට අධිදේවහ’ යි දැන විඤ්ඤි දෙවියනට අධිදේවහ’ යි දැන, දැන ගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත (ප්‍රකට) කොට නුයි ‘අධි දෙවෙ අභිඤ්ඤාය’ යනු වේ.

සබ්බං වෙදි පරොපරං යනු: බුදුහු තමාගේ ද මෙරමා ගේ ද අධිදේව කරධර්මයන් දකුවහ ජානනය කළහ දුටුවහ ප්‍රතිවේධ කළහ. තමහට අධිදේව කර ධර්මයෝ කවරහ යත්: ප්‍රශස්ත ප්‍රතිපද යැ අවිරුද්ධ ප්‍රතිපද යැ අප්‍රත්‍යනීක ප්‍රතිපද යැ අර්ථානුගතප්‍රතිපදයැ ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපද යැ ශීලයෙහි සපුරා කරන බව ය ඉදුරන්හි පියු දෙර ඇති බව යැ වැළඳීමෙහි පමණ දන්නා බව යැ නිදිවැරීමෙහි යෙදීමයැ ස්මාති සම්ප්‍රජනා යැ සතර සතිපට්ඨානයෝ යැ . . . ආයථි අස්ථාංගිකමාර්ගය යැ යන මොහු ‘තමහට අධිදේවකර ධර්මහ’ යි කියනු ලැබෙත්. මෙරමාහට අධිදේවකර ධර්මයෝ කවරහ යත්: ප්‍රශස්ත ප්‍රතිපද යැ . . . ආයථි අස්ථාංගික මාර්ගය යැ යන මොහු ‘මෙරමාහට අධිදේවකර ධර්මහ’ යි කියනු ලැබෙත්. මෙසෙයින් බුදුහු තමහට ද මෙරමාහට ද අධිදේවකරධර්මයන් දකුවහ ජානනය කළහ දුටුවහ ප්‍රතිවේධ කළොහු නුයි ‘සබ්බං වෙදි පරොපරං’ යනු වේ.

පඤ්ඤානන්තකරො සස්ථානී: භගවා පාරායනිකපඤ්ඤානං අත්තකරො පරියනකකරො පරිචේදකරො පරිවට්ඨමකරො. සභියපඤ්ඤානං අන්තකරො පරියනකකරො, පරිචේදකරො පරිවට්ඨමකරො සකකපඤ්ඤානං සුයාම පඤ්ඤානං භික්ඛුපඤ්ඤානං භික්ඛුනී පඤ්ඤානං උපාසක පඤ්ඤානං උපාසිකාපඤ්ඤානං රාජපඤ්ඤානං ඛනනියපඤ්ඤානං බ්‍රාහ්මණ-වෙස-සුද්දපඤ්ඤානං දෙව පඤ්ඤානං බ්‍රහ්මපඤ්ඤානං අන්තකරො පරියනකකරො පරිචේදකරො පරිවට්ඨමකරොනි පඤ්ඤානන්තකරො. සස්ථානී: භගවා සස්ථවාහො යථා සස්ථවාහො සජෝ¹ කන්තාරං තාරෙති, වොරකන්තාරං තාරෙති, වාළකන්තාරං තාරෙති, දුබ්බිකකන්තාරං තාරෙති, ගිරුදකකන්තාරං තාරෙති, උඤ්ඤාරෙති ගිඤ්ඤාරෙති පතාරෙති ඛෙමන්තභුමිං² සංපාපෙති. එවමෙව භගවා සස්ථවාහො සකෙත කන්තාරං තාරෙති ජාතිකන්තාරං තාරෙති, ජරා-ව්‍යාධි-මරණ-සොකපරිදෙවදුකකිදෙමනසුපා යාසකන්තාරං තාරෙති, රාගකන්තාරං තාරෙති, දෙස-මොහ-මාන-දිට්ඨි-කිලෙස-දුච්චරිතකන්තාරං තාරෙති, රාගගහනං තාරෙති, දෙසගහනං-මොහගහනං-දිට්ඨි-කිලෙස-දුච්චරිතගහනං තාරෙති උඤ්ඤාරෙති නිඤ්ඤාරෙති පතාරෙති ඛෙමන්තභුමිං අමතං ගිබ්බානං සමපාපෙතිති එවමෙව භගවා සස්ථවාහො,

අථවා භගවා නෙතා චිනෙතා අනුනෙතා පඤ්ඤාදෙතා ගිජ්ඣාපෙතා ඵෙකෙකිතා³ පසාදෙතාති එවමෙව භගවා සස්ථවාහො. අථවා භගවා අනුපනතසස මග්ගසස උපපාදෙතා අසඤ්ජාතසස මග්ගසස සඤ්ජනෙතා. අනඤ්ජාතසස මග්ගසස අඤ්ජාතා, මග්ගඤ්ජු මග්ගවිදු මග්ගකොච්චදෙ මග්ගානුගා ව පනසස⁴ එතරභි සාවකා විභරන්ති පච්ඡා සමන්තාගතාති එවමෙව භගවා සස්ථවාහොති

කඛබ්බිතං පටිජානතන්ති: සකඛබ්බා ආගන්ත්වා ගිකකඛබ්බා⁵ සමපජජන්ති සලෙඛා⁶ ආගන්ත්වා ගිලෙඛා සමපජජන්ති සඤ්චලකා ආගන්ත්වා ගිදෙඤ්ඤකා සමපජජන්ති සච්චිකිච්ඡා ආගන්ත්වා ගිබ්බිච්චිකිච්ඡා සමපජජන්ති සරාගා ආගන්ත්වා විතරාගා සමපජජන්ති සදෙසා ආගන්ත්වා විතදෙසා සමපජජන්ති සමොහා ආගන්ත්වා විතමොහා සමපජජන්ති සබ්බලෙසා ආගන්ත්වා ගිකකිලෙසා සමපජජන්ති 'කඛබ්බිතං පටිජානතං'

තෙනාහ ඵෙරො ප්‍රිඛිගියො:
 "අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය සබ්බං වෙදි පරොපරං,
 පඤ්ඤානන්තකරො සස්ථා කඛබ්බිතං පටිජානතං"න්ති.

1. සස්ථං පත
 2. ඛෙමන්තං - ම ජ සං
 3. පෙකඛතා - ම ජ සං
 4. මග්ගානුගාච පත - ම-ජ-සං
 5. නිසසඛකා - පත
 6. සලෙඛා - ම ජ සං
 7. සංකිලෙස - පත

පඤ්ඤානන්තකරො සක්ඛා යනු: බුදුහු පාරායනිය බ්‍රාහ්මණයන්ගේ ප්‍රශ්නයන් අවසාන කරනුවහ කෙළවර කරනුවහ මයඝාද කරනුවහ පිරි-වැටුම් (නිගමන) කරනුවහ. සභිය ප්‍රශ්නයන් අවසන් කරනුවහ කෙළවර කරනුවහ මයඝාද කරනුවහ පිරිවැටුම් කරනුවහ. ශක්‍ර ප්‍රශ්නයන් සුඤ්ඤා-ප්‍රශ්නයන් මහණුන්ගේ ප්‍රශ්නයන් මෙහෙණුන්ගේ ප්‍රශ්නයන් උච්චුචන්ගේ ප්‍රශ්නයන් උච්චුචන්ගේ ප්‍රශ්නයන් රජුන්ගේ ප්‍රශ්නයන් ක්ෂත්‍රියයන්ගේ ප්‍රශ්නයන් බ්‍රාහ්මණයන්ගේ ප්‍රශ්නයන් වෛශ්‍යයන්ගේ ප්‍රශ්නයන් ශුද්‍රයන්ගේ ප්‍රශ්නයන් දෙවියන්ගේ ප්‍රශ්නයන් බ්‍රහ්මන්ගේ ප්‍රශ්නයන් අවසන් කරනුවහ කෙළවර කරනුවහ මයඝාද කරනුවහ පිරිවැටුම් කරනුවහ නුඨි පඤ්ඤානන්තකරො' යනු වේ. සක්ඛා යනු: බුදුහු සාර්ථ වාහයහ: යම්සේ සාක්කුතායක ගැල්සාත්තු කාන්තාරය තරණය කරවා ද, සෙර කතර තරවා ද, වල් කතර තරවා ද, දුබ්බකතර තරවා ද, මරු කතර තරවා ද, උත්තරණ නිස්තරණ ප්‍රතරණ කරවා ද, ක්ෂේමභූමියට මැනැවින් පමුණුවා ද, එසෙයින් මැ බුදුහු සාත්කුතායක වූවිහු සත්ත්වයන් කතර තරවති: ජාතිකාන්තාරය තරණය කරවති. ජරා-ව්‍යාධි-මරණ-ශෛක-පරිදේව-දු:ඛ-දොඤ්චනසා-උප:යාස කාන්තාරය තරණය කරවති, රාග-කාන්තාරය තරණය කරවති, ද්වේෂ-මොහ-මාන-දාජ්චි-ක්ලෙශ-දුශ්චරිත කාන්තාරය තරණය කරවති, රාගගහනය තරණය කරවති, ද්වේෂගහනය-මොහගහනය-දාජ්චි-ක්ලෙශ-දුශ්චරිතගහනය තරණය කරවති, උත්තරණ නිස්තරණ ප්‍රතරණ කරවති, ක්ෂේමභූමි වූ අමාමභතිවනට පමුණුවා නුඨි මෙසේ ත් බුදුහු සාර්ත්ථවාහ වෙති.

නොහොත් බුදුහු (නිවනට පමුණුවන හෙයින්) නේතෘ වූහ (විනයන කරන හෙයින්) විනේතෘ වූහ අනුනේතෘ වූහ (සැක සිදු අර්ථය) පනවනුවහ ගිණිවය කරනුවහ (පිළිවෙත්) දක්වනුවහ ප්‍රතිපත්ති ඵලයෙන් පහදනුවහ නුඨි මෙසේත් බුදුහු සාර්ථවාහ වෙති. නො හොත් බුදුහු (ස්වසන්තාන-යෙහි) නූපන් මාර්ගය උපදනුවහ (වෛනෙය සන්තානායෙහි) අසඤ්ජ:ත-මාර්ගය දනවනුවහ. ප්‍රකාශ නො කළ මාර්ගය ප්‍රකාශ කරනුවහ. ම:උගය දනුවහ, මාර්ගය දන්තා සුල්ලහ මාර්ගයෙහි විවක්ෂණයහ ඒ බුදුන් විසින් හෙළි කළ මාර්ග හෙතු කොට මෙකල්හි මාර්ගය අනුව යන ශ්‍රාවකයෝ (ශීලාදී ගුණයන්) පසු පසු යෙමින් වෙසෙත් නුඨි මෙසේත් බුදුහු සාර්ත්ථ-වාහ නම් වෙත්.

කඩබීතං පටිජානනං - සශංක. වැ අවුත් ගිණිගංකයෝ වෙති සලෙඛ (විවිකිත්සායෙන් උච්චිත මනස ඇති) වැ අවුත් කිල්ලෙඛයෝ වෙති ද්වේළ්භක (අනෙකාන්තග්‍රාහ) සහිත වැ අවුත් ද්වේළ්භක රහිතයෝ වෙති විවිකිත්ථා සහිත වැ අවුත් විවිකිත්සා රහිතයෝ වෙති සරාග වැ අවුත් විතරාගයෝ වෙති සදෙස වැ අවුත් විතදෙසයෝ වෙති සමොහ වැ අවුත් විතමොහයෝ වෙති ක්ලෙශ සහිත වැ අවුත් ක්ලෙශ රහිතයෝ වෙත් නුඨි 'කඩබීතං පටිජානනං' යනු වේ.

එයින් කීහ පිඩගිය තෙරණුවෝ:

“අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය -පෙ- කඩබීතං පටිජානනං” යි.

26.

අසංඝීරං අසඬකුපපනි,
යසස නත්ථි උපමා කචචි,
අද්ධාගමිසසාමි නමෙසු කඬ්ඛා
එවං මං ධාරොති අධිචුක්ඛවික්ඛං.

අසංඝීරං අසඬකුපපනි; අසංඝීරං වුච්චති අමතං තිබ්බානං “යො සො සබ්බසඬ්ඛාරසමථො සබ්බුපධිපට්ඨිසසයො තණ්හකඬ්ඛයො විරාගො තිරොධො තිබ්බානං. අසංඝීරනි; රාගෙන දෙසෙන මොහෙන කොධෙන උපනාහෙන මසෙකින පලාසෙන - ඉසසාය මච්ඡරියෙන මායාය සායොයෙන ඵමොන සාරමොන මානෙන අනිමානෙන මදෙන පමාදෙන සබ්බකිලෙසෙහි සබ්බදුච්චරිතෙහි සබ්බපරිලාහෙහි සබ්බාසවෙහි සබ්බදරථෙහි සබ්බසන්තාපෙහි සබ්බාකුසලාහිසංඛාරෙහි අසංභාරියං තිබ්බානං තිච්චං ධුවං සසතං අවිපරිනාමධම්මෙත්ති අසංඝීරං අසංකුපපනි; ‘අසංකුපපං’ වුච්චති අමතං තිබ්බානං, යො සො සබ්බසංඛාරසමථො -පෙ- තිරොධො තිබ්බානං, යසස න උප්පාදෙ පඤ්ඤායති, න වයො පඤ්ඤායති, න තසස අඤ්ඤාථංතං පඤ්ඤායති, තිබ්බානං තිච්චං ධුවං සසතං අවිපරිනාමධම්මෙත්ති ‘අසංඝීරං අසංකුපපං’.

යසස නත්ථි උපමා කචචිති—‘යසස’ ති තිබ්බානසස නත්ථි උපමා ති උපමා නත්ථි උපතිධා නත්ථි සද්දිසං නත්ථි පටිභාගො නත්ථි න සන්ති න සංවිජ්ජති නුපලබ්භති. කචචිති. කචචි තිබ්බෙති කසචි අඤ්ඤානං වා බ්බිධා වා අඤ්ඤානබ්බිධා වාති. ‘යසස නත්ථි උපමා කචචි’.¹

අද්ධා ගමිසසාමි න මෙසු කඬ්ඛාති ‘අද්ධා’ති එකංසච්චනං තිසසංසච්චනං තිකකඬ්ඛාච්චනං අදෙච්චකච්චනං අදෙච්චකච්චනං තියොගච්චනං අච්චකච්චනං අපණ්ණකච්චනං අවිරුඬච්චනං අවිජාපනච්චනමතං ‘අද්ධා’ති. ගමිසසාමිති ගමිසසාමි අධිගමිසසාමි එසසිසසාමි² සච්චකරිසසාමිති ‘අද්ධාගමිසසාමි’. න මෙසු කඬ්ඛාති ‘එත්ථා’ති තිබ්බානෙන. කඬ්ඛා නත්ථි විච්චිච්චා නත්ථි දෙච්චකං නත්ථි සංසයො නත්ථි න සන්ති න සංවිජ්ජති නුපලබ්භති පභිතො සමුච්චිතො වුපසෙනො පටිපසසඬො අභබ්බුපපනිකො ඤාණානිතො දුඬ්ඛාති ‘අද්ධා ගමිසසාමි න මෙසු කඬ්ඛා’.

1. තිබ්බානසස - ම ජ සං
2. තසස අඤ්ඤාදපචු - සාං,
3. පසසිසාමි - චචෙච

යම් ත්‍රිවිධකට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැද්ද (රාශාදියෙන්) ගෙන යා නො හැකි අකොපා වූ නිවන එකක්නෙන් අධිගම කරනෙම් මෙහි ලා මට සැකයෙක් නැති, මෙසෙයින් (පිඬුගිය තෙපි) මා ශ්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්තයින් ඇතියකු කොට ධරව' යි.

අසංභීරං අසංකුප්පං යනු: අමාමහනිවන 'අසංභීර' යි කියනු ලැබෙයි. යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ ගමඵයෙක් සියලු උපධීන්ගේ දුර්ලිමෙක් තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙක් විරාගයෙක් නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. අසංභීරං යනු: රාගයෙන් ද්වේෂයෙන් මොහයෙන් ක්‍රොධයෙන් බද්ධවේරයෙන් මකු බැවින් පලාසයෙන් ඊෂ්ඨායෙන් මාත්සයායෙන් මායායෙන් සංඛ්‍යාවෙන් සත්මභයෙන් කරණොත්තරිය කරණයෙන් මානායෙන් අතිමානායෙන් මදයෙන් ප්‍රමාදයෙන් හැම කෙලෙසුන් විසින් හැම දුෂිරිත් විසින් හැම පරිදහ විසින් හැම ආසුචි විසින් හැම දරඵ විසින් හැම තැවුලි විසින් හැම අකුසලාභීඤ්ඤාසංකාරයන් විසින් අසංභායා වූ නිවන නිත්‍ය යැ ධූව යැ ශාශ්වත යැ අවිපරිණාමස්වභාව ඇත් නුයි 'අසංභීර' නම් වෙයි. අසංකුප්පං යනු: අමාමහනිවන 'අසංකුප්ප' යි කියනු ලැබෙයි. යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්තිදීමෙක් . . . නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. යමක්හු ගේ උත්පාදය නො පැනේ ද, ව්‍යය නො පැනේ ද, අන්‍යථාභාවයෙක් නො පැනේ ද, ඒ අසංකොපා වූ නිවන නිත්‍ය යැ ධූව යැ ශාශ්වත යැ අවිපරිණාමස්වභාව ඇත් නුයි 'අසංභීරං අසංකුප්පං' යනු වේ.

යසස නත්ථි උපමා කච්චි - 'යසස' යනු: ත්‍රිවිධකට. නත්ථි උපමා යනු: උපමා නැති. උපනිධි නැති සදාශයෙක් නැති ප්‍රතිභාගයෙක් නැති, නො වෙයි, නො පැනෙයි, නො ලැබේ. කච්චි යනු: අධ්‍යාත්ම වේවයි බාහ්‍ය වේවයි ධ්‍යාත්ම බාහ්‍ය වේවයි කිසිවෙකු කිසි තැනෙකු නුයි 'යසස නත්ථි උපමා කච්චි' යනු වේ.

අද්ධා ගම්ඝසාමි න මෙත්ථ කච්චා - 'අද්ධා' යනු: එකාන්තවචන යැ ගිස්සංගයවචන යැ නිසැක වචන යැ ද්විවිධ නො වූ වචන යැ (මෙසේ වී ලැයි) නො දෙහද වචන යැ ගියොග වචන යැ අන්වර්තඵ වචන යැ නො සිස් වචන යැ අවිරුද්ධ වචන යැ කෙල 'අද්ධා' යනු සතිටුහන් වචන යි. ගම්ඝසාමි යනු: අවධොධ කරනෙම් අධිගම කරනෙම් පහස්නෙම් පසක් කරනෙම් නුයි 'අද්ධා ගම්ඝසාමි' යනු වේ. න මෙත්ථ කච්චා යනු: 'එත්ථ' යනු ත්‍රිවිධනෙහි සැක නැති විසිකිස නැති දෙහද බව නැති සංගය නැති, නො වෙයි, නො පැනෙයි, නො ලැබෙයි ප්‍රභීණ යැ සිදුනා ලද යැ සන්තින අප්‍රවෘත්ත යැ යළි උපදාට නො ගිසි කරන ලද යැ නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද නුයි 'අද්ධා ගම්ඝසාමි න මෙත්ථ කච්චා' යනු වේ.

එවං මං ධාරෙහි අධිවුක්ඛවික්ඛන්ති— ‘එවං මං ධාරෙහි’ති එවං මං උපලකෙඛිති වික්ඛං නිබ්බානානික්ඛං නිබ්බානපොනං නිබ්බානපඛ්ඤාරං නිබ්බානාධිවුක්ඛන්ති ‘එවං මං ධාරෙහි අධිවුක්ඛවික්ඛන්ති’.

තෙතාහ ඵෙරො පිඨ්ඨියො:

අසංභිරං අසංකුප්පං
යසස නස්ථි උපමා කඛචි
අදධා ගච්ඤාචි න මෙසු කඛධා
එවං මං ධාරෙහි අධිවුක්ඛවික්ඛන්ති.
පිඨ්ඨියසුක්ඛන්තං සොළසි
පාරායන චංගො නිවසීතො

එවං මං ධාරෙහි අධිච්ඡිකත චිත්තං — ‘එවං මං ධාරෙහි’ යනු: මෙසෙ-
සින් මා නිවනට නිමිත වූ නිවනට නැඹුරු වූ නිවනට බර වූ නිවනෙහි
අධිච්ඡිකත වූ සිත් ඇතියකු කොට සලකව තුයි ‘එවං මං ධාරෙහි අධිච්ඡිකත
චිත්තං’ යනු වේ.

එසින් කිහි පිඩහිය තෙරණුවෝ:

“අසංචිතං අසංකුප්පං —පෙ— එවං මං ධාරෙහි අධිච්ඡිකතචිත්තං” යි.

සොළොස් වැනි පිඩහිය සුත්‍රාන්තය යි.

පාරායණ වර්ගය නිමි.

බඟවිසාණ සුත්තනිදෙසො

(1)

සබ්බසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං
අවිභෙදයං¹. අඤ්ඤතරමපි තෙසං,
න සුත්තමිච්ඡයා කුතො සභායං
එකො වරෙ බඟවිසාණකපෙසා.

සබ්බසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩනි- ‘සබ්බසු’ති සබ්බන සබ්බං, සබ්බථා සබ්බං, අසෙසං නිසෙසෙසං පරියාදියනවචනමෙතං² ‘සබ්බසු’ති. භූතෙසුති: ‘භූතා, වුච්චනි: තසා ව ථාචරා ව. තසාත් යෙසං තසිනා තණ්හා³. අපභිනා, යෙසං ව භයභෙරවා අපභිනා, කිං කාරණ වුච්චනි තසා: තෙ⁴ තසනි උත්තසනි පරිත්තසනි භායනි සංතාසං⁵. ආපජ්ජනි, තංකාරණා වුච්චනි තසා. ථාචරාති: යෙසං තසිනා තණ්හා⁶ පභිනා, යෙසං ව භයභෙරවා පභිනා. කිං කාරණා වුච්චනි ථාචරා, තෙ න තසනි න උත්තසනි න පරිත්තසනි න භායනි න සන්තාසං⁷. ආපජ්ජනි, තංකාරණා වුච්චනි ථාචරා. දණ්ඩාති: තයො දණ්ඩා: කායදණ්ඩා වච්චදණ්ඩා මනොදණ්ඩා. තිවිධං කායදුච්චරිතං කාය දණ්ඩා, වතුබ්බිධං වච්චදුච්චරිතං වච්චදණ්ඩා, තිවිධං මනොදුච්චරිතං මනො දණ්ඩා. සබ්බසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩනි සබ්බසු භූතෙසු දණ්ඩං නිධාය නිදහිත්වා ඔරොපඨිත්වා සමොරොපඨිත්වා නිකම්පිත්වා පටිපාසකමහිත්වාති ‘සබ්බසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං.’

අවිභෙදයං අඤ්ඤතරමපි තෙසනි එකමෙකමපි සත්තං පාණිනා වා ලෙඩ්ඛිනා වා දණ්ඩන වා සඤ්ඤන වා අනුසා වා’ රජ්ජයා වා අවිභෙදයනො, සබ්බපි සත්තො පාණිනා වා ලෙඩ්ඛිනා වා දණ්ඩන වා සඤ්ඤන වා අනුසා වා රජ්ජයා වා, අවිභෙදයනොති ‘අවිභෙදයං අඤ්ඤතරමපි තෙසං.’

1. අභෙදයං - සා,
2. පරියාදය වචනමෙතං - සා,
3. තසිතතණා - ම ඡ සං, තණා - සා
4. තෙත - ප-ව-වි-ක.
5. සංතාසං - සා
6. දණ්ඩනී - ම ඡ සං.
7. අනුසාචා - ව-වි-ක, අරුයා වා - සා

බහුවිසාණ සුත්‍රනිර්දේශය

1. සියලු සතුන් කෙරෙහි කායවාක්මනොදණ්ඩය හැරපියා ඔවුනතුරෙහි කිසි එකකුදු නො වෙහෙසනුයේ කිසි පුතකු නො කැමැති වන්නේ යැ යහළුවකු ඉස්නේ යැ යනු කොයි නැ? කඟවෙහෙණ හඟක් සෙසින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

සබ්බසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං — ‘සබ්බසු’ යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල අශෛෂ කොට නිශ්ශෛෂ කොට භාත්-පසින් ගන්නා වචනයෙකි තෙල ‘සබ්බසු’ යනු. භූතෙසු - තෘෂ්ණා සහිත සත්ත්වයෝ ද රහත්හු ද ‘භූතයෝ’ යි කියනු ලැබෙත්. තසං යනු: යම් කෙනෙකුන්ගේ තසිනාව (පවස්) තෘෂ්ණාව ප්‍රභිණ නො වූ ද, යම් කෙනෙකුන්ගේ වැළිත් විත්තොත්‍රාසයෝ ප්‍රභිණ නො වූවාහු ද ඔහු යැ. කවර කරුණින් ‘තසයෝ’ යි කියනු ලැබෙත් ද යත්: ඔහු ත්‍රස්ත වෙති උත්ත්‍රස්ත වෙති පරිත්‍රස්ත වෙති භය වෙති සන්ත්‍රාසයට පැමිණෙති. එකරුණින් ‘තසයෝ’ යි කියනු ලැබෙත්. ටාවරා යනු: යම් කෙනෙකුන්ගේ තසිනාව තණ්හාව ප්‍රභිණ වූ ද යම් කෙනෙකුන්ගේ වැළිත් විත්තොත්‍රාසයෝ ප්‍රභිණ වූවාහු ද ඔහු යැ. කවර කරුණින් ‘ටාවරයෝ’ යි කියනු ලැබෙත් ද යත්: ඔහු ත්‍රස්ත නො වෙති උත්ත්‍රස්ත නො වෙති පරිත්‍රස්ත නො වෙති බිය නො වෙති සන්ත්‍රාසයට නො පැමිණෙත්. එ කරුණින් ‘ටාවරයෝ’ යි කියනු ලැබෙත්. දණ්ඩං යනු: දණ්ඩයෝ තිදෙනෙක්: කායදණ්ඩ යැ වාග් දණ්ඩ යැ මනොදණ්ඩ යැ යි. ත්‍රිවිධ කායදුග්වරිතය කාය දණ්ඩ නම, චතුර්විධ වාග්-දුග්වරිතය වාග්දණ්ඩ නම, ත්‍රිවිධ මනොදුග්වරිතය මනො දණ්ඩ නමි. සබ්බසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං යනු: සියලු සත්ත්වයන් කෙරෙහි දඬුවම හැර පියා තබා බහාතබා දමා පියා බැහැර කොට සන්තිඋචා නුයි ‘සබ්බසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං’ යනු වේ.

අවිභෙදයං අඤ්ඤතරම්පි තෙසං යනු: එකෙකි සතකුදු අතින් හෝ කැටින් හෝ දඩින් හෝ සැකින් හෝ සිරබැඳුමින් හෝ රැහැනින් හෝ නො වෙහෙසනුයේ හැම සතුන් මැ අතින් හෝ කැටින් හෝ දඩින් හෝ සැකින් හෝ සිර බැඳුමින් හෝ රැහැනින් හෝ නො වෙහෙසනුයේ නුයි ‘අවිභෙදයං අඤ්ඤතරම්පි තෙසං’ යනු වේ.

න සුත්තමිවෙජයා කුතො සභායනති— නා'ති පටිකෙඛපො, පුත්තාති වක්ඛාරො පුත්තා: අත්‍රපො'. පුත්තො ඛෙත්තපො පුත්තො දිනකකො පුත්තො අත්තෙචාසිකො පුත්තො. සභායනති සභායා වුවුවනති; යෙහි සහ ආගමනං එසු, ගමනං එසු, ගමනාගමනං එසු. යානං එසු, නිසජජා' එසු, සයනා' එසු, ආලපනං එසු, සප්පපනං එසු, උප්පපනං එසු, සමුප්පපනං එසු. න සුත්තමිවෙජයා කුතො සභායනති: දුක්ඛමි' න ඉවෙජයා න සාදිසෙය්‍යා න පඤ්ඤෙය්‍යා න පිහසෙය්‍යා නාභිජපෙසය්‍යා, කුතො මිත්තං වා සාදිසෙය්‍යා වා සමභක්ඛං වා සභායං වා ඉවෙජයා' සාදිසෙය්‍යා පඤ්ඤෙය්‍යා පිහසෙය්‍යා අභිජපෙසය්‍යාති 'න දුක්ඛමිවෙජයා කුතො සභායං'.

එකො වරෙ බගගවිසාණකපෙසාති 'එකො'ති සො පට්ඨකමුද්ධො පබ්බජජාසඛ්ඛාතෙන එකො, අද්දතියවෙධන එකො, තණ්හාය පහානං වෙධන'. එකො, එකනනචීතරාගොති එකො, එකනනචීතදෙසොති එකො, එකනනචීතමොහොති එකො, එකනනතිකතිලෙසොති එකො, එකායන මග්ගං ගතොති එකො, එකො දකුඤ්ඤං පට්ඨකසමොධං අභිසමුද්ධොති එකො.

කථං සො පට්ඨකසමුද්ධො පබ්බජජාසඛ්ඛාතෙන එකො: සො පට්ඨකසමුද්ධො සබ්බං ඝරාවාසපලිබොධං ඡිද්දිතො පුත්තදුරපලිබොධං ඡිද්දිතො ඤාතිපලිබොධං ඡිද්දිතො සනතිධිපලිබොධං ඡිද්දිතො කෙසමඤ්ඤං ඛිභාරෙතො කාසායාති වජාති අච්ඡාදෙතො අභාරසමා අනගාරියං පබ්බජිතො අකිඤ්ඤානභාවං උපගන්තො එකො වරති විහරති ඉරියති වක්ඛති පාලෙති යපෙති යාපෙති. එං සො පට්ඨකසමුද්ධො පබ්බජජාසඛ්ඛාතෙන එකො.

කථං සො පට්ඨකසමුද්ධො අද්දතියවෙධන එකො: සො එවං පබ්බජිතො සමානො එකො අරඤ්ඤා වනජ ජාති පහනාති' සෙනාසනාති පටිසෙවති අප්පසද්දති අප්පතිගෙඤ්ඤාසාති විජනවාතාති මනුසසරාහසෙය්‍යාකාති පටිසප්පානසාරුප්පාති. සො එකො වරති එකො ගච්ඡති, එකො තිට්ඨති, එකො නිසීදති, එකො සෙය්‍යං කපෙති, එකො ගාමං පිණ්ඩාය පටිසති, එකො අභිකකමති, එකො පටිකකමති, එකො රහො හිසීදති, එකො වඛකමං අධිවසාති, එකො වරති, විහරති ඉරියති වක්ඛති පාලෙති යපෙති යාපෙතිති එවං සො පට්ඨකසමුද්ධො අද්දතියවෙධන එකො.

1. අත්තපො - සා.
 2. නිසජජනං - සා,
 3. හිප්පනං - සා.
 4. ඉට්ඨිකාති සා
 5. තණ්හා පහානවෙධන - පන, සා
 6. පනවාති- ප ච, ච, ක

න පුත්තමිච්ඡයා කුතො ඡභායං - 'න' යනු: පුත්තමිච්ඡයා යැ. 'පුත්තා' යනු: පුත්‍රයෝ සතර දෙනෙකි: ආත්මජපුත්‍ර යැ ක්ෂේත්‍රජ පුත්‍ර යැ දිත්තකපුත්‍ර යැ අත්තවාසික පුත්‍ර යැ යි. සභායං- යම් කෙනකුන් හා සමග ඊම් පහසු ද යැම් පහසු ද යැම්ඊම් පහසු ද සිටීම පහසු ද හිඳීම පහසු ද ශයනය පහසු ද ආලපනය පහසු ද සල්ලාපය පහසු ද උල්ලපනය (ඔසොවා කීම) පහසු ද සමුල්ලපනය (හාත්පයින් ඔසොවා කීම) පහසු ද ඔහු යැ. න පුත්තමිච්ඡයා කුතො සභායං - යනු: පුතුදු නො කැමැති වන්නෝ යැ ආස්වාද නො කරන්නෝ යැ නො පතන්නෝ යැ ඊජ්ජා නො කරන්නෝ යැ තෘප්ති නූපදවන්නෝ යැ. කචිර හෙයින් මිත්‍රයකු හෝ සන්දෘෂ්ටයකු හෝ සම්මතකතයකු හෝ සභායයකු හෝ කැමැති වන්නෝ ද ආස්වාද කරන්නෝ ද ප්‍රාර්ථනා කරන්නෝ ද ඊජ්ජා කරන්නෝ ද තෘප්ති උපදවන්නෝ ද නුයි 'න පුත්තමිච්ඡයා කුතො සභායං' යනු වේ.

එකො වරෙ බහවිසාණකපෙසා - 'එකො' යනු: ඒ පසේ බුදුහු ප්‍රවුජ්ජා සංඛ්‍යාතාර්ථයෙන් අතුලායහ, අද්විතියාර්ත්ථයෙන් අතුලායහ, තෘෂ්ණා ප්‍රභාණාර්ත්ථයෙන් අතුලායහ, එකාන්ත විතරාග නුයි අතුලායහ, එකාන්ත විතදෙස නුයි අතුලායහ, එකාන්ත විතමොහ නුයි අතුලායහ, එකාන්තයෙන් ගිකල්ලෙය නුයි අසභායහ, එකානමාර්ගයට ගියාහු නුයි එකයහ, එකලා වැ ප්‍රත්‍යක්ෂමබොධිය අවබොධ කළාහු නු යි එකයහ.

යිසෙයින් ඒ පසේ බුදුහු ප්‍රවුජ්ජා සංඛ්‍යාත අර්ත්ථයෙන් 'එක' වූහ යත්: ඒ පසේබුදුහු හැම ගෘහවාස පරිරොධය සිද්ධියා අඹුදරු ආවරණය සිද්ධියා ඥාති පලිබොධය සිද්ධියා සන්තිධිපරිරොධය සිද්ධියා කෙස්රවුච්ච බහා කහවත් හැද ගිහිගෙන් නික්ම සසුන්හි පැවිදි වැ අකිඤ්චන (කිසිවක් නැති) බවට පැමිණ එකලා වැ හැසිරෙති. වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති වැටෙති රැකෙති යැපෙති පවත්වත්. මෙසෙයින් ඒ පසේ බුදුහු ප්‍රවුජ්ජා සංඛ්‍යාත අර්ත්ථයෙන් 'එක' යහ.

කිසෙයින් ඒ පසේ බුදුහු අද්විතියාර්ත්ථයෙන් 'එක' වූහ. යත්: උන්වහන්සේ මෙසෙයින් පැවිදි වූවාහු එකලා වැ අල්පශබ්ද වූ අල්ප ගිරිසොභ වූ ජනවාත රහිත වූ මිනිසුන්ගේ රාහසායට ස්ථාන වූ විවේකයට අනුරූප වූ වනයෙහි දුරු සෙනසුන් වනපයඛිත්ත සෙනසුන් ඇසුරු කෙරෙති, උන් වහන්සේ එකලා වැ හැසිරෙති, එකලා වැ යෙති එකලා වැ සිටිති, එකලා වැ භොවීති, එකලා වැ ගමට පිඬුසීභා පිවීසෙති, එකලා වැ රහසැ හිඳිති, එකලා වැ සක්මන් කෙරෙති, එකලා වැ හැසිරෙති, වෙසෙති, ඉරියවු පවත්වති, දැටෙති, රැකෙති, යැපෙති, පවත්වත්. මෙසෙයින් බුදුහු අද්විතියාර්ත්ථයෙන් 'එක' යහ.

කථං සො පච්චෙකසමුච්චො තණ්හාය පභානච්චෙන එකො, සො එවං එකො අදුතියො අසමනො ආතාපී පභිතනො විහරනො මහාපධානං පදහනො මාරං සසෙනං¹ නමුච්චිං කණ්හං පමනනච්චුං විධමෙකො² තණ්හාච්චිතිං³ සරිතං විසන්තිකං⁴ පච්චි විනොදෙසි බ්‍යන්ති අකාසි අනභාවං ගමෙසීති.

1. “තණ්හා දුතියො පුරිසො දීසමච්චානසංසරං, ඉත්භාවඤ්ඤාච්චාවං සංසාරං නාතිවසන්ති.
2. එවමාදිනවං⁵ ඤ්ඤා තණ්හා⁶ දුක්ඛස්ස සමභවං, විතතණ්හා අනාදන්තො සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ’ති.^෭

එවං සො පච්චෙකසමුච්චො තණ්හාය පභානච්චෙන එකො.

කථං සො පච්චෙකසමුච්චො එකන්තවීතරාගොති එකො: රාගස්ස පභීතන්තො එකන්තච්චතරාගොති එකො දෙසස්ස පභීතන්තො එකන්තවීතදෙසොති එකො, මොහස්ස පභීතන්තො එකන්තවීතමොහොති එකො, කිලෙසානං පභීතන්තො එකන්තන්තිකිලෙසොති එකො, එවං සො පච්චෙකසමුච්චො එකන්තවීතරාගොති එකො.

කථං සො පච්චෙකසමුච්චො එකායනමග්ගං ගතොති එකො: ‘එකායනමග්ගො’ වුච්චති; වන්තාරො සතිපට්ඨානා වන්තාරො සමච්චපධානා වන්තාරො ඉද්ධිපාද පඤ්චිත්ථියාති පඤ්චබ්බ්‍රාති සත්ත බොජ්ඣංගො අරියො අට්ඨධර්මො මග්ගො.

1. සසෙනකං - ප-වී-ක, මජ්ඣං.
2. විධමෙකො - ම ජ සං.
3. තණ්හං ජාලිති-සා,.
4. විසරිතං විසන්තිකං - ම ජ සං.

5. එවමාදිනවං-ප. ම ජ සං.
6. තණ්හං - ම ජ සං,
7. චතුකකධගුත්තර-හණ්ඩගාමවග්ග සුත්තනිපාත-ද්විතීය: භුජස්සනාසුත්ත. ඉතිවුත්තක අතීඨවග්ග

කිසෙයින් ඒ පසේ බුදුහු තෘෂ්ණාප්‍රභංගාර්ථයෙන් 'එක' වූහ යත්: මෙසෙයින් උන්වහන්සේ එකලා වූවාහු අද්විතීය වූවාහු අප්‍රමත්ත වූවාහු කෙලෙස් තවන වියහී ඇති වූ ක්‍රීටනට මෙහෙයු සිත් ඇති වූ වසන්තාහු මහාප්‍රධන්වියහී කෙරෙමින් තෘෂ්ණාකර්ම ඇති (නො මිදිය දෙන හෙයින්) නමුච් නම් වූ ප්‍රමත්තයනට බන්ධු වූ සෙන් සහිත මරු විධමනය කොට විසතකිකා නම් වූ තෘෂ්ණා ජාලිතිය දුරු කළහ බැහැර කළහ, විගතාන්ත කළහ, අනභාවයට පැමිණ වූ සේක.

1. තෘෂ්ණාව දෙවැනි කොට ඇති පුරුෂතෙම දිගුකලක් මුළුල්ලෙහි සැරිසරනුයේ ඉභාත්මභාව අනාගතාත්මභාව නොහොත් ඉත්ථමභාව අන්‍යථාභාව සංඛ්‍යාත වූ සංසාරය නො ඉක්මවයි.

2. (අතිතාදි ස්කන්ධයන්හි) මෙසේ ආදීනව දන, තෘෂ්ණාව දුකට කාරණ යි දන පහ වූ තෘෂ්ණා ඇති ආදන (ග්‍රහණ) ජහිත වූ ස්මාතිමත් වූ ක්ෂිණාසුච මහණ තෙම හැසිරෙන්නේ යැ' යි

මෙසේ ඒ පසේ බුදුහු තෘෂ්ණා ප්‍රභංගාර්ථයෙන් එකයහ.

කිසෙයින් ඒ පසේ බුදුහු එකාන්ත විතරාග නුයි 'එක' වූහ යත්: රාගය ප්‍රභීණ වන බැවින් එකාන්තයෙන් විතරාග නුයි 'එක' යහ, ද්වේෂය ප්‍රභීණ වන බැවින් එකාන්තයෙන් විතද්වේෂ නුයි 'එක' යහ, මොහය ප්‍රභීණ වන බැවින් එකාන්තයෙන් පහ වූ මොහය ඇත්තාහු නුයි 'එක' යහ, ක්ලේශයන් ප්‍රභීණ වන බැවින් එකාන්තයෙන් ත්‍රික්ලේශ වූවාහු නුයි 'එක' යහ.

කිසෙයින් ඒ පසේ බුදුහු එකායන මාර්ගයට ගියාහු නුයි 'එක' වූහ යත්: සතර සතිපට්ඨානයේ යැ, සතර සමාක් ප්‍රධානයේ යැ, සතර සෘද්ධි-පාදයේ යැ, පඤ්චන්ද්‍රියයේ යැ, පඤ්චබලයේ යැ, සජ්තබොධාඤ්චනයේ යැ, ආයහී අෂ්ටාධිනික මාර්ග යැ, යන මේ 'එකායන මාර්ගය' යි කියනු ලැබේ.

- 3. එකායනං ජාත් ථියනනදසසී
මග්ගං පජානාති භික්ඛානුකමපී
එතෙන මග්ගෙන තරිංසු දුබ්බි
තරිසසනති යෙ ව තරනති ඔසං'.

එවං සො පච්චකසමබ්බුද්ධො එකායනමග්ගං ගතොති එකො.
 තථං සො පච්චකසබ්බුද්ධො එකො අනුත්තරං පච්චක
 සමමොධං¹ අභිසම්බුද්ධොති එකො: 'බොධි' වුච්චති වතුසු
 මග්ගසු ඤාණං, "පඤ්ඤා පඤ්ඤාදීඤ්ඤියං පඤ්ඤාධර්මං -ප-
 ධම්මවිචයසමොච්චකමඤ්ඤා විමංසා විපසසනා සම්මොදිත්ති" සො
 පච්චකසබ්බුද්ධො තෙන පච්චකබොධිඤ්ඤාණෙන සබ්බෙ
 සම්බාරා අනිච්චාති බුජ්ඣති, සබ්බෙ සම්බාරා දුක්ඛාති බුජ්ඣති, සබ්බෙ
 ධම්මො අනත්තොති බුජ්ඣති, අවිජ්ජාපච්චයා භවිතාරාති බුජ්ඣති
 සම්බාරපච්චයා විඤ්ඤාණනති බුජ්ඣති, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපනති
 බුජ්ඣති නාමරූපපච්චයා සලායතනනති බුජ්ඣති, සලායතනපච්චයා
 එසසාති බුජ්ඣති, එසසපච්චයා වේදනාති බුජ්ඣති, වේදනාපච්චයා තණ්හාති
 බුජ්ඣති තණ්හා පච්චයා උපාදානනති බුජ්ඣති, උපාදානපච්චයා භවොති බුජ්ඣති,
 භවපච්චයා ජාතීති බුජ්ඣති, ජාතීපච්චයා ජරාමරණ නති බුජ්ඣති අවිජ්ජානිරොධා
 සම්බාරනිරොධොති බුජ්ඣති, සම්බාරනිරොධා විඤ්ඤාණ නිරොධොති
 බුජ්ඣති, විඤ්ඤාණනිරොධා නාමරූපනිරොධොති බුජ්ඣති,
 නාමරූපනිරොධා සලායතනනිරොධොති බුජ්ඣති, සලායතන නිරොධා
 එසසනිරොධොති බුජ්ඣති, එසසනිරොධා වේදනානිරොධොති බුජ්ඣති,
 වේදනානිරොධා තණ්හානිරොධොති බුජ්ඣති, තණ්හානිරොධා උපාදා
 නනිරොධොති බුජ්ඣති උපාදා නිරොධා භව නිරොධොති බුජ්ඣති,
 භවනිරොධා ජාති නිරොධොති බුජ්ඣති, ජාතීනිරොධා ජරාමරණ
 නිරොධොති බුජ්ඣති' ඉදං දුක්ඛනති බුජ්ඣති, අයං දුක්ඛසම්ප්පදයොති
 බුජ්ඣති, අයං දුක්ඛනිරොධොති බුජ්ඣති, අයං දුක්ඛනිරොධානාමිති
 පටිපදති බුජ්ඣති. ඉමෙ ආසවාති බුජ්ඣති, අයං ආසවසම්ප්පදොති
 බුජ්ඣති, අයං ආසවනිරොධොති බුජ්ඣති අයං ආසවනිරොධානාමිති
 පටිපදති බුජ්ඣති. ඉමෙ ධම්මො පරිකෙඤ්ඤායාති බුජ්ඣති, ඉමෙ ධම්මො
 පහාතබ්බාති බුජ්ඣති, ඉමෙ ධම්මො සවිජ්ජාතබ්බාති බුජ්ඣති, ඉමෙ
 ධම්මො භාවෙනබ්බාති බුජ්ඣති, ජනනං එසසායතනානං සම්ප්පදයං ව
 අස්ඛගමං ව.² අසසාදං ව ආදීනවං ව නිසසරණං ව බුජ්ඣති.
 පඤ්ඤානං උපාදානක ඛන්ධානං සම්ප්පදයං ව -ප- නිසසරණං ව බුජ්ඣති.
 වතුනං මහාභුතානං සම්ප්පදයං ව අස්ඛගමං ව අසසාදං ව ආදීනවං
 ව නිසසරණං ව බුජ්ඣති, යං කිඤ්ඤි සම්ප්පදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධ
 ධම්මනති බුජ්ඣති.

1. පච්චක බුද්ධඤාණෙන - භා.
 2. අස්ඛගමං-ව-ව-ච-ක. ම ජ සං,
 3. සතිපට්ඨානසංයුතං නාලඤ්ඤිභං.

3. ජාතික්ෂය සංඛ්‍යාත නිර්වාණය දක්නා සුලු වූ භික්ෂයන් අනුකම්පා කරන සුලු වූ බුදුහු එකායන මාර්ගය දන්නා සේක. පෙර යම් කෙනෙක් චතුරොසය තරණය කළාහු නම් කෙල මාර්ගයෙන් තරණය කළාහු ය. තවද යම් කෙනෙක් (මතු) තරණය කරන්නාහු නම්, දූන් තරණය කෙරෙත් නම්, මේ මඟින් තරණය කෙරෙත්. මෙසෙයින් ඒ පසේ බුදුහු එකායන මාර්ගයට ගියාහු නුයි 'එක' යහ.

කිසෙයින් ඒ පසේබුදුහු එකලා වැ අනුත්තර වූ ප්‍රත්‍යාක සම්බෝධිය අවබෝධ කළාහු නුයි 'එක' වූහ යත්: සතර මාර්ගඥානය ප්‍රඥාව ප්‍රඥන්-ද්‍රියය ප්‍රඥාබලය ධර්මවිචයසම්බෝධායතනය විමංසාව විදර්ශනාව සමාග්-දෘෂ්ටිය 'බෝධි' යයි කියනු ලැබේ. ඒ පසේ බුදුහු ඒ ප්‍රත්‍යාක බෝධි ඥානයෙන් 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයහ' යි අවබෝධ කළහ. 'හැම සංස්කාරයෝ දුක්ඛහ යි අවබෝධ කළහ, 'හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ' යි අවබෝධ කළහ. අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති දත්හ. සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වේ යැයි දත්හ, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය වේ යැයි දත්හ. නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වේ යැයි දත්හ. ෂඩා-යතන ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වේ යැයි දත්හ. ස්පර්ශ ප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වේ යැයි දත්හ. වේදනා ප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වේ යැයි දත්හ. තෘෂ්ණා ප්‍රත්‍යයෙන් උපාද්‍යනය වේ යැයි දත්හ. උපාද්‍යන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වේ යැයි දත්හ. භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වේ යැයි දත්හ. ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ යැයි දත්හ. අවිද්‍යා නිරෝධයෙන් සංස්කාරනිරෝධය වේ යැයි දත්හ. සංස්කාර නිරෝධයෙන් විඥාන නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. විඥාන නිරෝධ-යෙන් නාමරූප නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. නාමරූප නිරෝධයෙන් ෂඩායතන නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. ෂඩායතන නිරෝධයෙන් ස්පර්ශ-නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. ස්පර්ශ නිරෝධයෙන් වේදනා නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. වේදනා නිරෝධයෙන් තෘෂ්ණා නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. තෘෂ්ණා නිරෝධයෙන් උපාද්‍යන නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. උපාද්‍යන නිරෝධයෙන් භව නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. භව නිරෝධයෙන් ජාතී නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. ජාතී නිරෝධයෙන් ජරාමරණ නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. 'මේ (පඤච ස්කන්ධය) දුක්ඛ' යි දත්හ. 'මේ (තෘෂ්ණා සමුදය) දුක්ඛේතුව යැ' යි දත්හ. 'මේ (තෘෂ්ණා නිරෝධය) දුක් නැසීම යැ' යි දත්හ. 'මේ (ආයතී අශ්ටාධිකමාර්ගය) දුක් නැසීමට පමුණුවන පිළිවෙතැ' යි දත්හ. 'මේ ධර්මයෝ දතසුත්තාහ' යි දත්හ. 'මේ ධර්මයෝ හළ යුත්තාහ' යි දත්හ. 'මේ ධර්මයෝ ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුත්තාහ' යි දත්හ. 'මේ ධර්මයෝ වැඩිය යුත්තාහ' යි දත්හ. සවුදුරුම් ස්පර්ශායතනයන්ගේ පහළ වීම ද නැසීම ද ආස්වාදය ද ආදීනවය ද ත්‍රිස්සරණය ද දත්හ. පඤචාපාදනස්-කන්ධයන්ගේ පහළ වීම ද . . . භිස්සරණය ද දත්හ. සතර මහාභුත-යන්ගේ පහළ වීම ද නැසීම ද ආස්වාදය ද ආදීනවය ද ත්‍රිස්සරණය ද දත්හ. යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයක් වේ නම් එ හැම නැසෙන පියවි ඇතැ' යි දත්හ.

අඵවා යං බුජ්ඣිතබ්බං අනුබුජ්ඣිතබ්බං පටිබුජ්ඣිතබ්බං සමබුජ්ඣිතබ්බං අධිගතභවබ්බං එඤ්ඤිතබ්බං සච්ඡිකාතබ්බං, සබ්බං තං තෙන පච්චෙකඛොධිඤ්ඤාණෙන බුජ්ඣති අනුබුජ්ඣති පටිබුජ්ඣති සමබුජ්ඣති අධිගච්ඡි එඤ්ඤසි සච්ඡාකාසිති එවං සො පච්චෙකසමබුද්ධො එකො අනුඤ්ඤාපච්චෙකසමඛොධිං අභිසමබුද්ධොති එකො.

වරෙති: අඵඤ්චරියායො: ඉරියාපඵචරියා ආයතනචරියා සතිචරියා සමාධිචරියා ඤාණචරියා මග්ගචරියා පක්ඤ්චරියා¹ ලොකඤ්චරියා. 'ඉරියාපඵචරියා'ති චතුසු ඉරියාපඵචරියා. ආයතනචරියාති: ජසු අජ්ඣන්තික-ඛාහිරසු² ආයතනෙසු. 'සතිචරියා'ති චතුසු සතිපට්ඨානෙසු. 'සමාධිචරියා'ති චතුසු ක්ඛානෙසු. ඤාණචරියාති චතුසු අරියසච්චෙවසු.³ 'මග්ගචරියා'ති චතුසු අරියමග්ගෙසු.⁴ 'පක්ඤ්චරියා'ති⁵ චතුසු සාවඤ්ඤඵලෙසු, ලොකඤ්චරියාති තථාගතෙසු අරහතෙසු සමමාසමබුද්ධෙසු, පදෙසෙ⁶ පච්චෙකසමබුද්ධෙසු පදෙසෙ⁶ සාවකෙසු ඉරියාපඵචරියා ච පඤ්ඤිසමපනනානං, ආයතනචරියා ච ඉඤ්ඤියෙසු දුක්ඛආරානං, සත්චරියා ච අසුච්චාරිභාරිනං, සමාධිචරියා ච, අධිචිත්තලනුසුඤ්ඤානානං, ඤාණචරියා ච බුද්ධිසමපනනානං මග්ගචරියා ච සමමාපටිපනනානං, පක්ඤ්චරියා ච⁷ අධිගතඵලානං, ලොකඤ්චරියා ච තථාගතානං අරහතානං සමමාසමබුද්ධානං, පදෙසෙ පච්චෙකබුද්ධානං, පදෙසෙ⁶ සාවකානං, ඉමං අඵඤ්චරියායො.

අපරාපි අඵඤ්චරියායො: අධිමුච්චනෙතො සද්ධාය වරති, පග්ගණනෙතො⁸ විරියෙන වරති, උපට්ඨපෙනෙතො සතියා වරති, අච්චිකපං කරොතෙතො සමාධිතා වරති, පජානානෙතො⁹ පඤ්ඤාය වරති, විජානානෙතො විඤ්ඤාණෙන වරති,⁸ එවං පටිපනනසස කුසලා ධම්මො ආයාපෙනතිති ආයතනචරියාය වරති. එවං පටිපනනො විසෙසමධිගච්ඡතිති විසෙසචරියාය වරති ඉමං අඵඤ්චරියායො.

අපරාපි අඵඤ්ච රියායො: දසසනචරියා ව¹⁰ සමමාදිට්ඨියා, අභිනිරොපනචරියා ව¹⁰ සමමාසඛිකපාසස, පරිග්ගහචරියා ච සමමාචාචාය, සමුට්ඨානචරියා ච සමමා කම්මනසස, වොදනචරියා ච සමමාආච්චිසස, පග්ගහචරියා ච සමමාචායාමසස, උපට්ඨානචරියා ච සමමාසතියා, අච්චිකපචරියා ච සමමාසමාධිසස, ඉමං අඵඤ්චරියායො.

1. පටිපක්ඤ්චරියා - ප, ව, වී, ක
2. අජ්ඣන්තිකඛාහිරසු- ප, ව, වී, ක
3. චතුසු සච්චෙවසු- ප, ව, වී, ක
4. චතුසු මග්ගෙසු- ප, ව, වී, ක
5. පටිපක්ඤ්චරියාති- ප, ව, වී, ක
6. පදෙසතො- ම ජ සං, සා.
7. පජනනෙතො- ම ජ සං, සා.
8. විඤ්ඤාණචරියායවරති- ම ජ සං ව, වී, ක.
9. දසසනචරියාඤ්ඤාණචරියාව සමමාදිට්ඨියා- ප, ව, වී, ක.
10. අභිනිරොපනචරියා ම, ජ, සං.

නොහොත් යම් කිසිවක් දතයුතු නම්, නැවැත නැවැත දතයුතු නම්, වෙසෙසින් දතයුතු නම්, මැනැවින් දතයුතු නම්, අධිගම කළ යුතු නම්, නුවණින් ස්පර්ශ කළ යුතු නම්, ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුතු නම්, එහැම ඒ ප්‍රත්‍යක්ෂ බොධිඥානයෙන් දත්හ, අනුබොධ කළහ, ප්‍රතිබොධ කළහ, වෙසෙසින් දත්හ, මැනැවින් දත්හ, ස්පර්ශ කළහ, ප්‍රත්‍යක්ෂ කළාහු නුයි මෙසෙසින් ඒ පසේබුදුහු එකලා වැ අනුත්තර වූ ප්‍රත්‍යක්ෂ සම්බොධිය අභිසම්බුද්ධි නුයි 'එක' නම් වූහ.

වරෙ යනු: වයඹා අටෙකි: ඊයඹාපච්චයඹා යැ ආයතනවයඹා යැ ස්මාතිවයඹා යැ සමාධිවයඹා යැ ඥානවයඹා යැ මාර්ගවයඹා යැ ඵලවයඹා යැ ලොකාර්ත්ථවයඹා යි. 'ඊයඹාපච්චයඹා' යනු සතර ඉරියවුහි යැ. 'ආයතන වයඹා' යනු සවැදෑරුම් ආධ්‍යාත්මික බාහිර ආයතනයන්හි යැ. 'ස්මාති-වයඹා' යනු සතර සතිපට්ඨානයන්හි යැ. 'සමාධිවයඹා' යනු සතර ධ්‍යානයන්හි යැ. 'ඥානවයඹා' යනු සතර ආයඹි සත්‍යයන්හි යැ. 'මාර්ග වයඹා' යනු සතර ආයඹිමාර්ගයන්හි යැ. 'පත්තිවරියා' යනු සතර ශ්‍රාමාණ්‍ය ඵලයෙහි යැ. 'ලොකාර්ත්ථවයඹා' යනු තථාගත අර්හත් සමාක් සම්බුද්ධ-යන් කෙරෙහියැ, එකදේශයෙක්හි පසේබුදුන් කෙරෙහි යැ, එකදේශයෙක්හි ශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි යැ. ප්‍රණිධිසම්පන්නයන්ට ඊයඹාපච්චයඹාව ද, ඉන්ද්‍රියයන්හි ඉප්පද්චාරයනට ආයතනවර්ගය ද, අප්‍රමාද විහාරිත්ට ස්මාති-වයඹා ද, අධිවිත්තයෙහි යෙදුණවුනට සමාධිවයඹා ද, බුද්ධිසම්පන්නයනට ඥානවයඹා ද, සමාක්ප්‍රතිපන්නයනට මාර්ගවයඹා ද, අධිගම කළ ඵල ඇතියනට ඵලවයඹා ද, තථාගත අර්හත් සමාක් සම්බුද්ධයනට, එකදේශ යෙක්හි ප්‍රත්‍යක්ෂ බුද්ධියනට, එකදේශයෙක්හි ශ්‍රාවකයනට ලොකාර්ත්ථ-වර්ගාව දැ යි මේ අට වැදෑරුම් වයඹාවෝ වෙති.

අත්‍ය වූ ද වයඹා අටෙකි: අධිමොක්ෂ කරනුයේ ශ්‍රද්ධා වශයෙන් පවතියි, ප්‍රග්‍රහ කරනුයේ වීර්‍ය වශයෙන් පවතියි, (අරමුණෙහි) සිහි එළවා තබනුයේ ස්මාති වශයෙන් පවතියි, අවික්ෂේපය කරනුයේ සමාධි වශයෙන් පවතියි, ප්‍රජානනය කරනුයේ ප්‍රඥාවශයෙන් පවතියි, විජානනය (ආවර්ජන-විඥානයෙන් අරමුණු දැනීම) කරනුයේ විඥාන වශයෙන් පවතියි. මෙසෙසින් පිළිපත්හු ගේ කුශල ධර්මයෝ අතිශයින් පවතිත්තූයි ආයතන වයඹා වශයෙන් පවතියි. මෙසෙසින් පිළිපන්නෝ විශෙසයට පැමිණේ නුයි විශෙෂවයඹා වශයෙන් පවති. මොහු අෂ්ටවයඹාවෝ වෙති.

අත්‍ය වූ ද වයඹා අටෙකි: සමාග්දෘෂ්ටියගේ දර්ශන වශයෙන් පැවැත්ම ද සමාක් සංකල්පයාගේ අභිනිරොපණ වශයෙන් පැවැත්ම ද සමාග්වචනයාගේ පරිග්‍රහ වශයෙන් පැවැත්ම ද සමාක් කර්මාන්තයාගේ සමුත්ථාන වශයෙන් පැවැත්ම ද සමාගානීටියාගේ ව්‍යවදන වශයෙන් පැවැත්ම ද සමාග් ව්‍යායාමයාගේ ප්‍රග්‍රහ වශයෙන් පැවැත් ම ද, සමාක් ස්මාතිය ගේ වැටහීම වශයෙන් පැවැත්ම ද සමාක් සමාධිහු ගේ අවික්ෂේප වශයෙන් පැවැත් ම ද යන මොහු අෂ්ටවයඹාවෝ යි.

බග්ගවිසාණකපොති යථා බග්ගසස නාම විසාණං එකං හොති අද්දතියං. එවමෙව සො පච්චෙකසමුද්දො, තංකපො තංසදියො තප්පිභාගො. යථා අතිලොණං වුවන් ලොණකපො, අතිතිඤ්ඤාකං වුවන් තිඤ්ඤාකපො, අතිමධුරං වුවන් මධුරකපො, අතිඋණං වුවන් අග්ගිකපො, අතිසීතං වුවන් හිමකපො, මහාඋදකකඛනො වුවන් සමුද්දකපො, මහාභිඤ්ඤාබලප්පකො සාවකො වුවන් සතප්පකපොති. එවමෙව සො පච්චෙකසමුද්දො තංකපො තංසදියො තප්පිභාගො එකො අද්දතියො මුඤ්ඤානිදෙසො සමමො ලොකෙ වරති විහරති ඉරියති වඤ්ඤානි පලෙති යපෙති යාපෙති 'එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපො'.

කෙනාහ සො පච්චෙකසමුද්දො:

“සබ්බසු භූතසු තිධාය දංඤාං
අවිභෙදියං අඤ්ඤාතරමිසි කෙසං,
න සුඤ්ඤාමිච්ඡයා කුතො සභායං
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපො”ති.

2.

සංසග්ගජාතසස භවන්ති සෙනාහා
සෙනාහනියං දුක්ඛමිදං පහොති,
ආදීනවං සෙනාහජං පෙක්ඛමානො
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපො.

සංසග්ගජාතසස භවන්ති සෙනාහාති- ‘සංසග්ගා’ති දෙව සංසග්ගා: දසසනසංසග්ගො ව සචනසංසග්ගො ව. කඤ්ඤො දසසනසංසග්ගො: ඉධෙකච්චො පසති ඉඤ්ඤා වා කුමාරිං වා අභිරුපං දසසනියං පාසාදිකං පරමාය වණ්ණපොකඛරතාය සමන්තාගතං, දිසවා පසිසිකා අනුබ්බාජනසො ග්‍රිමිකං ගණනාති; කෙසා වා සොහනා, මුඛං වා සොහනං, අකඛි වා සොහනා, කණ්ණා වා සොහනා, නාසා වා සොහනා, ඔට්ඨා වා සොහනා, දන්තා වා සොහනා, මුඛං වා සොහනං, ගිවා වා සොහනා, එනා වා සොහනා, උරං වා සොහනං, උදරං වා සොහනං, කපි වා සොහනං, උරු වා සොහනා, ජඛසා වා සොහනා, හත්වා වා සොහනා, පාද වා සොහනා, අභිභුලියො වා සොහනා, නබ්බා වා සොහනා ති දිසවා පසිසිකා අභිනද්දති අභිවද්දති අභිපඤ්ඤති අනුසාරති අනුප්පාදෙති අනුබ්බති රාභෙකිනං. අඤ්ඤා දසසනසංසග්ගො.

1. තකකපො - ම ජ සං භා.

2. තසදියො - ම ජ සං භා.

බග්ගවිසාණකප්පො යනු: යම් සේ කඟවෙහෙණ හට එක් හඟෙක් වෙ ද දෙ වැන්නෙක් නැත්තේ ද, එසෙයින් මැ ඒ පසේ බුදුහු එ බන්දහ, තත්සදාශයහ, තත්ප්‍රතිභාගයහ. යම්සේ ඉතා ලුණු වූයේ 'ලවණකල්ප' යයි කියනු ලැබේ ද, ඉතා තික්ත වූයේ 'තික්තකල්ප' යයි කියනු ලැබේ ද, ඉතා මිහිරි වූයේ 'මධුරකල්ප' යයි කියනු ලැබේ ද, ඉතා උණු වූයේ 'අග්නිකල්ප' යයි කියනු ලැබේ ද, ඉතා සිහිල් වූයේ 'හිමකල්ප' යයි කියනු ලැබේ ද, මහදියකද 'සමුද්‍රකල්ප' යයි කියනු ලැබේ ද, මහා අභිඤ්ඤාප්‍රාප්ත ශ්‍රාවක තෙම 'ශාස්තෘ කල්ප' යයි කියනු ලැබේද, එසෙයින් මැ ඒ පසේ බුදුහු, එ බන්දහ. තත්සදාශයහ, තත්ප්‍රතිභාගයහ. එකලා වූවාහු දෙවැන්නකු නැත්තාහු මීදුණු බැදුම් ඇතියාහු මැනැවින් ලොවැ හැසිරෙති වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති රැකෙති පාලනය කෙරෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් තුයි 'එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

“සබ්බසු භූතෙසු -ප- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො” යි.

2.

හටගත් (දර්ශනාදි) සංසර්ග ඇතියහුට ස්නෙහයෝ වෙති, ස්නෙහය අනුව යන මෙ දුක උපදි, ස්නෙහයෙන් උපන් ආදීනව දක්මින් කඟවෙහෙණකු සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

සංසග්ගජාතසස භවනති ඝෙනාහා- 'සංසග්ගා' යනු: දර්ශනසංසර්ගය ද ශ්‍රවණ සංසර්ගය ද යි සංසර්ග දෙකෙකි. දර්ශන සංසර්ග කවර යත්: මෙ ලොවැ ඇතැමෙක් විශිෂ්ට රු ඇති දෑකුම්කලු ප්‍රසාද එළවන උකුම් වූ වර්ණසෞන්දර්යයෙන් සමන්වාගත වූ ස්ත්‍රියක හෝ කුමරියක හෝ දකියි. දෑක බලා 'කෙස් හොබනේ යැ හෝ මුහුණ හොබනේ යැ හෝ ඇස් හොබනේ යැ හෝ කන් හොබනේ යැ හෝ නාභැය හොබනේ යැ හෝ ලවන් හොබනේ යැ හෝ දත් හොබනේ යැ හෝ මුඛය හොබනේ යැ හෝ ගෙල හොබනේ යැ හෝ පියවුරු හොබනේ යැ හෝ උරමඬල හොබනේ යැ හෝ උදරය හොබනේ යැ හෝ කටිය හොබනේ යැ හෝ වටොර හොබනේ යැ හෝ දහයුග හොබනේ යැ හෝ අත් හොබනේ යැ හෝ පා හොබනේ යැ හෝ ඇහිලි හොබනේ යැ හෝ නිය හොබනේ යැ හෝ 'යි අනුච්ඡාද්‍යජන විසින් නිමිති ගනියි දෑක බලා සතුටු වෙයි තුටුවදන් බෙණෙයි පතයි සිහි කෙරෙයි අනුච්ඡාද්‍යජන අල්වා ගනී. ස්නෙහ බන්ධනයෙන් බැදේ. මේ දර්ශන සංසර්ග නම.

කතමො සවණසංසගො; ඉධෙකච්චො සුණාති අමුකසම්. නාම ගාමෙ වා නිගමෙ වා ඉතී වා කුමාරී වා අභිරූපා දසනීයා පාසාදිකා පරමාය වණණපොකකිරතාය සමනතාගතාති, සුඤ්චා සුණිඤ්චා අභිනාදුති අභිවදති අභිපසෙති අනුප්පාදෙති අනුබ්ඛති රාගබ්ඛනං. අයං සවණසංසගො.

සෙනහාති දෙවසෙනහා: තණ්හාසෙනහො ව දිට්ඨිසෙනහො ව. කතමො තණ්හාසෙනහො: යාවතා තණ්හාසඛධාතෙන සීමකතං මරියාදිකතා¹ ඔධිකතං පරියනකකතා² පරිනහතිතං මමාධිතං ‘ඉදං මමා එතං මම, එතතකං මම, එතතාවතා මම, රූපා සද්ද ගතධා රස, ඵොට්ඨධධා අසුරණා පාපුරණා³ දුසිදසා අපෙළකා කුකකුටසුකරා සත්ඵගවාසවළවා ඛෙතං වතථුං භිඤ්ඤං සුවණණං ගාමනිගම- රාජධානියො උට්ඨං ව ජනපදෙ ව⁴ කොසො ව කොට්ඨාගාරං ව කෙවලමුපි මහාපඨවීං තණ්හාවසෙන මමායති, යාවතා⁵ ධම්සතතණ්හාවීවරිතං. අයං තාණ්හසෙනහො.

කතමො දිට්ඨිසෙනහො: විසතිවච්ඡුකා සකකායදිට්ඨි, දසවච්ඡුකා මිච්ඡාදිට්ඨි, දසවකථුකා අතකගොභිකා දිට්ඨි, යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගහණං දිට්ඨිකතාරො දිට්ඨිවිසුකාසිකං දිට්ඨිවිපච්ඡිතං දිට්ඨි සංයොජනං ගාහො පතිට්ඨාහො⁶, අභිනිවෙසො පරාමාසො කුමමගො මිච්ඡාපථො මිච්ඡතං තිස්ඨායතනං විපරියෙසගාහො⁷ විපරිතගාහො විපප්ප්‍රාසගාහො මිච්ඡාගාහො අයාථාවතත්⁸ යාථාවතනති ගාහො යාවතා චාසවසීදිට්ඨිගතාති. අයං දිට්ඨිසෙනහො.

සංසගගජාතසස භවනති සෙනහාති- දසනාසංසගපච්චියා ව සවණ- සංසගපච්චියා ව තණ්හාසෙනහො ව දිට්ඨිසෙනහො ව භවනති සංභවනති ජායනති සඤ්ජායනති ගිබ්බකනනති අනිගිබ්බකනනති පාතු භවනතිති ‘සංසගගජාතසස භවනති සෙනහා’.

සෙනහඤ්චියං දුකඛමිදං පහොතීති-‘සෙනහාති’ දෙව සෙනහා: තණ්හා සෙනහො ව දිට්ඨිසෙනහො ව -පෙ- අයං තණ්හාසෙනහො -පෙ- අයං දිට්ඨිසෙනහො. දුකඛමිදං පහොතීති ඉධෙකච්චො කායෙන දුච්චරිතං වරති, වාචාය දුච්චරිතං වරති, මනසා දුච්චරිතං වරති, පාණමුපි හනති⁹, අදිනනමුපි ආදියති, සන්ධිමුපි ඡිදුති, ගිප්ප්‍රාපමුපි හරති, එකාගාරිකමුපි කරොති,

1. සීමකතං- ව,වී,ක. ම ජ සං.
2. පරියනකකතා-පඤ. ම ජ සං.
පරියනකක- ව,වී,ක
3. පාපුරණා- ම ජ සං.
4. ජනපද ව- ව,වී,ක
5. යා එතං - පන.
6. පරිගාහො- ම ජ සං. සා.
7. විපරියාසගාහො- ම ජ සං.
විපරියෙසගාහො- සා.
8. ආයතාවකමු- ව,වී,ක
අයාථාවකමු-ම ජ සං. සා.
9. හනති- ම ජ සං. සා.

ශ්‍රවණසංසර්ග කවරයක්: මෙලොවු ඇතැමෙක් අසුවල් ගමැ හෝ තියමගමැ හෝ ස්ත්‍රියක් හෝ කුමරියක් හෝ විශිෂ්ට රු ඇත්තී යැ දකුම් කලු යැ ප්‍රසාද එළවත්තී යැ උකුම් වරණ සොන්දර්ශයෙන් සමන්වාගත යැ' යි අසයි. අසා අසාලා සතුටු වෙයි සතුටු වදන් බෙණෙයි ප්‍රාර්ථනා කෙරෙයි අනුවාසැප්පන අල්වා ගනී. ස්නෙහ බන්ධනයෙන් බැදේ. මේ ශ්‍රවණසංසර්ග නම්.

සෙනහා යනු ස්නෙහ දෙකෙකි: තෘෂ්ණා ස්නෙහය ද දෘෂ්ටිස්තෝභය ද යි. තෘෂ්ණා ස්තෝභය කවරයක්: යම් පමණ තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාතයෙන් 'මේ මාගේ යැ, තෙල මා ගේ යැ මෙතෙක් මාගේ යැ, මෙතෙකින් මාගේ යැ' යි හිමි කරන ලද ද, මයභිද කරන ලද ද, අවධි කරන ලද ද, පිරියක් කරන ලද ද, පිරිසිදුගන්නා ලද ද, මමායන කරන ලද ද, රූපයෝ ශබ්දයෝ ගන්ධයෝ රසයෝ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ අතුරුණු පවුරුණු දූසිදස්සු එළව්වෙළ කුකුළු හුරු ඇත් අස් ගව වෙළඹහු කෙත් වතු අමුරන් රත්රන් ගම්නියම්ගම් රජදහන් රට දනවු කොටු කොටුගුළු මුළුමහපොළොව පවා තෘෂ්ණා වශයෙන් මමායන කෙරේ ද යම් පමණ අටතුරාසියක් තෘෂ්ණා විවරිත වේ ද, මේ තෘෂ්ණා ස්නෙහ නම්.

දෘෂ්ටිස්තෝභ කවර යක්: විංශද්වස්තුක සත්කායදෘෂ්ටි යැ, දශ-වස්තුක මිථ්‍යාදෘෂ්ටි යැ දශවස්තුක අන්තග්‍රාහිකදෘෂ්ටි යැ යන මෙබඳු යම් දෘෂ්ටියක් දෘෂ්ටිගතයෙක් දෘෂ්ටිගහනයෙක් දෘෂ්ටිකාන්තාරයෙක් දෘෂ්ටි-විසුකයෙක් දෘෂ්ටිවිස්ථන්දිතයෙක් දෘෂ්ටිසංයෝජනයෙක් (අරමුණ දඩි වැ ගන්නා) ග්‍රාහයෙක් පිහිටා සිටීමෙන් අභිනිවේශයෙක් පරාමර්ශයෙක් කුත්සිතමාර්ගයෙක් අයථාමාර්ගයෙක් මිථ්‍යාභාවයෙක් තීර්ත්ථායතන-යෙක් විපයර්ශාස ග්‍රහණයෙක් විපරිතග්‍රහණයෙක් පෙරළි කොට ගැනීමෙන් මිථ්‍යාග්‍රහණයෙක් අයථාස්වභාවයෙහි යථා ස්වභාව යයි ගැනීමෙන් යම් පමණ දෙසැට දෘෂ්ටියෙහි ඇතුළු කෙතෙක් වෙන් ද මේ 'දෘෂ්ටිස්තෝභ' නම්.

සංසග්ගජාතස්ස භවනති සෙනහා යනු: දර්ශන සංසර්ග ප්‍රත්‍යයෙනුදු ශ්‍රවණ සංසර්ග ප්‍රත්‍යයෙනුදු තෘෂ්ණාස්තෝභයක් දෘෂ්ටි ස්තෝභයක් වෙයි උපදියි හට ගනියි මැනැවින් හටගනියි නිපදියි වෙසෙසින් නිපදියි පහළ වෙනු නුසි 'සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති ස්නෙහා' යනු වේ.

සෙනහඤ්ඤා දුකඛමිදං පහොති — 'ස්නෙහා' යනු: තෘෂ්ණා-ස්නෙහය ද දෘෂ්ටි ස්තෝභය ද යි ස්නෙහ දෙකකි. . . . මේ තෘෂ්ණා ස්නෙහ යැ. . . මේ දෘෂ්ටි ස්නෙහයි. දුකඛමිදං පහොති යනු: මෙලොවු ඇතැමෙක් කසින් දුසිරිත් කෙරෙයි, වචනයෙන් දුසිරිත් කෙරෙයි, මනසින් දුසිරිත් කෙරෙයි. ප්‍රාණවධ ද කෙරෙයි, අදක්තාදන ද කෙරෙයි, ගෘහ-යන්ධි ද සිදියි. ගමුදු වොලොගනියි. එක් ගෙයක් පැහැරිමුදු කෙරෙයි.

පරිපූජනී තිට්ඨති, පරදරමි ගව්ඡති, මුසාපි භණති. තමෙනං ගහෙතො රංකෙසු දසෙසනති අයං දෙව වොරො ආගුචාරී, ඉමසං යං ඉච්ඡති තං දණ්ඨං පණෙහිති. තමෙනං රාජා පරිභාසති, සො පරිභාසපච්චයාපි දුක්ඛං දෙමනස්සං.¹ පටිසංවෙදෙති, එතං භයං දුක්ඛං දෙමනස්සං. කුතො තස්සං සොභපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං, එතතකෙනාපි රාජා න තුස්සති.

තමෙනං රාජා ඛන්ධාපෙති අත්ඤාඛන්ධනෙන වා රජ්ජඛන්ධනෙන වා සංඝිලිකඛන්ධනෙන වා වෙත්තඛන්ධනෙන වා ලුතාඛන්ධනෙන වා පසෙඛපඛන්ධනෙන වා පරිසෙඛපඛන්ධනෙන වා ගාමඛන්ධනෙන වා ගිගමඛන්ධනෙන වා නගරඛන්ධනෙන වා රච්චඛන්ධනෙන වා ජනපදඛන්ධනෙන වා, අත්තමසො යචචනීයමි කරොති න තෙ ලබ්භා ඉතො පකකම්භනති. සො ඛන්ධනපච්චයා පි දුක්ඛං දෙමනස්සං පටිසංවෙදෙති, එතං භයං දුක්ඛං දෙමනස්සං කුතො තස්සං සොභ පච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං, එතතකෙනාපි රාජා න තුස්සති.

තමෙනං රාජා තස්ස² ධනං ආභාරපෙති: සතං වා සභස්සං වා සතසභස්සං වා, සො ධනජාති පච්චයාපි දුක්ඛං දෙමනස්සං පටිසංවෙදෙති එතං භයං දුක්ඛං දෙමනස්සං කුතො තස්සං සොභ පච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං එතතකෙනාපි රාජා න තුස්සති,

තමෙනං රාජා විවිධා කම්මකාරණා.³ කාරාපෙති: කසාහිපි තාලෙති වෙතොහිපි තාලෙති, අද්ධදණ්ඨකෙහිපි⁴ තාලෙති, හත්ථමි ඡිත්ථති පාදමි ඡිත්ථති හත්ථපාදමි ඡිත්ථති, කණ්ණමි ඡිත්ථති, නාසමි ඡිත්ථති, කණ්ණනාසමි ඡිත්ථති, බිලඛගථාලිකමි කරොති, සඛබ්බුණ්ඨකමි කරොති රාහුමුඛමි කරොති, ජොතිමාලිකමි කරොති, හත්ථපච්චනීකමි කරොති, එරකචතනිකමි කරොති, චිරකවාසිකමි කරොති, එණෙයාකමි කරොති, බලිසමංසිකමි කරොති, කභාපණකමි කරොති, බාරාපතච්ඡි කමි කරොති, පලිසපරිච්ඡිකමි කරොති, පළාලපිච්ඡිකමි කරොති, තසෙතනාපි තෙලෙන ඔසිඤ්චති, සුනාබෙහිපි බාදපෙති, ජීවනනමි සුලෙ ලකාසෙති, අසිනාපි සීසං ඡිත්ථති, සො කම්මකාරණපච්චයාපි දුක්ඛං දෙමනස්සං පටිසංවෙදෙති. එතං භයං දුක්ඛං දෙමනස්සං කුතො තස්සං සොභපච්චයා: ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං, රාජා ඉමෙසං චතුක්ඛං දණ්ඨානං ඉසසරො.

1. දුක්ඛදෙමනස්සං - සා
2. තසෙතනපච්චයා- ව-ව-ක.
3. තස්ස ව- ම ජ සං.
4. කම්මකාරණා- ප, ව-ව, -ස කම්මකාරණා - ම ජ සං.
5. අධ්ධදණ්ඨකෙහිපි- ව-ව-ක, ම ජ සං

කඩපළා සොරකමුදු කෙරෙයි, වීරඹුසොරකමුදු කෙරෙයි මුසවා ද බෙණෙයි. ඔහු ගෙන දේවයෙනි, 'මේ අපරාධකාරී සොරෙක' මොහුට කැමැති දඩයක් පණවනු මැනැවැ' යි රජහට දක්වති. රජ ඔහුට පරිභව බෙණෙයි. හෙතෙම පරිභව බිණිම් ප්‍රත්‍යයෙහි දුක් දෙමනස් විදියි. තෙල බිය දුක් දෙමනස් ඔහුට කොයිත් උපන යත්: ස්නෙහ ප්‍රත්‍යයෙහි නන්දිප්‍රත්‍යයෙහි රාග ප්‍රත්‍යයෙහි නන්දිරාග ප්‍රත්‍යයෙහි උපන. රජ මෙතෙකිනුදු කුටු නො වෙයි.

රජ ඔහු සිරබැඳුමින් හෝ රැහැන්බැඳුමින් හෝ හැකිලිබැඳුමින් හෝ වෙවැල්බැඳුමින් හෝ ලියබැඳුමින් හෝ සිපිරිගෙ බැඳුමින් හෝ පිරිකෙව්බැඳුමින් හෝ නම්බැඳුමින් හෝ ගියම්ගම් බැඳුමින් හෝ නුවර බැඳුමින් හෝ රටබැඳුමින් හෝ දනවුබැඳුමින් හෝ බදවයි. යටත් පිරිසෙයින් 'තා මෙයින් බැහැර යන්නට නො ලැබේ' යයි සවවනියකමුදු කෙරේ. හෙතෙම බන්ධනප්‍රත්‍යයෙහි දුක් දෙමනස් විදී. තෙල බිය දුක් දෙමනස් ඔහුට කොයිත් උපන යත්: ස්නෙහ ප්‍රත්‍යයෙහි නන්දිප්‍රත්‍යයෙහි රාගප්‍රත්‍යයෙහි නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙහි උපන. මෙතෙකිනුදු රජ කුටු නො වෙයි:

රජ ඔහු ලවා සියක් හෝ දහසක් හෝ සුවඟසක් හෝ ඔහුගේ ධනය ගෙන්වයි. හෙතෙම ධනහානි ප්‍රත්‍යයෙහි දුක් දෙමනස් විදියි, තෙල බිය දුක් දෙමනස් ඔහුට කොයිත් උපන යත්: ස්නෙහප්‍රත්‍යයෙහි නන්දිප්‍රත්‍යයෙහි රාගප්‍රත්‍යයෙහි නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙහි උපන. මෙතෙකි- නුදු රජ කුටු නො වෙයි.

රජ උහුගෙනවිවිධ කම්කටොලු කරවයි: (රාජපුරුෂ)කසයෙහිකළයි, වෙවැලිනුදු කළයි, අඩදඩියෙහිකළයි, අත් ද සිදිසි පා ද සිදිසි, අත් පා ද සිදිසි, කනුදු සිදිසි, නැහැය ද සිදිසි, කන්තාසාද සිදිසි, කාඩිසැලි කම්කටොලුදු කෙරෙයි, සක්මුටු කම්කටොලුදු කෙරෙයි, රාහුමුටු කම්කටොලුදු කෙරෙයි, ගිනිවළලු කම්කටොලුදු කෙරෙයි, අත් දල්වන කම්කටොලුදු කෙරෙයි, එරුවත් කම්කටොලුදු කෙරෙයි, තිහිරිඳත් කම්කටොලුදු කෙරෙයි, එණෙයාක කම්කටොලුදු කෙරෙයි, බිලියෙන් මස් සිදුනා කම්කටොලු දු කෙරෙයි, කහාපණික කම්කටොලුදු කෙරෙයි, කොස්සෙන් කාරම් ගල්වන කම්කටොලුදු කෙරෙයි, පරිසපරිවර්තන කම්කටොලුදු කෙරෙයි, පිදුරුපිටු කම්කටොලුදු කෙරෙයි, කකාල කෙලුදු ඉසියි. ඉතකයන් (කිණබල්ලන්) ලවා ද කවයි, දිවස්සුලැ ද හිදුවයි, කඩුවෙහි හිස සිදිසි, හෙතෙම කම්කටොලු ප්‍රත්‍යයෙහි දුක් දෙමනස් විදී. තෙල බිය දුක් දෙමනස් උහුට කොයිත් උපන යත්: ස්නෙහ ප්‍රත්‍යයෙහි නන්දිප්‍රත්‍යයෙහි රාගප්‍රත්‍යයෙහි නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙහි උපන. රජ මේ සිටි වැදෑරුම් දඬුවමට ඊඤ්චරයැ.

සො සකෙන කමමන කායසස හෙද පරමමරණා, අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං තිරයං උපපජ්ජති, තමෙනං තිරයපාලා පඤ්ඤවිධිබන්ධනං නාම කමමකාරණං කාරොන්ති¹ තත්තං අයොඛිලං හඤ්ඤ ගමමන්ති, තත්තං අයොඛිලං දුතියෙ ඤ්ඤ ගමමන්ති, තත්තං අයොඛිලං පාදෙ ගමමන්ති, තත්තං අයොඛිලං දුතියෙ පාදෙ ගමමන්ති. තත්තං අයොඛිලං මංජුකං උරසමිං ගමමන්ති. සො තස්ස දුක්ඛා තිප්පා ඛරා කටුකා වෙදනා වෙදෙති, න ච තාව කාලං කරොති යාව න තං පාපං කමමං ඛ්‍යන්තියොති. එතං භයං දුක්ඛං දෙමනස්සං කුතො තස්ස සොහපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාහපච්චයා ච නන්දිරාහපච්චයා ච ජාතං.

තමෙනං තිරයපාලා සංවෙසෙත්වා² කුටාරිභි තච්ඡන්ති. තමෙනං තිරයපාලා උභිපාදං අධොසිරං ගහෙත්වා³ වාසිභි තච්ඡන්ති. තමෙනං තිරයපාලා රථෙ යොජෙත්වා ආදිත්තාය පඨවියා සමපජ්ජිතාය සජොතිභුතාය සාරොන්තිපි පච්චාසාරොන්තිපි.⁴ තමෙනං තිරයපාලා මහනතං අඛ්ඤාරපඨවතං ආදිත්තං සමපජ්ජිතං සජොතිභුතං ආරොපෙත්තිපි ඔරොපෙත්තිපි. තමෙනං තිරයපාලා උභිපාදං අධොසිරං ගහෙත්වා තත්තාය ලොහකුම්භියා පක්ඛිපන්ති ආදිත්තාය සමපජ්ජිතාය සජොතිභුතාය. සො තස්ස ඵෙණුඤ්ඤානං පච්චති, සො තස්ස ඵෙණුඤ්ඤානං පච්චිතො සක්ඛිපි උභිං ගච්ඡති, සක්ඛිපි අධො ගච්ඡති, සක්ඛිපි තිරියං ගච්ඡති. සො තස්ස තිප්පා ඛරා⁵ කටුකා වෙදනා වෙදෙති. නච තාව කාලං කරොති, යාව න තං පාපං කමමං ඛ්‍යන්තියොති. එතං භයං දුක්ඛං දෙමනස්සං කුතො තස්ස සොහපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාහපච්චයා ච නන්දිරාහපච්චයා ච ජාතං. තමෙනං තිරයපාලා මහාතිරයෙ පක්ඛිපන්ති. සො ඛො පන මහාතිරයො:

1. “චතුකකචෙණණං චතුද්වාරො වීඤ්ඤානා භාගසො මිතො අයො පාකාරපරියතො අයසා පටිකුජ්ජිතො,
2. තස්ස අයොමයා භුමි⁶ ජලිතා තෙජසා යුතා සමන්තා යොජනස්සං ඵරිණිං තිට්ඨති සබ්බදං⁷
3. කදරියා තාපනා සොරා අච්චිමන්තො දුරාඤ්ඤ⁸ ලොමංසනරූපා ච භිසා පටිභයා දුඛා⁸
4. පුට්ඨිමය ච භිත්තියා අච්චිකඛණො සලුට්ඨිතො දහන්තො පාපකමමන්ත පච්චිමය පටිභඤ්ඤති,
5. පච්චිමය ච භිත්තියා අච්චිකඛණො සලුට්ඨිතො දහන්තො පාපකමමන්ත පුට්ඨිමය පටිභඤ්ඤති,

1. කමමකාරණං- පච-කඉ¹ කාරණං
 කරොන්ති- ම ජ සං
 2. සංවෙසෙත්වා- සා
 3. ගහෙත්වා- ප-ව-ව-ක
 4. භරොන්ති පච්චාසාරොන්ති- ව-ව-ක
 5. මංජුකං- උපරිප ඡාණාසක - දෙවදුකදුකත.
 6. සංකිච්චතක.
 7. තිඛිතා ඛරා- ව,වි,ක, ම ජ සං,
 8. තස්ස හෙට්ඨා අයොභුමි, ව,වි,ක
 9. අච්චිකඛණො දුරාඤ්ඤ- ම-ව-ව-ක
 8. භිසා පටිභයා දුක්ඛා- ව,වි,ක

හේ සියකැමින් කාමුන් මරණින් මතු සැපයෙන් පහ වූ දුකට ගති වූ විවස වැ පතිත වන නරකයෙහි උපදී. නිර්-පල්ලෝ ඔහු ගෙන පඤ්චවිධ බන්ධන නම් වූ කම්කටොලු කරවති: රත් වූ යහුලක් අත්හි ප්‍රවේශ කරවති, රත් වූ යහුලක් දෙ වැනි අත්හි ප්‍රවේශ කරවති, රත් වූ යහුලක් ඊයැ පිවිසවති, රත් වූ යහුලක් දෙ වැනි පයැ පිවිසවති, රත් වූ යහුලක් උරමැද පිවිසවති. හෙතෙම එහි තිඉ වූ කුර වූ කටුක වූ දුක්වේදනා විඳියි. ඒ පවකම් විගතාන්ත නො වන තාක් නො ද කලුරිය කෙරේ. තෙල බිය දුක් දෙමනස් උහුට කොයින් උපත යත්: ස්නෙහ ප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දි ප්‍රත්‍යයෙනුදු රාගප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙනුදු උපත.

තිරයපාලයෝ උහු හොවා පොරොවින් සස්ති, තිරයපාලයෝ උහු පා උඩුහුරුකොට හිස යටිහුරුකොට ගෙන වැයෙන් සස්ති, තිරයපාලයෝ උහු රියෙහි යොදු භාත්පයින් දුල්වෙන අතිශයින් දිලියෙන ගිනිදල් සහිත වූ පොළොවහි ඉදිරියට ඇවිදුවන්නාහු ද නවතන්නාහු ද වෙත්. පවකම් කළ උහු යම්පල්හු ආදිප්ත වූ සම්ප්‍රජ්වලිත වූ ජ්වාලා සහිත වූ ඔහන් අඟර පර්වතයට නංවති, බස්වන්නාහු ද වෙත්. පවකම් කළ උහු යම්පල්හු උර්ධවපාද අධ:ශීර්ෂ කොට ගෙන තප්ත වූ ආදිප්ත වූ සම්ප්‍රජ්වලිත වූ ජ්වාලා සහිත වූ ලොහකුම්භයෙහි බහා උත්. හේ එහි පෙණපිඩු බදු දෙහ ඇති වැ පැසෙයි. හේ එහි පෙණපිඩු බදු දෙහ ඇති වැ පස්නේ වරක් උඩට ද නැහෙයි. වරක් යටට ද බසීයි. වරක් සරසට ද යේ. හේ එහි තියුණු වූ රළු වූ කටුක වූ දුක් වේදනා විඳී. යම් තාක් ඒ පවකම් නො හෙවෙ නම්, ඒ තාක් නො ද මියෙයි. තෙල බිය දුක් දෙමනස් උහුට කොයින් උපතැ යත්: ස්නෙහප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිප්‍රත්‍යයෙනුදු රාගප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙනුදු උපත. පවකම් කළ ඔහු යම්පල්හු මහානිරයෙහි බහාලත්. ඒ මහානිරය වූ කලී:

1. (ඒ මහානිරය) සතර කන් ඇත්තේ යැ, සතර දෙර යැ, වෙන වෙන මැ කොටස් වශයෙන් බෙදන ලද, යපවුරින් පරික්ෂිප්ත යැ, යපියතින් වසන ලද.
2. ඒ මහනිරයහි යපොළොව ජ්වලිත වූවා තේජසින් යුක්ත යැ, භාත්පසැ සියක් යොදුන් තැනැ සියලු කල්හි පැතිරැ සිටී.
3. (ඒ අෂ්ටමහානරකයෝ) තිරතුරු තවන්නාහු සොර වූවාහු (කල්පස්ථායී) ගිනිසිළු ඇත්තාහු ළං වියැ නො හැක්කාහු ලොමුදහන පියවී ඇත්තාහු බිහිසුණු වූවාහු බිය උපදවන්නාහු දුක් වූවාහු ද වෙත්.
4. පෙරදිගැ බිතින් නැඟුණු ගිනිකද පවකම් කළ සත්ත්වයන් දවමින් (ගොස්) පැසුළු බිතැ වැදෙයි.
5. පැසුළු බිතින් නැඟුණු ගිනිකද පවකම් කළ සත්ත්වයන් දවමින් ගොස් පෙරදිගැ බිතැ වැදෙයි.

6. උතුරු බිත්තන් නැඟුණු ගිනිකඳ පවකම් කළවුන් දවමින් ගොස් දකුණු බිත්ත වැදෙයි.

7. දකුණු බිත්තන් නැඟුණු ගිනිකඳ පවකම් කළවුන් දවමින් ගොස් උතුරු බිත්ත වැදෙයි.

8. යට පොළොවිනුදු බිය එළවන ගිනිකඳ නැගී පවකම් කළවුන් දවමින් ගොස් ඡදනයෙහි (සියන්හි) පැහැරැ සිටී.

9. ඡදනයෙන් බිය එළවන ගිනිකඳ නැගී පවකම් කළ සත්ත්වයන් දවමින් ගොස් බිමැ පැහැරැ සිටී.

10. අවිචිතරකය උඩ යට බලනුවහුට භාත්පසින් දිලියෙන අතිශයින් තැවුණු දුල්වුණු යකබලක් මෙහි.

11. එහි මහදරොදු වූ මහ දරුණුකම් කරන සුලු වූ අතිශයින් පවකම් ඇති සත්ත්වයෝ පැසෙති, නො ද මියෙත්.

12. ඒ නිරවැසියන්ගේ කය ගිනි වැන්න, කර්මයන්ගේ දැඩි සේ බල, හඵ නො වෙයි, දැලි නො ද වේ.

13. (කිසි කලෙක පූර්වද්වාරය, විවර වූ කල්හි) එ දිගට ද දිවෙති, යළි පශ්චිමද්වාරයට ද දිවෙති, උත්තරද්වාරයට ද දිවෙති, යළි දක්ෂිණද්වාරයට ද දිවෙත්.

14. යම් යම් දිශාවකට වේගයෙන් දිවෙත් නම්, (සම්ප්‍රාප්ත කල්හි) ඒ ඒ ද්වාරය වැසෙයි. නික්මැ යන ආශා ඇති ඒ නිරිසත්හු මිදෙන උපාය සොයන්නාහු වෙත්.

15. කර්මභේතුණෙන් ඔහු එයින් නික්මෙන්නට නො ලැබෙති. යම් භෙයකින් ඔවුන් විසින් නො පැසුණු විපාක ඇති පාපකර්මය බොහෝ කොට කරන ලද ද එහෙයිනි.

තෙල බිය දුක් දෙමනස් ඔහුට කොයින් උපනැ යත්: ස්නෙහ ප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිප්‍රත්‍යයෙනුදු රාග ප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙනුදු උපන. යම් ගිරය දුකක් තිරිසන්යොන්හි යම් දුකක් ප්‍රෙතච්ඡයෙහි යම් දුකක් මිනිසක් බැව්හි යම් දුකකුත් වෙත් නම්, එ දුක් කොයින් උපන්නාහු ද කොයින් හටගත්තාහු ද කොයින් නිපන්නාහු ද කොයින් වෙසෙසින් නිපන්නාහු ද කොයින් පහළ වූවාහු ද යත්: ස්නෙහප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිප්‍රත්‍යයෙනුදු රාගප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙනුදු වෙති උපදිති හටගනිති සඤ්ජාත වෙති නිපදිති වෙසෙසින් නිපදිති පහළ වෙත් තුයි 'ස්නෙහන්වයං දුක්ඛම්දං පහොති' යනු වේ.

ආදීනවං සෙනහජං පෙකබ්බානොති: 'සොහොති' දෙච සොහා: තණ්හාසොහො ව දිට්ඨිසොහො ව -පෙ- අයං තණ්හා සොහො -පෙ- අයං දිට්ඨිසොහො. ආදීනවං සෙනහජං පෙකබ්බානො'ති: තණ්හා සොහො ව දිට්ඨිසොහො ව ආදීනවං සොහජං පෙකබ්බානො දකඛි- මානො ඔලොකයමානො ග්‍රිජ්ඣායමානො උපපරිකඛයමානොති 'ආදීනවං සොහජං පෙකබ්බානො එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපෙසා'.

කෙනාහ සො පච්චිකසමබ්බදෙධා:

“සංසග්ගජාතසස හවනති සොහා
සොහභවියං දුකඛිමිදං පහොති,
ආදීනවං සොහජං පෙකබ්බානො
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපෙසා”ති.

3.

මිතො සුභජෙජ අනුකම්පමානො
භාපෙති අසං පට්ඨිද්ධිතො,¹
එතං හයං සඤ්චෙ පෙකබ්බානො
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපෙසා.

මිතො සුභජෙජ අනුකම්පමානො භාපෙති අසං පට්ඨිද්ධිවිතොති 'මිතො'ති දෙච මිතො: අභාරිකමිතො ව අනභාරිකමිතො ව කතමො අභාරිකමිතො: ඉධොකචෙචා දුද්දං දදති, දුච්චජං චජති, දුකකරං කරොති, දුකඛමං බමති, ගුණමසස ආචිකඛති, ගුණමසස පරිගුණති, ආපදසු න විජහති, ජීවිතං වසඤ්ඤා අසාය පරිවච්චනං හොති, ඛිංණ නාතිමඤ්ඤති. අයං අභාරිකමිතො. කතමො අනභාරිකමිතො: ඉධ භික්ඛු ජියො ව හොති මනාපො ව ගරු ව භාවනීයො ව වසා ව වචනකඛමො ව ගමීරං ව කථං කතා නො ව අවධානෙ නියොපෙති, අධිසිලෙ සමාදාපෙති, චතුතං සතිපට්ඨානානං භාවනානුයොගෙ සමාදාපෙති, චතුතං සමමපඨානානං -පෙ- චතුතං දෙධිපාදනං- පඤ්චතං ඉන්ද්‍රියානං- පඤ්චතං බලානං- සත්තනං බොජ්ඣක්ඛානං අරියසස අවධිබ්බිකසස මග්ගාස භාවනානුයොගෙ සමාදාපෙති. අයං අනභාරිකමිතො. සුභජජා වුච්චන්ත යෙහි සහ ආගමනං එසු ගමනං එසු තිසජජා එසු සයනං එසු ආලපනං එසු සප්පපනං එසු උප්පපනං එසු සමුප්පපනං එසු.

1. පට්ඨිද්ධිතො- ව, ටි
2. ජීවිතස අසාය- ප, ව, ටි

ආදීනවං ඝෙතභජං පෙකඛමානො — ‘ස්නෙහො’ යනු: තෘෂ්ණා ස්නෙහ ද දෘෂ්ටිස්නෙහ දූ සි ස්නෙහ දෙකෙකි. . . මේ තෘෂ්ණා ස්නෙහ යෑ . . . මේ දෘෂ්ටි ස්නෙහ සි. ආදීනවං ඝෙතභජං පෙකඛමානො යනු: ස්නෙහයෙන් උපන් ආදීනව ප්‍රේක්ෂණය කෙරෙමින් දක්මින් බලමින් සිතමින් විමසමනි නුසි ‘ආදීනවං ස්නෙහජං පෙකඛමානො එකො වරෙ බග්භවිසාණකප්පො’ යනු වේ.

එයින් වදාළහ ඒ පසේ බුදුහු:

“සංඝගභජාතසස -පෙ- එකො වරෙ බගභවිසාණකපෙසා” යි.

3.

සුභද මිතුරනට අනුකම්පා කරන පිළිබැඳි සිත් ඇත්තේ අර්ත්ථය නසාලයි. සන්ථවයෙහි තෙල හය දක්නේ කඟවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වෑ සරනේ යි.

මිතෙක සුභජෙජ අනුකම්පමානො භාපෙති අසාං අට්ඨදධවිතෙකා — ‘මිත්තා’ යනු: ආභාරික මිත්‍ර ද ප්‍රමුච්ඡමිත්‍ර දූ සි මිත්‍රයෝ දෙදෙනෙකි. ආභාරිකමිත්‍ර කවඨ යත්: මෙලොවෑ ඇතැමෙක් නො දිය හැක්ක දෙයි, නො හළ හැක්ක හරියි, නො කළ හැක්ක කරයි, නො ඉවසිය හැක්ක ඉවසයි, තමාගේ සැඟවිය යුත්ත ඔහුට කියයි, ඔහුගේ ගෝපනය කළ යුත්ත ගෝපනය කෙරෙයි, ආපදවන්හි නො හරියි, ඔහු පිණිස ජීවිත පරිත්‍යාග ද කෙරෙයි, පිරිහුණු කල්හි අවමන් නො කෙරේ, මේ අභාරික මිත්‍ර යෑ. ප්‍රමුච්ඡමිත්‍ර කවඨ යත්: මේ සස්නෙහි මහණ ප්‍රිය වූයේත් මනාවඩන්නේත් ගුරු වූයේත් සම්භාවනාර්ථ වූයේත් වක්තෘ වූයේත් මෙරමා වදන් ඉවසනුයේත් ගැඹුරු කරා කියන්නේත් වෙයි, නො ද අස්ථාන-යෙහි යොදයි. අධිශීලයෙහි සමාදන් කරවයි, සතර සතිපට්ඨානායන්ගේ භාවනානුයෝගයෙහි සමාදන් කරවයි, සතර සමාස් ප්‍රධානායන්ගේ . . . සතර සාද්ධිපාදයන්ගේ . . . පඤ්චෙනද්‍රියයන්ගේ-පඤ්චබලයන්ගේ-සජ්තබොධාධගයන්ගේ-ආයඨි අභ්ථාංගික මාර්ගයාගේ භාවනානුයෝග-යෙහි සමාදන් කරවයි. මේ ප්‍රමුච්ඡමිත්‍ර යි. යම් කෙනකුත් ‘භා සම්ග ඊම පහසු ද යෑම පහසු ද හිදීම පහසු ද හිදීම පහසු ද ආලාපය පහසු ද සල්ලාපය පහසු ද උසස් කොට බිණීම පහසු ද පුනපුනා උසස් කොට බිණීම පහසු ද ඔහු ‘සුභදයෝ’ යි කියනු ලැබෙත්.

මිනෙක සුභජේෂ අනුකම්පමානො භාජෙති අසන්නති: මිනෙක ච සුභජේෂ ච සන්ධිට්ඨ ච සමිතතෙක ච සභායෙ ච අනුකම්පමානො අනුපෙක්ඛමානො අනුගඤ්චානො අත්තාඤ්චි ජරඤ්චි උභයඤ්චි භාජෙති, දිවස්ඨමිකමපි අසං භාජෙති, සම්පරාසිකමපි අසං භාජෙති, පරමඤ්චි අසං භාජෙති, පභාජෙති පරිභාජෙති පරිධංසෙති පරිචජේති අනතරධාජෙතිති 'මිනෙක සුභජේෂ අනුකම්පමානො භාජෙති අසං. පට්ඨිද්ධවිනෙකා'ති ද්විති කාරණෙති පට්ඨිද්ධවිනෙකා හොති: අත්තානං වා නිවං යපෙතෙතා පරං උච්චං යපෙතෙතා පට්ඨිද්ධවිනෙකා හොති දත්තානං වා උච්චං යපෙතෙතා පරං නිවං යපෙතෙතා පට්ඨිද්ධවිනෙකා හොති. කථං අත්තානං නිවං යපෙතෙතා පරං උච්චං යපෙතෙතා පට්ඨිද්ධවිනෙකා හොති: තුමෙත මෙ බහුපකාරා අභං තුමෙත නිසාය ලභාමි චිවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනාහිලානපච්චයභෙසජ්ජපරිකාරං, යෙපි මෙ අඤ්ඤා¹ දතුං වා කාතුං වා මඤ්ඤානි, තුමෙත නිසාය තුමෙත සම්පඤ්ඤා, යමපි මෙ පොරාණං මාතාපෙතතිකං නාම-ගොතං තමපි අනතරහිතං, තුමෙතහි අභං ඤායාමි, අසුකඤ්ච තුලුපකො අසුකාය තුලුපකොති. එවං අත්තානං නිවං යපෙතෙතා පරං උච්චං යපෙතෙතා පට්ඨිද්ධවිනෙකා හොති.

කථං අත්තානං උච්චං යපෙතෙතා පරං නිවං යපෙතෙතා පට්ඨිද්ධ-විනෙකා හොති: අභං තුමසාකං බහුපකාරො. තුමෙත මං ආගමම චූද්ධං සරණං ගතා, ධම්මං සරණං ගතා, සඛසං සරණං ගතා, පාණාතිපාතා පට්ඨිවරතා, අදික්කාදනා පට්ඨිවරතා, කාමෙසු මිච්ඡාචාරා පට්ඨිවරතා මුසාවාද පට්ඨිවරතා සුරාමෙට්ඨමජ්ජපමාදවසානා පට්ඨිවරතා. අභං තුමසාකං උදේසං දෙමි, පරිපුච්ඡං දෙමි, උපොසථං ආවිසාමි, නාචකමමං අධිට්ඨාමි, අථ ච පන තුමෙත මං උජ්ඣිකා² අඤ්ඤා සකකරොථ භරුකරොථ මානෙථ පුජෙථාති. එවං අත්තානං උච්චං යපෙතෙතා පරං නිවං යපෙතෙතා පට්ඨිද්ධවිනෙකා හොතිති 'භාජෙති අසං පට්ඨිද්ධවිනෙකා'.

1. යමපි අඤ්ඤා- පන
 2. පට්ඨිද්ධ විනෙකා- ච, වි, ක
 3. මං මුඤ්ඤා- පන.

මිතෙක සුභජේෂ අනුකම්පමානො භාපෙති අත්ථං යනු: මිත්‍රයනට ද සුභදයනට ද සන්දාෂ්ට (දුටු විසැඹි) යනට ද සමභක්ත (දළවිසැඹි) යනට ද යභඵවනට ද අනුකම්පා කරනුයේ බලනුයේ අනුග්‍රහ කරනුයේ ආත්මාර්ථය ද පරාර්ථය ද උභයාර්ථය ද නසයි, ඵෙභිකාර්ථය ද නසයි, පාරත්‍රීකාර්ථය ද නසයි, පරමාර්ථාර්ත්ථය ද නසයි, වෙසෙයින් නසයි, පිරිහෙලයි, විඛිංසන කෙරෙයි, දුරු කෙරෙයි, අතුරුදහන් කෙරේ නුයි 'මිත්තෙ සුභජේෂ අනුකම්පමානො භාපෙති අත්ථං' යනු වේ. පටිබද්ධවිත්තො යනු: දෙ කරුණෙකින් පිළිබැඳිසිත් ඇත්තේ වෙයි. තමා පහත් කොට තබමින් මෙරමා උසස් කොට තබන්නේ හෝ පිළිබැඳිසිත් ඇත්තේ වෙයි. තමා උසස් කොට තබමින් මෙරමා පහත් කොට තබන්නේ හෝ පිළිබැඳිසිත් ඇත්තේ වේ. කිසෙයින් තමා පහත් කොට තබමින් මෙරමා උසස් කොට තබන්නේ පිළිබැඳි සිත් ඇත්තේ වේ ද යත්: තෙපි මට බොහෝ උපකාර ඇතියවු, මම තොප ගිණිසා සිවුරු පිඬුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර ලබමි, අන්‍යා වූ යමි කෙනෙකුත් මට දෙන්නට හෝ කරන්නට සිතත් නම් තොප ගිණිසා යැ තොප මුහුණ බලමිනි, මාගේ මාපියන් සතු යමි පැරණි නම්ගොතෙකුත් වී නම් එ ද අතුරුදහන් වී යැ, තොප කරණ කොට මම 'අසෝ තැනැත්තහු ගේ කුලපග යැ අසෝ තැනැත්තියගේ කුලපග යැ, යි ප්‍රකට වෙමි. මෙසෙයින් තමා පහත් කොට තබමින් මෙරමා උසස් කොට තබනුයේ පිළිබැඳි සිත් ඇත්තේ වෙයි.

කිසෙයින් තමා උසස් කොට තබමින් මෙරමා පහත් කොට තබනුයේ පිළිබැඳිසිත් ඇත්තේ වේ ද යත්: මම තොපට බොහෝ උපකාර ඇත්තෙමි. තෙපි මා කරා පැමිණ බුදුන් සරණ කොට ගියවු යැ, දහම් සරණ කොට ගිය වු යැ, සභුන් සරණ කොට ගියවු යැ, ප්‍රාණවධයෙන් වැළකුණ වු යැ, අදත්තාදනයෙන් වැළකුණවු යැ, කාමමිථ්‍යාවාරයෙන් වැළකුණවු යැ, මුසවායෙන් වැළකුණ වු යැ, මදයට හා ප්‍රමාදයට හා කරුණු වූ රහමෙරින් වැළකුණ වු යැ. මම තොපට උදෙස් දෙමි, පරිපාවිජා දෙමි, පෙහෙවස් කියමි, නවකම් ඉටමි, එතෙකුදුවත් තෙපි මා හැරපියා අනුනට සත්කාර කරවු, ගරුකාර කරවු, මානන කරවු, පූජන කරවු යයි මෙසෙයින් තමා උසස් කොට තබමින් මෙරමා පහත් කොට තබනුයේ පිළිබැඳිසිත් ඇත්තේ වේ නුයි 'භාපෙති අත්ථං පටිබද්ධවිත්තො' යනු වේ.

එතං භයං සනථවෙ පෙකඛමානොති: ‘භයන්ති: ජාතභයං ජරාභයං ව්‍යාධිභයං මරණභයං රාජභයං වොරභයං අග්ගිභයං උදකභයං අත්තානුවාදභයං පරානුවාදභයං දඤ්ඛිභයං දුග්ගතිභයං උම්භයං¹ කුම්භිලභයං ආච්චධභයං සුසුකාභයං² ආජීවකභයං අසිලොකභයං පරිසාය සාරජ්ඣභයං³ මදනභයං භයානකකං ඡම්භිතකං ලොමභංසො වෙතසො උබ්බෙගො උත්‍රාසො. සනථවෙති ජෙඤ්ඤා සන්ථවා: තණ්හා සන්ථවො ව දිට්ඨිසන්ථවො ව -පෙ- අයං තණ්හාසන්ථවො -පෙ- අයං දිට්ඨිසන්ථවො. එතං භයං සනථවෙ පෙකඛමානොති: එතං භයං සන්ථවෙ පෙකඛමානො දකඛමානො ඔලොකයමානො ත්‍රිජකියමානො උපපරිකඛමානොති ‘එතං භයං සන්ථවෙ පෙකඛමානො එකො වරො බග්ගවිසාණකප්පො’.

තෙනාහ සො පච්චිකසලිඤ්ඤා:

‘මිත්තෙ සුභජේ අනුකම්පමානො - භාපෙති අත්ථං පට්ඨෙධ්විත්තො, එකං භයං සන්ථවෙ පෙකඛමානො - එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො’ති.

4.

වංසො විසාලොව යථා විසත්තො
 පුත්තෙසු දරෙසු ව යා අපෙකඛා,
 වංසකලීරොව⁴ අසජ්ජමානො
 එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො.

වංසො විසාලොව යථා විසත්තොති ‘වංසො’ වුවන්ති වෙඵගුම්බො යථා වෙඵගුම්බෙසුං පොරාණකා වංසා සත්තා විසත්තා⁵ ආසත්තා ලග්ගා ලග්ගිතා පළිබුද්ධා⁶ එවමෙව ‘විසත්තිකා’ වුවන්ති තණ්හා: ‘යො රාගො සාරාගො අනුනගො අනුරොධො උඤ්ඤි නඤ්ඤි රාගො විකාසා සාරාගො ඉච්ඡා මුච්ඡා අපේකාසානං ගෙධො පළිගෙධො සංගො පච්චිකා එථා මායා ජනිකා සංජනනී සිඛන්ති ජාලිනී සරිතා විසත්තිකා සුත්තං විසත්තා⁷ ආයුහනී’ දුතියා පණ්ඩි භවනෙතති වනං වනරො සන්ථවො සිනෙතො අපෙකඛා පට්ඨෙඤ්ඤා ආසා ආසිංසනා ආසිංසිතකං රූපාසා සද්දසා ගන්ධාසා රසාසා ඵොච්චධාසා ලාභාසා ධනාසා පුත්තාසා ජීවිතාසා ජප්පා පච්ඡා අභිජප්පා ජප්පනා⁸ ජප්පිතකං ලොලුපාං ලොලුපායනා ලොලුපාසිතකං පුච්ඡඤ්ඤිතතා⁹ සාදු කම්මතා අධම්මරාගො විසමලොභො තිකතනී නිකාමනා පස්භා පිහනා සංපස්භා කාමතණ්හා භවතණ්හා විභවතණ්හා රූපතණ්හා

1. උම්භයං - ව, වී, ක
 2. සුසුමාරභයං - ම ජ සං.
 3. පරිසාරජ්ඣභයං - ම ජ සං.
 4. වංසකලීරොව - ප, ව, වී, ක.
 5. වංසකලීරොව - ම ජ සං.
 6. සත්තො පත.
 7. විසවා - ම, ව, වී, ක
 8. ආයුහනී - ම ජ සං
 9. ජප්පායනා - පත
 10. පුච්ඡඤ්ඤිතතා - ම ජ සං

එතං භයං සනථවෙ පෙක්ඛමානො — ‘භයං’ යනු: ජාතිය නිසා උපදානා බිය පරාභය ව්‍යාධිභය මරණභය රාජභය වොරභය අභ්‍යන්තර උදකභය තමා නුභුණ කීමෙන් උපදානා බිය මෙරමා නුභුණ කීමෙන් උපදානා බිය දඬුවමින් උපදානා බිය දුගතිය නිසා උපදානා බිය මුහුදු රළු නිසා උපදානා බිය මස් කැලන්ගෙන් උපදානා (හෝ කිඹුල්) බිය දියසුළු නිසා උපදානා බිය සැබවමසුන් නිසා උපදානා බිය දිවි වැටුම් හෙයින් උපදානා බිය ගර්භාවෙන් උපදානා බිය පිරිස්හි තැති ගැනීමෙන් වන බිය කාමයෙන් වන බිය භයාකාරය තැතිගන්නා බව ලොමුදහ ගැන්ම විත්තයාගේ උද්-වේගය උත්‍රාසය යි. සනථවෙ යනු: තෘෂ්ණා ඤච ද දෘෂ්ටිසන්ථව ද යි සන්ථව දෙකෙකි. . . . මෙ තෘෂ්ණාසන්ථව යැ . . . මෙ දෘෂ්ටිසන්ථව යි. එතං භයං සනථවෙ පෙක්ඛමානො යනු: තෙල බිය සන්ථවයෙහි බලමින් දක්මින් දැවලොකනය කෙරෙමින් සිතමින් විමසමනි නුඹ ‘එතං භයං සන්ථවෙ පෙක්ඛමානො එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො’ යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

“මධෙත සුභපෙජ -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො” යි.

4.

අඹුදරුවන් කෙරෙහි වූ යම් අපෙක්ෂාවක් ඇද්ද එය හුණ ලැහැ-බෙකැ හිවිගිය මහනුණගසෙක් වැන්න, මම එහි නො ලැගෙන හුණ කිළිලක්සෙයින් කගවෙහෙණ හඟක් බදු වැ එකලා වැ සරනෙමි.

වංසො විසාලො’ව යථා විසන්තො — ‘වංසො’ යි හුණලැහැබ කියනු ලැබෙයි. යම් සේ හුණ ලැහැබෙහි පැරැණි හුණගස් සක්ත විසක්ත ආසක්ත ලග්න ලග්නිත පලිබුද්ධි වේ ද, එසෙයින් මැ, තෘෂ්ණාව ‘විසත්තිකා’ යි කියනු ලැබේ. යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් අනුතයෙක් අනුරොධ-යෙක් නන්දියෙක් නන්දිරාගයෙක් විත්තයාගේ බලවත් රාගයෙක් ඉව්ඡාවක් මූර්ඡායෙක් අධ්‍යාවසානයෙක් ගෙධයෙක් පළිගෙධයෙක් සංගයෙක් පංක-යෙක් එජායෙක් (වඤ්චනාර්ත්තයෙන්) මායාවක් (සත්ත්වයන් උපදවන) ජනිකායෙක් සඤ්ජනනියක් (හිචන අර්ථයෙන්) සිබ්බනියක් ජාලිනියක් (සරිත් සදාභ වැ ආකර්ෂණ කරන හෙයින්) නදියක් වෙසෙසින් ඇලීමෙක් (බඳනා හෙයින්) හුයෙක් (විස්තෘත වන හෙයින්) විසතායෙක් ආයුහනි-යෙක් (සභාය වන හෙයින්) ද්විතීයායෙක් ප්‍රණිධියෙක් හවනෙත්තියෙක් (සමුත්ථාපන-ගහන හෙයින්) වනයෙක් (බලවත් භාවයෙන්) වනථයෙක් සන්ථවයෙක් ස්නෙහයෙක් අපෙක්ෂායෙක් ප්‍රතිබන්ධුයෙක් ආශායෙක් අශංසනයෙක් ආශංසාකළ බවෙක් රූපාශායෙක් ශබ්දශායෙක් භන්ධා-ශායෙක් රසාශායෙක් ස්ප්‍රෂ්ඨව්‍යාශායෙක් ලාභාශායෙක් ධානාශායෙක් පුත්‍රාශායෙක් ජීවිතාශායෙක් (ජල්පන කරන හෙයින්) ජලිපායෙක් ප්‍රජල්පා-යෙක් අභිජල්පායෙක් ජල්පනයෙක් ජල්පිත බවෙක් ලොලුප බවෙක් ලොලුපාකාරයෙක් ලොලුපායිත බවෙක් නභුට සලන බවෙක් මධුර අරමුණු කැමැති වන බවෙක් අධර්මරාගයෙක් විෂමලොභයෙක් නිකාන්ති-යෙක් නිකාමනයෙක් ප්‍රාර්ථනයෙක් පිහායෙක් සමප්‍රාර්ත්ථනයෙක් කාම-තෘෂ්ණායෙක් හවතෘෂ්ණායෙක් විහවතෘෂ්ණායෙක් රූපතෘෂ්ණායෙක්

අරුපතණ්‍යා නිරොධතණ්‍යා රුපතණ්‍යා සද්දතණ්‍යා ගන්ධතණ්‍යා
 රසතණ්‍යා ඵොට්ඨබ්බතණ්‍යා ධර්මතණ්‍යා ඕසො යොගො ගජො
 උපාදනං ආචරණං නිවරණං ඡදනං බන්ධනං උපකතිලෙසො අනුසයො
 පරිසුට්ඨානං ලතා වෙවිච්ඡා දුක්ඛමුලං දුක්ඛනිදනං දුක්ඛපහවො
 මාරපාසො මාරබලිසං මාරවිසයො¹ තණ්හානදී තණ්හාජාලං
 තණ්හාගසුලං තණ්හාසමුද්දො අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමුලං.
 විසත්තිකාති කෙනටෙට්ඨන විසත්තිකා²: විසාලාති විසත්තිකා, විසතාති
 විසත්තිකා, විසටාති විසත්තිකා, විසකකාතිති විසත්තිකා, විසං හරතිති
 විසත්තිකා, විසංචාදිකාති විසත්තිකා, විසමුලාති විසත්තිකා, විසඵලාති
 විසත්තිකා, විසපරිභොගාන්³ විසත්තිකා.

විසාලා වා පන තණ්හා රූපෙ සද්දෙ ගන්ධෙ රසෙ
 ඵොට්ඨබ්බෙ කුලෙ ගණෙ ආවාසෙ ලාභෙ යසෙ පසංසාය සුඛෙ
 වීචරෙ පිණ්ඩපාතෙ සෙනාසනෙ ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපටික්ඛාරෙ
 කාමධාතුයා රූපධාතුයා අරුපධාතුයා කාමභවෙ රූපභවෙ
 අරුපභවෙ සඤ්ඤභවෙ අසඤ්ඤභවෙ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤභවෙ
 ඵකචොකාරභවෙ චතුචොකාරභවෙ පඤ්චචොකාරභවෙ අතීතෙ
 අනාගතෙ පච්චුප්පනෙ දිට්ඨසුතමුතථිඤ්ඤානබ්බසු ධම්මසු විසතා
 විසත්තිකාති විසත්තිකාති 'වංසො විසාලො⁴ යථා විසකො'.

පුතෙතසු දරෙසු ච යා අපෙකඛාති 'පුත්තා'න්: වන්තාරො පුත්තා,
 අත්‍රඡො පුත්තො ඛෙත්තඡො පුත්තො දිත්තකො පුත්තො අත්ත
 වාසිකො පුත්තො. දරා වුවචන්ති හරියායො. අභිජකඛා වුවචන්ති⁵
 තණ්හා: "යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො,
 අකුසලමුලං"න්ති 'පුත්තෙසු දරෙසු ච යා අපෙකඛා'.

1. මාරගොචරො- පන.
 2. විසාලතාති- පන.
 3. විසපරිභොගාති- පන.
 4. අපෙකඛා වුවචන්ති- ඔ ඡ ස.
 5. ධම්මසධාණි නිකෙච්ඡාණධි.

අරූපතෘෂ්ණායෙක් නිරොධතෘෂ්ණායෙක් ඉබ්දතෘෂ්ණායෙක් ගන්ධ-
 තෘෂ්ණායෙක් රසතෘෂ්ණායෙක් ස්ප්‍රෂ්ඨව්‍යා තෘෂ්ණායෙක් ධර්මතෘෂ්ණායෙක්
 ඕසයෙක් යෝගයෙක් ග්‍රන්ථයෙක් උපාද්‍යනයෙක් ආචරණයෙක් නිවරණ-
 යෙක් (කුසල් දහම් වසන හෙයින්) ඡදනයෙක් බන්ධනයෙක් උපක්ලේශ-
 යෙක් අනුශයයෙක් (උපද්‍යා කුශලචාරය ගන්තා) පරිසුච්චානයෙක්
 (භාත්පයින් වෙළුන හෙයින්) ලතායෙක් (විවිධ වස්තු කැමැති වන හෙයින්)
 විවිධ විජ්ජායෙක් දුෂ්චර්මයෙක් දුෂ්චර්මයෙක් දුෂ්චර්මයෙක් මාර
 පාශයෙක් මාරබධ්‍ව්‍යයෙක් මාර විෂයයෙක් තෘෂ්ණානදියක් තෘෂ්ණාසංඛ්‍යාත
 ඡාලයෙක් තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත ගර්දුලයෙක් (ගුනක බන්ධනයෙක්) තෘෂ්ණා
 සමුද්‍රයෙක් අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ නම් එය යි.

විසත්තිකා යනු: කචර අරුතෙකින් (තෘෂ්ණාව) විසත්තිකා නම්වූ ද
 යත්: විශාල වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විසාත වන හෙයින් විසත්තිකා යැ,
 විස්තෘත වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විශෙෂයෙන් සභ්‍යා (සහනය කළ
 හැකි) වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, වෙසෙයින් සිත හකුළුවන හෙයින් හෝ
 දුෂ්චර්මය එළවන හෙයින් විසත්තිකා යැ, (අනිත්‍යාදිය) විසංචාදන කරන
 හෙයින් විසත්තිකා යැ, විෂමූල හෙයින් විසත්තිකා යැ, විෂඵල හෙයින්
 විසත්තිකා යැ, විෂපරිභොග හෙයින් විසත්තිකා යැ, යළි විශාල වූ ඒ
 තෘෂ්ණාව රූපයෙහි ඉබ්දයෙහි ගන්ධයෙහි රසයෙහි සප්‍රෂ්ඨව්‍යයෙහි කුලයා
 කෙරෙහි ගණයා කෙරෙහි ආචාසයෙහි ලාභයෙහි යශස්සි ප්‍රශංසායෙහි
 සුඛයෙහි විචරයෙහි පිණ්ඩපාතයෙහි ශයනාසනයෙහි ග්ලානප්‍රත්‍යයෙහි
 කාමධාතූයෙහි රූපධාතූයෙහි අරූපධාතූයෙහි, කාමභවයෙහි රූපභවයෙහි
 අරූපභවයෙහි සංඤාභවයෙහි අසංඤාභවයෙහි නෛවසංඤානාසංඤා
 භවයෙහි එකස්කන්ධභවයෙහි චතුස්කන්ධභවයෙහි පඤ්චස්කන්ධභව-
 යෙහි අතිතකාලයෙහි අනාගතකාලයෙහි ප්‍රත්‍යුත්පන්නකාලයෙහි දෘෂ්ඨ
 ශ්‍රැත මුතවිඤාතව්‍ය ධර්මයන්හි විසාත විස්තෘත නුයි විසත්තිකා' නම්
 වේ නුයි 'වංසො විසාලොව යථා විසත්තො' යනු වේ.

පුත්තෙසු දරෙසු ව යා අපෙකඛා- 'පුත්තා' යනු පුත්‍රයෝ සතර දෙනෙකි:
 ආත්මජපුත්‍ර යැ ක්ෂේත්‍රජ පුත්‍ර යැ දිත්තක පුත්‍ර යැ අනෙචාසිපුත්‍ර යි,
 'දාරා' යි භාය්‍යාවෝ කියනු ලැබෙති. 'අපෙකඛා' යි තෘෂ්ණාව කියනු
 ලැබෙයි. "යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ
 අකුශලමූලයෙක් වේ ද ඒ නුයි 'පුත්තෙසු දරෙසු ව යා අපෙකඛා' යනු වේ.

වසකලීරොව අසජ්ජමානොති 'වංසො' වුන්දිති වෙඵගුඛො, යථා වෙඵගුඛසමිං තරුණකා කලීරා¹ අසකතා අලග්ගා² අපලිබුද්ධා කිසබ්බතා කිසසටා විපපමුත්තා, එවමෙව. අසජ්ජාති දෙව සජ්ජා³ තණ්හාසජ්ජා ව දිට්ඨිසජ්ජා ව -පෙ- අයං තණ්හාසජ්ජා -පෙ- අයං දිට්ඨිසජ්ජා තසස පච්චෙකසමබුද්ධසස තණ්හාසජ්ජා පභීනා දිට්ඨිසජ්ජා පටිනිසසට්ඨා තණ්හාසජ්ජාය⁴ පභීනතතා දිට්ඨිසජ්ජාය පටිනිසසට්ඨතතා සො පච්චෙකසමබුද්ධො රූපෙ න සජ්ජති, සද්දෙ න සජ්ජති, ගඤ්ඤ න සජ්ජති, රසෙ න සජ්ජති, ඵොට්ඨබ්බෙ න සජ්ජති, කුලෙ ගණේ ආවාසෙ ලාභෙ යසෙ පසංසාය සුඛෙ විචරෙ විනේඛපාතෙ සෙනායනෙ ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරිකාමො කාමධාතුයා රූපධාතුයා අරූපධාතුයා කාමභවෙ රූපභවෙ අරූපභවෙ සඤ්ඤභවෙ අසඤ්ඤභවෙ නෙවසඤ්ඤනාසඤ්ඤභවෙ එකචොකාරභවෙ චතුචොකාරභවෙ පඤ්චොකාරභවෙ අතීතෙ අනාගතෙ පවච්ඡුඤ්ඤනො දිට්ඨසුත්තමුත්ත විඤ්ඤතබ්බසු ධම්මෙසු න සජ්ජති, න ගණ්හාති⁵ න බජ්ඣති න පලිබුද්ධති න මුච්චති නිකමනොති නිසසටො විපපමුත්තො විසංයුතො. විමරියදීකතෙන වෙතසා විහරතීති 'වංසකලීරොව අසජ්ජමානො එකො චරෙ බගාවිසාණකපෙසා'ති.

තෙතාහ සො පච්චෙකසමබුද්ධො:

“වංසො විසාලොව යථා විසතො
 සුතොසු දුරේසු ව යා අපෙකො
 වංසකලීරොව අසජ්ජමානො
 එකො චරෙ බගාවිසාණකපෙසා”ති.

5.

මීගො අරඤ්ඤමිති යථා අබද්ධො⁶
 යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය,⁷
 විඤ්ඤා නරො සෙරිතං පෙකමානො
 එකො චරෙ බගාවිසාණකපෙසා.

මීගො අරඤ්ඤමිති යථා අබද්ධො යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරායාති: 'මීගො'ති දෙව මීගා: එණිමීගො ව පසදමීගො⁸ ව යථා ආරඤ්ඤකො මීගො අරඤ්ඤ පචනෙ ව චරමානො විසසෙයො ගච්ඡති විසසෙයො තිට්ඨති විසසෙයො තිසිද්ධි, විසසෙයො සෙයාං කපෙති. වුත්තං භෙතං භගවතා: “සෙයාපාපි භිකමො ආරඤ්ඤකො මීගො අරඤ්ඤ පචනෙ චරමානො විසසෙයො ගච්ඡති, විසසෙයො තිට්ඨති, විසසෙයො තිසිද්ධි, විසසෙයො සෙයාං කපෙති. තං කීසස ගොතු:

1. තරුණ කලීරා - සායා, තරුණකා කලීරකා - ම ඡ සං.
 2. අලග්ගා අගධිතා - ම ඡ සං., අලග්ගා අපලිවෙධිතා සායා.
 3. සජ්ජනා - ම ඡ සං, සායා.
 4. තණ්හාසජ්ජනාය - ම ඡ සං, සායා.
 5. නගණති - පත.
 6. අබද්ධො - සායා.
 7. ගොචරසමී - පත.
 8. සරභමීගො - සායා.

වංසකළීරෝ' ව අසජ්ජමානෝ-- 'වංසෝ' යි භුණ ලැහැබ කියනු ලැබෙයි. යම්සේ භුණලැහැබිහි තුරුණු භුණකිළිල්භු නො ඇඳුණොහු නො ලැඟුණු හු පළිබොධ නැත්තාහු (ලැහැබින්) නික්මුණොහු බැහැර වූවාහු මිදුණොහු වෙත්; එසෙයින් මැ. අසජ්ජා යනු: සධිග (ඇලීම) දෙකෙකි: තෘෂ්ණසධිග යැ දෘෂ්ටිසධිග යැ යි... මෙ තෘෂ්ණසධිග යැ ... මෙ දෘෂ්ටිසධිග යි. ඒ පසේ බුදුන් විසින් තෘෂ්ණ සධිගය ප්‍රභිණ යැ දෘෂ්ටිසධිගය බැහැර කරන ලද. තෘෂ්ණසධිගය ප්‍රභිණ වන බැවින් දෘෂ්ටිසධිගය බැහැර කරන ලද වන බැවින් ඒ පසේ බුදුහු රූපයෙහි නො ඇලෙති, ඔබ්දයෙහි නො ඇලෙති, ගන්ධයෙහි නො ඇලෙති, රසයෙහි නො ඇලෙති, ස්ප්‍ර්ශ්ටව්‍යයෙහි නො ඇලෙති, කුලයෙහි ගණයෙහි ආවාසයෙහි ලාභයෙහි යශස්හි ප්‍රශංසායෙහි සුඛයෙහි චීවරයෙහි පින්ධි-පාතයෙහි ශයනාසනයෙහි ශ්ලානප්‍රත්‍යය හෙසජ්ජ පරිෂ්කාරයෙහි කාම ධාතුයෙහි රූපධාතූයෙහි අරූපධාතූයෙහි කාමභවයෙහි රූපභවයෙහි අරූප භවයෙහි සංඥාභවයෙහි අසංඥාභවයෙහි නෛවසංඥානාසංඥාභවයෙහි එකචෝකාරභවයෙහි චතුචෝකාරභවයෙහි පඤ්චචෝකාරභවයෙහි අතිත යෙහි අනාගතයෙහි ප්‍රත්‍යක්ෂත්පත්තයෙහි දෘෂ්ටිශ්‍රැතමුත විඤාතව්‍ය ධර්ම-යන්හි නො ඇලෙති, නො ගනිති, නො බැඳෙති, පලිබුද්ධ නොවෙති, සචිත නො වෙත්. (එයින්) නික්මුණොහු බැහැර වූවාහු මිදුණොහු විසංයොග වූවාහු විගතමයභීද කළ සිතින් යුක්ත වැ වාස කෙරෙත් නුයි 'වංසකළීරෝ' ව අසජ්ජමානෝ එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදලහ ඒ පසේ බුදුහු:

“වංසෝ විසාලො ව-පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො” යි.

5.

යම්සේ අරනෙහි මුචතෙම නො බැඳුණේ කැමැති තැනකට ගොදුරට යේ ද, එසෙයින් ස්වෙච්චාචය අපෙක්ෂා කරන නුවණැති පුරුෂ තෙම කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

මිගො අරඤ්ඤමහි යථා අබදො යෙනිව්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය- 'මිගො' යනු: මාගයෝ දෙදෙනෙකි: එණිමාග ද පසද මාග ද යි. යම්සේ වල්මුච තෙම අරනෙහි මභවෙතෙහි සරනුයේ විස්වැසි වැ යේද, විස්වැසි වැ සිටී ද, විස්වැසි වැ හිඳී ද, විස්වැසි වැ හොවී ද, තෙල වදරන ලද මැ යැ භාග්‍යවතුන් විසින්: “යම්සේ මභණෙනි, වල්මුච තෙම අරනෙහි මභවෙතෙහි සරනුයේ විස්වැසි වැ යේද, විස්වැසි වැ සිටී ද, විස්වැසි වැ හිඳී ද, විස්වැසි වැ හොවී ද, ඒ කවර හෙයින් යත්:

අනාපාඨගතො භික්ඛවෙ ලුද්දංසු. එවලෙව ඛො භික්ඛවෙ, භික්ඛු විච්චෙව ච කාමෙහි විච්චාද අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතකකං සච්චාරං ඒටෙකජං පිතිසුඛං පඨමං ඝානං උපසමපජ වීභරති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ, භික්ඛු අකුමකාසි මාරං අපදං වධිකා මාරචකුටුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො. පුනච'පරං භික්ඛවෙ භික්ඛු විතකකච්චාරානං වුපසමා අජංඛනං සමපසාදනං වෙතසො ඵකොදිභාවං අවිතකකං අච්චාරං සමාධිජං පිතිසුඛං දුතියං ඝානං උපසමපජ වීභරති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු අකුමකාසි මාරං අපදං වධිකා මාරචකුටුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො. පුනචපරං භික්ඛවෙ, භික්ඛු පිතියා ච විරාගා උපෙකකො ච වීභරති සතො ච සමපජානො සුඛං ච කායෙන පටිසංවෙදෙති, යං තං අරියා ආවිකඛන්ති උපෙකකො සතිමා සුඛච්චාරිති තං තතියං ඝානං උපසමපජ වීභරති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ, භික්ඛු අකුමකාසි මාරං අපදං වධිකා මාරචකුටුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො. පුනචපරං භික්ඛවෙ, භික්ඛු සුඛං ච පහානා දුකඛං ච පහානා දුකඛං ව සොමනස්ස දෙමනස්සානං අඤ්ඤාමා අදුකඛමසුඛං උපෙකඛාසතිපාරිසුද්ධිං චතුස්සං ඝානං උපසමපජ වීභරති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ, භික්ඛු අකුමකාසි මාරං අපදං වධිකා මාරචකුටුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො.

පුනචපරං භික්ඛවෙ, භික්ඛු සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතිකකමා පටිසසඤ්ඤානං අඤ්ඤාමානා නාඤ්ඤාසඤ්ඤානං අමනසිකාරා අනුතො ආකාමොති ආකාමානාඤ්ඤාසනං උපසමපජ වීභරති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු අකුමකාසි මාරං අපදං වධිකා මාරචකුටුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො. පුනචපරං භික්ඛවෙ භික්ඛු සබ්බසො ආකාමානාඤ්ඤාසනං සමතිකකම අනන්තං විඤ්ඤාණන්ති විඤ්ඤාණඤ්ඤාසනං උපසමපජ වීභරති -පෙ- සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්ඤාසනං සමතිකකම නාඤ්ඤාමි අකුමකාසි මාරං අපදං වධිකා මාරචකුටුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො. පුනචපරං භික්ඛවෙ භික්ඛු සබ්බසො ආකාමානාඤ්ඤාසනං සමතිකකම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාසනං උපසමපජ වීභරති -පෙ- සබ්බසො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාසනං සමතිකකම සඤ්ඤාවෙදධිතරි.රොධං උපසමපජවීභරති, පඤ්ඤාසනං දිසවා ආසවා පරිකම්මා භොනති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු අකුමකාසි මාරං අපදං වධිකා මාරචකුටුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො තිණ්ණො ලොකෙ විසත්තිකං සො විසසො ගච්ඡති, විසසො තිට්ඨති, විසසො නිසීද්ධි, විසසො සෙයං කප්පති. තං කිසස භොතු: අනාපාඨගතො භික්ඛවෙ පාපිමතොති' ෧ 'මිගො අරඤ්ඤාමි යථා අබ්බො යෙති ච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය.'

෧. මෙකම්මකාස අරියපරිමෙසන සුත්තං.

මහණෙනි, මුව වැදිහු ගේ ඇස්හමුවට නො ගිය හෙයිනි. මහණෙනි, එසෙයින් මෑ මහණ තෙම කාමයෙන් වෙන් වූ මෑ අකුශල ධර්මයෙන් වෙන් වූ මෑ විතර්ක සහිත වූ විචාර සහිත වූ විචේකයෙන් උපන් ප්‍රීතිසුඛ ඇති ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරෙයි. මහණෙනි, මෙ මහණ කෙලෙස් මරහු හෝ මරදෙව්පින් අද කෙළේ යෑ, කෙලෙස්පිය රහිත කොට මාරවක්ඛුස නසා මරහු ගේ අදර්ශනයට ගියේ යැයි කියනු ලැබෙයි. තවද මහණෙනි, මහණ තෙම විතර්කවිචරයන් ගේ සන්තිදීමෙන් සන්තානයෙහි පැහැදීම ඇති විත්තයාගේ එකඟ බව ඇති විතර්ක රහිත වූ විචාර රහිත වූ සමාධියෙන් උපන් ප්‍රීති සුඛ ඇති ද්විතීය ධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරෙයි. මහණෙනි, මෙ මහණ මරහු අද කෙළේ යෑ කෙලෙස්පිය රහිත කොට මාරවක්ඛුස නසා මරහුගේ අදර්ශනයට ගියේ යෑ යි කියනු ලැබෙයි. තවද මහණෙනි, මහණ තෙම ප්‍රීතියා ගේ ද විරාගයෙන් උපෙක්ෂා ඇති වූ වාස කෙරෙයි. වැළිත් ස්මාතිසමාග්ඤාන ඇත්තේ නාමකයින් සම්ප්‍රයුක්ත සුඛවේදනා විදියි. යම් ධ්‍යානයක් හේතු කොට (බුද්ධාදි) ආයතීයෝ (ධ්‍යානයමඬිහි පුද්ගල තෙම) 'උපෙක්ෂා ඇත්තේ යෑ ස්මාතිමත් යෑ සුඛවිභරණ ඇත්තේ යෑ'යි කියත් ද, ඒ තාතීය ධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරෙයි. මහණෙනි, මෙ මහණ මරහු අද කෙළේ යෑ, ක්ලේශපාද රහිතකොට මාරවක්ඛුස නසා මරහුගේ අදර්ශනයට ගියේ යැයි කියනු ලැබේ. තව ද මහණෙනි, මහණ තෙම සුඛයාගේ ප්‍රභාණයෙන් දුඃඛයාගේ ද ප්‍රභාණයෙන් කැලෑ මෑ සොමිනස් දෙමිනසුන්ගේ අස්තභිගමයෙන් නො දුක් නො සුව වූ උපෙක්ෂායෙන් උපන් ස්මාති පාරිශුද්ධිය ඇති චතුර්ත්වධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරෙයි. මහණෙනි, මෙ මහණ මරහු අද කෙළේ යෑ කෙලෙස් පා රහිත කොට මාරවක්ඛුස නසා මරහුගේ අදර්ශනයට ගියේ යෑ යි කියනු ලැබෙයි.

තවද මහණෙනි, මහණ තෙම සර්වප්‍රකාරයෙන් රූපසංඥවන් ඉක්මවීමෙන් ප්‍රතිසසංඥවන්ගේ අස්තභිගමයෙන් නානාත්වසංඥවන් නො මෙනෙහි කිරීමෙන් 'ආකාශය අනන්තයෑ'යි ආකාසානඤ්චායතනයට පැමිණ වාස කෙරෙයි. මහණෙනි, මෙ මහණ 'මරහු අනධ කෙළේ යෑ කෙලෙස්පා නැති කොට මාරවක්ඛුස නසා මරහුගේ අදර්ශනයට ගියේ ය'යි කියනු ලැබෙයි. තවද මහණෙනි, මහණ තෙම සර්වප්‍රකාරයෙන් ආකාසානඤ්චායතනය ඉක්මවා 'ඒඤනය අනන්ත යෑ'යි. ඒඤ්ඤාණඤ්චායතනයට පැමිණ වාස කෙරෙයි... සර්වප්‍රකාරයෙන් ඒඤ්ඤාණඤ්චායතනය ඉක්මවා 'කිසිවක් නැතෑ'යි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට පැමිණ වාස කෙරෙයි... සර්වප්‍රකාරයෙන් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ඉක්මවා නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනයට පැමිණ වාස කෙරෙයි ... සර්වප්‍රකාරයෙන් නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනය ඉක්මවා සංඥවේදයිත නිරෝධයට පැමිණ වාස කෙරෙයි. යළි මාර්ගප්‍රඥයෙන් දැක ඔහු විසින් ආභවයේ ක්ෂය කරන ලද වෙන්. මහණෙනි, මෙ මහණ මරහු ද ද කෙළේ යෑ කෙලෙස්පිය නැති කොට මර ඇස නසා මරහුගේ අදර්ශනයට ගියේ යෑ'යි කියනු ලැබේ. ලොවූ විසත්තිකා නම් වූ, තෘෂ්ණාව තරණය කළ හෙතෙම විස්වැසි වූ යෙයි, විස්වැසි වූ සිටියි, විස්වැසි වූ හිදියි, විස්වැසි වූ හොවී. ඒ කවර හෙයිනෑ යත්: මහණෙනි, මරහුගේ ඇස්හමුවට නො ගිය හෙයිනෑ'යි 'මිගො අරඤ්ඤමිහි යථා අබද්ධො යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය' යනුවේ.

විඤ්ඤා නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානොති: 'විඤ්ඤා'ති පණ්ඨිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවී මෙධාවී. 'නරො'ති සකො මානවො පොසො දුග්ගලො ජීවො ජාගු ජනතු ඉඤ්ඤ ලිනුජො. සෙරිති දෙව සෙරී: ධම්මොපි ඤෙරී දුග්ගලොපි සෙරී. ඝනමො ධම්මො සෙරී: වක්ඛාරො සතිපට්ඨානා චක්ඛාරො සම්මප්පධානා චක්ඛාරො. ඉද්ධිපාද පඤ්ඤායාති පඤ්ඤා බලාති සත්ත බොජ්ඣංගා අරියො අට්ඨධර්මකො මග්ගො. අයං ධම්මො සෙරී. ඝනමො දුග්ගලො සෙරී: යො ඉච්ඡානා සෙරිතා ධම්මෙන සමන්තාගතො සො වුවච්ඡි දුග්ගලො සෙරී.

විඤ්ඤා නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානොති: 'විඤ්ඤා නරො සෙරිතං ධම්මං පෙක්ඛමානො දක්ඛමානො ඔලොකයමානො ඤ්ජකියමානො උපපරික්ඛමානොති 'විඤ්ඤා නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානො එකො චරෙ බග්ගවිසාණකප්පො.

තෙතාහ සො පට්ඨක සම්බුද්ධො:

“මිගො අරඤ්ඤමහි යථා අබ්දොධා
 යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය,
 විඤ්ඤා නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානො
 එකො චරෙ බග්ගවිසාණකප්පො”ති

6.

ආමන්තනා හොති සභායමරේඤ්ඤි
 වාසෙ ව යානෙ ගමනෙ වාරිකාය,
 අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානො
 එකො චරෙ බග්ගවිසාණකප්පො.

ආමන්තනා හොති සභායමරේඤ්ඤි වාසෙ ව යානෙ ගමනෙ වාරිකායාති: 'සභායා' වුවච්ඡති යෙහි සභ ආගමනං එසු, ගමනං එසු, ගමනා ගමනං එසු, යානං එසු, නිසජ්ජං¹. එසු, සයනං එසු, ආලපනං එසු, සප්පජනං එසු, උප්පජනං එසු, සමුප්පජනං එසු. ආමන්තනා හොති සභායමරේඤ්ඤි වාසෙ ව යානෙ ගමනෙ වාරිකායාති සභාය මරේඤ්ඤි වාසෙපි යානෙපි ගමනෙපි වාරිකායෙපි අත්තස්මන්තනා පරස්මන්තනා උභයස්මන්තනා දිට්ඨධම්මිකස්මන්තනා සමපරාධිකස්මන්තනා පරමස්මන්තනාති 'ආමන්තනා හොති සභාය මරේඤ්ඤි වාසෙ ව යානෙ ගමනෙ වාරිකාය'.

1. නිසජ්ජනං - යජ්ජං

විඤ්ඤා නරො සෙරිතං පෙකබමානො- 'විඤ්ඤා' යනු: පණ්ඩිත වූයේ ප්‍රඥා ඇත්තේ බුද්ධි ඇත්තේ නුවණැත්තේ විමසන නුවණ ඇත්තේ තුලිතඥාන ඇත්තේ. නරො යනු: සත්ත්ව යැ මානව යැ (පුස්තා) බැවින් පොස යැ පුද්ගල යැ ජීව යැ (ව්‍යුතියෙන් ජාතියට යන හෙයින්) ජාගු යැ (උපදානා අරුතින්) ජන්තු යැ (කර්මාධිපති වැ යන හෙයින්) ඉන්ද්‍රිය යැ මනුෂ්‍ය යි. සෙරි යනු: සෛරීහු දෙදෙනෙකි: සෛරීධර්මයෙක් ද වෙයි, සෛවරීපුද්ගලයෙක් ද වෙයි. සෛවරීධර්ම කවර යත්: සතර සතිපට්ඨාන යැ සතර සමාක්ප්‍රධාන යැ සතර සාද්ධිපාද යැ පඤ්චන්ද්‍රිය යැ පඤ්ඤා බල යැ සජ්තබොධාභිග යැ ආයතී අභිධානිකමාර්ග යැ යි මේ සෛරීධර්ම යැ. 'සෛරීපුද්ගල' නම් කවර යත්: යමෙක් මේ සෛරීධර්මයෙන් සමන්වාගත වූයේ ද හේ 'සෛරීපුද්ගල' යි කියනු ලැබේ.

විඤ්ඤා නරො සෙරිතං පෙකබමානො යනු: නුවණැති පුරුෂ තෙම සෛරීධර්මය බලනුයේ දක්නේ අවලොකනය කරනුයේ ධ්‍යාන කරනුයේ විමසනුයේ නුයි 'විඤ්ඤානරො සෙරිතං පෙකබමානො එකො වරෙ බග්ග විසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුද්ධු:

“මිගො අරඤ්ඤාමහි -පෙ- එකො වරෙ බගගවිසාණකපෙපො” යි.

6

යහළුවන් මැද (සිටියහුට දිවාගයන සඩ්ධාත) වාසයෙහි ද (මහා උපස්ථාන සඩ්ධාත) ස්ථානයෙහි ද ගමනයෙහි ද වාරිකායෙහි ද (මේ අසව දෙව දාදීන්) ඇමැතීම වෙයි. (එහි කලකුළු මම කාමීන් විසින්) නො ඉස්නා පැවිද්ද ද ධර්මපුද්ගල සෛරීභාවය ද අපෙක්ෂා කරනුයෙමි කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙමි.

ආමන්තනා හොති සභායමච්ඡෙකි වාසෙ ව යානෙ ගමනෙ වාරිකාය- යම් කෙනකුත් සමග ඊ ම පහසු ද යැම පහසු ද යැමරීම පහසු ද සිටීම පහසු ද හිදීම පහසු ද සයනය පහසු ද ආලපනය පහසු ද සල්ලපනය පහසු ද උල්ලපනය පහසු ද සමුල්ලපනය පහසු ද, ඔහු 'සභායයෝ' යි කියනු ලැබෙත්: ආමන්තනා හොති සභායමච්ඡෙකි වාසෙ ව යානෙ ගමනෙ වාරිකාය යනු: සභායයන් මධ්‍යයෙහි විසීමෙහිද සිටීමෙහිද ගමන්හිද වාරිකායෙහිද ආත්මාර්ථ පිළිබඳ මන්ත්‍රණ පරාර්ථ පිළිබඳ මන්ත්‍රණ උභයාර්ථ පිළිබඳ මන්ත්‍රණ තම අත්බැව් පිළිබඳ මන්ත්‍රණ පරඅත්බැව් පිළිබඳ මන්ත්‍රණ පරමාර්ථාර්ථ පිළිබඳ මන්ත්‍රණ වේ නුයි 'ආමන්තනා හොති සභායමච්ඡෙකි වාසෙ ව යානෙ ගමනෙ වාරිකාය' යනු වේ.

අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙකඛමානොති: අනභිජ්ඣිතං එතං වසු
 බාලානං අසපුරිසානං තිත්ථියානං තිත්ථියසාවකානං: යදිදං භණ්ඩු
 කාසායවස්ථවසනතා. අභිජ්ඣිතං එතං වසු පණ්ඩිතානං සපුරිසානං
 බුද්ධිසාවකානං පච්චකබුද්ධානං යදිදං භණ්ඩුකාසායවස්ථවසනතා. සෙරිති
 දෙඤ්ඤා සෙරී: ධම්මොපි සෙරී දුග්ගලොපි සෙරී. කතමො ධම්මො සෙරී:
 වකාරො සතිපට්ඨානා -පෙ- අරියො අට්ඨප්පිකො මග්ගො. අයං ධම්මො
 සෙරී. කතමො දුග්ගලො සෙරී: යො ඉමිනා සෙරිතා ධම්මෙන සමන්තා-
 ගතො යො වුට්ඨි පුග්ගලො සෙරී. අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙකඛ-
 මානොති: සෙරිතං ධම්මං පෙකඛමානො දකඛමානො ඔලොකයමානො
 තිජ්ඣායමානො උපපට්ඨකමානොති 'අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙකඛ-
 මානො ඵකො වරෙ බග්ගවිසාණකපෙසා'

තෙනාහ සො පච්චකසමබුද්ධො:

“ආමනනතා හොති සභායමජේඛ
 වාසෙ යානෙ ගමනෙ වාරිකාය,
 අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙකඛමානො
 ඵකො වරෙ බග්ගවිසාණකපෙසා”ති.

7

බ්බිධා රති හොති සභායමජේඛ
 දුග්ගෙසු ව විපුලං හොති පෙමං,
 පියවිපපයොගං විජිතුච්ඡමානො
 ඵකො වරෙ බග්ගවිසාණකපෙසා.

බ්බිධාරති හොති සභායමජේඛති 'බ්බිධා'ති දෙඤ්ඤා බ්බිධා කාසිකා ව
 බ්බිධා වාචසිකා ව බ්බිධා. කතමා කාසිකා බ්බිධා: හඨ්ඨිපි කිලනති,
 අසෙසභිපි කිලනති උච්චිපි කිලනති, ධනුභිපි කිලනති, අට්ඨපදොපි
 කිලනති, දසපදොපි කිලනති, ආකාසෙපි කිලනති, පරිභාරපදොපි
 කිලනති, සුන්දරිකායපි කිලනති, බලිකායපි කිලනති, සට්ඨකායපි කිලනති,
 සල කභසෙතපි කිලනති, අසෙඛභිපි¹ කිලනති, පඛණ්ඩොතපි කිලනති,
 වංකකෙතපි කිලනති, මොකඛට්ඨකායපි කිලනති, විභිතුලකෙතපි කිලනති,
 පකුලකෙතපි කිලනති, රජකෙතපි කිලනති, ධනුකෙතපි කිලනති,
 අසබ්බකායපි කිලනති, මනෙපිකායපි කිලනති, යථාචරෙතපි කිලනති.
 අයං කාසිකා බ්බිධා.

1. අසෙඛභිපි- ව,ච, ම ජ ස.

අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානො යනු: හණ්ඩුකර්මය කභවත් හදනා පොරොනා බව යැ යන යමෙක් වේ නම් තෙල කරුණ නුවණමද වූ අසත්පුරුෂ වූ තීර්ථකයන් විසින් තීර්ථකශ්‍රාවකයන් විසින් නො පතන ලද යැ හණ්ඩුකර්මය කභවත් හදනා පොරෝනා බව යැ යන යමෙක් ඇද්ද තෙල කරුණ පණ්ඩිත වූ සත්පුරුෂ වූ බුද්ධශ්‍රාවකයන් විසින් ප්‍රත්‍යක් සම්බුද්ධයන් විසින් වෙසෙසින් පතනලද යැ. සෙරි යනු: ජෛරිහු දෙදෙනෙකි: ජෛරි ධර්මය ද ජෛරි පුද්ගල දැයි ජෛරිධර්ම නම් කවිද යත්: සතර සතිපට්ඨාන යැ... ආයථි අභ්ථ: භිගික මාර්ග යැ යි. මේ ජෛරිධර්ම නම, ජෛරි පුද්ගල නම් කවිද යත්: යමෙක් මේ ජෛරි ධර්මයෙන් සමන්වාගත වූයේ නම් හේ 'ජෛරිපුද්ගල' යයි කියනු ලැබෙයි. අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානො යනු: ජෛරි ධර්මය බලමින් දක්මින් අවලොකනය කෙරෙමින් ධ්‍යාන කෙරෙමින් පිරික්සමිනි නුයි 'අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානො එකො වරෙ බග්ගවිසාණ-කප්පො' යනු වේ.

එයින් වදලහ ඒ පසේ බුදුහු:

“ආමන්තනා හොති -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපපො”යි.

7

යහළුවන් මැද ක්‍රීඩාව ද පඤ්චකාම ගුණරතිය ද වෙයි, පුත්‍රයන් කෙරෙහි දු විපුල ප්‍රේමය වෙයි, ප්‍රියවිප්‍රයෝගය ජුගුප්සා කරනුයෙම් කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලාව සරනෙම්.

බිඩ්ධාරතී හොති සභායමජේඤ්ඤා- 'බිඩ්ධා' යනු: ක්‍රීඩා දෙකෙකි කායික ක්‍රීඩා ද වාචසික ක්‍රීඩා ද යි. කායික ක්‍රීඩා නම් කවිද යත්: ඇතුන් හා සමග ද කෙළිති, අසුන් හා සමග ද කෙළිති, රිය හා සමග ද කෙළිති, දුන්තොනුදු කෙළිති, අටපදයෙහිදු කෙළිති, දසපදයෙහි දු කෙළිති, අහස්හි දු කෙළිති, පරිහාරපථයෙහි දු කෙළිති, සන්තිකා කෙළියු කෙළිති, පසැට්තියු කෙළිති, සට්ඨකායෝ (කල්ලි) ද කෙළිති, ලහ අතිනුදු කෙළිති, ගුළු (පන්දු) යෙනුදු කෙළිති, පත්තලයෙනුදු කෙළිති, කෙළි නඟුලියුදු කෙළිති, පරි වර්තන කෙළියු කෙළිති, පත්බමරිනියු කෙළිති, පත්තැලියෙනුදු කෙළිති කුඩාරියෙනුදු කෙළිති, කෙළි දුන්තොනුදු කෙළිති, අකුරු කෙළියු කෙළිති සිතැහි කෙළියු කෙළිති, යථාවදායෙනුදු කෙළිත්. මේ කායිකක්‍රීඩා යැ.

කතමා වාවසිකා බිඩ්ධා: මුඛගෙරිකං මුඛාලඛරං මුඛදෙණ්ඨිමකං¹
මුඛවලිමකං² මුඛභරුලකං³ මුඛදද්දරිකං නාටකං ලාසං ගීතං අමකමමං,
අයං වාවසිකා බිඩ්ධා. රතීති අනුක්කණධීතාධිවචනමෙතං රතීති. 'සභායා'
වුච්ඡන්ති යෙනි සහ ආගමනං එසු, ගමනං එසු, ගමනාගමනං එසු,
යානං එසු, තිසරජා එසු, සයනං එසු, ආලපනං එසු, සලලපනං එසු,
උලුපනං එසු, සමුද්‍රැපනං එසු. බිඩ්ධා රතී භොති සභාය මජ්ජෙකි'ත්
බිඩ්ධා ච රතී ච සභායමජ්ජෙකි භොතීති 'බිඩ්ධා රතී භොති සභායමජ්ජෙකි'.

පුනෙතසු ච විපුලං භොති පෙමනති: 'පුතතා'ති වතතාරො පුතතා
අනුජො පුතතො ඛෙතතජො පුතතො දිනතකො පුතතො අතෙතවාසිකො
පුතතො. පුනෙතසු ච විපුලං භොති පෙමනති පුනෙතසු ච අධිමතතා භොති
පෙමනති 'පුතෙතසු ච විපුලං භොති පෙමං'.

පියවිපපයොගං විජිගුච්ඡමානොති දෙච පියා: සතතා වා 'සඛ්ඛාරා වා
කතමෙ සතතා පියා: ඉධ යසස තෙ භොතති, අද්දකාමා හිතකාමා
එසුකාමා යොගකෙඛුමකාමා මාතා වා පිතා වා භාතා වා හඳිනී වා
පුතතො වා ධිතා උා මිතතො වා අමච්චා වා ඤාතී වා සාලොහිතා වා
ඉමෙ සතතා පියා. කතමෙ සඛ්ඛාරා පියා: මනාපිකා රූපා මනාපිකා-
සද්දා මනාපිකා ගන්ධා මනාපිකා රසා මනාපිකා ඵොට්ඨබ්බා. ඉමෙ
සඛ්ඛාරා පියා. පියවිපපයොගං විජිගුච්ඡමානොති: පියානං විපපයොගං
විජිගුච්ඡමානො අට්ඨිසමානො හරායමානොති 'පියවිපපයොගං
විජිගුච්ඡමානො එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපපො'.

තෙනාහ සො පච්චිකසලුදෙධා:

“බිඩ්ධා රතී භොති සභායමජ්ජෙකි
පුතෙතසු ච විපුලං භොති පෙමං,
පියවිපපයොගං විජිගුච්ඡමානො
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපපො”ති.

1. මුඛධිංඨිමකං- ම ජ සං,
2. මුඛවලිමකං- පු.
3. මුඛකෙරකං- ම ජ සං.

'වාචසික ක්‍රියා' කවඳ යත්: මුචබෙර යැ මුචපනාබෙර යැ මුචපටභ යැ මුචචාලික යැ (සිරුසන්) මුච හෙරුලක යැ මුචඛමරු යැ නාටක යැ ඔල්වරභඩ යැ ගායන යැ සිනාකෙළි යැ යන මේ වාචසික ක්‍රියායි. රතී යනු: තෙල 'රතී' යි නො උකටලියට නමෙකි. සභායා- යම් කෙනකුත් හා සමග ඊම පහසු ද යැම පහසු ද යැමීඊම පහසු ද සිටීම පහසු ද හිඳීම පහසු ද නිඳීම පහසු ද ආලපනය පහසු ද සල්ලපනය පහසු ද උල්ලපනය පහසු ද සමුල්ලපනය පහසු ද ඔහු 'සභාය' යි කියනු ලැබෙත්. බිඩ්ධා රතී හොති සභායමජෙකි යනු: සභායයන් මධායෙහි ක්‍රියාව ද රතිය ද වේ නුයි 'බිඩ්ධාරතී හොති සභායමජෙකි' යනු වේ.

පුතෙකසු ව විපුලං හොති පෙමං- 'පුත්තා' යනු: පුත්‍රයෝ සතර දෙනෙකි: ආත්මප පුත්‍ර යැ ක්ෂෙත්‍රප පුත්‍ර යැ දෙපුලාබ වඩාගත් පුත්‍ර යැ අතැවැසි පුත්‍ර යැයි. පුතෙකසු ව විපුලං හොති පෙමං යනු: පුත්‍රයන් කෙරෙහි අධික ප්‍රේමය වේ නුයි 'පුත්තෙසු ව විපුලං හොති පෙමං' යනු වේ.

පියවිපපයොගං විජිගුච්ඡමානො- ප්‍රියයෝ දෙදෙනෙකි: සත්ත්වයෝ හෝ සංස්කාරයෝ හෝ යි. ප්‍රියසත්ත්වයෝ කවරභ යත්: මෙලොවැ යමක්භට වැඩ කැමැති භිත කැමැති පහසු කැමැති සතර යොගයෙන් තිර්භය කැමැති මවක් වේවයි පියෙක් වේවයි බෑයෙක් වේවයි බුනක් වේවයි පුතෙක් වේවයි දුවක් වේවයි මිතුරෙක් වේවයි සගයභඵවෙක් වේවයි නෑයෙක් වේවයි සභලේනෑයෙක් වේවයි යම් කෙනෙක් වෙත් ද, මොහු ප්‍රියසත්ත්වයෝ යි. ප්‍රිය සංස්කාරයෝ කවරභ යත්: මනවඩන රූපයෝ යැ මනවඩන ශබ්දයෝ යැ මනවඩන ගන්ධයෝ යැ මනවඩන රසයෝ යැ මනවඩන ස්ප්‍ර්ෂටව්‍යයෝ යැ යන මොහු ප්‍රිය සංස්කාරයෝ යි. පියවිපපයොගං විජිගුච්ඡමානො යනු: ප්‍රියයන්ගේ විප්‍රයොගය පුගුප්පා කරනුයෙමි (ඉන්) පෙළෙනුයෙමි ලජ්ජා වනුයෙමි නුයි 'පියවිපපයොගං විජිගුච්ඡමානො ඵකො වරෙ බග්ගවිසාණකජ්ජො' යනු වේ.

එයින් වදලභ ඵ පසේ බුදුහු:

“බිඩ්ධා රතී හොති -ප- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපො”යි.

8.

වාතුදදිසො අපථසො ච භොති
සනතුසසමානො ඉතරිතරෙන,
පරිසායානං සභිතා අපමඤ්ඤි
එකො වරෙ බගභවිසාණකපෙසා.

වාතුදදිසො අපථසො ච භොතිති 'වාතුදදිසොති සො පච්චක සලුදො මෙකතාසභගතෙන වෙනසා එකං දිසං ඵරිඤා විහරති, තථා දුතියං, තථා තතියං, තථා වතුඤා, ඉති උඛමධො¹ තිරියං සබ්බධි සබ්බකතතාය සබ්බාවනතා ලොකං මෙකතාසභගතෙන වෙනසා විපුලෙන මහඤ්ඤෙන අපථමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජේඛන² ඵරිඤා විහරති. කරුණාසභගතෙන -පෙ- මුදිතා සභගතෙන -පෙ- උපෙකඛාසභගතෙන -පෙ- විහරති. වාතුදදිසො අපථසො ච භොතිති: මෙකතාය භාවිතතාය යෙ පුරුසීමාය දිසාය සත්තා තෙ අපථකුලා භොතති යෙ දකඛිණාය දිසාය සත්තා තෙ අපථකුලා භොතති, යෙ පඤ්ඤිමාය දිසාය සත්තා තෙ අපථකුලා භොතති, යෙ උත්තරාය දිසාය සත්තා තෙ අපථකුලා භොතති. යෙ පුරුසීමාය අනුදිසාය සත්තා ඊත අපථකුලා භොතති, යෙ දකඛිණාය අනුදිසාය සත්තා තෙ අපථකුලා භොතති, යෙ පඤ්ඤිමාය අනුදිසාය සත්තා තෙ අපථකුලා භොතති, යෙ උත්තරාය අනුදිසාය සත්තා තෙ අපථකුලා භොතති, යෙ හෙට්ඨිමාය දිසාය සත්තා තෙ අපථකුලා භොතති, යෙ උපරිමාය දිසාය සත්තා තෙ අපථකුලා භොතති, යෙ දිසාසු විදිසාසු සත්තා තෙ අපථකුලා භොතති, කරුණාය භාවිතතා -පෙ- මුදිතාය භාවිතතා- උපෙකඛාය භාවිතතා. යෙ පුරුසීමාය දිසාය සත්තා තෙ අපථකුලා භොතති -පෙ- යෙ දිසාසු විදිසාසු සත්තා තෙ අපථකුලා භොතතිති 'වාතුදදිසො අපථසො ච භොති.'

සනතුසසමානො ඉතරිතරෙනාති: සො පච්චකසලුදො සනතුචෙඨා භොති ඉතරිතරෙන විචරෙන ඉතරිතරවිචරසනතුච්ඨියා ච වණණවාදී න ච විචරභෙතු³ අනෙසනං අපඤ්ඤිපං⁴ ආපජ්ඤති. අලදො ච විචරං න පරිසසඤ්ඤි, ලදො ච විචරං අභට්ඨො⁵ අමුඤ්ඤිතො අනඤ්ඤාපනෙතො ආදීනවදසොචි තිසසරණපඤ්ඤකු පරිභුඤ්ඤති තාය ච පන ඉතරිතරවිචරසනතුච්ඨියා නෙවකතානුකකං යෙති න පරං වමෙහති,

1. උදො අධො - ප, ව, වි,
2. අබ්‍යාපජේඛන - ම ජ සං
3. න විචරභෙතු - ප, වි, ක,
4. අපඤ්ඤිපං - ප, ව, වි, ක, ඡා,
5. අභට්ඨො - ම ජ සං

8.

ඉතරිතර (කුදුමහත් ප්‍රත්‍යය) යෙන් සතුටු වනුයේ බබ්චිහරණ පතළ සිව්දිග ඇතියේ ප්‍රතිස රහිත වූයේ ද වෙයි. උවදුරු සහනුයේ තැති ගැනුම් නැත්තේ කඟවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

වාතුද්දියො අප්පටියො ච භොති - 'වාතුද්දියො' යනු: ඒ පසේබුදුහු මෙත්‍රියහගත සිතින් එක් දෙසක් අරමුණු කොට වාස කෙරෙති. එසෙයින් දෙ වැනි දෙස එසෙයින් තෙ වැනි දෙස එසෙයින් සතර වැනි දෙස මෙසෙයින් උඩ යට සරස හැම තන්හි හැම දෙන ආත්මසම බැවින් (හෝ මුළු සිතින්) හැම සතුන් ඇති ලොව මෙත්‍රිය සහගත වූ (එරණ විසින්) විපුල වූ (හුම් විසින්) මහද්ගත වූ (ආලම්බන) විසින් අප්‍රමාණ වූ අවෙවර වූ හිදුක් වූ සිතින් ස්පර්ශ (අරමුණු) කොට වාස කෙරෙති. කරුණා සහගත වූ ...මාදුතා සහගත වූ ... උපෙක්ෂාසහගත වූ ... සිතින් සුක්ත වැ වාස කෙරෙත්. වාතුද්දියො අප්පටියො ච භොති යනු: මෙත්‍රිය භාවිත බැවින් පෙරදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු ප්‍රතිකුල නො වෙති, දකුණුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු ප්‍රතිකුල නො වෙති, ඉවරදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු ප්‍රතිකුල නො වෙති, උතුරු දිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු ප්‍රතිකුල නො වෙති, පැදුම් අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකුල වෙති, දකුණු අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකුල වෙති, පැළ අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකුල වෙති, උතුරු අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකුල වෙති, යට දෙස යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකුල වෙති, උඩ දෙස යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකුල වෙති, දසනුදසැ යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකුල වෙත්. කරුණාව භාවිත බැවින්-මාදුතාව භාවිත බැවින්- උපෙක්ෂාව භාවිත බැවින් පැදුම් දිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු නො පිළිකුල් වෙති. ...දිශාවිදිශාවන්හි යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු නො පිළිකුල් වෙත් නුයි 'වාතුද්දියො අප්පටියො ච භොති' යනු වෙ:

සත්තුස්සමානො ඉතරිතරෙන යනු: ඒ පසේබුදුහු කුදුමහත් සිවුරින් සත්තුෂ්ට වෙති, ඉතිරිතර විවරසත්තුෂ්ටියෙහි ගුණ කියන සුල්ලභ, විවර හේතුවෙන් අයතු අනෙසනායට ද නොපැමිණෙති, සිවුරු නො ලැබ (විවරලාභයෙහි) තෘෂ්ණා නො කෙරෙති. යළි (දැහැමින් සෙමෙන්) සිවුරු ලැබ ලොහග්‍රන්ථ නැති වැ තෘෂ්ණායෙන් මුසපත් නො වැ නො වත-ලාහු ආදීනව දක්නාහු තිස්සරණ ප්‍රඥා ඇත්තාහු වළඳති. තවද ඒ ඉතරිතර විවරසත්තුෂ්ටියෙන් නො මැ ආත්මොත්ථකම කෙරෙති, නො ද පරවම්භන කෙරෙත්.

යො හි තස් දකො අනලසො සමපජානො පතිස්සනො. අයං වුච්චති පච්චෙකසම්බුද්ධො පොරාණෙ අග්ගකොඤ්ඤ අරියවංසෙ ධීතො. සනතුච්චො හොති ඉතරිතරෙන පිණ්ඩපාතෙන -පෙ- සනතුච්චො හොති ඉතරිතරෙන සෙනාසනෙන -පෙ- සනතුච්චො හොති ඉතරිතරෙන ගිලානපච්චය-හෙසජ්ජපරිකාරෙන, ඉතරිතරගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරිකාරසනතුච්චියා ච වණ්ණවාදී, න ච ගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරිකාරහෙතු අනෙසනං අප්පතිරූපං ආපජ්ජති. අලඛො ච ගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරිකාරානං න පරිතසසති, ලඛො ච ගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරිකාරං. අගච්චො අමුච්චිතො අනජ්ඣාපනෙතා ආදීනවද්ධාපී තිසරණංකොඤ්ඤ පරිභුඤ්ඤති, තාය ච පන ඉතරිතරගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරිකාර සනතුච්චියා නෙවකතානුකකං-සෙති න පරං වමෙහති, යො හි තස් දකො අනලසො සමපජානො පතිස්සනො. අයං වුච්චති පච්චෙක සම්බුද්ධො පොරාණෙ අග්ගකොඤ්ඤ අරියවංසෙ ධීතොති 'සනතුසමානො ඉතරිතරෙන'.

පරිසසයානං සතිතා අජමහිති'- පරිසසයා'ති දෙඛ පරිසසයා: පාකටපරිසසයා ච පච්චිජ්ජනපරිසසයා ච. කතමෙ පාකටපරිසසයා: ධීතා වාග්ගා දීපි අච්චා තරච්චා කොකා මහිසා¹ 'හප්පි අහි විච්චිකා සතපදී චොරා වා අසු මානවා වා තතකමමා වා අකතකමමා වා. වකඤ්ඤොගො සොතරොගො සානරොගො ජීව්හාරොගො කායරොගො සීසරොගො කණ්ණරොගො මුඛරොගො දන්තරොගො කාසො සාසො පිනාසො ඩහො² ජරො කුච්චරොගො මුච්චා පසඛද්දිකා සුලා විසුච්චිකා කුච්චං ගණ්ණො කිලාසො සොසො අපමාතො දසු කණ්ණු කච්චු රඛසා විතච්චිකා ලොහිතදිකතං මධුමෙහො අංසා පිලකා හගඤ්ඤා දිකතස-ලුච්චානා ආබාධා සෙමසමුච්චානා ආබාධා වාතසමුච්චානා ආබාධා සනතිපාතිකා ආබාධා උතුපරිනාමජා ආබාධා විසමපරිභාරජා ආබාධා ඔපකකමිකා ආබාධා කමච්චිපාකජා ආබාධා, සීතං උණං ජීව්ච්චා පිපාසා උච්චාරො පසාචො ඩංසමකසවාතාතපසිරිංසප්පමච්චසා ඉති වා. ඉමෙ වුච්චනති පාකටපරිසසයා.

1. මහිසා - ම ජ ස.,
හොමහිසා- සා, ව, වී

2. ඩාහො- ම ජ ස.,
3. සරිසප- ම ජ ස.,

යම් කෙනෙක් ඒ වීචර සන්තෝෂයෙහි දක්ෂ වූවාහු අනලස වූවාහු සමාග්ඥාන ඇත්තාහු ස්මාතිසම්ප්‍රයුක්ත වූවාහු වෙත් ද මේ පසේ බුදුහු පෞරාණික වූ 'අග්‍ර' යයි දතයුතු ආයතීවංශයෙහි සිටියාහ'යි කියනු ලැබෙත්. ඉතරිතර පිණ්ඩපාතයෙන් සන්තුෂ්ට වෙති ... ඉතරිතර ශයනා සනයෙන් සන්තුෂ්ට වෙති ... ඉතරිතර ග්ලානප්‍රත්‍යය ගෞසජ්‍යපරිෂ්කාරයෙන් සන්තුෂ්ට වෙති. ඉතරිතර ග්ලානප්‍රත්‍යය ගෞසජ්‍යපරිෂ්කාර-සන්තුෂ්ටියෙහි ගුණ කියන සුල්ලභ. ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකර හෙයින් අයුතු අනෙසනයට නො ද පැමිණෙති, යළි ගිලන්පසබෙහෙසත් පිරිකර නො ලැබ (ලාභයෙහි) තෘෂ්ණා නො කෙරෙති. (දූභූමීන් සෙමෙන්) ගිලන්පසබෙහෙසත් පිරිකර ලැබ ද ලොභග්‍රන්ථ නැති වූ තෘෂ්ණායෙන් මුසපත් නො වූ නො වතලාහු ආදීනව දක්තාහු නිස්සරණප්‍රඥ ඇති වූ වළඳති. තවද ඒ ඉතරිතර ග්ලානප්‍රත්‍යය ගෞසජ්‍යපරිෂ්කාර සන්තුෂ්ටියෙන් නො මෑ ආත්මෝත්කර්ෂ කෙරෙති, නො ද පරවම්භන කෙරෙති, යම් කෙනෙක් එහි දක්ෂ වූවාහු අනලස වූවාහු සමාග්ඥාන ඇත්තාහු සිහි ඇත්තාහු වෙත්ද, මේ පසේ බුදුහු පෞරාණික වූ 'අග්‍ර' යයි දතයුතු ආයතීවංශ යෙහි සිටියාහ'යි කියනු ලැබෙත් නුයි 'සන්තුෂ්ඨමානො ඉතරිතරොන' යනු වේ.

පරිසසයානං සහිතා අපමනී- 'පරිස්සයා' යනු: උපද්‍රව දෙකෙකි: ප්‍රකට උපද්‍රව ද ප්‍රතිච්ඡන්ත උපද්‍රව දෑ යි. ප්‍රකට උපද්‍රව නම් කවඨ යත්: සිහ යෑ වග යෑ වලස් යෑ තරස් යෑ කොක්තා යෑ මියු යෑ ඇත් යෑ සජ් යෑ නුහුසු යෑ පත්තෑ යෑ කළ සොරකම් ඇති හෝ කළ සොරකම් නැති හෝ සොරු හෝ සැහැසියෝ යෑ වක්ඡුරොග යෑ ශ්‍රොත්‍රරොග යෑ ස්‍රාණරොග යෑ පිත්ථාරොග යෑ කායරොග යෑ ශීර්ෂරොග යෑ කර්ණරොග යෑ මුඛරොග යෑ දන්තරොග යෑ කාශ යෑ ශ්වාස යෑ පිනස යෑ දහ යෑ ජීවර යෑ කුක්ෂිරොග යෑ මූර්ඡා යෑ රක්තානිසාර යෑ ආමශුල යෑ විසුචිකා යෑ කුෂ්ට යෑ ගණ්ඩ යෑ කිලාසකුෂ්ට යෑ ක්ෂය යෑ අපස්මාර යෑ දද යෑ කැසි යෑ කස් යෑ වුණ යෑ විතච්ඡිකා (තලරොග) යෑ රක්තපිත්ත යෑ මධුමෙහ යෑ අර්ශස් යෑ පොළ යෑ හනන්දරා යෑ පිතින් නැගි ආබාධ යෑ සෙමින් නැගි ආබාධ යෑ වයින් නැගි ආබාධ යෑ සන්තිපාතික ආබාධ යෑ සෘතුපරිණාමයෙන් උපන් ආබාධ යෑ විෂම වූ රීයතීපථයෙන් නැගි ආබාධ යෑ උපක්‍රමයෙන් උපන් ආබාධ යෑ කර්මවිපාකයෙන් උපන් ආබාධ යෑ ශීත යෑ උෂ්ණ යෑ ජීෂත්සා යෑ පිපාසා යෑ උච්චාර යෑ ප්‍රස්‍රාව යෑ මැසි-මදුරු-වා-අවි-දික්දෑ යන මොවුන්ගේ පහසින් උපන් පීඩා යෑ යන මේ හෝ යි, මොහු ප්‍රකට උපද්‍රවයෝ යි කියනු ලැබෙත්.

කතමෙ පටිච්ඡන්තපරිසසයා: කායදුච්චරිතං වච්චදුච්චරිතං මනෝදුච්චරිතං කාමච්ඡන්දනිවරණං ව්‍යාපාදනිවරණං ටීනමිඤ්ඤනිවරණං උඛ්චාදකුකුච්චනිවරණං විචිකිච්ඡානිවරණං රාගො දෙසො මොහො කොධො උපනාහො මනෙඛා පළාසො ඉසා මච්ඡරියං මායා සායේය්‍යං ඵමේහා සාරමේහා මානෝ අනිමානෝ මදෙ පමාදෙ, සබ්බකිලෙසා සබ්බදුච්චරිතා සබ්බදරථා සබ්බපටිලාභා සබ්බසන්තාපා සබ්බාකුසලාභිසංඛාරා. ඉමෙ වුළුනනි පටිච්ඡන්තපරිසසයා'.

පරිසසයාති- - කෙනෙවධන පරිසසයා: පරිසහනනිති පරිසසයා, පරිභානාය සංවකනනනිති පරිසසයා, තත්‍රාසයාති පරිසසයා.

කථං පරිසහනනිති පරිසසයා: තෙ පරිසසයා තං පුග්ගලං සහනනි පරිසහනනි අභිභවනනි අජෙඤ්ඤාඤ්ඤානනි පරියාදියනනි පරිමද්දනනි,¹ එවං පරිසහනනිති පරිසසයා.

කථං පරිභානාය සංවකනනනිති පරිසසයා: තෙ පරිසසයා කුසලානං ධම්මානං අනතරායාය පරිභානාය සංවකනනනි. කතමෙසං කුසලානං ධම්මානං: සමමාපටිපදය අනුලොමපටිපදය අපච්චනික පටිපදය අභිඤ්ඤාපටිපදය ධම්මානුධම්මපටිපදය සීලෙසු පරිපුරකාරිතාය ඉඤ්ඤියෙසු ඥානදාරතාය භොජනෙ මහාඤ්ඤාතාය ජාගරියානුයොගසස, සතිසමපඤ්ඤාසස චතුතනං සතිපට්ඨානානං භාවනානුයොගසස, චතුතනං සමමපට්ඨානානං - චතුතනං ඉද්ධිපාදනං - පඤ්ඤාතනං ඉඤ්ඤියානං - පඤ්ඤාතනං බලානං - සකතනනං ඛොජනබ්බහානං - අරියසස අවධිච්චිකසස මග්ගසස භාවනානුයොගසස, ඉමෙසං කුසලානං ධම්මානං අනතරායාය පරිභානාය සංවකනනනි, එවං² පරිභානාය සංවකනනනිති පරිසසයා.

කථං තත්‍රාසයාති පරිසසයා: තෙසං³ පාපකා අකුසලා ධම්මා උපපජ්ජනනි අඤ්ඤාභාවසනනිසසයා, යථා බිලෙ බිලාසයා පාණා සයනනි, දුකෙ දුකාසයා⁴ පාණා සයනනි, වනෙ වනාසයා පාණා සයනනි, රුකෙසු රුකාසයා පාණා සයනනි, එවමෙව තෙසං පාපකා අකුසලා ධම්මා උපපජ්ජනනි අඤ්ඤාභාවසනනිසසයාති එවමෙව තත්‍රාසයාති පරිසසයා.

1. මද්දනනි- ම ඡ සං, ව, වී
2. ඉඤ්ඤි එවං- පහ
3. තත්‍ර තෙ- ව, වී
4. උදුකෙ උදුකසා- ම ඡ සං.

ප්‍රතිච්ඡන්ත උපද්‍රව කවර යත්: කායදුශ්චරිත යැ වාග්දුශ්චරිත යැ මනෝදුශ්චරිත යැ කාමච්ඡන්දනීවරණ යැ ව්‍යාපාදනීවරණ යැ ජිනමිද්ධනීවරණ යැ උද්ධවච කුක්කුච්චනීවරණ යැ විචිකිච්ඡානීවරණ යැ රාග යැ ද්වේෂ යැ මෝහ යැ ක්‍රොධ යැ උපනාහ යැ මකු බව යැ පලාස (සුගග්‍රාහ) යැ ඊෂ්ඨා යැ මාත්ස්‍යයී යැ මායා යැ සධ් බව යැ ස්තම්භ යැ සාරම්භ යැ මානා යැ අතිමානා යැ මද යැ ප්‍රමාද යැ, සියලු ක්ලේශයෝ යැ සියලු දුශ්චරිතයෝ යැ සියලු දරථයෝ යැ සියලු පරිදහයෝ යැ සියලු සන්තාපයෝ යැ සියලු අකුශලාභිසංස්කාරයෝ යැ යන මොහු ප්‍රතිච්ඡන්ත උපද්‍රවයෝ යි කියනු ලැබෙත්.

පරිසසයා යනු: කවර හෙයින් පරිස්සය වෙති යත්: පරිසහනය කෙරෙත් නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති, පරිභානයට වැටෙත් නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති, එහි ආසය ඇත්තාහු නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති.

කිසෙයින් 'පරිසහනය කෙරෙත්' නුයි පරිස්සය නම් වෙති යත්: ඒ උපද්‍රවයෝ ඒ පුභුල්හු සහනය කෙරෙති, පරිසහනය කෙරෙති මැඩගෙන සිටිති, හත්පයින් අල්වා ගනිති, මිරිකාගනිත්, මෙසෙයින් පරිසහනය කෙරෙත් නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති.

කිසෙයින් 'පරිභානයට වැටෙත්' නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති යත්: ඒ උපද්‍රවයෝ කුශලධර්මයන්ගේ අන්තරාය පිණිස පරිභානය (හැරීම) පිණිස පවතිත්. කවර කුශලධර්මයන්ගේ ද යත්: සමාක් ප්‍රතිපත් යැ අනුලොමප්‍රතිපත් යැ අප්‍රත්‍යානීක ප්‍රතිපත් යැ අවිරුද්ධ ප්‍රතිපත් යැ අන්වර්ථ ප්‍රතිපත් යැ ධර්මානුධර්මප්‍රතිපත් යැ ශීලයෙහි පරිපූරකාරිත්ව යැ ඉන්ද්‍රිය යන්හි ගුප්තද්වාරතා යැ භොජනයෙහි මාත්‍රඥතා යැ ජාගය්‍යානුයෝග යැ ස්මෘති සම්ප්‍රඥානා යැ චතුර්විධ ස්මෘති ප්‍රස්ථානයන් ගේ භාවනානුයෝග යැ චතුර්විධ සාද්ධිපාදයන් ගේ භාවනානුයෝග යැ පඤ්චන්ද්‍රියයන්ගේ භාවනානුයෝග යැ පඤ්චබලයන්ගේ භාවනානුයෝග යැ සප්තබොධායන්ගේ භාවනානුයෝග යැ ආය්‍යීෂ්ට:භිග්ගිකමාර්ගයාගේ භාවනානුයෝග යැ යන මේ කුශලධර්මයන් ගේ අන්තරාය පිණිස පරිභානය පිණිස වැටෙත්. මෙසෙයින් පරිභානයට වැටෙත් නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති.

කිසෙයින් 'එහි ආසය ඇත්තාහු' නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති යත්: ඒ අත් බැවහි තෙල ලාමක අකුශලධර්මයෝ ආත්මභාවය ඇසිරි කොට උපදිත්, යම්සේ බිලය ඇසුරු කරන ප්‍රාණිහු බිලයෙහි හොචින් ද, දිය ඇසුරු කරන ප්‍රාණිහු දියෙහි හොචින් ද, වනය ඇසුරු කරන ප්‍රාණිහු වෙනෙහි හොචින් ද, රුක ඇසුරු කරන ප්‍රාණිහු රුකෙහි හොචින් ද, එසෙයින් මැ අත් බැව ඇසුරු කරන තෙල ලාමක අකුශලධර්මයෝ ඒ අත්බැවහි උපදිත්. මෙසෙයින් කුශලධර්මයන්ගේ (එහි ආසය) ඇත්තාහු නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙත්.

වුත්තං හෙතං භගවතා;

“සානෙකවාසිකො භික්ඛට්ඨො, භික්ඛු සාවරියකො දුක්ඛං න ඵාසු විහරති. කථං ච භික්ඛට්ඨො, භික්ඛු සානෙකවාසිකො සාවරියකො දුක්ඛං න ඵාසු විහරති; ඉධ භික්ඛට්ඨො, භික්ඛු චන්ඛුනා රූපං දිස්වා උපපජ්ජන්ති යෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා සරසංකප්පා සංඝෙඤ්ජන්තියා ත්‍යාසස දනෙතා වසන්ති අනාසඤ්චන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මාති, තස්මා සානෙකවාසිකො වුවන්ති. තෙ නං සමුද්ධරන්ති¹ සමුද්ධරන්ති නං පාපකා අකුසලා ධම්මාති, තස්මා ‘සාවරියකොති වුවන්ති. පුනචපරං භික්ඛට්ඨො, භික්ඛුනො යොගොන සඤ්ඤං සුඤ්ඤා - පෙ - සානෙන ගඤ්ඤං සාධිඤ්ඤා - පෙ - ජීවිතාය රඤ්ඤං සාධිඤ්ඤා - පෙ - කායෙන ඵොට්ඨබ්බං චුඤ්ඤා පෙ - මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය උපපජ්ජන්ති යෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා සරසංකප්පා සංඝෙඤ්ජන්තියා ත්‍යාසස දනෙතා වසන්ති, අනාසඤ්චන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මාති තස්මා ‘සානෙකවාසිකො’ති වුවන්ති. තෙ නං සමුද්ධරන්ති සමුද්ධරන්ති නං පාපකා අකුසලා ධම්මාති තස්මා. ‘සාවරියකො’ති² වුවන්ති. එවං ඛො භික්ඛට්ඨො, භික්ඛු සානෙකවාසිකො සාවරියකො දුක්ඛං න ඵාසු විහරති’ති³ එදම්බි තත්‍රාසයාති පරිසසයා.

වුත්තං හෙතං භගවතා:

“තයොමෙ භික්ඛට්ඨෙ, අනතරා මලා අනතරා අමිත්තා අනතරා සපත්තා අනතරා වධකා අනතරා පච්චිඤ්ඤා. කතමෙ තයො: ලොභො භික්ඛට්ඨෙ, අනතරා මලං අනතරා අමිත්තො අනතරා සපත්තො අනතරා වධකො අනතරා පච්චිඤ්ඤො. දෙසො භික්ඛට්ඨෙ - පෙ - මොභො භික්ඛට්ඨෙ, අනතරා මලං අනතරා අමිත්තො අනතරා සපත්තො අනතරා වධකො අනතරා පච්චිඤ්ඤො. ඉමෙ ඛො භික්ඛට්ඨෙ තයො අනතරා මලා^a අනතරා අමිත්තා අනතරා සපත්තා අනතරා වධකා අනතරා පච්චිඤ්ඤා.^b

1. “අනතරානො ලොභො ලොභො විත්තප්පකොපනො භයමනතරතො ජාතං තං ජනො නාවබුජ්ඣති.
2. ලුද්ධො අසං න ජානාති ලුද්ධො ධම්මං න පසන්ති අඤ්ඤං තමං තද්ධො භොති යං ලොභො සහතෙ නරං.
3. අනතරානො දෙසො දෙසො විත්තප්පකොපනො භයමනතරතො ජාතං තං ජනො නාවබුජ්ඣති.^b

1. තෙන සමුද්ධරන් - ම ඡ සං, a. සලායතනසංග්‍රහ - නවපුරාණවග්ග
 2. සාවරියකොති - ච-ච b. ඉතිදික්ඛක - චතුස්ථවග්ග මලසුත්ත
 3. අනතරාමලො - ම ඡ සං,

මෙ වදරන ලද මැ යි බුදුන් විසින්:

“මහණෙනි, සාන්තෙවාසික වූ සාවරියක වූ මහණ දුකසේ නො සුවසේ වෙසෙයි. මහණෙනි, කෙසේ නම් සාන්තෙවාසික වූ සාවරියක වූ මහණ දුකසේ නො සුවසේ වෙසෙයි යත්: මහණෙනි, මෙ සස්තෙහි මහණක්හට ඇසින් රූපයක් දැක සරසංකල්ප (නොයෙක් අරමුණුහි හැසිරෙන හෙයින් සංකල්පනය කටයුතු) වූ යායොජනයන්ට හිත වූ යම් ලාමක අකුශලධර්ම කෙනෙක් උපදිත් ද ඒ අකුශල ධර්මයෝ ඔහුගේ සිත තුළ වෙසෙති සන්තානයට පිවිස වෙසෙති. එහෙයින් ‘සාන්තෙවාසික’ යයි කියනු ලැබෙයි. යම් හෙයකින් ඒ ලාමක අකුශලධර්මයෝ ඔහු හසුරුවත් ද, ඔහු කෙරෙහි පවතිත් ද, එහෙයින් ‘සාවරියක’ යයි කියනු ලැබේ. තවද මහණෙනි, මහණක්හට කනිත් ශබ්දයක් අසා ... නැහැයෙන් ගදක් අසා... දිවිත් රසයක් විඳ ... කයින් පහසක් පැහැසැ ... සිතින් දහමක් දැන නානාලම්බනයෙහි හැසිරීම් වශයෙන් පරිකල්පිත වූ සංයෝජනීය වූ යම් ලාමක අකුශලධර්ම කෙනෙක් උපදිත් ද, ඒ ලාමක අකුශලධර්මයෝ ඔහුගේ සිත තුළ වෙසෙති, ඔහුගේ සන්තානයට පිවිස වෙසෙති. එහෙයින් ‘සාන්තෙවාසික’ යයි කියනු ලැබෙයි. යම් හෙයකින් ඒ ලාමක අකුශලධර්මයෝ ඔහු හසුරුවත් ද ඔහු කෙරෙහි පවතිත් ද, එහෙයින් ‘සාවරියක’ යයි කියනු ලැබේ. මෙසෙයින් මහණෙනි, මහණ තෙම සාන්තෙවාසික වූයේ සාවරියක වූයේ දුකසේ වෙසෙයි, සුවසේ නො වෙසෙයි” මෙසෙයිනුදු තත්‍රාසය වෙන් නුසි උපද්‍රව නම් වෙත්.

මෙ වදරන ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්:

“මහණෙනි මෙ ඇතුළත මලයෝ ඇතුළත අමිත්‍රයෝ ඇතුළත සතුරෝ ඇතුළත වධකයෝ ඇතුළත පසම්බුරෝ තිදෙනෙක් වෙති. කවර තිදෙනෙක් ද යත්: මහණෙනි, ලොභය ඇතුළත මලයෙක, ඇතුළත අමිත්‍රයෙක, ඇතුළත සතුරෙක, ඇතුළත වධකයෙක, ඇතුළත පසම්බුරෙකි. මහණෙනි, ද්වේෂය ... මහණෙනි, මොහය ඇතුළත මලයෙක, ඇතුළත අමිත්‍රයෙක, ඇතුළත සතුරෙක, ඇතුළත වධකයෙක, ඇතුළත පසම්බුරෙකි. මහණෙනි මොහු තිදෙන ඇතුළත මලයෝ යැ, ඇතුළත අමිත්‍රයෝ යැ, ඇතුළත සතුරෝ යැ, ඇතුළත වධකයෝ යැ, ඇතුළත පසම්බුරෝ යි.

1. ලෝභය අනර්ත්ථ උපදවන්නේ යැ, ලොභය සිත වලනය කරන්නේ යැ, හේ ඇතුළත (සිත්හි) මැ උපන් භයහෙතෙක, ඒ භය බාලජන තෙමේ නො දනියි.
2. ලොභී වූයේ (ලොකික ලොකොත්තර) අර්ත්ථය නො දනියි. (අර්ත්ථයට හේතු වූ) ධර්මය නො දනියි. යම් කලෙක්හි ලොභය තෙමි මිනිසා මැඩගනී ද, එකල්හි බහල වූ අන්ධකාරය වේ.
3. ද්වේෂය අනර්ත්ථජනක යැ, ද්වේෂය සිත වලනය කෙරෙයි. හේ සිත්හි උපන් භය කාරණයෙක, බාලජන තෙම එය අවබෝධ නො කෙරෙයි.

- 4. දුට්ඨො අසං න ජානාති දුට්ඨො ධම්මං න පසති අසංකමං තදු භොති යං දෙසො සහතෙ නරං.
- 5. අන ස්ඵරනනො මොහො මොහො වික්ඛාපකොපනො භයමනකරතො ජාතං තං ජනො නාවච්චුර්ඤ්ඤිති.
- 6. වුළුභො අසං න ජානාති වුළුභො ධම්මං න පසති අසංකමං තදු භොති යං මොහො සහතෙ නරං''නති. a

එවමිති තත්‍රාසයාති පරිසකයා.

වුක්ඛං භෙතං භගවතා:

“තයො ඛො මහාරාජ, පුරිසසස ධම්මො අර්ඤ්ඤානං උපපජ්ජමානා උපපජ්ජන්ති අභිතාය දුක්ඛාය අභාසුචිභාරාය, කතමෙ තයො: ලොභො ඛො මහාරාජ, පුරිසසස ධම්මො අර්ඤ්ඤානං උපපජ්ජමානො උපපජ්ජති අභිතාය දුක්ඛාය අභාසුචිභාරාය. දෙසො ඛො මහාරාජ -පෙ- මොහො ඛො මහාරාජ පුරිසසස ධම්මො අර්ඤ්ඤානං උපපජ්ජමානො උපපජ්ජති අභිතාය දුක්ඛාය අභාසුචිභාරාය ඉමෙ ඛො මහාරාජ, තයො පුරිසසස ධම්මො අර්ඤ්ඤානං උපපජ්ජමානා උපපජ්ජන්ති අභිතාය දුක්ඛාය අභාසුචිභාරාය.” b

- 7. “ලොභො දෙසො ච මොහො ච පුරිසං පාපචේතසං හිංසනාති අකත සමභූතා තචසාරංච සමච්චු”නති b

එවමිති තත්‍රාසයාති පරිසකයා.

වුක්ඛං භෙතං භගවතා:

- 8. “රාගො ච දෙසො ච ඉතො හිදුනා අරති රති ලොමභංසො ඉතොජා, ඉතො සමුට්ඨාය මනොචිතකකා කුමාරකා ධංකමිච්චොසසජනති” ති c

එවමිති තත්‍රාසයාති පරිසකයා.

පරිසකයානං සභිතාති පරිසකයෙ සභිතා ආරාධිතා අර්ඤ්ඤාසුචිතා පරියාදිතා පටිත්ථිසකධාති ‘පරිසකයානං සභිතා’.

a. ඉතිවුක්ඛක - වතුස්චරිත මලසුක්ඛක
 b. කොංච සංයුක්ත - පඨමවග්ග
 c. සුක්ඛභිපංත - සුචිලොමසුක්ඛක

4. ඡ් පියේ අර්ත්ථය නො දනියි. ධර්මය නො දකියි. ක්‍රොධය මිනිසා යටපත් කරන කල්හි බහල වූ අන්ධකාරය වේ.

5. මෝහය අනර්ථ උපදවයි. මෝහය සිත කලබලයි. හේ(සිත තුළ උපදනා හය කාරණයක, බාලජන තෙම එය අවබෝධ නො කෙරෙයි.

6. මුළු වූයේ අර්ත්ථය නො දනියි. ධර්මය නො දකියි. මොහය මිනිසා මැඩගන්නා කල්හි බහල වූ අන්ධකාරය වේ.

මෙසේත් 'තත්‍රාසය වෙන්' නුයි පරිස්සය නම් වෙන්.

මේ වදනලද මැ යි බුදුන් විසින්:

“මහරජ, පුරුෂයාගේ අධ්‍යාත්මයෙහි උපදනා ධර්මයෝ තිදෙනෙක් අහිත පිණිස දුක් පිණිස අසුවිහරණය පිණිස උපදිති. කවර තිදෙනෙකු යත්: මහරජ, ලොහධර්මය පුරුෂයා ගේ අධ්‍යාත්මයෙහි උපදනේ අහිතයට දුකට නො සුවිහරණයට උපදියි. මහරජ, ද්වේෂධර්මය පුරුෂයාගේ අධ්‍යාත්මයෙහි උපදනේ අහිතයට දුකට නො සුවිහරණයට උපදියි. මහරජ, මොහධර්මය පුරුෂයාගේ අධ්‍යාත්මයෙහි උපදනේ අහිතයට දුකට නො සුවිහරණයට උපදියි. මහරජ, මේ ධර්මයෝ තිදෙනා පුරුෂයා ගේ අධ්‍යාත්මයෙහි උපදනාහු අහිත පිණිස දුක් පිණිස අවාසුවිහරණය පිණිස උපදිත්.”

7. ලොහය ද ද්වේෂය ද මොහය ද ස්වසන්තානයෙහි උපන්නාහු ස්වකීය ඵලය ත්වක්සාර හුණගසක් මෙන් පවසින් ඇති පුරුෂයා නසත්'යි.

මෙසෙයිනුදු 'තත්‍රාසය' නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙන්.

වදන ලද මැ යි බුදුන් විසින්:

8. රාගය ද ද්වේෂය ද කුශලධර්මයෙහි උත්කණ්ඨාව ද පස්කම්හි ඇලීම හා ලොමහර්ෂය ද මේ ආත්මභාවය නිදන කොට ඇත්නාහු යැ, මේ අත්බැවින් උපන්නාහු යැ, ලාමක වූ මනෝවිතර්කයෝ මේ අත්බැවින් ඉපැද, කුඩා දැවින් දික් හුයකින් පය බැද හරන ලද කවුඩකු සෙයින් සිත (බැද හවයෙහි) හැර පියත්.

මෙසෙයිනුදු 'තත්‍රාසය' නුයි 'පරිස්සය නම් වෙන්.

පරිස්සයානං සහිතා යනු: උපද්‍රව ඉවසනුයේ අරියනුයේ මැඩගත්තේ භාත්පයින් මැඩගත්තේ බැහැර කෙළේ නුයි 'පරිස්සයානං සහිතා' යනුවේ.

අජමිති සො පච්චිකසමිඤ්ඤොදො අනිරු අජමිති අනුත්‍රාසි අපලාසි පභිනභයභෙරවො විගතලොමභංසො විහරතිති පරිසසයානං සභිතා අජමිති එකො වරෙ බ්‍රහ්මවිසාණකපො,

තෙනාහ සො පච්චිකසමිඤ්ඤොදො:

“වාතුද්දිසො අප්පටිසොච හොති
සත්තුසසමානො ඉතරිතරෙන,
පරිසසයානං සභිතා අජමිති
එකො වරෙ බ්‍රහ්මවිසාණකපො”ති.

9.

දුසසඛභා පබ්බජිතාපි එකෙ
අපො ගභට්ඨා සරමාවසන්තා,
අපොසාසුකෙකා පරදුකෙතසු හුඤා
එකො වරො බ්‍රහ්මවිසාණකපො.

දුසසඛභා පබ්බජිතාපි එකෙති “පබ්බජිතාපි ඉධෙකචෙව තිසසයෙපි දියාමානෙ උදෙද්දෙසෙපි දියාමානෙ පටිසුච්ඡායෙපි දියාමානෙ විචරෙපි දියාමානෙ පකෙකපි දියාමානෙ ලොභරාලකෙපි දියාමානෙ ධම්මිකරෙකෙපි” දියාමානෙ පරිසසාවනෙපි දියාමානෙ ඵවිකෙපි දියාමානෙ උපාහනෙපි දියාමානෙ කායධිකතෙපි දියාමානෙ න සුසුසන්ති න සොකා ඔදහන්ති න අඤ්ඤාදිකං උපට්ඨපෙත්ති, අනාසවා අවචනකරං පටිලොමවුත්තිනො අඤ්ඤාතෙව මුඛං කරොන්ති”ති ‘දුසසඛභා පබ්බජිතාපි එකෙ .

අපො ගභට්ඨා සරමාවසන්තාති ගභට්ඨාපි ඉධෙකචෙව හත්ථිමිතිපි දියාමානෙ -පෙ- රචෙපි-බෙතෙතපි-චත්ථුඤ්ඤිපි-හිරඤ්ඤාපි-සුවචෙණ්ණපි දියාමානෙ ගාමෙපි - ගිගමෙපි - නඤරෙපි - රචෙපි - ජනපදෙපි - දියාමානෙ න සුසුසන්ති”-ප-

අපොසාසුකෙකා පරදුකෙතසු හුඤාති. අනානං යපෙඤා සබ්බ ඉමසමි අපො පරදුකතා, තෙසු පරදුකෙතසු අපොසාසුකෙකා හුඤා අචාචටො හුඤා අනපෙකො හුඤාති ‘අපොසාසුකෙකා පරදුකෙතසු හුඤා එකො වරෙ බ්‍රහ්මවිසාණකපො.’

තෙනාහ සො පච්චිකසමිඤ්ඤොදො:

“දුසසඛභා පබ්බජිතාපි එකෙ
අපො ගභට්ඨා සරමාවසන්තා
අපොසාසුකෙකා පරදුකෙතසු හුඤා
එකො වරෙ බ්‍රහ්මවිසාණකපො”ති.

1. ධම්මකරෙකෙපි- ම ඡ සං,
2. න ඤෙණ්ණ- ම ඡ සං,

අපමනී යනු: ඒ පසේ බුදුහු නො බියසුල්ලහ නො තැතිගනුවහ උත්‍රස්ත නො වනුවහ නො පලායන සුල්ලහ. ප්‍රතිණ වූ බිය හා බිය අරමුණු ඇති වූ පහ වූ ලොමුදහගැනුම් ඇති වූ වාස කෙරෙත් නුයි 'පරිස්සයානං සහිතා අපමනී එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදලහ ඒ පසේබුදුහු:

“වාතුදදිසො අප්පටිසො -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො”යි.

9

ඇතැම් පැවිද්දෝ ද යළි ගිහිගෙයි වසන ගෘහස්ථයෝ ද සහිග්‍රහ කිරීමට දුස්කර වෙති. (එහෙයින්) පරපුත්‍රයන් කෙරෙහි අල්පොත්සුක වූ කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වූ සරනේ යි.

දුස්සඛගහා පබ්බජිතා'පි එකෙ යනු: මෙලොවූ ඇතැම් පැවිද්දෝ ත් නිස දෙනු ලබන කල්හිදු උදෙස් දෙනුලබන කල්හිදු පරිපාවිඡා දෙනු ලබන කල්හිදු සිවුරු දෙනුලබන කල්හිදු පාත්‍ර දෙනු ලබන කල්හිදු ලොහො තලි දෙනු ලබන කල්හිදු ඩබරා දෙනුලබන කල්හිදු පෙරහන දෙනු ලබන කල්හිදු ඵට්ඨා (පසුඹි) දෙනුලබන කල්හිදු වහන් දෙනු ලබන කල්හිදු කාබහන් දෙනු ලබන කල්හිදු නො අසති, කන් යොමු නො කෙරෙති, දනගනු පිණිස සිත නො පිහිටුවති අවවාද නො අසන්න:හු වචන නො කරන්න:හු විරුද්ධ වූ පවත්න:හු ඉවත බලන්නුයි 'දුස්සඛගහා පබ්බජිතා'පි එකෙ' යනු වේ.

අපො ගහට්ඨා සරමාවසනතා යනු: මෙලොවූ ඇතැම් ගෘහස්ථයෝ ද ඇතකුදු දෙනු ලබන කල්හි ...රියකුදු - කෙතකුදු- වත්තකුදු - අමුරනුදු- රත්රනුදු දෙනු ලබන කල්හි ගමකුදු- නියමගමකුදු- නුවරකුදු- රටකුදු- දනව්වකුදු දෙනු ලබන කල්හි නො අසති ...

අපෙපාසසුකෙකා පරපුකෙකසු හුත්වා යනු: තමා හැර හැම දෙන මෙ අරුත්හි පරපුත්‍ර නම් වෙති. ඒ පරපුත්‍රයන් කෙරෙහි අල්පොත්සුක වූ ව්‍යාපෘත නො වූ අපෙක්ෂා රහිත වත්තනුයි 'අප්පොත්සුකකො පරපුත්තෙසු හුත්වා එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදලහ ඒ පසේ බුදුහු:

“දුස්සඛගහා පබ්බජිතා පි -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො”යි.

10.

වොරොපයිකා ගිහිබ්බාසුජනානි
සංසිනපතො යථා කොවිලාරො,
ඡෙදාන විරො' ගිහිබ්බනානි
ඒකො වරෙ බහුවිසාණකපො.

වොරොපයිකා ගිහිබ්බාසුජනානි 'ගිහිබ්බාසුජනං' වුවන්ති කෙසා ව මසසු ව මාලා ව ගතං ව විලෙපනං ව ආහරණං ව උළුකනං ව වසංච පාරුපනං ව ටෙඨනං ව උච්ඡාදනං පරිමද්දනං නභාපනං සමාහනං ආදසං අසුජනං මාලාගතවිලෙපනං මුඛවුණණකං මුඛලෙපනං හසංචකං සිඛාබ්බකං දණ්ඩං නාලිකං බහං ජතං විත්තාපාහනං උණ්ඨිසං මණිං වාලවිජතිං ඔදනානි වසානි දීඝදසානි, ඉති වා, වොරොපයිකා ගිහි බ්බාජනානි ගිහිබ්බාසුජනානි ඔරොපයිකා සමොරොපයිකා ගිහිබ්බනානි පටිපසසමාසිකානි, වොරොපයිකා ගිහි බ්බාසුජනානි'.

සංසිනපතො යථා කොවිලාරොති යථා කොවිලාරසස පතනානි තානි සංසිනානි' පතිතානි පරිපතිතානි, එවමෙව තසස පච්චික සමුද්ධසස ගිහිබ්බාසුජනානි සිනානි සංසිනානි පතිතානි සංසින පතො යථා කොවිලාරො.

ඡෙදාන විරො ගිහිබ්බනානිති විරො'ති විරියවාක් ඒරො, පහුති විරො, විසවිති විරො, අලමකොති විරො, සුරොති විරො, විකකනො අනිරු අවජමහි අනුත්රාසි අපලාසි පතිනභයගෙරවොති විරො, විගතලොමභංසොති විරො;

- 1. "විරතො ඉධ සබ්බපාපකෙහි ධරියදුකමතිව්ව විරියවාසො, සො විරියවා පධානවා විරො තාදි, පවුච්චතෙ තථතො" ති.

ගිහිබ්බනානි' වුවන්ති සුඤ්ඤා ව දුරා 1) දුසි ව දසා ව අපෙළකා ව කුකකුටසුකරා ව හසීගවාසවලවා ව බෙතං ව වසුං ව හිරසුඤ්ඤං ව සුවණණං ව භාමනිගමරාජධානියො ව රච්ඨං ව ජනපදෙ ව කොසො ව කොට්ඨාහාරං ව යං කිසුචි රජනියවසු, ඡෙදාන විරො ගිහිබ්බනානිති සො පච්චිකසමුද්ධො ඒරො ගිහිබ්බනානි ඡිජ්ඣා සමුච්ඡිජ්ඣා ජහිකා විනොදෙකා බ්බනානිකරිකා අනභාවං ගමෙකාති 'ඡෙදාන විරො ගිහි බ්බනානි එකො වරෙ බහුවිසාණකපො.

තෙනාහ සො පච්චිකසමුද්ධො:

"වොරොපයිකා ගිහිබ්බාසුජනානි
සංසිනපතො යථා කොවිලාරො,
ඡෙදාන විරො ගිහිබ්බනානි
ඒකො වරෙ බහුවිසාණකපො" ති.

පස්මො වගෙහා.

1. සංසිනපතො - ම ඡ සං, සා,
2. ධරො - ව, -වි
3. ඊතනානි සංසිනානි - ම ඡ සං, සා
4. ගිහිබ්බනානිවුච්චති - ප, ව, වි
5. හිරසා ව - ම ඡ සං,
6. ධරො - ව - වි

10.

ගිලිහුණු පත්‍ර ඇති කොබළලරුකක් සෙයින් (කෙහෙ රවුළු ආ) ගිව්චාඤ්ජනයන් බැහැර කොට මාර්ගවියා ඇත්තේ ගිහි (කාම) බන්ධනයන් (මාර්ගඤානයෙන්) සිද්ධියා කඟවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැසරනේ යි.

වොරොපයිත්වා ගිහිබාඤ්ජනානි- 'ගිහිබාඤ්ජනා' යි කෙස් ද රවුළු ද මල් ද ගඳ ද විලෙචුන් ද අබරණ ද පළඳනා ද වස්ත්‍ර ද පොරෝනා ද හිස් වෙළුම ද සුවඳසුණු ගැල්වීම (තෙල්ගල්වා) උර්මැදීම සුවඳපැතින් නැහැවීම (මලායන්ගේ අත්පා සෙයින් මුගුරින් මැඩ කරන) සම්බාහනය කැටපත් අඳුන් මල්ගඳවිලෙචුන් මුවසුණු මුබලෙපන හස්තබන්ධ ගිබාබන්ධ සෝලලිය (ලීලාදණ්ඩ) විත්‍රනාලිකා විසිතුරු කොපු ඇති කඩු විවිත්‍ර ජත්‍ර විසිතුරු වහන් නළල්පට මිණි වල්විද්‍යා දික්දහවලු ඇති සුදුවත් යන මොහු හෝ කියනු ලැබෙති. වොරොපයිත්වා ගිහිබාඤ්ජනාන යනු: ගිහිබාඤ්ජනයන් බැහැර කොට මැනැවින් බැහැර කොට බහා තබා පටිප්පස්සම්භනය කොට තුයි 'වොරොපයිත්වා ගිහිබාඤ්ජනානි' යනු වේ.

සංසිතපතො යථා කොවිළාරො- යම්සේ කොබළලරුකක්හු ගේ පත්‍රයෝ ගිලිහුණාහු ද මොනොවට ගිලිහුණාහු ද වැටුණාහු ද වෙසෙයින් වැටුණාහු ද එසෙයින් මැ ඒ පසේබුදුන් ගේ ගිහිබාඤ්ජනයෝ ගිලිහුණාහු මොනොවට ගිලිහුණාහු වැටුණාහු වෙසෙයින් වැටුණාහු වෙන් තුයි 'සංසිතපත්තො යථා කොවිළාරො' යනු වේ.

ජේත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානි- 'වීරො' යනු: වියාචිත් තුයි වීර යැ ප්‍රභූ තුයි වීරයැ, වශයෙහි පවත්නේ තුයි වීරයැ, සමර්ථසින් ඇත්තේ තුයි වීර යැ, ඉර තුයි වීර යැ, විත්‍රම ඇත්තේ යැ බිය නැත්තේ යැ නො තැති ගත්තේයැ, උත්‍රාස නැත්තේයැ නො පලායන්නේ යැ ප්‍රභීණ කළ බිය හා බියඅරමුණු ඇත්තේ තුයි වීරයැ, පහඩු ලොමුදහගැනුම් ඇත්තේ තුයි වීර යැ.

1. "මෙලොවැ සියලු පාපයන් ගෙන් වෙන් වූ වියාචිත් නිවාස වූ ඒ ක්ෂිණාසුච තෙම නිරයදුක් ඉක්මැ සිටියේ වෙයි. වියාචි ඇති ප්‍රධන්වියා ඇති ඒ වීර තෙම තථ බැවින් 'තාදී' යයි කියනු ලැබේ" යයි.

'ගිහිබන්ධන'යි අඹුදරුවෝ ද දූසිදස්සු ද එළබැටළුවෝ ද කුකුළුවෝ ද හුරෝ ද ඇත්- නව- අස්- වෙළඹහු ද කෙත්වතු ද අමුරන් ද රත්රන් ද ගමනියම්ගම් රජදහන් ද රටදනවු ද කොටු ද කොටු ගුළු ද යම්කිසි සිත් අළුවන වස්තු කෙනෙක් වෙන් නම් ඔහු කියනු ලැබෙත්. 'ජේත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානි' යනු; ඒ පසේබුත් වීරයෝ ගිහිබන්ධනයන් සිද්ධියා මොනවට සිද්ධියා හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා තුයි 'ජේත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානි එකො වරෙ බඟ්ගවිසාණ කප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:
"වොරොපයිත්වා -පෙ- එකො වරෙ බඟ්ගවිසාණකපො"යි.
ප්‍රථමවර්ගය යි.

1.

සචෙ ලහෙඨ නිපකං සභායං
සද්ධිං වරං සාධුච්ඡාරි ධිරං,
අභිභූයා සබ්බානි පරිසසයානි
චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතිමා.

සචෙ ලහෙඨ නිපකං සභායනි: සචෙ ග්‍රිපකං පණ්ණිතං පඤ්ඤාවනනං¹. බුද්ධිමනනං ඤාණං විභාවිං මෙධාවිං සභායං ලාභයා, පටිලහෙයා අධිගච්ඡයා විදෙය්‍යානි 'සචෙ ලහෙඨ නිපකං සභායං'.

සද්ධිං වරං සාධුච්ඡාරි ධිරනි: 'සද්ධිං වර'නි එකතො වරං, සාධුච්ඡාරිනි පටිමනෙපි ක්‍රියානො සාධුච්ඡාරිං දුකියෙනපි ක්‍රියානො-තනියෙනපි ක්‍රියානො-චතුසොනපි ක්‍රියානො සාධුච්ඡාරිං මෙත්තායපි චෙතොවිමුක්ඛියා සාධුච්ඡාරිං කරුණායපි- මුද්දිතායපි- උපෙක්ඛායපි චෙතොවිමුක්ඛියා සාධුච්ඡාරිං, ආකාශානඤ්චායතනසමාපත්තියාපි සාධුච්ඡාරිං විඤ්ඤාණඤ්චායතන -පෙ- ආකිඤ්චාදිඤ්ඤායතන -පෙ- නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපත්තියාපි සාධුච්ඡාරිං භිරොධසමාපත්තියාපි සාධුච්ඡාරිං ඵලසමාපත්තියාපි සාධුච්ඡාරිං. ධිරනි: පණ්ණිතං පඤ්ඤාවනනං¹ බුද්ධිමනනං ඤාණං විභාවිං මෙධාවිනි 'සද්ධිං වරං සාධුච්ඡාරි ධිරං'.

අභිභූයා සබ්බානි පරිසසයානිනි: 'පරිසසයානි' දෙච පරිසසයා: පාකට්ඨපරිසසයා ච පටිච්ඡන්තපරිසසයා ච -පෙ- දුමෙ වුච්චනි පාකට්ඨපරිසසයා -පෙ- දුමෙ වුච්චනි පටිච්ඡන්ත පරිසසයා -පෙ- ඵවමුඛිතත්‍රාසයානි පරිසසයා -පෙ- අභිභූයා සබ්බානි පරිසසයානිනි: සබ්බ පරිසසයෙ අභිභූයා අභිභවිතො අජකිඤ්චිතො පරියාදිඤ්චිතො මද්දිතොනි 'අභිභූයා සබ්බානි පරිසසයානි'.

චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතිමානි සො පච්චෙකසමුච්චො තෙන නෙපකෙකන පණ්ණිතෙන පඤ්ඤාවනෙන බුද්ධිමනෙන ඤාණෙන විභාවිනා මෙධාවිනා සභායෙන සද්ධිං අත්තමනො තුට්ඨමනො භට්ඨමනො ජහට්ඨමනො උද්භවමනො මුද්දිතමනො චරෙය්‍ය විභරෙය්‍ය ඉරියෙය්‍ය වහෙත්තයා පාලෙය්‍ය යපෙය්‍ය යාපෙය්‍යානි 'චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො' සතිමානි: සො පච්චෙකසමුච්චො සතිමා හොති පරමෙන සතිනෙපකෙකන සමත්තාගතො විරකතමුච්චි විරහාසිතමුච්චි සරිතා අනුසරිතානි 'චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතිමා'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසමුච්චො:

'සචෙ ලහෙඨ නිපකං සභයං
සද්ධිං වරං සාධුච්ඡාරි ධිරං
අභිභූයා සබ්බානි පරිසසයානි
චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතිමානි''

1. පඤ්ඤාවනනං-ව-වි

1.

ඉදින් ගි:පුණ වූ සාධු (අර්ථණ-උපචාර) විහරණ ඇති ප්‍රාඥ වූ සමග භෑසිරෙන සභායකයකු ලබන්නේ නම් භෑම උවදුරු මැඩලා එයින් තුටු වෑ සිහි ඇතිව භෑසිරෙන්නේ යි.

සචෙ ලහෙඨ නිපකං සභායං යනු: ඉදින් පියවින් ගි:පුණ වූ පණ්ඩිත වූ ප්‍රඥා ඇති බුද්ධි ඇති නුවණ ඇති විමසන නුවණ ඇති තුලිතඥාන ඇති සභායකයකු ලැබේ නම් ප්‍රතිලාභ කෙරේ නම් අධිගම කෙරේ නම් විදී නම් තුයි 'සචෙ ලහෙඨ නිපකං සභායං' යනු වේ.

සද්ධිං වරං සාධුචිභාරි ධිරං- 'සද්ධිං වරං' යනු: එක් වෑ භෑසිරෙන. සාධුචිභාරිං යනු: ප්‍රථමධානනායෙකු සාධුචිභාර ඇති ද්විතීය ධානනායෙකු- තෘතීය ධානනායෙකු- චතුර්ත්වධානනායෙකු සාධුචිභාර ඇති මෙමුච්චිත්ත විලික්කියෙකු සාධු චිභාර ඇති කරුණායෙකු- මාදුතායෙකු- උපෙක්ඛා විත්තවිලික්කියෙකු සාධුචිභාර ඇති, ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තියෙකු සාධුචිභාර ඇති විඤ්ඤාණඤ්චායතන -පෙ- ආකිඤ්චඤ්ඤායතන- පෙ- නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපත්තියෙකු සාධුචිභාර ඇති නිරොධසමාපත්තියෙකු සාධුචිභාර ඇති එලසමාපත්තියෙකු සාධුචිභාර ඇති. ධිරං යනු: පණ්ඩිත වූ ප්‍රඥා ඇති බුද්ධි ඇති නුවණැති විමසන නුවණ ඇති තුලිතඥාන ඇති තුයි 'සද්ධිං වරං සාධුචිභාරි ධිරං' යනු වේ.

අභිභුයා සබ්බානි පරිස්සයානි- 'පරිස්සය' යනු: ප්‍රකට උපද්‍රව යෑ ප්‍රතිච්ඡන්ත උපද්‍රව යෑ යි උපද්‍රව දෙකෙකි....මොහු ප්‍රකට උපද්‍රව යෝයි කියනු ලැබේ... මොහු ප්‍රතිච්ඡන්ත උපද්‍රවයෝ යි කියනු ලැබේ... මෙසේත් තත්‍රාසය තුයි පරිස්සය නම් වෙත්...අභිභුයා සබ්බානි පරිස්සයානි යනු: භෑම උවදුරු මැඩගෙන අභිභවන කොට යට කොට භාත්පසින් මැඩගෙන මර්දනය කොට තුයි 'අභිභුයා සබ්බානි පරිස්සයානි' යනු වේ.

චරෙයා තෙනත්තමනො සතිමා යනු: ඒ පසේබුදුහු ඒ පියවින් ගි:පුණ වූ පණ්ඩිත වූ ප්‍රඥා ඇති බුද්ධිමත් වූ නුවණැති විමසන නුවණැති තුලිතඥාන ඇති සභායකයකු සමග සියමත් ඇති වෑ තුටුසිත් ඇති වෑ හටුසිත් ඇති වෑ පහටුසිත් ඇති වෑ උදග්‍රසිත් ඇති වෑ මුදිතසිත් ඇති වෑ භෑසිරෙන්නේ යෑ වාසය කරන්නේ යෑ ඉරියවු පවත්වන්නේ යෑ වෑටෙන්නේ යෑ ඉරියවු රක්තේ යෑ යෑපෙන්නේ යෑ යාපනය කරන්නේ තුයි 'චරෙයා තෙනත්තමනො' යනු වේ. සතිමා යනු: ඒ පසේබුදුහු ස්මාතිමත් වෙති පරම වූ ස්මාති ගි:පකභාවයෙන් සමන්වාගත වූවාහු විරකාත (කළ බොහෝ කල් ඉක්බිණ දෑ) ද විරභාමිත ද සිහි කරන්නාහු පුනපුනා සිහි කරන්නාහු වෙත් තුයි 'චරෙයා තෙනත්තමනො සතිමා' යනු වේ.

එයින් වදාළහ එ පසේබුදුහු:

“සචෙ ලහෙඨ නිපකං සභායං -පෙ- චරෙයා තෙනත්තමනො සතිමා”යි.

2.

නො වෙ ලභෙථ නිපකං සභායං
සද්ධිං වරං සාධුවිහාරි ධිරං,
රාජාව රට්ඨං විජිතං පභාය
එකො වරෙ බඟ්ගවිසාණකපෙසා,

නො වෙ ලභෙථ නිපකං සභායනති නො වෙ නිපකං පණ්ණිතං පඤ්ඤවනනං බුද්ධිමනනං ඤාණිං විහාපිං මෙධාවිං සභායං ලභෙය්‍ය පටිලභෙය්‍ය අධිගච්ඡය විජෙද්‍ය්‍යාති 'නො වෙ ලභෙථ නිපකං සභායං'.

සද්ධිංවරං සාධුවිහාරි ධිරනති 'සද්ධිං වර'නති එකතො වරං සාධු විහාරිනති පඨමෙනපි ක්‍යානෙන සාධුවිහාරිං. --පෙ-- නිරොධ-සමාපනතියාපි සාධුවිහාරිං, එලසමාපනතියාපි සාධුවිහාරිං. ධිරනති ධිරං පණ්ණිතං පඤ්ඤවනනං බුද්ධිමනනං ඤාණිං විහාපිං මෙධාවිනති 'සද්ධිං වරං සාධුවිහාරි ධිරං'.

රාජාව රට්ඨං විජිතං පභායාති: යථා රාජා බතතියො මුද්ධාභිසිහොතො විජිතසඛ්‍යාමො නිහතපමාමිංකතො ලද්ධාධිජායො පරි පුණ්ණකොස-කොට්ඨාගාරො රට්ඨං ව ජනපදං ව කොසං ව කොට්ඨාගාරං ව පහුතභිරඤ්ඤසුවණ්ණං නගරං ව පරිච්චජිතො කෙමසුං ඔහාරෙතො කංසායාති වජ්ජාති අවිජාදෙතො අගාරසමා අනගාරියං පබ්බජිතො අකිඤ්චනභාවං උපගනතො එකො වරති විහරති ඉරියති වතොති පාලෙති යපෙනි යාපෙනි, එවං පමෙචකසලබ්බදෙධාපි සබ්බං සරාවාසපලිබොධං ඡිද්දිතො පුත්තදුරපලිබොධං ඡිද්දිතො ඤාතිපලිබොධං ඡිද්දිතො මිත්තාම-චවපලිබොධං ඡිද්දිතො කෙසමසසුං ඔහාරෙතො කාසායාති වජ්ජාති අවිජාදෙතො අගාරසමා අනගාරියං පබ්බජිතො අකිඤ්චනභාවං උපගනතො එකො වරති විහරති ඉරියති වතොති: පාලෙති යපෙනි යාපෙනිති 'රාජාව රට්ඨං විජිතං පභාය එකො වරෙබඟ්ගවිසාණකපෙසා'.

තෙනාහ සො පච්චිකසමබ්බදෙධා:

“නො වෙ ලභෙථ නිපකං සභායං
සද්ධිං වරං සාධුවිහාරි ධිරං,
රාජාව රට්ඨං විජිතං පභාය
එකො වරෙ බඟ්ගවිසාණකපෙසා”ති.

1. වකඤ්-ප-ව-ව-ව

2.

ඉදින් පියවින් නිපුණ වූ සාධුවිහාර ඇති ප්‍රාඥ වූ සමග හැසිරෙන සභායකයකු නො ලැබේ නම් දිනු රට හැරපියා එකලාව යන රජක්ෂු සෙයින් බාලයා හැරපියා කගවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වූ සරනේ යි.

නො වෙ ලහෙඵ නිපකං සභායං යනු: ඉදින් පියවින් නිපුණ වූ පණ්ඩිත වූ ප්‍රඥා ඇති බුද්ධිමත් කුවණැති විමසුම් කුවණ ඇති තුලිතඥාන ඇති සභායකයකු නො ලැබේ නම් ප්‍රතිලාභ නො කෙරේ නම් අධිගම නො කෙරේ නම් නො විදී නම් කුසි 'නො වෙ ලහෙඵ නිපකං සභායං' යනු වේ.

සද්ධිං වරං සාධුවිහාරී ධිරං- 'සද්ධිං වරං' යනු: එක් වූ හැසිරෙන සාධුවිහාරී යනු: ප්‍රථමධ්‍යානයෙකු සාධුවිහාර ඇති ...නිරොධසමාපත්ති යෙකු සාධුවිහාර ඇති, එලසමාපත්තියෙකු සාධුවිහාර ඇති. ධිරං යනු: ප්‍රාඥ වූ පණ්ඩිත වූ ප්‍රඥා ඇති බුද්ධිමත් කුවණැති විමසනකුවණ ඇති තුලිතඥාන ඇති කුසි 'සද්ධිං වරං සාධුවිහාරී ධිරං' යනු වේ.

රාජාව රටයං විජිතං පහාය යනු: යම්සේ මුදුනෙහි බිසෙවලත් දිනන ලද සධිග්‍රාම ඇති නසනලද පසම්තුරන් ඇති මුදුන්පත් අදහස් ඇති පිරිපුන් කොටු කොටුගුළු ඇති ක්ෂත්‍රිය රජ කෙනෙක් රට ද දනවූ ද කොටුදු බොහෝ වූ කළ නොකළ රන් ඇති කොටුගුළුද කුවර ද හැරපියා කෙහෙරවුළු බහාලා කහවත් හැද පෙරෙවූ ගිහිගෙන් තික්ම අනභායනී පැවිද්දට පැමිණ පළිබොධ රහිත (කිසිත් නැති) බවට පැමිණ එකලා වූ හැසිරෙත් ද වෙසෙත් ද ඉරියවු පවත්වත් ද පවතිත් ද රැකෙත් ද යැපෙත් ද යාපනය කෙරෙත් ද එසෙයින් පසේ බුදුහු ද හැම ගිහිගෙ පළිබොධය සිදුපියා අඹුදරු පළිබොධය සිදුපියා ඥාති පළිබොධය සිදුපියා සභයහළු පළිබොධය සිදුපියා කෙතෙ- රවුළු බහාලා කහවත් හැදපෙරෙවූ ගිහිගෙන් තික්ම අනභායනීභාසනයට පැමිණ අකිඤ්චනභාවයට පැමිණ එකලා වූ හැසිරෙත් වෙසෙත් ඉරියවු පවත්වති පවතිති රැකෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් කුසි 'රාජා' ව රටයං විජිතං පහාය එකො වරෙ බග්ග විසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේබුදුහු:

''නො වෙ ලහෙඵ -පෙ- එකො වරෙ බහවිසාණකපපො''යි.

3.

අද්ධා පසංසාම සභායසමපදං
සෙට්ඨා සමා සෙවිතබ්බා සභායා
එතෙ අද්දා අනච්ඡභොඪී
එකො වරෙ බඟ්ගවිසාණකප්පො.

අද්ධා පසංසාම සභාය සමපදනති 'අද්ධා'ති එකංසවචනං තිසසංසය-
වචනං තිකකඛිවචනං අදෙඛජ්ඣවචනං අදෙඛලුභකචනං තියොග
වචනං අපණ්ණකවචනං අචිරුද්ධවචනං අචිත්ථාඡනවචනං අද්දාති.
සභාය සමපදනති සභායසමපද වුවන්ති යො සො සභායො අසෙසෙකන
සීලකඛනෙන සමන්තාගතො භොති, අසෙසෙකන සමාධිකඛනෙන;
අසෙසෙකන පඤ්ඤකඛනෙන- අසෙසෙකන විමුක්ඛකඛනෙන-
අසෙසෙකන විමුක්ඛඤාණදසසනකඛනෙන සමන්තාගතො භොති.
අද්ධා පසංසාම සභායසමපදනති සභායසමපදං පසංසාම ථොමෙමි
කිතෙතම වණ්ණෙමාති 'අද්දා පසංසාම සභායසමපදං'.

සෙට්ඨා සමා සෙවිතබ්බා සභායාති: සෙට්ඨා භොනති සභායා
සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුක්ඛියා විමුක්ඛඤාණදසසනෙන, සමා
සද්ධො භොනති සභායා සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුක්ඛියා
විමුක්ඛඤාණදසසනෙන සෙට්ඨා වා සභායා සද්ධො වා සභායා සෙවිතබ්බා
භජිතබ්බා පසුරුපාසිතබ්බා පරිපුජිතබ්බා පරිපඤ්ඤිතබ්බාති 'සෙට්ඨා සමා
සෙවිතබ්බා සභායා'.

එතෙ අද්දා අනච්ඡභොඪීති: අත්ථි දුග්ගලො සාවච්ඡභොඪී, අත්ථි
දුග්ගලො අනච්ඡභොඪී.

කතමො ව දුග්ගලො සාවච්ඡභොඪී: ඉධෙකවෙඨො දුග්ගලො
කුභන්තාය ලපන්තාය නෙමිකතිකතාය නිපෙසිකතාය ලාභෙන ලාභං
තිජ්ඣිංසනතාය¹ දරුදනෙන වෙඵදනෙන පක්ඛදනෙන දුපඵදනෙන
ඵලදනෙන සින්තාදනෙන වුණ්ණදනෙන මත්තිකාදනෙන දන්තකච්ඡි-
දනෙන මුඛොදකදනෙන වාටුකමානතාය² මුග්ගසුප්පතාය³ පාරිභට්ඨතාය⁴
පිට්ඨිමංසිකතාය⁵ වතථුච්ඡරාය තිරච්ඡානච්ඡරාය අධිගච්ඡරාය
නකඛනච්ඡරාය දුතගමනෙන⁶ පභිනගමනෙන ජඛිකපෙසඤ්ඤියෙන
වෙඡ්ඡකමෙතෙ පිණ්ඩපතිපිණ්ඩකෙන දන්තානුපදනෙන අධිමෙමන විසමෙන,
ලද්ධා ලභිත්වා අධිගන්ත්වා විජ්ඣත්වා පටිලභිත්වා ජීවිකං කපෙත්ති. අයං
වුවන්ති දුග්ගලො සාවච්ඡභොඪී.

1. සමාධිකඛනෙන සමන්තාගතොභොති-මප
2. නිජ්ඣිංසනතාය-ම ඡ සං
3. පාඤ්ඤාමානාය-සා
4. මුග්ගසුප්පතාය-සා
5. පාරිභට්ඨතාය-ම ඡ සං
6. පිඨමද්දිකතාය-ම ඡ සං
7. නවකමෙමන-ම ඡ සං
සුක්ඛමෙමන-සා ම පොත්ථ
කෙසු අධිකං.

3.

එකත්තෙන් සභායසම්පත් පසසම්භ. ශ්‍රේෂ්ඨ වූ සම වූ සභාය-
යෝ සෙවියයුත්තාහ. නිරවද්‍ය භොජන (ආජීව) ඇත්තේ තුලුන් නො ලැබ
කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වා සරතේ යි.

අද්ධා පසංසාම සභාය සම්පදං- 'අද්ධා' යනු: එකාන්තවචන යැ
නිසැක වචන යැ නිශ්ශබ්දිකාවචනයැ අද්දෙවධවචන යැ නො දෙහිත්
වචන යැ නියොගවචන යැ නො බොල් වචන යැ අවිරුද්ධවචන යැ තෙල
'අද්ධා' යනු සනිටුහන් වචන යි. සභාය සම්පදං යනු: යම් සභායයෙක්
අද්දෙක්ඡ වූ ශීලස්කන්ධයෙන් සමන්වාගත වේ ද අද්දෙක්ඡ වූ සමාධි-
ස්කන්ධයෙන්- අද්දෙක්ඡ වූ ප්‍රඥාස්කන්ධයෙන්- අද්දෙක්ඡ වූ විමුක්ති-
ස්කන්ධයෙන්- අද්දෙක්ඡ වූ විමුක්තිඥානදර්ශන ස්කන්ධයෙන් සමන්වා-
ගත වේ ද, හේ සභායසම්පත් යි කියනු ලැබේ. අද්ධා පසංසාම සභාය
සම්පදං යනු: සභායසම්පත් පසසම්භ තෙමම්භ කීර්තනය කරම්භ
ගුණකියම්භ නුයි 'අද්ධා පසංසාම සභායසම්පදං' යනු වේ.

සෙට්ඨා සමා සෙට්ඨබ්බා සභායා යනු: සභායයෝ ශීලයෙන් සමාධි-
යෙන් ප්‍රඥායෙන් විමුක්තියෙන් විමුක්තිඥානදර්ශනයෙන් ශ්‍රේෂ්ඨ වෙති
සභායයෝ ශීලයෙන් සමාධියෙන් ප්‍රඥායෙන් විමුක්තියෙන් විමුක්තිඥාන
දර්ශනයෙන් සමසදාග වෙති. ශ්‍රේෂ්ඨසභායයෝ හෝ සදාගසභායයෝ
හෝ සේවනය කළයුත්තාහ භජනය කළයුත්තාහ පර්යුපාසන කළ
යුත්තාහ පිළිවිසිය යුත්තාහ පරිප්‍රශ්න කළ යුත්තාහු නුයි 'සෙට්ඨා සමා
සෙට්ඨබ්බා සභායා' යනු වේ.

එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජහොජී යනු: 'සාවජ්ජහොජී' පුද්ගලයෙක්
ඇත, 'අනවජ්ජහොජී' පුද්ගලයෙක් ඇති.

සාවජ්ජහොජී පුද්ගල කවච යත්: මෙ සස්නෙහි ඇතැම් පුද්ගල
යෙක් විස්මය කරවීමෙන් උසස් කොට බිණීමෙන් නිමිති කරන බැවින්
මෙරමා ගුණ නසන බැවින් ලාභයෙන් ලාභය සොයන බැවින් දුව දීමෙන්
හුණදඩු දීමෙන් (තල් ආදී) පත්‍ර දීමෙන් පුෂ්පදනයෙන් එලදනයෙන් නහනු
දීමෙන් සුණු දීමෙන් මැටි දීමෙන් දැහැටිදඩු දීමෙන් මුවදෝනා දිය දීමෙන්
වාටුබස් කියන බැවින් මුද්ගසුපයක් වැනි වීමෙන් (දරුවන් වැඩිමාදී)
පරිභට්ඨාවයෙන් මෙරමා පිටුමස් කන බැවින් වාස්තුවිද්‍යායෙන් තිරස්චිත
විද්‍යාවෙන් අධිගවිද්‍යාවෙන් නක්ෂත්‍රවිද්‍යාවෙන් දූතමෙහෙවරින් හසුන්
ගෙනයෑමෙන් පා මෙහෙවරින් වෙදකමින් පිණ්ඩප්‍රතිපිණ්ඩකයෙන්
ද්‍යානුප්‍රදනයෙන් නො දැහැමින් නො සෙමෙන් ලැබ ලබා, පැමිණ, වීද,
ප්‍රතිලාභ කොට දිවි රකී. මෙ 'සාවජ්ජහොජී පුද්ගල' යි කියනු ලැබේ.

කතමො ච පුග්ගලො අනච්ඡභොඪී: ඉධෙකච්චො පුග්ගලො න කුභනාය න ලපනාය න නෙමිත්තකතාය න තිපෙසසිකතාය න ලාභෙන ලාභං තිඪ්ඨිංසනතාය න දුරුදුනෙන න චෙඵදුනෙන න පක්ඛදුනෙන න පුඨ්ඨදුනෙන න ඵලදුනෙන න සිනානදුනෙන න වුණ්ණදුනෙන න මඤ්ඤාදුනෙන න දත්තකච්ඨදුනෙන න මුඛොදකදුනෙන න වාටුකමාතාය න මුග්ගසුපාතාය න පාරිභව්වතාය න පිට්ඨිමංසිකතාය න වතථුච්ඡාය න තිරව්ජානච්ඡාය න අඛනච්ඡාය න නඤ්ඤානච්ඡාය න දුතභමනෙන න පභිනභමනෙන න ජඛ්ඤපෙසභිගයෙන න වෙඡ්ඡකමමන න පිණ්ඩපතිපිණ්ඩකෙන න දුනානුපදනෙන ධමමෙන සමෙන ලද්ධා ලභිතා අධිගතතා විඤ්ඤා පටිලභිතා ජීවිකං කපෙසති. අයං වුට්ඨති පුග්ගලො අනච්ඡභොඪී.

එතෙ අලද්ධා අනච්ඡභොඪීති එතෙ අනච්ඡභොඪී අලද්ධා අලභිතා අනධිගතතා අවිඤ්ඤා අපටිලභිතාති 'එතෙ අලද්ධා අනච්ඡභොඪී එකො චරෙ බග්ගවිසාණකපෙසා'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසමඤ්ඤො:

“අද්ධා පසංසාම සභායසමපදං
 සෙට්ඨා සමා සෙච්චිතඛ්ඛා සභායා,
 එතෙ අලද්ධා අනච්ඡභොඪී
 එකො චරෙ බග්ගවිසාණකපෙසා”ති.

4.

දිඤ්ඤා සුචණ්ණසස පභසසරානි
 කමමාරපුඤ්ඤන සුනිට්ඨිතානි,
 සංසට්ඨයනනානි දුච්ච භුජසමිං.
 එකො චරෙ බග්ගවිසාණකපෙසා.

දිඤ්ඤා සුචණ්ණසස පභසසරානීති 'දිඤ්ඤා'ති දිඤ්ඤා පසසිතා තුලසිතා තීරසිතා විභාවසිතා විභුතං කතා. සුචණ්ණසසාති: ජාතරූපසස, පභසසරානීති: පරිසුද්ධානි පරිශොදනානීති 'දිඤ්ඤා සුචණ්ණසස පභසසරානි'.

කමමාරපුඤ්ඤන සුනිට්ඨිතානීති: 'කමමාරපුඤ්ඤනා' වුට්ඨති සුචණ්ණකාරො, කමමාරපුඤ්ඤන සුනිට්ඨිතානීති: කමමාරපුඤ්ඤන සුනිට්ඨිතානි සුකතානි සුපරිකමකතානීති කමමාරපුඤ්ඤන සුනිට්ඨිතානි'.

1. සමෙතති-සා

“අනවජ්ජහොථී” පුද්ගල කවච යත්: මෙ සස්තෙහි ඇතැම් පුද්ගලයෙක් විස්මය කරවීමෙන් නො වැ උසස් කොට බිඹීමෙන් නො වැ හිමිති කරන බැවින් නො වැ මෙරමා ගුණ නසන බැවින් නො වැ ලාභයෙන් ලාභය සොයන බැවින් නො වැ දුව දීමෙන් නො වැ හුණදඹු දීමෙන් නො වැ පත්‍රදනයෙන් නො වැ පුෂ්පදනයෙන් නො වැ ඵලදනයෙන් නො වැ නහනු දීමෙන් නො වැ සුණු දීමෙන් නො වැ මැටි දීමෙන් නො වැ දැහැටිදඹු දීමෙන් නො වැ මුඛදොනා දිය දීමෙන් නො වැ වාටුබස් කියන බැවින් නො වැ මුද්ගසුපයක් වැනි වීමෙන් නො වැ පරිභට භාවයෙන් නො වැ මෙරමා පිටුමස් කන බැවින් නො වැ වාස්තුවිද්‍යාවෙන් නො වැ තිරස්චිත විද්‍යාවෙන් නො වැ අධිගවිද්‍යාවෙන් නො වැ නක්ෂත්‍රවිද්‍යාවෙන් නො වැ දූතමෙහෙවරින් නො වැ හසුන් ගෙන යෑමෙන් නො වැ පාමෙහෙවරින් නො වැ වේදකමින් නො වැ පිණ්ඩප්‍රතිපිණ්ඩකයෙන් නො වැ ද්‍යානුප්‍රදාන යෙන් නො වැ දැහැමින් සෙමෙන් ලැබී ලබා, පැමිණ, විද, ප්‍රතිලාභ කොට දිවිරකී. මේ ‘අනවජ්ජහොථී පුද්ගල’ යි කියනු ලැබේ. එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජහොථී යනු: තෙල අනවජ්ජහොථී පුද්ගලයන් නො ලැබී නො ලබා නො පැමිණ නො විද ප්‍රතිලාභ නො කොට තුයි ‘එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජහොථී එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො’ යනු වේ.

එයින් වදාළහ එ පසේබුද්ධු:

“අද්ධා පසංසාම –පෙ– එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො යි.

4.

තරහල් දුක්ඛි විසින් මැනැවින් කිමවන ලද දිළියෙනසුලු රන්වලය දෙක අත්හි ගැටෙනු දක කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙමි.

දිස්වා සුවණණසස පහසසරානි- ‘දිස්වා’ යනු: දක බලා තුලනය කොට තීරණය කොට විමසා ප්‍රකට කොට. සුවණණසස යනු: රත්රන. පහසසරානි යනු: පරිඉද්ධ වූ පයවිද්‍ය වූ තුයි ‘දිස්වා සුවණණසස පහසසරානි’ යනු වේ.

කම්මාරපුත්තෙත සුනිට්ඨිකානි- ‘කම්මාරපුත්ත’ යි රන්කරු කියනු ලැබෙයි. කම්මාරපුත්තෙත සුනිට්ඨිකානි යනු: රන්කරු විසින් මොනො වට ගිමවන ලද මැනැවින් කළ මොනොවට පිරියම් කරන ලද තුයි ‘කම්මාරපුත්තෙත සුනිට්ඨිකානි’ යනු වේ.

සංඝට්ඨයනතානි දුවෙ “භුජස්මිනති භුජො වුච්චති භජො යථා ඵකස්මිං භජො දෙව නුපුරාති සචේතනී, ඵච්චෙව සත්ථා තණ්හාවසෙන දිඤ්චිවසෙන තිරසෙ සචේතනී තිරච්ඡානායොධියං සචේතනී පෙතතිවිසයෙ සචේතනී මනුසසලොකෙ සචේතනී, දෙවලොකෙ සචේතනී, ගත්ඨාගතිං උපපතතියා උපපතතිං පටිසන්ධියා පටිසන්ධිං භවෙන භවං සංසාරෙන සංසාරං වචේතන වචං සචේතනී සංඝචේතනී සංඝචේතනා වරනති විහරනති ඉරියනති වනෙතනති පාලෙනති යපෙනති යාපෙනති ‘සංඝට්ඨයනතානි දුවෙ භුජස්මිං ඵකො වරෙ බහවිසාණකපෙසා’.

තෙනාහ සො පච්චෙකසමුච්චො:

“දිසවා සුවිණ්ණසස පහසසරාති
කමාරපුකෙතන සුඤ්ඤිතානි,
සංඝට්ඨයනතානි දුවෙ භුජස්මිං
ඵකො වරෙ බහවිසාණකපෙසා”ති.

5.

ඵචං දුතියෙන සභා මමසා¹
වාචාභිලාපො අනිසජ්ජනා වා,
ඵතං භයං ආයතිං පෙසබ්බානො
ඵකො වරෙ බහවිසාණකපෙසා.

ඵචං දුතියෙන සභා මමසාති තණ්හාදුතියො වා භොති, පුඤ්ඤාදුතියො වා. කථං තණ්හාදුතියො භොති’. ‘තණ්හා’ති රූපතණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා යසෙසසා තණ්හා අපපඪිතා සො වුච්චති තණ්හාදුතියො

“තණ්හාදුතියො පුරිසො දිසමද්ධානං සංසරං,
ඉස්භාවකඤ්ඤාථාභාවං සංසාරං නාතිවිතති”ති.*

ඵචං තණ්හාදුතියො වා භොති.

කථං පුඤ්ඤාදුතියො භොති: ඉධෙකචේදා න අභෙතු න කාරණභෙතු උද්ධතො අච්චසසත්ථවිකෙතො ඵකසස වා දුතියො භොති, ද්විතං වා තතියො භොජ්, තිණ්ණං වා වතුජො භොති, තස්ථ ඛ්ඞුං සමඵප්පලාපං පලපති සෙය්‍යපීදං: රාජකථං, චොරකථං, මහාමහාකථං, සෙනාකථං, භයකථං, යුද්ධකථං, අනාතකථං, පානකථං, වස්තකථං, යානකථං, සයනකථං, මාලාකථං, ගන්ධකථං, ඤාතිකථං, ගාමකථං, ගිගමකථං, නගරකථං, ජනපදකථං, ඉස්සිකථං.

1. සහ මම සා-ම ජ සං.
2. අතභ භෙතු-සායා

* වතුකකථාගුහකර - ගන්ධිභාවභග
සුඤ්ඤානිපාක - ද්විතං තුපසභාසුඤ්ඤා

සංඝට්ටයන්තානි දුවෙ භුජස්මිං- ‘භුජ’ ඔ භස්තය කියනු ලැබෙයි. යම්සේ එක් අතෙකැ නුරුවලා දෙක ගැටෙ ද, එසෙයින් මැ සත්ත්වයෝ තෘෂ්ණා වශයෙන් දෘෂ්ටි ඛශයෙන් නරකයෙහි ගැටෙති, තිරිසන්යොන්හි ගැටෙති ප්‍රෙතවීෂයෙහි ගැටෙති මිනිස්ලොවැගැටෙති, දෙව්ලොව ගැටෙති, ගතියෙන් ගතිය උපපත්තියෙන් උපපත්තිය ප්‍රතිසන්ධියෙන් ප්‍රතිසන්ධිය හවයෙන් හවය සසරින් සසර වටින් වට ගටති මොනොවට ගටති ගැටෙ මින් හැසිරෙති වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති පවතිති රැකෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් නුයි ‘සංඝට්ටයන්තානි දුවෙ භුජස්මිං එකො වරෙ බග්ගවිසාණ-කප්පො’ යනු වේ.

එදින් වදළහ එ පසේවුදුහු:

“දිස්වා සුවණණසස -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො”යි.

5.

මෙසෙයින් (ගණව්‍යාසය ඇති කල්හි) මට දෙ වැන්නකු හා සමග වාගභිලාපය (දෙතිස් තිරිසන් කථා) වන්නේ යැ, (ඔහු කෙරෙහි) ඇල්ම හෝ වන්නේ යැ, ආයතිභවයෙහි තෙල බිය දක්මින් කගවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙමි.

එවං දුතියෙන සහා මමසස යනු: තෘෂ්ණාව දෙ වැනි කොට ඇත්තේ හෝ පුද්ගලයකු දෙ වැනි කොට ඇත්තේ හෝ වෙයි. කිසෙයින් ‘තණ්හාදුතිය වෙ යැ යත්: ‘තණ්හා’ යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ...ධර්මතෘෂ්ණ ඔ, යමක්භු විසින් තෙල තෘෂ්ණාව ප්‍රභාණය නො කරන ලද ද හේ තණ්හාදුතිය’ යි කියනු ලැබෙයි.

තෘෂ්ණාව දෙ වැනි කොට ඇති පුරුෂ තෙම දිගුකලක් මුළුල්ලෙහි සැරිසරනුයේ මෙ අත්බැවින් අත් අත්බවකට පැමිණීම වූ සසර නොඉක්මවා යි.

මෙසෙයින් ‘තණ්හාදුතිය’ නම වෙයි.

කිසෙයින් ‘පුද්ගලදුතිය’ වෙ යැ යත්: මෙලොවැ ඇතැමෙක් අර්ත්ථ හෙතෙයෙන් නො වැ කාරණහෙතෙයෙන් නො වැ උද්ධත වූයේ නො සන්භුන් සින් ඇත්තේ එකකුට දෙ වැන්නෙක් හෝ වෙයි, දෙදෙනකුන්හට තෙ වැන්නෙක් හෝ වෙයි තිදෙනකුන්හට සතර වැන්නෙක් හෝ වෙයි, එහි දී බොහෝ කොට හිස් බස් තෙපලයි: හේ මෙසේයි: රාජකථා වොරකථා මහාමාත්‍ර (මහඇමැතියන් පිළිබඳ) කථා සෙතා කථා හය කථා යුද්ධකථා ආභාරකථා පානකථා වස්ත්‍රකථා යානකථා ගයනකථා මාලාකථා ගන්ධකථා ඥාතිකථා ග්‍රාමකථා නිගමකථා නගරකථා ජනපදකථා ස්ත්‍රීකථා

පුරිසකථං සුරකථං විසිඛාකථං කුම්භවධානකථං පුබ්බපෙතකථං නානාකතකථං ලොකකුබ්බකං සමුද්දකුබ්බකං ඉතිභවාහවකථං කථෙති. එවං දුග්ගලදුතියො හොතිති 'එවං දුතියෙන සභා මමසස'.

වාචාභිලාපො අභිසජ්ජනා වා'ති වාචාභිලාපො වුවවති බත්තිංස තීරවජානකථා. සෙය්‍යථීදංරාජකථං - පෙ - ඉතිභවාහව කථං. අභිසජ්ජනා වාති දෙඛ සජ්ජනා: තණ්හාසජ්ජනා ව දිට්ඨිසජ්ජනා ව - පෙ - අයං තණ්හාසජ්ජනා - පෙ - අයං දිට්ඨි සජ්ජනාති 'වාචාභිලාපො අභිසජ්ජනා වා'.

එතං භයං ආයතිං පෙකඛමානොති 'භය'නති ජාතිභයං ඡරාභයං ව්‍යාධිභයං මරණභයං රාජභයං වොරභයං අග්ගිභයං උදකභයං අකතානුවාදභයං පරානුවාදභයං දණ්ඨිභයං දුග්ගතිභයං උෂම්භයං කුම්භිලභයං ආවට්ඨභයං සුසුකාභයං¹ ආච්චකභයං අසිලාකභයං පරිසසාරජ්ජභයං මදනභයං භයානකං ජම්බිතකතං ලොමිභංසො වෙතසො උබ්බිගො උත්‍රාසො. එතං භයං ආයතිං පෙකඛමානොති එතං භයං ආයතිං පෙකඛමානො දකඛමානො ඔලොකයමානො ග්‍රිජ්ඣායමානො උපපරිකඛමානොති 'එතං භයං ආයතිං පෙකඛමානො එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපෙසා'.

තෙනාහ සො පච්චිකසමුද්දො:

“එවං දුතියෙන සභා මමසස
වාචාභිලාපො අභිසජ්ජනා වා,
එතං භයං ආයතිං පෙකඛමානො
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපෙසා”ති.

6.

කාමා හි² විත්‍රා මධුරා මනොරමා
විරූප රූපෙන මචෙතති විකතං,
ආදිනවං කාමගුණෙසු දිස්සී
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපෙසා.

කාමා හි විත්‍රා මධුරා මනොරමාති 'කාමාති' උදුනතො දෙඛ කාමා වතචුකාමා ව කිලෙසකාමා ව - පෙ - ඉමෙ වුවවනති වතචුකාමා - පෙ - ඉමෙ වුවවනති කිලෙසකාමා. විත්‍රාති³ නානාවණණා රූපා නානාවණණා සද්ද නානා වණණා ගජධා නානා වණණා රසා නානා වණණා ඵොට්ඨබ්බා. ඉට්ඨා 'කතතා මනාපා පියරූපා කාමුසසංභිතා රජනියා.

1. සහ මමසා-ම ජ සං
2. සුසුමාරභය-ම ජ සං
3. කාමා විවිත්‍රාති-ව, වි,
4. විවිත්‍රාති-ව, වි, ක

පුරුෂකරා ශුරකරා වීථි පිළිබඳ කරා දියතොට (හෝ කළ දූසියන් පිළිබඳ) කරා පූර්වප්‍රෙත (පෙර නැයන් පිළිබඳ) කරා නානාඝවභාව (නිර්ථක) කරා ලොකායන කරා සමුද්‍රාබ්‍යාන කරා වාද්ධි-භානි මෙසේ වේ යැ යන කරා කියයි. මෙසෙයින් 'පුද්ගලඝ්‍රණිය' වේ නුයි 'එවං දුතියෙන සභා මමස්ස' යනු වේ.

වාචාහිලාපො අභිසජ්ජනා වා- 'වාචාහිලාප' යි දෙතිස් තිරිසන් කරා කියනු ලැබෙයි. හෙ මෙසේයි: රාජකරා යැ ... මෙසෙයින් වාද්ධි-භානි වේ යැ යන කරා යි. අභිසජ්ජනා වායනු: සධිග දෙකෙකි: තෘෂ්ණාසධිග යැ දෘෂ්ටිසධිග යි ... මේ තෘෂ්ණා සධිග යැ...මේ දෘෂ්ටිසධිග නුයි 'වාචාහි-ලාපො අභිසජ්ජනා වා' යනු වේ.

එතං භයං ආයතිං පෙකබමානො- 'භය' යනු: ජාතිය නිසා උපදනා බිය ජරාභය ව්‍යාධිභය මරණභය රාජභය චෝරභය අභිනිභය උදකභය තමා නුගුණ කීමෙන් උපදනා බිය මෙරමා නුගුණ කීමෙන් උපදනා බිය දඬුවමින් උපදනා බිය දුගතිය නිසා උපදනා බිය මුහුදුරළ නිසා උපදනා බිය මස්කැලන්ගෙන් උපදනා (හෝ කිඹුල්) බිය දිය සුළි නිසා උපදනා බිය සැඩමසුන් නිසා උපදනා (සුසුකා) බිය දිවි පැවැතුම් හෙයින් උපදනා බිය ගර්භාවෙන් උපදනා බිය පිරිස්හි තැනිගැනීමෙන් වන බිය කාමයෙන් වන බිය භයාකාරය, තැති ගන්නා බව, ලොමුදහ ගැනීම, විත්තයාගේ උද්වේගය, උත්‍රාස යි. එතං භයං ආයතිං පෙකබමානො යනු: තෙල බිය ආයති හවයෙහි බලමින් දක්මින් අවලොකනය කෙරෙමින් ධ්‍යාන කෙරෙමින් වීමසමිති නුයි 'එතං භයං ආයතිං පෙකබමානො එකො වරෙ බහුවිසාණ කප්පො' යනු වේ.

එයින් වදලහ එ පසේ බුදුහු:

“එවං දුතියෙන -පෙ- එකො වරෙ බහුවිසාණකපෙපො”යි.

6.

විසිතුරු වූ මධුර වූ (බාලජනයන්ගේ) සිත් අලවන්නා වූ කාමයෝ විවිධඝවභාවයෙන් සිත අලලති. කාමගුණයෙහි ආදීනව දක කඟවෙහෙණ හඟක් සෙයින් ඒකලා වැ සරනෙමි.

කාමා හි විත්‍රා මධුරා මනෝරමා- 'කාමා' යනු: උද්භන විසින් කාමයෝ දෙදෙනෙකි: වස්තුකාම යැ ක්ලේශකාම යැ යි... මොහු 'වස්තු කාමයෝ'යි කියනු ලැබෙති ... මොහු 'ක්ලේශකාමයෝ' යි කියනු ලැබෙති. විත්‍රා යනු: ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනවඩන්නා වූ ප්‍රියඝවභාව ඇති කාමයන් දුක්ත වූ රාගොත්පත්තියට කාරණ වූ නන්වැදැරුම් වූ රූපයෝ යැ, ඛඛදයෝ යැ, ගන්ධයෝ යැ, රසයෝ යැ, ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍යායෝ යි.

මධුරාති:චුක්ඛං හෙතං හගචතා: “පඤ්ඤිමෙ භික්ඛවෙ කාමගුණා. කතමෙ පඤ්ඤා: වකඛුච්ඤාඤායා රූපා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමුපසංහිතා රජනීයා, සොත විඤ්ඤායා සද්ද - පෙ - සාන විඤ්ඤායා ගජධා - පෙ - ජිව්ඤාච්ඤායා රසා - පෙ - කායච්ඤායා ඵොට්ඨබ්බා ඉට්ඨා කන්තා මනාපාපියරූපා කාමුපසංහිතා, රජනීයා. ඉමෙ බො භික්ඛවෙ පඤ්ඤාකාම ගුණා. යං බො භික්ඛවෙ ඉමෙ පඤ්ඤාකාමගුණෙ පටිච්ච උපපජ්ජති සුඛං සොමනසං ඉදං වුවච්ඡි කාමසුඛං මීලහ සුඛං¹ පුටුප්පනසුඛං අනාර්යසුඛං,² න සෙවිතබ්බං න භාවෙතබ්බං න බහුජීකාතබ්බං, භාසිතබ්බං එතස්ස සුඛස්සාති වදුමි”ති කාමා හි විත්වා මධුරා. මනොරමාති ‘මනො’ති ‘යං වික්ඛං - පෙ - තජජාමනො විඤ්ඤාණධාතු, මනො රමෙතනී ඵොමෙතනී තොසෙතනී පභාසෙතනී’ති ‘කාමා හි විත්වා මධුරා මනොරමා’.

විරූපරූපෙන මට්ඨනති විතතනති: නානා වචණණ්ඨි රූපෙහි - පෙ - නානාවචණණ්ඨි ඵොට්ඨබ්බෙහි වික්ඛං මට්ඨනති තොසෙතනී පභාසෙතනී’ති “විරූපරූපෙන මට්ඨනති වික්ඛං”.

ආදීනවං කාමගුණසු දිස්වාති: - චුක්ඛං හෙතං හගචතා: ‘කො ව භික්ඛවෙ කාමානා ආදීනවො: ඉධ භික්ඛවෙ, කුලපුතො යෙන සිප්පට්ඨානෙන ජීවිකං කප්පෙති: යදි මුද්දය යදි ගණනාය යදි සබ්බානෙන යදි කසියා යදි වණ්ජජාය යදි ගොරසෙතිනි³ යදි ඉසසෙන්න යදි රාජපාරිසෙන යදි සිප්පඤ්ඤාතරෙන සීතස්ස පුරකඛතො උණ්භස්ස පුරකඛතො ඩංසමක සවාතාතපසිරිංසපපමඵසෙසති රිසසමානො⁴ බුප්පි-පාසාය මීයමානො⁵ අයං භික්ඛවෙ කාමානං ආදීනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛකඛන්ධො කාමහෙතු කාමභිද්දනං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

තස්ස වෙ භික්ඛවෙ, කුලපුත්තස්ස එවං උට්ඨ්භතො සට්ඨතො වායමතො තෙ හොගා නාහිතිප්ඵජ්ජනති සොචති කීලමත් පරිදෙවති උරක්ඛාලිං කන්දති සමමොහං ආපජ්ජත් මොසං වත මෙ උට්ඨානා⁶ අඵලො වත මෙ වායාමො ති. අයමි භික්ඛවෙ, කාමානං ආදීනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛකඛන්ධො කාමහෙතු කාමභිද්දනං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

1. පිළෙසුඛං-ව, වී, ක.
 2. අනුතයසුඛං-ව, වී, ක
 3. යදිගොරකඛතෙත-ව, වී
 4. සම පසාමානො-ව, ව, වී
 5. වීලියමානො-ව, වී,
 6. උපට්ඨානං-ව, වී

මධුරා- යනු: මෙ වදන ලද මැයි භාගාවතුන් විසින්: “මහණෙනි මේ කාමගුණයේ පස් දෙනෙක් වෙති: කවර පස්දෙනෙකැ යත්: ඉෂ්ට වූ කාන්තාවූ මන වඩන්නා වූ ප්‍රියසම්භාව ඇති කාමයෙන් යුක්ත වූ රජනිය වූ ඇසින් දතයුතු රූපයේ යැ කතින් දතයුතු ශබ්දයේ යැ- නැඟැයෙන් දතයුතු ගන්ධයේ යැ- දිවින් දතයුතු රසයේ යැ- ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනවඩන්නා වූ ප්‍රියසම්භාව ඇති කාමයෙන් යුක්ත වූ රාගොත්පත්තියට කාරණ වූ කයිත් දතයුතු ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයේ යි. මහණෙනි, මොහු, පඤ්චකාමගුණයේ යි. මහණෙනි, මේ පස්කමගුණය ගිහි යම් සුවයෙක් සොමනසෙක් උපදීද මේ සුවය නො සෙවිය යුතු නො වැඩිය යුතු සුනසුනා නො වැඩිය යුතු කාම සුව යැ මිලභ සුව යැ පුභුදුන්සුව යැ අනායාසී සුව යැ කියනු ලැබේ. තෙල සුවයට බියවිය යුතු යැ යි කියමි”. ‘කාමා හි විත්‍රා මධුරා’ යනු වේ. මනොරමා- ‘මනො’ යනු: ‘යම් සිතෙක් ... තප්පාමනොවිඤ්ඤාණධාතුවක් වේ ද, එයයි. සිත අලවති පසසති තුටු කෙරෙති පිණවත් නුයි ‘කාම හි විත්‍රා මධුරා මනොරමා’ යනු වේ.

විරූපරූපෙන මචන්ති විතතං යනු: නන්වැදැරුම් වූ රූපයෙන්... නන්වැදැරුම් වූ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෙන් සිත අලවති තුටු කෙරෙති ප්‍රහර්ෂ කෙරෙත් නුයි ‘විරූපරූපෙන මචන්ති විතතං’ යනු වේ.

ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වා යනු: මෙ වදනලද මැ යි භාගාවතුන් විසින්: “මහණෙනි, කාමයන්ගේ ආදීනව කවරයත්: මහණෙනි, මේ ලොව තුල පුත්‍රයෙක් හස්තමුද්‍රායෙන් වේවයි ගණනින් වේවයි පිණ්ඩගණනින් වේවයි කෘෂිකර්මයෙන් වේවයි වෙණෙදහමින් වේවයි ගවයන් රැකීමෙන් වේවයි ධනුශ්ශිල්පයෙන් වේවයි රාජසේවාවෙන් වේවයි එක්තරා ශිල්පයෙකින් වේවයි ශීතයට පෙරටු වැ උෂ්ණයට පෙරටු වැ මැයි මදුරු වා අව පහසින් පෙළෙමින් සාපවසින් මැරෙමින් දිවි රකි. මහණෙනි, මේ කාමයන් ගේ ප්‍රත්‍යක්ෂ ආදීනව යැ. කාමය හේතු කොට ඇති කාමය ගිහින කොට ඇති කාමය අධිකරණ කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධ යි”.

මහණෙනි, ඉදින් මෙසේ වීයාසී කරන සටනා කරන වැයම් කරන ඒ තුලපුත්තට ඒ භොගයේ නො නිපයෙන් නම් ශෝක කෙරෙයි ක්ලාන්ත වෙයි වැලපෙයි උර පැහැර හබයි. එකත්තෙන් මාගේ උත්සාහය සිස් යැ එකත්තෙන් මාගේ වැයම අඵල යැ යි සම්මොහයට පැමිණෙයි. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන්ගේ ප්‍රත්‍යක්ෂ ආදීනව වෙයි කාමය හේතු කොට ඇති කාමය ගිහින කොට ඇති කාමය අධිකරණ කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධ යි.

තස්ස වෙ භික්ඛවෙ, කුලපුත්තස්ස එවං උච්ච්භතො සටතො වායමතො තෙ භොගං අභිතිප්ථ ජ්ඣන්ති සො තෙසං නොගානං ආරක්ඛාධිකරණං දුක්ඛං දෙමනස්සං පටිසංවෙදෙති, කින්ති මෙ භොගෙ¹ නෙව රාජානො භරෙය්ඤුං න වොරා භරෙය්ඤුං න අඟ්ඨි ඩහෙය්‍යා න උදකං වහෙය්‍යා න අප්පියා දයාද භරෙය්ඤුන්ති. තස්ස එවං ආරක්ඛියතො ගොපයතො තෙ භොගෙ රාජානො වා හරන්ති වොරා වා හරන්ති අඟ්ඨි වා ඩහති උදකං වා වහති අප්පියා වා දයාද භරන්ති. සො සොචති -පෙ- සමේඤ්ඤං ආපජ්ජති යමෙ මෙ අහොසි තමෙ නො නස්සී²ති. අයමෙ භික්ඛවෙ කාමානං ආදිනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු -පෙ- කාමානමෙව හෙතු.

සුන ව පරං භික්ඛවෙ කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු රාජානොපි රාජුභි විවදන්ති බතතියා³පි බතතියෙභි විවදන්ති බ්‍රාහ්මණා⁴පි බ්‍රාහ්මණෙභි විවදන්ති ගහපති⁵පි ගහපතිභි විවදන්ති මාතෘ⁶පි පුතෙතන විවදති පුතො⁷පි මාතරා විවදති පිතෘ⁸පි පුතෙතන විවදති පුතො⁹පි පිතරා විවදති භාතෘ¹⁰පි භාගිනියා විවදති හඤ්ඨි¹¹පි භාතරා විවදති සභායො¹²පි සභායෙන විවදති, තෙ තස්ස කලහවීඤ්ඤා විවාදපනා අඤ්ඤාමඤ්ඤං පාණිභි¹³ උපකකමන්ති ලෙඛිබ්භි¹⁴පි උපකකමන්ති දුකෙභි¹⁵පි උපකකමන්ති සකෙභි¹⁶පි උපකකමන්ති, තෙ තස්ස මරණමෙ නිගච්ඡන්ති¹⁷ මරණමතතමෙ දුක්ඛං. අයමෙ භික්ඛවෙ කාමානං ආදිනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

සුන ව පරං භික්ඛවෙ, කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු අසිවමමං ගහෙතො ධිත්තකලාපං සන්තයතිතො උභතො බ්‍රහ්මලො¹⁸ සංගාමං පකඤ්ඤන්ති උසුසුපි ඛිප්පමානාසු¹⁹ සතතිසුපි ඛිප්පමානාසු අසිසුපි විජේජාතතොසු²⁰. තෙ තස්ස උසුභි²¹පි විජ්ඣන්ති, සකති²²පි විජ්ඣන්ති, අසිතා²³පි පිසං ඡිදන්ති. තෙ තස්ස මරණමෙ නිගච්ඡන්ති, මරණ මතතමෙ දුක්ඛං. අයමෙ භික්ඛවෙ කාමානං ආදිනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

1. ගොගා-ප, ව, පි
 2. ගච්ඡන්ති-ප ව ව පි
 3. විරුඤ්ඤ-ව පි
 4. විපමානෙසු-ප ව පි
 5. විජේජාතලොකෙසු-ම ජ සං. ව. පි.

මහණෙනි, ඉදින් මෙසේ වියඹ කරන සටනා කරන වෑයම් කරන ඒ කුලපුත්තට ඒ හෝගයෝ නිපයෙන් නම් හෙ තෙමෙ කවර උපායෙකින් මාගේ හෝගයන් රජවරු නො මැ හරනාහු ද, සොරු නො හරනා හු ද, ගින්න නො දවා ද, ජලය වහනය නො කෙරේ ද, අප්‍රියදයාදයෝ නො හරනාහු ද යි ඒ භොගයන් ගේ ආරක්ෂාව කරුණු කොට දුක් දෙමනස් වීදී. මෙසේයින් රක්ෂණ ගොපන කරන ඔහුගේ ඒ භොගයන් රජවරු හෝ ගෙන යති, සොරු හෝ ගෙන යති, ගින්න හෝ දවයි, ජලය හෝ උල්පවා ගෙන යයි, අප්‍රියදයාදයෝ හෝ ගෙන යති. හෙතෙම ශාක කෙරෙයි ... මට යමකුත් වී නම් එ ද නැතැ'යි විසංඤ බවට පැමිණෙයි. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන් ගේ සාංදාෂ්ටික ආදීනවයෙකි. කාමය හේතු කොට ඇති ...කාමය මැ හෙතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධයෙකි.

තවද මහණෙනි, කාමය හේතු කොට කාමය මුල් කොට කාමය කරුණු කොට කාමය මැ හේතු කොට රජවරු ද රජුන් හා සමග විවාද කෙරෙති ක්ෂත්‍රියයෝ ද ක්ෂත්‍රියයන් හා සමග විවාද කෙරෙති, බ්‍රාහ්මණයෝ ද බ්‍රාහ්මණයන් හා සමග විවාද කෙරෙති, ගෘහපතියෝ ද ගෘහපතියන් හා සමග විවාද කෙරෙති, මව ද පුතා හා සමග විවාද කෙරෙයි, පුතා ද මව හා සමග විවාද කෙරෙයි, පියා ද පුතා හා සමග විවාද කෙරෙයි, පුතා ද පියා හා සමග විවාද කෙරෙයි, බෑයා ද බුන හා සමග විවාද කෙරෙයි, බුන ද බෑයා හා සමග විවාද කෙරෙයි, යහළුවා ද යහළුවා හා සමග විවාද කෙරේ. ඔහු එහි කලහ- විග්‍රහ- විවාදයට පැමිණියාහු උනුනට අතිනුදු පහර දෙති. කැටිනුදු පහර දෙති, දඩිනුදු පහර දෙති, සැතිනුදු පහර දෙති, ඔහු එහි දී මරණයට ද පැමිණෙති, මරණමාත්‍ර දුකට ද පැමිණෙත්. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන්ගේ සාංදාෂ්ටික ආදීනවයෙකි, කාමය හේතු කොට ඇති කාමය මුල් කොට ඇති කාමය කරුණු කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධයෙකි.

තවද මහණෙනි, කාමය හේතු කොට කාමය මුල් කොට කාමය කරුණු කොට කාමය මැ හේතු කොට කඩුපලහ ගෙන දුනුහියවුරු බැඳ ගෙන දෙපසැ රැස් වෑ සරයනුදු විදිනු ලබන කල්හි සැත්දු විදිනු ලබන කල්හි කඩු දු සිසාරනු ලබන කල්හි යුදට පිවිසෙති. ඔහු එහි සැරයෙනුදු විදුනා ලැබෙති සැතිනුදු විදුනා ලැබෙති අසිපතිනුදු හිස සිදුනා ලැබෙති ඔහු එහි මරණයට ද මරණමාත්‍ර දුකට ද පැමිණෙත්. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන් ගේ ප්‍රතාක්ෂ ආදීනවයෙකි. කාමය හේතු කොට ඇති කාමය මුල් කොට ඇති කාමය කරුණු කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධ-යෙකි.

පුන ව පරං භික්ඛවෙ, කාමහෙතු කාමනිදනං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු අසිවමමං ගහෙඤා ධනුකලාපං සන්තයහිඤා අදු වලෙපනා¹ උපකාරියො පක්ඛන්දනනි උසුසුපි බ්භමානෙසු සත්තිසුපි බ්භමානාසු අසිසුපි විජේජාතලනෙතසු². තෙ තස් උසුභිපි විජ්ඣනනි සත්තිහිපි විජ්ඣනනි. පක්ඛට්ඨියාපි³ ඔසි ඤානනි අභිවගෙගනපි⁴ ඉමදුන්ති අසිනාපි සීසං ඡීඤන්ති, තෙ තස් මරණමපි නිගච්ඡන්ති මරණමඤ්ඤපි දුක්ඛං. අයමපි භික්ඛවෙ කාමානං ආදීනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදනං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

පුනවපරං භික්ඛවෙ, කාමහෙතු කාමනිදනං කාමාධිකරණං කාමාන මෙව හෙතු, සන්ධිමපි ඡීඤන්ති නිලෙලාපමපි හරන්ති එකාගාරිකමපි⁵ කරොන්ති, පරිපඤ්චපි තිට්ඨන්ති, පරදුරමපි ගච්ඡන්ති. තමෙන- රාජානො ගහෙඤා විවිධා කමමකාරණා කාරෙන්ති⁶ කසාහිපි තාලෙන්ති වෙකෙහිපි⁷ තාලෙන්ති අද්ධදුඤ්ඤකෙහිපි තාලෙන්ති හස්මපි ඡීඤන්ති -පෙ- අසිනාපි සීසං ඡීඤන්ති, තෙ තස් මරණමපි නිගච්ඡන්ති මරණමඤ්ඤපි දුක්ඛං අයමපි භික්ඛවෙ, කාමානං ආදීනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදනං කාමාධි කරණං කාමානමෙව හෙතු.

පුනවපරං භික්ඛවෙ, කාමහෙතු කාමනිදනං කාමාධිකරණං කාමා- නමෙව හෙතු කායෙන දුච්චරිතං චරන්ති, වාචාය දුච්චරිතං චරන්ති, මනසා දුච්චරිතං චරන්ති. තෙ කායෙන දුච්චරිතං චරිත්වා වාචාය දුච්චරිතං චරිත්වා මනසා දුච්චරිතං චරිත්වා කායසස හෙදු පරමමරණො අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං තිරයං උපපජ්ජන්ති. අයමපි භික්ඛවෙ කාමානං ආදීනවො සම්පරාධිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදනං කාමා- ධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.”⁸

ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වාති කාමගුණෙසු ආදීනවං දිස්වා, පසසිඤා තුලසිඤා තිරසිඤා විභාවසිඤා විභූතං කඤාති ‘ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වා එකො චරෙ බග්ගවිසාණකපෙසා’

තෙනාහ සො පච්චිකසමුද්දො:

“කාමා හි විත්වා මධුරා මනොරමා
 විරුපරුපෙන මට්ඨන්ති වික්ඛං,
 ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වා
 එකො චරෙ බග්ගවිසාණකපෙසා”ති.

1. අද්ධාවලොපනා-සා
 2. විජේජාතලනෙතසු-ස.
 3. ජක්ඛනාසපි-අ ඉ ජක්ඛනාවියාපි-ම ව වි ක
 4. එකාගාරමපි-පන.
 5. මජ්ඣිමනිකාය - මහාදුක්ඛකඛන්ධසුත්ත
 6. කරොන්ති-ප ම
 7. වකෙහිපි-අභු.
 8. අභිවගෙගනපි-අ ඉ ප. අභිවගෙගනපි-ම ව ක.

තවද මහණෙනි, කාමය හේතු කොට කාමය මුල් කොට කාමය කරුණු කොට කාමය මැ හේතු කොට කඩුපළඟ ගෙන දුනුහිසවුරු බැඳ ගෙන සරයනුදු විදිනු ලබන කල්හි භූතදු විදිනු ලබන කල්හි අසිපතදු සිසාරන කල්හි තෙල් කලල් වැකි පවුරු පා වෙත දිව යෙති. ඔහු සඛිග්‍රාම යෙහි සරයෙනුදු විදුනා ලැබෙති, සැතිනුදු විදුනා ලැබෙති, (ඔවුනට) කකාළ ගොමිනුදු ඉස්ති, අභිවර්ග නම යතුරිනුදු මඩිති, කඩුයෙනුදු හිස සිදුති. ඔහු එහි මරණයට ද මරණමාත්‍ර දුකට ද පැමිණෙත්. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන් ගේ ප්‍රත්‍යක්ෂ ආදිනවයෙකි. කාමය හේතු කොට ඇති කාමය මුල් කොට ඇති කාමය කරුණු කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධයෙකි.

තවද මහණෙනි, කාමය හේතු කොට කාමය මුල් කොට කාමය කරුණු කොට ගෘහසන්ධිය සිදුති, මහාවිලොප ද කෙරෙති, එකාගාරික කමුදු කෙරෙති, කඩපළාසොරකමුදු කෙරෙති, වීරශ්‍රීසොරකමුදු කෙරෙත්, රජවරු ඔහු අල්වාගෙන විවිධ කම්කටොලු කරවති: කසයෙනුදු තළති වෙවැලිනුදු තළති මුගුරිනුදු තළති අතුදු සිදුති ... අසිපතින් හිස්දු සිදුති. ඔහු එහි මරණයට ද මරණමාත්‍ර දුකට ද පැමිණෙත්. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන් ගේ ප්‍රත්‍යක්ෂ ආදිනවයෙකි. කාමය හේතු කොට ඇති කාමය මුල් කොට ඇති කාමය කරුණු කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධයෙකි.

තවද මහණෙනි, කාමය හේතු කොට කාමය මුල් කොට කාමය කරුණු කොට කාමය මැ හේතු කොට කයිත් දුසිරිත් කෙරෙති, වචනයෙන් දුසිරිත් කෙරෙති, මනසින් දුසිරිත් කෙරෙත්. ඔහු කයිත් දුසිරිත් කොට වචනයෙන් දුසිරිත් කොට මනසින් දුසිරිත් කොට කාබුන් මරණින් මතු සැපයෙන් පහ වූ දුකට ගති වූ විවිස වැ පතිත වන නිරයෙහි උපදිත්. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන් ගේ සාමපරායික ආදිනව වූ කාමය හේතු කොට ඇති කාමය මුල් කොට ඇති කාමය කරුණු කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධයෙකි.

ආදිනවං කාමගුණෙසු දිස්වා යනු: කාමගුණයෙහි ආදිනව දක බලා තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට තුයි 'ආදිනවං කාමගුණෙසු දිස්වා එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදාළහ එ පසේ බුදුහු:

“කාමා හි විත්‍රා --ප-- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො”යි.

ඊති ව ගණේඛා ව උපද්දවො ව
රොගො ව සලලං ව භයං ව මෙතං,
එතං භයං කාමගුණෙසු දිස්වා
එකො චරෙ බඟ්ගවිසාණකප්පො.

ඊති ව ගණේඛා ව උපද්දවො ව රොගො ව සලලං ව භයං ව මෙතනති-
දුක්ඛං හෙතං භගවතා: “භයනති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං,
දුක්ඛනති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං, රොගොති භික්ඛවෙ,
කාමානමෙතං අධිවචනං, ගණේඛාති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධි
වචනං සලලනති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං, සංඛෙයාති
භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං, පඛෙයාති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං
අධිවචනං, ගඛෙයාති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං, කස්මා ව
භික්ඛවෙ, භයනති කාමාන මෙතං අධිවචනං, යස්මා ව කාමරාගරතතායං
භික්ඛවෙ ඡන්දරාගචිතිබද්ධො දිට්ඨධම්මිකාපි භයා න පරිමුච්චති,
සම්පරාසිකාපි භයා න පරිමුච්චති, තස්මා භයනති කාමානමෙතං අධි
වචනං. කස්මා ව භික්ඛවෙ දුක්ඛනති-රොගොති-ගණේඛාති-සලලනති-
සංඛෙයාති-පඛෙයාති-ගඛෙයාති කාමනමෙතං අධිවචනං. යස්මා ව
කාමරාගරතතායං භික්ඛවෙ ඡන්දරාගචිතිබද්ධො දිට්ඨධම්මිකාපි ගඛො
න පරිමුච්චති සම්පරාසිකාපි ගඛො න පරිමුච්චති, තස්මා ගඛෙයාති
කාමානමෙතං අධිවචන” නති.

1. “භයං දුක්ඛං රොගො ව ගණේඛා සලලං ව සඛෙයා ව
පඛෙයා ව ගඛෙයා උභයං,
2. එතෙ කාමා, පවුච්චනති යත් සතෙතා පුඤ්ජනො
ඔතිගුණො සාතරුපෙන පුන ගබ්භාය ගච්ඡති.”
3. යතො ව භිතඤ්ඤා ආතාපි සම්පජ්ඣං න රිච්චති,
සො ඉමං පලිපං’ දුග්ගං අතිකකම්ම තථාච්චො
පජං ජාතිජරුපෙන එන්ද්‍රමානං අවෙසකිති ති.

ඊතිව ගණේඛා ව උපද්දවොව රොගො ව සලලං ව භයං ව මෙතං
එතං භයං කාමගුණෙසු දිස්වාති: එතං භයං කාමගුණෙසු දිස්වා
පඤ්ඤා තුලසිඤ්ඤා තීරසිඤ්ඤා විභාවසිඤ්ඤා විභූතං කන්ධාති ‘එතං භයං
කාමගුණෙසු දිස්වා එකො චරෙ බඟ්ගවිසාණකප්පො’.

තෙතාහ සො පච්චිකසම්බුද්ධො:

“ඊති ව ගණේඛා ව උපද්දවො ව
රොගො ව සලලං ව භයං ව මෙතං,
එතං භයං කාමගුණෙසු දිස්වා
එකො චරෙ බඟ්ගවිසාණකප්පො”ති.

7.

(ආගන්තුක ව්‍යාසන හෙතු වූ) ඊතිය ද ගණ්ඩය ද උපද්‍රවය ද රොගය ද (ඇතුළත පෙළන) ශල්‍යය ද භය ද යන තෙල පස්කම් ගුණයෙහි ආදීනව දැක කඟවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වෑ සරනෙමි.

ඊති ව ගණේධා ව උපද්‍රවො ව රොගො ව සල්ලං ව භයං ව මේතං යනු: මෙ වදරනලද මෑ සි භාගාවතුන් විසින්: “මහණෙනි, තෙල ‘භය’ යනු කාමයනට නමෙක, මහණෙනි, තෙල ‘දුක’ යනු කාමයනට නමෙක, මහණෙනි, තෙල ‘රොග’ යනු කාමයනට නමෙක, මහණෙනි තෙල ‘ගණ්ඩ’ යනු කාමයනට නමෙක, මහණෙනි, තෙල ‘ශල්‍ය’ යනු කාමයනට නමෙක, මහණෙනි, තෙල ‘සඞ්ඟ’ යනු කාමයනට නමෙක. මහණෙනි, තෙල ‘ගර්භ’ යනු කාමයනට නමෙකි. මහණෙනි, වැළිත් කඳර හෙයින් තෙල ‘භය’ යනු කාමයනට අධිවචන වේ යෑ යත්: යම් හෙයකින් මහණෙනි, කාමරාගයෙන් රක්ත වූයේ ජන්දරාගයෙන් බැඳුණේ දෘෂ්ටිධාර්මිකභයෙහිදු නො මිදේ ද සාම්පරාසික භයෙහිදු නො මිදේ ද, එහෙයින් තෙල ‘භය’ යනු කාමයනට අධිවචන වෙයි. කවර හෙයින් මහණෙනි, තෙල ‘දුක’ යනු-රොග යනු-ගණ්ඩ යනු- ශල්‍ය යනු- සඞ්ඟ යනු- පඞ්ක යනු- ගර්භ යනු කාමයනට අධිවචන වේ යෑ යත්: යම් හෙයකින් මහණෙනි, කාමරාග යෙන් රක්ත වූයේ ජන්දරාගයෙන් බැඳුණේ දෘෂ්ටිධාර්මිකගර්භයෙහිදු නො මිදේ ද සාම්පරාසිකගර්භයෙහිදු නො මිදේ ද එහෙයින් තෙල ‘ගර්භ’ යනු කාමයනට අධිවචන වේ” යයි.

1-2. “භය ද දුක ද රොගය ද ගණ්ඩය ද ශල්‍යය ද සඞ්ඟය ද පඞ්ක යෑ ගර්භය යන දෙක ද යන මොහු කාමයෝ සි කියනු ලැබෙති යම් කාමයෙකිහි ඇලුණු මධුරසවිභාවයෙන් බැසගත් පෘථග්ජන තෙම සුනාර්භවයට (පරලොකයෙහි ඵඩායතන ගර්භයට) යේ නම් ඔහු යෑ.

3. යම් හෙයකින් මහණ තෙම කෙලෙසුන් තවන වීයාය ඇත්තේ සමාග්ඤානය නො හරී ද, එබඳු වූ හෙතෙම මේ කර්දම (මධ) දුර්ගය ඉක්මවා ජාතිජරායෙන් යුක්ත වූ සැලෙන ප්‍රජාව බලා”යි.

ඊති ව ගණේධා ව උපද්‍රවො ව රොගො ව සල්ලඤ්ච භයඤ්ච මේතං එතං භයං කාමගුණසු දිස්වා යනු: පස්කම්ගුණයෙහි තෙල බිය දැක බලා තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කෙට ප්‍රකට කොට තුයි ‘එතං භයං කාමගුණසු දිස්වා එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො යනු වෙ.

එයින් වදළඟ එ පසේබුදුහු:

“ඊති ව ගණේධා ව -පෙ- එකො වරෙ බහුවිසාණකප්පො”යි.

8.

සීතං ව උණං ව බුදං පිපාසං
වාතාතපෙ¹ ඩංසසිරිංසපෙ ව,²
සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිත්වා
එකො වරෙ බඟ්ගවිසාණකපෙසා.

සීතං ව උණං ව බුදං පිපාසනාති: 'සීත'නති අභිති කාරණෙති සීතං හොති: අබ්බන්තරධාතුකොපවසෙන වා සීතං හොති, බ්හිද්ධා උතුචසෙන වා සීතං හොති. උණහනති අභිති කාරණෙති උණං හොති: අබ්බන්තරධාතුකොපවසෙන වා උණං හොති, බ්හිද්ධා උතුචසෙන වා උණං හොති, බුදු වුච්චති³ ඡාතකො, පිපාසා වුච්චති උදක පිපාසාති. 'සීතං ව උණංව බුදං පිපාසං.'

ව:තාතපෙ ඩංසසිරිංසපෙ වාති 'වාතා'ති පුරස්ථිමා වාතා පච්ඡිමා වාතා උත්තරා වාතා දැකඛිණා වාතා සරජා වාතා අරජා වාතා සීතා වාතා උණා වාතා පරිත්තා වාතා අධිචෙතා වාතා කාලොවාතා⁴ වෙරඹවාතා පකඛවාතා සුපණ්ණවාතා තාලපණ්ණවාතා⁴ විධුසනවාතා. ආතපො වුච්චති සුරියසත්තාපො. ඩංසා වුච්චනති ජිඛගලමකඛිකා. සිරිංසපා වුච්චනති අභිති 'වාතාතපෙ ඩංසසිරිංසපෙ ව.'

සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිත්වාති, අභිභවිත්වා අජ්ඣන්තරිත්වා පරියාදිසිත්වා චිද්දිත්වාති සබ්බානි පෙතානි අභිසම්භවිත්වා එකො වරෙ බඟ්ගවිසාණකපෙසා'.

තෙනාහ සො පච්චකසමබුද්ධො:

“සීතං ව උණං ව බුදං පිපාසං
වාතාතපෙ ඩංසසිරිංසපෙ ව,
සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිත්වා
එකො වරෙ බඟ්ගවිසාණකපෙසා”ති.

1. ගරිසපෙ ව-ම ජ සං
2. බුදු වුච්චති-ව, වී, සා
3. කාලොවාතා ම, ජ, සං, තථී
4. කාලවච්චවාතා-ව, වී, ක

8.

සිහිලස ද උණුසුම ද සාපවස් ද වා-අච්චි-වැසි- මදුරුවන් හා සපුන් ද යන තෙල සියල්ල මැඩ ගෙන කඟවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙමි.

සීතං ව උණහඤච චූදං පිපාසං- 'සීතං' යනු: දෙ කරුණෙකින් ශීත වෙයි: ඇතුළත ධාතුකොප වශයෙන් හෝ ශීත වෙයි: පිටත සෘතු වශයෙන් හෝ ශීත වේ. උණහං යනු: දෙ කරුණෙකින් උෂ්ණ වෙයි: ඇතුළත ධාතුකොප වශයෙන් හෝ උෂ්ණ වෙයි, පිටත සෘතු වශයෙන් හෝ උෂ්ණ වේ. චූදං යි සාය කියනු ලැබෙයි. පිපාසා යි පැන් බොනු කැමැත්ත කියනු ලැබේ නුයි 'සීතඤච උණහඤච චූදං පිපාසං' යනු වේ.

වාතාතපෙ ඩංසසිරිංසපෙ ච- 'වාතා' යනු: පෙරදිග වාතයෝ යැ පැළදිග වාතයෝ යැ උතුරුදිග වාතයෝ යැ දකුණුදිග වාතයෝ යැ රජස් සහිත වාතයෝ යැ රජස් රහිත වාතයෝ යැ ශීතවාතයෝ යැ උෂ්ණ වාතයෝ යැ මදපවන් යැ අධිකවාතයෝ යැ කාලවාතයෝ යැ වෙරම්බ වාතයෝ යැ පියාපත් පවන යැ ගුරුඑපවන යැ තල්පත්පවන යැ (වල්විද්‍යා ආදියෙන් සලන) විධුපන වාතයෝ යි. 'ආතප'යි සුයාසන්තා පය කියනු ලැබෙයි. 'ඩංස' යි ඇට මැස්සෝ කියනු ලැබෙති. 'සිරිංසපා' යි සර්පයෝ කියනු ලැබෙත් නුයි 'වාතාතපෙ ඩංසසිරිංසපෙ ච' යනු වේ.

සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිත්වා යනු: අභිභවනය කොට වතුරුවා භාත්පයින් මැඩගෙන නුයි 'සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිත්වා එකොවරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදාළහ ඒ පසේ බුදුහු:

“සීතඤච උණහඤච -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපපො” යි.

9.

නාගොව යුජානි විචජ්ඣිතවා
සඤ්ජාතබ්බො පදුමී උලාරො,
යජාහිරතතං විහරං¹ අරඤ්ඤා
එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො.

නාගොව යුජානි විචජ්ඣිතවානි ‘නාගො’ වුච්චති හජීනාගො,
පච්චිකසමුද්ධොපි නාගො, කිංකාරණා පච්චිකසමුද්ධො නාගො:
ආගුං න කරොතිති නාගො, න ගච්ඡතිති නාගො, න ආගච්ඡතිති නාගො,
කථං සො පච්චිකසමුද්ධො ආගුං න කරොතිති නාගො: ‘ආගු’
වුච්චති පාපකා අකුසලා ධර්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා සද්දා
දුඤ්චිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා.

- 1. “ආගුං න කරොති කිඤ්චිලොකෙ (සභියා’ති හගවා)
සබ්බසංයොගෙ² විසජ්ඣ බ්බනානි,
සබ්බස්ස න සජ්ජති විමුක්ඛො
නාගො තාදී පවුච්චතෙ තථස්සා”.

එවං සො පච්චිකසමුද්ධො ආගුං නකරොතිති නාගො.

කථං සො පච්චිකසමුද්ධො න ගච්ඡතිති නාගො: සො
පච්චිකසමුද්ධො න ඡතුගතිං ගච්ඡති, න දෙසාගතිං ගච්ඡති,
න මොහාගතිං ගච්ඡති, න භයාගතිං ගච්ඡති, න රාගවසෙන ගච්ඡති,
න දෙසවසෙන ගච්ඡති, න මොහවසෙන ගච්ඡති, න මානවසෙන
ගච්ඡති, න දිට්ඨිවසෙන ගච්ඡති, න උඛච්චවසෙන ගච්ඡති, න විචිකිච්ඡා-
වසෙන ගච්ඡති න අනුසයවසෙන ගච්ඡති න වග්ගෙහි ධර්මෙහි³ යායති
නීයති වුක්ඛති සංහරියති. එවං සො පච්චිකසමුද්ධො න ගච්ඡතිති
නාගො.

කථං සො පච්චිකසමුද්ධො න ආගච්ඡතිති නාගො:
සොතාපඤ්චිමග්ගෙන සෙ කිලෙසා පභීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති
න පච්චති න පාදාගච්ඡති, සකදගාමීමග්ගෙන -ප- අනාගාමීමග්ගෙන
-ප- අරහත්තමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පභීනා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති,
න පච්චති, න පච්චාගච්ඡති, එවං සො පච්චිකසමුද්ධො න ආගච්ඡතිති
නාගො.

1. විහරෙ - ම ඡ ස.
2. සංගොගා - ව ඊ
3. නවග්ගෙහි කලෙහි - ව ඊ
නවග්ගෙහි කප්පසං - ම ඡ ස.

9.

ආත්මුළු හැරපියා අරනෙහි සිත්සේ වෙසෙන මොනොවට වැඩුණු කඳ ආති පද්මකුල සමභව වූ (විශ්විබල ජව ආදියෙන්) මහත් වූ ආත්රපක්ඝු සෙසින් හටගත් අදෛක්ෂ ශීලස්කන්ධාදිය ආතියෙම් පද්ම සදාස බොධාසිභ ආතියෙම් (හෝ ආයතීජාති ආතියෙම්) උදර වූ ශීලසමාධි ප්‍රඥා ආතියෙම් ගණයා හැරපියා අරනෙහි සිත්සේ වාස කරනුයෙම් කඟ වෙහෙණ හඟක් සෙසින් එකලා වැ සරනෙම්.

නානොට යුජානි විචජ්ජිකා - නාග ශි හස්තිනාග කියනු ලැබෙයි. පසේ බුදුහු ද නාග නම් වෙති. කවර කරුණෙකින් පසේ බුදුහුද 'නාග' නම් වෙති යත්: පවි නො කෙරෙති 'නාග' යැ, (අගතියට) නො යෙති 'නාග' යැ, (සුභුන් කෙලෙසුන් කරා) නො එති 'නාග' යැ කිසෙසින් ඒ පසේබුදුහු 'පවි නො කෙරෙති නාග නම් වෙති යත්: අග ශි පිඩාකරවූ පුනර්භවය දෙන්නා වූ දරඨ සහිත වූ දුඃඛවිපාක උපදවන මත්තෙහි ජාති ජරාමරණයන්ට ප්‍රත්‍යය වූ ලාමක අකුලධර්මයෝ කියනු ලැබෙත්.

1. "(බුදුහු සහිය අමතා මෙසේ වදළහ:) යමෙක් ලොකයෙහි අල්පමාත්‍ර වූ ද පාපයක් නො කෙරේ නම් එබඳු වූයේ 'නාග' යයි කියනු ලැබෙයි හෙතෙම කාමාදි සියලු යොගයන් ද සංයොජනහෙද වූ බන්ධනයන් ද හැරපියා ස්කන්ධාදි සියලු තැන්හි කිසි සචගයෙකින් නො ආලෙයි, ද්විවිධ විචුක්තියෙන් මිදුණේ ලාභාලාභාදියෙහි තාදි වූයේ ද වේ."

මෙසෙසින් ඒ පසේබුදුහු 'පවි නො කෙරෙති' නාග නම් වෙති.

කිසෙසින් ඒ පසේබුදුහු 'නො යෙති' නාග නම් වෙති යත්: ඒ පසේ බුදුහු ජන්දයෙන් අගතියට නො යෙති, ද්වේෂයෙන් අගතියට නො යෙති, මෝහයෙන් අගතියට නො යෙති, භයින් අගතියට නො යෙති, රාග වශයෙන් නො යෙති, ද්වේෂ වශයෙන් නො යෙති, මාන වශයෙන්- දාෂ්ටි වශයෙන්- ඕද්ධත්‍ය වශයෙන්- විචිකිත්සා වශයෙන්- අනුශය වශයෙන් නො යෙති, වර්ග වූ ධර්මයන් විසින් නො යැවෙති, නො පවුණුවනු ලැබෙති, නො ගෙන යනු ලැබෙත්. මෙසෙසින් ඒ පසේ බුදුහු 'නො යෙති' "නාග" නම් වෙත්.

කිසෙසින් ඒ පසේබුදුහු 'නො එති' නාග නම් වෙති යත්: සෝවාන් මගින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභිණ වූවාහු නම් ඒ කෙලෙසුන් කරා වටාලා නො එති, පෙරළා නො එති, ආපසු නො එති, සෙදගැමි මගින්... අනගැමිමගින් ... රහත්මගින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභිණ වූවාහු නම් ඒ කෙලෙසුන් කරා වටාලා නො එති, පෙරළා නො එති, ආපසු නො එත් මෙසෙසින් ඒ පසේබුදුහු 'නො එති' නාග නම් වෙති.

නාගොව යුථානි චිවජ්ජයිතානි: යථා සො හස්සිනාගො යුථානි විචජ්ජයිතා පරිචජ්ජයිතා අභිනිචජ්ජයිතා එකො අරඤ්ඤා වනලජ්ජො-ගාහෙතො¹ වරති ඉරියති පාලෙති යපෙති යාපෙති. පච්චෙකසමුච්චොදොපි ගණං විචජ්ජයිතා පරිචජ්ජයිතා අභිනිචජ්ජයිතා එකො අරඤ්ඤා වනපස්ථානි පනතානි සෙනාසනානි පටිසෙවති, අපසසද්දනි අපච්චිගෙඤ්ඤාසානි විජනවාතානි ලනුසසරාහසෙයාකානි පටිසප්ප්‍රානසාරුපසානි. ජො එකො ගච්ඡති, එකො තිට්ඨති, එකො නිසීදති, ඒකො සෙයාං කපපති, එකො ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති, ඒකො පටිකකමති, එකො රහො නිසීදති, ඒකො වච්චමං අධිවධානි, ඒකො වරති විහරති ඉරියති වග්ගෙති පාලෙති යපෙති 'යාපෙතිති නාගොව යුථානි පරිචජ්ජයිතා.'

සඤ්ඤාතඛජෙතො පදුමී උළාරොති; යථා සො හස්සිනාගො සඤ්ඤාතඛජෙතො සතතරතනො වා හොති උච්චරතනො වා. පච්චෙකසමුච්චොදොපි සඤ්ඤාතඛජෙතො අසෙකෙඛන පිලකඛජෙතො අසෙකෙඛන සමාධිකඛජෙතො අසෙකෙඛන පඤ්ඤාකඛජෙතො අසෙකෙඛන විමුක්තිකඛජෙතො අසෙකෙඛන විමුක්තිඤ්ඤාණදසසනකඛජෙතො. යථා සො හස්සිනාගො පදුමී. පච්චෙකසමුච්චොදොපි සතතභි බොජ්ඣබග්ගපුපෙඨභි පදුමී. සතිසමොච්චබග්ගපුපෙඨන ධම්මවිචයසමොච්චබග්ගපුපෙඨන විරිය සමොච්චබග්ගපුපෙඨන පිත්සමොච්චබග්ගපුපෙඨන පසුඤ්ඤාසමොච්චබග්ගපුපෙඨන සමාධිසමොච්චබග්ගපුපෙඨන උපෙකාසමොච්චබග්ගපුපෙඨන යථා සො හස්සිනාගො උළාරො ථාමෙන බලෙන ජවෙන සුරෙන පච්චෙකසමුච්චොදොපි උළාරො සිලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුක්තියා විමුක්තිඤ්ඤාණදසසනෙනානි-සඤ්ඤාතඛජෙතො පදුමී උළාරො.

යථාභිරතනං විහරං² අරඤ්ඤානි; යථා සො හස්සිනාගො යථාභිරතනං අරඤ්ඤා විහරති, පච්චෙකසමුච්චොදොපි යථාභිරතනං අරඤ්ඤා විහරති, පඨමෙනපි ක්කානෙන යථාභිරතනං අරඤ්ඤා විහරති, දුතියෙනපි ක්කානෙන - තතියෙනපි ක්කානෙන - චතුසෙඨනපි ක්කානෙන යථාභිරතනං අරඤ්ඤා විහරති, මෙත්තායපි චෙතොවිමුක්තියා යථාභිරතනං අරඤ්ඤා විහරති, කරුණායපි චෙතොවිමුක්තියා - මුදිතායපි චෙතොවිමුක්තියා - උපෙකායපි චෙතොවිමුක්තියා යථාභිරතනං අරඤ්ඤා විහරති, ආකාසානඤ්ඤායතනසමාපත්තියාපි යථාභිරතනං අරඤ්ඤා විහරති, වීඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසමාපත්තියාපි - ආකිඤ්ඤායතනසමාපත්තියාපි - නොවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියාපි - නිරොධසමාපත්තියාපි - ඵලසමාපත්තියාපි යථාභිරතනං අරඤ්ඤා විහරතිති 'යථාභිරතනං විහරං අරඤ්ඤා ඒකො වරෙ බග්ගවිසාණකපපො'.

1. අරඤ්ඤා වනලජ්ජොගාහෙතො - ව වී
 2. විහරං - ම ජ සං

නාහො ව සුචානි විවජ්ජිකා යනු: යමසේ ඒ හස්තිනාග ඇත්වුළ හැරපියා දුරු කොට වර්ජනය කොට එකලා වැ අරනෙහි වල්වැද හැසිරේ ද ඉරියව් පවත්වා ද රැකේ ද යැපේ ද යාපනය කෙරේ ද. එසෙයින් පසේබුදුහු ද ගණය හැරපියා දුරු කොට වර්ජනය කොට එකලා වැ අරනෙහි අල්පශබ්ද ඇති අල්පනිර්සොභ ඇති ජනවාත රහිත වූ මිනිසුන්ගේ රහස් කමට නිසි වූ විවේකයට සරුප් වූ දුරු සෙනසුන් ප්‍රාන්ත සෙනසුන් සෙවනය කෙරෙති. ඔබ එකලා වැ යෙති එකලා වැ සිටිති එකලා වැ හිඳිති එකලා වැ ගයනය කෙරෙති, එකලා වැ පිඩු පිණිස ගම්වදිති එකලා වැ පෙරළා එති එකලා වැ රහසැ හිඳිති එකලා වැ සක්මන් කරති එකලා වැ හැසිරෙති වෙසෙති ඉරියව් පවත්වති වැටෙති රැකෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් තුයි 'නාහො' ව සුචානි පරිවජ්ජිකාවා' යනු වේ.

සඤ්ජාතබ්බො පදුමී උළාරො යනු: යමසේ ඒ හස්තිනාග වැඩුණු කඳ ඇත්තේ සත්රියන් පමණ හෝ අටරියන් පමණ හෝ වෙයි. පසේ බුදුහු ද අශෙක්ෂ වූ ශීලස්කන්ධයෙන් අශෙක්ෂ වූ සමාධිස්කන්ධයෙන් අශෙක්ෂ වූ ප්‍රඥාස්කන්ධයෙන් අශෙක්ෂ වූ විමුක්තිස්කන්ධයෙන් අශෙක්ෂ වූ විමුක්තිඤානදර්ශන ස්කන්ධයෙන් වැඩුණු කඳ ඇතියහ. යමසේ ඒ හස්තිනාග තෙමේ පද්මකුල සමභව වූයේ ද එසෙයින් පසේබුදුහු ද සජ්තබොධාදීග පුෂ්පයෙන් පියුම් බන්දහ: ස්මානි සම්බොධාදීගපුෂ්පයෙන, ධර්මවිවයසම්බොධාදීගපුෂ්පයෙන, වීර්යසම්බොධාදීගපුෂ්පයෙන, ප්‍රභුබ්ධිසම්බොධාදීගපුෂ්පයෙන, සමාධිසම්බොධාදීගපුෂ්පයෙන, උපෙක්ෂා සම්බොධාදීගපුෂ්පයෙනි. යමසේ ඒ හස්තිනාග තෙමේ වීර්යයෙන් බලයෙන් ජවයෙන් ශූරත්වයෙන් මහත් වේ ද, එසෙයින් පසේබුදුහු ශීලයෙන් සමාධියෙන් ප්‍රඥායෙන් විමුක්තියෙන් විමුක්තිඤානදර්ශනයෙන් මහත් වෙත් තුයි 'සඤ්ජාතබ්බො පදුමී උළාරො' යනු වේ.

යථාභිරන්තං විහරං අරඤ්ඤා යනු: යමසේ ඒ හස්තිනාග සිත්සේ වෙනෙහි වෙසේ ද, එසෙයින් පසේබුදුහු ද සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙති. ප්‍රථමධ්‍යානයෙනුද සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙති ද්විතීයධ්‍යානයෙනුද- තෘතීයධ්‍යානයෙනුද- චතුර්ථධ්‍යානයෙනුද සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙති. මෙමුත්‍රවිත්ත විමුක්තියෙනුද සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙති කරුණා විත්තවිමුක්තියෙනුද - මාදුතාවිත්තවිමුක්තියෙනුද - උපෙක්ෂාවිත්තවිමුක්තියෙනුද සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙති. ආකාශානඤ්චායතනසමාපත්තියෙනුද සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙති. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියෙනුද- ආකිඤ්චඤ්චායතනසමාපත්තියෙනුද- නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියෙනුද- ගිරොධසමාපත්තියෙනුද එලසමාපත්තියෙනුද සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙත් තුයි 'යථාභිරන්තං විහරං අරඤ්ඤා එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

තෙතාහ සො පච්චික සම්බුද්ධො:

“නාගොව සුථානි විචජ්ජධිනා
සඤ්ජාතඛන්ධො පදුමී උලාචො,
යථාභිරතනං චිහරං අරසෙඤ්ඤ
එකො වරෙ බහවිසාණකපෙසා”ති.

10

අට්ඨානතං සඛගණිකාරත සස
යං එසසයෙ¹ සාමයිකං² විමුක්තිං,
ආදිච්චබ්බසුඤ්ඤා වචො නිසමම
එකො වරෙ බහවිසාණකපෙසා.

අට්ඨානතං සඛගණිකාරතසස යං එසසයෙ සාමයිකං විමුක්තිනි: වුක්තං ගොතං හගවතං. “සොචතානඤ්ඤ භික්ඛු සංගණිකාරාමො සංගණිකාරතො³ සංගණිකාරාමතං අනුසුතො, ගණාරාමො ගණරතො ගණසම්බුද්ධො⁴ ගණාරාමතං අනුසුතො යං තං නොකම්ම⁵ සුඛං පච්චෙකසුඛං උපසමසුඛං සම්මොධසුඛං, තසස සුඛසස නිකාමලාභී හවිසසති අකිච්චලාභී අකසිරලාභීති නොතං යානං විජජති සො වචො සො ආනඤ්ඤ භික්ඛු එකො ගණසො වුපකචෙයා විහරති, තසෙතං භික්ඛුතො පාටිකඛි: යං තං නොකම්ම⁶ සුඛං පච්චෙකසුඛං උපසම සුඛං සම්මොධසුඛං, තසස සුඛසස නිකාමලාභී හවිසසති අකිච්චලාභී අකසිරලාභීති යානං විජජති. සො වතානඤ්ඤ භික්ඛු සඛගණිකාරාමො සඛගණිකාරාමතං අනුසුතො ගණාරාමො ගණරතො ගණ සම්බුද්ධො ගණාරාමතං අනුසුතො සාමයිකං වා⁷ සතං වෙතො විමුක්තිං⁸. උපසමපජ චිහරිසසති අසාමයිකං වා අකුප්පනි නොතං යානං විජජති. යො වචො සො ආනඤ්ඤ භික්ඛු එකො ගණසො වුපකචෙයා විහරති, තසෙතං භික්ඛුතො පාටිකඛි: සාමයිකංවා සතං වෙතො විමුක්තිං උපසමපජ චිහරිසසති, අසාවයිකං වා අකුප්පනි යානං විජජති”ති⁹ අට්ඨානතං සංගණිකාරතසස යං එසසයෙ සාමයිකං විමුක්තිං.

ආදිච්චබ්බසුඤ්ඤා වචො නිසමමාති ‘ආදිච්ච’ දිට්ඨති සුරියො සො ගොතමො ගොතොන පච්චිකසම්බුද්ධො¹ ගොතමො ගොතොන සො පච්චිකසම්බුද්ධො සුරියසස ගොතකඤ්ඤාකො ගොතකඛි, තසො පච්චිකසම්බුද්ධො ආදිච්චබ්බසුඤ්ඤා වචොනිසමමාති ආදිච්චබ්බසුඤ්ඤා වචනා: බ්වපථං දෙසනං අනුසිට්ඨිං² සුඤ්ඤා සුඤ්ඤා උග්ගහෙඤ්ඤා උපධාරයිඤ්ඤා උපලකයිඤ්ඤාති ‘ආදිච්චබ්බසුඤ්ඤා වචො නිසමම එකො වරෙ බහවිසාණකපෙසා,.

තෙතාහ සො පච්චිකසම්බුද්ධො:

“අට්ඨානතං සඛගණිකාරතසස
යං එසසයෙ සාමයිකං විමුක්තිං,
ආදිච්චබ්බසුඤ්ඤා වචො නිසමම
එකො වරෙ බහවිසාණකපෙසා”ති.

දුතියො වගගො.

1. දුක්ඛයෙ - ග්‍රා
2. සමාදිකං - ව වී
3. සංගණික රතො - ම ජ ස.
4. ගණි සම්බුද්ධො - ව වී
5. සාමයිකං - ම ජ ස.
6. සතං වෙතො විමුක්තිං - ව වී ක
7. මජ්ඣිමනිකායං-වගාදුඤ්ඤානසුඤ්ඤා
8. ගණි සම්බුද්ධො - ව වී
9. සාමයිකං - ම ජ ස.

එයින් වදාළහ ඒ පසේබුදුහු:

“නාගො’ව යුජානි විවජජයිකා -පෙ- එකො වරෙ බහුවිසාණ කප්පො” යි.

10.

යමෙක් යම් කරුණෙකින් සාමයික විමුක්තිය (ලොකිකසමාපත්තිය) අධිගම කෙරේ නම් ගණයෙහි ඇලුණහුට ඒ අස්ථාන යැ යන පසේබුදුන්ගේ වචනය අසා කඟවෙහෙණ හඟෙක් සෙයින් එකලා වැසරනෙමි.

අට්ඨානතං සඨගණිකාරතස්ස යං එස්සයෙ සාමයිකං විමුක්තිං යනු: මේ වදනලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: “ආනන්දය, එකැතින් ඒ මහණ සඨගණයා කෙරෙහි ඇලෙනුයේ ස්වගණයා කෙරෙහි ඇලුණේ සඨගණයා කෙරෙහි ඇලුම් කරන බැවිහි යෙදුණේ ගණයෙහි ඇලුම් ඇත්තේ ගණයෙහි ඇලුණේ ගණයෙහි තුටු වූයේ ගණයෙහි ඇලුම් කරණ බැවිහි යෙදුණේ ‘ යම් නෛෂ්ත්‍රමාසුඛයෙක් ප්‍රච්චේකසුඛයෙක් පලසමචත් සුවයෙක් මාර්ගසුඛයෙක් වේ ද එ සුවය කැමැතියේ ලබනසුලු නිදුකින් ලබනසුලු විපුල වැ ලබනසුලු වන්නේ යැ’ යන තෙල කරුණ නො පැනෙයි. තවද ආනන්දය, යම් මහණෙක් එකලා වැ ගණයෙන් පහ වැ වාසය කෙරේ ද ඒ මහණහට මෙය කැමැතිවිය යුතුයැ: යම් නෛෂ්ත්‍රමාසුඛයෙක් ප්‍රච්චේක සුඛයෙක් එලසමාපත්ති සුඛයෙක් මාර්ගසුඛයෙක් වේ නම් ඒ සුඛය කැමැති සේ ලබනසුලු නිදුකින් ලබන සුලු විපුල වැ ලබන සුලු වන්නේ යැ යන තෙල කරුණ පැනෙයි. ආනන්දය; එකැතින් ඒ මහණ තෙම සඨගණයෙහි ඇලුම් ඇත්තේ ස්වගණයෙහි ඇලුණේ ස්වගණයෙහි ඇලෙන බැවිහි යෙදුණේ ගණයෙහි ඇලුම් ඇත්තේ ගණයෙහි ඇලුණේ ගණයෙහි තුටු වූයේ ගණයෙහි ඇලෙන බැවිහි යෙදුණේ ලොකික ශාන්තවිමුක්තියට හෝ ලොකොත්තර වූ අකොප්‍යය (මාර්ගය) ට හෝ පැමිණ වාස කරන්නේ යැ යන තෙල කරුණ නො පැනෙයි. තවද ආනන්දය යම් මහණෙක් එකලා වැ ගණයෙන් පහ වැ වාස කෙරේ ද, එ මහණහට මෙය කැමැති වියයුතු යැ: ලොකික ශාන්තවිමුක්තියට පැමිණ හෝ ලොකොත්තර මාර්ගයට පැමිණ හෝ වාසය කරන්නේ යැ යි තෙල කරුණ පැනේ යැයි ‘අට්ඨානතං සඨගණිකාරතස්ස යං එස්සයෙ සාමයිකං විමුක්තිං’ යනු වේ.

ආදිවචනාධුස්ස වචො නිසම්ම - ‘ආදිවචො’ යි සුය්‍යියා කියනු ලැබෙයි. ඊගේ ගොත්‍රයෙන් ගොතම යැ පසේ බුදුහු දු ගොත්‍රයෙන් ගොතම යැ ඒ පසේ බුදුහු සුය්‍යීහට ගොත්‍රඤාතිහ, ගොත්‍ර ඛන්ධුහ, එයින් පසේබුදුහු ආදිත්‍යබන්ධු වෙති. ආදිවචනාධුස්ස වචො නිසම්මා යනු: සුය්‍යීබන්ධුහුගේ වචනය වාක්පථය දෙභ්‍යාව අනුභාසනාව අසා අසාගෙන උගෙන විමසා සලකා නුයි ‘ආදිවචනාධුස්ස වචො නිසම්ම එකො වරෙ බග්‍ය-විසාණකප්පො’ යනු වේ.

එයින් වදාළහ ඒ පසේ බුදුහු:

“අට්ඨානතං සඨගණිකා රතසස -පෙ- එකො වරෙ බහුවිසාණ-කප්පො” යි.

දෙ වැනි වග නිමි.

1.

දිව්‍යිවිසුකානි උපානිවනේතා
පනේතා නියාමං පටිලද්ධමග්ගො,
උපපත්තඤ්ඤාණොමභි අනඤ්ඤනෝයො
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපො.

දිව්‍යි විසුකානි උපානිවනේතානි ‘දිව්‍යි විසුකානි’ චූච්චන්ති විසතිවස්ථුකා සක්කාය දිව්‍යි. “ඉධ අසුත්තවා පුදුජ්ජනො අරියානං අදසසාචි අරියධම්මෙ සා අකොච්චෙද, අරියධම්මෙ අච්චිතො, සපුරිසානං අදසසාචි සපුරිසධම්මෙ සා අකොච්චෙද සපුරිසධම්මෙ අච්චිතො, රූපං අත්තනො සමනුපසසති රූප වන්තං වා අත්තනං අත්තනි වා රූපං රූපසමිං වා අත්තනං, වේදනං- සඤ්ඤං සඛ්ඛාරෙ- විඤ්ඤාණං අත්තනො සමනුපසසති, විඤ්ඤාණවන්තං වා අත්තනං අත්තනි වා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණසමිං වා අත්තනං, යා එවරූපා දිව්‍යි දිව්‍යිගතංදිව්‍යි ගහනං දිව්‍යිකන්තාරො දිව්‍යිවිසුකාසිකං දිව්‍යිවිපඵ්ඤ්ඤං දිව්‍යිසංයොජනං ගාභො පතිට්ඨාභො¹ අභිත්ථිවෙසො පරාමාසො කුම්මග්ගො මිච්ඡාපටො මිච්ඡන්තං තිස්ථායත්තං විපරියෙසගාභො² විපරිතගාභො විපලොසගාභො මිච්ඡාගාභො අයාථංචකසමිං³ යාථාචත්තනි ගාභො යාවතා ආසව්‍යි දිව්‍යිගතානි ඉමානි දිව්‍යිවිසුකානි” දිව්‍යිවිසුකානි උපානිවනේතානි දිව්‍යිවිසුකානි උපානිවනේතා අතිකකනේතා සමතිකකනේතා විතිවනේතානි ‘දිව්‍යිවිසුකානි උපානිවනේතා’.

පනේතා නියාමං පටිලද්ධමග්ගොති ‘නියාමා’ චූච්චන්ති වන්තාරො මග්ගො අරියො අට්ඨභිතිකො මග්ගො. සෙයාථිදං: සමමාදිව්‍යි සමමාසංකපො සමමාවාවා සමමාකම්මනේතා සමමාආච්චො සමමාවායාමො සමමාසති සමමාසමාධි. චතුභි අරියමග්ගෙහි සමන්තාගනො නියාමං පනේතා සමපනේතා අධිගනො එසසිතො සච්ඡිකනේතා ‘පනේතානියාමං’. පටිලද්ධමග්ගොති ලඛිමග්ගො ටිලද්ධමග්ගො අධිගතමග්ගො එසසිතමග්ගො සච්ඡිකතමග්ගොති ‘පනේතා නියාමං පටිලද්ධමග්ගො’.

1. පටිඤ්ඤාභො - ම ඡ භං
2. අයාථාචකසමිං - ම ඡ භං
3. විපරියෙසගාභො - ම ඡ භං

1.

දාෂ්ටිවිසුකයන් (සත්කායදාෂ්ටිය හෝ දෙ සැට මිථ්‍යාදාෂ්ටිය ප්‍රථමමාර්ගයෙන්) ඉක්මවූයෙහි සම්මත්තනියාමයට පැමිණියෙහි ලබන ලද ශෙෂමාර්ග ඇතියෙහි උපන් ප්‍රත්‍යාකබොධිඤාන ඇතියෙහි වෙමි. එහෙයින් අනෙකක්ෂු විසින් සත්‍යාවබොධයට නො පැමිණැවිය යුතු වූයෙහි කඟවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙමි.

දිට්ඨිවිසුකානි උපාතිවතො- 'දාෂ්ටිවිසුකයෝ' යි විංශද්වස්තුක සත්කාය දාෂ්ටි කියනු ලැබෙති. "මෙලොවැ (බුද්ධාදි) ආයතීයන් නො දක්නාසුලු ආයතීධර්මයෙහි අදක්ෂ වූ ආයතීධර්මයෙහි නො හික්වුණු සත්පුරුෂයන් නො දක්නා සත්පුරුෂධර්මයෙහි අදක්ෂ වූ සත්පුරුෂ ධර්මයෙහි නො හික්වුණු අශ්‍රැතවත් පාරඝ්ජන තෙම රූපය ආත්ම විසින් සංඤාවිපයතීසයෙන් දකී. ආත්මය රූපවත් කොට හෝ රූපය ආත්මයෙහි ලා හෝ ආත්මය රූපයෙහි ලා හෝ දකී. වෙදනාව- සංඤාව- සංස්කාරයන් විඤානය ආත්ම විසින් සංඤාවිපයතීසයෙන් දකී. ආත්මය විඤානය ඇතියක් කොට හෝ විඤානය ආත්මයෙහි ලා හෝ ආත්මය විඤානයෙහි ලා හෝ දකී. යම් මෙබඳු දාෂ්ටියක් දාෂ්ටිගතයෙක් දාෂ්ටිගතනයෙක් දාෂ්ටිකාන්තාරයෙක් දාෂ්ටිවිසුකයෙක් දාෂ්ටිවිස්ඵන්දිතයෙක් දාෂ්ටිසංයෝජනයෙක් දූඩි වැ ගැන්මෙක් පිහිටාගැන්මෙක් වැදගැන්මෙක් පරාමර්ථයෙක් කුමහෙක් අයථාමාර්ගයෙක් මිථ්‍යාස්වභාවයෙක් (අනර්ත්ථයට ගිවාසවූ තීර්ථායතනයෙක් විපයතීසග්‍රහණයෙක් විපරිතග්‍රහණයෙක් විපල්ලාසගාහයෙක් මිථ්‍යාග්‍රහණයෙක් අයථාස්වභාවයෙහි යථාස්වභාව යැයි ගැන්මෙක් යම් පමණ දෙසැට දාෂ්ටිගතයෙක් වේ ද මොහු දාෂ්ටි විසුකයෝ යි." දිට්ඨිවිසුකානි උපාතිවතො යනු: දාෂ්ටිවිසුකයන් බැහැර කෙළෙමි ඉක්මවූයෙහි මොනොවට ඉක්මවූයෙහි වෙසෙයින් ඉක්මවූයෙහි නු යි 'දිට්ඨිවිසුකානි උපාතිවත්තො' යනු වේ.

පතො නියාමං පටිලද්ධමග්ගො- 'නියාමයෝ' යි සතරමාර්ගය ආයතී අස්ථානිගිහමාර්ගය කියනු ලැබෙති. හෙමෙසේයි යැ: සමාග්දාෂ්ටි යැ සමාක්සංකල්ප යැ සමාග් වචන යැ සමාක්කර්මාන්ත යැ සමාගාඪිව යැ සමාග්විතායාම යැ සමාක්ස්මාති යැ සමාක්සමාධි යැ යි සතර ආයතී මාර්ගයෙන් සමන්වාගත වූයෙහි සම්මත්තනියාමයට පැමිණියෙහි මොනොවට පැමිණියෙහි අධිගම කෙළෙමි ස්පර්ශ කෙළෙමි ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙළෙමි නුයි 'පත්තො නියාමං' යනු වේ. පටිලද්ධමග්ගො යනු: ලබන ලද මාර්ග ඇතියෙහි ප්‍රතිලාභ කළ මාර්ග ඇතියෙහි අධිගම කළ මාර්ග ඇතියෙහි ස්පර්ශ කළ මාර්ග ඇතියෙහි ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ මාර්ග ඇතියෙහි නුයි 'පත්තො නියාමං පටිලද්ධමග්ගො' යනු වේ.

උපපනනඤාණොමිහි අනඤාඤානෙයොයාති තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධිසා
 ඤාණං උපපනනං සමුප්පනනං ගිබ්බිකතං අභිනිබ්බිකතං පාතුභුතං ‘සබ්බෙ
 සඛිංචා අනිච්චා’ති ඤාණං උපපනනං සමුප්පනනං ගිබ්බිකතං අභි-
 නිබ්බිකතං පාතුභුතං, ‘සබ්බෙ සඛිංචා දුක්ඛා’ති -පෙ- ‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා
 තී -පෙ- යං කිඤ්චී සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’න්ති ඤාණං
 උපපනනං සමුප්පනනං ගිබ්බිකතං අභිනිබ්බිකතං පාතුභුතන්ති ‘උපපනන-
 ඤාණොමිහි’, ‘අනඤාඤානෙයොයාති: සො පච්චෙකසම්බුද්ධො න පරනෙ-
 යොයා, න පරප්පකතියොයා, න පරප්පච්චෙයොයා න පරපච්චිඤ්ඤා’ යථාභුතං
 ජනාති! පසසති අසම්මුලෙහා සමපජානො? පභිසසතො සබ්බෙ සඛිංචා
 අනිච්චා’ති න පරනෙයොයා න පරප්පකතියොයා න පරප්පච්චෙයොයා න පර-
 පච්චිඤ්ඤා යථාභුතං ජානාති පසසති අසම්මුලෙහා සමපජානො පතිස්ස-
 තො? ‘සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛා’ති -පෙ- සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’ති -පෙ-
 යං කිඤ්චී සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’න්ති න පරනෙයොයා
 න පරප්පකතියොයා න පරප්පච්චෙයොයා න පච්චිඤ්ඤා: යථාභුතං ජානාති
 පසසති අසම්මුලෙහා සමපජානො පතිස්සතොති ‘උපපනනඤාණොමිහි
 අනඤාඤානෙයොයා, ඒකො චරෙ බග්ගවිසාණකප්පො’.

තෙතාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

“දිට්ඨිවිසුකාති උපාතිවග්ගො
 පග්ගො නියාමං පච්චිද්ධංගො,
 උපපනනඤාණොමිහි අනඤාඤානෙයොයා
 එකො චරෙ බග්ගවිසාණකප්පො”ති.

2.

නිලොලුපො¹ නිකකුභො නිප්පිපාසො
 නිමමකො නිද්ධිනකසාවමොභො,²
 නිරාසො සබ්බලොකෙ හවිතා
 එකො චරෙ බග්ගවිසාණකප්පො.

නිලොලුපො නිකකුභො නිප්පිපාසොති ‘ලොලුපං’ වුවුච්ඡි
 තණ්හා. “යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමුලං”
 සා ලොලුපො තණ්හා පච්චෙකසම්බුද්ධිසා පභිනා උච්ඡිනනමුලා තාලා-
 වඤ්ඤා අනභාව කතා ආයතිං අනුසාරාදධම්මා, තණ්හා පච්චෙකසම්බුද්ධො
 නිලොලුපො¹. නිකකුභොති: තිණි කුහනඤ්ඤා: පච්චිස පච්චිසෙධන
 සඛිංචා³ කුහනවතඤ්ඤා, ඉරියාචසඛිංචා කුහනවතඤ්ඤා, සාමන්තප්පස-
 නසඛිංචා කුහනවතඤ්ඤා.

1. පච්චිසෙධන - ව. 5
 2. තංජානාති - ව. 5
 3. පච්චිසෙධනො - ව. 5 ම ජ සං
 4. නිලොලුපො - ව. 5
 5. කාසාමොගො - මජ්ඣං, ව. 5, ක
 6. පච්චිසෙධන සංඛාරං - මජ්ඣං

උපපනනඤාණොමිති අනඤ්ඤනෙයොසා- ඒ පසේ බුද්ධාට ප්‍රත්‍යක්‍ෂ බොධිඤානය උපන මොනොවට උපන නිපත වෙසෙසින් නිපත පහළ විය. 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ'යි ඤානය උපන මොනොවට උපන නිපත වෙසෙසින් නිපත පහළ විය. 'හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛයහ' යි... 'හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ'යි ... යම් කිසි සමුදය ධර්මයෙක් වේ නම් එ හැම නිරොධ ස්වභාවය ඇතැ'යි ඤානය උපන, මොනොවට උපන නිපත වෙසෙසින් නිපත පහළ වී තුයි 'උප්පත්තඤාණොමිති' යනු වේ. අනඤ්ඤනෙයොසා යනු: ඒ පසේබුද්ධු මෙරමා විසින් සත්‍යාවබොධයට නො පැමිණ විය යුත්තාහ. අනෙකක්හු විසින් නො හැදෑහැවිය යුත්තාහ. පරප්‍රත්‍යය රහිතයහ මෙරමා පිළිබැදි ඤානගති නැතියහ. මුළා නො වූවාහු සමාග් ඤාන ඇතියාහු සිහි ඇතියාහු ඇති සැටියෙන් දැනිති, දකිති. හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛයහ'යි ... හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ'යි... යම් කිසි සමුදය ධර්මයෙක් වේ නම් එ හැම නිරොධස්වභාවය ඇතැ'යි මෙරමා විසින් සත්‍යාවබොධයට නො පැමිණවිය යුත්තාහ අනෙකක්හු විසින් නො හැදෑහැවිය යුත්තාහ, පරප්‍රත්‍යය රහිතයහ, මෙරමා පිළිබැදි ඤානගති නැතියහ. නො මුළා වූ සමාග්ඤාන ඇති වූ සිහි ඇති වූ ඇති සැටියෙන් දැනිති, දකිත් තුයි 'උප්පත්තඤාණොමිති අනඤ්ඤනෙයොසා එකොවරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදලහ ඒ පසේ බුද්ධු:

“දිට්ඨිවිසුකානි උපාතිවතොතා -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො” යි.

2.

(රසතෘෂ්ණායෙහි) ලොල් නො වූයෙම් කුහක නො වූයෙම් (මිහිරිස බුද්ධු කැමැති) පවස් නැතියෙම් මතු නො වූයෙම් බැහැර කළ රාගාදිකසට හා මොහය හා ඇතියෙම් මුළුලොවහි තෘෂ්ණා රහිත වූ කඟවෙහෙණහහක් සෙයින් එකලා වූ සරනෙම්.

නිලොලුපො නිකකුහො නිපට්ඨපාසො- 'ලොලුප්ප' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. “යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොහ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එයයි, ඒ ලොලුප්ප සඛ්ඛාත තෘෂ්ණාව පසේබුද්ධාට ප්‍රභීණ යෑ උසුන්මුල් ඇත්තී යෑ, හිස්සුන් තාලවස්තුවක් සෙයින් කරන ලද යෑ. අනු අභාවය කරන ලද යෑ, මත්තෙහි නූපදානා සැහැවී ඇත්තී යෑ, එයින් පසේබුද්ධු 'නිල්ලොලුප' නම් වෙති. නිකකුහො යනු: කුහනවස්තුහු තිදෙනෙකි: ප්‍රත්‍යය ප්‍රතිමෙධ සංඛ්‍යාත කුහනවස්තු යෑ ඊයඹාපට සඛ්ඛාත කුහනවස්තු යෑ සාමන්තපල්ප සඛ්ඛාත කුහනවස්තු යෑ යි.

කතමං පච්චයපට්ඨෙධනසංඛාතං¹ කුභනවත්ථු: “ඉධ ගහපතිකං භික්ඛුං ගිමනෙතනනි: වීචර පිණ්ඩපාත සෙනාසන ගිලානපච්චයහෙසජ්ජ-පරික්ඛාරෙහි සො පාපිට්ඨො ඉච්ඡාපකතො අත්ථිකො වීචරපිණ්ඩපාත-සෙනාසනගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරානං භීයොකමාහං. උපාදය වීචරං පච්චක්ඛාති, පිණ්ඩපාතං පච්චක්ඛාති, සෙනාසනං පච්චක්ඛාති, ගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරං පච්චක්ඛාති, සෙ: ඵවමාහ: කිං සමණස්ස මහගෙසන වීචරෙන ඵතං සාරුප්පං: යං සමණො සුසානා වා සඛ්ඛාර-කුචා වා පාපගීකා වා නක්ඛකානි උච්චිතිත්වා සංඝාටිකං කත්වා ධාරෙය්‍යා. කිං සමණස්ස මහගෙසන පිණ්ඩපාතෙන: ඵතං සාරුප්පං යං සම-ණො උඤ්චාවරීයාය පිණ්ඩියාලොපෙන ජීවිකං කපෙපය්‍යා. කිං සමණස්ස මහගෙසන සෙනාසනෙන, ඵතං සාරුප්පං: යං සමණො රුක්ඛමුලිකො වා අස්ස සොසානිකො වා අඛෙභාකාසිකො වා. කිං සමණස්ස මහගෙසන ගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරෙන ඵතං සාරුප්පං යං සමණො පුතිච්චුතොන වා හරිතකීඛිණ්ණෙන වා ඔසධි-කරෙය්‍යාති තදුපාදය ලුඛං වීචරං ධාරෙති, ලුඛං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ඤති, ලුඛං සෙනාසනං පට්ඨෙවති, ලුඛං ගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරං පට්ඨෙවති. තමෙනං ගහපතිකා ඵචං ජානනති; ‘අයං සමණො අපමිට්ඨො සනතුට්ඨො පච්චිකො අසංසට්ඨො ආරභිවිරියො ධුතවාදො’ති භීයො භීයො නිමනෙතනනි² වීචරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චය-හෙසජ්ජපරික්ඛාරෙහි. සො ඵවමාහ: තිණ්ණං සමමුඛිභාවා සද්ධො කුල-පුත්තොඛුං පුඤ්ඤං පසවති සද්ධාය සමමුඛිභාවා සද්ධො කුලපුත්තො ඛුං පුත්තං පසවති දෙය්‍යධම්මස්ස සමමුඛිභාවා සද්ධො කුලපුත්තො ඛුං පුඤ්ඤං පසවති, දකඛිණෙය්‍යානං සමමුඛිභාවා සද්ධො කුලපුත්තො ඛුං පුඤ්ඤං පසවති. තුමහාකං චෙවායං සද්ධො අත්ථි දෙය්‍යධම්මො ච සංවිජ්ජති අහං ච පට්ඨනාහකො. සචෙහං³ න පට්ඨනහෙසසාමී ඵචං තුමෙහ පුඤ්ඤෙන පරිබාහිරා හවිස්සථ, න මඤ්ඤං ඉමිනා අසො තුමහාකං: යෙව⁴ අනුකම්පාය පට්ඨණකාමීති, තදුපාදය ඛුංචි වීචරං පට්ඨණකාමී ඛුංචි පිණ්ඩපාතං පට්ඨණකාමී ඛුංචි සෙනාසනං පට්ඨණකාමී ඛුංචි ගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරං පට්ඨණකාමී, යා ඵචරුපා භාකුට්ඨිකා භාකුට්ඨියං කුභනා කුභායනං කුභිතකකං, ඉදං පච්චයපට්ඨෙධනසංඛාතං කුභනවත්ථු.

1. පච්චය පට්ඨෙවන සඛ්ඛාතං - ම ජ සං
 2. සියෙතිමතතකභි - ප ච 2
 3. සචෙ අහං - ම ච 2 ක
 4. තුමහෙඤ්ඤා - ම ච 2 ක

ප්‍රත්‍යය ප්‍රතිෂේධන සංවිධාන කුහනවස්තු නම් කවරැ යත්: මෙ ලෙවිති ගැහැවියෝ සිවුරු- පිඬුවා- සෙනසුන්- ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකරින් මහණක්ඛු ඊ.මන්ත්‍රණය කෙරෙති. හෙතෙම (නැතිගුණ දක්වන) පාපෙවිජා ඇත්තේ ඉවිජායෙන් මධ්‍යාලයේ අර්ථි වූයේ සිවුරු- පිඬුවා- සෙනසුන්- ගිලන්පස බෙහෙසත්පිරිකර බොහෝ කැමැති බව හිසා සිවුර පිළිකෙව් කෙරෙයි, පිඬුවා පිළිකෙව් කෙරෙයි සෙනසුන පිළිකෙව් කෙරෙයි, ගිලන්පස බෙහෙසත්පිරිකර පිළිකෙව් කෙරේ. හේ මෙසේ කියයි: මහණහට මහඥා සිවුරින් කවර අර්ථ යැ, මහණ සොහොනින් හෝ කසලගොඩින් හෝ අවුණුදෙරින් හෝ කඩරෙදි අවුළා සහළ කොට දරන්නේ යැ යන යමෙක් වේ ද, තෙල සාරූප්‍ය වෙයි. මහණහට මහඥා පිඬුවායෙන් කවර අර්ථය යැ, මහණ සිහා ලද පිඬු අහරින් දිව් රක්තේ යැ යන යමෙක් වේ ද, තෙල සාරූප්‍ය වෙයි. මහණහට මහඥා සෙනසුනින් කවර අර්ථය යැ, මහණ රුක්මුල් සෙනසුන් ඇත්තේ හෝ සොහොන්හි වසන්නේ හෝ අබොවස් සෙනසුන් ඇත්තේ හෝ වන්නේ යැ යන යමෙක් වේ ද තෙල සාරූප්‍ය වෙයි, මහණ හට මහඥා ගිලන්පස බෙහෙසත්පිරිකරින් කවර අර්ථය යැ, මහණ ගොමුත්‍රයෙන් හෝ අරචකඩෙකින් හෝ බෙහෙසත් කිස කරන්නේ යැ යන යමෙක් වේ ද තෙල සාරූප්‍ය වෙයි. හේ එතැන් පටන් රච සිවුරු දරයි. රච පිඬුවා බුද්ධි. රච සෙනසුන් සෙවුනේ යැ රච ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකර සෙවුනේ යැ, ගැහැවියෝ ඔහු මෙසෙයින් දනිති: “මෙ මහණ අපිස් ගුණ ඇත්තේ යැ සතොස්ගුණ ඇත්තේ යැ ප්‍රකර්ෂවේක ඇත්තේ යැ ගණසංඛණිකා රහිත යැ රුකුළුවැර ඇත්තේ යැ ධුතයෙහි අනුසස් කියන්නේ යැ”යි මතුමත්තෙහි සිවුරු- පිඬුවා- සෙනසුන්-ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකරින් පවරති. හේ මෙසේ කියයි: තිදෙනාකුන්ගේ හමුවීමෙන් සැදහැති කුලපුත් බොහෝ පින් රැස් කෙරෙයි. සැදහැ ඇති බැවින් සැදහැති කුලපුත් බොහෝ පින් රැස් කෙරෙයි. දෙයධර්ම ඇති බැවින් සැදහැති කුලපුත් බොහෝ පින් රැස් කෙරෙයි. දක්ෂිණාර්භයන් ඇති බැවින් සැදහැති කුලපුත් බොහෝ පින් රැස් කෙරේ. තොපට මැ මේ සැදහැ ඇත, දෙයධර්මය ද ඇති, මම ද ප්‍රතිග්‍රාහකයෙමි. ඉදින් මම නො පිළිගන්ගෙම නම් මෙසෙයින් තෙපි පිනින් බැහැර වන්නාවූ ය. මට මෙයින් අර්ථය නැති. තොපට මැ අනුග්‍රහ පිණිස පිළිගනිමි, එතැන් පටන් බොහෝ සිවුරු ද පිළිගනි. බොහෝ පිඬුවා ද පිළිගනි. බොහෝ සෙනසුන් ද පිළිගනි බොහෝ ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකර ද පිළිගනි. යම් මෙබඳු මුඛ හැකිලී මෙක් මුඛ හකුළන බවෙක් විස්මය ගැන්වීමෙක් විස්මය ගන්වන අයුරෙක් විස්මය කළ බවෙක් වේ ද, මේ ප්‍රත්‍යය ප්‍රතිෂේධන සංවිධාන කුහනවස්තු නම්.

කතමං ඉරියාපථසඛිතං කුහනවතථු; ඉධෙකච්චො පාළිච්චො ඉච්චාපකතො සමාචාරාධිප්පායො, එවං මං ජනො සමාචාරිසසතිති ගමනං සණ්ඨපෙනි යානං සණ්ඨපෙනි තිසස්සං සණ්ඨපෙනි සයනං සණ්ඨපෙනි පණ්ඩාය ගච්ඡති, පණ්ඩාය තිට්ඨති, පණ්ඩාය ත්ඨිද්දති, පණ්ඩාය සෙය්‍යං කප්පෙති, සමාචාරො විය ගච්ඡති, සමාචාරො විය තිට්ඨති, සමාචාරො විය ත්ඨිද්දති, සමාචාරො විය සෙය්‍යං කප්පෙති¹ ආපාඨකජ්ඣාධිව භොති² යා එවරුපා ඉරියාපථසස අච්චපනා යපනා සණ්ඨපනා භාකුට්ඨා භාකුට්ඨං කුහනා කුභායනා කුභිතඤ්ඤං, ඉදං ඉරියාපථසඛිතං කුහනවතථු.

කතමං සාමනුජප්පනසඛිතං කුහනවතථු; ඉධෙකච්චො පාළිච්චො ඉච්චාපකතො සමාචාරාධිප්පායො එවං මං ජනො සමාචාරිසසතිති¹ අරියධම්මසනුඤ්ඤාසංචාරං භාසති. යො එවරුපං විචරං ධාරෙති, සො සමණො මහෙසකෙඛාති භණති, යො එවරුපං පත්තං ධාරෙති, චලාභචාලකං ධාරෙති, ධම්මකරකං³ ධාරෙති, පරිසසාවනං ධාරෙති, කුඤ්ඤිකං ධාරෙති, උපාහනං ධාරෙති, කායධ්වනනං ධාරෙති, ආයොගං ධාරෙති⁴, සො සමණො මහෙසකෙඛාති භණති. යසස එවරුපො උපජ්ඣායො සො සමණො මහෙසකෙඛාති, භණති, යසස එවරුපො ආචරියො, එවරුපා සමානුජජ්ඣායකා සමානාවරියකා මිත්තා සන්ද්ධියා සමකත්තා සභායා, සො සමණො මහෙසකෙඛාති භණති. යො එවරුපෙ විහාරෙ වසති, අඤ්ඤායොගෙ වසති - පාසාදෙ වසති - භමමියෙ වසති - ගුභායං වසති - ලෙණෙ - වසති - කුටියා වසති - කුටාගාරෙ වසති, අච්චෙ වසති, මාළෙ වසති උද්දණ්ඨෙ වසති, උපචාරානසාලායං උසති, මණ්ඨපෙ වසති, රුක්ඛමුලෙ වසති, සො සමණො මහෙසකෙඛාති භණති, අච්චා කොරඤ්ඤිකකොරඤ්ඤිකො භාකුට්ඨභාකුට්ඨො කුභකකුභකො උපකලුකො මුඛසංභාවිතො අයං සමණො ඉමාසං එවරුපානං සත්තානං විහාරසමාපනතිනං ලභිති. තාදිසං ගමිතරං ගුණං නිපුණං පටිච්ඡන්තං ලොකුකතරං සුඤ්ඤාතාපටිසඤ්ඤාන්තං කථං කථෙති. යා එවරුපා භාකුට්ඨා භාකුට්ඨං කුහනා කුභායනා කුභිතඤ්ඤං, ඉදං සාමනුජප්පනසංඛිතං කුහනවතථු.

තසස පච්චකසමුඤ්ඤාසස ඉමානි තිණි කුහනවතථුනි පභිනානි සමුච්ඡන්තානි වුපසන්තානි පටිපසසඤ්ඤානි අභිබ්බප්පනතිකානි ඤාණං සහිතා දුඤ්ඤානි, තසමා සො පච්චකසමුඤ්ඤානි ගිතකුභො,

1. සමාචාරොවිය සයති - පන
 2. ආපාඨකජ්ඣාධි ව භොති - කසමි
 3. ධම්මකරණං - ම ජ සං
 4. ආයොගබහවනං ධාරෙති - සා

රියාපට සධ්ධාත කුහනවස්තු නම් කවර යත්; මෙලෙවිහි ඇතැමෙක් පාප ඉවතා ඇත්තේ ඉවතායෙන්. මධනා ලද්දේ බුහුමන් ලබන අදහස් ඇත්තේ මෙසෙයින් ජන තෙම මා බුහුමන් කරන්නේ යැ යි ගමන් සකස් කෙරෙයි, සිටීම සකස් කෙරෙයි, හිදීම සකස් කෙරෙයි, ශයනය සකස් කෙරේ. පතා (පාරිත්ථනා තබා) යෙයි, පතා සිටියි, පතා හිදියි පතා ශයනය කෙරේ. සමාහිතයකුසෙයින් යෙයි, සමාහිතයකු සෙයින් සිටියි, සමාහිතයකු සෙයින් හිදියි, සමාහිතයකු සෙයින් ශයනය කෙරේ. ජනයා හමුයෙහි ධානා කරන්නකු සෙයින් වෙයි. යම් මෙබඳු ඉරියව් පිහිටුවීමක් පිහිටුවන අයුරෙක් සකස් කොට තැබීමක් මුඛ හැකිලීමක් මුඛ හකුළන අයුරෙක් විස්මය ගැන්වීමක් විස්මය ගන්වන අයුරෙක් විස්මිත බවෙක් වේ ද, මේ රියාපට සධ්ධාත කුහනවස්තු නම්

සාමන්තජල්පන සධ්ධාත කුහනවස්තුව කවර යත්: මෙහි එකෙක් පවිටු අදහස් ඇතිසේ ආශායෙන් මධනා ලද්දේ ජන තෙම මා මෙසෙයින් සලකන්නේ වනැයි බුහුමන් කරවන සිත් ඇතිසේ ලොටුකුරු දහම් පිළි බැදී කොට බස් බෙණෙයි: 'යම් මහණෙක් මෙබඳු සිවුරක් ධරා නම් එ මහණ මහත් අනුභාව ඇත්තෙ යැ'යි බෙණෙයි. යමෙක් මෙබඳු පාත්‍රයක් ධරා නම්- ලොහො තලුවක් ධරා නම්- ඩබරාවක් ධරා නම්- පෙරහනක් ධරා නම්- කෙස්සක් ධරා නම්- වහනක් ධරා නම්- කාබහනක් ධරා නම්- ආයොගයක් ධරා නම් එ මහණ මහෙශාකාර යැ'යි බෙණෙයි. යමක් හට මෙබඳු උපාධායයෙක් වේ නම් එ මහණ මහෙශාකාර යැ'යි බෙණෙයි. යමක් හට මෙබඳු ආවායායෙක්- මෙබඳු සමානොපාධායයෝ- සමානාවා යායෝ-මිත්‍රයෝ-දායකයෝ-දායකයෝ-සමහක්තයෝ-සහායයෝ වෙත් නම්, එ මහණ මහෙශාකාර යැ'යි කියයි. යමෙක් මෙබඳු විහාරයෙක වෙසේ නම්- දික් පහයෙක වෙසේ නම්, සිවුරස් පහයෙක- සඳලු ගෙයෙක- ගල්ගුහායෙක- ගල්ලෙනෙක- කිලියෙක- කුළුගෙයෙක- අටල්ලෙක- මහලෙක- දික්හලෙක- උවටන් හලෙක- මණ්ඩපයෙක- රූක් මුලෙක වෙසේ නම්, එ මහණ මහත් අනුභාව ඇත්තේ යැ'යි කියයි. නොහොත් ඉතා හැකිලෙනුයේ ඉතා මුහුණ හකුළුවනසුලු වූයේ ඉතා විස්මය කරවනුයේ ඉතා ප්‍රලාප තෙපුල් බණනුයේ තමා ගේ මුඛ වශයෙන් 'මේ මහණ මෙබඳු වූ ශාන්ත වූ මේ විහාරසමාපනතින් ලැබෙනසුලු යැ'යි (මෙරමා ලවා) සම්භාවනා කරවන ලද්දේ එබඳු ගැඹුරු වූ ගුළු වූ සියුම් වූ ප්‍රතිවිජන්ත වූ ලොකොත්තර වූ ශුන්‍යතා ප්‍රතිසංයුක්ත වූ කථා කියයි. මෙබඳු වූ යම් මුහුණ හැකුළුමක් මුහුණ හකුළුවන බවෙක් විස්මය කැරැවීමක් විස්මය පැවැත්වීමක් කොහොත් බවෙක් වේ ද, මේ සාමන්තජල්පන සධ්ධාත කුහනවස්තුව යැ'යි කියනු ලැබේ.

ඒ පසේ බුදුනට මේ තුන් කොහොන්වත් ප්‍රභිණ වූවාහු සමුච්ඡන්ත වූවාහු සන්තිදුණාහු දුරලන ලද්දහු අභවොසත්පත්තික වූවාහු නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද්දහු වෙති. එහෙයින් ඒ පසේ සමුබුදුහු 'නික්කුහ' නම් වෙති.

නිපපිපාසොති. 'පිපාසා' වුවදිති තණ්හා, 'යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමුලං.'¹ සා පිපාසා තණ්හා තසස පච්චිකසමධුඤ්ඤාසස පභිනා උච්ඡින්නමුලා තාලාවඤ්ඤාකතා අනභාවකතා' ආයති. දනුපාදධම්මො, තණ්හා සො පච්චිකසමධුඤ්ඤා ගිපපිපාසොති 'තිලොලාලුපො' තිකකුභො තිපපිපාසො.

තිමමකෙඛා ගිදධනතකසාවමොභොති 'මකෙඛා'ති 'යො මකෙඛා මකඛායනා මකඛාඤ්ඤානං නිච්චුරියං ගිච්චුරියකමමං: කසාවොති' රාගො කසාවො, දෙසො කසාවො, මොභො කසාවො, කොධො උපනා භො මකෙඛා පලාසො -පෙ- සධ්ධාකුසලාභිසංඛාරා කසාවා. මොභොති: දුකෙඛ අඤ්ඤාණං, දුකඛසමුදයෙ අඤ්ඤාණං, දුකඛනිරොධෙ අඤ්ඤාණං දුකඛනිරොධගාමිනියා පටිපදය අඤ්ඤාණං පුබ්බනෙත අඤ්ඤාණං අපරනෙත අඤ්ඤාණං, පුබ්බන්ධාපරනෙත අඤ්ඤාණං, ඉදප්පවිදියතා පටිවිදසමුප්පනෙනසු ධම්මෙසු අඤ්ඤාණං, යං ඵවිරුපං අඤ්ඤාණං අදසසනං අනභිසමයො අනනුබොධො අපට්ඨෙවෙධො අසංගාහනා අපරියොගාහනා අසමපෙකඛනා අපට්ඨෙවකඛනා අපට්ඨකඛකමමං දුමම ජකඛා බාලාං අසමපජකඤ්ඤං මොභො පමොභො සමමොභො අවිජ්ජා ඵවිජ්ජාසො අවිජ්ජායොගො අවිජ්ජානුසයො අවිජ්ජාපරි- සුට්ඨානං අවිජ්ජාලඛිති මොභො අකුසලමුලං. තසස පච්චිකසමධුඤ්ඤාසස මකෙඛා ච මොභො ච විතතා සංවිතතා ගිඤ්ඤානං පභිනා සමුච්ඡන්තා වුපසනතා පටිපසසඤ්ඤා අභබ්බප්පභවිකා ඤාණගතිනා දඤ්ඤාති "සො පච්චිකසමධුඤ්ඤා 'තිමමකෙඛා ගිඤ්ඤානකසාවමොභො'

නිරාසසො සධ්ධලොකෙ භවිත්වාති "ආසා" වුවදිති තණ්හා, "යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමුලං" සධ්ධලොකෙති: සධ්ධඅපාය ලොකෙ සධ්ධ මනුසසලොකෙ සධ්ධ දෙවලොකෙ සධ්ධබ්බලොකෙ සධ්ධධාතූලොකෙ සධ්ධආයතනලොකෙ. නිරාසසො සධ්ධලොකෙ භවිත්වාති සධ්ධලොකෙ නිරාසසො භවිත්ව. ගිකතණ්හාභවිත්වා, ගිපපිපාසො භවිත්වාති 'නිරාසසො සධ්ධලොකෙ භවිත්වා ඵකො චරෙ බග්ගවිසාණකපො.'

තෙනාහ සො පච්චිකසමධුඤ්ඤා:

"තිලොලාලුපො තිකකුභො නිපපිපාසො
තිමමකෙඛා ගිඤ්ඤානකසාවමොභො,
නිරාසසො සධ්ධලොකෙ භවිත්වා
ඵකො චරෙ බග්ගවිසාණකපො"ති.

1. අනභාවං ගතා - ව වි ම ජ සං
2. නිලොලාලුපො - ව වි
3. ධම්මසසධගණි - විකතුපපාදකණ්ඩ

නිප්පිපාසො යනු: 'පිපාසා'යි තෘෂ්ණාව කියනු ලබයි. "යම් රාගයෙක්... අධිකරාගයෙක් අභිධ්‍යායෙක් ලොභ සංඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි." ඒ පිපාසා සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව ඒ පසේ බුද්ධාට ප්‍රභිණ වූ යැ උසුන් මුල් ඇත්තී යැ, තාලවස්තුවක් මෙන් කරන ලදු යැ, අනුආභාවය කරන ලදු යැ, මත්තෙහි නූපදනා සැඟවී ඇත්තී යැ. එහෙයින් ඒ පසේ සම්බුද්ධු 'නිප්පිපාස' වූවාහු නුයි 'නිල්ලොලුපො හික්කුහො හිප්පිපාසො' යනු වේ.

නිම්මකෙබ්‍ය නිද්ධනතකසාවමොහො - "මක්බෝ" යනු: "යම් මකුබවෙක් පරගුණ මකන අයුරෙක්, ගුණ මැකූ බවෙක් ඊෂ්ඨාවක් ඊෂ්ඨා බවෙක් වේ ද එය යි. කසාවො යනු: රාගය කසට යැ ද්වේෂය කසට යැ මොහය කසට යැ ක්‍රොධය බද්ධවෙරය මකුබව යුගග්‍රාහය ... සියලු අකුශලාභිසංස්කාරයෝ කසටයෝ යි. මොහො යනු: දුක්ඛි නො දැන්-මෙක් දුක් උපදනා හේතුවෙහි නො දැන්මෙක් දුක්ඛිතරොධයෙහි නො දැන්මෙක් දුක් හිරුද්ධ කරන පිළිවෙත්හි නො දැන්මෙක් ඉදංප්‍රත්‍යතා ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පන්නධර්මයන්හි නො දැන්මෙක්, මෙබඳු වූ යම් නො දැන් මෙක් නො දැන්මෙක් අනාවබෝධයෙක් අනානුබෝධයෙක් අප්‍රතිවේධයෙක් නො වැදගැන්මෙක් නො බැසගැන්මෙක් සම වැ නො බැලීමෙක් ප්‍රත්‍ය-වෙක්ෂා නො කිරීමෙක් ප්‍රත්‍යක්ෂ නො කිරීමෙක් දුර්මෙධ්‍යයෙක් බාල බවෙක් අසමාග්ඥානයෙක් මොහයෙක් ප්‍රමොහයෙක් සම්මොහයෙක් අවිද්‍යායෙක් අවිද්‍යාමිසයෙක් අවිද්‍යායොගයෙක් අවිද්‍යානුශයයෙක් අවිද්‍යා පයුත්ථානයෙක් අවිද්‍යා පරිසයෙක් මොහ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එය යි. ඒ පසේ බුද්ධන් විසින් මකුබව ද කසට ද මොහය ද වමාරනලදහ මැනැවින් වමාරනලදහ වටාලා නූපදනා අයුරින් බැහැර කරන ලදහ ප්‍රභිණයහ මූලසුන් කරනලදහ සන්භිදුවන ලදහ ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධයහ යළි උපදනට නො හිසි කරන ලදහ නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද නුයි ඒ පසේ බුද්ධු 'නිම්මක්ඛ හිද්ධන්ත කසාව මොහ' නම් වෙත්.

නිරාසසො සබ්බලොකෙ භවිත්වා යනු: 'ආසා' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එය යි. සබ්බලොකෙ යනු: හැම අපායලෝකයෙහි හැම මනුෂ්‍යලෝකයෙහි හැම දිව්‍යලෝකයෙහි හැම ස්කන්ධලෝකයෙහි හැම ධාතුලෝකයෙහි හැම ආයතනලෝකයෙහි. නිරාසසො සබ්බලොකෙ භවිත්වා යනු: සියලු ලොකයෙහි ආශා නැති වැ තෘෂ්ණා නැති වැ පිපාසා නැති වැ නුයි 'නිරාසසො සබ්බලොකෙ භවිත්වා එකො වරෙ බග්ගවිසාණ-කප්පො' යනු වේ.

එයින් වදලහ ඒ පසේ බුද්ධු:
"නිලොලුපො -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපපො"යි.

3.

පාපං සභායං පරිවජජයෙඨ
අනාඤ්ඤාසී වීසමෙ නිව්ඨං,
සයං න සෙවෙ පසුතං පමනං
එකො වරෙ බහවිසාණකපෙසා.

පාපං සභායං පරිවජජයෙඨාති: ‘සාපසභායො’ වුවන්ති “යො සො සභායො දසවතථුකාය මිච්ඡාදිට්ඨියා සමන්තාගතො’. නත්ථි දිනං නත්ථි සිට්ඨං, නත්ථි හුතං, නත්ථි සුකට්ඨකකටානං.¹ කමමානං එලං විපාකො, නත්ථි අයං ලොකො, නත්ථි පරොලොකො, නත්ථි මාතා, නත්ථි පිතා, නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා, නත්ථි ලොකෙ සමණධ්වාහමණා සමමග්ගතා සමමාපටිපත්තා යෙ ඉමං ච ලොකං පරං ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකඤ්ඤා පවෙදෙත්ති”ති අයං පාප සභායො. පාපං සභායං පරිවජජයෙඨාති: පාපං සභායං වජෙජයා පරිවජෙජයාති ‘පාපං සභායං පරිවජජයෙඨ’.

අනාඤ්ඤාසී වීසමෙ නිව්ඨන්ති: ‘අනාඤ්ඤාසී, වුවන්ති යො සො සභායො දසවතථුකාය මිච්ඡාදිට්ඨියා සමන්තාගතො නත්ථි දිනං නත්ථි සිට්ඨං -පෙ- යෙ ඉමං ච ලොකං පරං ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකඤ්ඤා පවෙදෙත්ති’ති. වීසමෙ නිව්ඨන්ති: වීසමෙ කායකමෙම නිව්ඨං, වීසමෙ චරිතමෙම නිව්ඨං, වීසමෙ මනෝකමෙම නිව්ඨං, වීසමෙ පාණාතිපාතෙ නිව්ඨං, වීසමෙ අදිනනාදනෙ නිව්ඨං, වීසමෙ කාමෙසුමිච්ඡාවාරෙ නිව්ඨං, වීසමෙ මුසාවාදෙ නිව්ඨං, වීසමාය පිසුනාය වාවාය නිව්ඨං, වීසමාය ඵරුසාය වාවාය නිව්ඨං, වීසමෙ සමඵපපලාපෙ නිව්ඨං, වීසමාය අභිජ්ඣාය නිව්ඨං, වීසමෙ ව්‍යාපාදෙ නිව්ඨං, වීසමාය මිච්ඡාදිට්ඨියා නිව්ඨං, වීසමෙසු සඛ්ඛාරෙසු නිව්ඨං, වීසමෙසු පඤ්ඤාසු කාමගුණෙසු නිව්ඨං, වීසමෙසු පඤ්ඤාසු නිවරණෙසු නිව්ඨං වීනිව්ඨං, සත්තං අලජ්ජිතං උපගතං අපෙක්ඛාසිතං අධිමුක්ඛන්ති ‘අනාඤ්ඤාසී වීසමෙ නිව්ඨං’.

1. සුකත සුකතානං - මජ්ඣං

3.

අනර්ථ ඵලවන (විෂමකායකර්මාදි) විෂමයෙහි බැසගත් පාප මිත්‍රයන් දුරලන්නේ යැ, දාෂ්ටි විසින් ලැබුණු ප්‍රමත්ත වූවහු (පස්කම් ගුණයෙහි වූහුටු සිත් ඇත්තහු) මෙම නො සෙවුනේ යැ, කඟවෙහෙණ) හඟක් සෙසින් එකලා වූ සරනේ යි.

පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථ- යම් මිතුරෙක් දඟවස්තුක මිථ්‍යාදාෂ්ටියෙන් සමන්වාගත වූයේ ද: දුන් දෑයෙහි විපාක නැත. යැදි දෑයෙහි විපාක නැත, මහායාගයෙහි විපාක නැත, සුකෘතදුෂ්කෘත කර්මයන්ගේ ඵලවිපාක නැත, මෙලොව නැත, පරලොව නැත, මව නැත, පියා නැත, ඔපපාතික සත්ත්වයෝ නැත, යම් කෙනෙක් මෙලොව ද පරලොව ද තුමු විශිෂ්ට ඥානයෙන් දැන ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට ප්‍රකාශ කෙරෙත් නම් එබඳු සමාග්ගත වූ සමාක් ප්‍රතිපත්ත වූ මහණබමුණෝ ලොව නැතැ'යි මිථ්‍යාදාෂ්ටි සමන්වාගත වේ ද, හේ 'පාපසහාය' යි කියනු ලැබෙයි. මේ 'පාපසහාය' නම් වේ. පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථ යනු: පාප මිත්‍රයා හැරපියන්නේ යැ හාත්පසින් හැර පියන්නේ නුයි 'පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථ' යනු වේ.

අනාත්දස්සිං විසමෙ නිව්චයං- යම් මිතුරෙක් දඟවස්තුක මිථ්‍යාදාෂ්ටියෙන් සමන්වාගත වේ ද: දුන් දෑයෙහි විපාක නැත, යාගයෙහි විපාක නැත... යම් කෙනෙක් මෙලොව ද පරලොව ද තුමු විශිෂ්ට ඥානයෙන් දැන ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට ප්‍රකාශ කෙරෙත් නම් එබඳු සමාග්ගත වූ එබඳු මහණ බමුණෝ ලොව නැතැ'යි මිථ්‍යා දාෂ්ටියෙන් යුක්ත වූයේ ද හේ 'අනර්ථදර්ශි'යි කියනු ලැබෙයි. විසමෙ නිව්චයං යනු: විෂම වූ කායකර්මයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ වාක්කර්මයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ මනෝකර්මයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ ප්‍රාණ වධයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ අදත්තාදානයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ කාමමිථ්‍යා-චාරයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ මාෂා වාදයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ පිගුනවචනයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ පරුෂවචනයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ සම්ඵප්‍රලාපයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ අභිධානයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ ව්‍යාපාදයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ මිථ්‍යාදාෂ්ටියෙහි පිවිසුණු විෂම වූ සංස්කාරයන්හි පිවිසුණු විෂම වූ පඤ්ච-කාමගුණයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ පඤ්ච නිවරණයෙහි පිවිසුණු වැදගත් ඝක්ත වූ ඇලුණු ඵලවුණු බැසගත් අධිමුක්ත වූ නුයි 'අනාත්දස්සිං විසමෙ නිව්චයං' යනු වේ.

සයං න සෙවෙ පසුතං පමතතනති- පසුතනති: 'යොපි කාමෙ එසති ගවෙසති පරියෙසති තච්චරිතො තබ්බහුලො තඤ්ඤානුකො තනතිනෙතො තප්පොනො තප්පබ්භාරො තද්ධිමුක්ඛො තද්ධිපතෙයො- සොපි කාමෙ පසුතො'. 'යොපි තණ්ඤාවසෙන රූපෙ පරියෙසති, සද්ද-ගනෙ-රසෙ- ඵොට්ඨබ්බෙ පරියෙසති තච්චරිතො තබ්බහුලො තඤ්ඤානුකො තනතිනෙතො තප්පොනො තප්පබ්භාරො තද්ධිමුක්ඛො තද්ධිපතෙයො, සොපි කාමපසුතො' යොපි තණ්ඤාවසෙන රූපෙ පටිලහති සද්ද- ගනෙ- රසෙ- ඵොට්ඨබ්බෙ පටිලහති තච්චරිතො තබ්බහුලො තඤ්ඤානුකො තනතිනෙතො තප්පොනො තප්පබ්භාරො තද්ධිමුක්ඛො තද්ධිපතෙයො, සොපි කාමපසුතො. යොපි තණ්ඤාවසෙන රූපෙ පරිභුඤ්ඤති, සද්ද- ගනෙ- රසෙ- ඵොට්ඨබ්බෙ පරිභුඤ්ඤති තච්චරිතො තබ්බහුලො තඤ්ඤානුකො තනතිනෙතො තප්පොනො තප්පබ්භාරො තද්ධිමුක්ඛො තද්ධිපතෙයො, සොපි කාමපසුතො. යථා කලහකාරකො කලහපසුතො, කම්මකාරකො කම්මපසුතො, ගොවරෙ වරතො ගොවරපසුතො, ක්කායී ක්කානපසුතො, එවමෙව යො කාමෙ එසති ගවෙසති පරියෙසති තච්චරිතො තබ්බහුලො තඤ්ඤානුකො තනතිනෙතො තප්පොනො තප්පබ්භාරො තද්ධිමුක්ඛො තද්ධිපතෙයො, සොපි කාමපසුතො. යොපි තණ්ඤාවසෙන රූපෙ පරියෙසති - පෙ - යොපි තණ්ඤාවසෙන රූපෙ පටිලහති - පෙ - යොපි තණ්ඤාවසෙන රූපෙ පරිභුඤ්ඤති, සද්ද - ගනෙ - රසෙ - ඵොට්ඨබ්බෙ පරිභුඤ්ඤති, තච්චරිතො තබ්බහුලො තඤ්ඤානුකො තනතිනෙතො තප්පොනො තප්පබ්භාරො තද්ධිමුක්ඛො තද්ධිපතෙයො සොපි කාමපසුතො. පමතතනති: පමාදෙ වතනබ්බො: කායදුට්ඨිනෙ වා වච්චුච්චරිතෙ වා මනොදුට්ඨිනෙ වා පඤ්ඤා කාමභුණ්ණෙ වා විතතසස වොසසග්ගො¹ වොසසග්ගානුපපදනා² කුසලානං ධම්මානං භාවනාය අසකච්චකිරියතා අසාතච්චකිරියතා අනාවච්චිත කිරියතා³ ඔජ්ජනවුත්තිතා නිකම්මතඡද්දතා හිකම්මතධුරතා අනාසෙවනා අභානා අබහුලිකම්මං අනාදිට්ඨානං අනන්තයොනො පමාදෙ. 'යො එවරූපො පමාදෙ පමජජනා පමජජිතතො, අයං වුට්ඨිති පමාදෙ. සයං න සෙවෙ පසුතං පමතතනති: පසුතං න සෙවෙය්‍ය පමතතං ව සයං න සෙවෙය්‍ය, සාමං න සෙවෙය්‍ය, න හිසෙවෙය්‍ය, න සංසෙවෙය්‍ය න පටිසංසෙවෙය්‍ය න ආවරෙය්‍ය න සමාවරෙය්‍ය න සමාදය වතෙතොනාති 'සයං න සෙවෙ පසුතං පමතතං එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චිකසමබ්බද්ධො:

“පාපං සභායං පරිවජජයෙථ
 අනාඤ්ඤං වීසමෙ හිව්චස්සං,
 සයං න සෙවෙ පසුතං පමතතං
 එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො”ති.

1. කාමපසුතො - ම ජ සං
 2. වොසග්ගො-ම ජ සං
 3. වොසග්ගානුපපදනා-මජ්ඣිම
 4. අනාවච්චිත කිරියතා - ම-ව-වි-ක

සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තං-- 'පසුතං' යනු: යමෙකුත් කාමයන් එපණ ගවෙපණ පයෙබ්පණ කෙරේ ද එහි සරනුයේ එය බහුල කොට ඇතියේ එය ගරු කොට ඇතියේ එයට නැවුණේ අතිශයින් නැවුණේ එයට බර වූයේ එහි අධිමුක්ත වූයේ එය අධිපති කොට ඇතියේ වේ නම් හෙ ද කාමයෙහි 'පසුත' වෙයි. යමෙකුත් තෘෂ්ණා වශයෙන් රූපයන් පයෙබ්පණ කෙරේ ද ශබ්දයන්- ගන්ධයන්- රසයන්- ස්ප්‍රෂ්ඨව්‍යයන් පයෙබ්පණ කෙරේද, එහි සරනුයේ එය බහුල කොට ඇත්තේ එය ගරු කොට ඇත්තේ එයට නැවුණේ අතිශයින් නැවුණේ එයට බැහිල් වූයේ එහි අධිමුක්ත වූයේ එය අධිපති කොට ඇත්තේ වේ නම් හෙ ද කාමයෙහි 'පසුත' වෙයි. යමෙකුත් තෘෂ්ණා වශයෙන් රූපයන් ලබා ද ශබ්දයන්- ගන්ධයන්- රසයන්- ස්ප්‍රෂ්ඨව්‍යයන් ලබා ද, එහි සරනුයේ එය බහුල කොට ඇත්තේ එය ගරු කොට ඇත්තේ තන්තිමිත තත්ප්‍රවණ තත්ප්‍රාග්භාර තද්ධිමුක්ත වූයේ එය අධිපති කොට ඇතියේ වේ නම් හෙ ද කාමයෙහි 'පසුත' වෙයි. යමෙකුත් තෘෂ්ණා වශයෙන් කාමයන් පරිභොග කෙරේ ද, ශබ්දයන්- ගන්ධයන්- රසයන්- ස්ප්‍රෂ්ඨව්‍යයන් පරිභොග කෙරේ ද තව්වරිත තබ්බහුල තග්ගරුක තන්තිමිත තත්ප්‍රවණ තත්ප්‍රාග්භාර තද්ධි මුක්ත තද්ධිපති වේ නම් හෙ ද කාමයෙහි 'පසුත' වෙයි. යමෙකුත් කලහ කරනුයේ 'කලහපසුත' නම් වේ ද, කර්මකරනුයේ 'කම්මපසුත' නම් වේ ද, ගොවරයෙහි සරනුයේ 'ගොවරපසුත' නම් වේ ද, ධ්‍යාන කරනුයේ 'කුඛාන පසුත' නම් වේ ද, එපරිද්දෙන් මැ යමෙක් කාමයන් එපණ නවෙපණ පර්පෙපණ කෙරේ නම් තව්වරිත තද්ධිහුල තද්ගරුක තන්තිමිත තත්ප්‍රවණ තත්ප්‍රාග්භාර තද්ධිමුක්ත තද්ධිපති වේ නම් හෙ ද කාමයෙහි 'පසුත' නම් වෙයි. යමෙකුත් තෘෂ්ණා වශයෙන් රූපයන් පයෙබ්පණ කෙරේ ද ... යමෙකුත් තෘෂ්ණා වශයෙන් රූපයන් ලබා ද ... යමෙකුත් තෘෂ්ණා වශයෙන් රූපයන් පරිභොග කෙරේ ද, ශබ්දයන්- ගන්ධයන්- රසයන්- ස්ප්‍රෂ්ඨව්‍යයන් පරිභොග කෙරේ ද, තව්වරිත තද්ධිහුල තද්ගරුක තන්තිමිත තත්ප්‍රවණ තත්ප්‍රාග්භාර තද්ධිමුක්ත තද්ධිපති වේ නම් හෙ ද කාමයෙහි 'පසුත' නම් වෙයි. පමත්තං යනු: 'පමාද' ය කියයුතු වෙයි: කායදුග්චරිතයෙහි හෝ වාග්දුග්චරිතයෙහි හෝ මනෝදුග්චරිතයෙහි හෝ පස්කම් ගුණයෙහි හෝ සිත බැසැ ගැනීමෙක් පුනපුනා බැසැගැනීමෙක් කුසල්දහම් වැඩීමෙහි නො සකසා කරන බවෙක් සතතයෙන් නො කරන බවෙක් තිරතුරු නො කරන බවෙක් ලීනවෘත්ති ඇති බවෙක්. බහාතැබු වියඛිච්ඡන්ද ඇති බවෙක් බහාතැබු වියඛිධුර ඇති බවෙක් ආසෙවන නො කිරීමෙක් නො වැඩීමෙක්. පුනපුනා නො වැඩීමෙක් නො පිහිටීමෙක්. නො යෙදීමෙක් ප්‍රමාදයෙක් වේ ද මෙබඳු යම් ප්‍රමාදයෙක් ප්‍රමාද අයුරෙක් ප්‍රමාද වූ බවෙක් වේ ද මේ ප්‍රමාද යයි කියනු ලැබේ. සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තං යනු; ලැගුණහු (පසුතයා) නො සෙවුනේ යැ ප්‍රමාද වූවහු ද තෙමේ සෙවනය නො කරන්නේ යැ හිසෙවන නො කරන්නේ යැ සංසෙවන නො කරන්නේ යැ පුනපුනා සෙවනය නො කරන්නේ යැ ඇසිරි නො කරන්නේ යැ මැනවින් ඇසිරි නො කරන්නේ යැ සමාදන් කොට ගෙන නො පවත්නේ නුයි 'සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තං එකොවරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදාලන ඒ පසේ බුද්ධු:

“පාපං සහායං -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො”යි.

බහුසසුතං ධම්මධරං භජෙථ
 මිත්තං උළාරං පටිභානවත්තං,
 අඤ්ඤාය අස්ථානී විනෙයා කඛබ්බං
 එකො වරෙ බහවිසාණ කප්පො.

බහුසසුතං ධම්මධරං භජෙථංති බහුසසුතො හොති මිත්තො සුත්තධරො සුත්ත සන්තච්චයො, යෙ තෙ ධම්මො ආදි කල්‍යාණො - පෙ - සාස්ථං සච්චාස්ඤ්ඤානං කෙවලපරිපුණණං පරිසුඤ්ඤං බ්‍රහ්මචරියං අභිවදන්තී, තථා රූපාසස ධම්මං බහුසසුතා හොන්තී ධනා¹ වචසා පරිචිතා, මනසානුපෙකධිතා දිට්ඨියා සුපච්චිඤ්ඤා. ධම්මධරන්ති: ධම්මං ධාරෙත්තං සුත්තං ගෙයාං වෙයානා කරණං ගාථං උදනං ඉන්වුත්තකං ජාතකං අබ්භුධම්මං වෙදඥං. බහුසසුතං ධම්මධරං භජෙථාති බහුසසුතං ච ධම්මධරං ච මිත්තං භජෙයා සංභජෙයා සෙවෙයා නිසෙවෙයා සංසෙවෙයා පටිසෙවෙයා² ති 'බහුසසුතං ධම්මධරං භජෙථ'.

මිත්තං උළාරං පටිභානවත්තන්තී උළාරො හොති මිත්තො සීලෙන සමාධිතා පඤ්ඤාය විමුක්ඛයා විමුක්ඛිඤ්ඤාණදසුනෙන. පටිභාන වත්තන්තී: තයො පටිභානවත්තො³ පරියන්තපටිභානවා පරිපුච්ඡා පටිභානවා අධිගමපටිභානවා, කතමො පරියන්තපටිභානවා; ඉධෙකච්චි සස ඥාච්චිවචනං පරියාපුච්ඡං⁴ හොති සුත්තං ගෙයාං වෙයානාකරණං ගාථා උදනං ඉන්වුත්තකං ජාතකං අබ්භුධම්මං වෙදඥං.

කතමො පරිපුච්ඡා පටිභානවා: ඉධෙකච්චිවා පරිපුච්ඡිතා⁵ පී හොති, අපෙස්ච, ඤායෙ ච ලකඛණෙ ච කාරණෙ ච ධානාධානෙ ච. තස පරිපුච්ඡං නිසසාය පටිභානී, අයං පරිපුච්ඡා පටිභානවා.

කතමො අධිගමපටිභානවා ඉධෙකච්චි සස අධිගතා හොන්තී වත්තාරො සතිපට්ඨානා වත්තාරො සම්මපට්ඨානා වත්තාරො ඉඤ්ඤාපදා පඤ්ඤිත්ථියානී පඤ්ච බලානී සත්තබ්බෙත්ථිච්චිච්චි අරියො අච්චිච්චිකො මගෙයා වත්තාරො⁶ අරිය මගො වත්තාරී සාමඤ්ඤඵලානී⁷ වත්තෙසො පටිසම්භිද්දො ජ අභිඤ්ඤායො. තස අපෙස්ච ඤාතො ධම්මො ඤාතො නිරුත්තී ඤාතො. අපෙස්ච ඤාතෙ අපෙස්ච පටිභානී, ධම්මෙ ඤාතෙ ධම්මො පටිභානී, නිරුත්තීයා ඤාතාය නිරුත්තී පටිභානී. ඉමෙසු තිසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිද්දං සො පච්චික සම්බුද්ධො ඉමාය පටිභාන පටිසම්භිද්දය උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපෙතො සම්පෙතො⁸ සමන්තගතො. තසම පච්චික සම්බුද්ධො පටිභානවා. යස පරියන්තී නත්ථී පරිපුච්ඡා⁹ නත්ථී අධිගමො නත්ථී, කිං තස පටිභානිසසතිති 'මිත්තං උළාරං පටිභානවත්තං'.

1. ධාතා - ම ජ සං
 2. තයොපටිභානවා - ව-ච්චි
 3. පරියාපුච්ඡං හොති - ව-ච්චි පරියාපුච්ඡං - සාං.
 4. වත්තාරිච්චි සාමඤ්ඤඵලානී - ප ව ච්චි
 5. සමුපපෙතො - ම ජ සං
 6. පරිපුච්ඡං නත්ථී - ව ච්චි

4.

බහුශ්‍රැත වූ ධර්මධර වූ උදර වූ වැටහෙන නුවණ ඇති මිත්‍රයකු හභනය කරන්නේ යැ (ආත්මාර්ථාදී) අර්ථයන් දැන කඟවෙහෙණහභක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

බහුසසුතං ධම්මධරං හජෙථ යනු: ඇසු පිරු තැන් ධරන ඇසුපිරු තැන් රැස් වූ මිත්‍ර කෙම බහුශ්‍රැත වෙයි. යම් ධර්ම කෙනෙක් ආදිකල්‍යාණ වූවාහු... අර්ත්ථ සහිත වූ ව්‍යඤ්ජන සහිත වූ කෙවලපරිපූරණ වූ පරිද්දට වූ බුභ්ම ව්‍යඤ්ජන ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද එබඳු වූ ධර්මයෝ ඔහු විසින් බොහෝ කොට අසන ලද්දහු ධරනලද්දහු වචනයෙන් ප්‍රගුණ කරන ලද්දහු මනසින් සුනසුනා බලනලද්දහු දෘෂ්ටියෙන් මොනොවට ප්‍රතිවේධ කඟන ලද්දහු වෙති. ධම්මධරං යනු; සුත්‍ර ගෙයා වෙය්‍යාකරණ භාරා උදන ඉතිවුත්තක ජාතක අද්භුතධර්ම වේදල්ල යන ද්‍රව්‍ය දරන. බහුසසුතං ධම්මධරං හජෙථ යනු: බහුශ්‍රැත වූ ද ධර්මධර වූ ද මිත්‍රයකු හභනය කරන්නේ යැ මොනොවට හභනය කරන්නේ යැ සේවනය කරන්නේ යැ නොයෙක් අයුරින් සේවනය කරන්නේ යැ මොනොවට සේවනය කරන්නේ යැ සුනසුනා සේවනය කරන්නේ නුයි 'බහුසසුතං ධම්මධරං හජෙථ' යනු වේ.

චිත්තං උළාර පටිභානවනතං යනු: ශීලයෙන් සමාධියෙන් ප්‍රඥායෙන් විමුක්තියෙන් විමුක්තිඤානදර්ශනයෙන් මිත්‍ර කෙම උදර වෙයි. පටිභාන වනතං යනු: පයඤ්ජනප්‍රතිභාන ඇත්තේ යැ පරිපාවච්ඡාප්‍රතිභාන ඇත්තේ යැ අධිගමප්‍රතිභාන ඇත්තේ යැ යි ප්‍රතිභානවත්තූ තිදෙනෙකි. පයඤ්ජන ප්‍රතිභාන ඇත්තේ කවරැ යත්: මෙසස්නෙහි ඇතැමකු විසින් සුත්‍ර ගෙයා වෙය්‍යාකරණ භාරා උදන ඉතිවුත්තක ජාතක අද්භුතධර්ම වේදල්ල යන බුද්ධවචනය පිරිවහන ලද වෙයි. ඔහට පයඤ්ජනය නිසා වැටහෙයි. මේ පයඤ්ජන ප්‍රතිභාන ඇත්තේ වෙයි.

පරිපාවච්ඡා ප්‍රතිභාන ඇත්තේ කවරැ යත්: මේ සස්නෙහි ඇතැමෙක් අර්ථයෙහි ද න්‍යායයෙහි ද ලක්ෂණයෙහි ද කාරණයෙහි ද ස්ථානාස්ථාන-යෙහි ද (ගැටපද) පිළිවිස්නේ වෙයි. ඔහට පිළිවිසීම නිසා වැටහෙයි මේ පරිපාවච්ඡාප්‍රතිභාන ඇත්තේ යි.

අධිගම ප්‍රතිභාන ඇත්තේ කවරැ යත්: මේ සස්නෙහි ඇතැමකු විසින් සතර සිව්වන් සතර සමාක්ප්‍රධානය සතර සාද්ධිපාදය පඤ්චෙන්ද්‍රියය පඤ්චබලය සප්තබොධාදිගය ආයඤ්ජනාංගික මාර්ගය සතර ආයඤ්ජනාර්ගය සතර ශ්‍රාමණ්‍යඵලය සිව් පිළිසිඹියා. ෂඩ්භිඤා අධිගම කරන ලද වෙති. ඔහු විසින් අර්ත්ථ (හෙතුඵල) ය දන්නා ලද යැ ධර්මය (හෙතුව) දන්නා ලද යැ නිරුක්ති දන්නා ලද යැ. අර්ථය දත් කලැ අර්ත්ථය වටහයි ධර්මය දත් කලැ ධර්මය වටහයි- නිරුක්තිය දත් කලැ නිරුක්තිය වටහයි. මෙතත් කරුණෙහි ඤානය 'ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසංවිත්' නම් වෙයි. ඒ පසේබුදුහු මේ ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසංවිද්ඤානයෙන් උපෙතයහ සමුපෙතයහ එළඹිසිටියහ සංයුක්තයහ නො වෙනස් වූහ පරිපූරණයහ සමන්ව ගතයහ එයින් පසේ බුදුහු ප්‍රතිභානවත්හ. යමක්හට පයඤ්ජන නැද්ද, පරිපාවච්ඡා නැද්ද, අධිගම නැද්ද. ඔහට කුමක් වැටහෙන්නේ ද නුයි 'මිත්තං උළාරං පටිභානවනතං' යනු වේ.

අඤ්ඤාය අස්ථානි විනොයා කඛිඛන්ති: අත්තස්ස අඤ්ඤාය පරස්ස අඤ්ඤාය උභයස්ස අඤ්ඤාය දිට්ඨධම්මකස්ස අඤ්ඤාය සම්පරාසිකස්ස අඤ්ඤාය- පරමස්සස්ස¹ අඤ්ඤාය අභිඤ්ඤාය, ජානිතා තුලසිතා තීර සිතා විභාවසිතා විභූතං කතා කඛිඛං විනොයා පටිච්චනොයා පජභෙයා විනොදෙයා ඛ්‍යන්තිකරොයා අනභාවං ගමෙය්‍යාති ‘අඤ්ඤාය අස්ථානි විනොයා කඛිඛං එකොවරෙ බග්ග විසාණං කප්පො.’

තෙතාහ සො පච්චෙකසම්මුඛො:

බහුසුත්තං ධම්මධරං හපෙථ
මිත්තං උළාරං පටිභානවත්තං,
අඤ්ඤාය අස්ථානි විනොයා කඛිඛං
එකො වරෙ බග්ගවිසාණංකප්පො’ති.

5.

බ්බිඛං රතීං කාමසුඛං ච ලොකෙ
අනලංකරිතා අනපෙකඛමානො,
විභූසණධර්මානා විරතො සච්චවාදී
එකො වරෙ බග්ගවිසාණංකප්පො.

බ්බිඛං රතීං² කාමසුඛං ච ලොකෙති: ‘බ්බිඛා’ති දෙඵ බ්බිඛා කාසිකා බ්බිඛා ච වාවසිකා බ්බිඛා ච -පෙ- අයං වාවසිකා බ්බිඛා. රතීති අනුකකණ්ඨිතාධිවනමෙතං ‘රතී’ති. කාමසුඛන්ති: වුත්තං හෙතං හඟවතා: “පඤ්චමෙ භික්ඛවෙ කාමගුණා. කතමෙ පඤ්ඤා; වත්ඤ්චිඤ්ඤායා රූපා ඉට්ඨා කතතා මනාපා පියරූපා කාමුපසංභිතා රජනියා, සොත්ථිඤ්ඤායා සද්ද -පෙ- ඝාතච්ඤ්ඤායා ගණි- ජ්චහාච්ඤ්ඤායා රසා- කායච්ඤ්ඤායා ඵොට්ඨබ්බා ඉට්ඨා කතතා මනාපා පියරූපා කාමුපසංභිතා රජනියා. ඉමෙවො භික්ඛවෙ පංචකාම ගුණා. යං ඛො භික්ඛවෙ ඉමෙ පංචකාමගුණෙ පභිච්ච උපපජ්ජති සුඛං සොමනස්ස ඉදං වුච්චති කාමසුඛං”³ ලොකෙති. මනුසංලොකෙ’ති ‘බ්බිඛං රතීං කාමසුඛං ච ලොකෙ’.

අනලංකරිතා අනපෙකඛමානොති: බ්බිඛං ච රතීං ච⁴ කාමසුඛං ච ලොකෙ අනලංකරිතා අනපෙකඛො හුතා උපභිතා විනොදෙතා ඛ්‍යන්තිකරිතා අනභාවං ගමෙතා’ති ‘අනලංකරිතා අනපෙකඛමානො’

1. පරමස්ස - ම ජ සං
2. බ්බිඛාරතී - ප ව ච්චි
3. කාමෙ සුඛං - ව ච්චි
4. බ්බිඛා ච රතී ච - ව ච්චි
a සංසුත්තනිකාය මග්ගසංසුත්ත

අඤ්ඤාය අස්ථානි විනොයා කඨිඛං යනු: ආත්මාර්ථය දැන පරාර්ථය දැන උභයාර්ත්ථය දැන දෘෂ්ටධාර්මිකාර්ථය දැන සාම්පරායිකාර්ථය දැන පරමාර්ත්ථාර්ථය දැන වෙසෙසින් දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට සැකය දුරලත්තේ යැ වෙසෙසින් දුරලත්තේ යැ හරතේ යැ හැරපියන්තේ යැ විගතානන කරන්තේ යැ අනු අභාවයට පමුණුවන්තේ 'නුඹි 'අඤ්ඤාය අත්ථානි විනොයා කඨිඛං ඵකො චරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

ඵසින් වදලහ ඒ පෞඤ්ඤා:

“බහුසසුතං ධම්මධරං -පෙ- ඵකො චරෙ බග්ගවිසාණකප්පො”යි.

5.

ලෝකයෙහි (කායික වාවසික) ක්‍රීඩාව ද (පඤ්චකාමගුණයෙහි) රතිය ද වස්තුකාමසුඛය ද නො ගැණූ අපෙක්ෂා නො කරනුයේ විභූෂණ කරුණින් වෙන් වූයේ සත්‍යය කියනසුලු වූයේ කගවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වැ සරතේ යි.

බිඬං රතිං කාමසුඛං ච ලොකෙ-‘බිඬිඬා’ යනු: කායික ක්‍රීඩා ද වාවසික ක්‍රීඩා ද යි ක්‍රීඩා දෙකෙකි ... මේ කායික ක්‍රීඩා යැ... මේ වාවසික ක්‍රීඩා යි. රති යනු: තෙල ‘රති’ යනු අනුත්කණ්ඨාවට නමෙකි. කාමසුඛං යනු: මේ වදරන ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින් ‘මහණෙනි, මේ කාමගුණයෝ පස්දෙනෙකි: කචර පස්දෙනෙකැ යත්: ඇසින් දකුණු ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනවචන්තා වූ ප්‍රිය ස්වභාව ඇති කාමයෙන් යුක්ත වූ ඇලුම් කටයුතු වූ රූපයෝ යැ කචන් දකුණු වූ ...නැහැයෙන් දකුණු වූ දිවින් දකුණු වූ-කයින් දකුණු වූ ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනවචන්තා වූ ප්‍රිය ස්වභාව ඇති කාමයෙන් යුක්ත වූ ඇලුම් කටයුතු වූ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ යි. මහණෙනි මොහු පඤ්චකාම ගුණයෝ යි. මහණෙනි මේ පස්කමගුණය රිසා යම් සුවයෙක් සොම්නසෙක් උපදී නම් මේ කාමසුඛ යයි කියනු ලැබේ. ලොකෙ යනු: මනුෂ්‍යලොකයෙහි නුඹි ‘බිඬිඬං රතිං කාමසුඛං ච ලොකෙ’ යනු වේ.

අනලංකරිතා අනපෙක්ඛමානො යනු: ලෝකයෙහි කායික වාවසික ක්‍රීඩාව ද පඤ්චකාමගුණයෙහි රතිය ද වස්තුකාමසුඛය ද නො ගුණූ අපෙක්ෂා රහිත වැ හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනුඅභාවයට පමුණුවා නුඹි ‘අනලං කරිතවා අනපෙක්ඛමානො’ යනු වේ.

විභූසනටයානා ඒරතො සඞවවාදීති 'විභූසා'ති දෙඛ විභූසා අපී අගාරියසස විභූසා: අපී පබ්බජිතසස විභූසා¹ කතමා අගාරියසස විභූසා කෙසා ච මසු ව², මාලා ච ගන්ධා⁴ ච ඒලෙපනා ච ආහරණා ච පිලුකනා ව³ වසං ච සාරසාමනං ච වෙයනං ච උච්ඡාදනං පරිමද්දනං නභාසනං සම්බාහනං ආදසං අඤ්ඤනං මාලාගක්ඛිඒලෙපනං⁵ මුඛවුණ්ණං⁶ මුඛලෙපනං හස්ඛන්ධනං පිබ්බන්ධනං දණ්ඩං නාලිකං බහං ජන්තං ඡත්තූපාහනං උණ්ඨිසං මණිං වාලවිජනිං ඔදුකාති වස්ථානි දිසදසාති ඉති වා අයං අගාරියසසං විභූසා.

කතමා පබ්බජිතසස විභූසා. විවරමණ්ඩනා පත්තමණ්ඩනා සෙනාසනමණ්ඩනා ඉමසස වා සුඛිකායසස⁷ බාහිරානං වා පරිඤ්ඤානං මණ්ඩනා විභූසනා කෙලනා පරිකෙලනා ගෙධිකතා ගෙධිකතං⁸ වපලතා¹⁰ වාපලතං, අයං පබ්බජිතසස විභූසා.

සඞවවාදීති: සො පච්චෙකසමුඤ්ඤො සච්චවාදී සච්චසන්ධො චෙතො පච්චසිකො අවිසංවාදකො ලොකසස. විභූසනටයානා ආරතො විරතො පටිවිරතො ගිකඛන්තො ගිසසචො විපාමුත්තො විසංයුත්තො විමරියාදිකත්තෙ චෙතසා විහරතීති 'විභූසනටයානා විරතො සච්චවාදී ඵකො චරෙ බහවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසමුඤ්ඤො:

බිඩ්ධං රතීං¹¹ කාමසුඛං ච ලොකෙ
අනලංකරිත්වා අනපෙක්ඛමානො
විභූසනටයානා විරතො සච්චවාදී
ඵකො චරෙ බහවිසාණකප්පො¹²ති.

6.

සුඛං ච දුරං පිතරං ච මාතරං
ධනාති ධක්ඛන්ති ච බන්ධවාති,
භිත්තා¹³ කාමාති සකොධිකාති¹⁴
ඵකො චරෙ බහවිසාණකප්පො.

සුඛං ච දුරං පිතරං ච මාතරනි: 'සුඛං'ති වන්තාරො සුඛං; අනුචෙරා සුඛො, බන්ධනචෙරා¹⁴ සුඛො දිත්තකො සුඛො, අනෙතො වාසිකො සුඛො. දුරා වුච්ඡන්ති හරියායො. පිතාති යො සො ජනකො, මාතාති යා සා ජනකාති 'සුඛං ච දුරං පිතරං ච මාතරං'.

1. අපී අගාරියසස - ම ජ සං
2. අපී අගාරියසස - ම ජ සං
3. නෙසමසුඛං - ව ඵී
4. මාලාව ගන්ධාව - ව ඵී
5. පිලුකා ච වසංච සයනාසනංච - ම ඵී ඵී ක
6. මාලාවලෙපනං
7. මුඛ වුණ්ණං - ප ව ඵී
8. භුච්ඡිකායසස - ප ව ඵී
9. ගෙධිකතා ගෙධිකතං - ම ජ සං
10. වාපලතා-වාපලති - ම ව ඵී ක
11. බිඩ්ධාරතී - ව ඵී
12. ඡභිත්තා - ප ව ඵී
13. යචොධිකාති - ම ජ සං
14. බෙඤ්ඤො - ව ඵී සං

විභූසනටයානා විරතො සචචවාදී- 'විභූසා' යනු: විභූෂණ (සැරැසුම) දෙකෙකි: ගිහිගෙවැසිහට සැරැසුමෙක් ඇත, පැවිදිහට සැරැසුමෙක් ඇති. ගිහිගෙවැසිහට සැරැසුම කවරැ යත්: (කතුරෙන්) හිසකෙස් කැපීම ද (දළි තබා) රවුළු බැම ද මල්ගඳවිලෙවුන් ද අබරණ ද පළඳනා ද වස්ත්‍ර ද බඳපට ද (හෝ රසන්දම) හිස්වෙළුම ද සුවඳසුණු ඉළිම ඇඟ මැහීම (දරුවන්) නැහැවීම සම්බාහනය කැටපත අඳුන මල්ගඳවිලෙවුන මුවසුණු මුඛාලෙප හස්තබන්ධන සිළු බැඳුම සෝලුලිය විසිතුරු බෙහෙසත්තළ කඩු ජත්‍රය විසිතුරු වහන් නළල්පට සිළුමිණ වල්විදුනා දික්දවලු ඇති සුදුවත් යනාදිය යි. මේ ගිහිගෙවැසිහට සැරැසුමැ.

පැවිදිහට සැරැසුම කවරැ යත්: විවරමණ්ඩනය පාත්‍රමණ්ඩනය ශයනාසනමණ්ඩනය මේ කුණුකය හෝ බාහිර පරිෂ්කාරයන් හෝ මණ්ඩනය සැරසීම කෙලැවීම භාත්පයින් කෙලැවීම කැමැති බව ගිඤ්ඤ බව වපල බව වාපලය යන මේ පැවිදිහට සැරැසුමි.

සචචවාදී යනු ඒ පසේබුදු සත්‍යය කියනසුල්ලහ, සත්‍යයෙන් සත්‍යය ගළපනුවහ, ස්ථිරකරා ඇතියහ, හැඳහියයුතු වචන ඇතියහ, ලොව විසංවාද නො කරනුවහ. විභූෂණ කරුණින් දුරු වූවාහු වෙන් වූවාහු අත්‍යාර්ත්ථයෙන් වෙන් වූවාහු හික්මුණාහු බැහැර වූවාහු මිදුණාහු විසංයොග වූවාහු විගතමයභිද කළ සිතින් යුතු වැ වාස කෙරෙත් නුයි 'විභූසනටයානා විරතො සචචවාදී ඵකොචරෙ බහුවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේබුදුහු:

“බ්බං රතිං -පෙ- ඵකො චරෙ බහුවිසාණකප්පො”යි.

6.

අභිදරුවන් ද මව්පියන් ද ධනය ද ධාන්‍ය ද ඛන්ධුසමුහයා ද යන කාමයන් ස්වකීය අවධි වශයෙන් හැරපියා කඟවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

සුතං ච දුරං පිතරං ච මාතරං- 'සුත්තා' යනු: පුත්‍රයෝ සතර දෙනෙකි: ආත්මචපුත්‍ර යැ ක්ෂේත්‍රචපුත්‍ර යැ දිත්තක පුත්‍ර යැ අන්තෙවාසිකපුත්‍ර යැ යි. 'දුරා' යි භායභාවෝ කියනු ලැබෙති. පිතා යනු: යම් ජනකයෙක් වේ ද හෝ යැ. මාතා යනු: යම් ජනිකාවක් වූ නම් හෝ යැ යි. 'සුත්තං ච දුරං පිතරං ච මාතරං' යනු වේ.

ධනානි ධඤ්ඤනි ච බන්ධවානීති: ‘ධනානි’ වුවුවහන් හිරඤ්ඤං සුවණණං මුත්තා මණි වෙඵරියො සංඛිඛා සිලා පවාලං රජනං ජාතරූපං ලොහිතඛෙකා’ මසාරගලලං ‘ධඤ්ඤනි’ වුවුවහන් පුබ්බන්තං අපරන්තං, පුබ්බන්තං නාම; සාලි වීභි යවො ගොධුමො කඛුභු වරකො කුද්දාසකො දපරන්තං නාම; සුපෙය්‍යං. බන්ධවානීති චන්තාරො බන්ධවා; ඤ්ඤනිබන්ධවාපි බන්ධු, ගොතඛබන්ධවාපි බන්ධු, මහතබන්ධවාපි බන්ධු, සිසුබන්ධවාපි බන්ධුති ‘ධනානි ධඤ්ඤනි ච බන්ධවානි’.

හිත්වාන කාමානි සංකොධිකානීති ‘කාමා’ති උදදනකො දෙඵ කාමා: වතඤ්ඤකාමා ච කිලෙස කාමා ච -පෙ- ඉමෙ වුවුචන්ති වතඤ්ඤකාමා -පෙ- ඉමෙ වුවුචන්ති කිලෙසකාමා. හිත්වාන කාමානිති’ වතඤ්ඤකාමෙ පරිජාන්ඤා කිලෙසකාමෙ පහාය පජන්ඤා වීනොදිඤා බ්‍යන්තිං කච්ඤා අනභවං ගමෙඤා හිත්වාන’ කාමානි සංකොධිකානීති: සොතාපකම්මග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡති සකදගාමිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා - අනාගාමිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා - අරහත්ත මග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡතිති. ‘හිත්වානකාමානි ‘සංකොධිකානී’ ඵකො වරෙ බහවිසාණකපෙසා’.

තෙනාහ සො පච්චිකසම්බුද්ධො;

“පුත්තං ච දුරං පීතරං ච මාතරං
ධනානි ධඤ්ඤනි ච බන්ධවානි,
හිත්වාන කාමානි සංකොධිකානී’
ඵකො වරෙ බහවිසාණකපෙසා’ති.

7.

සංඛිඛා ඵසො පරිත්තමෙඤ්ඤ සොබ්‍යං
අප්පසාදෙ දුක්ඛමෙඤ්ඤ හීයො,
ගලො’ ඵසො ඉති ඤ්ඤා මතිමා’
ඵකො වරෙ බහවිසාණකපෙසා.

සංඛිඛා ඵසො පරිත්තමෙඤ්ඤ සොබ්‍යන්ති: සංඛිඛාති වා බලිසන්ති වා අමිසන්ති වා ලග්ගන්ති වා’ පලිබොධොති වා පඤ්ඤානෙත්තං කාමගුණානං අධිවචනං, පරිත්තමෙඤ්ඤ සොබ්‍යන්ති වුත්තං හෙතං හභවතා:

1. ලොහිතඛෙකා - ව ටි ම, ජ සං
2. ජහිත්වාන - ව ටි
3. සංකොධිකානී - මජ්ඣං-
සංකොධිකානී - ව ටි ක
4. ගණනා - ස්‍යා
5. වුත්තවා - පන ස
සන්තිවා - ව ටි
6. ලග්ගන්තිවා - පං
ලග්ගන්තිවා - ව ටි

ධනානි ධඤ්ඤානි ච ඛනධවානි- 'ධනානි' යි කහවුණු රත්රන් මුතු මැණික් වෙරළමිණි සක් සල පබළු රිදී රන් ලොහිතභික මැයිරිගල් කියනු ලැබෙත්. ධඤ්ඤානි යි පුර්වාන්ත අපරාන්ත කියනු ලැබෙති. පුබ්බන්ත නමි: හැල් යැ වී යැ යව යැ ගොඩුම යැ කඩිගු යැ වරා යැ කුරහමු යැ. අපරන්ත නමි: සුපයට හිත වූයේ යි. (උදු මුං ආදිය යි) ඛන්ධවානි යනු: ඛන්ධුහුසතර දෙනෙකි: ඤාතිඛන්ධුහුද ඛන්ධුයැ, ගොත්‍ර ඛන්ධුහුද ඛන්ධු යැ, මිත්‍රඛන්ධුහුද ඛන්ධු යැ, ශිල්පඛන්ධුහුද ඛන්ධු හු යි 'ධනානි ධඤ්ඤානි ච ඛන්ධවානි' යනු වේ.

හිත්වාන කාමානි සකොධිකානි- 'කාමා' යනු: උද්දන විසින් වස්තු කාමයෝ ද ක්ලේශකාමයෝ ද යි කාමයෝ දෙදෙනෙකි ... මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති ... මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. හිත්වාන කාමානි යනු: වස්තුකාමයන් පිරිසිදු දෑන ක්ලේශ කාමයන් හැර හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනුභවයට පමුණුවා. හිත්වාන කාමානි සකොධිකානි යනු: සෝචන් මහින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභිණ වූහු නම් ඒ කෙලෙසුන් කරා වටාලා නො එයි, පෙරළා නො එයි, ආපසු නො එයි. සෙදගැමි මහින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභිණ වූහු නම්-අනගැමි මහින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභිණ වූහු නම්- රහත්මගින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභිණ වූහු නම් ඒ කෙලෙසුන් කරා වටාලා නො එයි, පෙරළා නො එයි, ආපසු නො ඒනුයි 'හිත්වාන කාමානි සකොධිකානි එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදලහ ඒ පසේබුදුහු:

“පුප්‍තං ව දුරං -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො” යි.

7.

තෙල පස්කම්මගුණය සදිගයෙකි. මෙහි සොබ්‍ය (සුබ්‍හාව) ය අල්පයැ, අල්පාස්වාද ඇත්තේ යැ, මෙහි දුක් බොහෝ යැ, තෙල බිලියකැ යි දන නුවණැත්තේ කඟවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

සභිගො එසො පරිත්තමෙසු සොබ්‍යං- සභිග යැ යි හෝ බඩිග යැ යි හෝ ආමිප යැ යි හෝ ලග්ගන යැ යි හෝ තෙල පස්කම්මගුණයට නමි. පරිත්තමෙසු සොබ්‍යං යනු: තෙල වදරන ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්:

“පඤ්චමෙ භික්ඛවො කාමගුණා. කතමෙ පඤ්ච: වනච්චිකෙසෙසා රූපා -පෙ- කාශවිකෙසෙසාචොට්ඨබ්බා ඉට්ඨා කතතා මනාපා පියරූපා කාමුපසංභිතා රජනියා. ඉමෙ ඛො භික්ඛවො, පඤ්ච කාමගුණා, යං ඛො භික්ඛවො ඉමෙ පඤ්ච කාමගුණෙ පටිච්ච උපපජ්ජන් සුඛං සොමනස්සං ඉදං වුවචන්ති කාමසුඛං”^a අප්පකං එතං සුඛං, ඔමකං එතං සුඛං, චොකං එතං සුඛං, ලාමකං එතං සුඛං, ජ්ඣකං එතං සුඛං, පටිකකං එතං සුඛං, ‘සඛෙයා එසො පටිකකමෙසු සොකබ්බං’.

අපසසාදෙ දුක්ඛමෙසු භීයොති “අපසසාද කාමා වුත්තා හගවතා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා ආදීනවො එසු භීයො, අට්ඨකඛබ්බුපමා කාමා වුත්තා හගවතා - මංසපෙසුපමා කාමා වුත්තා හගවතා - තිණුක්ඛපමා කාමා වුත්තා හගවතා - අඛාරකාසුපමා කාමා වුත්තා හගවතා - සුපිනකුපමා කාමා වුත්තා හගවතා - යාචිතකුපමා කාමා වුත්තා හගවතා - රුක්ඛඵලපමා කාමා වුත්තා හගවතා අසිසුඤ්ඤපමා කාමා වුත්තා හගවතා - සත්ඵලපමා කාමා වුත්තා හගවතා - සප්පිරුපමා කාමා වුත්තා හගවතා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා ආදීනවො එසු භීයො”^b අපසසාදෙ දුක්ඛමෙසු භීයො.

ගලො එසො ඉති ඤ්ඤා මත්ථාති: ගලෙති වා බලිසන්ති වා ආමිසන්ති වා ලභනන්ති වා¹ බන්ධනන්ති වා පලිබොධොති වා පඤ්චනෙතනං කාමගුණානං අධිවචනං. ඉතීති පදසන්ති පදසංසග්ගො පදසාරිපුරි අකඛරසමවායො බ්‍යඤ්ඤාසිලිට්ඨතා පදනුපුබ්බතාමෙතං ඉතීති. මත්ථාති ධිරො පණ්ඨිතො පඤ්ඤවා දුර්භිමා ඤ්ඤා විභාවි මෙධාවි.

ගලො එසො ඉති ඤ්ඤා මත්ථාති: මත්ථා ගලොත් ඤ්ඤා බලිසන්ති ඤ්ඤා. ආමිසන්ති ඤ්ඤා ලභනන්ති. ඤ්ඤා බන්ධනන්ති ඤ්ඤා පලිබොධොති ඤ්ඤා ජාන්තො තුලඤ්ඤා තීරඤ්ඤා විභාව ඤ්ඤා විභ්‍යං කන්තාති: ‘ගලො එසො ඉති ඤ්ඤා මත්ථා, එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො’.

තෙනාහ සො පච්චකසමිදුංඛො.

“සඛෙයා එසො පටිකකමෙසු සොබ්බං
අපසසාදෙ දුක්ඛමෙසු භීයො,
ගලො එසො ඉති ඤ්ඤා මත්ථා
එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො”ති.

1. ලභනන්ති - පත
ලභනන්ති - ව-චි

a. සංග්‍රහතනිකාය-මග්ගං-දුකත.
b. මජ්ඣිම නිකාය-අලගසුපමදුකත.

“මහණෙනි, මේ කාමගුණයෝ පස්දෙනෙකි: කවර පස්දෙනෙක යත්: ඇසින් දක යුතු රූපයෝ ... කයින් දකයුතු ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනවඩන්තා වූ ප්‍රියස්වභාව ඇති කාමයෙන් යුක්ත වූ ඇලුම් කටයුතු වූ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ යි. මහණෙනි, මේ පස්කමගුණය තිසා යම් සුවයෙක් සොම්නසක් උපදී නම් මේ කාමසුඛ යැ යි කියනු ලැබෙයි. තෙල සුඛය අල්ප යැ තෙල සුඛය පහත් යැ තෙල සුඛය මද යැ තෙල සුඛය ලාමක යැ තෙල සුඛය හීන යැ තෙල සුඛය ස්වල්ප නුයි ‘සධිගො එසො පරිත්තමෙත්ථ සොධාං’ යනුවේ.

අපසසාදෙ දුක්ඛමෙත්ථ භියොතා යනු: කාමයෝ අල්පාස්වාද ඇතියහ බොහෝ දුක් ඇතියහ බහුපායාස ඇතියහ මෙහි ආදීනව බොහෝ හයි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ ඇටසැකිලි බන්දහ යි වදරන ලදහ— කාමයෝ මාංශපෙශි වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ— කාමයෝ තෘණොල්කා (තණභු 3ක්) වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරනලදහ. කාමයෝ අඛිභාරකර්සු (අඟුරුවල) වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ සිහිනයක් වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ පිරුළුයෙන් අළු දෑස් වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ වෘක්ෂඵල වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ අසිසුතා (කඩුව හා මස් ලොඹුව) වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ සැත්භුල් බන්දහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ සර්පශීර්ෂ බන්දහ බොහෝ දුක් ඇත්තාහ බොහෝ උපායාස ඇත්තාහ මෙහි ආදීනව බොහෝහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලද්දාහු නුයි ‘අප්පස්සාදෙ දුක්ඛ මෙත්ථ භියොතා’ යනු වේ.

ගළො එසො ඉති ඤජා මතිමා— ‘ගළ’ යැ හෝ ‘බලිස’ යැ හෝ ‘ආමිස’ යැ හෝ ‘ලග්ගන’ යැ හෝ ‘බන්ධන’ යැ හෝ ‘පළිබොධ’ යැ හෝ තෙලෙ පස්කම ගුණයනට නමෙකි. ඉති යනු: පදසන්ධි යැ, පදසංසර්ග යැ පදපාරිසුරි යැ, අක්ෂර සමවාය යැ, ව්‍යඤ්ජනශ්ලිෂ්ටතායැ, පදනුසුර්වතා යැ තෙල ‘ඉති’ යනු මතිමා යනු: දුකෙහි නො. සැලෙනුයෙන් ධීර යැ සුවයෙහි නො ඉල්පෙනුයෙන් පණ්ඩිත යැ, මෙලෝ පරලෝ අර්ථයෙහි කළ පරිවය ඇතියෙන් ප්‍රඥාවත් යැ, ආත්මාර්ථ පරාර්ථයෙහි හිසලවනුයෙන් බුද්ධිමත් යැ, ගම්භීරඋත්තාරාර්ථයෙහි නොපසුබස්නෙන් ඥානවත් යැ, ගුණ ප්‍රතිවිෂන්තාරාර්ථයන් හෙළි කරනුයෙන් විභාවී යැ, හික්ලෙශතායෙන් මොධාවී යැ.

ගළො එසො ඉති ඤජා මතිමා යනු: නුවණැතිගේ (තෙල පස්කමගුණ) ගළයෙකැයි දන බලිසයෙකැයි දන ආමිසයෙකැයි දන ලග්ගනයෙකැයි දන බන්ධනයෙකැයි දන පළිබොධයෙකැයි දන, දනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභත කොට නුයි ‘ගළො එසො ඉති ඤජා මතිමා, එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො’ යනු වේ.

එයින් කීහ ඒ පසේ සම්බුදුහු:

“සධිගො එසො —ප— බග්ගවිසාණකප්පො”යි.

සන්ද්‍රයිකාන සංඤ්ඤාජනානි
 ජාලංච හෙකා සලිලමුච්චාරි,
 අග්ගිව දඩ්ඨං අනිවක්ඛමානො
 එකො වරෙ බග්‍ගවිසාණකප්පො.

සන්ද්‍රයිකාන සංඤ්ඤාජනානි: දස සංඤ්ඤාජනානි'. කාමරාග සංඤ්ඤාජනං පටිසසංඤ්ඤාජනං මානසංඤ්ඤාජනං දිට්ඨිසංඤ්ඤාජනං විචිකිච්ඡාසංඤ්ඤාජනං සීලබ්බතරාපරමාසසංඤ්ඤාජනං හවරාගසංඤ්ඤාජනං ඉක්කාසංඤ්ඤාජනං මච්ඡරියසංඤ්ඤාජනං අවිජජාසංඤ්ඤාජනං, සන්ද්‍රයිකාන සංඤ්ඤාජනානි: දසසංඤ්ඤාජනානි ද්‍රයිකා සන්ද්‍රයිකා පජභිකා විනොදෙකා බානතිං කරිකා අනභාවං ගමෙකානි 'සන්ද්‍රයිකාන සංඤ්ඤාජනානි'.

ජාලංච හෙකා සලිලමුච්චාරිති 'ජාලං' වුවනි සුත්තජාලං සලිලං'. වුවනි උදකං, 'අමුච්චාරි' වුවනි මච්ඡා, යථා මච්ඡා ජාලං භික්ඛිකා සමිහික්ඛිකා ද්‍රයිකා පද්‍රයිකා සමපද්‍රයිකා වරති විහරති ඉරියති වකෙතති පාලෙති යපෙති යාපෙති, එවමෙව දො ජාලා තණ්හා ජාලං ව දිට්ඨිජාලං ව - පෙ - ඉදං තණ්හාජාලං පෙ - ඉදං දිට්ඨිජාලං. තස්ස පච්චකස්මුච්චාසං තණ්හාජාලං පභිනං, දිට්ඨිජාලං පටිභිසංචයං, තණ්හාජාලස්ස පභිනක්ඛා දිට්ඨිජාලස්ස පටිභිසංචයක්ඛා යො පච්චක සමුච්චො උපෙ න සජජති, සද්දෙ න සජජති ගජෙක න සජජති - පෙ - දිට්ඨි සුත්තමිච්ඡා විඤ්ඤාතමෙච්ඡා ධමමසු න සජජති, න ගණ්හානි¹ න බජ්චනි² න පළිබජ්චනි³. නිකමනො ගිසකටො විසමුච්චො විසඤ්ඤොනො, විමරියාදිකතෙන වෙතසා විහරතිති 'ජාලංච හෙකා සලිලමුච්චාරි'.

අග්ගිව දඩ්ඨං අනිවක්ඛමානොති: යථා අග්ගි තිණකච්ඡාපාදනං දහනො ගච්ඡති අනිවක්ඛනො. එවමෙව තස්ස පච්චකසමුච්චාසං සොතාපකම්මගෙන යෙ කිලෙසා පභිනා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති, න පච්චනි න පච්චාගච්ඡති. සකදගාමිමගෙන - ආනාගාමිමගෙන - අරහක්ඛමගෙන යෙ කිලෙසා පභිනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති, න පච්චනි න පච්චාගච්ඡතිති 'අග්ගිව දඩ්ඨං අනිවක්ඛමානො එකො වරෙ බග්‍ගවිසාණකප්පො'

තෙනාහ සො පච්චකසමුච්චො:
 "සන්ද්‍රයිකාන සංඤ්ඤාජනානි
 ජාලංච හෙකා සලිලමුච්චාරි,
 අග්ගිව දඩ්ඨං අනිවක්ඛමානො,
 එකො වරෙ බග්‍ගවිසාණකප්පො"ති.

1. තග්ගානි - ව-ච්ච
 2. නච්චනි - පහ
 3. න පළි ච්චනි - පහ
 4. චාලනිකා - ස.

8. දියෙහි දල බිඳ ගිය මසකු සෙයින් සංයෝජනයන් පළා, දූවුණු තැනට පෙරළා නො එන ගින්නක් සෙයින් (මාර්ගඥානයෙන් දූවුණු කෙලෙසුන් කරා පෙරළා නො එමින්) කගවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

සඤ්ජයාන සඤ්ඤාජනානි යනු: සංයෝජනයෝ දස දෙනෙකි: කාමරාගසංයෝජන යැ ප්‍රතිසසංයෝජන යැ මානසංයෝජන යැ ආඡට්ඨි-සංයෝජන යැ විචිකිත්සාසංයෝජන යැ ශීලවුකපරාමර්භසංයෝජන යැ හවිරාගසංයෝජන යැ ඊෂ්ඨාසංයෝජන යැ මාත්සයාසි සංයෝජන යැ අධිද්‍යා සංයෝජන යි. සඤ්ජයාන සඤ්ඤාජනානි යනු: දසසංයෝජනයන් පළා මොනොවට පළා හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනු අභාවයට පමුණුවා තුයි 'සන්දලයින්වාන සඤ්ඤාජනානි' යනු වේ.

ජාලංව හෙතො සලිලමුච්චාරි- 'ජාලං' යි හුදල කියනු ලැබෙයි. 'සලලං' යි ජලය කියනු ලැබෙයි. 'අම්බුචාරි' යි මත්ස්‍යයා කියනු ලැබෙයි. යම්සේ මත්ස්‍ය තෙම දල බිඳ සිදුරු කොට පළා හිරා හිරිහිරිකොට සෙරෙයි වෙසෙයි ඉරියව් පවත්වා ද වැවේ ද පාලනය කෙරේ ද රැකේ ද යාපනය කෙරේ ද එසෙයින් මැ, තෘෂ්ණාජාල ද ආඡට්ඨාල ද යි ජාල දෙකෙකි. ... මේ තෘෂ්ණාජාල යැ... මේ ආඡට්ඨාල යි. ඒ පසේබුදුන් විසින් තෘෂ්ණා ජාලය ප්‍රභිණ යැ ආඡට්ඨාලය දුරලනලද, තෘෂ්ණාජාලය ප්‍රභිණ වන බැවින් ආඡට්ඨාලය දුරලන ලද වන බැවින් ඒ පසේබුදුහු රූපයෙහි නො ඇලෙති ඉබ්දයෙහි නොඇලෙති ගන්ධයෙහි නො ඇලෙති ... ආඡට්ඨාල මුත-විඤානව්‍යාධර්මයන්හි නො ඇලෙති නො ගතිති නො බැඳෙති ප්‍රතිබද්ධ නො වෙති (එයින්) ගිත්වුණහු බැහැර දූවහු මිදුණහු වෙන් වූවහු විගතමයාද කළ සිතින් යුක්ත වැ වාසය කෙරෙත් තුයි 'ජාලංව හෙත්වා සලිලමුච්චාරි' යනු වේ.

අග්ගිව දඩ්ඨං අනිවක්කමානො යනු: යම්සේ ගින්න තෘණකාඡට පටන් කොට දවමින් නො නැවැතැ යේ ද එසෙයින් මැ ඒ පසේ බුදුන් විසින් සෝවන් මහින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභාණය කරන ලද වෙත් ද ඒ කෙලෙසුන් කරා වටාලා නො එති පෙරළා නො එති ආපසු නො එති සෙදගැමි මහින්- අනගැමිමහින්- රහත්මහින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභාණය කරන ලද වෙත් ද ඒ කෙලෙසුන් කරා වටාලා නො එති පෙරළා නො එති ආපසු නො එත් තුයි "අග්ගි ව දඩ්ඨං අනිවක්කමානො එකො වරෙ බග්ගවිසානකජ්ජො" යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේබුදුහු:

"සඤ්ජයාන -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකජ්ජො"යි.

9.

ඔක්ඛිත්තවකඛු න ව පාදලොලො
ගුහභිඤ්ඤො රක්ඛිතමානසානො,
අනවස්සනො අපරිධයහමානො
එකො වරෙ බහවිසාණකපෙපා.

ඔක්ඛිත්තවකඛු න ව පාදලොලොති කථං - බිත්තවකඛු හොති: ඉට්ඨකච්චො භික්ඛු වකඛුලොලො වකඛුලොලියෙන සමන්තාගතො හොති 'අදිට්ඨං දුක්ඛිතබ්බං දිට්ඨං සමඤ්ඤාමිතබ්බං'නති ආරාමෙන ආරාමං උය්‍යානෙන උය්‍යානං ගාමෙන ගාමං ගිගමෙන ගිගමං නගරෙන නගරං රට්ඨෙන රට්ඨං ජනපදෙන ජනපදං දීඝවාරිකං අනවස්ථිත වාරිකං¹ අනුයුක්ඛො හොති රුපදසකනාය, එවං බිත්තවකඛු හොති-

අථවා භික්ඛු අනතරසරං පට්ටෙඨා වීථිං පට්ටනො අසංවුතො ග වජ්ඨි: හස්ථිං ඔලොකෙනො අසසං ඔලොකෙනො² රථං ඔලොකෙනො පතතිං ඔලොකෙනො ඉඤ්ඤො ඔලොකෙනො පුරිසෙ ඔලොකෙනො කුමාරකෙ ඔලොකෙනො කුමාරිකායො ඔලොකෙනො අනතරාපනං ඔලොකෙනො සරමුඛාති ඔලොකෙනො උද්ධං ඔලොකෙනො³ අධො ඔලොකෙනො දිසාවිදිසං විපෙක්ඛමානො⁴ ග වජ්ඨි, එවමපී බිත්තවකඛු හොති.

අථවා භික්ඛු වකඛුනා රුපං දිස්වා නිමිත්තග්ගාහී හොති අනුඛාඤ්ජනග්ගාහී යත්වාධිකරණමෙනං⁵ වකඛුඤ්ඤියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣා දෙමනසා පාපකා අකුසලා ධම්මා අභ්‍යාසවෙය්‍යාං තස සංවරාය න පට්ටජ්ජති, න රක්ඛිති වකඛුඤ්ඤියං, වකඛුඤ්ඤියෙන සංවරං⁶ ආපජ්ජති, එවමපී බිත්තවකඛු හොති.

යථවා පනොකෙ හොනො සමණබ්‍රාහ්මණා සද්ධාදෙය්‍යාති හොජනාති භුඤ්ජො තෙ එවරුපං විසුකදසකනං අනුයුක්ඛො විහරන්ති, සෙය්‍යථිදං: නච්චං ගීතං වාදිතං පෙක්ඛා අසානං පාණිසසරං වේතාලං කුම්භචුතං සොහනගරකං⁷ වණ්ඤාලං වංසං ධොවනං හස්ථියුද්ධං අසසයුද්ධං මභිසයුද්ධං උසහයුද්ධං අජයුද්ධං මෙණ්ඩයුද්ධං කුකකුටයුද්ධං වට්ඨාකයුද්ධං දණ්ඩයුද්ධං මුට්ඨියුද්ධං ගිඛුද්ධං උය්‍යාධිකං බලග්ගා සෙනාබ්‍රහ්මණ අනිකදසකනං ඉති වා, එවමපී බිත්තවකඛු හොති.

1. අනවධිත වාරිකං - ම ජ සං
අනවස්ථි වාරිකං - ප ව ට්ඨ සාය
2. උභිං දිපෙ: දිසං පෙක්ඛමානො - ප ව ට්ඨ
3. පෙක්ඛමානො - සාය,
4. මෙතං - ප ව ට්ඨ
5. නච්ච සංවරං - ව ට්ඨ
6. සොහනකං - ම ජ සං

9.

යටබලා හෙලූ ඇස් ඇතියේ නො ද පාදලොල වූයේ රක්තා ලද ඉඳුරන් ඇතියේ රක්තා ලද මනස ඇතියේ (කෙලෙසුන් විසින්) නො තෙත් වූයේ (කෙළෙස් ගිනින්) නො දූවූයේ කඟවෙහෙණභහක් සෙයින් එකලා වූ සරනේ යි.

ඔකඛිතතවකඛු න ව පාදලොලො යනු: කිසෙයින් 'බිත්තවක්ඛු' වේ ද යත්: මෙහි කිසි මහණෙක් (සක්දෙර උපන් ලොභ විසින්) ඇයින් ලොල් වූයේ වක්ඛුර්ලොලායෙන් සමන්විත වෙයි. නුදුටු රූපාලම්බන දක්ක යුතු යැ දක්තා ලද්ද ඉක්මවිය යුතු යැ'යි අරමින් අරමට උයනින් උයනට ගමින් ගමට හිඟමයෙන් නිඟමයට නුවරින් නුවරට රටින් රටට දනව්වෙන් දනව්වට දීර්ඝ වාරිකායෙහි නො ගිම් වාරිකායෙහි යෙදුණේ රූපදර්ශනය පිණිස හැසිරෙයි මෙසේ 'බිත්තවක්ඛු' වෙයි.

නොහොත් මහණ ඇතුළුගමට පිවිසියේ වේමඟට පිළිපත්තේ අසංවර වූ යෙයි: ඇතුන් බලමින් අසුන් බලමින් රිය බලමින් පාබලසෙන් බලමින් ස්ත්‍රින් බලමින් පුරුෂයන් බලමින් කුමරුන් බලමින් කුමරියන් බලමින් ඇතුළු අවුණ (කඩකුළ) බලමින් ගෙදෙර බලමින් උඩ බලමින් යට බලමින් දසනුදස බලමින් යෙයි. මෙසේත් 'බිත්තවක්ඛු' වෙයි.

නොහොත් මහණ ඇයින් රූපයක් දක (ක්ලේශවස්තු වූ) නිමිති ගන්නේ වෙයි, (හස්තපාදදී) ආකාර විසින් ගන්නේ වෙයි, යම් කරුණෙකින් වක්ඛුරින්ද්‍රිය අසංවෘත වූ වසන මොහු අභිධාන දොඋමනසා සච්ඛාත ලාමක අකුශලධර්මයේ අනුබදනාහු නම් ඒ වක්ඛුරින්ද්‍රියයාගේ සංවරය පිණිස නො පිළිපදී, වක්ඛුරින්ද්‍රියය නො රකී, වක්ඛුරින්ද්‍රියයෙහි සංවරයට නො පැමිණෙයි. මෙසේත් 'බිත්තවක්ඛු' වෙයි.

තවද යම්යේ ඇතැම් හවත් මහණබමුණු කෙනෙක් කම්පල අදහා දුන් බොජුන් වළඳා ඔවුහු මෙබඳු වූ විසුළු දැකීමෙහි යෙදී වෙසෙති: ඒ මෙසේ යැ: නැටුම් ගැයුම් වැයුම් නළුමුළු භාරතාදිය කියන තැන කස්තල සනතාල කුළුතාලම් හෝ මළසිරුරු මන්ත්‍රයෙන් නහාලීම කළපිඹීම (බුම්මංඛි?) ප්‍රතිභානවිත්‍ර යැවොලුන්ගේ සණදෙවුන්කෙළි වස්කුලල් ඇට දෙවීම ආත්පොර අස්පොර මියුපොර වැහැප්පොර ඉවපොර බැටළුපොර එළුපොර කුකුළුපොර වටුපොර දඹුපොර මිටුපොර මල්ල පොර යුදපෙරමුණ බල සෙන් ගණන තැන කදවුරු බලඇණි දැකීම යනු හෝ යැ. මෙසේත් 'බිත්තවක්ඛු' වේ.

කථං ඔක්ඛිතවකඛු හොති, ඉධෙකවෙචා භික්ඛු¹ න වකඛුලොලො න වකඛුලොලියෙන සමන්තාගතො හොති, අදිට්ඨං දතකඛිඛං දිට්ඨං සමතිකකමිතඛිඛානි න ආරාමෙන දාරාමං, න උය්‍යානෙන උය්‍යානං, න ගාමෙන ගාමං, න නිගමෙන නිගමං, න නගරෙන නගරං, න රටෙඨන රට්ඨං න ජනපදෙන ජනපදං, දීඝචාරිකං අනච්ඡිතචාරිකං² අනනුයුක්ඛො හොති රුපදසනාය. එවමපි ඔක්ඛිතවකඛු හොති.

අථවා භික්ඛු අනුරසරං පච්චෙධා වීරීං පටිපනො සංවුක්ඛො ගච්ඡති න හස්සීං ඔලොකෙනො න දසසං ඔලොකෙනො න රථං ඔලොකෙනො න පක්ඛීං ඔලොකෙනො න ඉස්සියො ඔලොකෙනො න පුරීසෙ ඔලොකෙනො න කුමාරකෙ ඔලොකෙනො න කුමාරිකායො ඔලොකෙනො න අනුරාපනං ඔලොකෙනො න සරමුඛාති ඔලොකෙනො න උභිං ඔලොකෙනො න අධො ඔලොකෙනො න දිසාවිදිසං³ විපෙක්ඛමානො ගච්ඡති එවමපි ඔක්ඛිතවකඛු හොති.

අථවා භික්ඛු වකඛුනා රුපං දිසවා න නිමිත්තාගාභී හොති නානුබ්‍යඤ්ඤානාගාභී යචාධිකරණමෙනං⁴ වකඛුඤ්ඤං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදෙමනසො පාපසා අකුසලා ධම්මා අචාසකවෙය්‍යං, තස සංචරාය පටිපජ්ජති රක්ඛති වකඛුඤ්ඤං වකඛුඤ්ඤෙ සංචරං ආපජ්ජති එවමපි ඔක්ඛිතවකඛු හොති.

යථාවා පනෙකෙ භොතො සමණබ්‍රාහ්මණා සභ්‍යාදෙය්‍යාති භොජනාති භුඤ්ජේඤා තෙ එවරුපං විසුකදසනං අනනුයුක්ඛො විහරන්තී සෙය්‍යවීදං: නචචං ගිතං වාදිතං -පෙ- අනිකදසනං ඉති වා ඉති එවරුපා විසුකදසනා පටිචිරතො. එවමපි ඔක්ඛිත වකඛු හොති.

න ච පාදලොලොති කථං පාදලොලො හොති: ඉධෙකවෙචා භික්ඛු පාදලොලො පාදලොලියෙන සමන්තාගතො හොති ආරාමෙන දාරාමං උය්‍යානෙන උය්‍යානං ගාමෙන ගාමං නිගමෙන නිගමං නගරෙන නගරං රටෙඨන රට්ඨං ජනපදෙන ජනපදං දීඝචාරිකං අනච්ඡිතචාරිකං අනුයුක්ඛො විහරති එවමපි පාදලොලො හොති.

1. ඉධ භික්ඛු - ප ව වී
2. අනච්ඡිත චාරිකං - ට ජ සං
3. න දිසො දිසං - ප ව වී
4. මෙතං - ව-වී.

කිසෙයිත් 'ඔක්ඛිත්තවක්ඛු' වෙ යැ යත්: මෙ සස්තෙහි කිසි මහණෙක් ඇසින් ලොල් නො වූයේ වක්ඛුර්ලොලායෙන් යුක්ත නො වූයේ වෙයි: නුදුටු දෑ දක්ක යුතු යැ, දුටු දෑ ඉක්මවිය යුතු යැ'යි අරමින් අරමට නොයෙයි, උයතින් උයනට- ගමින් ගමට- ගිගමයෙන් නිගමයට- නුවරින් නුවරට- රටින් රටට- දනව්වෙන් දනව්වට රූපදර්ශනය පිණිස දීර්ඝ-වාරිකායෙහි නො හිමි වාරිකායෙහි නො යෙදුණේ වෙයි. මෙසේත් 'ඔක්ඛිත්තවක්ඛු' වෙයි.

නොහොත් මහණ ඇතුළුගමට පිවිසියේ විදියට බටුයේ සංවර වැ යෙයි: ඇතුන් නො බලමින් අසුන් නො බලමින් රිය නො බලමින් පාබල සෙන් නොබලමින් ගැනුන් නො බලමින් පිරිමින් නො බලමින් කුමරුන් නො බලමින් කුමරියන් නො බලමින් ඇතුළු අවුණු නො බලමින් නෙදෙර නොබලමින් උඩ නො බලමින් යට නො බලමින් දිශාවිදිශා නො බලමින් යෙයි. මෙසේත් 'ඔක්ඛිත්තවක්ඛු' වෙයි.

නොහොත් මහණ ඇසින් රූපයක් දැක ගිමිති වගයෙන් නො ගත්තේ අනුවාසද්දන වගයෙන් නො ගත්තේ වෙයි. යම් කරුණෙකින් වක්ඛුරින්ද්‍රියය අසංවර වැ වසන මොහු අභිධ්‍යා දෙමනස් සංඛ්‍යාත ලාමක අකුලධර්මයේ අනුබදනාහු නම් ඒ වක්ඛුරින්ද්‍රියයාගේ සංවරය පිණිස පිළිපදී, වක්ඛුරින්ද්‍රියය රකි. වක්ඛුරින්ද්‍රියයෙහි සංවරයට පැමිණෙයි. මෙසේත් 'ඔක්ඛිත්තවක්ඛු' වෙයි.

තවද යම්සේ ඇතැම් හවත් මහණබවුණු කෙනෙක් කම්පල හදහා දොලද බොජුන් වළඳා ඔහු මෙබඳු විසුළු දස්තෙහි නො යෙදී ටෙසෙති: ඒ මෙසේ යැ: නැටුම් ගැයුම් වැයුම් ... බලඇණි දැකීම යනාදිය යි මෙබඳු විසුළු දස්තෙන් වැළැකුණේ වෙයි. මෙසේත් 'ඔක්ඛිත්තවක්ඛු' වෙ.

න ව පාදලොලො යනු: කිසෙයිත් 'පාදලොල' වෙ යැ යත්: මෙහි ඇතැම් මහණෙක් පයින් ලොල්වූයේ පාදලොලායෙන් සලිත්විත වූයේ වෙයි: අරමින් අරමට උයතින් උයනට ගමින් ගමට ගිගමයෙන් නිගමයට නුවරින් නුවරට රටින් රටට දනව්වෙන් දනව්වට දීර්ඝවාරිකායෙහි නො හිමි වාරිකායෙහි යෙදී වාසය කෙරෙයි. මෙසේත් 'පාදලොල' වෙයි.

අඳවා හික්කු අනෙකාපි සඛිකාරාමෝ පාදලොලො පාදලොලියෙන සමන්තාගතො හොති. න අසුභෙනු න කාරණභෙනු උද්ධමො අද්විපසනකවිකො පරිට්ඨෙතො පරිවෙණං ගව්ඡති, විහාරතො විහාරං ගව්ඡති, අධිස්සොගතො අධිස්සොගං ගව්ඡති, පාසා තො පාසාදං ගව්ඡති, හම්මියතො හම්මියං ගව්ඡති, ගුහාය¹ ගුහං ගව්ඡති, ලෙනතො ලෙනං ගව්ඡති, කුටියා කුටිං ගව්ඡති, කුටාගාරතො කුටංගාරං ගව්ඡති, අට්ටතො අට්ටං ගව්ඡති, මාලතො මාලං ගව්ඡති උද්දණ්ඩතො උද්දණ්ඩං ගව්ඡති, උදෙද්ධිතො උදෙද්ධිතං ගව්ඡති, උපට්ඨානසාලතො උපට්ඨානසාලං ගව්ඡති, මණ්ඩලලොලතො මණ්ඩලලොල² ගව්ඡති, රුක්කමුලතො රුක්කමුලං ගව්ඡති. යඤ්චා පන හික්කු හිසිදන්ති තභිං ගව්ඡති. තඤ්ච ඵකසස වා දුතියො ගොති, ද්විතො වා තතියො හොති, තිණ්ණො වා වතුදො හොති. තඤ්ච ඛ්‍යං සමඵසලාපා පලපඤ්ඤා³ සෙය්‍යපීදං; රාජකඵං චොරකඵං -පෙ- ඉති හවාහවකඵං කඵෙති. ඵවමි පාදලොලො හොති.

න ච පාදලොලොති: සො පච්චිකසමුද්ධො පාදලොලියා ආරතො වීරතො පට්ඨිවීරතො හික්කතො හික්කටො විපමුකො විසඤ්ඤොකො විමරියදීකතො වෙකසා පට්ඨප්ප්‍රානාරාමො හොති පට්ඨලොනරතො අඤ්ඤාතො වෙයොසමඵච්ඡුසුකො අභිරාකතඤ්ඤාතො විපසානාය සමන්තාගතො බ්‍රුහෙතො සුඤ්ඤාගාරානං කුසිලි කුසිතරතො ඵකකතමුසුකො සදඤ්ඤාතො ඔකඤ්ඤා වක්කු න ච පාදලොලො.

ගුතතින්ද්‍රියො රකඤ්ඤාමානසානොති: ‘ගුතතින්ද්‍රියො’ති සො පච්චිකසමුද්ධො වක්කුතා රූපං දිස්වා න නිමිත්තභාහි ගොති නානුබ්බඤ්ඤානභාහි. යඤ්චාධිකරණ මෙනං වක්කුන්ද්‍රියං අසංදුතං චිහරන්තං අභිඤ්ඤාදෙමනසා පාපකා අකුසලා ධම්මා අභාසවෙය්‍යං තස සංවරාය පට්ඨපඤ්ඤා, රකඤ්ඤා වක්කුන්ද්‍රියං, වක්කුන්ද්‍රියෙ සංවරං දාපඤ්ඤා. සොතෙන සද්ධං සුඤ්ඤා -පෙ- සාතෙන ගඤ්ඤා සාධිඤ්ඤා - ජිව්හාය රසං සාධිඤ්ඤා - කායෙන චොට්ඨිකං චුඤ්ඤා - මනසා ධම්මං විඤ්ඤා න නිමිත්තභාහි හොති, නානුබ්බඤ්ඤානභාහි, යඤ්චාධිකරණ මෙනං මනින්ද්‍රියං අසංදුතං චිහරන්තං අභිඤ්ඤාදෙමනසා පාපකා අකුසලා ධම්මා අභාසවෙය්‍යං. තස සංවරාය පට්ඨපඤ්ඤා රකඤ්ඤා මනින්ද්‍රියං මනින්ද්‍රියෙ සංවරං දාපඤ්ඤාති ‘ගුතතින්ද්‍රියො’ රකඤ්ඤාමානසානොති ගොපිතමානසානොති ‘ගුතතින්ද්‍රියො රකඤ්ඤාමානසානොති’.

1. අනාසඛිකාරාමො - ම ජ ස.
 2. ගුහතො - ම ජ ස.
 3. මණ්ඩලතො මණ්ඩලං - ම ජ ස.
 4. ඛ්‍යං සමඵසලපඤ්ඤා - ව, ටි

නොහොත් මහණ ඇතුළු සහරම්භිදු පාදලොල වූයේ පාදලොලා-
 යෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි, ප්‍රයෝජන නැති වැ කාරණ නැති වැ උඩඟු වූයේ
 නො සන්හුන් සිත් ඇත්තේ පිරිවෙනින් පිරිවෙනට යෙයි, වෙහෙරින්
 වෙහෙරට යෙයි, අර්ධයොගයෙන් අර්ධයොගයට යෙයි, ප්‍රාසාදයෙන්
 ප්‍රාසාදයට යෙයි, සදලුගෙයින් සදලුගෙට යෙයි, ගුහායෙන් ගුහාවට යෙයි,
 ලෙනින් ලෙනට යෙයි, කිළියෙන් කිළියට යෙයි, කුළුගෙයින් කුළුගෙට
 යෙයි, අටල්ලෙන් අටල්ලට යෙයි, මහලින් මහලට යෙයි, උද්දණ්ඩ
 (එක් වහලින් යුතු ගෙ) යෙන් උද්දණ්ඩයට යෙයි, බඩුහලින් බඩුහලට
 යෙයි, උවටැන්හලින් උවටැන්හලට යෙයි, මණ්ඩලමාලයෙන් මණ්ඩල
 මාලයට යෙයි, රුක්මුලින් රුක්මුලට යෙයි, යම් තැනෙකැ හික්සුහු හිදිත්
 නම් එහි හෝ යෙයි, එහි එකක්හට හෝ දෙවැන්නා වෙයි, දෙදෙනකු හට
 හෝ තෙවැන්නා වෙයි, තිදෙනකු හට හෝ සිව්වැන්නා වෙයි. එහි දී
 බොහෝ තිරරත්ඵක කලා පවසයි. ඒ මෙසේ යැ: රාජකලා යැ වොරකලා
 යැ... මෙසෙයින් වෘද්ධි-භානි වේ යැ යන කලා කෙරෙයි. මෙසේත්
 'පාදලොල' වේ.

න ව පාදලොලො යනු: ඒ පසේ බුදුහු පාදලොලායෙන් දුරු
 වූවාහු වෙන් වූවාහු වෙසෙසින් වෙන්වූවාහු තික්මුණුහු බැහැරවූවාහු
 මිදුනාහු විසංයොග වූවාහු විගතමයභිද කළ සිතින් යුතු වැ විවේකයෙහි
 ඇලුණාහු වෙති, විවේකයෙහි ඇලුණාහු අධ්‍යාත්ම විත්තසමාධියෙහි
 ඇලුණාහු බැහැර නො කළ (නො නට) ධ්‍යාන ඇත්තාහු විදර්ශනායෙන්
 යුක්ත වූවාහු ඉන්‍යාභාරභාවනාව වඩන්තාහු ධ්‍යාන කරනසුලු වූවාහු
 ධ්‍යානයෙහි ඇලුණාහු එකිභාවයෙහි යෙදුණාහු උත්තමාර්ඵ (හෝ
 ස්වාරත්ඵ) ගරුක වූවාහු තුයි 'ඔක්ඛිත්තවක්ඛු න ව පාදලොලො'
 යනු වේ.

ඉත්තින්ද්‍රියො රක්ඛිතමානසානො- 'ඉත්තින්ද්‍රියො' යනු: ඒ පසේ
 බුදුහු ඇසින් රූපයක් දක ගිමිති වශයෙන් නො ගන්නාහු අනුවාසක්ඛන
 වශයෙන් නො ගන්නාහු වෙති. යම් කරුණෙකින් වක්ඛුරින්ද්‍රියය අසංවර
 කොට වසනුවන් අභිධ්‍යාදොර්මනසා සඛිබ්‍යාත ලාමක අකුලෙධර්මයෝ
 අනුබදනාහු නම් ඒ වක්ඛුරින්ද්‍රියයාගේ සංවරයට පැමිණෙති, වක්ඛුරින්ද්‍රියය
 ගොපනය කෙරෙති, වක්ඛුරින්ද්‍රියයෙහි සංවරයට පැමිණෙති. කනින් ශබ්ද
 අසා-නැහැයෙන් ගද අසා- දිවින් රස විද- කයින් පහස් පැහැසැ- මනසින්
 දහම් දන ගිමිති වශයෙන් නො ගන්නාහු අනුවාසක්ඛන වශයෙන් නො
 ගන්නාහු වෙති. යම් කරුණකින් මනින්ද්‍රියය අසංවර කොට වසනුවන්
 අභිධ්‍යාදොර්මනසා සඛිබ්‍යාත ලාමක අකුලෙධර්මයෝ අනුබදනාහු නම්
 ඒ මනින්ද්‍රියයාගේ සංවරයට පැමිණෙති, මනින්ද්‍රියය ගොපනය කෙරෙති,
 මනින්ද්‍රියයෙහි සංවරයට පැමිණෙත් තුයි 'ඉත්තින්ද්‍රිය' නම් වෙති.
 'රක්ඛිතමානසානො' යනු: ගොපනය කළ සිත් ඇත්තාහු තුයි
 'ඉත්තින්ද්‍රියො රක්ඛිතමානසානො' යනු වේ.

අනවසසුතො අපරිඛය්‍යමානොති: වුත්තං හෙතං ආයස්මිතා මහා මොග්ගල්ලානෙන “අවසසුතපරියායං ච වො ආවුසො දෙසෙස්සාමී.”¹ අනවසසුතපරියායං ච, තං සුභාථ සාධුකං මනසි කරොථ භාසිස්සා මීති: එවමාවුසොති ඛො තෙ භික්ඛු අයස්මිතො මහාමොග්ගල්ලානස්ස පච්චෙස්සාස්සං. අයස්මිතො මහාමොග්ගල්ලානො එසදවොච: ‘කථං වාවුසො අවසසුතො හොති; ඉධාවුසො භික්ඛු චක්ඛුතා රූපං දිස්වා පියරූපෙ රූපෙ අධිමුච්චති, අපියරූපෙ රූපෙ ඛ්‍යාපස්සිති අනුපට්ඨිත කායසති ච විහරති පරික්ඛවෙතස්සො, තං ච වෙතොවිමුත්තී. පඤ්ඤවිමුත්තී. යථාභූතං නප්පජානාති යස්ස තෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මො අපච්චෙස්සා තිරුජ්ඣන්ති. ඥානෙන සද්දං සුඤ්ඤා -පෙ- මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය පියරූපෙ ධම්මෙ අධිමුච්චති, අපියරූපෙ ධම්මො ඛ්‍යාපස්සිති, අනුපට්ඨිතකායසති ච විහරති පරික්ඛවෙතස්සො. තං ච වෙතොවිමුත්තී. පඤ්ඤවිමුත්තී. යථාභූතං නප්පජානාති, යස්ස තෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මො අපච්චෙස්සා තිරුජ්ඣන්ති. අයං වුච්චතාවුසො භික්ඛු අවසසුතො චක්ඛුවිඤ්ඤායොස්ස රූපෙස්ස -පෙ- ආවසසුතො මනොච්ඤ්ඤායොස්ස ධම්මෙස්ස. එවං විහාරි වාවුසො භික්ඛු චක්ඛුතො වෙපි නං මාරො උපසංඛිමති ලහෙථෙව’ මාරො ඔතාරං ලහෙථ මාරො ආරම්මණං. ඥානතො වෙපි නං -පෙ- මනතො වෙපි නං මාරො උපසංඛිමති ලහෙථෙව මාරො ඔතාරං ලහෙථ’ මාරො ආරම්මණං.

සෙය්‍යථාපි ආවුසො නළාගාරං වා තිණගාරං වා සුක්ඛංකොලාපං තෙමො වසතිකං.² පුරස්මාය වෙපි නං දිස්සාය පුරිසො ආදික්ඛාය තිණ්ණකාය උපසංකමෙය්‍ය ලහෙථෙව අග්ගි ඔතාරං ලහෙථ අග්ගි ආරම්මණං. පඤ්ඤමාය වෙපි නං දිස්සාය-උත්තරාය වෙපි නං දිස්සාය-දක්ඛිණාය වෙපි නං දිස්සාය-භෙට්ඨිමාය වෙපි නං දිස්සාය-උපරිමාය වෙපි’ නං දිස්සාය-යතො කුමොවි වෙපි නං දිස්සාය පුරිසො ආදික්ඛාය තිණ්ණකාය උපසංකමෙය්‍ය ලහෙථෙව අග්ගි ඔතාරං, ලහෙථ අග්ගි ආරම්මණං. එවමෙව ඛො ආවුසො එවං විහාරි භික්ඛු චක්ඛුතො වෙපි නං මාරො උපසංඛිමති, ලහෙථෙව මාරො ඔතාරං ලහෙථ මාරො ආරම්මණං, ඥානතො වෙපි නං -පෙ- මනතො වෙපි නං මාරො උපසංඛිමති ලහෙථෙව මාරො ඔතාරං, ලහෙථ මාරො ආරම්මණං.”

1. දෙපිස්සාමී - ව, ච
 2. යස්ස තෙ උප්පන්නා - ප ච
 3. ලහෙථ - ව, ච, ඥා,
 4. ලහෙථ මාරො - ඥා,
 5. චෙරොවසිකං - ව-ච
 6. භෙට්ඨිමො වෙපි නං - ම ඡ ඥා
 7. උපරිමො වෙපි නං - ම ඡ ඥා

අනවසසුනො අපරිබාහමානො යනු: මේ කියන ලද මැ යි ආයුෂ්මත් මහවුගලන් තෙරුන් විසින්: ‘‘ඇවැත්ති, තොපට ‘අවස්සුතපරියාය (කෙලෙසුන් විසින් තෙත් කරුණ) ද අනවස්සුත පරියාය (කෙලෙසුන් විසින් නො තෙත් කරුණ) ද දෙසම් ඒ අසවු මැනැවින් මෙනෙහි කරවු, කියමි. ‘එසේ යැ ඇවැත්ති’යි ඒ භික්ෂුහු ආයුෂ්මත් මහවුගලන් තෙරුන්ට පිළිවදන් ඇස්වූහ. ආයුෂ්මත් මහවුගලන් තෙරහු මෙය වදළහ. ඇවැත්ති, කියෙයිත් අවස්සුත (කෙලෙසුන් විසින් තෙත්) වෙ ද යත්: ඇවැත්ති, මෙ සස්තෙහි මහණෙක් ඇසින් රූපයක් දක ප්‍රිය සචභාව වූ රූපයෙහි ඇලෙයි, අප්‍රියසචභාව වූ රූපයෙහි ව්‍යාපාදයට පැමිණෙයි, නො එළඹ සිටි කායස්මාති ඇතියේ ලසු වූ සිත් ඇති වැ වාස කෙරෙයි, යම් තැනෙක ඔහුට උපන් ලාමක අකුශල ධර්මයෝ අනවශේෂ කොට නිරුද්ධ වෙත් ද ඒ විත්තවිමුක්තිය ප්‍රඥා විමුක්තිය තත් වූ පරිද්දෙන් නො දනියි. කනිත් ශබ්ද අසා ... සිතින් දහම් දැන ප්‍රියසචභාව වූ දහමිහි ඇලෙයි, අප්‍රියසචභාව වූ දහමිහි ව්‍යාපාදයට පැමිණෙයි, නො එළඹ සිටි කායස්මාති ඇතියේ ලසු වූ සිත් ඇති වැ වෙසෙයි, යම් තැනෙක ඔහුට උපන් ලාමක අකුශලධර්මයෝ අපරිශෙෂ වැ නිරුද්ධ වෙත් ද ඒ විත්ත විමුක්තිය ප්‍රඥා විමුක්තිය තත් වූ පරිද්දෙන් නො දනී. ඇවැත්ති, මේ මහණ වක්ඡුර්විඥානයෙන් දතයුතු වූ රූපාලම්බනයෙහි අවස්සුත වූයේ... මනෝවිඥානයෙන් දතයුතු වූ ධර්මාලම්බනයෙහි ඡේස්සුත වූයේ යයි කියනු ලැබේ. ඇවැත්ති, මෙසේ වාස කරන ඒ මහණහු කරා මාර තෙමේ වක්ඡුර්ථවාරයෙනුදු එළැඹෙයි, ශ්‍රොත්‍රද්වාරයෙනුදු... මනෝද්වාරයෙනුදු ඔහු කරා මාර තෙමේ එළැඹෙයි, මාර තෙමේ සිදුරු ලබන්නේ මැ යැ, මාර තෙමේ ප්‍රත්‍යය ලබන්නේ මැ යි.

ඇවැත්ති, යම්සේ වියැළි කොලපු වූ බොහෝ කල් ඉක්මගිය බට සෙවෙති ගෙයක් හෝ තණ සෙවෙති ගෙයක් හෝ වෙ ද ඉදින් පුරුෂයෙක් ගිහි ඇවිළගත් තණසුලකින් යුතු වැ පෙරදිගිනුදු ඒ ගෙය කරා පැමිණේ නම් ගින්න සිදුරු ලබා මැ යැ ප්‍රත්‍යය ලබා මැ යැ, පැයිම් දෙසිනුදු ... උතුරු දෙසිනුදු ... දකුණු දෙසිනුදු- යටදෙසිනුදු- උඩදෙසිනුදු- යම්කිසි දෙසකිනුදු පුරුෂයෙක් ආදීප්ත වූ තණසුලකින් යුතු වැ ඒ ගෙය කරා පැමිණේ නම් ගින්න අතුරු ලබා මැ යැ ගින්න අරවුණු ලබා මැ යැ, එසෙයිත් මැ ඇවැත්ති, මෙසේ වාසය කරන මහණහු කරා වක්ඡුර්ථවාරයෙනුදු මාර තෙමේ පැමිණේ, නම් මාර තෙමේ අතුරු ලබා මැ යැ මාර තෙමේ ප්‍රත්‍යය ලබා මැ යැ ශ්‍රොත්‍රද්වාරයෙනුදු ... මනෝද්වාරයෙනුදු ඔහු කරා මාර තෙමේ එළැඹේ නම් මාර තෙමේ අතුරු ලබා මැ යැ මාර තෙමේ අරවුණු ලබා මැ යි.

එවං විහාරිං වාචුසො භික්ඛුං රූපා අභිභංසු.¹ න භික්ඛු රූපෙ අභිභොසි² සද්ද භික්ඛුං අභිභංසු න භික්ඛු සද්දෙ අභිභොසි, ගන්ධා භික්ඛුං අභිභංසු න භික්ඛු ගන්ධෙ අභිභොසි, රසා භික්ඛුං අභිභංසු න භික්ඛු රසෙ අභිභොසි, ඵොට්ඨබ්බා භික්ඛුං අභිභංසු, න භික්ඛු ඵොට්ඨබ්බෙ අභිභොසි, ධම්මා භික්ඛුං අභිභංසු න භික්ඛු ධම්මෙ අභිභොසි. අයං වුච්චතාවුසො භික්ඛු රූපාභිභුතො³ සද්දභිභුතො ගන්ධාභිභුතො රසාභිභුතො ඵොට්ඨබ්බාභිභුතො ධම්මාභිභුතො අභිභංසු නං පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා සදරා දුක්ඛිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා, එවං ඛො ආචුසො අවස්සතො හොති.⁴

කථං වාචුසො අනවස්සතො හොති: ඉධාවුසො භික්ඛු චක්ඛුතා රූපං දිස්වා පියරූපෙ රූපෙ නාධිමුච්චති, අප්පියරූපෙ රූපෙ න බ්‍යාපජ්ජති, උපට්ඨිතකායසති ච විහරති අප්පමාණවෙතසො, තං ච වෙතොවිමුක්ඛං පඤ්ඤවිමුක්ඛං යථාභුතං පජාහාති යත්ඤ්ඤ තෙ උප්පත්තා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා ගිරුජ්ඣන්ති. සොතෙන සද්දං සුත්වා -පෙ- මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය පියරූපෙ ධම්මෙ නාධිමුච්චති, අප්පියරූපෙ ධම්මෙ න බ්‍යාපජ්ජති, උපට්ඨිතකායසති ච විහරති අප්පමාණවෙතසො, තං ච වෙතොවිමුක්ඛං පඤ්ඤවිමුක්ඛං යථාභුතං පජාහාති යත්ඤ්ඤ තෙ උප්පත්තා⁵ පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා ගිරා ජ්ඣන්ති, අයං වුච්චතාවුසො භික්ඛු අනවස්සතො චක්ඛුච්ඤෙඤායොසු රූපෙසු -පෙ- අනවස්සතො මනොවිඤ්ඤායොසු ධම්මෙසු. එවං විහාරිං වාචුසො භික්ඛුං චක්ඛුතො වෙපි නං මාරො උපසංඛාමති නෙව ලහෙථ⁶ මාරො ඕතාරං න ලහෙථ⁶ මාරො ආරම්ඤං, සොතොතො වෙපි නං -පෙ- මනොතො වෙපි නං මාරො උපසංඛාමති නෙව ලහෙථ මාරො ඕතාරං, න ලහෙථ මාරො ආරම්ඤං.

1. රූපා අභිභංසු - ම ඡ සං.
 2. රූපෙ අභිභොසි - ච-චී
 3. රූපාධිභුතො සද්දභිභුතො - ම ඡ සං, ප.
 4. යත්ඤ්ඤායොසු උප්පත්තා - ම ඡ සං -ච,චී,ක
 යත්ඤ්ඤ උප්පත්තා - සත.
 5. නෙව ලහති - ම ඡ සං -ච-චී-ක
 6. න ලහති - ම ඡ සං

තවද ඇවැත්නි, මෙසේ වාසය කරනසුලු භික්ෂුහු රූපාලම්බනයෝ මැඩපිහු යැ, මහණ රූපයන් නො මැඩපී යැ, ශබ්දලම්බනයෝ භික්ෂුහු මැඩපිහු යැ, මහණ තෙම ශබ්දලම්බනයන් නො මැඩපී යැ. ගන්ධාලම්බනයෝ භික්ෂුහු මැඩපිහු යැ, මහණ තෙමේ ගන්ධාලම්බන යන් නො මැඩපී යැ, රසාලම්බනයෝ භික්ෂු මැඩපිහු යැ, මහණ රසයන් නො මැඩපී යැ, ස්ප්‍ර්ෂ්ඨව්‍යයෝ භික්ෂුව මැඩපිහු යැ, මහණ ස්ප්‍ර්ෂ්ඨව්‍යයන් නො මැඩපී යැ, ධර්මාලම්බනයෝ භික්ෂුව මැඩපිහු යැ, මහණ නො මැඩපී යැ, ඇවැත්නි, මේ මහණ තෙමේ රූපයන් විසින් මධ්‍යාලද යැ ශබ්දයන් විසින් මධ්‍යා ලද යැ, ගන්ධයන් විසින් මධ්‍යා ලද යැ, රසයන් විසින් මධ්‍යාලද යැ, ස්ප්‍ර්ෂ්ඨව්‍යයන් විසින් මධ්‍යාලද යැ, ධර්මයන් විසින් මධ්‍යාලද යැ, ක්ලෙශයනට ප්‍රත්‍යය වූ පුනර්භවය ඇති කරන්නා වූ දරට සහිත වූ දුඛ-විසාක වූ ලාමක අකුශල ධර්මයෝ ඒ භික්ෂුව අභිභවනය කළාහුයැ. ඇවැත්නි, මෙසේ ‘අවස්සුත’ වූයේ වේ.

ඇවැත්නි, කිසෙයින් අනවස්සුත වේද යත්: මහණෙනි, මේ සස්තෙහි මහණ ඇසින් රූපයක් දක ප්‍රියස්වභාව රූපයෙහි නො ඇලෙයි, අප්‍රිය ස්වභාවරූපයෙහි (ද්වේෂ විසින්) ව්‍යාපාදයට නො පැමිණෙයි, එළඹිසිටි කාශියාසී ඇති වැ අප්‍රමාණ සිත් ඇති වැ වාස කෙරෙයි. යම් තැනෙක ඔහුට උපන් ඒ ලාමක අකුශලධර්මයෝ නිරවශේෂ වැ නිරුද්ධ වෙත් නම් ඒ විත්තවිමුක්තිය ද ප්‍රඥාවිමුක්තිය ද ඇති සැටියෙන් දැනගනියි. කනිත් ශබ්ද අසා... මනසින් දහම් දැන ප්‍රියස්වභාව ධර්මයෙහි නො ඇලෙයි, අප්‍රිය ස්වභාව ධර්මයෙහි ව්‍යාපාදයට නො පැමිණෙයි, එළඹිසිටි කාශියාසී ඇති වැ අප්‍රමාණ සිත් ඇති වැ වාස කෙරෙයි. යම් තැනෙක ඔහුට උපන් ලාමක අකුශලධර්මයෝ නිරවශේෂ වැ නිරුද්ධ වෙත් නම් ඒ විත්ත විමුක්තිය ද ප්‍රඥා විමුක්තිය ද යථාභූතයෙන් දැනගනී. ඇවැත්නි, මේ මහණ වක්ෂුර්විඥානයෙන් දතයුතු රූපයෙහි අනවස්සුත යැ ... මනසින් දතයුතු දහමිහි අනවස්සුත යයි කියනු ලැබේ. ඇවැත්නි, මෙසේ වාස කරන ඒ මහණහු කරා වක්ෂුර්වාරයෙහි ඉදින් මාර තෙම එළැඹේ නම් මාර තෙම අතුරු නො ලබන්නේ මැයැ, මාර තෙම ප්‍රත්‍යය නො ලබන්නේ මැයි. ශ්‍රෝත්‍රද්වාරයෙහි ඉදින් ඔහු කරා ... මනෝද්වාරයෙහි ඉදින් ඔහු කරා මාර තෙම එළැඹේ නම් මාර තෙම අතුරු නො ලබන්නේ මැ යැ, මාර තෙම ප්‍රත්‍යය නො ලබන්නේ මැ යි.

සෙය්‍යථාපි ආවුසො කුටාගාරං වා කුටාගාරසාලා වා බහලමකන්කා අඤ්චලෙපනා, පුරස්මාය වෙපි නං දිසාය පුරිසො ආදික්කාය තිණුක්කාය උපසංකමෙය්‍ය නෙව ලහෙඨ අග්ගි ඔතාරං න ලහෙඨ අග්ගි ආරම්මණං, පච්ඡිමාය වෙපි නං දිසාය- උක්කරාය වෙපි නං දිසාය- දක්ඛිණාය වෙපි නං දිසාය- හෙට්ඨිමාය වෙපි නං දිසාය- උපරිමාය වෙපි නං දිසාය- යතො කුතොචි වෙපි නං පුරිසො දිසාය ආදික්කාය තිණුක්කාය උපසංකමෙය්‍ය නෙව ලහෙඨ අග්ගි ඔතාරං න ලහෙඨ අග්ගි ආරම්මණං. එවමෙච ඛො ආවුසො එවං විහාරිං භික්ඛුං චක්ඛුතො වෙපි නං මාරො උපසංකමති. නෙව ලහෙඨ මාරො ඔතාරං න ලහෙඨ මාරො ආරම්මණං සොතතො වෙපි නං -පෙ- මනතො වෙපි නං මාරො උපසංකමති නෙව ලහෙඨ මාරො ඔතාරං නලහෙඨ මාරො ආරම්මණං. එවං විහාරි වාවුසො භික්ඛු රුපෙ අභිභොසි¹ න රුපා භික්ඛුං අභිභංසු,² සදෙද භික්ඛු අභිභොසි න සද්ද භික්ඛුං අභිභංසු, ගකෙ භික්ඛු අභිභොසි, න ගකා භික්ඛුං අභිභංසු, රසෙ භික්ඛු අභිභොසි, න රසා භික්ඛුං අභිභංසු; ඵොට්ඨධෙඛ භික්ඛු අභිභොසි, න ඵොට්ඨධෙඛා භික්ඛුං අභිභංසු. ධම්මෙ භික්ඛු අභිභොසි න ධම්මා භික්ඛුං අභිභංසු, අයං වුච්චතාවුසො භික්ඛු රුපාභිභු³ සද්දභිභු ඛකාභිභු රසාභිභු ඵොට්ඨධෙඛා භිභු ධම්මාභිභු අභිභු අනභිභුතො⁴ කෙභි චි කිලෙසෙභි අභිභොසි තෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ සංකිලෙසිකෙ පොනොභවිකෙ සදරෙ දුක්ඛච්චාකෙ ආයතිං ජාතිජරාමරණීයෙ. එවං ඛො ආවුසො අනචස්සුතො හොති⁵ති.

අනචස්සුතො අපරිධයහමානොති: රාගජෙන පරිලාභෙන අපරිධයහමානො දෙසජෙන පරිලාභෙන අපරිධස්සමානො මොහජෙන පරිලාභෙන අපරිධස්සමානොති ‘අනචස්සුතො අපරිධස්සමානො එකෙ චරෙ බහාවිසාණකපො,’

තෙනාහ සො පච්චකසම්බුධො:

“ඔක්ඛිත්තචක්ඛු න ච පාදලොලො
 ගුහතීඤ්ඤියො රක්ඛිතමානසානො,
 අනචස්සුතො අපරිධස්සමානො⁶
 එකො චරෙ බහාවිසාණකපො”ති.

1. අභිභොසි - මජ සං.
 2. අභිභංසු - මජ සං.
 3. රුපාභිභු සද්දභිභු ඛකාභිභු රසාභිභු - මජ සං.
 4. අභිභු අනභිභුතො - මජ සං.
 5. අපරිධස්සමානො - ව,චි අලලාව ලෙපනා - සා.
 6. සත්‍යාභතසංසුත්ත - ආයිච්ඡවග්ග

ඇවැත්ති, යම්සේ බොල්මැටි ඇති තෙත්මැටි අලෙවිදුන් කුළුගෙයක් හෝ කුටාගාරශාලාවක් හෝ වේ ද, ඉදින් පුරුෂයෙක් ගිනි ඇවිලගත් තණහුලකින් යුතු වැ පැදුන්දෙසිනුදු ඒ කුටාගාරශාලාව කරා එළැඹේ නම් ගින්න නො මැ අතුරු ලැබෙන්නේ ද ගින්න ප්‍රත්‍යය නො ලැබෙන්නේ ද, ඉදින් පැළදෙසිනුදු එය කරා-ඉදින් උතුරු දෙසිනුදු එය කරා-ඉදින් දකුණු-දෙසිනුදු එය කරා- ඉදින් යට දෙසිනුදු එය කරා-ඉදින් උඩදෙසිනුදු එය කරා-ඉදින් යම්කිසි දෙසකිනුදු එය කරා පුරුෂයෙක් ගිනි ඇවිලගත් තණ-හුලකින් යුතු වැ එළැඹේ නම් ගින්න නො මැ අතුරු ලැබෙන්නේ ද, ප්‍රත්‍යය නො ලැබෙන්නේ ද, එසෙයින් මැ ඇවැත්ති, මෙබඳු විහරණ ඇති ඒ මහණහු කරා වක්ඡුර්ද්වාරයෙනුදු ඉදින් මාර තෙම එළැඹේ නම් මාර තෙමේ නො මැ අතුරු ලැබෙන්නේ යැ ප්‍රත්‍යය නො ලැබෙන්නේ යැ, ඉදින් ශ්‍රොත්‍රද්වාරයෙනුදු ඔහු කරා ... මනොද්වාරයෙනුදු ඔහු කරා ඉදින් මාර තෙම එළැඹේ නම් මාර තෙමේ නො මැ අතුරු ලැබෙන්නේ යැ මාර තෙමේ ප්‍රත්‍යය නො ලැබෙන්නේ යි. තවද ඇවැත්ති, මෙබඳු විහරණ ඇති මහණ තෙම රූපයන් මැඩපී යැ. රූපයෝ මහණහු නො මැඩවූහ. මහණ ශබ්දයන් මැඩපී යැ, ශබ්දයෝ මහණහු නො මැඩවූහ. මහණ තෙම ගන්ධයන් මැඩපී යැ, ගන්ධයෝ මහණහු නො මැඩවූහ. මහණ තෙම රසයන් මැඩපී යැ, රසයෝ මහණහු නො මැඩවූහ. මහණ තෙම ස්ප්‍රෂ්ඨව්‍යයන් මැඩපී යැ, ස්ප්‍රෂ්ඨව්‍යයෝ මහණහු නො මැඩවූහ. මහණ තෙම ධර්මයන් මැඩපී යැ, ධර්මයෝ මහණහු නො මැඩවූහ. ඇවැත්ති මෙ මහණ රූපය මැඩලූයේ යැ, ශබ්දය මැඩලූයේ යැ, ගන්ධය මැඩලූයේ යැ, රසය මැඩලූයේ යැ, ස්ප්‍රෂ්ඨව්‍යය මැඩලූයේ යැ, ධර්මය මැඩලූයේ යයි කියනු ලැබෙයි. කිසි කෙලෙස් කෙනකුත් විසින් නො මඩනා ලද්දේ ‘අභිභූ’ නම් වෙයි. සාංක්ලෙශික වූ පුනාභවය ඇතිකරන්නා වූ දරඨ සහිත වූ දුෂ්චරිතය ඇති ආයතිභවයෙහි ජාති ජරාමරණ පිණිස පවත්නා වූ ඒ ලාමක අකුලධර්මයන් මැඩලයි. ඇවැත්ති මෙසෙයින් ‘අන්වස්සුත’ වේ නුයි ‘අනවස්සුතො’ යනු වේ.

අනවස්සුතො අපරිඩයහමානො යනු: රාගයෙන් උපන් පරිදහයෙන් නො දූවෙනුයේ ද්වේෂයෙන් උපන් පරිදහයෙන් නො දූවෙනුයේ මෝහයෙන් උපන් පරිදහයෙන් නො දූවෙනුයේ නුයි ‘අනවස්සුතො අපරිඩයහමානො එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපපො’ යනු වේ.

එයින් වදලහ එ පසේබුදුහු:

“**ඔකඛ්ඛවකඛු -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපපො**” යි.

10.

ඔහාරයිතො ගිහිබ්බාඤ්ජනානි
සංජනනපනෙතො' යථා පාරිච්ඡිකතකො,
කාසායවජෝ අභිනිකඛමීතො
එකො වරෙ බහුවිසාණකපපො.

ඔහාරයිතො ගිහිබ්බාඤ්ජනානි 'ගිහි බ්බාඤ්ජනා' වුවද නම් කෙසා ව මසසු ව' -පෙ- දීසදුසානි ඉතිවා. ඔහාරයිතො ගිහිබ්බාඤ්ජනානි; ගිහිබ්බාඤ්ජනානි ඔරොපයිතො සමොරොපයිතො නිකඛිපිතො පටිපසසමි- නානි 'ඔහාරයිතො ගිහිබ්බාඤ්ජනානි,

සංඤ්ජනනපනෙතො යථා පාරිච්ඡිකතකො යථා සො පාරිච්ඡිකතකො කොවිජ්ජාරො බහලපකපලාසො සද්දව්ජායො.' එවමෙව සො පට්ඨවකසමබ්බුද්ධො පරිපුණ්ණපකච්චධරරොති 'සඤ්ජනනපනෙතො' යථා පාරිච්ඡිකතකො .

කාසායවජෝ අභිනිකඛමීතොති: සො පට්ඨවකසමබ්බුද්ධො සබ්බං සරාවාසපළිබ්බොධං ඡිද්දිතො සුඛතදුරපළිබ්බොධං ඡිද්දිතො ඤාතිපළිබ්බොධං ඡිද්දිතො ඡිකාමච්චපළිබ්බොධං ඡිද්දිතො සනතිධිපළිබ්බොධං ඡිද්දිතො කෙසම- ඤ්ඤං ඔහාරොතො' කාසායානි වජානි අව්ජාදො අභාරඤ්ඤා අනාගාරියං පබ්බජිතො අතිඤ්ඤානභාවං උපගහනො එකො වරති විහරති ඉරියති වකෙති පාලෙති යපෙති යාපෙතිති 'කාසායවජෝ අභිනිකඛමීතො එකො වරෙ බහුවිසාණකපපො'

තෙනාහ සො පට්ඨවකසමබ්බුද්ධො:

“ඔහාරයිතො ගිහිබ්බාඤ්ජනානි
සංඤ්ජනනපනෙතො යථාපාරිච්ඡිකතකො,
කාසායවජෝ අභිනිකඛමීතො
එකො වරෙ බහුවිසාණකපපො”ති.

තතියො වගෙහො.

1. සංසිකතපනෙතො - ප
පටිච්ඡනනපනෙතො - ව, වි
2. කෙසමසසු ව - ව, වි
3. සනතව්ජායො - ව, වි
සංඤ්ඤව්ජායො - සා
4. ඔහාරයිතො - සා.

10. (කෙස්ධවුළු ආදී) ගිහිච්ඤාචරණයන් බැහැර කොට සෑදුණු පත්‍ර ඇති පරඤ්ඤාකක් සෙයින් කභවත් ඇති වූ, අභිනිෂ්ක්‍රමණ කොට කභවෙහෙණභගක් සෙයින් එකලා වූ සරනෙයි .

ඕහාරයිකා ගිහිච්ඤාචරණානි- 'ගිහිච්ඤාචරණයෝ' : කෙස් ද රවුළු ද ... දික්දවලු ඇති ඒ ස්ත්‍ර යනාදිය හෝ කියනු ලැබෙති. **ඕහාරයිකා ගිහි ච්ඤාචරණානි** යනු: ගිහිච්ඤාචරණයන් බැහැර කොට මැනැවින් බැහැර කොට බහාතබා දුරු කොට නුයි 'ඕහාරයිකවා ගිහිච්ඤාචරණානි' යනු වේ.

සඤ්ජනනපතෙතා යථා පාරිච්ඡත්තකො යනු: යම්සේ ඒ පරසතු නම් වූ කොබලලරුක බොල්පත්පලු ඇත්තේ සන සෙවනලු ඇත්තේ වේද, එසෙයින් මැ ඒ පසේ බුදුහු පරිපූරණ පාත්‍රවිවර ධරනුවාහු නුයි 'සඤ්ජනන-පත්තො යථා පාරිච්ඡත්තකො' යනු වේ.

කාසායවත්ථො අභිනිකඛමිත්වා යනු: ඒ පසේ බුදුහු හැම ගෘහවාසපලි-බොධ සිද අඹුදරු පලිබොධ සිද දොතිපලිබොධ සිද සගයහළු පලිබොධ සිද සන්තිධිපලිබොධ සිද කෙස්ධවුළු බහා කභවත් හැදපෙරෙවූ ගිහිගෙන් තික්ම සසුන්හි පැවිදි වූ අකිඤ්චනභාවයට (කිසිත් නැති බවට) පැමිණ එකලා වූ හැසිරෙති වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති වූවෙකි රැකෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් නුයි 'කාසායවත්ථො අභිනිකඛමිත්වා එකො වරෙ බඟ්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදලහ එ පසේබුදුහු:

"ඕහාරයිකා -ප- එකො වරෙ බහවිසාණපපා"යි.

තුන් වැනි වග්ගි.

1. රසෙසු ගෙඩං අතරං අලොලොති
අනාඤ්ඤපොසි සපදනවාරි,
කුලෙ කුලෙ අපට්ඨධානිකො
එකො වර බහවිසාණකපො.

රසෙසු ගෙඩං අතරං අලොලොති 'රසො'ති: මුලරසො බන්ධරසෙ තවරසො පනතරසො පුප්ඵරසො එලරසො, අමිලං මධුරං තිත්තකං කට්ඨකං ලොභිකං¹ ඛාරිකං ලපිලං² කසාවො සාදුං අසාදුං³ සිතං උණං. සන්තොක සමණබ්‍රාහ්මණා රසගීඤා, තෙ ජිව්හග්ගන රසග්ගාති පරියෙසනා ආහිණිනා, තෙ අමිලං ලභිතා අනමිලං පරියෙසනා, අනමිලං ලභිතා අමිලං පරියෙසනා, මධුරං ලභිතා අමධුරං පරියෙසනා, අමධුරං ලභිතා මධුරං පරියෙසනා, තිත්තකං ලභිතා අතිත්තකං පරියෙසනා, අතිත්තකං ලභිතා තිත්තකං පරියෙසනා, කට්ඨකං ලභිතා අකට්ඨකං පරියෙසනා අකට්ඨකං ලභිතා කට්ඨකං පරියෙසනා, ලොභිකං ලභිතා අලොභිකං පරියෙසනා, අලොභිකං ලභිතා ලොභිකං පරියෙසනා, ඛාරිකං ලභිතා අඛාරිකං පරියෙසනා, අඛාරිකං ලභිතා ඛාරිකං පරියෙසනා, කසාවං ලභිතා අකසාවං පරියෙසනා අකසාවං ලභිතා කසාවං පරියෙසනා, ලපිලං⁴ ලභිතා අලපිලං පරියෙසනා, අලපිලං ලභිතා ලපිලං පරියෙසනා, සාදුං ලභිතා අසාදුං පරියෙසනා, අසාදුං ලභිතා සාදුං පරියෙසනා, සිතං ලභිතා උණං පරියෙසනා උණං ලභිතා සිතං පරියෙසනා. තෙ යං යං ලභනා තෙන තෙන න කුසුන්තා, දපරාපරං පරියෙසනා, මනාදිකෙසු රසෙසු රත්තා⁴ ගීඤා ගධිකා මුච්ඡිතා අපේකාපනතා⁵, ලග්ගා ලග්ගිකා පළිබ්බා, සා රසතණ්ඛා තසස පට්ඨකබ්බාසස පභිතා උච්ඡිත්තමුලා තාලාවඤ්ඤකතා අනභාවකතා ආයන් අනුපපාදධමමා. තසො සො පච්චෙකසමබ්බාදො පටිසඛිතා යොතිසො ආහාරං ආහාරෙති, නෙව දවාය න මදය න මණ්ඩනාය න විභුසනාය යාවදෙව ඉමසස කායසස ධීතියා යාපනාය විභිංසුපරතියා බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහාය, ඉතිපුරාණං ච වෙදනං පටිහඛිතාමි, නවං ච වෙදනං න උපපාදෙසකාමි, යාත්‍රා ච මෙ හවිසති අනවජ්ජතා ච එඤ්චිතාරො ච. යථා වණං ආලිමමපයා යාවදෙව රොපන කාය,⁷ යථා වා පන අකං අඛිතාසෙජයා යාවදෙව භාරසස ග්‍රිහ්ඨරණකාය, යථා වා පන උත්තමංසං ආහාරං ආහාරෙයා⁸ යාවදෙව කතනාරසස නිත්තරණකාය. එවමෙව සො පච්චෙකසමබ්බාදො පටිසඛිතා යොතිසො ආහාරං ආහාරෙති, නෙව දවාය න මදය න මණ්ඩනාය න විභුසනාය යාවදෙව ඉමසස කායසස ධීතියා යාපනාය විභිංසුපරතියා බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහාය, ඉති පුරාණං ච වෙදනං පටිහඛිතාමි, නවං ච වෙදනං න උපපාදෙසකාමි,

1. ලොභිකං - පන-	5. අපේකාපනතා - ම ජ සං
2. ලමිලං සපා, ලමිකං - ම ජ සං	6. අනභාව කතා - ම ජ සං
3. සාදු අසාදු - ම ජ සං	7. ආරුහනකාය - ම ජ සං
4. මනාදිකෙසු රත්තා - ව, ඩී	8. ආහාරෙ සා - ම ජ සං

1.

රසයෙහි ගිජු බව නො කරනුයේ ලොල් නො වූයේ අනෙකක්හු නුපුස්නාසුලු වූයේ ගෙපිළිවෙළින් පිඩුසිභා වඩනුයේ කුලයෙහි (කෙලෙස් විසින්) නො ලැගී සිත් ඇත්තේ කඟවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා දැ සරනේ යි.

රසෙසු ගෙඩං අකරං අලොලො- 'රසො' යනු: මුල්රස යැ කදරස යැ පොතුරස යැ පත්රස යැ මල්රස යැ පලරස යැ, ඇඹුල මිහිර තිත්තරස යැ කුළුරස යැ ලුණුරස යැ කරරස යැ (ගිවුළු ආදී) ලපිල රස යැ කසටරස යැ ඉටුරස යැ අනිටුරස යැ සිහිල්රස යැ උණුරස යි. රසයෙහි ගිජු වූ ඇතැම් මහණ බමුණෝ ඇති. ඔහු දිවගිත් අග්‍රරසයන් පිරියෙස් (සොය) මින් ඇවිදුනි, ඔහු ඇඹුල ලැබ නො ඇඹුල පිරියෙස්ති (සොයති) නො ඇඹුල ලැබ ඇඹුල පිරියෙස්ති, (ගිතෙල් අ) මිහිරරස ලැබ නො මිහිරරස පිරියෙස්ති නො මිහිරරස ලැබ මිහිරරස පිරියෙස්ති, තිත්තරස ලැබ අත්තකකරස පිරියෙස්ති, අතිත්තකරස ලැබ තිත්තරස පිරියෙස්ති, කුළුරස ලැබ නො කුළුරස පිරියෙස්ති, නො කුළුරස ලැබ කුළුරස පිරියෙස්ති, ලුණුරස ලැබ ලුණු නැත්ත පිරියෙස්ති, ලුණුනැත්ත ලැබ ලුණුරස පිරියෙස්ති, කරරස ලැබ අබාරිකය (කරරස නැත්ත) පිරියෙස්ති, කරරස නැත්ත ලැබ කරරස පිරියෙස්ති, කසටරස ලැබ කසටරස නැත්ත පිරියෙස්ති, කසටරස නැත්ත ලැබ කසටරස පිරියෙස්ති, ලපිලරස ලැබ ලපිලරස නැත්ත පිරියෙස්ති, ලපිල රස නැත්ත ලැබ ලපිලරස පිරියෙස්ති, ඉටුරස ලැබ අනිටුරස පිරියෙස්ති, අනිටුරස ලැබ ඉටුරස පිරියෙස්ති, සිහිල්රස ලැබ උණුරස පිරියෙස්ති, උණුරස ලැබ සිහිල් රස පිරියෙසිත්. ඔහු යම් යම් රසයක් ලබන්ද ඒ ඒ රසයෙන් තුටු නො වෙති. මනවඩන රසයන්හි ඇලුණාහු ගිජු වූවාහු ගෙතුණාහු මුසපත් වූවාහු බැස ගත්තාහු ලැගුණාහු ලග්ගිත වූවාහු පරිරුද්ධ වූවාහු මතුමත්තෙහි පිරියෙසිත්. ඒ රසතෘෂ්ණාව ඒ පසේබුදුන් විසින් ප්‍රභිණ යැ, උසුන්මුල් ඇත්ති යැ, හිස්සුන් තල්රුකක් සෙයින් අවස්තු කරන ලද යැ. අනු අභාවය කරන ලද යැ ආයති හවයෙහි නුපදනා පියවි ඇත්ති යැ, එයින් ඒ පසේබුදුහු නුවණින් විමසා අහර උළෙති. කෙළි පිණිස නො මැ වළෙති, මද පිණිස-අලඬකාර පිණිස- සැරසුම් පිණිස නො වළෙති, යම්තාක්මේ කය පැවැත්ම පිණිස යැපීම පිණිස බඩගිනි වේදනා නැසීම පිණිස බඹසරට අනුග්‍රහ පිණිස උළෙත්. මෙසේ පැරැණි බඩගිනි වේදනා නසම් අලුත් වේදනාක් නුපදවමි මාගේ යැපීම ද වන්නේ යැ අනවදාහාවය ද සුවච්ඡරණය ද වන්නේ යැ යි. යම්යේ මස්වැඩීම පමණට මුණය ආලේප කරන්නේ ද, තවද යම්යේ බර ගෙන යන පමණට අක්ෂය තෙල් ගල්වන්නේ ද, තවද යම්යේ කතරමහ තරණය කරන පමණට පුත්‍රමාංසාභාරය අනුභව කරන්නේ ද, එපරිද්දෙන් මැ පසේ බුදුහු නුවණින් ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කොට අහර වළෙති, නො මැ කෙළි පිණිස වළෙති ...

යාත්‍රා ව මෙ හවිසසති අනවජජතා ව ඵාසුචිභාරො ව ති. රසතණිතං පජහති විනොදෙති බානතිකරොති අනභාවං ගමෙති, රසතණිකාය ආරතො විරතො පටිවිරතො තිසඛනො තිසසටො විපපමුනො විසඤ්ඤනො විමරියාදිකතෙන වෙනසා විහරතිති 'රසෙසු ගෙධං'. අලොලොති 'ලොලුපං චූචති තණ්හා, "යොරාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමුලං" සා ලොලුපා තණ්හා තස පච්චෙකසමබ්බුඤ්ඤ පභිනා උච්ඡිත්තමුලා තාද්‍රාවස්ථිකතා අනභාවකතා ආයතිං අනුප්පාදධමො, තඤ්ඤා පච්චෙකසමබ්බුඤ්ඤො අලොලොති 'රසෙසු ගෙධං අකරං අලොලො.'

අනඤ්ඤපොසී සපදනවාරීති: 'අනඤ්ඤපොසී'ති සො පච්චෙකසමබ්බුඤ්ඤො අභ්‍යානකෙඤ්ඤව පොසෙති න පරන්ති,

1. "අනඤ්ඤපොසීං අඤ්ඤතං දන්තං සාමර පතිවසීතං."
 ඩීණාසවං වනනදෙසං තමභං බ්‍රුමි බ්‍රාහමණ"න්තී.෧

අනඤ්ඤපොසී සපදනවාරීති; සො පච්චෙකසමබ්බුඤ්ඤො පුබ්බණික සමයං තිවාසෙතා පඤ්චවරමාදය ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය පච්චෙක රකඛිතෙනෙව කායෙන රකඛිතාය වාචාය රකඛිතෙන විතෙන උපවිදිතාය සතියා සංචුතෙහි ඉද්දියෙහි ඔකඛිත්තවනචු ඉරියාපථ සමපතො, කුලාකුලං අනතිකමතො; පිණ්ඩාය වරතිති 'අනඤ්ඤපොසී සපදනවාරී.'

කුලෙ කුලෙ අපපට්ඨදධවිතොති: අභිති කාරණෙහි පට්ඨභවිතො; භොති; අභ්‍යානං වා නිවං ධරෙතො; පරං උච්චං ධරෙතො පට්ඨභවිතො භොති, අභ්‍යානං වා උච්චං ධරෙතො පරං නිවං ධරෙතො; පට්ඨභවිතො භොති.

1. භාරෙසු සුපතිවසීතං - සතා
 2. පට්ඨභවිතො - ව ච
 ෧ උදාපාළි - ටොඩ්වග්ග

මාගේ ජීවිතයාත්‍රාව ද අනවදාතාද ද ඵාසුචිභරණය ද වන්නේ යැ' යි රසතෘෂ්ණාව දුරු කෙරෙති, බැහැර කෙරෙති, විගතාන්ත කෙරෙති අනභාවයට පමුණුවති. රසතෘෂ්ණාවෙන් දුරු වූවාහු වෙන්, වූවාහු වෙසෙසින් වෙන්වූවාහු නික්මුණාහු නික්මැගියාහු වෙසෙසින් මිදුණාහු විදංගුක්ත වූවාහු වන්තාහ, විගතමයභාද කළ සිතින් යුක්ත වැ වාසය කෙරෙත් තුයි රසෙසු ගෙඩං' යනුවේ. අලොලො යනු: 'ලොලුප්ප'යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. "යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එයයි. ඒ ලොලුප්ප සම්බන්ධ තෘෂ්ණාව ඒ පසේබුදුනට ප්‍රභීණ යැ උසුන්මුල් ඇත්තී යැ තාලවස්තුවක් මෙන් කරන ලද අනු අභාවය කරන ලද මත්තෙහි නුපදනා පියවි ඇත්තී යැ, එයින් පසේ බුදුහු 'අලොල' වෙත් තුයි 'රසෙසු ගෙඩං අකරං අලොලො' යනු වේ.

අනුඤ්ඤාපොසි සපදානවාරි-'අනුඤ්ඤාපොසි' යනු: ඒ පසේබුදුහු තමන් මැ පෝෂණය කෙරෙති මෙරමා පෝෂණය නො කෙරෙත් තුයි,

1. "තමා විසින් පෝෂණය කළ යුතු අනෙකක්හු නැති දන්තා ලද සත්‍යය ඇති දමනය කළ ඉඳුරන් ඇති නිර්වාණසාරයෙහි පිහිටි වාන්ත වූ ද්වේෂ ඇති ඒ ක්ෂීණාසුවයා 'බ්‍රාහ්මණ' යයි මම කියමි"යි.

අනුඤ්ඤාපොසි සපදානවාරි යනු: ඒ පසේ බුදුහු පෙරවරු කාලයෙහි හැද පෙරෙවැ පාසිවුරු ගෙන රක්තාලද කායද්වාරයෙන් යුක්ත වැ රක්තාලද වාග්ද්වාරයෙන් යුක්ත වැ රක්තාලද මනෝද්වාරයෙන් යුක්ත වැ එළඹැසිටි සිහියෙන් යුක්ත වැ සංවර කළ ඉඳුරන් ඇති වැ යට බලාලු ඇස් ඇති වැ පිරිසුන් ඉරියවු ඇති වැ ගමට හෝ නියමගමට හෝ පිඩු පිණිස පිවිසෙති, කුලයෙන් කුලය නො ඉක්මෙමින් පිඩු පිණිස හැසිරෙත්තුයි 'අනුඤ්ඤාපොසි සපදානවාරි' යනු වේ.

කුලෙ කුලෙ අපච්චෙදිවිතො- දෙ කරුණෙකින් ඇලුණුසිත් ඇත්තේ වෙයි: තමා හෝ පහත් කොට තබමින් මෙරමා උස් කොට තබනුයේ පිළිබැඳිසිත් ඇති වෙයි, තමා හෝ උස් කොට තබමින් මෙරමා පහත් කොට තබනුයේ පිළිබැඳිසිත් ඇති වෙයි.

කථාං අත්‍යන්තං නිවං දංපෙනතා පරං උච්චං යංපෙනතා පටිබ්භවි
 විනොතා හෙති: තුලො මෙ බහුපකාරො, අහං තුලෙහ ගිසසාය ලහාමි
 විවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයගොසජ්ජපරිකාරං යෙපි මෙ අඤ්ඤ
 දුක්ඛං වා කාතුං වා මඤ්ඤන්තී, තුලො නිසසාය තුමෙහ සමපසනතා, යමි
 මෙ පොඤ්ණං මාතාපෙනතිකං නාමගොතං. තමි මෙ අත්තරහිතං, තුලෙහ-
 හි අහං ඤායාමි අසුකසස කුලපකො අසුකාය කුලපකොත්. එවං අත්‍යන්තං
 නිවං දංපෙනතා පරං උච්චං යංපෙනතා පටිබ්භවිතො හොති. කථං
 අත්‍යන්තං උච්චං දංපෙනතා පරං නිවං දංපෙනතා පටිබ්භවිතො හොති:
 අහං තුමහාකං බහුපකාරො, තුමෙහ මං ආගමම බුද්ධං සරණං ගතා, ධම්මං
 සරණං ගතා, සඛිසං සරණං ගතා, පාණාතිපාතා පටිවීරතා, අදින්නාදනා
 පටිවීරතා, කාමෙසු මිච්ඡාවාදා පටිවීරතා, මුසාදාද පටිවීරතා සුරාමෝරය
 මජ්ජිමානිකායා පටිවීරතා. තුලොකං අහං උදෙසං දෙමි, පරිපුච්ඡං
 දෙමි, උපොසථං ආදිකාමි,¹ නවකමමං අධිවසාමි. අථ ච පන තුලෙහ
 මං උජ්ඣාදා අඤ්ඤ සකකරොථ ගරුකරොථ² මානෙථ දුජ්ජාති. එවං
 අත්‍යන්තං උච්චං දංපෙනතා පරං නිවං දංපෙනතා පටිබ්භවිතො හොති.

කුලෙ කුලෙ අපට්ඨබ්භවිතොති: සො පච්චකසමුද්ධො කුලපළි-
 බොධෙන අපට්ඨබ්භවිතො හොති, ගණපළිබොධෙන අපට්ඨබ්භවිතො
 හොති, ආවාසපළිබොධෙන අපට්ඨබ්භවිතො හොති, විවරපළිබොධෙන
 අපට්ඨබ්භවිතො හොති, පිණ්ඩපාතපළිබොධෙන අපට්ඨබ්භවිතො
 හොති, සෙනාසන පළිබොධෙන අපට්ඨබ්භවිතො හොති, ගිලානපච්චය
 ගොසජ්ජපරිකාරපළිබොධෙන අපට්ඨබ්භවිතො හොතිති - කුලෙ කුලෙ
 අපට්ඨබ්භවිතො ඵකො ඊරෙ බහවිසාණකපොසා³.

තෙනාහ සො පච්චකසමුද්ධො:

“රසෙසු ගෙධං අකරං අලොලො
 අනඤ්ඤපොසී සපදනවාරී,
 කුලෙ කුලෙ අපට්ඨබ්භවිතො
 ඵකො චරෙ බහවිසාණකපොසා.”

2.

පහාය පඤ්චාවරණානි චෙතසො
 උපකන්දලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ජ සබ්බෙ,
 අනිසසිතො ඡෙත්ථ සිනෙහ දෙසං³
 ඵකො චරෙ බහවිසාණකපොසා.

පහාය පඤ්චාවරණානි චෙතසොති: සො පච්චකසමුද්ධො
 කාමච්ඡන්දනිවරණං පහාය පජ්ඣිකා විනොදෙකා බ්‍යන්තීකරිකා අනභාවං
 ගමෙකා, බ්‍යාපානිවරණං- ටීනමිදිනිවරණං- උභිච්චකුකුච්චනිවරණං-
 විචිකිච්ඡානිවරණං පහාය පජ්ඣිකා විනොදෙකා බ්‍යන්තීකරිකා අනභාවං
 ගමෙකා විදිවෙච්ච කාමෙහි විචිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සචිතකකං
 සචිචාරං විචෙකජං පිත්ඤ්ඤං පයමං ජකානං උපසම්පජ්ජ උභරතිති ‘පහාය
 පඤ්චාවරණානි චෙතසො’.

1. අභිසංඝායාමි - ව වී
 2. ගරු කරොථ - ම ජ ස
 3. ඡෙත්ථ සිනෙහ දෙසං - ප වී ච ක

කිසෙසින් තමා නිව කොට තබමින් මෙරමා උස් කොට තබනුයේ පිළිබැඳිසිත් ඇති වේ ද යත්: 'තෙපි මට බොහෝ උපකාර ඇතියව මම තොප ගිසා සිවුරු පිටුව. සෙනසුන් ගිලන්සසබෙහෙත්පිරිකර ලැබෙමි මේ අන්හු ද දෙනන්ට හෝ කරන්න්ට හෝ සිතත් නම් තොප ගිසා තොප බලමින් (දෙනන්ට සිතත්) මව්පියන් සතු මාගේ යම් පැරණි නාමගොත්‍ර යෙක් වී නම් මාගේ ඒ නම්ගොත් ද වැඩිණි. තොප ගිසා මම අසුවල්හුගේ කුලපග යැ, අසෝ තැනැත්තිය ගේ කුලපග යැ යි ප්‍රකට වෙමි. මෙසෙසින් තමා නිව කෙරෙමින් පරා උසස් කරනුයේ පිළිබැඳි සිත් ඇතියේ වෙයි. කිසෙසින් තමා උසස් කෙරෙමින් පරා නිව කොට තබනුයේ පිළිබැඳි සිත් ඇති වේ ද යත්: මම ගොපට බොහෝ උපකාර ඇතියෙමි තෙපි මා කරා අවුදු බුදුන් සරණ ගියව, දහම සරණ ගියව, සභුන් සරණ ගියව, ප්‍රාණවධයෙන් වැළැක්ක වූ යැ අදත්තාදනයෙන්-කාමමිථ්‍යා වාරයෙන්- මාසාදාදයෙන්- මදප්‍රමාදයට කාරණ වූ රහමෙර පිමෙන් වැළැක්කවූ යැ. මම තොපට උද්දේශ දෙමි, පරිපාවිජා දෙමි, පොහොය පවසමි, නවහමිහි පිහිට වෙමි. එතෙකුදු වත් තෙපි මා හැරපියා අනුනට සත්කාර කරව, ගරු කරව, බුහුමන් කරව, පුද කරව යි මෙසේ තමා උස් කොට තබමින් පරා පහත් කොට තබනුයේ පිළිබැඳිසිත් ඇතියේ වේ.

කුලෙ කුලෙ අප්පට්ඨිද්ධවිචෙතා යනු: ඒ පසේබුදුහු කුලපළිබොධයෙන් නො ලැබුණුසිත් ඇත්තාහු වෙති, ගණපළිබොධයෙන් නො ලැබුණුසිත් ඇත්තාහු වෙති, ආවාස පළිබොධයෙන් නො ලැබුණුසිත් ඇත්තාහු වෙති, චීවරපළිබොධයෙන්- පිණ්ඩපාත පළිබොධයෙන්- සෙනාසනපළිබොධයෙන්- ගිලානපව්වයහෙසජ්ජපරික්ඛාරපළිබොධයෙන් නො ලැබුණු සිත් ඇත්තාහු වෙත් නුයි 'කුලෙ කුලෙ අප්පට්ඨිද්ධවිත්තො එකො වරෙ බග්ගවිසාණ කප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේබුදුහු:

“රසෙසු ගෙධං අකරං -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපෙසා” යි.

2.

සිතට ආවරණ වූ පඤ්ච නිවරණයන් හැරපියා හැම උපක්ලේශයන් විදසුන්මගින් දුරු කොට (අඝට්ඨිනියොනො) අනිඃශ්‍රිත වූයේ ඉන්ද්‍රියානුක වූ ස්න්තෙද්‍රව්‍ය සිද්ධියා කගවෙහෙණහඤක් මෙන් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

පහාය පඤ්චාවරණානි වෙතසො- ඒ පසේබුදුහු කාමච්ඡන්දනිවරණය හැර හැරපියා බැහැර කොට විතතානත කොට අනභාවයට පමුණුවා ව්‍යාප:ද නිවරණය- චීනමිදධ නිවරණය- උද්ධච්චකුක්කච්චනිවරණය- විචිකිච්ඡා නිවරණය හැර හැරපියා බැහැර කොට විගත:න්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා කාමච්ඡන්දයෙන් දෙන් වැ අකුලෙ ධර්මයන්ගෙන් වෙන් වැ සවිතර්ක වූ සවිචාර වූ විචේකයෙන් උපන් ප්‍රීතිය හා සුබය ඇති ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරේ නුයි 'පහාය පඤ්චාවරණානි වෙතසො' යනු වේ.

උපකකිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ඣ සබ්බෙති: රාගො චිත්තසස උපකකිලෙසො දෙසො චිත්තසස උපකකිලෙසො චොගො විත්තසස උපකකිලෙසො කොධො - උපනාගො -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරා චිත්තසස උපකකිලෙසො. උපකකිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ඣ සබ්බෙති: ඥානෙ චිත්තසස උපකකිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ඣ පනුදිඤා පජ්ඣිඤා චිත්තොදෙඤා බ්‍යන්තිකරිඤා අනභාවං ගමෙඤාති 'උපකකිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ඣ සබ්බෙ'.

අනිසසිතො ඡෙඤා සිනෙහදෙසනති: 'අනිසසිතො'ති දෙඤා නිසසයා: තණ්හානිසසයො ව, දිට්ඨිනිසසයො ව -පෙ- අයං තණ්හානිසසයො -පෙ- අයං දිට්ඨිනිසසයො. සිනෙහොති: දෙඤා සිනෙහො: තණ්හායොගො ව දිට්ඨියොගො ව -පෙ- අයං තණ්හායොගො -පෙ- අයං දිට්ඨියොගො දෙසොති "යො විත්තසස ආසානො පටිසානො පටිසං පටිවිරොධො කොපො පකොපො සමිඨකොපො දෙසො පදොසො සමිඨදොසො චිත්තසස බ්‍යපනති මගො පදොසො කොධො ඤජ්ඣානා ඤජ්ඣිතතං දෙසො දුසසනා දුසසිතතං බ්‍යාපනති බ්‍යාපජ්ජනා බ්‍යාපජ්ජිතතං වණ්ඨිකකං අභුතොපො අනතමනතා චිත්තසස' .⁴ අනිසසිතො ඡෙඤා සිනෙහදෙසනති සො පච්චික සමුද්ධො තණ්හායොගං ව දිට්ඨියොගං ව දෙසං ව ඡෙඤා උච්ඡිදිඤා සමුච්ඡිදිඤා පජ්ඣිඤා විනොදෙඤා බ්‍යන්තිකරිඤා අනභාවං ගමෙඤා වකඤා අනිසසිතො සොතං අනිසසිතො -පෙ- දිට්ඨිසුඛනුච්චිඤාඤානෙබ්බ ධම්මෙ අනිසසිතො අතංගුච්චො අනුපගතො අනරෙඤ්ඤිතො අනාධිමුඤ්ඤා නිසබ්බනො නිසසටො විපමුඤ්ඤා විසඤ්ඤානො විමරියාදිකපෙන වෙනසා විහරතිති 'අනිසසිතො ඡෙඤා සිනෙහදෙසං එකො වරෙ බහවිසාණකපො.'

තෙනාහ සො පච්චිකසමුද්ධො:

"පභාය පඤ්චාවරණන් ඉච්චසො
උපකකිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ඣ සබ්බෙ,
අනිසසිතො ඡෙඤා සිනෙහදෙසං
එකො වරෙ බහවිසාණකපො"ති.

⁴ ධම්මවිමලි - නිකෙච්චකණ්ඩ

උපකම්බලයෙ බ්‍යපනුජ්ජ සබ්බෙ-රාගය සිතට උපක්ලේඛ යැ ද්වේසය සිතට උපක්ලේඛ යැ මෝහය සිතට උපක්ලේඛ යැ ක්‍රොධය- උපතාහය... සියලු අකුලාභිසංස්කාරයෝ සිතට උපක්ලේඛයෝ යි. උපකම්බලයෙ බ්‍යපනුජ්ජ සබ්බෙ යනු: සිතට උපක්ලේඛ වූ හැම ධර්මයන්. බ්‍යපනුජ්ජ: බැහැර කොට දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා තුයි 'උපක්කිලයෙ බ්‍යපනුජ්ජ සබ්බෙ' යනු වේ.

අනිස්සිතො ඡේඤා සිනෙහදොසං- 'අනිස්සිතො' යනු: නි:ශ්‍රය දෙකෙකි: තෘෂ්ණා නි:ශ්‍රය ද අඡ්චිනි:ශ්‍රය ද යි ... මේ අඡ්චි නි:ශ්‍රය යි. සිනෙහො යනු: ස්නෙහ දෙකෙකි: තෘෂ්ණාස්නෙහය ද අඡ්චිස්නෙහය ද යි... දොසො යනු: "චිත්තයාගේ යම් ආසාතයෙක් ප්‍රතිසාතයෙක් ප්‍රතිසයෙක් ප්‍රතිවිරොධයෙක් කොපයෙක් ප්‍රකොපයෙක් සම්ප්‍රකොපයෙක් ද්වේෂ-යෙක් ප්‍රද්වේෂයෙක් සම්ප්‍රද්වේෂයෙක් චිත්තයාගේ ප්‍රකෘතිය හැරීමෙක් සිත දූෂ්‍ය වීමෙක් ක්‍රොධයෙක් ක්‍රොධාකාරයෙක් ක්‍රොධ බවෙක් ද්වේෂ-යෙක් දූෂ්‍යාකාරයෙක් දූෂිතබවෙක් ව්‍යාපාදයෙක් ව්‍යාපාදකාරයෙක් ව්‍යාපාද-යට පැමිණි බවෙක් විරොධයෙක් ප්‍රතිවිරොධයෙක් සැඬ බවෙක් නො පිරි පූන් වචන ඇති බවෙක් සිතෙහි නො සතුටු බවෙක් වේ ද එය යි. අනිස්සිතො ඡේඤා සිනෙහදොසං යනු: ඒ පසේ බුදුහු තෘෂ්ණා ස්නෙහය ද අඡ්චිස්නෙහය ද ද්වේෂය ද සිදු මූලින් සිදු සමූලයෙන් සිදු හැර හැර පියා දුරු කොට විග-තාන්ත කොට. අනභාවයට පමුණුවා ඇස ඇසුරු නො කෙළේ කන ඇසුරු නො කෙළේ... අඡ්චි ග්‍රැත මුත විඤාතව්‍යධර්මයන් ඇසුරු නො කෙළේ නො ඇලුණේ අනුපගත වූයේ අනධාවසිත වූයේ අනධිමුක්ත වූයේ නික්ම ගියේ ප්‍රභිණ වූයේ වෙසෙසින් මිදුණේ විසංයුක්ත වූයේ විගතමය්‍යාද කළ සිතින් යුක්ත වැ වාස කෙරේ තුයි 'අනිස්සිතො ඡේඤා සිනෙහදොසං-එකො වරෙ බග්ගවිසාණකජපො' යනු වේ.

එධීන් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

"පභාය පඤ්චාවරණානි වේතසො -පෙ- එකො වරෙ බහුවිසාණ කපො"යි.

3.

විපිට්ඨිකකාන සුඛං දුඛං ච¹
සුඛෙඛච ච සොමනස්සදෙමනස්සං,
ලද්ධානුපෙකඛං සමථං විසුද්ධං
ඵකො චරෙ බග්ගවිසාණකප්පො.

විපිට්ඨිකකාන සුඛං දුඛං ච¹ සුඛෙඛච ච සොමනස්සදෙමනස්සන්ති:
සො පච්චෙකසමුච්චො සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා සුඛෙඛච
සොමනස්සදෙමනස්සානං අත්ඛතමා අද්දාකමසුඛං උපෙකඛා සත්ථාරිසුද්ධං
චතුස්සං කානං උපසමපජජ චහරතිති - 'විපිට්ඨිකකාන සුඛං දුඛං ච
සුඛෙඛච ච සොමනස්සදෙමනස්සං'.

ලද්ධානුපෙකඛං සමථං විසුද්ධන්ති 'උපෙකඛා'ති යා චතුස්සංකානෙ
උපෙකඛා උපෙකඛායනා අජක්ඛුපෙකඛනා චිත්තසමථො² චිත්තපස්සාදධතා
මජ්ඣිමනිකා විත්තස්ස. සමථොති "යා චිත්තස්ස ධිති සංධිති අච්චිති
අච්චිසාහාරො අච්චිසෙකඛපො අච්චිසාහටමානසතා සමථො සමාධිඤ්ඤා
සමාධිබලං සමමාසමාධි, චතුස්සංකානෙ³ උපෙකඛා ච සමථො ච සුද්ධා
භොන්ති විසුද්ධා පරියොදනා අනඛතා විගතපකතිලෙසා මුද්දහතා
කම්මනියා ධිතා ආනෙඤ්ජප්පතා.⁴ ලද්ධානුපෙකඛං සමථං විසුද්ධන්ති;
චතුස්සංකානු පෙකඛං ච⁵ සමථං ච ලද්ධා ලභිතො චිත්තො පටිලභිතොති
'ලද්ධානුපෙකඛං සමථං විසුද්ධං ඵකො චරෙ බග්ගවිසාණකප්පො.'

තෙතාහ සො පච්චෙකසමුච්චො:

"විපිට්ඨි කකාන සුඛං දුඛං ච¹
සුඛෙඛච ච සොමනස්සදෙමනස්සං,
ලද්ධානුපෙකඛං සමථං විසුද්ධං
ඵකො චරෙ බග්ගවිසාණකප්පො"ති.

1. දුක්ඛං ච - ප ච වි
2. විත්තසමතා - ම ජ සං
විත්තස්ස සමථො - ප ච වි
3. චතුස්සං කානෙ - ම ජ සං, ච, වි
4. කම්මනියා අනෙජජප්පතා - පන
5. චතුස්සංකානු උපෙකඛං ච - ම ජ සං
a. ධම්මසධනං - විතතුපාදකඤ්ඤා

3.

කායිකසුවය ද දුක ද පිටු දැක පළමු මැ සොමනස් දෙමනස් ද දුරු කොට චතුර්ථධ්‍යාන උපෙක්ෂාව ද (නිවරණයෙන්) විභුද්ධ වූ ශමරය ද ලැබ කඟවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

විපිටයිකකාන සුඛං දුබ්ඤ්ච පුබ්බෙව ව සොමනස්සදොමනස්සං යනු: ඒ පසේබුදුහු කායික සුවය ද දුරු කිරීමෙන් කායික දුක ද දුරු කිරීමෙන් පළමු (ප්‍රථමධ්‍යාන උපචාරයෙහි) මැ සොමනස් දෙමනසුන් දුරු කිරීමෙන් දුක් නො වූ සුව නො වූ උපෙක්ෂාව හා ස්මාතිපාරිභුද්ධිය ඇති සතර වැනි දූහැනට එළැඹ වෙසේ නුයි 'විපිටයිකකාන සුඛං දුබ්ඤ්ච පුබ්බෙව ව සොමනස්ස දෙමනස්සං' යනු වේ.

ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධං — 'උපෙක්ඛා' යනු: "චතුර්ථ ධ්‍යානයෙහි යම් උපෙක්ෂාවක් උපෙක්ෂාකාරයෙක් අධ්‍යුපෙක්ෂාවක් විත්තයාගේ ශමරයෙක් විත්තයාගේ නො තද බවෙක් විත්තයාගේ මධ්‍යස්ථ බවෙක් වේ ද එය" යි. සමරො යනු: "විත්තයාගේ යම් (අරමුණෙහි නිසල වැ සිටීමෙක් මොනවට සිටීමෙක් බැසගෙන සිටීමෙක් (උද්ධව්ව විචිකිච්ඡා විසින්) විත්තයාගේ නො පැතිරීමෙක් නො විසිරීමෙක් නො විසුරුණු සිත ඇති බවෙක් ශමරයෙක් සමාධිත්ථියයෙක් සමාධිබලයෙක් සමාක් සමාධියෙක් වේ ද එය" යි. චතුර්ථධ්‍යානයෙහි උපෙක්ෂාව ද ශමරය ද භුද්ධ වූවාහු වෙති, විභුද්ධ වූවාහු භාත්පසින් පිරිසිදු වූවාහු කෙලෙස් රහිත වූවාහු පහ වූ උපක්ලේශ ඇත්තාහු මාදු වූවාහු කර්මඤ්ච වූවාහු ස්ථිත වූවාහු නිශ්චල බවට පැමිණියාහු වෙත්. ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධං යනු: චතුර්ථධ්‍යානොපෙක්ෂාව ද ශමරය ද ලැබ ලබාගෙන විද ප්‍රතිලාභ කොට නුයි 'ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධං එකො වරෙ බග්ග විසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදලහ එ පසේ බුදුහු:

"විපිටයිකකාන සුඛං දුබ්ඤ්ච -පෙ- එකො වරෙ බඟ්ගවිසාණ. කපෙපා' යි

4.

ආරඬුවිරියො පරමසුඤ්ඤායා
අලීනවිතො අකුසිතවුතති,
දළහනිකකමො ආමබ්භුපපනොනා¹
එතො චර බහවිසාණකපො.

ආරඬුවිරියො පරමසුඤ්ඤායාති: 'පරමසු' වුවද ති අමතං නිබ්බානං:
"යො සො සබ්බසංඛාරසමපො සබ්බුපධිපට්ඨිසසයො තණ්හකකයො
විරාගො නිරොධො නිබ්බානං:" පරමසුඤ්ඤා පකතිසා ලාභාය පටිලාභාය
අධිගමාය ඵුසනාය² සච්ඡිකිරියාය ආරඬුවිරියො විහරති, අකුසලානං
ධම්මානං පහානාය කුසලානං ධම්මානං සමපදය ආමවා දළහාපරකකමො
අතිකතිකධුරො කුසලෙසු ධම්මෙසුති 'ආරඬුවිරියො පරමසුඤ්ඤායා'.

අලීනවිතො අකුසිතවුතති; සො පච්චික සමුද්ධො අනුප්පන්නානං
පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදය ජඤං ජනෙති වායමති
විරියං ආරහති, විතං පග්ගණ්හාති, පදහති, උප්පන්නානං පාපකානං
අකුසලානං ධම්මානං පහානාය -පෙ- අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං
උප්පාදය -පෙ- උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ධීතියා අසමමොසාය
භියොභාවාය වෙදුප්පාය භාවනාය පාරිපුරියා ජඤං ජනෙති වායමති
විරියං ආරහති විතං පග්ගණ්හාති පදහති එවමි³ 'අලීනවිතො
අකුසිතවුතති.' අඵවා කාමං තචො ච නභාරු ච⁴ අධි ච අධිසිසාකු
සරිරෙ උපසුසාකු මංසලොභිතං. යං තං පුරිසආමෙන පුරිසබලෙන
පුරිසවිරියෙන පුරිසපරකකමෙන පකතිකිං න තං අපාපුණිකා විරියසා
සභානා⁵ හවිසසතිති විතං පග්ගණ්හාති පදහති එවමි 'අලීන
විතො අකුසිතවුතති'

- 1. නාසිසං න පිවිසසාමී⁶ විහාරතො න නිකම්මෙ,
නපි පසං ගිපාතොයං තණ්හාසලෙපු අනුහතෙ''ති.⁷

විතං පග්ගණ්හාති පදහති, එවමි අලීනවිතො අකුසිතවුතති'
න තාවාහං ඉමං පලලඛිතං හිද්දිසසාමී යාව මෙ න අනුපාදය ආසවෙහි
විතං විමුච්චිසසතිති විතං පග්ගණ්හාති පදහති, එවමි 'අලීනවිතො
අකුසිතවුතති' න තාවාහං ඉමමහා ආසනා උට්ඨහිසසාමී. යාව මෙ න
අනුපාදය ආසවෙහි විතං විමුච්චිසසතිති විතං පග්ගණ්හාති පදහති, එවමි
'අලීනවිතො අකුසිතවුතති'.

1. බාමබ්භුපපනො - ව වී
2. ඵුසනාය - ම ජ ස.
3. ඵවා - ම ජ ස.
4. නභාරු ච - ම ජ ස.
5. අධිසිසාකු - සා
6. සණ්ධානං - ම ජ ස.
7. ධානං - සා
8. චෙරසාථාපාලි - පට්ඨසඤ්ඤාපාථා
වුද්ධසඤ්ඤාපාථා

4.

පරමාර්ථ සංඛ්‍යාත ගිවිනට පැමිණීම පිණිස රුකුළුවැර ඇතියේ නො හැකුළුණු සිත් ඇතියේ ප්‍රධන්වියාබී ඇතියේ ස්ථිර වූ ඥානබලයට පැමිණියේ කඟවෙහෙණහඟක් මෙන් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

ආරද්ධවිරියො පරමත්ථපත්තියා — ‘පරමත්ථ’ යි අමාමභ ගිඤන කියනු ලැබෙයි: යම් ඒ සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්තිදීමක් සියලු උපධිත්ගේ දුරැලීමක් තෘෂ්ණාව ක්ෂය වීමක් ක්ලෙශවිරාගයෙක් දුක්ඛනිරොධයෙක් ගිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. පරමාර්ථයාගේ ප්‍රාජ්නිය පිණිස ලාභය පිණිස ප්‍රතිලාභය පිණිස අධිගමය පිණිස ස්පර්ශය පිණිස ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම පිණිස රුකුළුවැර ඇති දැ වාස කෙරෙයි, අකුශල ධර්මයන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස කුශල ධර්මයන්ට පැමිණීම පිණිස බල ඇතියේ දැඩිපරාක්‍රම ඇතියේ කුශලධර්මයන් හි නො තැබූ ධුර ඇතියේ නුඹි ‘ආරද්ධවිරියො පරමත්ථ පත්තියා’ යනු වේ.

අලීනවිත්තො අකුසිතවුත්ති — ඒ පසේ බුදුහු නූපන් ලාමක අකුශල ධර්මයන්ගේ අනුත්පාදය පිණිස කුශලච්ඡන්දය උපදවති. වෑයම් කෙරෙති වියාබීරම්භ කෙරෙති සිත උත්සාහ කරවති පිහිටුවති උපන් ලාමක අකුශල ධර්මයන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස . . . නූපන් කුශලධර්මයන්ගේ උත්පාදය පිණිස . . . උපන් කුශලධර්මයන්ගේ ස්තිරිය පිණිස නො නැසීම පිණිස පුතපුතා වැඩීම පිණිස විපුල බව පිණිස වැඩීම පිණිස පරිපූර්ණ බව පිණිස කුශලච්ඡන්දය උපදවති වෑයම් කෙරෙති වියාබීරම්භ කෙරෙති සිත උත්සාහ කරවති පිහිටුවති. මෙසේත් ‘අලීනවිත්තො අකුසිතවුත්ති’ යනු වේ. නොහොත් ‘එකාන්තයෙන් ශරීරයෙහි සමත් නහරත් ඇටත් ඉතිරි වේවා, මස්ලේ වියලේවා, පුරුෂශක්තියෙන් පුරුෂබලයෙන් පුරුෂ වියාබීයෙන් පුරුෂපරාක්‍රමයෙන් පැමිණිය යුතු ඒ උත්තමාර්ථයට නො පැමිණ වියාබීයාගේ ශිචිල බවෙක් නො වන්නේ යයි සිත උත්සාහ ගන්වයි, පිහිටුවයි මෙසේත් ‘අලීනවිත්තො අකුසිතවුත්ති’ යනු වේ.

1. “තෘෂ්ණා නමැති හුල උපුටා නො ලූ කල්හි (මම් බාදාදිය) නො කම් (යාගු ආදිය) නො බොම්, වෙහෙරින් බැහැර නො යෙම්. (ඇඳ පුටු ආදියෙහි) ඇළය නො තබම්.”

සිත උත්සාහ ගන්වයි පිහිටුවයි මෙසේත් ‘අලීන විත්තො අකුසිත වුත්ති’ යනු වේ. මාගේ සිත උපද්‍යන ග්‍රහණය නො කොට (කාමාදි) ආසුචියන්ගෙන් සමුච්ඡේද විමුක්තියෙන් නො මිදෙන තාක් මෙ පලග නො බිදීම් සිත උත්සාහ ගන්වයි පිහිටුවයි. මෙසේත් ‘අලීන විත්තො අකුසිත වුත්ති’ යනු වේ.

න තාවාහං ඉමමිතා වඩිකමා ඕරොභිසසාමි- විහාරා නිකාමිසසාමි- අඩිසියොගා නිකාමිසසාමි- පාසාදා නිකාමිසසාමි- හමමියා නිකාමිසසාමි- ගුහාය නිකාමිසසාමි- ලෙනා නිකාමිසසාමි- කුටියා නිකාමිසසාමි- කුටාගාරා නිකාමිසසාමි- අට්ඨා නිකාමිසසාමි- මාලා නිකාමිසසාමි උද්දණ්ඩා නිකාමිසසාමි- උපට්ඨානසාලාය නිකාමිසසාමි මණ්ඩපා හිකාමිසසාමි- රුක්ඛමුලා නිකාමිසසාමි- යාව මෙ න අනුපාදය ආසවෙහි විතනං විමුච්චිසසතිති විතනං පභගණභාති පදහති, එවමපි 'අලින විතො අකුසිතවුතති'.

ඉමසමි. යෙව පුබ්බණ්ණසමයෙ¹ අරියධමම. ආහරිසසාමි සමාහරිසසාමි අධිගජ්ජිසසාමි එසසයිසසාමි සජ්ජිකරිසසාමිති විතනං පභගණභාති පදහති. එවමපි 'අලිනවිතො අකුසිත වුතති'. ඉමසමි. යෙව මජ්ඣනිකසමයෙ² -පෙ- සායණ්ණසමයෙ දුරෙහතනං පච්ඡාහතනං පුරිමයාම. මජ්ඣමයාම. පජ්ජමයාම. කාලෙ ජුණේභ වසෙස හෙමතො රිමො පුරිමෙ වයොබන්ධෙ මජ්ඣමෙ වයො බන්ධෙ පජ්ජමෙ වයො බන්ධෙ අරියධමම. ආහරිසසාමි සමාහරිසසාමි. අධිගජ්ජිසසාමි එසසයිසසාමි සජ්ජිකරිසසාමිති විතනං පභගණභාති පදහති, එවමපි 'අලින විතො අකුසිතවුතති'.

දළහනිකකමො ටාමබලුපපනොනාති: සො පච්චකසමබ්බද්ධො දළහසමාදනො අහොසි අවඤ්චිකසමාදනො³ කුසලෙසු ධම්මෙසු කාය සුවරිතෙ වච්චුවරිතෙ මනොසුවරිතෙ දනසංවිභාගෙ සීලසමාදනෙ උපොසද්ද්වයාසෙ මනෙහයාතාය⁴ පෙතෙහයාතාය සාමඤ්ඤතාය බ්‍රහමඤ්ඤතාය කුලලජෙච්ඡාපවාසිතාය අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙසු අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු'ති දළහනිකකමො ටාමබලුපපනොනාති සො පච්චකසමබ්බද්ධො ටාමෙන ව බලෙන ව විරියෙන ව පරකකමෙන ව පඤ්ඤය ව උපෙතො හොති සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපතො සමපතො සමතොගතොති 'දළහනිකකමො ටාමබලුපපනොනො එකො වරෙ බහුවිසාණකපෙතා'

තෙනාහ සො පච්චකසමබ්බද්ධො'.

ආරඤ්චිරියො පරමස්පතතියා
අලිනවිතො අකුසිතවුතති,
දළහනිකකමො ටාමබලුපපනොනො
එකො වරෙ බහුවිසාණකපෙතා'ති.

1. පුබ්බණ්ණ සමයං - ව වි
2. මජ්ඣනික සමයෙ - කස්ථි
3. අවඤ්චිකසමාදනා - ම වි ක
4. මෙතෙහයාතාය - ව වි සා

‘මාගේ සිත උපාදනාග්‍රහණය නො කොට ආශ්‍රවයන් කෙරෙන් නො මිදෙන තාක් මෙ ආසනයෙන් නො නැඟී සිටිමි - සක්මනින් නො බස්මි - ගුරුඵවක් ගෙයින් - ප්‍රාසාදයෙන් - හර්මයයෙන් - ගුහායෙන් - ලෙනින් - කිළියෙන් - කුඵගෙයින් - අටල්ලෙන් - වටගෙයින් - උද්දණ්ඩයෙන් උවැටැන්හලින් - මඩුයෙන් - රුක්චුලින් - නො හික්මෙමි’ සිතට වැර ගන්වයි, පිහිටුවයි. මෙසේත් ‘අලීනවිත්තො අකුසිතචුත්ති’ යනු වේ.

මෙදවස් පෙරවරුයෙහි මැ ආයතීධර්මය (මාගේ සිතට) එළවමි මො නොවට එළවමි, අධිගමය කෙරෙමි, ස්පර්ශ කෙරෙමි, ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙමි, සිත දැඩි කොට ගන්වයි, පිහිටුවයි මෙසේත් ‘අලීනවිත්තො අකුසිත චුත්ති’ යනු වේ. ‘මෙ මැදි දහවල්හි මැ . . . පස්වරුයෙහි - පෙරබත්ති - පසුබත්ති - පෙරයමැ - මැදියමැ - අලුයමැ - අවපසැ - පුරපසැ - වැසි කලැ - ගිම්කලැ - හිමත්කලැ - ප්‍රඵම වයස්හි - මධ්‍යම වයස්හි - පශ්චිමවයස්හි අරිදහම් එළවමි, මොනොවට එළවමි, අධිගමය කෙරෙමි, සපර්ශ කෙරෙමි, ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙමි. සිත දැඩි කොට ගන්වයි, පිහිටුවයි. මෙසේත් ‘අලීනවිත්තො අකුසිතචුත්ති’ යනු වේ.

දළහනිකකමො ආමබලපපනො යනු: ඒ පසේබුදුහු කුලඤ්චර්මයන්හි දැඩි වූ වීයතීසමාදන ඇති වූහ, සනිටුහන් කළ සමාදන ඇති වූහ. කායසුචරිතයෙහි වාක්සුචරිතයෙහි මනස්සුචරිතයෙහි ද්‍රව්‍යසංවිභාගයෙහි සීලසමාදනයෙහි පෙහෙවස් විසීමෙහි මවුන් වැටුමෙහි පියන් වැටුමෙහි මහණුන් වැටුමෙහි (බාහිතපාපී) බ්‍රාහ්මණයන් වැටුමෙහි කුලදෙටුවන් පිදීමෙහි අන්‍යතරාන්‍යතර අධිකුලඤ්චර්මයන්හි දැඩි වූ වීයතී ඇති වූවාහු සනිටුහන් කළ සමාදන ඇති වූවාහු නුයි ‘දළ්හනිකකමො’ යනු වේ. ආමබලපපනො යනු: ඒ පසේ බුදුහු ආමයෙන් ද බලයෙන් ද වීයතීයෙන් ද පරාක්‍රමයෙන් ද ප්‍රඥායෙන් ද යුක්ත වූවාහු සමුපෙත වූවාහු උපගත වූවාහු සමුපගත වූවාහු නො වෙත් වූවාහු පරිසුර්ණ වූවාහු සමන්වාගත වූවාහු නු යි ‘දළ්හනිකකමො ආමබලපපනො එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො’ යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

“ආරද්ධවිරියො පරමසුචතතියා - පෙ - එකො වරෙ බහවිසාණකපපො” යි.

5.

පටිසලානං ක්කිනමරිඤ්චමානො
ධම්මෙසු නිව්චං අනුධම්මචාරී,
ආදීනවං සමචසිතා හදෙසු
එකො වරෙ බහුවිසාණකප්පො

පටිසලානං ක්කිනමරිඤ්චමානොති: යො පච්චිකසම්බුද්ධො පටිසප්පයනාරාමො හොති පටිසප්පයනරතො අජකිත්තං වෙතොසමථ චතුසුතො අනිරාකතක්කිනො විපසනාය සමන්තාගතො මුලෙනා සුඤ්ඤගාරානං, ක්කිධී ක්කිනරතො එකතමතුසුතො සද්දුගරුකොති 'පටිසලානං'. ක්කිනමරිඤ්චමානොති යො පච්චිකසම්බුද්ධො ද්විති කාරෙණති ක්කිනං න රිඤ්චති; අනුප්පනසස වා පට්ඨසස ක්කිනසස උප්පාදය සුතො පසුතො ආසුතො සමාසුතො, අනුප්පනසස වා දුත්ඨසස ක්කිනසස- අනුප්පනසස වා තතිසස ක්කිනසස-අනුප්පනසස වා චතුසුතො ක්කිනසස උප්පාදය සුතො පසුතො ආසුතො සමාසුතොති, එවමි 'ක්කිනං න රිඤ්චති'. අථවා උප්පනං වා පට්ඨං ක්කිනං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති, උප්පනං වා දුත්ඨං ක්කිනං- උප්පනං වා තතිසං ක්කිනං- උප්පනං වා චතුසුතං ක්කිනං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති, එවමි ක්කිනං න රිඤ්චති 'පටිසලානං ක්කිනමරිඤ්චමානො'.

ධම්මෙසු නිව්චං අනුධම්මචාරීති: ධම්මො වුව්චනති වතතාරො සතිපට්ඨානා - පෙ - අරියො අට්ඨංගිනො මග්ගො. කතමෙ අනුධම්මා: සමාපට්ඨො අනුලොමපට්ඨො අපච්චතිකපට්ඨො අනිසංපට්ඨො ධම්මානුධම්මපට්ඨො සීලෙසු පරිපුරකාරීනා ඉන්ද්‍රියෙසු ගුණදාරතා භොජනො මත්තඤ්ඤතා ජාගරියානුයොගො සතිසම්ප- රඤ්ඤා, ඉමෙ වුව්චනති අනුධම්මා. ධම්මෙසු නිව්චං අනුධම්මචාරීති: ධම්මෙසු නිව්චකාලං ධුවකාලං සතතං සමිතං අබ්බොති ඉන්ද්‍රියාණාං පොඬො නුපොඬො උදකොථීකජාතං¹ අවිචිසනනතිසමිතං එසමිතං පුරොහතං පට්ඨාහතං පුරිමයාමං මජ්ඣමයාමං පච්චිමයාමං කාමෙසු පුරොහත වසෙස හෙමතො ධම්මෙසු පුරිමෙ වයොබන්ධෙ මජ්ඣමෙ වයොබන්ධෙ පච්චිමෙ වයොබන්ධෙ වරති විහරති ඉරියති වතොති පාලෙති යපෙති යාපෙතිති 'ධම්මෙසු නිව්චං අනුධම්මචාරී'.

1. අනුලොම පට්ඨො - ම ඡ සං නස්සි 2. අබ්බොති ඉන්ද්‍රියාණාං - ම ඡ සං
3. උදකොථීකජාතං - සං

5.

කායච්චේකය ද ධ්‍යාන සංඛ්‍යාත චිත්තච්චේකය ද නො හරනුයේ තිරතුරු (විදර්ශනොපග වූ) පඤ්චස්කන්ධාදි ධර්මයන්හි අනු- ධම්මචාරී වූයේ හවනුයෙහි ආදීනව දක්නේ කගවෙහෙණ හඟක් මෙන් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

පටිසල්ලානං ක්‍ෂානමරිඤ්චමානො යනු: ඒ පසේබුදුහු කායච්චේක යෙහි ඇලුණාහු ච්චේකයෙහි සතුටු වූවාහු වෙති. අධ්‍යාත්මයෙහි වූ චිත්ත- සමාධියෙහි යෙදුණාහු බැහැර නො කළ ධ්‍යාන ඇත්තාහු විදර්ශනායෙන් සමන්විත වූවාහු ශුන්‍යාභාරයෙහි කරන භාවනා වඩන්තාහු යැ, ධ්‍යාන කරන්නාහු ධ්‍යානයෙහි ඇලුණාහු එකාග්‍රතායෙහි යෙදුණාහු ස්වාර්ථගරුක වූවාහු නුයි 'පටිසල්ලානං' යනු වෙයි. ක්‍ෂානමරිඤ්චමානො යනු: ඒ පසේ බුදුහු දෙකරුණෙකින් ධ්‍යානය නො හරිති; නූපන් ප්‍රථමධ්‍යාන- යාගේ හෝ ඉපදීම පිණිස යෙදුණාහු වෙසෙසින් යෙදුණාහු සුන් සුනා යෙදුණාහු මොනොවට යෙදුණාහු, නූපන් ද්විතීයධ්‍යානයාගේ හෝ- නූපන් තෘතීයධ්‍යානයාගේ හෝ — නූපන් චතුර්ථධ්‍යානයාගේ හෝ උත්පාදය පිණිස යෙදුණාහු වෙසෙසින් යෙදුණාහු සුන් සුනා යෙදුණාහු මොනොවට යෙදුණාහු නුයි මෙසේත් ධ්‍යානය නො හරිති. නොහොත් උපන් ප්‍රථමධ්‍යානය හෝ ආසෙවන කෙරෙහි වඩනි බහුල කෙරෙහි, උපන් ද්විතීයධ්‍යානය හෝ- උපන් තෘතීයධ්‍යානය හෝ - උපන් චතුර්ථ ධ්‍යානය හෝ ආසෙවන කෙරෙහි වඩනි බහුල කෙරෙහි. මෙසේත් ධ්‍යානය නො හරිත් නු යි 'පටිසල්ලානං ක්‍ෂානමරිඤ්චමානො' යනු වේ.

ධම්මෙසු නිව්චං අනුධම්මචාරී — 'ධම්මා' යි සතර සතිපට්ඨානයෝ . . . ආයං අෂ්ටාඛිතිකමාර්ගය කියනු ලැබෙති. අනුධර්මයෝ කවරහ: සමාස්ප්‍රතිපදව අනුලොමප්‍රතිපදව අවිරුද්ධප්‍රතිපදව අර්ථානුගතප්‍රතිපදව ධර්මානුධර්මප්‍රතිපදව ශීලයෙහි පරිපූරකාරිත්වය ඉන්ද්‍රියයන්හි පියු දෙර ඇති බව භොජනයෙහි පමණ දන්නා බව ගිදි දුරු කිරීමෙහි යෙදීම සිහි- නුවණ ඇති බව යන මොහු අනුධර්මයෝ යයි කියනු ලැබෙත්. ධම්මෙසු නිව්චං අනුධම්මචාරී යනු: ධර්මයන්හි දවසක් පාසා අවිච්ඡින්න වැ තිරතුරු එක්වත් අව්‍යාකීර්ණ වැ පිළිවෙළින් එක් වැ රළ වැළක් මෙන් අවිරල වැ නො සිඳ එක් වැ පැහැසි වැ පෙරබතැ පසුබතැ පෙරයමැ මැදියමැ පසුයමැ අවපසැ පුරපසැ වසන්හි හිමක්හි ගිමන්හි පෙරවියෙහි මැදිවී- යෙහි පසුවියෙහි හැසිරෙයි වෙසෙයි ඉරියවු පවත්වයි වැටෙයි රැකෙයි යැපෙයි යාපනය කෙරේ නුයි 'ධම්මෙසු නිව්චං අනුධම්මචාරී' යනු වේ.

ආදීනවං සමමසිතා භවෙසුති - 'සබ්බි සංඛාරා අනිච්චා'ති ආදීනවං සමමසිතා භවෙසු 'සබ්බි සංඛාරා දුක්ඛා'ති 'සබ්බි ධම්මා අනත්තා'ති -පෙ- යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං ඤිරොධ ධර්මන්ති ආදීනවං සමමසිතා භවෙසු'ති 'ආදීනවං සමමසිතා භවෙසු එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාභ සො පච්චකසමුද්ධො:

“පටිසලලානං ක්කාමරිඤ්චොනො
ධම්මෙසු තිච්චං අනුධම්මොච්චි,
ආදීනවං සමමසිතා භවෙසු
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො”ති.

6.

තණ්හකඛයං පඤ්ඤා අපමාදො.†
අනෙළමුගො සුතවා සතීමා,
සඛ්ඛාතධම්මො නියතො පධානවා
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො.

තණ්හකඛයං පඤ්ඤා අපමාදොති: 'තණ්හා'ති රුපණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා. තණ්හකඛයං පඤ්ඤාති: රාගකඛයං දෙසකඛයං මොහකඛයං ගතිකඛයං උපපතතිකඛයං පටිසන්ධිකඛයං භවකඛයං සංසාරකඛයං වච්චකඛයං පඤ්ඤානො ඉච්ඡනො සාදියනො පිභයනො අභිජ්ජනොති 'තණ්හකඛයං' පඤ්ඤා අපමාදොති: සො පච්චක සමුද්ධො සකකච්චකාරි සාතච්චකාරි -පෙ- අපමාදො' කුසලෙසු ධම්මෙසුති 'තණ්හකඛයං පඤ්ඤා අපමාදො'.

අනෙළමුගො සුතවා සතීමාති: 'අනෙළමුගොති' සො පච්චක සමුද්ධො පණ්ඨිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවි මෙධාවි. සුතවාති: සො පච්චකසමුද්ධො බහුසුතො හොති, සුතධරො සුතසන්ධිවයො, යෙ තෙ ධම්මො ආදිකල්යාණා මර්කකල්යාණා පරියොසානකල්යාණා සාඤ්ඤා සව්‍යඤ්ජනා කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුඛං බ්‍රහ්මචරියං අනිච්චන්ති, තථාරූපාසා ධම්මො බහුසුතො හොන්ති, ධාතා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙකඛිතා දිලිඛියා සුපච්චිධා. සතීමාති: සො පච්චකසමුද්ධො සතීඤ්ඤා හොති පංචොන සතිනෙපකෙකන සමතනා ගතතනා විරකතමි විරහාසිතමි සරිතා අනුසාරිතාති 'අනෙළමුගො සුතවා සතීමා'.

1. පඤ්ඤා අපමාදො - 0 8

ආදීනවං සමමසිතා හවෙසු යනු: 'සියලු සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ' යි හවයෙහි ආදීනව සලකනුයේ 'සියලු සංස්කාරයෝ දුක්භ' යි . . . 'සියලු දඹමිත්‍ර අනාත්මහ' යි . . . 'යම් කිසි ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෙක් වේ ද එ හැම නැසෙන පියවි ඇතැ' යි හවයෙහි ආදීනව සලකනුයේ නුයි 'ආදීනවං සමමසිතා හවෙසු එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදලුහ එ පසේ බුදුහු :

“පටිසලානං ක්‍රියාමරිඤ්චමානො -පෙ- එකො වරෙ බග්ග-විසාණකපපො” යි.

6.

තෘෂ්ණාක්ෂය සංඛ්‍යාත නිවන පතනුයේ නො පමා වූයේ කෙළ තොලු නො වූයේ නොහොත් පණ්ඩිත වූයේ ශ්‍රැතවත් වූයේ ස්මාතිමත් වූයේ පරිඤ්ඤානස කළ දඹම ඇතියේ ආයතීමාර්ගයෙන් නියාමයට පැමිණියේ සමාක් ප්‍රධාන වියායෙන් සුක්ත වූයේ කඟවෙහෙණහඟක් මෙන් එකලා වූ හැසිරෙන්නෝ යි.

තණ්හකඛයං පත්ථයමපපමකො — 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ . . ධර්මතෘෂ්ණා යි. තණ්හකඛයං පත්ථයං යනු: රාගක්ෂය ද්වේෂක්ෂය මෝහක්ෂය ගතික්ෂය උපප්‍රාප්තික්ෂය ප්‍රතිසන්ධික්ෂය හවක්ෂය සංසාරක්ෂය වෘත්තක්ෂය පතනුයේ ඉස්නේ ඉවසනුයේ රූපි කරනුයේ අභිජල්පනය කරනුයේ නුයි 'තණ්හකඛයං පත්ථයං' යනු වෙයි. අපපමකො යනු: ඒ පසේ බුදුහු සත්කෘත්‍යකාරී වූවාහු සාත්‍යකාරී වූවාහු . . . කුඟලධර්මයන්හි අප්‍රමත්ත වූවාහු නුයි 'තණ්හකඛයං පත්ථයමපපමත්තො' යනු වේ.

අනෙළමුගො සුතවා සතිමා — 'අනෙළමුගො' යනු: ඒ පසේ බුදුහු පණ්ඩිතයහ ප්‍රඥාවත්හ බුද්ධිමත්හ ඥානවත්හ විමංසනප්‍රඥා ඇත්තාහ තුලනය කරන ලද ප්‍රඥා ඇතියහ සුතවා යනු; ඒ පසේ බුදුහු බහුශ්‍රැත වෙති ශ්‍රැතධරයහ ශ්‍රැතසන්තිවයහ, යම් ධර්ම කෙනෙක් ආදිකලාණ වූවාහු මධ්‍යකලාණ වූවාහු පයභිවසාන කලාණ වූවාහු සාර්ත්ථ සච්චාසද්දන වූවාහු කෙවලපරිපූර්ණ වූ පරිභුද්ධ වූ මාර්ගබ්‍රහ්මවයාය ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද ඔවුන් විසින් එබඳු වූ ධර්මයෝ බොහෝ කොට අසන ලද්දහු වෙති. ධරන ලද්දහු වචනයෙන් ප්‍රභූණ කරනලද්දහු සිතින් විමසනලද්දහු නුවණින් ප්‍රතිවේධ කරන ලද්දහු වෙති. සතිමා යනු: ඒ පසේ බුදුහු ස්මාතිමත් වූවාහු වෙති. උත්තම වූ සමාතිනිපකභාවයෙන් සමන්විත බැවින් විරකෘතය ද විරහාමිතය ද සිහි කරන්නාහු පුත පුතා සිහි කරන්නාහු වෙත් නුයි 'අනෙළමුගො සුතවා සතිමා' යනු වේ.

සඤ්ඤානිදේශො නියතො පධානවානි: සඤ්ඤානිදේශො: වූච්චති ඤාණං, “යා පා පඤ්ඤාජානනා -පෙ-අචොභො ධම්ම විචයො සම්මාදිට්ඨි.” සඤ්ඤානිදේශොනි: සො පචේදිකසම්බුද්ධො සඤ්ඤානිදේශො ඤාතධම්මො තුලිතධම්මො තීරිතධම්මො විභුතධම්මො විභාවිතධම්මො, සබ්බ සඤ්ඤානා අනිච්චානි සඤ්ඤානධම්මො -පෙ- යං කිඤ්ඤි සමුදයධම්මං සබ්බං තං භිරොධධම්මොනි සඤ්ඤානධම්මො ඤාතධම්මො තුලිතධම්මො තීරිතධම්මො විභුතධම්මො විභාවිතධම්මො, අචො තස්ස පචේදික සම්බුද්ධස්ස බන්ධා සංඛිතො ධාතුයො සඛිතො ආයතනානි සඛිතොනි ගන්තො සංඛිතො උපපතියො සඛිතො පටිසන්ධියො සංඛිතො භවා සංඛිතො සංසාරා සංඛිතො වච්චා සංඛිතො, අචො සො පචේදිකසම්බුද්ධො බන්ධපරියනො ධිතො ධාතුපරියනො ධිතො ආයතනපරියනො ධිතො ගතිපරියනො ධිතො උපපතීපරියනො ධිතො පටිසන්ධිපරියනො ධිතො භවපරියනො ධිතො සංසාරපරියනො ධිතො වච්චපරියනො ධිතො අනතිමභවෙ ධිතො අනතිමසමුසසයෙ ධිතො අනතිමදෙහධරො පචේදිකසම්බුද්ධො:

1. තස්සායං පච්ඡිකොටි වරිමොයං සමුසසයො, ජාතිමරණසංසාරො නත් තස්ස සුභංගොවොති.

තංකාරණා පචේදිකසම්බුද්ධො සඤ්ඤානධම්මො. නියතොති නියමා වූච්චනති¹ වතොරො අරියමග්ගා, වතුති අරියමග්ගෙති සමන්තාගතොති නියතො, නියමං පතො සංපතො අධිගතො ඵසසිතො සච්ඡිකතොති නියතො. පධානවානි: ‘පධානං’ වූච්චති විරියං, “යො වෙතසිකො විරියාරමො ඤිකකමො පරකකමො උයාමො වායාමො උසාමො උසොඤ්ඤි චාමො ධිති⁴ අසිට්ඨපරකකමො අනිකඛිතාජඤ්ඤා අනිකඛිතා ධුරතා ධුරසමපග්ගාමො විරියං විරිඤ්ඤියං විරියබලං සම්මාචායාමො”⁵ සො පචේදිකසම්බුද්ධො ඉමිනා පධානෙන උපෙතො⁶ සමුපෙතො උපාගතො සමුපෙතො උපපෙතො සමපෙතො⁷ සමන්තාගතො. තස්මා සො පචේදිකසම්බුද්ධො පධානවානි ‘සඤ්ඤානධම්මො නියතො පධානවා ඵකො වරෙ බ්‍රහ්මචරිඤ්ඤාකපො.’

තෙනාහ සො පචේදිකසම්බුද්ධො:

“තණ්හකඤ්ඤියං පසුයං අපමනො
 අනෙලමුගො සුභවා සත්මා,
 සඤ්ඤානධම්මො නියතො පධානවා
 ඵකො වරෙ බ්‍රහ්මචරිඤ්ඤාකපො”ති.

1. සංචාර ධම්මො වූච්චනති - ප ව ටි
 2. අනතිමෙ සමුසසයෙ - ව ටි
 3. නියමා වූච්චති - ප ව ටි
 4. ධිති - ම ව ටි ක
 5. ඉමිනා උපෙතො - ම ප ටි ක
 6. උපාගතො සමපෙතො - ව ටි ක
 7. ධම්මසධානං - විතතුපාදකඤ්ඤා

සඛිධාතධම්මො නියතො පධානවා — ‘සංඛාතධම්ම’ යි ඥානය කියනු ලැබෙයි. “යම් ප්‍රඥාවක් දන්නා අයුරෙක් . . අමොහයෙක් ධර්මවිචයයෙක් සමාග්දෘෂ්ටියක් වේ ද එය යි. සඛිධාත ධම්මො යනු: ඒ පසේ බුදුහු විමසන ලද දහම් ඇත්තාහු දන්නා ලද දහම් ඇත්තාහු තුලනය කළ දහම් ඇත්තාහු තීරණය කළ දහම් ඇත්තාහු විභාග කළ දහම් ඇත්තාහු ප්‍රකට කළ දහම් ඇත්තාහු වෙති ‘සියලු සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයහ’ යි විමසන ලද දහම් ඇත්තාහු . . . ‘යම් කිසි ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෙක් වේ ද එ හැම නැසෙන පියවි ඇතැ යි විමසන ලද දහම් ඇතියහ, ඥාන-ධර්මයහ, තුලිත ධර්මයහ, නිරිත ධර්මයහ, විභූත ධර්මයහ, විභාවිත ධර්ම-යහ, නොහොත් ඒ පසේබුදුහු විසින් ස්කන්ධයෝ සංක්ෂිප්තයහ, ධාතූහු සංක්ෂිප්තයහ, ආයතනයෝ සංක්ෂිප්තයහ, ගතිහු සංක්ෂිප්තයහ, උපප්‍රාප්-තීහු සංක්ෂිප්තයහ, ප්‍රතිසන්ධිහු — හවයෝ සංසාරයෝ වෘත්තයෝ සංක්ෂිප්තයහ, නොහොත් ඒ පසේ බුදුහු ස්කන්ධයන්ගේ පයාන්තයෙහි සිටියහ, ධාතූපයාන්තයෙහි සිටියහ, ආයතනපයාන්තයෙහි සිටියහ, ගතිපයාන්තයෙහි සිටියහ, උපප්‍රාප්ති පයාන්තයෙහි සිටියහ, ප්‍රතිසන්ධි-පයාන්තයෙහි සිටියහ, හවපයාන්තයෙහි සිටියහ, සංසාරපයාන්තයෙහි සිටියහ, වෘත්තපයාන්තයෙහි සිටියහ, අන්තිමභවයෙහි සිටියහ, අන්තිම ඔරිරයෙහි සිටියහ, අන්තිමදෙහධරයහ ප්‍රත්‍යාක සම්බුද්ධ වූහ.

1. “මේ ඒ ප්‍රත්‍යාකසම්බුද්ධයන්ගේ පශ්චිම කෙළවර යැ මේ අවසාන ඔරිරය වෙයි, උන්වහන්සේට ජාතිමරණ සංසාර සංඛාත සුන්දරභවය නැතැ” යි.

ඒ කරුණින් පසේබුදුහු ‘සංඛාත ධම්ම’ නම් වෙති. නියතො යනු: ‘නියාමයෝ’ යි සතර ආයාචාර්ගයෝ කියනු ලැබෙති, සතර ආයාචාර්ගයෙන් සමන්වාගත වූවාහු නුඹි නියතයහ, මාර්ගඥාන නියාමයට පැමිණියහ, සම්ප්‍රාප්තයහ, අධිගතයහ, ස්පර්ශ කරන ලදහ, ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන ලද්දහු නුඹි ‘නියතො’ යනු වේ. පධානවා යනු: ‘පධාන’ යි යම් චෛත-සික වියාචාර්මයෙක් කුසිතභාවයෙන් ගිණිම යැමෙක් පරාත්‍රමයෙක් උදෙසාගයෙක් ව්‍යායාමයෙක් උත්සාහයෙක් අධිමාත්‍ර උත්සාහයෙක් ස්ථිර බවෙක් කුශල සන්තානය ධැරීමෙක් නො ලිහිල් පරාත්‍රම ඇති බවෙක් නො තැබූ වියාචාර්චන්දය ඇති බවෙක් නො තැබූ වියාචාර් ඇති බවෙක් ධුරය දඩ් කොට ගැනීමෙක් වියාචාර් වියාචාර්චන්ද්‍රියයෙක් වියාචාර්චයෙක් සමාග් ව්‍යායාමයෙක් වේ ද එය යි. ඒ පසේ බුදුහු මේ ප්‍රධන් වියාචාර් උපේතයහ සමුපේතයහ යුක්තයහ සංයුක්තයහ නො වෙන් වූවහ සම්පූර්ණයහ සමන්වාගතයහ, එයින් ඒ පසේබුදුහු ප්‍රධානවත් නුඹි “සංඛාතධම්මො නියතො පධානවා එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො” යනු වේ.

එයින් වදලහ එ පසේබුදුහු:

“තණ්හකඛයං පසංයං අපපමතො —ප— එකො වරෙ බහවිසාණකපපො” යි.

7.

සිහොව සදෙසු අසන්නසනතා
වෘතොව ජාලමි අසජ්ජමානො,
ප්‍රමංච තොයෙන අලිසමානො
එතො වරෙ බහුවිසාණකපො.

සිහොව සදෙසු අසන්නසනතා: යථා සිහො මිගරාජා සදෙසු අසන්නාසි අනුත්‍රාසි, අපරිසන්නාසි අනුබ්බිගො අනුසසසි අනුත්‍රාසො අභිරු අවජමි අනුත්‍රාසි අපලාසි, පච්චිකසමුච්චොපි සදෙසු අසන්නාසි අනුත්‍රාසි අපරිසන්නාසි අනුබ්බිගො අනුසසසි අනුත්‍රාසො අභිරු අවජමි අනුත්‍රාසි අපලාසි. පභිනභයගෙරවො විගතලොමහං සො විහරතිති 'සිහොව සදෙසු අසන්නසනතා'.

වෘතොව ජාලමි අසජ්ජමානො: වෘතො'ති පුරජ්ඣමා වාතා පච්ඡමා වාතා¹ උකරා වාතා දකඛිණා වාතා සරජා වාතා අරජා වාතා සිතා වාතා උණකා වාතා පරිකතා වාතා අධිමතතා වාතා කාලවාතා² වෙරමවාතා පකඛවාතා සුපණ්ණවාතා³ තාලවණ්ණවාතා⁴ විදුපනදාතා. ජාලං වුවචති සුඛතජාලං. යථා වෘතො ජාලමි න සජ්ජති, න ගණකාති, න බජ්ජති, න පලිබජ්ජති, එවමෙව දෙජ ජාලා: තණකාජාලං ව දිට්ඨිජාලං ව -පෙ- ඉදං තණකාජාලං -පෙ- ඉදං දිට්ඨිජාලං. තස පච්චිකසමුච්චිකස තණකාජාලං පභිනං, දිට්ඨිජාලං පච්චිකසවධං 'තණකාජාලස පභිනතතා දිට්ඨිජාලස පච්චිකසවධතතා සො පච්චිකසමුච්චො රුපෙ න සජ්ජති, සදෙ අ න සජ්ජති -පෙ- දිට්ඨිසුතමුතවිඤ්ඤතබ්බසු ධලෙමසු න සජ්ජති, න ගණකාති⁵ න බජ්ජති න පලිබජ්ජති, හිකඛිතතා නිසසො විපප්පිගො විසඤ්ඤගො⁶ විමරියාදිකතෙන වෙතසා විහරතිති 'වෘතොව ජාලමි අසජ්ජමානො.'

1. පුරජ්ඣමාතා පච්ඡමාතා-ව වී
2. කාලවාතා - මජ්ඣ නිකාය
3. සුපණ්ණවාතා - ව වී
4. තාලවණ්ණ වාතා - ව වී
5. න ගණකාති - ව වී
6. විසංසුගොතා - ම ව වී ක

7.

ශබ්දයෙහි කේශරසිංහයකු සෙයින් (අනිත්‍යාදියෙහි) ත්‍රස්ත නො වනුයේ දූලෙහි වාතය සෙයින් (ස්කන්ධායතනාදියෙහි) නො ලැගෙනුයේ ජලය හා සමග පියුමක් සෙයින් සියලු භවයෙහි හෝග ලොභය හා සමග නො තැවැරෙනුයේ කඟවෙහෙණභහක් සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේයි.

සිහොව සද්දෙසු අසන්තසන්තො — යමසේ සිංහමාගරාජ ශබ්දයෙහි ත්‍රස්ත නො වන සුලු වූයේ උත්‍රස්ත නො වන සුලු වූයේ භාත්පයින් ත්‍රස්ත නො වන සුලු වූයේ උද්වේග නො වනුයේ නො සැක වූයේ උත්‍රස්ත නො වනුයේ නො බිය වූයේ නො සැලෙනුයේ ත්‍රස්ත නො වනුයේ පලා නො යනුයේ වේ ද, එසෙයින් පසේ බුදුහු ද ශබ්දවිෂයෙහි ත්‍රස්ත නො වන සුලු වූවාහු උත්‍රස්ත නො වන්නාහු භාත්පයින් ත්‍රස්ත නො වනසුලු වූවාහු උද්වේග නො වන්නාහු නො සැක වන්නාහු උත්‍රස්ත නො වන්නාහු නො බිය වන්නාහු නො සැලෙන්නාහු ත්‍රස්ත නො වන්නාහු පලා නො යන්නාහු වෙති. ප්‍රභිණ වූ භය හා භය අරමුණු ඇත්තාහු විගත ලොමහර්ෂ ඇති වැ වාස කෙරෙත් තුයි 'සිහොව සද්දෙසු අසන්තසන්තො' යනු වේ.

වාතොව ජාලමහි අසජ්ජමානො — 'වාතො' යනු පෙරදිගින් හමන වාතයෝ යැ අවරදිගින් හමන වාතයෝ යැ උතුරු දිගින් හමන වාතයෝ යැ දකුණු දිගින් හමන වාතයෝ යැ රජස් සහිත වාතයෝ යැ රජස් රහිත වාතයෝ යැ ශීතවාතයෝ යැ උෂ්ණවාතයෝ යැ අල්පවාතයෝ යැ අධිමාත්‍ර වාතයෝ යැ කෘෂ්ණ පක්ෂවාතයෝ යැ වෙරම්බවාතයෝ යැ පක්ෂවාතයෝ යැ සුපර්ණවාතයෝ යැ තාලවාන්තවාතයෝ යැ විධුපන-වාතයෝ යි. 'ජාල' යි හුයින් කළ දල කියනු ලැබෙයි. යමසේ වාතය දූලෙහි නො ලැගේ ද නො ගනී ද නො බැඳේ ද, භාත්පයින් නො බැඳේ ද එසෙයින් මැ-දල් දෙකෙකි: තෘෂ්ණාජාලය ද ආෂ්ටිජාලය ද යි. . . මේ ආෂ්ටිජාලය යි. ඒ පසේබුදුන්ට තෘෂ්ණාජාලය ප්‍රභිණ යැ. ආෂ්ටිජාලය දුරලන ලද. තෘෂ්ණාජාලය ප්‍රභිණ වන බැවින් ආෂ්ටිජාලය දුරලන ලද වන බැවින් ඒ පසේබුදුහු රූපයෙහි නො ලැගෙති ශබ්දයෙහි නො ලැගෙති . . . ආෂ්ට මුත්‍ර වූත විඤාතවා ධර්මයන්හි නො ලැගෙති නො ගනිති නො බැඳෙති භාත්පයින් නො බැඳෙත් නික්ම ගියාහු බැහැර වූවාහු වෙසෙයින් මිදුණාහු විසංයුක්ත වූවාහු විගතමයභීද කළ සිතින් යුක්ත වැ වෙසෙත් තුයි 'වාතොව ජාලමහි අසජ්ජමානො' යනු වේ.

පද්ගමංව තොයෙන අලිපපමානොති: 'පද්ගමං' වුවැති පද්ගමපුපං, 'තොයං වුවැති උදකං. යථා පද්ගමපුපං තොයෙන න ලිපති න පලිපති න උපලිපති අලිතං අපලිතං අනුපලිතං. එවමෙව දෙව ලෙපා: තණ්හාලෙපො ච දිට්ඨිලෙපො ච -පෙ- අයං තණ්හාලෙපො -පෙ- අයං දිට්ඨිලෙපො, තසං පච්චිකසමුච්චාසං තණ්හාලෙපො පභිනො දිට්ඨිලෙපො පටිභිසංචේඨා, තණ්හාලෙපසං පභිනතො දිට්ඨිලෙපසං පටිනිසංචේඨො සො පච්චිකසමුච්චො රුපෙ න ලිපති සද්දෙ න ලිපති -පෙ- දිට්ඨිසුඤ්ඤානවිඤ්ඤාතඛෙඛසු ධමමෙසු න ලිපති න පලිපති න උපලිපති, අලිතො! අපලිතො අනුපලිතො තිසංකො තිසංචො විපසමුතො විසඤ්ඤාතො විමරියාදිකතො වෙතසා විහරතිති 'පද්ගමංව තොයෙන අලිපපමානො එකො වරෙ බඟ්ගවිසාණකපො'

තෙනාහ සො පච්චිකසමුච්චො:

“සීහොව සද්දෙසු අසනකසනො
 වාතොව ජාලමභි අසජ්ජමානො,
 පද්ගමංව තොයෙන අලිපපමානො
 එකො වරෙ බඟ්ගවිසාණකපො”ති.

8.

සීහො යථා දයාබලී පසංග
 රාජා මිභානං අභිභුය්‍ය වාරි,
 සෙවෙථ පතතාති සෙනාසනාති
 එකො වරෙ බඟ්ගවිසාණකපො.

සීහො යථා දයාබලී පසංග, රාජා මිභානං අභිභුය්‍ය වාරිති: යථා සීහො මගරාජා දයාබලී දයාදුට්ඨො සඛෙඛ තිරච්ඡානගතෙ පාණෙ අභිභුය්‍ය අභිභවිතො අජෙඤ්ඤාකරිතො පරියාදිඤ්ඤා චිද්දිතො වරති විහරති ඉරියති වතොති! පාලෙති යපෙති යාපෙති පච්චිකසමුච්චොපි පඤ්ඤාබලී පඤ්ඤාදුට්ඨො සඛෙඛපාණගතෙ පුඤ්ඤාලෙ පඤ්ඤාය අභිභුය්‍ය අභිභවිතො අජෙඤ්ඤාකරිතො පරියාදිඤ්ඤා චිද්දිතො වරති විහරති ඉරියති වතොති! පාලෙති යපෙති යාපෙතිති 'සීහො යථා දයාබලී පසංග රාජා මිභානං අභිභුය්‍ය වාරි:'

1. අසංලිතො - 0 4 8
 2. වතොති - ව ව ත

පද්මං ච තොයෙන අලිපමානො — ‘පද්ම’ යි නෙලුම්මල කියනු ලැබෙයි. ‘තොය’ යි උදකය කියනු ලැබේ යම්සේ නෙලුම් මල දිය හා සමග නො තැවැරේ ද වෙසෙසින් නො තැවැරේ ද භාත්පසින් නො තැවැරේ ද අලිප්ත වූයේ අපලිප්ත වූයේ අනුපලිප්ත වේ ද එසෙයින් මැ ලෙපයෝ දෙදෙනෙකි: තෘෂ්ණා ලේපය ද දෘෂ්ටිලේපය ද යි . . . මේ දෘෂ්ටිලේප යයි කියනු ලැබේ. ඒ පසේබුදුනට තෘෂ්ණාලේපය ප්‍රචිණයැ දෘෂ්ටිලේපය දුරලන ලද තෘෂ්ණා ලේපය ප්‍රචිණ වන බැවින් දෘෂ්ටිලේපය දුරැලූ බැවින් ඒ පසේබුදුහු රූපයෙහි නො ඇලෙති ශබ්දයෙහි නො ඇලෙති . . දෘෂ්ටි ශ්‍රැත මුත විඤාතවාධර්මයන්හි නො ඇලෙති, වෙසෙසින් නො ඇලෙති, භාත්පසින් නො ඇලෙති, අලිප්ත වූවාහු අපලිප්ත වූවාහු අනුපලිප්ත වූවාහු ශික්ම ගියාහු බැහැර වූවාහු වෙසෙසින් මිදුණහු විසංයුක්ත වූවාහු විගතමයභිද කළ සිතින් යුක්ත වැ වෙසෙත් තුයි ‘පද්මං ච තොයෙන අලිප්මානො එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො’ යනුවේ.

එයින් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

“සිහො ච සද්දෙසු අසන්නසනොං -ප- එකො වරෙ බහවිසාණ කපපො” යි.

8.

මාගයනට රජ වූ කේශරසිංහ තෙමේ දළ බල කොට ඇතියේ යම් සේ (කායබලයෙන්) ලාහෙලාහැසිරේ ද (තෙජසින්) අභිභවාහැසිරේ ද, එසෙයින් වනයෙහි දුර සෙනසුන් සෙවුනේ යැ කගවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

සිහො යථා ද්‍යාබලී පසංග රාජා මිභානං අභිභුයා වාරී යනු: යම්සේ සිංහ මාගරාජ දළ බල කොට ඇතියේ දළ අභි කොට ඇතියේ හැම තිරිසන් ගිය සතුන් මැඩ අභිභවා යටපත් කොට භාත්පසින් ගෙන මර්දනය කොට හැසිරේ ද වෙසේ ද ඉරියවු පවත්වා ද වැවේ ද රැකේ ද යැපේ ද යාපනය කෙරෙ ද, එසෙයින් පසේ බුදුහු ද නුවණ බල කොට ඇතියාහු නුවණ අභි කොට ඇතියාහු සියලු ප්‍රාණින් සියලු පුද්ගලයන් ප්‍රඤායෙන් මැඩ අභිභවා යට කොට භාත්පසින් ගෙන මර්දනය කොට හැසිරෙති වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති වැවෙති රැකෙති යැපෙති යාපනය වෙත්තු යි ‘සිහො යථා ද්‍යාබලී පසංග රාජා මිභානං අභිභුයාවාරී’ යනු වේ.

සෙවෙට් පනතානි සෙනාසනානීති: යථා සිහො මිගරාඡා අරඤ්ඤා වනමජ්ඣිමනෙකා වරති විහරති ඉරියති වහෙතති පාලෙති යපෙති යාපෙති, පට්ටකසම්බුද්ධොපි අරඤ්ඤා වනපඤ්ඤානි පනතානි සෙනාසනානි පටිසෙවති අපසඤ්ඤානි අසනිඤ්ඤාසානි විජනවාතානි මනුසකරාහසෙයාකානි පටිසුලානසාරුප්පානි. සො ඒකො ගවජති, ඒකො තිට්ඨති, ඒකො ඡ සීදති, ඒකො සෙයාං කප්පෙති, ඒකො ගාමං පිණ්ඩාය පටිසති, ඒකො පටිකකමති, ඒකො රහො ඡ සීදති, ඒකො වඩකමං අභිවධාති ඒකො වරති විහරති ඉරියති වහෙතති පාලෙති යපෙති යාපෙති 'සෙවෙට් පනතානි සෙනාසනානි ඒකො වරෙ බහුවිසාණකප්පො';

තෙනාහ සො පට්ටක සම්බුද්ධො:

“සීහො යථා ද්වයාදිලී පඤ්ඤා
 රාඡා මිගානං අභිභුයාහ වාරී,
 සෙවෙට් පනතානි සෙනාසනානි
 ඒකො වරෙ බහුවිසාණකප්පො”ති.

9.

මෙතං උපෙකං කරුණං විමුක්තිං
 ආසෙවමානො මුදිතං ච කාලෙ,
 සංඛෙත ලොකෙන අවිරුඡ්ඛමානො
 ඒකො වරෙ බහුවිසාණකප්පො.

මෙතං උපෙකං කරුණං විමුක්තිං ආසෙවමානො මුදිතං ච කාලෙති සො පට්ටකසම්බුද්ධො මෙතං සහගතෙන වෙතසා එකං දිසං එරිතො විහරති. තථා දුතියං තථා තතියං තථා චතුසීං, ඉති උදධමධො තිරියං සබ්බධි සබ්බජාතාය සබ්බාවතං ලොකං මෙතං සහගතෙන වෙතසා විපුලෙන මහගතෙන අපමාණෙන අවෙරෙන අධ්‍යාපජෙකින ඵලිකා විහරති කරුණාසහගතෙන වෙතසා -ප- මුදිතා සහගතෙන වෙතසා -ප- උපෙකාසහගතෙන වෙතසා විපුලෙන මහගතෙන අපමාණෙන අවෙරෙන අධ්‍යාපජෙකින ඵලිකා විහරති 'මෙතං උපෙකං කරුණං විමුක්තිං ආසෙවමානො මුදිතං ච කාලෙ'

සංඛෙත ලොකෙන අවිරුඡ්ඛමානොති මෙතං සාචිතතා යෙ පුරුජිමාය දිසාය සතො තෙ අපට්ඨකා මොනඤ්ඤා, යෙ පඤ්ඤාය දිසාය සතො - මෙ උත්තරාය දිසාය සතො - යෙ දකඛිණාය දිසාය සතො - යෙ පුරුජිමාය අනුදිසාය සතො - යෙ පඤ්ඤාය අනුදිසාය සතො - යෙ උත්තරාය අනුදිසාය සතො - යෙ දකඛිණාය අනුදිසාය සතො - යෙ භෙද්ධිමාය දිසාය සතො - යෙ උපට්ඨමාය දිසාය සතො - යෙ දසසු දිසාසු සතො තෙ අපට්ඨකා මොනඤ්ඤා, කරුණාය භාවිතතා - මුදිතාය භාවිතතා - උපෙකාය භාවිතතා යෙ පුරුජිමාය දිසාය සතො - ප - යෙ දසසු දිසාසු සතො තෙ අපට්ඨකා මොනඤ්ඤා.

සෙවෙට් පනතානි සෙනාසනානි යනු: යම්සේ සිංහරාජ අරණායෙහි වල් වැද හැසිරේ ද වෙසේ ද ඉරියවු පවත්වා ද වැවේ ද රැකේ ද යැපේ ද යාපනය කෙරේ ද, එසෙයින් පසේබුදුහු අල්පශබ්ද වූ අල්පනිර්ඝෝෂ වූ ජනවාත රහිත වූ මිනිසුන් ගේ රහස්‍ය කාරණයට නිසි වූ විවේකයට නිසි වූ වනසෙනසුන් ද වෙනෙහි දුර සෙනසුන් ද වනකෙළවර සෙනසුන් ද ඇසුරු කෙරෙති. ඒ පසේබුදුහු එකලා වැ යෙති, එකලා වැ සිටිති, එකලා වැ හිඳුති, එකලා වැ භොවිති, එකලා වැ ගමට පිඩුසිභා පිවිසෙති, එකලා වැ පෙරළා යෙති, එකලාවැ රහසැ හිඳුති, එකලාවැ දක්මනට බසිති, එකලා වැ හැසිරෙති, වෙසෙති, ඉරියවු පවත්වති, වැටෙති, රැකෙති, යැපෙති, යාපනය කෙරෙත් නුයි 'සෙවෙට් පනතානි සෙනාසනානි එකො වරෙ ඛග්ග විසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

“සිභො යථා දයාබලී පසයහ -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණ කප්පො” යි.

9.

සුක්ඛප්‍රාප්තකාලයෙහි මෙමත්‍රිය ද උපෙක්ථාව ද කරුණාව ද මාදුතාව ද යන වතුර්විධ විලික්ඛිය සෙවුනේ සියලු ලොකයා හා සමඟ අවිරෝධ වෙමින් කගවෙහෙණ හඟක් මෙන් එකලා වැ හැසිරෙන්නේයි.

මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං විමුත්තිං ආසෙවමානො මුදිතඤ්ච කාලෙ යනු: ඒ පසේබුදුහු මෙමත්‍රි සහගත ඩිතින් එක් දෙසක් සපර්ශ කොට වෙසෙති, එසෙයින් දෙ වැනි දෙස ද එසෙයින් තෙ වැනි දෙස ද එසෙයින් සිව් වැනි දෙස ද ස්පර්ශ කොට වෙසෙති, මෙසේ උඩ යැ යට යැ සරස යැ යන සියලු තැන්හි සර්වාත්මතාදෙන් සියලු සත්ත්වයන් ඇති ලොව මෙමත්‍රි සහගත වූ විපුල වූ මහද්ගත වූ අප්‍රමාණ වූ අවෙර වූ නිදුක් වූ ඩිතින් ස්පර්ශ කොට වෙසෙත් නුයි 'මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං විමුත්තිං ආසෙව මානො මුදිතඤ්ච කාලෙ' යනු වේ.

සබ්බන්ත ලොකෙන අවිරුද්ධමානො යනු: මෙන් වැඩු බැවින් පෙරදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද ඔහු අප්‍රතිකූල වූවාහු වෙති, අවරදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- උතුරු දිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- දකුණු දිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- පෙර අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- අවර අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- උතුරු අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද දකුණු අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද යටදිශායෙහි යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- උඩ දිශායෙහි යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- දඟ දිශායෙහි යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද ඔහු අප්‍රතිකූල වූවාහු වෙති, කරුණා වැඩු බැවින්- මාදුතා වැඩු බැවින්- උපෙක්ථා වැඩු බැවින් පෙරදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද . . . දඟදිශායෙහි යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද ඔහු අප්‍රතිකූල වූවාහු වෙත්.

සබ්බන්ත ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානොති: සබ්බන්ත ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො අපට්ඨවිරුජ්ඣමානො අනාසානියමානො අපට්ඨභඤ්ඤාමානොති 'සබ්බන්ත ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පට්ඨකසම්බුද්ධො:

“මෙකං උපෙකං කරුණං විමුක්ඛිං
ආසෙවමානො මුද්දිතං ච කාලෙ,
සබ්බන්ත ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො”ති.

10.

රාගං ච දෙසං ච පහාය මොහං
සන්දලයිකාන සංඤ්ඤාප්පනානි¹,
අසත්තසං ජීවිතසංඛියමිහි
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො.

රාගං ච දෙසං ච පහාය මොහනති 'රාගො'ති “යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසල මූලං” දෙසොති “යො විත්තසස ආසාතො -පෙ- වණ්ඨිකකං අසුරොපො අනාත්මතතා විත්තසස”. මොහොති “දුකෙකි අඤ්ඤාණං -පෙ- අවිජ්ජාලධිහි මොහො අකුසලමූලං.” රාගං ච දෙසං ච පහාය මොහනති සො පට්ඨකසම්බුද්ධො රාගං ච දෙසං ච මොහං ච පහාය පජ්ඣිකා විනොදෙකා බැනනිකරිකා² අනභාවං ගමෙකාති 'රාගං ච දෙසං ච පහාය මොහං.'

සන්දලයිකාන සංඤ්ඤාප්පනානිති දසසංඤ්ඤාප්පනානි: කාමරාග-සංඤ්ඤාප්පනං පටිසංඤ්ඤාප්පනං -පෙ- අවිජ්ජාසංඤ්ඤාප්පනං. සන්දලයිකාන සංඤ්ඤාප්පනානිති: සංයොජ්ජනානි සන්දලයිකා පදලයිකා සංපදලයිකා පජ්ඣිකා විනොදෙකා බැනනිකරිකා අනභාවං ගමෙකාති 'සන්දලයිකාන සංඤ්ඤාප්පනානි.

අසත්තසං ජීවිතසංඛියමිහිති: සො පට්ඨකසම්බුද්ධො ජීවිතපරියොසානො අසත්තාසි අනුත්‍රාසි අනුබ්බිග්ගො අනුසසඛිති³ අනුත්‍රාසො අභිරු අවජ්ඣමි අනුත්‍රාසි අපලාසි පභිනභයභෙරවො විගතලොමභ:සො ජීවරතීති 'අසත්තසං ජීවිතසංඛියමිහි එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො.'

තෙනාහ සො පට්ඨකසම්බුද්ධො:

“රාගං ච දෙස ච පහාය මොහං
සන්දලයිකාන සංඤ්ඤාප්පනානි,
අසත්තසං ජීවිතසංඛියමිහි
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො”ති.

1. සංයොජ්ජනානි - මජ්ඣ. 1, 8

2. බැනනි කිරිකා - මජ්ඣ. 1, 8

3. අනුසසඛිති - මජ්ඣ. 1, 8

සබ්බන්ත ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො යනු: සියලු ලො වැ සතුන් හා සමග අවිරුද්ධ වන්තාහු අප්‍රතිවිරුද්ධ වන්තාහු නො ගටනු ලබන්තාහු නො නසනු ලබන්තාහු නුයි 'සබ්බන්ත ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදලහ ඒ පසේබුදුහු:

“වෙනතං උපෙකං කරුණං විචුතං -ප- එකො වරෙ බහවිසාණකපෙසා” යි.

10.

රාගය ද ද්වේෂය ද මොහය ද දුරු කොට දස සංයෝජනයන් ප්‍රදලනය කොට ජීවිතක්ෂයෙහි ත්‍රස්ත නො වනුයේ කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං — ‘රාගො’ යනු: “යම් රාගයෙක් සංරාගයෙක් . . අභිධ්‍යායෙක් ලොහ අකුඟලමුලයෙක් වේ ද එය යි. දොසො යනු: “විත්තයා ගේ යම් ආසාතයෙක් . . . සැඩ බවෙක් නො පිරිපුන් වචන ඇති බවෙක් විත්තයා ගේ නො සකුටු බවෙක් වේ ද එය යි. මොහො යනු: “සුඛසත්‍යයෙහි නො දැනීම යැ . . . අවිද්‍යා ලබ්භියක් මොහ අකුඟල මුලයෙක් වේ ද එය යි. රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං යනු: ඒ පසේබුදුහු රාගය ද ද්වේෂය ද මොහය ද හැර හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා නුයි ‘රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං’ යනු වේ.

සන්දලයිකාන සඤ්ඤාජනානි — සංයෝජන දඟයෙකි: කාම රාගසංයෝජන යැ දුක්ඛසංයෝජන යැ . . . අවිද්‍යා සංයෝජන යි. සන්දා ලයිකාන සංයෝජනානි යනු: සංයෝජනයන් සන්දලනය කොට ප්‍රදලනය කොට සම්ප්‍රදලනය කොට දුරු කොට බැහැර කොට විගතාන්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා නුයි ‘සන්දලයිකාන සඤ්ඤාජනානි’ යනු වේ.

අසන්තසං ජීවිතසධිබයමිති යනු: ඒ පසේ බුදුහු දිවි කෙළවර ත්‍රස්ත නො වන සුල්ලහ උත්‍රස්ත නො වනුවහ උද්වේග නො වනුවහ නො සැක වනුවහ නො තැකිගනුවහ නො බිය සුල්ලහ නො සැලෙනුවහ උත්‍රාස නො වනුවහ නො පලායන සුල්ලහ ප්‍රභිණ වූ බිය හා බිය අරමුණු ඇතියහ පහ වූ ලොමුදහ ඇති වැ වෙසෙත් නුයි ‘අසන්තසං ජීවිතසධිබයමිති එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො’ යනු වේ.

එයින් වදලහ ඒ පසේ බුදුහු:

“රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං -ප- එකො වරෙ බහවිසාණකපෙසා” යි.

11.

භජනානි සෙවනානි ච කාරණස්වාඨි
නික්කාරණා දුද්දානා අජජමිත්තා,
අත්තස්ස පඤ්ඤා අසුචි මනුසසා
එකො වරෙ බහුභවිසාණකප්පො.

භජනානි සෙවනානි ච කාරණස්වාඨි; අත්තස්ස කාරණා පරස්ස කාරණා උභයස්ස කාරණා දිට්ඨධම්මිකස්ස කාරණා සමපරාසිකස්ස කාරණා භජනානි සමභජනානි සෙවනානි නිසෙවනානි සංසෙවනානි පටිසෙවනානිති 'භජනානි සෙවනානි ච කාරණස්වාඨි'.

නික්කාරණා දුද්දානා අජජමිත්තානි: දෙඛ මිත්තා: අගාරික මිත්තො ච පඤ්ඤා මිත්තො ච¹ -පෙ- අයං අගාරික මිත්තො -පෙ- අයං පඤ්ඤා මිත්තො. නික්කාරණා දුද්දානා අජජමිත්තානි: ඉමෙ දෙඛ මිත්තා අකාරණා නික්කාරණා අනෙතු අපච්චයා දුද්දානා දුද්දානා සුදුද්දානානි 'නික්කාරණා දුද්දානා අජජමිත්තා'.

අත්තස්ස පඤ්ඤා අසුචි මනුසසානි: 'අත්තස්ස පඤ්ඤා'නි අත්තනො අස්වාය අත්තනො නෙතු අත්තනො පච්චයා අත්තනො කාරණා: භජනානි සමභජනානි සෙවනානි නිසෙවනානි සංසෙවනානි පටිසෙවනානි ආචරනානි සමාචරනානි පයුරුපාසනානි පටිපුච්ඡනානි පටිපඤ්ඤානානි 'අත්තස්ස පඤ්ඤා'. අසුචි මනුසසානි: අසුචිනා කායකචෙට්ඨන සමන්තා ගතානි අසුචි මනුසසා, අසුචිනා වචිකචෙට්ඨන සමන්තාගතානි අසුචි මනුසසා, අසුචිනා මනෝකචෙට්ඨන සමන්තාගතානි අසුචි මනුසසා, අසුචිනා පාණානිපානෙන- අසුචිනා අදිත්තාදනෙන- අසුචිනා කාමෙසු මිච්ඡාචාදෙන- අසුචිනා මුසාවාදෙන- අසුචියා පිසුනාය වාචාය² සමන්තාගතා- අසුචියා ඵරුසාය වාචාය³ සමන්තාගතා- අසුචිනා සමචාලාපෙන සමන්තාගතා- අසුචියා අභිජ්ඣාය සමන්තාගතා- අසුචිනා බයපාදෙන සමන්තාගතානි 'අසුචි මනුසසා, අසුචියා මිච්ඡා දිට්ඨියා සමන්තාගතානි අසුචි මනුසසා, අසුචියා වෙනනාය සමන්තා ගතානි අසුචි මනුසසා, අසුචියා පස්නාය සමන්තාගතානි අසුචි 'මනුසසා, අසුචිනා පණ්ඩිනා සමන්තාගතානි අසුචි මනුසසා, අසුචි භීතා නිභීතා ඔමකා ලාමකා' ඡත්තකා පටිත්තානි 'අත්තස්ස පඤ්ඤා අසුචි මනුසසා'.

1. කාරණස්වාඨි - ම ච චි
2. අත්තස්ස පඤ්ඤා - ම ච චි
3. අගාරික මිත්තො - ච
4. අයං අගාරික මිත්තො - ච
5. අත්ත කාරණ - මජ්ඣං ච චි ක
6. පිසුනා වාචාය - ම ච චි ක
7. ඵරුසා වාචාය - ම ච චි ක

41.

අර්ත්ථය කාරණ කොට ඇත්තාහු භජනය කෙරෙහි සේවනය ද කෙරෙහි. (අර්ත්ථ ප්‍රතිලාභ කාරණයෙන්) නිෂ්කාරණ වූ ආයාචිත්‍රයෝ දුර්ලභ වෙති. ආත්මාර්ථයෙහි ප්‍රඥා ඇති මනුෂ්‍යයෝ අපවිත්‍ර වූ කාය-කර්මාදියෙන් යුක්ත වූවාහු යැ (එහෙයින්) කභවෙහෙණ හඟස් සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නෝ යි.

භජනති සෙවනති ච කාරණත්ථා යනු: ආත්මාර්ථ භේතයෙන් පරාර්ථ භේතයෙන් උභයාර්ථ භේතයෙන් ඓහලොකිකාර්ථ භේතයෙන් පාරලොකිකාර්ථ භේතයෙන් භජනය කෙරෙහි, මොනොවට භජනය කෙරෙහි සෙවනය කෙරෙහි හිරතුරු සෙවනය කෙරෙහි සංසෙවනය කෙරෙහි ප්‍රතිසෙවනය කෙරෙත් නුයි 'භජනති සෙවනති ච කාරණත්ථා' යනු වේ.

නික්කාරණා දුලලහා අප්පමිත්තා යනු: අභායාචිත්‍ර ද ප්‍රවුජිතමිත්‍ර ද යි මිත්‍රයෝ දෙදෙනෙකි . . . මේ ප්‍රවුජිත මිත්‍ර යි. නික්කාරණ දුලලහා අප්පමිත්තා- මේ උභයමිත්‍රයෝ (අර්ථත් ප්‍රතිලාභභේතයෙන්) අකාරණ වූවාහු නිෂ්කාරණ වූවාහු අහෙතු අප්‍රත්‍යය වූවාහු දුර්ලභ වෙති. දුක සේ ලැබිය හැකි වෙති. අතිශයින් දුක සේ ලැබිය හැකි වෙත් නුයි 'නික්කාරණා දුලලහා අප්පමිත්තා' යනු වේ.

අත්තත්ථ පඤ්ඤා අසුචි මනුෂ්‍යො - 'අත්තත්ථපඤ්ඤා' යනු: තම හට වැඩ පිණිස ආත්මභේතයෙන් ආත්ම ප්‍රත්‍යයෙන් ආත්මකාරණයෙන් භජනය කෙරෙහි සංභජනය කෙරෙහි සේවනය කෙරෙහි නිස්සෙවනය කෙරෙහි සංසෙවනය කෙරෙහි ප්‍රතිසෙවනය කෙරෙහි හැසිරෙති මැනවින් හැසිරෙති පර්යයුපාසනය කෙරෙහි දුළුවස්ති ප්‍රශ්න කෙරෙත් නුයි 'අත්තත්ථ පඤ්ඤා' යනු වේ. අසුචි මනුෂ්‍යො යනු: අපවිත්‍ර වූ කාය කර්මයෙන් සමන්විත වූවාහු නුයි 'අසුචි මනුෂ්‍යො' යනු වේ. අපවිත්‍ර වූ වාක්කර්මයෙන් සමන්විත වූවාහු නුයි 'අසුචි මනුෂ්‍යො' යනු වේ. අපවිත්‍ර වූ මනාකර්මයෙන් සමන්විත වූවාහු නුයි 'අසුචි මනුෂ්‍යො' යනු වේ. අපවිත්‍ර වූ ප්‍රාණ වධයෙන්- අපවිත්‍ර වූ අදත්තාදනයෙන්- අපවිත්‍ර වූ කැමමිථ්‍යා-ව්‍යාධයෙන්- අපවිත්‍ර වූ මාණ්ඩාදයෙන්- අපවිත්‍ර වූ පිඤ්ඤාවචනයෙන්- අපවිත්‍ර වූ පරුෂ වචනයෙන්- අපවිත්‍ර වූ ප්‍රලාපවචනයෙන්- අපවිත්‍ර වූ අභිධානයෙන්- අපවිත්‍ර වූ ව්‍යාපාදයෙන් යුක්ත වූවාහු නුයි 'අසුචි මනුෂ්‍යො' යනු වේ. අපවිත්‍ර වූ මිථ්‍යා දාෂ්ටියෙන් යුක්ත වූවාහු නුයි 'අසුචි මනුෂ්‍යො' යනු වේ. අපවිත්‍ර වූ වේදනායෙන් යුක්ත වූවාහු නුයි 'අසුචි මනුෂ්‍යො' යනු වේ. අපවිත්‍ර වූ ප්‍රාර්ත්ථනයෙන් යුක්ත වූවාහු නුයි 'අසුචි මනුෂ්‍යො' යනු වේ. අපවිත්‍ර වූ ප්‍රණීධියෙන් යුක්ත වූවාහු නුයි 'අසුචි මනුෂ්‍යො' යනු වේ. අපවිත්‍ර වූවාහු භීත වූවාහු නිභීත වූවාහු අවමත වූවාහු ලාමක වූවාහු අප්‍රත්‍යය වූවාහු අල්ප වූවාහු නුයි 'අත්තත්ථපඤ්ඤා අසුචි මනුෂ්‍යො' යනු වේ.

එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපෙපා'ති: එකොති සො පච්චේක සමුද්දො පබ්බප්ඵසඛිධාතෙන එකො -පෙ- චරෙති: අවස්චරියායො -පෙ- බග්ගවිසාණකපෙපාති යථා බග්ගසස නාම විසාණං එකං හොති අදුක්ඛං -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපෙපා'.

තෙනාහ සො පච්චේකසමුද්දො:

“භජන්ති සෙවනති ව කාරණස්ථා
තිකකාරණා දුප්ප්‍රභා අප්පමිතා,
අත්තස්ඵඤ්ඤා අසුචි මනුසසා
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපෙපා'ති.

චතුස්ථො වග්ගො

නිවස්තො ව බග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙසො.

1. අපිතො තිසසමෙතෙතයො පුණ්ණකො අථ මෙතතභු,
ධොතකො උපසීටො ච නඤ්ඤ ච අථ හෙමකො.
2. තොදෙයාකසා දුභයො ජතුකණ්ණ ච පණ්ඩිතො,
භද්‍රාදුධො උදයො ච පොසාලො වාපි බ්‍රාහ්මණො.
3. මොසරාජා ච මෙධාවි පිඛිඛියො ච මහාඉසි,
සොළසත්තං¹ පනොතෙසං බ්‍රාහ්මණානංව සාසනං.
පාරායනානං² තිද්දෙසා තත්තකාති භවන්ති හි³
4. බග්ගවිසාණසුත්තානං තිද්දෙසාපි තථෙව ච
තිද්දෙසා දුට්ඨා ඤ්ඤායා පටිපුණ්ණො සුලකඛිතා''ති

වූලනිද්දෙසපාළි නිවස්තො.

1. සොළසාතං - අ - ච
2. පාරායනං - ච

3. භවන්තිහි - ම ච චි ක

එකො වරෙ බහුවිසාණකපෙසා — ‘එකො’ යනු: ඒ පසේබුදුහු ප්‍රමුච්ඡා කොටසිහ ඒකයන .. වරෙ යනු: වය්‍යා අටෙකි: ... බහුවිසාණකපෙසා යනු: යම් සේ කඟවෙහෙණ නම් මාගයාගේ හඟ එකක් මැ වෙ ද අද්විතිය වෙ ද ... ‘එකො වරෙ බහුවිසාණකපෙසා’ යනු වෙ.

එයින් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

“භජනති සේවනති ච කාරණස්වා -පෙ- එකො වරෙ බහුවිසාණකපෙසා” යි.

සතර වැනි වර්ග යි.

බහුවිසාණ සූත්‍රනිර්දේශය නිමිසේ යි.

1. අජිත යැ තිස්ස මෙත්තෙය්‍යා යැ පූර්ණක යැ යළි මෙත්තභු යැ ධොතක යැ උපසිච්ච යැ නන්ද යැ යළි භෙමක යැ.
2. තොදෙය්‍යා - කප්ප දෙදෙහා යැ පණ්ඩිත වූ ජතුකර්ණි යැ හද්‍රාවුධ යැ උදය යැ පොසාල ම්‍රාභ්මණ යැ නුවණැති මොසරාජ යැ මහර්මී වූ පිච්චිය යැ යන-
3. මේ සොළොස් බවුණනට අනුශාසන ද (එ ම) පාරායණ සූත්‍රයන්ගේ නිර්දේශ ද එතෙක් මැ වෙති.
4. තවද එසේ මැ බහුවිසාණ සූත්‍රයන්ගේ නිර්දේශ ද යි සපුරා දක්වන ලද නිර්දේශයේ ද්විප්‍රකාරහ යි දත යුක්තා හ.

සුඵ නිදෙස් පෙළ නිමි.

මූලදේශ පාලි

ගාථාදීපාද සූචි

අකිඤ්චනං අනාදනං	36, 296
අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛිංකො	28, 234
අභිනො අද්දස සමබ්බුද්ධං	10
අභිනො තිසස මෙභෙතයො	46, 416, 632
අභිකිංකො ඛිංද්ධා ව	40, 344
අච්චානං සබ්බනිකාරතසා	560
අභ්‍යන්තරාච කතං පාපං	206
අභ්‍යන්තරාච න පමාණමඤ්චී	28, 238
අභ්‍යන්තරාච සො උදවා සො නඤ්චී...	28, 236
අච්චං වරහි ජානාති	4
අච්චං ගතො දිස්වාන	10
අද්දසං කාමං තෙ මූලං	82
අද්ධං පසංසාමි සභාසමපදං	538
අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාසා	52, 474
අනාඤ්ඤාපොසිමඤ්ඤානං	604
අනාඤ්ඤානො දෙසො	526
අනාඤ්ඤානො ලොභො	528
අනාඤ්ඤානො ලොභො	526
අනාවරණ දසසාචී	8
අනුසාස ඉංගමි කරුණාසමානො	24, 208
අනෙඤ්ච මූලදසසාචී	16, 102
අපාරාපාරං ගච්චන්තො	48, 424
අභිසංඛාරිණි කුසකො	4
අයං ලොකො පරොලොකො	44, 378
අයොකපාලමාදිකං	500
අච්චිජාය නිවුතො ලොකො	14, 56, 62
අච්චිජා මුද්ධාති ජානාති	12
අසතං සතඤ්ච ඤ්චා ධම්මං	158
අසංහිතං අසංකප්පං	52, 478
ආකිඤ්චාද්දො පෙඤ්චානො සතිමා	26, 222
ආඤ්චාද්දො සමාවං ඤ්චා	42, 362
ආගතාති හි මනෙකසු	6

ගාථාදීපාද සූචි

ආශ්‍රිත න කරොති කිසිදු ලොකෙ	178, 556
ආදනතණං විනයෙථ සබ්බං	38, 322
ආදිසා ජමමනං මුඛි	10
ආමසනනා හොති සභාය මට්ඨෙ	514
ආරධවීරියො පරමසප්පකියා	612
ආසිංසනති ටොමයනති	18, 118
ඉධ දිට්ඨසුතමුත	32, 270
ඊති ච ගණේඛා ච උපග්ගවො ච	552
උසස්වට්ඨපාදෙ තදිතො	2
උසාරාය ච භික්ඛියා	500
උත්‍රසාං දුක්ඛිතං දිසවා	4
උපෙසබ්බසතිසංසුද්ධං	40, 338
උසුසබ්බි අනාභාරො	4
එකමෙකසස පඤ්ඤසස	48, 422
එකායනං ජාතීඛයනතදසසි	446, 488
එකො අභං සකක මහනතමොසං	26, 220
එකො තමනුදසීනො	50, 444
එතදඤ්ඤය මෙ සතා	32, 274
එතදඤ්ඤය යෙ සතා	36, 298
එතමාදීනවං දිසවා	446, 486
එතාභිනාජුම් වට්ඨො මහෙසීනො22, 32, 174, 262	
එතෙ මුද්ධං උපාගඤ්ඤං	46, 416
එවං අභිකකනතදසසාවිං	44, 380
එවං දුතියෙන සභා මමසං	542
එවං විහාරී සතො අප්පමකො	22, 172
එස භිඤ්ජො පසීදුම්	52, 470
එසා නමුච්චි තෙ සෙතා	246
ඕකං ජභං තණ්හපිඨිදං අනෙජං	38, 316
ඕකභිකාවනචු න ච පාදලොලො	588
ඕතිමෙ භුභුඤ්ඤා සාතරුපෙන	552
ඕභාරධිසො ගිභිඛ්‍යාඤ්ඤානාති	600
කථං වරභි ජානමු	6
කථං සතසං වරතො	40, 342
කදරියා තපනා සොථා	498
කාමා තෙ පටමා සෙතා	244

ගාරාදිපාද සූචි

කාලාභි විත්‍රා ලඞ්චුරා මනොරමා	544
කාමලසු නාභිගිරෙඤ්ඤා	14, 80
කාමලසු මුභමවරියවා	16, 92
කාමලසු විනය ගෙඩං	36, 92, 308
කායමුනිං වාචාමුනිං	158
කිංකරියසාමී තෙ ධම්මං	20, 160
කිංකරියසාමී තෙ සන්තීං	24, 212
කිංකරු තමනා විසවසසි	50, 452
කිංසු සංයොජනො ලොකෙ	40, 340
කෙතසසු නිවුතො ලොකො	14, 54
කො උභතනච්ඡිඤ්ඤා	16, 96
කො'ධ සතකුසිනො ලොකෙ	16, 90
කො නු දෙවො මුභමා වා	10
කොසමිං වා පි සාකෙතං	8
කොසලානං පුරා රමිං	2
කහවපිසාණසුතනානං	632
කිංචිං රතීං කාමසුකෙඤ්ඤා ලොකෙ	578
කිංචිංරතී හොති සභායමරෙඤ්ඤා	516
වතුකකණෙණං වතුචාරො	498
වාතුද්දියො අපටියො ව හොති	520
ඡදනමහා සමුට්ඨාය	500
ඡාතවෙදසමො කායො	500
ඡාතීං ගොහතඤ්ඤා උකච්ඡා	8
ඡිණ්ණසස මෙ දුම්බලාමකසස	52, 462
ඡිණ්ණොභමසම් අබලො විතවණෙණං	44, 398
කොසිං විරජමාසිනං	40, 328
තණ්හකඛයං පඤ්ඤා අපටමනො	618
තණ්හාදුතියො පුරියො	446, 486
තණ්හාධිපතෙත මනුජෙ පෙකම්මානො	46, 406
තනො ආමතසි සිසෙස	6
තනො වෙදෙන මහතා	12
තඤ්ඤා සතතා මහාපුද්දා	500
තමොනං බාවරී දිසවා	2
තමොනුදෙ මුද්ධො සමනකවකඤ්ඤා	48, 434
තසිතො වුද්ධං සිතං	8
තසමා පඡානං න උපාදියෙථ	38, 324

ගාථාදීපාද සූචි

තසස අයොමයා හුම්	498
තසසායං පච්ඡමකොට්ඨි	186, 620
තසෙසව උපනිසසාය	2
තං වාහං අභිනාදුම්20, 26,	164, 216
තිට්ඨෙධං වෙ සො තස් අනාත්තයාධි...	28, 232
තිණකට්ඨසමං ලොකං	390
තෙ වාපි නුත පජභෙයා දුක්ඛං	22, 176
තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගා	18, 122
තෙ වෙ මුනි ඉධි අනොසතිණෙණ	30, 254
තෙ කොසිතා වතඛුමතා	48, 420
තෙන භාතසං කරොහි	24, 196
තෙසං ඉද්දො ඩියාකාසි	46, 418
තෙසායං පච්ඡමකොට්ඨි	76
තොදයාකප්පා දුභයො 46,	416, 632
තං ව මෙ ධම්මකොසි	32, 268
දකඛිණාය ව භික්ඛියා	500
දනනං නයනති සමිතිං	142
දිට්ඨිවිසුකානි උපාතිවතො	562
දිසා වතසෙසා විදිසා වතසෙසා	46,404
දිස්වාන රුපෙසු විභංගොමානො	44,400
දිස්වා සුචණ්ණසං පහසකරාති	540
දුක්ඛසං වෙ මං පහවං අපුච්ඡසි	20,146
දුක්ඛතො පබ්බජිතාපි එතෙ	530
දෙසො රජො න ව පන රෙණු වුච්චති	321
දොහං සකකං අපුච්ඡසං	42,366
දව්ජො යථා කුබ්බනකං පභාය	48,488
ධජො රජසං පඤ්ඤාණං	448
ථොතකො උපසිට්ඨො ව	8
නගසං පසෙස ආසිනං	330,448
න තස අද්දිට්ඨමධස්සී කිඤ්චි	202,222,376
න තෙ තනො හිකම්මිතුං	500
න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන...	28,244
නන්දිසංයොජනො ලොකො	40,340
න මොනෙන මුනි භොති	158
න සො මුඛං පජානාති	4
න හි එතෙසු යානෙසු	142

ගාථාදීපාද සූචි

නාගොවි යුරාති විවජ්ඣිකා	556
නානා ජනා ජනපදෙහි සබ්බතා	38,320
නාසිසං න පිටිසාමි	612
නාහං තමසා විපවසාමි	50,456
නාහං සබ්බෙ සමඤ්චාසමඤ්ඤා සෙ	30,258
නාහං සතිසාමි පමොවනාය	24,204
තිරාසසො සො උද ආසසානො	34,280
තිරාසසො සො න සො ආසසානො	34,284
නිලොප්පාදුපො තිකකුභො තිපපිපාසො	..		564
නො වෙ ලභෙථ තිපකං සභායං	536
පඤ්ඤා සයානො පටිථඤ්චානො	52,464
පච්චෙද්ධො සබ්බෙ	8
පච්චිමාය ව හිතකියා	498
පඤ්ඤාමි ජිනමිඤ්ඤං ඤ	244
පඤ්ඤා කතෙත අභ්භතා	88
පඤ්ඤා වෙව සති වා'පි	14,70
පටිසලප්පානං ක්කානමරිඤ්චානො	616
පසසාමහං දෙවමනුසාප්පොකෙ	24,200
පසසාමි නං මනසා වසනුතා ව	50,458
පහානං කාමච්ඡන්දනං	40,334
පහාය පඤ්චාවරණාති වේතසො	606
පභිනමලමොහසං	48,430
පාපං සභායං පටිවජ්ජෙථ	572
පාපානි පටිවජ්ජෙති	158
පාරායනමනුසාසිසං	48, 426
පාවං ව භොගනගරං	8
පුච්ඡං හි කඤ්චි අසුඤ්ඤානං	10
පුච්ඡාමි තං භගවා ඉංහි මෙ තං	...	20, 24, 134, 194	
පුත්තං ව දුරං පිතරං ව මාතරං	580
පුරස්ථිමාය ව හිතකියා	428
පුරස්ථිමොනපි ධාවනාති	500
පුරාකපිලවජ්ජිමා	4
බහුසුතං ධම්මධරං භජෙථ	578
බාවරිසං ව තුමහං වා	12
බාවරිසං වචො සුඤ්ඤා	8
බාවරිං අතිවජ්ජිතා	8

ගාථාදීපාද සූචි

බාවරි බ්‍රාහ්මණෝ භොතො	12
බාහෙඤා සබ්බපාපානි	182, 202
බුද්ධො සො භගවා ලොකෙ	4
භගවා ච තස්මිං සමයෙ	10
භගවා හි කාමෙ අභිභුයා ඉරියති	36, 306
භජන්ති සෙවන්ති ච කාරණස්සා	630
භද්‍රාච්චිධො උදයො ච	8
භයං දුක්ඛං රොගො ච	552
භොති වරහි ජානාති	4
මනො පඤ්ඤා පථො පඤ්ඤා	424
මජ්ඣිමනිකායෙ නිද්දානං	...	34, 36, 288, 294	
මහායඤ්ඤං යථිඤානං	2
මානො හි තෙ බ්‍රාහ්මණ බාරිභාතරං	128
මිගො අරඤ්ඤමහි යථා අබ්බද්ධො	510
මිනෙක සුභජෙජ අනුකම්පමානො	502
මුඛං ජිව්හාය ජාදෙති	10
මුඛං මුඛොධිපාතඤ්ඤා	10
මුලකස්ස පතිට්ඨානං	8
මුලොගො අස්සං න ජානාති	528
මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං විමුක්ඛං	626
මොභො රජො න ච පන රෙණු වුවවති	330
යථා අහු වක්කලි මුත්ත සද්ධො	52, 468
යමෙතං පඤ්ඤං අපුච්ඡී	17, 72
යස්සිඤ්ඤානි භාවිතානි	142
යස්මිං කාමාන වසන්ති	34, 278
යස්ස ච විසතා නස්මි	330
යසෙසංඝෙ භොතති ගමනෙසු	6
යසෙසංඝො දුලලොගො ලොකෙ	6
යං කිඤ්ඤී සම්පජානාසි	...	22, 26, 168, 218	
යං ඛො මමං දෙයාධම්මං	2
යං තං අපුච්ඡිමහ අකිත්තස්මි නො	20, 154
යං පුට්ඨො තං විසොසෙහි	38, 310
යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුං ආභිජ්ජඤ්ඤං	22, 180
යං යං දිසං පධාවන්ති	500
යානි සොතානි ලොකස්මිං	14, 66
යෙ කෙවි මෙ ඉසයො මතුජා	...	18, 112, 116	

ගාරාදිපාද සූචි

යෙ කෙවි මෙ සමණධ්‍රාණමණ සෙ	...	30, 248, 250, 254
යෙ ව සඛ්‍යාතධවලො සෙ	...	14, 76
යෙ මෙ පුබෙච්ච වියාකංසු	...	32, 48, 266, 442
යො අතිතං ආදිසති	...	42, 348
යො තෙ ධම්මමදෙසෙසි	...	50, 454
යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි	...	50, 450, 456
යො වෙ අවිද්‍යා උපධිං කරොති	...	20, 150
රසෙසු ගෙධං අකරං අලොලො	...	602
රාගං ව දෙසං ව පහාය මොහං	...	628
රාගො රජො න ව පන රෙණු වුවවති	...	528
රාගො ව දෙසො ව ඉතො නිදනා	...	328
ලක්ඛණානං පච්චයං	...	10
ලක්ඛණෙ ඉතීභාසෙ ව	...	10
ලාභො සිලොකො සක්කාරො	...	246
ලොභො ව දෙසො ව මොහො ව	...	528
ලුද්ධො අත්ථං න ජානාති	...	526
වරමසකතරා දන්තා	...	142
වංසො විසාලොව යථා විසන්තො	...	506
විඤ්ඤාණච්චිතියො සබ්බො	...	42, 344
විද්‍යා ව යො වෙදගු නරො ඉධ	...	22, 188
විධාසු න විකම්පනති	...	142
විපිට්ඨිකජාන සුඛං දුබ්ඛආ	...	610
විභුතරූපසඤ්ඤිසස	...	42, 352
වීරතො ඉධ සබ්බපාපකෙහි	...	302, 320
වීසං වසසතං ආයු	...	10
වෙදග්‍රි විවෙය්‍ය කෙවලාති	...	138, 190
වොරොපයිජා ගිහිඛ්‍යඤ්ජනාති	...	532
සඛ්‍යාය ලොකසීං පරොචරාති	...	18, 126
සඛ්‍යො එසො පරිත්තමෙත්ථ සොඛ්‍යං	...	582
සචෙ අභාරං ආවසති	...	6
සචෙ ව සො පබ්බජති	...	6
සචෙ මෙ යාවමානසස	...	2
සචෙ ලභෙථ තිපක්ඛං සභායං	...	534
සඤ්ඤා ව පිතී ව මනො සති ව	...	52, 460
සනති ලොකෙ මුනායො	...	28, 242
සන්දුලධිජානා සංයොජනාති	...	586

ගාථාදීපාද සූචි

සබ්බසො නාමරූපස්මිං	38, 314
සබ්බසු කාමෙසු යො විතරාගො	26, 226, 228
සබ්බසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං	482
සමබ්බද්ධො කතොකාසො	12
සමබ්බද්ධොති ඵවො සුඤ්ඤා	4
සචන්ති සබ්බධි සොතා	14, 64
සංසංහරාතසස භවන්ති සොතා	492
සාවන්තීයං කොසලමන්දිරෙ ජිනො	6
සීතඤ්ඤා උණඤ්ඤා බුදුං පිපාසං	554
සීහො යථා දුට්ඨෙ පසයහ	624
සීහොව සද්දෙසු අසත්තසනො	622
සුඛිනො බාවරි හොතු	12
සුඤ්ඤාතො ලොකං අවෙකඛසු	44, 382
සුඤ්ඤාතො විරමකාමකාමීං	36, 302
සුද්ධමෙසමුප්පාදං	390
සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධතිච්ඡිනො	376
සො අසකසස විසයෙ	2
සො ඉමං පලිපං දුග්ගං	552
සො බාවරි අත්තමනො උදග්ගො	6
සො හි බ්‍රාහ්මණ සමබ්බද්ධො	4
සොළසත්තං පනෙතෙසං	632
හෙවුඤ්ඤා ව සමුච්චාය	500

මූලදේශ සාහිත්‍ය

පුද්ගල - සාහිත්‍ය සංඥා සූචි

අභිනා 8, 10, 12, 14, 46, 54, 632	පුණරුක්ක 8, 16, 46, 102, 632
අවරුදාක 106	පුණරුක්කද 106
අසක 2	පොසාල 8, 42, 46, 348, 632
ආච්චක 106	බලදෙව 106
ආලව් - ගොතම 52, 468	බාලව් 2, 6, 8, 13, 12, 266, 442, 454
වුදු 106	බ්‍රහ්ම 106
උපේත 8	හද්‍රාවුධ 8, 38, 46, 52, 316, 632
උදය 8, 40, 46, 220, 632	හොගනගර 8
උපසිව 8, 26, 46, 220, 632	මගධ 46
මකකාකරාජ 4	මණිහදු 106
කකුසඤ්චා හගවා 438	මහාමොක්කලලාන 594
කපිලවස්තු 4, 8	මහාරාජ 106
කපා 8, 34, 46, 288, 632	මාගධ 8
කසකපො හගවා 438	මාහිසක 8
කුසිනාරා 8	මූලක 2, 8
කොණාගමනො හගවා 438	මෙතගු 8, 20, 46, 134, 632
කොසමි 8	මොසරාජ 8, 42, 46, 366, 632
කොසල 8	යකඩ 106
ගන්ධබ 106	වකකලී 52, 468
ගොතම 50	වන (සාවස්ථී) සවහය 8
ගොදවර් 2	වාසුදෙව 106
ගොනඤ්ච 8	විජයසී - හගවා 438
ජට්ඨ 106	විමල 426
ජකුකණ්ණි 8, 36, 46, 302, 632	වෙදිස 8
තිසකමෙකෙතය 8, 16, 46, 302, 632	වෙසාලී 8
තොදෙය 8, 34, 46, 278, 632	වෙසගු - හගවා 438
ධොතක 8, 24, 46, 194, 632	සකාපුක 4
නාදු 8, 28, 46, 242, 632	සභිය 88, 138, 190, 202
නාග 106	සාකෙත 8
නිගණ්ඨ 106	සාරිපුක 98
පරිබ්බාජක 106	සාවස්ථී 6, 8
පාචා 8	සුජමපති 10
පාසාණකවෙනිය 8, 46	සුජණ්ණ 106
පිඞ්ඪිය 8, 44, 46, 52, 316, 632	සෙනව්‍ය 8
හෙමක 8, 32, 46, 266, 632	

ඩුලලනිදෙදස පාලි

විසෙසපදනුකකමණිකා

	අ		
අකඛං		අනුබන්ධනො	496
අකාලිකං	450, 454, 456	අභිසංචිතකතියා	178
අකිඤ්චනං	24, 34, 36, 180	අභිසංචිතො	324
අකිඤ්චනභාවං	484, 536	අනගාරියං	484
අකුප්පං	560	අනඤ්ඤනොයො	564
අකුසිතවුත්ති	612	අනඤ්ඤපොසි	602
අබ්චො	52	අනභාවකතං	330
අභගඤ්ඤ අරියවංසෙ	522	අනමතගෙහ සංසාරෙ	74
අච්චි	234	අනවජ්ජහොඪී	538
අච්චුතං	32	අනවසසුතපරියායං	594
අජලභී	530	අනවසසුතො	598, 594, 596
අජ්ජමිත්තං	630	අනාදනො	36, 446, 486
අජ්ඣප්පෙත්තං	438	අනානුයාසී	228
අඤ්ඤදත්ථි දොසා	358	අනාපරං	36, 298
අඤ්ඤවිමොක්ඛං	40, 332, 338	අභිසංචිතො	220
අට්ඨවරියායො	490	අනීතිකං	20, 24, 50, 450 455
අට්ඨිතං	22, 178, 180	අනීසො	130
අත්තස්ථපඤ්ඤා	630	අනීතිහං	160, 214
අත්තානුදිට්ඨිං	44, 394	අනුත්‍රාසී	628
අතිවාක්‍යං	142	අනුධම්මොචාරී	616
අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමං	332	අනුසොයො	508
අඤ්චිලෙපනං	550	අනුසිට්ඨිං	344
අඤ්චා	176	අනෙජං	16, 38, 102, 316, 350
අඤ්චයභාණිං	440	අනෙළමුගො	619
අඤ්චජ්ඣවචනං	176	අඛමුහනං	166
අධිදෙවෙ	474	අනොලීනවුත්ති	172
අධිමුත්තවිත්තං	478	අප්පට්ඨො	520
අධිමුත්තං	360	අප්පට්ඨධම්මවිත්තො	602, 604
අධිවචනං	416	අප්පමත්තං	116
අධො	168, 218	අප්පොසසුතකතා	530
අනනීමදෙහධරො	620	අප්ප භුභුකවචනං	176
		අපාරං	424

විෂයසපදනුකකම්-ඒකා

අ		ආ	
අපිලාපනතා	66	ආකාශානාඝ්‍රායනනං	512
අපුනබහව්‍යය	404, 408	ආකිඝ්‍රාඝ්‍රාං	2, 26
අබ්බොති ඡුඡුං	616	ආකිඝ්‍රාඝ්‍රාසංහවො	362
අබ්බුකකිරණො	130	ආභුං	178, 556
අභිජ්ඣා	168	ආතපං	196
අභිධම්මාධිමුච්ඡො	360	ආතාපි	552
අභිනිබ්බුතා	274	ආච්චකා	106
අභිලෙපනං	54	ආදනතඡුඡා	322
අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණං	74	ආදනසකකා	326
අභිලං	602	ආදනං	296
අමුච්චාරි	586	ආදනපච්චිසකභො	296
අරහනාදුසාසනා	266	ආදිවච්චපඬු	420, 560
අලංකිතං	180	ආදිනවං	618
අලම්භො	302	ආභරණං	580
අලිප්පමානො	622	ආභිජ්ඣාඝ්‍රා	180
අලිනවිච්ඡො	612	ආරකඛාධිකරණං	548
අලොලො	602	ආරඤ්චිරියො	612
අවසුත්ත පරියාය	594	ආසවා	260, 330, 436
අවිඤ්ඤා	150	ආසසානො	34, 280
අවිඤ්ඤා	158	ආසා	192
අවිසාභාරො	610	ආසිනො	448
අවිභෙද්ධං	482		
අවිච්චිරියො	500	ඉ	
අසඤ්ඤාපං	52, 478	ඉඛ්ඤ	154
අසඤ්ඤාහව	294	ඉඤ්ඤිතං	16, 18, 90, 96, 126
අසනුසංකො	622	ඉතිකිරුය	162
අසකං	182	ඉතිභිතිහං	214, 442
අසනකසං	628	ඉප්භාවං	112
අසරණිභුත	124, 256	ඉප්ඤ	190, 514
අසංභිරං	92, 478	ඉරියං	14
අසාමයිකං	558	ඉරියකං	202
අසුරොපො	128, 628	ඉසයො	102, 106, 116
අභො	226	ඊති	452, 552

විශේෂපදනුකකමණිකා

උ		ක	
උග්‍රවිපාද	2	කඩබා	186, 478
උග්‍රේෂ්‍ය	2	කටුකඤ්චිකතා	58
උග්‍රිතං	554	කණ්ණං	486
උද්ධං	168, 218	කතපරපවාද	372
උද	280	කථං කථා	24, 34, 204, 278
උදකොථිකාජාතං	94, 616	කථංසු	242
උදවා	236	කමකාරණා	400, 496, 498, 550
උපපතතං	242	කමහවො	170, 436
උපකතිලෙසො	608	කරුණායමානො	208
උපකාරියො	550	කාමගුණා	578, 584
උපව්‍යානසාලා	614	කාමගුණෙසු	552
උපධි	150, 262, 176	කාමසුඛං	578, 584
උපධිනිදනා	148	කාමං	544
උපධිසහානං	176	කාමා	180, 582, 428
උපධිපටිතිසසග්ග	262	කාමානං ආදීනවො	546
උපධිසඛියෙ	4	කාමාභිජපනං	120
උපසතතා	274	කාමෙ	26
උපෙකබ්බ	338	කායිකා විධිධා	516
උපෙකබ්බසතිසංසුද්ධං	338	කාරණ ජා	630
උභතතං	90, 96	කාසායවජො	600
උපෙසාළභි	172	කිඤ්චනං	36, 38, 180, 284, 296
		කුසකුච්චං	334
ඵ		කුසකුච්චානං	40
ඵකවොකාරහවෙ	164, 508	කුබ්බනකං	48, 438
ඵකො	446, 484	කුසලා	244
ඵකායනං	448	කුසලා සබ්බධමොනං	84
ඵකායනමග්ගො	446	කුහනවස්ත්‍රී	564, 566
ඵජා	102, 316	කොකුහලමග්ගල	262
		කොථිලාරො	600
ඹ			
ඹකං	38		
ඹකතිනනවසු	588, 590		
ඹසං	26, 154, 180, 488		
ඹසති ණණ්ණ	264		
ඹසාතිගං	304		
ඹතාරං	594		

විසෙසපදනුකකමණිකා

බ		ජ	
බයනතදසී	488	ජනපද	320
බාරිකං	602	ජනා	242, 402
බාරිභාරො	128	ජපා	506
බිඩ්ඩා	518	ජවනපඤ්ඤා	370
බික්ඛවකඛු	588	ජාගු	190, 514
බික්ඛා	234	ජාලං	586
බිලො	186	ජිවො	190
බුද්	554	ජුණෙභා	94
	ආ	ජුතිමා	448
ගණි ගණි	200	ජොතිවසානං	128
ගබ්භො	552		
ගරුලං	372	ක	
ගලො	584	කානං	512
ගිරං	434	කාසී	328
ගිහිබජ්ඣනං	532		
ගිහිබාඤ්ඤානානි	600	ක	
ගුත්තිජ්ඣියො	588, 592	කකඛවඛ්ඞනං	32, 266, 442
ගෙටො	82, 308	කණ්ණකඛියං	26, 50, 450, 618
ගොතමසාසනං	442	කණ්ණා	168, 190, 258, 452
	ච	කණ්ණාකපං	282
චකඛුමා 366, 368, 370, 372, 374,		කණ්ණාගඤ්ඤං	60, 508
376		කණ්ණාදුතියො	542
චණ්ඩිකකං	128	කණ්ණාතිවෙසනං	170
චතුත්තං දණ්ඩානං	498	කණ්ණාමලපො	624
චතුචෙසාරජ්ජප්පකං	440	කථාගතබලං	350
චරං	174	කථාගතො	358
චරණං	418	කමොනුදුසීනො	444
චුළුගිකං ලොකධාතුං	368	කමොනුදෙ	448
චෙතොවිමුක්ඛියා	558	තාදී	532
	ඡ	තාලාවස්ථකතං	330
ඡක්ඛකපඤ්ඤා	306	තිණණා	180
ඡන්දරාගො	272	තිණාගාරං	594
ඡන්ද	334	තිපා	498
ඡන්ද්‍රධ්‍රුවපකඛා	138, 440	තිරියං	168, 218
		තිරියඤ්ඤාපි මජ්ඣෙකි	168

විසේසපදනුකකමණිකා

	ප	භූරිමෙධසො	444,456
		භූරි	426
පූරිසධොරණං	440		
සුගඔපි	232	ම	
පෙකබමානො	506	මකෙබා	434
පොඞබනුපොඞබං	94, 98, 274, 616	මච්චු	314
පොනොභාවිකා	138	මච්චුධෙයා	316
ඵරිඵඤුමානො	464	මච්චුරාජා	44, 394
ඵෙඤුඤුභකං	428	මඤ්ඤිමිකං ලොකධාතුං	68
		මජෙකි	218
		මජෙකිසරණිං	36
	බ	මතතා	16, 70
බන්ධවා	582	මජෙ	150
බහුසහුතං	574, 618	මනුජ	406
බුදෙධා	416	මනො	460, 464
බොධි	488	මනොචිතකක	520
බ්‍යපඵං	434	මනොචිලෙබො	186
බ්‍යාපතති	128	මමායිකා	174
බ්‍යුලාං	548	මලං	430, 526
බ්‍රහමචරියං	48 456, 422,	මලමොහසා	434
බ්‍රාහමණං	180, 364	මභාපධානං	444
		මභාපුරියො	90, 100
		මභායඤ්ඤං	2
		මහෙසී	164, 174, 194
		මානො	430, 432
		මාරචකචු	572
		මාරනිවාපං	300
		මාරපාසං	300
		මාරසෙනා	244
		මාරිස	116, 250
		මාරො	300, 324, 304
		මිභා	510
		මිච්ඡාදිට්ඨි	572
		මිත්තා	502
		මුඛකුලනචිකුලනො	130
		මුතං	270
		මුත්තසදෙධා	52, 468
		මුද්ධාධිපාතං	4, 8, 12
	භ		
භගවා	168		
භණ්ඩු	516		
භණ්ඩුකාසාය ව්‍යවසනො	410		
භක්තං	26		
භද්‍රාචුධො	468		
භය	292, 506, 544, 552		
භවනෙතති	506		
භවාසව	22		
භවෙ න තිට්ඨං	170		
භසමනි	128		
භිත්තිකිලා	326		
භූතෙසු	482		
භූරිපඤ්ඤානො	448, 452		
භූරිපඤ්ඤා	306		

විසෙසපදනුකකමණිකා

	ම		ඒ ඤාණ	514
මුනි	154, 178, 472		විතකකවරිතො	374
මුනිමුනි	200		විතකකා	342
මුලදසසාවි	304, 626		විඤා	174
මෙධා	318, 426, 450		ඒ ධුරා	6
මොනං	178, 420		ඒ ධුමා	124, 130
මොනෙය්‍යානි	156		විනිසාතං	550
මොමුහො	308		ඒ නිබද්ධො	464
මොසවජ්‍යං	128		විප්පලුග්ගා	246
මොභවරිතො	374		විභූතරූපසඤ්ඤි	352
මොහො	430		විභූසා	580
	ය		විමරියාදීකත	286
යඤ්ඤං	102, 116		විවකචජද	470
යඤ්ඤපථෙ	116		විසටා	168, 508
යාජයොගා	122, 124		විසකතිකා	160, 168, 486, 506
යාථාවං	364		විසච්චි	302
	ර		වීරො	302, 532
රකඛිතමානසානො	588		වේදගු	110, 188
රජො	328		වේජාතො	6
රාභවරිතො	374		වෙනතෙය්‍ය	372
රාගො	168, 628		වෙමජේඛ	554, 622
රූපං	400		වෙරඞ්චාත	554, 622
	උ		වෙවිචජා	14, 508
ලපිලං	602		වොභිඤ්ඤා	372
ලෙපා	08			ස
ලොකනනගු	48, 434		සකෙකචච කාරි	98
ලොක	168, 382, 436		සකෙකා	202, 204, 366
ලොකිකං	602		සභිං	236
ලොභකුමභියා	498		සභිතධම්ම	76, 620
	ච		සභිතො	518
චච්චං	288		සභිතා	190, 582
චතසුඤ්ඤි	262		සභිතජාල	158, 178
චංකො	506		සභිතණිකාරාම	558
චාතා	234		සච්චවාදී	580
චාදපථා	28, 240		සච්චවහය	438
චාලවෙධිරූපා	372		සච්චිකාපඤ්ඤානි	58, 94, 124
ඒකකනෙතා	302		සඤ්ඤානපඤ්ඤා	600
චිජඤ්ඤං	308			
චි ඤාණ භට්ඨිති යො	354, 356			

විසෙසපදනුකකම ණිකා

	ස				
සඤ්ජාත ඛන්ධ		556, 558	සංසඟා		427
සඤ්ඤාභව		291, 508	සංසාර	486,	542
සඤ්ඤාවිමොක්ඛ		26, 228	සංසිතපක්ඛ		532
සඤ්ඤාජනානි		586, 628	සාතච්චකාරී		172
සත්තානුසාරිඤ්ඤාණං		350	සාධුච්චාරී		560
සත්ථි		460	සාමධිකංචිලුක්ඛිං		560
සත්ථිමා	224,	618	සාරාගො		168
සතො	86, 168, 172,	392	සික්ඛි		196
සත්ථා		476	සිඛ්ඛනී	90, 96,	100
සදර		108	සීහො		622
සද්ධා		460	සුජා		128
සද්ධාවරිත		374	සුඤ්ඤාතො	382, 386,	390
සද්ධාදෙය්‍යානි		588	සුක්ඛතනාධිලුක්ඛ		360
සද්ධාවිලුක්ඛ		440	සුමෙධං		316
සන්ති	212,	304	සෙනා		244
සන්දර්ඡාය		600	සෙරී	514,	516
සන්දිලසීකං	450,	548	සොධ්‍යං		582
සබ්බසබ්බාරසමථ	166,	470	සොතා		641
සමණව්‍යාභෛණ		248	සොනහා	492,	502
සමන්තවකුට්ඨ	34,	202			
සමච්චපාලාප		542	හ		
සමච්චං		528	හාසපඤ්ඤා		370
සරො		288	හින්දුගු		190
සභායා	514, 516,	538	හුරං		266
සංවුතො		590	හෙමන්ත		614

සම්බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලා - නැවත මුද්‍රණය

1	පාරාජිකා පාලි	
2	පාචිත්තිය පාලි	I
3	පාචිත්තිය පාලි	II
4	මහාවග්ග පාලි	I
5	මහාවග්ග පාලි	II
6	චුල්ලවග්ග පාලි	I
7	චුල්ලවග්ග පාලි	II
8	පරිවාර පාලි	I
9	පරිවාර පාලි	II
10	දීඝනිකාය 1	
11	දීඝනිකාය 2	
12	දීඝනිකාය 3	
13	මජ්ඣිම නිකාය	I
14	මජ්ඣිම නිකාය	II
15	මජ්ඣිම නිකාය	III
16	සංයුක්ත නිකාය	I
17	සංයුක්ත නිකාය	II
18	සංයුක්ත නිකාය	III
19	සංයුක්ත නිකාය	IV
20	සංයුක්ත නිකාය පඤ්චම භාගය (1)	
21	සංයුක්ත නිකාය පඤ්චම භාගය (2)	
22	අංගුත්තර නිකාය	I
23	අංගුත්තර නිකාය	II
24	අංගුත්තර නිකාය	III
25	අංගුත්තර නිකාය	IV
26	අංගුත්තර නිකාය	V
27	අංගුත්තර නිකාය	VI
28	මුද්දක නිකාය - මුඤ්ඤපාඨ - ධම්මපදපාලි - උදානපාලි - ඉතිවුත්තකපාලි	

- 29 මුද්දක නිකාය - සුත්ත නිපාත
- 30 මුද්දක නිකාය - විමානවත්ථු - ජේතවත්ථු
- 31 මුද්දක නිකාය - ථෙරගාථා පාලි - ථෙරීගාථා පාලි
- 32 මුද්දක නිකාය - ජාතක පාලි I
- 33 මුද්දක නිකාය - ජාතක පාලි II
- 34 මුද්දක නිකාය - ජාතක පාලි III
- 35 මුද්දක නිකාය - මහා නිද්දේස පාලි
- 36 මුද්දක නිකාය - චුල්ල නිද්දේස පාලි
- 37 මුද්දක නිකාය - පටිසම්භිදාමගගප්පකරණ I
- 38 මුද්දක නිකාය - පටිසම්භිදාමගගප්පකරණ II
- 39 මුද්දක නිකාය - අපදාන පාලි 1
- 40 මුද්දක නිකාය - අපදාන පාලි 2 - 1
- 41 මුද්දක නිකාය - අපදාන පාලි 2 - 2
- 42 මුද්දක නිකාය - මුද්ධවංසපාලි - චරියා පිටක පාලි
- 43 නෙත්තිප්පකරණය
- 44 පෙටකොපදේස
- 45 ධම්මසංගනිප්පකරණ
- 46 විභංගප්පකරණ I
- 47 විභංගප්පකරණ II
- 48 කථාවච්ඡුප්පකරණ I
- 49 කථාවච්ඡුප්පකරණ II
- 50 කථාවච්ඡුප්පකරණ III
- 51 ධාතුකථාප්පකරණ - පුගලපඤ්ඤානිප්පකරණ
- 52 යමකප්පකරණ I
- 53 යමකප්පකරණ 2 - I
- 54 යමකප්පකරණ 2 - II
- 55 පට්ඨාප්පකරණය I
- 56 පට්ඨානප්පකරණය II
- 57 පට්ඨානප්පකරණය III

ශ්‍රී ලංකා ධර්ම චක්‍ර ළමා පදනමේ සත්කාරයන් හා ආගමික සේවාවන්

1. රජය පිළිගත් පුණ්‍යායතනයක් වශයෙන් කටයුතු කිරීම.
2. ඛණ්ඩාරගම විද්‍යාගම දරුවන් සියයක් සඳහා ධර්මචක්‍ර ළමා නිවාසය පිහිටුවා දැනට රඳවුන් 50 දෙනෙකුට සෙවණ ලබාදීම.
3. පූර්ණ පහසුකම් සහිත නේවාසික පහසුකම් හා විධිමත් අධ්‍යාපනික පහසුකම් ලබාදීම.
4. ධර්මචක්‍ර ළමා නිවාස සංකීර්ණය තුළ විහාර මන්දිරය, වෛතසය, බෝධිය, භාවනා කුටි හා භාවනා මන්දිරය තනා තිබීම කිරීම.
5. ලියෙන් සිං ළදරු පාසල ආරම්භ කොට පූර්ව ළමාවිය සංවර්ධන අධ්‍යාපනය ආරම්භ කිරීම.
6. තණමල්විල ප්‍රදේශයේ ලියෙන් සිං ළදරු අධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථාන කීපයක් ආරම්භ කිරීම.
7. දේශීය විදේශීය ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණය කොට බෙදා හැරීම.
8. පිරුවානා පොත් වහන්සේ මුද්‍රණය කොට සෑම නිවසකටම ලබාදීම සඳහා වසරින් වසර මුද්‍රණය කොට බෙදා දීම. දැනට පිටපත් ලක්ෂ දෙකක් බෙදා හැර ඇත.
9. වියතුන් විසින් රචිත සිංහල ධර්මග්‍රන්ථ ඉංග්‍රීසි භාෂාවට පරිවර්තනය කොට මුද්‍රණය කොට බෙදා හැරීම.
10. ජාතක පොත් වහන්සේ කාටුන් විභූ වශයෙන් කුඩා දරුවන් සඳහා සිංහල ඉංග්‍රීසි භාෂා වන භාෂාවන්ගෙන් මුද්‍රණය කිරීම.
11. වෛද්‍ය ශිෂ්‍යයන්, පාසල් දරුවන්, ශ්‍රී ලංකාවේ අධ්‍යාපනය ලබන විදේශික ශිෂ්‍ය නිකුත් වහන්සේලාට ශිෂ්‍යත්ව ප්‍රදානය කිරීම.
12. දිළිඳු පවුල් සඳහා රෙදි පිළි හා අධ්‍යාපනික උපකරණ පරිත්‍යාග කිරීම.
13. 2003 ජල ගැල්මට ලක්වූ හම්බන්තොට, මාතර, ගාල්ල, කළුතර, රත්නපුර හා අම්පාර දිස්ත්‍රික්කවල විහාරස්ථාන 63ක් සඳහා රුපියල් කෝටි 2 1/2ක මූල්‍යමය ආධාර සැපයීම.
14. 2004 සුනාමි විපතට භාජනය වූ පිරිස් සඳහා නිවාස දහසක් ඉදිකිරීම හා අවශ්‍ය ද්‍රව්‍යමය ආධාර සැපයීම.
15. වාර්ෂිකව විදේශීය හා දේශීය වෛද්‍යවරුන්ගේ සහභාගිත්වයෙන් වෛද්‍ය සායන පැවැත්වීම.
16. කැළණිය බොල්ලෑගල මානෙල්වතු විහාරයේ ජාත්‍යන්තර බෞද්ධ විශ්ව විද්‍යාලයක් ආරම්භ කිරීම.
17. බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ නැවත මුද්‍රණය කොට නොමිලයේ බෙදා හැරීම.

ශ්‍රී ලංකා ධර්ම චක්‍ර ළමා පදනමේ නිර්මාතෘවරයාණෝ :

තායිවානයේ ප්‍රධාන සංඝනායක තායිපේ ශ්‍රී රතනජෝති ජේරවාදී බෞද්ධ මධ්‍යස්ථානයේ අධිපති, තායිවානයේ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනමේ අනුශාසක ලෝක බෞද්ධ සංඝ සම්මේලනයේ සංස්කෘතික අංශයේ සභාපති, තායිවානයේ සමාධි අධ්‍යාපන සංගමයේ නිර්මාතෘ සහ අනුශාසක, මහා බෝධි වර්යා සංගමයේ නිර්මාතෘ සහ සභාපති,

රත්මලාන ශ්‍රී විජයාරාම වාසී

සුජය ආචාර්ය බෝදාගම වන්දිම නාගිමිපාණන් වහන්සේයි.

*“Wherever the Buddha’s teachings have flourished,
either in cities or countrysides,
people would gain inconceivable benefits.
The land and people would be enveloped in peace.
The sun and moon will shine clear and bright.
Wind and rain would appear accordingly,
and there will be no disasters.
Nations would be prosperous
and there would be no use for soldiers or weapons.
People would abide by morality and accord with laws.
They would be courteous and humble,
and everyone would be content without injustices.
There would be no thefts or violence.
The strong would not dominate the weak
and everyone would get their fair share.”*

~THE BUDDHA SPEAKS OF
THE INFINITE LIFE SUTRA OF
ADORNMENT, PURITY, EQUALITY
AND ENLIGHTENMENT OF
THE MAHAYANA SCHOOL~

With bad advisors forever left behind,
From paths of evil he departs for eternity,
Soon to see the Buddha of Limitless Light
And perfect Samantabhadra's Supreme Vows.

The supreme and endless blessings
of Samantabhadra's deeds,
I now universally transfer.
May every living being, drowning and adrift,
Soon return to the Pure Land of Limitless Light!

*** The Vows of Samantabhadra ***

I vow that when my life approaches its end,
All obstructions will be swept away;
I will see Amitabha Buddha,
And be born in His Western Pure Land of
Ultimate Bliss and Peace.

When reborn in the Western Pure Land,
I will perfect and completely fulfill
Without exception these Great Vows,
To delight and benefit all beings.

*** The Vows of Samantabhadra Avatamsaka Sutra ***

NAME OF SPONSOR

助印功德主名錄

**Book Title : SRI LANKA PALI BUDDHA JAYANTI TRIPITAKA SERIES,
Volume 29~Volume 44**

書名：斯里蘭卡巴利文大藏經，第二十九冊～第四十四冊

Book Serial No., 書號：SR229～SR244

N.T. Dollars :

321,100：美國淨宗學會, AMITABHA BUDDHIST SOCIETY OF USA
1,213,398：財團法人佛陀教育基金會

Amount : N.T. Dollars 1,534,498 ; Print 1,000 sets

以上合計，新台幣 1,534,498 元；恭印壹仟套。

回向：天下和順，日月清明，風雨以時，災厲不起，國豐民安，兵戈無用，
崇德興仁，務修禮讓，國無盜賊，無有怨枉，強不凌弱，各得其所。
祝願法界一切有情，所有六道四生，宿世冤親，現世業債，咸憑法力，
悉得解脫。
祝願現生者增福延壽，發菩提心，常隨佛學，勤修精進，利濟群生。
祝願已故者往生淨土，同出苦輪，共登覺岸，直證阿鞞跋致，圓滿無上
菩提。

附記：本會接受善信委託，代印經書、佛像，其必要之費用，皆經本會審
慎評估；若有結餘，均續作本會之印(購)經書及運費使用，為施主
廣積陰德；此印經案所需金額龐大，分四批出版，由本會發起印贈，
捐助款項若有不足，則由本會負擔其餘之經費。

DEDICATION OF MERIT

May the merit and virtue
accrued from this work
adorn Amitabha Buddha's Pure Land,
repay the four great kindnesses above,
and relieve the suffering of
those on the three paths below.

May those who see or hear of these efforts
generate Bodhi-mind,
spend their lives devoted to the Buddha Dharma,
and finally be reborn together in
the Land of Ultimate Bliss.

Homage to Amita Buddha!

NAMO AMITABHA

南無阿彌陀佛

《斯里蘭卡巴利文大藏經 第三十六冊》

財團法人佛陀教育基金會 印贈

台北市杭州南路一段五十五號十一樓

Printed and donated for free distribution by

The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation

11F., 55 Hang Chow South Road Sec 1, Taipei, Taiwan, R.O.C.

Tel: 886-2-23951198 , Fax: 886-2-23913415

Email: overseas@budaedu.org

Website: <http://www.budaedu.org>

This book is strictly for free distribution, it is not for sale.

නොමිලයේ බෙදාදීම පිණිසයි.

Printed in Taiwan

1,000 copies; October 2013

SR236 - 11589

